This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

C 608,697

Digitized by Google

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

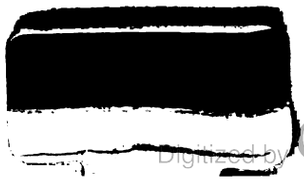

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Az 1896. évi november hó 23-ára hirdetett

ORSZÁGGYŰLÉS

NYOMTATVÁNYAI.

KÉPVISELŐHÁZ. — NAPLÓ. III.

Digitized by Google

Digitized by Google

AZ 1896. ÉVI NOVEMBER HÓ 23-ÁRA HIRDETETT

ORSZÁGGYŰLÉS

KÉPVISELŐHÁZÁNAK NAPLÓJA.

HARMADIK KÖTET.

HITELES KIADÁS.

BUDAPEST
PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG
1897.

Digitized by Google

Digitized by Google

TARTALOM.

Lap

34. országos ülés. 1897. évi január hó 26-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Feliratok és kérvény bemutatása. — Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza. — Napirend 3

35. országos ülés. 1897. évi január hó 27-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Felszólalások napirend előtt. — Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza. — Napirend 27

36. országos ülés. 1897. évi január hó 28-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Gr. Károlyi László végleges igazolása. — Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza. — Napirend. — Visontai Soma interpellácziója az aninai bányászok sztrájkja ügyében, a pénzügyi, belügyi és igazságügyi miniszterekhez. — Kossuth Ferencz interpellácziója az orosz kanczellár látogatásai által teremtett politikai helyzetről, a miniszterelnökhöz. — Kubina József interpellácziója a pozsonymegyei megyebizottsági tagok választása tárgyában, a belügyminiszterhez. Válasz 48

37. országos ülés. 1897. évi január hó 29-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza. — Napirend 69

38. országos ülés. 1897. évi január hó 30-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza. — Kérvények tárgyalása. — Napirend. — Városy Gyula interpellácziója a csongrádmegyei tanfelügyelő túlkapásai ellen. Válasz 94

39. országos ülés. 1897. évi február hó 3-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kolozsváry-Kiss István igazolása. — Feliratok bemutatása. — Elintézetlen interpellácziók jegyzékének bemutatása. — Miniszterelnök bemutatja az állami számvevőszék jelentését a Horvát-Szlavonországokkal 1894-re eszközölt leszámolásról. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Gr. Zichy Jenő indítványa a muzeumi köteles példányokról. — Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza. — Napirend 121

Digitized by Google

Lap

40. országos ülés. 1897. évi február hó 4-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Feliratok bemutatása. — Pénzügyminiszter benyújtja egy törvényjavaslatát az 1868 : XV. törvényczikk módosításáról. (Kis lotto eltörlése.) — Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza. — Napirend. — Miniszterelnök válasza Kossuth Ferencz interpellácziójára az orosz kanczellár látogatásai által teremtett politikai helyzetről 146

41. országos ülés. 1897. évi február hó 5-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Ráth Péter igazolása. — Feliratok bemutatása. — Kereskedelemügyi miniszter bemutatja a törvényjavaslatot az országos kiállítás költségeinek fedezéséről. — Földmívelésügyi miniszter törvényjavaslatot nyújt be a ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló 1893 : II. törvényczikk módosításáról. — I. bíráló-bizottság jelentése Reiter János igazolásáról. — Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza. — Napirend 168

42. országos ülés. 1897. évi február hó 6-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Indítvány és interpellácziós könyvek felolvasása. — Miniszterelnök átirata: 1. a mérsékelt marhasóról; 2. a Halastó területéről szóló törvényjavaslat hitelesítéséről. — Felirat és kérvény bemutatása. — Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza. — Gr. Zichy Jenő indítványa a nemzeti muzeumnak küldendő köteles példányok tárgyában. — Kérvények második sorjegyzéke. — Felszólalások személyes kérdésben. — Horánszky Nándor előáll a »Fiumei ügyben« bejelentett interpellácziójától. — Napirend 193

43. országos ülés. 1897. évi február hó 8-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felirat és kérvény bemutatása. — Pénzügyi bizottság jelentése az ezredéves kiállítás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. — Felszólalások személyes kérdésben. — Költségvetés 1897-re, kereskedelmi tárcza. — Napirend 220

44. országos ülés. 1897. évi február hó 9-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felirat bemutatása. — Földmívelésügyi bizottság jelentése, a lótenyésztési alap ügyében. — Pénzügyi bizottság jelentése a lottójövedékről szóló törvényjavaslat tárgyában. — Költségvetés 1897-re, kereskedelemügyi tárcza. — Napirend 241

45. országos ülés. 1897. évi február hó 10-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felirat bemutatása. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Költségvetés 1897-re, kereskedelemügyi tárcza. — Napirend. — Sturmán György interpellácziója a keleti pestis állítólagos behurczoltatása tárgyában, a belügyminiszterhez. Válasz. — Kubik Béla interpellácziója a budapesti VIII—IX. kerület anyakönyvvezetőnek visszaélése tárgyában, a belügyminiszterhez 265

46. országos ülés. 1897. évi február hó 11-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felirat és kérvény bemutatása. — Belügyminiszter benyújt egy törvényjavaslatot az ország határvonaláról Beszterczе-Naszód és Máramaros megyék, másrészt Bukovina szélén. — Költségvetés 1897-re, kereskedelemügyi tárcza. — Napirend. — Belügyminiszter felel Sima Ferencz két interpellácziójára a csongrádmegyei főispán eljárása ügyében 287

47. országos ülés. 1897. évi február hó 12-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Fodróczy Sándor és Majstorovics Mózes megbízóleveleinek bemutatása. — Horvátországgal leszámolás 1895-ről; horvát-szlavon-dalmát országgyűlés elnökének átirata. — Felirat és kérvény bemutatása. — V. bíráló bizottság jelentése b. Pongrácz Anzelm választása ügyében. — Mayer Károly vizsgáló biztos eskütétele. — Költségvetés 1897-re, kereskedelemügyi tárcza. — Pénzügyi bizottság jelentése, az ezredéves országos kiállítás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. — Közlekedésügyi és pénzügyi bizottságok jelentései, a magyar északnyugoti vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslatról. — Közgazdasági és pénzügyi bizott-

Digitized by Google

Lap

ságok jelentései, a kikötői illetékekről szóló törvényjavaslat ügyében. — Közgazdasági és pénzügyi bizottságok jelentései, az 1878. évi XX. törvényczikkbe iktatott és az 1887. évi XXIV. törvényczikkel meghosszabbított vám- és kereskedelmi szövetség VI. czikkének módosításáról szóló törvényjavaslatra vonatkozólag. — Pénzügyi bizottság jelentése, a lottójövedékről szóló 1868. évi XV. törvényczikk módosítását illető törvényjavaslat tárgyában. — Zárt ülés. — Napirend 313

48. országos ülés. 1897. évi február hó 13-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Perczel Béni megbízólevelének bemutatása. — Kérvény bemutatása. — Sima Ferencz lemondása. — II. bíráló bizottság jelentése Sima Ferencz választása ügyében. — V. bíráló bizottság jelentése Meszlény Pál igazolásáról. — Földmívelésügyi bizottság jelentése a ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló 1893 : II. törvényczikk módosítása tárgyában. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Kossuth Ferencz indítványa az 1848-ik évi alkotmány létrejöttének és ezzel kapcsolatban a szabadságharcz félszázados évfordulójának nemzeti ünneppé avatása tárgyában. — Ezredéves országos kiállítás költségeinek fedezése; északnyugoti vasut; kikötői illetékek; lottó eltörlése: törvényjavaslatok harmadszori olvasása. Jegyzőkönyv ezekre vonatkozó pontjainak hitelesítése. — Mentelmi ügyek: Pichler Győző kétrendbeli; Csipkay Károly; Rohonczy Gedeon; Ivánka Oszkár; Pulszky Ágost; Pulszky Ágost és Szentiványi Árpád; Ábrányi Kornél; Sierbán Miklós kétrendbeli; Papp Elek; Zmeskál Zoltán; Lepsényi Miklós kétrendbeli; Sima Ferencz ügyei. — Kérvények II. sorjegyzéke. — Napirend. — Gr. Benyovszky Sándor interpellácziója III. Béla király és neje hamvainak eltakarítása tárgyában a miniszterelnökhöz. — Kossuth Ferencz interpellácziója a magyar-osztrák monarchia magatartásáról a keleti kérdésben, a miniszterelnökhöz. Válasz. — Lepsényi Miklós interpellácziója Náthán József ledniczi és Winkler Árpád lopassói anyakönyvvezetők szabálytalan eljárása tárgyában. Válasz . 335

Digitized by Google

Digitized by Google

Az 1896—1901. évi

ORSZÁGGYŰLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA.

III. KÖTET.

Digitized by Google

Digitized by Google

34. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi január hó 26-án, kedden;

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Feliratok és kérvény bemutatása. — Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, Perczel Dezső, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, b. Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Esterházy Kálmán gr., a javaslatok mellett felszólalókat Josipovich Géza, a javaslatok ellen felszólalókat Lakatos Miklós jegyző urak fogják feljegyezni.

Következik a jegyzőkönyv hitelesítése, kérem tessék azt meghallgatni.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a január 25-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van észrevétel a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* A jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom Kolozsmegye közönségének feliratát az államépítészeti hivataloknál mutatkozó hiányok tárgyában;

Hunyad és Szabolcs megyék közönségeinek feiratait a közigazgatás javítása iránt;

a kereskedelmi alkalmazottak egyesületének Mezei Mór képviselő által beadott kérvényét a kereskedelmi és ipari alkalmazottaknak aggkor esetére való biztosítása iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett a kérvényi bizottságnak adatnak ki.

Következik a belügyminiszteri tárcza 1897. évi költségvetésének (Irom 47) tárgyalása.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa):* »Központi igazgatás és földtehermentesítési pénzalap magyar királyi igazgatósága. Rendes kiadások, XVI. fejezet, 1. czím. Kiadás. Személyi járandóságok 413.723 forint.«

Gajári Ödön előadó: T. ház! A belügyminisztérium 1898. évi költségvetésében a kiadások 330.000 forinttal nagyobb összeggel vannak felvéve, mint az előző évben. Már magának ennek az összegnek aránylag csekélyebb volta bizonyság a mellett, hogy ebben a költségvetésben csakis a normális fejlődésnek és a normális fejlődés igényeinek megfelelő tételek vannak felvéve. Ugyanis összesen 619.000 forinttal több a felvett előirányzat; még pedig több a szükséglet: a központi igazgatásnál 6823 forinttal, vármegyei kiadásoknál 140.500 forinttal, a főispánok és főispáni titkárok fizetése és lakpénzeinél 11.137 forinttal, az anyakönyvi kiadásoknál 101.118 forinttal, a szinművészeti kiadásoknál 10.000 forinttal, a közegészségügyi kiadásoknál 49.995 forinttal, a közbiztonsági kiadásoknál 238.886 forinttal, az általános közigazgatási kiadásoknál 18.308 forinttal, a beruházásoknál 42.256 forinttal.

Ezzel szemben áll kevesebb szükséglet az átmeneti kiadásoknál 166.000 forinttal és nagyobb bevétel 121.000 forinttal, úgy, hogy egészben

Digitized by Google

véve 330.000 forint az az összeg, a melylyel ez a költségvetés az előző évinél az államháztartásra nézve kedvezőtlenebb.

A nagyobb szükségletek a közbiztonsági kiadásoknál fordúlnak elő, legkivált azért, mert úgy a fővárosi rendőrségnél, mint az országos csendőrség fejlesztésénél a fokozott igényekkel szemben nagyobb összegeket kellett előirányozni.

Jelentékenyen nagyobb tétel fordúl elő az anyakönyvi kiadásoknál 101.000 forinttal, mely magyarázatát leli abban, hogy ma már az anyakönyi kiadások összes szükséglete fel van véve a költségvetésbe.

Miután a költségvetés irányzata a tényleges szükségletnek felel meg, ajánlom azt a t. háznak elfogadásra. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Egyúttal van szerencsém tisztelettel jelenteni, hogy a belügyminiszter úr megfelelt a a ház határozatának az anyakönyvi kiadásokra vonatkozólag előterjesztendő jelentés tekintetében, és négy kimutatással számolt be erre vonatkozólag. A kimutatások elseje feltünteti a kis- és nagyközségek és rendezett tanácsú városok költségvetését a dologi és személyi kiadásokról. A dologi kiadások összege 388.000 forint, a személyi kiadások összege 65.000 forint.

A második kimutatás a törvényhatósági joggal felruházott városokról számol be. Itt a dologi kiadások 49.900 forintot, a személyi kiadások 41.000 forintot tesznek ki.

Kimutatja továbbá a belügyminiszter úr két további kimutatásban azt, hogy az állam személyi kiadásai kis- és nagyközségekben és rendezett tanácsú városokban tiszteletdíjak fejében 486.427 forintot, és az anyakönyvek behozatala alkalmából az állam terhére szervezett új állások költségei 268.613 forintot tesznek ki. Ugyancsak ezen czímeken a törvényhatósági joggal felruházott városokban tiszteletdíjak fejében 10.690 forint, és új állások szervezése fejében 52.000 forint az az összeg, a mely az államnak megterheltetését képezi az állami anyakönyvek életbeléptetése alkalmából.

Tisztelettel kérem a t. házat, méltóztassék a költségvetés mellett azt a jelentést tudomásúl venni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Bemutatom továbbá a főváros közönségének feliratát, mely a t. ház asztalán fekszik az államrendőrségi hozzájárulásra vonatkozó törvényes intézkedések megváltoztatása iránt. A törvény szerint ugyanis a fővárosi államrendőrség költségeihez a főváros fele részben járúl hozzá. E rendelkezést, tekintettel a főváros rohamos fejlődésére, a rendőrséggel szemben támasztott fokozott igényekre és az ebből felmerülő nagyobb költségekre, a főváros magára nézve kedvezőtlennek tartja. Utal a főváros arra, hogy már kérvénynyel is fordúlt a belügyminiszterhez, hogy ő a saját hatáskörében indítványozza e rendelkezés megváltoztatását. De a belügyminiszter, tekintve, hogy a fővárosi rendőrség költségeinek felén túl úgyis kizárólag az állam viseli az alkalmazottak nyugdíjainak, kegydíjainak, özvegyi ellátásainak terhét, ezt nem tartotta teljesíthetőnek. Ezért a főváros, tekintve, hogy más fővárosok nincsenek olyan arányban megterhelve, mint Budapest, és hogy a fővárosi államrendőrség első sorban az ország közbiztonságát szolgálja, a házhoz fordúl a fővárosi törvény említett megváltoztatása tárgyában.

Tisztelettel kérem, hogy a kérvényt a belügyminiszternek kiadatni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A költségvetést újból ajánlom elfogadásra. *(Élénk helyeslés jobbról.)*

Lakatos Miklós jegyző: Eötvös Károly!

Eötvös Károly: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Bizonyos csalódás vett rajtam erőt, midőn a t. előadó úr előadói beszédét befejezte; mert bár a beszéd számokban elég gazdag, de teljesen üres volt azon elvekre nézve, melyeket a kabinet a közigazgatás vezetésében követ és a melyekkel a közigazgatásunk minden ágában meglevő tömérdek hibát pótolni, javítani és kiigazítni törekszik. Abban a feliratban, mely a többség részéről benyújtatott, valamint a királyi trónbeszédben is utalás történt arra — nem is épen kishangú igéretek kapcsolatában, — hogy a közigazgatás javítására nézve az országgyülés előtt nagy teendők állanak, és hogy a kabinet nagy kezdeményezések megtételére vállalkozik. A dolog természetéből folyik, hogy a nagy közigazgatási reform kérdéseiről sem a felirati vitában, sem más tárczánál, vagy kérdésnél beszélni nem lehet; de igenis lehet és kell a belügyi tárcza költségvetésénél. És én igen természetesnek találtam volna, ha a t. miniszter úr és a t. előadó úr is, — a ki úgy látom, már megint ki van cserélve — nekünk módot és alkalmat nyújtott volna arra, hogy mindjárt kezdetben tájékozva legyünk azon elvekre és irányokra nézve, melyek a kabinetet majd a reform-munkánál vezérelni fogják. *(Helyeslés a szélső balon.)* Ez nem történt meg, ennélfogva mireánk hárúlt az a kötelesség, hogy mi nyujtsunk elveket és irányokat a t. kabinet számára és ha netalán azok a t. kabinet tetszésével nem találkoznának megkisértsük, a vita folyamán azon elveket és irányokat kibányászni a melyek a kabinet tagjaiban rejlenek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mint valami különös zenehang, mint valami idegen, ismeretlen gazdátlan ige, úgy szállong évről-évre a mi közéletünkben az a szó, hogy államosítás és ennek kapcsán úgy szállong az a másik gazdátlannak látszó ige, hogy mert közigazgatásunk rossz, gyenge, sok a hiánya,

Digitized by Google

sok benne a kivánni való, mindezt máskép, mint a közigazgatás államosításával elintézni. gyógyítani. orvosolni, kipótolni nem lehet.

Madarász József: Akkor lesz meggyógyítva.

Eötvös Károly: Hol a t. többség és a kabinet itt a házban hozza elő ezeket a dolgokat és tesz kisérletet arra nézve, hogy ezeket az eszméket vagy elveket a mi közönségünk gondolkozásába beoltsa, hogy itt hallgat ugyan róla, de a sajtóját küldi előre, hogy ezen eszmékkel a gondolkozást megtöltse. De egy vagy más módon örökösen fenyeget és örökösen úgy lóg a fejünk felet mint az egyszeri Damokles kardja, ijesztget bennünket, noha tudjuk, hogy az a kard se nem súlyos, se nem éles, sőt talán nem is lóg. *(Derültség.)* De ez bent van mégis a kormány és a többség igen sok nyilatkozatában. Igen sok működési irányzata oda törekszik, hogy az államosítás mintegy meggyökerezett eszme, melyből majd intézményeknek kell kifejlődniök, foglalja el a közgondolkozás termő talaját.

Nekünk ezzel szemközt kell állanunk még akkor is, ha a tárcza t. előadója hallgatóival akarja, mert ezen kérdést vitatkozásunk köréből kizárni.

Általános és gyökeres közigazgatási reform az államosítás alapján: ez volna tehát a jelszó. És én kérdem, miért oly gyakori ez a jelszó? Miért látszik állandó törekvésnek az? És egyáltalán miért kell az államosítás? Hogy a közigazgatás nagyon rossz, abban mi is a kabinettel egyetértünk. Hogy azt olyan roszszá a központi vezetés és a központi kormánynak a megyékbe kiküldött közegei teszik: abban meg a t. kabinetnek kell velünk egyetértenie. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezen a téren tehát teljesen egyetértünk; hanem azt kérdem, miért van az, hogy az oly rossz, hogy az általános és gyökeres szabályozásra szorúl? Hiszen egy negyed század óta a közigazgatás terén mind a központi kormányzatnak, mind a vármegyei és községbeli igazgatásnak vezetése, részint kizárólag, részint ellenállhatlan hatalma befolyásával főleg a t. kabinet kezében van. Ismétlem, a megyei közigazgatás is, a főispánok és a vármegyékben elhelyezett ezer meg ezer alakú és minőségű állami tisztviselők útján a kabinet kezében van; tehát a dolgok lényegében az államosítás huszonöt esztendő előtt behozatott, azóta folyton folyik és folyton erősbödik, és mind a mellett a mely arányban erősbödik azon arányban romlik a közigazgatás. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Miért romlik az minden téren, miért olyan rossz, hogy egy általános orvosszert a régiek által úgymondott panaczeát kell keresni és azt másban, mint az államosításban megtalálni nem lehet? Mije van még a vármegyének. a mit el lehet rontani, vagy el lehet tőle venni? Kivették a kezéből az igazságszolgáltatást s itt megjegyzem, hogy a mikor felsorolom azt, a mit kivettek a kezéből ezzel a felsorolással még nem akarom jelezni, hogy mindazt visszaköve telem a vármegyei közigazgatás számára. Kivették a kezéből a házi pénztárt és az önadóztatást, mely nélkül alig képzelhető egészséges önkormányzat; kivették az adóügyet, az adó kirovását, ellenőrzését, behajtását, kezelését egészen. Kivették a tanügyet; kivették nagyobb részében a közmunkát; kivették a köztisztviselők elleni fegyelmi eljárát nemcsak az állami tisztviselőknél, de még a megyei tisztviselőknél is, mert a végleges döntés most már nem az önkormányzati hatóságokhoz tartozik. Kivettek egy csomó nagyon fontos közgazdasági ügyet, a melyeknek oda kellene tartozniok; kivették a vízjogot, a birtokrendezés körül előforduló száz meg száz kérdés elintézését. Kivették a vállalatok engedélyezésének egész sorát. Mi maradt tehát meg az önkormanyzatnál. a vármegyénél, a mi vagy nem jó, vagy a mit esetleg még el lehet rontani? Nem maradt semmi. S épen ezért akkor, a mikor vagy önök közül néhányan. vagy a kabinet tagjai azzal állnak elő. hogy a közigazgatás terén lévő hibák magában az önkormányzatban vannak, és hogy a mi történelmi intézményeink most már képtelenek arra, hogy a korszerű közigazgatás minden igényének megfeleljenek, akkor voltaképen a szavakat alkalmazták önök hamisúl, mert a saját politikájukat itélik el. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hiszen önök töltik meg az önkormányzati szellemet az állam által oda helyezett hatalommal és közegekkel, és a mikor az önök közegei, az önök központi vezetése az általános közigazgatást napról-napra rosszabbá teszik, mégis még mindig azt az önkormányzatot teszik felelőssé, a mely az önök kezében voltaképen már nem is létezik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Hamis kiindulási pont: hamis végczél; helytelen argumentumok: tökéletlen megoldás. Akkor, a mikor önök a bajt voltaképeni következményeiben ugyan fölismerik, de a bajok kútforrásai gyanánt egészen mást jelölnek meg, mint a valódi forrást: akkor önöknek nincsen igazuk elméletileg se azzal, hogy az államosítás fog segíteni a közigazgatás bajain, de nem lesz igazuk — fájdalom — gyakorlatilag sem, mert a mi rossz, miután ugyanazon úton és ugyanazon irányban akarják módosítani, átalakítani és javítani azt, a milyen úton és irányban a rosszat előidézték, ugyan az a közigazgatás még roszszabbá válik és még jobban meg fogja rontani általános közállapotainkat.

Azt mondják a hírlapok, de mondották szó-

Digitized by Google

nokok is, hogy az általános közhangulat kívánja az államosítást. Hol, miben? és mi az az általános közhangulat? Igaz, hogy van az országban még körülbelül 1200—1500 tisztviselő, a kit az önkormányzati hatóságok választottak. Azt hiszik önök, hogy ha 52.000 államilag, vagy központilag kinevezett és ellenőrzött tisztviselő mellett a közigazgatás minden irányban rossz, azt 1200—1500 tisztviselő, a kit úgy választottak, megjavíthatja? Hiszen a fizika erőinek aránya egyszerűen tiltja azt, hogy a mit 52.000 ember minden nap ront, azt 1500 minden hat évenként választandó tisztviselő megjavíthassa; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a fizika erőinek egyszerű aránya tiltja azt, hogy a mikor az általános közigazgatási helyzet rossz, akkor ne az 52.000 kinevezett tisztviselőt tegyük felelőssé, hanem azt az 1500 választott tisztviselőt, a kiket pedig megint csak ugyanazon központ vezet s a kikkel szintén nem a vármegye kormányoz, hanem maga a központ. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondják, a közigazgatás állami funkczió; tehát azt a közigazgatás államosításával, központosításával, központi vezetéssel, ellenőrzéssel, meg nem tudom mivel kell vezetni. Hát az, hogy a közigazgatás állami funkczió, önmagában véve, az elméletben lehet igaz; lehet nem igaz; ostromolni lehet innen is, onnan is, száz oldalról, de a tételt fenn is lehet tartani, a kinek ez úgy tetszik, hanem egy dolog bizonyos és ez az, hogy a mi községi igazgatás, az nem állami, azt legjobban el tudja végezni a község; a mi a vármegyék igazgatása, az sem állami, azt tehát legjobban el tudják végezni a vármegyék; a mi pedig állami közigazgatás, azt legjobban el tudja végezni az állam. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ennél fogva az, hogy a közigazgatás általában állami funkczió, a gyakorlatban, az életben egyszerűen nem igaz. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A mire önök törekszenek, az végeredményében nem egyéb, mint az állam egész területén való összes intézményeknek, igazgatásunknak a központban való felhalmozása; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a központban való kezelése, egyesületek, egyletek, társulatok, sőt sokszor az egyénektől kezdve a községeken, városokon, tárvényhatóságokon, vármegyéken keresztül végig fel az állami központig. Ily irányzat, ily elvek mellett veszélyesnek tartjuk azt nemzeti jólétünkre, nemzetünk erkölcsi s anyagi felvirágzására; de veszélyesnek tartjuk bizonyos esélyek közt államunk nemzeti jellegének megóvására is. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Minden állam oly eszközökkel állhat fenn, virágozhatik, tarthatja fenn nemzetének az emberi művelődéshez méltó erkölcsi fenségét, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* a mely eszközök hosszú századokon keresztül jóknak, helyeseknek bizonyúltak e czélra. A mi történelmi intézményeink mellett ez az állam s ebben fajunk fensége biztosítva volt. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Közigazgatásunk úgy közműveltségünk, mint népünk szükségleteihez képest jó volt akkor mindig, a mikor jóravaló emberek vezették.

Madarász József: Ez a lényeges!

Eötvös Károly: Az bizonyos, hogy meg tudtunk élni, nagy állami és nemzeti feladatunkat meg tudtuk oldani, de hogy egy új és afféle kisérlet után, a melyet önök az elmélet ködében lézengő professzorok elméleti munkáiból vesznek és az önkényuralom alapján berendezett nyugati chartális államéletből tanúlnak, afféle kisérletről épen nem bizonyos, hogy mindezen feltételeknek meg tud felelni; nem bizonyos, hogy államunk, fajunk azon fenséges jellegét, közszabadságunk összes intézményeit meg tudja óvni. Mit akarnak tehát még önök azzal, hogy még több hatalmat akarnak konczentrálni kezükben? Mert mi nincsen még kezükben? Az a pár száz szolgabíró, azaz 50—60 alispán hiányzik? Hiszen fájdalom, igen kevés kivétellel, az sem hiányzik. De a felett lehet talán beszélni, önök bizonyára fognak is, hogy a mi önkormányzat még megvan, a mely töredékei az önkormányzati intézményeiknek még fennállanak, önök szerint azok is okai állítólag a közigazgatás hiányainak. De hisz, nézzük csak meg azokat a kormányzati intézményeket, a hol annak az önkormányzatnak még árnyéka sincs, a hol az önök nézete az államosításra vonatkozólag már egész mértékben érvényesült. Ott van például a központi közigazgatás. Hát az jó? Magát a t. belügyminiszter urat kérdezem, az ő miniszteri tanácsosai, titkárai, fogalmazói rettentő nagy seregében az emberek mind arra valók, mind jól vannak ezek kiválasztva? Jól teljesítik-e azok valamennyien a központi közigazgatás feladatát? Megfelelnek-e azok azon igényeknek, a melyeket az állam központi belkormányzatától méltán és alaposan követelhet mindenki. Hisz a központi közigazgatás itt a t. belügyminiszter úr legközvetlenebb vezetése alatt oly botrányosan rossz, oly annyira nehézkes, oly késedelmes, oly kicsinyes, hogy arról elődeinek idejéből az anekdotáknak egész gyűjteményét szerezheti meg, a melyek pedig nem is épen anekdoták, hanem megtörtént, s az ő vezetése alatt is mindennap történő dolgok. Itt pedig nem választ a kortes, se a szolgabíró, meg a községi bíró; ezt a közigazgatást a kormány, sőt maga az illető miniszter által állítja elő. Az vezeti munkáját, az

Digitized by Google

szabja meg irányát, az ellenőrzi összes munkálkodó és henyélő embereit. És jó ez azért.

Itt van az országos levéltár kérdése is. Ez is a központon van a belügyi tárcza keretében, mert most, csak a belügyi tárcza keretébe tartozó dolgokról szólok. Majd lesz alkalmunk és módunk az illető czímnél ide is kiterjeszkedni, Teljes hatalommal vezetik ezt is. Jó lesz a vezetés? A tudományos része jó. Ez ellen nekem sincs kifogásom. Majd lesz alkalmam kimutatni, mily képtelen rendetlenség uralkodik azon a téren is mindenütt.

Itt van az anyakönyvi intézmény igazgatása. Nem magáról az anyakönyvi intézményről akarok beszélni, hanem arról, hogy a központ miképen igazgatja azt az anyakönyvies intézményt? Általában itt is tapasztaltam azt, a mi ezen szerencsétlen kormányzat tövében 20—25 esztendő óta állandóan gyakorlatban van. Ha ugyanis valamely fennálló intézmény javításáról van szó, vagy egy hiányzó intézmény alkotásáról, a t. miniszter úr tanácsosának egész legiója nem azon kezdik, hogy tanúlmányozzák a mi társadalmunk, a mi országunk területén, a társadalom rétegeiben létező szükséget, annak természetét, a szükség keletkezésének módját és jelentkezésének alakjait. Nem azon kezdik, hogy ezt tanúlmányozván, a mi társadalmi és nemzeti szükségeinkhez képest, a mi történeti fejlődésünk alapján fennálló intézményeinkkel összhangzatosan, álljanak elő az alkotandó intézményekkel, hanem e helyett megbíznak holmi könyvből tanúlt, a történetet nem ismerő, a vármegyék iránt ellenszenvvel viseltető, történelmi intézményeink ismeretében és szeretetében teljesen járatlan tudósokat és nem tudósokat, hogy menjenek ki Szászországba, Württembergbe, Badenbe s nem tudom még hova s a mit ott látnak és tanúlnak, azokat a központi utasításokat, tankönyveket, eljárási szabályokat, regulamentumokat, rubrikákat, azokat írják össze, hogy aztán az itteni közigazgatás fogalmazói, titkárai, miniszteri és osztálytanácsosai abból magyar nemzeti intézményt csináljanak.

Igy vagyunk az anyakönyvvel. Hisz az anyakönyvi intézmény a maga egészében fenn állt ezelőtt is, csakhogy nem az állami közegek, hanem a lelkészek vezették.

De most sem kell egyebet vezetni, mint azok vezettek: hogy ki született, ki halt meg, a ki született: mi a neme, mi a neve, kik a szülői; a ki meghalt, kik a halálának tanui; a kik a házassági szent frigyre léptek, azoknak mi a nevük, kik a szülőik és tanuik? Ez megvolt eddig is. De a t. kormány államosító kezén nézze meg valaki azt a szegény anyakönyvvezetőt. Mi mindenfélét kell annak tudni és vezetni. Hisz mióta a t. belügyminiszter úr azon a széken ül, nem tudom, mert odáig el sem tudok számlálni, de nagy mennyiségű utasítást, rendeletet, pótrendeletet és pótutasítást és ezeknek ismét pótlékait bocsátotta ki. Egy egész téka, egy egész könyvtár. Már csak elhelyezni is bajos, a mit egy szegény községi jegyzőnek, mint anyakönyvvezetőnek tartania kell: könyveit, rovatos íveit, statisztikáit, jegyzőkönyveit 10-, 29- vagy 30-féle utasítást, tárgy, személy, abc stb. szerint. És ezt a t. belügyminiszter úr talán itthon tanúlta? Attól a józaneszű tisztességes lelkésztől, a ki eddig vezette, bizonyára nem tanúlta. Pedig az az anyakönyv, a mit az vezetett, jó volt. Igen kevés változtatással most is úgy kellene azt vezetni, ha azt akarjuk, hogy az anyakönyv jó és biztos legyen. Talán itthon tanulta a t. belügyminiszter úr ezt a rettentő rubrika-tudományt? Dehogy! Kiküldött egy prókátort Németországba. *(Közbeszólás: Elődje küldött ki!)* Enyhítő körülményül veszem, hogy csak az elődje küldötte.

Perczel Dezső belügyminiszter: Prókátort az igazságügyminiszter küldött!

Eötvös Károly: De bizonyos, hogy kiküldötte a kabinet, bizonyos, hogy az a rubrikatudomány onnan jött be és bizonyos, hogy a magyar közigazgatási szükségletek minden érzéke nélkül, pusztán a külföldi ostoba minták lemásolásával hozták be hozzánk az anyakönyvet, nem magát az intézményt, hanem az anyakönyv vezetésének a módját.

És ezzel csábítják önök a magyar nemzet társadalmát arra, hogy az állami közigazgatást minden téren behozza? Ily módon akarják önök a közigazgatást jóvá, olcsóvá és gyorssá tenni minden téren, a mint megkísértették az anyakönyvezés terén?

Megengedem, hogy a régi anyakönyveknek lehetnek hiányai. Az az egyszerű bevezetés talán valamivel bővíthető, talán valamivel bővítendő is. De a hogy abból az egyszerű anyakönyvi bevezetesből, a mely lényegileg mégis jó volt és hibái nem a módjában voltak, hanem bizonyos ellenséges irányú lelkészek helytelen eljárásában és a 15—20 vagy talán 22 ezer anyakönyvvezető közt okvetlenül előforduló bizonyos csekély százalék, képtelenségében; mondom, mit csináltak ebből önök? Minő rettentő rubrikázó közigazgatást csináltak abból, a miben maguk az anyakönyvvezetők ugyan eligazodnak, de a társadalom nem fog eligazodni esztendők múlva semmiképen. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az önök kezében van s ellenállhatatlan hatalommal kezelik például a fővárosi államrendőrséget. Hát ez jó? *(Derültség a szélső baloldalon.)* Hát van olyan jó dolog, a mit ez a rendőrség az önök vezetése mellett egész mértékben el tudna érni? És nem a bajoknak, a

Digitized by Google

helytelenségeknek, a közigazgatási lehetetlenségeknek, a rendőri képtelenségeknek rettentő sokasága az, a mely az önök vezetése mellett ezen államrendőrség kebelében és által folyton tenyészik? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezen rendőrség mellett és az önök által vezetett színművészet mellett lett Budapest Magyarország fővárosa, az idegen német nyelvű legtrágárabb, legalávalóbb orpheumok tárházává. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Oly mértékben, fokban és minőségben és oly alávalóságok halmazával, mint ez, fenn nem áll a világ egyetlen városában sem. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mintha csak készakarva akarnák önök az ország fővárosa lakosságának erkölcseit tökéletesen megrontani. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*, mintha csak készakarva akarnák a főváros társadalmát németté és aljassá tenni gondolkozásban és törekvésben, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* mintha csak egy ily világvárossá emelkedő fővárossal akarnák a magyar nemzet erkölcseit megmételyezni; az erkölcstelenség kiséretében, a germanizmus mindenható erejével. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Pedig az önök kezében van a rendőrség, ellenállhatatlan hatalommal használják. És ez csábítson minket arra, hogy az önök kezéből elfogadjuk az államosítást még ott is, a hol eddig még nincsen meg?

De hiszen, t. ház, a főispánok is az önök kezében vannak, *(Derültség balfelől.)* önök teremtik őket és úgy megteremtették a mai főispánokat, olyan intézményt csináltak belőlük, a minő intézményre, ha önök akármiféle ügyvédet vagy nem ügyvédet kiküldenének a külföldre tanulmányozni, nem hiszem, hogy Perzsián innen akadnának. *(Derültség balfelől.)* Nyugat felé nem találnának semmiesetre. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mi az a főispáni intézmény? Nézzünk a szeme közé ennek. *(Halljuk!)* Mert hiszen a főispánokat látjuk, a főispáni intézményt súlyosan érezzük, de voltaképen lényegének az ismeretéhez a nemzeti köztudat tökéletesen ma sem jutott el. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És bár nekünk három vagy nem tudom hány királyi egyetemünk van, és azon 33 professzora a közjognak, még nem született oly közjogi tanár a világon, a ki a magyar főispáni intézmény természetét leírni, azt megoldani, valami okos államjogi, kormányzati, vagy államművészeti theoriába beleilleszteni tudta volna. *(Úgy van! a szélső baloldalon. Egy hang: Nem is lehet!)* Nem is lehet. Ez a főispáni intézmény régi, legalább név szerint, de lényegére nézve is. Régi intézmény, mert hiszen már szent István arra inti az ő szentséges fiát, Imrét, hogy: Édes fiam, becsüld meg a főispánokat, mert azok téged tönkretehetnek, ha megharagusznak. *(Derültség.)* Szent István már ezen kezdi tanítását, hogy úgy tekintse ő a főispánokat. Azóta fennállanak ezek a főispánok mindig. *(Derültség és tetszés a szélső baloldalon.)*

De 1848 előtt, régi intézményeink keretében a főispáni intézmény efféle alakulatának, a miféle alakúlatban akkor volt az az intézmény, volt értelme, volt jogosúltsága is; mert ha nem lett volna, akkor ezer esztendő óta nem állhatna fenn. *(Közbeszólás: Árpád óta!)* Ámbár, hogy Árpád is főispánok segélyével foglalta volna el az országot, arról nem tud a történelem semmit, de én nem is hiszem. Azonban elvégre ez az intézmény, ha jogosúltsága, értelme, jelentősége, haszna nem lett volna, talán annyi időn át fenn nem állana. De mi volt annak értelme és jogosúltsága 48 előtt?

Akkor a vármegyék az úgynevezett állami közegek nélkül voltak; a vármegyékben az igazságszolgáltatástól kezdve a közigazgatásnak minden ágazata; az adók, s ezekkel kapcsolatban a pénzügyi összes kezelés, az ujonczozás, a katona-beszállásolás, a katonaság élelmezése, az útügy, a birtokrendezési dolgok, melyek voltaképen a közigazgatás és igazságszolgáltatás mindkét ágazatához tartoznak, az iparjogosítványok, az iparügy kezelése, ellenőrzése, igazgatása, minden és minden a vármegye önkormányzati közegei által teljesíttetett. Akkor a vármegyéket, az 52 vármegyét egy egységes ország részeiként alig tartotta más valami össze, mint a központi hatalom által odaküldött főispán személye, személyes tekintélye, hatalma és befolyása. Akkor a főispánra szükség volt, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert az egységes államot ő képviselte ott; a királynak kiküldött kormányzója abban a vármegyében, a melyben a királynak egyéb közege semmisem volt, ő volt egyedül; tehát jelentősége, szükségessége nyilvánvaló volt. Azért kellett neki haderővel birnia, brachiummal birnia, azért kellett neki bizonyos mértékig bírói hatalmat gyakorolnia. Mert lehettek a vármegyék közt olyanok is, melyek a magyar állam iránt kellő odaadással és ragaszkodással időnként nem viseltettek, tehát szükséges volt, hogy a királynak legyen ott egy hatalmas embere, a ki a királyban személyesített Magyarországot ott képviselje, igazsággal, de erővel, de hatalommal is.

Egy ilyen intézménynek 48 előtt tehát volt joga, jogosúltsága, értelme, jelentősége. És volt haszna is. Igaz, hogy a 30-as években és kivált a 40-es években már kisérlet történt arra, hogy — mint akkor nevezték — ezek a főispánok úgynevezett adminisztrátorok által helyettesíttessenek. Kisérlet történt arra, hogy a főispáni hatalom átalakíttassék egy oly hajhász szereppé, a minővé most már tényleg lett. *(Úgy van! Úgy*

Digitized by Google

van! a szélső baloldalon.) Kisérlet történt; de az egészséges nemzeti közérzület megbotránkozással utasította vissza ezt a kisérletet. Pedig akkor több értelme, több oka és több jogosúltsága lehetett. De most, mikor a közigazgatás minden ágazata egyedül és kizárólag a kormány kezében van; most, midőn még a választott tisztviselők ellenőrzését is, a felettük való fegyelmi jogot utolsó fórumban maga a miniszter gyakorolja vagy kezeli; most, mikor az önkormányzat kezében nincs már semmi, midőn a vármegyében az intézményes szabadságok legnagyobb része elenyészett és semmivé vált, most is fentartani még régi nagy nevében, de azután az intézményt átalakítani, hajhász szereppé, titkos kémmé, feljelentővé tenni, ezt meg nem engedhetjük. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Voltaképen nem egyéb a főispánság ma, daczára, hogy igen tisztességes és előkelő úri emberek vannak benne ma is, voltaképen nem egyéb, mint titkos besúgó a társadalom ellen a kormánynál, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* és a kormány titkos rendeleteinek végrehajtására ösztökélő, buzdító és fenyegető közeg. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Tehát ily intézményt állítani, mint önök szeretik mondani: a modern, mint én szoktam mondani: a korszerű állami közigazgatás keretébe; egy ily hatalommal biró nagy intézményt állítani, melynek viselője nincs kötve semmiféle qualifikácziához, még az irni-olvasni tudáshoz se, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon. Mozgás és ellenmondás jobbfelől.)* — tudtommal nincsen — fentartani egy oly intézményt, a melynek igen nagy hatásköre és igen nagy hatalma van és ezt a hatalmat a nyilvánosság teljes kizárásával, a nyilvánosság minden ellenőrzése nélkül gyakorolhatja; felállítani egy oly hatalmat, a melyet felelősségre nem vonhat senki azok közül, a kiknek jogos érdekét vagy jogát igen gyakran sérti, a mely intézményre nézve fegyelmi törvény, szolgálati pragmatika nem áll fenn; mely a miniszternek mégis olyan tedd ide, tedd oda közegük, mint akármelyik más, a mely velük szervilis viszonyban áll és a mely annak daczára mégis állami hatalom, mégis állami intézmény, mégis állami méltóság: a tisztelt belügyminiszter úr keressen a világ jogtudósai közt oly embert, a ki igazolni, a ki helyeselni, a ki indokoltnak kimutatni tudná, hogy ilyen intézmény a korszerű, állami közigazgatás keretében hogyan állhat fenn? Erre példa nincs. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Midőn önök a közigazgatás általános hibáiról, hiányairól és rosszaságáról beszélnek, miért nem kezdik önök itt a javítást, *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* a hol egy intézménynyel állanak szemben, a mely elméletileg képtelenség, a gyakorlatban pedig minden okos közigazgatás ellensége. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Azután az önök intézkedései, tisztelt kabinet! Nincs helye, nincs ideje annak, hogy a belügyminiszteri tárcza keretében én kiterjeszkedhessem az önök által végzett és teljesített közigazgatás minden ágazatára, de, a mint önök az állami közigazgatási hatalom teljes birtokában végzik ez ország közigazgatását csaknem minden téren, az valóban a lehetetlenséggel határos; ha annak egyes részleteit elmondja az ember szűkebb körben, olyan körben, a melynek tagjai nem ismerik a tényleges viszonyokat, hihetetlennek találják. Csak egyetlenegy példát hozok fel. Itt vannak a közutak, az állami, törvényhatósági, azután azok a — nem tudom, hogy hivják — községi és közlekedési többi utak. Már azt minden józaneszű ember tudja, hogy egy és ugyanazon közigazgatási területen fennálló és végigvonúló összes utak kezelésének valami értelemben központosítottnak, egységesnek, egyformának kell lenni. Az is volt eddig. De mit csináltak önök belőle? Ezeket az utakat is felosztották, az egyik utat elnevezték ilyen útnak, a másikat olyan útnak, az egyiket áttették a kereskedelmi minisztériumba, a másikat a belügyminisztériumba és a belügyminisztérium is egyik részét nevezi törvényhatósági, a másikat községi, közlekedési vagy szomszédos vagy nem tudom micsoda útnak. Az út egy és egyforma, egy területen van, egy a czélja s egy a módja fentartásának, kezelésének, megalapításának és önök azt feltagolják különböző minisztériumok, különböző hatóságok közt, különböző pénzkezeléssel, különböző ellenőrzéssel, csupán egyben egyenlő az önök kezelése, abban, hogy mind egyforma rossz. És ha önök összehasonlítják a közutak költségvetését, a mint az áll, az 50 év előttivel, vagy nem megyek annyira vissza, összehasonlítják az azon időbeli utak költségvetésével, a midőn még az állami központosítás oly veszedelmes mértéket nem nyert, okvetetlenül meg fogják látni azt, hogy ezen utak alapítása, fentartása, kezelése és ellenőrzése sokszorosan kevesebb költségbe kerültek az országnak és a társadalomnak, mint most és még sem voltak rosszabbak, mint most. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Magában Pest-Pilis-Solt-Kis-Kún vármegyében, ezen úgynevezett minta-vármegyében — kiváncsi vagyok Földváry tisztelt képviselőtársam helyreigazító felvilágosítására — a legfontosabb utak egy része oly rossz lábon áll, a mily rossz lábon a középkor óta sohasem állott. *(Derültség.)* És pedig az utak fentartására szükséges czímeken bizony Pest-Pilis-Solt-Kis-Kún vármegye közönsége is meg van adóztatva igazán s ezen adóösszegek — lesz alkalmunk nekem és barátaimnak is erre még kiterjeszkedni — elpocsékoltatnak protekcziós viczinális vasutakra.

Digitized by Google

(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.) Helyeseljük mi, ha a vasúti hálózat kiegészíttetik, helyeseljük mi azt, hogy a viczinális vasutak folyton szaporodnak, ámbár nem egy bírálati megjegyzésünk lesz majd arra, hogy tényleg, hogy történik ez. De hogy a kedvezményes viczinális vasutak nyeljék el a közutak jókarban tartására szükséges és a régihez képest igazán felfokozott terheket, azokat a milliókat, melyeket a társadalom e czímen a közutak fentartására befizet s nemcsak Pest-Pilis-Solt-Kis-Kún vármegyében, de Biharban és másutt is közutaink napról-napra rosszabbakká váljanak, ezt még sem helyeselhetjük, ez a közlekedési politika általános elveivel sem egyezik meg, mert az a vasút nem ér semmit, ha az oda vezető utak járatlanok. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezek általánosságban azok, melyeket e tárcza általános tárgyalásánál felemlíteni czélszerűnek láttam. Nem tetszelgek én magamnak abban a szerepben, hogy én csak bíráljak, csak a hiányokat lássam, keressem, feszegessem. Szívesen vállalkozom én s barátaim, hogy majd a vita folyamán a javítás pozitiv elveit is felhozzuk, hogy megismertessük azon elveket, irányokat, melyek minket az általános közigazgatás javítására nézve vezényelnek. Most csak azt jegyzem meg, hogy a mi irányunk az: történelmi intézményeink közül mindazokat, melyek okos és becsületes állami kormányzat mellett társadalmuk és fajuk nagy czéljainak meg is felelnek, fenn kell tartani és tanulatlan és durva kézzel azokat lerombolni nem szabad. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Történelmi intézményeink közül a névleg és területileg fennálló vármegyéknek önkormányzati jogot és hatalmat kell adni, sokkal többet, mint a mennyivel ma rendelkeznek, tetemes részét annak, a mivel egykor rendelkeztek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A köztiszt viselők felelősségét szabályozni kell, nemcsak felfelé, de lefelé is. Meg kell adni a módját annak, hogy az az egyes ember is, ki a központosított állami hatalommal szemben oly semminek érzi magát, és fájdalom, még jogai teljességében is oly keveset nyom, felelősségre vonhassa az állam s a vármegye köztisztviselőit; *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* de biztosítani kell a köztisztviselőnek bizonyos mérvű szükséges függetlenséget felfelé; ne legyen az a tisztviselő akár kinevezett, akár választott, az ő felette álló hatalmasoknak játéktárgya. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A függetlenség szükséges mértékét felfelé, a felelősséget egész terjedelmében lefelé, és ehhez képest tisztességes fizetést is. Ha a történelmi intézmények minden egészséges része megmarad, ha a vármegyék önkormányzata egészségesebbé válik, akkor a közérdeklődés is élénkebb lesz azonnal. Ha a köztisztviselő szolgálati viszonyai s ezek közt függetlenségük fölfelé s felelősségük minden irányban szabályoztatnak; ha fegyelmi ügyeik független bíróság által intéztetnek, ha megfelelő jó fizetésük és nyugdíjuk biztosítva lesz: akkor igenis jónak fogjuk találni a közigazgatást.

Minthogy pedig az önök kormányzata nem ez irányban indúl és e költségvetés is, az előadó úr helyes szava szerint normális ugyan, de oly normának felel meg, a mely a mi elveinkkel egyenesen ellenkezik, én ezt a költségvetési javaslatot el nem fogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső balon.)*

Josipovich Géza jegyző: Török Bertalan!

Török Bertalan: T. ház! Néhány nap múlva alkotmányos életünk helyreállításának 30-ik évfordulóját ünnepeljük meg. E nap képezi egyszersmind kiinduló pontját hazánk újabb belélete társadalmi mozgalmainak, melyek kezdetben nehézkesen, néha téves utakon, itt-ott helytelen felfogással, de később leküzdve a nehézségeket és mind szélesebb tért ölelve fel, diadalmasan haladtak előre. Az alkotmányos szabadság életet, fejlődést, haladást keltő napjának sugarai behatoltak a nagy magyar közélet minden rétegébe s a nemzet hatalmas erőfeszítéssel igyekezett helyrepótolni azon mulasztásokat, melyeknek sokszor magunk voltunk okozói, de még többször a hazánkra nehezedő politikai körülmények. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Én nem akarok a fölött vitatkozni, hogy a szellemi és anyagi téren elért eredményeket az 1867. évi kiegyezés folytán, vagy — a mint az ellenzék egy része állítja, — annak daczára értük el. Beszélnek kétségbevonhatlan tények. Hiszen ha visszatekintünk az 1867. év előtti magyar társadalmi közéletre, a magyar tudományosságra, költészetre, festészetre, a magyar hírlapirodalomra és színművészetre, tisztelettel és csodálattal hajolunk meg azon fényes nevek sorozata előtt, kik dicsőséget szereztek a magyar géniusznak; de ha elfogúlatlanul tekintünk ezen géniusznak 1867 utáni működésére, lehetetlen örömteljes bámúlatunkat eltitkolni azon emelkedés felett, melyet szabadságának érzetében hatalmas szárnycsapásaival felmutatni bir. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Az, ki e kornak oknyomozó történelmét gondos kutatás nyomán meg fogja írni, bizonyára reá fog mutatni a szabadság hatásának rendkivüli erejére, de reá fog mutatni a magyar nép fényes erényeire is, a melylyel e szabadsággal élni tudott — s mert a mi emberi, az ritkán lehet hiba nélkül, — reá fog mutatni a hibákra is, kutatva, vajjon azok a magyar nép faji, jellemi eredendő sajátságaiból, avagy más népek példáira utalva, a rohamosan terjedő mű-

Digitized by Google

veltség eszméinek rosszúl értelmezett, téves hatásaiból erednek-e? *(Halljuk! Halljuk!)*

Hogy a haladást oly téren igazoljam, melyre a belügyminisztérium ügyköre különösen kiterjed, engedélyezési és felügyeleti jogánál fogva, reá mutatok a modern társadalom egyik legérdekesebb fejleményére: az egyleti életre. A társulási szabadság eredménye ez, mely annál fokozottabb mérvben egyesíti a szellemi és anyági erőt az önmagában gyenge egyének javára, mennél szabadabb és elevenebb a politikai közélet. Például hozhatom fel, hogy a míg e századot megelőzőleg csak 55 egyletről van tudomásunk, — abból is 10 lövész-egylet volt, a mi eléggé jellemző a korra; — addig e század 60 éve alatt csak 430 egylet alakúlt, főleg gróf Széchenyi hatalmas buzdítására s azok száma 1867-ben is összesen csak 919 volt; e szám a következő évtizedben megnégyszerezödött, 1878-ban 3995-re emelkedett 29 millió forint vagyonnal s most számuk jóval felül van a 7000-en. Azt lehet mondanunk, hogy alig van Magyarországon intelligens ember, sőt hazánk számos községében az egyszerű értelmes földészek, iparosok között is kevés akad olyan, ki valamely egyletnek, társulatnak tagja ne lenne, közvetve vagy közvetlenül ne hatna ily módon a közéletre, megbecsülhetlen szolgálatot téve a közművelődésnek, közmagyarosodásnak, vagy az emberbaráti nemes kötelességeknek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

És épen azért, mivel az egyletek oly hatalmas részt vesznek a társadalmi közélet munkájában, — mivel az egyesítés, összetartás, a közszellem fejlesztése folytán a nemzetnek oly nagy szolgálatokat tesznek, — méltán felhívják az állam kiváló figyelmét és jóakaró gondolkodását. Szükségesnek tartom ez okból felhívni a nagyméltóságú belügyminiszter úr figyelmét 1-ször arra, hogy méltóztassék az 1875. évben kelt szabályokat úgy az egyletek alakulási módozatainak részletesebb megállapítása, valamint az állami magasabb szempontokból szükséges hatósági felügyelet czéljából alapos revizió alá venni. 2-szor arra, miszerint köztudomás szerint vannak jótékony egyletek, közművelődési társulatok, melyek kezelésére jelentékeny hagyományok, alapítványok bizatnak meghatározott czéllal. Ezen hagyományok, alapítványok biztosítása, állami felügyelete és kezelésének az egyleti autonomia górcsöve mellett valamely megfelelő módon való ellenőrzése, közczélra szolgálnak, nézetem szerint épen oly kívánatos, mint például az egyházak, felekezeti intézmények kezelése alatti alapítványoknál, melyekre nézve az 1715., 1723. és 1790/1. évi törvények intézkednek. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

T. ház! A lefolyt évek költségvetési vitáiban kiváló helyet foglalt el a képviselőválasztási jog kérdése; de — ha nem tévedek — tudtomra még eddig nem tétetett egy párt részéről sem oly szellemű indítvány, mint a minő nézetet a t. közjogi ellenzék most magáénak vall: az »általános választási jog« behozatala tekintetében, habár oly megszorítással is, hogy csak az lehessen választó, a ki magyarul olvasni és irni tud. Beismerem és vallom, miszerint a közélet fejlődése s a változott viszonyok új törvényeket követelnek a meg nem felelők helyébe. Föltétlenül illik ez az 1874 : XXXIII. törvényczikkre is; de vajjon, ha a reviziót azzal a módozattal vinnők keresztül, a mint ajánlani szivesek voltak, teljes igazsággal és méltányossággal járnánk el mostani körülményeink között? Bizony nem! Hiszen a legújabb statisztikai adatok szerint hazánkban a férfiak között az olvasni és irni nem tudók száma most is 40—60 százalékot tesz. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Ha pedig a magyarúl olvasni és irni nem tudók számát veszszük, az arány még rosszabb. Már pedig, bármennyire szeretnők is, hogy e hazában mindenki értse szóval és írásban az állam nyelvét, azt mégis örömmel kell beismerntink, hogy a nem magyar nemzetiségűek között is elegen vannak, a kik hazafias érzelmüek, s azonkívül úgy a becsületes keresményük után fizetett adóval, mint katonai szolgálatukkal eleget tesznek a haza iránti kötelességüknek, hát helyes volna-e ezzel szemben megfosztani őket most élvezett választási joguktól? Magam részéről a fokozatos fejlődésnek levén barátja, teljes bizalommal belenyugszom a belügyminiszter úrnak a választói jogosúltság kiterjesztése tárgyában tett nyilatkozatába, természetesnek találván azon következményt, hogy ezzel kapcsolatban a választókerületek új beosztása is bekövetkezik, a mit meg kell hogy előzzön a jó közigazgatás érdekében is némely törvényhatóságok területének kellő kikerekítése, esetleg új törvényhatóságok szervezése.

T. ház! Az előbb is kiemeltem annak szükségét, hogy egyes, a mai viszonyoknak és körülményeknek meg nem felelő törvények revizió alá vétessenek, s ha kell, megfelelő új törvényekkel pótoltassanak. Például hozhatom fel e tekintetben a közegészségügy rendezéséről szóló 1876 : XIV. törvényczikket. Ugyanis a törvényhatósági, járási és községi orvosi teendők és kötelességek oly annyira megszaporodtak és a felelősség oly annyira terhessé vált az orvosi személyzet csekélysége és a javadalmazás gyöngesége miatt, hogy alig lehetséges ily nehéz körülmények között elvárni, hogy az illetők orvosi működéseket egész mérvben mindig teljesíthessék. Én a legnagyobb nyomorúságot látom e tekintetben és látom azt, hogy a csekély

Digitized by Google

fizetés és a rendkívül nagy felelősség következtében a pályázatok hónapokon keresztül eredménytelenek maradnak és igen sokszor megtörténik, hogy nagy intelligenciájú vidékek, sőt egész járások lakossága több ízben küldöttségileg volt kénytelen a vármegyéhez fordúlni, hogy ily nyomorúságosan elhagyatva ne legyenek. És daczára annak, hogy úgy az egészségügyi, mint más lapokban is a pályázatokat kihirdették: az illető állomásra csak hónapok mulva lehetett megfelelő egyént találni.

Vegyük fel már most, t. ház, hogy kolerikus, vagy más ragályos betegségek terjedése alkalmával — mint a legközelebbi években meg is történt — midőn a közönség nagyobb mértékben szorúl orvosi segélyre, mi módon segíthet magán? Kénytelen a harmadik-negyedik városból, sőt néha még távolabbról drága pénzen hozatni magának orvost és sok esetben, ha ott is el vannak foglalva az orvosok, miután számuk ott is rendkívül csekély, megtörténik, hogy még ez az áldozatkészségük is kárba vész. Ép ezért, nem volt tán felesleges kijelenteni azt az óhajtásomat, — mely a közönségnek is óhajtása — hogy maga a közegészségügy rendezése ne köttessék össze az állami adminisztráczió várható rendezésével, ne várjunk addig, míg az állami adminisztrácziora vonatkozó nézetek és törekvések bizonyos megállapodásra jutnak, hanem belátván a szükséget, törekedjünk a közegészségügyi adminisztrácziót mielőbb rendezni, ha kell áldozatok árán is.

Igen tisztelt előttem szólott t. képviselőtársam Eötvös Károly egész beszéde általában a törvényhatósági adminisztráczió államosításával foglalkozik és igen sajnálom, hogy ő az adminisztráczió államosítására irányúló törekvéseket úgyszólván kizárólag csak arra vonatkoztatja, hogy azok az elvek, azok a nézetek és törekvések pusztán theoretikus professzorok műveiből lettek összeszedve.

Hiszen, t. ház, ez az elmúlt harmincz év mondhatni nem volt egyéb, mint a gyakorlati tapasztalatok gyűjtésének, az elvek tisztázásának ideje arra nézve: vajjon az állami adminisztráczió mily arányban, mily terjedelemben, mily közegek bevonásával történhetik meg és vajjon mily mértékben tartathatik fenn a törvényhatóságok autonomiája?

Mert hisz épen az, a mit oly rendkívül méltóztatott hangsúlyozni: a törvényhatóságok autonomiájának csorbítása azt hiszem egyáltalában nincs tervbe véve. A törvényhatóságok befolyása a közigazgatás menetére és ellenőrzésére nem fog kisebbülést szenvedni. És abban az esetben, ha az állami adminisztráczió tényleg behozatik, bizonyos véleménykülönbséget egyelőre feltétlenül fog okozni az, hogy vajjon a törvényhatóságok által hozott határozatokat kinevezett, vagy választott tisztviselők fogják-e végrehajtani, de azt hiszem, hogy a mennyiben ezen határozatok jól és pontosan hajtatnak végre: ez végeredményben különbséget tenni nem fog.

Mert ámbár nem ismerjük ugyan azokat az elveket és nézeteket, a melyeket a belügyminiszterhez az állami adminisztráczió behozatala tekintetében cinozuráúl maga elé szabott, de mivel ismerjük a belügyminiszter úr életének eddigi működését, a mely legnagyobb részben a törvényhatóságok körében folyt le, azt hiszem, feltehetjük, fel kell tételeznünk, hogy ő a törvényhatósági életet, a törvényhatósági életnek autonomiáját, ezen autonomiának életrevalóságát és tevékenységét ismeri és becsüli annyira, hogy azt nem kisebbíteni, hanem ellenkezőleg emelni akarja. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezek után, mélyen tisztelt ház, fentartván magamnak, hogy az egyes részleteknél is megtehessem a magam észrevételeit, a költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Lakatos Miklós jegyző: Lepsényi Miklós!

Lepsényi Miklós: T. ház! Ha átlapozom a történelmet, ha végigvizsgálom a népek, nemzetek életét, arra a meggyőződésre jövök, hogy a szolgaság rabigájában nyögő népek nem tudnak kiemelkedni a köznapiasság keretéből, nem tudnak igazán nagy, nagy és túlemelkedő alkotásokat mutatni fel. A nemzeti nagyság az a fa, a mely csak az emberi jogok verőfényében hajthat rügyet, nyithat virágot és emelheti magasra zöldelő koronáját. Azoknak a férfiaknak tehát, a kiket az isteni gondviselés népek és nemzetek élére állított, legelső és legfőbb kötelességük az, hogy az emberi jogok verőfénye minél jobban felragyogjon, hogy minél megingathatatlanabbá és minél szélesebbé tehessék a nemzeti nagyságnak, a nemzet erejének, hatalmának, fényének, dicsőségének és fejlődésének alapjait.

Azok az államférfiak, a kik arra törekszenek, hogy az emberi jogokat elnyomják; a kik arra törekszenek, hogy az isteni és természeti jogokat egyesektől megvonják, azok az államférfiak, t. ház, nem hazájuk nagyságán dolgoznak és nem nemzetük felvirágzására áhitoznak, hanem ellenkezőleg törpeségbe akarják dönteni. Azok az államférfiak, a kik az emberi jogokat el akarják gázolni, azok nem a haza dicsőségét akarják, hanem a hazának szégyenét terjesztik mindenfelé akaratlanúl is, mert a szolgaság szégyen, a szabadság dicsőség, a szolgaság gyengeség, a szabadság erő.

Azért, t. ház, az igazi nagy államférfiak sohasem törekedtek arra, hogy a jogokat el-

Digitized by Google

kobozzák, sohasem törekedtek arra, hogy a polgárok szabadságát a zsandárok túlkapásainak és önkénykedéseinek alája rendeljék. Az igazi államférfiak mindenkor szent tárgynak tekintették az emberi jogokat és azokat nem a hatalomért, hanem még magasabb célokért sem engedték megsérteni, mert jól tudták azt, hogy az igazi kormányférfiú előtt az emberi jogok megvédésénél magasabb czél nem lebeghet, ha pedig lebeg, az rosszúl van, és nem volna szabad lebegnie. A törpék ellenben, miután érzik egyrészről benső értéktelenségüket, másrészről féltik hatalmukat, nem igen szoktak válogatni az eszközökben, hanem válogatás nélkül megragadnak minden eszközt, mely előttük jónak, alkalmatosnak, czélravezetőnek látszik, hatalmuk biztosítására.

T. ház! A szellemi törpékből és poltronokból kerülnek ki a zsarnokok, az országok eltiprói, a szabadság ellenségei és a nép elgázolói. A szellemi törpék azok, a kik korbácscsal és abrakos tarisznyával kormányoznak; a szellemi törpék azok, a kik drákói szigorúságot alkalmaznak még a megtévedettel szemben is, hogy ha az politikai ellenfelük; de készek bárminő bűnre fátyolt borítani, ha a megtévelyedett esetleg a társasághoz tartozik. A szellemi törpék azok, t. ház, a kik előtt semmi sem hitványság, ha az czélra vezet, és semmi sem magasztos, ha abból esetleg káruk lehet; a szellemi törpék azok, a kik előtt az erő a becsület és a hatalom a tisztesség.

Adjunk hálát, t. képviselőház, a gondviselésnek, hogy e tekintetben a mi kormányunkhoz semmi szó sem férhet. Adjunk hálát a gondviselésnek, hogy oly kormánynyal ajándékozott meg bennünket, a mely a hazafiságnak és a kormányzói bölcseségnek fényes tükre. Irigyli tőlünk az egész világ és ugyancsak szeretné, ha megkaphatnák legalább egy esztendőre kölcsön. De nem adjuk, de nem engedjük. *(Derültség jobbfelől.)* Hiszen akkor ki tartana nálunk rendet? *(Halljuk!)* Ki tenné akkor hazánkat Eldoradóvá? Mert tagadhatatlan, t. ház, hogy mióta a jelen kormánynak örvendünk, azóta Magyarország csakugyan paradicsommá lett. Hiszen tudjuk, t. ház, hogy itt egyedül jog, igazság és törvénytisztelet uralkodik. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Hiszen tudjuk, hogy itten nem kormányoznak sáppal; *(Úgy van! jobbfelől.)* tudjuk, t. ház, hogy itt visszaélést nem lehet találni. Itt nincsenek viczinalisták. Itt politikai meggyőződéseért nem üldöznek senkit. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Itt kitüntetéseket egyedül csak az igazi érdemesek nyernek. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Tudjuk, t. ház, hogy itt a vashidakat nem fából csinálják. *(Derültség balfelől.)* Tudjuk, t. ház, hogy itt a magánleveleket nem használják fel nyilvánosan olyan czélokra, a melyekre nem volna szabad felhasználni. Tudjuk, t. ház, hogy itt a nagy tolvaj — bocsánat az imparlamentáris kifejezésért — hogy itt a nagy értékeltávolító urakat is utóléri az igazság sujtó keze. Azért az elismerés koszorúját kell, hogy odarakjuk a t. kormány lábai elé, kell, hogy a magasztalás hangjain szóljunk felőle, mert hiszem megérdemli.

Hogyan?! A képviselő urak fejüket rázzák? *(Zajos, hosszas derültség a jobboldalon. Egy hang jobbfelől: Senkisem rázza! Elnök csenget.)* Nem hiszik, hogy mindez így van? Kérdezzék meg a túloldalt; az egész nagy tábor bizonyságomra fog szolgálni és mindezt meg fogja erősíteni, a mit az imént mondottam. És mindennek daczára nem akarják hinni? *(Derültség a jobboldalon.)*

T. képviselőház! Megvallom, hogy bizony nekem is igen nehéz hinnem, és azt kell mondanom, hogy talán nem is tudom elhinni. Ha végig tekintek a közigazgatáson és annak hiányain; ha végig tekintek a politikán és annak árnyékain; ha végig tekintek a választásokon és az erőszakoskodásokon, meg visszaéléseken, akkor nagyon nehéz elhinnem. Mert t. ház, ugyan mikor volt a választások alkalmával, — hogy csak erre tekintsünk, — annyi visszaélés, mint az épen most lefolyt választások alkalmával? Mikor volt a hivatalos presszió oly erős, oly nagy, mint épen a mostani? Egyes tisztviselők, jegyzők igazán panaszkodva emlegették, hogy nem szivesen teszik azt, a mit tenniök kell, de kenyerük függ tőle.

A t. túloldalon egy képviselő úr, hogyha emlékezetem nem csal, Kristóffy úr mondotta azt, hogy bizony akárhány tisztviselő az ellenzék mellett is kitette magát és azért semmi bántódása nem lett; azért sérelem nem esett rajta. Hát én nem tapasztaltam ilyen esetet, t. ház, de meglehet, hogy úgy van; nem kételkedem a képviselő úr szavában, de azok a tisztviselők, a kik az ellenzék mellett kitették magukat, bizonyára csak olyan kerületekben laktak, a hol a kormánypárt úgy sem volt nagyon erős, és a hol az ő erőfeszítésük mellett se nyerhetett volna diadalt, vagy pedig talán az ellenzéknek kellemetesebb része mellett tették csak ki magukat, de nem a kellemetlenebb ellenzék mellett, mert nagyon szeretném, t. képviselő urak, hogyha Kristóffy úr meg tudná nekem mondani, hogy ugyan hány állami tisztviselő szavazott például Ugron Gáborra, vagy Szederkényi Nándorra, vagy egy Zichy Nándorra, vagy Apponyi Albertre, ...

Gr. Zichy Jenő: Vagy Beőthy Ákosra?

Lepsényi Miklós: Azt hiszem, hogy ilyen államtisztviselőket nagyon nehéz volna találni.

A hivatalos presszió mellett igen nagy sze-

Digitized by Google

repet játszott a lefolyt választások alkalmából a takarékpénztárak pressziója is. Egy egész halom levelet mutathatnék, t. ház, a melyekhez én igaz módon jutottam, a csáktornyai takarékpénztárakból származókat, melyekkel felszólítják az ellenzékek embereit, hogy felmondják nekik a tőkét, tessék azonnal visszafizetni. Nem régen irták nekem, hogy még most, a választások után is folyton zaklatják, perlik és végrehajtják őket, hogy jövőre elvegyék a kedvüket minden ellenzékieskedéstől és betereljék akaratuk ellenére is a kormánypárt táborába.

E mellett hallottuk, t. ház, hogy a pénzzel való vesztegetést épen nem igyekeztek még csak leplezni sem. Én pedig tudok, t. ház, egy községet Zalamegyében, Kotori-t, hol nyiltan a kisbíróval kidoboltatták azt, hogy a ki a kormánypárti jelöltre, Pekár Imrére fog szavazni, az tíz forint napidíjat kap.

És mit szóljunk arról, t. ház, hogy a választások előtt nemcsak az egész ellenzékre, de legfőképen a papokra valóságos vadászatot tartottak? Kiadtak oly irányú rendeleteket, hogy ha a választás előtti este hét órán túl valamelyik pap az utczán található lesz, azt be kell fogni, el kell zárni, és nem azon éjjelre, mert akkor még szavazhatott volna, hanem negyvennyolcz órára, hogy ne gyakorolhassa honpolgári jogát. *(Mozgás jobbfelől.)*

Perczel Dezső belügyminiszter: Hol van az a rendelet?

Lepsényi Miklós: A rendeletnek másolata itt van nálam. *(Felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk!)*

Perczel Dezső belügyminiszter: Ki adta ki?

Lepsényi Miklós: Egy csendőrőrs kezében levő rendeletből lett lemásolva. A szolgabíró adta ki. Szószerint így hangzik *(olvassa)*:

»Felsőbb utasítás folytán meghagyom, miszerint a választási mozgalmak alatt a béke megzavarásából a néppárt érdekében izgató papok letartóztassanak *(Nagy zaj és felkiáltások jobbfelől: Helyesen! Helyesen! Izgató papok voltak! Helyes! Felkiáltások balfelől: Ez a szabadelvüség!)* és igazolásig negyvennyolcz óráig őrizet alatt tartassanak.« Tehát 48 óráig. *(Felkiáltások jobbfelől: Helyes! Ez kevés!)* Ha helyes, t. képviselő urak, hát mondják meg nekem azt, hogy ugyanilyen helyes módon mért nem jártak el az előbbi választások alkalmával is? Mért nem adtak ki hasonló utasításokat akkor is? *(Felkiáltások jobbfelől: Nem volt néppárt! Zaj.)*

Meszlény Lajos: Mert akkor a papok ott ültek mind. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Lepsényi Miklós: Ez a rendelet, mint látszik, egyedül csak a papokra szólt, és csakugyan ehhez a rendelethez a kormánypárt férfiai nem igen tartották magukat, mert azok bizony egész éjjel jártak-keltek, zörögtek a kocsik folytonosan, és úgyszólván minden küszöböt átléptek, hogy még akkor, az utolsó pillanatban is, minél jobban megnagyobbíthassák, növelhessék táborukat.

Azután, t, ház, minő visszaéléseket követtek el a szavazóczédulákkal! Mindenki tudja, hogy a szavazó-czédulák nem alapúlnak törvényen, mert a törvény azok kiadását nem rendeli el. Azt is tudja mindenki, hogy ezen igazolványok több helyen csakugyan kiadattak, és azt is tudja mindenki, hogy ebben az ügyben még sem indíttatott meg semmi vizsgálat. A lapok írták, azt hiszem mindenki olvasta, hogy Szakolczán két szavazó-bizottságot, illetőleg egy valódi bizottság mellett egy álbizottságot állítottak fel, és a néppárti szavazók egy részét az álbizottsághoz terelték, szavazatukat beszedték, felírták, hogy azon tévedésbe essék az a választó, miként csakugyan valódi bizottság előtt szavazott. A lapok írták, hogy ugyanott két néppárti jelöltet léptettek fel. Ugyanezt tették Nagy-Bittsén is a kormány emberei. S a ki hasonló törvénytelenségre ragadtatta magát, annak nem kellett soha semmiféle büntetéstől se félni. Mindez nyilvános dolog, de azt szeretném tudni, hogy ebben az ügyben vizsgálatot indítottak-e, ebben az ügyben folyik-e vizsgálat és valamiféle intézkedés tétetett-e arra nézve, hogy ha csakugyan vannak ilyen bűnösök, azok büntetésüket elvegyék, ha pedig ezen híresztelés a valóságnak nem felel meg, a rágalmazók vegyék el büntetésüket? Mert azt nem lehet tűrni, hogy tisztviselőket azzal rágalmazhassanak, hogy a honpolgárok jogát, a melyet csak ötesztendőnkint egyszer gyakorolhatnak törvénytelen módon elrabolják.

Gondoljuk meg, t. ház, hogy hasonló erőszakoskodás, hasonló igazságtalanságok leginkább a nemzetiségi vidékeken történtek és miután ott történtek, vajjon alkalmasaknak véli-e a t. kormány ezen eseteket arra, hogy a nemzetiségek között a magyar államhoz való szeretetet ápolják? Alkalmasaknak véli-e ezen eseteket arra, hogy ezek által a magyar nemzet iránt való ragaszkodást keblükben felköltsék? Ellenkezőleg, t. ház, az a szegény nemzetiségi ember nem azt fogja mondani, hogy ezt az igazságtalanságot az a kormány, az a párt követte el, hanem azt fogja mondani, hogy így bánnak a magyarok a tótokkal, meg a románokkal, meg nem tudom kikkel.

A katonaság szellemére is nagyon rosszúl hatottak azon látványok, a melyek egyes választásoknál lefolytak. Tudjuk, hogy a katonaság egy-két helyen meg is tagadta az elnöktől az engedelmességet. Igy egy alföldi választásnál

Digitized by Google

történt, a hol a választási helyiség előtt egy nagy négyszegletü piacz van, a választási elnök rendeletére az ezen piaczra befolyó utczák torkolatát a kapitány kordonnal vonta körül és katonasággal rakta tele. Úgy tizenegy óra tájban kijön a szavazási helyiségből a választási elnök, oda megy a kapitányhoz, azt mondván neki: Kapitány úr, még diagonaliter, a piaczon keresztül is tessék sort vonatni.

Azt mondja a kapitány: »Erre nincs szükség, semmi baj nincs.« »Kérem, én választási elnök vagyok, én kivánom ezt.« Erre azt mondotta a kapitány: »Nekem egyedül az ezredes parancsol, én az úrtól parancsolatot nem fogadok el« — és azzal elfordult. *(Zaj a jobboldalon.)*

A felsővidéken történt az egyik választásnál, hogy midőn látták a katonák, hogy mennyire önkényüleg és igaztalanul bánnak el az ellenzék embereivel, szóba állottak az ellenzéki választókkal és egy alkalommal délután egy csoport ellenzéki ember bemegy a jelölthöz és azt mondja neki: »Nagyságos úr! engedje meg, hogy megrohanhassuk azt a másik tábort, mi a katonákkal már kicsináltuk a dolgot, azok nem fognak bennünket bántani.«

Nem borzasztó-e ez, t. ház? méltóztassanak meggondolni, micsoda iszonyú hatással van az a katonaság szellemére, midőn oly igazságtalanságokat lát, melyeket tűrni nem lehet?

Már most ilyen katonasággal hogyan vívhatunk ki háború idején győzelmet? *(Derültség a jobboldalon.)* Hogyha a katonaság szelleme meg van romolva, akkor azt nevetéssel, t. képviselő urak, nem lehet megjavítani. Nemcsak a néppárti, hanem a liberális lapok is megbotránkoztak a választási igaztalanságokon.

Itt van egy liberális lap a kezemben, mely a választások után így kiáltott fel: »Hiszen a király megesküszik arra, hogy a törvényt megtartja; a miniszterelnök is megesküszik a törvényre, a főispán is megeszküszik, az alispán is megeszküszik; a felesküdt hatóságok rendelnek ki választási elnököt, ki azután még külön megesküszik. És az eskük e hosszú lánczolatának végén ott van az a választás, a mely nem egyéb, mint a törvény kijátszása, kipellengérezése, a polgárok jogainak elkobzása, szóval: hűtlenség az eskühöz«. Hát nem borzasztó az *(Derültség a jobboldalon)*, mikor így kell írni? T. képviselő urak, ez nem nevetni való dolog, ezen elszomorodni kell, és csak a kebel fásultságáról tesz tanúbizonyságot az, ki nevetni tud oly dolog felett, mikor ime magának a felséges királynak személyét is belevonják.

Hiába mentegeti magát a t. miniszterelnök úr azzal, hogy hiszen az ellenzéken is követnek el visszaélést. Nagyon csudálkozom, hogy oly jól iskolázott agy, mint a miniszterelnök úré, mely Plátó logikája szerint szokott gondolkozni, nem látja be az óriási különbséget a két dolog között. Nagy különbség van ebben, mert egyenlőtlenek a fegyverek, melyekkel az ellenzék a kormánynyal küzd. Hiszen a kormány hivatalos apparátusában, nem akarom mondani kortes-, hanem segítőcsapattal rendelkezik, míg az ellenzék ezzel szemben nem tud elegendő erőt szembeállítani. Tehát hogyha az ellenzék ily körülmények között néha egy kissé erélyesebb lépésre ragadtatja magát, bizony az igazság szempontjából birálva a dolgot, ezt nem is lehet rossz néven venni. Azután, t. képviselő urak, a kormány a törvénynek nemcsak megtartója, hanem őre is volna. Én engedelmeskedni tartozom a törvénynek, de arra felvigyázni nem vagyok köteles. A kormánynak mind a kettőt meg kell tennie; kettős kötelesség hárúl rá, míg a többi polgárra csak egy. Neki tehát kétszeresen kell a törvényt megtartania, mert őrködnie is kell, hogy mások megtartsák. Ha maga a kormány nem tartja meg a törvényt, hogyan parancsolhatja ezt a polgároknak? Hiszen akkor azt mondhatják neki: előbb magadat gyógyítsd meg, orvos, és te mutass nekünk jó példát.

A felirati vitában azt mondta az akkori előadó úr: Magyarország a jogok országa, s alig van ország, a hol a jogok annyira biztosítva volnának, mint nálunk. Ha körülnézünk az állami életben, nem igen fogjuk megtalálni ennek bizonyítékait. Láttunk gyüléseket, melyeket maga a hatóság igyekezett megakadályozni. Midőn egyes néppárti gyülésekről referáltak a lapok, nem egy szolgabiróról azt irták, hogy az rendezte az ellentüntetést. De akadt-e szolgabiró, a ki e miatt sajtópört indított volna? Pedig ezt kellett volna tennie, ha az állítás rágalom lett volna. De egy sem merte tenni, hanem zsebre vágta a sértést.

Emlékezzünk arra a gyülésre, a melyet az általános választói jog mellett tartottak a vásártéren. A rendőrség, tudjuk, feloszlatta a gyülést, s véresre verte az ott megjelentek egy részét. Ép itt voltak a külföldi újságirók és azok is megbotránkoztak azokon a jeleneteken, melyeket a rendőrség produkált.

Aztán a sajtószabadság! Ez év elején kiadtam egy könyvet: »Zsidó bérgyilkosságok« czímmel. E könyv fordítás; pörbe fogtak érte és az esküdtszék fölmentett. Eredetileg Németországban jelent meg, s el van terjedve Ausztriában is, de sehol sem fogták perbe sem az irója, sem a terjesztőjét, csak nálunk, a jogok hazájában.

A sajtószabadság egyik bizonyítéka az az üldözés is, a melyet az államügyész úr a néppárti lapokkal szemben folytat. Egyre-másra perli őket, s az esküdtszék, mely pedig nem

Digitized by Google

mondhatni, hogy néppárti urakból áll, és hol nem mindig ugyanazok az urak ítélnek, mert tudjuk, hogy sorshúzás által választják ki őket és negyedévenkint változnak, tehát mindig mások és mások jutnak az ítélőszékbe — az esküdtszékek, egyre-másra felmentő ítéleteket hoznak. Mit bizonyítana ez mást, mint hogy azon perek, melyekkel minket az államügyész megtisztel, nem egyebek, mint politikai felfogásból származó üldözések? Egészen másképen ítélkeznek azonban a liberális termékekkel szemben, ott van például a »Goldstein Számi« című kalendárium. Sima Ferencz t. képviselő úr ebben az ügyben interpellácziót is intézett a t. kormányhoz, meg is indították a sajtóügyi eljárást, de el is temették, a nélkül, hogy tárgyalást tartottak volna. Vagy például novemberben a kormány félhivatalos újsága a »Nemzet« azt írta, hogy a néppárt ellen megengedhető minden eszköz, a piroteknikának minden vívmánya, tehát dinamit, nitrogliczerin és bomba. Mit tennének velünk, ha mi ugyanezt írnók a kormánypárttal szemben? Nem hurczolnának-e minket mindjárt az esküdtszék elé? Ez nem igazságszolgáltatás, ezzel Magyarország polgárai nem lehetnek megelégedve.

A t. kultuszminiszter úr megjövendölte, hogy a néppárt nemsokára el fog múlni, csakhogy elfelejtette megmondani, mikor és vajjon a nép fogja-e, elhagyni vagy a választási elnökök fogják-e kiirtani? De ha annyira biztos a kultuszminiszter úr jóslatának helyességében, hogy háromszor is ismételte ugyanazon dolgot, akkor azt kérdezem a t. kormánytól, hogy miért vesz a néppárttal szemben olyan eszközöket igénybe, a melyeket a törvény meg nem enged? Miért állítanak ellene zsandár erőszakot, katonaságot és temérdek mennyiségű pénzt? És milyen pénzt? Olyat, melyről nem mernek számot adni, a melynek forrását nem merik felfedezni, a melynek összeadóit nem merik itt nekünk bemutatni. Nem mondom, hogy talán azért, mert a pénznek felhasználása erkölcstelen lett volna, de hát nem tudom, miért nem merik mindezt bevallani. Elég az hozzá, hogy nem merik. Midőn a zsidóság üldözte a kereszténységet, annak első századában Gamaliel bölcs így szólt hozzájok: Ne bántsátok a kereszténveket; ha ez a dolog Istentől van, akkor hiába minden erőfeszítés; ha pedig nincs Istentől, önmagától el fog múlni. Én is azt mondom a t. kormánynak, hogy ha mi a nép bizalmát bírjuk, akkor hiába minden erőfeszítés s akkor ne használjanak ellenünk olyan eszközöket, melyekkel dicsekedni nem lehet. Ha pedig nem bírjuk a nép szeretetét, akkor felesleges az ily eszközök alkalmazása, mert önmaguktól el fognak múlni.

Meszlény Lajos: Ámen! *(Derültség.)*

Lepsényi Miklós: Nagy izgatással vádolják a néppártot. Mi az az izgatás t. képviselő urak? Az izgatás kétféle: ha jó ügy mellett, vagyis nem tiltott dolog mellett történik az izgatás, az nem bűn; de ha törvény ellen történik, az bűn. Izgattak a mi nagyjaink is; izgatott Kapisztrán János is, a mikor összehozta hatvanezer emberét Belgrád falai alatt; és izgattak mindazok, a kik valami nagy dologra akartak híveket csoportosítani. Már most az a kérdés, t. ház, hogy a néppárt megengedett módon s megengedett ügy mellett izgatott-e, vagy pedig törvény ellenére? Népgyűléseinken mindenütt ott voltak a hatóság képviselői, a kik bizonyára lefüleltek volna bennünket, ha izgattunk volna. A választások előtt községről-községre járva nyomunkban voltak a szolgabirók, a zsandárok, és minden beszédünket meghallgatták. Ha izgattunk volna, t. képviselő urak, hát mondják meg énnekem, vajjon nem-e fogtak volna el bennünket azonnal? Talán épen ezzel az intenczióval jöttek utánunk, talán épen az volt az utasításuk, hogy a kinek egyetlenegy oly szó kisiklik ajkáról, a melybe bele lehet kapaszkodni, azonnal tegyenek bennünket biztos őrizet alá. Ha, t. ház, a néppárt izgatott és a néppárt csinált izgatást mindenfelé, akkor ebből a józan logika törvénye szerint az következnék, hogy miután a néppárt Zalában volt a legerősebb: a legnagyobb izgatottság is Zalában lett volna. Na hát méltóztassanak a választások ideje alatt kiadott hírlapok számait elolvasni, tessék végignézni egész Zalamegyén, ott bizony nem volt akkor se, s most sincs izgatottság; már pedig ha izgatottság volna, akkor Zalamegyében uralkodott volna a legnagyobb izgatottság, mert ez a legnéppártibb vármegye. *(Úgy van! Úgy van! a baloldal hátsó padjain.)* Sopronban, Vas vármegyében és mindenütt, a hol néppárti jelöltek voltak, nyugalom volt. Hanem majd megmondom én, kik okozták az izgatottságot? Okozták, izgattak azok a választási elnökök, a kik a szavazókat választási joguktól megfosztották, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* s ha Klochot elviszik Zala vármegyébe, ott is mindjárt izgatottság lesz. Mert nagyon természetes, t. képviselő urak, hogy mi is izgatottságba jönnénk, hogy ha jogunktól valaki meg akarna fosztani. Biz azt szó nélkül mi sem tudnánk eltűrni. Tehát nem lehet csodálkozni, ha izgatottság van oly helyeken, a hol a jogok szabad gyakorlása elé gátakat emelnek. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Múlt hetekben Győry Elek t. képviselőtársam egy igen szép és kerekded beszédet mondott a házban, melyet nagy gyönyörűséggel hallgattunk. Foglalkozott ezen beszéd keretében a néppárttal is. Minthogy én az ő felszólalását

Digitized by Google

sokkal fontosabbnak tartom, semhogy azt egyszerűen hallgatással mellőzhetném és az ő argumentumaira ne feleljek, azt hiszem, meg fogják nekem engedni, t. képviselőtársaim, hogy beszédével foglalkozzam s arra reflexiókat tegyek. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* Beszédében leginkább az az állítás domborodott ki, hogy mi néppártiak katholikus pártot akarunk alkotni.

Thaly Kálmán: Persze, hogy azt! Hát van köztük egy kálvinista? Hadd látom! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Lepsényi Miklós: Először is kétségbe vonom és tagadom azt, hogy katholikus pártot akarunk alkotni.

Thaly Kálmán: Hát mit, kérem? *(Zaj.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, ne szóljanak közbe.

Lepsényi Miklós: Én ugyan nem emlékszem arra, hogy bármikor a mi célunk az lett volna. Thaly Kálmán t. képviselő úr talán emlékszik; én nem tudom, mikor volt az.

Thaly Kálmán: Olvastam!

Lepsényi Miklós: Lehet, hogy oly lapokban olvasta, melyek nem a mi organumaink, de azokkal közösséget nem fogunk vállalni.

De menjünk vissza Győry Elek t. képviselő úr beszédére és azon állítására, hogy mi katholikus pártot akarunk létesíteni és katholikus pártot akarunk ezen házba behozni. Ezt nem akarjuk. Ez nem volt célunk s most sem célunk. Hiszen ha katholikus pártot akartunk volna csinálni, akkor logicze meg is mondtuk volna, hogy néppárti jelölt egyedül csak katholikus ember lehet; ha katholikus pártot akartunk volna csinálni, kimondtuk volna, hogy más vallású embert nem léptettünk fel, pedig felléptettünk más vallású embert is. Volt mienkünk református, volt lutheránus jelöltünk is, t. képviselő urak, *(Felkiáltások jobbfelől: De pánszláv!)* volt görög keleti is.

Thaly Kálmán: Ki volt az a református?

Elnök: Thaly képviselő urat kérem már most, ne szóljon közbe.

Lepsényi Miklós: Balogh nevű úr, előbb szolgabíró volt Tatán; a t. belügyminiszter úrral állott szemben, gondolom a bonyhádi kerületben.

Perczel Dezső belügyminiszter: Beszámíthatatlanság miatt bocsátották el hivatalából. *(Élénk derültség jobbfelől.)*

Lepsényi Miklós: Azután, t. ház, hogyha a t. képviselő urak közül kételkedik valaki abban, hogy mi más vallású embert is szívesen fogadunk, tessék megpróbálni akármiféle vallású emberuek, tessék bejönni a néppártba, igen szívesen fogadjuk. *(Derültség. Felkiáltások a szélső baloldalon: Hát ha zsidó?!)* Szívesen fogadjuk a zsidókat is, de természetesen megkivánjuk, hogy keresztény szellemtől legyenek áthatva. *(Derültség.)* Azután, hogy mennyire alaptalan az az állítás, a melyet itt Győry Elek t. képviselő társam hangoztatott, azt maga Győry Elek t. képviselő úr tudhatja legjobban abból a küzdelemből, a melyet ő a körmendi kerületben folytatott az akkori kultuszminiszter úrral, b. Eötvös Loránddal szemben.

Rosenberg Gyula: Sohasem volt ott jelölt! *(Zaj.)*

Elnök: Kérem, majd utólag világosítsák fel a képviselő urak. *(Derültség.)*

Lepsényi Miklós: Nagyon jól tudja Győry Elek t. képviselőtársam azt, hogy ott abban a kerületben zászlójának legbuzgóbb támogatói és lengetői épen a katholikus papok voltak és nem volt katholikus pap, a ki azt mondta volna, hogy: Mivel te nem tartozol közénk és nem vagy katholikus ember, nem támogatlak és nem szavazok rád. Nagyon jól tudja t. képviselőtársam azt is, hogy épen saját hitsorsosai hagyták cserben, gondolom Mérnyi Ádámnak hívják azt a tiszteletes urat, a ki ellene körlevelet adott ki és az összes lutheránusokat felszólította, hogy állást foglaljanak ellene, egyedül azért, mert a katholikusok melléje tömörültek. *(Egy hang a szélső baloldalon: Meg is bukott!)* Igen, meg is bukott. A katholikus papok közül abban az időben, abban a kerületben négyen szavaztak ellene, de a szavazás után a négy közül is Tömő Ambró pinkamindszenti plébános az ujságokban nyilvánosan egy nyilatkozatot tett közzé, a melyben megbánta, hogy ellene foglaltak állást és bocsánatot kért tőle. Emlékezhetik a t. képviselő úr arra is, hogy azok a katholikus papok, a kik ellene szavaztak, különösen a katholikus sajtó részéről, épen ezért, a legélesebb támadásoknak voltak kitéve.

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy mi a liberalizmusnak ellenségei vagyunk. Igaz, hogy mi a liberalizmust nem úgy fogjuk fel, mint talán a t. túloldal. Mert a túloldal a liberalizmus alatt azt érti, hogy féktelen radikalizmusba menjünk át, felerősztve egy kis egyházüldözési lével is.

Mi azonban liberalizmus alatt értjük, — a mint érteni kell, — hogy az nagylelkűség, bőkezűség. És hogyha így fogjuk fel a dolgot, akkor, t. ház, minket a liberalizmusból kizárni nem lehet, mert mi is liberalisok vagyunk. Liberálisok vagyunk, mert liberálizmus ám a földadót le akarni szállítani és mi azt kivánjuk. Liberalizmus ám a létminimumot behozni, hogy az a szegény ember ne fizessen még a legutolsó betevő falatja után is adót. Pedig ez is benne

Digitized by Google

van a programmunkban. Liberalizmus ám, képviselő urak, üdvös intézkedéseket akarni hozni, a végből, hogy az ország polgárai ne legyenek kénytelenek vándorbotot fogni a kezükbe, elhagyni a hazát, kimenni Romániába, Szlavóniába vagy pláne Amerikába. És ezt is akarjuk. Azután az igazi liberalizmus azt kivánja, hogy ezt a földet biztosítsuk a magyar népnek és oly törvényeket hozzunk, hogy meg legyen állapítva egy minimális rész, a melyet még adó miatt se lehessen elvenni a néptől; a föld hozzá legyen kötve a néphez. Ez az igazi liberalizmus és ezt akarjuk. Liberalizmus oly törvényeket sürgetni, a melyek a munkaadó és munkás között igazságos viszonyt volnának hivatva létrehozni, úgy hogy a munkaadó ne zsarolhassa ki teljesen a munkást, a munkásnak pedig necsak az legyen egyedüli törekvése, hogy minél kevesebbet dolgozzék és minél több fizetést kapjon. Ezt is akarjuk. Továbbá mit kiván a liberalizmus? Nem kivánja-e azt, hogy a szavazati jog kiterjesztessék? Ez is liberalizmus, és mi akarjuk ezt is.

Nem lehet tehát azt mondani, t. ház, hogy mi a liberalizmusnak ellenségei vagyunk.

Ellenségei vagyunk annak a hamis, annak az álliberalizmusnak, mely jogtalanúl hordozza ezt a szép czégért. De nem vagyunk ellenségei annak a liberalizmusnak, mely valóban az emberi jogok kiterjesztésére tör és a hazának, a polgárságnak felvirágoztatását akarja előmozdítani.

Gondolom, Meskó t. képviselő úr mondotta azt, hogy mi, néppárt, a népre igyekezzünk támaszkodni és ott szerzünk magunknak híveket. Hisz ezt akarjuk, ezt tettük, ezért rendeztünk gyűléseket, ezért mentünk a képviselőválasztások alkalmával az ország nagyközönsége elé és megnyugtathatom Meskó t. képviselőtársamat, hogy nem egészen hiába esett eme fáradozásunk. Összeállítottam a lefolyt választások statisztikáját, melynek adatai felett épen nincs mit szégyenkeznie a néppártnak. Ez adatok szerint a szabadelvű párt kapott 436.481 szavazatot a választások alatt. A t. Kossuth-párt kapott 92.502 szavazatot, a néppárt kapott 65.583 szavazatot. *(Egy hang: Hány szavazatot kapott a Kossuth-párt?!)* 92.502 szavazatot.

Elnök: Kérem a képviselő urat, tessék beszédet tartani; nem pedig a körülötte ülőkkel társalogni!

Lepsényi Miklós: A nemzeti pártiak kaptak 54.727 szavazatot, Ugron-pártiak 44.222 szavazatot; volt pártonkivüli 20,744 és 441 szoczialista szavazat.

Már most egy szabadelvű-párti képviselőre esett 1515 szavazat; egy Kossuth-pártira...

Eötvös Károly: Mi függetlenségi párt vagyunk!

Lepsényi Miklós: ...tehát függetlenségi pártira 1813, egy nemzeti pártira 1643, egy pártonkivűlire 1572 és egy néppártira 3643 szavazat. *(Egy hang jobbfelől: Hiszen akkor meg lehetnek elégedve!)* Egy Ugron-pártira 4350 szavazat. Mi tehát a választások eredményére önérzettel hivatkozhatunk és önérzettel mondhatjuk, hogy megtaláltuk a támogatást a választó közönségnél is. *(Zaj.)*

Komlóssy Ferencz, hajdan antiszemita, most pártonkivüli, a közeljövőben valószinűleg kormánypárti, a távolabbi jövőben pedig bizonytalan párti képviselő úrnak multkori felszólalására is bátorkodom néhány megjegyzést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ő egy közbeszólásra azt mondotta, hogy csak komoly beszédekre szokott válaszolni. Én azonban nemkomoly beszédekkel is foglalkozom és így reflektálok az ő fejtegetésére. A ki az ő multkori beszédét hallotta vagy olvasta, bizonyára arra a gondolatra jött, hogy ez a Komlóssy Ferencz nem egy és ugyanaz azzal a Komlóssy Ferenczczel, ki a 80-as évek kezdetén Solymossy Eszter nevével korteskedte végig Tolnát és Baranyát. Pedig egy és ugyanaz, csakhogy az akkori Komlóssy Ferencz még kanonokságra törekvő úri ember volt, míg a mostani bizonyára már nagyobb méltóságra vágyódik. És meg kell vallani, hogy jó paripára ült fel, mikor a liberalizmus lovára kapott. Az bizonyára előbb röpítheti czélhoz, mint az antiszemitizmus lova röpítette volna. Hanem mindannak daczára abban a meggyőződésben vagyok, hogy a versenytérnek győztese ő nem lesz egyhamar. Ha nem volnának azon a téren akadályok, gátak, árkok...

Eötvös Károly: És konkurrensek!

Lepsényi Miklós: ... és konkurrensek is, még hihetőnek tartanám, hogy a mennyire ügyes ember, a többi versenyzőt meg fogja előzni. A legnagyobb akadályt én Komlóssy Ferencz úrnak múltjában és múlt szereplésében találom, a mely épen nem nyújthat biztosítékot a t. túloldalnak sem a jövőre nézve. Én tehát nem is hiszem, hogy volna azon a nagy párton csak egyetlenegy ember is, a ki feltétlen bizalommal viseltetnék a t. képviselő úr iránt; de ha mégis volnának: azt mondom, hogy boldogok, mint a szentírás mondja, a kik hisznek. Kijelentette a t. képviselő úr azt, hogy ő nem néppárti. Nem ijedtünk meg e kijelentéstől. Nem is vártuk, hogy azt mondja, hogy ő néppárti, sőt ellenkezőleg azt tartottuk volna szerencsétlenségnek. Nagyon jó helyen van ő ott, a hol van; ne is jöjjön közénk. De az már mégis meglepett bennünket, hogy a néppárt közgaz-

Digitized by Google

dasági programmját szivesen akczeptálja s e tekintetben szivesen fog velünk kezet. Mi ezt nem kivánjuk és nem is hiszszük; de ha mi osztogatnók az aranyláncokat és gyűrűket, azt hiszem, úgy programmunknak mind a 14 pontját talán még ma is akczeptálná.

Nagyon nagy szenvedélyességgel rontott, hogy úgy fejezzem ki magamat, Molnár János t. képviselőtársunkra az elkeresztelési harcz miatt. Értem én azt, hogy Komlóssy úr nincs megelégedve azzal a harczczal, a mely e miatt felidéztetett, de utóvégre is nem lehet elítélni Molnár t. képviselőtársamnak állásfoglalását, mert hiszen tudjuk nagyon jól, hogy végkifejlődésében mégis csak Molnár János t. képviselőtársunk álláspontjn érvényesült, mert azt a rendeletet, melyet ő törvénytelennek tartott, s mely ellen körömszakadtáig küzdött, és pedig nagy áldozatokkal, utóvégre mégis kényszerültek visszavonni.

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy a néppárt fellázítja a kaputos osztály ellen a népet. Nem tudom, hogy a néppárt képviselőit nem tartja-e a kaputos osztályhoz tartozóknak? Hogy ha fellázítják a kaputos osztály ellen a népet, hogyan lehet mégis, hogy a kaputos polgárok közül választotta képviselőit az a felizgatott nép? Sajnálom, hogy nincs itt a t. képviselő úr, de hogy ha valakit a nép választott meg, és ha valakinek a nép adott mandátumot, a néppárt képviselőinek mandátumát a népakarat kifolyásának tekintheti. A nép nem ellensége a kaputos osztálynak, és nem is bántja azt, csak a kaputos osztály ne akarja a nép természetes jogait elvenni. Azt mondja, hogy megzavartuk a papok között a békét. Itt bizonyára az ő saját kerületére gondolt; azonban nem így van a dolog. Abban a kerületben békesség volt a papok között mindaddig, a míg Komlóssy annak a küszöbét át nem lépte. Ha most zavar, villongás van ott, az csak azon időből származik, a midőn Komlóssy úr bement a kerületbe, s ha nem ment volna be, ott nem volna villongás ma sem.

Aztán a nemzeti pártot szerette volna összeveszíteni velünk, mert azt mondotta: Ezen párt megfogyatkozása egyedül abból származik, hogy mi néppártiak e párt ellen állást foglaltunk. A sajnálkozás hangján mondotta ezt a képviselő úr, és midőn e sajnálkozást hallottam, ez jutott eszembe: »Úristen! hát ez a Komlóssy Ferencz nem egy azzal a Komlóssyval, a ki engem négy esztendő előtt arra szólított fel, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy vállaljam el egy röpirat kiadását, melyet ő ír, s melynek éle a t. nemzeti párt vezére, Apponyi Albert gróf és ezen párt ellen van irányítva.« Hát a régi tűz már elhamvadt? *(Derültség.)* és most ismét a szimpátia ébredt fel benne? *(Derültség.)* Tudom, hogy mi volt a czélja ezzel Komlóssy t. képviselő úrnak. Egyedül az, hogy bennünket összeveszítsen a nemzeti párttal. Ámde sokkal jobban ismerjük és tiszteljük egymást, hogysem mi a képviselő úr uszításaira hallgatnánk.

Azt mondja a képviselő úr, hogy mindez csak botlás, mindez csak vétek a néppárt részéről; de van egy bűne is. A bűn pedig abban áll, hogy ha nem paktál is, de kaczérkodik a nemzetiségekkel.

Ezt az állítást többször hangoztatták már itt a házban. De miként hangoztathatták csak egyszer is, azt megérteni nem tudjuk, mert ha megnézzük a választási térképet és a nemzetiségi vidékeket, akkor azt látjuk, hogy ezen nemzetiségi vidékek zölddel vannak bemázolva, és hogy ezen nemzetiségi vidékeken épen azon párt aratott diadalt, a melynek mezején Komlóssy t. képviselő úr most legelészni látszik. Ott van a kormányelnök úr; ő is mandátumát nemzetiségi vidékről kapta. Ott van a t. kultuszminiszter úr. Fellépett két kerületben, egy magyar és egy horvát kerületben. Megválasztották a horvátban, elbuktatták a magyarban. És mégis mi paktáltunk a nemzetiségekkel.

Itt van a nagyszombati választókerület, a hol fellépett Zichy Nándor gróf és Emmer Kornél. Emmer Kornél képviselő úr számítván a fellépésre, tudomásom van róla, hogy már két évvel ezelőtt elkezdett tótúl tanúlni, hogy tótúl beszélhessen a választóinak. Elment a kerületbe, és ott a választóknak csakugyan tótúl is beszélt, Zichy Nándor gróf pedig beszélt magyarúl. És mégis mi paktáltunk a nemzetiségekkel. *(Zaj. Derültség jobbfelől.)*

Komlóssy képviselő úr megbotránkozással szólt a néppárt eszközeiről, pedig a néppárt semmi olyan eszközt nem használt, a mi a büntetőtörvénykönyvvel összeütközésbe juttatná, mert akkor bizonyára a törvényszék elé hurczoltak volna minket. De kérdem Komlóssy képképviselő úrtól, hogyha annyira érzékeny az eszközök tekintetében, miért nem botránkozik meg azokon az eszközökön, melyeket a t. túloldal használt, és miért nem tartotta megbotránkoztatónak az általa használt eszközöket is? Hiszen nyilt dolog, hogy papi állásával kortesked ett kerületében. Kortesútjában magával vitte infuláját, papi fövegét és föveges misét tartott több helyütt, mondván, hogy a vallásos dísz használata szükséges. De milyen czélzattal tette ezt? Azért, hogy az a szegény, vallásos tót nép nagy egyházi tekintélyt látván benne, annál jobban csatlakozzék hozzá. De a képviselő úr nem is nagyon mutatta azt, mintha ő a néppártnak ellensége volna. Sőt a beszterczei esperessel, azzal a férfiúval járván együtt a körúton, a ki az 1895-iki választások alkalmával

Digitized by Google

a néppártnak volt a bizalmi férfia s ez az egykori néppárti bizalmi férfiú mindenütt úgy mutatta be Komlóssy urat, mint magas állású egyházi férfiút, ki a néppárt programmja mellett a népnek teljes biztosítékot nyújthat már magas állásánál fogva is. Ámde mindennek daczára sem fogadták szivesen a kerületben, és bizonyára emlékezik a t. képviselő úr arra, hogy mikor Malaczkán felállott programmbeszédét elmondani, és az aranykeresztet és a lánczot mutogatta a népnek, egy hang azt kiáltotta: Az a láncz többet ér, mint te! *(Tetszés a baloldal hátsó padjain.)*

Midőn reflexiómat befejezném, *(Felkiáltások jobbfelől: Végre!)* arra figyelmeztetem a képviselő urat, hogy ne gondolja azt, mintha múltkori felszólalásával valami nagyon megerősítette volna pozicziójat és valami nagyon nagy kedvességre jutott azon pártnál is, mert jegyezze meg azt, hogy az árulást ugyan szeretik, de az árulót megvetik mindenütt, még azon a párton is.

A mi pedig a belügyminiszter úrnak előttünk fekvő költségvetését illeti, azt azon okok miatt, a melyeket itt mint nehézményeket felhoztam, nem szavazom meg. *(Helyeslés a baloldal hátsó padjain.)*

Elnök: Öt perczre felfüggesztem az ülést.

(Szünet után.)

Elnök: Kérem, foglalják el helyöket. Az ülést újra megnyitom.

Josipovich Géza jegyző: Tallián Béla!

Tallián Béla: T. ház! Nekem, mint a ház egyik új tagjának, elsősorban is a t. ház elnézését és jóakaratát kell kérnem. *(Halljuk! Halljuk!)* Tehetem ezt annál is inkább, miután az aggressziv felszólalásoknak — sem a támadó, sem a védő oldalon — barátja egyáltalában nem vagyok. Meggyőződésem szerint az ily eljárás a helyzetet egyáltalában nem tisztázza, azt inkább zavarja és összebonyolítja, sőt még ezenfelül személyes súrlódásokat, esetleg személyes ellenségeskedést is szül; erre pedig nekünk Magyarországon sem általánosságban, sem különösen most, midőn oly fontos kérdések megoldása előtt állunk, mint a kiegyezés Ausztriával s a közigazgatási javaslatok, szüségünk egyáltalában nincs. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Felszólalásom, t. ház, száraz és tárgyilagos lesz. Hiányozni fog ebből teljesen az egyéni polémia; hiányozni teljesen a politika is.

A közigazgatással kivánok első sorban foglalkozni és itt legyen szabad megjegyzést tennem azon szónokok beszédeire, kik a közigazgatási tisztviselőket és a közigazgatást ellenőrző közegek működéseit általánosságban meglehetős erős, sőt mondhatnám vehemens támadásokban részesitették. Nekem az a meggyőződésem, hogy ezekkel az éles, általánosságban ki nem érdemelt támadásokkal *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* nem használtak a közigazgatásnak a ház azon része és azon t. tagjai, kik ezt teszik, mert elveszik még azon közigazgatási tisztviselők kedvét is, a kik ott szolgálnak, de mindenesetre elriasztják azokat is, a kik erre a pályára készülnek, pedig már ilyen sincs sok, ha látják és tudják azt, hogy az ország első testületében általánosságban kivétel nélkül oly támadásoknak vannak kitéve. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Én is elismerem, t. ház, hogy közigazgatásunknak vannak hibái, nem is akarom azokat takargatni, s meggyőződésem az, hogy ezen nézetben osztozik velem e párt minden tagja, azért, hogy magunk mutassunk rá azon hibákra és hiányokra, a melyek vannak, hogy azután később a javításoknál könnyebben és gyökeresebben lehessen velük foglalkozni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Elismerem a közigazgatás hiányait, és nem tagadom el az ellenzék előtt sem. De azt az egyet engedje meg nekem Eötvös Károly t. képviselőtársam, a kinek beszédje ellen általában objektivitás szempontjából megjegyzésem nem lehet, hogy a közigazgatás 1867 óta nem fejlődött vissza, nem lett rosszabbá, sőt ellenkezőleg, ha lassan is, de javult. Általános ugyan a vélemény, hogy nem jó, de mindenesetre sokkal jobb, mint 1867-ben volt. Mi, a kik a közigazgatás téren állandóan foglalkoztunk, a kik azt közvetlen szemmel néztük és meggyőződtünk annak fejlődéséről, ezt teljes őszinteséggel mondhatjuk.

A hibákra nézve első sorban engedje meg a t. ház kijelentenem, hogy alig van Magyarországon ember, — én legalább olyat nem ismerek, — a ki, ha a közélet terén foglalkozott, megyegyűléseken részt vett, vagy egy-két évig tagja volt a közigazgatási bizottságnak, ne képzelné magának, hogy ő ért a közigazgatáshoz. *(Igaz! Úgy van! a jobbodalon.)* Ez a magyar fajban gyökerező hiba, egyik főoka annak, hogy a dilettantizmus nálunk a közigazgatásban annyira lábra kapott. *(Helyeslés jobbfelől.)* Igen jól tudja a ház minden tagja, hogy az úgynevezett megyei tisztújítások alkalmával a rokonság és barátság kötelékeit megtagadni nem lehet, nem is volt az másként a múltban sem és nem szokás most sem. Még hozzávéve ezen dilettantizmust, oly egyének jönnek be a vármegyék tisztikarába, a kik annak díszei és büszkeségei lehetnek, és a kik közül — elismerem — igen sokan kitünő tisztviselőkké lettek, mivel azonban nem elölről kezdték a közigazgatási szolgálatot, hanem már a választás alkalmával jóval magasabb állással jöttek be, a nélkül, hogy a közigazgatás alapelemeit ismerték volna, bizo-

Digitized by Google

nyos hiányt mindig érezni fognak. *(Igaz! Igaz!)* Ez pedig mindenesetre nagy hézag a mi közigazgatási rendszerünkben és meggyőződésem az, hogy ezen első sorban változtatni kell.

De, igen t. ház, a dilettantizmus mellett még egy nagy hibája van közigazgatási tisztikarunknak, — és rá fogok térni, hogy miért van, — az t. i., hogy azt a közigazgatást magára nézve kizárólagos foglalkozásúl alig tekinti valaki. Nagy részt mellékfoglalkozásnak tekintik sokan és számos hitelintézetben stb. igazgatói és igazgató-bizottsági állást foglalnak el — a mi törvényeink és szabályaink alapján tiltva nincs — mondom, részben csak mellékfoglalkozásnak tekintik és csak fenmaradt idejöknek egy részét szánják ez irányú munkásságukra. Oly körülmény ez, a mely jövőben nézetem szerint el kell, hogy távolíttassék. Az oka annak, t. ház, hogy ez tényleg így van, első sorban a fizetések elégtelenségében rejlik, *(Mozgás a szélső baloldalon.)* mert a közigazgatási tisztviselők Magyarországon oly fizetésben részesülnek, a melyből egy nagyobb család tisztességesen alig képes megélni. *(Igaz! Úgy van!)* Tehát vagy gondoskodniok kell arról, hogy mellékfoglalkozás által szerezzenek maguknak tisztességes megélést vagy más oldalról elkövessék az országban szintén gyakrabban dívó szokást, hogy rálépjenek a bűn útjára és meg nem engedett módokon szerezzék meg a szükséges jövedelmet maguknak.

Hogy ezt beigazoljam, méltóztassanak nekem megengedni, hogy elsőben is parallelát vonjak a közigazgatási tisztviselő fizetése közt, nálunk és az osztrák tisztviselők fizetése közt, azután a mi közigazgatási tisztviselőink és a bírói tisztviselők közt. *(Halljuk! Halljuk!)*

Egészen nyugatra egyáltalán nem kivánok menni, mert Európa amaz államaiban a közigazgatási tisztviselők fizetése annyira messze túlhaladja a mi tisztviselőink fizetését, hogy avval egyáltalában összehasonlítást tenni nem lehetséges.

Ausztriában t. ház, a VI. és VII. rangfokozatban a fizetések 4000—3200 és 3000—2400 körül váltakoznak. A két fizetési rangfokozat közé esik nálunk a törvényhatósági első tisztviselő: az alispán. Az alispánok fizetése Magyarországon úgy áll, hogy van összesen három alispán ez országban, a ki 3000 frt fizetést húz, a többi összes alispánok fizetése 2800 forinttól lefelé egész 1700 forintig megy. Hasonlóképen áll a dolog a főjegyzőkre nézve, a kik körülbelül megfelelnek az osztrák VIII. rangosztálybelieknek. Ott 2200—1800 frt a fizetés, nálunk a közigazgatási főjegyzőnek és a vele körülbelül equivalens árvaszéki elnököknek fizetése 1800—1400 frt kivételesen, a legnagyobb részeknek sokkal kisebb. A főszolgabírák helyzete nálunk körülbelül a IX. rangosztályához hasonlítható és míg odaát az e rangosztálybeliek fizetése 1600—1400 frt; addig Magyarország főszolgabíráinak effektiv fizetése 1400—1150 forintig megy le. És itt, t. ház, meg kell jegyeznem még azt, hogy míg Ausztriában a tényleges kiadások megtérítteinek, addig nálunk Magyarországon az úgynevezett átalányok oly csekélyek és oly kicsinyek, hogy azokra még saját fizetésüknek jó nagy részét is a közigazgatási tisztviselőknek reá kell tenniök. *(Igaz! Igaz! jobbfelől.)* Csak egy példát szabadjon még felhoznom. Nevezetesen azt, hogy az úti átalányok a járási főszolgabiráknál 400—600 frt közt váltakoznak. Ezért az átalányért tartoznak azután a járási főszolgabírák első sorban törvényes kötelezettségeik alapján minden évben megvizsgálni járásaikat legalább kétszer — és itt intra parenthesin megjegyzem, — hogy vannak oly járások, bár ezek kivételek, a hol száz község is van, de a normális községi szám 30—40 között variál, azonkívül tartozik a főszolgabíró legalább minden esztendőben négyszer elmenni a vármegye központjára, a közgyülésekre is. Tartozik továbbá minden olyan alkalommal kimenni járásába, a mikor annak szüksége felmerül; de eltekintve ezektől, minden harmadik esztendőben a községi képviselő testületek újraalakítását és az úgynevezett községi előljáróság választását is vezetnie s költségeit ebből kell fedeznie! Már most kérdezem, lehetséges-e nekik ezt mind megtenni?

Meggyőződésen és eddigi tapasztalataim alapján azt állíthatom, hogy nem. Megengedi a t. ház, hogy most összehasonlítsam a közigazgatási tisztviselők fizetését a bírósági tisztviselők fizetéseivel, a mi szintén meglehetősen amazok hátrányára üt ki. A járásbírók fizetése 2400—2200-ig terjed lefelé, míg a főszolgabíróké 1400—1150-ig. A törvényszéki elnökökké 3000—2700 forint, mig nálunk csak három alispán van, a kik 3000 frt fizetéssel birnak. A táblabíró fizetése 6000, a főispánoké 4—5000 frt. E mellett igen jól tudjuk, t. ház, hogy a bírói kar minden egyes tagja, az egész ország területén előléphet, mig a vármegyei tisztviselők előlépése kevés kivétellel abban a kis körzetben a hol szolgálnak, mozog. Ha már most a vármegyében egy fiatal tisztikar van, akkor az a megválasztott tisztviselő élete végéig maradhat vagy aljegyző vagy főszolgabíró. Ezt tartom az első alaphibának, a melyen nézetem szerint legközelebb és leggyorsabban változtatni kell. De azonkivül sok oly hiányát ismerek közigazgatásunknak, a melyek nem a személyes, hanem inkább a szervezeti részre vonatkoznak. Engedje meg a t. ház, hogy felhozzam ezek egy kis részét is, mert nekünk —

Digitized by Google

mint már említettem — nem szándékunk a takargatás, ellenkezőleg rá akarunk és kötelességünk is mutatni e hibákra, hogy javíthatók legyenek.

Kubik Béla: A főispáni dolgokat adja elő!

Tallián Béla: Én itt képviselő vagyok és nem főispán Nincs jogom a főispánokat védeni és most nem tartom szükségesnek hatáskörükről beszélni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Átvitt hatáskörben teljesítik a közigazgatási közegek, nevezetesen a községi előljárók az állami igazgatás feladatait. Igen jól tudja a t. háznak minden egyes tagja azt, hogy az állami feladatok teljesítése a mai közigazgatás keretén belül milyen nagy, milyen súlyos, mennyire kiterjedt, úgy hogy a községi közigazgatásra a községi közegeknek alig marad idejök. *(Igaz! Úgy van!)* Hogy csak néhány esetet említsek fel, a községi előljáróságnál az 1886 : XXII. tcz. rendelete értelmében a községi jegyzők folyó ügyeiket végezni erős munkával tudják csak, még azokra, a melyek őket mellékkeresethez juttatnák, idejük alig marad. Az ellenőrzés a közigazgatásban, elismerem, különösen a régmultban meglehetősen hiányos volt. Azonban az egyik hibából az ember is rendszerint a másikba szokott menni a javításnál, annál inkább egy szervezet. Megesett az, hogy a míg a múltban kevés volt ellenőrzésünk, addig ma a közigazgatás terén a túlellenőrzés annyira fejlődött, hogy rovására van magának a tényleges közigazgatásnak. *(Úgy van! Úgy van!)* Engedje meg a t. ház, hogy néhány példát hozzak elő, a melyek eléggé illusztrálják azt, hogy tisztviselőink mennyire vannak elfoglalva, mily felesleges munkát kell végezni addig, míg az általános új szervezéssel ezek a kérdések megoldva lesznek. *(Halljuk! Halljuk!)* Első sorban ott van az 1886 : XXI. törvényczikknek az az intézkedése, mely a törvényhatósági bizottság közgyűlései jegyzőkönyveinek felterjesztését kívánja a kormányhoz, akkor, mikor a törvényhatóság központi tisztviselői kara a közgyűléseket megelőzőleg 8 napig teljesen el van foglalva elökészítő munkával, az ülések legalább 8 napig tartanak és mintegy 600—800 ügy jegyzőkönyvét kell megcsinálniok, a melyeket azután a vármegye központi személyzetének kétszer le kell irnia azért, hogy egyik példány felmehessen a belügyminiszterhez ellenőrzés végett. Ezzel szemben áll, t. ház, hogy az 1886 : XXI. tcz. 57. §-a alapján ott van a kormány bizalmi közege, a ki minden egyes esetben nemcsak jogosítva, de kötelezve is van az esetleg törvényellenes határozatokat a belügyminiszterhez felterjeszteni.

Ez az intézkedés tehát felesleges munkát ad a törvényhatóságoknak épügy, mint a belügyminiszternek, kihez a főispáni előterjesztések ipso facto beérkeznek.

Hasonló az 1890 : I. tcz. intézkedése, mely szerint a vámszedési jogra vonatkozó kérvények mind közvetlenül a kereskedelmi minisztériumhoz adandók be, még azok is, melyek tárgyalása esetleg a közigazgatási bizottsághoz tétetik át, de mindenesetre a véleményt a közigazgatási bizottságoknak kell adniok. Nézetem szerint feleslegeles ennyi postát csinálni: felküldeni és ismét felküldeni.

Számos ily eset van, melyekkel a t. házat untatni azonban nem akarok.

De közigazgatásunknak egyik-másik nagy baja határozottan onnan ered, hogy államháztartásunk rendezése szempontjából nem mehetett oly lépésben a személyek szaporításának eszközlése, a minőben ment az új törvények és szabályok meghozatala a törvényhatóságok, illetve az adminisztráczió terén.

Belátom, hogy első kötelesség az államháztartás rendezése, de ha elérkeztünk oda, akkor egyúttal meg kell tennünk azt is, hogy oly személyzet adassék a közigazgatásnak, mely a mai agendákat teljesíteni képes, holott a mai személyzet mellett ez abszolute lehetetlen.

Elismerem, hogy rendszeresítések eszközöltettek, a törvényhatósági pénztárak dotácziója is emeltetett. Mindezek azonban csak egyes sporadikus esetekben s csak akkor voltak lehetők, midőn a törvényhatóságok a helyzet tarthatatlanságára imminenter rámutattak.

Nézetem szerint akkor fog ez általánosságban előkerülni, ha a kormány az általa igért javaslatokat a t. ház elé fogja terjeszteni.

Még egy oly kérdést kell felemlítenem a t. ház előtt, mely közigazgatásunkat illusztrálja, és ez a törvényhatósági szabályrendeletek kérdése, melyekről elismerem, hogy az egész országra szóló törvények végrehajtását bizonyos tekintetben enyhíteni vannak hivatva és enyhítik is, mert a törvénybe oly intézkedéseket tenni, melyek mindenütt helyesen volnának végrehajthatók, alig lehet.

De ezek a törvényhatósági szabályrendeletek az adminisztrácziónak határozottan hátrányára vannak, mert a törvényhatósági bizottsági ülésben mindig egy ad hoc többség jön létre, mely saját érdekeinek szerezvén érvényt, a szabályrendeletet úgy módosítja, a mint legjobbnak látja.

Különben ez a kérdés mellékes része. A fődolog az, hogy annyi szabályrendeletünk és belügyminiszteri rendeletünk van már 1870 óta és azok oly sokban ellentétesek egymással, hogy én nem képzelek közigazgatási tisztviselőt, a ki annak századrészét is ismerhesse. Hangsúlyoznom kell, hogy magában a belügyminiszteri kormányzatban is lehetetlen ezeket a szabályrendeleteket mind ismerni, a minek a konzequen-

Digitized by Google

cziája, hogy néha a belügyminiszteri kormányzatban is egymással ellentétes határozatok hozatnak és hogy a szomszéd törvényhatóságok szabályrendeletei is egymással ellenkeznek.

Ezekkel a szabályrendeletekkel helyesen adminisztrálni, azt hiszem, nem lehet.

A közegészségügyi szolgálatra és a rendőrségre vonatkozólag röviden csak azt kívánom megjegyezni, hogy nem lehet kívánni, hogy Magyarországon közegészségügyi szolgálat legyen addig, mig a járásorvos fizetése 600 forint, a községi orvos fizetése 400 forint. Ezért a fizetésért tartozik egy diplomás ember nappal 30, éjjel 50 krajczárért — a mi törvényhatóságok szerint variál, az egyik valamivel többet, a másik kevesebbet állapított meg — bármikor éjjel is a beteghez, sokszor óratávolságokra kimenni. Ez oly fizetés, melyért diplomás ember teljes passzióval határozottan nem szolgálhat, s következése, hogy magánpraxisra vetik teljes idejüket, hogy megélhessenek — s kisebb része idejüknek marad a hivatalos dolgokra. Arról pedig, t. ház, hogy nekünk ma helyhatósági rendőrségünk legyen, azt hiszem, beszélni senki sem akar. A papiron megvan, városainkban exisztál, de községeinkben a kisbírák teljesítik ezt a szolgálatot. Már most kérdem én azt, hogy fontosabb dologban, a hol a helyhatósági rendőrségnek kellene eljárni, képes-e az a kisbíró teljesíteni a szolgálatot, a ki egyebet nem csinál, de másra nem is való, mint kézbesítésekkel futkározni?

Az elmondottakból oda konkludálok, hogy mivel a kormány programmjában is, de különböző alkalmakkor kijelentette, hogy a legközelebbi jövőben elő fogja terjeszteni a közigazgatás javítására czélzó javaslatait, én a kormány ezen kijelentésében megnyugszom, mert meg vagyok róla győződve, hogy a kormány közegei épen olyan jól tudják és ismerik a hiányokat és hibákat, hogy ezeken a benyújtandó javaslat minden esetre segíteni fog. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Most, t. ház, legyen szabad áttérnem felszólalásom tulajdonképeni tárgyára és felhozni egy kérdést, a melylyel a t. ház ez ideig még nem foglalkozott. Felhozni meggyőződésem szerint a 11-ik órában, mert az e kérdéssel való foglalkozással sem a t. ház, sem a kormány nem várhat. Gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam szoczialisztikus olajcseppjéhez kívánok én egygyel járulni, még pedig egyszerűen azon kívánsággal, hogy az általam felhozandó tények és felsorolandó indokok a magyar parlament akcziómérlegét e kérdésben is mozgásba hozzák. *(Helyeslés.)* Maga a kérdés tulajdonképen a földmívelési tárczához tartoznék, különösen eredményeiben és hatásában, de mivel ma még e kerdés csak a tanulmányozás stádiumában van és effektive csak rendőri intézkedések történtek és történhetnek mostanáig, a belügyi tárczához tartozik, és azért a t. ház engedelmével e helyen kívánok ezzel foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A szoczializmussal szemben Európa összes nyugati államai állást foglaltak már évek óta, sőt törvényhozásaik évtizedek óta foglalkoznak e kérdésekkel és törvényeket is alkottak rá. Addig, t. ház, a magam részéről nem megyek, sőt nem is mehetek, hogy a nyugat-európai államok törvényhozási intézkedéseit tartanám ma szükségesnek Magyarországon, tehát sem a belga, sem a franczia, sem a német eljárás, még kevésbbé az angol, szükséges még nálunk, a mely oly messze megy, hogy a föld nélküli munkásoknak bizonyos esetekre közigazgatási eljárás és állami megtérítés mellett földet is biztosít. Erre nekünk ma Magyarországon hála Istennek, még szükségünk nincs. Maga a kérdés azonban már annyira fejlődött és annyira érik, hogy azzal felfogásom szerint úgy a kormánynak, mint a parlamentnek foglalkoznia kell; nemcsak megtorló intézmények behozatalával, de úgy, hogy a mennyiben vannak hibák és bajok, pedig ilyenek határozottan lehetnek, ezt tagadásba nem vehetem, egyúttal azon javaslatokat is elkészíteni, a melyek első sorban ezeket megszüntessék. *(Helyeslés.)* És ha törvényeink vannak e bajok megszüntetésére és mégis fejlődnék a kérdés, még pedig fejlődnék élesen, akkor a megtorló intézkedések teljes szigorát kellene nézetem szerint alkalmazni. *(Helyeslés.)* Maga e nagy társadalmi forradalom, t. ház, meg nem szüntethető. Meggyőződésem szerint a jövő század alapkérdését ez fogja képezni; nagy fejtörésébe fog kerülni egész Európának az e kérdéssel való foglalkozás. Meggyőződésem azonban az, hogy a szocziális kérdéseknek vezetését magának az államnak kell kezébe vennie, azért, hogy maga az állam és államhatalom legyen a vezetője és irányítója e kérdésnek, nehogy e kérdés túlfejlődöttsége esetleg a törvényhozást kényszerítse olyan intézkedések megtételére, melyekre normális időkben esetleg nem vállalkoznék. A nagy tömeg a maga errupczióiban a törvényhozást kényszerítheti oly dolgok megtételére és törvények létesítésére, a melyek normális időkben és viszonyok közt elkerülhetők lennének. De foglalkozni kell, t. ház, ezen kérdéssel már csak azért is, mert már nálunk Magyarországon is mutatkoznak jelenségei annak, hogy a klerikalizmus a szoczializmust saját czéljai elérésére kivánja felhasználni. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Foglalkozni kell azért is, mert a szoczializmus a nemzetiségek közé ékelte be magát; ha tehát ez a három faktor: a klerikalizmus, szoczializmus és a nemzetiségek egye-

Digitized by Google

sűlnek és izgatásban erősek lesznek: ez oly veszélyeket hord méhében, Magyarország vitális érdekeire nézve, melyeket nekünk a törvényhozási intézkedésekkel meg kell előzni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Hogy röviden igazoljam, miként a szocializmus már tényleg a nemzetiségi izgatókkal paktál, vagy legalább megkisérti paktálni, *(Mozgás a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* ezt magának a szocializmusnak egyik hivatalos közlönyéből leszek bátor beigazolni. *(Halljuk! Halljuk!)* A felhivás ekként szól *(olvassa)*: »Munkások! Elvtársak! Az öntudatra ébredt munkának szervezkedése nem ismer nemzetiségi és nyelvi korlátokat. Az elnyomott és kizsákmányolt munkásnép felszabadítása a gazdasági és politikai bilincsekből csak úgy lesz lehetséges, ha az összes elnyomottak és kizsákmányoltak vallási és nemzetiségi különbség nélkül egy hatalmas és czéltudatos táborrá olvadnak össze. E czélhoz a magyarországi szocziáldemokráczia egy lépéssel közeledik, a mennyiben minden előkészület megtétetett egy tótnyelvű szocziáldemokrata lap kiadására«. S azután felhivja az olvasó közönséget, ezen lap anyagi támogatására is. Ezzel csak azt kivántam igazolni, t. ház, hogy a veszély, mely a három faktor egyesüléséből eredhet, s ez tényleg megvan.

Hogy röviden a t. házat tájékozhassam a szocializmus mai állásáról, kénytelen vagyok egész dióhéjban annak történetét előadni 1890-től 1896-ig, nevezetesen az agrár-szocializmusét, mert nálunk Magyarországon ez az, a mely veszélylyel fenyeget, mert a Budapesten levő nemzetközi szocializmus csak vezetője amannak Magyarországon, miután iparunk nem oly nagy még és nem olyan sok embert foglalkoztat, hogy a külföldi mintára nagyobb eredményt tudtak volna elérni — tehát speciális magyar szocializmust csináltak. 1890-ben három helyen ütötte fel a szocializmus fejét: Orosházán, Csabán és Csanádmegye, ha nem csalódom, Battonya községében. 1893-ban már az egész orosházi, az egész csabai, az egész békési járás, tehát Békés vármegye három járása, Csanádmegyének több járása, Hódmezővásárhely, Szeged és egész Csongrád vármegye inficziálva volt az agrárszocializmus által. 1896-ban, — hogy még autentikusabb forrást idézzek a t. ház előtt — ismét a szocializmus hivatalos közlönyére hivatkozom, még pedig azon jelentésre, melyet maga az akkori kongresszus választmánya kiadott s ebben kimutatja, hogy tényleg Magyarország 71 községében megalakultak már a szocializtikus körök s tényleg működnek is.

Hogy, a t. házat tájékozhassam röviden arról, hogy ez a 71 község nincs koncentrálva Békés, Csanád és Csongrád vármegyében, röviden felolvasom azon helységek nevét, hogy lássa a t. ház, hogy az egész ország jórésze már a 71 községben benne volt *(olvassa)*: »Albertirsa, Brassó, Bácsszenttamás, Bácsföldvár, Bácstopolya, Bajsa, Bácsfeketehegy, Bécs, Beszterczebánya, Czegléd, Csorvás, Dunapataj, Debreczen, Eger, Fadd, Halas, Hódmezővásárhely, Erzsébetfalva, Kolozsvár, Kaláz, Kőröstarcsa, Mezőberény, Medgyesegyháza, Mohács, Orosháza, Makó, Óbecse, Ómoravicza, Pécs, Padé, Szeged, Szentendre, Szentes, Szenttornya, Solt, Tiszaszentmiklós, Tata, Zenta, Temerin, Pozsony, Soroksár, Csantavér, Bajmok, Versecz, Ujverbász és a többi és a többi.

Bizonyítéka ez annak, hogy az egész országban, már akkor az agrárszocziálizmusnak megvoltak a férfiai, s mindenhol izgató közegei.

Azt t. ház, hogy az agrár-szocializmus tényleg mily módon dolgozik, azt szintén ezen lapból vagyok bátor felolvasni; mert a hol tényleg kivételes állapotok vannak ma is nevezetesen a gyülekezeti jog korlátozását illetőleg, még azokon a helyeken is a vidéken is megvannak a szocializmus működésének nyomai, a hol napról-napra erősebben lépnek fel. Igy Hódmezővásárhelyen, — ezt magukból az illető jelentésekből olvasom fel, melyeket a szocziálisták adtak elő a közgyűlésen — »Hódmezővásárhelyen a kivételes állapot daczára szépen haladt a mozgalom; nyilvános gyűlést tizet jelentettek be, de megtartani nem lehetett egyet sem.«

Hasonlólag szól a jelentés Makóról, Orosházáról és a többi helyekről is, a hol a tilalom tényleg létezik.

Ma, t. ház, úgy áll a kérdés, — erről ugyan autentikus adataim nincsenek, csak azon adatok állanak rendelkezésemre, melyeket az utóbbi időben, mióta a kérdéssel foglalkozom, szerezhettem magamnak, — hogy elment a szocializmus egészen Szlavóniáig, betört Torontálba és a Bácskába, feljött és Pestmegyén keresztül átment a Dunán Tolnába, Sopronba és Mosonyba, a túloldalon egészen le Debreczenig s a felvidéken Kassa és Eperjesig, Erdélyben Kolozsvár, tehát a Királyhágót is átlépte s Aradmegyében is arra tendál, hogy a szocializmus rövid hat év alatt mily óriási terjedelemre tett szert és mily könnyű azt propagálni, hogy tájékozva legyen a t. ház arról, hogy mily eszközök állanak egyúttal a szocializmus rendelkezésére, röviden jelzem csak, hogy minden szocializtikus egylet tagjaira tagsági díjat szab, még pedig fejenként öt krt. Ezt a tagsági díjat a szocziálisták lelkiismeretesen és pontosan be is fizetik, ott hátralék soha sincsen és pedig hacsak középszámítással veszem, ma az ország területén van legalább 100.000 szocializista. *(Egy hang a szélsőbalon: Nincsen!)* Bocsánatot

Digitized by Google

kérek, van. Méltóztassék elmenni a január 30-án tartandó szoczialista kongresszusra és meg fog győződni, képviselőtársam, hogy inkább kevesebbre mondtam, mint többre. 100.000 szoczialista tagsági díja egy évben 60.000 frt tagsági díjat hoz be. Már most ha csak ily módon s ily mértékben terjed a szoczializmus, hat év mulva háromszor annyira nő, ez összeg, lesz 160.000—180.000 forint évi jövedelme. Kérdem, nem nagy összeg-e ez, és nem ejthet-e bennünket gondolkozóba, ha egy alapszabályok nélkül működő egylet ma már 160.000 frt. jövedelemmel szabadon rendelkezhetik, abból szabadon költhet, mert erről a pénzről elszámolni nem kell, mi lesz ennek az eredménye?

A pénzgyűjtésre vonatkozólag még két adatot kivánok a t. ház elé terjeszteni. Nevezetesen azt, hogy gyűjtenek pénzt a szoczialisták oly dolgokra is, a mik nézetem szerint törvénybe nem ütközők és daczára ennek ezen pénzgyűjtést egészen nyiltan, palam et publice, a saját lapjaikban nyugtázzák. A többek közt gyűjtenek agitáczionális alapra és ezt nyugtázzák. Miután ezen egyletek nincsenek alapszabályilag engedélyezve, minő jogon gyűjtik és nyugtatványozzák ezen összegeket?

De gyüjtenek, t. ház, börtönben sinylődők részére is, a mi a büntetőtörvénykönyvbe ütközik. *(Egy hang a szélsőbalon: Ez szabad!)*

A börtönben sinylődők családtagjai részére gyűjthetnek, de az elitéltek részére addig, a mig azok ítéletüket letölik, nincs joga gyűjteni senkinek.

Visontai Soma: A család részére lehet!

Tallián Béla: Felolvasom a közlönyből, hogy börtönben sinylődők részére, tehát nem családbelik részére gyűjtenek. Méltóztassék a lapot megtekinteni, itt van authentice. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Visontai Soma: Nem lehet, nem veszi át az ügyész!

Tallián Béla: Foglalkozni kivánok még igen röviden a szoczialisztikus sajtóval is, és itt méltóztassanak nekem azon kijelentést megengedni, hogy ha van valaki az országban, a ki a sajtótörvényt tiszteli és elismeri, az én vagyok. De oly irányú sajtóval, vagy a sajtónak egy oly részével szemben, a mely notórius izgatással megy, szükségesnek tartom a legerősebb lépések megtételét, *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* és ily sajtónak tartom én a szoczialisztikus sajtót és annak sajtó-termékeit; billiószámra van elárasztva az egész Alföld, az egész Dunántúl ilyenekkel, *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* ingyen osztogatják ezeket azokból a 60.000 frtos alapokból, melyekről az előbb volt szó. Ezzel a sajtóval szemben állást foglalni kötelességünk, mert ez a sajtó osztálygyülöletet, hazaellenes izgatást *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* s társadalmi gyülöletet szít; ezt pedig tűrni — az én nézetem szerint — nem lehet, nem szabad.

De, t. ház, ez röviden maguknak a parasztszoczialistáknak észjárása is, igazolják akkor, a mikor felelősségre vonatnak, azokban a törvényhatóságokban, a hol kivételes állapotok vannak, egyszerűen azt mondják: Kérem, a sajtóban szabad, Budapesten nyomtatni lehet, csak nekem a vidéken nem szabad. Itt van kellemetlen következménye annak, hogy az izgató szoczialista sajtónak megengedik, azt gyakran felmentik, mig a népnek magának ilyet tenni nem szabad, ez természetesen, ezt még jobban elkeseríti.

De most, t. ház, áttérek a szoczialis kérdésnek ama részére, a mely legfontosabb nevezetesen arra, a mely a január 30-án Budapesten megtartandó szoczialisztikus kongresszusra vonatkozik. Felszólalásom különösen erre is vonatkozik.

A felhívás, a mely ez irányban a szoczialisták által kibocsáttatott, röviden ezeket tartalmazza, nem az egészet, csak néhány szavát fogom felolvasni *(olvassa:)* »... Közös együttműködésre kell az ország különböző tájain élő elvtársainknak találkát adni, hogy egy közösen kidolgozott munkaprogramm alapján a munkásság megszüntesse az úgynevezett uzsorát, robotot,« — ha a t. ház kivánja, erre is rá fogok térni — »valamint a munkaidő és munkabér megállapítása ezután tekintettel a munkás életére és megélhetésére történjék, és ez is közösen az egész országban végrehajtható legyen.« — Poentirozom az általam fölolvasottaknak utolsó részét. Ezen január 30-án tartandó munkakongresszusnak határozati javaslatai, melyek nem képezn k titkot, a végrehajtó bizottság által készíttettek.

Az első két pontra nézve a határozati javaslat, a mely — meggyőződésem szerint — a kongresszus által egész terjedelmével fog elfogadtatni, kimondja, hogy — a mellékelt ívtől az első két pont — a munkaidő bármilyen évszakban napfelkeltével kezdődjék és napnyugtával végződjék, hogy a teljesített munka után napszámbér állapíttassék meg, a napibér nem terményekkel való fizetéssel, hanem pénzben történjék. Azon munkásoknál, kik egy gazdánál csak pár napig vagy hétig dolgoznak, a fizetés úgy eszközöltessék, mint az éves cselédeknél.

»Az aratási programm« czimü pontra vonatkozó javaslatban ugyanezen irányelvek lesznek kimondva, ezen programm meghatározza a szerződések miképeni megkötését és annak főmozzanata, melyben minden földmíves nézete találkozik, az, hogy a földmívelők, aratók, kukoriczaszedők stb., egyáltalában mindazok, kik eddigelé átaljás vagy részes munkát vállaltak fel, többé ily munkát ne vállaljanak el, hanem minden munka nap-

Digitized by Google

számban végeztessék. Ezáltal természetszerűleg minden robot elesik, és így a földmíves munkás jövedelme jelentékenyen emelkedik.

Vonatkoztatva már most ezeket a pontokat az általam fölolvasott fölhívásra, ebből az következik, hogy a magyar szocziálisták a legközelebb bekövetkezendő mezei munkákra általános sztrájkot akarnak provokálni és ezt kötelezőleg mondják ki a szocziálisztikus intézmények minden egyes tagjára, hogy ha készpénzfizetéssel a mezei munkánál fizetve nem lesznek. Azt hiszem, a t. háznak minden egyes tagja tudja, hogy rövid pár hónap alatt Magyarország azon régen bevett szokását, hogy különösen aratásoknál hányadért dolgoztat, megváltoztatni és átváltoztatni készpénzfizetéssé rövid néhány hónap alatt teljessen a lehetetlenség sorába tartozik. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon.*) Lehet ezt átmenetileg, lehet lassankint, de márcziustól juliusig teljesen lehetetlen.

Mi lesz ennek következménye? Az, hogy vagy kényszerítik a szocziálisták a földmíveseket arra, hogy feltételeiket elfogadják, a mit én lehetetlennek tartok ilyen rövid idő alatt, vagy bekövetkezik az, hogy ők a munkát nem vállalják el, sztrájkolnak általánosságban, a földbirtokosok hozatnak máshonnét maguknak munkaerőt. Ennek ismét egy veszedelmes konzequenciája lehet az, hogy a behozott munkaerő beállítása ellen fognak az ottani munkások ellenszegűlni és vér fog folyni. Vagy lehet végre az, hogy nem kapván munkát ily módon, az államtól fognak téli megélhetésükre segélyt kérni. Az agrár-szocziálizmus Magyarországon oly jó talajra talált, mint előbb volt szerencsém elmondani, hogy rövid idő alatt elfoglalta Magyarország felső, alsó részét és a Dunántúlját azért, mert a mi magyar népünk földéhes is.

Azt azonban megengedni addig, míg törvényes intézkedések ezen bajok orvosolására nem történtek, hogy egy kongresszus folytán oly dolgok jöhessenek létre, melyek Magyarország kis és nagy-birtokosait azon veszélyeknek teszik ki, hogy sztrájkolhatnak az összes aratók, s a ki ezt nem teszi, az a többi által terrorizáltassék, azt hiszem, nem lehet.

Miután meggyőződésem az, hogy én túlsötétnek nem festettem a dolgot, mert csak azon adatokat terjesztettem a t. ház elé, melyek hivatalos eljárásom alapján meggyőződésemmé váltak, de miután meggyőződésem az is, hogy a kormány ezen kérdésekkel a legközelebb tartandó szocziálista-kongresszus kifolyásából általánosságban és részletesen is foglalkozni fog, én a magam részéről ezen kérdésben a t. háznak javaslatot és indítványt nem teszek, azonban a magam részéről szívesen látnám — és helyesnek tartanám, — s ezt teljes őszinteséggel jelentem ki, — ha első sorban is az izgató szocziálista sajtó és sajtó-termékekkel szemben bizonyos időre és bizonyos területre rendkivűli intézkedések tétetnének. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Visontai Soma: Ne helyeseljenek, kérem, oly hamar; ez nagy dolog! Ez a szabadelvű korszak?

Tallián Béla: A szabadelvűség nem korlátozza azt, hogy az általam veszélyesnek tartott iránynak minden tehetségemhez képest elejét vegyem az ország javára s boldogítására. (*Élénk helyeslés a jobbodalon.*) Szükségesnek tartom azt, hogy az esetleg bejövő külföldi izgatók erős figyelemmel kisértessenek s a mint rajta éretnek, rögtön továbbíttassanak; (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*) szükségesnek tartom azt is, hogy miután ezen kérdéssel különösen rendőri szempontból erősen kell foglalkozni, s a mint előbb voltam bátor említeni, helyi rendőrségünk egyáltalában nincs, állami rendőrségünk pedig nem elegendő, azon területeken, melyek imminensen inficziálva vannak, a helyi rendőrség államosíttassék, hogy legalább közegünk legyen, a ki ott ellenőrzi és megfigyeli a történteket; szükségesnek tartom a meg nem engedett pénzgyűjtések tilalmazását s a hatóságoknak e kérdéssel leendő foglalkozását; szükségesnek tartom azt, hogy biztosítékok és intézkedések tétessenek arra nézve, hogy az aratás, illetve a mezei munka akadály nélkül eszközölhető legyen. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*) Magát a belügyi költségvetést, miután az közigazgatási, egészségügyi és rendőri rovataiban általam helyeselt emelkedése és határozott lendületet mutat, részemről elfogadom. (*Zajos helyeslés a jobboldalon. A szónokot számosan üdvözlik.*)

Elnök: A holnapi tíz órakor tartandó ülés napirendjén lesz a mai tárgyalás folytatása. Az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik d. u. 2 órakor.*)

Digitized by Google

35. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi január hó 27-én, szerdán,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Indítvány- és interpellációs könyvek felolvasása. — Felszólalások napirend előtt. — Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Perczel Dezső, b. Dániel Ernő, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti gróf Esterházy Kálmán jegyző úr, a javaslatok mellett felszólalókat Josipovich Géza, a javaslatok ellen felszólalókat Rakovszky István jegyző urak fogják jegyezni.

Kérem, hallgassák meg a jegyzőkönyvet.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a január 26-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van észrevétel a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* A jegyzőkönyv hitelesítve van.

Következik az indítvány és az interpellációs könyvek felolvasása.

Josipovich Géza jegyző: Tisztelettel jelentem a háznak, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincs.

Az interpellációs könyvben: 1897. január 25-ről. Visontai Soma: Az aninai bányász-sztrájk ügyében, a pénzügy-, belügy- és igazságügyminiszterhez. 1897. január 27-ről. Kossuth Ferencz: Az orosz kanczellár látogatásai által teremtett politikai helyzetről, a miniszterelnökhöz. Kubina József. A pozsonymegyei bizottsági tagválasztások, a belügyminiszterhez.

Elnök: Az interpellácziók az ülés végén fognak megtétetni.

Holló Lajos képviselő úr napirend előtti felszólalásra kért engedélyt. Én ezt megadhatónak találván, kérem tessék előadni.

Holló Lajos: T. képviselőház! Minthogy a fővárostól távol voltam, csupán most van alkalmam, hogy arra a fölszólalásra, melyet Gajári Ödön t. képviselőtársam a napokban a képviselőházban tett, néhány szóban válaszoljak. O tudniillik azon levél-afférel, mely abból támadt, hogy a t. miniszterelnök úr Blaskovics t. képviselőtársunk levelét felhasználta, összehasonlította azt a másik affért, a melyben nekem pár évvel ezelőtt — szerinte — egy ilyen hasonló indiszkréczió elkövetése folytán részem volt s ezen két esetet mint teljesen analógot tüntette fel és ennek következtében azon konzequencziákat kivánta levonni, mint az ellenzék azon alkalommal tette.

T. ház! Csupán nagyon röviden arra a különbségre kivánok rámutatni, a mely a két affér közt fenforog. Itt végre egy képviselőnek ma, gánlevéléről van szó, a melyet a miniszterelnök úr jogosúltan vagy jogosúlatlanúl használt fel, de a mely lényegére nézve rendkivüli mértékben különbözik attól az esettől, a mikor én az ismeretes hírlap-vásárlás alkalmával felhasználtam egy okiratot. Ott tudniillik nem magánlevél forgott fenn, — és Gajári Ödön t. képviselőtársam e tekintetben teljes mértékben téved, — hanem

Digitized by Google

egy a miniszterhez intézett beadvány, a mely közokirat, a melyre nézve semmiféle törvény diszkrécziót nem ír elő, *(Mozgás jobbfelől.)* s a melyet igenis kizárólag csak az államtitoknak jellege védelmez. *(Felkiáltások jobbfelől: Csak?! Mozgás és zaj a szélső baloldalon. Elnök csenget.)* Bocsánatot kérek, hát akkor a t. képviselő urak államtitoknak fognak minősíteni minden csekélyebb beadványt, a mely kezdődik a községek bagatell-ügyeinél és keresztül megy a többi közdolgok hosszú litániáján. De mindenkinek kell annyi értelmi felfogással birnia, nemcsak ezen képviselőházban, de másutt is, hogy a mi köztitok, az bizonyára állam-irat, az bizonyára egészen más jellegű, mint az ilyen, a melyet a közönséges beadványokban jellegeznek. Ezekre nézve, t. képviselőtársam, annak a beadványnak jellege mi volt? Az, hogy az illetők a miniszterhez fordúltak és tőle 20.000 forintnyi kárpótlást kértek azon az alapon, hogy az ismeretes hírlapvásárlásnál ennyivel károsodtak.

Én, bármilyen felfogás uralkodjék különben a pártok közt e tekintetben, mindig, ma is és bármikor lenne erről szó, a legnagyobb mértékben elítélendőnek és a közerkölcsökbe ütközőnek találom, ha ellenzéki álarczczal s a látszatnak megóvása mellett kivánnak a közönséghez hozzáférni, hogy ha tehát ellenzéki organumokat azért vásárolnak meg, hogy ezen jellegének felhasználásával a közönség egy részébe helytelen vagy legalább hamis úton ily elvek csempésztessenek be. Ezt én mindig a legnagyobb mértékben károsnak és meg nem engedhetőnek találom. A mennyire tisztelem minden pártnak a jogát, hogy saját czéljainak propagálására pártorganumokat vagy lapokat alapítson, annyira helytelenítem és elítélem, mint akkor is tettem, hogy az ellenzék organumait álutakon összevásárolja a kormány, vagy akár csak ezek összevásárlására közreműködjék. De az ok magában véve nem ez volt itt, a mi szerintem annak jellegét is megváltoztatja, hanem az, hogy — mint említettem — az illető minisztertől a beadványban kárpótlás kéretik. Az a miniszter nem magánember, midőn hozzáfordúlnak, ő neki erre magánvagyon nem áll rendelkezésére, ennek következtében én, a mikor az országot ily illegális úton való károsodástól és a közerkölcsök ellen irányzott megrontástól megóvni akartam, akkor, bármily mértékben itélje is el akár t. képviselőtársam, akár más az én eljárásomat, felemelt fővel mindig teljesen korrektnek fogom azt találni. Ilyen körülmények között az én eljárásomat párhuzamba vonni egy magánlevélnek tényleges felhasználásával, azt hiszem, teljesen megengedhetetlen.

A »Magyarország« más alkalommal is követett el ily indiszkrécziót, a mikor három diplomácziai okmányt közölt. Hogy ennek is teljesen magánjellege van-e, azt helyesen minden tisztességes ember kell, hogy meg tudja ítélni, hogy így félre tegye és fel ne használja. Mert miről volt ebben az esetben szó? Arról, hogy az országnak érdekeit a hármasszövetség keretében meg akarják sérteni, a gazdaközönségnek egyik nagy jövedelmi forrását, a marhakivitelt ismét súlyosabbá akarják tenni azáltal, hogy szövetségestársunk, Németország, Oroszországgal titkos alkudozásokat folytat, hogyan kelljen . . .

Elnök: Figyelmeztetem a képviselő urat, hogy — úgy emlékezem — ez nem volt felhozva, ennél fogva erre nem lehet kitérni.

Holló Lajos: Ez ismét egy közdolog, a melyet a másikkal összetéveszteni nem lehet.

De ha t. képviselőtársam annyira a parallelát az kettő között meg tudja vonni, nagyon szivesen veszem, ha további konzequencziájában ezt a parallelát fentartja; mert ő volt az, a ki, teljesen jogosúltan a saját felfogásából, lapjában és mindenfelé ezeket a tényeket, az én tényeimet és a »Magyarország« ezen tényeit a legnagyobb mértékben elítélendő, büntetendő cselekményeknek találta. És a midőn bennünket a t. kormány ügyészének üldözése folytán, a »Magyarország« szerkesztőit, Inczédyt, Barthát és engem elért a büntetés, ezt teljesen jogosúltnak ismeri el; ha ő a konzequencziát le akarja vonni, ha ő ezt ugyanazon dolognak találja, akkor azt hiszem, nem kell tiltakoznia azon felfogás és eljárás ellen, a melyet ez oldalról a miniszterelnök úr tényeivel szemben felhoztunk.

Én azonban ismétlem, nem akarok visszaélni az igen tisztelt elnök úr által engedett joggal, és nem akarom tovább fejtegetni, hogy ezen parallelát semmi tekintetben el nem ismerhetem és el nem fogadhatom, és bár hányszor álljak is e kérdés előtt, hogy azt megítéljem és a közönség ítélete alá boesássam, mindig azt fogom mondani, hogy én azt a hamis morált el nem ismerem, hogy a midőn közérdekben, az én felfogásom szerint az országnak vagy a közönségnek érdekeit szolgáltam, akár mint képviselő, akár mint hirlapiró, ily beadványhoz, mely hozzám jut, mely közokirat, hogy én ennek tartalmát a közérdek szempontjából fel ne használjam. Ehhez való jogomat soha fel nem adom, és hogy ebben az irányban a törvénynek bármely szakaszát megsérteném, azt helyesnek és elfogadhatónak nem ismerem el. Azonban minden magánlevél titkát a legteljesebb mértékben őrzöm is, és ennek megsértését soha tőlem senki, sem Gajári képviselő úr, sem senki más ebben az országban nem fogja látni. *(Helyeslés a szélső a baloldalon.)*

Gajári Ödön: T. ház! Természetesnek méltóztatnak találni, hogy az imént elmondottakra néhány rövid szóval reflektáljak. *(Halljuk!)*

Digitized by Google

Először is egy előzetes nyilatkozatot kell tennem arra nézve, mint hogyha én azon ügyről beszéltem volna, a melynek t. képviselőtársamra, valamint Bartha Miklósra, és, gondolom, Inczédy úrra nézve törvényes következményei voltak. Ha emlékezetem nem csal, — e tekintetben tisztelt képviselőtársam helyreigazítással élhet, — hiszen az, a miért elítélve lettek, gondolom, rágalmazás volt, *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* a melyet a Wekerle-kabinettel szemben elkövettek, nem pedig azon levél ügye, a melyet én a múlt ülésen szóba hoztam. *(Úgy van! Igaz! jobbfelől.)* Az a levél, a melyről én beszéltem, nem is képezte bűnvizsgálat tárgyát és ezért tehát el sem ítéltethettek.

Holló Lajos: Nem levél volt az, kérem!

Gajári Ödön: A mi most már az analógiával való érvelést illeti, én szivesen konczedálom tisztelt képviselőtársamnak, hogy semmiféle analógia nincs a két eset között. Én nem is a dolognak erre a részére mutattam reá. Konczedálom azt, hogy egészen más eset volt az, mikor tisztelt képviselőtársam egy hozzá tévedésből érkezett, határozottan privát érdekű, magántermészetű levelet, melyet saját érdekkörére nézve alkalmatlannak talált, a ház elé hozott. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Itt csakugyan nem forog fenn analógia, a dolognak ezt a részét tekintve. Mert ha veszszük azt, hogy hogyan került az a levél, melyről az a nagy tisztességi vita folyt multkor a házban, — a miniszterelnök úrhoz, akkor egész másképen áll előttünk. Az a levél a miniszterelnök úrhoz egy úr által került, ki azt a miniszterelnökhöz hozta. Már most akármint veszszük a dolgot, akárhogy igyekeznek most arra nézve világosságot hozni, hogy vajjon milyen intenczió vezérelte azt az urat, ki azt a levelet a miniszterelnök kezébe juttatta, az kétségtelen, hogy az az úr azzal a levéllel úgy rendelkezett, mint hogy ha a felett rendelkezési joga lett volna. Mert ha valaki egy privátlevelet kap vagy talál, és tudja, hogy ez a levél kiket illet és azt a levelet teljesen privát természetűnek tartja, akkor csak egy eset lehet: vagy a czímzetthez vagy pedig az íróhoz elvinni azt a levelet, *(Helyeslés jobbfelől.)* és nem fordúlhat elő az a második, harmadik, negyedik vagy isten tudja hány eset, hogy egyik párthoz, másik párthoz, végre a szabadelvű párthoz vigye el azt a levelet. Ez magára azon eljárásra vonatkozik, melyet azon eredetileg privát jellegű levéllel az illető, ki azt a miniszterelnök kezébe juttatta, elkövetett. De mentségére legyen felhozva az illetőnek: ő maga sem tekinthette azt privátlevélnek, mert én meg vagyok róla győződve, hogy ha privátlevélnek tekintette volna és nem tekintette volna annak eminens politikai természetét, *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* akkor az ő tisztességi érzeténél fogva semmiesetre sem vitte volna el sem a nemzeti párt vezérférfiaihoz, sem pedig a szabadelvű párt vezéréhez. Épen abban leli magyarázatát az, — mert az illetőt én magam is tisztességes, korrekt felfogású embernek ismerem, — hogy azon levelet megtalálása perczétől fogva senki sem tekintette privát ügynek, hanem olyan természetűnek, mely a mi pártközi viszonyaink megvilágítására vonatkozó aktának természetével bírt. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Most, t. ház, tisztelt barátomra vonatkozólag az analógiára nézve talán végeztem. Hanem rá kell mutatnom arra, hogy tisztelt barátomnak, Holló Lajosnak nincs igaza abban, mikor tiltakozik az ő esetének felemlítése ellen. Mert nekem semmiféle animozitási szándékom vele szemben nem volt. Ezt az esetet felhoztam azért, hogy kimutassam azt a feltünő és bizonyos tekintetben czinikus következetlenséget, *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* melyet a tisztességi ügyekben magukat bírákúl feltolni igyekező férfiak ennél az esetnél elkövetlek, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* hogy akkor, mikor tisztelt barátom esetében kétségbevonhatlanúl egy privát üzleti természetű ügynek a ház elé való hurczolásáról volt szó, *(Ellenmondás a szélső baloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Privát ügy volt!)* csak azért, mert az vonatkozásba hozathatott a sajtó befolyásolásával, akkor ugyanazok az urak egészen másként gondolkoztak a tisztesség tartalma iránti felfogásról, mint a mily meggyőződést fejeztek ki most e levélnek a ház elé hozatalakor, a mikor a köztudomásra hozott levél az ellenzéki pártokra nézve volt kellemetlen és kényelmetlen. Azt hiszem, tisztelt képviselőtársam maga sem gondolja, hogy ezt a következetlenséget, a melyre rámutattam, mai felszólalásával elenyésztette. Ez a következetlenség fennáll. És én megnyugtathatom a tisztelt képviselő urat, hogy az ő levél-esetét csak azért hoztam fel, hogy erre a következetlenségre itt a ház szine előtt nyiltan rámutathassak. *(Helyeslés jobbról.)*

Holló Lajos: T. ház!

Elnök: Kérem, vitát kizár a házszabály; csak előbbi kifejezéseit magyarázhatja meg a képviselő úr. Vitát a házszabály nem enged; én sem engedek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Holló Lajos: Meghajlok az elnök úr figyelmeztetése előtt, de mivel Gajári Ödön tisztelt képviselő úr felszólalása részemről bizonyos magyarázatokat tesz szükségessé, talán czélszerűbb lesz ezt mindjárt elvégezni, semhogy holnap megint napirend előtt kérjek szót.

Elnök: Tessék most megmondani, mert holnap nem lesz lehetséges.

Holló Lajos: Gajári Ödön t. képviselő úr az analógiát nemcsak fentartotta, hanem ki is fejtette, sőt nagyobb mértékben rátért a mi-

Digitized by Google

niszterelnök úr tényének birálatára, mint a hogy én magam azt megengedhetőnek találtam; kénytelen vagyok tehát erre az analógiára még egyszer reflektálni. Ő következetesen abban a tévedésben van, hogy ezt magánjellegű levélnek minősíti. *(Felkiáltások jobbról: Az is!)* Bocsánat, az, a mi közhivatalnokhoz van intézve, az közokirat. *(Felkiáltások jobbfelől: Nem áll!)*

Elnök: Kérem, hallgassák végig!

Holló Lajos: Ha az igazság csak a többségben és a közbeszólásokban rejlik: felesleges, hogy itt az ember beszéljen, mert tudjuk, hogy a többség hol van. De annyi regard-dal tartozunk egymásnak, hogy egymás érveit meghallgassuk . . . Igenis különbség van egy magánlevél között, melyet valaki bárkihez ír, a melyet a törvény is, mint levelet védelmez, megbüntetvén a levéltitok megsértését, és egy közhivatalnokhoz, egy miniszterhez intézett beadvány között, melynek czélja, hogy azt bizonyos cselekvésre, bizonyos összegek kiszolgáltatására rábirja.

Ha a miniszterhez mint magánemberhez, mint gazdához, mint földbirtokoshoz intézett levelet használ fel valaki, az jogos elitélés alá esik; de ha én a miniszterhez hivatalos minőségben küldök okiratot, a mely tőle bizonyos tevékenységet, bizonyos pénzkiadást kér, a ház elé hozok, akkor tagadom, hogy ez párhuzamba hozathassék egy magánjellegű levélnek a ház elé vitelével.

Azt mondja a képviselő úr, hogy én őt nem értettem meg és hogy az ő animozitása nem ellenem, hanem azok ellen irányult, a kik e különbséget a multban nem értették meg. Hiszen Iványka Oszkár t. képviselőtársam, a ki akkor felszólalt, világosan kijelentette, hogy ő a magánlevél felhasználását akkor és mindig is elitélné. De egy közhivatalnok tényének bármilyen alakban a ház elé hozatala jogosult, ha az a közérdek megóvása. Ha a képviselő úr a különbséget nem akarja megérteni, akkor az analógiát örökké fönn fogja tartani.

Végül azt méltóztatott mondani, hogy nem emlékezik azon büntetésekre és arra, hogy azon büntetések akkor minket miért értek. Tudvalevő, hogy Inczédy szerkesztőtársamat és barátomat az okiratok felhasználásáért, mint indiszkrécióért büntették. Bennünket pedig: Bartha t. barátomat és engem, ez ügyből kifolyólag azért, mert annak tartalmát a nyilvánosság elé vittük. Százszor is ki fogok állni s nem bánom, ha a t. kormány ügyészei meg is teszik ellenem az indítványt, én elviselem az üldözést, de viszont semmi körülmények között sem fogom megengedni soha, hogy akár Blaskovics Ferencznek, akár másnak magánlevelei politikai fegyverül felhasználtassanak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gajári Ödön: T. képviselőház! Csak két rövid megjegyzést akarok tenni. Az egyik az, hogy Holló Lajos t. képviselőtársam saját bűnfenyítő ügyét úgy tünteti fel, mintha az azon levél közzététele miatt történt volna. T. képviselőtársam legalább is e tekintetben alapos tévedésben van, mert a mint én az ő ügyét tudom, ő rágalmazásért lett elitélve, annak a levélnek közzététele pedig nem képezhet rágalmazást. A másik, a mire nézve sohasem fogunk egyetérteni t. képviselőtársammal, az, hogy ő azt a theoriát állítja fel, hogy szabad és megengedett dolog, a kormányhoz, vagy hatóságokhoz intézett magánlevelet felhasználni és a nyilvánosságra hozni. Én az erkölcsi felfogásnak ezen alakzatát sohasem fogom helyesnek elismerni. Én azt mondom, hogy sem privát, sem más, bármi természetű levelet felhasználni nem szabad, mert az a levéltitok alá esik és azt kell, hogy a levéltitok megvédelmezze.

Ebben az esetben levéltitok megsértéséről szó nem lehet, miután azon levél természetét, hogy a néppárt irodájában felhasználták és eldobták, tökéletesen elvesztette. E tekintetben bármint igyekezzék is t. képviselőtársam engem meggyőzni, kijelentem, hogy meggyőzhetetlen vagyok. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Következik a napirend: a belügyi tárcza költségvetése tárgyalásának (Irom. 47) folytatása.

Rakovszky István jegyző: Mócsy Antal!

Mócsy Antal: T. képviselőház! Gyógyíthatatlan optimizmusban szenvedek és ennek folytán a sok tapasztalat daczára is mindenkiről feltételezem a jóhiszeműséget, mindaddig, a míg az ellenkezőről meg nem győződöm. Ez az oka annak, hogy én abban a meggyőződésben és hiszemben vagyok, hogy ha az illetők megfontolják, figyelmükre méltatván mindazt, a mi e házban elhangzott, azt állásukból folyólag kötelességszerűleg fel is használják a közérdek javára.

Felszólalok tehát a belügyi tárczánál igen röviden — nem kivánván a t. ház türelmével sokáig visszaélni — a választások kérdéséről és egyet-mást előhozok, nem tévén ezt a miniszterelnöki tárczánál daczára annak, hogy t. képviselőtársaim azon oknál fogva, mivel a legutóbbi választásoknál a vezetést az igen t. miniszterelnök úr vette magához, annál a tárczánál terjeszkedik ki a választási dolgokra. Ismétlem, röviden kivánok ezekkel foglalkozni és csak azért, mert lesz szerencsém két oly dologra rámutatni, melyekre a választások felett folyt hosszú vitákban legalább az én tudomásom, emlékezetem szerint, utalás nem történt.

A dunapataji választókerületben, melyben

Digitized by Google

illetőségi helyem, Kalocsa is fekszik, a múlt év őszén három választás volt 75 nap alatt. Az első, augusztus végén rendkivüli választás volt, gr. Bethlen Gergely hirtelen elhalálozása következtében; a második volt rendes időben, október 28-án. Mivel azonban akkor egy jelölt sem volt képes az abszolut többséget elnyerni, a harmadik — gondolom — november 12-én volt. Ennek a kerületnek volt tehát szerencséje vagy szerencsétlensége legbővebben élvezni a választásnak kellemességeit vagy kellemetlenségeit. Nem akarok az első és második választás körülményeivel foglalkozni. Hiszen ott is előfordúltak azok a különféle ellenséges magatartások az ellenzéki jelöltekkel szemben, a melyeket már e házban bővebben ki is fejtettek.

Akarok azonban röviden a harmadik választással foglalkozni, még pedig azon különös oknál fogva, mert az országos gyakorlat ellenére ezen harmadik választás vezetésével egy, különben igen tiszteletreméltó férfiút, de közönséges községi jegyzőt biztak meg. A küldöttség elnökét és alelnökeit, jegyzőit is csaknem kivétel nélkül mind a jegyzői karból vették. Az ország ezen első vármegyéjében, az ország egyik legnagyobb választókerületében, mert 4000 választón felül van e kerületben — ama vidék épen nem szűkölködik intelligens egyénekben — történt ez, pedig úgy tudom, hogy országszerte a választások vezetésével leginkább azon vidék tekintélyesebb független embereit szokás megbizni. Igy volt ez az azelőtti választásoknál is. Hogy ennél a harmadiknál miért nem volt ez így, annak az okát gyanítom. Ugyanis minden áron biztosítani kellett a kormánypárti jelölt győzelmét, a mire nézve a független intelligens elemek vezetésében nem láttak elég garanciát. Igen ám, csakhogy ily intézkedés mellett az a furcsaság, az a visszásság állott elő, hogy például a községi jegyző — legalább a választás tartamára — korlátlan hatalommal és joggal fölébe helyeztetett saját főszolgabirájának, a mi semmiesetre sem rendes dolog.

Ez az egyik, a mire rá akartam mutatni, részemről helytelenítőleg, hogy községi alkalmazottak, a közigazgatási hatóságoktól igen függő egyének, a választás vezetésére felhasználtatnak. *(Úgy van! a baloldal hátsó padjain.)*

A másik dolog, a mire a választásokkal kapcsolatban — úgy tudom — senkisem terjeszkedett ki, az, hogy a liberalizmus önmagával jön ellentétbe akkor, a midőn a választókkal úgy bánik, mint a hogy a legutóbbi választások alkalmával és bánt a minta-választásokban: Csáktornyán, Stomfán, Nyitrán, Girálton.

A keresztény felfogás szerint minden jognak, minden hatalomnak forrása az Isten, a liberális felfogás szerint pedig a jognak, a hatalomnak forrása a nép. Ámde a nép milliói, sőt még a népből azok, a kik választói joggal birnak, tehát azok a százezrek össze nem jöhetnek törvényt hozni, önmagukat azok nem kormányozhatják a liberalizmus tana szerint. Ezek ennélfogva átruházzák ebbeli felségjogukat képviselőikre. Igy midőn az egyszerű választó választói jogát gyakorolja: akkor ő a liberalizmus tana szerint a népfelségnek kiegészítő része s mint a népfelség egyik tagja gyakorolja törvényhozói jogát. Ha pedig ez így van, annak az egyszerű választónak épen olyan védelemben, épen olyan tiszteletben kellene részesülnie, mint az általa választott képviselőnek, midőn az mint törvényhozó működik. És mégis mit tapasztalunk? Azt, hogy ugyanazon liberalizmusnak eszközei által, midőn az a polgár, mint a népfelség tagja, jogával él, a legembertelenebb és olyan bánásmódban részesül, melyben még a gonosztevőt sem szokás részesíteni, s a melyet tilt a humanizmus.

Rá kivántam mutatni erre, hogyha a liberalizmusnak tetszik az a tan, hogy a jogot, a hatalmat ő a néptől bírja, akkor tessék annak a liberalizmusnak, jogának, hatalmának forrását: a népet mindenkor, de kivált akkor, midőn felségjogát gyakorolja, kellő védelemben és tiszteletben részesíteni. *(Úgy van! a baloldal hátsó padjain.)*

Az általános vita folyamán Győry Elek t. képviselőtársam, nemkülönben a t. előadó Hegedűs Sándor képviselő úr szivesek voltak meglehetős körülményesen a néppárttal is foglalkozni. Elvtársaim közül némelyek adtak már visszhangot az általok mondottakra; engedtessék meg nekem is, hogy egyik-másik kijelentésükre megtehessem további észrevételeimet.

Nem kivánok mindazokkal foglalkozni, a miket Hegedűs Sándor t. képviselőtársam a néppártra vonatkoztatva mondott, különösen azokkal, a melyek számokkal állanak összeköttetésben, mert ezekre reflektálni inkább más tárcza keretében lesz majd helyén. Azonban egynémely kijelentéseikkel foglalkoznom kell. Győry Elek úr t. képviselőtársam, a mint azt már tegnap Lepsényi igen tisztelt képviselőtársam is előhozta, de tévesen, azt mondta, hogy a néppárt vezetői nem ugyan itt a házban, de a házon kívül katholikus társadalmat és nem pártot mint Lepsényi elvtársam tévesen idézte, akarnak állítani, a melyet Győry Elek t. képviselőtársam felekezetiségnek mond, olyasminek, a mi nem létesíthető a nélkül, hogy más felekezetekkel szemben támadólag ne lépnének fel a katholikusok. Tekintettel arra, hogy azok s férfiak, a kikre tulajdonképen e vád vonatkozik, nincsenek a házban, de a néppárttal egyetértenek, engedtessék meg, hogy én, mint pártom egyik szerény tagja, erre válaszolhassak. Felette csodálkoztam, midőn t.

Digitized by Google

képviselőtársamtól ezt a vádat hallottam, illetve olvastam. Hisz ő sokkal jobban ismerheti a néppártot, mint bármelyik elvtársa, mert a felső őri kerületben 1894-ben, midőn Festetits Andor gróffal, az akkori földmívelésügyi miniszterrel szemben állott, összeköttetésben állott a később néppárttá alakult egyénekkel.

Hisz ezek, annak daczára, hogy katholikusok, tüntetni akarván a kormány ellen, mely akkor már az egyházpolitikának alapjaira támaszkodott, kijelentették protestáns polgártársaiknak, kik addig mindig ellenzékiek voltak, a katholikusok pedig kormánypártiak: állítsatok jelöltet, nem bánjuk akárki, lehet protestáns is, mi rá fogunk szavazni. Állítottak is jelöltet a protestáns egyház egyik oszlopos tagjának, Győry Elek úrnak személyében, kire rászavaztak a katholikusok, a mit azonban saját egyházának hívei nem tettek. Úgy, hogy ennek következtében Győry Elek t. képviselőtársam akkor iratot is bocsátott ki, melyben e miatt panaszkodott, és a melyben előhozta, hogy annak, hogy a 48-as és tagadhatatlanúl szabadelvű párti zászló a felsőőri kerületben elbukott, ennek örülhetnek; de lássák, hogy ennek a dolognak majd a néppárt is örül.

E figyelmeztetésnek a czélja az volt, hogy: Vigyázzatok, mert ti protestánsok nem szavaztatok a katholikusokkal együtt; ellenem, protestáns ember ellen működtetek, csak hogy a katholikusokkal ne szavazzatok; ennek az lesz a vége, hogy a katholikusok külön fognak válni és politikai dolgokban a protestánsokkal nem fognak együtt küzdeni. Ez volt a figyelmeztetés értelme.

És daczára annak, hogy Győry Elek t. képviselőtársam már akkor tapasztalhatta, hogy a katholikusok politikai kérdésekben épen nem tekintenek a valláskülönbségre mégis azzal vádolja most a néppártot, hogy ez más felekezetek sérelmével katholikus társadalmat akar.

Felkérem tehát a t. képviselő urat, mutassa ki ezt a később — és pedig nem felekezeti alapon — megalakult néppárt programmjából, vagy a néppárt hivatalos irataiból vagy a gyűléseken elmondott sok beszéd bármelyikéből. Nem mutathatja ezt ki egyikből sem, mert mind a programm, mind ezen beszédek azon alapon állanak, hogy az egyházpolitikai törvények sérelmesek lévén a vallásosságra általában, nemcsak a katholikus vallásra, a közös veszedelem ellen az ország polgárságát nyelv- és vallásküloubség nélkül való tömörülésre hívják fel. Szó sincs tehát arról, hogy a néppárt vagy vezetői más vallásnak sérelmével óhajtanák a katholikus tárdalom érdekeit szolgálni. Természetesen a katholikusok saját felekezetük kebelében épúgy kötelességüknek tartják a katholikus érzületnek emelésére hatni, a mint azt Győry Elek t. képviselőtársam, úgy tudom, már közel 30 esztendeje teszi a saját ágostai evangélikus egyházában, melynek egyik előkelő vezérférfia. Győry Elek t. képviselőtársam foglalkozott azzal is, hogy sérelmesek-e az egyházpolitikai törvények a vallásra? Tette ezt Hegedűs Sándor t. képviselőtársam is, bár nem oly mértékben, sőt a házasság szentségének kérdésében magát illetéktelennek mondotta,

Győry Elek t. képviselőtársam az egyházpolitikai törvényekben nem lát sérelmet a vallásra, még a katholikus vallásra sem. Hogyha saját protestáns vallására nézve nem lát: azt értem; de azt már nem értem, hogy a katholikus vallásra nézve sem lát sérelmet, holott bizonyára jól tudja, hogy az erre illetékes egyének számtalanszor kijelentették, hogy a polgári házasság intézménye a katholikus vallásra sértő, különösen azért, mert a polgári házasság előtt megkötött egyházi házasság, törvényeink szerint, semmis. Ez nagy sérelem, mert mi katholikusok a házasságot szentségnek, oly tiszteletreméltó intézménynek tartjuk, a mihez úgyszólván fogható sincsen. Mi azt szentségnek tartjuk, az állam törvénye pedig azt mondja, hogy az semmis; hogyne fájna ez nekünk. Igenis fáj és sérelmes; megengedem, hogy azon katholikusok, kik talán már inkább csak a czímet tartották meg és a kik talán el is vesztették a hitet, hogy azok nem találják sérelmesnek; de a kik szerencsések hitélettel birni, azok igenis legnagyobb sérelmet látják ebben. Azért Hegedűs Sándor t. képviselőtársam hiába mondja azt, hiába utasítja vissza azt, a mit egyik elvtársam mondott, hogy hazai törvényünk szerint az egyházi házasság ágyasság. Tartsa meg a néppárt magának azt, — mondá, — hogy az egyházi házasság: ágyasság; mert tény az, hogy az állam szemében a katholikus felfogás szerinti, egyházi házasság: csak ágyasság. Hegedűs Sándor és Győry Elek t. képviselőtársaim persze úgy okoskodnak, hogy hiszen semmi akadály nincs arra nézve, hogy az, a kinek tetszik, házasságát egyházilag is megkötthesse. Igen ám, de mint előbb már említettem, az állam ezt semmisnek tekinti, ha előzőleg államilag meg nem kötötte. Ha tehát semmisnek tekinti az egyházi házasságot, akkor igenis áll az az állítás, hogy az állam az egyházi házasságot ágyasságnak tekinti, mert nem tekinti magában véve házasságnak; t. képviselőtársamnak argumentácziója tehát teljesen helyes volt és Hegedűs Sándor t. képviselőtársam azt nem utasíthatta vissza.

Ugyancsak Hegedűs Sándor t. képviselőtársam azt ajánlgatja, hogy ha katholikus autonomiát akarunk, akkor jó lesz várni és türelemmel lenni, mint a hogy a t. kultuszminiszter úr

Digitized by Google

is ezt ajánlotta nekünk, mert addig, a míg izgatottság lesz: ez a fontos kérdés kellőleg nem tárgyalható. Minden oldalról ajánlgatják ezt a néppártnak, hogy nyugodjék bele legalább egy időre az egyházpolitikai törvényekbe, majd évek hosszú során át a tapasztalatok meg fogják mutatni, hogy beválnak-e azok vagy nem. Értem én, igen t. ház, ezen tanácsok czélját: nyugodjunk bele; hogy az a rossz, a mit mi rossznak tartunk — mert az egyházpolitikai törvényeket azoknak tartjuk — hadd erősödjék kellőleg meg. De mi tudjuk, hogy a mi rossz, később is mindig az lesz, és ha azt akarjuk, hogy a rossz könnyű szerrel kiirtható legyen, mielőbb kell annak kiirtásához fogni, nem pedig várni, míg aztán annyira megerősödik, hogy kiirthatatlan lesz. Különben a történelem is a mellett tanuskodik, hogy mindenféle intézmény, akár jó volt, akár rossz, csak folytonos agitáczióval volt létesíthető. A ki valamit létesíteni akar és megszünik agitálni, az avval lemond arról, hogy az az intézmény, a melyet ő megvalósítani akar, csakugyan létrejöjjön. Mi tehát nem mondhatunk le az agitáczióról még akkor sem, ha annak az autonomia lenne a díja. Igen becsesnek, nagyon kivánatosnak tartjuk azt; annak szükségét érezzük, de mi lelkiismeretünknél fogva kötelezve érezzük magunkat azon rossz ellen, a melyet az egyházpolitikai törvényekben látunk, teljes erőnkből, természetesen alkotmányos eszközökkel, küzdeni. Épen azért, igen tisztelt ház, kötelességünknek tartjuk küzdeni az állami anyakönyvvezetés ellen is, melyet tegnap épen erről az oldalról Eötvös Károly t. képviselőtársam a maga valóságában itt bemutatott.

Helfy Ignácz: Nem az intézményt!

Mócsy Antal: Nem magát az intézményt, — hiszen óvatos volt e tekintetben, nagyon vigyázott, nehogy magára az intézményre is kimondja, hogy rossz, — hanem annak a kezelését, annak mikénti berendezését kárhoztatta, azt rossznak mondotta; tehát elismerte, hogy a különböző vallások papjai ezen anyakönyveket az állam számára sokkal jobban vezették, mint most vezettetnek. Már akkor, midőn arról volt a vita, már akkor be lett ismerve, hogy e tekintetben csak itt-ott szórványosan fordúlnak elő hibák; akkor el lett ismerve, hogy általában a felekezeti papok az ő nagy többségükben kielégítőleg vezetik az anyakönyveket, még pedig ingyen az állam számára. Ennek daczára behozták az állami anyakönyvvezetést. Akkor a t. belügyminiszter úr, az akkori, 800.000 forintra tervezte a kiadásokat. Az előttünk fekvő iratokból látjuk, hogy most már kétszer annyi; pedig én élek azzal a gyanuval, hogy nemcsak másfél millióba kerülnek az állami anyakönyvek, már az állami és községi kiadásokat együttvéve, hanem jelentékenyen sokkal többe. Mert valószinűnek tartom azt is, hogy egyes községekben az anyakönyvvezetésre szolgáló helyiségek bérértéke nincs felvéve. Hogy példát hozzak fel, Kalocsán az a helyiség, mely az anyakönyvvezetés czéljaira szolgál, évenként legalább is 500—600 forinttal volna értékesíthető. Nem tudom, hogy midőn beküldték jelentésüket a belügyminisztériumhoz, vajjon erre voltak-e tekintettel, vagy épen csak a fűtés, világítás és egyéb költségeket jegyezték fel.

Tehát ezen körülménynél fogva az állami anyakönyvvezetés költségei, illetőleg az egyházpolitikával járó költségek tetemesen fognak szaporodni. Ezt már most is, maga a belügyminiszter úr is, de egyes törvényhatóságok is, a kik hozzászóltak ehhez a kérdéshez, mind azt hangsúlyozzák, hogy ez az ügy így nem maradhat. Mert azok a községi jegyzők, a kik ezzel a teherrel is el vannak látva, egyéb községi teendőkkel úgy el vannak halmozva, hogy lehetetlen az ezen sok munkával járó terhet sokáig viselniök; tehát előbb-utóbb rákényszeredik az állam arra, hogy külön anyakönyvvezetői állásokat szervezzen országszerte, mint az már történt is nagyobb városokban, akkor pedig az eredetileg tervezett 800.000 forintnyi költség többszörösen fog előállani. Épen azért megbizhatósági és takarékossági szempontból is mi, mint néppárt, rajta leszünk, hogy az anyakönyvvezetés újra visszakerüljön azoknak a kezébe, a kiknek a kezéből az kiyétetett; rajta leszünk a többi egyházpolitikai törvények revideálásán is. Hogy mikor látjuk mi ezt czélszerűnek napirendre tűzni, az természetesen a körülményektől függ. E tekintetben tehát magunkat szoríttatni vagy tanácsokkal ellátni, nem engedjük. Majd akkor teszszük meg a szükséges indítványokat, ha jónak látjuk.

Igen tisztelt ház! Áttérek most azon igen-igen fontos tárgyra, a mely tulajdonképen arra birt, hogy tegnap az ülés végén feliratkozzam. *(Halljuk! Halljuk! a baloldal hátsó padjain.)* Tallián Béla képviselőtársam röviden foglalkozott a közigazgatás bajaival. Ő mint szakember egészen illetékesen is tette azt, rá is mutatott számtalan bajra, fogyatkozásra, melyeket megszüntetni kell, azonban saját bevallása szerint is felszólalásának tulajdonképeni tárgyát a szoczializmus fenyegető kérdése képezte. Maga beismerte, hogy ezen kérdésnek előhozatala tulajdonképen — mert nálunk ezideig agrárszoczializmusról van szó — a földmívelési tárcza keretében lett volna helyén. Mivel azonban ő egyelőre a szoczializmus ellen rendőri intézkedéseket kiván, a rendőri intézkedések pedig a belügyminiszteri tárcza keretébe tartoznak, azért hozta ezen tárcza keretében elő. Hát ide is tartozik, oda is

Digitized by Google

tartozik; szerény nézetem szerint leginkább tartozik még a kultuszminiszteri tárcza keretébe. *(Halljuk! Halljuk!)* Ott is kívántam én ehhez a dologhoz hozzászólani, de ha már t. képviselőtársam tegnap ezen valóban égető, sürgős kérdést napirendre hozta, engedje meg az igen tisztelt ház, hogy én is hozzászóljak. *(Halljuk! Halljuk! a baloldal hátsó padjain.)*

Előre kell bocsátanom azt, hogy a pogány világban, mint az tudva van, a munka nem volt erény, az szégyenletes dolog volt. A munkások megvetett emberek voltak; rabszolgák által végeztették a különféle földmíves és ipari munkákat és azért annak nem volt becse, nem volt tisztelete, annak a hasznát nem a munkás látta, hanem a rabszolgának a gazdája. A keresztény vallásnak alapítója, Jézus, azonban maga is iparos, ácsiparos volt, dolgozott, ezzel a munkát megszentelte, megdicsőítette. Azért azóta a kereszténység kebelében a munka nem megvetett dolog, nem lealacsonyítás, hanem azóta az erény, az azóta tisztesség. Sőt ennek az ellenkezője, a henyeség, a restség nem csak, tisztességtelen dolog, hanem egyenesen bűn a keresztény felfogás szerint. A kereszténység nemesítette meg tehát a munkát, megnemesítette azzal magát a munkást is, az emelte fel a gyalázatnak, a szolgaságnak állapotából a szabad és tiszteletreméltó állapotba. Nem is volt, szocziális kérdés mindaddig, a mig általában a keresztény vallás eszméi uralkodtak a családban, a társadalomban és a törvényhozásban.

Tudjuk, hogy évtizedekkel ezelőtt ugyan, de az idősebbek emlékezni fognak még rá, hogy azelőtt a magyar alföldön, a hol most az agrár szoczializmus mindinkább terjed ijesztő mérvben, a munkás nyáron 5—6 heti aratási munkájával képes volt beszerezni egész esztendőre való kenyerét. Tavaszi-őszi s másnemű napszámmunkájával képes volt megszerezni azokat az összegeket, melyek egyéb szükségleteire voltak kívánatosak. Az az egyszerű földmíves agrármunkás elégedett, boldog volt, a szoczializmusról nem álmodott,, nem irigyelte a gazdagok vagyonát. Hasonlóképen a czéhrendszer idejében — én legalább emlékszem gyermekkoromból — mindazok, kik különben egész szorgalmasok, takarékosak és mértékletesek voltak, képesek voltak munkájuk után magukat nemcsak tisztességesen fentartani, de öreg napjaikra félre is tenni úgy, hogy senkinek terhére nem lettek. Úgy ám, csakhogy jónak látta a liberalizmus szelleme eltörölni a czéh-rendszert, behozni a szabad ipart és ezzel kiszolgáltatni azt az iparost a tőkének. A tőke azután magához ragadta nem a munkát, hanem a munkának gyümölcsét. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Az agrár munkás pedig, a ki később nem igen volt képes többet szerezni, mint korábban szerzett, igényei felszaporodtával s mivel a petroleumtól kezdve keresztül menve a különféle ital-ételneműeken, mindennek az ára igen-igen felemelkedett, természetesen nem képes megélni.

Pár hónap előtt történt, hogy egy igen világos fejű, fiatal agrár-szoczialista állott az esküdtszék előtt, mert az ő lapjokban mindenesetre elítélendő és büntetendő módon izgatott a társadalmi osztályok ellen, sőt még a hazafiatlanság bűnébe is esett szegény keserűségében. Mit mondott? Hogy látta, sőt ő maga is részt vett abban, hogy az a földmunkás reggeltől-estig dolgozik ötven krajczár napi bérért, a dohánykertész tizenöt krajczár napi bérért, itt Budapesten húsz krajczárért. Világos, hogy ebből meg nem lehet élni. Ebben a részben sok igazság van, mert a munkás méltó a bérére, kell, hogy azután megélhessen. Azonban igen sok ám a hiba magukban a munkásokban is. Olvastam én azokat a jelentéseket, midőn nem tudom, hány esztendővel ezelőtt a magas kormány megbízásából biztosok jártak Hódmezővásárhely környékén megállapítandók a különböző napszámokat s egy munkás család jövedelmét; de privát úton is tudom, hogy a munkásokban igen-igen sok a hiba, mert igényeik igen megszaporodtak, annak a munkásnak felesége szeret selyemben, bársonyban járni, a munkás most már — nem mindegyik, de a liberalizmus szelleme által megtámadott munkás — templom helyett korcsmát, kávéházat látogat, már pedig az olyan egyszerű munkás, ki napi ötven krajczár, vagy ha mindjárt egy—két forintért dolgozik s ilyen igényei vannak, az nem takaríthat meg semmitsem, az félre nem tehet, abból okvetlenül szoczialista fog lenni. Ő is úgy akar élvezni, mint az ő munkaadói élveznek. Ez a főoka annak, hogy terjed a szoczializmus.

T. képviselőtársam, Tallián úr tegnap a szoczializmust összeköttetésbe hozta a nemzetiségekkel és a klerikalizmussal. Nem fejtette ki az összefüggést, csak gyaníttatta, hogy a klerikalizmus, vagy mondjuk a papság, iparkodik a szocziálistákat saját erdekében felhasználni, alkalmasint az állam ellen. Figyelmesen átnéztem ama 70 egynéhány szoczialista község lajstromát, melyet felolvasott, s azt láttam, hogy egy sincs nemzetiségi vidéken, hanem mind a magyar alföldön van, túlnyomóan magyaroktól lakott vidéken, sőt mivel viszont a néppártot a klerikalizmussal szeretik összeköttetésbe hozni, rámutatok arra is, hogy a községek között egy sincs néppárti kerületben. Gondolom, ez elég czáfolat arra, mintha a néppárt a szocziálistákkal szövetkeznék. A szocziálisták épúgy visszautasítják mindenütt a néppártot, mint a néppárt a szocziálistákat. Megvan annak az oka. Mert

Digitized by Google

a szoczialistának nem kell a vallás, s épen azért nem kell neki a trón és a haza sem. Ám azért klerikalizmus és a szoczializmus között igenis van bizonyos összeköttetés. Az egyház szolgái — legalább, a kik hivatásuk magaslatán állanak — az evangelium szerint keresik az elveszett bárányt. A szoczialisták, szerencsétlenségükre, nemcsak a hazára, hanem az egyházra nézve is el vannak veszve. A jó pásztor tehát keresi őket, nem hogy szövetkezzék velük az állam ellen, hanem, hogy megmentse őket családjuknak, az egyháznak, a hazának. *(Úgy van! a baloldal hátsó padjain.)*

Szombaton kaptam egy levelet azon helyek egyikéről, melyeket Tallián képviselő úr felsorolt: Bács-Temerinből. Tiszta magyar, tiszta katholikus község, valami 10.000 lakos. Tartozik az ó-becsei kerülethez, melyben szoczialistajelölt volt. Itt némely eltévelyedett polgártárs az ismert szoczialista ágitátornak, Pfeiffernek zászlaját követi. Azt irják e levélben, hogy a szoczialisták zúgnak-búgnak, gyüléseznek. Mit tett a helyi klerikalizmus? A lelkipásztor kötelességének tartotta őket figyelmeztetni a szoczializmus veszélyeire, egyházi beszédben, a miért a szoczialisták meg is fenyegették halálosan. Erre ő újabb beszédet tartott, és — a mint nekem onnan jelentik — hála Istennek, leszámítva egy-két javíthatatlant, a nagy többség kiábrándúlt a szoczializmusból. Ilyen értelemben elfogadom a Tallián Béla t. képviselőtársam által felállított tételt, hogy a klerikalizmus és szoczializmus összeköttetésben van; de nem azon czélzattal, a melylyel ő azt, bár nem egészen nyiltan, hanem burkoltan, gyaníttatta.

Tudva van, t. képviselőház, hogy a néppárt programmjába felvette az úgynevezett kisembereken való segítést. 14 pont közül 7-ben evvel foglalkozik. Rossz néven is vette tőlünk Hegedüs Sándor t. képviselőtársam ott az előadói székből és kioktatott bennünket, hogy valamint a király iránti lojalitást, a haza iránti szeretetet nem kell emlegetni, mert az minden párt által gyakoroltatik, hasonlóképen ne foglalkozzunk mi a kis emberek helyzetének javításával sem, mert ez is benfoglaltatik minden párt programmjában. De ha benne van mindegyikében, akkor a mienkében is benne lehet. Csakhogy nagy különbség van abban, hogy miként kivánnak az úgynevezett liberális pártok a kis emberek helyzetén javítani és miként kivánjuk mi azt tenni. Pulszky Ágost t. képviselő úr példáúl, mint a felirati vitának előadója, záróbeszédében kiterjeszkedett erre a kérdésre is, és ha jól emlékszem, olyasmit mondott, hogy a szabadelvű párt épen azt tartja helyesnek, jogosnak és az egyenlőség elvének megfelelőnek, hogy szabad a vásár és mindenki boldogúljon, a hogy tud. És hivatkozott arra, hogy épen ezen szabadság és egyenlőségnél, valamint az ebből kifejlődő versenynél fogva, egyesek a munkásosztályból kiemelkednek és meggazdagodnak. Ez körülbelül annyit jelent, hogy: a ki birja, az marja. Hát minekünk, t. ház, megvallom, egészen más az elvünk, mert mi a Pulszky Ágost t. képviselő úr által hangoztatott elvet olyanformának tartjuk, a milyen uralkodik a halastavakban, a hol bizonyos halak ezer és ezer más halak megemésztésével roppant nagyra nőnek, vagy a milyen uralkodik az erdőben, a hol ezer és ezer fácska közül egy erőre kap, a többi fácskát elnyomva, azok elrothadnak és táplálják azt az egy nagy fát tulajdon elpusztulásokkal. A nyáron lesz három éve, történt a szabad Amerikában, a hol szintén egy egyszerű munkásember Pulszky Ágost t. képviselőtársam elvei szerint, ügyességével kiemelkedett az egyszerű munkásosztályból. Mindenki fogja ismerni az általa felállított és gyártott étkezőkocsikat: Pullmann György az, a ki milliókkal rendelkezik. Chicago mellett egy egész város, úgynevezett Pullmann-telep van, tulajdonképen egy részvénytársaságé. Itt, mondom, három éve lesz a nyáron, óriási sztrájk volt. Mert olyan okos berendezés van ott, hogy az a munkás nemcsak dolgozik Pullmannak és a részvénytársaságnak, hanem eszik és iszik, meg alszik, mert az ad neki lakást, élelmet, az adja mindenét, akárcsak itt a Rába-szabályozásnál tanulták volna, a hol Jancsi-bankókkal szokták kizsákmányolni a szegény ember fáradságának gyümölcsét; csakhogy persze Amerikában, a hol mindent nagyban űznek, ez is nagyban megy.

A szegény munkások hiába iparkodtak; látván, hogy előre nem mennek, összebeszéltek helyzetük javítása érdekében; de Pullmann nem engedett. Azután csatlakoztak hozzájuk az összes munkások, 150.000 ember. A vége az volt, hogy köztük és a katonaság közt formális csaták vívattak. Iszonyú értékek pusztultak el; dinamittal és lánggal; végre is ezeket a szoczializmusra és anarchiára hajlandó munkásokat legyűrték. Nem kelek védelmükre, kárhoztatom a legnagyobb mértékben, a legnagyobb határozottsággal, hogy erőszakhoz fordúltak; de kárhoztatnom kell azokat is, a kik őket kegyetlenségükkel mintegy odaszorították. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ezért mondottam, hogy ezen kérdés tárgyalása inkább a kultuszminiszteri tárczához tartozik, mert rendőri intézkedésekkel, karhatalommal, bár belátom én is, sokszor kell közbelépni s a lázadást elnyomni, még ha másként nem megy, erőszakkal és vér árán is, azonban ezzel a bajt gyökeresen gyógyítani nem lehet. Nem lehet, t. ház, azt a bajt gyógyítani azzal

Digitized by Google

sem, ha a szocializták által zászlajukra írt három nyolczas kívánságot teljesítenők. Nyolcz óra a munkára, nyolcz óra pihenésre, nyolcz óra pedig szórakozásra. *(Közbeszólás a szélső baloldalon: Négy nyolczas kell oda!)* Ám legyen négy nyolczas: legyen nyolcz forint naponta. Én úgy vagyok meggyőződve, hogy azoknak a munkásoknak, a kik túltették magukat a vallás on és ezzel a türelmességen, önmegtagadáson és mérsékletes életmódon, s a kik a helyett, hogy megelégedésüket, boldogságukat a család keretében keresnék, inkább nyilvános mulatóhelyeken, lebujokban keresik, az a nyolcz forint sem fog elég lenni, mindig többet és többet fognak követelni, mert azok épen úgy kívánnak élvezni, mint a hogyan látják a hatalmasoktól.

Épen ezért, ha a bajon gyökeresen akarunk segíteni: a valláshoz, a vallásos neveléshez kell folyamodnunk. *(Helyeslés balfelől.)* S ezért vagyok abban a véleményben, hogy tulajdonképen ezt az elvet kell követni, a melyet — miként beszédem elején szerencsém volt kijelenteni — a keresztény vallás alapítója hirdetett, a ki maga is munkás volt, s a mint benne van a szent irásban is, hogy a szegény engedelmes, türelmes, önmegadó legyen. A keresztény tanításban ott van, gondolom, szent Pál hirdette, hogy minden hatalmasság az Istentől van; kötelesek vagyunk tehát a hatalomnak engedelmeskedni, de nem a szuronyoktól való félelmünkben, hanem az Isten iránti szeretetből. A lelkiismeret önként kötelezze a kis embert, hogy tisztelje föllebvalóját, kenyéradóját. Tetszik is ez a nagyoknak, a hatalmasoknak, addig, a míg az egyház a tanításban ennyire megy, hanem az már nem igen tetszik nekik, a midőn viszont a hatalmasakat, a nagy urakat arra kötelezi a keresztény tanítás, hogy a szegényekben, a munkásokban, alárendeltjeikben embertársaikat, testvéreiket, mintegy gyermekeiket lássák. És nem tetszik nekik az a keresztény felfogás sem, hogy minden, a mi van, tulajdonképen az Istené, a ki bírja, Isten akaratából, Isten kegyelméből bírja, tehát inkább annak a vagyonnak, annak a hatalomnak nem bírlalója, tulajdonosa, hanem sáfárja és köteles a hatalmat úgy mint a vagyont alattvalóinak, polgártársainak, embertársainak a javára felhasználni, nem pedig elnyomására. *(Úgy van! a baloldal hátsó padjain.)*

Mi néppártiak ilyen alapon kívánjuk és reméljük a szocziális kérdésnek a megoldását, tudniillik keresztény szellemű nevelés által, az intézmények keresztény szellemben való átalakítása által. Kívánjuk azt, hogy a gazdagnak a szíve legyen tele szeretettel, legyen tele könyörülettel a kis ember iránt, a szegény iránt, de viszont, hogy annak a munkásnak, a kis embernek a szíve meg legyen telve önmegtagadással, türelemmel és különösen óvakodjék az erőszakosságtól.

Valaki azt mondhatná: szép eszményi dolog az, hogy a felebaráti szeretetre helyezkedve, gazdag és szegény egymáson segítsen, egymás iránt türelemmel legyen, egymásban testvért lásson, de hát ez sehol kivihető eddig nem volt, ezután sem lesz kivihető. Én megengedem, t. ház, mert úgy is van, hogy az eszményeket általában nem lehet egész teljességükben megvalósítani; azonban a jóakarat és buzgalomhoz képest, a melylyel az ember az eszmények felé törekszik, mégis lehet azokat az eszményeket többékevésbbé megközelíteni. Igy vagyunk ezzel a kérdéssel: a szegény és a gazdag közötti kérdésnek a rendezésével is. Méltóztatik azt jól tudni, hogy a kereszténység szabadította fel a rabszolgákat, méltóztatik azt tudni, hogy ugyancsak a keresztény eszmék hatása alatt szünt meg a bűbéri viszony, a jobbágyság; ugyancsak a keresztény eszmék hatásától, erejétől várjuk mi az új szolgaságból a szegény embereknek a feltámadását.

Ugyancsak ezen keresztény eszméktől várjuk mi a borzasztó módon fenyegető, a szegényt a gazdag ellen ingerlő, a gazdagot a szegény iránt bizalmatlanná tevő és iszonyú kitöréssel, háborúval fenyegető szocializista forradalomnak a megelőzését, ezért sürgetjük mi néppártiak minden alkalommal, hogy a keresztény elvekhez ragaszkodjunk, mert úgy vagyunk meggyőződve, hogy egyes embernek épúgy, mint a társadalomnak a boldogsága azon mértékben fog előmozdíttatni, a mily mértékben szíveinket és intézményeinket áthatják a keresztény eszmék.

A mi illeti a költségvetést, kijelentem, hogy annak a legnagyobb részéhez hozzájárulok, egyes részletei ellen azonban alapos kifogásaim lévén, azokat mind el nem fogadom. *(Helyeslés a baloldal hátsó padjain.)*

Josipovich Géza jegyző: Ruffy Pál!

Ruffy Pál: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn a belügyi költségvetés során felszólalni bátor vagyok, és a belügyi igazgatás tekintetében egynémely kérdés szempontjából nyilatkozni kívánok, az előttem szólott igen tisztelt képviselőtársam meg fogja nekem engedni, ha nem beszédem elején reflektálok az ő kijelentéseire, de lehetőleg oda fogok törekedni, hogy beszédem folyamán az ő előadására is kiterjeszkedjem.

T. ház! Nemcsak törvénykönyvünkbe van beiktatva, de a közhangulatban is megérlelt fogalom a közigazgatás reformálásának szüksége. E tekintetben, t. ház, tegnap Eötvös Károly t. képviselőtársam kifejezést adott azon álláspontjának, hogy hisz tulajdoképen már minden a kormány kezében van, mért akarják tehát

Digitized by Google

a vármegyét még továbbra is államosítani? E tekintetben a t. képviselő úr már a felirati vita folyamán is azt mondta, hogy a meddig ők azon a helyen ülnek, a közigazgatás államosítását ellenezni fogják; sőt a tavalyi költségvetés folyamán a t. képviselő úr azzal a hasonlattal élt, hogy a vármegyék helyzete olyan, mint egy szegény betegé, ki egy kuruzsló kezébe került, ki eret vág rajta, megpióczázza, meg is köpülyözteti, azután még enni sem ad neki s mégis a felett panaszkodik, hogy nem birja a lábára állítani. És, hogy még egy hasonlatával éljek, azt mondja, hogy a vármegye hasonlít azon kosárhoz, melynek megvan még a külső formája, de a tartalmát kiették belőle.

Hát hisz, t. ház, azért kivánjuk mi a közigazgatást reformálni, mert belátjuk, hogy a vármegye tényleg vérszegény, eleven vért kell beleönteni, hogy necsak megélni birjon úgy, a hogy, hanem hogy a haza érdekei szempontjából hasznos cselekvőséget legyen képes kifejteni. És ha mi át is akarjuk alakítani a vármegyében ma tényleg fennálló rendszert, hogy a hasonlattal éljek, mi azt a kosarat meg akarjuk tölteni reális tartalommal: ne méltóztassanak a t. képviselő urak abban a nézetben lenni, hogy talán egy Bach-szisztéma-féle intézményt akarunk az országban meghonosítani, a mely tulajdonképen el akarja némítani a polgárokban az egyéni öntudatot és a haza közügyei iránt való érdeklődést. Teljes tudatában vagyunk mi annak, hogy igenis, a hazának szüksége van öntudatos polgárokra, kik ne legyenek eszközök a hatalom kezében, mert hisz a hatalom változhatik, az öntudatos polgárra pedig szükség van azért, hogy a béke napjaiban alkossanak, az elnyomatás napjaiban pedig ellenállani képesek legyenek.

Mi tehát úgy fogjuk fel a vármegye közigazgatásának reformját, hogy azon várból, melynek bástyafalai még ma is fennállanak, ne bontsunk le semmit, a mi életképes, a mi még oltalmat nyújthat, de építsük ki azt modern, azaz korszerű szellemben, hogy ezen vármegyék falain belül a vidéki önkormányzat, vagy jobban mondva, autonómia összes érdekei megvalósúljanak.

Igaz, hogy államosítani akarjuk a tisztviselői kart, ez minden kétségen felül áll; de a mellett oly munkakört kivánunk szerezni a vármegye közönségének, a melyen belül nagyobb érdeklődést tanusíthat a közügyek iránt, mint jelenleg. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Miből áll?!)* Megfelelek.

Mi a vármegyéknek első sorban rendelkezésükre kivánjuk bocsátani továbbra is közgazdasági és közforgalmi ügyeiket, tovább fogják gondozni közgazdasági érdekeiket különös tekintettel a mezőgazdasági érdekekre, a melyekre Magyarországon mindenesetre nagy súlyt kell helyezni. Továbbá fogják kezelni közutaikat, költségvetéseiket maguk fogják megállapítani. Ott vannak a kulturális intézkedések, hogy egyrészt a történelmi, másrészt a kulturviszonyok tárgyában azon vármegyék érdeklődését ébren tartsuk. Ott a népoktatás és népnevelés, a mely ma teljesen ki van véve a vármegyék kezéből. De míg egyrészt e vármegyék ily hatáskörben továbbra is fognak munkálkodhatni, az összes tisztviselők, kik a megye területén működni fognak, kell hogy a vármegyék közönségének, mint ellenőrző hatóságnak felügyelete alatt legyenek, mert köztudomású, hogy testületek nem képesek adminisztrálni, de igenis képesek ellenőrizni. E mellett, a mint az állami tisztviselői kar rendszere a vármegyékben alkalmazást nyer, a kormány felügyeleti joga is átalakúl, mert kinevezett tisztviselői lévén, nem szükséges az ellenőrzést a minucziákig gyakorolni, mint most.

Szalay Károly: Hát a bíróságoknál miért gyakorolja a minucziákig?

Elnök: Csendet kérek.

Ruffy Pál: Most a közigazgatás rendezéséről szólok. 1867 óta a dolog természete szerint majdnem az összes reszortminiszterek iparkodtak saját közegeiket alkalmazni a vármegyékben, hogy közvetlenül informálva, felelősségük tudatában a parlamentnek minden kérdésben a kellő és megokolt választ megadhassák. A vármegye reformjával természetesen az egységes igazgatás, a modern adminisztráczió ez alapelve, az egész vonalon érvényesülni fog.

Azt mondják, hogy a vármegyék nem érdeklődnek saját ügyeik iránt, s ha csak választás nincs, nem fognak megjelenni a vármegye tanácstermében. Már én nagyon drága mulatságnak tartanám az érdeklődésnek ilyen áron ébrentartását. Tisztelt képviselőtársam, Tallián Béla egy pillantást engedett vetnünk, hogy miképen történnek e választások. Ha majd a vármegyék közönsége saját vitális anyagi érdekei felett fog tanácskozni megfelelő ellenőrzés gyakorlása mellett, ezzel kétségtelenül a vármegyék érdeklődése újabb lendületet nyer. *(Helyeslés jobbfelől.)*

E kérdéssel számoltam. Az igen tisztelt belügyminiszter úr kilátásba helyezvén, hogy a törvényjavaslatok még ez ülésszak folyamán le fognak tétetni a ház asztalára, lesz majd alkalmunk az irányeszméket pro és kontra kifejteni.

Áttérek némely közegészségügyi kérdés megvitatására. E költségvetés tárgyalása alatt több szónok a közegészségügynek oly fontosságot tulajdonított, hogy e kérdés elsősorban a

Digitized by Google

háznak különös figyelmét érdemli. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőház! Köztudomású dolog az, hogy a közegészségügygyel egy nagy fogalomkör van szoros kapcsolatban, és ez a népességnek megélhetési viszonyai. Ha a népességnek megélhetési viszonyai kedvezők, ott kedvező a közegészségügy is. De tovább megyek, t. ház: a nép megélhetési viszonyaival a közművelődés ügye is szoros kapcsolatban áll. Nézetem szerint a közegészségügynek alapfeltétele tehát az, hogy a társadalom először anyagilag gondozott, a kultura szempontjából pedig bizonyos fejlődési szinvonalon legyen.

E tekintetben, t. ház, nekünk számolnunk kell azzal, hogy nálunk Magyarországban a szegényügy kérdése tulajdonképen rendszeresen törvényhozás által megoldva nincs. E tekintetben, t. képviselőház, elég ha arra hivatkozom, hogy a szegényügy rendezése tárgyában egy pár jóindulatú belügyminiszteri rendeleten kivül tulajdonképen nem rendelkezünk egyébbel, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* mint a községi törvénynek egy paragrafusával, a mely a község feladatává teszi, hogy saját szegényeit ellássa. Én tehát abban a nézetben vagyok, hogy államháztartásunk pénzügyi viszonyainak fejlődésével figyelmünket a szegényügyre is ki kell terjesztenünk és tökéletesen osztom az igen tisztelt házelnök úrnak az újév napján tett azon kijelentését, a melyben azt mondta, hogy meg kell szilárdítani azt a meggyőződést és azt a tudatot, hogy egyetlenegy igazi kívánság és igazi baj, a mely a nemzet kebelében mutatkozik, sem marad figyelmen kivül és minden panasz és érdek, mi a nemzet nagy tanácsa előtt jelentkezik, figyelmes meghallgatásra és igazságos megítélésre talál még akkor is, ha oly rétegekből származik, melyek a parlamentben nincsenek közvetlenül képviselve. Ez oly feladat, melynek nehézségei ma nagyobbak, mint voltak a lefolyt évtizedben. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én az igen tisztelt házelnök úrnak ezen kijelentését elsősorban a szegényügy rendezésére, vagy a magasabb értelemben vett szocializtikus kérdés megoldására vélem magyarázhatni. E tekintetben, t. ház, méltóztassék megengedni, hogy a szegényügy kérdésének megoldása szempontjából, ha talán ellentétben is Asbóth János t. képviselő úrral, a ki a felebaráti szeretetet s egyáltalában a humanizmust teljesen egy pártnak kivánta vindikálni, abban a nézetben vagyok, hogy a felebaráti szeretet és érzés az egész művelt kontinensnek tulajdonát képezi, és hogy ezen alapon áll tulajdonképen Európának egész czivilizácziója. *(Halljuk! Halljuk!)*

E tekintetben, t. ház, nagyfontosságú kérdésnek tartom magát a lakásügyet is, és nagy megnyugtatásomra szolgál, hogy erre nézve az igen tisztelt belügyminiszter úr már a tavalyi költségvetés tárgyalása alkalmával azon kijelentést tette, hogy a lakásügy kérdése tanúlmányozásának tárgyát képezi. Örvendetes jelnek veszem, hogy a belügyminiszterium egy érdemes tisztviselője, Farkas Jenő, a munkások lakásainak kérdéséről egy szakszerű értekezést írt, és én, daczára annak, hogy vidéki ember létemre a vidéki viszonyokról kívánok a t. ház előtt nyilatkozni, azon tapasztalatot merítettem ezen füzetből, hogy Budapesten a munkások, a munkáslakások kérdése talán olyannyira megoldatlan, hogy e tekintetben a székes főváros az összes európai városoknak mögötte áll. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Csak azt méltóztassanak nekem megengedni, hogy egy pillanatra bár bemutassam önöknek, hogy tulajdonképen hogyan lakik a magyar béres és hogy a magyar mezei munkásnak lakhatási viszonyai egyáltalában hogyan egyeztethetők össze a közegészségügynek legprimitivebb követelményeivel.

Az 1895-ben tartott gazdasági kongresszus ezzel a kérdéssel is foglalkozott és a kongresszus előadója tényleg konstatálta azt, hogy a nagyobb gazdaságokban, sőt az uradalmakban is 4—5 család lakik egy szobában; konstatálta, hogy ez a 4—5 család egy szobában lakván, természetesen közös a tűzhelye, közös a nyomorúsága, de közösek erkölcsei is. Ugyancsak konstatálta, t. ház, még azt is, hogy a gazdasági munkások családaiban a gyermekhalandóság 16%-kal magasabb, mint a normális gyermekhalandóság.

Hangoztatva volt, hogy kevesen vagyunk, az apagyilkosnak is meg kell bocsátanunk. Mentsük meg először ezeket az ártatlan kisdedeket és törekedjünk oda, hogy lehetőleg odahassunk, hogy ezeket az időelőtti elpusztulástól megmentsük. *(Helyeslés. Úgy van! jobbfelől.)*

Nagyon sajnálom, t. ház, hogy ugyancsak a gazdasági kongresszus nem kivánt egyéb intézkedést, mint, hogy társadalmi úton és a sajtó útján kivánt hangulatot kelteni azon eszmekörnek, mely ott kifejezést nyert. Én e tekintetben tovább megyek és kérem a t. belügyminiszter urat, hogy a munkáslakások kérdése tárgyában, a hogy a t. háznak megigérni szíves volt, legyen szíves konkrét javaslatot terjeszteni elő. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Itt van a koldulás kérdése is. Látjuk mi, kik ismerjük a vidék viszonyait, a kik mindig találkoztunk azzal a közönnyel, mely e tekintetben még mindig fennáll, hogy a koldusok

Digitized by Google

közül a legtöbb gazdasági munkás volt, a ki fiatal korában nem volt képes megszerezni öreg napjaira a megélhetést, vagy esetleg nem részesült oltalomban akkor, midőn valamely szerencsétlenség folytán munkaképtelenné vált.

Áttérek, t. ház, a nyilvános betegápolás kérdésére. *(Halljuk! Halljuk!)* A felső-magyarországi vármegyék évek hosszú során át megismételten kérelmezik a betegápolási pótadónak állami kézbe vételét. Tudjuk azt, t. ház, hogy Felső-Magyarországon a betegápolási pótadó felemelkedik egészen 6%-ra, míg van sok törvényhatóság ez országban, hol ez az adó talán 1/2%-ot tesz ki. Az arány tehát az, hogy minél szegényebb a vidék, annál nagyobb a betegápolási pótadó *(Úgy van! Úgy van.)* és minél gazdagabb a vidék, ezen pótadó terhét annál kevésbbé érzi a nép. *(Úgy van! Úgy van!)* Mi az oka ennek? Ennek az oka az, hogy azon szegény vidékek lakója nem bírván az anyaföldből előteremteni mindennapi kenyerét, ennek megkeresésére a nyári munkanapokon az Alföldre vagy Budapestre vonúl s ott keresi meg a kenyerét. Bekövetkezik azután az, hogy megbetegszik, a közeli kórházba kerül, ott meg is gyógyúl és a kórház számlája az illető törvényhatóságnak megküldetik. A budapesti kórházakban ápolt idegen betegek a betegek átlagának 45%-át képezik. Ha a betegápolási költségeket figyelemmel kísérjük, hogy ebből mennyi esik magánfelekre, az 1885. évi III. törvényczikk alapján, mennyi a törvényhatóságokra és mennyi az államra, azt tapasztaljuk, hogy magánfelek vagy hozzátartozóik ezen költségekhez mintegy 20%-kal járúlnak, a többi azután megoszlik a törvényhatóságok és az állam közt. Már ezen költségvetésünkben is a betegápolási költségek czímén a tavalyi tétel 26.000 forinttal emeltetett Daczára annak, hogy a felsőmagyarországi vármegyékben a betegápolási pótadó oly magas, a felsőmagyarországi vármegyék annyira el vannak adósodva, hogy sohasem lesznek képesek a főváros és az alföldi városok kórházai irányában fennálló tartozásokat kiegyenlíteni. E tekintetben, t. ház, csak annyit vagyok bátor megjegyezni, hogy azok 1,200.000 forinttal tartoznak a budapesti kórházaknak. De ez nem a legnagyobb baj. A legnagyobb baj az, hogy a betegápolási pótadónak a jelenleg dívó rendszere mellett a felsővidéki kórházak existencziája van veszélyeztetve, mert azok a saját betegkontingensük után a betegápolási költségeket el nem nyerhetik. E tekintetben, t. ház, elég, ha bemutatom Munkács város közkórházának működéséről felvett évi jelentését, a melynek bevezető soraiban a következők foglaltatnak: »Elmúlt év elején mutatkozott követelésünk a beregmegyei betegápolási alappal szemben az év utóljáig 17.102 forinttal emelkedett. Ha megyénk kormányzata egyszerűen s közönyösen napirendre tér ezen nehéz kérdés fölött, akkor intézetünk fennállása — szemben a szállítókkal szemben fennálló tartozásainkkal — egyszerűen lehetetlenné van téve.« Én tehát, t. ház, abban a tudatban, hogy az igen tisztelt belügyminiszter úrnak rendelkezése folytán az országos közegészségügyi tanács a betegápolási pótadónak államivá tétele tárgyában tanácskozást folytat, kérem az igen tisztelt belügyminiszter urat, hogy a vonatkozó tövényjavaslatot tekintettel az ügy sürgősségére Felső-Magyarország összes vármegyéi által e tekintetben hozzá intézett felterjesztéseknek figyelembe vételével a ház elé terjeszteni sziveskedjék. *(Helyeslés.)* Ezzel kapcsolatosan, t. képviselőház, bátor vagyok a hevenyfertőző kórok elleni védelem szempontjából rövid előterjesztésemet megtenni.

Az igen tisztelt belügyminiszter úr pár nappal ezelőtt egy interpellácziára adott válaszában nagyon helyesen konstatálta azt, hogy a heveny-fertőző kórok elleni védekezés a bakteriológiai tudománynak kifejlődése által teljesen át van alakítva, és hogy ily értelemben a védelmi rendszer is átalakíttatott. E tekintetben, igen tisztelt képviselőház, tudomásom van arról is, hogy a heveny-fertőző kórok elleni védekezést czélzó törvényjavaslat elő van készítve. Csak annyit vagyok bátor megjegyezni, hogy a statisztika adatai szerint *(Halljuk! Halljuk!)* 1893-ban 7·7%-ot, 1894-ben 10·2%-ot, 1895-ben 9·9%-ot tett ki a heveny-fertőző kórokban történt betegülési eset ezer lélekszám után. Tudatában vagyok annak, hogy a belügyminisztérium oly szakavatott vezérkarral rendelkezik, a mely összes közegészségügyeink szempontjából teljes gyakorlati és theoretikai ismeretekkel bír és én teljesen meg vagyok nyugtatva, . . .

Thaly Kálmán: Majd a pestis mutatja meg!

Ruffy Pál: . . . meg vagyok nyugtatva, hogy a t. belügyminiszter úr e tekintetben legvérmesebb igényeinket is kielégíteni fogja; csupán csak azt vagyok bátor javaslatba hozni a t. háznak, hogy a heveny-fertőző kórok elleni védekezésnél szakítanunk kell az eddigi rendszerrel. Az eddigi rendszer az volt, hogy ha heveny-fertőző kór, vagy mondjuk, a mint annak idejében nevezték, járvány üt ki valamely községben, maguk a községek kötelesek annak elfojtása iránt intézkedni. Ha a község nem bírja, fordúl a vármegyéhez; ha a vármegye nem bírja, fordúl a kormányhoz, de míg az a község kimerül, míg a vármegye nem bírja tovább a segélyezést folytatni, s az állami ingerenczia előtérbe lép: a járványt széthurczolják a községből az egész vidékre. A heveny-fertőző kórok

Digitized by Google

elleni védekezés nézetem szerint oly szisztéma szerint foganatosítandó, mint midőn a tűzoltásnál, ha kigyulad egy ház, első sorban lokalizálandó a tűz, hogy tovább ne terjedjen. Ez az első feladat. De tovább megyek. Ha az ellenség betör, nemcsak a határbeli ezredek mozgósíttatnak, hanem az egész hadsereg, hogy az ellenség teljes erővel idejekorán visszaszoríttassék. Ez az eljárás követendő a heveny-fertőző kórokkal is. Ezért tartom a heveny-fertőző kórok elleni védekezést állami feladatnak. (*Helyeslés.*) A mint a kormány arról értesül, hogy bármely heveny-fertőző kór, bárhol fellépett, intézkedik az állampénztár költségére, hogy a baj azon községben lokalizáltassék minden eszközzel, a melylyel rendelkezik. A heveny-fertőző kórokkal szemben foganatosítandó védekezés szükségessé teszi, hogy a közegészségi szolgálat rendezése tárgyában pár rövid kijelentést tegyek. Nem kívántam ezzel a kérdéssel most foglalkozni, mert a közigazgatás általános reformja előtt állunk, így minden bizonynyal a közegészségi viszonyok kérdése is azon megalkotandó törvényekben megoldást fog nyerni. De a mint tegnap Török Bertalan t. barátom kívánatosnak jelentette ki, hogy a községi közegészségi szolgálat rövid idő alatt államosítandó, a kérdést fejtegetni kívánom a t. ház előtt és e tekintetben még csak reflektálni kívánok Eötvös Károly t. képviselő úr azon kijelentésére, hogy az a község intézze a maga dolgát maga.

A betegápolást, a közegészségügyet az a község saját maga elintézni, fentartani nem képes és e tekintetben elég, hogy ha arra hivatkozom, hogy a belügyminiszter úr az 1895-iki jelentése szerint 1118 körorvosi állásból 182 nincs betöltve.

A jelentés azt is megmondja, hogy miért. Azért, mert a minimális fizetés 443 forintban állapíttatott meg, a mely csekély összegből azon szegény vidékek, hol tulajdonképen a körorvosnak semminemű magánpraxisa nincsen, egy diplomás ember — nézetem szerint — meg nem élhet. És azon csekély fizetést, a mely a körorvos javára megállapítva van, hogyan kapja meg? A községi bíró szedi be garasonként és én tudok konkrét esetet felhozni, a törvényhatóságot nem kívánom megnevezni, de nem saját törvényhatóságom, hogy az illető körorvos a községi bírónak csekély fizetése bizonyos hányadát 3—5%-ot adta oda provizió fejében, hogy fizetését beszedje.

Mi Barsmegyében évekkel ezelőtt olykép rendelkeztünk, hogy legalább azon fixum, a mely nálunk 600 forintban van megállapítva, a körorvos javára biztosítva legyen, s olykép intézkedtünk, hogy a vármegye ezen orvosi javadalmazást előlegezi és a községeken megveszi. Azóta, — örömmel jelenthetem — vannak körorvosaink.

Még két irányban tartozom köszönettel az igen tisztelt belügyminiszter úrnak. Az egyik az, hogy a gyógyszerészeti ügyet törvényjavaslat által rendezni kívánja. E tekintetben igen örvendek azon intencióknak is, — a melyekről, ha nem is hivatalosan, de tudomásom van, — hogy az igen tisztelt belügyminiszter úr a gógyszertárak engedélyezésének ügyét a törvényhatóságokra kívánja ruházni. Ez helyes, mert a törvényhatóság tudja legjobban, hol kell gyógyszertár és kire ruházza a jogot.

Még egy köszönettel tartozom a t. belügyminiszter úrnak. Tudomásom van ugyanis arról, hogy készen van az a törvényjavaslat, mely az orvosi kamarák kötelező felállítását kimondja. Ma már minden testület szervezkedik; csak az orvosok vannak izolálva és arra utalva, hogy egymással szemben sokszor meg nem engedett versenyt folytassanak. Nem hivatkozom országos kapczitásokra; hiszen mindennap láthatjuk, hogy sokszor az orvosi praxis mértékében nem az egyéni becsület, nem a szakértelem dönt, hanem az, hogy valaki mily reklámot tud csinálni. Hiszen bármely napilapot vegyünk kezünkbe, ott láthatjuk azokat a hirdetéseket, melyek alá nem szégyenlik diplomás emberek nevüket írni. E kérdéssel foglalkozott a tavalyi közegészségügyi kongresszus is, a hol azonban sajnálatomra a kamarák ügye megbukott. De ez egy okkal több arra hogy e kamarák szükségességét hangoztassuk és örömmel nézzünk azon törvényjavaslat elé, melyet e tárgyban a kormány be fog terjeszteni.

A költségvetési vita folyamán többen és ma is Mócsy Antal t. képviselőtársam panaszkodott, hogy az állami anyakönyvezés által a községi és körjegyzők úgy meg vannak terhelve, hogy e miatt saját községük iránti egyéb kötelességeiknek megfelelni nem képesek. De hiszen a belügyminiszter úr által a ház elé terjesztett kimutatás konstatálja, hogy a községek mily összeg erejéig javadalmaztatnak azon a czímen, hogy az anyakönyvezést sajátjukból ellátják. Azonkivül új jegyzői állás szerveztetett 163, segédjegyzőség pedig 238. A mennyiben tehát a községek csakugyan megterheltettek az anyakönyvezés által, ezen a bajon új állások kreálása által segítettek. Én különösen nagyfontosságúnak tartom, hogy a segédjegyzők száma nagy mértékben szaporíttassék. Mert a meddig nem lesz nagy segédjegyzői praxisunk, sohsem fogunk oly jegyzőket kapni, a kik a jegyzői karra nehezedő sokféle feladatoknak megfelelni birnak.

Ugyancsak Mócsy Antal t. képviselő úr hangoztatta ma, hogy az egyházpolitikai tör-

Digitized by Google

vények végrehajtása a hitéletre kártékony. Én az igazság érdekében kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy a kormány az egyházpolitikai törvények végrehajtásánál nagyfokú tapintatosságot tanusított, úgy hogy ezen tapintatnak fokozása esetleg a kormány gyengeségét árúlta volna el. Nem áll, t. képviselőház, a mit az általános vita folyamán Asbóth t. képviselőtársam mondott, hogy a szentség már nem felbonthatatlan, hogy a házasság többé nem szentség, hanem hogy azt ágyassággá degradáltuk, mert hiszen »barátom, a mit te hiszesz, az csak babona, az csak együgyű bigotéria«. Ez a felfogás nem jogosúlt, t. ház. E tekintetben elég, ha hivatkozom magának az igazságügyminiszter úrnak rendeletére, melyben határozottan utasítja a házasságkötésnél eljáró tisztviselőt, hogy a feleket egyházuk irányában fennálló kötelességükre figyelmeztesse.

De tovább megyek, a belügyminiszter úr egy általa még 1895-ben kiadott rendeletében előírja azt, hogy az eljáró tisztviselők tisztességes öltözetben jelenjenek meg, a mint azt a törvény iránti tisztelet megkivánja. Ugyancsak ezen rendeletben ki van mondva, hogy nem szabad oly magatartást tanusítani, a mely a házasságkötést az egyházi szertartás utánzásának tüntetné fel és a házasulandókat az egyházi összeadásnak igénybevételétől visszatartaná, nem szabad a tisztviselőnek megkövetelnie, hogy a menyasszony koszorút tűzzön a fejére, hogy nászkiséret kisérje a házasulókat a polgári tisztviselőhöz.

E tekintetben tehát a hivatkozott kormányrendeletek élénken disztingválják a polgári intézményt az egyházitól és egyáltalán az egyházi intézmény hatáskörét nemcsak nem tángálják, de még kellő udvariassággal figyelmeztetik az illető feleket, hogy nekik kötelezettségeik vannak saját egyházuk, hitéletük iránt, a melyeknek megfelelni tartoznak. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon.*)

De hiszen, t. ház, ezt a nép maga is így értette és egyáltalában az egyházpolitikai törvények végrehajtása magánál a népnél — tudtommal — nem is keltett izgalmat sehol. A nép tisztában van az evangélium azon rendelkezésével, hogy adjuk meg az Istennek, a mi az Istené, a törvénynek pedig, a mi a törvényé. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Azért, t. képviselőház, egyáltalában helytelennek tartom azt, ha valamely hadakozó fél üres töltényekkel megy az ütközetbe, pedig ma Mócsy Antal t. képviselőtársam ugyancsak üres töltényeket helyezett a tölténytáskájába, a midőn ismételten hangoztatta, hogy az egyházpolitikai törvények a hitéletet meggyengítették. Nem áll, nem gyengítették meg, sőt határozottan konstatálható, hogy az egyházpolitikai törvények megalkotása által a hitélet lendületet nyert. Engem az irigység nem bánt, t. ház, de azért mégsem akarom egészen megengedni, hogy ebből az érdem tisztán Molnár János t. képviselőtársamat illeti meg, a ki azt mondotta, hogyha ebben a lendületben van neki valami csekély része, ő annak örvend.

Hogy a hitélet lendületet nyert, annak egyszerű oka az, hogy az állam elvonván az egyházaktól azon funkcziókat, a melyeket ezek a polgári hatóságok felett gyakoroltak, az egyházi hitélet szorosan a hitnek gondozására szorítkozott. (*Zaj. Elnök csenget.*) S e tekintetben sajnálnom kell, hogy Mócsy Antal t. képviselőtársam ismételten azt a kifejezést használta, hogy ők igenis a kereszténység érdekében agitálnak. Molnár János t. képviselőtársam kijelenté e szerint, hogy izgatnak, mert szerény nézetem szerint a kereszténység alapfogalma az, hogy sem nem agitál, sem nem izgat, a kereszténység a kiengesztelődésnek és a szeretetnek a tana. E tekintetben tehát nem osztom azt, hogy Molnár János t. képviselő úr működése keresztény alapelveken nyugszik; nem osztom azt, hogy a t. néppárt működése a keresztény institucziók érdekében van. E tekintetben, t. képviselőház, méltóztassék megengedni, hogy hivatkozzam azon proklamáczióra, a melyet Molnár János t. képviselő úr az »Alkotmány«-ban közzétett, a melyben felhivja a katholikus társadalmat, hogy alakítson katholikus köröket vagy néppárti köröket, mert mindkettő valóságos góczpontja a néppárti akcziónak.

Hát, t. ház, én ezt tagadom. Katholikus kör és néppárti kör két ellentétes fogalom. Ebben a katholikus körben foglalkoznak a hit gondozásával; gyakorolnak jótékonyságot esetleg. (*Egy hang balfelől: Foglalkoznak kulturával is!*) Hiszen csak előnyös volna, ha foglalkoznának a hitélet gondozása mellett magyar nemzeti kulturával is. Ez volna a katholikus kör munkaprogrammja, nem pedig az, hogy izgasson. E tekintetben, t. ház, ha a néppárt izgat, ám izgasson, de annak konzequencziáit viselje is el.

Mert tulajdonképen kit izgat a néppárt? Az intelligenczíát izgatja? Nem azt izgatja, hanem izgatja a népet, (*Úgy van! a jobboldalon.*) a melynek sokkal mérsékeltebb a judiczíuma, semhogy meg tudná különböztetni azt, hogy az izgatásban tulajdonképen mi a valóság? (*Úgy van! jobbfelől.*)

És a néppárt izgatásának tulajdonítom, t. ház, azt, hogy már is lábra kapott az a feltevés, hogy a katholikus hithűség ellentétbe helyezhető volna a haza iránti kötelességtudással. (*Igaz! Úgy van! jobbfelől.*) Hiszen, t. ház, elég csak Komlóssy képviselő úrra hivatkoznom, a ki azt mondta,

Digitized by Google

hogy a néppárt agitácziója el fogja terelni a katholikus ügyektől azokat is, a kik szivvel és lélekkel jó katholikusok. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Ezt én nem mondom, t. képviselőház, de meg vagyok róla győződve, hogy ha a néppárt tovább folytatja ezen agitácziját, akkor az intelligenczia óvakodni fog minden katholikus intézményben közreműködőleg részt venni, mert nem kivánja magát meggyanúsíttatni azzal, hogy a néppárt tendencziáival egyetért. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

De, t. képviselőház, kell, hogy hivatkozzam még azon beszédre, a melyet a tisztelt miniszterelnök úr tartott a házban, a midőn azt mondta, hogy: »Ma szembe állunk egy oly körülménynyel, a melylyel eddig Magyarországon, hála Istennek, még nem tartottuk szükségesnek számolni, ámde a néppárt felvidéki akcziója következtében ma már a panszláv irányzat megerősödött, mert azok a panszláv tényezők, a kik a politikai élet küzdelmeiben a múlt időkben tért nem foglalhattak, a kikkel való kapcsolatot mindenki tagadta, ma nyiltan a néppárt érdekei mellett küzdenek és azok mellett foglalnak állást.«

T. ház! Én is ismerem kissé Felső-Magyarországot s így át tudom érteni, hogy a tisztelt miniszterelnök úr által előadott körülmények nagy mértékben jogosúltak. E tekintetben, t. ház, Asbóth János képviselő úr az általános költségvetési vita során a következőket mondotta: »Ország-világ tudja, hogy minden párt mily nagy mértékben veszi igénybe azt a privilégiumot, hogy a választási harcz alatt bolondokat is mondjanak.« Megelőzőleg pedig ezeket mondja: »A legbujább sampion-tenyészdében sem terem annyi gomba, mint a mennyi alaptalan imputáczióval támadják meg a néppártot.«

Hát, t. ház, a néppártnak is van egy ilyen gombatenyészdéje. Nem azt mondom, hogy a kertészek ők, de vannak, a kik ezen tenyészdében dolgoznak és termelik is a gombát. *(Kösbeszólások a szélső baloldalon: Bolond gombát!)* De az nem sampion, hanem annál sokkal rosszabb, mert méregtartalmú.

Eötvös Károly: De ők nem esznek ám belőle. *(Derültség.)*

Ruffy Pál: T. képviselőház! Grünwald Béla nagy hazánkfiáé az érdem, hogy a magyar kormányférfiaknak felfedezte Magyarország felvidékét. Grünwald Béla volt, a ki azt mondta, hogy a felvidéket beutazták hisztorikusok, botanikusok, geológusok, de államférfiak, diplomaták még nem utazták be. Grünwald Béla azt mondja a felvidéken lakó tót népről, a mely két milliót tesz ki, hogy ezen népnek története azonos a magyar nemzet történetével, ezen népnek hősei magyar hősök, ez a nép együtt küzdött a magyar nemzettel, ennek a népnek vére együtt áztatta a magyar vérével a magyar haza földjét a szabadságharczok küzdelmeiben, hogy ez a nép a magyar eszmével teljesen asszimilálható, a mely határozottan a magyar kulturára törekszik.

Történt, hogy az abszolut korszak alatt Schmerling minisztersége idejében figyelmeztették a magyaroknak ezt a nagy barátját, hogy két milliónyi nép van itt, a mely más nyelvet beszél, mint a magyar; és az osztrák államférfiú átértette, hogy jó lesz izolálni a magyartól ezt a népet. Akkor történt, hogy Moyzes István diakovári kanonok hazaárulás útján kineveztetett beszterczebányai püspökké. Ez a püspök azonnal megindította a propagandát a magyar állameszme ellen, az evangelikus papok szövetkeztek a magyar püspökkel nem egyházi, hanem politikai érdekből. Megalapították a »Maticzát«. A beszterczebányai papnöveldéből nagy számmal özönölték el a felvidéket az ott kiképezett ifjú papok, megindúlt a panszláv sajtó. Ez volt a helyzet Magyarországon 1867 bekövetkeztéig. Akkor e helyzet átalakúlt; Moyzes püspök helyébe hazafias, lelkes, kiváló magyar püspökök, magyar hazafiak jöttek.

Thaly Kálmán: Nevezze meg őket!

Ruffy Pál: Megnevezhetem Ipolyi, Bende és Rimély püspököket. Mind a három a magyar nemzeti kultura érdekében nagy buzgalommal és sikerrel működött és működik. Tisza Kálmán erélye fölloszlatta a »Maticzát«. A tót gimnáziumokat bezárták és Felső-Magyarországon a kulturegylet működése az egész felvidékre kiterjesztetett. Mint a felvidéki közművelődési egyesületnek megalakúlása óta buzgó tagja lelkesen vettem részt azon diadalutakban, a melyeket mi a felvidéken tettünk, és a hol mi a kulturegyesület zászlóját kibontottuk, örömmel láttam, hogy az a nép mennyire ragaszkodik hozzánk, hogy az a nép lelkében mennyire romlatlan. *(Helyeslés jobbfelől.)*

T. ház! A panszlávok közül sokan megtértek és a magyar nemzeti eszmének lettek hű apostolai. Maradtak azonban, a kik nem birtak szakítani múltjukkal, ezek visszavonúltak a magyar kultura verőfényes napja elől, mint a hogy a denevér odujába vonúl. Azt vettük észre, hogy a munka egyszerre fennakadt. Miért? Nem tudjuk, bizonyos ellenszenvvel találkozunk szemben a magyar elemmel. Hogy mi az oka ez ellenszenvnek, megtudjuk; azt mondták, hogy a magyar el akarja rabolni a tóttól a saját vallását. Ott, a hol a nemzetiségi politika megbukott, ott e politika becsempészi magát a néppárti politikába és így indúl győzelemre. *(Helyeslés a jobboldalon. Mozgás balról.)*

Tessék Felső-Magyarországra menni és sze-

Digitized by Google

mélyesen meggyőződni. *(Ellenmondások a baloldal felső padjain.)*

Buzáth Ferencz: Mind liberálisok lettek megválasztva! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Buzáth képviselő urat közbeszólásaiért rendreutasítom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ruffy Pál: Az, hogy a liberális zászló Felső-Magyarországon is győzött, az ellenkezőt nem bizonyítja, mert a kisebbségnél a panszláv tendenciák fennállanak.

Megengedem, hogy a panszlavizmus kakuktojás, de azt a néppárt kotlós tyúkja költötte ki.

Meszlény Lajos: Ki volt a kakas? *(Derültség.)*

Ruffy Pál: Vessünk egy pillantást a jövőbe, ha azok a néppárti körök tényleg meg fognak községenként alakulni. Mit fog azoknak teljesen tót népe olvasni? Izgató iratokat, pánszláv nyomtatványokat, a melyek azt fogják mondani: ime a magyarság így tör vesztetekre, mert megbántott benneteket vallástokban. Ezzel a tót elem között a hazafiságot szítani, nézetem szerint, nem lehet.

Attól tartunk tehát, hogy a mit a Maticza Felső-Magyarországon megkisérlett, az sikerülni fog a néppartnak. Ex fructibus eorum rájuk fogunk ismerni. Nem vádolok, nem gyanúsítok senkit. Meg vagyok győződve, hogy maguk a néppárti képviselő urak sem akarják vagy keresik, hogy a panszlávizmus az ő zászlójukat lobogtassa.

Tovább megyek és azt mondom, hogy azok a néppárti urak, a kik a felvidéket beutazták, nem ismerték a felvidék szellemét, azt hitték, hogy azt a nagy enthuziázmust az ő programmjuk keltette oda fenn, hogy talán a hitelvi kérdésekben szimpatizálnak velük. Távol legyen tőlünk. Azok odafenn a hitélet szempontjából oly távol állanak bizonyos magasabb követelményektől, mint Luczifer a Cheruboktól.

Önök egy bizonyos kis konczessziót mégis csak tettek a nemzetiségeknek, a mit tagadni nem lehet, mert még a házban is kijelentették. Mondjuk hogy ez a kis konczesszió csak akkora, mint az az olajág, a melyet a galamb Noé bárkájába hozott. Ez az olajág nagyon hamar el fog fajúlni egy nagy erdő-rengeteggé, de az nem lesz olajfaerdő.

Meg vagyok arról győződve, hogy nem önök a megtévesztők, hanem a megtévesztettek és azért abban a nézetben vagyok, hogy számolnunk kell a helyzettel és nem szabad megengednünk, hogy Felső-Magyarország tót népének a magyar nemzethez való politikai vonzalmát veszélyeztessük. Oda kell törekednünk, hogy midőn a tót népet a magyar nemzet ellen uszítják, elejét vegyük minden további kisértésnek.

Elvégre ez a magyar haza nem egy darab föld, ez a magyar nép nem egy ember-tömeg, ez a magyar haza a mi őseinktől nekünk örökbe adott édes haza, a melyen kivül nincsen számunkra hely. Hadd hivatkozhassam én is költőre: gr. Zrinyi Miklósra, ki azt mondja: »Elfussunk nincs hová? Sehol máshol Magyarországot meg nem találjuk. A mi édes szabadságunk az ég alatt sehol sincsen. Hic vobis vel vivendum, vel moriendum est.«

Én tehát azokat az igen tisztelt képviselőtársaimat, a kik bár közvetve, de a nemzetiségeknek adott konczesszió alapján a rossz irány keletkezésére adtak okot, kérem, hogy az útról, a mely süppedékes talajra vitte őket, térjenek vissza, nem azok miatt, a kik őket vezetik, hanem azok miatt, a kik őket követik. Mindig megmarad emlékemben, a mit tavaly a nyitrai millenium-szobor leleplezése alkalmával a képviselőháznak akkoron még egyik tagja mondott: »Az alkotás ezer éves beszélő emlékoszlopa vagy te, szeretett hazánk, oltár vagy, melyhez a dúló szenvedélynek is el kell zarándokolnia, csak azért, hogy az oltáron önmagát emészsze föl.«

A belügyi tárcza költségvetését elfogadom. *(Élénk tetszés és éljenzés a jobboldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Kérem, foglalják el helyöket, az ülést újra megnyitom.

Ki következik a szólás rendjén?

Rakovszky István jegyző: Pichler Győző!

Pichler Győző: T. ház! Hogy a belügyminiszteri tárcza általános tárgyalása alkalmával felszólalni bátorkodom és e t. ház figyelmét igénybe akarom venni: erre nekem indító okot adott Tallián Béla igen tisztelt képviselőtársamnak tegnapi felszólalása. És miután a részletes tárgyalás folyamán ama aggályokat, melyeket az egyes tételeknél látok, módom van előadni, csak felszólalásomnak indító okával, Tallián Béla t. képviselőtársam beszédével, óhajtok röviden foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* E beszéd bevezető részére nézve megjegyzem, hogy az súlyos és nehéz kritikát gyakorol nem az ellenzék, hanem a belügyminisztérium működése felett. Ezt konstatálhatom különösen a beszédnek egyik tételében. A tisztviselői kar fizetése után a törvényhatósági szabályrendeletek különböző voltáról a következőket mondja:

»Különben ez a kérdés mellékes része. A fődolog az, hogy annyi szabályrendeletünk és belügyminiszteri rendeletünk van már 1870 óta és azok oly sokban ellentétesek egymással, hogy én nem képzelek közigazgatási tisztviselőt, a ki

Digitized by Google

annak századrészét is ismerhesse. Hangsúlyoznom kell, hogy magában a belügyminiszteri kormányzatban is lehetetlen ezeket a szabályrendeleteket mind ismerni, a minek a konzequenciája, hogy néha a belügyminiszteri kormányzatban is egymással ellentétes határozatok hozatnak, és hogy a szomszéd törvényhatóságok szabályrendeletei is egymással ellenkeznek.«

Azt hiszem, hogy a függetlenségi párton nincs senki, ki alá nem irja igen tisztelt képviselőtársam ezen kijelentését, mert erre reagált épen pártunk illusztris fölszólalója, Eötvös Károly, ki, a belügyi tárczát általánosságban birálta. Aláirjuk ezt, mert ezen mondatban van a legsúlyosabb kritika a jelenlegi közigazgatás ellen, mert ki van mutatva benne az is, hogy azon nehézkes eljárásnak, késedelmes és helytelen közigazgatásnak nem az önkormányzat az oka, hanem az, hogy a belügyminisztériumban annyi rendelet van, hogy azoknak századrészét sem lehet megismerni, századrészét sem lehet foganatosítani; oka az, hogy magában a belügyminisztériumban — és ezt nem én mondom, de mondja ép ahhoz a párthoz tartozó — sem ismerik saját rendeleteiket és homlokegyenest ellenkező határozmányokat ellenkező intézkedéseket hoznak. *(Mozgás a jobboldalon.)* Miután, a mint látom e kijelentésem helyességét kétségbe vonják, engedjék meg, hogy újólag felolvassam azt a részt, mely indokolttá teszi ezt a következtetést és a mely szerint a logika alapján máskép következtetni, szerény véleményem szerint, nem is lehet.

Azt mondja Tallián Béla képviselőtársam, »hogy a belügyminiszteri kormányzatban is egymással ellentétes határozatok hozatnak«. Ennek a nagy összezavarodásnak, a melybe belebolondúl a tisztikar, nem az önkormányzat az oka, hanem a belügyminisztérium tömeges rendeletei. A mit a rendőrségről és a közegészségről mondott t. képviselőtársam, arra most ki nem terjeszkedem. Csak annyit jegyzek meg, hogy a mi a rendőrségi kérdést illeti, majd az illető tételnél ki fogom fejteni erre vonatkozó nézeteimet, minthogy épen az állami rendőrség az az intézmény, a melyet mintaképül emlegetnek az állami intézmények hivei.

Áttérek most t. képviselőtársam beszédének tulajdonképeni tárgyára. Ő az, a ki a hatalmi oldalon — hogy így nevezzem a kormánypártot — legelőször fejtegette a szoczializmus komoly oldalait. Mivel — nem tudom, indokolatlanúl-e vagy indokoltan — az egész túloldal a beszédet olyan programmszerű beszédnek vette: én is nagy fontosságot tulajdonítok ama kijelentéseknek, melyeket kétségtelenül nagyértékű tapasztalatok alapján tett a t. képviselő úr. Csakhogy nagyon tévedett végső konkluzióiban, azon módokat illetőleg, melyekkel a szoczializmusnak véget remél vethetni.

Én magánúton — talán nem illetékes, de szavahihető embertől — hallottam, hogy a földmívelésügyi miniszter úr e kérdéssel nagyon behatóan foglalkozik és tárczája tárgyalása alkalmával módot fog nyújtani e kérdés beható megvitatására. E vitában, mely kétségtelenül hasznára lesz az országnak, részt fogunk venni mi is, illetőleg csekélységem és azt hiszem, e párt is.

Téved, t. képviselőtársam, midőn azt mondja, hogy *(olvassa)*:

»a Budapesten levő nemzetközi szoczializmus csak vezetője amannak Magyarországon, miután iparunk nem oly nagy még és nem olyan sok embert foglalkoztat, hogy a külföldi mintára nagyobb eredményt tudtak volna elérni — tehát specziális magyar — szoczializmust csináltak.«

Nálunk a nemzetközi szoczializmust nem lehet elválasztani az agrár-szocziálizmustól. Az utóbbinak kiindúló pontja, fészke, a hol a pénz is összegyűl, itt fenn van a nemzetközi szoczialisták közt. Hiszen természetes, hogy ezek működésüket nem korlátozzák csak a gyári és ipari munkásokra, mert Magyarország földművelő állam, míg azok az országok, a hol a szoczializmus eddig a legnagyobb mértékben elterjedt, iparűző államok. Nálunk a földmívesek óriási túlsúlyban vannak az iparosokkal szemben; és ezek közt már az arány folytán a szegénység, nyomorúság is sokkal nagyobb és ezért ők nemcsak az ipari, hanem a földmíves-munkások szervezésén is dolgoznak, de azért egy egészet képeznek, a mint azt nagyon egyszerűen adatokkal fogom kimutatni t. képviselőtársamnak, a ki mindenesetre meg fog győződni adataim helyességéről, melyeket legjobb tudomásom és hitem szerint állítottam össze, még pedig nem azért, hogy őt czáfoljam, hanem, hogy elősegítsem őt azon munkában, a melyet ezen a téren megkezdett. Remélem, ha ez adatokat megismeri, akkor nem arra a végkonkluzióra fog jutni, hogy a szoczializmust el kell fojtani, hanem ki kell elégíteni jogos követeléseiket, a melyek más érdekköröket nem érintenek. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Azt mondja t. képviselőtársam s ebben teljesen osztom nézetét, hogy a jövő század alapkérdése a szoczializmus lesz. Okvetlenül az, ha megnézzük, hogy miként fejlődött a szoczializmus és hol áll most. A szoczializmus mindenütt, a hol a fejét felütötte, internaczionális alapon fejlődött, de van egy körülmény ezzel szemben, a mely vigasztalásúl szolgál, hogy ezen internaczionális akczió mindenütt kisebb vagy nagyobb mérvben nemcsak az utóbbi hat évben Magyarországon, — mert csak ennek a történetét hozta fel a képviselő úr, — de külföldön is üd-

Digitized by Google

vös reakcziót keltett, a mely a munkáskérdést nemzeti alapon akarja megoldani. Angliában ezen internaczionális mozgalmakkal szemben a mikor megindultak, az angol közvélemény és parlament, mely felfogta a helyzetet, és a mely ez irányban is a vezető szerepére vállalkozott és más országoknak is meg akarta mutatni a példát, törvényeket és intézkedéseket hozott a szoczializmus érdekében. Ma a szoczializmusnak ott egy egyesülete van: a Trade Union czímü egylet, a mely milliókra menő tagot számlál és óriási vagyonnal rendelkezik, a melylyel ugyan a saját jogos igényeit védelmezi, de első és legszentebb érdeke a nagy angol hazának érdekeit előmozdítani. Az angol nemzet tehát az óvintézkedéseket megtette, a minek a hatása érezhető is, és hogyha a jövő században a szoczializmus kérdése felüti a fejét, Anglia meg lesz óva, a mely Anglia pedig úgy gyáraival, mint ipartelepeivel túlszárnyalja az egész világot.

Franczia ország a saját fajjellegében fekvő könnyelmüsége folytán a munkás tőzsdék megalakításával vélte a kérdés élét elvenni, sajnos azonban, hogy ezzel a munkáskérdést megoldani nem tudta, mert ez most már nem a munkakeresőket és munkaadókat vonja oda, hanem az inkább a világ minden részéből odasereglő izgatóknak a tőzsdetanácsává vált. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Már Belgium és ezzel kapcsolatosan Hollandia, mely két államban együtt fejlődött a szoczializmus, tisztán internaczionális szoczializmussal van szaturálva, azon egyszerü oknál fogva, mert az ott uralkodó klerikális kormány a munkások jogos igényeit mindig elnyomta, a munkások ugyan kierőszakolták az általános szavazati jogot, de azért megmaradtak internaczionális jellegüeknek, mert joguk van ugyan az ország ügyeibe beleszólni, de nincs megadva nekik a megélhetési mód. Ezért küzdenek tehát a fennálló rend ellen és küzdenek a klerikális kormány ellen.

Németországban a parlamentben 31 szoczialista ül és igy ez politikailag mérvadó párt. De a 31 szoczialista képviselő között kettő, a ki eleinte szintén internaczionalista irányban fejlődött, megszülte ott a reakcziót és ma az úgynevezett Gewerkschaft czímen ismert egyesületben megalakult egy párt 90.000 taggal, melynek feladata, hogy Németország hazafias muukásait egyesítse. Ezeknek sikerült is képviselőket küldeni a parlamentbe, kiknek egyikét, Hirsch képviselőt, az internaczionális kongresszuson nálunk is mint vendégünket ünnepeltük.

De Németországból átszármazott a szoczializmus Bécsbe és nem annak java, hanem a németországi elítélendő mozgalmakat élesztőknek úgyszólván a szemetje, azok, a kik Németországban tehetségük fogyatkozása folytán, egyéniségük hibái miatt valamire jutni képesek nem voltak, Bécsbe vándoroltak. Bécs tehát azon szemétlerakodó hely, a hol összegyülnek mindazon külföldi izgatók, a kik ellen — ebben egyetértek én is t. képviselőtársammal — a legnagyobb érélylyel s minden telhető erővel kell fellépni. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Áttérve a magyarországi szoczializmusra, nem kicsinylem én azt a 71 községet, annak daczára, hogy 20—25.000 község van Magyarországon; nem kicsinylem, mert tudom, milyen ragályozó hatása van ezeknek az álprófétáknak által hirdetett tanoknak. Nem a szoczialista tanoknak, a melyekben — leszürve az egyesek túlkapásait, lehetetlen igéreteit — tisztességes követelmények és becsületes czélok is vannak. S épen ezért nem kicsinylem azt a 71-es számot. De mindenesetre el kell ismernem, hogy 60.000 forintnyi összeggel, a mely összeg az ő kezükbe összegyül, fölötte veszedelmes fegyvereket szerezhetnek. Engedje meg azonban, t. képviselőtársam, hogy itt a belügyi tárczánál nem foglalkozva azon nagy, hatalmas kérdésekkel, a melyek a földmivelésügyi tárczánál mint óvszerek felölelhetők, egyszerüen a belügyi tárczát érdeklő kérdésekkel foglalkozva, kijelentsem, hogy nem azon 60.000 forint okozza a szoczializmus helytelen irányban való fejlődését; ez kevés pénz arra, hanem hogy mi okozza, arra — engedje meg — hogy csak egy példát hozzak fel. Nem akarok a távol múltba visszamenni, csak vegyünk a legközelebbi múltból egyeseket. *(Halljuk! Halljuk!)* Mondja meg nekem Tallián Béla t. képviselőtársam: hány szoczialistát teremtett az aninai eset? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mondja meg igen tisztelt képviselőtársam, hogy mikor Resiczán néhány hét előtt az a szerencsétlenség történt, — nem akarok itt hosszasabban ide nem tartozó kérdésekről szólani, mert én mindig nagy figyelemmel vagyok arra, hogy tárgyilagosan szóljak és hosszas fejtegetésekkel a ház figyelmét igénybe ne vegyem, — 80 ember vesztette életét, 100-nál többen súlyosan megsérültek és azoknak jajai még most is betöltik az egész környéket. Nyolczvan nő lett özvegy és nem tudom, hány gyermek jutott árvaságra. Megdöbbenve állt az egész ország, midőn a sajtó útján értesült e nagy szerencsétlenségről és gyüjtések indultak meg országszerte, hogy azon szegény embereknek, a kik a föld gyomrából kiemelt kemény vaskenyérből puha kenyért dolgoznak és szereznek családjaiknak, csak annyit, hogy maguknak és családjuknak a megélhetést biztosítják; azoknak a szegény embereknek gyüjtéssel — mondom — nyomorát és szenvedéseit enyhítsék. És mily hatással volt ez a szörnyü szerencsétlenség a resiczai és aninai tárnák tulajdonosaira, a kiknek számára azok a

Digitized by Google

szegény emberek milliókat hoznak fel a föld gyomrából, s a kik azokat a milliókat nem itt, hanem a külföldön költik el? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azzal a hatással volt, hogy arra az öntudatra ébredtek, hogy náluk is előfordúlhat egyszer ily szerencsétlenség, a hol majd nem 80, hanem 800 halott lesz és e megfontolás folytán mit tettek? Leszállitották a hozzájárulási összeget a munkások nyugdíjalapjához. *(Mozgás.)* Azoknak a szegény munkásoknak tehát többet kell fizetniök, és ha a bánya megöli őket, özvegyeik és árváik kevesebbet kapnak. A nyugdíjalap ily megrövidítéséhez pedig a bányaigazgatóság is megadta beleegyezését, meg az illetékés kormányzati fenhatóság is, úgy hogy a milliókat élvező osztrák társaság leszállíthatja a nyugdíj-hozzájárulási összeget a nélkül, hogy ezt bárkinek, a sértett munkásokon kivül, jogérzete ellenezné. A mi Resiczán történt, az vezetett az aninai mozgalmakra, a melyet azután a csendőrök fegyvere nyomott el és újra tíz munkás halála fejezett be. A munkásnak hülyének kellene lanni, hogyha az ilyen eljárás nem izgatná fel. Ezért nem az aninaiak a hibásak, hanem hibásak a milliókban dúslakodó bécsi igazgatósági tagok. És viseljék ezért nemcsak a közvélemény előtt, hanem saját lelkiismeretük előtt is az erkölcsi felelősséget.

T. ház! Mondjak még egy példát? Egész egyszerű példa, nem a hatáshajhászat vezet, hogy ezt felhozzam, egyszerű a példa és nagyon óhajtanám, hogy ha kegyesek lennének engem megczáfolni. Budapesten van egy általános munkás-betegsegélyző pénztár. Ennek az általános munkás-betegsegélyző egyletnek, a mely régóta létezik, van 40.000 tagja s alapszabályait a belügyminiszter hagyta helyben.

Az egész szervezetben az összes vezetők közül nincs két magyar ember, ki a magyar nyelvet tudja, hanem mindig németül tárgyalnak. Ily körülmények közt a német munkás szupremacziáját mi nem tudjuk elfojtani. Ezen egyesületnek több fióksegélyző egyesülete volt a vidéken, ezek egy részét izgatás miatt a kormány beszüntette, föloszlatta. Ez teljesen helyes intézkedés, ha csakugyan eltértek alapszabályszerű czéljaiktól. De kérdem, miért nem intézkedett rögtön a kormány, vagy ha igen, miként rendelkezett, hogy azon összegek, a miket évek óta befizettek a munkások, rögtön kiadassanak az ott alakuló betegsegélyző pénztáraknak? Hivatkozom rá, nem tudom van-e tudomása Bessenyei Ferencz képviselő úrnak arról, hogy a temesmegyei munkások is, ha megbetegednek, egy félév óta nem kapnak egy krajczár segélyt sem, pedig 20 év óta fizettek be a pénztárba. Talán pört indítanak az állam ellen? Ugyan hol kapnak erre ingyen fiskálist a mai világban? Csoda-e ha, immár Temesvárott is kitörőben van a zendülés? A midőn a munkás látja, hogy ámbár 20 éve odaadja filléreit, azért, ha megbetegszik, nem kap semmit, hanem ha véleményét szabadabban nyilvánítja, azonnal ily elnyomó intézkedések tétetnek, de a mikor a saját filléreiről van szó és látja, hogy megrövidítik, tudja, hogy az állam szüntette be az általános betegsegélyző pénztárt, akkor csodálatos, hogy csak szocziálista, és nem anarchista is lesz belőle. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Vagy igen t. képviselőház, mondok egy dolgot, mely szintén olyan, hogy nem csoda, ha elkeseríti a munkásokat. Itt hazánkban is megvan az internacziónalisták ellen a reakczió: egy magyar szocziálista munkáspárt, úgy hívják magukat, hogy magyar demokrata munkáspárt. Nem vagyok beavatva működésükbe, csak programmjukat láttam, melyben követelik az általános szavazati jogot, de azt a magyar nyelv írni és olvasni tudásához fűzik.

Ebből látom, hogy magyar munkások akarnak lenni, kik nemcsak maguknak kivánnak jogokat szerezni, hanem a hazának derék és becsületes polgárai is kivánnak lenni. Ez az egyesület folyamodott az iránt, hogy a munkások között is lehessen választani munkafelügyelőket, a mi által oda akarták édesgetni az internacziónális munkásokat. Ez azonban visszautasíttattott, egyetlen egy helyet sem kaptak az iparfelügyelők közt. Menjünk tovább: telket akartak venni, a várostól visszautasíttattak, épúgy az államtól. A tisztviselők akkoriban 50 krajczárjával kapták a telkeket, ezek 2 forintot ajánlottak, hogy valami tisztességes házikójuk legyen; visszautasíttattak.

Ezek csak szimptomák. Tudom, hogy a nagy és hatalmas szoczialista kérdések fejlődésébe ezek a kis kérdések nem folynak be. De ezek azok, a melyek az izgalmat folyton táplálva, mint a tóba dobott kis kavics mind nagyobb gyűrűkben terjesztik a szocializmus tanait. Mert midőn látják, hogy hazai aspirácziőik nem találnak támogatásra, azt mondják: Magyarország úgy is kicsiny, engem az egész világ szocializtái támogatnak, internaczionálista leszek és beáll azok közé, kiknek vezetői nem a sikerek szerint váltakoznak, hanem a szerint, a mint egymást sikkasztással és rablással vádolják. Azok közé, a kik különböző czinkosaik által a békés- és csanádmegyei mozgalmakat rendezik.

Ez nem agrárszocializmus, hanem az internaczionális szocializmus széthintett gonosz magva, mely fát terem, és annak ágai közt honosodnak meg a Tallián t. képviselőtársam által említett aspirácziók.

És a külföldi agitátorok ellen semmitsem

Digitized by Google

tesznek, a miért ne okozzuk a községi rendőrséget, mert még nem ment berlini, bécsi agitátor egyenesen Hódmezővásárhelyre, hanem stációt tartott Budapesten, itt szerzett hiveket, sőt apostolokat, és azok idetartozásának és illetőségének védelme alatt rándúl le a vidékre. *(Igaz! Úgy van!)* Itt az államrendőrség mulasztása beszél, a kinek egyedüli tevékenysége ma oda irányul, hogy a szoczialista népgyüléseket rendszerint feloszlatja, *(Helyeslés.)* ezzel nem lehet a szocziálizmus veszélyes oldalának elejét venni, de nem is lehet megakadályozni, hogy a szoczializmus igazán jogosult kivánságai annak barátokat és rokonszenvezőket szerezzenek.

Felemlíttetett külföldi pénz. Erre is ugyanazt mondom, hogy sohasem jön az direkt Hódmezővásárhelyre, hanem Budapestre, és nagyon módjában volna a rendőrségnek, hogy erről tudjon. Én pozitive tudom, hogy mennyit küldtek példáúl tavaly; de a rendőrségnél nem ez az első eset, hogy külföldi pénzek behozataláról nem vesz tudomást. A memorandum-per alkalmából egy szép napon megjelent egy gyönyörü asszony, a József-körúton nagy lakást bérelt, hol a memorandistákkal külföldi összeköttetést tartó úri emberek jártak-keltek, és a memorandum-per ügyeit itt vezették, míg lenn az ügyvédek dolgoztak; és az illető hölgy mégis elutazott, a nélkül, hogy bántódása lett volna, és itt a rendőrség okolható, mert a memorandum-per pénzforrása nem Nagyszebenben, sem az akkor szegény román ligában volt, hanem itt Budapesten a külföldről ide behozott, és innen különféle irányban expediált pénzeslevelekben,

T. ház! Nem akarok én gyanúsítani senkit, csak azt akartam mondani, hogy az államrendőrség mai szervezetében oly rossz, hogy ily dolgok nem jutnak tudomására.

Áttérek arra, a mi a sajtóra mondatott, és ezzel be is fejezem beszédemet. Miért akarja t. képviselőtársam a magyarországi szoczialista sajtón kezdeni a megrendszabályozást, holott politikai pártok vannak, melyek organumaiban sokkal nagyobb izgatás folyik? Ha elkezdjük a sajtót bántani, nagyon messzire mehetnek abban, hogy mi a szoczialisztikus irány, mi nem. Kezdje a külföldi sajtón . . .

Visontai Soma: Seholsem kell kezdeni. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Pichler Győző: Az »Arbeiter-Zeitung«-ot, a mely Berlinből, a »Socialist«-ot, a mely Boroszlóból, a »Freiheit«-ot és az »Internationalist«-ot, a mely Bécsből ezer meg ezer példányban érkezik Magyarországba, ezeket ne ereszszük be az országba, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és ne engedjük a német irányzat bűneivel és vétkeivel megmételyezni saját lakóinkat és polgárainkat, *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon)* és midőn a sajtó megrendszabályozásának kérdése először fordúl elő e házban, engedje meg az igen tisztelt képviselőtársam, hogy felhívjam figyelmét ama pártnak, melyhez tartozik, egyik még ma is nagy, kiváló és legelőkelőbb tagjára, a kit úgy szoktak nevezni, hogy az »öreg generális«; menjen oda Tisza Kálmánhoz, és kérdezze meg őt, hogy mit felelt akkor, midőn a véderővita alkalmával odaálltak a közvetlen, személyi, testestűl-lelkestűl való hívei, és a leghevesebben támadták a sajtóban az ő nézeteit, és a legizgatóbb hangon írt a sajtó, mert az ország jogát akarták sérteni és a nemzet ifjúságát akarták súlyosan megterhelni, a mely akarat aztán tetté lőn, azt méltóztassék megkérdezni, hogy akkor mit mondott Tisza Kálmán; azt mondta: »Nem vállalom el az ország, a nemzettel szemben azt a felelősséget, hogy a sajtótörvényt bármikép korlátozzam, mert ha a sajtóvényt elkezdik korlátozni, akkor annak se vége se hossza, és a sajtószabadságban van a nemzetek szabadságának biztosítéka.« *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezeket akartam igen tisztelt előttem szólott képviselőtársamnak elmondani. Röviden még azzal tejezem be szavaimat, hogy a belügyminiszteri tárczát általánosságban sem fogadom el. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Tallián Béla: T. ház! *(Halljuk!)* Félreértett szavaim értelmének helyreállítása czéljából veszem igénybe pár pillanatra a t. ház figyelmét, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy t. képviselőtársamnak azon állításával szemben, a melyet tegnapi beszédem egy részére vonatkoztatott, helyreállítsam a valót. Nevezetesen t. képviselőtársam azt mondotta, vagy legalább azt gondolta tegnapi felszólalásomból kivehetni, hogy én azt mondottam, hogy a belügyminisztérium saját rendeleteit nem ismeri, és ennek következménye az, hogy ellentétes határozatokat hoz. Ezt, t. ház, nem mondtam. Én azt mondtam, hogy a törvényhatóságok szabályrendeletei, — melyek pedig lényegesen elütnek a belügyminiszter által kiadott rendeletektől, — ezek a szabályrendeletek ellentétesek egymással, a minek következménye az, hogy az egymással közvetlen szomszédságban levő törvényhatóságok, sőt maga a belügyminiszter úr is épen a szabályrendeletek ezen különbözősége folytán gyakran ellentétes határozatokat hoz. Ez az, a mit első sorban voltam kénytelen felhozni.

A második pedig az, a mit szintén igen tisztelt képviselőtársamnak figyelmébe ajánlok, hogy én egy szóval sem mondtam azt, hogy a szoczializmust tisztán és kizárólag el kell nyomni. Én felszólalásom első részében határozottan kijelentettem, hogy vannak bajok, elismertem ezek létezését, és helyesnek nyilvánítottam azt, hogy

Digitized by Google

a kormány e bajok tanúlmányozása után a szükséges javaslatokat terjeszsze elő. Addig azonban, míg ezen javaslatok nincsenek a t. ház előtt, hogy a folyó hó 30-án tartandó kongresszus esetleges kellemetlen következményei eloszlathatók legyenek, szükségesnek tartom a rendőri intézkedések megtételét.

Ezt kivántam a t. ház figyelmébe ajánlani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök *(Zaj. Csenget.)*: T. ház! Az idő már két óra. *(Halljuk! Halljuk!)* A tanácskozás folytatása a mai napirenddel a holnap tiz órakor kezdődő ülésre halasztatik.

Most következnének az interpellácziók, *(Felkiáltások: Holnap! Holnap!)* de az idő már előre haladván, nem tudom, nem volna-e helyesebb azokat a holnapi ülésre kitűzni. *(Helyeslés)* Tehát holnap fognak az interpellácziók megtétetni.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

36. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi január hó 28-án, csütörtökön,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Gr. Károlyi László végleges igazolása. — Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza. — Napirend. — Visontai Soma interpellácziója az aninai bányászok sztrájkja ügyében, a pénzügyi, belügyi és igazságügyi miniszterekhez. — Kossuth Ferencz interpellácziója az orosz kanczellár látogatásai által teremtett politikai helyzetről, a miniszterelnökhöz. — Kubina József interpellácziója a pozsonymegyei megyebizottsági tagok választása tárgyában, a belügyminiszterhez. Válasz.

A kormány részéről jelen vannak: Perczel Dezső, b. Dániel Ernő, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti gr. Esterházy Kálmán jegyző úr, a javaslatok mellett felszólalókat Josipovich Géza, a javaslatok ellen felszólalókat Lakatos Miklós jegyző úr fogja jegyezni.

Kérem, hallgassák meg a múlt ülés jegyzőkönyvét.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a január hó 27-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele? Észrevétel nem lévén, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Jelentem, hogy gr. Károlyi László, Hevesmegye pétervásári választókerületében megválasztott országgyűlési képviselő megválasztása óta 30 nap eltelt és a választás ellen kérvény nem adatott be.

Ennek folytán gr. Károlyi László képviselő véglegesen igazoltatik.

Következik a költségvetési tárgyalás (Irom. 47) folytatása. Kin van a sor?

Josipovich Géza jegyző: Székely György!

Székely György: T. ház! Daczára azon sajátságos körülménynek, hogy a jelen költségvetési vita folyama alatt parlamentünknek egy igen tekintélyes pártja önkényt lemondott törvényhozói kötelességének gyakorlásáról, a belügyi költségvetés tárgyalása alatt mégis oly fontos és érdekes mederbe tereltetett a vita, hogy ezen kérdések felett folyó megbeszélések mindenesetre jótékony hatással kell hogy legyenek az állami közigazgatási reformra.

Ezen vita folyama alatt mindenki meggyőződhetett arról is, hogy mi kormánypárti képviselők nem tartjuk feladatunknak a mai közigazgatást minden áron agyondicsérni, hogy mi foglalkozunk annak hiányaival és azok orvoslására törekszünk. E tekintetben csupán egy különbség van közöttünk és az igen tisztelt ellenzék között. Ez azonban igenis lényeges. Mi ugyanis a hiányok orvoslását, az azokra vonatkozó kezdeményezést a kormánytól várjuk, ezen működésében a kormány iránt bizalommal viseltetünk és őt a közjóra irányuló minden törekvésében teljes erőnkből támogatjuk. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Van még egy másik körülmény is, t. ház, egy másik különbség is közöttünk és az ellen-

Digitized by Google

zék között. Ez abban áll, hogy az ellenzék igen szívesen hasonlítja össze a mai közigazgatást a régivel és ezen összehasonlítás folyama alatt arra a konkluzióra jut, hogy a régi közigazgatás jobb volt a mainál. Azt hiszem, a ki elfogulatlanúl vizsgálja mai közigazgatási állapotainkat, nem jöhet abba a helyzetbe, hogy ezt a parallelát megvonja a régi és a mai közigazgatás között. A közigazgatás minden egyes ágai természetes fejlődés törvényei alatt állanak, és ma a közigazgatás keretébe oly fontos és oly számos közigazgatási ágak tartoznak s mindegyik elintézést követel, melyekről a régi közigazgatási rendszer alatt még a legjobb tisztviselőnek sem volt fogalma. Hogy csak néhány példát említsek fel, ilyen a közegészségügy kérdése, az egyesületi kérdés, a szegényügy rendezése, a szocziális mozgalmak kérdése stb. stb., melyek közűl igen sok megbeszélés tárgyát képezte már idáig. Azt hiszem, nem épen azon czélzatból mindegyik, hogy most jelenleg már a költségvetési vita alkalmából erre vonatkozólag törvényhozási határozatok hozassanak, hanem inkább azért, hogy a közigazgatás reformjába ezen kérdések már előzetesen belevonassanak. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én csak azt akarom kiemelni, hogy daczára annak, hogy ezen közigazgatási funkcziók, a melyek nagy mérvben oly fontos kérdésekre vonatkoznak, szaporodtak, mégis mindnyájan elintézést nyernek, nyernek pedig azon tisztviselői kar által, a melynek előléptetési viszonyai a legrosszabbak, mely tisztviselői kar a legrosszabbúl van fizetve, és a mely leginkább és majdnem állandóan csak kedvezőtlen kritikának van kitéve.

T. ház! Ha keresem s kutatom az okát annak, hogy a tisztikar ily viszonyok közt miért képes a közigazgatás feladatait oly módon elvégezni, hogy ez a közigazgatás legalább is megállja helyét a többi közigazgatási ágak mellett, egy megbecsűlhetetlen, egy fontos erényét kell hogy kiemeljem a magyar embernek, a melyet ok nélkűl keresünk nyugati szomszédságunkban vagy keleten, ezt csak a magyaroknál tudjuk megtalálni, és ez azon előszeretet, a melylyel a közügyek intézése iránt viseltetnek. Ez, mondom, legfőbb garancziája annak, hogy közigazgatásunk megállhatja helyét.

Másik garancziája közigazgatásunknak egy oly intézmény, a melyet Eötvös Károly képviselő úr beszédében megtámadott, s a melynek létjogosúltságát megtagadta. Ez a főispáni intézmény. Ez az intézmény sem maradhatott, természetesen, olyannak, mint a milyen volt a régi vármegyei rendszer idejében; ennek is át kellett alakúlnia. Átalakulása annyira előnyös volt, mert ma nem mondhatja el a főispáni karról az uralkodó, hogy ezek képesek utódokat a tróntól megfosztani, hanem igenis ma a főispáni kar a közigazgatásnak a leghatalmasabb ellenőre. A főispáni kar azon vármegyében, a hol a kormány bizalma őt ezzel a funkczióval megbízta, a közigazgatás menetére jótékony befolyást gyakorol; minden társadalmi mozgalomnak a vezetője és különösen — a mi a legfontosabb — a magyar állameszmének a zászlótartója. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

T. képviselőház! Nem tudom, mikor fog bekövetkezni az az idő, midőn a közigazgatási reform tárgyalásával fog foglalkozni a törvényhozás, de meg vagyok győződve, hogy az a reform csak úgy lesz helyesen keresztűlvive, hogyha a törvény minden paragrafusából kiviláglik azon tudat, hogy mi bízunk jövőre is a magyar nemzet fiainak az önkormányzat iránti érzetében és annak fenmaradásában, és ha ezen reform megalkotása után a főispán, nem tudom micsoda elnevezés alatt, de mindenesetre oly hivatással fog tovább is a közigazgatás élén állni, mely mai hivatásának meg fog felelni.

T. ház! Én a közigazgatás egyes ágazatainak kérdéseivel ezúttal foglalkozni nem szándékozom; legyen szabad azonban egy igen fontos kérdésre a t. ház és a t. belügyminiszter úr figyelmét felhívni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen kérdés, mely mindnyájunk előtt ismeretes és már többször a törvényhozásban is tárgyalva lett, a kivándorlás kérdése. A kivándorlás létezik a felvidéken és a székely földön, ezt mindnyájan tudjuk. A felvidéki kivándorlást eléggé nem ismerem, de miután távoli vidékekre irányúl, azt hiszem, annak megszüntetése sokkal könnyebb, mint a székely kivándorlás, mely a szomszéd Románia felé irányúl. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Én, mint a székely földnek egyik lakója, merem állítani, hogy a székely földnek közvagyonosodása nem áll azon a nivón, a melyen az ország átlagos vagyonosodása áll. Tudok vidékeket, különösen a legdélkeletibb vármegyékben, hol a földbirtok értéke ma csekélyebb, mint volt 25—30 évvel ezelőtt. Tudvalevő dolog az is, hogy a mi birtokmegoszlási viszonyaink sokkal kedvezőbbek, mint a nagy Alföldön, a mennyiben a birtokok területe sokkal csekélyebb, de azért mégis a mezőgazdák nem képesek ezen sűrűnek hiresztelt népes vidéken a mezei munkát helyi munkásokkal elvégeztetni, hanem nehány év óta kénytelenek felvidéki tót munkásokat alkalmazni. A mi a népesseg szaporodását illeti, — és ez lényeges bizonyíték — ezzel úgy állunk, hogy a székely föld népességi szaporodása 0·56%, ezzel szemben az országos átlag 1%-on felűl van.

Van még egy sajnálatos körülmény, az tudniillik, hogy a népesség testi fejlettség dol-

Digitized by Google

gában visszaesést mutat fel. Ez kitünik az évenkénti fősorozás eredményéből. Ezen bajok mindegyike exisztál és én nagyon jól tudom, hogy ennek nem egy specziális körülmény az okozója, hanem a viszonyoknak hosszú lánczolata. Ezen okok közt szerepel mindenesetre a kivándorlás is. A statisztikai adatok bizonyítékai szerint ez a kivándorlás nem hogy apadna, hanem 1891-től 1895-ig évenkint szaporodik és ezen öt év alatt 17.700 egyén maradt künn Romániában, a mi az összes népességnek 3·5%-át teszi ki, viszonyítva pedig a munkaképesek számához, a 10—60 évesek számához, azoknak 11%-át képezi. A kivándorlók közt leginkább nők vannak; hogy pedig ezen nők milyen hivatást folytatnak, milyen foglalkozást űznek a Keleten, mindenki tudja, a ki megfordúlt Romániában, sőt merem állítani, hogy még Egyptomban is akadnak székely leányok.

Van a kivándorlásnak egy specziális fajtája, mely tulajdonképen nem is kivándorlás: sokan úgy mennek ki, hogy odakint csak pár évig tartózkodnak. Ennek az a hátránya, hogy ott a klima más, különösen az ivóviz rossz lévén és a férfiak ott nehezebb dolgot végezvén, mint itthon, azok az emberek, mikor visszajönnek, nem képesek a nép-szaporításra oly irányban befolyással lenni, hogy a nép fizikai ereje az utódokban emelkedjék. E kivándorlás folyton növekszik, és ebből az a szomorú állapot áll elő, hogy a székelység, mely Erdélyben a magyarság zömét képezi, nem lesz képes teljesíteni azt a hivatását, hogy a magyarságnak nyugat felé terjeszkedésénél a magyarság melegágyát képezze.

A kivándorlás okai nagyon plauzibilisak. Romániában a megélhetési viszonyok aránylag sokkal kedvezőbbek, mint nálunk. Kivált az elsőrendű életszükségleti czikkek sokkal olcsóbbak, a kereset pedig könnyebb. A hús-, szesz- és egyéb fogyasztási adók rendszere nincs annyira kifejlődve, mint nálunk.

Tehát megvan mindig a csáb Romániába való kivándorlásra. Tudom nagyon jól, hogy a baj gyökeres orvoslására a társadalmi és kormányi tevékenység egész hosszú, összefüggő lánczolata szükséges. De ily gyökeres orvoslás nem egy-két év, hanem hosszú évek dolga és én bízom benne, hogy a kormány, a lehetőség határai közt, ez irányban is, karöltve a társadalommal, nagy tevékenységet fog kifejteni.

Addig is legyen szabad a t. miniszter úr figyelmét felhívnom e kérdés tanulmányozására, különösen arra, nem lenne-e czélszerű, hogy úgynevezett 15 napos útlevél-igazolások oly egyéneknek, a kik munka-szerzés czéljából mennek Romániába, ne adassanak ki? Esetleg nem volna-e czélszerű, felemelni az útlevél-bélyegilletéket? Az a 15 krajczár nagyon kevés. Ha felemelnék 1 forinton felül, az sem volna nagy megterheltetés; hisz van sok beadvány is, melyre egy forint, 1 frt 50 kr. bélyeg jár. Arra is kérem a mélyen tisztelt miniszter urat, hogy a határőrség szigorítása által korlátozza a határon való átszökéseket.

Ezek kijelentése után, minthogy teljes bizalommal vagyok a kormány iránt, a költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Rakovszky István jegyző: Visontai Soma!

Visontai Soma: Engedje meg a t. ház, hogy valamint más alkalommal, úgy most is a belügyi tárcza költségvetésének tárgyalásánál hívjam fel figyelmét a társadalmi kérdésekre s a társadalmi törekvésekkel összefüggő egyikmásik mozzanatra. *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy ez nálunk mindig a belügyi tárcza, sőt némelykor a rendőrségi kérdés tárgyalásánál esik meg: ez csak a helyzetet és azt jellemzi, hogy ezen kérdéseket Magyarországon rendőrileg oldják meg, hogy azok a kormányzatnak rendészeti keretébe vannak bevonva, hiányozván azon nagyobb törvényhatósági intézkedések, melyek ezen bajokat gyökerükben orvosolni alkalmasak.

De megkönnyítette feladatomat a túloldal egyik érdemes tagjának felszólalása. Értem Tallián t. képviselő urat, a ki ugyancsak a belügyi tárczával és a rendészettel kapcsolatban adta elő nézeteit, és a ki egy beismerést tett, a melyet első sorban is konstatálnom kell. Tallián Béla t. képviselő úr ugyanis azt mondotta, hogy Magyarország egyes területein kivételes állapotok uralkodnak. Kétségtelen, hogy ez a kijelentése a törvényhozást meglepni alkalmas, mert tudtommal kivételes állapotokat, ostromállapotot teremteni rendeleti úton Magyarországon senkinek joga nincs, mert ily állapotokat csak a törvényhozás tudtával és beleegyezésével lehet létesíteni, mert az alkotmány felfüggesztése, mert az alkotmányos jogokból a társadalom bármely osztályának kizárása oly rendkívüli intézkedés és annyira érinti a jogegyenlőség és szabadság elveit, a melyeket pedig egy alkotmányos országban respektálni kell, hogy ezt csakis törvényhozásilag, törvényes úton lehet eszközölni. Úgy látszik, az igen tisztelt képviselő úrnak igaza volt, hogy Magyarországon valósággal kivételes állapotok uralkodnak, azonban ezek nyiltan bevallva nincsenek. Szomorú bizonyítékaim vannak, melyek a t. képviselő úrnak állításait megerősítik, a melyek halomra döntik azt a nagy mondást, a melyet még nem rég, a felirati vita alkalmával, annak előadója: Pulszky Ágost t. képviselő úr tett, mondván, hogy Magyarországon respektálják a gyülekezési, egyesületi jogot, hogy az ellen panasza

Digitized by Google

senkinek sincsen, mert a szabadság és szabadelvűség Eldorádója van, noha a gyakorlat ép az ellenkezőt bizonyítja. Egyes osztályokra nézve hosszú idő óta sztinetel a gyülekezési jog és épen a munkás-osztálylyal szemben tesznek kivételt. Az egyesületi jogot a legfurcsább indokolással korlátozzák egyes miniszteri rendeletek, sőt egyes kisebb közigazgatási tisztviselők rendeletei. Pedig én úgy vélem, hogy ha léteznek bajok azon a téren, a melyet a szocziális kérdéssel hoznak összefüggésbe: ezek bizonyára nem a szabadság elfojtásával és a törekvések titokba való burkolásával irthatók ki, hanem a nyilvánosság ellenőrzésével és azzal, hogy ha minden társadalmi osztály egyenlően részesíttetik azon oltalomban és azon jogokban, a melyeket a jogállam minden polgárnak adni hivatott.

Hiszen, ha azt látjuk, hogy a társadalomnak bizonyos rétegei idegenkedésbe esnek az állam, a haza iránt; ha elkedvetlenednek, ha oly izgalmak által ragadtatják el magukat, a melyek ellentétben vannak a hazához való ragaszkodással, a melyek veszélyeztetik a köz- és államrendet: akkor ezeket a törekvéseket bizonyára az az irányzat mozdítja elő, a melyet a belügyi kormány az utóbbi esztendőkben követ. Valóban, ha látjuk, hogy egyes európai országokban a munkás-kérdésben milyen intenziv a törvényhozási munkálkodás: akkor a legképtelenebb kormányzati politika az, a mely a nyilvánosságot elnyomja, az egyesülési jogot korlátozza, a szabadság helyett a titkos állapotokat teremti meg. Ha látjuk, hogy Európa egyéb államaiban az az elv uralkodik, hogy a jogos panaszokat meghallgatják, megvizsgálják és orvosolják, és létesítenek oly intézményeket, a melyek a munkások jogos kívánságait kielégítik, a melyek azokat abban a tudatban erősítik meg, hogy az államnak oltalmazó karja ő rájuk is kiterjed: akkor azt a politikát, a mely Magyarországon az ellenkező irányzatokat tanúsítja, bizonyára nem lehet szerencsésnek, helyesnek, okosnak tartani. *(Helyeslés a szélső baloldalon)*

Az újesztendei beszédek közt volt egy, a melynek egyik kis része nagyon megragadta figyelmemet. Közéletünknek egyik kiváló alakja mondotta azt, a ki állásánál fogva bizonyos tekintetben ma a pártok fölé van helyezve, és a ki mérvadó és irányító nézetekkel bír, ha nem is az általános politikai törekvésekre, legalább ezen ház munkásságára és dologi programmjára nézve. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen államférfiú egy csodálatos inspirácziótól vezettetve, egészen eltérőleg a rendes sablontól, akkép nyilatkozott a törvényhozás feladatairól, hogy: »Egyik legfőbb feladata kell, hogy a törvényhozásnak legyen, megszilárdítani azt a meggyőződést és azt a tudatot, hogy egyetlenegy igazi kívánság és igazi baj, a mely a nemzet kebelében mutatkozik, se maradjon figyelmen kívül és minden panasz és érdek, mely a nemzetnek tanácsa előtt jelentkezik, figyelmes meghallgatásra találjon még akkor is, ha oly rétegekből származik, a melyek a parlamentben nincsenek még képviselve«.

Eltekintve attól, hogy a rámutatás arra, hogy Magyarországon a közélet fluktuácziója között ma már nemcsak egy réteg, hanem működésükben is különös figyelmet érdemlő rétegek léteznek, a melyek a parlamentben nincsenek képviselve, mintegy figyelmeztetés arra, hogy vajjon nem érkezett-e el annak ideje, hogy az itt nem képviselt rétegeket nemcsak bajaikban hallgassuk meg, hanem, hogy ide vonjuk be a képviselőházba, és hogy azon jogokban részesítsük őket, a melyek megadják nekik azt a lehetőséget, hogy a törvényhozásban képviselőiket láthassák, hogy tudhassák, hogy a törvényhozás róluk is gondoskodik, mondom, eltekintve ezektől: úgy ez a megnyilatkozás bizonyára nem azt akarta kifejezni, midőn azt mondta, hogy a panaszokat meg kell hallgatni, hogy azok meghallgatása után az ő jogos érdekeikben el kell őket nyomni, hanem azt, hogy a törvényhozás pártatlanúl és nem a saját megalakulásának gyökereire tekintettel, azon rétegeknek panaszait és igényeit kielégítse, a melyek itt e házban törvény szerinti, forma szerinti szószólókkal nem bírnak. Pedig kérem, ez a csomó végzés, a mely itt van a kezemben, épen az ellenkezőről tesz tanúbizonyságot. Ezeket az eredeti végzéseket Magyarország főszolgabirái, szolgabirái hozták; ezek és azon rendeletek, a melyeket a belügyminiszter úr bocsájtott ki, csodálatosképen nem nyiltan beszélnek arról a kivételes állapotról, a melyet Tallián t. képviselő úr hangoztatott, hanem sajátságos furfangos kerülgetésével a tényeknek mindenféle nevetséges érvekkel, ürügyekkel utasítják vissza az egyes kérvényeket, a melyekkel Magyarországon nem a felsőbb tizezrekhez, hanem az alsó munkás-osztályhoz tartozó emberek kérnek engedélyt népgyülések megtartására és arra, hogy ott, épúgy, mint más társadalmi osztályok, bajaikat megbeszéljék s az azok orvoslására vezető eszközök és orvosszerek kiválasztásáról társaikkal tanácskozzanak.

Meglepi az embert egy 1896. évi november hó 27-én kelt s a makói rendőrkapitány által kiadott végzés. Ebben, eltérőleg a többitől, utalás történik a belügyminiszter úrnak és elődjének egy rendeletére, a melylyel állítólag Magyarországon a munkásgyülés egyáltalán betiltatott volna.

Nem tudom, van-e tudomása erről a t.

Digitized by Google

belügyminiszter úrnak; nem tudom, az ő hozzájárulásával bocsáttatott-e ki az a rendelet, de kérdem, hogy mire alapította a t. belügyminiszter úr jogát, hogy Magyarországon olyan rendeleteket bocsásson ki, a mely a gyülekezési jognak világos felfüggesztését, tehát azon ostromállapotnak hirdetését jelenti Magyarország egyes területein. A mint be fogom bizonyítani: ezen irányzat Magyarországnak nemcsak egyéb részeiben, hanem Budapesten is megnyilatkozott.

Azt mondja ez a makói végzés több makói lakosnak kérvényére, melylyel múlt évi deczember hó 29-ére népgyűlést jelentettek be: »Miután a nagyméltóságú magyar királyi belügyi minisztériumnak 1894. évi április hó 26-án 322. szám alatt kelt azon rendelete, a melylyel további rendeletig minden szocziális munkásgyülekezés és gyülésezés betiltatott, mindezideig nemcsak hogy hatályon kívül nem helyeztetett, ellenben folyó évi május hó 13-án 493. szám alatt kelt magas rendeletével továbbra is érvényben hagyatott« . . .

Kérem, méltóztassék ezt jól meghallgatni: »minden szocziális és munkásgyülekezés.« Ennek a két fogalomnak az ismérveit megtalálni mindenesetre a t. belügyminiszter úrnak vált nehéz feladatává.

A szocziális és munkásgyüléseket a belügyminiszter úr egyszerűen betiltotta a törvényhozás tudta nélkül, sőt folytatólag ezen rendeletét május hó 13-án a t. belügyminiszter úr továbbra is érvényben fentartotta.

Nem egyéb ez, mint egyes társadalmi osztályoknak a kormány kedve szerint rendkívüli állapotokba való helyezése, mert nem látjuk, hogy más egyéb qualifikáczióval és jövedelmekkel biró osztályoknak is meg volna tiltva a gyűléstartás. Csak a szegény munkásnak nincs Magyarországon megengedve, hogy bajai orvoslására az eszközöket keresse. Most fejeztük be a tőzsdeanketet, hol a tőzsde képviselői lépésről-lépésre valóságos halálmegvetéssel védték az ő fentartásukra alkalmas teret.

Ezen rendeletek nemcsak a Tallián képviselő úr szerint inficiált területeken bocsáttattak ki, hanem még a fővárosban is megfoghatatlan indokokkal akadályozzák meg a nyilvánosság ellenőrzése melletti gyülésezést. Erre nézve itt van a budapesti főkapitány 1896 július hó 3-án kelt végzése *(olvassa)*: »Rády Sándor, Rosenberg Teréz ujpesti lakosok és Grossmann Hugó budapesti lakos által tett azon bejelentést, hogy az ujpesti fonó- és szövőgyári munkások és munkásnők folyó évi augusztus hó 4-én délután 3½ órakor Ujpest fő-út 23. szám alatt levő Colosseum termében; »1. helyzetünk, 2. a bizottság jelentése a mozgalom állásáról« napirenddel nyilvános gyülést szándékoznak tartani, tudomásul nem veszem és ezúttal e gyülés megtartását nem engedélyezem: mert a bejelentett napirendből alaposan következtethető, hogy a bejelentett gyülésen a jelenleg bérmozgalomban álló »Juta« fonó és szövőgyári munkások helyzete s az ezen munkások által folyamatba tett strikemozgalom állása fog tárgyaltatni, oly nyilvános gyülések pedig, melyeken egy munkaszünetelés egész állása s annak érdekében tett intézkedések adatnak elő, az összebeszélés módozatai állapíttatnak meg, a tömeges összebeszélés munkaszünetelés szerveztetik és a munkaszünetelés tovább folytatására szükséges lépések határoztatnak el, nem engedélyezhetők, ennélfogva a bejelentett gyülést engedélyezhetőnek nem találtam.«

Kérdem már most, hol van alkotmányunkban kizárva azt, hogy a munkásosztály helyzetét, bérmozgalmát megbeszélje, midőn a gyárosok az ellenkező mozgalmat indítják.

Nem rég a Ganz-gyár 500 munkást bocsátott el és Budapesten 30.000 munkanélküli munkás küzd inséggel. Azt hiszi talán a miniszter úr, hogy a gyárak ily nagymérvű intézkedéseket nem megbeszélés alapján tesznek? Honnan veszi az állam a jogot arra, hogy szembeállítva munkaadót munkással, az egyik társadalmi osztály mellé szegődik védőül? Ez sem nem szabadelvű, sem nem igazságos politika.

Vannak itt más végzések is, melyek a nevetséges ürügyek egész halmazát foglalják magukban.

Igaz, hogy a kivételes állapotot demonstrálják, de csak a szemérem leple alatt merik ezt dokumentálni. A topolyai főszolgabíró példáúl már valósággal autografált végzéseket tölt csak ki, melyekben azt mondja, hogy a gyülés helyéül magánházakat jelöltek meg, melyek nyilvános népgyülések megtartására minden kétségen felül alkalmatlanok. Privát házban, tehát Topolyán nem lehet gyülést tartani, redut-terem pedig nincsen. Topolyán tehát népgyülést tartani nem lehet, a míg a szabadelvű állam a szabadelvűség megvédésére nem fog ott valami redutot építeni. A végzésben a szolgabíró felhozza azt is, hogy »a tárgyúl kitűzött eszmék pedig oly tág keretben mozognak, hogy azok nyilvános megbeszélése a kedélyek felizgatására elég bő anyagot nyújtana; azok esetleg felizgathatnák a közönséget stb.«

Ezek oly indokok, a melyek nem alkalmasak arra, hogy Topolyán, Magyarországon, az alkotmány visszaállításának 30-ik esztendejében, népgyülést lehessen tartani.

Megjegyzem, hogy ezen helyiségre vonatkozólag felhozott indokokat litografáltatta és midőn egyszer a szabad ég alatt való gyülésezésre kértek engedélyt, ugyanabban a végzésben

Digitized by Google

mondta ki, hogy az a gyűlés megtartására nem alkalmas helyiség. *(Nagy derültség a szélsőbalon.)* Különösen exczellál az ürügyek kitalálásában a monori főszolgabíró. *(Halljuk! Halljuk!)* Hogyan állíthatja egy szolgabíró, a midőn egy csomó odavaló lakos, földmíves ember, a kik a község legismertebb emberei, egy népgyűlést jelentenek be, hogy azon embereket nem ismeri, holott mint szolgabíró, járásában kell, hogy tájékozást szerezzen? Itt van előttem egy eredeti beadvány, a melyben az alsó-nyáregyházi lakosok, földmívesek, bejelentik a gyűlés tartását, a melyre, mert jól ismerik az alkotmányos formát, nem kérnek engedélyt. Ebben azt mondják: »Tekintetes szolgabíró úr! Van szerencsém tisztelettel bejelenteni, hogy a piacztéren 1896. évi szeptember hó 27-én délután 2 órakor nyilvános népgyűlést tartunk a következő napirenddel: 1. A földmívelő munkások helyzete. 2. Az általános szavazatjog. Ennek tudomásúl vételét kérjük.« Erre a felelet az: »A bejelentést tudomásúl nem veszem s a népgyűlés megtartására az engedélyt nem adom meg a már több ízben is elősorolt indokokon kivül, azon főindokból, mert a bejelentők előttem teljesen ismeretlenek.« *(Mozgás a baloldalon.)*

Ugyancsak ezt látjuk egy másik végzésben is, a mely azonban még egy érdekes nyilatkozattal és indokkal van kibővítve. Ebben már azt is kétségbevonja a főszolgabíró úr, hogy az illetőknek — a mint ő kifejezte magát — »hatáskörükbe« tartozik annak a népgyűlésnek megtartását kérelmezni.

A monori szolgabíró egy ilyen bejelentésre azt feleli: »A bejelentést tudomásúl nem veszem; az engedélyt nem adom meg.« E formula később elfajúlt. Eleinte a szolgabírák még respektálják a törvényes formákat és arról beszélnek, hogy nem veszik tudomásúl a bejelentést, később már arról beszélnek, hogy az engedélyt nem adják meg; az 1896-dik évfolyamán már egész Magyarországon az dívik a népgyűlés és szólásszabadságra, valamint a gyülekezési jogra vonatkozólag, hogy a gyűlést megtiltják. Szóval azt mondja a végzés, hogy »míg egyrészről a tárgysorozatban megnevezett tárgyak megvitatása a bejelentők hatáskörébe úgy sem tartozik, másrészt hasonló tárgysorozattal már több gyűlés megtartása engedélyeztetett, midőn alkalmuk lett volna a kellő észrevételeket megtenni«, a mi más szóval azt teszi: kibeszélhettétek már magatokat, hát mit gyűléseztek? *(Derültség a bal- és szélsőbalon. Igaz! jobbfelől.)* Beszterczebányán is akartak népgyűlést tartani, s itt a bevezetésben azt mondja a rendőrkapitány: »Ezek és ezek a helybeli lakosok »bejelentik«, — tehát ő maga elismeri, hogy az illetők helybeli lakosok, — hogy szeptember hó 20-án 3 órakor egy kerti helyiségben népgyűlést akarnak tartani.« Ezt, úgymond, nem engedi meg, mert a bejelentők előtte ismeretlenek és nem nyújtják a szükséges biztosítékot arra, hogy a népgyűlés a törvény által előírt mederben fog lefolyni. Ő tehát ezeket már előre megbélyegzi, mert bankár, földbirtokos, nagyúr és tetu pajtás nincs köztük. »Miután pedig — így folytatja — a kitűzött napirend szerint tárgyalandó dolgok oly természetűek, hogy azok megvitatása könnyen alkalmúl szolgálhat a társadalom egyes osztályai elleni izgatásra; miután a csendőrség feladata nemcsak megakadályozni a törvénysértéseket, hanem azoknak elejét is venni«, kitalálja a módját annak, hogy nem utólag oszlatja fel a népgyűlést, hanem mielőtt még megtartatnék.

Ez is egyik alkotmányos módja a gyülekezési jognak, melyről Pulszky Ágost t. képviselő úr oly dicsérőleg emlékezett meg.

Egy másik végzésben már anyagi garanczíát kérnek a gyűlés megtartását bejelentőktől, mondván »nem nyújthatják azt a kellő és szükséges biztosítékot, hogy a rend nem fog megzavartatni.«

Ezt is Beszterczebányán adták ki 1896-iki szeptemberben. Még érdekesebb az, a melyet 1895-ben adtak ki Szabadkán. Megjegyzendő, hogy a szabadkai közigazgatási hatóság exczellál a legügyesebb érvekben és vagyoni felelősséget kér. Ezért mondja: »a kérvényt aláírók a rendőrség által nem fogadhatók el oly személyeknek, kik kellő biztosítékot nyújtanak arra, hogy a kérvényben jelzett irányú népgyűlést kellő rendben vezethetnék és az ezáltal netán okozott kihágásokért vagyoni szavatosságot is vállalhatnának.« E szerint előre is felteszi, hogy a gyűlés valóságos rombolással fog járni, mert szegénységüket és nyomorukat akarják megbeszélni; ezt pedig Magyarországon többé megbeszélés tárgyává tenni nem lehet. *(Felkiáltások jobbfelől: Elég már! Zaj.)*

Folytatom ezek felolvasását, mert kivánom, hogy a naplókban nyoma legyen, mert folyton a demokratikus és szabadelvű állapotokat dicsérik Magyarországon.

Nagykikindán a hatóság megadja ugyan az engedélyt, de politikai és szocziális kérdések megbeszélését kizárja; kiköti még, hogy csakis odavaló illetőségű szólalhat fel a népgyűlésen. Azt mondja, midőn az engedélyt megadja, hogy azonban »politikai vagy szocziális természetű diskurzust most a gyűlésen az illetőknek folytatniok nem szabad. Kelt 1896. junius 17-én, a nagykikindai főszolgabíró.«

Itt van még egy végzés, mely Kun-Szent-Miklóson adatott ki és így szól: »Tekintettel arra, hogy a bejelentő mezei munkások a rend

Digitized by Google

fentartása tekintetében kellő garancziákat nem nyújtanak, a szabadszállási téren ekkor és ekkor tartatni szándékolt népgyűlést betiltottam és felhivom a csendőrség őrparancsnokát, hogy az esetleges tumultust oszlassa fel. Kún-Szent-Miklóson. A legtöbb végzésben azonban, t. ház, melyek különösen a Bácskában adatnak ki, arra hivatkoznak, hogy mivel a belügyminiszter már így is kijelentette a felebbezésekre, hogy nem engedélyezi a népgyűléseket és a belügyminiszterium a megtiltó végzéseket helybenhagyta, ennélfogva egyáltalában örökre le kell mondani arról, hogy népgyűlések tarthatók legyenek. Ezeket csak röviden mondom el.

Verseczen szintén elutasítanak egy ilyen bejelentést, mert a bejelentő személyek a tervbe vett népgyűlés csendes és zavartalan lefolyására biztosítékot nem nyújtanak. Erről Stein Károly és társai értesíttetnek.

Ugyanígy vagyunk, t. ház, Magyarországon az egyesületi joggal.

A t. belügyminiszter úr nagyon érdekes dolgokat mondhatna el nekünk, mert jobban tudja, mint én, hiszen az ő hatáskörébe tartozik, hogy hány bejelentett szakegyesületnek alapszabályai várnak szentesítésre, a melyeken egyszerűen átsiklik a belügyi kormány: nem akarván nyiltan, őszintén bevallani azt, hogy kivételes állapotok vannak, megkerüli az egyenes feleletet azzal, hogy nem szentesíti, vagy mindenféle okokból visszautasítja ezeket az alapszabályokat. Így látjuk, hogy a bajsai munkásképző kör alapszabályait a belügyminiszter nem szentesítette; látjuk, hogy a bács-topolyai munkásképző egyesület alapszabályait szintén nem szentesítette és látjuk azt, hogy itt már annyira mennek ugyancsak a belügyminiszteriumban, hogy nem hagyják helyben és nem szentesítik egy község munkáskörének alapszabályait, mert azt mondják, hogy ezt az egyesületet czéltalanuak tartják. Tehát beleavatkozik a belügyi kormány abba, hogy egyes polgárok miképen akarják czéljukat elérni. Azt mondja a miniszter úr, hogy a medgyes-egyházi polgároknak egy munkás kör alapítására vonatkozó alapszabályait azért nem szentesíti, mert azon a környéken gyárak nincsenek, tehát ott az egyesületnek czélja nincsen. Azt hiszik azonban a t. képviselő urak, hogy oly helyeken, a hol gyárak vannak, ott szentesíti a belügyi kormány az ő alapszabályaikat? Ott meg azért nem szentesíti, mert ott gyárak vannak *(Derültség balfelől.)* és ezen gyárak munkásai körében egy ilyen egyesület izgalomra szolgáltatna okot. *(Derültseg balfelől.)*

Ugyancsak egyéb ilyen egyesületeknél is látjuk, hogy nem szentesíttetnek alapszabályaik Magyarországon, és így valósággal alkotmányos jogainknak ezen egyik legkiválóbbja a társadalmi osztályok egy rétegétől el van vonva, az ide vonatkozó jogok fel vannak függesztve.

Már hogy ez az irányzat üdvös volt-e Magyarországra nézve, vagy nem ezt Tallián képviselő úr a víta folyamán kimutatta. Kimutatta, hogy ezen politikának súlya s ezen alkotmányi és kormányzati politikának hatása alatt Magyarország legnagyobb része inficziálva van, mint ő mondja a »nemzetköziséggel paktáló szocializmussal«, melytől ő retteg. Hol van ennél fogva a bölcsesége ennek a politikának?

Ki van mutatva, t. ház, hogy ezen politikával kapcsolatban mennyi ilyen alkotmányos és törvényellenes kisérlet történt Magyarországon, a miket csak a felsőbb bíróságoknak függetlensége volt képes szétrombolni csirájában. Látjuk, hogy mikor a gyülekezési, egyesületi jog felfüggesztetik Magyarországon, mikor ilyen ostromállapotot teremtettek, ugyanakkor a sajtószabadságot is a legimminensebb módon korlátozni czélozták.

Tallián t. képviselő úr úgy adta elő a dolgot, mint valami új társadalmi mentőeszmét, hogy jó lesz itt rendkivüli szabályokhoz nyúlni a sajtószabadsággal szemben; a mint beszédében mondá: bizonyos területekre nézve korlátozni kell a sajtójogot. A részletes terveit ennek nem mondta el. Méltóztassék tekintetbe venni, hogy mi mindent próbáltak meg már Magyarországon. Először is megpróbálták azt, hogy a sajtótörvényben világosan a sajtóvizsgáló bíró számára biztosított azon jog megkerülésével, hogy nyomtatványokat csakis a vád beadása után foglalhasson le, lefoglalják azokat egyes csendőrök, rendőrök, csendőrbiztosok, rendőrkapitányok, szóval brachiális úton maga a rendőrség. Hogy az mire vezet, azt legjobban bizonyította a hódmezővásárhelyi szerencsétlen pör. Az a lázadás, mely ott kitört és ily szomorú véget ért, épen annak volt a következménye, hogy a rendőrség behatolt a munkás magánlakásába és lefoglalt mindent, a hol csak ezt a két fogalmat: »szocziális« vagy »munkás« látta; könyveket, könyvtárt, hírlapot elkoboztak s elvitték a városházára. E miatt a munkások nekimentek a városházának, jogaikat védték, érezték, hogy az veltük szemben törvénytelenség. És mi volt a vége? Az, hogy egy csomó munkásnak, családfőnek a törvényszék ítélete alapján börtönbe kellett kerülnie. Mit mondott ki a törvényszék ítélete, a mit aztán helyben hagyott a királyi tábla és kuria is?

Méltóztassék azon ítéletet elolvasni; az ítélet elrendeli, hogy az összes nyomtatványok adassanak vissza a munkásoknak, minthogy azok ellen sajtóvád emelve nem volt, azokat elvinni tehát senkinek sem volt jogában. Hol van itt a politikai eszélyesség? Meg lehet-e azt engedni,

Digitized by Google

a mi mostanában dívik, hogy behatolnak a magánházakba és onnan mindent, a mi nyomtatvány, elvigyenek? Hiszen ez nem csak a törvénynyel ellenkezik, de az eszélytelenségnek minden ismérvét viseli magán

Hiszen Hódmezővásárhelyen, ha csak a rendőrség egy szakértő úri embert megbizott volna azzal, hogy olvassa el, mi van annak a munkáskönyvtárnak egyes füzeteiben, minden félreértés és minden bírói eljárás, ítélkezés feleslegesnek bizonyúlt volna.

Mikor ez az eljárás nem sikerült, akkor máshoz folyamodott Magyarország liberális kormányzata. Megkisérlette azt, hogyan lehetne elvonni a sajtó feletti biráskodást az esküdtszéktől. Megjegyzem, hogy oly időben tette ezt, mert ezek 1896-ik évi események és meglehetős kiterjedésü terv volt ez, — a mikor a magyar törvényhozás az esküdtszéki intézményről a kormány által benyujtott javaslatot tárgyalta és a mikor általánossá vált az az óhaj, hogy az esküdtszéki intézmény a büntető biráskodás és eljárás tágabb keretében is behozassék. Akkor úgy vélték megkerülni a sajtószabadságot, hogy azt mondták: ebben és ebben a városban terjeszt ez meg ez a munkás ilyen meg ilyen nyomtatványokat. A törvény azonban nem használja azt a kifejezést, a hol az esküdtszéket fentartja, hogy a terjesztőket is elő kell állítani, hanem csak azokat, a kik a nyomtatvány útján elkövetett cselekményeknek tettesei, vagyis a szerzőt és fokozatos felelősség szerint a többi felelős személyeket. Ennélfogva azon veszszük magunkat észre, hogy Magyarország majdnem minden nagyobb törvényszékénél folyamatba vannak téve a perek az el- és lefoglalt és terjesztett nyomtatványokért a terjesztők mint bünösök, mint tettesek ellen. Midőn ez megtörtént, és midőn ehhez nagyon természetesen a t. igazságügyi kormányzat hozzájárulását odaadta, mert a királyi ügyészség indítványa alapján történt, a királyi kuria volt az és pedig egyik legutóbbi határozatában, mely ezen reakczionárius kisérletnek útját vágta, kimondván, hogy oly nyomtatványoktól, melyek felett az esküdtszék nem itélt, ki mondhatja azt, hogy azokban büntetendő cselekmény rejlik, ki mer hozzányúlni kerülő úton a sajtószabadsághoz?

A királyi kuria határozata folytán ez eljárás az összes törvényszékek területén megszüntetett.

Ez volt a második kisérlet a sajtószabadsággal szemben annak korlátozására. Pedig én azt hiszem, igazat fog nekem adni a t. ház, hogy ezek az eszközök nagyon kétes, helytelen és igazságtalan eszközök.

Itt van egy könyv, a melyet a t. belügyminiszter úr kézbesített nekünk, ez az állami rendőrségnek 1895-iki működését tárgyazza. Ez a második kötet, 1894-ről is kaptunk egy kötetet, mindkettő igen becses mű. Ezzel a kijelentéssel tartozom azért, mert, ha birálunk, nem vonhatjuk meg az elismerést sem egy testülettől, mely helyes úton mozog. Ezen két kötet először azt bizonyítja, hogy Pichter t. képviselőtársamnak nem egészen volt igaza tegnap, ha azt hitte, hogy a budapesti rendőrség a szocziális mozgalmak vezető egyéniségeinek a külföldről bejövő egyénekkel való összeköttetése dolgában nem bir kellő tájékozottsággal. Mert ha csak tájékozottsággal lehetne megoldani a kérdést, azt az egyet meg kell adni, — erről meggyőzi az embert ez a két kötet, — hogy a fővárosi rendőrség a helyzet magaslatán áll, a mi az összeköttetést és a tájékozást illeti. Igen becses anyagot nyújt ez a könyv épen a fővárosban összpontosúló szocziális mozgalmakra nézve. Azt a tanúlságot is nyújtja, hogy ha a rendőri hatóság, tehát az állam türelemmel és szabadságszeretettel jár el, ez mindig üdvösebb, jobb és czélhozvezetőbb, mint az elnyomás. Itt van a bérmozgalmakról, a sztrájkokról szóló fejezet. A fővárosi rendőrség azt a nagyon fontos bizonyítványt állítja ki az 1895-ik évben sztrajkoló összes munkásoknak, — pedig méltóztatik visszaemlékezni, hogy milyen nagy sztrájkok folytak 1895-ben: a bőrmunkások, varrógépmunkások, kőfaragók, bádogosok, sütősegédek, aranylánczkészítők, nyomdászok nagymérvű sztrájkja, — s azzal végzi jelentését a 81. lapon *(olvassa)*: »Ismételhetjük, hogy a lefolyt bérmozgalmak mind a törvény keretén belül maradtak, a rendet, csendet sehol se zavarták meg, s nem adtak okot a rendőrségnek karhatalmú beavatkozására.« Ezt mondja egy hivatalos könyv a sztrájkmozgalmakról, a melyek pedig a legélesebbek, legoffenzivebbek szoktak lenni s épen az elkeseredett és munkanélküli munkások által szoktak foganatosíttatni. Igaz, hogy itten a programmját is megadja a rendőrség és nagyon okúlhatnának ebből azok a vidéki helyi hatóságok, a mint azt Tallián t. képviselő úr mondta, kiknek keretében, mint Aninán is, ilyen mozgalmak keletkeznek. A fővárosi rendőrség igen helyesen állapitotta meg programmját, midőn azt mondja ugyanezen könyv 78-ik lapján *(olvassa)*: »A bérmozgalmakkal szemben a rendőrség mindenkor a legnagyobb liberálizmussal lépett fel, csak megfigyelő állásra szorítkozott, legfeljebb óvintézkedéseket tett, hogy a sztrájkolók a törvény korlátai közt maradjanak.« Ezeket a korlátokat azon munkások, kik nem lettek elnyomva, kik közé nem lőtt a csendőrség, kik nem lettek korlátozva szabadságuk igénybevételében, soha

Digitized by Google

sem hágták át. Hogy a törvény mennyire respektáltatik, és hogy a nyilvánosság legjobb ellenőre minden ily mozgalomnak, legjobban bizonyítja a belügyi kormányzat e könyvének egy más oldala, hol a megengedett népgyűlésekről azt referálja a rendőrség az 57. lapon, hogy 1895-ben 359 munkásgyűlés közül rendészeti szempontból csak 14-et oszlattak fel. Ha már most tudjuk, hogy a munkásokkal szemben nem valami elnézően járnak el, és hogy a hatalom képviselői előtt a tárgyak mindig kényeseknek tűnnek fel s mégis a beavatkozásra ily kevés esetben volt ok: akkor kérdem, nem volna-e helyesebb politika visszaállani a szabadság kellő biztosítékot nyujtó talapzatára s megadni ismét az ország összes polgárainak a gyülekezéshez való jogot?

De ez irányzat ellentmond azon követeléseknek, melyeket tegnap Tallián képviselő úr támasztott. Csodálom, hogy épen ő, ki Békésmegyének volt főispánja és behatóan foglalkozott a szociális kérdéssel, igen sajátságos logikával arra a következtetésre jut, hogy mind e mozgalmakkal szemben csak egy panaczea van: ha a sajtószabadságot elnyomjuk. Érdekes, milyen következtetések során jutott ez eredményre. Előbb elmondta, mi minden történik az agrár-szocziálizmus keretén belül, s azután foglalkozott azzal a gyűléssel, mely e hó 30-ára Budapestre van összehíva, s a melyen — szerinte — ki fogják mondani a mezei munkás-sztrájkot, a melyből nagy veszedelem háramolhatik a gazdaközönségre. Ebből aztán — ismétlem, mindez puszta föltevés — azt következteti, hogy a belügyi kormánynak rendkivüli rendőri intézkedéseket kell foganatosítania, s a mellett a sajtószabadságot is korlátoznia kell. Úgy tüntette fel az egészet, mintha e gyűlésen valami törvénytelen dolgokról tárgyalnának a munkások. Pedig azt hiszem, hogy a belügyi kormány és a fővárosi rendőrség helyett is megnyugtathatom a t. képviselő urat, hogy hasonló nagy munkásgyülések már voltak Budapesten, s a fővárosi rendőrség az előtt is megtette a maga intézkedéseit. Szigorúbb rendszabályokhoz nem kellett nyúlni eddig sem, s bizonyára e gyűlés is, miként megszoktuk, méltósággal és tisztességgel fog lefolyni. Hol van a meg nem engedett dolog e gyűlés tárgysorozatában? A programm szerint először tárgyalnak egy jelentést a földmívelő munkások helyzetéről, követeléseiről, a munkaidőről, a munkabérről, a védtörvények kiterjesztéséről a földmíves munkásokra, új védtörvények esetleges alkotásáról, cselédtörvény eltörléséről, a politikai jogok kiterjesztéséről a földmíves munkásokra, a földmívesmunkások és a politikai pártokról, a földmívesmunkások szervezkedéséről, szaklap kérdéséről és egy végrehajtó bizottság választásáról. Mind olyan kérdések, melyeket nagyon kár volna a sokat hangoztatott rendőri elnyomással kiirtani, kár volna arra módot nyujtani, hogy a munkások ne nyilvánosan vitathassák meg dolgaikat, hanem titkon, vakondok módjára túrják fel a lét- és vagyonbiztonság alapfeltételeit. Festetits Andor gróf — emlékszem reá — egészen más módját találta meg miniszter korában a kérdés megoldásának. Sajnálom, hogy csak egyszerű szinpadi jelenésként szerepel ez a dolog közéletünkben, — értem, a mikor álnév alatt megjelent a munkások között, hogy bajaikat közvetlenül tudja meg és orvoslásukat megtalálja. Azóta nem vagyunk tájékozódva, hogy ezen inkognitólépésen kivül mit tett a kormány Magyarországon az agrárszocziálizmus érdekében. Pedig ma már egész irodalommal rendelkezünk. Maga a volt békésmegyei főispán úr, sőt magának a békésmegyei közigazgatási bizottságnak, melynek ő volt az elnöke, a szoczialis kérdés tanulmányozására kiküldött albizottsága, valamint az a könyv, a melyet ő irt, egészen más szellemben tárgyalja ezt a kérdést. Ezen könyv, melyet visszaajánlok Tallián Béla t. képviselő úrnak, igen becses munka. A cselédügyet tárgyalja, és nem látja szükségét a sajtószabadság korlátozásának, sem annak, hogy a gyülekezés elé nagy korlátok állíttassanak, semhogy rendőri apparátussal dolgozzunk, hogy a gyülekezési és egyesülési jogot korlátozzuk. Ha csak egy részét is megvalósítjuk azoknak, a miket a t. képviselő úr proponál ott, a hol a gazdáról és cselédekről beszél; ha figyelembe veszszük azon sanyarú állapotokat, melyeket ő elmond, már akkor is közelebb jutunk e kérdések orvoslásához. Ha figyelembe vesszük, mily szánalomkeltő dolgokat mond el, hogy a cselédekkel és mezőgazdasági munkásokkal úgy bánnak Magyarországon, mint barmokkal, hogy a vasárnapi szünetet velük szemben nem tartják meg, hogy a közegészségügyi és morális szempontokat sem respektálják, hogy egy kis szobába, zugba beletömnek éjjeli szállásra asszonyt, férfit, gyermekeket és egész családokat; ha tekintetbe veszszük, a mit tesz a t. képviselő úr, azt az érdekes és megdöbbentően szomorú bevallást, hogy a cselédek legtöbbször azzal a panaszszal járúlnak a közigazgatási hatóság elé, hogy éheznek, hogy a gazda a kikötött ennivalót sem adja meg nekik, hogy éhséggel kell küzdeniök, a mikor dolgozniok kell, hogy a mezei munkások a legtöbb helyen három óránál többet nem pihenhetnek; pedig e könyvben szépen ki van fejtve, hogy a cseléd nem testi erejét, hanem csak a testi erejének megfelelő munkáját adja a munkaadónak, a miben az összes szocziálisták egyetértenek vele, és hogy csak annyit követelhetünk tőlük, a mennyit az emberi test túlerőltetés nélkül megbir, és ha azt látjuk, hogy mindezek daczára Magyarországon ezen a téren semmisem történt, akkor

Digitized by Google

igazat kell adnom a t. képviselő úrnak abban a konkluzióban, — mely azonban nem azonos beszédének konkluziójával, — a melyet könyvében olvasok, a hol azt mondja *(olvassa)*: »De ha idejekorán nem gondoskodunk, úgy majd ismét felkölti a paraszt-szocziálizmust, mely legrosszabb mindennél, a mi csak létezik. Áltathatjuk magunkat, hogy nincs még paraszt-szocziálizmus, mondhatjuk, hogy nincs is talaja, de így azzal, hogy ellenében mit sem teszünk, mi vagyunk a talaj előkészítői s a paraszt-szocziálizmus védnökei. Ha a munkástömeg egy jelszó vagy egy esemény által felkavarva, mint egy érzéketlen vad csoport kitör, akkor kező lesz belátni, hogy e tömeget nemcsak az anyagi, de erkölcsi indokok is vezetik, vezeti az a tudat, hogy az ember embertársával, a munkás a munkaadóval egyenlő s azt ennek erkölcsileg alárendelni nem lehet s kényének kiszolgáltatni nem szabad.« E szempontokat a törvényhozás munkálkodásában alapúl venni nagyon üdvös lenne, s higyje el a t. képviselő úr, hogy akkor sem a sajtószabadság elnyomására, sem kivételes állapotokra Magyarországon szükség nincsen. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Már most, t. képviselőház, ugyanennek a nézetnek adott kifejezést — nem akarom felolvasni, hiszen talán köztudomású dolog, egyikmásik meg is jelent — többi közt Békésmegye közigazgatási albizottságának azon jelentése, a melyet a vármegye elé terjesztett, és tényleg akármely tudományosan feldolgozott statisztikai adattárt nézzük, meg kell győződnünk arról, hogy a t. képviselő úrnak ezen fejtegetéseiben teljesen igaza van. Nagyon szomorú statisztika ez. Nem alkalmas sem az idő, sem az alkalom arra, hogy itt behatóan tárgyaljuk azokat az eszközöket és feladatokat, a melyekkel meg kell oldani ezt a kérdést. Hiszen többször beszéd tárgyát képezte az, hogy a föld után szomjuhozó nép a nagy latifundiumok, nagy birtokok által meg van fosztva nemcsak attól, hogy földet mívelhessen, de még attól is, hogy földet megmunkálhasson. Hiszen épen Békés vármegye lakossági, de főleg gazdasági és munkáskereseti statisztikája erről nagyon érdekes képet nyújt. Én azonban csak egyet akarok ismertetni, mert ez rendkivül jellemző. A munkáskereseti viszonyok Békésmegyében úgy állanak, — azon 70 s néhány község jó része Békésmegyére esik, a hol a gazdasági élet a szocziálizmus által inficiálva van, — hogy Békésmegyében ma aránylag kisebb a kereset, mint 1860-ban; tehát 36 évvel ezelőtt Békésmegyében a munkabérek nagyobbak voltak, mint 36 évvel később.

Tallián Béla: Természetesen!

Visontai Soma: Hogy miért mondja természetesnek, azt nem tudom; de tényleg ma sokkal kisebbek. Ott van a békési járás; ki van mutatva, hogy 1894-ben egy munkás átlagos keresete volt 180 frt évi és 50 frt aratási kereset; egy munkáscsalád szükséglete akkor, 1894-ben 240 frt; 1860-ban pedig 200 frt volt; ezelőtt 36 évvel 1860-ban csakis 20 forintot tett ki a különbség, a mennyivel kevesebbet keresett mint most. A gyomai járásban az 1860. évi átlagos évi kereset 230 frt, az aratási kereset 80 frt volt, már 1894-ben csak 130 frt és 40 frt keresetet találunk. A gyulai járásban 1860-ben az évi kereset 200 frt, az aratási 45 frt volt; 1894-ben ugyanott csak 190 és 33 frt a kereset; lássuk a szeghalmi járást: itt 1860-ban egy évben 230 forintot és az aratáskor külön 84 forintot keresett egy munkás; ma csak 173 és 35 forintot keres. Pedig méltóztatnak tudni, hogy az igények és és szükségletek azóta mennyire változtak. Így van ez egész Békésmegyében, mindenütt hasonló tüneteket tapasztalunk.

Azon programmban, a mely a 30-ki gyülésre ki van tűzve, meg van mondva, hogy mi a sérelmes a munkásokra nézve és a t. képviselő úr fel is olvasta, hogy mi az elégületlenség főoka, hogy fellázadnak a munkások az uzsora és a robot ellen, és a t. képviselő úr úgy állította oda a kérdést, mintha rettenetes gondatlanság rejlenék abban, hogy egy osztályát az állampolgároknak veszélyeztetik, ha a munkások a robotot és az uzsorát azért akarják megszüntetni és azért akarnak átmenni a készpénzfizetésre, mert ez az uzsora és robot valóságos kizsákmányolását képezi a munkásoknak.

Hogy mi az az uzsora, mi az a robot, azt itt fejtegetni nem kell, mert itt elmondatott már többször. Ezelőtt felesmunka volt, még a gabonát is felébe adták ki, s akkor kikötéseket tartalmazott a szerződés, ki lett kötve, hogy azonkívül, hány napi vagy heti napszámot, mennyi készpénzt, csirkét, libát kellett adni a tulajdonosnak. Ez megszünt, megszünt a földnek az a nagy jövedelmezősége, megszünt egyáltalában a gabonaföldekben való felesség és megmaradt egyedül a kukoriczaföld harmadrészes munkálása és a legnagyobb terméketlenség mellett való követelése a munkának. Tehát a munkás egész éven át hiába dolgozik, hiába fektette munkáját a földbe, az uzsorát, a robotot a munkaföldnek meg kell adni.

Erre mondja Békésmegye közigazgatási bizottsága, hogy ennek megszüntetése szintén egyik eszköz volna az agrárszocializmus ellen. De különben nemcsak erről van szó. A szocziális politikának egész vonalán a törvényhozás naplója és törvénytára üresen áll. Mióta Magyarország visszanyerte alkotmányos önrendelkezési jogát, e tekintetben semmitsem tett. A vasárnapi munkaszüneten, a mely szintén nem tarta-

Digitized by Google

tik meg, és a betegsegélyző-pénztárakon kívül semmisem történt. A munkás teljesen ki van szolgáltatva. Európa minden államában a legnagyobb mértékben szaporítják a baleset elleni biztosításokat, a munkást a rokkantság ellen védő törvényeket hoznak, sőt foglalkoznak már azzal is, hogy miként lehetne a munkanélküliség problemáját megoldani, miként lehetne a nagy munkástömegeknél, a melyek csak azért szerencsétlenek, mert a véletlen nem ad nekik munkát; miképp lehetne a lélek frisseségét, a kar erejét fentartani azon időkre, a midőn ismét munka vár reájuk. Ezen a téren Magyarországon semmisem észlelhető. Budapesten most 30.000 munkanélküli munkás van. Ilyen szám körül variál a munkanélküliek száma majdnem minden évben. A rendőrségi jelentések arról tesznek tanúbizonyságot, hogy valahányszor a munkanélküliek bármit megkísérlettek helyzetük javítására, a rendőrség megakadályozta azt. Azt mondja a jelentés, hogy a munkanélküliek —45-ször megkisérlették, hogy a legilletékesebb hely előtt tárják fel panaszaikat; ide a képviselőház elé akarták hozni bajaikat. Mi nem ismerjük, nem halljuk az ő bajaikat, de tudjuk, hogy elűzték őket és nem támogatta őket a parlament.

Hogy mennyire megy a szegénység és munkanélküliség Magyarországon, bizonyítja egy hírlap, a »Zentai Hirlap«. Ki hitte volna el, hogy Magyarországon bekövetkezhetik egy olyan idő, hogy egyes városok polgárai az éhinséggnek vannak kitéve, mint január 17-én megjelent a »Zentai Hirlap«-ban, hogy 460 mezőgazdasági munkás folyamodott a városi képviselő-testülethez, hogy adjon nekik kenyeret, mert különben elpusztúlnak. Erre nézve a »Zentai Hirlap« ezt irja:

»Azon alkalomból, hogy 460 munkás a városi közgyűléshez folyamodott segélyért, időszerűnek tartjuk a szegény munkásnép helyzetével némileg foglalkozni.

A tél beálltával lépten-nyomon látható az utczasarkon a munkanélküliek ácsorgó csoportja, s a legtöbbje sokkal nagyobb nyomorral küzd, mint a mennyit a rongyos ruha, az éhségről beesett szemek és sápadt arczok mutatnak, mert ezek még nem árúlják el teljesen a szomorú valót. Mert éhezni magábanvéve még ugyan elég gyötrelem, hanem éhezni azzal a tudattal, hogy együtt éhezik vele családja, azok a vaksors által ártatlanúl, sőt igazságtalanúl sújtott gyermekek is, kik a végzet veszélyéből épúgy születhettek volna herczegi palotában és biborban, mint nyomorúlt, piszkos odúban, másoktól eldobott rongyokban.«

Ez a nyomorúság.

Látjuk tehát, hogy a munkások nyomora Magyarországon általános, de sem ebben az irányban, sem a gyármunkásokra nézve nem történt semmi. A gyermekek és a nők munkáival szemben korlát Magyarországon nincs. A zsengekorú gyermekeket a munka által törvényesen el lehet pusztítani.

Ipartörvényünk el van maradva Európa többi államaitól, melyekben meg van határozva, mikor léphet az ifjú bizonyos üzembe. Nem lehet csodálni azt az agitácziót és irányzatot, mely demonstrálja, hogy Magyarországon a munkásosztály oltalmat nem talál. Hányszor látunk az utczán 8—10 éves gyermekeket görnyedni, sőt majdnem összeesni a boltban vagy műhelyben rárakott terhektől. Ugyanabban az utczában egy terhesszekér is megy, melynek terhét a lovak szintén nem bírják. Mit tapasztalunk? A szegény gyermek továbbhalad, beesett szemekkel és sápadt arczczal, és ugyanott az állatvédelem könnyíti a ló terhét és könyörületes emberek segítik levenni a kocsi rakományát,

Ez a kép demonstrálja legjobban a Magyarországon követett szocziális politikát. Az állatanyagért mindent az emberanyagért semmit. Ezeket voltam bátor kijelenteni, egyebekben pártállásomnál fogva is a tételt nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Josipovich Géza jegyző: Kardos Kálmán!

Kardos Kálmán: Engedje meg a t. ház, miután azok, a kik eddig tárgyilagosan és behatóan szóltak a tárgyalás alatt álló belügyi tárczának budgetjéhez, majdnem valamennyien reflektáltak a közigazgatás államosítására, kövessem ezeket és különösen Eötvös Károly t. képviselőtársamat, a ki elméletek és alapeszmék; egész lánczolatát tárta elénk, melyeket elfogadok, melyekből én is kiindulok azonban, útjaink a kiindulás után elválnak, és eltérő, talán az övével mereven szemben álló konkluzióra jutok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt mondja t. képviselőtársam, hogy nagy, életbevágó reformoknál a nemzeti szellemből kell kiindúlni és tekintettel kell lenni a történelmi fejlődésre. Kétségtelen, t. ház, de a nemzeti szellem nehezen definiálható érzületen alapuló, minden népnél változó valami. A történelmi fejlődés, igen, minden népnél ugyanazon alapokon nyugszik s kisebb-nagyobb eltérésekkel az emberiségnek törekvése a jobb, a tökéletes után. *(Úgy van! jobbfelől.)* Kútforrása a közigazgatásnak az őskorban, az erősebbnek joga, a hatalom és önkény volt, majdan mind többen léptek e hatalom körébe. Később egyes osztályok veszik át a kiváltságokat, részint mint jogot, részint mint kötelességet és ebből önként folyik a választás rendszere azon alakjában, a mint hazánkban dívott egész a 48-iki törvényhozásig, sőt mai napig is dívik a múltnak előnyei nélkül és hátrányaival és a mai kornak némi előnyeivel

Digitized by Google

és összes hátrányaival. A múltnak előnye egyedül az volt, hogy egy kiváltságos, többnyire független, önálló vagyonos osztály gyakorolta a közigazgatást; hátránya, hogy mint dilettantizmust gyakorolta, mert hiszen az akkori csekély igényekkel szemben nem is volt a szakképzettség szükséges. Előnyei a mai korban megszüntek a választási rendszernek, hátrányai azonban megmaradtak. A ki mai nap a közigazgatásra adja magát — és mindinkább fogy azok száma . . .

Horánszky Nándor: Dehogy fogy! Ezer van minden állásra!

Kardos Kálmán: Dehogy van!

Perczel Dezső belügyminiszter: Roszszúl van informálva.

Kardos Kálmán: Tudom, hogy midőn pályázatot hirdettek, évekig üresek maradtak az állások, gyakornokok voltak a helyettesek, mert nagyon szűk körhöz vannak kötve; az előmenetel legfeljebb szerencsés véletlentől, széles körű rokonság, pajtásság, mondjuk szimpátia és a törvényhatóság vezető férfiai kegyének a támogatásától függ; e nélkül el van veszve az illető. *(Úgy van! jobbfelől.)* Ma az állami hatalomnak természetes törekvése az, hogy mivel mindenért felelős, azért a közügyért is, a melyre nézve nem bír teljes rendelkezési joggal, a közigazgatás államosításával átvehesse a felelősséghez a rendelkezési jogot is, nem kétlem és lehet, hogy egy messze jövőben, midőn a közműveltség általános tulajdonunk lesz, midőn az erkölcsi érzület az emberiségben nagyon magas fokon lesz kifejlődve, — s e tendenciákat nagyon művelt népeknél, mint például Svájczban már ma is észleljük, — a népek ismét a választási rendszerhez fognak visszatérni. De ez a kor, igen tisztelt ház, minálunk legalább a messze jövőben van s mindezekből csak egy folyik: hogy e történelmi fejlődés alapján abszolut igazsági tételt nem lehet felállítani; a különböző időknek különböző formák, a fejlődés és műveltség különböző formáinak különböző alakzatok felelnek meg. *(Úgy van! jobbfelől.)* Hiszen, t. ház, kivontuk már mi is az államtisztviselők legnagyobb részét; kivontuk és függetlenítettük teljesen az igazságszolgáltatást s a nevezés útján, habár nem államosítva történik a megyei tisztviselői állások egy nagy részének betöltése, és úgy tapasztaltuk, hogy ezáltal a nemzeti szellem nem szenvedett, nem károsodott és maradt egyedül, mint képviselőtársam említette, az az 1200 vagy 1300 szolgabíró és alispán, de t. ház, épen az az 1300 szolgabíró 'és alispán képezi azon apparátust, a melyre a közigazgatás nehezedik. Ez az az apparátus, a mely a többi ma már nevezés által betöltendő tisztviselői állásokkal együtt végzi azt és pedig elég nehezen, mert a törvényhozás és kormány ezekkel — ezt kénytelen vagyok bevallani — épen azért talán, mert az államosítás a légkörben van és mindig küszöb előtt állónak mondatik — mostohán bánt el, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* sőt nem is mostohán, mert nézzenek körül: midőn a kormányzat többi ágaiban napról-napra szaporodnak a munkaerők, midőn a törvényhatóságnál, hol évtizedekkel ezelőtt két vagy három ember dolgozott, ma sokszor 10—13 végzi a fokozott ügyvitellel szemben a teendőket: az a közigazgatási, különösen a külső tisztviselő ugyanavval a személyzettel, majdnem ugyanavval a fizetéssel végzi nehéz munkáját, a midőn még minden újabb törvény újabb terhet ró reá, a melynek megfelelni nem lévén képes teljesen, ennek az a következménye, hogy a legüdvösebb intézkedések s a törvény leghelyesebb intézkedései inkább a papiron, mint a gyakorlatban találhatók. *(Úgy van! jobbfelől.)* Függetleníteni kell igenis a tisztviselőt fölfelé, egy teljes megbízható pragmatika által, de függetleníteni kell őt lefelé is; *(Úgy van! jobbfelől.)* biztosítani jövőjét és teljesen függetlenné tenni a közönségtől is és ne higyjék t. képviselő urak, hogy ezáltal akár politikai, akár más visszaélésre szolgáltatnának alkalmat. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

A kinevezett tisztviselő, a mint láthatjuk, nem bír azzal a befolyással, mint a választott tisztviselő *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*; elveszti annak a kis körnek, a pajtásságnak, a barátságnak, az összetartozásnak befolyását. Politikailag! Hiszen láttuk, hogy a visszaélést leginkább gyakorolhatja a választott tisztviselő, gyakorolhatja ott, hol a törvényhatósági bizalomnak bő palástjával betakarja akár a politikai, akár a másnemű visszaélést *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* és ezt a választott tisztviselő sokkal inkább gyakorolhatja, mint a kinevezett tisztviselő. Legyen fegyelmileg felelős felfelé és lefelé. Igen, hiszen a törvényben meg is van állapítva ez a felelősség, csakhogy a gyakorlatban a kivitel nagyon is hiányos. És megértük már azt is, hogy egy fegyelmileg megbüntetett, vagy elmozdított tisztviselőt, majdnem azt mondhatnánk ellenkezési szempontból, a törvényhatóság rövid idő múlva megint megválasztott tisztviselőjének, hogy megmutassa, hogy ez neki nem imponál.

Azért én sem élek abban az illusióban, t. ház, hogy egyszerre egy varázsütéssel egészen, más állapotokat teremthetünk és újonnan született ideális közigazgatást létesíthetünk. Hiszen uraim, először is egy czél- és öntudatos tisztviselőkart kell nevelni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ez az első. Egy tisztviselői kart, a melyben magasan van kifejlődve az önérzet és az erkölcsi érzék. Az állam sohasem képes remunerálni a maga tisztviselőit, ezt jutalmazni, úgy, a hogy

Digitized by Google

kell, sohasem képes. A tisztviselő megjutalmazását abban a tudatban kell hogy találja, hogy a közjót, a közérdeket szolgálja és abban a tiszteletben, a melyben őt a közönség részesíti. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezeket, t. ház, szem előtt tartva, hiszem, hogy meg fognak szűnni azok az anomalikus állapotok is, melyek abból erednek, hogy a különböző hivatali állások különböző gyökből származván, egymással és egymás iránt majdnem ellenkezéssel, mondhatnám néha ellenszenvvel viseltetnek. Ez meg fog szűnni, a midőn létesíteni fogunk egy egységes magyar és nemzeti közigazgatást. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Tudom, t. ház, hogy sokan abban a véleményben vannak, hogy az a választott tisztviselő, mondjuk ki őszintén, veszedelem idején sokkal inkább képes megőrizni, és sokkal inkább meg is fogja őrizni hazánknak érdekeit, mint a kinevezett tisztviselő. Ám gondolják meg uraim, ki lép ma az urna elé, ki adja oda magát a választásnak? Nem az önálló, független, hatalmas gazdag ember, hanem az, a kinek ez kenyérkeresete és családjának fentartása és veszély idején épúgy meg fog hajolni a hatalom előtt a választott tisztviselő, mint a kinevezett tisztviselő és Magyarországot, uraim, épúgy mint a múltban sem a kinevezett sem a választott tisztviselő nem fogja fentartani, hanem fenn fogja tartani polgárainak hazafisága, hazafias lelkülete és önérzete. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Engedje meg a t. ház, hogy most áttérjek egy kérdésre, mely különösen az utóbbi évek parlamenti történetében a belügyi tárcza tárgyalása alkalmával majdnem mindig kisebb-nagyobb megtámadásoknak volt tárgya, a főispáni kérdésre. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)* Legjobb őszintén ki magyarázni nézeteinket. *(Halljuk! Halljuk!)* Kétségtelen, hogy ez az intézmény túl megy Szent István idején, hisz' a várispánokban találja eredetét. Ősi törvényeink szerint: supremus comes est locumtenens regis in comitatu. Majd egy királyi hatalommal, nem körvonalozott, nem nagy befolyással biró méltóság, dignitárius és ország nagyja volt és ez maradt is 1848-ig. Rá fogok térni erre is. Az újabbi törvényhozás fokról-fokra ebből a méltóságból levonni és a modern igényeknek megfelelőleg tisztviselőt igyekszik belőle csinálni, míg az 1886 : XXI. törvényczikk kimondja, hogy a főispán a kormányhatalom képviselője s mint olyant felruházza az ellenőrzésnek teljes jogaival, noha még az adminisztrácziőért felelőssé teljesen nem teszi; de igenis bizonyos erkölcsi felelősséget követel tőle, mely erkölcsi felelősséget én nagyobbnak tartom, mint a körvonalozott felelősséget. Minden olyan állás, mely a múlt tradicziőin alapszik, részben a mai kor követelményeinek akar eleget tenni, másrészt s így azt mondhatjuk, hogy nem határozott egész, a kritikára sok alkalmat szolgáltat. A kik a múlthoz ragaszkodnak, azok nem szeretik, hogy fel van jogosítva a mai kor tisztviselőjének hatáskörével, s a kik a modern, a mai államosítási theoriákon állanak, azoknak — s talán méltán — sok a méltóságnak még foszlánya is, mely ma még ahhoz az álláshoz van kötve; mert hiszen, a mint Eötvös Károly t. képviselőtársam említette, nem marad meg más, mint hogy fegyelmi törvény alatt áll, pragmatikája nincs és qualifikáczióhoz sincs kötve, noha talán mégis kis mértékben vannak az említettek, a kik írni és olvasni nem tudnának.

Thaly Kálmán: Bizony vannak, a kik rosszúl írnak!

Kardos Kálmán: A tekintélyek kora a világon egyáltalában letűnt, letűnt különösen a politikai hivatalokra és a politikai állásokra; letűnt az a kor, a midőn, ha valaki elfoglalt egy-egy nagyobb állást vagy tisztséget, a közönség tisztelete és hódolata önként fordúlt ahhoz, a ki elfoglalta és ezt, t. ház, helyeselni kell, az illető, a ki egy ily helyet elfoglal, érdemelje ki magának azt az elismerést. Anticzipálni ezt nem lehet, és ha daczára ennek a körűlménynek, midőn körűlnéznek e hazában, azt találják, hogy a legtöbb törvényhatóságban kis kivétellel e sokat megtámadott főispánok mégis nemcsak tiszteletben, hanem népszerűségnek örvendve, szeretettel vannak övezve, *(Zaj a szélső baloldalon. (Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* bátran hivatkozom reája! S ha úgy van, minek tulajdonítom? *(Felkiáltások a szélső baloldalon: De nincs úgy!)* Egyedűl annak, hogy az a főispán helyesen fogja fel hivatását, ő nem szavazathajhász, nem a kormány kéme és fülbesúgója, nem is egyedűl, mint a törvény mondja, a kormánynak és a kormányhatalomnak képviselője, de igenis tekinti magát egyúttal annak a törvényhatóságnak képviselőjéűl a kormánynál, sokszor a kormánynyal szemben is, *(Ellenmondás a szélső baloldalon.)* és képviseli ezen törvényhatóság és minden egyes tagjának összes érdekeit, *(Helyeslés a jobboldalon.)* akkor nem csodálható, hogy ha a közönségnek tisztelete és nagy részben hálája fordúl feléje. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Hogy daczára mind e körűlményeknek, ebben az alakjában teljesen fentartandónak én sem tartom ez állást, ezt kénytelen vagyok bevallani. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem azért, mert hatalma sok, hanem azért, mert hatalma csekély és kicsi. *(Derültség a baloldalon.)* A kit én felelősségre akarok vonni, annak kénytelen vagyok a hatalmat is megadni, legyen meg a hatalma az egész ügykezelésre, legyen neki befolyása az egyes ügyek intézésére és akkor a teljes felelősséget igen jól el

Digitized by Google

lehet a főispántól várni. Mi legyen a neve, főispán-e vagy más, ez mindegy, de ilyen alakban képzelem.

És engedjék meg végül, t. ház, hogy áttérjek egy, a nyilvánosság előtt sokat szellőztetett kérdésre, mely ugyan e t. házban nem képezte vita tárgyát, de melyet mégis megemlíteni szükségesnek tartok, tudniillik azon körülményt, hogy ez alkalommal ennek a főispáni karnak több tagja elhagyva állását, belépett a parlamentbe és a parlamenti küzdők sorában foglal helyet.

Engedje meg a t. ház, ha valaki önzetlenül, érdek nélkül, odaadással három-négy évtizeden keresztül szolgálja a közügyet és a nyilvánosságot minden ágában és egy évtizeden, vagy kettőn keresztül annak a sokat megtámadott, sokat kritizált főispáni karnak a tagja, nincs-e ennek is joga végre fáradtnak lenni, visszavágyni abba a terembe, a hol hajdanta a felfogásnak különbözősége mellett a nagy és nemes eszmék és eszmények harcza folyt, *(Helyeslés jobbfelől.)* és ha lehet, oda igyekeznie, hogy ez ismét úgy legyen?! Elfogadom a költségvetést. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Öt perczre felfüggesztem az ülést.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újra megnyitom.

Kin van a sor?

Rakovszky István jegyző: Tóth János!

Tóth János: T. ház! Az előttem felszólalt t. képviselő úr beszéde után bármily háladatos feladat volna is nekem, mint ellenzéki képviselőnek, hogy felszólalásom keretében felöleljem állami adminisztrácziónknak ma már pártkülönbség nélkül minden oldalról elismert és tarthatatlannak itélt alaki és szervezeti hibáit és hiányait, hogy rámutassak felszólalásomban a közigazgatás mai rendszerére, mely megbénította állami életünknek egykor egészséges szerveit, kiölvén belőlük azon garancziákat és szervezeteket, melyek évezreden át nemzeti alkotmányos életünknek legbiztosabb védbástyái voltak: mindazonáltal, t. ház, én ez alkalommal lemondok erről a háladatos, de szomorú feladatról, két okból.

Először azért, mert a mai politikai helyzethez mérten, egy aktuális jellegű tárgygyal, a parlamenti reformmal akarok foglalkozni; *(Halljuk! Halljuk!)* másodszor azért, mert úgy vagyok meggyőződve, hogy a közigazgatás rendezésével állami feladatunk ezen nagy fontosságú kérdésével, igen rövid idő alatt alaposan foglalkozhatunk. A jelenlegi kabinetnek többszörös igéretét bírjuk már e tekintetben. Azon emlékezetes programmba, melyet a jelenlegi kabinet kormányra lépésekor a t. miniszterelnök úr volt kegyes előttünk felolvasva elmondani, *(Igaz! a szélső baloldalon.)* már fel volt véve a közigazgatás rendezése. Ugyanazon évben úgy a t. miniszterelnök úr, mint a t. belügyminiszter úr választóik előtt mondott beszédekben oly sürgős feladatnak tüntették fel, hogy a közigazgatási törvényjavaslatokat a múlt országgyűlés elé terjeszteni igérték. A jelen országgyűlést megnyitó trónbeszédben és parafrázisában, a válaszfeliratban már az ország parancsoló érdekének van feltüntetve a közigazgatás rendezése. Hiszem tehát, hogy e javaslatok mielőbb a ház elé lesznek terjesztve, s így ez alkalommal csak egy kijelentést óhajtok tenni s egy kérést intézni a t. belügyminiszter úrhoz.

Kijelentésem — azt hiszem pártom nevében is tehetem — az, hogy, ha a közigazgatás újjászervezését az igen tisztelt belügyminiszter úr az egész vonalon a közigazgatási tisztviselők kinevezésével, a közigazgatás államosításával kontemplálja: e párt e törekvésnek hazafisága és erkölcsi ereje teljes egészével ellen fog állani, *(Úgy van! a szélső a baloldalon.)* és törekedni fog a valóságos önkormányzat felállítására, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy annak megteremtésével az állampolgárok mindegyikét a köz-, az államérdekek részesévé és szavatosává tegyük. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és hogy megalkossuk, megteremtsük és fentartsuk azon alkotmányos önkormányzati szerveket és tényezőket, melyek a régmúlt időben és talán ma is még némi részben régi jogaink őrei, az önkény és a hatalom visszaélései ellen pedig biztosítékai. *(Úgy van! a szélső balolalon.)*

Kérésem pedig a belügyminiszter úrhoz az, hogy legyen kegyes majd a közigazgatási törvényjavaslatokat a parlamenti tárgyalás előtt jó eleve nyilvánosságra hozni, hogy foglalkozzanak azokkal a törvényhozás tagjai, a sajtó, a szaktestületek s az egész közvélemény, hogy ne meglepetésszerűen, de a jogosult és elfogulatlan bírálat minden tényezőjén átszűrődve jussanak a képviselőház tanácskozása elé. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hogy mennyire szükséges ez, s mily sürgős a javaslatok mielőbbi előterjesztése: erre legfényesebb bizonyítékok épen a tegnap és tegnapelőtt itt hallott beszédek. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Tallián Béla és Ruffy Pál t. képviselőtársaim, mint a közigazgatásban eminenter jártas egyének, tartalmas, szakszerű beszédeikben mutattak rá közigazgatásunk bajainak egész tárházára a közigazgatás különböző ágazataiban, mint például a betegápolás, a koldulási ügy, a munkásviszonyok szabályozása, a tisztviselők fizetésemelése, a személyzetszaporítás

Digitized by Google

tekintetében; sürgős szükségként említették fel a közigazgatás reformálását és e tekintetben törvényjavaslat előterjesztésére kérték fel a t. belügyminiszter urat.

Ezen bírálataikkal s a belügyi költségvetést mégis támogató felszólalásukkal, az én igénytelen nézetem szerint, a legélesebb kritika alá vették és a legélesebben elítélték nemcsak közigazgatásunkat, hanem a jelenlegi belügyi adminisztrációt s az egész államkormányzati rendszert. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert, t. ház, a t. képviselő urak, mint egy-egy törvényhatóság élén állott tisztviselők bizonyára gyakorlati tapasztalásból merítették a közigazgatásnak ezen nagy hiányait és hátrányait, és ha jó közigazgatási tisztviselők voltak, mint a hogy a közvélemény csakugyan azoknak tartotta őket, a közigazgatási hátrányokra és hibákra előterjesztéseikben és felterjesztéseikben bizonyára több izben felhivták a belügyminisztériumnak, illetve a belügyi igazgatás vezetőinek a figyelmét. S mi volt az eredmény? Hogy süket fülekre találtak a belügyi kormányzat részéről, és hogy belügyminisztereink ezen közigazgatási bajoknak az állam vitális érdekében álló szanálását sohasem tartották kötelességüknek vagy feladatuknak. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Sajátszerű jelenségnek tünt fel nekem, és azt hiszem, minden a háznak nem új tagja előtt az igen tisztelt képviselő urak felszólalása alkalmával a kormánypárt magatartása. Mi a közigazgatás rosszaságát, hátrányait, hibáit évek hosszú sora óta innen e padokról folytonosan hirdettük és ugyanazokra a közigazgatási hibákra, hátrányokra és gravamenekre rámutattunk — mondhatom — talán ugyanazon érvelések kapcsán, mint a t. képviselő urak s mindenkor a legmerevebb ellenzéssel és leszavaztatással találkoztunk.

Most, mikor a kormánypárti képviselő urak állanak elő ezen érvekkel és gravamenekkel, a t. kormánypárt, a mely elvekben, a lényegben is, személyekben majdnem ugyanaz, mint a múltban, éljenez, helyesel.

Ez eklatáns jele az időknek, a mai korrumpált rendszernek s annak, hogy a mai képviselőház többségénél fontos politikai kérdések jó és rossz megítélésében nem az igazság, hanem az dönt, hogy ki mondta és mely oldalról mondatott? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én nem akarok a közigazgatás szervezetével részletesebben foglalkozni, de mégis kényszerítve vagyok egy kérdés felvetésére, illetve elvben való megpendítésére azért, mert az előttem szólott igen tisztelt képviselő úr arra kiterjeszkedett. Egyetértek a felszólalt t. képviselő urakkal abban, hogy nagy hibája mai közigazgatási rendszerünknek a dilettantizmus. Ezt nagyon kidomborították.

A dilettantizmusnak kétféle faját említette fel Tallián képviselő úr; az egyik formája az, hogy minden ember, a ki csak egyszer-másszor megyegyűléseken vagy közigazgatási bizottsági üléseken megfordúlt, már azt hiszi magáról, hogy ért a közigazgatáshoz s beleszól a közigazgatásba, pedig az volna a helyes, ha csakis a gyakorlati közigazgatással foglalkozott egyének szólnának bele a közigazgatás ügyeibe. Én nem tudom, hogy vajjon a t. képviselő úr gyakorlati tapasztalását e tekintetben nem akkor szerezte e, a mikor itt a belügyi kormányzat élén a legközelebbi múltban is és azelőtt is eddig folytonosan olyan férfiak ültek, a kik gyakorlati közigazgatással abszolute nem foglalkoztak. Azonban a dilettantizmusnak legfényesebb intézményeként ott van a főispáni intézmény. Vajjon ahhoz a qualifikációhoz van-e kötve a főispánság, hogy a gyakorlati közigazgatással foglalkozott-e az illető, vagy sem? Tudjuk, hogy ehhez nincsen hozzákötve. És én csak ma tudtam meg azt, hogy miféle qualifikációhoz van kötve a főispáni állás, a mikor Kardos Kálmán igen tisztelt képviselő úr azt mondta, hogy a főispáni állás erkölcsi felelősséghez van kötve. Ez pedig sokkal több, mint bármiféle rovatos előírt felelősség.

No, én nem ismerek egyetlenegy tisztviselői állást sem, a melynek első és alapprinczipiuma — mint qualifikáczió — az erkölcsi felelősség ne volna. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De ott van és fel méltóztatott említeni az előttem szóló t. képviselő úrnak a dilettantizmusnak másik formája és e tekintetben a közigazgatási tisztviselők választási rendszere felett tört pálczát, azt mondván, hogy a választási rendszer azért nem jó, mert a sógorság, komaság oly tisztviselőket ültet be a közigazgatás magasabb állásaiba, a kik oda csakugyan nem valók, a kik gyakorlati közigazgatással nem foglalkoztak, tehát dilettánsok.

Azt kérdem, az igen tisztelt képviselő úrtól, hogy vajjon a kinevezési rendszer mellett a dilettantizmus egyáltalában nem ül-e be a közigazgatásba? Hiszen ismerjük az állami kinevezéseket általában. Azok fognak bejutni, a kik a miniszteri előszobákban minél nagyobb protekczióval és protekczionális levelekkel fognak birni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És most méltóztassék megengedni, t. ház, hogy röviden áttérjek felszólalásom tulajdonképeni tárgyára. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Ha tekintem törvényhozásunkat, arra a meggyőződésre jutok, hogy annak sem az alsóháza, sem a felsőháza nem felel meg a szabad állam szabad institucziójának, *(Úgy van! a szélső*

Digitized by Google

baloldalon.) nem felel meg az igazi népszabadság alapjaira fektetett alkotmányosságnak, az igazi népképviseletnek, az igazi parlamentarizmus feltételeinek *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Egy parlamenti kormányformával biró nemzet törvényhozásának, a nemzeti akarat tiszta és hamisítatlan kifolyásának kell lennie. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hogy a mi törvényhozásunk sem alsóházában, sem felsőházában nem az, az kétségtelen. Nem is lehet az, már magánál a szervezeténél fogva sem. A képviselőház szervezete, ha tekintem annak alapját, a választói jogosultságot, a választói jog különbözőségét, a választókerületeknek igazságtalan beosztását: a nemzeti akaratnak egyenes kijátszása. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha pedig tekintem a képviselőház szervezetének, összeállításának módját, a választást, a választási eljárást, a kormánynak arra gyakorolt befolyását, visszaélését: akkor a képviselőház a nemzeti akarat egyenes meghamisítása. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A hivatalos presszió, a törvénytelen eszközök felhasználása és alkalmazása tekintetében parlamenti annaleseinkben a Lónyay-kormány által vezetett választások hiressé váltak. A hiresség tetőpontját az 1896-iki Bánffy-féle választások érték el. Kell-e erre erősebb meggyőző argumentum a miniszterelnök úrnak azon czinikus mondásánál és gondolkozásánál, a mikor egész nyiltan, az egész nemzet előtt azt mondja, hogy igenis, én a választásokra nagy összegű pénzt kaptam és költöttem. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Honnan vette?)* Kell-e meggyőzőbb bizonyíték annál, hogy ő kérkedve beszélte itt, hogy összes erejével, összes hatalmi eszközeivel arra törekedett, hogy a magyar képviselőházba egyetlenegy ellenzéki képviselőt ne válaszszanak. E tekintetben a t. miniszterelnök urat Eötvös Károly igen tisztelt képviselőtársam elküldte Spanyolországba. Én azonban visszahozom onnan. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hagyjuk ott!)*

Szereti hangoztatni a t. miniszterelnök úr, sokszor hallottam és olvastam beszédeiben, hogy ő Deák Ferencz politikájának hű követője. Én tehát, felolvasom Deák Ferenczuek az ellenzékről mondott meggyőződését. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa:)* »Nem szabad engedni, hogy valaha olyan párt alakúlhasson, mely az udvarnak, Ausztriának több konczessziót hajlandó nyújtani. Inkább olyan legyen az ellenzék, mely egy lépéssel előbbre viszi a nemzet ügyét.«

Deák Ferenczuek az volt a nézete, hogy életszükség Magyarországon egy erős nemzeti ellenzék, mely egyrészt a kormánynak eljárását ellenőrizze, másrészt pedig a nemzet ügyét minden alkalommal egy lépéssel előbbre vigye. A t. miniszterelnök úr, ha Deák Ferencz politikájának hű követője akar lenni, ne arra törekedjék, hogy az erős nemzeti ellenzéket ebből az országból kiölje, hanem inkább vigyázzon a saját pártjára, hogy az az udvarnak és Ausztriának több konczessziót nyújtani hajlandó ne legyen. *(Helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

Alkotmányos szabadság csak a politikai jogok szabad gyakorlatával fejlődhetik ki. Európa előtt a magyar nemzet dicsőségét, politikai jelentőségét, becsületünknek főalapját alkotmányunkhoz, szabadságunkhoz, politikai jogainkhoz való erős ragaszkodásunk képezi. A jogokhoz való ezen ragaszkodást akarták a nemzetből a kormány és a t. miniszterelnök úr kiölni a jelen képviselőválasztás alkalmával hivatalos presszióval, minden törvénytelen eszközzel. Mentsük meg, t. ház, a nemzetnek már hanyatló alkotmányos szellemét azáltal, hogy reformáljuk törvényhozásunkat, reformáljuk pedig a jogegyenlőség, az igazság és az igazi szabadelvűség alapján, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* A választási jog tekintetében ma a lehető legnagyobb anomáliák vannak Magyarországon. Különböző alapokon nyugszik a választási jog földbirtok, ipar vagy más kereseteknél, és maga a földadó-czenzus is rendkivül különböző az országban, mert van község Magyarországon, a hol 16 krajczár a földadó-czenzus és van, a hol 54 forint. Az államnak a jogok élvezetében és gyakorlásában egyenlő mértékkel kell mérnie az összes állampolgároknak. Az 1848-iki törvényhozás meghozta a jogegyenlőséget, az alkotmány sánczaiba bevette az ország egész népét, megállapította, hogy a teherviselés közös és egyenlő, ennek következtében a jogoknak is egyenlőknek kell lenniök, tehát a választási jogot egyenlővé téve terjeszszük ki az állampolgárok mindegyikére addig a határig, a meddig fajunk szupremacziája, az igazi népszabadság, igazi liberalizmus és a népképviseleti alkotmány ezt megköveteli. *(Helyeslés a szélső balon.)* A szabadság ott van biztosítva, hol ezen elvek az állampolgárok mentől nagyobb számára, lehetőleg az egész nemzetre ki vannak terjesztve.

Hazánk alkotmányát és államszervezetét a demokratikus irány jellemezte mindenkor. Azért terjeszszük ki a nemzetnek legszélsőbb rétegeibe is a választói jogot, hogy a képviselőház a valódi nemzeti önkormányzat testülete lehessen.

A t. belügyminiszter úr szombati beszédében hozzájárúlt ehhez az eszméhez, kijelentette, hogy a választói jogot kiterjeszteni, a czenzust egységesíteni és leszállítani szándékozik. A függetlenségi és 48-as párt örömmel üdvözölte a

Digitized by Google

t. belügyminiszter úr ezen kijelentését; hanem én, engedje meg, nem elégszem meg ezzel a kijelentéssel, mert ily örvendetes kijelentéseket a belügyminiszteri székből hallottunk máskor is. 1894-ben Hieronymi Károly akkori belügyminiszter ugyanezen ígéretet megtette, sőt tovább ment és azt mondta, hogy előtanulmányokat tétetett, statisztikai adatokat szerzett be e tekintetben; és mi volt az eredmény? Semmiféle lépés nem történt, mert az akkori t. belügyminiszter úr megbukott. Félek, hogy most is így fogunk járni e kérdéssel s mikorra a tanulmányok és statisztikai adatok megszerzése megtörténik, akkorára nem fogjuk látni a belügyminiszteri székben a t. belügyminiszter urat és évekig el fog húzódni a dolog.

A választókerületek összeállítása is a lehető legigazságtalanabb alapon történt. A mostani beosztás sem a lakosság, sem a választók száma, sem pedig a választókerület igazságos mértéke nem igazolja. Például mi igazság van abban, hogy Abrudbánya 154 választópolgárának vagy Vizakna város 232 választójának ugyanannyi joga legyen, mint Kassa 4000 vagy Hód-Mező-Vásárhely 4500 választójának. Ugyanilyen igazságtalanság van a községekből összealakított választókerületekben. A magyar-igeni kerület 500 választójának ugyanannyi joga van, mint az én választókerületem 4000 választójának, egy képviselőt küld. Mennyire hiányzik a kerületek beosztásában minden rendszer, azt fényesen igazolja a terület kérdése is. *(Halljuk!)* Nyitra vármegyének körülbelül 23.000 választópolgára van, s ugyanannyi képviselőt küld a magyar képviselőházba, mint a kétszer annyi területtel, kétszer annyi választópolgárral biró Pest vármegye. Pest vármegye például nagyobb területtel s körülbelül 10.000 el több választóval bir, mint Bihar vármegye, de azért Bihar több képviselőt küld a magyar képviselőházba, mint Pest vármegye. A választói jog egységes rendezésén, a választókerületek igazságos beosztásán kivül a választási eljárást is reformálni kell, hogy a választás tiszta és becsületes legyen, mert csak ily választásokból kerülhet ki tisztességes és becsületes képviselőház; a választások feletti biráskodást pedig független bíróságra kell bizni. Kérdem a t. miniszter urat, mi van azzal a szomorú sorsra jutott kuriai biráskodással? Mi a kormány álláspontja? Szándékozik-e azt a javaslatot rövid idő alatt újra beterjeszteni?

Ezek után, a miket a képviselőház reformjáról elmondtam, még röviden szólok a főrendiház reformjáról is.

S mivel nincs egy éve sem, hogy e tárgygyal itt a házban igen részletesen foglalkoztam, csak röviden jelezem akkori állásfoglalásomat. A népképviseleti alapra fektetett alkotmány elveivel a főrendiház mai szervezete egyáltalán össze nem egyezik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* E szervezet értelmében a születés véletlene ad törvényhozási jogot; már pedig az ész-joggal, a modern korszellemmel ellenkezik, hogy ezt a jogot valaki nem hazafiságának, munkásságának, képzettségének köszönhesse, hanem születésének és vagyonának. A főrendiház mai szervezetében állandó kerékkötője minden szabadelvűségnek. Valahányszor a nemzet nagyobb emócióba hozatott valamely szabadelvű intézmény által: mindannyiszor — mint a legközelebbi multban is — többszörös izenetváltásra volt szükség a két ház között, míg a liberális szabadság jogos igényei a főrendiházban is érvényesülhettek. A főrendiházban is a nemzet szabad képviseletének kell érvényesülnie. Közelebb kell azt hozni a nemzethez, a nemzet testéből kell annak életet adni. Bármerre nézünk, minden szabad állam vagy tisztán a választás alapján alakítja meg felsőházát, vagy legalább is igen sok választott tagot küld oda a kinevezett pairek közé. Azokban az államokban van a legegészségesebb politikai élet, a hol mind a két ház a választás alapján áll. Ezért a nemzet, a magyar faj érdekében szükségesnek tartom, hogy a szabadelvűség és a demokráczia alapján szervezzük újra a főrendiházat.

A belügyi költségvetést általánosságban nem fogadom el, hanem ajánlom a t. háznak, fogadja el a parlamenti reformra vonatkozó határozati javaslatomat, mely így szól: *(olvassa)*: »Határozati javaslat. A képviselőház utasítja a kormányt, hogy a képviselőválasztói jogosultságnak az egész országra kiterjedő egységes rendezéséről, a választói jognak az állampolgárokra legnagyobb mérvű kiterjesztéséről; a választásnál a kötelező titkos szavazás elrendeléséről; a kérvénynyel megtámadott választások érvényessége fölött itélkező független bíróság szervezéséről; a választói kerületek igazságos beosztásáról és a főrendiháznak népképviseleti alapon leendő ujjászervezéséről még a jelen ülésszak alatt terjeszszen a képviselőház elé törvényjavaslatot.« *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Miután a tárgyhoz még többen vannak feljegyezve, a vita folytatását javaslom a holnapi 10 órakor tartandó ülésre halasztani. *(Helyeslés.)*

Úgy látom, hogy ezt a ház elfogadja, az lesz tehát a holnapi ülés napirendje.

Most áttérhetünk az interpellácziókra. Visontai Soma képviselő úr, tessék interpellácziját megtenni.

Visontai Soma: T. ház! Ahhoz a tárgyhoz, melyről interpellálni szándékozom, már többen szólottak hozzá, és így röviden csak azon

Digitized by Google

eseményekről akarok beszélni, a melyek interpelláczióm alapjául szolgálnak. A t. ház már tudomást szerzett az előttem tett interpellácziókból, és a hírlapokból arról, hogy az aninai bányászok, a kiknek száma közel 3000-re rúg, a munkát beszüntették. Különböző közlemények jelentek meg a hirlapokban és hosszú időn át a közvélemény csakis az igazgatóság nyilatkozataival állott szemben. A bányatulajdonosként szereplő osztrák-magyar államvasuttársaság kommuniqué-iben úgy állította oda a dolgot, mintha a munkások érdekében mindent megtett volna, és mintha annak a társládának intézménye, a mely a sztrájknak tulajdonképeni okául szolgált, a munkások hozzájárulásával hozatott volna létre. A társaság említést tett bizonyos nagy áldozatokról, hogy évenkint 100.000 forinttal járult volna hozzá állítólag a munkás érdekek istápolásához, a munkások segélyezéséhez és a nyugdíj-illetékekhez és úgy tüntette fel az eseményeket, mintha a régi nyugdíj-intézménynek társládává való átalakítása, egyenesen a munkásoknak óhajtását képezte volna. Időközben a munkások részéről is történtek nyilatkozatok a sajtóban, és ha ezeket most már összevetjük magának az igazgatóságnak jelentéseivel, akkor kétségtelenül kitűnik, hogy itt valósággal jogcsonkítással, szerzett jogoknak konfiskálásával és a munkások ellen elkövetett súlyos sérelmekkel állunk szemben. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én ezeket magában az interpelláczióban igyekeztem kifejteni és azért méltóztassék megengedni, hogy interpellácziómat felolvassam. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):*

»Interpelláczió a tisztelt belügyminiszter, pénzügyminiszter és igazságügyminiszter urakhoz:

1. Van-e tudomása a tisztelt pénzügyminiszter urnak, mint a kinek hatósága alá a bányaügyek fölötti felügyelet tartozik, arról, hogy az osztrák-magyar államvasuttársaság tulajdonát képező aninai bányákban a munkások, kiknek száma közel 3000-re megy, a munkát beszüntették?

2. Tudja-e a tisztelt miniszter úr, hogy a munkások a munkabeszüntetés tényében rejlő rendkivüli önvédelem és önsegély igénybevételét azzal indokolják, hogy a munkaadó társaság a régi nyugdijintézetnek társládává történt átalakításával állítólag súlyos jogsérelmet követett volna el a munkások iránt; hogy a szerzett jogok semmibe sem vételével és a munkások tiltakozása daczára az özvegyeknek nyugdíjigényeit a jövőre nézve leszállította, a maximális nyugdíjra jogosító szolgálati tartamot pedig a bányamunkások élet- és egészségpusztító munkáját s életviszonyait tekintve különben is hosszú 30 esztendőről 40 esztendőre emelte fel?

3. Igaz-e, hogy a munkásokkal lefolyt egyezkedési tárgyalás alkalmával a munkások megbizottai az említett újítások, mint jogfosztások ellen állandóan tiltakoztak, hogy ezen tiltakozásnak a tisztelt miniszter úr előtt is küldöttségileg kifejezést adtak, és hogy ezen sérelmes új szabályzatok mégis a munkásokra oktrojáltattak és hogy ezeket kizárólag a tulajdonos társaság óhajainak megfelelőleg a bányakapitányság és később a tisztelt miniszter úr is helybenhagyták és szentesítették volna?

4. Hajlandó-e a tisztelt miniszter úr azokat az indokokat, melyek őt eljárásában vezették, valamint azokat a körülményeket, melyek ez ügyet megvilágítani alkalmasak, a képviselőház elé terjeszteni?

5. Van-e tudomása a tisztelt belügyminiszter urnak arról, hogy az Aninára kirendelt csendőrség az összegyülekezett munkások közé lőtt; hogy a csendőrség fegyvereinek golyói számos munkást leterítettek, számosan súlyosan megsebesítettek, hogy a sebesültek legtöbbje most a halállal vivódik? Hogy a munkások közül számosat vasra verve börtönbe dobtak, s hogy a letartóztatottak száma közel 30-ra rug?

6. Kérdem, mi indokolta egyáltalán a hatóság beavatkozását s különösen, hogy a csendőrség számos emberélet megsemmisítésével, számos egyén nyomorékká tételével pusztulást és nyomort hozott ártatlan családokra; özvegyek és árvák siratják gondozójukat, fentartójukat?

7. Szándékozik-e a tisztelt belügyminiszter úr szigorú vizsgálatot indítani, hogy a hatósági beavatkozás nem-e a munkások jogtalan terrorizálása és a munkaadó magánérdekeinek istápolására szolgált, és hogy a csendőrség fegyverhasználata és a nép közé való lövetés, a vérontás, az emberéletben való pusztítás jogos, törvényes volt-e? És hajlandó-e a tisztelt miniszter úr a munkaadó és a munkás érdekeit egyaránt és egyenlően megoltalmazni, hivatott államhatalmának megtorlását a kiderítendő bűnösökkel éreztetni?

8. Hajlandó-e az igazságügyminiszter úr az illetékes királyi főügyészség által a királyi ügyészséget utasítani, hogy az aninai munkászavargással összefüggő bűnvizsgálatra vonatkozó indítványainál legyen figyelemmel azon okokra, melyek a munkásokat a munkabeszüntetésre és a netaláni lázongásra ösztönözték és igyekezzék az előnyomozatot és vizsgálatot ez irányban is kiterjeszteni?« *(Helyeslés a szélső baloldalon..)*

Magában az interpelláczióban benrejlik már az indokolás és ennélfogva további érveléseket feleslegeseknek tartok, majd ha a tisztelt miniszter urak válaszolni fognak, megteszem egyéb megjegyzéseimet.

Elnök: Az interpelláczió a belügyi, pénz-

Digitized by Google

ügyi és igazságügyi miniszter urakhoz utasíttatik.

Kossuth Ferencz képviselő úr következik.

Kossuth Ferencz: T. ház! Az idő előre haladott volta miatt, nagyon röviden fogom interpellációmat indokolni.

Köztudomású dolog, hogy az orosz nagykanczellár, urának, az orosz czárnak rendelete folytán Párisba megy azért, hogy ott a köztársaság elnökének bemutatkozzék és a köztársaság minisztereivel érintkezésbe lépjen. Az is hírlik, hogy Berlinbe is el fog utazni, ámbár már oda nem olyan határozott és tüntető megbizással, mint a milyennel Párisba utazik.

A ki a diplomácziai szokásokat ismeri, az tudni fogja, hogy ily megbizást nagyon ritkán szoktak uralkodók adni ujonnan kinevezett minisztereiknek. Én részemről nem is emlékezem arra, hogy ily megbizást orosz kanczellár ezelőtt kapott volna.

A tény, melyet röviden előadni szerencsém volt, oly nagy fontosságú, hogy erre nézve az országgyülésnek tájékozást kellene szerezni, mert Magyarország érdekei bizonyos körülmények közt igen kompromittálva lehetnek az orosz politika vezérszereplése által. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mindenki tudja azt, hogy Francziaország és a német birodalom közt nagy ellentétek vannak és voltak azóta, a mióta 1870-ben a németek a franczia felett diadalmaskodtak. Mindenki tudja azt is, hogy a hármas szövetség tulajdonképen azért köttetett meg, hogy a franczia knak azt a hajlamát, hogy nagyobb háborút indítsanak Németország ellen Elszász és Lotharingia visszaszerzéséért, korlátozza, és igy Európa békéjét biztosítsa. Azt is tudja mindenki, hogy az egyetlen kérdés, a melyben Francziaország Németországgal egy úton halad, és jól vagy rosszúl felfogott érdekeik találkoznak, az a keleti kérdés. Itt Németország szabadkezet adott Oroszországnak azért, hogy oda irányuljon és ott legyen lekötve az orosz nagyhatalom, és a franczia vágyakat kevésbbé istápolja; Francziaország pedig azért támogatja Oroszországot, mert a nagy köztársaság Európa legnagyobb kényurában keresi főtámaszát, és a támogatás reményeért megváltoztatta a Keleten folytatott hagyományos politikáját és hozzá csatlakozott az orosz politikai czélok elősegítéséhez. Igy lévén a dolog, érdekel minket megtudni, hogy az a politika, a melynek érvényesítésére nézve valószínűleg most igen fontos elhatározások fognak létrejönni, mikor Oroszország czárjának kanczellárja Párisban és Berlinben látogatást tesz, vajjon milyen irányban fog haladni, abban az irányban-e, hogy Törökországban a török alattvalók állapotát javítsa és jogait védje, a mi a török kényuralommal szemben csak s szabadság átültetésével lehetséges, és ép ezért ez irányt nem tartom valószínűnek, mert ellenkezik Oroszország hagyományaival; vagy pedig azon irányban, hogy Oroszország hatalma terjeszkedjék a Balkán-félszigeten, és általában a Keleten, a mi az orosz politikának százados hagyománya.

Mindenki emlékezik azon nagy mészárlásokra, melyek Törökország területét vérrel borították el, és hogy e mészárlásokat az európai diplomáczia alkalmúl használta fel arra, hogy Konstantinápolyban egyetértőleg igyekezzék oda hatni, hogy Törökországban reformok létesíttessenek. De azt nem tudja senki, hogy milyen irányban akarják Törökországban a reformokat létesíteni, illetőleg oly irányban-e, hogy csak a keresztény lakosok helyzete javuljon, vagy olyanban, hogy Törökország összes lakosainak helyzete javíttassék. Mindenesetre az utóbbi volna a helyes dolog, minthogy még a keresztény fogalmak szerint sem helyes az, hogy csak a keresztények részesüljenek oltalomban, s ugyanazon ország más vallású lakosai tovább is ki legyenek szolgáltatva a kényuralom legmesszebb menő visszaéléseinek.

Emlékezni fognak a t. ház tagjai közül többen arra, hogy Törökországnak egykor volt alkotmánya, akkor, a mikor Midhát basa volt a nagyvezér. Midhát basa hozta be az alkotmányt, mely két évig funkczionált és feltehető, hogy a török viszonyoknak megfelelő volt, mert Midhát basa a török államférfiak legnagyobbika volt, hosszú szolgálati éveiben egymásután csaknem minden vilajetnek kormányzója lévén, Törökországnak helyzetét, a lakosság szellemét és képességeit tökéletesen jól ismerte; ha tehát alkotmánytervezetet készített, azt behozta és fentarthatónak vélte, a helyes feltevés az, hogy oly alkotmány gyakorlatilag megfelelt a törökországi helyzetnek és csakugyan kivihető és fentartható volt; de mert a szultán hatalmát korlátolta, a kényszer megsemmisítette azt és magának Midhát basa hatalmának is véget vetett s talán mint némelyek mondják, életének is erőszakkal vetettek véget.

Ha tehát a hatalmak működése Konstantinápolyban oda irányúl, hogy valami alkotmányosság jöjjön létre Törökországban, a melynek szárnyai alá húzódhassék Törökország minden lakossága, vallásküloubség nélkül, akkor mi ezt a törekvést Magyarországon teljes erőnkkel támogathatnók, mint a hogy támogathatnók azt is, ha a Balkán-félszigeten létrejött államok szabadsága és megerősödése irányában érvényesülne a hatalmak együttes működése.

De meg vagyok arról is győződve, hogy, ha ellenkező irányban működnének a nagyhatalmak, ha tudniillik az orosz hatalom terjeszke-

Digitized by Google

dését mozdítanák elő, akkor ennek az iránynak az osztrák-magyar monarchiának teljes erejével ellenállnia kellene.

Igen fontos kérdés tehát, hogy Magyarország, mely első helyen van érdekelve a keleti kérdések iránt, meg legyen nyugtatva az iránt, hogy tulajdonképen mily irányt fog venni keleten ez a politika, melyet Franczia- és Németország támogat, és a mely politikának vezetője ma Oroszország.

Hogy ezt megtudhassuk, van szerencsém benyujtani egy interpellácziót, annyival inkább, mert kell, hogy a magyar képviselőház a külügyekkel folyton foglalkozzék, a mit annál szükségesebbnek találok, mert az utolsó trónbeszédből a külügyek kihagyattak.

Vagyok bátor tehát interpellácziómat felolvasni *(olvassa)*:

»Interpelláczió a miniszterelnökhöz.

Van-e tudomása a miniszterelnök úrnak az orosz kanczellár párizsi és berlini utazásainak czéljáról?

Ha van, szándékozik-e ez iránt a képviselőházat tájékozni?

Szándékozik-e odahatni, hogy az orosz kanczellár utazásai által körvonalozott politikai akczió ne történjék az osztrák és magyar monarchia háta megett és érdekei ellen?« *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Közöltetni fog a miniszterelnök úrral.

Kubina József képviselő úr!

Kubina József: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Engedelmet kérek, hogy az interpellácziom alapját képező tényeket szárazon előadhassam.

Pozsonymegyében — mint országszerte — 1895-ben történtek a megyebizottsági tagválasztások. E megyének hegyentúli járásában mindenütt a néppárt jelöltjei lettek megválasztva. A néppártnak 191—195 szavazatával a szabadelvű párt 15—37 szavazata állott szemben.

E választások közül négy — úgy látszik a főszolgabíró utasítása folytán — meg lett felebbezve és meg is semmisíttetett, mert mint Búr-Szent-Györgyön is történt két választó hibásan volt bevezetve a választói jegyzékbe és ezek szavazata, minthogy a községi előljáróság és bizalmi férfiak által azonosíttattak, elfogadtatott.

A néppárti választók felebbeztek az állandó bíráló választmányhoz, de ez az igazoló választmány határozatát helybenhagyta.

Ennek folytán 1896. május 7-én kiirattak ismét a választások és vezetésükre ismét a Stomfáról hires Peczkó malaczkai szolgabírót küldték ki. Daczára ennek, a néppárt jelöltjei most már 285 szavazatot nyertek, az összes összeírt választók számának több mint $^2/_3$-át, a liberálisok 15 szavazata ellenében. Egy jegyző azonban megtámadta a választást és Pozsonymegye igazoló választmánya megsemmisítette azt a következő indokokból *(olvassa)*:

»1. A 74 éves Benkovics Jánosnak szavazata elfogadtatott a morvaszentjánosi képviselővválasztók névjegyzékébe bevezetett 52 éves hasonló nevű egyén szavazata helyett.

2. A 39 éves Szkuteczky Pálnak szavazata elfogadtatott a búrszentgyörgyi képviselővválasztók névjegyzékébe bevezetett 63 éves hasonló nevű egyén szavazata helyett.

3. Elfogadtattak továbbá morvaszentjánosi 178. házszámú Berkovics Istvánnak és 315. házszámú Leszkovszky Jánosnak szavazatai, holott az illető a választói névjegyzékben ugyanily nevű, de másházszámú (276. illetve 152. sz.) választók vannak bevezetve.

4. Hasonlóan elfogadtatott a búrszentgyőrgyi Hladik Márk helyett Hlagyik Márk szavazata.«

Itt csak a tót és a magyar helyesirásban van a különbség. És végre« . . . . 5. a választási jegyzőkönyvhöz csatolt névjegyzék szerint a kérdéses alkalommal 286 egyén szavazott, a beérkezett és lepecsételt szavazólapok száma pedig csak 285.«

Daczára annak, hogy az itt említett választók a községi előljáróságok és bizalmi férfiak által úgy személyre, mint választói jogosultságra nézve, azonosítva voltak, megsemmisíttetett a választás, mi ellen a néppárt választói felebbeztek, hivatkozva az összes választók $^2/_3$-át kitevő többségre s arra, hogy a felsorolt csekély házszám- és korkülönbségek nem alterálhatták a választás eredményét, és hogy a választás vezetésével megbizott szolgabíró, kinek a törvényt ismerni és alkalmazni kellett, e szavazatokat, ha törvényeseknek nem tartotta, visszautasíthatta volna. A megye állandó bíráló választmánya azonban folyó hó 21-iki határozatával a felebbezett határozatot az 1—3. és 5. pontokban foglalt indokok alapján helybenhagyta.

Ily alapon egyszerűen kizárhatnak minket egyszer s mindenkorra a megye közgyűléséből, mert ilyen esetek előfordúlhatnak bármikor. Kérdem már most a t. belügyminiszter úrtól, ki maga is, miként többen, bujtogatással vádolta a néppártot, vajjon szükséges-e nálunk, egészen tiszta tót vidéken másféle bujtogató? Nem elég okot szolgáltatnak-e erre ezek a közigazgatási hivatalnokok; nem vérig zaklatása-e ez a választóknak, a kiket egy és ugyanazon választásra háromszor is beczitálnak; a kiknek nemcsak, hogy szavazatukat elviszik, hanem anyagi kárt is okoznak azzal, hogy a második, harmadik községből beczitálják minduntalan? És nevezetes, hogy azon megyében történik ez, a hol a főispán a kormány által annyira dédelgetett

Digitized by Google

és választásairól, illetve a választások körüli erélyéről híres Szalavszky, a kiről különben — mellesleg mondva — a lapok nyilvánosan, sőt büntetetlenül már egy negyedéve irják, hogy ellene okmányhamisítás, csalás, ügyvédi bűntények alapján bűnfenyítő feljelentések tétettek és csak az elévülés folytán menekült ezen büntető vizsgálat alól. Kérem tehát a t. belügyminiszter urat, hogy miután nekünk most már...

Elnök: Figyelmeztetem a t. képviselő urat, hogy a házban nem lévő személyeket ilyen sértő ügyek támadó felemlítésével csak közérdekből és csak abban az esetben szabad...

Kubina József: Idéztem mindezeket.

Elnök: Idézve van, de képes-e most a képviselő úr az idézést bizonyítékokkal támogatni, midőn a vádat felhozza? Mert különben idézés ürügye alatt mindenféle sértést lehetne követni. Csak akkor hozhatók fel ily ügyek, ha az illető képviselő azokat maga itt a házban bizonyítékokkal támogatja.

Kubina József: Azért is jótállok, hogy megtörténtek ezen feljelentések ellene; ott vannak a nyitrai törvényszéknél.

Elnök: Az nem elég; ha valaki vádaskodólag itt lép fel, itt kell lenniök a bizonyítékoknak. A szabályok meg nem engedik, hogy a támadás itt történjék minden bizonyíték nélkül, melyek állítólag másutt vannak.

Kubina József: Az újságok alapján nyilatkoztam.

Elnök: Figyelmeztetem a képviselő urat, hogy az újságokra való hivatkozás még nem elég, ha maga a képviselő itt támadólag lép fel.

Kubina József: Csak azt vagyok bátor még megjegyezni, hogy a »Pressburger Tagblatt« már többször felhivta a főispán urat, hogy idézze törvény elé... *(Mozgés és nyugtalanság a jobboldalon.)*

Elnök: Tessék interpellációja tárgyára áttérni és jövőre a szabályhoz tartani magát.

Kubina József: Minthogy nekünk jogorvoslatunk ez ellen nincs, a t. belügyminiszter úrhoz fordulok, mert ő neki módjában áll esetleg az iratokat beszerezni, és a következő interpellációt intézem hozzá *(olvassa)*:

»Van-e tudomása a belügyminiszter úrnak arról, hogy Pozsony megye hegyentúli járásának nagyobb része 1895. évi október havától a megyebizottsági gyűlésen a közigazgatási hatóságok zaklatása folytán képviselve nincsen?

Hajlandó-e erről sürgősen hivatalos tudomást szerezni s ennek folytán az állampolgárokat a közigazgatási hivatalok zaklatása ellenében megvédeni, illetve őket alkotmányos jogaik élvezetéhez segíteni?«

Elnök: Kiadatik a belügyminiszter úrnak.

Perczel Dezső belügyminiszter: Talán megengedi az elnök úr, hogy mindjárt átvegyem és válaszoljak. *(Halljuk! Halljuk!)*

A hozzám intézett interpelláczió akként van tartva, hogy rögtön felelhetek reá. *(Halljuk! Halljuk!)* Az interpelláczió azt kérdi, van-e tudomásom erről az esetről? Hát kijelentem, hogy tudomásom nincs. A második kérdése, hogy hajlandó vagyok e tudomást szerezni és intézkedni: hát igenis hajlandó vagyok, az interpelláczió kézhez vétele után intézkedni fogok, hogy az adatok hozzám felterjesztessenek s a törvényes intézkedés megtétessék.

A midőn ezen interpelláczióra feleltem, nem tehetem, hogy ki ne terjeszkedjem arra a t. elnök úr által is már méltóképen méltatott indokolásra vagy indokoló beszédre, melylyel a képviselő úr jónak látta itt ezen interpelláczió keretébe belevonni Pozsony vármegye főispánjának személyét és különösen Pozsony vármegye ez idő szerinti főispánjának egy hirlapban minden alapot nélkülözőleg történt megtámadását. Nekem hivatalos tudomásom és legilletékesebb tudomásom van róla, hogy először teljesen valótlan az, a mit az általa idézett hirlap hozott, és másodszor hivatalos tudomásom van arról, mert bejelentetett nekem, hogy az illető főispán igenis megtette a sajtófeljelentést, tehát a törvény által nyujtott remédiumot vette igénybe, hogy a törvényes fórum előtt elégtételt nyerjen. Ezt tartottam kötelességemnek elmondani, mert teljesen osztozom az igen tisztelt elnök úr azon felfogásában, hogy itt nem levő személyeket ilyen teljesen alaptalan és igaztalan rágalmakkal megtámadni nemcsak nem parlamentáris, de nem is illendő dolog. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Kubina József: A t. miniszter úrnak interpellációmra adott feleletét most tudomásúl veszem; majd, ha az érdemben is választ kapok, akkor én is megteszem az észrevételeimet.

A mi pedig azt illeti, hogy a t. miniszter úr engem rágalmazással vádol, kénytelen vagyok ezt visszautasítani, mert én az ujságokra hivatkoztam, melyek a főispán urat felhívták, hogy ha nem igaz az, a mit róla mondanak, akkor vádolja be őket. *(Felkiáltások jobbfelől: Megtette!)* Még eddig nincs tudomásunk róla!

Perczel Dezső belügyminiszter: Csak nagyon röviden kivánom megjegyezni azt, hogy mily jogos volt előbb használt kitételem, mutatja az, hogy a képviselő úrnak vagy van tudomása a sajtófeljelentésről, vagy nincsen. Ha nincsen, akkor szerintem teljesen helytelen dolog volt, hogy oly ügyet, a melyet nem ismer alaposan, itt a parlamentben szóvá tett. A másik esetben, ha tudomása van az ügyről, akkor tudnia kellene először, hogy alaptalan,

Digitized by Google

épen a felsőbb birósági ítélet folytán azon nagyon könnyelmüen és egyoldalúan kiragadott tétel, mely azt mondja, hogy az illető ellen elévülés czímén szüntettetett be az eljárás. Másodszor pedig tudnia kellene, hogy megindíttatott a sajtóügyi eljárás, tehát alaptalan a visszautasítás, melyet irányomban használt. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Következik a szavazás. Kérdem a t. házat, miután a képviselő úr tudomásul vette az inierpellácziót, méltóztatik-e azt szintén tudomásúl venni? *(Igen.)* Tehát a miniszter úr válaszát a ház tudomásúl veszi.

Egyéb tárgy nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

37. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi január hó 29-én, pénteken,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Perczel Dezső, Erdély Sándor, b. Dániel Ernő, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét gróf Esterházy Kálmán jegyző úr vezeti; a javaslatok mellett felszólalókat Josipovich Géza és a javaslatok ellen felszólalókat Rakovszky István jegyző úr fogja jegyezni.

Kérem, hallgassák meg a múlt ülés jegyzőkönyvét.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a január 28-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a jegyzőkönyvre? Senkinek sem lévén, a jegyzőkönyv kitelesítve van.

Következik már most a belügyi költségvetés (Irom. 47) tárgyalásának folytatása.

Rakovszky István jegyző: Molnár János!

Molnár János: T. ház! Azokhoz, a miket tegnap Visontai Soma képviselő úr a gyülekezési és egyesülési jog mizériáiról itt elmondott, én is tudnék adatokat szolgáltatni, mert akkor, mikor mi az úgynevezett néppárti nagygyüléseket tartottuk, akárhányszor találkoztunk a főszolgabírák és a városi kapitányok azon kiváló, szives jóakaratával, a melyet itt Visontai képviselő úr említett. Tudniillik a mi gyüléseinket is akárhányszor »tudomásvétel« helyett »engedélyezték«, sőt az is megtörtént, hogy nem engedélyezték és pedig a legfurfangosabb módon és alakban. Például csak egy esettel fogok szolgálni. Mi Kőszegen bejelentettük a néppárti nagygyülést, azt a kapitányság tudomásúl is vette vagy engedélyezte. Szóval, minden kész volt már a néppárti gyülés megtartására másnap délelőtt 11 órakor, és ime délután, vagy este jön az alispántól egy végzés, a melyben tudatja az illető bejelentővel, hogy a városkapitánynak nem volt joga tudomásúl venni vagy engedélyezni azt a gyülést és pedig azért nem, mert Kőszeg városa nem törvényhatósági joggal felruházott város, így tehát ama engedélyezés a főszolgabíróhoz vagy az alispánhoz tartozik. És ime, az akkor kézbesíttetett, mikor már mód, alkalom s idő sem volt arra, hogy az imént említett törvényes formában, törvényes úton érvényt szerezhetett volna a néppárt kívánságának.

Volt az is, hogy nagyon könnyen, és úgyszólván semmi okból, feloszlatták gyüléseinket.

A mi az egyesülési jogot illeti, akárhányszor érkeztek hozzánk panaszok, hogy 8—10—12—14 hónapon át is ennek vagy annak a hivatalnak — melyiknek, nem tudom — asztalfiókjában nyugodtak vagy a hitelszövetkezet, vagy a katholikus kör, vagy a néppárti körnek azon alapszabályai, a melyeket a néppártiak küldtek fel helybenhagyás végett.

De ezekről sem beszélni nem akartam, sem beszélni nem akarok és pedig azon egyszerü okból nem, mert félek, hogy talán mosolyognak vagy kinevetnek a túloldalon az én naivságomért, hogy ilyen dolgokat még merek szellőztetni, hogy ily dolgokon még megütközöm, vagy ezek-

Digitized by Google

nek orvoslását e háztól vagy a t. kormánytól remélem.

De nem azért akartam felszólalni, hanem másért és pedig a következőkért. Igen örvendek, hogy midőn a minap a politikai jósok sorába léptem, se Falbbá, se Cassandrává nem lettem. Mert ime mit mondtam? Azt, hogy a t. túloldal végigskálázván a néppárt ellen való vádak egész nótáját, egynél megakadt, megállt s egész vehemenciájával azt fogja folytonosan a néppárt fejére zúdítani, azt vélvén, hogy ez lesz leginkább alkalmas a közvélemény lelkét-szivét a néppárt ellen hangolni. És ez az az úgynevezett nemzetiségi kérdés, illetőleg az a vád, a mely szerint a néppárt a nemzetiségekkel paktálna, velük szövetkeznék. Alig hogy e jóslat elhangzott ajkaimról, ime Ruffy Pál képviselő úr már tegnapelőtt előállt azzal, sőt már gruppirozza is a vádat, territorizálja, mert azt mondotta, hogy főleg a Felvidék panszlavizmusával kaczérkodunk, szövetkeztünk, paktálunk.

Először is, t. ház, midőn valamiről beszélünk, tudnunk kell, hogy mi az, a miről beszélünk. Mi tehát az a panszlavizmus? Az én felfogásom szerint és — azt hiszem — ez találkozni fog a t. ház meggyőződésével és véleményével is, a panszlávizmus egy kinövése a kornak, egy elitélendő, egy rosszalandó, megrovandó, szigorúan büntetendő törekvés, a mely megtagadván az egységes magyar állameszmét, kifelé gravitál; a mely egy nagy szláv birodalomnak szervezéséről álmodozik és kiszakadván a magyar nemzeti testből, oda akar tartozni. Azt hiszem, helyesen definiáltam így a panszlavizmust. Ha ez áll, — a mint kell, hogy álljon, — akkor úgy vélem, hogy azon két millió lakos közül, a kik ott vannak, az igen tisztelt Ruffy Pál képviselő úr állítása szerint száz ember is alig találkozik, a ki ezen általam jelzett panszlavizmusnak volna híve. *(Mozgás jobbfelől.)* És feltéve, hogy több van száznál, azokkal soha szóba nem áll a néppárt, hanem indignáczióval visszaútasítja még a közeledést is. És ha akármennyi van is közöttük, nem ott kell keresni, a kiknek jobbot nyújtott a néppárt, tudniillik a nép között, mert az a szegény felvidéki tót nép fogalommal sem bír a panszlavizmusról, azt sem tudja, milyen fán terem az. Annak a szegény, jó népnek csak három kivánsága van, először, hogy megvédelmezze és folyton ápolja hitét, másodszor, hogy legyen kenyere és harmadszor, hogy méltányos eljárásban részesüljön azok részéről, kik feljebbvalói. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Én nem tagadom, hogy mi azokat a felvidéki tótokot, épúgy, mint bármily nemzetiséget e törekvéseiben támogattuk, támogatjuk és fogjuk is támogatni örökre. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Először is támogatjuk őt az ő vallásos meggyőződése és vallásának megóvásában. Azonban soha nem mondtuk azt, a mit a t. képviselő úr állít, hogy őrizzék hitüket és védelmezzék a magyarok ellen. Soha egy sort erre nézve bizonyítékúl nem tud nekünk felmutatni, egy hangot, mely a mi ajkainkról elröppent volna, fölkapni. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Mi soha nem mondtuk, hogy őrizzék az ő hitüket a magyaroktól, hanem azt mondtuk, őrizzék vallásukat a liberalizmustól. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Ezt mondtuk és fogjuk is mondani, mert hogy oka van annak a népnek ettől vallását félteni, bizonyítja az, hogy épen a liberalizmus az, mely megszavazta az úgynevezett felekezetlenséget, mely semmi egyéb, mint nyilt és leplezetlen, vagy ha jobban tetszik, burkolt és leplezett vallástalanság. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Azután törekedni fogunk arra, hogy annak a népnek kenyere, megélhetési módja legyen. Nem szégyenlem, hogy én írtam nemrég az »Alkotmány«-ban azt a vezérczikket, a melyre Ruffy képviselő úr hivatkozott, hol szintén felhívtuk elvtársainkat, igyekezzenek mindenütt »hitelszövetkezetek és fogyasztási szövetkezetek« erigálására, hogy ezáltal kiemeljük azt a szegény népet az uzsorások karmai közül, *(Élénk helyeslés balfelől.)* melyek már majdnem egészen megfojtották.

És azután igyekszünk arra, hogy méltányos eljárásban részesüljenek azok a szegény tót emberek. Azt hiszem, t. ház, hogy nem kételkedik senki abban, hogy én testtel-lélekkel, szivem egész hevével tősgyökeres magyar vagyok. Magyar az egész családom, nincs senki közöttünk, ki még csak értene is tótúl. Nevemet sem vettem 50 krajczárért, hanem azt magával hozta a világra apám, és nem tudom hányadik dédapám. Azt hiszem, senki sem kételkedik tehát abban, hogy igazán teljes szívvel és lélekkel magyar vagyok. S ép azért, mert az vagyok, kivánom, hogy minden polgára e hazának megtanúlja a magyar nyelvet. Csakhogy itt nem egyezik meg a mi pártunk a túloldallal. Ők is akarnak magyarosítani, mi is akarunk magyarosítani, de más módon. Meg is írtam, de ha a t. ház szives türelme megengedi, el is mondom azt a kis anekdotát, történetkét, mely nagyon idevágó. Egy futár érkezett egy helyiségbe, s egy nem messze levő pusztára kellett volna vinnie levelet. Találkozik egy anyókával a falu végén, és azt kérdezi tőle, merre van az a puszta, illetve, hogy merre kell oda menni? Az az anyóka két útra mutatott, mondván: Erre közelebb, de arra hamarabb. Nem értette az illető az utasítást, és neki vágott az úgynevezett közelebbi útnak. De ime, mit tapasztalt? Azt, hogy lapos, posványos vidék van arra, mely

Digitized by Google

nagyon süppedékes volt a nemrég lefolyt esőzések folytán, úgy, hogy a fél útról vissza kellett neki térnie, és neki vágnia annak az útnak, a melyről azt mondta az anyóka: hogy »hamarabb«. Mi is így csinálunk, t. ház, nem a közelebbi, hanem a hamarábbi utat választjuk. És hogy ez csakugyan így van, ezt csakhamar meg fogom bizonyítani. Ime az is méltányosság, t. képviselőház, hogy egy tősgyökeres tót helységbe — nem egybe, hanem százba — odaállítanak egy tősgyökeres magyar tanítót, ki egy árva hangot sem ért azon nép nyelvéből, a melynek gyermekeit tanítja? *(Felkiáltások jobbról: Hol?)* De hány helyütt! Mikor nálunk a Bach-rendszer alatt germanizálni akartak, akkor sem küldtek a népiskolákba német tanítókat, hanem csak a középiskolákba, és úgy-e bár méltán felháborodtunk ez ellen? És ime most odamegy a magyar tanító a tót népiskolába és azt a tót gyermeket magyarúl kezdi tanítani. És mi ennek következése? Az a gyerek felnő, és sem magyarúl, sem tótúl nem tud tisztességesen.

A néppárt nem így magyarosít. Kivált mi katholikus papok büszkén hivatkozhatunk arra, hogy hányan vannak közöttünk, kik már egész tót helységeket megmagyarosítottak — de nem a liberális rendszer szerint — elannyira, hogy ott már a tót prédikáczió is feleslegessé vált. *(Úgy van! a baloldal hátsó padjain.)* Smialovszky képviselő úrra hivatkozom, tessék példáúl megnézni Zsolnát. Ott apáczák vannak; 10—20 év előtt az egész lakosság tót volt és magyar hangot alig lehetett hallani. De a kik kikerűltek abból az iskolából, a hol tótúl is tudnak és magyarúl is tanítanak, nemcsak gyönyörűen beszélik a magyar nyelvet, hanem nem is akarnak másként beszélni. Midőn tehát mi is azt akarjuk, hogy egész nemzedékek tanúljanak magyarúl, de nem oly erőszakosan, nem oly hamar, mint a t. túloldal óhajtaná: ezért bizonyára nem érdemeljük meg a hazaárulás vádját! *(Úgy van! a baloldal hátulsó padjain.)*

Akárhányszor megtörténik az is, hogy olyan tisztviselőt tesznek nemzetiségi vidékekre, kivált a Felvidékre, a kik semmit sem értenek azon nép nyelvén, a mely között működnek. Hát ez méltányosság? És midőn mi ennek ellenkezőjét kivánjuk, hazaárulók vagyunk?

Azt mondja a nemzetiségi törvény: »Az ország minden lakosa azon esetekben, a melyekben ügyvéd közbejötte nélkül akár felperesi, akár alperesi, akár folyamodó minőségben, személyesen vagy megbízott által veszi és veheti igénybe a törvény oltalmát és a bíró segélyét: saját községi bírósága előtt anyanyelvét használhatja.« És ime már nem egyszer jött panasz, hogy ha egy felvidéki tót ember tót nyelven folyamodványt írt a szolgabíróhoz, 5—10 forintra megbírságolták. *(Ellenmondás jobbfelől.)* Hát ez méltányosság? Azt is mondja a nemzetiségi törvény: »Az idézési végzés a megidézendő fél érdekében, ha rögtön kitudható, annak anyanyelvén, különben pedig azon községnek, a melyben a megidézendő fél lakik, jegyzőkönyvi nyelvén stb. . . . . fogalmazandó.« S mit látunk? Azt, hogy a szegény tót nép megkapja a magyar idézést, holott nemcsak maga nem tud magyarúl, de az egész kis községben sem senki. És mi történik? Nem jelenik meg az idézésre, mert nem tudja, hogy mikorra és mire idézték, és elmakacsolják. Vagy kap egy ítéletet, egy végzést, és nem élhet ellene jogorvoslattal, mert nem érti, és e miatt anyagi kárt is szenved, s akárhányszor súlyosat Hát ez méltányosság? És ha mi ennek ellenkezőjét sürgetjük, akkor hazaárulók és nemzetellenesek vagyunk?

Azt méltóztatott továbbá Ruffy Pál képviselő úrnak felhozni, hogy mi katholikus köröket igyekszünk alkotni, s hogy azok a panszlavizmusnak góczpontjaivá lesznek, mert ott mást mint tótnyelvű művet nem olvasnak. Hát, t. ház, én úgy vélem, hogy épúgy, a mint a ki nem tud arabsúl, az ne beszéljen arabsúl: azon szerint a ki nem tud magyarúl, az nem olvashat magyarúl. Hiszen majd meg fognak magyarosodni azok is, de addig, a míg ezt nem tehetik, vagy a mennyiben már azt nem tehetnék, mert idősek, addig olyan nyelven fognak a szellemi táplálékkal élni, a milyen nyelvet tanúltak és a melyet apáiktól örököltek. Azt a »Krestyán«-t pedig bátran olvashatják; mert kérdezem úgy Ruffy képviselő urat, mint a t. házat, hogy mikor vádolta azt a kir. ügyész panszlavizmussal, pedig ugyancsak vigyáz és vadász reá?! Két-három ízben állították már a czikk-irókat és a szerkesztőt a vádbiróság elé, de sohasem panszlavizmus czímén és azokat is, a kiket más alapon vádoltak, egytől egyig felmentette az esküdtszék.

Ruffy Pál t. képviselő úr azt, a mi ebben, vagy más újságunkban van, gyöngéden bolondés mérges gombának nevezte. Én azt hiszem, hogy ellene elég, ha azt mondom, hogy még az Árgus-szemű államügyészek sem találták azokat mérges- vagy bolondgombáknak. *(Helyeslés balfelől.)*

És most végül azt kérdezem, hogy a felvidéki választásoknál ugyan méltányossággal jártak-e el ezekkel a szegény tót emberekkel? Én tudok esetet, t. képviselőház, és szivemből, lelkemből sajnálom hogy megtörtént, hogy a választás után ezek a szegény tót emberek letérdeltek és azt mondták, hogy jöjjön inkább az orosz, mert annak a kancsukája sokkal enyhébb és szelídebb, mint ez a választási eljárás. *(Mozgás és ellenmondás jobbfelől.)* Azt mondották,

Digitized by Google

hogy sokkal jobb volt az úgynevezett Bachrendszer mert akkor legalább nem ámítottak bennünket azzal, hogy szabadon választhatunk, hanem küldtek Bécsből vagy Prágából embereket, a kik méltányosan és igazságosan bántak velünk. Ez csinálja a panszlavizmust, t. ház, és nem a mi eljárásunk, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* a mely mindig a jónak és igaznak védelmére irányúl.

Többet, t. képviselőház, sem én, sem azon párt, a melyikhez tartozom, többé nem fog reflektálni a mi nemzetiségekkel való állítólagos paktálásunk vádjára. Először azért nem, mert meg vagyok győződve, hogy a t. túloldalt, akármilyen zengzetes nyelven, akármilyen erős argumentumokkal védekezzünk is, meggyőzni nem fogjuk; és másodszor azért nem, mivel nagyon jól tudjuk, hogy minél gyakrabban fog felhangzani ez a vád a t. túloldal ajkain, a közönség józan része, a melynek ítéletére mi egyedül adunk valamit, úgy tesz majd ezen vádak hallatára, mint az, a kinek folytonosan a »nótáját« húzzák, hogy tudniillik végül úgy megúnja, hogy veszi a kalapját és távozik onnan, a hol annak a nótának csak első akkordjait is véletlenül meghallja.

Ezeket akartam elmondani Ruffy Pál t. képviselő úr szavaira, és ezeket elmondván, kijelentem, hogy a költségvetést nem fogadom el.

Josipovich Géza jegyző: Lehoczky Vilmos!

Lehoczky Vilmos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Előttem szóló Molnár János tisztelt képviselő úr definicióját a panszlavizmusról elfogadom; elfogadom azon állítását is, hogy a panszlavizmussal azt a tót népet, a mely a Felvidéken lakik, vádolni nem lehet. De midőn definiálva ezt, rámutatott arra is, hogy a néppárt a pánszlavizmussal nem szövetkezett, ezt nem fogadhatom el, mert nem fogja eltagadhatni és megczáfolhatni azon adatokat, a melyeket én erre vonatkozólag egész röviden el fogok mondani. *(Halljuk! Halljuk!)* A stubnyai választókerületnek egyhangúlag megválasztott képviselője vagyok és nem is azért lettem egyhangúlag megválasztva, mert a néppárt nem akart jelöltet állítani, de mert az ottani nép, az ottani választóközönség a néppártot abszolute nem akarta ott látni se. De arról biztos tudomásom van, — be tudom bizonyítani, — hogy a szucsányi esperes Paulovics József házánál Zmeskál Zoltán a néppárt vezértagja épen azokkal, kiket az egész Magyarország olyanoknak tart, mint a kik azoknak a törekvéseknek zászlóvivői, a mely szerint a panszlavizmust definiálni méltóztatott, többször tanácskozott; ott volt Mudrony, ott volt Hurbán, Pietor, Csajda, Dula. *(Felkiáltások jobbfelől: Gyalázat! Nagyon szép társaság! Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Másik tény az, hogy a stubnyai választókerületben, a hol Turek Károly szklenói plébános mint néppárti jelölt fellépett Justh György megválasztott képviselő ellen, ott a bizalmi férfiakat nem ezen kerületből jelölték, hanem a szucsányi választókerületből Halossa Andrást, Mudrony vejét és dr. Vanovics Jánost, két panszlávot, s ezek voltak a választásnál a néppárt bizalmi férfiai. Kérdem a képviselő urat, nem szövetkezés-e ez a panszlavizmussal? Ezt akartam röviden elmondani; a költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások: Erre feleljen!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Rakovszky István jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. ház! Miután egy konkrét kérdésben szándékozom a t. képviselőházat felvilágosítani, legmélyebb sajnálatomra, bármennyire háladatosnak igérkeznék is az, e pillanatban nem vagyok azon szerencsés helyzetben, hogy a t. néppárt által felvetett panszlavizmus kérdésének vitatásába behatóbban bocsátkozhatnám; azonban egy dolgot mégis fel kell, hogy említsek. *(Halljuk! Halljuk!)* Az minden kétségen kivül áll, hogy én, a ki a Felvidéken gyakrabban megfordulok és a ki ismerem a Felvidék közhangulatát, nagyon jó hazafiaktól és oly férfiak ajkáról, a kik a néppárthoz talán érzelmek dolgában közelebb állanak, ismételten és ismételten hallottam felhangzani azon panaszt, hogy tényleg a Felvidéken a néppárt a panszlavizmus apostolaival szövetségben lép fel mindenhol. Így különösen Pozsony megyében konkrét alakban hozatott ez fel és magam is meggyőződtem arról a választásokat ellenőrizve, hogy azokat a férfiakat, a kik számos alkalommal állottak panszlavizmus vádja miatt bíróság előtt, a kik a kievi szent zarándoklatban is résztvettek, mint Mudrony et consortes, én a néppárt oldala mellett láttam a választások alatt küzdeni. Azonban, t. ház, ez lehet inczidentális véletlen is; a mit azonban nem tartok véletlennek és a mit én a t. néppárt szives figyelmébe akarok ajánlani, az az a körülmény, hogy midőn gróf Zichy Nándor, tehát a pártnak elismert vezére, Ürményben beszédet mondott, azon alkalommal, az odasereglett hivekkel találkozván, tőlük maguktól hallottam, hogy gróf Zichy Nándor Ürményben olyan nyilatkozatot tett, hogy nincs a föld kerekségén olyan nemzet, mint a magyar, mely a nemzetiségekkel szemben olyan eltipró törekvést tanusítana, mint a magyar. *(Felkiáltások jobbról: Nagyon szép!)*

Ilyen dolgok után talán érdekében lesz a t. néppártnak, hogy legközelebbi politikai tevékenységével mindenesetre eleven bizonyítékát szolgáltassa annak, hogy ezekkel a törekvésekkel sem nem rokonszenvez, sem azokkal semmiféle

Digitized by Google

szolidaritásban nem áll, mert itt e házában ez iránt semmiféle véleményeltérés a politikusok között nincs és nem is lesz, hogy a néppárt a nemzetiségi velleitások felhasználásával és az azokkal való szövetkezéssel dolgozott. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

Mi mindenesetre ellenőrzés alatt fogjuk tartani ezen kérdést és ha a t. képviselő urak, a kik a néppárt meggyőződését képviselik, idebenn és odakünn, minden alkalmat meg fognak ragadni, hogy a képviselőházat meggyőzzék arról, hogy ez a vélemény helytelenül alakult felőlük, a magam részéről csak örvendenék, ha ezt konstatálhatnám.

Most pedig egy másik kérdésről akarok szólani. A belügyi tárczának mindenesetre egyik kimagasló pontja a rendszer szempontjából a főispáni institucziő. A politikai bizalmon kivül egy miniszterrel szemben az egyéni bizalom mértékére is lényeges befolyással bir, ha az általa kezelt institucziő esetleg olyan súlyos hibákat tárna fel, a melyek a becsület szempontjából is kifogásolhatók. Én meglehetős hosszú időt töltöttem már politikai küzdelmekben itt e házban és sohasem szoktam kiméletes lenni előttem igazolt bűnökkel szemben, de ép annyira rigorózus vagyok abban a tekintetben is, hogy a ki közpályát tölt be, az ne legyen igazságtalan támadásoknak kitéve, különösen a képviselőházban, hol egyénileg magát nem védheti mindig. Nem közönséges dolog tehát az, hogy ha egy volt államtitkárról és jelenleg funkczionáló főispánról olyan vádak emeltetnek a belügyi kormányzattal kapcsolatosan, hogy ő okirathamisítás, csalás és nem tudom miféle visszaélés miatt vád alatt áll. Sajnálom, hogy a tegnapi napon nem volt szerencsém az ülésen jelen lehetni; de mert a lapokból értesültem arról, hogy Kubina József képviselő úr a tegnapi nap folyamán egy főispánnal szemben azt a vádat emelte, hogy okirathamisítás, csalás és ügyvédi visszaélés miatt ellene folyamatban levő bűnügyben csakis elévülés miatt szüntették meg az eljárást, mivel nekem az ügyről a legilletékesebb és legközvetlenebb tudomásom van, kötelességem ez irányban tájékoztatni a t. képviselőházat és kötelességem már előzetesen is bejelenteni, hogy a t. képviselő úr a tényállásnak csak felét mondotta el, a mi által oly gyanuba kevert egy közpályán működő férfiút, mely alkalmas arra, hogy becsületessége iránt a mi tiszteletünkben bizonyos csökkenés álljon be, holott ha a t. képviselő úr a való tényállást ismerve, annak másik felét is elmondja, nyomban annak homlokegyenest ellenkezőjéről győződött volna meg a t. képviselőház, a mit ő itt elmondott.

Az eset ez: *(Halljuk! Halljuk!)* Szalavszky Gyula, mielőtt főispán és államtitkárrá lett, ügyvéd volt. Ezen ügyvédi pályáján ő ellene bizonyos Takács Lipót és Csillaghy József urak bűnfenyitő feljelentést tettek okirathamisítás, csalás és ügyvédi visszaélés miatt.

Az első bíróság érdemleges okokból és elévülés okából is megszüntető határozatot hozott. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* A királyi tábla ezt jóvá hagyta, a kuriához intézett felebbezés folytán azonban a kuria nagyon helyesen azt mondta, hogyha elévülés esete forog fenn, ki van zárva, hogy a kérdéssel érdemleges okokkal is foglalkozhassék a bíróság. A kuria tehát tisztán elévülés szempontjából szüntette meg az eljárást.

Ámde mi történt most? Az, — és ez az, a mit a t. képviselő úr, mielőtt ily vádat a képviselőház előtt felhoz, könnyen megtudhatott volna ha utána jár: — hogy Szalavszky Gyula, mint akkor már főispán, a büntető törvénykönyv 229. §-a alapján, hamis vád miatt feljelentést tett az illető két fél ellen és miután csak elévülés okából szüntették meg ellene az eljárást, ő maga követelte a legszigorúbb vizsgálatot. Végre hónapokon át tartó szorgos vizsgálat és kutatás után meghozza a bíróság a határozatot, mely szerint Csillaghy József és Takács Lipót urak hamis vád miatt vád alá helyeztetnek. Felebbezés folytán a kir. tábla ezt helyben hagyja és midőn hamis vád miatt a végtárgyalást Nyitrán kitűzték, a két feljelentő fél, hogy ne fejezzem ki magamat máskép, elment Szalavszky Gyulához és térden állva kért tőle bocsánatot, okiratszerűleg kijelentvén, hogy vádjuk az első betűtől az utolsó betűig valótlan, a miről nemcsak a vizsgálat győzte meg őket, hanem magát a vádat jobb tudomásuk ellenére emelték. Ekkor Szalavszky Gyula volt oly nagylelkű, hogy nekik megbocsátott. *(Felkiáltások a jobboldalon: Gyalázat!)*

Ez a tényállás és miután tudom, hogy a t. belügyminiszter úrnak a megfelelő akta rendelkezésére áll, reménylem, nem fog késni azt a törvényhozás szine előtt felolvasni.

Azt hiszem azonban, hogy Kubina József t. képviselőtársam elhiszi nekem, hogy ezeket biztosan és közvetlenül tudom. Hogy ezt elmondtam, azt kötelességből tettem, mert bármennyire ki vannak is közttünk élesítve a politikai ellentétek, a becsület kérdése eddig Magyarországon nem volt pártkérdés. *(Élénk helyeslés.)*

Örömmel nyújtok ezzel alkalmat a t. képviselő úrnak is, hogy ezen előadás után, ha jónak látja, rektifikálja azon vádat, melyet tegnap a ház előtt emelt. Ez volt intenczióm; egyébként magát a tételt nem fogadom el. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Rakovszky István jegyző: Kubina József

Digitized by Google

Kubina József: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Már a napirend előtt akartam a saját igazolásomra felszólalni a tegnapi inczidens folytán, a mennyiben azonban ezt a ház mélyen tisztelt elnöke meg nem engedte, engedelmet kérek arra, hogy most Polónyi Géza t. képviselő úr beszéde után, visszatérhessek a tegnapi kijelentésre. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenekelőtt megjegyzem, és azt hiszem, erre képviselői minőségemben jogom is volt, hogy én csak közérdekből szólaltom fel. *(Nagy zaj és ellenmondások jobbfelől.)*

Azt hiszem, Magyarországon közérdek . . ., *(Felkiáltások jobbfelől: A rágalmazás nem közérdek! Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek. *(Zaj.)*

Kubina József: . . . hogy a míg Szalavszky úr Pozsony és Trencsén megyék főispánja, tehát a míg ilyen exponált állást foglal el, az ujságok nyilvánosan ne irhassanak róla büntetlenül ilyeneket. Én tehát csak alkalmat akartam neki nyújtani, hogy ezt megczáfolhassa, *(Felkiáltások jobbfelől: Áh!)* mivel november hó 11-ike óta nem történt, tudtommal, ez ügyben semmi. *(Nagy zaj.)*

Gajári Ödön előadó: Csak rágalmazta itt a házban.

Kubina József: Én azt hittem, hogy nem teszek rosszat, mégis az igen tisztelt belügyminiszter úr részéről a legridegebb támadásban részesültem, *(Felkiáltások jobbfelől: Jogosan!)* mert ő szószerint a következőket mondotta *(olvassa)*:

»A hozzám intézett interpelláczió akként van tartva, hogy rögtön felelhetek reá. *(Halljuk! Halljuk!)* Az interpelláczió azt kérdi, van-e tudomásom erről az esetről. Hát kijelenthetem, hogy tudomásom nincs. A második kérdése, hogy hajlandó vagyok-e tudomást szerezni és intézkedni: hát igenis hajlandó vagyok, az interpelláczió kézhez vétele után intézkedni fogok, hogy az adatok hozzám felterjesztessenek s a törvényes intézkedés megtétessék. Eddig az interpelláczió«.

»A midőn erre az interpelláczióra feleltem, nem tehetem, hogy ki ne terjeszkedjem arra a t. elnök úr által is már méltóképen méltatott indokolásra, vagy indokoló beszédre, melyet a képviselő úr jónak látta itt ezen interpelláczió keretébe belevonni Pozsony vármegye főispánjának személyét és különösen Pozsony vármegye ez idő szerinti főispánjának egy hírlapban minden alapot nélkülözőleg történt megtámadását. Nekem hivatalos tudomásom és legilletékesebb tudomásom van róla, hogy először teljesen valótlan az, a mit az általa idézett hírlap hozott, és másodszor hivatalos tudomásom van arról, mert bejelentetett nekem, hogy az illető főispán igenis megtette a sajtófeljelentést; tehát a törvény által nyújtott remédiumot vette igénybe, hogy a törvényes fórum előtt elégtételt nyerjen. Ezt tartottam kötelességemnek elmondani, mert teljesen osztozom az igen tisztelt elnök úr azon felfogásában, hogy itt nem levő személyeket ilyen teljesen alaptalan és igaztalan rágalmakkal megtámadni nemcsak nem parlamentáris, de nem is illendő dolog.« *(Igaz! Úgy is van! jobbfelől.)* Utóbb még azt mondja, hogy nekem« vagy van tudomásom az ügyről, vagy nincsen. Ha nincsen, akkor teljesen helytelen dolog volt, hogy oly ügyet, a melyet nem ismerek alaposan, itt a parlamentben szóvá tettem. A másik esetben, ha tudomásom van az ügyről, akkor tudnom kellene először, hogy épen a felsőbb bírósági itélet folytán alaptalan azon nagyon könnyelmüen és egyoldalúan kiragadott tétel, mely ellen azt mondja, hogy az illető elévülés czimén szüntettetett be az eljárás. Másodszor pedig tudnom kellene, hogy megindíttatott a sajtóügyi eljárás, tehát alaptalan a visszautasítás, melyet irányában használtam.« *(Úgy is van! jobbfelől.)*

Ezzel szemben igazolásomra vagyok bátor a következőket felhozni. Én Szalavszky főispán urat nem támadtam, nem vádoltam saját személyében. *(Felkiáltások jobbfelől: Csak rágalmazta!)* Megmondtam, hogy hol vannak ezek a dolgok nyilvánosan az ujságban megirva.

Sajnálom, hogy tegnap nem volt nálam semmiféle bizonyíték; de most igenis itt van. *(Mozgás.)* A t. belügyminiszter úr, ki azt mondja, hogy a felsőbiróság nem elévülés czimén mentette fel. *(Felkiáltások jobbfelől: Nem azt mondta! Zaj.)* Itt vannak saját szavai, most olvastam.

A királyi kuria az elsőbiróság végzését, a mely érdemi okokból is elutasította a vádat, helybenhagyta »a királyi táblának az elévülésre fektetett indokainál fogva». *(Mozgás.)*

Ezt ismét megfölebbezték; a királyi kuriához jutott, és a királyi kuria 8438. szám alatt azon végzést hozta, hogy a királyi itélőtáblának végzése indokolásánál fogva helybenhagyatik.

Ezekben, t. ház, azt hiszem, hogy azt, a mit az ujságok nyomán állitottam, be is bizonyítottam. *(Ellenmondások a jobboldalon.)* Én nem azt mondtam, hogy a mit felhoztam, az igaz; hanem, hogy az ujságok irják. *(Zaj.)*

Azt is szememre vetette a t. belügyminiszter úr, hogy miután e dologról szóltam, tudnom kellene azt is, hogy az illető főispán úr a »Pressburger Tagblatt« ellen már a sajtó-birósságnál a följelentést megtette. *(Egy hang a jobboldalon: A pozsonyi lapokban is benn volt! Zaj.)* Engedelmet kérek, én nem olvastam, *(Mozgás és zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)* de tegnap az igen tisztelt belügyminiszter úr kijelentése folytán táviratilag és telefonicze tudakozódtam

Digitized by Google

a »Pressburger Tagblatt«-nál s azt mondták, hogy az ő tudomásuk szerint még nincs följelentés téve; hogy ők sem hivatalosan nem bírnak arról tudomással, sem idézve nem lettek. Nekem tehát még kevésbbé lehetett tudomásom erről, mert én nem vagyok belügyminiszter, hogy nekem ilyen dolgokat jelentsenek. *(Derültség.)*

Madarász József: Be kár! *(Derültség.)*

Kubina József: Mindezek alapján, de főleg miután ma Polónyi Géza t. képviselőtársam azt mondotta, hogy ezen ügy elintézéséül Szalavszky főispán és társa az alapfeljelentésbeni feljelentők ellen hamis tanúskodás miatti váddal élt, és hogy a bíróságok ez ügyben a végtárgyalást kitűzték, az alapfeljelentőket vád alá helyezték, a kik tőle bocsánatot kértek, átlításaikat visszavonták, ezt tudomásúl vehetem, de erről nékem a mai napig nem volt tudomásom. *(Zaj.)*

Polónyi Géza: De lehetett volna! *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Kubina József: Nem is lehetett és nem is hallottam sehol. Én csak azt idéztem, a mi az ujságban volt, ott pedig hamis tanúskodás miatti vádról nem volt szó. Mindezek alapján, midőn még tagadásba veszem, hogy a t. belügyminiszter úr nekem a tegnapi inczidens alkalmából akár a házszabályokból, akár az illemből leczkéket osztogasson, mert erre csak a t házelnök urat tartom jogosúltnak: nem akarok könnyelmű itéletet mondani, hanem kérem az igen t. házat, hogy hasonlítsa össze a t. belügyminiszter úrnak az én interpelláczióm folytán itt elhangzott támadását és az én védelmemet, és az igen tisztelt házra bízom a továbbiakban az itéletet. *(Nagy zaj a jobboldalon. Felkiáltások a jobboldalon: El van ítélve! Elnök csenget.)* Miután a bizalommal hozzák összeköttetésbe, én a belügyi tárcza költségvetését nem fogadom el. *(Zaj.)*

Perczel Dezső belügyminiszter: Meg fogja nekem engedni a t. ház, hogy mielőtt a tételre vonatkozólag venném igénybe a szólás jogát, a most felmerült inczidensre nézve igen röviden nyilatkozzam, és én is épúgy, mint ő, a ház itéletére bízzam e kérdésben az állásfoglalást, s a házat arra kérhessem, legyen szíves csak nagyon rövid időre meghallgatni az általam elmondandókat és azután formálja meg a maga itéletét, mert meg kell vallanom, hogy én képviselőtársunk mai védelmét és igazolását még szánalmasabbnak és szégyenletesebbnek tartom, mint tegnapi beszédét. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

T. képviselőtársunk azt mondja, hogy én rosszúl idéztem a birósági itéletet. Én, t. ház, tudom, hogy abban az elévülés az alap, de miért? Azért, mert ha elévülés czímén intézkedik a bíróság, akkor az a meritumba nem mehet bele, de ezt úgy magyarázni, mintha a felső bíróság a dolog érdemében igazat adott volna a panaszlóknak, ép olyan, mintha t. képviselőtársamnak azt mondanám, hogy nem adok neki ebédet először azért, mert nem akarok és másodszor azért, mert főzve nincs. Azt hiszem, hogy ha egyszer nincsen főzve, hiába megy bárkihez, nem fog ebédet kapni. *(Derültség.)*

A mi a másodikat illeti, abban a helyzetben vagyok, hogy hivatalos adatok alapján nyilatkozhatom. Hozzám a megtámadott főispán még e hó első felében hivatalosan jelentette, hogy az illetékes hatóságnál beadta sajtóügyi feljelentését és az január ötödikén 158. szám alatt iktatva lett, a »Pressburger Tagblatt«, vagy nem tudom micsoda czímen megjelenő német lap ellen, az abban foglalt támadások miatt.

De végre, t. ház, hogy a legfrappánsabb bizonyítékkal is szolgáljak, a melyből azután a t. ház egészen könnyen levonhatja a maga itéletét a t. képviselő úrnak eljárására vonatkozólag, *(Halljuk! Halljuk!)* leszek bátor az illető főispán által szintén hivatalos úton hozzám felterjesztett azon nyilatkozatot felolvasni, a melyre iménti felszólalásában Polónyi képviselő úr is hivatkozott. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen okirat kiállíttatott Nyitrán 1893. évi január hó 12-én, aláírva Takács Lipót és Csillaghy József által sajátkezűleg. Itt van a négy tanú neve is. Szól pedig a nyilatkozat ekként *(olvassa)*:

»Nyilatkozat, melynek erejénél fogva alúlírottak ezennel kijelentjük, hogy mindazon bűnvádi feljelentések tekintetében, melyeket mi, méltóságos Szalavszky Gyula« — és itt sajnálom, hogy be kell vonnom egy harmadik nevet is, de nem kerülhetem el, ha szó szerint fel akarom olvasni — »és nagyságos Szirányi Sándor úr ellenében benyújtottunk, s a melyek folytán hamis vádaskodás miatt jogerejűleg vád alá vagyunk helyezve, ezennel ünnepélyesen elismerjük, hogy feljelentéseink merőben félreértésünk folytán lettek általunk benyújtva. Kijelentjük és elismerjük, hogy a feljelentéseinkben foglalt azon állítások, a melyekben mi méltóságos Szalavszky Gyula úrnak és nagyságos Szirányi Sándor úrnak becsületét érintve, őket büntetendő cselekmények elkövetésével vádoltuk — ténybelileg valótlanok s azokat a vizsgálat során szolgáltatott bizonyítékokkal, de ezennel kijelentett saját meggyőződésünkkel is — teljesen megczáfoltaknak ismerjük el.

Kijelentjük egyúttal azt is, hogy nekünk sem egyenkint, sem együttesen, sem Szalavszky Gyula ő méltósága, sem Szirányi Sándor úr ellen semmi czímen követelésünk nincs, és elle-

Digitized by Google

nünk ilyet nem is támasztunk, mert nem támaszthatunk.

Ily tényállás mellett kötelességünknek ismerjük a tőlünk telhető elégtételnek megadása czéljából azt is kijelenteni, hogy a legmélyebb sajnálkozásunkat fejezzük ki a fölött, hogy Szalavszky Gyula úr ő méltóságát és nagyságos Szirányi Sándor urat merőben alaptalanúl becsületükben ily súlyosan megsértettük, s hogy őket, a kik mint kifogástalan jellemű és tiszteletet parancsoló multú férfiak, feljelentéseink folytán a bűnperekben lefolyt vizsgálat által — épen mi, a kiknek tiszteletére leginkább számíthattak — közbecsülésükben csorbítottuk, s — habár rövid időre is — alaptalan gyanunak tettük ki.

Midőn ezen nyilatkozatunk által az elkövetett hibát sajnálkozásunk jeléül jóvátenni igyekszünk, egyúttal annak kijelentése mellett, hogy az aranyosmaróthi királyi törvényszék előtt 5893/1888. szám alatt folyamatba tett perünket is feltétlenül visszavontuk, illetve letettük, — arra kérjük Szalavszky Gyula ő méltóságát és nagyságos Szirányi Sándor urakat: méltóztassanak ezen elégtételadásunkban megnyugodva az ellenünk hamis vád miatt folyamatba tett panasztól való elállásuk által bennünket a további büntető eljárástól megóvni, s a folyamatba tett polgári pereknek a költségek kölcsönös megszüntetése mellett való beszüntetésébe beleegyezni.« *(Élénk felkiáltások jobbfelől: No hát! Itt van!)*

Azt hiszem, t. ház, ezen okmány felolvasása után felesleges volna ebben a kérdésben még egy szót is vesztegetnem, vagy ahhoz valamit hozzátennem és teljes nyugodtsággal bízhatom úgy tegnapi nyilatkozatomra vonatkozólag a saját szempontomból, valamint az itt oly súlyosan megtámadott Szalavszky Gyula főispán úr szempontjából, mint egyáltalában az egész főispáni kar szempontjából, a dolog elbírálását a t. háznak bölcs és higgadt ítéletére. *(Élénk helyeslés.)* Meg vagyok győződve, hogy a háznak ezen ítéletéhez, melyet itt levonni fog, minden korrektül gondolkozó tisztes ember csatlakozni fog. *(Élénk helyeslés. Úgy van!)*

Rakovszky István jegyző: Major Ferencz!

Major Ferencz: T. ház! Engedjék meg nekem, hogy pár szóval visszatérjek azokra, a miket Lehoczky Vilmos t. képviselőtársam itt elmondott. Én nem tartom magamat hivatottnak, hogy e kérdésre alapos választ adjak, azonban Zmeskál képviselőtársam, a ki ott mint személyes tanu szerepelt, mindenesetre első megjelenésekor e házban felelni fog reája. Arra nézve pedig, a mit igen tisztelt Polónyi képviselőtársam itt felhozott az ürményi gyűlésre vonatkozólag, határozottan kinyilatkoztathatom, mint a ki szintén jelen voltam e gyűlésen, hogy én az ott szintén elmondottakat nem hallottam, *(Zaj.)* miket gróf Zichy Nándor itt elmondottak gyanánt felhozott, hivatkozom a gyorsírói feljegyzésekre, a melyeknek teljes szövege az »Alkotmány«-ban meg is jelent, a melyet mindenki szóról-szóra el is olvashat, ott azokat megtalálni nem fogja.

Ezeket voltam bátor csak röviden megjegyezni. Minthogy a részleges költségvetésnél szándékozom felszólalni, ez alkalommal még csak azt jelentem ki, hogy a költségvetést nem fogadom el. *(Helyeslés a baloldal hátsó padjain.)*

Elnök: Senkisem lévén feljegyezve, kíván-e még valaki a tételhez szólni? Senkisem kívánván a vitát bezárom.

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! Meg fogja engedni a t. ház, hogy egyáltalában a tárczám költségvetésének ezen első tételénél megindúlt vita folyamán, valamint a korábban, úgy a felirati, mint a költségvetési általános vita folyamán is a belügyi igazgatásra vonatkozólag elmondottakra ezúttal kiterjeszkedjem és észrevételeimet megtegyem. *(Halljuk! Halljuk!)*.

T. ház! A legutóbbi napokban felszólalt t. képviselőtársaim mindenekelőtt a közigazgatás mai helyzetével foglalkoztak, közigazgatásunknak jelenlegi képét ecsetelték különféle szinekkel és vonásokkal, de meg kell engednem és teljes őszinteséggel mondhatom, hogy a legnagyobb része nem hizelgő módon nyilatkozott a közigazgatás mai állapotáról. Hát, t. ház, nem fogok és nem akarhatok én a mai közigazgatásnak védelmére kelni olyan szempontból, mintha én azt, a hogyan ma a közigazgatás folyik, minden tekintetben helyeselném vagy védeni kívánnám. De azt hiszem, t. ház, hogy annak, a ki a dolog mélyébe belepillant és objektive akar s tud ítélni, nem szabad és nem lehet azt mondania, hogy közigazgatásunk általában rossz, hanem ítélete csak az lehet, hogy közigazgatásunk, a hogy most tényleg fennáll, nem egyforma, nem egységes, nem egyöntetű, hanem úgy a közigazgatás egyes ágai, az adminisztráczió egyes nemei, valamint egyes vidékek szerint is különféle.

Mert, t. ház, méltóztassék végigtekinteni a közigazgatási ágak felett. Azt hiszem, mindenki igazat fog nekem adni abban, hogy vannak oly igazgatási ágak, a melyekről mindenki, még a legkérlelhetetlenebb kritikus is kénytelen elismerni, hogy ezen kérdésekben, ezen pontokban a közigazgatás menete ellen jogos panaszt emelni nem lehet; vannak esetek, a hol inkább igaza van a panasznak, vannak, a hol az állapotok nem felelnek meg a mai kívánalmaknak. Látjuk azt, hogy az országban csaknem annyiféle a közigazgatás, a hányféle középfokú hatóság van *(Igaz! Igaz! jobbelől.)* és itt találkozunk a köz-

Digitized by Google

igazgatásnak a legjobbtól a legrosszabbig mindenféle válfajával. De, t. ház, miért van ez így? Mert a mai rendszer mellett másként nem is lehet. Méltóztatnak tudni, hogy mai közigazgatásunk legnagyobb baja az, hogy eddigelé nem sikerült közigazgatásunk rendszerét teljes összhangba hozni a parlamentáris felelős kormányzattal és a népképviseleti parlamentarizmus jellegével.

És itt meg fogja nekem engedni a t. ház, hogy kapcsolatban azokkal, a miket többen, de különösen Eötvös Károly tisztelt képviselő úr épen erre és a most mindenkit foglalkoztató közigazgatási reform nagy problémájára vonatkozólag előadott, a magam részéről is behatoljak egy kissé talán a dolgok mélyébe és egy messzebb menő visszapillantást vessek közigazgatásunk fejlődésére. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenki tudja, hogy a vármegyei institucziő, úgy a mint abban a pillanatban fennállott, a mikor a 48-iki törvényhozás jónak látta azt, hogy a rendi alkotmány megváltoztatásával nálunk is meghonosítsa a parlamenti felelős kormányzati rendszert, kiváltságon, előjogon alapúlt. Mint ilyen, nagyon természetesen, a vármegyei szervezet nemcsak hogy megfelelt az akkori viszonyoknak, de akkor a lehető legjobb volt. Úgy bele illett azokba, hogy kielégíthetett minden igényt, minden kívánságot, megfelelhetett czéljának, sőt a mint általános szólásmód s a mint maga a törvény is kifejezi: a vármegye magának az alkotmányosságnak védbástyája volt. *(Igaz! Úgy van!)*

De, t. ház, a mint az volt és a mint mindenki csak a legnagyobb kegyelettel emlékezik meg a vármegyéknek e részbeli működéséről és kötelességteljesítéséről, épúgy nem lehetett és nem maradhatott tovább az a megváltozott viszonyok után, nem lehetett az többé akkor, mikor a rendi alkotmány helyébe a parlamentarizmus lépett és a miniszteri felelős kormányzat elve honosíttatott meg. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Nemcsak mi állítjuk ezt, t. ház, nemcsak a gyakorlat győzött meg arról bennünket, hanem abban a perczben, mikor az 1848-iki törvényhozás ezt elhatározta, maga is érezte, sőt maga is nyilvánosan nem egy izben, de többször ki is fejezte ezt. Méltóztassanak meghallgatni az 1848. évi XVI. törvényczikk bevezetését. A megyei hatóság ideiglenes gyakorlatáról szóló törvényczikk következőleg szól *(olvassa)*:

»A megyei szerkezetnek Magyarhon s kapcsolt részei alkotmányossága védbástyáinak a közszabadsággal összhangzásba hozatala, egyszersmind a közigazgatásnak időközben is minden megakadástóli megóvása tekintetéből rendeltetik:

1. §. A minisztérium a megyei szerkezetnek népképviselet alapján rendezéséről a legközelebbi országgyűlésnek törvényjavaslatot fog előterjeszteni.«

A következő 17. számú törvényczikk még tovább megy. Ez ugyanannak az elvnek hódolva, melyet az imént kiemeltem, már a tisztújításokat is beszünteti addig, mig az új törvény meg nem lesz és világosan kimondja, hogy *(olvassa)*: »a megyékben a legközelebbi országgyűlésen teendő intézkedésig tisztújító székek tartatni nem fognak.«

De, t. ház, nemcsak ezek bizonyítanak állításom mellett, hanem méltóztassanak most még figyelemmel lenni az 1848 : XXIX. törvényczikkre is. Ez »az ország közhivatalnokairól« szóló czímzést viseli s azt mondja *(olvassa)*: »A közigazgatásnak a miniszteri felelősséggel összhangzásba hozatala tekintetéből, a kormány kinevezésétől függő közhivatalok iránt rendeltetik:

1. §. A törvény útján kivüli elmozdíthatlanság egyedül az igazság szolgáltatásával megbizott birói hivatalokra szoríttatik.«

Méltóztatnak ebből látni, mennyire hangsúlyozta, mennyire expressis verbis kifejezte maga az a törvényhozás, a mely a parlamenti felelős kormányrendszert meghonosította, azt, hogy a megyeszerkezetet, — mint akkor általánosan a megyei rendszert nevezték, — összhangba kell hozni a miniszteri felelősséggel, a parlamentáris kormány rendszerével. *(Helyeslés jobbfelől.)* De méltóztassanak csak figyelemmel kisérni azokat a dolgokat, a melyek azóta történtek és a melyekre Eötvös Károly képviselő úr is hivatkozott, de a melyek ép az ellenkezőjét bizonyítják annak, mint a minő czélra ő ezeket az adatokat itt a ház előtt felhasználni kivánta; mert bizonyítják ép azt, hogy azóta minden kormány lépten-nyomon érezte, hogy ezt az összhangot lehetőleg helyreállítani kell. Ezt igazolják mindazok a törvényhozási intézkedések, melyek, a mint itten mondatott, toldozások-foldozások, s nem tudom, micsoda rontás-előidézők, azóta végbementek. Kétségtelen, hogy az 1869 : IV. törvényczikk, mely a juridikumot a politikumtól teljesen elkülöníti, nem tartozik azok közé, melyeket Eötvös Károly t. képviselő úr az elhibázott rontások, vagy toldások közé soroz, mert azt hiszem, ő mint jogász és ügyvéd a legjobban tudja, hogy az rendkivül előnyös volt, arra szükség volt és a legjobban bevált a mi igazságszolgáltatásunk kifejlődésére. Ez volt az első leghatározottabb lépés ebben a tekintetben. Nyomban utána következett az 1870-ik évi megyei törvény. Az 1870 : XLI. törvényczikk, nem egyébért, hanem pusztán azért, hogy azt a hiányt, azt az összhangot, ha teljesen nem is állítja helyre, de valahogy egy megélhetési

Digitized by Google

módot biztosítson, behozta a virilizmus intézményét. *(Egy hang a szélső baloldalon: Elég rosszul!)* A választást már korlátozta, mert kijelöléstől teszi függővé és a kijelölő választmányt akként alakitja meg, hogy abban a főispánnak minden körülmények közt túlsúlyt biztosít. Azonkivül az 1870. évi megyei törvény már egy bizonyos qualifikáczót is hoz be és ezzel is korlátozza a szabadválasztási képességet, tudniillik a főjegyzőre, az árvaszéki elnökre és a tiszti ügyészre megállapítja, hogy azoknak minő elméleti képzettséggel kell birniok. A levéltárnokot már akkor kiveszi a választott tisztviselők sorából, s azt mondja: azt a főispán nevezi ki. Következett azután mintegy további, szintén nem kis jelentőségű lépés az 1876 : XXXVIII. törvényczikk, mely az iskolaügy rendezése tekintetében engedett az államnak az iskolaügy terén is minél nagyobb befolyást. Lépten követte ezt az 1877 : XXIV. törvényczikk, én azt hiszem, az sem pusztán véletlen volt, hogy az 1877. évi törvényhozás a kormány javaslatára elhatározta azt, hogy a műszaki teendők jövőre az azelőtt a vármegyék által választott megyei mérnökök kezeiből kivétessenek, illetőleg a megyei mérnöki állomások a legközelebbi tisztujitások alkalmával megszünjenek és azoknak teendői az államépitészeti hivatalokra ruháztassanak. Valamint mindjárt ezután az 1879 : XXXI. törvényczikk, az erdőtörvény az erdők felügyelete tekintetében megszorítja a törvényhatóságok jogát és állami erdőfelügyelőket rendel kineveztetni, ezek intézményét honosítja meg. Egy, ezeket jelentőségben messze túlhaladó lépést tett a törvényhozás, de mindig következetesen ugyanabban az irányban, kétségtelenül ugyanazon szükségesség által hajtva 1881-ben, mikor az 1881 : III. törvényczikkel a csendőrség intézményét honosította meg, s megszüntette a vármegyék közbiztonsági szolgálatát. Azt hiszem, ez az intézmény nem azok közé tartozik, e mely nem állaná ki a legnyugodtabban az összehasonlitást az e részben ezelőtt tapasztalt rendszerrel, melyet nemcsak ellenségeink, hanem akárhány jóakarónk is úgy jellemeztek, hogy «pandurgazdaság«.

Csaknem ugyanakkor történt, — nem törvényhozási intézkedéssel, hanem a költségvetés keretében, melynek indokolása teljesen igazolta azt az alapelvet, melynek térfoglalását itt ki akarom mutatni — hogy az állategészségügyet is a földmivelésügyi minisztérium külön kinevezett közegeire kivánta bizni a törvényhozás, felhatalmazva a kormányt s megadva rá a fedezetet, hogy a törvényhatóságokban állami állatorvosi állások szerveztessenek.

A legutolsó az 1886 : XXI. törvényczikk, a mely ma is érvényben van. E törvénynek még sokkal messzebbmenő korlátozó intézkedései vannak a tisztviselői kar választása tekintetében, mert ez már nemcsak az egészségügyi szolgálatot teljesítő tisztviselőket, a főorvost, a járásorvost, hanem a számvevőségieket is, a főszámvevőt, az alszámvevőt a főispáni kinevezési jog körébe utalja. E mellett nagyon tágítja a kormánynak felügyeleti jogát a törvényhatóságok önkormányzati hatáskörére nézve. Nem szólok arról, hogy megengedi, hogy a kormány a törvényhatóságok bárminő ténykedését saját kiküldött közegei által a legbehatóbban megvizsgáltathassa, vagy hogy rendeletileg kötelezheti a törvényhatóságokat egyes, törvényen alapuló tételeknek budget-jükbe való felvételére: hanem szólok különösen arról, hogy a kormány jogot kapott, hogy a törvényhatóságoknak bármely hatáskörben hozott határozatait, akár hivatalos felülvizsgálat szempontjából, akár mások fölebbvitele folytán nemcsak megsemmisítheti, hanem azokban érdemileg is határozhat. Ebből látható, hogy e törvényhozás is, nemcsak a 48-iki, elismerte, hogy nekünk azt az ürt, melyet a 48-iki törvényhozás idő hiányában nem tudott betölteni, mert az illető törvényt nem terjesztette elő, mint rendelve volt, a legközelebbi országgyülésre, iparkodnunk kell folytonosan — mint a képviselő úr mondotta — toldozó-foldozó lépésekkel kitölteni. De nemcsak ez az útmutatása a mindenkori törvényhozásoknak, nemcsak ez a mindenkori szükségérzete a mindenkori kormányoknak, hanem a gyakorlati élet is bizonyít a mellett, hogy itt gyökeres reformra van szükség, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* oly reformra, mint azt az 1891 : XXXIV. törvényczikkben már elméleti jelentőséggel ki is mondta az 1887—91-iki törvényhozás, törvénybe iktatva azon elvet, hogy a közigazgatás állami feladatot képez.

A t. ház tehát nem fogja azt várni, hogy akkor, a mikor ismételt kijelentésekkel ezen törvényben nyert megbizatásnak eleget kivánok tenni, más úton haladhassak vagy más irányú javaslatot készithessek, mint a mely egyrészt ezen álláspontnak, de a törvény ezen megbizatásának is szorosan megfelel. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De, t. ház, nemcsak ez, hanem a mindennapi élet a legélénkebben győz meg bennünket arról, hogy erre a reformra a legégetőbben szükség van. Mert teljesen téves Horánszky t. képviselőtársam, igaz, hogy csak egy közbeszólásban tett azon megjegyzése, a melyet Kardos Kálmán t. képviselőtársam tegnap tartott beszéde közben ejtett, hogy dehogy nem találkozik elég tisztviselő. Én őt kimutatásszerűleg, aktaszerűleg meggyőzhetem arról, hogy úgy van. Mert mi haszna van ott a választási rendszernek, a hol egy állásra csak egy ember je-

Digitized by Google

lentkezik? Ott az teljesen illuzóriussá vált. Méltóztassék megnézni, nem mondom a legutóbbi tisztújítást, hanem az azelőtti választásokat, méltóztassék 6—6 évenként visszamenni és az összes törvényhatósági tisztújítási jegyzőkönyveket megnézni és azt fogja találni t. képviselőtársam, hogy elenyésző csekély számban vannak ott oly esetek felsorolva, a hol szavazás vagy választás történt; többnyire az egyedüli jelentkezőt, miután a kellő qualifikáczióval bírt, megválasztottnak jelentették ki. *(Helyeslés a jobboldalon.)* De, t. ház, akárhányszor főispánok intéznek hozzám sürgető előterjesztéseket, hogy: uram, segíts rajtunk, nem vagyunk képesek egyéneket kapni. És nemcsak közigazgatási gyakornoki állásokra, hanem szolgabírói és aljegyzői állásokra sem. Akárhány oly törvényhatóság van, a hol akkora szükség van fiatal emberekre, hogy a főispánok egyáltalában nem képesek az állásokat betölteni. *(Zaj. Felkiáltások a szélső baloldalon: Javítsák a fizetéseket! Elnök csenget.)* Méltóztassék már most viszonyítani ezekhez a többi állásokat. Nem szólok csak a bírói pályáról; mert azt mondják, hogy a ki erre van hivatással, az nem megy a közigazgatási pályára. De ott vannak a közigazgatás azon ágai, melyek már államilag szervezve vannak. Ott van a pénzügyi és műszaki pálya, ott vannak a kultur- és folyammérnökök, ott vannak az állami állatorvosok, egy egész hosszú sora az államilag alkalmazott tisztviselőknek. Ott mindig az a baj, hogy túlnyomó sok a pályázó és nincs olyan kis állás üresedésben, a melyre nemcsak pályázók, de a protekcziót keresők egész tömege ne jelentkeznék. Ez tehát csak bizonyít valamit. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Sajnálom különben, hogy Eötvös Károly t. képviselőtársam nincsen jelen, neki is szolgálhatnék egy frappáns bizonyítékkal e tekintetben. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, nem követek el indiszkrécziót, ha ő rá magára hivatkozom: ő maga is a 60-as években Veszprém vármegye tisztikarának volt tagja mint alügyész, és mikor a királyi ügyészségeket szervezték, azonnal átsietett és ott királyi ügyész lett, *(Derültség a jobboldalon.)* otthagyva a megyei szolgálatot. Nem azért, mintha talán rosszakarattal viseltetett volna a megye iránt, kétségkivül nem ebből az okból tette, hanem abból, a miből ma is teszik akárhányan, hogy ha nem szükséges, nem teszik ki magukat választásnak; mert tudják, hogy bármilyen pontosan, szorgalmasan teljesítsék is kötelességeiket, egy csekélység, egy előkelő vármegyei férfiúnak a szeszélye kegyvesztetté teheti őket és hat évi szolgálat után egyszerűen állásnélküli helyzetbe jutnak.

Hát, t. ház, mindezek, azt hiszem, égetően bizonyítják és teljesen beigazolják azt, hogy úgy mint a trónbeszédben is kifejezést nyert, parancsoló szükség van arra, hogy mi ezt a nagy reformot már minél előbb életbeléptessük. *(Úgy van! jobbfelől.)* Hát jelenthetem a t. háznak, kiegészítéséül annak, a mit e részben már itt ismételten mondottam, hogy mindazok a törvényalkotási és előkészítési munkálatok, a melyek az 1891 : XXXIV. törvényczikkből folynak, elkészültek, még pedig úgy, a mint itt már volt alkalmam kijelenteni. Elkészült a vármegyék közigazgatásáról szóló, mely magába öleli a vármegyei önkormányzatnak szervezését is; elkészült a városokról szóló, elkészült a községekről szóló és végre elkészült még egy, mely ugyan szigorúan véve nem tartozik az 1891. évi törvényben felhozottak közé, de a melyet az 1891-iki tárgyalások alkalmával annyira hangsúlyozott garancziális törvényjavaslatokból elkészíthetőnek és elkészítendőnek magam is tartottam, tudniillik a tisztviselők felelősségrevonásáról, a fegyelmi eljárásról szóló törvényjavaslat. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

De, t. ház, azt is hozzá kell tennem, hogy miután nagyon természetes, hogy ezen törvényjavaslatok nem mind — habár az alapvető eszmék megbeszéltettek behatóan, kölcsönösen és ismételten — mégis nem egy fejnek és nem egy kéznek munkálatai: azoknak egyhangba hozataláról, úgyszólván arról a bizonyos simítási eljárásról még gondoskodni kell és ebben leli indokát az, hogy még ma nem vagyok abban a helyzetben, hogy ezeket a törvényjavaslatokat nyilvánosságra hozhassam; de, t. ház, igenis igérhetem és a leghatározottabban kilátásba helyezhetem, hogy miután a képviselőház a jelen év folyamán amúgy is a most előttünk álló nagyfontosságú közgazdasági kiegyezések tárgyalásával annyira igénybe lesz véve, hogy ezen kérdéseknek komoly és kétségtelenül nagy időt igénybe veendő tárgyalására alig érhetne rá: a törvényjavaslatok oly időben fognak a ház elé terjesztetni, hogy a jövő őszi ülésszakban az alatt, a míg a ház pénzügyi bizottsága az 1898-ik évi költségelőirányzatot tárgyalja, addig a háznak közigazgatási s részben pénzügyi, vagy a fegyelmi részt illetőleg igazságügyi bizottsága is már ezeket a törvényjavaslatokat tárgyalhassa úgy, hogy jelentéseiket oly időben adhassák be, hogy a képviselőház az 1898. évi budget letárgyalása után nyomban ezen nagyfontosságú törvényjavaslatok tárgyalásához hozzáfoghasson. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Itt kell, t. ház, hogy nyilatkozzam, ha nem csalódom Tóth János képviselő úrnak tegnapi beszédében kifejezésre jutott azon kérdése felett is, hogy óhajtandó volna, hogy ezen törvény-

Digitized by Google

javaslatok ne csak meglepetésszerűen hozassanak a ház asztalára, hanem igenis nyilvánosságra kerüljenek.

T. ház! Csak ismétlésekbe bocsátkoznám akkor, ha kijelenteném, — úgy a mint ennek kétségkívül nyoma van, nemcsak a múlt évi, hanem a két év előtti belügyminiszteri költségvetés tárgyalása alkalmával elmondott beszédemben, — hogy magam is úgy vagyok meggyőződve, — be is fogom váltani, — hogy mielőtt a háznak bemutatnám ezen törvényjavaslatokat, gondoskodni fogok azok kellő nyilvánosságra hozataláról, úgy hogy az illetékes köröknek alkalmuk legyen azokkal korábban is foglalkozni, semhogy azok a törvényhozási működésnek tényleges szubsztrátumát képezendik. *(Általános helyeslés.)*

Belemenni, t. ház, most ezen négy egybefüggő törvényjavaslat tartalmának részleteibe, azt hiszem, sem nem kívánatos, sem nem czélszerű; de ez némileg lehetetlen is volna, a mennyiben, ha ebbe belemegyünk, a diskussziónak kétségtelenül oly bő anyagát szolgáltatnók, hogy maga ezen megbeszélés ismét hetekre elhalasztaná költségvetési vitánkat.

Fő alapelvül csak azt jelzem, a mit már előbb is kifejezésre juttattam, hogy a rendszer a tisztviselők állami kinevezésére van fektetve, de e mellett nagy súly van arra is helyezve, — és azt hiszem, hogy ebben a tekintetben, t. ház, be fogja látni, hogy nem kecsegtetés az, a mit most állítok, — hogy az önkormányzat számára is oly tér és oly keret létesíttetnék, a melyet a törvényhatóságok nemcsak betölteni képesek, de a melyet betölteni érdemes is, hogy egy valódi, egy igazi tartalommal biró olyan önkormányzat létesíttessék, a mely a vármegyéknek — a mostani rendszerhez viszonyítva — nagyobb mozgási képességet biztosít, a mely — három irányban domboríthatom ezt ki — az által érhető el, hogy egyrészt azoknak a tárgyaknak a száma, a melyek felsőbb jóváhagyás feltételéhez kötvék, kevesbíttetik; másrészt ha megállapíttatik, hogy minő esetekben nem tagadható meg ez a felsőbb jóváhagyás, tehát milyen esetekben kell annak szükségszerűen megadatni; harmadszor pedig, ha a törvényhatóságok határozatainak egy bizonyos körére — természetesen úgy állítva azt össze, hogy a nélkül, hogy az állam érdeke itt veszélyeztetnék, vagy pedig az egyeseknek ezáltal jogsérelem okoztatnék — a fölebbvitel egyszerűen kizáratnék, vagyis az inappellabilitásnak az elve ezen esetekre a törvényben kimondatnék.

T. ház! Azt hiszem, hogy ezekben az önkormányzatnak a kifejtésére a törvényhatóságoknak nemcsak a lehetőség meg lesz adva, de meg lesz az adva akként, hogy, hacsak a legkisebb jóakarat — a mint nem feltételezhető, hogy másként legyen — az érintett közegek részéről bekövetkezni fog, akkor az önkormányzati életnek erősebb fejlődését és fölvirágzását jogosan elvárhatjuk. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

T. ház! Nem kívánok tovább ennél a kérdésnél immorálni, hanem, ha már a vezetésemre bízott minisztérium kodifikaczionális tevékenységéről nyilatkoznom kell, hogy kiegészítésül némelyeket elmondjak. Készen van a törvényjavaslat, a mely az útlevél-ügy rendezéséről szól. Ezen kérdést a múlt évben Tibád Antal képviselő úr hozta itt szóba és határozati javaslatot adott be abból az inczidensből kiindúlva, hogy a Magyarország és a Horvátország hatóságai által kiadott útlevelek egymástól eltérők és hogy a fennálló gyakorlat nem felel meg az 1868-iki törvények követelményének. E részben a törvényjavaslat az előkészítésnek olyan stádiumában van, hogy ez talán még az idei év folyamán — ha a t. háznak a közgazdasági kérdések annyi időt engednek, hogy vele foglalkozzék — a ház által elintézhető lesz. Ezenkívül készen van egy az 1877: XX. törvényczikk, tudni illik a gyámügyi törvény némely szakaszainak módosításáról szóló javaslat, továbbá a betegápolási alapoknak az 1875: III. törvényczikk, vagyis a betegápolási ügynek a szabályozásáról szóló törvényjavaslat, *(Helyeslés jobbfelől.)* mert itt nemcsak arra hivatkozhatom, a mit Ruffy Pál t. képviselő úr egy vidéki kórháznak jelentéséből idézve felhozott, hanem hivatkozhatom a legközvetlenebbül előttünk levőre, a fővárosnak helyzetére. Hiszen a fővárosnak százezreket meghaladó követelése van egyes törvényhatóságokon ép ilyen meg nem térített betegápolási térítvények czímén. *(Egy hang a szélső baloldalon: Nem alaposak azok a követelések!)*

Kérem, a mostani törvények az irányadók arra nézve, hogy a kórházakat fentartó hatóságok vagy testületek mily alapon követeljék azt meg. Mi ehhez alkalmazkodunk; ez szabja meg az irányt, és ezen eljárást kötelesek a törvényhatóságok betartani. A legnagyobb része a törvényhatóságoknak eleget is tesz. Némely törvényhatóság ebben a tekintetben késedelmes, némelyik pedig a betegápolási alapnak kimerülése folytán nincs abban a helyzetben, hogy — hacsak egy nagy százalékú pótadót nem vet ki — ennek eleget tehessen. Az kétségtelen, hogy a helyzet tarthatatlan, és hogy annak orvoslásáról gondoskodni kell.

Ezenkívül, t. ház, tárgyalásban vagyok a földmívelésügyi miniszter úrral a vadászati törvény módosítására vonatkozó törvényjavaslat tárgyában, úgyszintén a cselédtörvény módosítása tárgyában, mert az itteni vita is meggyőzött

Digitized by Google

bennünket arról, hogy a régi cselédtörvény beható felülvizsgálat és módosítás alá veendő.

Egy fontos tárgyra nézve eddigelé a pénzügyminiszter úrral még nem tudtam megállapodásra jutni, tudniillik arra nézve, hogy az olcsó munkáslakások előállítására nézve bizonyos állami kedvezmény nyujtassék. Azt hiszem azonban, sikerülni fog a fenforgó pénzügyi nehézségeket elhárítni és e részben oly lépés fog tétethetni, mely az annyi oldalról hangoztatott lakásmizériáknak, ha talán gyökeresen nem is vethet véget, mindenesetre előnyös változását jelenti. *(Helyeslés.)*

Szólanom kell még a gyógyszerészetre és az orvosi kamarákra vonatkozó törvényjavaslatokról.

Az első a közegészségügyi tanácsnál van véleményezés végett, mely kiküldött egy albizottságot. Mindekkoráig még nem láttam a közegészségügyi tanács véleményét, lehet, hogy az osztályba beérkezett, de a kérdés még tényleg nincs abban a stádiumban, hogy a ház elé hozható volna.

Az orvosi kamaráknak az orvosok kötelező belépésével leendő életbe léptetése tekintetében a legutóbbi nyáron Budapesten megtartott orvosi kongresszus tapasztalatai után nem vagyok abban a helyzetben, hogy akár törvényjavaslatot terjeszszek a ház elé, akár annak végleges elejtése iránt nyilatkozzam. Fenn kell tehát tartanom múlt évi álláspontomat, hogy perikulum a késedelemben semmi esetre sincs, de elhamarkodni ily dolgot hamarosan lehet. Azt hiszem, a t. ház elnézésére számíthatok, ha e tekintetben kötelező nyilatkozatot nem teszek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezek után áttérek a beligazgatás oly ágára, mely egyike a legújabbaknak, de a mely a legutóbbi napok vitáiban, különösen a néppárthoz tartozó t. képviselőtársaim által talán leggyakrabban lett előhozva, és ez az anyakönyvvezetés ügye. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ötnegyed év tapasztalata áll mögöttünk, t. ház! 1895. október 1-én léptettük életbe az állami anyakönyvek behozataláról szóló törvényt. És abban a helyzetben vagyok, hogy szemben mindazokkal, a mik itt felhozattak, azt a kijelentést tehetem, hogy ez az intézmény teljesen meggyökeresedett és bevált. Az életbeléptetés kezdetén voltak némi nehézségek, a mint azt előre láttuk. Hisz méltóztatnak emlékezni, magam irányítottam reá a ház figyelmét, hogy az úgynevezett gyermekbetegségek nem lesznek elkerülhetők; de ha őszinte akarok lenni, t. ház, hozzá kell tennem, hogy ezek a nehézségek messze elmaradtak azok mögött, a miket vártunk. Mindössze egy pár gyermekes demonstrációra, egy pár anyakönyvi hirdető-táblának leszaggatására, bemocskolására szorítkoztak azok és csakis az első időben, úgy, hogy mondhatom, hogy most már a lakosság teljesen hozzászokott, semmiféle büntető vagy kényszerítő eszközt igénybe venni nem kell, és az intézmény kezd lassan, de természetszerűen a népnek a vérébe átmenni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Két csekély körülmény volt az, a mi az első időben jelezhető volt, de ez is csak izgatásnak és fanatizálásnak következménye. Az egyik abban nyilvánult, hogy a házasság céljából az anyakönyvvezető előtt megjelent felek ruházatuk mikéntjére lettek rossz tanáccsal ellátva és egynehányan, mintegy az állami házassági intézménynek inferioritása mellett akarván tüntetni, oly ruházatban jelentek meg, a mely kétségtelenül nem ennek, de bárminő más funkciónak sem felelne meg, a minőt az illetők nem az istállóban végeznek.

Természetes aztán, hogy ennek volt egy bizonyos reakciója, az tudniillik, hogy az anyakönyvvezetők közül többen ennnk ellensúlyozásául túlzott követelményekkel léptek fel, és azt kivánták, hogy az illetők teljes nászkisérettel, menyasszonyi koszorúval vagy afféle külsőségekkel jelenjenek meg.

E tekintetben a belügyminiszterium szigorú intézkedése oda irányult, hogy felvilágosítsa az anyakönyvvezetőket, hogy egyfelől az öltözetnél se menjenek túlságba és csak ott, a hol a legkétségbevonhatlanabb bizonyosság van arra, hogy ilyen sértő szándék forog fenn, tegyenek nehézségeket, viszont se nászkíséretet, se menyasszonyi koszorút soha meg ne kivánjanak. De ennek is most már, hála Istennek, megvan az a következménye, hogy e részben csak a legkivételesebb esetekben van panaszra ok.

A másik, t. ház, a mit tapasztalni voltam kénytelen — az ok természetesen ismét a félrevezetés és az izgatás — az, hogy sokan vonakodtak aláírni a jegyzőkönyvet; hivatkoztak vallási meggyőződésükre és az aktus befejeztével megtagadták a jegyzőkönyv aláirását. Beismerem, hogy egy-két eset volt, hogy vagy nem akarta az illető anyakönyvvezető házasfeleknek kijelenteni az illetőket, vagy kényszerítő eszközökkel akarta őket az aláírásra bírni. E tekintetben is a belügyminiszterium a legkonciliánsabb eljárást követte, úgy, a mint az egész végrehajtásnál eddig a kiméletesség és a tapintat volt a főirány; itt is elrendelte, hogy fel kell világosítani a feleket, hogy vonakodásuknak sem alapja, sem jogi hatálya nincsen, hogy a polgári házasság jogerősen befejezetté válik, mihelyt ottani megjelenésök folytán a polgári tisztviselő házasságukat megkötöttnek jelenti ki, és igy annak érvényére teljesen közönbös, hogy aláirják-e a jegyzőkönyvet, vagy nem. Mióta az anyakönyvvezetők ezen eljárást követik, koerczitiv rendszabályt alkalmazni meg

Digitized by Google

sem kisérlik, ezek száma is rendkivül megapadt és ma már a legritkább esetekben vonakodnak a felek a jegyzőkönyvet aláírni.

De nemcsak e tekintetben, hanem az anyakönyvi felügyelői intézmény működése tekintetében is kedvező eredményeket tárhatok a t. ház elé. Méltóztatnak tudni, hogy a múlt évi felhatalmazás alapján, az eddig 23-ban meghatározott száma az anyakönyvi felügyelőknek 25-re emeltetett, és igy most már az anyakönyvi kerületek akként vannak beosztva, hogy minden egyes anyakönyvi felügyelő a reábizott kötelességeknek kerületében teljesen eleget tehet és részben az ő buzgó, szakavatott és tapintatos eljárásuknak és ellenőrizésüknek köszönhető az, t. ház, hogy az anyakönyvvezetés ügye ennyire fejlődött és hogy bátran állithatom, hogy az országnak talán egyetlen egy közigazgatási ága nincs, a mi a községben végeztetik, mely olyan precizióval és olyan kielégitő módon lenne teljesítve, mint épen az anyakönyvvezetés, *(Úgy van! Úgy van! a jobb oldalon.)* és hogy oda jutottunk, t. ház, hogy rövid idő alatt egy oly anyakönvvezető-testületet sikerült létesitenünk, a mely bátran kiállja a versenyt az előre haladottabb czivilizáczióval biró nyugati államok hasonló testületeinek bármelyikével. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

T. ház! A mi az anyakönyvi intézménynyel kapcsolatos költségeket illeti, úgy azt hiszem, nem fogja a t. ház tőlem várni, hogy azon részletes irott jelentés után, a melyet én a t. ház elé múlt évi határozatának megfelelőleg terjesztettem, most részletezésekbe bocsátkozzam. Kétségtelen, hogy magából a jelentésből, valamint annak mellékleteiből kiderül, hogy az anyakönyvvezetés valamivel többe kerül, mint a hogy azt mi előre preliminéltuk, de egyre vagyok bátor figyelmeztetni a t. házat: méltóztassék tekintettel lenni arra a nem eléggé méltánylandó körülményre is, hogy ezáltal mi az ország azon részeiben, a hol a községeknek szegénysége folytán a körjegyzőségek nagyok voltak, 80 olyan új körjegyzőséget és 380 olyan segédjegyzői állást szerveztünk, a melyek nemcsak az anyakönyvvezetői intézmény érdekében teljesitik működésüket, hanem a melyeknek felállítása folytán általában az egész közigazgatás, de különösen a községi közigazgatás igen jelentékeny haladást és előmenetelt nyert. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

T. ház! A legutóbbi viták mindhármán keresztül ismételten szóba hozatott a választások ügye. Én kijelentettem, — egyszer volt csak alkalmam felszólalni, akkor is csupán gr. Zichy János t. képviselőtársamnak egy beszédére tettem észrevételeimet — hogy mindazokra, a mik a belügyi igazgatásra vonatkoznak, a belügyi tárcza költségvetésének tárgyalása alkalmával behatóbban kivánok nyilatkozni.

T. ház! Át kivánok tehát most térni a választások kérdésére *(Halljuk! Halljuk!)* és legelőször is két dolgot óhajtanék és két dolgot kell végleg a mesék országába utalni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az egyik, t. ház, az, a mit annyiféle variáczióban olvastunk és hallottunk itt a házon belül és a házon kivül, hogy b. Bánffy Dezső miniszterelnök a választások ügyét magához ragadta; *(Halljuk! Halljuk!)* a belügyminiszter hatáskörét megcsonkította, megrövidítette és a belügyminisztert félreszorította. Hát, t. ház, ez egy egyszerü mese; ebből semmi nem áll. Mindazokat az intézkedéseket és teendőket, a melyeket az 1874: XXXIII. törvényczikk végrehajtási záradéka a belügyminiszterre ruház: a belügyminiszter; mindazokat a teendőket, a melyek ott az igazságügyminiszterre ruháztatnak: az igazságügyminiszter hajtotta végre, úgy a mostani választásnál, mint az azelőttinél. A miniszterelnök természetesen, mint a párt vezére, azokat az intézkedéseket tette meg, a melyeket nem is volna jó, ha az urak azt kivánnák, hogy a belügyminiszter tegye meg. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* T. ház! Ez mindig igy volt és azt hiszem, hogy e tekintetben egyáltalában nem felelnek meg az itt felhozottak — úgy a mondottak, mint az irottak — a valóságnak. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

A mi egy második dolgot illet, a mely szintén nagyon közel esik azokhoz a régiókhoz, a hol a mesék kezdődnek, t. ház; az a közkeletü frázis, hogy »a szurony, a zsandár és a patakzó vér«. Hát, t. ház, engedjék meg, hogy ennek a vádnak is egy kissé diluczidálásával foglalkozzam. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Méltóztatnak azt igen jól tudni, hogy úgy, mint az 1874: XXXIII. törvényczikk is rendeli, de úgy, mint különösen a most érvényben álló karhatalmi utasítás is rendeli, a karhatalomnak kérésére az önkormányzati közegek vannak jogosítva. A karhatalomnak kirendelése történik egyfelől legközvetlenebbül a választási elnök, vagy a központi választmány, vagy pedig az alispánnak, mint a vármegye első önkormányzati tisztviselőjének a kérésére. Teljesen úgy történt ez a jelen választásoknál is. Sőt a jelen választásoknál épen ezért, — a mire különös súlyt helyezek, és a mit különösen figyelembe vételre ajánlok, — mert a választások október havára estek, tehát abba az időbe, a mikor a szolgálatukat bevégzett évjáratokbeli katonák szeptember 30-ikával elbocsáttattak, tehát már nem állnak rendelkezésre, és mikor a védtörvény értelmében az október 1-én levonult ujonczok még nincsenek nemcsak kiképezve, de egyáltalában még

Digitized by Google

annyira felruházva sem, hogy megjelenhessenek valahol a kaszárnya udvarán kívül mint katonák: egyrészt ezen körülmény folytán maguk a katonai parancsnokságok, de másrészt a belügyminiszterium, mint felsőbb hatóság a törvényhatóságok közegei által autonom hatáskörükben támasztott követeléseket akárhány esetben igen lényegesen voltak kénytelenek beszállítani. Én, t. ház, hogy itt is csak egypár esetet hozzak fel, összeállítottam egy kimutatást, mely szerint például Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun vármegyében a karhatalmat, azzal a karhatalmi követelménynyel szemben, a melyet a vármegye támasztott, 6 gyalog- és 2 lovasezreddel szállítottam le; Vas vármegyében 2 gyalog és $2^1/_2$ lovasezreddel; Szatmár vármegyében $5^1/_2$ gyalogezreddel; Szabolcs vármegyében 1 lovasezreddel; Háromszék vármegyében $1^1/_2$ gyalogezreddel és így tovább akárhány vármegyében kisebbre szállítottam le a karhatalmat. Tehát ebből méltóztatnak látni, hogy ez a vád teljesen alaptalan.

De még egyre méltóztassanak figyelemmel lenni. Hogy akárhány helyen — nálam van egész halmaza a hivatalos jelentéseknek és sürgönyöknek — részint a központi választmányok elnökei, részint maguk a választási elnökök azzal fenyegetőznek, hogy nemcsak nem vállalnak magukra felelősséget, hanem, hogy ki sem mennek és meg sem kisérlik a választást, ha az általuk kért és kivánt számbam nem kapnak katonaságot, mert nem akarják, hogy eljárásukhoz nem tudom micsoda szomorú következmények tapadjanak. És a legnagyobb követelmények leginkább ott támasztattak, a hol nem is volt a kormánypártnak, a szabadelvű pártnak jelöltje. Tudok oly kerületet, a hol csak a függetlenségi pártnak volt jelöltje és mert azt mondtam hogy minek oda katonaság, azt jelentette ki a választási elnök, hogy ha nem kapnak katonaságot, nem tartják meg a választást. E tekintetben utalok Szabolcs és Zala vármegyékre, a hol legkevesebb jelöltje volt a kormánypártnak és a hol a függetlenségi kerületekbe igen nagy számú katonaságot kértek és e tekintetben a legsürübb jegyzékváltás folyt. (*Felkiáltások jobbfelől: A néppárt izgatása! Elnök csenget.*)

És t. ház, még egy bizonyítékkal kivánok a t. ház elé járulni, hogy tisztázzam ezzel is a helyzetet. Összeállítottam az összes alkalmazott karhatalomnak végleges kimutatását és összehasonlítottam azt az 1892-ik évi választással, a mikor pedig méltóztassék két körülményt megszívlelni. Először azt, hogy az 1892-ik évi választás januárban volt, tehát olyan időben, a mely már az időjárásnál fogva is sokkal kevésbbé alkalmas arra, hogy a lelkületeknek túlságos forrására vagy izgalomba hozására hozzájárulhatna, mert méltóztatnak tudni, hogy mikor az ember fázik, nincs olyan kedve, mint jó időben. (*Zaj. Halljuk! Halljuk!*) A második körülmény pedig az, hogy 1892-ben januárban lévén a választás, akkor minden század komplet volt, vagyis akkor egy lovas-század állt a rendes, körülbelül 90-et meghaladó létszámból, a gyalog-század pedig szintén 90 emberből, mig most — ismét hiteles adatokkal igazolhatom — állott átlag egy gyalogszázad 63 emberből, egy lovasszázad pedig 58—60—61 emberből.

Viszonyítva most már ezen adatokat, mi tűnik ki? Az, hogy 1892-ben, a mikor még a választások sem úgy estek, hogy egy napra esett annyi, mint most, mert kevesebb választás volt, lévén 341 egy választási napon, akkor kirendeltetett a különféle csapattestek által $330^3/_4$ gyalog- és $75^1/_2$ lovasszázad. Ez volt a kimutatás szerint az 1892-ik évi választások alkalmával igénybe vett karhatalom. Most már ez 1896-iki választás alkalmával, a mikor méltóztatik tudni, hogy az első napon 350 választás volt, igénybe vétetett 413 gyalog- és 97 lovasszázad, vagyis tesz a differenczia $82^1/_4$ gyalog- és $21^1/_2$ lovasszázadot. Ha méltóztatik itt leütni azt a 25%-nyi állománykülönbözetet, azt fogja látni a t. ház, hogy a dolognak mérlege oda fejlődik, hogy teljesen ugyanazon mérvű volt azon karhatalom, a mely most kirendeltetett. (*Úgy van! jobbfelől.*)

De, t. ház, Lepsényi képviselő úr említette itten ezzel kapcsolatban, úgy a hogy az ő vezérczikkében is folytonosan emlegeti, hogy mennyi vér folyt, mennyi atroczitás követtetett el.

Engedje meg a t. ház, hogy egyrészt a t. ház tagjainak teljes tájékoztatása czéljából, de másrészt, hogy oda is eljusson, a hol ezt olyan erősen ki akarták használni és ki is használták ellenünk, a legnagyobb részletességgel és lelkiismeretesen elmondjam azt, hogy az egész választási campagne alatt fegyverhasználati cselekmény kettő volt. Az egyik volt Nagy-Szombaton. Ott is úgy történt, hogy egy, karhatalomra kirendelt lovaskatonát egy felizgatott egyén akként dobott kővel fejbe, hogy rögtön holtan esett le lováról. Ezt látva szakaszvezetője, azt az egyént, a ki a katonát megdobta, a kardjával végigvágta és megsebesítette.

A másik eset a szatmári eset. T. ház! Szatmártt az eset a következőképen történt: A szatmári választás alkalmával a választást megelőzőleg a pártok bizalmi férfiai abban állapodtak meg, hogy sorshúzás útján fogják megállapítani, hogy a két jelöltnek választói milyen sorrendben jőjjenek a komisszió elé szavazni, hogy akkor az egyszerre megjelenők leszavaznak mind az illető jelöltre, és ha mind a kettő-

Digitized by Google

nek ott együtt levő választói leszavaztak, akkor mindenki, ha leszavazott, elvonúl s akkor azután jönnek a később szórványosan érkezők, a kik felváltva tíz-tízen jönnek a választási komisszió elé. És mi történt, t. ház? Akkor, mikor Chorin Ferencz jelöltnek a választói a sors által elsőbbeknek jelöltetvén ki, tényleg szavazataikat leadták, ők a megállapodáshoz híven el is vonúltak és elhagyták a teret. Felvonúlt az ellenzék jelöltjének pártja. Azok is leszavaztak, de mikor leszavaztak, nem mentek el. Saját bizalmi férfiai kérték őket, hogy ők vállaltak kötelezettséget az iránt, oszoljanak szét és vonúljanak el. Ők ezt nem tették; nem tették pedig azért, hogy a később érkező szabadelvű párti választóknak az akczesszust és a komisszióhoz való férkőzést megakadályozzák. Felszólította őket később nemcsak a választási elnök kiküldöttje, hanem felszólította őket a rendőrkapitány is, hogy oszoljanak el; de nemcsak hogy el nem oszoltak, de inkább fenyegető állást foglaltak el; úgy hogy mikor a karhatalom vezetője ismételten felhívta őket, megtette azokat a szokásos jelzéseket és kürtjeleket, nemcsak el nem oszoltak, de összetömörültek s a katonákkal szemben kihivó álláspontra helyezkedtek, akkor rohamot vezényelt és hét megsebesülés történt, kettő súlyosabb és öt egészen könnyű természetű. A két súlyosabb sebesült közül az egyik meggyógyúlt. Arra nézve pedig, ki elég szerencsétlenül életét vesztette, a bonczolás alkalmával kiderült, hogy ha azonnal orvosi ápolás alá vették volna és meg nem tiportatik, életben marad; mert nem annyira a szúrási seb, mint inkább a megtiprás volt a halál oka. *(Mozgás balfelől.)* Elég szomorú és elég sajnos, hogy megtörtént ez a két eset, és sajnálom a szegény áldozatokra való tekintetből, de egyáltalában az ország reputácziója érdekében is, hogy megtörtént. De ha már megtörtént, jogosúlt-e az, az ország érdekében álló-e az, itt most megengedni magának azt az auxézist, hogy patakzó vérről és nem tudom micsoda atroczitásokról beszéljenek itt? Tudom azt, hogy a költőknek bizonyos poetica licentia meg van engedve, de ez a vezérczikkíróra és a képviselőházi felszólalóra talán még sem egészen vihető át. *(Helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

Ha már a választásokról szólok, engedje meg, t. ház, hogy foglalkozzam egy kicsit a választásoknak az eredményével is. *(Halljuk!)* És itt foglalkozom különösen azon, a parlamenti életben csakugyan ritka állásfoglalás következtében, különösen a melyet a nemzeti párt t. tagjai, — sajnálom, hogy nincsenek itt . . .

Gr. Zichy Jenő: Kérem, rendelkezzék velem!

Perczel Dezső belügyminiszter: . . . épen a választások eredményéből és lefolyásából vett motiválással elfoglalni jónak láttak. Egyáltalán nem kivántam azzal indiszkrécziót elkövetni, t. ház, hogy azt a megjegyzést tettem, hogy nincsenek itt, de azért jegyeztem meg, mert szeretném, ha jelenlétükben szólhatnék erről.

Sajnálatomat fejezem ki, mert az első perczben úgy láttam, hogy nincsenek jelen.

T. ház! Nem kivánok a statisztikával oly mértékben és abban az irányban foglalkozni, a mint azt Werner Gyula t. képviselőtársam tette. De nézzük meg, hogyan áll a kérdés a nemzeti pártra nézve. A választások törvénytelensége, az alkalmazott eszközöknek állított, nem tudom én micsoda mérve, az erőszak, a presszió, a vesztegetés: szerintök az volt az oka annak, hogy a nemzeti párt ennyire megfogyatkozva jött a parlamentbe. Korántsem; méltóztassanak csak egy pillantást vetni arra a körülményre, hogy hány kerületét hagyta ott a nemzeti párt önként. A mint a dolog ma áll, az általános választások alkalmával a nemzeti párt vesztett összesen 37 kerületet, nyert 9-et tehát ezt rekompenzálva összes vesztesége 28. Ebből hódított 26-ot a szabadelvű párt, 6-ot a néppárt, 5-öt a függetlenségi párt. Tehát az az erőszakos és semmiféle eszközöktől vissza nem riadó szabadelvű párt 26-ot hódított, vagyis kettővel kevesebbet, mint a mennyit a nemzeti párt önként elhagyott.

Förster Ottó: Miért hagyta el?

Perczel Dezső belügyminiszter: Mert nem állított jelöltet. A nemzeti párt már október havában, tehát már jóval a választásokat megelőzőleg feladta kerületeinek csaknem 50%-át; hatvan kerületből nem állított jelöltet 27-ben; állított, de csak a zászló becsülete kedvéért Eperjesen, de abban a pillanatban, midőn a kerületnek általam igen tisztelt régi képviselője onnan lábát kivonta, ez egyenlő volt azzal, hogy azt a párt szintén feladta. Tehát úgy áll a dolog, hogy a nemzeti párt már a felvonulás alkalmával önmaga csatavesztettnek jelentette ki magát.

Méltóztassanak csak azokat úgy a múlt évben és ez idén is annyira hánytorgatott választási kerületeket egy kissé közelebbről szemügyre venni, mennyit kellett Giráltról, mennyit kellett Nyitráról, Stomfáról hallani és mit igazolt a mostani választás? Ezeken a helyeken, Nyitrán és Girálton egyhangú választás volt és nemcsak ezek a kerületek lettek egyhangúlag a szabadelvű pártéi, hanem még a szomszéd kerületek is, épen a girálti dolgokkal összefüggőleg, a nemzeti pártra nézve elvesztek. Ott volt a stomfai választás, a melyet a nemzeti párt annyira biztosnak jelzett a maga részére és még sem kapta meg, a kormánypárt jelöltet sem állított,

Digitized by Google

hanem pártonkivüli lépett fel s nagy többséggel megválasztatott a néppárttal szemben.

Mindezek a körülmények azt igazolják, hogy más okának kellett annak lennie, hogy a nemzeti párt ily súlyos veszteséggel jött ki a választásból.

Polónyi Géza: A választási lajstromok!

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! Az argumentumok adatnak és megértetnek, az egyik úgy adja, a hogy tudja, a másik úgy érti, a hogy tudja.

Azon okok közt, a melyek a választások eredményét előidézték, kétségtelenül egyik legfontosabb, a melyre itt a házban ismételten, mindig nyomatékosan történt hivatkozás, az a határozatlanság, az iránynak az a téveteg, következetlen megválasztása, a melyet a nemzeti párt nemcsak az utóbbi országgyülésen, hanem azon idő óta, mióta a nemzeti párt nevet felvette, saját párttá alakult, az ország közügyeire nézve minden alkalommal demonstrált. Ezt különösen három kérdésre nézve kivánom a t. ház előtt felhozni.

Az első, méltóztatnak visszaemlékezni, a közigazgatási reform kérdése, az a kérdés, melyre nézve oly nagy előszeretettel vetette fel a nemzeti párt az apasági keresetet, a melyet saját dédelgetett gyermekének tartott. Ártottak-e ennek a közigazgatási reform kérdésének — értve a Szapáry-féle törvényjavaslatot — az ellenzék másik árnyalata, az autonomisták és municzipalisták annyit, mint a mennyit ártott a nemzeti párt ezen tárgyalás alkalmával?

A második az egyházpolitika. Az egyházpolitika, — igaz, annyiszor előhozták már, de ha itt ellenünk vádakat támasztanak, kell, hogy azokkal szemben a védekezést a dolgok mivoltából merítsük, — az egyházpolitika már a választások előtt is meggyöngítette a nemzeti párt sorait, mert igen kiváló, régi tagjaitól fosztotta meg. A párt nem foglalt határozottan állást, például a revizió kérdésében. Igaz, hogy Horánszky t. képviselő úr öntudatosan hivatkozott szepsii beszédére, a hol ő határozottan ellene nyilatkozott a reviziónak; de méltóztassék megnézni, hányadmagával van ő ez álláspontón? *(Élénk helyeslés jobbról.)* És vajjon azon nyilatkozatok, melyeket a párt vezére tett Székely-Udvarhelyen, Kassán, Ipolysághon, fedezik-e a pártelnök nyilatkozatait? *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Mindenesetre van bennük, ha nem is ellenmondás, de legalább is differenczia. Ez is igen hozzájárult ahhoz, hogy a választók bizalma a párt iránt csökkent.

És itt van egy harmadik jelenség is. Sajnálattal látom, hogy a nemzeti párt, mely velünk együtt a 67-es alapon áll, azon az úton van, hogy ez alapnak jóval többet ártson, mint azok, kik ez alapot egyenesen megtámadják. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Mindezen körülmények ugyanis megmagyarázták, miért kellett a pártnak már a választások előtt annyi helyről kivenni a lábát, és miért birta a választás alatt oly kevés helyen megvetni a lábát?

Nem szivesen teszem, de ha már megbeszéljük közügyeinket, kell, hogy egy más dologra is rátérjek. Horánszky t. képviselőtársam egy rövid nyilatkozatban kijelentette, hogy a nemzeti párt e vitában nem vesz részt, mert annyi atroczitás történt, hogy ez országgyülést törvényesen összegyültnek nem is tekinthetik.

Ez szokatlan, és nemcsak a mi szempontunkból, hanem a választókéból is nagyon megfontolandó álláspont. És kérdés, hogy ez álláspont alkalmas-e arra, hogy a párt prestizsét a választók előtt emelje? A választók már most is azt mondják: hát a nagy közügyek, a budgetjog, mindazok a fontos kérdések, melyek a budgetvitában fölmerülnek, nem elég fontosak arra, hogy ne lépjenek ki a passzivitásból, de akármilyen lokális érdek, vagy egyes inczidensek elégségesek arra, hogy kilépjenek a passzivitásból? *(Élénk tetszés jobbfelől.)*

Ha tehát pártjuk megfogyott, ne imputálják ezt nekünk, hanem az események kérlelhetetlen logikájának; ily eljárás után a jövőben még inkább fogja ez önöket érni. *(Tetszés jobbról.)*

S most kivált azoknál fogva, melyeket ma Molnár János t. képviselő úr felhozott, áttérek a néppártra. Már minap, a mikor gróf Zichy János t. képviselő úr beszédére röviden nyilatkoztam, kijelentettem, hogy úgy a közvélemény, mint mi mindnyájan úgy fogjuk föl a dolgot, hogy a néppárt elnevezés alatt egyrészt konzervativ gondolkozásúak, másrészt ultramontán gondolkozásúak vannak együtt. Azt hiszem, mindenki igazat fog nekem adni abban, hogy akkor, a mikor Molnár János t. képviselő úr még nem volt a ház tagja, — tehát nem mint képviselő szerepelt, — hanem arra már ismét rosszúl emlékezik, a mit itt a levél-inczidens ügyében mondott, a midőn azt állította, hogy 1895. szeptember havában a néppárt még nem létezett. Ez emlékezetbeli lapszus, mert 1894. január havában a házban már képviselve volt Zelenyák János által, *(Ugy van!)* tehát parlamentileg is létezett, azon kivül meg épen. Hát, t. ház, én úgy látom a helyzetet, hogy Molnár János képviselő úr egy kis elkeresztelési esetet engedett meg magának, akkor, a midőn egy konzervativ és ultramontán velleitásokból egybealakult pártot néppártnak keresztelt el, *(Úgy van! Igaz! jobbfelől.)* mert ha azt elemeire szétbontjuk, találunk abban mindent; a legmagasabb torry-gondolkozástól, a mi magyar ó-konzervativ gondolkozásunktól kezdve

Digitized by Google

egészen a papi ultramontán és klerikális gondolkozásig, de a népnek elemeit, a nép gondolkozását abban egyáltalán meg nem találjuk. *(Élénk helyeslés a jobboldalon,)* Épen azért én azt, a mit t. barátom, a kultuszminiszter úr mondott, hogy a néppárt el fog tűnni és meg fog szűnni, jövendőlésnek nem tartom, mert ez nem más, mint a dolgok logikájának levonása. Én is azt állítom, hogy a néppártnak nem lesz, és nem lehet eredménye és jövője. Ha pedig mégis lenne, akkor távolról sem az lesz, a mit akarnak azok a kezdeményezők, a kik nincsenek a házban, és a mit ezek írtak zászlajukra és elérni kivántak, sem nem az, a mit igen tisztelt képviselőtársam, Molnár János úr akar. Mert ha lesz eredménye, meg vagyok róla győződve, annak sem azok az urak, a kik a néppártot kezdeményezték, és kik nem ebben a házban ülnek, sem Molnár János képviselő úr örűlni nem fognak. Ezt hazafiságukról tételezem fel. Ha örűlhet ennek valaki, úgy az legfeljebb Asbóth János t. képviselő úr lesz, a ki talán majd akkor, ha egy későbbi országgyűlésen enumerálni fogja mindazokat a pártokat, a melyekhez ő már tartozott, ezeknek a gyűjteményét egygyel szaporíthatja. *(Derültség.)*

Meszlény Lajos: Még vissza mehet oda önökhöz! *(Derültség balfelől. Zaj. Elnök csenget.)*

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! A vita folyamán egyes igen nagyjelentőségű és fontos kérdések hozattak fel a ház minden részéről. Igy Török Bertalan t. képviselőtársam felhozta az egyesületi dologra vonatkozó 1875-ki szabályrendelet módosítását és szóba hozta az alapítványi ügyeknek kezelését is.

T. ház, ezek mind olyan kérdések, a melyekkel a belügyminiszterium behatóan foglalkozik. Tudvalévő dolog, hogy úgy az egyesületi, mint a gyülekezési jogra nézve nem kevesebb, mint három törvényjavaslat áll rendelkezésemre, melyekből ez idő szerint válogathatnék. De megvallom, egyiknek a beterjesztésére sem érzek magamban sem erkölcsi, sem jogi bátorságot, és nem vagyok abban a helyzetben, hogy ezeknek előterjesztését addig, a míg a közigazgatási reform meg nem lesz, még csak kilátásba is helyezhessem.

A mi az alapítványi ügyeket illeti, ezekre nézve már sokkal behatóbb gond van fordítva, nemcsak a belügyi, de az összes alapítványok tekintetében, és így a kormány együttes kezdeményezése folytán ennek a kérdésnek legközelebb a legmegfelelőbb megoldása várható. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Végül, t. ház, még egy, nem tagadom, szintén nagyon fontos és nagyon érdekes kérdésre nem ugyan részletesebb vele való foglalkozás, hanem egy egyszerű kormánynyilatkozat megtétele végett kell kiterjeszkednem. Ez a legutóbbi napokban itt felszinre hozott szocziálizmus kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)* Tallián Béla t. képviselő úr vetette fel ezt a kérdést. Kétségtelen, hogy neki e tekintetben igen sok, közvetetlen intuicziún alapuló tapasztalata van. Hozzászólt e kérdéshez a képviselőház több tagja is. Mindezekkel szemben én csak azt az egy kijelentést akarom itt a t. ház előtt megtenni, hogy a kormány igenis ismeri úgy az agrárszocziálizmusnak, mint a szocziálizmus többi válfajainak ez idő szerinti állását; ismeri részint a hatóságoknak hozzáintézett jelentéseikből, részint közvetlen megfigyelésből. A kormány nem is kicsinyl, ezt a kérdést, de ha nem is kicsinyli egyrészről, másrészről nem is fél tőle. És épen ezért, sem időszerűnek, sem czélszerűnek nem tartja, hogy akár most különleges törvényjavaslat alakjában a képviselőháztól kérjen ez iránt törvényhozási intézkedést vagy pedig, hogy a maga részéről tegyen rendkivűli különleges intézkedést. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Mindezek után arra kérem a t. házat, méltóztassék a belügyi költségvetés ezen első tételét elfogadni. *(Élénk éljenzés és helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: *(Zaj)* Kérek figyelmet.

Az első kérdés az, megszavazza-e a ház központi kiadás személyi járandóságokra előirányzott 413.723 forintnyi tételt, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azokat, a kik megszavazzák, álljanak fel. *(Megtörténik.)* Többség. A ház elfogadta.

Most jön a határozati javaslat megszavazása. Kivánják felolvastatni! *(Nem! Zaj a szélső baloldalon. Elnök csenget.)* Csendet kérek.

Eötvös Károly: Elfogadta a miniszter is, nem kell szavazás!

Perczel Dezső belügyminiszter: Talán meg fogja bocsátani a t. ház . . .

Elnök: Kérem szavazás közben nem lehet beszélni. *(Derültség.)* De a tisztelt urak se szóljanak közbe. *(Derültség.)* Kérem azokat, a kik a határozati javaslatot elfogadják, álljanak fel. *(Megtörténik.)* Kisebbség. A ház nem fogadta el; ennélfogva elesett.

Következik a második tétel:

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 47.500 forint.

Elnök: Elfogadtatott.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Országos leltár. Rendes kiadások: XVI. fejezet, 2. czím. Rendes bevételek: III. fejezet, 1. czím.

Elnök: Öt perczre felfüggesztem az ülést.

(Szünet után.)

Elnök: Kérem, foglalják el helyöket, az ülést újra megnyitom.

Rakovszky István jegyző: Eötvös Károly!

Digitized by Google

Eötvös Károly: T. képviselőház! Az országos levéltár rovatánál óhajtok felszólalni és levéltáraink országos ügyét akarom én annak a t. kabinetnek a figyelmébe ajánlani, a mely nehány perczczel ezelőtt még létezett, most azonban, úgy látom, már nem létezik. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Mielőtt azonban erre térnék, a t. ház, kegyes engedelmével nehány megjegyzést akarok, tenni a t. belügyminiszter úrnak épen az imént tett előterjesztésére, melyben szives volt nehány állításommal foglalkozni, és a melyben arra törekedett, hogy az általa érintett állításaim erősségét meggyöngítse.

A t. belügyminiszter úr — s e tekintetben némi személyes megjegyzésre is jogom van — kifejtette, hogy az autonom közigazgatás egyik gyöngesége, hogy a közigazgatási szakmára a vármegyékben elegendő számban és minőségben kellő erők nem jelentkeznek. Erre nézve engem is példáúl hozott fel, hogy én is a vármegyének alügyésze voltam valamikor, de a mikor az igazságszolgáltatás elkülöníttetett és államosíttatott, mágam is átmentem az állami tisztviselők sorába. Az igaz, hogy átmentem; az is igaz, hogy nem sokáig maradtam ott, mert épen azon kormányzat helytelenségei, a melyek azóta még nagyobb tömegességgel és még nagyobb rendszerben jöttek létre, az az ezerféle, sohasem összhangzó, mindig pótlóutasítások, azoknak tömkelege, a közigazgatásnak a rovatos ívek gyártására való átjátszása azok, a mik velem különösen megunatták az igazságszolgáltatást, a melyre pedig különös hajlamot, éreztem. Nem is átmenés volt az, mint inkább az igazságügy terén való megmaradás. De ott hagytam; ott hagyta a t. miniszter úr is megyei állását.

Meszlény Lajos: De jól jött ki vele! *(Derültség.)*

Eötvös Károly: A különbség kettőnk között az, hogy ő meg nem állt addig, mig miniszterré nem lett, és a mig azt az autonomiát elrontani nem törekszik, a mely az ő politikai és általam igazán becsült erkölcsi lényének táplálója, emelője és felnevelője volt. Én az én őseimet, az én politikai nézetemnek törekvéseimnek és erkölcseimnek szülő dajkáit a megyét és önkormányzatot ilyen kegyetlenül nem törekszem elpusztítani, mint a masszagéták, a kik az ő saját öregapjukat, anyjukat megették, hogy ne legyenek a világon. Én ott hagytam az állami szolgálatot és megmaradtam régi meggyőződésem mellett. A t. miniszter úr is ott hagyta sokkal jelentékenyebb megyei állását, hogy az összes megyei állások kivégeztetésére a kellő hatalmat nyerje kezébe.

De abban mégis igazat adok a t. minsizter úrnak, hogy elegendő minőségben kellő számú erők a vármegyei közigazgatási szakmára most nem vállalkoznak. De hát olyan-e most az a vármegyei élet, mint akkor volt, a mikor én is szolgáltam azt? De olyan, e most az a vármegyei élet, hogy arra önérzettel, hivatással és nagy tanulmánynyal biró fiatalságunk szivesen vállalkozhatnék? Tudom én, hogy az állami sem olyan, a melyre szívesen vállalkozhatik, de az legalább, a mi a legkevesebb, a megélhetés módjait, eszközeit nagyon szoros, szűk mértékben ugyan, mégis biztosítja. Az önérzetet kiöli az egyik is, a másik is; a megyei rendszer is úgy, a hogy most az önök kezében fennáll de az egyik biztosít legalább valami kis megélhetést és valami titulust, a másik még azt sem. De még nem is ez az egyedüli, a mi visszatartja az én tapasztalatom szerint a tanúlt, önérzetes és hivatását felismerő fiatalságot, hanem visszatartja az, a mit a t. miniszter úr említett; az a kandidaczionális rendszer, a mely ma fennáll s a melyre nézve mindenki biztosan tudja a vármegyéken, hogy nem az lesz tisztviselő, a ki alkalmasabb, képzettebb és nemesebb nagyravágyástól telve akar odajutni, hanem az, a kit a főispán oda enged jutni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Egy felelősség nélküli hatalom parancsszavának, eltiltó hatalmának vagy erejének a hivatását érző és kellő tanulmányokkal biró fiatalság nem akarja magát kitenni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez az egyik főok, a mely miatt a megyei autonom igazgatási szolgálatra fiatalságunk nagy része nem vállalkozik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* De mellékesen meg kell jegyeznem azt is, hogy fiatalságunk, a mai ifjú nemzedék egyáltalán nem felel meg annak a magas czélnak, mely nemzetünk fenséges feladatainak elérésében áll, melyekre nézve én szeretném, hogy teljesen alkalmas legyen; de ebben vétkes a t. kormány is, és ha lesz időm és módom, majd ezért az ő tárczájánál fogom a kultuszminiszter urat is felelősségre vonni, mert neki és elődjeinek is vétke az, hogy fiatalságunk akként nevelődik, hogy belőle a lelkesedés az önkormányzati működés iránt kihalóban van. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt mondja a t. miniszter úr, s ez valóban kétségbe ejt engem, ezentúli javaslatainak alaposságára, helyességére gyakorlati voltára nézve azt mondja: elismeri, hogy vannak bajok, hiányok, hézagok a közigazgatásban de hát ennek egyik oka, az, mert nem egyöntetű és nem összhangzatos a vármegyei közigazgatás. De hát t. belügyminiszter úr, lehet az ország minden területe és minden vármegyéje egyöntetű? Hát Csongrád vármegyét, melyben van 10—12 község a városokkal együtt, Csongrád vármegye közigazgatását az ő készülő törvényjavaslatban egyöntetűvé akarja tenni, például Vas vármegyével, melyben van

Digitized by Google

640 község? Oly községeknek, melyek latifundiális birtokokkal, és 10.000, 20.000, 50.000, 70.000 lélekszámmal birnak, közigazgatását javaslatában egyöntetűvé akarja tenni oly községekével, a melyek lakosságának lélekszáma 3—4 száz és a melyek szegények? Nem. Azt hiszem, hogy nem. Legalább fel fogjuk róla világosítani, hogy nem tudja egyöntetűvé tenni. Hát akkor mit jelent ama kijelentése, hogy egyik hibája a közigazgatásnak, hogy nem egyöntetű, nem összhangzatos? Hiszen mindjárt nem lesz jó, mihelyt egyöntetű és összhangzatos lesz oly területek, viszonyok és körülményekre nézve, melyek különben nem egyöntetűek és nem összhangzatosak.

Történelmi intézményeinknek el nem törölhető és el nem vitatható jósága és czélszerűsége épen abban áll, hogy a különböző területi, lakossági, műveltségi és vagyonosodási viszonyokra mindenütt tekintettel van. De legyen az az új közigazgatás bármilyen, ha ezekre nem lesz különös tekintettel, ha csak rubrika és statisztika szerinti egyöntetűséggel akarja az ország minden dolgát igazgatni, az már eleve rossz lesz és egyáltalában nem fog megfelelni a nemzet igazi igényeinek.

De magam is egyetértek a t. belügyminiszter urral abban, hogy ezeknek a kérdéseknek tüzetes megvitatását hagyjuk majd arra az időre, a mikor majd a javaslatok előttünk lesznek. De a midőn a t. belügyminiszter úr csak úgy általánosságban afféle kijelentést tesz, hogy történelmi, önkormányzati rendszerünk a miniszteri felelősség intézményeinek 1848-ban történt felállítása után fenn nem állhat, és hogy alkotmányunk védbástyainak ezen történelmi nagy intézményeknek a miniszteri felelősség útját állja: akkor oly szólammal él, oly szólamot használ, melyet előtte már százan mondtak és még többen megírtak, melyről örökké fecsegtek hivatott és hivatlan férfiak, de a melynek igazi jelentőségét a t. miniszter úr legalább minden tekintetben meg nem gondolta. Az, hogy a miniszteri felelősséggel összeférhetetlen a közigazgatásnak régi vármegyei rendszere, voltaképen végső értelmezésében azt jelentené, hogy a miniszteri felelősséget, — értve a parlamenti, az alaki felelősséget, mert erről lehet csak szó, — ki kell terjeszteni minden közigazgatási ügyre, a legnagyobbtól a legalacsonyabbig, a legegyetemesebbtől a legegyéniebbig.

De mit tesz ez a kiterjesztés? Hiszen ez az, a mi ellen princzipialiter én már nem egyszer felszólaltam e házban. A t. belügyminiszter úrnak mai ügyszáma a miniszteriumban nem tudom mennyi; de azt hiszem, hogy 1896-ban legalább volt 70.000—80.000.

Perczel Dezső belügyminiszter: 130.000!

Eötvös Károly: Mondjuk tehát 130.000! Már most t. belügyminiszter úr azt kérdem én, hogy ha ily gyorsan szaporodik az ügyszám, a t. belügyminiszter úr 130.000 ügyszámért képes-e felelős lenni? Azt tudom, hogy Herkules agyonütött egy nap 300 embert, de 300 ügyszámot az sem tudott volna agyonütni, *(Derültség.)* pedig ő ép kissé nagyobb erővel rendelkezett a mythologia szerint, mint a belügyminiszter úr. Van-e oly emberi erő a világon és van-e oly miniszteri felelősség egy véges szellemű, habár végtelen nagyravágyású miniszternél is, a mely kiterjeszthető volna mind a 130.000 ügyszámra? Oly miniszter és olyan egyéni erő nincs a világon! Az egész felelősség ily alakban egy üres mese és üres képzelődés. Ebből a képzelődésből ki kell gyógyúlni. Azért a mi törekvéseink alaptétele az, hogy az intézkedés alatti dolgoknak egy óriási száma vonassék el a miniszterektől és bizassék azok végső elintézése a közigazgatási legfőbb bíróságra. Sokáig törekedtünk rá, végre csonkán bár, elértük; de az elvet megbecsüljük és azon intézmény kiterjesztésére és igazi és helyes tartalommal való megtöltésére ezentúl is törekedni fogunk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezért képezi a mi törekvéseinknek másik alaptételét az, hogy az intézkedés alá tartozó ügyek egy igen nagy részének végső eldöntése az önkormányzat hatóságai által történjék, ne pedig a miniszter által; mert ha mi — ismétlem — 130.000 ügyet bizunk a miniszterre, akkor semmiféle miniszteri felelősség nincs, mert fizikailag lehetetlen, azonban csak annyi és oly természetű ügyeket bizzunk a miniszterre, a melyeknek elintézésébe befolyhat, azt ellenőrizheti, a melyekre az ő fizikai ereje kiterjedhet, akkor lehet miniszteri felelősség és lesz is.

Hiszen például ha a pénzügyminiszternél vagy a kereskedelmi miniszternél minden ügy, a mely az ő felelőssége alá tartozik, iktattatnék, akkor a kereskedelmi miniszter ügyszáma felmenne 1/4 millióra. Hát a miniszteri felelősséget komolyan lehet venni 1/4 milliónyi ügynél?

Azért mondjuk mi, hogy a jó közigazgatás czéljából, de a miniszteri felelősség komolysága czéljából is szükséges, hogy az önkormányzati intézmények a történelmi keretben erősíttessenek meg, mert minden nemzet hitvány, a mely őseinek jól meggondolt intézményeit könnyelműen és ok nélkül löki el magától. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezért az önkormányzat keretének, alakúlatainak, tartalmának megteremtésére történelmi intézményeinket kell fentartanunk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De most nem megyek tovább ennek a kérdésnek a fejtegetésében. Tudom, hogy az államművészet terén, hogy Pulszky t. képviselőtársam szavaival éljek, nemzeteknek nagy gondolkodói erős kételylyel veszik birálat alá azt az elvet,

Digitized by Google

hogy a miniszteri felelősség mindenre kiterjesztessék; tudom, hogy komoly bölcsek kezdenek arra rájönni, hogy ez a kormányzati mindenhatóság, hogy ez a kormányzati — hogy úgy mondjam — egyetemes szocziálizmus a jó közigazgatás igényeinek, a nemzetek erkölcsi és anyagi jóléte közigazgatásilag való előmozdításának már egyáltalában meg nem felel, tehát a korszerű államszervezetben nagy javításoknak kell bekövetkezni. Azon javítás központja, legelseje nem egyéb, mint hogy a miniszterek kezéből azt a kormányzati mindenhatóságot, a mely egyáltalán nem fér össze a komoly felelősségérzettel, ki kell venni, az ügyeket fel kell osztani s minden ügyet a maga természetéhez képest a saját forúma elő utasítani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez a mi önkormányzati törekvésünknek alapelve; ez az, a melyben mi nem csalódunk, a melyben meg van az igazság, mint meg volt őseink felfogásában sok századon keresztül. Ha önöknek, a miben egyébiránt komolyan kételkedem, sikerül is ezzel a nagy, vagy nem tudom, milyen törvényjavaslattal egyelőre történelmi intézményeinket még alakilag is leszorítani államéletünk mezejéről, a mi igazságunk ki fogja magának vívni az elismerést és a gyakorlati megvalósítást csakhamar. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Áttérek most arra, a miért tulajdonképen felakartam szólalni, az országos levéltár kérdésére. Az országos levéltár kérdését én rendkivül fontosnak tartom. Nemcsak az ezredéves emléknnep alkalmából jöttem rá ennek a fontosságára s nem csak pusztán kormányzati és igazgatási indokok vezettek engem arra, hogy e kérdésben felszólaljak, de vezettek különösen ifjúságunk nevelésének nagy érdekei; mindazon körülmények, melyek e nagy érdekekkel össze vannak kötve. Azt hiszem, egyetért velem mindenki e házban, ha azt mondom, hogy nemzetünk története, hozzá méltó és igazi története, az elmúlt korszakok nagy férfiaihoz méltó története még megirva nincs. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mindenki egyetért velem, ha azt mondom, hogy magasabb társadalmi osztályaink növendék-leányai és ifjai kezében, szemük előtt és gondolkozásukban oktató olvasmányúl ezer és ezer számra vannak idegen népek és nemzetek történelmi dolgozatai s idegen férfiak életrajzai és leirásai, a helyett, hogy kezükben s szemük és lelkük előtt a mi nemzetünk múltjából vett, költőileg is szép, történetileg is kitünő rajzok és történetünk azon nagy alakjainak életleirásai, melyek nemzeti önérzetünket emelik, volnának egyedüli olvasmány gyanánt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem az irói géniusz hiányzik ma a magyar fajban. Egy nagy nemzet történetének megirásához kell a legnagyobb, a legmélyebb, a legbecsesebb és a legkiterjedtebb irói géniusz; az igazi nagy történetirók az emberiségnek voltaképen a leggazdagabb szellemei, mivel egy nemzet történetét jól megirni a legnehezebb elmemű; hadvezérek nagy számmal vannak, drámairók is nagy számmal vannak, egyéb elmeművek alkotói is minden téren nagyobb számmal vannak, mint a történetirás terén, ez a legritkább és legnehezebb munka. Erre alkalmas irói géniusz született volna már minálunk is, de az önérzetes irói géniusz bizonyos félelemmel és aggodalommal kezd ahhoz a tárgyhoz, nemzetünk történetéhez, mikor tudja, hogy a multunkra vonatkozó okiratoknak százezrei, sőt milliói vannak még, a melyek a napvilág előtt el vannak vonva, a melyekben csak a rendet és a sort felfedezni is egy emberélet szükséges, s melyek nemcsak hazai nyelven nincsenek kiadva, de nincsenek eredeti nyelvükön sem, sőt melyek még regestálva sincsenek, de még katalogizálva sincsenek.

Itt van nekünk egy országos levéltárunk, a melybe, mint értesülök, csupán az antemohácsiának 36.000 darabot tesznek, a mohácsi csata után való okiratok száma pedig sok százezerre, talán milliókra rúg. Ott van például egy rész, az úgynevezett limbus.

Históriai íróink egy pár deczenium óta egyébnek nem nevezik, mint limbusnak. Azt hiszem, a t. belügyminiszter úr, mint Tolna vármegye egykori vezértisztviselője tudja azt, mi a limbus, mert hiszen Tolna vármegyében volt elég, van most is. Limbusnak hivja a magyar nép azt a mocsarat, a melyik feneketlen; azt a mocsarat, a melyben hasznavehetetlen állatok és növények tenyésznek, egyéb semmi; azt a mocsarat, melyhez nem lehet épkézláb hozzáférni, a ki pedig beleesett, nem tud belőle kikeveredni, íme ennek nevezik az országos levéltár egy részét a mi tudósaink évtizedek óta. A mely erők ott vannak az országos főlevéltárban: a főlevéltárnok, négy országos levéltárnok, négy levéltári fogalmazó és egy fogalmazó gyakornok — meggyőződtem róla közvetlenül — feladatukat ismerik, hivatásukat érzik, idejüket, erejüket, munkájukat feladatuk teljesítésére fordítják. De én biztosítom a t. belügyminiszter urat, ha csak ennyi erővel akarja azt rendezni, az újabb ezredév bekövetkezik és a limbus akkor is megmarad tolnavármegyei bőségben és terjedelemben. *(Derültség a baloldalon.)* Pedig az országos levéltár aktái még csak nem is nagyobb része az ország és nemzet tulajdonában levő összes történelmi érdekű és fontosságú leveleknek. Hogy milyen a t. kabinetnek igazgatása, a melyhez pedig a vármegye nem fér hozzá, még a főispán sem, csak egy esetet hozok fel.

Ott van a császári és királyi, — vagy az

Digitized by Google

»és« kimarad — császári királyi udvari kamarai levéltár Bécsben. Ebbe a császári királyi udvari kamarai levéltárba a múlt századok folyamán a magyar családokat és magyar dolgokat, azok közt várakat és vármegyéket érdeklő nagy fontosságú köziratoknak egész serege vándorolt át illetéktelenül, helytelenül, alaptalanul. De minthogy minden császári királyi bécsi hivatal Magyarországot és annak minden dolgát Csáky szalmájának tekintette, nem sokat törődött azzal, hogy ezek az okiratok Magyarországot érdeklik és illetik, és azért ott összehalmozták őket. De én úgy vagyok értesülve, hogy már az osztrákok sem fektetnek nagy súlyt arra, hogy ezek az iratok ott legyenek, sőt ők maguk szívesen belenyugosznak abba, hogy ezen az egykori császári kir. udvari kamara barlangjaiban levő magyar okiratok onnan hozzánk visszahozassanak. Úgy vagyok értesülve, hogy ezelőtt már 13—14 esztendővel bele is egyeztek; úgy vagyok értesülve, hogy a mi bölcs kormányunk 13—14 esztendő óta tünődik, intézkedik, igazgat, adminisztrál, dekretál, korrespondál ez ügyben és azok az iratok még most is csak ott vannak. Ha már maga az, hogy országunk tulajdona, ezen nagybecsű levéltár visszahozassék — a minek voltaképen semmi legyőzhetetlen akadály sem áll útjában — sem történhetik meg 13—14 esztendő alatt, mit várjunk mi a t. kormány miniszteri felelősségétől, igazgatási képességétől, s a nemzet közkincse iránti érdeklődésétől? Hát miért nem hozzák vissza? Mert nincs ember, a ki feldolgozza; mert nincs hely, a hova elhelyezzék, s igy holt tőke marad még 33-ik unokánk idejében is.

Itt van a nemzeti múzeum kezelése alatti országos levéltár, mert az is országos. Ott is van antemohácsiána talán hatezer, pusztán azokból a levelekből, melyek általában a múzeum kezelése alá tartoznak. Azonkívül ott van több, mint harminczezer előkelő történelmi család levéltára, melyek ott vannak deponálva. Azokat is rendbe kell hozni, portól, egértől óvni. Épen most értesültem, hogy egy ilyen levéltárban, egészen eleven egérfészket fedeztek fel apával, anyával, fiaival; s azok most preparálva ott vannak a múzeumban! Miért van ez igy? Mert nincs személyzet. S miért nincs személyzet? Mert nincs rá való pénz. S miért nincs rá való pénz? Mert a mi minisztereink előtt a legutolsó pezsgős lakoma is fontosabb, mint az országnak ez a fontos dolga. *(Ellenmondás jobbfelől.)* Majd a kereskedelmi tárczánál lesz szerencsém felhívni a t. képviselő urak figyelmét arra, mennyi pezsgő fogyott el a milleniumi ünnepeken. Ha e pénznek csak felét fordítanák a szent czélra, nem egerek gazdálkodnának ebben a nagy nemzeti kincsben.

Itt vannak a kerületi táblák iratai. E táblák előtt ezer meg ezer pör folyt, melyekben nagyfontosságú régi okiratok szerepeltek. E táblák közül a nagyszombatinak iratait már áthozták ide, de nem tudnak neki helyet adni; itt vannak beszegezve, nem tudom miféle szekrényekben. Ott van a kőszegi, a debreczeni, a felvidéki, gondolom eperjesi. Tudja-e a miniszter úr, hogy e levéltárak milyen állapotban vannak? Van-e ott kellő kezelés, ellenőrzés? Van-e szakember, a ki rendben tartja, portól, nedvességtől óvja, katalogizálja, kivonatolja őket s kiadásukat előkészíti? A miniszter úr erről nem tud semmit, én sem tudok semmit, pártja sem tud semmit, *(Nagy derültség.)* mert mindezekben nem történik semmi. Egy 600 forintos irattári tiszt kezeli a nemzet történetirásában mélyreható fontosságú okiratok ezreit, egyikmásik törvényszéki épületben, mert a kerületi táblák iratait ide tették át.

Itt vannak az egykori hiteles helyek, a káptalanok, apátságok, prépostságok és nem tudom, miféle egykori egyházi hatóságok levéltárai. Azok nem egyházi dolgok, talán Molnár János t. képviselő úr lesz kegyes beleegyezni, hogy azok a nemzet tulajdonai.

Thaly Kálmán: Van a káptalannak is külön levéltára!

Eötvös Károly: Azok a nemzet tulajdonai, azok az ország tulajdonai, mint egyéb közhitelességű helyek gyüjteményei. Már most a régibb időben 1848 előtt ezen nemes káptalanok kebelében volt ember, a ki értett az iratok kezeléséhez, vagy volt legalább olyan, a ki erre törekedett, vagy legalább olyan, a kiről azt hittük, hogy érti. *(Derültség.)* De ma nézze végig azt a 33 vagy nem tudom hány hiteles helyet a t. belügy-, kultusz- és igazságügyminiszter, hány nemes káptalanban talál szakembert, a ki evvel foglalkozik? Egy-két helyen, talán Esztergomban vagy Nagyváradon van ilyen, de nézze meg Veszprémet, Szombathelyet vagy Nyitrát. *(Egy hang a baloldalon: Nyitrán ott van Wagner!)* És hozzáteszem, t. belügyminiszter úr, hogy ezekről a nagyfontosságú levéltárakról még katalógus sincsen igazi és tökéletes az ország és a felelős miniszter kezében, sőt van egy pár hiteles hely, a hol épen semminemű katalógus sincsen, a hol nemcsak senkisem dolgozik azon, hogy ezen okiratok regesztái elkészüljenek, ezek kiadása elkészíttessék, de még arra sem ügyel senki, hogy ezek biztosítása mindenképen megnyugtató módon történjék.

Itt vannak a felső bíróságok levéltárai. Én magam láttam egykor a marosvásárhelyi királyi tábla előszobájában, melléktermeiben és folyosóin faragatlan és gyalulatlan deszkaszek-

Digitized by Google

rényekben 10—20—30 halom régi irást, a melyek Erdély legelőkelőbb családait érdeklik. Senkisem őrzötte; sem iktatva, sem kezelve, sem garantálva nincsenek senki által.

Itt van a kuriának és a budapesti királyi ítélőtáblának levéltára, semmi különösebb ellenőrzés alatt nincsen. Pedig mi volna hát a teendő? Hiszen mindenki előtt, a ki egy pillanatig gondolkodik a tárgyról, tisztán áll, hogy a végczél az volna, hogy mindezen iratok a tudomány mai állása szerint bírálatilag megállapítva sajtó útján a nemzetnek, sőt az emberiségnek közkincsévé tétessenek. De a míg ezt a nagy czélt elérjük, addig múlhatatlanúl el kell érni mielőbb azt, hogy ezek legalább regesztával láttassanak el s az iratok mellett annak borítékán mindenütt rajta legyen az iratok regesztája. De ha ezt sem érhetjük el, oda kell törekednünk, hogy legalább még a mi életünkben az országban létező összes iratokról egy egyetemes, összhangzó katalógus készíttessék és az a sajtó útján nyilvánosságra hozassék, hogy a tudománynak úgy hazai, mint külföldi buvárlói tudomással bírjanak arról, hogy ezen iratokban mily kincsek rejlenek a nemzeti és egyetemes történelemre nézve.

De azzal az erővel, — igen kérem a t. miniszter urat, fordítsa figyelmét erre a kérdésre, — azzal az erővel, a melylyel most rendelkezünk úgy az országos levéltárban, mint a nemzeti muzeumban, még a tökéletes katalógizálás czélját sem érhetjük el vele.

De ott vannak a vármegyék, törvényhatóságok és városok levéltárai. Valóban kötelességemnek tartom, de nagyon kedves kötelességemnek tartom, mint e parlament tagja, elismerésemet kifejezni azon családok iránt, a melyek áldozatot és munkát nem kímélve, levéltáraik gazdag tartalmát a sajtó útján a hazai és külföldi tudós világnak részint már rendelkezésére bocsátották, részint most bocsátják. Itt vannak a Zichy és Károlyi gróf familiák és legújabban értesültem a Teleki- és a Sztáray-családok, ott vannak a Palásthy- és Nedeczky-családok s talán van még egy pár több is. De én meg vagyok arról győződve, hogy ha a t. kabinet tagjaiban érdeklődés volna ezen nagy nemzeti ügy iránt, és ha azok a főispán és alispán urak nagyobb súlyt fektetnének erre, mint a mandátum-szerzésre, hát akkor minden vármegye meghozná azt az áldozatot munkában és pénzben, hogy a maga levéltárának gazdag tartalmát a tudományos világ rendelkezésére bocsássa. Minden vármegye és minden város; csak egy lelkes vezető, egy lelkes hang, a nemzeti érdekek iránt érzékkel biró, kötelességet ismerő, lelkes államférfiú kellene, s mindez megtörténnék nehány év alatt. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Akkor azután a tudomány hivatott bajnokai képesek lennének arra, hogy egyetemes áttekintést nyujtó katalógus állíttassék össze legalább a tartalmáról ezeknek az okiratoknak évszám szerint, tárgy- és abc-rendben. Ez a legkevesebb, a mit a történetirás tárgyát képező oklevelekre nézve el kell érnünk. És erre legalább az eszközöket meg kell szereznünk; de azon 10—12, vagy nem tudom hány ezer forinttal, a mely most a költségvetésbe fel van véve, ismételten és ismételten kijelentem, ezt a czélt meg nem közelítjük soha. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ma például a nemzeti muzeumban azon örvendetes mozgalom után, hogy egyes kiváló családok levéltáraikat ott helyezik el, a melyeket még rendezni kell, a nemzeti muzeum szakszemélyzetének tetemes idejét erre kellvén fordítani, még a folyó ügyeket nem képesek elvégezni, úgy hogy részemről szükségesnek tartom — határozati javaslatot sem adok be e tárgyban, mert attól félek, hogy a t. többség leszavazza — felhivni a t. belügyminiszter úr figyelmét két dologra. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik az, hogy a mennyiben az országos levéltár mai helyiségei megengedik, a szakerők ott annyi fogalmozó gyakornokkal szaporíttassanak, a mennyi találkozik, s a levéltári fogalmozói és országos allevéltárnoki teendők végzésével megbizott férfiak száma még legalább 10-zel szaporíttassék, s valamennyi tisztességges fizetéssel legyen ellátva. Csak magában az országos levéltárban kell ekkora szaporítás, tekintettel arra, hogy a mint hallatszik, a bécsi császári királyi udvari kamara magyar iratai is ide mihamarább visszajönnek. Minthogy pedig előmenetel, előmozdítás ebben a hivatalban nincs, mert hiszen egy főlevéltárnok van, az pedig — ha az isteni gondviselés úgy akarja — még 30 évig is élni és dolgozni fog, tehát az a levéltárnoki gyakornok oda fel nem juthat, sőt még az a két allevéltárnok is még, ha az Isten egészségüknek kedvez, legalább annyi ideig él, hát előmozdításra kilátás itt nincs, úgy hogy azok a tudományos képzettséggel biró fiatal emberek megőszülhetnek, megkopaszodhatnak, életük minden örömét és virágát elhullathatják abban a nyomorúságos fogalmozói vagy titkári fizetésben, annálfogva legalább azon skála szerint, a mely skála szerint egyéb közigazgatási szakokban az előmozdítás történik, ezen férfiak fizetése javíttassék. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Hiszen nem közönséges tisztviselők, nem közönséges hivatalnokok ezek; ők a tudomány bajnokai, a kik a tudomány érdekében napról-napra nehéz harczot folytatnak, nehéz csatákat vívnak, egészségük és életük örömeinek rovására. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Nem egyetemes tudományossági czélért, —

Digitized by Google

ámbár erre is áldozni kell az olyan nemzetnek mint a miénk, — hanem saját nemzeti czéljainkért hozzuk ezt az áldozatot.

És ha megnézzük a nagy világnak, idegen nemzeteknek tudományos irodalmát, minden nemzet számára meg van a hely, minden nemzetnek meg van állapítva a szerepe, a melyet a művelődés nagy történetében elfoglal, fel van tüntetve állása és hivatása, melyet minden nemzet a tudomány és a közművelődés haladásában az emberiség jólétére elfoglal és teljesít. De a magyar nemzeté nincs; arról az idegen tudomány, a német, orosz, franczia, angol igen keveset tud. És nemzetünk ezeréves multját, azt a fenséges szerepet, melyet az emberiség javára ez a nemzet ezer éven keresztül vitt és visel, kellőképen feltüntetve nem találjuk sehol. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Miért nem találjuk? Mert az idegen nemzetek tudományos férfiai a mi nemzetünk fiaitól várják azt, hogy az erre vonatkozó anyagot a mult század sötétjéből kihozzák a napvilágra és az egyetemes tudományosság rendelkezésére bocsássák. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezt nem teheti más nemzet, csak a magyar. Ezért nem áldozhat más, csak a magyar nemzet. Ezt más tudományos világ férfiai el nem végezhetik sok minden oknál fogva, csak a magyar tudományos világ férfiai. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

A mit Thaly Kálmán t. barátom egy rövid, de fenséges korszakra nézve napvilágra hozott, tegye meg a nemzet egészében legalább egy más téren; annnyit talán megtehet, a mennyit egy ember a maga szűk erejével képes volt megtenni. *(Éljenzés a szélső baloldalon.)* Én a 16-dik századnál fényesebb korát nemzetünknek nem ismerem. Annyi hősi jellem, annyi fenség, annyi elszántság, olyan irtóztató küzdelem kelet és nyugat felől, mint a mennyit a nemzet akkor tanúsított azon vadsággal szemben, melylyel a mohamedánizmus ránk rontott és azon vadsággal szemben, melylyel az önkényuralom nyugat felől rontott ránk; soha a nemzet oly erős, oly szép és fenséges nem volt. És ennek a 16-ik századnak roppant gazdag kincsei eltemetve hevernek, legalább rendszeresen nem ismeri senki, nem is ismerheti őket senki. A rendezés nagy munkájához miért nem látnak hát hozzá? Miért nem akad egyszer egy államférfi, a ki ama nyomorult szűk körben, melyet a 67-es dolgok meghagytak számunkra, legalább a nemzetünk szíve közepében élő érzelemnek meg tudna és meg akarna felelni. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Miért nem akad egy államférfi, a ki egyszer már kész volna arra, a mivel nemzeti önérzetünket is emelhetjük és a világtudományt előmozdíthatjuk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Miért nem akad államférfi, a ki élére állna ennek az ügynek, mikor ez nem kerül milliókba, mint sok minden más, a minek nemzetünk alig veszi hasznát? *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Ezeket tartottam szükségesnek elmondani. Határozati javaslatot nem adok be, de a t. miniszterelnök úr és a t. többség figyelmét felhívom erre a kérdésre. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon; szónokot számosan üdvözölik.)*

Josipovich Géza jegyző: Latkóczy Imre!

Thaly Kálmán: T. ház! Én jelentkezem e tárgyhoz — miután szóba hozatott — ha megengedik most, ha nem, akkor később.

Elnök: Miután már előbb jelentkezett, a szólás joga Latkóczy Imre képviselő és államtitkár úré.

Latkóczy Imre államtitkár: T. ház! Az előttem szólott képviselő úr imént elhangzott beszédjének azon részéhez, melyben az országos levéltár ügyével foglalkozott, óhajtok néhány megjegyzést fűzni.

Az országos levéltár mostani alakulatában működése és hatásköre alapszik részben törvényen, részben a kormány intézkedésén; túlnyomó részben azonban a gyakorlat révén fejlődött. Az országos levéltár alapját megvetette az 1723-ik évi XLV. törvényczikk abbeli rendelkezése, mely szerint az állam a fontosabb közjogi természetű és egyéb okmányokat, úgyszintén egyes családoknak és magánegyéneknek kiválóan nagyfontosságú okiratait az országos levéltárban őriztette. Ujabb törvényhozásunk csak az 1882-ik XXIII. törvényczikkben intézkedik az országos levéltár kibővítése és gyarapítása érdekében, a mennyiben elrendelte, hogy a két erdélyi országos levéltár, jelesen a gyulafehérvári káptalan, valamint a kolozs-monostori konvent kezelése alatt levő levéltárak az országos levéltárral összeolvasztassanak.

Thaly Kálmán: És a kamarai!

Latkóczy Imre államtitkár: A törvény tehát az országos levéltár gyarapítása, kibővítése érdekében egyéb intézkedést nem tett, de igenis tett a kormány adminisztrativ úton, jelesen már a 70-es évek elején intézkedett ez iránt, hogy a régi erdélyi, úgynevezett »gubernium« iratai beolvasztassanak, a mi megtörtént; legujabban pedig végrehajtatott a kormánynak azon intézkedése, mely szerint a thesauriatus aktái szintén beolvasztandók. Tárgyalások vannak folyamatban és részben már eredményre is vezettek és végre is hajtattak az iránt, hogy a horvát országos levéltárba az 1849-es és 50-es években elvitt iratok viszakerüljenek, azok részben már itt is vannak, csak a Nádasdy és Zrinyi-családokra vonatkozó okmányok nincsenek még itt, de ezekre nézve is alapos kilátás van arra, hogy a tárgyalások kellő eredményre fognak vezetni. *(Helyeslés.)*

A t. képviselő úr különösen két óhajának

Digitized by Google

adott kifejezést: hogy a hiteles helyek gondozása alatt levő levéltárak egyesíttetnek, és hogy fennállott kamarából a magyar érdekeket érintő okmányok visszakerüljenek. Hivatalos tudomásom révén kijelenthetem, hogy mindkét irányba már régebb idő óta tárgyalások vannak folyamatban. A hiteles helyek által kezelt levéltárak visszaszerzése tekintetében még bizonyos elvi nehézségek vannak; viszont az udvari kamarai iratok kettéválasztása hosszabb időt fog igénybe venni; e részben tehát, habár elvi nehézség nem áll fenn, még egy kis ideig türelemmel kell lenni, míg a kormány által több ízben hangoztatott, s viszhangra is talált óhaj megvalósúl. Ismétlem tehát, hogy a kormány intézkedett a törvényhozás kezdeményezése nélkül is, hogy az országos levéltárba belekerüljenek mindazon okmányok, a melyeknek bármi tekintetben országos, közjogi fontossága van. *(Helyeslés.)*

Midőn 1867-ben az egyes miniszteriumok hatásköre szabályoztatott, az országos levéltár adminisztráczió tekintetben a belügyminiszterium alá helyeztetett; ez óta a tulajdonképeni levéltári funkczión kivül kettős irányban működik még: tudományos és közigazgatási irányban. Tudományos tekintetben talán nem szükséges reflexiókat tenni, mert épen az előttem szólott képiselő úr a belügy költségvetés úgynevezett általános tárgyalása alkalmával elismerőleg nyilatkozott e tekintetben. A közigazgatásira nézve szükségesnek tartom érinteni, hogy a levéltárnak ezen hatásköre kizárólag a gyakorlat alapján fejlődött. Ezt az állapotot a jelen kormány úgy találta, hogy nóvumokat nem létesített. Közigazgatási tekintetben az országos levéltár véleményező szakközege a belügyminiszteriumnak minden oly közigazgatási irányú ügyek elintézésénél, a melyekre vonatkozólag az országos levéltárban vagy okiratok, vagy más adatok léteznek. Czélja ennek az, hogy azon, részint közjogi természetű, részint a multakra kiható ügyek a meglevő hagyományokkal és a nemzeti tradicziókkal összhangzó szellemben intéztessenek el. E részben téhát azt hiszem, a belügyminiszteriumot szemrehányás nem érheti.

Áttérve már most a t. képviselő úr által hangoztatott két óhajra, tudniillik a személyzet szaporítására és a helyiség kibővítésére: legyen szabad megjegyeznem, hogy a személyzet elégtelenségére vonatkozó panasz reám az ujság ingerével hat.

Thaly Kámán: Évek előtt említettem.

Latkóczy Imre államtitkár: Az országos levéltár főnöke, a ki e tekintetben legalább is illetékes egyén, e miatt sohasem panaszkodott, soha a személyzet szaporítása végett a belügyminiszteriumnak előterjesztést nem tett.

Arra, hogy a személyzet elégséges és a személyzet hivatását kellőleg betölti, bizonyítékai, hogy a hozzá intézett ügyek ilyen gyorsan intéztetnek el, és ha egyik vagy másik elmarad, annak nem a személyzet elégtelensége, hanem az az oka, ...

Thaly Kámán: Ez nem a tudományos működés!

Latkóczy Imre államtitkár: ... hogy az egyes okmányok, különösen a régiek irása oly hibás, hogy ezeket tulajdonképen dechiffre-irozni kell, a mi hosszabb időt vesz igénybe. Ez az oka annak, hogy egyik-másik ügy hosszasabban intéztetik el. De hogy a személyzet nem elégtelen, kitetszik abból is, hogy az országos levéltárból a törvényhatóságok megkeresése folytán gyakran küldetnek ki szakértők az illető törvényhatósági, városi levéltárak rendezése czéljából és az ily kiküldetés folytán támadó hézag az ügyek elintézésén nem látszik meg. *(Egy hang a szélső baloldalon: Es bürokratikus érvelés!)*

Thaly Kálmán: Majd reflektálok reá!

Latkóczy Imre államtitkár: Ezt, mint a közbeszólásból kivettem, ne méltóztassék pusztán bürokratikus érvelésnek venni, hanem úgy, a mint a magyar közmondás tartja: néma gyereknek az anyja sem érti a szavát. Ha az, a ki nemcsak egy fél órára jön be, mint Eötvös Károly t. képviselő úr, ...

Thaly Kálmán: Én évtizedekig jártam be!

Latkóczy Imre államtitkár: ... hanem évtizedek óta szakszerüen foglalkozik ez ügyekkel, nem emel panaszt és nem nyilvánít óhajt e tekintetben, akkor azt hiszem, t. ház, hogy legalább is komoly megfontolás tárgyát kell, hogy képezze a t. képviselő úr által előadott kívánság, a ki mintegy szatirával mutatott rá arra, hogy az országos levéltárban egy-egy 600 frttal dotált irodatiszt hogy bírjon annyi szakértelemmel, hogy feladatát kellő mérvben megoldhassa. Hát engedelmet kérek, az országos levéltárban 600 forinttal dotált egyén nincs is.

Thaly Kámán: Nem azt mondtá; az az igazságügyi kezelésre vonatkozott. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Latkóczy Imre államtitkár: Én úgy értettem a felszólalásából, *(Mozgás. Elnök csenget.)* hogy egész általánosságban kiterjeszkedett az országos levéltáré összes ügyeire. A mi pedig a kérdés juridikus oldalát illeti, úgy hallom, hogy az igazságügyi miniszter úr ő nagyméltósága kiván e részben válaszolni.

Hogy a személyzet a mai viszonyoknak teljesen megfelelő és kielégítő, azt mutatja a költségvetéshez mellékelt részletezés. Nem akarom fárasztani a t. ház türelmét ennek előadásával, hanem csak általában megjegyzem, hogy ott 18 egyén van alkalmazva az öt hivatalszol-

Digitized by Google

gán kívül, mert hiszen méltóztatik tudni, hogy a levéltári funkcziónál ezekre is szükség van.

A mi már most a helyiség elégtelensége tárgyában emelt panaszt illeti, ez csak időleges lehet; a mai viszonyok között a levéltár még teljesen elegendő az általa befogadandó okiratok elhelyezésére, valószínű azonban, hogy a közel jövőben, a midőn az általam jelzett tárgyalások sikkerrel be fognak fejeztetni és nagyobb számú okiratok fognak az országos levéltárba bekebeleztetni: már elégtelen lesz. A helyiség bővítése azonban bizonyos kapcsolatban áll a folyó évi január hó elsején felállított közigazgatási bírósággal. A mint méltóztatnak talán tudni, a közigazgatási bíróság csak ideiglenesen van elhelyezve és pedig a fennállott pénzügyi-közigazgatási bíróság, valamint a Fortuna helyiségeiben és ezen kívül még nyolcz szobában, a mely mintegy tartalékját képezte az országos levéltári helyiségnek és eddig nem lett felhasználva. Minthogy pedig a közigazgatási bíróság elhelyezése, ismétlem, csak ideiglenes, és ez a bíróság minden valószínűség szerint a közel jövőben megfelelő helyiségben másutt lesz elhelyezve: az így felszabadulandó és az országos levéltárnak részint kiegészítő részét képező részint azzal tőszomszédos helyiségek felhasználásával a képviselő úr által hangoztatott óhajnak a levéltári helyiségek kibővitésére nézve elég lesz téve. Ezeket kívántam a t. képvisető úr szavaira válaszolni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Az idő előrehaladván, a vita a holnap délelőtt tíz órakor kezdődő ülésre halasztatik. A háznak emlékezetébe hozom azt a határozatát, hogy a holnapi ülésre a kérvények tárgyalása már ki van tűzve és 12 órakor a ház, a kérvények tárgyalására minden esetre rátér. Az ülést bezárom.

(Ülés végződik d. u. 2 órakor.)

38. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi január hó 30-án, szombaton,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése, — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza. — Kérvények tárgyalása. — Napirend. — Városy Gyula interpellácziója a csongrádmegyei tanfelügyelő túlkapásai ellen. Válasz.

A kormány részéről jelen vannak: Perczel Dezső, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja gróf Esterházy Kálmán, a javaslatok mellett felszólalókat Josipovich Géza, a javaslatok ellen felszólalókat Rakovszky István jegyző úr jegyzi.

Következik a jegyzőkönyv hitelesítése.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1896. január 29-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a jegyzőkönyv ellen? Ha nincs, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Következik az indítvány- és interpellácziós könyvnek felolvasása.

Josipovich Géza jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítványkönyvben a mai napra újabb bejegyzés nincs.

Az interpellácziós könyvben a következő újabb bejegyzés foglaltatik: 1897. január 29. Városy Gyula, a csongrádmegyei kir. tanfelügyelő politikai túlkapásai tárgyában.

Elnök: Az interpelláczió az ülés végén fog megtétetni.

Következik a belügyi tárcza (Irom. 47) költségvetése. Napirenden van az országos levéltárt illető tétel.

Rakovszky István jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: T. ház! Egy nagyfontosságú kulturintézménynél, az országos levéltárnál, melynek rovata a belügyi költségvetésnél a tegnapi napon fordúlt elő, két felszólalást hallottunk. Az egyik Eötvös Károly t. barátomé volt, a ki a tőle megszokott ékesszólással egy kissé bővebben foglalkozott ezzel a tárgygyal és elmondott dolgokat, melyek azon nagyfontosságú kulturintézmény állapotát ismertetik, részben új

Digitized by Google

dolgokat, részben olyanokat, melyek e teremben már hosszú évek előtt elhangzottak volt. Akkor volt is momentán némi eredménye a felszólalásnak, azután megint abban maradt magyar mód szerint a dolog, hogy reá érünk arra még. Én igen szeretem, hogy Eötvös Károly t. barátom ezen dolgokat előhozta, felmelegítette, hiszen egy évben egyszer van alkalom ezekről szólani, pedig nagyfontosságúak és ez alkalom épen a belügyminiszterium költségvetésének jelenleg tárgyalás alatt levő rovata. Legfeljebb még — per associationem idearum — a közoktatásügyi miniszterium tárczájánál a muzeumról szóló rovatnál, a muzeumi levéltár czímén lehetne ezen dologhoz szólani.

Eötvös Károly t. barátom szellemes felszólalását, úgy láttam, az egész ház figyelemmel és érdekkel hallgatta. Többen azonban a képviselő urak közül, kik jelen voltak, nem ugyan nyilvános, de magánmegjegyzéseket tettek a beszéd hatásáról, hogy csak egyszer-kétszer volt az archivumban, nem ismerheti jól, stb. Ezért tökéltem el magamat, hogy én is hozzászóljak ez ügyhöz, nem először a házban, mert Tisza Kálmán belügyminisztersége idejében többször, még bővebben, mint Eötvös Károly tegnap, szóltam e dolgokhoz, tehát, ha Eötvös Károly barátomra vonatkozólag, — bármily szellemes és magasröptű lett légyen az ő felszólalása, — azok a kifogások, melyeket érintettem, tehetők, azért állok fel, hogy ezeknek a kifogásoknak a szemébe nézzek annyiban, a mennyiben netalán reám is vonatkoznának. Ezért szükséges, mielőtt a dolog meritumába mennék, megemlítenem, hogy szakszerűleg szólhatok és nem mint laikus ehhez a tárgyhoz, hogy épen most február hóban lesz harmincz esztendeje, a mióta én ezen levéltárakat ismerem, bennük dolgozom és pedig 1867-től kezdve, mikor Lónyay pénzügyminiszterré kineveztetett és legelőször nyilt meg ezen, addig a kamara zárai alatt nagy titokban őrzött archivum és különösen annak limbusa a történetkutatók előtt. Én voltam az első, a kinek a limbus megnyittatott, nyolcz vagy kilencz esztendeig mindennap bejártam, mindennap dolgoztam a pénzügyminiszter engedelmével s ötven darabonként a nem regesztált iratokat haza is vihettem, hogy délután is dolgozhassam. Miután a Rákóczi-kort és a vele összefüggő Thökölykort csak ezen levéltárban, nyolcz-kilencz esztendő alatt birtam feldolgozni, úgy, hogy a még fokozatosan utána is előkerültéket azután dolgoztam föl, erre az egy korszakra vonatkozó adatokat, több száz ívet, meg másolatokat, regesztáltakat készítettem, azzal igazolhatom, hogy magamnak saját kezemmel leirt több mint 1500 sűrű ívnyi jegyzetem van csak a Rákóczi-korból és csak a limbusából ezen országos levéltárnak.

Ezt azért hoztam fel, hogy láthassa a t. ház, mennyire dúsgazdag, kimeríthetetlen forrása ez a történeti adatoknak mindennemű irányban, és hogy csak egy ember egy korszakra vonatkozólag is jóformán élete javát vagy egész életét töltheti ezeknek buvárlatával és feldolgozásával. Az archivum Rákóczianum és az akadémiai Monumentákban általam kiadott nagyobb terjedelmű okmányokon kivül, másfélezer ív regesztám van, mely a feldolgozást várja.

Ha visszagondolok ezekre és ottani hosszas kutatásomra, önkéntelenül a klasszikus költő sóhaja eszembe jut: »Heu mihi, praeteritos Jupiter, si redderet annos!« De »si redderet annos«, akkor is ott kezdeném, és nem bánnám meg a ráfordított sok időt, mert az ily szellemi munka közben maga a munka gyönyöre a legszebb jutalom. *(Élénk tetszés.)* Nemzetünk legmagasztosabb alakjait, a legönzetlenebb szabadságharczait, például II. Rákóczi Ferenczet, Bercsényit, a kiknek köszönhetjük, hogy van még Magyarország és még beszélnek magyarúl, és a kikre az idegen, főkép osztrák történészek, annyi sarat kentek: ezen archivumokból lehetett csak tisztára mosni, és vissza adni fényét az idegenektől beszennyezett e márványalakoknak. Nem hiába dolgoztunk tehát, én és többi történetbuvár-társaim. Még az osztrák vezérkar irói is kénytelenek most már tudomást venni e limbus adatairól; már nekik sem »Rebell« többé Rákóczi, hanem »Fürst der Conföderirten Ständen«, mint a szatmári békeokmányban áll; már ők sem pecsovicsabbak III. Károlynál, a ki megadta a fejedelemnek az őt megillető czímet. Mert az osztrákok nem értenek magyarúl, lefordíttatjuk az okmányokat németre és szemök közé vágjuk.

És itt hálásan kell megemlékeznem Falk Miksa igen tisztelt régi barátomról, a ki nagyon elterjedt lapját ily czélokra mindig örömmel nyitja meg. Most egy éve, hogy a híres ónodi gyűlésről általam felfedezett titkos aktákból írt tanulmányomat hat vezérczikkben közölte: hadd tudja meg a külföld, hogy a magyar nemzetre hamisított diplomácziai okmányok alapján ráfogott szennyfolt le van mosva a hazai archivumok kétségtelen adatai alapján.

Ilyen és számtalan egyéb hasonló czélra való az országos levéltár. Eötvös Károly t. képviselőtársam erről tegnap itt a tudomány magasztos szempontjából kiindúlva, magasröptű beszédet tartott. Reformeszméket ajánlt, hogyan kell a nemzet e kincses bányáját értékesíteni. És mi lett a válasz? Előállt a kormánynak egy tagja, a ki — nem vonom kétségbe — igen szorgalmas és derék főhivatalnok lehet, és ad olyan választ, melyben mindennek van nyoma, csak az országos levéltár tudományos feladatának nem. Beszél arról, hogy a személyzet elég

Digitized by Google

gyorsan teljesíti a rábizottakat, hogy, ha a belügyminiszterhez fordúlnak a megyék, a levéltárban eleget tesznek kívánságuknak, és hogyha némely ügy nem megy elég gyorsan, ennek az az oka, hogy egyes aktáknak hibás az írása és hogy azokat dechiffrirozni kell. Elmondja, hogy néma gyermeknek anyja sem érti szavát, hogy a főnök sohasem tett előterjesztést a személyzet elégtelen volta miatt, stb.

No hát, t. államtitkár úr, én, a ki évtizedeket töltöttem e levéltárban s most is bejárok, ha érkezésem van, noha már nagyjában befejeztem ott kutatásaimat, ismerem azt a derék személyzetet, nagyon qualifikált emberek egytől-egyig, tudósok, a kik elismerésre méltó tudományos munkákat adnak ki az akadémia vagy egyéb közegek útján a magyar történelem számára Oly paleográfus az egytől-egyig, a ki szakvizsgát tett és nincs egy se, a kinek valami nagy nehézséget okozna akár egy Zsigmond-korabeli okmánynak az olvasása, pedig ezek a legrosszabbak. A dechiffrálás tehát nekik nehézséget nem okoz, és e tekintetben készséggel elismerem az ő tudományukat. Ott vannak például I. Rákóczi György marginális konczeptusai, gróf Pekry Lőrincz levelei. Ezek okozhatnak nehézséget, de nem azért, mintha az illetők nem volnának erősek a paleografiában, hanem ezek készakarva voltak úgy írva, hogy csak a titkáraik olvashatták el. De a paleografiában ottan baj nincsen, e tekintetben ott kész emberekkel rendelkezünk

A mi a személyszaporítást illeti, hát azt ne várja t. államtitkár úr, hogy a levéltárnak érdemes főnöke tegyen e tekintetben előterjesztést, várhat in infinitum. Mert Pauler Gyula a milyen nagy tudós, ép annyira szerény ember is, és különben is jól tudja, hogy a pénz önöknek először a választásokra és más politikai czélokra kell és kegyelemmorzsa csak, a mit helylyel-közzel a tudománynak odadobhatnak, hogy tessék, lássék valami. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A t. államtitkár úr tegnapi felszólalásában tisztán az adminisztrtativ szempontra fektette a fősúlyt. Hát arra elégséges a személyzet, ha valaki kamarás akar lenni önök közűl, odamegy és ha őseit nem tudja, kinyomozzák; ha nemesi levelét akarja valaki, a Liber Regiusból kiírják, hitelesítik is, ha tudniillik benne van; határigazításoknál szintén kiszolgáltatják a szükséges adatokat. A kurrent ügyek tehát úgy folynak ott, mint a karikacsapás. De nem ez a főczél, mert ha a »historia magistra vitae« nagy elvének értékesítésére van szükség valahol, akkor mi magyarok vagyunk azok, mert történeti jogon fekszik a mi nemzeti alapunk, a melyről ha leléptünk, végünk van. Ha valamely nemzetnek ápolni kell a levéltári kultuszt és a levéltári okmányokban fekvő kincseket, akkor a magyar van arra hivatva. Erre pedig az a személyzet nem elégséges. Fentartja ugyan valahogy a kurrens ügyeket, de hogy azokat a regesztákat elkészíthesse, vagy egy oly generális katalógust teremtsen, a milyent Eötvös Károly t. képviselőtársam tegnap említett, azt ne várja a t. államtitkár úr.

Ha a t. házat érdekli, elmondom, hogy miként állnak az ügyek abban az országos levéltárban, mint olyan ember, a ki 30 esztendeig jártam oda. *(Élénk éljenzés a szélső baloldalon.)* Köszönöm az éljeneket, de én ezt nem tulajdonítom érdememnek, mert nekem benső ösztönöm sugalta e munkát és megnyugtat az a tudat, hogy dolgoztam. *(Éljenzés.)*

Az országos levéltárnak magva tehát a régi kamarai levéltár. Én még mint olyanban dolgoztam több esztendeig benne. Ennek kihalt vagy kimenekűlt emigrans nemes családok lefoglalt birtokain talált levélgyűjtemények képezik a kincseit s ezekkel mi történt? A mi jószágukra vonatkozott, azt a szepesi, budai, pozsonyi kamarák okmányaiból átvizsgálták, és a mit jogilag értékesnek találtak ezekből, azokat regesztálták és lajstromba vették. A magánlevelezéseket pedig és kulturtörténeti adatokat, a melyek reánk, hisztorikusokra a legnagyobb kincset képezik, mint haszontalanokat: »Inutilia«, »Nullius valoris« félredobták. Igen jó, hogy mind meg nem semmisítették, hiszen utóbb majdnem valamennyit is ez a sors érte.

Ezek képezik a mostani diploma-archivum legnagyobb részét; hozzájárúl még a káptalani levéltárak és egyéb okmánytárak, mint például mostanában a Hunyady-levéltár, a mely Münchenből hazaszereztetvén, oda osztatott be. Ez a csekély személyzet igenis dolgozott rendszeresen és munkásságának eredménye az, hogy a diplomatikai archivum 1526-ig, tehát egész a mohácsi vészig teljesen katalogizálva és rendben van; de már a czédula katalógus, a regesztálás, a mely a rendszeres archivumhoz hozzátartozik, még csak 1400 körűl jár. Ezután jönnek a Zsigmond-kori hosszú okmányok, melyek innen az ajtóig érnének és a melyeknek száma iszonyú tömeg, mert roppant sok okmány kelt úgy Zsigmond hosszú uralkodása alatt, mint az utána következő Mátyás alatt. Hogy a mohácsi vészig ez a személyzet elérjen a regesztákkal, azt én nem fogom megérni.

De most áttérek a limbusra, a hogy mondják, a melyben az újabb kornak, különösen a XVI—XVII. és a mult század levéltárainak legnagyobb kincsei rejlenek. És itt be kell vallanom egy régibb bűnömet. *(Halljuk! Halljuk!)* Jobb is azt bevallanom, mert megkönnyebbszik

Digitized by Google

utána a lelkem. Én abban a bűnben leledzettem harmincz évvel ezelőtt, a miben t. kollégám, Molnár János apát úr, csakhogy én csak egyszer cselekedtem meg, ő pedig nagyon sokszor, tudniillik én is elkereszteltem, úgymint a limbust. *(Derültség.)* Ez a limbus be volt dobálva zsufolva a szekrények fölé, a szekrények alá, a zugokba, folyosókra stb. Porolták is ezeket súlyos vesszőkkel, hogy szétszakadtak az okmányok, minden évben kétszer. Ez iratoknak nem volt nevök; olyanok voltak, a melyek Rákóczi, Bercsényi és más kibujdosott jó hazafiak lefoglalt levéltáraikból kerültek ide. A rengeteg jószágaikat elkobozó kamarai hivatalnokok ezen iratok közül a birtokokra és jogokra vonatkozókat regesztálták, hanem a művelődés történeti adatokkal telt nagybecsű diplomácziai és hadi leveleket, mint semmit érőket inutiliákat félredobták. És még az is csak megjárta volna, de tettek egyebet is. *(Halljuk! Halljuk!)* Volt az egyetemnek egy papiros-malma Körmöczön és nyomdája Budán. Midőn a nagy tót szekerek a kész papirost hozták Budára, hogy üresen vissza ne térjenek, a kamarai archivumból megrakták azokat kiselejtezett aktákkal, sókönyvekkel, melyek iszonyú nagy protokollumok voltak. Ilyenkor a limbusból, a nullius valoris inutiliákból, vagyis a XVI., a XVII. és a XVIII-ik századbeli nem regesztált okmányokból annyit raktak a tót szekerekre, a mennyi rájuk fért. Azokat elvitték Körmöczre, hol sokat áldoztak Neptunnak, mert mint anyagot beáztatták a papiros-malomban. Ha azonban valaki ezen okmányokért valamivel többet igért, mint a mennyit a papiros megért, vehetett annyit, a mennyi neki tetszett. Ekképen mentették meg az aktáknak egy kis részét, a melyek közül azok, a melyeket a tudós Jerney vett meg, jelenleg Kecskeméten a kollégium könyvtárában őriztetnek.

Szerencse, t. ház, hogy ezekből az iratokból általában valami megmaradt, de még ezt is nagy veszedelem fenyegette 1866-ban, mikor az akkori nagyhatalmú kamarai elnök, Marcher, a helyiségeket a szerencsétlen hadjárat után a sebesültek kórházává akarta átalakítani. Az akkori archivum direktora azonban, a ki egy becsületes kamarai tanácsos volt, a kinek szakképzettsége nem volt, az archivumokhoz nem igen értett, jó magyar ember lévén, hogy a kapott utasításnak megfelelhessen és a kórodát berendezhesse, inkább felrakatta a szekrények tetejére, azok alá, a folyosókra, a fűtő-lyukakba és oda, a hol csak helyet kapott, ezen limbus aktáit, csakhogy ne kelljen azokat megsemmisítés végett Körmöczre küldeni. Ez a derék ember Gervay Károly volt. Hálásan ejtem ki nevét, mert közvetve neki köszönhetem, hogy ottan tiz évig dolgozhattam s mert, ha ő nem így jár el: ma nem volna semmink e nevezetes limbusból.

Igy menekült meg, t. ház, a miről Eötvös Károly t. képviselőtársam tegnap tett szót és a mi legnagyobb kincse levéltárunknak. Igaz ugyan, hogy ez még rendezve nincs és hogy csak nagy faszczikulusokban van elhelyezve. Mikor én ott dolgoztam, számuk »No. 903«, vagy pedig »Ad Num. 903« volt.

Ebből sohasem jöttem én ki nyolcz esztendeig, még mindig 903 volt a kezemben, némelyikben 5—6 száz, a másikban 40—45 darab. Az egyik aktának eleje hiányzott az egyik csomagban, a másik aktának a vége a másikban; sem számozva, sem rendezve nem volt semmi. E tekintetben utóbb annyira mentünk épen az akkori felszólalásom következtében, mikor még Tisza Kálmán volt a belügyminiszter, hogy Pauler úr, az országos levéltárnok, a személyzet egy részét azzal bizta meg, hogy ezen limbust legalább évek és napok szerint rendezze. A mi az említett elkeresztelést illeti, nem azért neveztem én azt el limbusnak, mert olyan zsombékos, süppedékes mocsár, a milyenek Tolnában is vannak, és a mint az Eötvös barátom mondta, hanem azért, mert mint a limbusban várják az elkárhozott lelkek a felszabadulást: úgy itten az akták. Ez az én elkeresztelésem és ebben a bűnben leledzem én együtt Molnár János t. képviselő úrral. Ezt az elnevezést azután továbbra is megtartották. Pauler levéltárnok úr és a személyzet buzgalmából most már legalább faszczikulusokba vannak rakva napok és évek szerint, a mennyire lehetséges volt. Katalogusok azonban még nincs, mert arra nem értek még rá; azonban meg kell adni, a tisztviselők annyira lelkiismeretes pontossággal jártak el a rendezésnél, hogy ha például a Rákóczi-korból egy csonka akta került elő dátum nélkül, akkor hozzám jöttek, mint a ki évekig dolgoztam e között s kértek, hogy segítsem meghatározni az akták idejét és én lehetőleg a pontos, vagy legalább megközelítő dátummal láttam el valamennyit. A hivatalnokok elkövettek mindent, a mi lehető volt és erejüktől tellett, de nagyobb rendet ennél létrehozni nem birtak. Ez azonban nem elégséges, mert index nincs s mert ezek a misszilis levelek tartalmazzák: a hadi, diplomácziai és belügyi aktákat és leveleket. Ezekre nézve én akkori beszédemben azt a módot ajánlottam Tisza Kálmán belügyminisztersége alatt, hogy miután a személyzet elégtelen volt, megbízható idősebb embereket, latin nyelvet értő nyugdíjazott tanárokat és papokat kérjenek fel, kik állásuknak megfelelő 3, 4, 5, 6 forint napidíj mellett dolgozzák fel az anyagot. Ezen eszme ellen Paulernek skrupulusa volt és az mondotta,

Digitized by Google

hogy ezeknek a nagy kincseknek a mivoltát, nagy értékét ismerve, nem tud megnyugodni mint az archivum főnöke abban, hogy hivatali esküt nem tett emberek kezelésére bizassék a rendezés, bármi szigorú felügyelet alatt is, mert igen könnyen megtörténhetik, hogy egyes óvatlan pillanatban mégis csak el fognak egyes fontos akták tűnni. Igaza volt; én azonban ezen ügygyel azóta is foglalkoztam, hogy mi módon lehetne mégis segíteni a bajon? Tehát most már más, czélszerűbb módot ajánlok a t. belügyminiszter úrnak. Ez a mód pedig az, hogy miután az archivum tisztviselői azon órákban tartoznak dolgozni, melyben a minisztérium többi tisztviselői vannak elfoglalva s a melyekben azok meg is teszik kötelességüket, s miután az előléptetés ott a szakma szűk voltánál és a személyzet csekélységénél fogva mégis nagyon lassú — a mint Eötvös Károly t. barátom nagyon helyesen hangsúlyozta, — minél fogva a tisztviselők kénytelenek szabad óráikban az akadémia által kiadandó, díjazott történeti munkákkal foglalkozni, a mit helyesen cselekszenek, szólíttassanak fel, hogy illő külön díjazás mellett szabad óráikat az archivum javára töltsék el. Igy Pauler skrupulusának is elég lesz téve, ha felesküdött hivatalnokok járnak be délután 3-tól 6-ig, hogy a limbus katalogusát elkészítsék külön átalány mellett, melyre pár ezer forintot évenkint szivesen megszavazhatnánk. Ezáltal az archivum szakszerűen fel lesz dolgozva és a hivatalnokok a történetírás és az archivum rendezése javára tölthetik azt az időt, melyet különben másutt kénytelenek tölteni. Igy 5—6 év alatt a limbus katalogizáltatnék.

Eötvös Károly t. képviselőtársam és a t. államtitkár úr is említették a hiteles helyek és a bécsi udvari kamara levéltárának lehozatalát — a mennyiben minket illet — és a nemzeti múzeum levéltárát. Ezekről is szólanunk kell, mert kapcsolatban vannak az országos levéltár ügyével.

A hiteles helyekre nézve igaza van Eötvös Károly t. képviselőtársamnak. Azoknak iratai kétfélék. Azokat, a melyek birtokaikra vagy egyéb ügyeikre vonatkoznak, tőlük elvonni nem lehet, mert magántulajdont képeznek, de a mint az állam felügyel arra, hogy birtokaikat ne devasztálják, épúgy joga van felügyelni közérdekű irataikra is.

A locus credibilisek némelyikében vannak, most is a kik értenek hozzá, igy Esztergomban, Pannonhalmán. Szombathelyen tudomásom szerint nincs, onnan tehát kopizálni lehetetlen. Hogy Veszprémben van-e, azt nem tudom. Váradon van, de ott meg okirat nincs, a sok háború következtében a régiebbek elpusztultak. Leleszen ágyúfojtásnak használták az okmányokat, gróf Bercsényi Miklós, a nagy kuruczvezér vette el a tűzérektől s ő küldte vissza Leleszre. Ma is acta Bercsényianáknak nevezik azokat, melyek legjobban érdeklik az Alföldet, mert az Alföldre vonatkozó iratokat Lelesz őrizte. Itt sincs senki, a ki képes volna lemásolni a régi okmányokat. Nyitrán van ugyan egy kanonok, de az sem a hiteles hely levéltárával, hanem csak a káptalanival foglalkozik. Ismerem a nyitrai levéltárat. Magamnak is majdnem áldozatúl esett egyik szemem, oly nyomorúltan van elhelyezve a levéltár a vártoronyban,

Ezekre a kincsekre teljes joga van az országnak. Azt mondja a t. államtitkár úr, hogy nézetkülönbségek forognak fenn az átvételre nézve. Engedelmet kérek, itt nézetkülönbség nem forghat fenn. A birtokaikra vonatkozó levéltár kétségtelenül a káptalané vagy a konventé. A többire az országnak kétségtelenül joga van, ha az illető káptalan vagy konvent nem akar gondoskodni arról, hogy mindenütt egy vagy — hogy a helyettesítés eszközölhető legyen — két, a paleográfiai szakvizsgát letett egyén alkalmaztassék, hogy a szokásos taksa mellett, akárminő korbeli okmány másolatát ki lehessen adni a feleknek, ha nem akarják, kényszeríteni kell őket arra, hogy a hiteles helyek úgy kezeltessenek, mint az országos levéltár.

Ez a legegyszerűbb megoldási mód. Nagyon kérem a t. miniszter urat, ne prokrasztináljuk ezt a dolgot sokáig, mert még úgy járhatunk, mint a gyulafehérvári levéltár, melynek nagy része az újabb időben semmisült meg.

Kolozsmonostorról is felhoztuk a levéltárat és ott hagytuk a kolostorra magára vonatkozó magánlevéltárt; az ott, helyben van, de a közlevéltárt baj nélkül ide lehetett hozni. Ha például valaki, mint az egri érsek, vagy mint a pannonhalmi főapát ragaszkodik ahhoz, hogy tovább is ott kezeltessék a hiteleshelyi archivum, tartson mindig kéznél képzett paleográfusokat, mert telik a tudós papokból és Benediktinus-szerzetesekből elég. Ily feltétel alatt ott lehet hagyni, de reverzálist kell venni a főpaptól, hogy tőlük bizonyos taksáért kikaphassa akármely fél pragmatikus hiteles másolatát valamely okmánynak. Mert Esztergomban például nem lehet követelni Pór Antal kanonoktól, hogy két forintért másolja le nekem azt az okmányt, a mit keresek, vagy nem lehet kívánni Knauz Nándor préposttól sem, hogy tegye meg ugyanezt a pozsonyi káptalan archivumára nézve. Ezek tudják az okmányokat olvasni, más ott alig képes erre. De ezen urak két vagy öt forint, vagy nem tudom mennyi taksáért nem fognak bárkinek is okmányokat másolni. Ezeken a helyeken tehát annak, a ki meg akarja tartani a hiteles helyet, tessék csak személyzetet is tar-

Digitized by Google

tani. Nagyon kérném különben ezeknek a káptalani levéltáraknak mielőbbi bevonását, mert az országos levéltárban a diplomácziai aktáknak beleolvasztása az antemohácsiánákba akkor fog csak befejeztetni, ha e hiteles helyek országos érdekű iratai mind be lesznek vonva.

A mi most már a bécsi udvari kamara okmányait illeti, itt tömérdek van magyarországi eredetű. Mikor lefoglalták itt a kihalt családok vagy kibújdosott főurak, vagy nemesek birtokait, a budai, szepesi, pozsonyi, más kamarák beszedték az iratokat is, s azután a limbust itt hagyták. Az okmányokra vonatkozó részt a bécsi kamara illetéktelenül be kivánta informáczió végett, hogy az érték és jogczím mellett megállapíthassák, hogy a birtokot zálog- vagy örökjogon bírták-e, hogy kiterjedt-e az adomány a női ágra vagy nem, mert ehhez képest taksálták meg az új vevőt. Ilyen aktát tömérdeket vittek Bécsbe. Az udvari kamara kivonván belőlük a kivonandókat, hogy itéletét megalkothassa s mikor véleményét megalkotta, az aktákat örök időre ott felejtette, csak az elintézését küldte ide vissza.

Ott maradtak továbbá a Nádasdiak pottendorfi uradalmára vagy a határszéli pozsonyi vidékekre vonatkozó irományok.

Nagyon jó forrásból tudom, hogy e magyar aktáknak az országos levéltárba való bekebelezése ellen semminemű elvi akadály nem forog fenn. De az a baj, hogy ha nem élünk az idővel, ez a mostani jó alkalom elröppen. Nem akarok világosabban beszélni, de jól tudom az osztrákok nagy irigységét mi irányunkban minden szempontból. A kedvező alkalmat nem szabad »ad calendas graecas« halasztani, mert ha a közös pénzügyminiszteriumban változás lesz, majd találnak ők akkor ürügyet arra, hogy a magyarokat jogosan megillető akták soha haza ne kerüljenek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezért kell sietni a dologgal, úgy is hosszú évek óta így van már, s én tudnám az okot is, miért van így. A mostani bécsi főlevéltárnoknak és a melléje rendelt személyzetnek nincsen elég érkezése a szeparáczióra, s talán ezen múlik. Ez legalább az egyik ok. Ha ezek a sokféle hasznos foglalkozással, közügyi dolgokkal annyira el vannak foglalva, hogy ezt nem végezhetik el, akkor nincs más mód, mint innen küldeni ki az országos levéltár személyzetéből egy-két szakembert szeparáczió végett, hogy haza hozzák, a mi minket illet, mert — ismétlem — elröppen a mostani jó alkalom, s azután hiába a kapaszkodásunk utána!

Eötvös Károly: Három év óta van ez az alkalom, de Latkóczy úr nem tud róla.

Thaly Kálmán: S akkor, ha ez meglesz, azokat a generális indexeket, a melyekről Eötvös Károly t. barátom a tegnapi napon oly szépen nyilatkozott, a tudomány magas szempontjából és a magyar nemzeti szempontból csak akkor lehet elkészíteni s közzétenni, ha akkorra a limbus is oly módon lesz rendezve, a mint mondottam és a hiteles helyek archivumai olyatén módon bevonatnak, a mint ajánlám, mert olyatén módon lehető. Ha az udvari kamarai levéltár is itt lesz, lesznek majd azok a szakszerű regeszták kinyomathatók, kötetenként kiadhatók, mert az egész művelt világon ritka nemzetnek maradtak meg levéltárai úgy, mint nekünk, hála Istennek minden viszontagságok daczára. Akkor majd Kálmán király okmányaitól kezdve, a melyek a legrégibbek, a szatmári békéig tömérdek kötetekben lesznek ezen kincsek közzé tehetők.

Eötvös Károly tisztelt barátom a nemzeti muzeum levéltáráról is megemlékezett, a mely utóbbi időben jelentékenyen szaporodott; igen előkelő nagy családoknak, mint a gróf Forgách-családnak, a mely a legrégibb, ma is élő arisztokrata család az országban, mely IV. Bélától kezdve mindig zászlósúri szerepet vitt, okmányaival, egész levéltárával és sok másokéval is, így a b. Balassáékkal is ide került; ezeknek rendezése foglalja el a múzeum nagyon szűkre szabott levéltári osztálya szakerőit.

Eötvös Károly tisztelt barátom említette tegnap jó humorral, hogy egy egérfészket mutogatnak ott, a melyben az egerek apraja-nagyja tanyáz. Ez így is van. A kit érdekel, menjen el a múzeumba, a levéltári osztályba, lát ott furcsa vashengereket, görgeteg formájú okmánytartókat, a melyeket, ha az ellenség jött, arra használtak, hogy belerejtették az okmányokat; kocsira rakták, tiszta vasból való záros hengerek ezek, a melyeket török-tatár, német elől félreeső helyeken, mocsarakba rejtettek; ezekbe víz sem hatolhatott; egyéb csinosan faragott tölgyfaládák és vasszekrények között mutogatnak mondom egy egérfészket is. Úgy tudom, hogy a Balassáék szekrényei közül való, de meg kell adni, hogy nem a muzeumban fészkelték bele magukat az egerek, hanem Hrabóczon, Zemplén vármegyében. És oly művésziesen van okiratszalagokból összerágcsálva, hogy becsületére válik azon tudós egereknek, s mint kuriózumot mutogatják a muzeum levéltárában. Ez azonban az illető urak gondossága rovására ne értessék, mert ők kellőképen őrzik ezeket; az egerek pusztítása azelőtt történt. Mennyi kincs pusztult el ily módon! Magam is kéményekből, padlásokból szedtem össze sok dolgot, így a gr. Cziráky-családnak 1254-ből való legrégibb okmányát a mosókosárban, a kocsisok és lovászok számadásai között találtam meg Pozsonyban, az Esterházy-palotában. Most persze már büszkén őrzik mint nevezetességeket. Némely

Digitized by Google

helyen lószerszámot tisztogatnak ily okmányokkal a nagy uraknál, másutt a kertészeknek adják ki, kik az üvegházak ablakait törülgették ilyen jeles aktákkal. Efféle helyekről kellett megmenteni, elhozni, s a nemzeti muzeumban deponálni azokat. Az országos levéltárban is vannak ily letéteményezett családi levéltárak, a melyek gondosan őriztetnek, és a mennyire a személyzet elégtelensége engedi, lassacskán ezek is rendeztetnek. Szóval, a mint ezek, úgy a limbus rendezését is, ha azon módon, a mint ajánlottam, megkezdjük, öt-hat év alatt meg lehet csinálni, 1400-tól 1526-ig a regesztálást azonban a jelen személyzettel, én legalább meg nem érem. A katalógusok kinyomatását pedig addig nem lehet elkezdeni sem. Idegen tudósok előtt most is szégyen azokat megmutatni. *(Úgy van! a baloldalon.)*

A mit Eötvös Károly tisztelt barátom említett, hogy 600 forintos szakavatatlan irodatisztek őrzik e kincseket és a mire az államtitkár úr azt felelte, hogy ilyen fizetésüek nincsenek is; erre vonatkozólag azt kell megjegyeznem, hogy itt tévedés forog fönn. Mert Eötvös Károly tisztelt barátom fölhozta a régi kerületi táblákat, mint Kőszeg, Nagyszombat, Eperjes, Debreczen. Ezekre mondta ő, hogy a levéltárakat 600 forintos tisztviselők kezelik. A nagyszombati talán itt van, de a másik, például az eperjesi, az ott maradt Eperjesen, a törvényszék irattárnokának, ilyen 600 forintos hivatalnoknak a felügyelete alatt áll. Ott tessék a baj okát keresni, nem hogy azok mulasztanának, a kik itt vannak az országos levéltárban.

A múzeumba akárki megyen, láthatja, hogy ott nagy rakaszokban vannak a családi iratok, személyzet nincs annyi, hogy rendbe szedhesse azokat, noha folytonosan dolgoznak.

T. ház! E dolgokat alaposan kell orvosolni és azok módszerét is más nyélbe ütni, mint eddig volt. Azt mondta a t. államtitkár úr és igen helyesen, hogy az országos levéltárnak mostani funkcziója részben tradicziók útján fejlett úgy ki, a mint kifejlett és nem újabbi beosztás. 1867-ben azért osztatott be a belügyminisztériumhoz, mert az öreg Török János volt akkor ott nádori levéltárnok. Ott volt egy kis egyemeletes házikó a belügyminiszterium mellett. abban volt a nádori levéltár és a belügyminiszterium, illetőleg a helytartó-tanács felügyelete alá tartozott. Mikor a pénzügyminiszterium épületéből a dusgazdag kamarai levéltárt is, a melyben én dolgoztam évekig a limbussal, elvitték, ez is a belügyminisztérium hatásköre alá adatott. Tisztelem én a közigazgatási hatáskört, de hogy az országos archivum és az abban levő roppant fontosságú iratok egynehány kamarásságot kereső, a Liber Regiusokban nemesi diplomákat kutató kedveért ez ott maradjon, ez aránylag csekély ok ezen archivumnak nemzeti tudományos fontosságához képest, a melyre reá mutat Eötvös Károly t. képviselőtársam és a melyet csak szakszerű tudományos kezelés mellett lehet értékesíteni, a mi mostani állapotánál fogva, de egyéb okoknál fogva is alig történhetik.

Mi történik a külföldön? Minden közarchivum tudományos intézetnek tekintetvén, a közoktatásügyi miniszter hatásköre alá tartozik. Tudjuk, hogy a nemzeti múzeumnak a levéltára is oda tartozik. Ezen nemzeti múzeumi levéltárat, melynek nagyon szűkre szabott személyzete van, egyesíteni kellene az országos levéltárral, mert rokon szakok; a ki a nemzeti múzeum levéltárában dolgozik, az, tudjuk, hogy nem fog dolgozni például minerológiai determinácziókkal, és ha így e két levéltár személyzete egyesíttetik, megnagyobbodván a létszám, mégis valamivel nagyobb lesz az előléptetési reményük is az ott levő tisztviselőknek, és biztosak lehetünk arra nézve is, hogy azok szakemberek lesznek. Míg így két miniszterium alatt lévén e két levéltár, különböző és nagyon nehézkes a kezelés, a feldolgozás; pedig ha a belügyminiszterium hatásköre alól kivétetnék az országos levéltár, a mint ezt a tudományos szempont kívánja és a közoktatásügyi miniszter hatásköre alá tétetnék: a két levéltárban alkalmazott tisztviselők egy nyomon, egy módszer szerint működhetnének.

Miután ehhez a fontos kérdéshez csak egyszer lehet egy évben szólni, nagyon jól tette Eötvös Károly t. képviselőtársam, hogy felszólalt. Én, mint a ki ez ügygyel ismerős vagyok, mert mesterségem, kötelességemnek tartottam elmondani azokat, a miket elmondtam sine ira et studio. Hiszen elvihetné az Ármány, vagy mondjuk magyarán: elvihetné az ördög a dolgot, hogy ha még az ilyenekben is a pártpolitikai tekinteteket vennők figyelembe. Kulturális ügyekben a pártpolitikának helye nincs. *(Helyeslés jobbfelől.)* Itt csakúgy, mint a kultuszminiszterium számos feladatánál tisztán magyar nemzeti és tudományos szempontból kell felfogni a kérdést és azért kérem az igen t. túloldalt: vegyék azon jóindulattal az én felszólalásomat, mint a minő jóindulattal tettem; és ne idegenkedjék tőle különösen a t. kormány, netalán azért, hogy ellenzéki oldalról jött; mert hiszem oly embertől vitattatott meg most ez a kérdés, a ki életének java részét, 30 esztendőt szentelt a történeti kutatásoknak. *(Éljenzés.)* Talán némileg jogosúlva vagyok e szerint hozzászólani; tehát a mi megvalósítható, méltóztassanak megvalósítani, és ne vegye zokon indítványomat a t. bel-

Digitized by Google

ügyminiszter úr sem, hiszen ez nem személy ellen irányúl, hiszen ő úgyis másnemű igen fontos ügyekkel foglalkozik, én elvi okokból a történelmi tudományszak szempontjából ajánlom azt, hogy az országos levéltár vétessék ki az ő tárczája köréből és tétessék át a kultuszminiszteréhez. Igy van az egész művelt világon, és Magyarország csak czivilizált államok példáját fogja e tekintetben követni. *(Helyeslés a szélső baloldalon és jobbfelől.)*

Ezen dolgokat én sem egyéni, sem pártszempontból, hanem a nemzeti tudományosság és a magyar kultura reám nézve egyedül irányadó szempontjából tartottam szükségesnek elmondani. A tétel ellen különben kifogásom nincs, sőt azt részemről oly csekélynek tartom, hogy erre a czélra, a magyar történetkutatás czéljaira többet is hajlandó volnék megszavazni. *(Általános helyeslés és éljenzés.)*

Elnök: Kíván még valaki szólni ehhez a tárgyhoz? Senkisem kívánván, a vitát bezárom. Következik a szavazás.

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nagyon röviden kívánok azon kétségtelenül nagyérdekű vita után, a mely az országos levéltár tételénél a tegnapi és a mai napon elhangzott, felszólalni és nem annyira azon czélból, hogy én is belebocsátkozzam azon tudományos értékű fejtegetésekbe, melyeket hallottunk, hanem hogy néhány kijelentést tegyek, a melyek egynémelyike talán alkalmas lesz úgy a ház tagjait, mint a nagy közönséget is megnyugtatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Legelső sorban kijelenteni tartozom, hogy az országos levéltár élén ez idő szerint szerencsénk van oly egyént birni, a ki, úgy is mint köztisztviselő, úgy is mint tudományos szakember az országnak kétségtelenül elismerését, valamint az én bizalmamat is a legmagasabb mértékben kiérdemelte. *(Helyeslés.)*

Én tehát mindazon dolgokban, a melyek a levéltárnak úgy is mint hivatalnak, úgy is mint tudományos eszköznek vezetését és kezelését illeti, a leghatártalanabb bizalommal viseltetvén iránta, javaslatainak mindenkor a legkészségesebben adok helyet.

Meg kell nyugtatnom a t. házat az iránt is, hogy igenis tudom, hogy valóban igen sok alapja van annak, a mit a képviselő urak felhoztak; de másrészt hozzá kell tennem, hogy azért az országos levéltár rendezetlenségéről vagy pongyolaságáról szólni nem lehet, mert igaz ugyan, hogy az tudományos szempontból nincs egészen felhasználva, de hiszen a felszólaló képviselő urak sem fogják tagadásba venni, a mint épen az Akadémiának legtöbb kiadványában is látható, hogy igenis felhasználták azt az anyagot, a mely az országos levéltárból rendelkezésükre bocsáttatott. *(Igaz! Úgy van!)* De a levéltár fejlesztésére is az utóbbi időben igen sok történt. Itt van a Hunyady-levéltár megszerzése, mely az 1896. évben hajtatott végre. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Bajorországból szerencsések voltunk megkapni a Hunyady-levéltár egyes darabjait. A kamarai levéltár Magyarországra vonatkozó részének átvétele és részünkre való kiszolgáltatása iránt abszolute a legkisebb elvi vagy más akadály sem forog fenn, tisztán csak az egyes daraboknak kiválasztása és elküldése van hátra. Ez folyamatban van és biztosíthatom a t. házat, hogy ennek siettetése, a mennyiben az én hatáskörömbe tartozik, rajtam múlni nem fog. *(Helyeslés.)*

Ép így vagyunk a hiteles helyek levéltárainak átvételével. Ez régi dolog, régóta levélváltás folyik e tekintetben. Épen e napokban, talán 10 nap előtt, voltam abban a helyzetben, hogy megsürgettem két káptalant, a melyek válaszaikkal még hátrálékban vannak. Mihelyt ezek megérkeznek, úgy, a mint eddig foglalkoztunk vele, siettetni fogja a belügyminisztérium azt is, hogy ezen levéltáraknak — értve mindig a publikus részt, a mely nem a káptalant, mint birtoktulajdonost illeti — az országos levéltárba való beszállítása biztosíttassék.

Eötvös Károly: Még meg sem kezdődött!

Perczel Dezső belügyminiszter: A képviselő úr itt azt kiáltotta közbe, hogy meg sem kezdődött. Az átvétel nem, de a tárgyalás igen.

Felhozom az egri káptalan esetét. Ez a leghatározottabban megtagadta az átadást.

A kérdés tehát nem olyan, a mely a belügyminiszter egy tollvonásával elintézhető volna. De biztosíthatom a t. házat, hogy a tárgyalás folyik és mihelyt alkalmas stádiumba jut, a megoldás be fog következni.

Itt van továbbá a levéltár helyiségének a kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)* Teljesen igazuk van a t. képviselő uraknak, hogy az a helyiség, melyben az országos levéltár ez idő szerint el van helyezve, — a régi helytartósági levéltárnak egy része — semmiféle szempontból nem felel meg a czélnak. De e tekintetben is hozzátehetem, hogy épen azon alkalomból, hogy a most életbeléptetett közigazgatási bíróságnak alkalmasabb elhelyezése szempontjából a belügyminisztériumi épületet abban a részében, a mely a vár uri-utczai vonalát képezi, ki kell építeni, e részben máris megkerestem a kereskedelemügyi minisztert, hogy oly tervet készíttessen, a melyben e bíróság elhelyezhető lesz és ezzel kapcsolatosan a belügyminisztérium

Digitized by Google

udvarában a két traktus, az országos levéltár elhelyezésére a mostani kor igényeinek teljesen megfelelő helyiséget nyújthasson. *(Helyeslés.)*

Végre, t. ház, még csak Eötvös Károly t. képviselő úrnak egy megjegyzésére kell hogy kiterjeszkedjem arra, melyben a megyei levéltárakról szólt. *(Halljuk! Halljuk!)* Én teljesen méltánylom és teljesen értem is e felszólalását, örömmel is fogadom annyiban, a mennyiben ez az egy felszólalás igen alkalmas arra, hogy egymagában megdöntse azt a két napi érvelést, a melyet a t. képviselő úr itt e házban az önkormányzat érdekében kifejtett. *(Tetszés jobbfelől.)* Mert ha valami sajátos tulajdonsága van a vármegyének a saját székházán kivül, a levéltára az. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Már most, ha ennek a kezelése, tudományos felhasználása is olyan, mely nem az önkormányzat körébe tartozik, hanem ezt is a kormánytól kivánja: akkor ennél flagransabb bizonyítékot nem szolgáltathatott arra, hogy e tekintetben a mi álláspontunk a helyes. *(Helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

Maga a tétel nem támadtatván meg, kérem a t. házat, méltóztassék azt elfogadni. Végezetül csak kijelenthetem, hogy a legnagyobb örömmel veszem azt a minden oldalról nyilvánuló áldozatkészséget, melylyel a ház az országos levéltárnál esetleg általam javaslatba hozandó személyszaporítás iránt most már előleges készségét kinyilvánítani szives volt. *(Általános élénk helyeslés.)*

Eötvös Károly: T. képviselőház! Félreértett szavaim helyreigazítása czímén óhajtom a t. ház kegyes figyelmét egy pillanatra igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Nem a t. államtitkár úr tegnapi beszédére reflektálok, mert ő nem szavaimat értette félre, egész beszédemet félreértette, sőt egész beszédemet meg sem értette, *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* hanem a t. belügyminiszter úr által a vármegyék levéltáráról mondottakra. Én nem azokat értettem, hanem a városi, törvényhatósági levéltárakról beszéltem, a melyek között még becsesebbek is vannak, mert a török, tatár és német barbarizmus által nem dulattak fel annyira némely felvidéki városban. Én azokat is felemlítettem, de a t. belügyminiszter úr szintén alaposan félreértett, mert én nem azt mondtam, nem is gondoltam, hogy a kormány vagy a miniszter avatkozzék bele, hogy mi történjék a vármegyék és törvényhatóságok levéltárával, hanem abból az analógiából, hogy egyes előkelő, főbb, de köznemes családok is elég anyagi áldozatokkal, erkölcsi érzékkel, fáradalommal és buzgalommal családi levéltárukat sajtó útján a nemzet tudományossága rendelkezésére bocsátották és bocsátják, következtettem, hogy menynyivel inkább megtennék ezt azok a vármegyék, ha volna egy férfiú, egy államférfiú, a ki ennek az eszmének az élén állana, buzdítólag, serkentőleg, a tudományosságnak és a hazafiságnak nagy szempontjai által engedve magát vezéreltetni. Azt mondtam, fáj nekem, hogy ezt az államférfit azokon a piros székeken nem látom 30 esztendő óta és keletkezőben sem látom ma sem. Nem az önkormányzatot akarom ezzel megtámadni, ámbár megjegyzem: minden vármegye a leghazafiasabb, a legszivesebb örömmel venné, ha az ország kormánya a tudomány nevében és érdekében oda szakférfiakat küldene ki időnként. Minden vármegye a legnagyobb buzgalommal nyitná meg levéltárát, hogy azok a szakférfiak abba betekintsenek s a mi rendezésbeli hézag van, annak pótlására segédkezet nyujtsanak és azt az anyagot tudományos feldolgozásra alkalmasabbá tegyék. A mit pedig a vármegyék és a vármegyei törvényhatóságok hazafias örömmel vesznek, abban az önkormányzat megtámadása nincs. A tudomány és a hazafiság érdekéről van itt szó, nem pedig nagy politikai elvek ilyen vagy olyan valósításáról. Várom a t. belügyminiszter úrtól . . .

Elnök: Kérem, a képviselő úr nagyon is megmagyarázta szavait; *(Derültség.)* méltóztassék ehhez tartani magát. *(Derültség.)*

Eötvös Károly: Bocsánatot kérek, befejezem rögtön. Én azt gondolom, erre a nagy megmagyarázásra nagy szükség is volt.

Még csak azt jegyzem meg, hogy abban az igen tisztelt belügyminiszter úrral egyetértek, hogy az az érdeklődés, mely itt a házban az ügyet most kiséri, csakugyan üdvös dolog lehet, de csak akkor, ha a t. belügyminiszter úr mai állásában ennek az ügynek tovább is élén marad és tovább is azzal az érdeklődéssel és buzgalommal intézi, mint a minőt most igérni szives volt.

Madarász József: Csak hozzák haza az iratokat!

Latkóczy Imre államtitkár: Személyes kérdésben kérek szót. Az előttem szólott t. képviselő úr tegnapi beszédére utalva, azt mondta, hogy én azt meg nem értettem. Ez kétségtelenül csak beszédjének egy részére vonatkozhatott, mert azokra a kivánalmakra, a miknek kifejezést adott a képviselő úr, én tegnap — legalább úgy emlékszem, és Thaly Kálmán úr mai felszólalása is igazolja ezt — a választ megadtam. Ha nem értettem meg beszédjének egy részét, helyesebben félreértettem, annak nyitja épen az az úgynevezett tudományos irányban rejlik, a melyre nézve Eötvös Károly úr már a költségvetés általános vitája alkalmával elismerőleg nyilatkozott, tegnapi beszédjében pedig épen ezt tette kritika tárgyává. *(Tetszés jobbfelől.)*

Digitized by Google

Eötvös Károly: Személyes kérdésben kérek szót. *(Élénk derültség.)*

Elnök: De kérem, miben lett a képviselő úr megtámadva?

Eötvös Károly: Személyes felszólalás czímén, tíz szóval elintézem.

Elnök: Kérem tessék; hiszen joga van a képviselő úrnak, de kérem ehhez tartani magát, és nem czáfoló beszédet mondani.

Eötvös Károly: T. képviselőtársam, az államtitkár úr felszólalása oly színben tüntethetné fel az enyimet, mintha én az országos levéltár személyzetének tudományos működését bíráltam volna. Ez nem történt, sőt az ellenkező történt. Tegnapi beszédemben kijelentettem, hogy azok a férfiak, kik ott állanak, mint köztisztviselők az országos levéltár kezelését teljesítve, mind kormányzati, mind igazgatási, mind különösen tudományos feladatukat teljes buzgalommal és elismerésre méltó sikerrel végzik. Csak azt jelentettem ki, hogy erejük tökéletesen elégtelen e czélra. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Elnök: Most már elérkeztünk a szavazáshoz. *(Derültség.)* Maga a tétel nem lévén megtámadva, a ház a tételt megszavazza.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások: 4000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Bevétel: 6307 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Vármegyék közigazgatási, árva- és gyámbatósági kiadásai. Rendes kiadások: XVI. fejezet, 3. czím, kiadás: 5,550.000 forint.

Dósa Elek!

Dósa Elek: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Minthogy felszólalásomban kizárólag csak a vármegyei közigazgatással szándékozom foglalkozni, ezért halasztottam azt a vármegyei közigazgatási kiadások részletes tárgyalására.

A belügyi tárcza általános tárgyalása közben vármegyei közigazgatásunk is több oldalról felszólalás tárgyát képezte s annak hibái is élénk szinben hozattak a ház elé. Ezt csak helyeselni lehet, mert kétségtelen, hogy vármegyei közigazgatásunk lehető gyors javítása és teljes reformja egyike a legfontosabb országos kérdéseknek. Pártkülönbség nélkül egyetértünk abban, hogy megyei közigazgatásunknak több hiánya van, melyek miatt több igen fontos, különösen a magyar államiság szempontjából méltán követelhető fontos feladatok nem mindenikét képes teljesíteni. Nemcsak osztom Tallián t. képviselő úr azon nézetét, hogy közigazgatásunk 67 óta nem rosszabbodott, hanem merem állítani, hogy azóta szervezetében fejlődött és mind több-több közhasznú eredményt mutathat fel. Úgyde e javulás nem tart lépést a közkivánalmak fokozatos emelkedésével s az újabb meg újabb törvények és rendeletek megszaporodott követelményeivel. Ebből természetesen a fejlődésben is bizonyos visszamaradás állt elő, s ez a visszamaradás okozza az általánosan hangoztatott hibákat és hiányokat, és ebben gyökerezik az az itt-ott felmerült nézet is, hogy vármegyei közigazgatásunk beteg.

Két feladat áll tehát előttünk. Az egyik az, hogy közigazgatásunkat a legfokozottabb követelményeknek megfelelően reformálni kell, a mi a t. belügyminiszter úr tegnapi nagyszabású beszéde után, úgy látszik, csak idő kérdése. De a másik feladat elől sem szabad kitérnünk: tudniillik, hogy addig is, míg a várt reform életre kelhet, tegyünk meg minden lehetőt arra nézve, hogy közigazgatásunk a legszükségesebb feladatok teljesítésére képes legyen. Hogy e javítás milyen irányt kövessen, arra nézve lehet nézeteltérés, de abban, hogy a javítást már most meg kell kezdeni, a reformot pedig elodázni nem szabad, azt hiszem, az összes pártok nézetével találkozom. Az említettem visszamaradás két okra vezethető vissza.

Egyik ok a törvényhatóságok háztartásáról szóló 1883 : XV. törvényczikk, a mely az egyes vármegyéknek adandó dotációt fixirozza. E törvény egymagában is elégséges volt arra, hogy csaknem tíz évig visszatartsa a fejlődést. Igen, mert a közkivánalmak emelkedésével, a követelések szaporodásával szemben újabb meg újabb közigazgatási hivataloknak a rendszeresítését a vármegye hiába kezdeményezte, hiába mutatott rá, hogy ezen újítások elkerülhetetlenek, a kormány ezen törvényre való hivatkozással a törvényhatóságok követelései elől könnyen kitérhetett és ki is tért. Megtagadta az állam hozzájárulását az újítások költségeinek fedezésére, mindig azon indokolással, hogy a törvény által már fixirozott állami dotáczió keretét túl nem lépheti.

Hieronymi Károly belügyminiszterségének volt köszönhető, hogy a kormány ezen törvényre bazirozott magatartását megváltoztatva, hozzájáruljon ahhoz, hogy a törvényhatóságok újabb szükségleteinek fedezésére a költségvetésbe bizonyos, habár a szükségleten jóval alúl maradó összeg évről-évre felvétessék. Mindjárt ezután Perczel Dezső belügyminiszter ragadta kezébe a fejlesztés munkáját gyakorlati és elméleti széleskörű közigazgatási ismereteivel, a melyet minden lépten tapasztalunk. Évről-évre egy bizonyos összeget vett fel az újabb és újabb szükségletek fedezésére és ennek köszönhető az, hogy igen sok vármegye új aljegyzői, számvevői, második szolgabírói és kezelőszemélyzeti

Digitized by Google

állásokat rendszeresített. Mindezek hasznos és égető szükséget pótló intézkedések voltak ugyan, de az idő rövidségének és különösen a felvehető csekély anyagi áldozatnál fogva a 10 éves hátramaradást már kellőleg előre nem vihette.

A visszamaradás másik oka, a mire már Kardos Kálmán t. képviselő úr is rámutatni méltóztatott, az évről-évre kilátásba helyezett közigazgatási reformnak előrevetett képe volt, a mely minden nagyobb újítást a bekövetkezendő reform terhére hárított át.

A mint a költségvetés indokolásából értesülök, a vármegyei újabb kiadások fedezésére 140.500 frt van felvéve. De ebből 130.500 frt már olyan, a mely jóváhagyott újításoknak fedezésére van preliminálva, így tehát csak 10.000 forint marad a belügyminiszter úrnak rendelkezésére, az is megterhelve azzal, hogy a tárgyalás alatt levő újítások majdani fedezésére fognak fentartatni. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Ezen körülmény egymagában eklatánsul bizonyitja azt, hogy az újítások követelései oly elementáris erővel törnek elő, hogy ezen követeléseket a kormány, mielőtt a szükséges fedezet biztosítva volna, jóváhagyásával kell, hogy ellásson.

Ily körülmények közt nem lehet reményem, hogy az én általam is igen szükségesnek tartott egy pár újítást, javitást ezen költségvetés keretében megvalósíthassunk; épen azért kérnem kell a t. belügyminiszter urat, hogy ha már azokat, melyeket mindjárt elő fogok sorolni, szükségesnek tartja, legyen kegyes a jövő évi költségvetés keretében lehetőleg megvalósítani.

Szándékosan keveset hozok javaslatba, nehogy a pénzügyi tekintetek a soknak létesítését lehetetlenné tegyék. *(Halljuk! Halljuk!)* Több oldalról és méltán beszédtárgyát képezték közegészségügyi állapotaink. Ruffy Pál t. képviselőtársam nagyon bőven és igen szakszerűen foglalkozott azokkal. Ő azt javasolta, hogy elodázhatatlanúl szükséges, hogy a közegészségügyek már most, mielőtt a reform bekövetkeznék, államosittassanak. Készséggel járúlnék ehhez, de kételkednem kell abban, hogy a közigazgatás reformálása előtt az ily nagyobb szabású újítás keresztül vihető volna. Épen azért bátor vagyok egy módosító javaslatot tenni erre nézve, a mely kisebb változattal jelenleg is létesíthető volna. Legfontosabb közegészségügyi kérdéseink között a heveny fertőző betegségek meggátlása, kitörés esetén annak lokalizálása és elfojtása. Mostani rendszerünk szerint ezt a községi orvosok kell, hogy teljesítsék a járásorvos felügyelete és ellenőrzése mellett. No hát a mint én tapasztaltam is, nem igen tudok megnyugodni ebben és szeretném a kör- és községi orvosok működési körét a járásorvosokkal megosztani.

Azt tartanám czélszerűnek, hogy a mint egy községben a fertőző járvány kitör, a járásorvos azonnal legyen ott, és együtt a kör vagy községi orvossal kezdje meg a teendő munkálatokat. Azután természetesen folytonos felügyelet és ellenőrzés alatt tartsa a kör- és községi orvosok további működését, nem zárván ki nagyon természetesen a felügyeletet és ellenőrzést a tiszti főorvos hatásköréből. No de ezt a járásorvostól most, a kinek 400 frt törzsfizetése és 200 frt utazási átalánya van, követelni nem lehet. *(Igaz! Úgy van!)* Óhajtanám, indítványoznám és kérném a belügyminiszter urat, legyen szíves a járásorvosok fizetését és úti átalányát, és a tiszti főorvosoknak legalább úti átalányát oly magasra emelni, hogy az a megfelelő kiadásokkal és szükségletekkel arányos nivót érjen el; mi, a kik vármegyei közigazgatásban szolgáltunk, igen fontosnak tartjuk a községi pénzkezelések szigorú ellenőrzését, különösen, ha olyan példák állnak előttünk, milyeneket hosszú szolgálatunk alatt nem egyszer láttunk. Vannak olyan községek is, a melyeknek tényezői, maga a képviselőtestület is nem igen irtózik attól, ha a község vagyona elkallódik. Volt alkalmam tavaly egy községgel találkozni, melynek tisztességesen jövedelmező törzsvagyona van és az a község odajutott rövid idő alatt, hogy csaknem fizetésképtelenné vált. Ilyen körülmények között természetesen vizsgálat rendeltetett el, a mely kiderítette, hogy abból az okból származott ez, mert egy községi egyén a többi tényezőkkel egyetértőleg a község földbirtokát potom áron vette haszonbérbe, és még ezt a haszonbért sem fizette be; a községi hatóság pedig nem igyekezett ezen követelést pontosan behajtani, sőt maga a képviselőtestület tagadta meg az erélyesebb eljárást.

Ilyen körülmények között nem volt mit tenni, mint zár alá helyezni a község összes vagyonát és a követeléseket szigorúan behajtatni s rendbe hozni teljesen a község pénzügyeit. Ha ilyen példák állanak előttünk és ha olyan példát látunk, hogy a községi adóbeszedésre más liszták szerepelnek és más szerepel a befizetésre, ez bizonyítja, hogy a községi adókezelés ellenőrzése szigorúbb kell, hogy legyen, mint eddig volt. A törvényhatóságok a községi pénzkezelésről szóló miniszteri szabályrendelet értelmében teljesítik a községi pénzkezelés ellenőrzését, a szolgabíró köteles a községi pénzkezelést, legalább minden félévben egyszer, megvizsgálni. Természetes, ha valamire hivatkozom, Maros-Tordamegyére kell hivatkoznom. Ott egy-egy járásnak 40—50 községe van. Ha ezt veszem tekintetbe az ellenőrzés alapjául, mert nem abban találom az ellenőrzést, hogy milyen jövedelem volt, hová fordíttatott az, hanem ott kell

Digitized by Google

kezdődni a vizsgálatnak, a hol a községi törvényhatósági pótadók, útadók egyénenként kivettetnek, felhajtatnak, s tartania kell az összes bevételek és kiadások elszámolásán keresztül. *(Helyeslés jobbfelől.)* Az ilyen ellenőrzés több időt igényel. Ha egyre-másra minden község legalább egy napot vesz igénybe, mert a községi lajstromokat össze kell hasonlítani az egyes fizetők könyveivel, a teljesített befizetésekkel — az ilyen tüzetes vizsgálat egy évben 90 napot, vagyis 3 hónapot von el a főszolgabirótól. Már most kérdem, melyik főszolgabíró vonhat el működési köréből 3 hónapot?

De van egy más akadály is. Ha egy nem teljesen egészséges állapotot kell javítanunk, első teendőnk mindenesetre a diagnózist teljesen megállapitani, és ha ezt akarjuk, semmi olyat nem szabad elhallgatnunk, a mi a diagnózis helyes megállapítására befolyással lehet. E szempontból meg kell említenem azt a köztudomású dolgot, hogy a főszolgabírák némelyike üres óráikban egy kicsit korteskedéssel is foglalkozik, a mi az ellenőrzést egészen aggályossá teheti.

Sok főszolgabíró egész odaadással teljesíti ugyan a községek pénzkezelése iránti kötelességét is, de én úgy tapasztaltam, hogy a legjobb kortes hírében álló főszolgabiró hanyagolta el leginkább a községek pénzkezelésének ellenőrzését és abban a járásban merült fel a községek pénzkezelése körül a legtöbb rendetlenség. Nézetem tehát az, hogy továbbra is meghagyandó a miniszteri szabályrendeletnek az az intézkedése, hogy a főszolgabíró ellenőrízze a községi pénzkezelést, mert sok főszolgabiró ebből egész hivatást csinál; de az ellenőrzés súlypontját egészen a központba helyezném át. És itt kérem a belügyminiszter úr becses figyelmét, legyen szives kiterjeszkedni arra, hogy az ellenőrzést áttéve a központba, egy egész új intézkedést méltóztassék életbe léptetni.

Leghelyesebbnek tartanám, ha a vármegyék számvevői közt az egész megye kerületekre osztatnék; évenként a kerületekben kiszállanának, ott minden község pénzkezelését megvizsgálnák, a netaláni hiányt azonnal jegyzőkönyvelnék, az eredményről az alispánnak jelentést tennének. Mikor az egyik végzett, akkor menne a második, harmadik s így tovább. Czélszerűnek találnám, ha minden évben más számvevő menne az illető kerületbe. Én azt tapasztaltam, hogy ha számvevőt küldöttem valahová, a hol baj volt, ott a vizsgálat mindig eredményre vezetett, míg más irányú vizsgálat kevés eredményre tudott jutni.

De erre költség is kell. A számvevő vagy utazási átalánynyal vagy útiköltséggel látandó el. Ez áldozat ugyan, de az áldozatot majd kárpótolja a községek rendszeres pénzkezelése.

Van még egy javaslatom, mely már most végrehajtható, mert nem kerül pénzbe. Megérthetésére az alispán mindennapi teendőit óhajtom egy pár vonással ecsetelni. *(Halljuk!)*

Marostorda vármegyében a hivatalos óra tart reggel 7 órától délutáni 1 óráig. Ha hét órakor felmegy az alispán, alá kell írnia a megelőző délután leírt 30—40—50 darabot. Némelyikbe bizony be is kell pillantania, nehogy bolondot írjon alá. Ez tart fél óráig. Aztán az irodába ki kell hogy nézzen, vagy a jegyzőkkel kell felmerülő fontosabb dolgot megbeszélnie, ez eltart 8 óráig; jön a posta átlag 100 darabból, ezek közül a fontosabbakat el kell olvasnia és az összest ki kell osztania a referenseknek. Jön a pénzesposta, átlag 25—30 pénzes-utalvánnyal és a közelebbi községek küldönczei pénzeslevéllel és kézbesítő-könyvvel. Ezeket is át kell venni, az utalványokat aláírni, felszerelni, az ezekre vonatkozó jelentésekkel, bevezetni a pénznaplóba s a pénztárba küldeni. Azután jönnek a referensek: négy aljegyző, egy főjegyző, főorvos, tűzkárbiztosító-ügynök, számvevők stb., eltelik a délelőtti idő a nélkül, hogy a saját maga által elintézendő ügyekkel foglalkozhatott volna. Délután aláírandók a délelőtti darabok, azután jönnek a saját maga által elintézendő ügyek. Ily körülmények közt a körülbelül egy órát igénybevevő pénzkezeléssel az alispán kinek különben is annyi sablonszerű teendője van, nem volna terhelhető. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ha tehát a pénzkezelésre naponkint egy órát számítunk, ha egy munkanapra nyolcz órát veszünk, egy éven át az alispán negyvenöt munkanapot fordít a pénzkezelésre, *(Úgy van! a baloldalon.)* ezzel terhelni tehát az alispánt, nem tartom helyesnek. *(Úgy van! a baloldalon.)* A pénzkezelési miniszteri szabályrendet abból az indokból rendelte azt, hogy minden pénz az alispánhoz menjen, *(Egy hang a szélső baloldalon: De ott ne maradjon!)* hogy ellenőríztessék a pénztár, hogy lehessen tudni, hogy az utolsó krajczár is hova került. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Ezt el lehet érni más úton is, tudniillik az által, hogy a pénzküldők egyuttal a pénz beküldését jelentsék be az alispánhoz, miként teszik, a főszolgabirókhoz küldött pénzek felől. *(Úgy van! a baloldalon.)* Az elérni kivánt ellenőrzésre ez teljesen elegendő volna. Arra kérném tehát az igen tisztelt belügyminiszter urat, *(Halljuk! Halljuk!)* sziveskedjék ettől az időrabló pénzkezeléstől az alispánokat megmenteni, *(Úgy van! a baloldalon.)* mert hiszen nekünk arra kell igyekeznünk, hogy a tisztviselőknek több időt adjunk komoly munkára. Igyekezzünk

Digitized by Google

tehát őt megszabadítani azon sablonszerű munkáktól, melyeket mellőzni lehet.

Ezek volnának azok, a miket a t. belügyminiszter úr figyelmébe vagyok bátor ajánlani. Hanem van ennél még sokkal fontosabb kérdés. *(Halljuk!)* A tegnapi napon az igen t. belügyminiszter úr is konstatálta azt, hogy a vármegyék a kellő személyzetet nem tudják megkapni. Hát igen sokszor tapasztaltam ezt; sohase tudtuk betölteni jelentkezők hiányában azt a személyzetet, a mely minden esetre betöltendő lett volna. Így történt például, hogy 1884-ben öt közigazgatási gyakornoki állás volt Maros Tordában rendszeresítve. A törvény életbeléptével mind az öt betöltést nyert; de alig telt el kevés idő, már üres volt mind az öt állás. Ez már gondot adott és azzal igyekeztünk segíteni, hogy az akkor 300 frt fizetésben és 60 frt lakpénzben megállapított illetményeket felemeltük 500 frt törzsfizetés és 60 frt lakbérilletményre *(Helyeslés a baloldalon.)* és az öt helyett, mert akkor még dotáczió-felemelést nem kaptunk, csak hármat rendszeresítettünk. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ezt se tudtuk betölteni. Egy-kettő némelykor jelentkezett, de utoljára üresen maradt; úgy tudom, hogy jelenleg is mind a három állás üres. Ebből következik, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a különben is fogyatékos vármegyei közigazgatásunk ezáltal még inkább megbéníttatik. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Ennek káros következményei a megvalósítandó közigazgatási reformot fogják érinteni, mert annak megalkotásánál hiányozni fog a minden szervezetében teljes, gyakorlott és munkabiró tisztviselői kar. Tehát, hanem is a jelenlegi szükségletek kedvéért, ha nem a jövő szükségletekre való tekintettel minden esetre gondoskodni kellene arról, hogy kellő számban megfelelő erők vonzódjanak a törvényhatósági közigazgatási élethez. Azt hiszem, hallottam, hogy ennek oka abban keresendő, hogy a választási rendszer nem nyujt elég garancziat a biztos jövőre.

Én azonban nem ebben látom a főokát, hanem abban, hogy a vármegyei közigazgatási tisztviselők fizetése, javadalmazása jóval alúl áll annak, a mi az állami tisztviselők fizetése. Nem mondom, hogy minden vármegyében; mert hiszen vannak vármegyék, a hol például 1600—1800 frt a főszolgabírói fizetés, míg ellenben vannak olyan vármegyék, a hol 900 frt annak törzsfizetésre. Van olyan vármegye, a hol az alispáni törzsfizetés 1800 frt, míg vannak vármegyék, hol az 3000 forintot is meghalad. Már ezen differáló fizetési viszonyok miatt is a fizetések az állami tisztviselői fizetésekkel egyenlősítendők, s ezáltal módot kell nyujtani arra, hogy a végzett ifjak telkeressék a vármegyéket. Gondoskodni kell tehát már jó előre egy jól begyakorlott munkabíró tisztviselőkarról, nehogy a munkaerő hiánya még nehezebbé tegye a leendő új közigazgatás életbeléptetésével járó kezdet nehézségeit.

A belügyminiszteri tárcza költségvetését különben elfogadom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! Miután még többen vannak feljegyezve ehhez a tételhez, a vitát a következő ülésre halasztom a ház tegnapi határozata szerint és áttérünk a kérvények (Irom. 75) tárgyalására. *(Helyeslés.)*

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: 28. szám. A magyarországi görög kath. nagygyűlés felállítandó püspökség tárgyában kérvényez.

Molnár Béla, a kérvényi bizottság előadója: T. képviselőház! A magyar görög katholikusok nagygyülése által 1868-ban kiküldött végrehajtó bizottság folyamodik a magyar képviselőházhoz egy magyarajkú gör. kath. püspökség felállítása tárgyában. Felhozzák kérvényükben, hogy vallási hitelveikkel egyáltalában nem ellenkezik, de sőt megegyezik az, hogy minden egyes nemzet nemzeti egyházzal birjon és saját liturgiai nyelvét használja. Előadják kérvényükben azon lépéseket, a melyeket már 1843 tól kezdve e tárgyban tettek. Magyar nemzeti szempontból különösen fontosnak tartják azt, hogy a 200.000-re menő görög katholikus magyar hivők épúgy mint a magyarországi románok, vagy oroszok, a saját nyelvüket használják a liturgia nyelvének, és azt úgy vélik elérhetőnek, hogy Hajdu-Doroghon egy magyarajkú gör. kath. püspökség állíttassék fel. Folyamodnak a magyar képviselőházhoz, hogy utasítsa a vallás- és közoktatásügyi kormányt, hogy ő cs. és apostoli kir. Felségének, mint a legfőbb kegyúrnak ezen tárgyban előterjesztést tegyen.

A bizottság nevében van szerencsém javasolni, hogy ezen különös fontos kérvény adassék ki a vallás- és közoktatásügyi miniszternek.

Elnök: Kiván még valaki szólni?

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Már a kérvényi bizottságban jeleztem a kormány álláspontját ezen kérvénynyel szemben és épen, mert a közvélemény oly behatóan foglalkozott e kérdéssel, kötelességem most is, a ház szine előtt is jelezni azt az álláspontot, a melyet a kormány ezen kérvény tárgyában elfoglal.

T. ház! Maga az ügy, a mely a kérvénynek tárgyát képezi, régi keletű; hisz félszázad előtt az 1843-iki országgyűlésen kérték már a magyarajkú görög katholikusok, hogy, mint a kérvény szóról-szóra mondja, »engedtessék meg nekik istent az oltárnál is édes anyai nyelvükön imádni.« *(Helyeslés.)* Ennek a mozgalomnak akkor eredménye nem volt. 1868. április 16-án Hajdu-Doroghon egy nagy népgyűlés volt

Digitized by Google

és az ezen népgyűlés folytán keletkezett mozgalomnak eredménye lett, hogy 1873-ban ő Felsége engedélyezte a hajdudorogi püspöki külhelynökséget, a mely 1875-ben tényleg fel is állíttatott. A külhelynökség — nem akarom kutatni miért — de denique a várakozásoknak úgy meg nem felelt, hogy az általuk jogosoknak hitt igényeket kielégítette volna. 1881-ben ennélfogva még nagyobb mozgalom támadt az országban és akkor az országnak csaknem összes törvényhatóságai peticzionáltak e tárgyban s az országyűlés akkor határozatot is hozott, melyben utasította a kormányt, hogy ezen kérdéssel foglalkozzék és ugyancsak a miniszteriumtanács határozata alapján Trefort akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter a Felség legfelsőbb elhatározását eszközölte ki arra nézve, hogy a kormány felhatalmazást nyerjen az előkészületek megtételére. A legfelsőbb rezolúczió alapján Trefort munkáját azon kezdte, hogy véleményre szólította fel Simor akkori herczegprimást, Haynald érseket, Zalka, Pável, Pásztélyi és Tóth püspököket és a budapesti egyetem hittudományi karát. A véleményes jelentések beérkeztek és azt hiszem, hogy — a mennyiben ezeket áttanulmányoztam — nem csalódom, ha azt állítom, hogy ezen véleményeknek befolyásuk volt arra, hogy a kérdés akkor egyelőre félretétetett.

T. ház! Ezen ügyben a legutóbbi mozgalom ismeretes. Méltóztatnak tudni, hogy még a múlt nyáron, midőn a küldöttség megjelent, itt a budapesti egyetemi templomban egy magyar misét szolgáltattak és akkor ez az ügy Rómának tudomására jött, — ki jelentette fel, nem tudom, de meglehet, hogy a hirlapok útján értesült róla a szentszék, — denique ebből az esetből kifolyólag, a mint méltóztatnak már tudni, a római szentszék, helyesebben a propaganda fidei congregatio akkoriban egy tiltó rendeletet adott ki a két püspökhöz, Vályi és Firczák püspökökhöz. Azonban, t. ház, kötelességem kijelenteni, hogy ez nem a kérdésnek úgynevezett végleges megoldása, ez a rendelet, melyet Firczák püspök ki sem hirdetett, hanem, ha Rómához úgy történik a kérdés, illetve a feljelentés, hogy szabad-e nem kanonizált liturgikus könyveket használni, minthogy kanonizálva és approbálva a magyar liturgikus nyelv sohasem volt, természetes, hogy úgy válaszol, hogy nem kanonizált liturgikus könyveket használni nem szabad. Ezt igen természetesnek találhatjuk.

T. ház! A kormány feladatát és kötelességét e kérdésben teljesen tisztán látja és hatáskörének korlátai között kiván maradni. Mindenekelőtt megjegyzem, hogy püspökség felállításáról, ha egyáltalában ez czélszerűnek is találtatnék, a mi még mindenesetre diszkusszionak tárgyát képezheti, de mondom, püspökség felállításáról csak akkor lehet egyáltalában szó, ha ezen magyar püspökség lényege és magva, tudniillik a magyar liturgiai nyelv kérdésében valamely megoldás létrejön. A nyelv kérdése felett pedig a római szentszék van hivatva dönteni, ez a katholikusoknak belügye, a mennyiben a liturgiai nyelv meghatározása a szentszék feladatát képezi. A kormány kötelessége szorosan az, hogy ezen kérdésnek történeti fejlődését, mai állását, különösen a status quo-t feltárja; hogy például csak egyet említsek fel, hogy Rómának tudomására hozza, hogy itt, — például csak a munkácsi püspökséget veszem, — 76 anyaegyház- és három fiókegyházban ma tényleg az egyházi szertartásokat, részben a liturgiát is magyar nyelven végzik, de hozzá kell tennem, hogy a püspök jelentése szerint a misének kánoni részét nem magyar nyelven végzik.

Ismétlem, a kormány kötelessége az, hogy ezt a status quo-t, ennek a történelmi fejlődésnek következményeit a kormány informative, teljesen objektive a szentszék tudomására hozza, de egyúttal azt hiszem, hogy kötelessége az érdekelt püspököknek, de magának a püspöki karnak is, ezt így objektiv okokkal feltárni; igen természetes, hogy a döntés joga magát a szentszéket illeti. Ebben az irányban a kormány eddig is teljesítette kötelességét és teljesíteni fogja a jövőben is, de úgy tudom, az egyházi főhatóságok is ez irányban a szükséges előterjesztéseket megtették.

Ezt kivántam megjegyezni akkor, mikor a kérvényi bizottság indítványához hozzájárulok. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Kiván valaki hozzászólani? Ha senkisem kiván, következik a szavazás.

Nem lévén kifogás a bizottság javaslata ellen, a ház a bizottság javaslatát elfogadta.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Budapest székes főváros közönsége kérvénye az államrendőrségi quóta leszállítása tárgyában.

Elnök: A ház elhatározta, hogy ezt a kérvényt a belügyi tárczával együtt fogja elintézni, azért ez itt elesik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: A vasmegyei általános tisztviselő-egyesület kérvénye az összes állami tisztviselők fizetésének javítására teendő intézkedés tárgyában.

Molnár Béla előadó: T. képviselőház! Mindenekelőtt jelentenem kell, hogy a kérvényben leirási hiba történt, mert nem a vasmegyei általános tisztviselő-egyesület, hanem a Vas vármegye területén állomáson levő összes állami tisztviselők folyamodnak a képviselőházhoz, hogy a képviselőház utasítsa a kormányt, hogy az ezredéves ünnepségek alkalmából az összes

Digitized by Google

állami tisztviselők részére valami különös intézkedés vagy valamely kedvezmény nyújtassék. Javasolják, hogy esetleg az ezredéves ünnepség esztendeje a nyugdíjba 3—5 esztendő gyanánt számíttassék be.

T. képviselőház! Ez egy odavetett eszme, és azt, hiszem, hogy az illetők nem igen vannak tisztában, hogy igen nagy pénzügyi dolgot kérnek a maguk részére, a melynek tulajdonképen ki sem lehet számítani, milyen pénzügyi hord ereje van. És a mennyiben nem volna helyes, hogy az állami tisztviselők részére az ezredév oly módon örökíttessék meg, hogy milliókra menő adóteher zúdíttassék az ország többi lakosai nyakára, a bizottság nevében van szerencsém javasolni, hogy ezen kérvény az irattárba tétessék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha senkisem szól hozzá, a ház a bizottság véleményét elfogadta.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Vasmegyei Szombathely város kérvénye önálló valasztókerületté leendő átalakítása tárgyában.

Molnár Béla előadó: T. képviselőház! Vas vármegye Szombathely városa folyamodik a képviselőházhoz, hogy tekintettel azon kiváló fontosságra, melyet különösen mint a határszélekhez közelebb levő város kulturális és más szempontokból teljesít, annak fontosságát az által emelje a t. képviselőház, hogy Szombathely várost önálló képviselőválasztási joggal ruházza fel.

A bizottság nevében van szerencsém javasolni, hogy ezen kérvény adassék ki a belügyminiszternek. *(Helyeslés.)*

Elnök: A ház a bizottság javaslatát elfogadta.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Az 1896. április 26-iki népgyűlés kérvénye az Ausztriával fennálló vám- és kereskedelmi szerződés felmondása és önálló vámterület létesítése tárgyában

Molnár Béla előadó: Ezen kérvények kérik az Ausztriával fennálló vám- és kereskedelmi szerződés felmondását, és kérik, hogy a képviselőház utasítsa a kormányt az önálló vámterület létesítésére. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezen kérvények beadása óta részben változott helyzettel állunk szemben, a mennyiben a vám- és kereskedelmi szerződés felmondása azóta tényleg bekövetkezett. Ennélfogva a petitum egy része elesett.

A másik része azonban egyenes utasítást tartalmaz a kormány részére, hogy az önálló vámterületet létesítse. Ez részben ellenkezik a törvénynyel, *(Ellenmondás a szélső baloldalon.)* mert a törvényben benne van az, hogy a vám- és kereskedelmi szerződés felmondása esetére is a tárgyalások haladéktalanúl megindítandók. Hogy ha pedig ily megkötő utasítás adatnék a kormánynak, akkor a törvénynek ezen rendelkezése illuzóriussá válnék.

Van szerencsém a bizottság nevében javasolni, hogy ezen kérvény tétessék le az irattárba. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Rakovszky István jegyző: Kossuth Ferencz!

Kossuth Ferencz: T. ház! Nem fogadhatom el a t. előadó úrnak érvelését. A kérvények két részből állnak, az első rész a felmondást érinti, a mi nem jött még létre akkor, a mikor a kérvényezők kérvényeztek! most hála Istennek a vám- és kereskedelmi szerződés már felmondatott, tehát a kérvényezők ebben czélt értek, és ezzel is bebizonyúlt hogy kervényük nem a lomtárba való. A mi a kérvény második részét illeti, arra nézve sem fogadhatom el a t. előadó úr véleményét, mert a törvény nem azt mondja, hogy a felmondás után az alkudozások megtörténjenek azon czélból, hogy a vám és kereskedelmi szerződés ujra megköttessék, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hanem csak azt mondja, hogy az alkudozások a felmondás után azonnal megkezdessenek. Arról azonban, hogy minek kell lennie a tárgyalások eredményének, erről a törvény abszolute semmit sem mond és úgy törvényszerűleg azon eredmény is elérhető, hogy felállíttassék az önálló vámterület; a kérvényezők tehát a törvény által megengedett egyik eshetőség mellett foglaltak állást, a mi helyes és jogos volt.

Nagyon helytelen volt az előadó úr azon állítása. hogy a kérvényezők utasítást akartak adni az országgyűlésnek, mert ők csak kérvényeztek, a mi az állam polgárainak tiszta, világos és ellenmondhatlan joga; ők az országnak közvéleményét és saját véleményöket akarták nyilvánítani. Arra nézve, hogy helyes-e vagy nem, helyes ezen véleménynyilvánítás, megjegyzem, hogy mindennap találkozunk Ausztriában a közvélemény erős nyilvánulásával azon irányban hogy Ausztriának érdekei teljes mértékben meg legyenek védve, a netán megkötendő vám- és kereskedelmi szerződésben, minthogy pedig a magyar érdekek határozott ellentétben állanak az osztrák érdekekkel, *(Igaz! Úgy van a szélső baloldalon.)* lehetetlen az hogy az osztrák érdekek tökéletesen ki legyenek elégítve a vám- és kereskedelmi szerződésben anélkül hogy a magyar érdekek époly tökéletesen meg ne legyenek sértve. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezért én nem helyeselhetem azt, hogy Magyarországon oly közönbösen vegye az országgyűlés a közvélemény megnyilatkozását a legnagyobb aktuális kérdésben. mely kérdésre a

Digitized by Google

kérvényezők reflektálnak, hogy az ily fontos és becses kérvényeket egyszerűen az irattárba helyezze a ház, a mely irattár nem más a kérvényekre nézve, mint az eldobott papirosok kosara. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! A közvélemény megnyilvánulása oly irányban, hogy Magyarország közgazdászati függetlensége védessék meg, úgy tekintendő mint egy becses fegyver, melyet még a kormánynak sem szabad eldobni, a képviselőháznak pedig a közvélemény irányát jelző kérvényekkel szemben nem tanácsos és nem illő egyszerűn a napirendre térni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Vagyok tehát bátor egy határozati javaslatot benyujtani, a melyet fel is fogok olvasni. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

»Az Ausztriával fennálló vám- és kereskedelmi szerződés felmondása, és az önálló vámterület létesítése tárgyában a képviselőházhoz benyújtott 391—458. iktatói számok alatt iktatott kérvények pártolólag kiadatnak a kormánynak.« *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Josipovich Géza jegyző: Gajári Ödön!

Gajári Ödön: T. ház! Nem szólaltam volna föl e tárgyban, ha Kossuth Ferencz t. képviselő úr nem abból a tételből indúlt volna ki, mintha a kérvényi bizottság javaslata egyértelmű volna azzal, hogy mi a vám- s kereskedelmi szerződés tekintetében az országban megnyilatkozó közvélemény iránt teljesen közönbösek volnánk, az ránk semmi benyomást nem tenne.

Határozottan tiltakozom e magyarázat ellen. Szerintem, tekintettel arra, hogy a vám- s kereskedelmi szerződés már úgy is föl van mondva, és ez az ügy egész komplexumában úgy is a ház elé fog kerűlni, a kérvényi bizottság javaslata egészen helyes, annyival inkább, mert magának az ügynek rovására volna, ha a ház inczidentaliter, e kérvények kapcsán bármi tekintetben megkötőleg nyilatkoznék. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ajánlom tehát a kérvényi bizottság javaslatát elfogadásra. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Rakovszky István jegyző: Győry Elek!

Győry Elek: T. ház! Azért szólalok fel, mert az a magyarázat, a melyet Gajári t. képviselőtársam adott, nem felel meg a kérvényekre vonatkozó házhatározatok előzményeinek. Ezek szerint igenis Kossuth Ferencz magyarázata a helyes. Igaz, hogy mi most a kérdést érdemileg nem tárgyaljuk, mert az igen beható vitákat tenne szükségessé, de mikor itt a közönség egy része e kérdést a ház elé hozza és azt az óhaját fejezi ki, hogy ezzel mi behatólag foglalkozzunk és ez alapon folytassuk a tárgyalásokat, akkor nem lehet a kérvényt csak irattárba tenni. Egészen más eredménye van azoknak a tárgyalásoknak, ha valaki abból indúl ki, hogy minden áron meg kell egyezni, mint ha a megegyezést épen nem tartja mellőzhetetlennek. És erre nézve az előadó úrnak is ellen kell mondanom, mert igenis a törvény fentartotta a meg nem egyezés lehetőségét is. A túloldalról attól lehet tartani, hogy ott a minden áron való kiegyezést kontemplálják; másrészt vannak, kik az ellenkező meggyőződést táplálják. Ha így van a dolog, a ház csak azzal adhatja annak jelét, hogy e kérdést elég fontosnak tartja és az abban előadottakat mérlegelni kívánja, ha közli a kérvényt a kormánynyal, hogy azt fontolóra vegye. Ha annak idején a kormány a kérvényt nem találja fontosnak, majd nyilatkozni fog, de előre egyszerűen irattárba tenni a kérvényt, ez igenis közönbösség jele. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ép azért, én nem járulok a kérvényi bizottság határozati javaslatához, hanem pártolom Kossuth Ferencz képviselőtársamét. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani?

Horánszky Nándor: Csak pár rövid kijelentésre kívánok szorítkozni. A vám- s kereskedelmi szerződés fel van mondva, és így erre nézve valamely határozathozatal szüksége fenn nem forog.

A kérvénynek második része azonban oda irányúl, hogy a nagy és fontos kérdés a vám- és kereskedelmi szövetségre vonatkozólag akként oldassék meg, hogy az önálló vámterület létesíttessék. Gondolom, ez a kérvénynek második része. *(Helyeslés.)* Azt tartom, t. képviselőház, hogy ebben a fontos kérdésben bővebb és behatóbb tanácskozás nélkül dönteni, elhamarkodott dolog volna. A kérdés fontosságát senki sem kicsinyli, t. ház, mi sem. De igenis óhajtjuk és kívánjuk azt, hogy ez a kérdés annak idején egész terjedelmében, a maga egész valóságában felölelve tárgyaltassék és oldassék meg. Ennélfogva ma olyan határozatot hozni, a mely a kérdésnek csak egyik oldalát ölelné fel és kimondja arra, hogy ez a kérdés oly értelemben oldassék meg, a mint ezt a kérvény tartalmazza, azt hiszem, nem felelne meg a törvényhozás komolyságának. Igenis, konziderálni fogjuk a kérdést mindkét irányban, és ha az ország érdeke magával fogja hozni, remélem és hiszem, akként fogja megoldani, a mint az az ország érdekének kedvezőbb.

Én tehát, miután időnap előtt ezen fontos kérdésnek egyoldalú megoldásához hozzájárulni nem tudok, minthogy a helyes kibontakozás tervezeteit ma még nem is ismerjük, hozzájárulok a kérvényi bizottság javaslatához. A mi nem azt jelenti, — és ez az, a mire magam részéről súlyt helyezek, — hogy annak idején a kérdés milyen értelemben és talán a kérvény értelmében fog megoldatni, vagyis, hogy fel fogjuk

Digitized by Google

karolni az önálló vámterület kérdését, ha az ország érdeke ezt hozza magával. Miután azonban a kérdésnek azon értelemben való megoldása, a mint azt t. tagtársunk Kossuth Ferencz óhajtja, hogy tudniillik az pártolólag adassék ki a kormánynak, egy előzetes természetű oly intézkedést involválna, a mely a kérdésnek csak egyik oldalát öleli fel, e szempontból én ahhoz hozzá nem járulhatok, hanem igenis óhajtom, hogy a kérdés lényege függőben tartatván, annak idején úgy oldassék meg, a mint azt az ország érdeke magával hozza. Ez értelemben járulok hozzá a kérvényi bizottság javaslatához. *(Helyeslés a baloldalon és jobbfelől.)*

Rakovszky István jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Minden kétségen felül áll, hogy a vámszövetség kérdésében, azon nagy közgazdasági érdekben, hogy önálló vagy közös vámterület legyen-e, ezen kérvény feletti vita után a képviselőház érdemlegesen határozni nem fog. Ez a nagy kérdés nem ma fog eldőlni, hanem akkor, a mikor a közgazdasági kérdés a maga egész jelentőségében előttünk fekszik. A miről ma van szó, t. képviselőház, az — hogy úgy fejezzem ki magamat — egyszerűen egy taktikai kérdés.

A kérvény, mely a t. ház asztalán fekszik, egyrészt a vámszövetség felmondására irányúl, másrészt az önálló vámterület felállítására vonatkozó kérelmet tartalmazza. A kérdés most az, t. képviselőház, hogy e kérvény miként intéztessék el. Rendkivül sajnálom, hogy az előttem szólott Horánszky Nándor t. képviselőtársamnak mostani álláspontjára nézve, szemben az általa elfoglalt pártálláspontlal, a verifikácziót megtalálni nem tudom.

T. képviselőház, nemcsak a t. nemzeti párt, de maga a szabadelvű párt is, igaz, hogy különféle konstrukczióban, de minden kétségen kivül állólag jelezte azt, hogy az önálló vámterület felállítása, szerintük mint ultima ratio, szerintünk mint postulatum feltétlenül szükséges.

T. képviselőház! A magyarországi pártok között ma már nincs nézeteltérés a tekintetben, hogy lehet-e, szabad-e nekünk önálló vámterületet felállítani vagy sem. És maga a miniszterelnök úr, maga a választási programm, a melyet a t. szabadelvű párt adott, mindenhol hangoztatja — a nemzeti párt még sokkal erélyesebben — azt, hogy ha mi a közgazdasági kérdésekben — ez a kormány és a nemzeti párt álláspontja — nem tudunk oly eredményekre jutni, a melyek a közös vámterület, a vámszövetség mellett az ország közgazdasági érdekeit képesek kellőleg megvédelmezni, akkor ők is, önök is az önálló vámterület álláspontjára helyezkednek. Mi ellenben, t. ház, azt mondjuk, hogy a közös vámterület elmélete alapján Magyarország közgazdasági és különösen ipari és kereskedelmi érdekeit megvédelmezni lehetetlenség. Ennélfogva mi postulatum gyanánt állítjuk fel programmunkban az önálló vámterületet.

Már most, t. ház, akár egyik, akár másik álláspont szempontjából mérlegeljük a helyzetet, hol van annak a konzequenczája? Különösen Horánszky Nándor t. képviselőtársamat kérdezem. Midőn a közgazdasági kiegyezés előtt állunk, akkor egy ily benyujtott kérvény alkalmából oly határozati javaslatot fogadunk el, a mely Bécsben is nyilvánvaló félreértésre fog alkalmat szolgáltatni.

Ha mi azt mondjuk, hogy tétessék irattárba, ez oly határozat, mely elvileg azt jelenti, hogy az a kérvény olyan, melylyel a képviselőház érdemlegesen foglalkozni nem akar, és nem látja szükségesnek. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mert, t. ház, mit jelentsenek a különféle fokozatok? Hát nem ismerjük mi a kérvényi bizottság múltját? Nem tudjuk a kérvények elintézésének egész hagyományát? Elintézünk kérvényeket úgy, hogy vagy azok a házszabályok értelmében tárgyalás alá nem jönnek, vagy kiadatnak a miniszternek egyszerűen vagy pártolólag, vagy irattárba helyeztetnek. Hát mit jelentenek e fokozatok? Azt jelentik, hogy ha én egy kérvényt annyira sem tartok figyelemre méltónak, hogy azt a kormánynak — különösen egy folyamatban levő tárgygyal kapcsolatban — kiadjam, akkor nyilvánvaló, hogy én azt a kérvényt és annak tartalmát magam elítélem és olyannak tekintem, a mely tárgyalásra sem érdemes.

Nem tudok rá példát, t. ház, hogy ha de lege ferenda valamely kérvény be van adva, hogy annak más lett volna elintézése, mint az, hogy a megfelelő törvényjavaslatokkal kapcsolatban legyen a ház elé terjesztve s azért kiadatik a kormánynak.

T. ház! Hát csak egy ily nagyfontosságú és horderejű kérdésnél tegyük azt, a mivel Bécset mulattatjuk, hogy az önálló vámterület kérdésében benyujtott kérvények egyszerűen irattárba tétessenek? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én ebben konzequenczíát egyáltalán a magam és azok részéről nem látok, a kik arra az álláspontra helyezkednek, hogy az önálló vámterület mint ultima ratio fentartandó.

Már most, t. ház, ha ezen indokokat elismerem és tudom azok horderejét, különösen az ország fővárosára való tekintetből, hogy mi az önálló vámterület jelentőssége, hogy mi az, ha Budapest végre-valahára nemcsak az ország szive lesz, hanem lesz egyúttal kereskedelmi központja és ipari góczpontja: akkor ily nagy kérdésnél megnyugodni abban, hogy ezek az eszmék egy-

Digitized by Google

szerűen az irattárba helyeztessenek, nem tartom helyesnek és indokoltnak, legkevésbbé sem, még a taktika szempontjából sem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ennélfogva csatlakozom Kossuth Ferencz t. képviselőtársam határozati javaslatához, mely szerint ezen kérvény mindenesetre figyelembe vétel végett kiadatik a kormánynak azon okból is, nehogy Bécsben félremagyarázzák. Nincsen benne elvi jelentőségű döntés. Kérem tehát, méltóztassék azt elfogadni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: *(Halljuk! Halljuk!)* Én a t. képviselő úr felszólalására egy rövid megjegyzést bocsátok előre. A képviselő úr tudniillik arra hivatkozott, hogy Budapest micsoda kereskedelmi és ipari fejlődést vehet az önálló vámterület mellett.

Madarász József: Tiszta dolog.

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: Hogy milyet vehetne az önálló vámterület mellett, azt nem tudom, de nem tudhatja a t. képviselő úr sem; hanem hogy milyen fejlődést és milyen felvirágzást vett Budapest a vámszerződés tartama alatt *(Igaz! Úgy van! jobbfelől. Felkiáltások a szélső baloldalon: Annak daczára!)* és épen azóta, mióta az 1867 : XII. tcz. megalkottatott, e mellett a tények és tapasztalatok bizonyítanak. *(Zajos helyeslés a jobboldalon.)*

Nem tartanám helyesnek, t. ház, egy kérvény inczidenséből itt közjogi vitába bocsátkozni és a kiegyezés nagy kérdését taglalni; lesz arra mód és alkalom; a kormány módot és alkalmat fog nyujtani arra, hogy a törvényhozás e nagy kérdésekkel teljes alapossággal és teljes részletességgel foglalkozzék.

A mi már most azt a kérdést illeti, hogy a jelen kérvénynyel mi történjék, az két dolgot kérelmez. Az egyik, hogy a vám- és kereskedelmi szerződés mondassék fel. Ez iránt a kormány részéről a kellő intézkedés a megfelelő időben megtörtént. A másik, hogy önálló vámterület létesíttessék és készíttessék elő és erre nézve Kossuth Ferencz t. képviselő úr azt kívánja, hogy ez a kérvény pártolólag adassék ki a kormánynak.

Polónyi Géza t. képviselő úrnak igaza lehet, hogy mi történjék e kérvénynyel, az taktikai kérdés is, de engedje meg, hogy mi ne az ő taktikáját, hanem saját taktikánkat kövessük. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)* Megengedem, hogy azoknak, kik az önálló vámterületet nem mint ultima ratiót, hanem mint közvetlen posztulátumot tekintik, az a taktikájuk, hogy ez a kérvény a kormánynak pártolólag adassék ki, hogy ezáltal a kormány a tárgyalások közben egyoldalúlag irányíttassék. De minekünk, és nemcsak nekünk, hanem azon ellenzéknek is, a mely a közjogi alapon áll, természetesen más kell hogy legyen a taktikája; mi az ilyen egyoldalú és politikánkkal ellenkező irányítást el nem fogadhatjuk.

Ennélfogva arra kérem a t. képviselőházat, hogy Kossuth Ferencz képviselő úr indítványának mellőzésével a kérvényi bizottság javaslatát elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Horánszky Nándor: T. ház! Szavaim értelmének helyreállítása érdekében kérek szót. Konstatálom először, hogy t. barátom, Polónyi Géza engem félreértett, másodszor konstatálom, hogy közte és Kossuth Ferencz t. képviselőtársam között különbség van. A különbség abban áll, hogy míg Kossuth t. képviselőtársam határozati javaslata a kérdést érdemileg karolja fel és dönti el, addig Polónyi Géza képviselőtársam belenyugszik abba, hogy érdembeli határozatot ne hozzunk, hanem mintegy dokumentálásául annak, hogy a kérdést fontosnak tartjuk, adjuk ki a kérdést a kormánynak figyelembevétel végett. Ez a különbség teszi, hogy én el nem fogadhatom Kossuth Ferencz határozati javaslatát, a mely érdemi természetű irányítást ad. A másik pedig, a mi az én véleményemet illeti, az abban áll, hogy én ez idő szerint és ezen inczidens alkalmával ma sem az egyik, sem a másik mellett állást foglalni nem kívánok, hanem csak annak akarok kifejezést adni, hogy ily értelemben nyugszom bele a kérvényi bizottság javaslatába, nem pedig oly értelemben, mintha ki volna zárva, hogy abban az esetben, ha az ország érdekei másként megoldhatók nem lennének, akkor én annak idejében arra az álláspontra is reá fogok helyezkedni, mely az önálló vámterületet karolja fel.

Elnök: Következik a szavazás, ha senkisem kíván hozzászólni.

Tóth János: T. képviselőház! Az igen t. földmívelésügyi miniszter úr felszólalásában az előttünk fekvő és tárgyalás alatt levő 45 kérvénynek tárgyát, illetve elintézési módját tisztán taktikai kérdésnek tünteti fel, mondván, hogy a ház helyezkedjék az ő taktikájának álláspontjára, nem pedig Polónyi Géza t. képviselőtársam álláspontjára.

T. képviselőház! Ennek a 45 kérvénynek a tárgya és elintézése nem tisztán taktikai kérdés, hanem a leghatározottabban az ország és a nemzet érdekében álló fontos kérdés. Ennek tárgyi fontosságát Gajári Ödön és Horánszky Nándor t. képviselő urak is elismerték és mindennek daczára arra az álláspontra helyezkedtek, hogy ezen kérdések az örök feledés és semmittevés poros lomtárába helyeztessenek el.

T. ház! A kérvényezési jog az állampolgári politikai jogok egyik legfontosabbika. Az állampolgárok panaszait alig fejezi ki valami

Digitized by Google

hívebben és igazabban, mint a képviselőház elé terjesztett kérvény. És hogy ezen kérvényeknek mi az elintézési módja, arra igen helyesen mondta Kossuth Ferencz t. képviselőtársam, hogy a ház e tekintetben igen közönyösen jár el. A kérvények legnagyobb része figyelembe sem vétetik, hanem visszaadatik a kérvényezőknek, vagy irattárba tétetik. Másik része kiadatik a reszortminiszternek De még az esetben sincs a háznak semmi remédiuma, ha pártolólag adatik ki a kormánynak, mert ez sem a háznak, sem a kérvényi bizottságnak abszolute semmi jelentést tenni nem tartozik arról, vajjon teljesítette-e a ház határozatát. Ez az eljárás illuzóriussá teszi a kérvényezési jogot és megingatja azt a bizalmat, melylyel az állampolgárok jogaik tudatában, az ország első alkotmányos testületéhez fordúlnak.

Hisz e kérvények fontosságát az a körülmény is indokolhatja, hogy nem néhány ezer, hanem több százezer állampolgár fordúl bizalmával a házhoz, abban a hitben, hogy a nemzet érdekében álló igazságos kívánságát a ház a legalaposabb figyelembe veszi. Szerintem a ház legalább annyi reverenczával tartozik ezen több százezer polgárnak joga és bizalma iránt. hogy nem térhet napirendre ezen kérvények felett. Nem mondom, hogy érdemleges tárgyalásba bocsátkozzunk ma, de legalább adjuk ki a kormánynak ezeket a kérvényeket, hogy tudja, miféle óhajjal járúlt a házhoz több százezer polgár. Ezért pártolom Kossuth Ferencz t. képviselőtársam indítványát. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Rakovszky István jegyző: Hegedűs Sándor!

Hegedűs Sándor: T. ház! Az előttem szólott t. képviselő úr először a kérvények tárgyalására vonatkozólag egy általános észrevételt tett, mely úgyszólván szemrehányás a háznak, hogy az a kérvényezési jogot kellőképen nem respektálja, és hogy igen közönyösen jár el a kérvényekkel szemben. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Úgy van!)* Én ezt nem tapasztaltam; különben minden a kérvények tartalmától függ. Ha a kérvény fontos és megoldandó kérdésekre vonatkozik, akkor az illető törvényjavaslatokkal együtt mindig kellő méltatásban szokott részesülni. Kénytelen vagyok azonban konstatálni, hogy vannak oly kérvények is, melyek valami nagy figyelmet nem igen érdemelnek. Ez a kérvény nem tartozik azok közé és így e megjegyzésemet erre nem is vonatkoztathatom. De ennek sorsát is tartalma döntötte el, mely szerint utasíttatik a kormány, hogy tegyen előkészületeket az önálló vámterület felállítására. Ha tehát kiadatik a kormánynak, ez az utasítás azt kötelezi is. Ez pedig a dolog érdemleges elintézése, a mely elől pedig ki akar térni nemcsak a szabadelvű párt, hanem mint vettem észre Horánszky Nándor t. képviselőtársam is. Azt hiszem, igen helyesen cselekszünk, mert ha elfogadjuk Kossuth Ferencz képviselő úr indítványát, miszerint a kérvény ezen tartalommal, ezen utasítással pártolólag adassék ki a kormánynak: ez azt teszi, hogy köteles a kormány az önálló vámterületre vonatkozó intézkedéseket megtenni, és semmiféle tárgyalásba, alkudozásba, esetleg egy közös vámterület alapján bele nem bocsátkozhatik. Ez elvágja az utat, elvágja a kérdést, elvágja a gordiusi csomót. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ez lehet álláspontja, a mint tudom is, hogy álláspontja Kossuth Ferencz t. képviselőtársunknak és pártjának, de nem lehet álláspontja azoknak, kik a közjogi alapon indulnak és esetleg a közös vámterületet fentartani kivánják. És itt szándékosan szúrtam közbe ezt, hogy: esetleg, mert a mint nekünk minden áron az önálló vámterület nem kell, úgy minden áron a közös vámterület sem kell. *(Ugy van! jobbfelől.)* Épen azzal tanusítanánk tiszteletlenséget az ügy és az ország érdekei iránt, ha ily kérvény tárgyalása alkalmával ily nagyfontosságú dolgot inczidentaliter elintéznénk. *(Ugy van! jobbfelől.)* Mikor tudjuk, hogy a dolog érdemileg a ház elé kerül; hiszen minden előkészület, minden tárgyalás arra kontempláltatik; legyünk egy kis türelemmel; nem tanúsítunk tiszteletlenséget azon százezer iránt, a kit Tóth t. képviselőtársunk említett, mert hiszen nem azt mondtuk, hogy avval nem fogunk foglalkozni, nem azt mondjuk, hogy nem méltatjuk, nem azt mondjuk, hogy közönyösek vagyunk e kérdés iránt, hanem azt, hogy irattárba teszünk egy ilyen egyoldalúan utasító kérvényt, hogy ilyent egyoldalúan és inczidentaliter megoldani nem akarunk. *(Helyeslés jobbfelől.)* Csak ezt teszi a mi álláspontunk, midőn a kérvényi bizottság javaslatát pártoljuk.

Még csak azt teszem hozzá, hogy a mi Polónyi Géza t. képviselőtársam egyik figyelemreméltó megjegyzését illeti, hogy tudniillik ez taktikai szempontból hibás eljárás lenne; ez nézetem szerint téves. Miért? Mert Ausztriával szemben az, hogy evvel a kérvénynyel mi történik, hogy a kormánynak adatik-e, vagy az irattárba tétetik-e, abszolute befolyást az ottani állásfoglalásra vagy kapaczitáczióa, vagy a mi állásfoglalásunkra abszolute befolyást nem gyakorol. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hát fogadják el!)* Ha egyidejűleg állást foglalnánk, az természetesen útját vágná minden tárgyalásnak, a mit mi nem akarunk. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Másfelől azért sem lehet ezt tenni, mert úgy az a nyilatkozat, a mit Horánszky Nándor t. képviselőtársam tett, valamint, azt hiszem, minden

Digitized by Google

nyilatkozat, a mely e tárgyban e házban most és ezelőtt is felmerült, ez egyáltalában nem jelenti azt, hogy itt leteszszük a fegyvert, minden áron megalkuszunk, minden jogot feladunk és ennek következtében Ausztriának a fegyvert kiszolgáltatjuk, hanem egyszerűen jelenti azt, hogy minden kérdést akkor tárgyalunk, a mikor érdemileg tárgyalandó. Érdemileg tárgyalandó pedig a vámterület kérdése akkor, mikor az Ausztriával való kiegyezés javaslatai előttünk lesznek; addig inczidentaliter, egyoldalúlag nem kivánunk eljárni. *(Zaj a szélső baloldalon.)* Ezt kivánja az ország érdeke, sőt magának a törvényhozásnak méltósága; ezért pártolom a kérvényi bizottság határozati javaslatát. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Rakovszky István jegyző: Eötvös Károly!

Eötvös Károly: T. képviselőház! Úgy látom, némi félreértések forognak itt fenn, hogy miről van szó; úgy látom, Hegedüs Sándor t. képviselőtársam felszólalása után, hogy nekünk törekednünk kell első sorban is tisztában lenni az iránt, hogy miről beszélünk. E kérvényben szóról-szóra az van, s lényegileg így is van: tegyen a kormány előkészületeket esetleg az önálló vámterület felállítására.

Hegedüs Sándor: Az »esetleg« nincsen benne!

Eötvös Károly: Hát ha az »esetleg«-et a t. képviselőtársunk mondta, elegendő. »Tegyen a kormány előkészületet az önálló vámterület felállítására.« Hegedüs Sándor t. képviselőtársam pedig azt mondta: ők nem minden áron fogadják el a közös vámterületet, de nem minden áron fogadják el az önálló vámterületet sem; de tény az, hogy kijelentik és a kabinet nem egy tagja nem egyszer jelentette ezt ki, hogy minden áron a közös vámterületet ők el nem fogadják. Már most mit tesz ez államférfiak előtt és mit tesz ez — minthogy az igen t. földmívelésügyi miniszter úr a katonai tudomány a taktika terére terelte át e kérdést — mit tesz ez egy okos hadvezér és egy okos államférfiú előtt?

Minthogy Hegedüs Sándor t. képviselőtársam szerint minden áron nem fogadják el a közös vámterületet, tehát fenforog annak a lehetősége, hogy az nem jön létre. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha pedig annak a lehetősége fenforog, akkor egy okos államférfi előre készül, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* hogy az önálló vámterület egy pillanatnyi fennakadás nélkül életbe léptethető legyen. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Az okos hadvezér pedig, mikor a két sereg szemközt áll egymással, — a mint hogy most szemközt áll az osztrák és magyar, azaz, hogy a magyar szemközt állhatna, ha t. kabinet engedné, — az okos hadvezér, mielőtt a fegyverszünetre vagy a békekötésre megállapodás nem jött létre, nem küldi sem téli szállásra, sem szabadságra a hadsereget, hanem azt készen tartja, a puskaport pedig szárazan. *(Derültség és helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az a hadvezér, a ki a fegyverszünetről vagy békekötésről tárgyalva, annak elkerülte előtt a hadsereget téli szállásra küldené vagy szabadságolná, feloszlatná, az a hadvezér ostoba és áruló egyúttal.

Visontai Soma: Elnyomja a közvéleményt!

Eötvös Károly: Már most, ha a t. kabinet úgy megy bele a tárgyalásokba, a melyek pedig, úgy veszszük észre, nem oly könnyűek és nem is olyan simák, hogy a nemzet számára semmi rezervát, semmi refugiumot nem biztosít, sőt a kérvények tárgyalását akarja elnyomni, mint a hogy a t. előadó úr mondja, hogy törvénytelenek, tehát tegyük az irattárba; ha a nemzet jogát és azon jogának érvényesítésére való előmunkálatot, a melyet Hegedüs Sándor t. képviselőtársam is elismert, már előre törvénytelennek bélyegzik itt a parlamentben, hát ez okos taktika-e? *(Ellenmondások jobbfelől. Felkiáltások: Nem mondta ezt!)* Azt kérdem a földmívelésügyi miniszter úrtól, hát ez okos taktika-e? Lehet az önök taktikája, ámbár mikor a nemzet egészét egyaránt és egyetemesen érdeklő ekkora kérdésről van szó, akkor sem a mi taktikánk, sem az önök taktikája, s egyáltalán semmiféle taktika ne győzzön, hanem győzzön a nemzet érdeke. Ez a mi álláspontunk, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* s minthogy ez semmit sem jelent mást és egyáltalában nem prejudikál semmi irányban sem: mi azon eshetőségre gondolunk, a mely Hegedüs Sándor t. képviselőtársam szerint is fennáll, hogy ha a közös vámterület nem jöhetne létre, tudniillik, hacsak a nemzet nagy érdekeinek feláldozásával jöhetne létre, a mely esetben ők sem fogadhatnák el: az esetre ne legyen a mi nemzetünk fegyvertelenül, ne legyen hadsereg nélkül, ne legyen előkészületlenül, hanem az előkészületek legalább az önálló vámterületre nézve tétessenek meg; minthogy ez a kérvény se többet, se kevesebbet nem akar, minthogy pedig ennél kevesebbet okos kormány nem tehet: nincsen más mód, mint ezt akként intézni el, a mint Kossuth Ferencz t. képviselőtársam javasolja. Pártolom az ő határozati javaslatát. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: T. ház! Én nem szólaltam volna fel ezen hosszúra nyúlt vitában, hogy ha Eötvös Károly t. képviselőtársam egy direkt kérdést nem intéz hozzám. Előre bocsátom azonban, hogy én azt hiszem, hogy sem az előadó úr, sem Hegedüs Sándor t. barátom, szóval a mi oldalunkon senkisem mondta azt, hogy a mit ez a

Digitized by Google

kérvény tartalmaz, az törvénytelen volna. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Megvallom, nem tudom, hogy a t. képviselő úr honnan vette ezen állítását. De most felelni akarok arra, hogy az okos hadvezér járhat-e el úgy, a mint mi eljártunk, követné-e azt a taktikát, a melyet mi ajánlunk. Mindenek előtt bocsásson meg a t. képviselő úr, de a mikor én egyfelől Magyarországot, másfelől Ausztriát, két egymással szoros szövetségben álló államot látok, akkor azokat ellenséges hadseregeknek nem tekinthetem. *(Mozgás a szélső baloldalon. Felkiáltások: Nem is úgy értette!)* Stratégiáról beszélt a képviselő úr. Hát beszéljünk stratégiáról. Mondja meg nekem a képviselő úr, hogy okos hadvezérnek és jó strategának tartaná-e azt, a ki előre hirdetné, hogy bizonyos nem várt eshetőségekkel szemben miként, mikor, hogyan fog eljárni, és miként fogja előkészületeit megtenni? Azt hiszem, hogy ezt a t. képviselő úr sem tartaná okos hadvezérnek. Azért kérem, hogy méltóztassék a kérvényi bizottság javaslatát elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Az előadó úr kívánja szavainak értelmét helyreigazítani.

Molnár Béla előadó: T. ház! Én egy szóval sem mondtam azt, a mit nekem imputálnak, hogy a kérvények törvénytelenek. Én azt mondtam, hogy ez a kérés, a mely a kérvényekben foglaltatik, annyiban ellenkezik a törvénynyel, a mennyiben a törvény szavai azt mondják, hogyha felmondatik a vám- és kereskedelmi szerződés, a tárgyalás megindítandó. Már most bátor vagyok a t. ház ítéletére bizni, hogy mily módon indíthatók meg a tárgyalások, ha a t. ház a kormányt egyoldalúlag egy irányban akarná utasítani? Ez szavaimnak értelme, a mit kötelességem volt helyreigazítani. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Engedje meg, a t. ház, hogy Eötvös Károly t. képviselő urnak még egy tárgybeli tévedését is helyreigazítsam. Azt mondta ugyanis, hogy a kérvény úgy szól, hogy az »esetleg« felállítandó külön vámterület stb. Nem esetleg. Nem is azt kérik a kérvényezők, hogy előmunkálatok létesítessenek egy önálló vámterület felállítása tárgyában, hanem azt kérik, hogy utasíttassék a kormány az önálló vámterület létesítésére. *(Úgy van! jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon.)*

Szószerint pedig így hangzik a kérvény, *(olvassa)*: »Alázattal kérjük, a t. házat, hogy utasítsa a t. kormányt, tegye meg az előkészületeket *(Felkiáltások a szélső baloldalon: No hát!)* az önálló vámterület létrehozására, és hozza létre az önálló vámterületet.« Ezt mondja a kérvény. *(Zaj és mozgás a szélső baloldalon.)*

Ezeket tartottam kötelességemnek elmondani. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Rakovszky István jegyző: Helfy Ignácz!

Helfy Ignácz: T. ház! Mindenekelőtt röviden felelni akarok a t. előadó urnak, a ki abban látja, azt a, ha nem is törvénytelenséget, de legalább ellentétet a törvény és a kérvényezők közt, mert a törvényben az van mondva, hogy újabb tárgyalásokat kell esetleg megindítani. Elfeled azonban egyet a t. előadó úr. Azt tudniillik, hogy a tárgyalásokat mi is megindítanók Ausztriával azon esetre, ha elhatározzuk, hogy az önálló vámterületet felállítjuk. Hiszen az önálló vámterület felállítása nem azt jelenti, hogy tehát semmiféle kereskedelmi viszonyba nem akarunk lépni Ausztriával; csak annyit jelent, hogy megindítjuk igenis a tárgyalásokat mint szabad állam szabad állammal. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az önálló vámterület alapján is kell bizonyos szerződést kötni, épúgy, mint kötünk szerződéseket más állammal. Sőt kijelentettük már több izben, hogy mi máskép nem is képzeljük az önálló vámterületet. A geografiát mi sem akarjuk megtagadni, nem képzeljük ezt máskép, mint úgy, hogy Ausztriát mint tőszomszédunkat, melylyel azután is folytonos kereskedelmi érintkezésben volnánk, oly kedvezményekben volnánk hajlandók részesíteni, mint egyetlenegy más államot sem, természetesen azon feltétel alatt, hogy ő is a mi terményeinket hasonló kedvezményekben részesítse. Az, a mit a törvény mond, hogy a tárgyalások újból megindítandók, nem azt jelenti, hogy tehát okvetlenül a közös vámterület alapján, mert a törvényhozás igen jól tudta, hogy a tárgyalásokat akkor is meg kell indítani, ha önálló vámterületet állítunk fel.

Hegedüs Sándor tisztelt barátom itt nagy örömömre jelentette ki, hogy nincs azon oldalon egyetlenegy képviselő sem, a ki feltétlenül a közös vámterületet akarja, de feltétlenül az önálló vámterületet sem fogadják el. Tökéletesen igazat mondott tehát Eötvös Károly tisztelt barátom, mikor kifejtette, hogy most a kérvényből nem lehet azt kimagyarázni. Ez a kérvény csak arra akarja egyelőre utasítani a kormányt, hogy tegye meg az előkészületeket. Ez mit jelent? Miután mindnyájan tudjuk, hogy az önálló vámterület berendezésére idő kell, építkezni kell, vámházakat kell felállítani, gondolkozni kell azután személyzetről, egyszóval igen sok intézkedésre van szükség. Ha mi bevárjuk az utolsó perczet, miután az utolsó évben vagyunk és feltéve, hogy beáll az az eset, a mire Hegedüs Sándor t. képviselőtársam czélzott, hogy ők maguk is belátják, hogy ilyen körülmények közt nem lehet közös vámterületen maradni, akkor elő fog állani a kormány és azt fogja mondani, hogy most már kénytelen vagyok vele, mert nincs idő arra, hogy berendezhessem, mert erre magára kell egy

Digitized by Google

esztendő. Igaz, hogy még hajlandók volnánk ezt elfogadni feltétlenül is, mert mi mindenáron az önálló vámterületet akarjuk, mert meggyőződtünk róla, s úgy hiszem, hogy 30 évi tapasztalat meggyőzhette volna a kormánypártot is, hogy hiába teszi fel az alternativát, az az eset nem fog beállni, hogy a közös vámterület kielégíthesse a magyar érdekeket. De eltekintve ettől, ha őszinte az, a mit Hegedüs Sándor képviselő úr kijelentett, hogy csakugyan minden kormánypárti osztozik azon nézetben, akkor el kell fogadni Kossuth Ferencz tisztelt barátom indítványát, mert csak akkor jönnek önök abba a helyzetbe, hogy ha a közös vámterületen nem akarnak alkudozni, felállíthassák az önálló vámterületet.

Az igen tisztelt miniszter úr azt a kérdést intézte Eötvös Károly barátomhoz, hogy okos hadvezérnek tartaná-e azt, a ki előre elárulná, hogy mit akar tenni? Engedelmet kérek, itt nem titkok elárulásáról van szó, hiszen az imént jeleztem, hogy az önálló vámterület alapján is kellene megindítani a tárgyalásokat Ausztriával a módusra nézve, hogy milyen módon akarunk vele szerződést kötni. Itt anyagi intézkedésekről és arról van szó, hogy az önálló vámterületnek kormányzati, igazgatási lehetősége előkészíttessék.

Egyébiránt arra nézve, a mit a t. miniszter úr mond, hogy nem tekintheti a két államot, a mely oly szoros szövetségben áll, ellenségeknek, engedelmet kérek, hiába játszunk a szavakkal, én azt mondom, hogy nagyobb ellensége Magyarországnak ez idő szerint széles e világon nincs, mint Ausztria. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem is csinál belőle titkot, és épen ez ad neki erőt. Míg ott minden kisebb-nagyobb kerületben, parlamentben, megyei gyűléseken, parcziális országgyűléseken, elkezdve a kormánytól le az utolsó emberig, minden párt Magyarország ellen prédikál gyűlöletet, addig mi itt szerelmi vallomásokat tesztünk neki. Pártolom Kossuth Ferencz indítványát. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? Ha nem, a vitát bezárom. Következik a szavazás. *(Zaj.)*

A bizottság javaslatát teszem fel előbb. Ha ez elfogadtatott, akkor Kossuth Ferencz javaslata, mint ellenindítvány, elesik.

Kérem azokat, a kik a bizottság javaslatát elfogadják, álljanak fel. *(Megtörténik.)* A többség a bizottság javaslatát elfogadta és így Kossuth Ferencz indítványa mellőztetik.

Öt perczre az ülést felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Kérem, foglalják el helyöket. Következik a kérvények második sorjegyzékének (Irom. 76) tárgyalása.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Udvarhely, Temes, Heves, Pozsony, Liptó, Baranya, Csik, Bács-Bodrog, Maros-Torda, Ung, Gömör-Kishont, Arad, Sopron, Szeben, Győr, Háromszék, Besztercze-Naszód, Fogaras, Árva, Abauj-Torna, Nógrád és Hont vármegye közönsége kérvényei a vármegyei tisztviselők fizetésének javítása tárgyában.

Kőszeghy Sándor, a kérvényi bizottság előadója: T. képviselőház! Ezen kérvényekben a folyamodó vármegyék azt adják elő, hogy a megyei tisztviselőktől ugyanazon qualifikáczió kivántatik, mint az állami tisztviselőktől, sokszor pedig még fontosabb feladatok teljesítésére hivatvák mind amazok, és daczára ennek, sokkal rosszabb dotáczióban részesülnek, mint az állami tisztviselők; kérik tehát, hogy a vármegyei tisztviselők fizetése megjavíttassék.

A kérvényi bizottság, nem zárkózva el a kérvényben felhozott indokok és méltánylást érdemlő panaszok előtt, javasolja, hogy a kérvények a belügyminiszternek adassanak ki.

Elnök: A ház a bizottság javaslatát elfogadja.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Szabolcs, Sáros, Szeben, Gömör-Kishont, Torontál, Mosony, Somogy, Szilágy, Pozsony, Zemplén, Kis-Kükülló, Torda-Aranyos, Nógrád, Fejér, Komárom, Csik, Borsod és Arad vármegye közönsége kérvényei a községi utak törzskönyvezésére vonatkozó törvény módosítása tárgyában.

Kőszeghy Sándor előadó: Ezen kérvényekben az adatik elő, hogy miután a törvény által követelt munkálat amúgy is erősen igénybe vette a törvényhatóságokat, és igen nagy terheket ró reájuk, a melyek korántsem állanak arányban azon előnyökkel, a melyeket e munkálat magával hoz, ennélfogva kérik magukat ez alól felmentetni, illetőleg kérik a törvény megfelelő szakaszának a módosítását. A kérvényi bizottság azt javasolja, hogy a kérvények adassanak ki a belügyi és kereskedelemügyi minisztereknek. *(Helyeslés.)*

Elnök: A ház elfogadta a javaslatot.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: a Bajóth vidéki, a Següsd egyházkerületi, a Kassa vidéki, a gyergyói és a rozsnyói római katholikus tanító egylet, a hajdúmegyei tanítók »Gönczy-egyesülete« és a sárdvidéki római katholikus tanító-egylet kérvényei Magyarország fennállása ezredik évének a tanítók nyugdíjába 3—5 évnek leendő beszámítása tárgyában.

Kőszeghy Sándor előadó: Ezen kérvényekben elő van adva, t. ház, hogy mint a más irányban alkalmazottaknál, az állami és magántisztviselőknél, Magyarország ezredéves fennállása emlékét ünneplő éve a nyugdíjba kétszeresen

Digitized by Google

beszámíttatott, úgy nekik is ez az év vagy öt, vagy legalább három esztendőnek beszámíttassék. A kérvényi bizottság javasolja, hogy e kérvények adattassanak ki e vallás- és közoktatásügyi miniszternek.

Lakatos Miklós jegyző: Komlóssy Ferencz!

Komlóssy Ferencz: T. képviselőház! Az elmúlt milleniumi év dicsőségéből Magyarország minden osztálya kivette a maga részét. Sokan elismerésben részesültek, de talán legkevesebb elismerésben jutott azoknak, a kik Magyarország ezredéves fennállása körül legtöbb érdemet szereztek, tudniillik a hazai tanítók. Ők tehát ezen milleniumi év alkalmából úgy, mint a többiek között a tisztviselők is tették, azon kéréssel fordúltak a képviselőházhoz, hogy a milleniumi év három vagy öt esztendőbe számíttassék be akkor, a mikor majd nyugdíjaztatásukról lesz szó. Hogy ezen kérésük méltányos, azt a t. képviselőház minden tagja el fogja ismerni, különösen akkor, ha meggondoljuk, hogy a tanítóságnak mindeddig csak szóval jutott ki a jutalomból és elismerésből, de ez vajmi kevés. Jókai Mór volt képviselőtársunk mondotta egy időben, hogy, ha Magyarországot még egyszer akarjuk visszahódítani, akkor ezt a visszahódítást a tanítóságtól várhatjuk egyedűl. Úgy látszik, hogy ezen visszahódítás már küszöbön is van. Törekednünk kell ugyanis arra, hogy Magyarországon egy egynyelvű magyar államot alkossunk, csakhogy e tekintetben a tanítók közreműködésére, úgy a vallás-erkölcsi, mint a hazafias téren a jövőre is számítani kell. Azért méltó és igazságos, a mit már Mária Terézia a ratio educationisban kimondott, hogy a tanító 30 évi működés után teljes nyugdíjat kapjon. Méltó és igazságos ez azokra nézve, a kik amúgy is 40 évi terhes szolgálatra vannak kötelezve. Minthogy tudtommal a nyugdíjalap megbírná ezen terhet, ösztönzésül, buzdításúl, hogy a másik milleniumra is a jövő nemzedéket hazafias irányban neveljék, kérem a t. képviselőházat, ne fogadja el a határozati javaslatot, a melyet a kérvényi bizottság terjesztett a ház elé, mely szerint a kérvény egyszerűen kiadassék a kultuszminiszternek, hanem méltóztassék az én javaslatomat elfogadni, melylyel azt némileg módosítom, még pedig olyképen, hogy »pártolólag«, vagy legalább is »figyelembe vétel végett« adassék ki a miniszter úrnak. Mert ha nincs is módjában pénzügyi tekintetek miatt meghallgatni a tanítók kérését és segíteni rajtuk, hogy a millennáris esztendő öt, vagy legalább is három évet számítson, lesz módjában a legközelebbi jövőben a nyugdíj-törvény módosítása alkalmával oly javaslatot tenni, hogy a tanítók öt, esetleg három évi szolgálat levonása után teljes fizetésüket kapják nyugdíjképen.

Ezen értelemben beadom módosítványomat, mely a következőleg szól: »A 42—47. számú kérvények kiadatnak a vallás- és közoktatásügyi miniszternek figyelembevétel végett, illetőleg pártolólag.«

Azt hiszem, hogy a tanítótestület, a mely a magyar kulturát terjeszti az országban, megérdemli, hogy a képviselőház egy kis figyelemre méltassa kérvényét és pártolólag tegye át a miniszterhez. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Kíván valaki szólani?

Polónyi Géza: T. ház! Csak néhány szóval akarok hozzájárulni előttem szólott t. képviselőtársam előadásához, a mennyiben nem mulaszthatom el sohasem a t. ház figyelmébe ajánlani azt, hogy a tanítói kar Magyarországon a mai napig igen súlyos helyzetben van s nem élvezetek megszerezhetéseért folyamodik a t. házhoz és nem azért kér segélyt, hanem azért, hogy a nélkülözhetetlent megkapja.

Már most, t. ház, pénzügyi szempontokat hoznak fel a tanítók könyörgéseivel és kérelmeivel szemben. Már a multkor rámutattam arra s ezen alkalommal sem mulaszthatom el rámutatni, hogy Magyarországon hány ember élvez két, sőt ötféle czímen fizetést és hány ember élvez nyugdíjat és fizetést egyszersmind. Ha csak ezt a quótát helyesebb beosztás mellett juttatnók a tanítóknak, akkor, t. ház, pénzügyi motivumokkal ily dolgokban, a melyeknek jogossága előtt nem zárkózhatunk és nem zárkózunk el, nem kellene előállanunk. Méltóztassanak nekem elhinni, nem akarok közhelyekkel előállani: hogy nem Bismarck és nem Moltke, hanem a néptanítók tették Németországot nagygyá, de teljesen osztozom Tallián Béla t. képviselőtársam multkori felszólalásában, a mely mindenesetre nagyfontosságú és megszívlelendő, mert bizonyára saját tapasztalatait mondotta el; s én azt hiszem és vallom, hogy mindaddig, a míg jó népoktatási rendszerünk nem lesz, mindaddig, a míg az elemi oktatás a népiskolákban képzett s hazafias tanítók kezében nem lesz, mindaddig, míg Magyarországon a tanítóság legnagyobb része — értem az elemi tanítóságot — ma is harangozni kénytelen — nem akarok élczelődve más példákat is előhozni, pedig hozhatnék elő igen sokat, mert minden magyar ember tudja, multkor is ráutaltam, hogy lépvesszővel csízet, madarat fogdosnak és pióczafogással is keresik kenyerüket stb.; addig, t. ház, míg ilyen tények előtt állunk, ne méltóztassék hinni, hogy a szocziálisztikus propagandának útját tudjuk vágni helyes, hazafias bölcs nevelés nélkül. Már az elemi oktatás terén az az egyedűli igaz és helyes panaczea, hogy ha már a nagy tömeg millióinak sorából az értelmiségnek bár a legalsóbb fokozatába, de mégis az értelmiség sorozatába vé-

Digitized by Google

tetik az írni-olvasni tudó tömeg, ezeknek legnagyobb szükségük van arra, hogy oktatásuk a helyes irányban fejlődjék. Az agrárszocializmus bajaiban, tessék bárhova a vidékre kimenni, azok az emberek, a kik olvasni tudnak, a vezérek, talán csak félig értik meg azokat a tanokat, melyeket maguk is hirdetnek, de a nagy tömeg, a mely őket követi, írni-olvasni nem tudó tömeg. Magamnak is vannak e részben tapasztalataim; de bármiként álljon a dolog, az én felfogásom szerint, különösen most, midőn nemzetiségi kérdések, szocialis bajok és mindezeken túl felekezeti villongások marczangolják ezen országot; ha valaha, úgy most van szükség arra, hogy egészséges népoktatási rendszert létesítsünk és emeljük a néptanítói kart feladatának magaslatára. Ez pedig csak akkor, ha legalább a nélkülözések sanyarúságaival nem kell küzdenie, felelhet meg feladatának. És, t. ház, mi lehet méltányosabb, mi lehet jogosabb, mint hogy a tanítói karnak legalább azt az elismerést nyújtsa a magyar törvényhozás, hogy akkor, midőn hazánk ezeréves fennállását ünnepli, melyet hogy megünnepelhettünk, ennek talán mégis részesei azok a szegény tanítók, — legalább azt az elismerést nyújtsuk nekik, hogy ez az év emlékezet okából is a nyugdíjukba többszörösen számíttassék be. Én nem követek ebben pártpolitikát, mert ebben — szerencséjére az országnak — véleményeltérés köztünk nincs. Csak egy kis jóakaratra, egy kis erélyre van szükség, hogy a magyar képviselők végre valahára azt a sok hangos panaszt, a mely annyi éhes gyermek ajkairól felhangzik, meghallják és igyekezzenek a tanítói kar érdekében elismerésüket kifejezni. Ez a legkevesebb, a mit tehetünk. Én kérve kérem a t. házat, ne kicsinyeljük a kérdést, hallgassuk meg ezen embereknek felfohászkodó panaszát, és legalább annyit tegyünk meg, hogy kérvényüket figyelembe vétel végett ajánljuk a kormánynak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Talán nem is kell mondanom, hogy azon felfogáshoz, melynek Komlóssy t. képviselőtársam adott kifejezést, hogy a magyar tanítóknak mennyi érdemük van abban, hogy Magyarország megünnepelhette ezredéves fennállását, reszemről is teljes szívből csatlakozom. *(Helyeslés.)* Úgy én, mint általában a kormány, mindent elkövetünk abból a szempontból, hogy a tanítóság anyagi exisztencziáját, sorsát javítsuk, de természetesen mindig a pénzügyi helyzet tekintetbe vételével. *(Helyeslés jobbfelől.)*

T. ház! Miről van szó a fenforgó esetben? *(Halljuk! Halljuk!)* Arról, hogy Magyarország fennállása ezredik évének a tanítók nyugdíjába három-öt évvel leendő beszámítása mondassék ki.

T. ház! Itt egy nyugdíjalapról van szó, mely a törvényben bizonyos kulcs szerint kiszámíttatott, oly kulcs szerint, a mely már előre mathematicze számításba vette, hogy évenként mit és mennyit kell befizetni. És csakis így képes ez a nyugdíjalap a terhet, a mely rá nehezedik, elviselni. Méltóztatik tudni, hogy körülbelül négy elemnek hozzájárulásából származik ez a nyugdíjalap. *(Halljuk! Halljuk!)* Az állam kincstára fizet évenként 150 ezer forintot, az iskolafentartók szintén fizetnek bizonyos összeget, azután a tanítók által fizettetik az évi járulék, és végre a negyedik elem az 1891: XLIII törvényczikk 10 §-a szerint a tanulóktól szedett 15 krajczárnyi járulékokból alakúl, a melyre nézve már egy előbbi alkalommal is itt a házban nyilatkoztam, hogy a nyugdíjtörvény reviziója alkalmával ezt egészen mással óhajtanám helyettesíteni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Már most, minthogy itt egy mathematikai kulcs szerint számítandó alapról van szó, csak három évet véve a számítás alapjául, az iskolafentartó által fizetendő évi 12 forint helyett 36 forintot kellene befizetni, és pedig ez most volna, befizetendő. A tanító által — 400 frtos nyugdíjt véve alapúl — fizetendő 2 % járulék fejében évi 8 forintjával három évre 24 forint volna fizetetendő. A tanulóktól 15 krajczárjával beszedett járulék fejében — a mathematikai kulcs szerint egy tanítóra átlag 80 tanulót számítva — évenkint fizetendő volna 12 forint, a mi három évre 36 forint. Az államkincstár által fizetett 150.000 forint járulékból, kerekszámban 20.000 tanítót számítva, egy-egy tanítóra eső 7 forint 50 krajczár részlet helyett, 22 forint 80 krajczárt kellene fizetni. E szerint a kimutatott összegek fejében 20.000 tanítót véve alapúl 1.400,000 forintot, az államkincstár által fizetett 150.000 forint helyett pedig — a tanítók számát kerekszámba 20.000-re réve föl — 450.000 forintot kellene fizetni.

Ez, t. ház, szorosan mathematikai alapon nyugszik, melytől eltekintni nem lehet; mert ha kimondjuk, hogy a nyugdíjazáshoz szükséges idő három évvel leszállíttatik, de a befizetés ugyanaz marad, akkor a nyugdíjalap ezt meg nem bírja, és az egészet az államkincstárnak kellene pótolni, holott egész őszinteséggel ki kell jelentenem, hogy erre most kilátást nem nyújthatok.

De minthogy, t. ház, a nyugdíjtörvény bizonyos idő mulva revizió alá vétetik, a mennyiben ezt maga a törvény kifejezi mint elvet, akkor ez igenis tárgyalás annyagát képezheti, és így nincs kifogásom az ellen, ha pártolólag adatik ki, *(Élénk helyeslés.)* mert a revizió alkalmával talán lesznek abban a helyzetben, hogy a kiván-

Digitized by Google

ságot ha nem is egészen, de részben figyelembe vehetjük. *(Helyeslés)*

Ebben, de csakis ebben az értelemben, a mint én értelmezem, elfogadom Komlóssy t. képviselő úr indítványát. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? Ha senkisem kíván, a vitát bezárom.

A ház előtt fekszik két javaslat. Az egyik a bizottsági javaslat, a másik Komlóssy Ferencz képviselő úré, mely ellenindítvány természetével bir. Felteszem a bizottságét. Kérem azokat, a kik a bizottság javaslatát elfogadják, álljanak fel. A bizottság javaslatát senkisem fogadja el.

Következik már most Komlóssy képviselő úr javaslata. Elfogadja a ház? *(Igen!)* Elfogadtatott.

A szabályok értelmében kérem már most a ház tárgyalásait a jövő hét szombatjára halasztani. *(Helyeslés.)* Mielőtt az interpellácziókra rátérnénk, egy kis figyelmet kérek, mert javaslatot teszek a jövő ülés napirendje iránt. Több oldalról jövő óhaj folytán azt javaslom, hogy a ház legközelebbi ülése szerdán 10 órakor legyen. Ezen ülésre ki lesz tűzve először a belügyi tárcza tárgyalásának folytatása és, a mennyiben idő marad, a kereskedelmi tárczáé. Elfogadja a ház ezen indítványt? *(Helyeslés.)* Ezt tehát mint határozatot kimondom.

Következik már most az interpelláczió.

Városy Gyula: Jelen rövid interpellácziómat, mely kapcsolatos az előbb tárgyalt kérvénynyel, az igen t. kultuszminiszter úrhoz intézem. Az előbbi kérvényben a néptanítók anyagi feljavításáról volt szó, és a t. ház igen méltányosan határozott a tekintetben, hogy a kultuszminiszter úrhoz pártolólag utasíttatván a kérvény, a néptanítók nyugdíj tekintetében kedvezőbb helyzetbe juthassanak.

Ezen interpelláczió tárcza is egy egyszerű néptanító esete, mely tán kicsinyesnek látszik, de azt az embert, a ki kötelességét hűen és pontosan teljesíti, állásra, hivatalra és méltóságra való tekintet nélkül egyáltalában kötelességünk mindnyájunknak becsülni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És habár hivataláról vagy társadalmi felfogás szerint alacsonyabb rangúval is történik bármi törvénytelenség vagy igazságtalanság, az igazság és jog iránt érzékkel bíró embereknek ez orvoslást megadni kötelességük.

Nem jó szívvel teszem, de a csongrádmegyei híres állapotoknak egy csücskét kell itt fellebbentenem, és egy ujabb sarjadékát bemutatnom dr. Tergina Gyula, a megye királyi tanfelügyelőjének személyében, ki nemes és szép jogkörét arra is fölhasználja, nem hogy a tanítók anyagilag és erkölcsileg megnyugtató állapotban legyenek, hanem hogy e mondhatni kenyérért küzdő tanítók politikailag üldöztessenek.

Úgy hiszem, nincs e házban senki, ki a tanfelügyelőkre vonatkozó törvényes intézkedésekben csak egy pontra is mutathatna, a mely szerint politikai jogkörük van; és mégis dr. Tergina Gyula körutazásai alkalmával határozott politikai, kortesmissziót végez. De ez privát dolga volna, ha ennek szomorú kifolyását üldözés és brutalitás alakjában egyik-másik, politikai téren szabad, önálló gondolkozást elárúló tanító keserűen nem érezné.

Csongrád vármegyében az 1892. januárban lezajlott országos választások alatt a tanfelügyelő úr, bár politikai jogköre nincsen, s így annál kevésbbé lehet feljogosítva a tanítók, iskolaszéki elnökök stb. közt való presszionáló korteskedésre, Zsák Frigyes kisteleki tanítóhoz a következő expresszlevelet küldötte: »Tekintetes Zsák Frigyes tanító úrnak, Kisteleken: A szabadelvű párti dr. Lévay érdekében elvárom a szavazáshoz és azon felül is reménylem, hogy hazafias teendője tudtában törekedni fog az említett jelölt úrnak érdekében fáradozni. »Más szóval: korteskedni.

Ugyanilyen levelet kapott a kisteleki iskolaszéknek akkori elnöke, az ottani gyógyszerész.

Hát mi van ebben a levélben és mi ennek a morálja. A tanfelügyelő felszólítja, hogy korteskedjék a kormánypárti képviselő mellett a tanító, és evvel a felszólítással meg is magyarázza neki, hogy: Te tanító, te néptanító! Neked nem csak az iskolában vannak kötelességeid; az iskolán kívül jogaid is vannak. Te szabad országnak honpolgára vagy; szavazati joggal bírsz, sőt politikai meggyőződésedet, hitvallásodat terjesztheted, abban fáradozhatsz; a törvény korlátai közt mindent elkövethetsz, hogy prozelitákat gyűjthess. Szóval ez felvilágosítás arról, hogy a néptanítónak is joga van korteskedni, de persze abban a levélben a kormánypárti képviselő melletti korteskedésről van szó.

Zsák Frigyes neveltetésénél, születésénél fogva, de még hozzá tehetem, mert egy nagyon szép példával állunk szemben: neje szül. Greskovics Mária is, a ki szintén tanítónő s az egész család az úgynevezett függetlenségi és 48-as eszmék magasabb ideális légkörében volt nevelve; azt szítta magába mindenütt, a családban és künn az életben, és ezt is követte, és ebből a levélből az okulást levonván, de amúgy is tudván, hogy a honpolgárnak joga van elveit terjeszteni: ő igenis korteskedett; megtett mindent arra nézve, hogy politikai elvei érvényesüljenek, de nem a tanfelügyelő úr részére, hanem igenis a függetlenségi és 48-as elveknek igyekezett többséget szerezni. És megtörtént az, a mi a dolog hisztórikuma, hogy 1892. januárban csakugyan a függetlenségi és 48-as párti Sima Ferencz nyerte

Digitized by Google

el a többséget a tápéi kerületben és mondhatom Kis-Teleknek döntő súlya volt ebben.

Ez időtől kezdve egy szegény néptanítóról van szó, kinek 300 frt fizetése és 50 frt lakpénze, ezt a néptanítót és nejét, ki szintén néptanító a kisteleki községi iskolában, hat álló esztendőn keresztül folytonosan üldözte és zaklatta a tanfelügyelő úr, mint az akták bizonyítják. Ez a két néptanító kötelességének az iskolában mindenkor pontosan megfelelt, épúgy a didaktika, mint a pedagógia terén, *(Derültség jobbfelől.)* magánéletükben feddhetlenek és mindannyiszor, valahányszor Tergina tanfelügyelő körútjába ejtette Kis-Teleket, — és erre tanú vagyok, személyesen magam is, mert vendégem volt a tanfelügyelő és láttam a proczesszus lefolyását, — egyedül és kizárólag politikai okokból kisebb-nagyobb mértékben, brutálisan vagy nem brutálisan folytonosan üldözte e két tanítót; és most legújabban, midőn az 1896-iki választások október 28-án lezajlottak a tápéi kerületben, Tergina, a ki ott nem szavazó polgár, mivel Szegeden lakik, — nem volt épen nagyon szép idő, — Tergina a választás szinhelyére kiment; reggel 8-tól este 7-ig, még be nem záródott minden, ő mint szavazati jog nélküli kir. tanfelügyelő, ott ügyelgett és a jelenlevő kerületi tanítókat folytonosan presszionálta és midőn látta, hogy a függetlenségi és 48-as párt érdekében a szóban forgó Zsák tanító tőle telhetőleg minden törvényes törekvést megtesz, hogy a 48-as zászló diadalra jusson, tanúk előtt a következő kifakadást tette Tergina tanfelügyelő úr: »Ez a Zsák úgy működik, mint egy barom, ennek ki fogom törni a nyakát.«

Erre tanú — ha a vizsgálat megindíttatik, akkor meg fogom nevezni — egy előkelő államférfiú, a ki a túloldalon ül és közbecsülésben részesül. A politikai üldözést több ízben folytatta a tanfelügyelő úr: 1897 január havában, midőn Vadnay Andor Csongrád vármegye főispánja tiszteletére az, úgynevezett, kötéllel fogott bankettet rendezték.

Gajári Ödön: Ez is hazugság!

Városy Gyula: Az a túloldalon levő képviselő úrnak a felfogása. Én szintén abba a kerületbe tartozom, és tudom, hogy 24 óráig volt ott egy úri ember, a ki vendégeket szerzett Szentesre, a bankettre. Ezen a banketten a tanfelügyelő úr tanuk előtt ujra kijelentette. hogy ebben a hónapban végez Zsákkal. Hogy jött neki eszébe ily fényes estélyen, a hol csakugyan vígadni kell és elfeledni a gondokat, egy szegény ördög, egy szegény néptanító? Ez igen fontos, jellemző jelenség arra nézve, hogy miről diskurálgatnak az urak, midőn oly nagy mulatságban is ily kicsinyesnek látszó dolgok kerülnek szőnyegre.

Wlassics Gyula vallás-és közoktatásügyi miniszter: Felekezeti tanító?

Városy Gyula: Községi tanító. És midőn e hó 27-ikén, tehát 3 nappal ezelőtt dr. Tergina Gyula tanfelügyelő megjelent Kis-Terenne községben, hogy az iskolákat megvizsgálja és egynehány más dolgot is elintézzen, délelőtt 10 órakor bevégezvén az iskolavizsgálatot rendszeres szokás szerint tanegyesületi ülésre gyűjtötte össze a tanítókat, a hol tanügyi dolgok megbeszélése került szőnyegre. S ő mire használta fel ezt? Röviden megmondta az ülésen, hogy a tanításban nincs semmi hiba, sehol sincs semmi kifogása, hanem ekkor a tanegyesületi gyűlésen az összes tanítók előtt az emelvényen ujra rátámadt Zsák községi néptanítóra és nejére, a ki szintén tanítónő, s azt mondta: maguk csak korteskedni tudnak, kitelt az órájuk, a mérleg betelt, pusztulniok kell, pakkoljanak s ne várják a felhivást, kotródjanak a községből.

Azt kérdezem, t. ház, hol van az a törvényes intézkedés, a melynek értelmében a tanügyi értekezleteken politikai pontokat hozhatnak fel? Két emberről van szó. Kezdjük a dolgot szubjektive, hogy mi lennénk az a két ember, a kiket több év óta egy magasabb jogkörrel bíró ember mondhatni erkölcsileg tapos és általános terrorizmusban tart. Igy áll a dolog. S mit felelt erre Zsák tanító? Azt mondta: Nagyságos tanfelügyelő úr, erre nem válaszolok, mert tudomásom szerint a tanegyesületi gyűlésen annak nincs helye; de annyit megjegyzek, hogy ha már korteskedésről van szó, erre az utasítást hat évvel ezelőtt a tanfelügyelő úrtól kaptam, s felolvasta azt a levelet, a melyet előbb szerencsém volt felolvasni, hogyan szólíttatott fel a Lévay József érdekében való korteskedésre.

Erre a tanítónő azt mondta: Ne félj, férjem semmit, mi kicsinyek vagyunk, a néptanítót el lehet tiporni, elhagylak, ha elhagyod a függetlenségi zászlót, de ha megmaradsz mellette és elcsapnak bennünket, szegény beteges asszony vagyok, együtt húzom veled a favágó fűrészt.

Ez az önzetlenség, a mely inkább a kolduszotot választja; ezt becsülöm.

Ezek előrebocsátása mellett tisztelettel terjesztem a t. kultuszminiszter úr elé interpellációmat, a mely következőkép hangzik:

»Interpelláczió a közoktatási és vallásügyi miniszter úrhoz!

1. Van-e tudomása a t. miniszter úrnak arról, hogy dr. Tergina Gyula, Csongrád vármegyének kir. tanfelügyelője, tanügyi felettes hatósági állását politikai czélokra is fölhasználja?

2. Van-e tudomása arról, hogy országos választások alkalmával egyes tanítókhoz oly értelmű magánleveleket küldöz, melyekben elvárja tőlük, hogy azok nem csak a kormánypárti jelölt mellett kitartanak, de korteskedjenek is?

3. Van-e tudomása arról, hogy dr. Tergina

Digitized by Google

Gyula 1892. jan. 27-én olyan tartalmú levelet küldött Zsák Frigyes kisteleki községi tanítóhoz, hogy dr. Lévay József kormánypárti mellett korteskedjék, s miután a függetlenségi elvű Zsák tanító ez illetéktelen fölszólításnak nem engedelmeskedett, azóta, tehát hat év óta, politikai okokból üldözi őt is, nejét is, ki Kisteleken szintén tanítónő.

4. Van-e tudomása arról, hogy folyó évi január 27-én iskolákat látogatni Kisteleken járt Tergina a tantestületi gyűlésen abbahagyva a tanügyeket, politizálni kezdett s a jelenlevő Zsák tanítót és nejét, mert függetlenségi érzelmüek, arczából kikelve, kezét fölemelve, mértéktelen dühvel megtámadta s bár tanítói kötelességüket hűen teljesítik, őket elcsapással fenyegette?

5. Kérdem továbbá: miután a tanfelügyelők törvényben gyökerezőleg politikai misszióval nem bírnak s ezt a t. miniszter úr sem adhatta nekik; miután a néptanítók épen úgy szabad polgárai a hazának, mint más adófizetők s így politikai véleményeiket üldözés nélkül, szabadon nyilváníthatják, honnan vette dr. Tergina Gyula e politikai üldözésre a jogot?

6. Van-e neki joga politikai leveleket kibocsátani alantas tanítóihoz?

7. Szabad e neki a tankerületi gyűléseken politizálni? És ott politikai okokból brutáliskodni egyes, kötelességüket teljesítő tanerők ellen?

8. Miután meg vagyok győződve, hogy a mélyen t. kultuszminiszter úr Tergina tanfelügyelő ezen túlkapásairól nem bír tudomással: tisztelettel kérem, indítsa meg a tanfelügyelő ellen a vizsgálatot, tiltsa el őt az illetéktelen presszionális politikai túlkapásoktól s az ellenzéki politika miatt igaztalanúl üldözött s e miatt számtalanszor megtámadott Zsák Frigyesnek és nejének szolgáltasson elégtételt.«

Vagyis az illető tanító nevében az volna a kérésem a t. kultuszminiszter úrhoz, hogy ezt a dolgot szíveskedjék megvizsgálni és eltiltani minden jogtalan működéstől a tanfelügyelőt, a tanítóknak pedig, a kik zaklattattak bét esztendeig, adjon elégtételt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Közöltetik a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrral.

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Csak egyelőre válaszolok, mert a dolog természete hozza magával, hogy az ügy érdemére nem válaszolhatok, mert a konkrét panaszokat meg kell vizsgálni és ehhez képest fogom az interpellácziára a választ megadni.

Egy dolgot azonban ki kell emelnem, hogy rendkívül meglep ez az interpelláczió, a mennyiben Tergina Gyula egyike a legkitűnőbb, leglelkiismeretesebb tanfelügyelőknek, a kit csak minden oldalról eddig dícsérni hallottam.

A másik, a mit megjegyezni kívánok, az, hogy méltóztassék elhinni, hogy sok panaszt kapok én is a plébánosok és esperesek ellen, kik különböző módon gyakoroltak pressziót épen a felekezeti tanítókra; de tessék elhinni, én vagyok oly türelmes, hogy belátom azt, hogy a választások alkalmával néha történik esetleg, olyan reábeszélés felügyeleti hatóság és az alkalmazott között, a mi presszió színében tünik fel, a mi talán mégis csak kapaczitálás, és azért nem is tettem át további eljárás végett az illető egyházi hatósághoz az ily panaszt. Ezt kívántam csak megjegyezni; a dolog érdemére az ügy megvizgálása után fogok válaszolni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

Digitized by Google

39. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi február hó 3-án, szerdán,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kolozsváry-Kiss István igazolása. — Feliratok bemutatása. — Elintézetlen interpellációk jegyzékének bemutatása. — Miniszterelnök bemutatja az állami számvevőszék jelentését a Horvát-Szlavonországokkal 1894-re eszközölt leszámolásról. — Indítvány- és interpellációs könyvek felolvasása. — Gr. Zichy Jenő indítványa a muzeumi köteles példányokról. — Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, Perczel Dezső, b. Dániel Ernő, Wlassics Gyula, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Josipovich Géza; a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Lehoczky Vilmos, a javaslatok ellen felszólalókat jegyzi Lakatos Miklós jegyző úr.

Kérem, hallgassák meg a jegyzőkönyvet.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1897. évi január hó 30-ikán tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e észrevétel a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Észrevétel nem lévén, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Kolozsváry-Kiss István Halas városban megválasztott országgyülési képviselő megválasztása óta 30 nap eltelt; a választás ellen kérvény nem adatott be. Kolozsváry-Kiss István képviselő végleg igazoltnak nyilvánittatik.

Sáros-, Heves- és Csikmegyék közönségének feliratait bemutatom, az állami és törvényhatósági tisztviselők nyugdíj-ügyének egységes rendezése iránt;

Hevesmegye közönségének feliratát a közösügyi költségek quótájának felemelése ellen.

Tárgyalás és jelentéstétel végett a kérvényi bizottságnak adatnak ki.

Ebben a hónapban ez lévén az első ülés, a házszabályok értelmében felolvastatik az elintézetlen interpellációk jegyzéke.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa a jegyzéket).*

Elnök: Tudomásúl vétetik.

Lehoczky Vilmos jegyző: Báró Bánffy Dezső!

B. Bánffy Dezső miniszterelnök: T. ház! Van szerencsém a m. kir. állami számvevőszék jelentését (Irom. 93) a Magyarország és Horvát- és Szlavonországok közt 1894. évre eszközölt leszámolásáról beterjeszteni. Kérem, méltóztassék azt a zárszámadási bizottsághoz utasítani tárgyalás és jelentéstétel végett.

Elnök: A beadott jelentés kinyomatását és szétosztását a ház elrendeli. Előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett pedig a zárszámadási bizottsághoz utasíttatik.

Következik az indítvány- és interpellációs könyvek felolvasása.

Lehoczky Vilmos jegyző: T. ház! Az interpellációs könyvben újabb bejegyzés nem fordúl elő. Az indítványkönyvben január 28-iki

Digitized by Google

kelettel következő bejegyzés van: gr. Zichy Jenő: Indítvány egy törvényjavaslat (Irom. 94) tárgyában, mely az 1848: XVIII. tcz. helyett a nemzeti muzeumba beszolgáltatandó köteles példányokra nézve lenne alkotandó.

Elnök: A képviselő úr a szabályok értelmében magát a törvényjavaslatot is benyújtotta. Ennélfogva javaslom először, hogy a ház a törvényjavaslat kinyomatását és szétosztását elrendelje, másodszor, hogy az indítvány indokolás végett a szombati ülés napirendjére tűzessék ki.

Elfogadja a ház? *(Igen!)* Ezt tehát, mint határozatot kimondom.

Következik a belügyi tárcza (Irom. 47) tárgyalásának folytatása, még pedig a vármegyék közigazgatási költségeiről szóló tétel. Ki van felírva?

Lakatos Miklós jegyző: Eötvös Károly! *(Felkiáltások: Nincs itt!)*

Elnök: Kíván valaki szólni a tételhez? Ha senkisem kíván, következik a szavazás. Elfogadja-e a ház a vármegyék közigazgatási költségek tétele alatt előirányzott 5,550.000 frtot? *(Él!)* A ház elfogadta.

Lehoczky Vilmos jegyző: Főispánok és a budapesti főpolgármester, valamint a főispáni titkárok fizetései és lakpénzei. Rendes kiadások: XVI. fejezet, 4. czím. Kiadás: 363.849 frt.

Elnök: A ház elfogadja.

Lehoczky Vilmos jegyző: Anyakönyvi kiadások. Rendes kiadások: XVI. fejezet, 5. czím. Személyi járandóságok és dologi kiadások: 979.354 frt.

Elnök: Az előadó úr kíván szólani.

Gajári Ödön előadó: T. ház! Tisztelettel kérem, hogy e czím egyes rovatai közt az átruházási jogot megadni méltóztassék.

Lakatos Miklós jegyző: Páder Rezső!

Páder Rezső: T. képviselőház! Ambár jól tudom, hogy az állami anyakönyvvezetői intézmény egyike azon nebántsvirágoknak, melyekhez mostanság hozzányúlni nem igen tanácsos, mert még azt fogják rá az illetőre, hogy a legsötétebb reakczió embere, mindazonáltal én képviselői kötelességem tudatában felszólalok ezen czímnél, hogy úgy a magam, valamint választóimnak véleményét és óhajtását itt tolmácsoljam.

A mennyire az utóbbi évek eseményeit figyelemmel kisértem, azt konstatáltam, hogy az állami anyakönyvvezetői intézmény és egyáltalában annak az egész egyházpolitikai lavinának kiindulási pontja egy elhibázott, végre nem hajtható miniszteri rendelkezés volt. Egy miniszternek akaratoskodása, ki azt hitte, hogy a lelkiismereti ügyeket egyszerűen hatalmi erőszakkal lehet elintézni s azokat a kényes vallási kérdéseket, minő a vallási nevelés, vagy a vallási hovatartozandóság kérdése, egyszerűen rubrikálással, vagy anyakönyvi kivonatoknak ide-oda küldözgetésével meg lehet oldani. Úgy látszik, hogy a miniszter úr ezen akaratoskodása, — hogy ismét ezt a kifejezést használjam, — rá akarta fogni először maga, azután mások is, hogy ez egyenlő az állam tekintélyével. Pedig szerintem az állam tekintélyét nem akaratoskodással, hanem jó, czélszerű és helyes intézkedésekkel tartják fenn és növelik.

Nem foglalkozom bővebben annak bebizonyításával, hogy az állami anyakönyvvezetői intézmény egészen felesleges, mert volt nekünk anyakönyvvezetésünk, a mely teljesen megfelelt az állam sajátos czéljainak, mert azt a különös, úgynevezett valláspolitikai czélt vagy czélokat, a mostani anyakönyvvezetés szintén nem képes elérni. Azt nem fejtegetem bővebben, hogy a mostani anyakönyvvezetők az előbbiekhez képest tulajdonkép alacsonyabb kvalifikáczióval, a megbízhatóság alacsonyabb fokával és mérvével birnak és hogy így valósággal dekadenczia mutatkozik a két intézmény között. Ezt sem említem, mert azt mondhatják rá, hogy ez szubjektiv nézet és én pro domo beszélek, mert én is anyakönyvvezető voltam, sőt ma is az vagyok.

Azt sem fejtegetem hosszabban, hogy az állami anyakönyvvezetői intézménynyel mit csinált a kormányzat, mert a múlt héten, nem tudom, hogy szerdán-e vagy csütörtökön, Eötvös Károly t. képviselőtársam ezt jóízű humorával igen szépen illusztrálta, hanem arra akarok különösen, ámbár szintén csak általánosan rámutatni, hogy mily szekaturáknak teszi ki az állami anyakönyvvezetői intézmény az állampolgárokat.

Nap-nap után olvasom és hallom, mert hozzám is sokan fordúlnak irásban és élőszóval, hogy micsoda ízetlenségek fordúlnak elő ezen intézmény folytán, hogy az illető állami anyakönyvvezetők mennyire hatalmaskodnak, mennyire kényszerítik — ámbár a t. miniszter úr a múlt alkalommal ezt tagadásba vette — hogy a felek írják alá a házassági anyakönyvi jegyzőkönyvet, vagy koszorúval jelenjenek meg; de ez csak ízetlenség és súrlódás, a melynek valami nagy jelentőséget nem tulajdonítok, bár azzal a nép vexálva lesz. Én csak bizonyos szekaturákra mutatok rá; például arra, hogy a mai anyakönyvvezetők legnagyobb részt községi hivatalnokok, tisztviselők, körjegyzők lévén, legjobb akaratuk mellett sem képesek megtartani hivatalos óráikat, mert el vannak foglalva részint a saját községeikben egyes házaknál, vagy künn a határban, vagy pedig a szomszéd, a körjegyzőséghez tartozó községekben és így nem képesek hivatalos órájukon megjelenni; a polgárok tehát, mivel »büntetés terhe mellett«

Digitized by Google

fenyegetve vannak, kénytelenek bejelentési útjukat nem egyszer, de kétszer, sőt háromszor is megtenni és akkor még várakozni hosszú ideig, a mi természetesen őket munkájukban akadályozza és kénytelenek — a mint tapasztaltam — elmenni vagy valami privát házba, vagy, ha ismerősök nincsen, korcsmába és ott költekezni és boros pohár mellett szidják, átkozzák még azt is, a ki ezen intézményt még valamikor kigondolta.

Már rámut ttam ezen intézmény egy másik oldalára: arra, hogy mennyire költséges ez és hogy ez folyton többe és többe fog kerülni az államnak. Hiszen már az előttünk fekvő jelenlegi költségvetés is bizonyítja, hogy a tavalyihoz képest 101 ezer forintnyi emelkedés van csupán ennél a címnél előirányozva és hogy összesen 979.354 forint szükséges e czélra, a mi körülbelől 20 ezer forinttal kevesebb, mint egy millió. Felemlítem azok kedvéért, a kik nem szeretnek számolgatni és talán apróbb ezrekkel bibelődni, a kik előtt csak a milliók határoznak, hogy az én tudomásommal a belügyminiszterium kebelében van egy osztály, a mely kizárólag anyakönyvi ügyekkel foglalkozik, de ennek költségei bizonyára nincsenek ebbe belefoglalva, mert nincsenek is kitüntetve, — én legalább nem találom. Már pedig ezen osztálynak mindenesetre szintén vannak úgy személyi, mint dologi kiadásai, a melyeket csak úgy kombinálva 10—15 ezer forintra lehet tenni. Itt fölemlítem mellékesen azt, hogy az előttünk fekvő belügyminiszteri kimutatásokból az anyakönyvi kiadásokról látjuk, hogy a városi és vármegyei törvényhatóságok az anyakönyvek vezetésére mintegy 545 ezer forintot fordítanak évenkint. Ha tehát összeveszszük ezen adatokat, a melyek szerintem csakis hozzávetőlegesek, már is egy horribilis összeggel találkozunk, mely 1,600.000 forintot képvisel. Ennélfogva mondhatjuk, hogy épen a duplájában van már az államnak és a községeknek ez az anyakönyvvezetés, mint a mennyiről akkoriban szólottak.

Hogy milyen nagy összeg ez, kitűnik még abból is, ha ezen visszatérő összeget kamatoknak veszszük, mert az ennek megfelelő tőke körülbelül 40 millió forint. Ennyi anyagi erő van mintegy lekötve ezen anyakönyvi intézmény következtében.

Megigértem, hogy felszólalásom rövid lesz, be is fejezem tehát azt.

A t. belügyminiszter úr azt mondotta a multkor, hogy ez az anyakönyvi intézmény bevált. Ha úgy értette, hogy bevált, mert nem következett semmi rezoluczió, akkor elhiszem, megengedem, hogy bevált. De tekintve azt, hogy ez az intézmény, a mint említettem és röviden rámutattam, teljesen felesleges; tekintve azt, hogy ez az intézmény jóval alantabb áll a réginél és nagyon, de nagyon meg fogja magát egykor boszúlni; tekintve azt, hogy ez az intézmény az illető anyakönyvvezetőket is igazán megakadályozza többi kötelességeik teljesítésében és rájuk nézve is nagy vexákkal van összeköttetésben, de tekintettel arra is, hogy különösen a közönség nagy mértékben igazán zaklatásnak van kitéve, a miről én, a ki a nép között élek, sokkal jobban meg vagyok győződve, mint a t. belügyminiszter úr: mindezeket a dolgokat összevéve én viszont azt állítom, hogy ez az intézmény semmiképen sem vált be, pénzügyi tekintetben sem, mert, mint látjuk, még egyszer annyiba került, mint a hogy kezdettől fogva kontemplálva volt.

És azért, t. ház, képviselői kötelességemet és lelkiismeretes kötelességet teljesítek, a midőn kérve kérem a t. kormányt, hogy könyörüljön meg a szegény sanyargatott állampolgárokon és kimélje meg az állampénztárt, szabadítson meg bennünket és szabadítsa meg az állampolgárokat ettől az intézménytől. Ne mondja azt, a mint sokszor mondják manapság, hogy ez meghátrálás. Mert a közmondás azt tartja: Sapientis est mutare consilium in melius. Sohasem meghátrálás az, ha az ember belátja, hogy valami rosszúl volt téve s azt megszünteti. Ne mondja a t. kormány, az én sürgető kérésemre, hogy ez az állam tekintélyét csökkenti; korántsem, mert legyenek meggyőződve, hogy az állampolgárok nem akkor tisztelik és becsülik az államot és az állam kormányzatát, hogy ha az állampolgárokat vexálják, szekirozzák, ha büntetéssel és szuronynyal fenyegetik őket, hanem az állampolgárok akkor becsülik meg az államot és kormányát, ha azt tapasztalják, hogy a kormány őket kiméli, hogy terheiken könnyít, hogy az állampénztár, az állam pénzét, azt a keserves adópénzt a kormányzat nem fordítja szükségtelen kiadásokra, hanem csak az okvetlenül szükséges, vagy legalább is nem felesleges kiadásokra.

Mindazon kiadásokat, a melyek a különböző tételekben fel vannak sorolva, nem szavazom meg. *(Helyeslés a baloldal hátsó padjain.)*

Elnök: Kiván még valaki szólani?

Senkisem kiván. Az előadó úr fog szólani.

Gajári Ödön előadó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az előttem szólt t. képviselő úr előadására csak néhány megjegyzést teszek. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem áll az a tétel szerintem, a mely oly gyakori megvitatás tárgya volt, mintha az állami anyakönyvek életbeléptetése kizárólag az egyházpolitikával függött volna össze. Igaz, — ezt konczedálnom kell — hogy az állam nem lehet közömbös az iránt, hogy az anyakönyvekben mily tételek vezettetnek be, hogy vajjon a valóságnak teljesen megfelelő-e

Digitized by Google

az az anyakönyv és úgy foganatosítja-e a magánjogi és közjogi viszonyokra nézve döntő fontosságú anyakönyvi előadást, hogy az a tényeknek megfelelő legyen. Az anyakönyveknek az egyházi közegek kezéből való kivétele rögtön be kellett hogy álljon, mihelyt az egyház anyakönyvi kezelői kijelentették, hogy bizonyos tételeket semmi körülmények között nem vezetnek be, mert azok lelkiismereti meggyőződésükkel ellentétben állanak. Utóvégre is többszörösen ráutaltak itt e házban arra az igazságra, hogy az egyházi közegek az anyakönyvvezetést csakis mint állami funkczionáriusok teljesítették, és mihelyt az egyházi közegek nem kizárólag az állami törvények szem előtt tartásával vezették az anyakönyveket, rögtön beállott annak feltétlen szüksége, hogy az anyakönyvezésről maga az állam gondoskodjék. *(Helyeslés jobbfelől.)* E tekintetben tehát az előttem szólott t. képviselő úrnak nincs igaza, midőn azt mondja, hogy az anyakönyvek államosítása kizárólag az egyházpolitika következménye lett volna. Az állami anyakönyvek behozatalára szükség lett volna az egyházpolitika megoldása nélkül is, *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* mert egy jogállamban nem tűrhető, hogy az illetőségre, az egyének magán- és közjogi viszonyaira vonatkozó legfontosabb dokumentumok kezelése ne állami közegek által történjék.

A mi már most azt a megjegyzést illeti, mintha az állami anyakönyvvezetők nem birnának azzal az egyéni qualifikáczióval, a melylyel a felekezeti anyakönyvvezetők birtak: igen nagy tévedésben van az előttem szólott tisztelt képviselő úr. Mert a jegyzői kar úgy általában, mint egyénenkint tekintve, sokkal magasabb intelligenczával bir, mint azok közegek, melyek ezelőtt a felekezeti anyakönyveket vezették. *(Zaj. Élénk mozgás és ellenmondás a baloldal hátsó padjain.)* Nem beszélek itt kizárólag a római katholikus klérus igen tisztelt tagjairól. Megengedem, hogy vannak azok közt egyesek, a kinek intelligenczája talán *(Felkiáltások a baloldal hátsó padjain: Talán?)* felér a jegyzői kar intelligenczájával, általában véve azonban azt a vádat, mintha az állami anyakönyvvezetők nem birnának a régi felekezeti anyakönyvvezetők intelligenczájával, egyszerűen visszautasítom.

Elnök: Kíván még valaki szólani? Senkisem. A vitát bezárom.

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Engedje meg a t. ház, hogy azok után, a miket a szóban forgó tétel tekintetében Páder Rezső t. képviselő úr részéről felhozottakra nézve az előadói székből hallottunk, teljes rövidséggel én is pár megjegyzést tehessek. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, t. ház, hogy az állapotoknak az a festése, melyet Páder Rezső képviselő úr az imént előadott, talán nem egészen objektiv alapokon nyugszik, és talán nem is egészen elfogulatlan; s így nem áll meg az a kijelentése, melylyel minap az első tételnél elmondott beszédemnek azon tételét, hogy az anyakönyvi intézmény, mint azt most már a gyakorlat ötnegyed év után tényleg igazolta, bevált, — kétségbevonhatni vélte. *(Helyeslés jobbfelől.)*

T. ház! Ismétlem, hogy igenis bevált, és pedig nemcsak abban a mértékben, hogy forradalmat nem idézett elő, mert ettől Magyarországon senkisem félt, a ki a viszonyokat ismerte, hanem bevált azon két legfontosabb objekczió megczáfolásával is, hogy először találtattak oly elemek, melyekre az anyakönyvek vezetését teljes megnyugvással bízni lehetett, és pedig elegendő számmal és mindenütt; másodszor abban a tekintetben is, hogy a nép érzelmeiben nemcsak forradalmat nem idézett elő, hanem még a kedélyeknek azt a forrongását sem, melyet az intézmény ellenzői hangoztattak.

És itt, t. ház, hivatkoztam köztudomású tényekre, hogy pár igen csekély, alárendelt exczesszuson kivül semmisem adta magát elő. És azt hiszem, a t. képviselő úr nincs abban a helyzetben, hogy állítását az enyémmel szemben bizonyítékokkal igazolhatná. De még hozzátehetem azt is, t. ház, hogy azok az apró, úgyszólván minden kezdeményezés után felmerülni szokott, elkerülhetetlen akadályok is a belügyminiszterium által a lehető legelőzékenyebben és legkiméletesebben eltávolíttattak az útból, a mire nézve a belügyminiszterium abban a helyzetben van, hogy akárhány egyházmegyei főhatóság részéről köszönő és elismerő leveleket is kapott. Ezek, azt hiszem, érnek annyit, mint a t. képviselő úrnak ellenkező állítása. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A qualifikáczió kérdésére nem kívánok kiterjeszkedni, mivel erre az előadó úr már megtette észrevételeit; de hangsúlyozni kívánom, hogy azzal a qualifikáczióval mindenesetre az állami anyakönyvvezetőknek legutolsója is bir, mely ezen teendők ellátására az élet által, de mely az előírt szabályok által is megkivántatik, tehát e tekintetben senkinek a legkisebb aggálya nem lehet. Az összehasonlítás a qualifikáczió tekintetében teljesen czéltalan; el kell ismerni, hogy egyik részről is megvolt, másik részről is megvan a helyes qualifikáczió, s a hol nem volt meg, az csak igen kivételes eset lehetett.

Felhozza a t. képviselő úr megint a koszorú kérdését, hogy egyes helyeken megkivánták. Hiszen magam is kijelentettem és beismertem, hogy a belügyminiszterium indíttatva érezte magát, hogy e kérdés szabályozására általános körrendeletet bocsásson ki, a melynek következtében a panaszok mindenütt megszűntek, vala-

Digitized by Google

mint jelentékenyen szünőfélben vannak azok az esetek is, hogy az illető felek a jegyzőkönyvet vonakodnak aláírni.

A t. képviselő úr felsorolva az állami anyakönyvvezetés költségeit, azon költségekhez, melyeket én a lehető legrészletesebb gondossággal és külön jelentésben a t. ház elé tártam, hozzászámítja a belügyminiszterium központjában levő külön anyakönyvi osztály költségeit, melyeket 15.000 forintra tesz. Tény, hogy az anyakönyvi ügyek ellátására egyik főosztálynak egy alosztálya létesíttetett a belügyminiszteriumban; de sem az 1895-iki, sem az 1896-iki budgetben nincs e czímen költségszaporulat, a központi igazgatás költségei teljesen azonosak. Teljesen téves tehát a képviselő úr számítása; de még ha hozzáadhatná is ezt a 15.000 forintot, az sem bizonyítana semmit.

T. ház! Az anyakönyvi kérdésre vonatkozólag, nem ugyan most, hanem az általános vita alkalmával Buzáth képviselő úr felhozta, hogy a belügyminiszterium a római és görög katholikusok összeházasodásából korábban született gyermekek vallását nem az 1868 : LIII. és nem az 1894 : XXXIV. törvényczikk szerint állapította meg. Ha ismerné az ügyek állását, nem is várhatna mást. De ez még nem általános joghatályú rendelkezés. Ily általános joghatályú rendelet kibocsátása iránt a belügyminiszterium, igazságügyminiszterium és a vallás- és közoktatásügyi miniszterium között tárgyalások folynak, de igenis egyes konkrét esetek alkalmából a belügyminiszterium vegyes házasságnak csakis a külön felekezetekhez tartozók házasságait tekintette, tehát a katholikus vallás római és görög ritus szerinti híveinek házasságát nem tekintette vegyes házasságnak s így erre nem volt kiterjesztve a törvény. Örülök, hogy Molnár János képviselőtársunk, mint az egyházjog alapos ismerője, a ki e téren teljesen tájékozott, nekem ad igazat, hogy az ily házasságból született gyermekekre sem az 1868 : LIII., sem az 1894 : XXXIV. törvényczikk nem lehet mérvadó, hanem mérvadó a jogfolytonosság szabályai szerint csakis az 1814. október 4-én 23.034. szám alatt kibocsátott helytartótanácsi rendelet volt, a mely szerint a kétszertartású katholikusok közt kötött házasságból származott gyermekek valamennyien az apa vallását követik. *(Helyeslés.)*

T. ház! Most csak nagyon röviden arra a kijelentésre kivánok a magam részéről is egy rövid megjegyzést tenni, a melyet Páder képviselő úr a kormányhoz intézve tett, felszólítván azt, hogy ne tekintse a dolgot meghátrálásnak, vagy nem tudom bátorsághiánynak, hanem egész elhatározottsággal lépjen az állami anyakönyvek megszüntetésének terére. Ezt ő azzal motiválja, hogy hiszen egy régi példabeszéd is azt mondja: »Sapicutis est consilium mutare in melius.« Hát engedje meg, hogy én ezt a tanácsot visszafordítsam s így ajánljam az ő és igen tisztelt pártjának figyelmébe. *(Tetszés jobbfelől.)* Meg vagyok győződve, hogy ebben az esetben a konziliumnak ezt a mutálását az ő részükről mindenki nemcsak sapientiának, hanem egyuttal hazafiságnak is fogja venni. *(Tetszés jobbfelől.)* Kérem, méltóztassanak a tételt elfogadni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Következik a szavazás. Három kérdésről van szó. Az első a tételre vonatkozik: Megszavazza-e a ház a 979.000 forintos tételt, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik megszavazzák, álljanak fel. *(Megtörténik.)* Többség; a ház a tételt megszavazta.

A második kérdés az átruházási jogot illeti. Megadja-e a ház az átruházási jogot az előadó úr indítványa értelmében, igen vagy nem? *(Igen! Nem! Egy hang a szélső baloldalon: Nem adunk semmit!)* Kérem azokat, a kik az átruházási jogot megadják, álljanak fel. *(Megtörténik.)* Többség; az átruházási jog meg van adva.

Tudomásúl veszi-e a ház a miniszter jelentését az anyakönyvi költségek iránt, igen, vagy nem? *(Igen!)* A ház a jelentést tudomásúl vette. A következő tétel?

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Szinművészeti kiadások és bevételek. Rendes kiadások XVI., 6. czím; rendes bevételek III. fejezet, 2. czím. Kiadás a magyar királyi operaház állami javadalmazása 215.000 forint.

Elnök: Kiván-e valaki ehhez a tételhez szólani?

Lakatos Miklós jegyző: Gr. Benyovszky Sándor!

Gr. Benyovszky Sándor: T. képviselőház! *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Gr. Benyovszky Sándor: A t. ház engedelmével felszólalásomat nagyon rövidre szabom és így a t. ház béketürését is csak nagyon rövid időre veszem igénybe. A mi az operaház költségvetését, illetőleg szubvencziját illeti, az igen magas. 215.000 forint van előirányozva és ez még nem minden, mert ezenkivül az operaház 315.000 forintos kölcsönének törlesztésére is 19.750 forint, összesen tehát 234.750 forint van előirányozva, a mi a mi viszonyainkhoz képest mindenesetre igen nagy összeg. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A mi az operaháznak előadásait illeti, azt hiszem, hogy évenkint körülbelül 300 előadást tartanak, így tehát minden előadásra körülbelül 800 forint szubvenczió esik. Ez mindenesetre igen nagy összeg. Én nem tudom, t. belügyminiszter úr, vajjon nem volna-e czélszerű ily

Digitized by Google

körülmények közt az operaháznak privát kézbe való átadásáról gondoskodni. Két okból találnám ezt czélszerűnek. Először, mert az államnak nem is hivatása az operaházat kezelni, de másrészről azt gondolom, hogy az állami kezelés mindig többe kerül.

A mi a nemzeti szinházat illeti, itt az a megjegyzésem, hogy ezen — különben igen kitünően vezetett szinház nem igen felel meg czéljának és rendeltetésének, annyiban tudniillik, hogy nem nagyon nemzeti. Ha példának okáért a nemzeti szinház műsorát nézzük, azt látjuk, hogy ott jobbára külföldi és különösen franczia vígjátékokat adnak elő. Én nem állítom azt . . .

Elnök *(csenget)*: Figyelmeztetem a képviselő urat, hogy most az operaház tételeit tárgyaljuk; a nemzeti szinházról külön szólhat.

Gr. Benyovszky Sándor: Akkor később leszek bátor felszólalni.

Elnök: Kiván-e még valaki az operaház költségeihez hozzászólani? Mert ezek a tételek mind külön jönnek vita és szavazás alá.

Visontai képviselő úr kiván szólani.

Visontai Soma: T. ház! Az én felszólalásom ugyan akként volt tervezve, hogy a színészetről együttesen beszéljek; minthogy azonban a t. elnök úr megkivánja, hogy nagyon szorosan ragaszkodjunk a tételekhez, már ennél a tételnél is bátor vagyok szóba hozni egy különös jelenséget, melyről a költségvetés tanuskodik. Ez az, hogy itt a költségvetésbe be van állítva 5000 forint azon énekesek és énekesnők kiképzésére, a kik azután az operaházba volnának alkalmazandók. Csodálatos módon azt látjuk az indokolásban, hogy ez az 5000 forint azt a 8000 forintot helyettesítené, melyet a múlt évben állítottak be erre a czélra és az indokolás azt mondja, hogy most csak azért vétetik fel 5000 forint, mert nem akad elég énekes és énekesnő, a ki az ország által ezen czélra felajánlott ösztöndíjat igénybe venné. Ez oly különös jelenség, hogy mindenesetre bizonyos aggodalmakat kelt, vajjon nem a vezetőségben van-e valami hiba; nincs-e talán helytelen irányban létesítve vagy vezetve ezen intézmény? Nagyon lekötelezné a képviselőházat az operaháznak t. vezetője, a ki ennek a háznak is tagja, ha némileg megmagyarázná, hogyan lehetséges az, hogy ha az ország ösztöndíjakat tűz ki, még pedig a múlt évben 8000 forintig, akkor, mikor azt látjuk, hogy különösen azok, kik a művészi pályára képezik ki magukat, segélyért folyamodnak, hogy támogassák őket törekvésükben, a mely törekvés nélkülöz minden anyagi jövedelmezőséget: akkor előfordúlhasson egy országban az, hogy a törvényhozásnak le kell szállítani az ösztöndíjak összegét 8000 forintról 5000 forintra azon a czímen, mert nem akad az egész országban elég énekes és énekesnő, a ki ezen ösztöndíjat igénybe venné?

A törvényhozásnak bizonyára az volt a czélja, hogy a művészanyagot fejleszsze és az operaház számára oly énekeseket és énekesnőket készítsen elő, a kik magyarok, és a kik hivatva volnának azután a jövőben ezen műintézetből az idegen elemeket kiszorítani és némileg azt a műintézetet arra a nivóra emelni, a mely már régóta czéloztatik, hogy úgy művészeti tárgyai, mint személyzete tekintetében is magyar nemzeti opera legyen, és azt a nagy szubvencziót, melyet az ország ad, — gondolom 215.000 forintot — eltekintve azoktól az összegektől, melyeket a törvényhozás a törlesztésre felvett, kiérdemelje alkotásai által.

Ezt voltam bátor ebben az irányban megjegyezni. Azonban még egy-két észrevételem van, mely szintén összefügg czzel a tétellel, arra a 174.159 forintnyi összegre, mely mint átmeneti kiadás van felvéve, és melyből fedeztetnének azok a túlkiadások, melyek úgy a nemzeti szinháznál, mint az operaháznál a milleniumi előkészületek és szükségletek következtében előállottak. Hát, t. ház, nagyon különösnek találom azt, hogy a törvényhozás elé sohasem terjesztett sem a nemzeti szinház, sem az operaház olyan jelentést, melyből a törvényhozás azt a megnyugtatást merítené, hogy úgy az előadott daraboknak művészi becse, valamint az ottan meghonosítandó irányzat alkalmas arra, hogy ezen, a törvényhozás által megszavazott összegekre nézve azt a meggyőződést merítse a törvényhozás, hogy valóságos, helyes, nemzeti és művészi czélokra szolgálnak ezen összegek. Tudniillik azt látjuk, hogy az operaháznak a törvényhozás minden esztendőben nagyobb, százezrekre menő összegeket szavaz meg s a nemzeti szinháznak is. Hallunk ezzel szemben különböző panaszokat, a mint az előttem szólott képviselő úr is kinyilatkoztatta, hogy ezen intézetek nem felelnek meg művészi, illetve nemzeti feladataiknak. Mindenesetre nagyon megnyugtató volna, ha az opera és a nemzeti szinház vezetősége, a mely a kormánybiztos úr személyében összpontosúl, kötelességszerűen a törvényhozást évről-évre tájékoztatná az előadott darabokról és arról, hogy mennyiben karolja fel mindkét intézet a hazai művészetet.

A mi még az operaházzal és a nemzeti szinházzal összefüggőleg mondani valóm volna, minthogy ez mégis szorosabban a vidéki színészet szervezésével függ össze, fentartom, hogy erre nézve azon tételnél fogok nyilatkozni.

Elnök: Kiván még valaki szólni?

Lehoczky Vilmos jegyző: Báró Nopcsa Elek!

B. Nopcsa Elek: T. ház! *(Halljuk! Hall-*

Digitized by Google

jak!) Benyovszky Sándor t. képviselőtársam leginkább az operánál elég súlyos vádakat emelt a vezetőség ellen. Azt mondja a t. képviselő úr, hogy nagy a szubvenczió az operánál és ezen szubvencziót nem érdemli meg egy oly intézmény, a mely nem elég magyar irányban működik, de különben is azt találja, hogy helyesebb volna, ha ezen intézményt privát kezekbe adnánk, más szóval, ha a magyar királyi operaházat bérbe adnánk. Hát t. képviselőtársamnak én is bátor leszek nagyon röviden az állításaira válaszolni. Mindenekelőtt bátor vagyok figyelmeztetni t. képviselőtársamat, hogy nem 300 előadás volt az operában évenkint tartva, hanem csak 180.

Gr. Benyovszky Sándor: Annál rosszabb!

B. Nopcsa Elek: De úgy látszik, hogy t. képviselőtársam nem foglalkozott komolyan az operai intézménynyel, mert különben tudná azt, hogy az operai budget 600.000 forintra vagy egy millióra rug évenkint, más országokban ép úgy, mint nálunk. S legyen meggyőződve t. képviselőtársam, hogy ha magánkezekbe menne át, a mit egyáltalán nem hiszek, mert nem hiszem, hogy ma találkoznék egyáltalában bérlő, a ki az operát hibás építésénél fogva bérbe venné, megvagyok győződve, hogy a magyar irány még kevésbbé érvényesülne és még kevésbbé történnék az, hogy ezen opera a művészi szinvonal magaslatán áll. De őszintén bámulom t. képviselőtársamat és Visontai Soma t. képviselőtársamat is, hogy épen ily nagy és nehéz idény után, a hol az opera bebizonyította, hogy igazán művészi nivón áll, épen ilyenkor támadja meg ezt az intézményt. Mert ha a t. képviselőtársamnak felszólalása két évvel ezelőtt történt volna, talán magam is helyeseltem volna. Hiszen a midőn szerencsém volt átvenni e két szinház vezetését, megdöbbenve láttam, hogy a m. kir. operaházban egy német sziget áll előttem, a magyar főváros közepén, s ez természetes is volt, mert egy német igazgató volt, a ki a magyar nyelvet nem birta és ennek következtében az opera egész művészeti igazgatósága német volt. Legyen meggyőződve t. képviselőtársam, hogy első dolgom az volt, odatörekedni, hogy tökéletes, rendeltetésének igazán megfelelő, minden ízében magyar intézményt teremtsek, és az által, hogy magyar igazgató van az opera élén, mondhatom büszkén, hogy ezen intézmény tökéletesen magyar. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De bátor leszek a t. háznak egynémely adattal is szolgálni, talán érdekelni fogja a t. házat, annál is inkább, mert Visontai Soma t. képviselőtársam nyomatott jelentést is kérne az opera működéséről. Hogy ez eddigelé nem történt meg, ezért nekem — bocsánatot kérek — szemrehányást tenni, úgy hiszem, nem is volt szándéka a t. képviselő úrnak, mert hiszen a jelentést tavaly magam kezdtem azáltal, hogy szóval előadtam jelentésemet s nagyon természetes, hogy ha feljebbvalóim nem parancsolják reám, hogy irásbeli jelentést nyújtsak be a háznak, ezt nem is fogom tenni. De úgy hiszem, hogy Benyovszky Sándor képviselő úrnak is válaszolok akkor, ha előadom, hogy például 1896-ban micsoda darabok lettek újdonságúl előadva.

T. ház! Nyolcz újdonság lett előadva 1896-ban. E közt a nyolcz újdonság közt csak egy külföldi volt, a többi mind magyar eredeti zenemű, így tehát bocsásson meg a t. képviselő úr, ha azt a vádat magamon nem hagyhatom száradni, mintha az opera most már igazán nem magyar irányban volna vezetve.

Elő lett adva először »Balassa Bálint«, azután az »Érczember«, egy ballet, a mely megint hazai szerzőnek a műve. Az egyetlen egy idegen újdonság a »Bibliás ember« volt; de talán később rá fogok térni, midőn az operának hivatását leszek bátor itt kifejteni, hogy nem zárkózhatunk el az elől, hogy idegen szinműveket, ép úgy, mint idegen operákat előadjunk.

Elő lett azután adva Hubay Jenő »Falu rossza«, gr. Zichy Gézának »Alár«-ja, majd »Korvin Mátyás«, a »Házi tücsök« Goldmarktól, a mely utóbbi mű ugyan először Bécsben jelent meg, de Goldmark magyar ember lévén, ezt a magyar művek közé bátran bevehettük. Legutóbb pedig »Karen«, egy egész fiatal zeneszerző műve került szinre.

Ezekből is láthatja a t. képviselő úr, hogy most már az a német irány, a mely régebben uralkodott az operánál, megszűnt; daczára annak, ki kell hogy jelentsem, hogy a magyar királyi operaháznak rendeltetése két irányú és a magyar királyi operaháznak két irányban kell működnie. Az első irány az, hogy a magyar zeneirodalmat fejleszsze s annak igazi hajléka legyen. Hogy ilyen irányban törekszem, ezt úgy hiszem, bebizonyítottam azzal, hogy most felolvastam, hogy egyetlen egy külföldi művel szemben hét magyar eredeti mű áll.

De, t. ház, más rendeltetése is van az operának, és ez az, hogy igazi magas művészeti szinvonalon álljon, a mit csak azáltal lehet elérni, ha az összehasonlítási mérőt alkalmazzuk művészeinkre; a mit csak akkor lehet tenni, ha külföldi darabokat jó fordításokban kitünően előadunk. Mert hiszen nemcsak a magyar zeneirodalomnak, hanem a magyar ének- és zeneművészetnek is hajléka kell hogy legyen ezen intézet és mint ilyentől, kötelesek vagyunk nehezebb feladat megoldását is követelni ezen intézettől; és ha derekasan megállja helyét,

Digitized by Google

akkor meggyőződhetünk arról, hogy nemcsak igazi magyar intézmény, hanem egyszersmind elsőrangú műintézet, mely helyet foglal az európai elsőrangú műintézetek sorában. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

A t. képviselő úr azt mondja, hogy nagy a szubvenczió. Én csak egypár tételt leszek bátor t. képviselőtársamnak előadni, kinek úgy látszik nincs fogalma arról, mily óriási összegekbe kerül egy operaház fentartása. Igy például egyedül a zenekar évenkint belekerül 90 ezer forintba. Hogy ha kisebb fizetéseket adnánk, gyengébb művészeket, vagy esetleg nem is művészeket, csak muzsikusokat alkalmaznánk a zenekarban és akkor az intézet művészi szinvonala nagymértékben alászállna.

Továbbá ne méltóztassék elfelejteni, hogy a magyar királyi operaháznak körülbelül 600 alkalmazottja van, hogy ezen szubvenczió mellett, melyet nem tartok magasnak, hanem inkább csekélynek, vannak oly szégyenletes fizetések, hogy az embernek megesik a szíve, hogy nem adhat többet. Midőn tavaly, vagy tavalyelőtt a vidéki elemi tanítók fizetésfelemeléséről volt szó, emlékszem, hogy Polónyi t. képviselőtársam egy számítást tett, mennyi az a minimum, melyből egy családos ember megélhet. Biztosítom a t. képviselő urat, hogy itt a fővárosban, épen a magyar királyi operaháznál oly fizetések léteznek, melyek nagyon alúl vannak azon a minimumon, melyet Polónyi t. képviselő úr kiszámított. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Vannak ott 180, 240, 250 forintnyi évi fizetések, s daczára ennek a szubvenczionak, alig tudunk vele kijönni, pedig nem lehet azt mondani, hogy a magyar királyi operaház most nagyobb mérvü látogatottságnak nem örvendene, mert konstatálni lehet, hogy a bevételek évről-évre szaporodnak. De miután a művelt közönségnek Budapesten nagyon magas művészi igényei vannak a magyar királyi operaház iránt, nem tehetjük azt, hogy a művészi szinvonalat nagymérvben csökkentsük, hogy ezáltal a szubvenczió alábbszállását elérjük, mert mentül kevesebb lesz a szubvenczió, annál kevesebbet adhatunk művészi irányban a nagyközönségnek, annyival csekélyebb lesz a látogatottság és akkor a veszteség nemcsak a szubvencziónál lesz meg, hanem a bevételekben is óriási veszteség fog beállani, úgy, hogy ezen intézményt akkor egyáltalán fentartani nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Visontai Soma t. képviselőtársam az ösztöndíjasokról is volt szives megemlékezni. Nagyon örülök, hogy t. képviselőtársamnak az ösztöndíjasokra nézve is a felvilágosítást megadhatom.

Mi volt a keletkezése az ösztöndíjaknak? Öt évvel ezelőtt az ösztöndíjasok intézménye elődöm, gróf Zichy ajánlatára lett behozva az operaházban. Akkor meg is lett adva neki az engedély, hogy három éven keresztül húsz ezer forintot adjon ösztöndíjakra. Midőn letelt ezen időszak, akkor megszűnt volna egészen az ösztöndíj.

És konstatáltatott, hogy ezen megszavazott 60.000 forinttal nagyobb eredményeket nem lehetett elérni. Ezen eredmények pedig sokkalta alatta maradtak a várakozásoknak, melyeket ezen pénzkiadásra alapított az intendáns és pedig nem az intendatura, nem a magyar királyi operaház hibájából, hanem talán az iskola gyöngesége folytán, vagy pedig azért, mert az illetőkben csakugyan nem volt oly hanganyag, a melyet ki lehetett volna képezni annyira, hogy megfelelt volna a várakozásnak.

Akkor még voltak ösztöndíjasok s ezeknél nem lehetett a tanítást megszakítva, azonnal kitenni őket onnan, úgy hogy, én tavaly kértem, hogy habár nem ilyen nagy összeggel, továbbra is tartassék fenn az ösztöndíjas intézmény, kértem pedig akkor 8000 forintot e czélra. Azóta megapadt az ösztöndíjasok száma s az idén már csak 5000 forintot voltam bátor kérni a belügyminiszter ő nagyméltóságától.

Én, t. ház, hibásnak tartottam akkor az ösztöndíjas intézménynél követett eljárást. Az ösztöndíjas intézményt úgy képzelte akkor az intendáns, hogy kötelezte az illetőket a zeneakadémiába járni és leczkéket venni, de az operának ebből az ösztöndíjas intézményből haszna nem volt, haszna volt belőle csak a zeneakadémiának.

Ösztöndíjas most talán csak kettő van, a kikből remélni lehet, hogy lesz valami. Én azt tartottam s azt tartom ma is, hogy az ösztöndíjasokra a pénzt pazarolni nem lehet, hanem egyes kiváló hanggal biró egyéneknek kell ösztöndíjat adni és akkor sem lehet őket arra kötelezni, hogy itt tanúljanak, hanem nagyobb mérvü ösztöndíjakat kell nekik adni, — elődöm idejében 600 forint volt megállapítva, — inkább kevesebb egyénnek adni az ösztöndíjat, a mint mondám, nagyobb összegben, hogy a külföldön végezhessék tanúlmányaikat elsőrangú mestereknél, mi által remélhetőleg el fogjuk érni azt, a mit az ösztöndíjasoktól várhatunk, hogy az elsőrangú mestereknél fejlődni fognak. Ez történt az ösztöndíjasoknál.

Visontai Soma t. képviselő úr még azt mondotta, hogy 174.000 forint adatott ki a szubvenczión kivül a két szinházra, azon oknál fogva, hogy a millennium alatt tisztességesen megállja a helyét. Erről a dologról szólni képtelen vagyok. Ez az összeg nem abból az okból adatott.

Digitized by Google

A képviselő úr tudja és tudja egyáltalán mindenki, a ki szinházi ügyekkel foglalkozik, hogy a szerződések a két szinháznál úgy vannak megkötve, hogy az egyes tagok csak azon időre vannak kötelezve működni, a mennyire az idény terjed. Így például a magyar királyi operaháznál nyolcz és fél hónap, a nemzeti szinháznál pedig tíz hónap az idény s ezentúl szabadságot kell adni az illető tagoknak. Miután azonban az idén az egész nyáron át együtt kellett tartani a tagokat, természetesnek fogja találni a t. képviselő úr, hogy a szabadságidőt meg kellett tőlük váltani, erre pedig pénz kellett.

De tovább megyek, t. ház! Minden egyes előadás bizonyos összeget emészt fel, ilyenek a világítási, a fűtési, a biztosítási költségek stb. Ez mindennapi költség. Ha most az előadások száma szaporodik, ezen költségek is szaporodnak; és miután ezen a nyáron sokkal több előadásunk volt, természetes, hogy a nagyobb kiadások fedezetéről is gondoskodnunk kellett.

De volt egy harmadik ok is, főkép a magyar királyi operaháznál, fájdalom, oly rossz állapotban voltam kénytelen a ruha-, jelmez- és díszlettárakat átvenni, hogy nem is mertem volna külföldi vendégek előtt ily kiállítással előállani, és épen ezért e tekintetben is bizonyos beruházásokat kellett tenni a magyar királyi operaháznál, különösen mikor magyar operákat adtunk elő. Azt hiszem, hogy Benyovszky t. képviselőtársamnak is megnyugtatására szolgál tehát, ha azt mondom, hogy erre kellett a pénz; s méltóztassék megnyugodva lenni, hogy én az egész külföldi sajtónak megelégedését láttam, a mely egyhangúlag a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott a magyar királyi operaházról, a mikor a sajtókongresszus alkalmával a Bánk bán előadást rendeztük számára, a mely oly fényesen sikerült, hogy ezáltal a magyar királyi operaház a külföldi előtt is az első ilyfajta műintézetek sorába lépett, a melyeket ismerünk. *(Helyeslés a jobboldalon.)* De bátor vagyok még megemlíteni szent István díszelőadását is, a mely szintén teljes megelégedésre lett előadva. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Természetes, hogy mindez pénzbe kerül, és ott, a hol mindennap 1500 és 2000 forint között váltakozik a kiadás, ha mindjárt mindig telt házat csinálunk is, nem lehet 180 előadást úgy rendezni, hogy szubvenczióra szükség ne legyen. De merem állítani, hogy a magyar ének- és szinművészet az utóbbi időben a magyar királyi operaháznál nagyban fejlődött. *(Helyeslés a jobboldalon.)* És ha ezt az irányt meg tudjuk tartani, és legyen meggyőződve t. képviselő úr, hogy ha én ezen helyen megmaradok, meg is fogjuk ezen irányt tartani, *(Éljenzés a jobboldalon.)* akkor, t. képviselő úr, tovább fogjuk fejleszteni a magyar énekművészetet és a magyar zenét is. De idegen művészeket és művésznőket kénytelenek leszünk alkalmazni a jövőben is, mert ezáltal saját magyar ének- és zeneművészeink is tanúlnak és ezáltal emelkedni fog ezen intézet művészi nivója is.

És így, t. ház, így én nem igérhetem, hogy csakis tisztán magyar művészek fognak az operában közreműködni, de azt igenis igérhetem és be is fogom tartani, hogy ezen idegen művészek és művésznők rövid idő alatt magyarúl énekeljenek, hogy így az egységes előadás mindenképen előmozdíttassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Azt hiszem, hogy ezekkel megfeleltem a t. képviselő urak által felhozott sérelmekre, s azért a tételt — a melyet a magam részéről elfogadok — a t. háznak szintén elfogadásra ajánlom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Benyovszky Sándor: A t. ház engedelmével helyreigazítom szavaim értelmét. A t. képviselő úr engem tökéletesen félreértett. Én nem azt állítottam az operára nézve, mintha az nem volna magyar, vagy nem volna eléggé nemzeti, hanem azt állítottam, hogy a nemzeti szinház nem az. Ez a különbség. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Lakatos Miklós jegyző: Gróf Zichy Jenő!

Gr. Zichy Jenő: T. képviselőház! Én teljes elismeréssel vagyok az igen tisztelt kormánybiztos úr működése iránt . . .

Perczel Dezső belügyminiszter: Intendáns és nem kormánybiztos . . .

Gr. Zichy Jenő: És talán nem is szólalok fel, ha ő felszólalásában némileg negédes vagy malicziózus szavakat nem használt volna. Negédes, a mennyiben azt tetszik mondani, hogy ha ezek a megtámadások két év előtt történtek volna, nem is bánta volna. Azt elhiszem, mert hiszen akkor nem ő volt az intendáns. *(Derültség balfelől.)* Azt pedig, igen tisztelt kormánybiztos úr, hogy midőn átvette az operát s a nemzeti szinházat, akkor az opera a fővárosban egy német sziget volt, a mint ő magát kifejezé. Na már bocsánat, hogy azóta azon a téren nagy haladás történt volna, azt először vagyok bátor kétségbevonni, másrészt pedig tagadom, hogy a két év előtti intendáns részéről nem követtetett volna el minden az iránt, hogy épen az operaház ezen nem hazafias érzelmeknek elejét vegye. Hisz az ösztöndíjak maguk is azt mutatják, hogy a mennyire lehetséges volt akkor magyar, fiatal, hasznavehető hangokat kimívelni és azokat behozni az operába, hogy a mennyire lehetséges, magyar operát teremtsenek. Ez volt a feladat és az igen tisztelt kormánybiztos úr nem egészen helyes az itéletében, midőn azt

Digitized by Google

mondja, hogy adtunk ezekre ösztöndíjakat három évig és nem lett semmi látszólagos haszon. Hiszen kérem, egy gazdaságban, ha rendszert változtatnak, három év alatt látnak már eredményt? *(Egy hang jobbfelől: Igen!)* Nem bizony, három év alatt nem láthat. Három év alatt egy rendszer-változtatásnál a gazdaságban sem lehet fényes eredményt látni, mennyivel nehezebben egy ilyen kulturintézménynél.

T. kormánybiztos úr! *(Felkiáltások: Intendáns!)* Igaz, most már intendáns, tévedtem, így címezték. Ma már mindenki fő, hát főintendáns úr, vagyok bátor figyelmét felhívni egy körülményre, a mi talán jó volna, ha nem kerülné el figyelmét, tudniillik arra, hogy tetszett észlelni, midőn az operát átvette, hogy abban a ruhatár nagyon szomorú állapotban volt. Javítottak rajta, tetemes költségeket is használtak fel e czélból. Jól tették! De nézzük meg a nemzeti szinházat. Milyen remekül játszanak ebben a szinházban, a mely ma már, de hála Istennek, évek óta egy nivón áll a Théâtre française és a bécsi Burgszinházzal! Oly elhagyatott állapotban van a kellékek szerkezete ebben a szinházban, a melynek minden tagja egy érdemjelt érdemel, mert úgy teljesíti kötelességét, azt a mint csak egyáltalában várni lehet tőle, ez a szinház oly elhagyatott kellékeiben, hogy szomorú azt nézni. Igen, nézzük itt a kellékeket! Mit adtak ezekre? Semmit sem. Lekoptatták, elpusztították.

De hiszen nem erről akarok szólni! Az operában a művészeti fejlesztés szempontjából az összehasonlítás igenis kivánatos és szükséges. Igaza van annak a főigazgatónak, úgy kell lenni, mert a nélkül haladás nem is képzelhető, de mi, hála Istennek, haladást igenis birunk feltüntetni. Ezen kulturális momentumok igen nagyok és ez azon erőknek tulajdonítható, a kik külföldön járva, egy — mondjuk a brüsszeli vagy más konzervatóriumban, mint vezetők, keresztülmenve már a generál-basszuson, képesek voltak olyan operákat megteremteni, a melyeket ma az egész művelt világon megbámúlnak. Karolja azokat fel és a mennyire lehetséges, ne fukarkodtasson a miniszterrel ott, a hol ösztöndíjakról van szó. Igenis áll, a mit Visontai barátom és képviselőtársam mondott, hogy csodálatos, hogy minden oldalról jönnek az emberek segélyért, azzal: hogy nekem ilyen hangom van, én így tudnék játszani, én bennem színész képesség van stb. Az ember nem tudja őket a nyakáról lerázni. *(Derültség.)* Most a főintendáns visszafelé csinálja az eddig megállapított ösztöndíjakat. Ez kár. Az operánál nem szabad fukarkodni, mert ez oly kulturintézmény, mely szükséges egy fővárosban, ha az meg akar felelni a 19-ik századnak, és a világváros és székes főváros czímére nemcsak aspirál, de valóban az is, annak meg is akar felelni. Kell tehát, hogy az operaház a világoperák nivóján álljon. Itt, t. miniszter úr, nem szabad, de nem is lehet fukarkodni, megmondom, hogy miért? A mily kitünő ez a szinház az énekesekre, oly rossz a kasszára. Ez az opera kitünően van építve, gyönyörüen adja vissza a hangot, de kicsiny. És akármit fogunk csinálni, mindig szemben fogunk állani igen tetemes deficzittel. Ebbe bele kell nyugodnunk. De én viszont ennek épen útját sohasem vágnám, annak az elvnek — tessék idehallgatni, főigazgató úr! *(Derültség.)* — a melyet tetszett felállítani, hogy az összehasonlítás elősegíti a helyes kiképzést, ha elsőrangú idegen erőket szerződtetünk, de jókat, elsőrendűeket ám.

Emlékezzünk vissza arra az epochára, midőn báró Podmaniczky Frigyes volt az intendáns, midőn Turolla, Perotti, Ney és egyéb hatalmas művészek voltak az operánál. Merem állítani, hogy ma talán az opera még jobb, mint akkor az együttességében a főalakoktól eltekintve. És én egészben véve örömmel kijelenthetem, hogy a főintendáns úrnál tapasztalt szakképzettség és ügybuzgalom engem teljesen megnyugtat. A tételt tehát megszavazom s többet nem kivánok mondani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Lehoczky Vilmos jegyző: Fenyvessy Ferencz!

Fenyvessy Ferencz: T. ház!

Meszlény Lajos: Kontra-intendáns! *(Nagy derültség. Halljuk! Halljuk!)*

Fenyvessy Ferencz: Követni akarom a parlamenti helyes szokást, a nélkül, hogy a szinházi vitának továbbhuzását akarnám provokálni, csak azokra kivánok a t. ház kegyes engedelméből reflektálni, a melyek az imént elmondattak. Teszem ezt azért is, hogy legalább ezen oldalról necsak hivatalos alakban legyen a kérdés megvilágítva.

Előttem szólott t. képviselőtársaim egyikmásika, köztük gr. Benyovszky, kifogásolta a budgetben az operára fölvett szubvenczió, melyhez a logikának csodás szabályai szerint még azon törlesztési részt is fölvette, mely tulajdonképen nem a szinház művészeti feladataira, hanem az operaház építési költségére vonatkozik. Tehát sem a logika, sem a parlamenti vitatkozás méltányossági szabályai nem engedték volna meg t. képviselőtársamnak, hogy az operaház építési kölcsönének tőketörlesztési annuitását mint szorosan művészi czélokra szántat vegye fel.

De maradjunk azon szubvenczionál, mely tényleg kiadatik és most megszavazásra vár. Ez a szubvenczió 215.000 frt. Ezt t. képviselőtársam kifogásolja és sokalja.

Bocsásson meg, t. képviselőtársam, a nélkül, hogy sérteni akarnám, de úgy veszem észre,

Digitized by Google

hogy abszolute nem ismeri a külföldi szinházaknak szubvencióját. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Azok gazdagabb államok!)* Hisz elég csak egyre utalnom. A milanói hires Scala-szinház, hol csak két, legfölebb két és fél hónapig játszanak, 245.000 forintot kap évenkint. És a balletet és balletiskolát maga a város tartja fenn.

Thaly Kálmán: Gazdag város az, a leggazdagabb városa Olaszországnak! *(Felkiáltások jobbfelől: Nem gazdag!)*

Fenyvessy Ferencz: Itt nem szabad elfelejteni, hogy más városokban az operának milyen óriási a bevétele: a bécsi operaház évi bevétele 1½ millió forint, a párisié 4 millió forint; csak az évi bérlet kitesz ott 1½ millió forintot. Mindig forintokban beszélek. Nálunk az operaház nem szanálható jövedelmezés szempontjából egyszerűen azért, mert építése alapjában el volt hibázva. *(Igaz! a szélső baloldalon.)* Sehol a világon nem építtettek szinházat oly kicsinyre. Pedig nem a napi bevételből él meg egy szinház sem, hanem kapja a jövedelmet nagyon érdekes, mondjuk díszelőadás következtében, mikor keresik a jegyeket, de nem kapnak. Azért kell a szinháznak nagyobbnak lennie, mint a rendes közönség számára, hogy ilyenkor meg is legyen az óriási bevétele.

Azt mondja t. képviselőtársam, hogy sok ez a szubvenczió. Én azt állítom, hogy kevés, *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon.)* mert a magyar publikum nincs hozzászokva a nagy helyárakhoz. Nálunk 2 forintért igen tisztességes hely kapható az operaházban; Párisban egy támlásszék 14 frank, vagyis 8—9 frt és ezért sem lehet kapni, mert előzőleg megveszik az ügynökök a jegyeket és így csak drágábban kaphatók: 20 frankba is belekerülnek.

Gr. Benyovszky Sándor: Ott sok pénz van!

Fenyvessy Ferencz: Ott egy páholyülés 16 forint, nálunk egész páholyt kapni 14—15 forintért. Szóval a különbség óriási. Általában az a baja ennek az országnak ebből a szempontból, hogy például Bécs igen közel van Budapesthez. A mit Bécsben lát a budapesti publikum, — és szokott odajárni — azt ugyanazt mind megkivánja a magyar királyi operaháztól is és elfeledi, hogy a bécsi operaház udvari szinház, a melynek elég a bevételi forrása mindazon nagy kiadások eszközlésére, melyekbe egy kitünő előadás belekerül. Hiszen nálunk, midőn Lassalle szerződtetve volt pár hétre, 1400 forintot kapott egy estére, Jean Reszké 1300 forintot, van Dyk 1200 forintot kap ma is, Tomogno, van Zandt 1700 forintot kap egy estéért; ezt nem győzzük, részint, mert nem elég a szubvenczió, részint, mert kicsinyek a helyárak, részint, mert kicsiny a szinház maga. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Szegények vagyunk! Zaj. Elnök csenget.)*

Azt mondja a t. képviselőtársam, hogy az államnak nem hivatása a zene, az operaház fejlesztése. Kereken tagadom. Az államnak igenis hivatása a zenei képzés. Ajánlom t. képviselőtársam kegyes figyelmébe az idevágó egész irodalmat, melyben ki van mutatva könyvekben, előkelő tudós folyóiratokban a pedagógia terén a zenefejlesztésnek jótékony hatása s általában az, hogy minő fontos szerepe van a zenének a müveltség előmozdítására, a nemes érzés fejlesztésére. Már Pythagoras tantételeiben megtalálja t. képviselőtársam a zenének pedagógiai fontosságát. Lykurgus törvényeit énekekben tanították meg az ifjúsággal és ezek azért tanúlták meg.

Az államnak igenis hivatása a zenei képzés, épen Magyarországnak, mert — nem bánom, ha kigúnyolnak érte — de ennek az országnak épen az a baja, hogy teljesen ki van elégítve müvészi érzéke azáltal úgy a magasabb osztály, mint a középosztály, ha czigány-muzsikát hallgat. *(Úgy van! jobbfelől.)* Sehol a világon nincsen annyira túltengve . . .

Madarász József: Nincs is annál jobb! *(Derültség.)*

Fenyvessy Ferencz: . . . a népzenészet, mint nálunk. *(Úgy van! jobbfelől.)* Hiszen másutt is vannak, így Francziaországban is vannak nép-sanzonettek, Németországban is, s mint tudjuk Olaszországban is, de ott mindenütt *(Mozgás a szélső baloldalon.)* az a középosztályú ember, a ki magát müveltnek tartja, nem elégszik meg a népzene kezdetleges, bármennyire is ritmikus dallamaival, hanem felkeresi, sőt maga is müveli a magasabb, igazi, müveltebb klasszikus zenét, a mely elvégre nagyobb fogékonyságot ad a léleknek és legalább is több lendületet kölcsönöz az emberi szívnek, mint sok czikornyás, elrontott népzenészet dalai. Minálunk mi történik a fővárosban is? Ha valaki zenére szomjuhozik is, zenét hallgatni elmegy a Hungáriába, Pannoniába. S miféle hallgatás az a Pannonia-féle zenehallgatás, a hol a kellnerek tányéraikkal ide-oda futkosnak, a szomszéd asztalnál beszélgetnek; ezt nevezi a müvelt magyar publikum zenehallgatásnak s ezzel zenei érzéke ki van elégitve.

Polónyi Géza: Jobb lesz, ha verklist hallgat? *(Mozgás. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget):* Nagyon kérem a képviselő urakat, ne szóljanak közbe!

Fenyvessy Ferencz: T. képviselőtársam is úgy tesz, mint a verklis, mindig egy nótát fúj; *(Derültség.)* mint szakértőt ezen a téren készséggel elismerem. *(Tetszés és derültség.)*

Azért hivatása az államnak épen Magyarországon különösen, hogy abból a czikornyás

Digitized by Google

elrontott ízlésből emeljük ki a művelt magyar társadalmat magasabb régiókba és fejleszszük izlését nemesebb irányba. *(Helyeslés a jobb oldalon.)*

T. ház! Elmondatott itt a többek között, hogy jó volna bérbe adni a magyar királyi operaházat.

Gr. Zichy Jenő: Isten mentsen!

Fenyvessy Ferencz: Azok után, a miket a t. ház szives engedelmével elmondani bátor voltam, hogy igenis, az államnak egyenesen hivatása a zenei képzés: ha ezt a tételt elfogadjuk, pedig véleményem szerint el kell fogadni, akkor a bérbeadás eszméje épenséggel ellenkezik ezen felállított tétellel. 1843-ban került szintén szóba, hogy adjuk bérbe a nemzeti szinházat. Akkor gróf Széchenyi István gyönyörűen kikelt ez ellen és egy szép, bár rövid, de érdekes essayben kifejtette, hogy egyenesen bűn volna, ha oly szinházakat, a melyek speczialiter a nemzeti, magyar állami pedagógiai szempontjából is egy nagy missziót képviselnek, privát gseftéléseknek, vállalkozásoknak martalékává tenniök, azért véleményem szerint a bérbeadás eszméjét, mélyen t. ház, ideje volna egyszerűen levenni a napirendről és a helyett, ha már eszmét akarunk produkálni, engedje meg a t. miniszter úr, hogy azon alázatos kérésemet terjeszszem szine elé, hogy talán jobb lenne minden utat-módot felhasználni arra, — én ugyan nem tudom, hogy mi lenne az út és mód erre nézve — hogy a magyar királyi operaház is, a bécsi operaház szinvonalának megfelelőleg, udvari szinházzá tétetnék. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Nem azért, mintha azáltal én magasabb jelleget óhajtanék neki kölcsönözni, mert tagadom azt, hogy alkotmányos országban a nemzeti és magyar királyi operaház czím esetleg kevesebbet jelentene egy udvari szinháznál, hanem csak azért gondolnám ezt, hogy necsak az úgy is meglévő magyar királyi operaház czímzésben legyen ez meg, hanem hogy a magas udvar talán — a mennyiben ezt a kérdést itt szellőztetni lehetséges — nagyobb dotáczióval járúlna az operához.

T. ház! Gondolom, még felhozták azt is, hogy a ruhatár milyen rossz volt és hogy az mennyibe kerül? Igen köszönöm, hogy e kérdést is felvetették, mert hiszen ebből látható, hogy az ilyen szinházak, melyek nagy költséget igényelnek, nemcsak kulturális szempontból fontosak. Méltóztassék csak megnézni, mily temérdek embert foglalkoztat a fővárosban, még pedig hazai magyar iparosokat, úgy az operaház, mint a nemzeti szinház. A ruhatár és a díszletek szempontjából egyenesen vagyoni forrást képez a fővárosnak a magyar királyi operaház. Brüszszelben, midőn megszavazták a szubvencziót az operának a parlamentben, ezt azzal az indokolással tették, hogy nemcsak művészeti szempontból szükséges e szubvenczió, hanem azért is, hogy a belga iparosok kenyeret kapjanak.

Gondolom, ezekben megfeleltem, legalább megfelelni iparkodtam mindazokra, a mik itt érintettek és így nem marad egyéb hátra, mint hogy befejezzem igénytelen felszólalásomat, most már a zászló becsületéért azzal a sürgetéssel, a mi tekintetben már maholnap jubilálni fogok, hogy általában a szinházi kiadások czímei és tételei az egyedül illetékes helyre, a kultuszminiszteriumba soroztassanak. *(Élénk helyeslés.)* Különben magát a tételt elfogadom. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

Molnár Antal jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: T. ház! Nem szándékoztam a tárgyalás alatt levő rovathoz szólni; de oly inczidens merült fel, a mire ki akarok terjeszkedni. Mielőtt azonban azt tenném, a Fenyvessy Ferencz t. képviselőtársamnak felszólalására bátorkodom — a parlamenti szokásnak is megfelelőleg — egypár megjegyzést tenni.

T. képviselőtársam, a ki nálam kétségtelenül sokkal járatosabb a külföldi opera- és egyéb szinházi viszonyok ismeretében, felhozta például a mi operaházunkra Párist, Bécset és Milanót, hogy mekkora azokban az opera jövedelme, és méltóztatott említeni a Scala-szinházat, mely épen csak két hónapig van nyitva — ezt már én is ismerem, már többször megfordúltam ott — és mégis jövedelmező.

Ha összehasonlítjuk a Scala-szinháznak teriméjét — belső térségét értem — a mi operaházunk teriméjével, ez már mindjárt megadja a kulcsot ahhoz, hogy a mi operaházunk a legremekebb előadás mellett sem képes akkor a jövedelmet biztosítani, mint a Scala-szinház. A t. képviselőtársam azt mondja, hogy Milano városa mekkora szubvencziót ad ennek a szinháznak. Igen, de Milano Olaszországnak a leggazdagabb városa, a melyben igen sok milliomos lakik és a hol sok százezer ember tartózkodik télem egypár hónapig és ott általában magasabb műélvezettel akarja eltölteni azt az időt. Hozzáadva még ehhez, hogy a zeneérzék és értelem, ha valahol ki van fejlődve, úgy a zenének klaszszikus hazájában, Olaszországban van kifejlődve. Mi nen vádolhatjuk a mi közönségünket, mert az vád volna, hogy ha azt vetnők szemére, hogy miért nem hoz például a főváros az operaház részére oly áldozatokat, mint a minőt Milano; mert ezt nem teljesítheti a mi fővárosunk, mely még mindig a fejlődés állapotában van, míg Milano, mint fő kereskedelmi empórium, a maga gazdagságának és lakossága számának megfelelőleg, könnyen hozhatja azt az áldozatot, a melyet a Scala-szinháznak hoz.

Digitized by Google

Párist, ezt a nagy világvárost is méltóztatott a képviselő úrnak példáúl felhozni. Erről jobb nem is beszélni, mert a mi fővárosunk talán sohasem jut oda, a hol a világnak ez a legcsodálatosabb városa van. De Páris önczél, úgy mint Francziaország önczél. *(Úgy van! Igaz! a szélső baloldalon.)* Méltóztassék Magyarországot független országgá tenni, mint Francziaország, majd akkor lesz fejlődés Budapesten is. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és ha nem is érhetjük el a sokkal fejlődöttebb nagy világvárost, Párist, de mindenesetre majd nagyobb áldozatokat lesz képes fővárosunk is hozni az operaházra is, a mire nézve majdnem vádként méltóztatott felhozni azt, hogy hiszen az nem udvari szinház, míg a bécsi opera udvari szinház és sok egyéb forrása is van, a mi a miénknek nincs meg.

Jó, hogy azokról a padokról hozták ezt fel. Én meg utalok egy kisebb város, de zenei tekintetben magas nivón álló operaházára, Drezdára. Méltóztassék csak utánanézni, vagy úgy is fogja tudni a t. képviselő úr, hogy mekkora szubvencziót kap a drezdai opera a szász királyi udvartól. Én megelégedném, ha a miénk annyit kapna. Méltóztatott említeni, tehát azért hoztam elő ezt, és nagy hálával fogadná kétségtelenül a magyar nemzet, ha az út és mód megtalálтatnék arra, hogy azon forrásoktól, a melyekre először a t. képviselő úr hivatkozott, olyan arányban, mint például a drezdai opera a szász királyi ház dotácziójából, részesülhetne a mi operánk is. Ha a szubvenczió kevés, igen helyesen méltóztatott utalni azon forrásokra, a melyek megnyithatók lennének és ezen szubvencziót megszaporíthatnák, úgy, hogy az operának művészi értéke is emelkednék, a mely épen nem mondom, hogy jelenleg alacsonyan áll, sőt el kell ismernem, hogy az iránya Káldy igazgatása óta sokkal magyarabb, mint volt a germanizátor Nikisch — vagy nem tudom, hogy hítták — idejében.

Ezeket akartam teljes jóakarattal az ügy iránt és teljes méltánylattal előttem szólott t. képviselőtársamnak felszólalása iránt megjegyezni. Csak még egyet, és ez az, a miért tulajdonképen felszólalok.

Visontai t. képviselőtársam említette, hogy miután az operaház is és a t. elnök úr engedelmével a nemzeti szinház is — mert némely tekintetben elválaszthatlan és lehetetlen külön szólni — tehát bocsánatot kérek . . .

Elnök *(csenget)*: Engedelmet kérek, a nemzeti szinház később jön.

Visontai Soma: Ugyanazt akarja mondani!

Elnök: Ezen tétel után proponálni fogom, hogy minden későbbi tétel együtt tárgyaltassék, hogy a képviselő urak ne legyenek korlátozva beszédeik elmondásánál. Hanem most nem lehet a nemzeti szinházra kiterjeszkedni, mert azt majd külön tárgyaljuk.

Thaly Kálmán: Engedelmet kérek, én csak egy jelentésről akarok szólni, a melyet egyformán megkövetelnék úgy az operaháztól, mint a nemzeti szinháztól. Ha méltóztatik parancsolni, most csak az operától követelem és később ugyanazt követelem majd a nemzeti szinháztól; *(Derültség.)* de együtt akartam volna rövidség okáért elintézni. Tudniillik ilyen jelentést követelt mindkettőre vonatkozólag Visontai Soma t. képviselőtársam, hogy a parlamentnek legalább tudomása legyen ezen intézmények fejlődéséről. Azt hiszem, hogy a követelés teljesen jogos. Erre t. képviselőtársam, mert ebben a minőségben szólhatok hozzá, mint főintendáns *(Derültség.)* azt mondta, hogy ő nem fogja ezt teljesíteni, mert ő alárendeltje a belügyminiszter úrnak, ha csak meg nem parancsolja — ezt a szót méltóztatott használni — az ő följebbvalója. Engedelmet kérek, a törvényhozás is talán valami és a törvényhozás az ő felebbvalóját is utasíthatja, és ha a törvényhozásban hangok emelkednek arra nézve, hogy alkotmányos princzipium és a közérdeklődés is kívánja, hogy ilyen jelentések évenkint mégis adassanak ki, akkor nem lehet ezt megtagadni. Hivatkozom arra, hogy például a honvédelmi miniszter úr — a miniszterek közt őt emelem ki, a ki a legkatonásabb és legjobban függ Bécstől *(Derültség.)* — a honvédelmi miniszter úr maga is . . . *(Halljuk! Halljuk! Perczel Dezső belügyminiszter, b. Nopcsa Elek és Fenyvessy Ferencz egymással beszélgetnek.)* Engedelmet kérek, épen a három urasághoz szólok, *(Élénk derültség.)* hát nagyon óhajtanám, ha valamelyik legalább figyelmére méltatna. Mondom, maga a honvédelmi miniszter úr is, a ki leginkább függ Bécstől, megtette azt, hogy, felkéretvén: a Ludovika-akadémiáról, a közös hadseregbeli és honvédségi öngyilkosokról, az önkéntesek vizsgájáról, az alapítványok állásáról, most már hatrendbeli jelentést ad be évenkint.

A belügyminiszter úr közegei közül, itt a kezemben ez a rózsaszinű, nem valami szerelmes levél, *(Derültség.)* hanem jelentés dr. csatári Csatáry Lajos miniszteri tanácsos úrtól, mint a közegészségügyi tanács jegyzőjétől. Ime, még meg sem kezdtük a közegészségügyi rovatot tárgyalni s már napok óta kiosztották köztünk, nem tudom, a belügyminiszter úr egyenes utasítására-e; úgy tudom, hogy a ház nem is utasította, de ő buzgalomból, érdeklődésből az ügy iránt és mint nem kétlem, ebben t. képviselőtársam is osztozik, a törvényhozás iránti tiszteletből is, kiosztatta és kiosztja évenkint jelentését és így a képviselőknek és a törvényhozási

Digitized by Google

tagoknak általában lehetőséget és módot nyújt arra, hogy tanúlmányozhassák a kérdést.

Én tehát igen kérném a t. belügyminiszter urat, ne legyen fukarabb ebben a tekintetben t. kollegájánál, b. Fejérváry Gézánál, és ha óhajtás nyilvánúl, — ahhoz, a mit Visontai t. képviselőtársam nyilvánított, magam is csatlakozom — hogy úgy az operaházról, mint a nemzeti szinházról jelentések osztassanak ki, akkor ne méltóztassék ezt ellenezni, hisz ez csak egyszerű alkotmányos kivánság és érdeklődés az ügy iránt, hiszen nem is pártkérdés, ha az ellenzéki padokról hozták is véletlenül elő. Én nem is hiszem, hogy ellenezni fogná Fenyvessy t. képviselőtársam vagy más arról az oldalról ezt a kérést.

Én tehát midőn felmerült ez az alkalom, főleg azért szólaltam fel, minthogy a főintendáns úr felsőbb utasítás nélkül nem akar ilyet beadni, legyen kegyes a miniszter úr a házban felmerült óhajtások alapján odautasítani őt és a nemzeti szinházat, hogy ilyen jelentést osszanak ki közöttünk, a képviselőház tagjai között, annak idejében, hogy módunk, alkalmunk legyen, mint érdeklődőknek és mint a szubvenciót megszavazóknak tanúlmányozni a kérdést és mindkét szinháznak örvendetes fejlődését látni és arról meggyőződni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Csak ezeket akartam megjegyezni.

B. Nopcsa Elek: T. ház! Gróf Zichy Jenő t. képviselőtársam és t. barátom félreértett engem s azt mondta, hogy ő nem találja azt, hogy azelőtt nagyobb mérvben uralkodott volna a németség a magyar királyi operaházban, mert hiszen előd̈öm is odatörekedett. Én kérem, nem mondtam, nem is vontam kétségbe, hogy elődöm az intendánsi székben ne törekedett volna oda, de ezen törekvését meghiúsította az igazgató. Nem is az intendánsról voltam bátor szólani, hanem Nikisch igazgatóról, a ki igazgatója volt a magyar királyi operának. Ugy hiszem, hogy ezzel talán megnyugtathatom gróf Zichy Jenő t. képviselőtársamat.

A mi pedig Thaly Kálmán t. képviselőtársamat illeti, úgy bocsánatot kérek, de egy szóval sem elleneztem azt, hogy ilyen jelentéseket beadjak és még bátor voltam figyelmeztetni, hogy tavaly szerencsémnek tartottam itt a törvényhozásban szóval tenni jelentést.

Thaly Kálmán: Szóval igen!

B. Nopcsa Elek: Nagy örömmel fogok eleget tenni a t. képviselő úr kivánságának és jövőre irásban is be fogom terjeszteni a jelentést. *(Helyeslés.)*

Gr. Zichy Jenő: Csak egy szót! Konstatálom, hogy tévedtem.

De még egy dolgot szeretnék itt konstatálni, azt, hogy örömmel látom, hogy a főigazgatója az operának *(Derültség.)* a ki közttünk helyet foglal, a mióta Nikischt kitette, figyelemmel van a karmesterekre a magyarság szempontjából. Ajánlom becses figyelmébe, tegnap voltam együtt vele az operában, . . .

Elnök *(csenget)*: Kérem, ez nem szavainak megmagyarázása.

Gr. Zichy Jenő . . . s ott az összes kották felirata tiszta német. Csak ezt akartam megjegyezni.

Elnök *(csenget)*: Ez nem szavai értelmének megmagyarázása. *(Igaz! a jobboldalon.)*

Gr. Zichy Jenő: Hiszen azt mondtam, hogy tévedtem, azon kezdtem . . .

Elnök: Ennél meg is lehetett volna maradni. *(Élénk derültség.)*

Kiván még valaki szólani? Ha senkisem kiván szólani, a vitát bezárom.

Következik a szavazás. A kérdés az, megszavazza-e a ház a 215.000 forintnyi állami javadalmazást, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, kik megszavazzák, álljanak fel. *(Megtörténik.)* Többség. A ház megszavazza.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: A magyar királyi operaház 315.000 forintos kölcsönének törlesztésére 19.750 forint.

Elnök: Megszavazza a ház? *(Igen!)* Megszavaztatik.

Itt azt bozom javaslatba a t. háznak, hogy a 3—9. tételekre nézve méltóztassék a ház elhatározni, hogy ezek együtt tárgyaltassanak. *(Helyeslés.)* A szavazás minden tételre külön fog megtörténni. *(Helyeslés.)* Tehát a ház elhatározza, hogy ezen 3—9. tételeket együtt tárgyalja.

Lakatos Miklós jegyző: Molnár János!

Molnár János: T. ház! Sok szépet, dicséretest és magasztalót irtak és írnak, beszéltek és beszélnek az emberek a szinművészetről, melyre vonatkozólag, a költségvetést illetőleg, én is általában kivánok hozzászólani.

Azt mondják tudniillik, hogy a szinpad az élet iskolája, a nemzeti önérzet ébresztője, a hazai nyelv fejlesztője, a jellemek kiképzője és az erkölcsök nemesítője, elannyira, hogy a szinházakat Thália templomának, a szinészeket és szinésznőket pedig Thália papjainak és papnőinek nevezték el.

Nem tagadom, sőt készséggel elismerem, hogy voltak idők és helyek, a hol és a mikor a szinművészet valóban iparkodott is ezen nemes feladatának megfelelni.

De viszont, azt meg velem szemben kell mindenkinek megengednie, hogy kivált Franciaországban, de világszerte is, a szinművészet szemérmes múzsája ma már nem egyszer el-elveti szűzi fátyolát és lehanyatlani látszik azon magas piedesztálról, melyre őt az emberiséget megnemesíteni kivánó géniusz helyezte.

Digitized by Google

Mert vajjon mit látunk világszerte napról-napra, hétről-hétre a szinházakban? Az önzés, a haszonlesés, az intrikák, csalárdság, csábítás, szöktetés, erkölcsi bukás, házasságtörés, párbaj, gyilkosság, öngyilkosság és más egyéb ilyen, nem épen épületes dolgoknak egész sorozatát, a melyek sokszor a legvonzóbban, a legérdekfeszítőbben, a legbehizelgőbben vannak megjelenítve s a közönség szemei elé állítva.

Igaz, hogy mentség gyanánt felhozzák, hogy hiszen ott van a szindarab hátterében a költői igazságszolgáltatás, — már a hol van — a darab mélyén meg az erkölcsi tanúság, a morál. Igen ám, de mind e kettőnek eruálásához bizonyos magasabb szellemi fejlettség, jóakarat szükséges; már pedig a nagyközönség — általán beszélve — rendesen nélkülözi a magasabb intelligenciát és sem nem kutat, sem nem okoskodik, hanem egyszerűen néz és lát, és a látottakat és nézetteket — követi. Semmisem bizonyitja ezt fényesebben, vagy inkább szomorúbban, mint az a körülmény, hogy napról-napra, fokról-fokra emelkedik azon bűntények száma, a melyeket az imént felsoroltam és a melyeket a közönség napról-napra, hétről-hétre, évről-évre megjelenítve lát a szinházakban.

Én tehát első sorban elvből — miután nem vagyok abban a nézetben, hogy ez idő szerint a szinházak az erkölcsi nivót magasabbra emelnék — nem szavazom meg az itt preliminált költséget, de nem szavazom meg egyúttal finánciális tekintetből sem.

Mert, t. ház, kik járnak szinházba? A gazdag emberek, vagy legalább is olyanok, a kik meg nem érzik azt a néhány forintot, a melyet a szinházra költenek. Ha tehát a belépti díjakat húsz, vagy csak tíz százalékkal emelnék is fel, úgy vélem, hogy nagyon busásan kikerülne az az összeg, a melyet itt tőlünk kivánnak, s a melyet a szegény adózó nép filléreiből kellene fedeznünk. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Nem tudom belátni, miért fedeznők mi azt az összeget a szegények filléreiből, a mi busásan kitelik a gazdagok forintjaiból, *(Helyeslés a baloldalon.)* a kik élvéznek, míg azok csak éheznek. Felfordított dolog az, hogy épen az éhezők szerezzenek gyönyört a gazdagoknak. *(Helyeslés a baloldalon.)* Én tehát ebből a szempontból sem fogadom el az itt preliminált költségeket és arra kérem az igen tisztelt belügyminiszter urat, kegyeskedjék intézkedni, hogy azon a napon, a mikor ennek az országnak legnagyobb része kegyelettől áthatva, ha nem is imádkozik, de legalább is elmélkedik, tudniillik, nagypéntek előestéjén, nagycsütörtökön, a szinházak zárva legyenek. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Josipovich Géza jegyző: Hegedüs Sándor!

Hegedüs Sándor: T. ház! Miután méltóztattak elhatározni, hogy több czimet együtt fogunk tárgyalni, bátor vagyok hozzászólani a kolozsvári szinház ügyéhez. *(Halljuk! Halljuk!)* Általában nem vettem volna magamnak bátorságot, hogy a szinházakról beszéljek, mert ehhez járatlannak magamat egyáltalában nem tartom, csakis a figyelmét akarom felhívni úgy a t. háznak, mint a t. belügyminiszter úrnak, a kolozsvári szinház állapotára. *(Halljuk! Halljuk!)* Mint méltóztatnak tudni, a kolozsvári szinház egyetlen és legelső szinház volt széles e Magyarországon, mely mint ilyen törvénybe van iktatva és országos szinháznak tekintetik.

Azt is tudjuk, hogy egész működése alatt, évtizedeken keresztül, a kolozsvári szinház nemcsak a kolozsvári magyar kulturának és az egész erdélyi kulturának és nemzetiségnek kiváló táplálója és fentartója volt, de egyuttal a magyar szinművészet fejlődésére, sőt a nemzeti szinház fentartására is művészi erők ellátása tekintetében lényeges befolyást gyakorolt. Ennek következtében én azt hiszem, hogy ez a szinház teljes mértékben országos szempont alá helyezhető most is és országos szempontból is itélendő meg. Ezért tartottam kötelességemnek az ottani köröknek már évtizedek óta való törekvését pártolni és valahányszor alkalmam volt, e szinházat úgy a t. háznak, mint a t. kormánynak figyelmébe ajánlani. Tagadhatatlan az, hogy ha csak Budapesten lesz állandóan működő szinészetünk, akkor maga a szinművészet Budapesten sem emelkedhetik oly mértékben, mint akkor, ha vándorszinész-csapatok kezéből az országnak legalább egy pontját még — és erre legindikáltabb a kolozsvári szinház — ki nem veszszük. *(Helyeslés.)* Nem lehet tagadni, hogy a kolozsvári szinészet jelentékeny befolyást gyakorol a budapesti nemzeti szinház emelésére. Hiszen neveket tudnék elősorolni, még pedig tuczatszámra, kik fényes csillagai voltak a magyar nemzeti szinészetnek, a kik a kolozsvári iskolából kerültek ki és ott szolgáltak. Ezért országos és nem helyi szempontot érintek akkor, a midőn ismételve hangsúlyozom, hogy a kolozsvári szinház jelenlegi állapotában nem maradhat. Nem maradhat először maga az épület sem, mert az most is bomladozó és tarthatatlan állapotban van. Tudjuk, hogy van a szinháznak bizonyos vagyona és alapja, mely helyreállíttatott és most eléri azt a régi magasságot, a melyen eddig volt. Azt hiszem, hogy magának az épületnek kérdését könnyen meg lehet oldani minden nagyobb megterheltetés nélkül akkor, hogy ha átalakítjuk az épületet úgy, hogy az fentartható maradjon, vagy pedig úgy, a mint a város hajlandó telket ajánlani, azon építtessék föl az új szinház.

Digitized by Google

Hogy ebből a két tervből melyik valósuljon meg, azt egészen az illető szakkörök és a t. kormány bölcs belátására bízom. S e tekintetben magamnak elhatározást nem vindikálhatok; de a figyelmet okvetlenül kötelességemnek tartom fölhívni újra erre, mert az elodázhatatlan feladat.

Másik kérdés: a szinház művészeti kérdése. Mindaddig, a míg Kolozsvárott a szinművészet a bizonytalanságnak ki lesz téve, egyáltalában nem fog az emelkedés stádiuma bekövetkezni; már pedig ennek a kihatása nemcsak az egész vidéki szinészetre, sőt a budapesti nemzeti szinház emelkedésére is határozottan érezhető lesz.

És hogy ha a törvényhozás már a vidéki szinészet anyagi támogatását, bár csekély összeggel pár év óta megkezdette, ezen összeg sokkal üdvösebb hatást fog gyakorolni az összes vidéki szinészet emelkedésére és fejlődésére, ha Kolozsvárott a színészet állami kezelésbe vétetik, ha ott a szinészet biztosíttatik és ha az semmiféle koczkázatnak és semmiféle vállalkozók, semmiféle vándorló-csapatok experimentálásának kitéve nem lesz, mert be fog következni az az emelkedés, a mi mindnyájunk óhajtása.

Van még egy másik ok is. Nem akarok kitérni arra a szintén fontos szempontra, hogy milyen hivatása van ezeu szinháznak egész Erdélyre nemzetiségi kérdés tekintetében. De méltóztassanak meggyőződve lenni — és e tekintetben Molnár János t. képviselőtársam tévedésben méltóztatik lenni, — hogy a szinművészet hatása a nemzetiségek és erkölcsök fejlesztésében épen a szegényebb és kisebb vagyonosságú osztályokra a legjelentékenyebb. *(Igas! Úgy van!)*

Igaz, hogy azok állandó zártszékeket, vagy körszékeket, vagy páholyokat nem tartanak, de hogy ha ők csak egyszer egy héten vagy egy hónapban elmehetnek és egy jó előadást, jó nemzeti darabot láthatnak, az lelkesedést ad nekik, az a nemzetiségeket a hazához leköti és bennök a nemzeti önérzetet nagymértékben fokozza. *(Úgy van! jobbfelől.)*

E tekintetben, azt hiszem, hogy már geografiai helyzete, de különösen múltjánál fogva — a mint be is bizonyítottam — Kolozsvár jelentékeny szolgálatokat tett a nemzeti kulturának és a nemzeti művelődésnek.

Tehát attól a hatástól és attól az erőtől, melylyel eddig ez irányban dolgozott, ezt a szinházat megfosztani nem lehet és nem szabad. *(Helyeslés.)*

Igaz, hogy ezen álláspontom ellenében föl lehet hozni, hogy eddig nem volt ott állandósítva a szinészet; hogy eddig megélt és jó hatást gyakorolt; csakhogy a helyzet az új és nehéz viszonyok folytán, az élet súlyosodása következtében és egyúttal a vidéki szinészetnek folyton növekedő nyomorúsága következtében folyton romlik, úgy, hogy a míg haladást méltóztatik látni mindenütt, irodalomban, képzőművészetben és a budapesti szinháznál, addig a vidéki szinészet terén e tekintetben haladást nem lehet és nem is fogunk tapasztalni, egyszerűen azért, mert a megélhetési viszonyok nagymértékben megromlottak. Ezért egy oly féltett ponton, a milyen Kolozsvár, a nemzeti kulura szempontjából biztosítani kell a szinművészetet és így második kérésem, melyet a kormányhoz már évek óta intézek s most a t. ház kegyes engedelmével ismét megújítok, az, hogy a kolozsvári nemzeti szinház állandósítása, állami kezelésbe vétele szempontjából a szükséges intézkedéseket tegye meg. E tekintetben már a t. belügyminiszter úr annak idején igéretet tett, sőt elődei is évek óta helyeselték, elfogadták e tekintetben álláspontomat, a melyet itt bátor voltam érinteni. És most nem marad egyéb hátra, mint kérjem, hogy az adott szót s a nemzeti kulturának e fontos érdekét elégítsék ki. *(Élénk helyeslés.)*

Lakatos Miklós jegyző: Gróf Benyovszky Sándor!

Gr. Benyovszky Sándor: T. ház! Félbeszakított rövid megjegyzéseimet, a miket mondandó voltam a nemzeti szinházra, folytatom. A mi ezt a kitünően vezetett és kitünő nivón álló intézetet illeti, csak az az egy megjegyzésem, hogy nem eléggé nemzeti. Ha nézzük példáúl a repertoárját, azt fogjuk látni, hogy csupa idegen darabokat, főképen franczia vígjátékokat és vaudevilleket adnak.

Igen távol vagyok attól, hogy egyáltalában ne adassanak elő külföldi darabok, sőt szükséges olyanokat is előadni, de mégis több figyelmet javasolnék, hogy fordítsanak az eredeti darabokra. Igaz ugyan, hogy az igazgatóságnak nem állnak mindig újdonságok rendelkezésére, de ne felejtsük, hogy a nemzeti szinház már kerülbelül 65 esztendeje, hogy fennáll és ennek a 65 esztendőnek a lefolyása alatt minden évben, kétségtelenül sok igen jó darab adatott elő. Nem volna tehát rossz, ha a szinház t. igazgatója azon legjobb eredeti darabok javából egyet-kettőt előadatna és ezek is az ujdonság ingerével birnának, mivel a fiatalabb nemzedék előtt ezek jóformán ismeretlenek is. Ezt kivántam a nemzeti szinházra nézve megjegyezni.

A mi a vidéki szinházakat és a vidéki szinészet segélyezését illeti, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* örömmel üdvözlöm a belügyminiszter úrnak azon elhatározását, hogy ezen nagyon csekély szubvencziót, a mely eredetileg csak 10.000 forintra volt szabva, felemelte 20.000-re.

Még csak azt szeretném, ha módunkban ál-

Digitized by Google

lana ezen tételt még feljebb emelni, mert fontos hivatása és szerepe van a vidéki színészetnek a magyar nyelv terjesztése érdekében is.

Végre itt, — bár nem tudom, hogy nem fogom-e a t. elnök úr rendreutasítását magamra vonni, — néhány szót szeretnék az orfeumokról is elmondani. *(Halljuk! Halljuk!)* Én csak azon általános panaszt ismétlem, — és ez a panasz alapos, — hogy ezek gombamódra szaporodnak. Nem tudom, t. belügyminiszter úr, hogy kitől függ ezen orfeumoknak az engedélyezése, de mégis jó lenne, ha a t. belügyminiszter úr közbenjárna és erélyesen intézkednék, hogy az ilyen germanizáló orfeumok legalább ezentúl ne szaporíttassanak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Lakatos Miklós jegyző: Rátkay László!

Rátkay László: T. ház! Előre is kijelentem, hogy midőn a szinházi tételeknél felszólalok, ezt röviden teszem, és pedig azért, mert előre is tisztában vagyok azzal, hogy hideg közöny, fagyos nyugalom fogadja szavaimat. Miért? Mert vannak kérdések, a melyek iránt a t. házban nincs meg a hangulat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Annál kevésbbé van hangulat a t. kormányban a szinházi kérdések iránt. Nem is volt és valószinűleg még hosszú ideig nem is lesz.

Átnéztem sok évre visszamenőleg az országgyűlési naplókat és meggyőződtem róla, hogy e tárgyban igen sok alapos, tartalmas, a kérdések mélyére ható felszólalások történtek már — siker nélkül. De felszólalok mégis, hogy az ne látszhasséк, mintha a magyar országgyűlésen a magyar szinművészet és a vidéki magyar szinészet érdekében egy meleg szó sem hangzott el. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mi sem jellemzi jobban a helyzetet, mint az, hogy a szinművészet kérdése a belügyi tárcza keretében van, az általános közigazgatás rovatában, az anyakönyvi kiadások és a közegészségügy tőszomszédságában. És ez a szomszédság még előkelőbb lett, mint volt pár év előtt, midőn a szinészeti kérdés a tébolydaügy és a tolonczügy mellett húzódott meg nagy szerényen.

Más nemzeteknél a szépmüvészeteknek egy külön miniszteriuma van, és a költségvetésben fényes és nagy tételek beszélnek arról, hogy a kormányok átérzik és ismerik a szépmüvészetnek mérhetetlen előnyeit, mint közmüvelődési, erkölcsi és ethikai tényező horderejét.

Nálunk már 31 év óta a belügy közigazgatási rovatában sínylik a szinészet.

Első kérelmem tehát az a t. kormányhoz, hogy e megszégyenítő helyzetnek vessen véget és e kérdést tegye át, a hova való, a közoktatási miniszterium keretébe. *(Helyeslés.)*

Azt hiszem, nem olyan rettenetes nagy dolog egy ügyosztályt áthelyezni. A volt közmunka és közlekedési miniszteriumnál sokkal nagyobb változások történtek pár év előtt. Csak egy erős kéz, több elhatározás és akarat kell hozzá és kevesebb Pató Pál ősi erényéből. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Most áttérek a dolog érdemére.

A belügyminiszter úr költségvetésének indokolásában minden tétel vagy czímnek áldoz pár sornyi felvilágositást, csak a magyar szinügyhöz nincs egyetlen szava sem. Mert az a tizenkét sor, a mi a vidéki szinészetről szól, az nem méltatás, hanem a mulasztás mentegetése.

Perczel Dezső belügyminiszter: A hol nincs változás, ott nem indokolunk!

Rátkay László: Ez is azt mutatja, hogy kormányunk soha nem foglalkozott és most sem foglalkozik e kérdéssel komolyan és a szinmüvészetben rejlő hatalmas erkölcsi erővel nincs tisztában.

Nekem nem czélom, nem is akarom, nem is alkalmas e hely arra, hogy bővebben fejtegessem a szinmüvészet becsét, horderejét.

Csak egy-két szóval jelzem azt. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az emberi müvelődés történetében az ókori görög nemzet nem politikai tényei, hanem a szépmüvészetek és közte örökszép szomorú játékaival tette nevét halhatatlanná.

Az újkorban az angol tesz világhódításokat, de fenségesebb az a hódítás, melyet a müvelt lelkekre gyakorolnak Shakespeare hatalmas, megrázó, felemelő tragédiái.

A franczia sas I. Napoleon alatt végigszárnyalt a világon, de végigszárnyal még inkább most a franczia szellem, a friss müvészet erejével.

A müvelt világ minden szinháza meghódol neki és általa minden szíven ott lobog győztesen a franczia trikolor. És ez ellen hiába állítunk vámsorompót, hiába volna a koronának hármas szövetsége. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

És ne higyje a t. belügyminiszter úr, hogy a franczia szinmüvészet egyszerre lett. Ezzel szemben is érvényesült a természet örök törvénye, mely szerint minden előbb rügyet hajt, fejlik, lombosul és azután virágzik. De a franczia állam mindig ott volt mellette, segélye, rokonszenve és szeretetével.

Tehát nagy a szinmüvészet ereje még idegen nemzetekkel szemben is.

Mennyivel nagyobb a szinmüvészet hatása saját nemzetére. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hát az igaz, hogy számszerü adatokkal ezt nehéz bizonyitani. Pedig a statisztika, a rubrika, az akták és az anyagiság világát éljük és csak az imponál, a hol az iktatószámok tíz- vagy százezrekre rúgnak, vagy a miben az állam be-

Digitized by Google

vételei százezerekkel szaporodnak. Ez a hatás számokban ki nem fejezhető, pénzben meg nem becsülhető. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De ha láthatnók, hány néző szellemét, műveltségét tette a szinház nemesebbé, hány szívet vigasztalt, erősített, mennyi jellemet aczélozott meg, hány bűntett maradt csak gondolat és nem lett tett; egy hazafias darab mennyi szunnyadó honfi érzést keltett új életre, az ifjúság lelkében hányszor fakasztotta fel a honszerelem tiszta forrását, az eszmények iránt vonzódást: akkor, tisztelt belügyminiszter úr, bátran elmondhatnám, hogy a miniszterium ügyosztályai között alig van egy is, mely a szinházi ügyeket vezető ügyosztálynál becsesebb volna és az ön figyelmét jobban megérdemelné.

De hát a t. belügyminiszter úrnak nincs egy szava e kérdéshez és ebből azt látom, hogy terve sincs a jövőre semmi. Minden jól van úgy, a hogyan van. Pedig nincs jól semmisem. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az opera költségeire 215.000 frt van előirányozva.

Tisztelt ház! Nem vagyok elfogúlt az opera irányában. A közmüvelődést szolgálhatja a dal is épen úgy, mint a szó, és a zeneileg müvelt ember iskolája az opera, a hol áldoz a dal géniuszának.

De elvitázhatlan az is, hogy az opera nálunk még nem szolgál közszükségletet. A kevesek, a kiválasztottak, a vagyonosok mulatsága az. Egy drága ékszer, mely hozzátartozik Budapestünk világvárosi fényüzéséhez.

Mellesleg megjegyzem, hogy az angol nem tart operát, egyszerüen azért, mert tudja, hogy a végzet nem adta meg nemzetének az énekmüvészet kegyét és zsenijét.

Az operánál a bajt abban látom, hogy nem forrása a magyar zenének és nem is iparkodik az lenni, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* nem tényező a magyarosodásban és nem is iparkodik az lenni. Végre a mi a legfő, az állam által szük marokkal kiadott segélyösszegnek javarészét ő viszi el, hátrányára a nemzeti szinház és a vidéki szinészetnek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A nemzeti szinház segélyösszege 52.000 frt.

Én a nemzeti szinház felett sem dicséretet, sem bírálatot nem mondok. Csupán egy megjegyzésem van.

Szerintem ezen legelső szinházunknak arra kell ügyelnie, hogy az eredeti vagy hazai darabok előnyben részesüljenek az idegen darabok felett és az általában a magasabb, a drámaibb irány uralkodjék a víg, a bohózatos elem felett.

Szóval a komoly múzsa legyen kedveltebb a szinház vezetősége előtt, mint a víg múzsa. Mert a közönségnél úgy is megfordítva áll a dolog.

Ám egy ily szinháznál nem lehet irányadó az a kérdés, hogy mit hoz egy darab. Katona »Bánk bánja« bevétel tekintetében nem versenyezhet a »Válás után«, vagy Pont Biquet-féle darabokkal, de hatásaiban mérhetlen előnyben van emezekkel szemben. Fel kell tehát szabadítani a nemzeti szinházat az alól, hogy a bevétel kérdése nyügözze az irányzatában és vissza kell őt adni egészen hivatásának. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Felhívom ezzel kapcsolatban a belügyminiszter úr figyelmét a következőkre.

Mint mindenben, úgy az irodalmi dolgokban is érezzük a közösügy hátrányait. A franczia irók és az olasz iróknak legnagyobb része a Bécsben levő szinházi ügynökségnek adja oda a darabok előadási jogát »Ausztria és tartományai« részére. A magyar szinházak és közte a nemzeti szinház is már csak másodkézből veszik a jogot, drága pénzen és kárára önállóságunknak. Pedig könnyü módon útját lehet állani ennek a visszaélésnek. A mely csak mulasztás részünkről.

Az irói és fordítási díjakat is fel kell emelni. A magyar állam vegye már észre egyszer, hogy vannak magyar irók, a kik nem a mezők liliomai, hanem emberek és nem az úr igéiből élnek, hanem kenyérrel, mint a miniszter urak.

A szinmüvészeti tételnél kell szólanom az orfeumokról is, mint a hogy a fénynyel együtt jár árnyék, a virággal a hernyó. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Az orfeumok a szinmüvészet szeplői, — nálunk a salakja.

Nem mondom én, hogy a múzsa csak koturnusban öltözve szép. *(Halljuk! Halljuk!)* Kecses a víg múzsa az ő pajzánságaiban, kaczérságában is.

De a mi nálunk az orfeumokban történik, az a rideg meztelenség, durvaság. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha már egyszer felemlítettem, mert egyenes kérdést intézek a belügyminiszter úrhoz.

Van-e tudomása a visszaélésekről . . . *(Halljuk! Halljuk! Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Rátkay László: . . . és hajlandó-e intézkedni, hogy a rendőrség az erkölcstelenségnek ezt a szennyes áradatát, mely egyuttal a germanizáczió mételyét is hordja, visszaszorítsa medrébe? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Megdöbben minden szülő, ha rágondol, hogy gyermeke a bűn e forgatagába kerülheti.

Azt a zománczot, a mit az iskola ad hosszú éveken át az ifjú léleknek, két kézzel törlik itt le. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Vagy nekünk nincs már szükségünk közerkölcsiségre?

Fel kell hívnom a t. belügyminiszter úr figyelmét a német szini előadásokra is. *(Halljuk! Halljuk!)*

Előrebocsátom, — vagy talán megúnta a t. ház? — *(Halljuk! Halljuk!)* hogy engem sem elfogúltság, sem sovinizmus nem vezet. Mindig örülök, ha a művészet egy-egy napsugara beragyog hozzánk az idegenből.

De elfogúlt vagyok a német művészettel szemben, a mely úgyis legázolt minket. Az önfentartás ösztöne szólal meg bennem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A rendőrségnek van egy szabályrendelete, mely tiltja, hogy az orfeumokban és mulatóhelyeken szini előadásokat tartsanak.

A magyar szinházakkal szemben egész a boszantásig akadékoskodik a rendőrség a közbiztonság és tűzbiztonság kérdéseivel, de szemet húny, ha Bécsből jön egy német szinésztársulat játszani.

Hát más az igazság a magyar és más a német szinészettel szemben? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Vagy a magyar közönséget bátran érheti baj, ha a német múzsa kedvéért lehelli ki a lelkét?

Kérem a belügyminiszter urat, intézkedjék, hogy a rendőrség teljesítse kötelességét és a szini előadásokat a mulatókban tiltsa be. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Végre áttérek a magyar vidéki szinészet kérdésére. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. belügyminiszter úr indokolásában azt mondja, hogy tavaly arra lett utasítva, hogy a vidéki magyar szinészet rendezése ügyében előterjesztést tegyen. »Tekintve azonban, hogy az ezen kérdésben való nyilatkozásra elsősorban hivatott s a megfelelő javaslattételre felhívott országos magyar szinészegyesület a költségvetés összeállítása időpontjáig hozzám előterjesztést nem tett, a vidéki magyar szinészet rendezésére vonatkozólag ezuttal konkrét javaslatot nem tehetek.«

Én megengedem, hogy a magyar szinészegyesület erre nem felelt, de úgy a magyar szinész-egylet, mint a szinészeti kongresszusok egész garmadáját és halmazát terjesztették fel a kérelmeknek és beadványoknak.

Mi tünik ki ebből?

Hogy a belügyminiszterium 31 éven át nem jött tisztába azzal, mi a vidéki szinészet baja és hogyan kellene azt rendezni.

Hát, t. belügyminiszter úr, ha az országos szinész-egyesület nem adott is választ most, adott már előzőleg egész halmaz feliratot, tervezetet. Az országos szini kongresszusoknak egész halmaz jegyzőkönyvei fekünek már a belügyminiszterium irattárában, csak várjuk a feltámadást, várják a belügyminisztert, a ki lelket leheljen beléje.

Én csak egyre figyelmeztetem a miniszter urat, hogy a vidéki magyar szinészet haldoklik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És ha sokáig tanúlmányozza a miniszter úr a kérdést, megtalálja a csodaszert, de nem lesz kin vele segíteni.

Befejezem felszólalásomat. Kérdésemet egész egyszerűen így teszem fel: *(Halljuk!)*

A nemzeti szinház és a vidéki magyar szinészet együttvéve közművelődési és mint a magyarság terjesztőjének tényezője, ér-e annyit, mint az opera?

A felelet kétségtelen. Igenis ér.

Ha pedig megér, akkor kérem, hogy e kettő részére ugyanoly segélyösszeg adassék, mint az operának.

Ez az, a mit a t. háznak nem javaslat, hanem kérelem alakjában terjesztek elő; a tételt — úgy, a mint van — 53.000 forintban nem fogadom el. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Lakatos Miklós jegyző: Visontai Soma!

Visontai Soma: Igen tisztelt ház! Igen helyesen utalt Rátkay László t. képviselőtársam arra, hogy a szinészetnek közművelődési, ethikai és erkölcsi hatása van; azt is hozzátehetjük joggal, hogy a magyar szinészetnek Magyarországon még nemzeti missziója is van, és épen azért látjuk, t. ház, hogy minden esztendőben, mikor a szinművészetre szánt tételek tárgyalására kerül a sor, fokozott érdeklődést kelt a költségvetésnek az a része, mely különösen a vidéki szinészetnek javadalmazására vonatkozik.

Rátkay László t. képviselőtársam azonban tévedésben van, ha azt hiszi, hogy az igen tisztelt belügyminiszter úrnak indokolása, melylyel a szinművészeti kiadásoknál előállott, s mely indokolásban azt mondja, hogy azért nem terjesztett be javaslatot eddig a vidéki szinészet rendezése dolgában, mert a szinész-egyesület nem nyújtott be hozzá, felhivása daczára, memorandumot, mondom, nagyon téved, ha azt hiszi, hogy a t. belügyminiszter úrnak az indokolás tekintetében igaza van. Magának a t. belügyminiszter úrnak — sajnos, hogy ki kell jelentenem — e tekintetben téves informácziói vannak. Téves az a jelentése, melyet a t. ház elé terjesztett, mert én úgy tudom, hogy épen a t. belügyminiszter úrnak felhivása folytán s kapcsolatban azzal a határozattal, melyet a képviselőház a múlt költségvetési vita alkalmával hozott, a szinész-egyesület már 1896. évi junius hó 24-én nyújtott be emlékiratot a belügyminiszter úrhoz. Minthogy már most több mint fél év választ el bennünket azon időponttól az ország-

Digitized by Google

gyülés feloszlatása folytán és bár ugyanazon összegű költségvetéssel állunk is szemben, mindenesetre föl kell tennem, hogy a kormány számolt a közbeeső körülményekkel, fel kell tehát tennem azt is, hogy ez emlékirat mindenesetre oly időpontban lett benyújtva, a midőn az 1897. évre szóló újabb költségvetés egybeállíttatott és a képviselőház elé terjesztetett. Ezt voltam bátor rektifikációképen felhozni.

A mi magát a vidéki szinészetet illeti, azt az örvendetes jelenséget tapasztalhatjuk, hogy 10.000 forint helyett most a költségvetésbe 20.000 forint van felvéve, és hogy e mellett a magyar szinész-egyesület segélyezésére továbbra is fentartatott az 5000 forint. De ha mégis összehasonlítjuk ezt, a mint Rátkay t. képviselőtársam tette, azon kiadásokkal és segélyezéssel, a melyeket együttesen a városi szinészetre fordítunk, akkor bizony sajnálatosan kell tapasztalnunk, hogy a magyar szinészetre, a mely nemcsak kulturális, hanem nemzeti hatással is van, a magyar nyelvet terjeszti, a nemzeti önérzetet egyes vidékeken emeli, most is csak 20.000 forintot fordítunk.

Méltóztatik tudni a t. képviselőháznak, hogy épen a vidéki szinészet mennyi önzetlen, odaadó küzdelmet folytat a magyar kultura és a magyar nemzeti érzések fentartása érdekében. Csodálatos dolog, talán nincs is párja az egész világon annak, a mit nálunk a vidéki szinészetnél tapasztalunk, hogy daczára az államkormány elfásúltságának s a törvényhozás szűkkeblűségének, daczára annak, hogy leggyakrabban csak a legnagyobb szűkmarkúságra talál a vidéki szinészet, ha gyámolításért folyamodik, mégis egy évszázad óta akadtak emberek, a kik minden anyagi előnyre való remény nélkül fentartották a magyar szinészetet.

Hiszen méltóztatnak tudni, az erre vonatkozó adatok bizonyítják, hogy azon összes szinigazgatók közül, a kik a magyar szinészetet vezették, a kik a magyar nyelvet sokszor önfeláldozással oly vidékeken plántálták el és szereztek a szinészet könnyű eszközeivel híveket a magyar nyelvnek, a hol sohasem hangzott magyar szó, többen úgy végezték be pályájukat, hogy vagy anyagilag teljesen tönkrementek, vagy az elmezavarodottság borult elméjükre azon gondok miatt, a melyek közt élniök kellett, hogy a magyar szinészet zászlaját egy-egy várfokra kitűzhessék. Mindössze három ember volt, a ki kis vagyonának roncsát meg tudta menteni, ezek voltak Pázmán, Kocsisovszky és Latabár. Ellenben olyan kiváló vidéki szinigazgatók, mint például Bogyó, Károlyi, Lászi, Stupa, Temesváry, egész vagyonukat rááldozták a szinészetre és mint tönkrement egyének voltak kénytelenek megválni azon hivatástól, melyet nálunk nemcsak kulturális, hanem nemzeti missziónak lehet tekinteni. Mások ismét, mint az utóbbi szomorú jelenségek bizonyítják, például Jakab Lajos, Gerőfi, Völgyi, lélekben megtörten voltak kénytelenek megválni a szinészettől, szemben a nemzet elfásultságával és a törvényhozás szűkkeblűségével, a melylyel ezen ügy iránt viseltetett. Pedig ha felelevenítjük a régi emlékeket, vagy szemünk elé tárjuk azon nagy feladatokat, a melyek össze vannak kötve a vidéki szinészettel, látjuk az elnyomatás szomorú korszakában a nemzeti, különösen a vidéki szinészetet, mint olyant, a mely előrehatolt a legsötétebb vidékeken is a nemzetiesség fáklyájával.

Hiszen bebizonyított tény, hogy a nemzeti szinészet milyen missziót teljesített a főváros megmagyarosodása tekintetében is, és milyen misszió vár reá, ha olykép támogatjuk, hogy az ország nem-magyarajkú honpolgárok lakta városaiban is felütheti tanyáját. És ha mindezt látjuk, akkor egyet kell értenünk azokkal, a kik azt mondják, hogy a támogatásnak azon mértéke, a melyben most részesül a vidéki szinészet, sem nem bölcs, sem a nemzeti politika szempontjából nem elégséges.

Csak körül kell tekintenünk ott, a hol a vidéki szinészet valósággal be tudott hatolni, a hol egy kis támogatásban részesül és csak némileg is felütheti sátorfáját, például Nyitrán, Beszterczebányán, a hol az utóbbi időben mégis egy-két hónapig képesek a vidéki szinészek előadást tartani: mennyire tapasztalhatjuk azt a hatást, a melyet először is a magyar lakosságra gyakorol azáltal, hogy elvonja a másajkúak részéről való csábítástól és fentartja benne továbbra is a nemzeti öntudatot, másrészt azáltal, hogy a nem magyarajkú, de különben lélekben nemzeti érzelmű állampolgárokat mégis megnyeri a magyar állameszmének, különösen hogy történeti jelentőségű, a magyar történelemből merített nemzeti darabokat ád elő. De nagyon természetes, hogy erre saját, erejére bízva, a vidéki szinészet nem képes.

Igy vegyük csak szemügyre azon városokat, a hol a nemzeti szinészetnek lehetne otthont teremteni idegen vidékeken. Ott van Brassó. Méltóztatnak tudni, hogy valóban szép szinháza van. Magam is megnéztem és benne is voltam. Mintául lehetne venni arra, hogy kisebb városban kis költséggel hogyan lehet ily méretben megfelelő szinházat épiteni. De Brassóban is úgy van, hogy a magyar szinügy alig kap valami segélyt s ennélfogva alig képes valamely társulat csak némileg is jövedelmező előadást tartani, olyat, hogy fentartsa magát, míg ezzel szemben, ha német szinészek jönnek, a kik Brassóban szintén télen játszanak, már van támogatás, a segély sokkal nagyobb, tehát ott a

Digitized by Google

német szinészet hódítóbb erővel bir, mint a magyar. Vagy nézzük csak Nagy-Szebent. Ennek is van szinháza, de ott sem képes magát egy magyar társulat hosszabb időn át fentartani, mert nem segélyezik. Ott vannak az erdélyi kisebb városok: Fogaras, Szászváros, Segesvár, Szászrégen Besztercze. Ezekben csak nehány hétre lehet megállapítani a szini évadot, mert magyar társulat e városokban, a hol pedig kiváló nemzeti missziója lehetne, fentartani magát nem tudja.

Mit szóljak azon szomorú jelenségekről, melyeket Pozsonyban, Sopronban és Temesvárott tapasztalunk, Magyarország e három, mondhatni empóriumában, a hol a kereskedelem virágzik, a hol mégis gazdagabb lakosság van, a hol a művészet iránt nagyobb az érzék, a művelődés fejlődött, és mégis ezen három város, Pozsony, Sopron, és Temevár ma is az országban azon városok közé tartozik, a melyek elsősorban a német, tehát nem magyar és nem nemzeti szinészet fentartásában vetélkednek. Ezen városok is olyanok, hogy erősebb segély mellett, vagy hogy ha a belügyi kormány gondot fordít arra, — a mint az a hozzá benyujtott memorandumban is ki van fejtve — hogy a vidéki szinészetet kerületenként szervezze, ha tehát ezen városok is azon helyzetbe jutnak, hogy a magyar szinészetet hosszabb időn át fentartsák: mindezzel is elérünk bizonyos nemzeti czélt, ezeknek a városoknak a magyarosítása dolgában,

De, t. képviselőház, azok a városok, a melyek már lakosságuknál fogva magyarok és a hol a szinészet úgy, a hogy már bizonyos időn át meg tud élni, például Arad, Debreczen, Kassa-Szeged: ezek a városok is csakis bizonyos időkön át tartják fenn a szinészetet. Állandó szinházak itt nincsenek. *(Ellenmondás jobbfelől.)*

Szőts Pál: Aradon van!

Visontai Soma: Bocsánatot kérek, sem Aradon, sem Debreczenben, sem Kassán, sem Szegeden tíz hónapon át tartó szintársulat tudtommal nincs. A memorándum épen ezt czélozza. Csakis Kolozsvárott van Budapesten kivül. Már most, ha azt tapasztaljuk, hogy épen a nemzeti szinház és operaház vezetősége is folyton arról panaszkodik, hogy az itt levő szini iskola, vagy az ország által e czélra szánt segélyek és ösztöndíjak sem képesek egy megfelelő magyar szinészi vagy énekesi generácziót nevelni, és ha azt látjuk hogy abban az esetben, ha a vidéki szinészet nivóját emeljük és legalább a nagyobb városokban a szinházakat állandósítjuk s az operákat is meghonosítjuk lehetőleg a nemzeti zenének művelésével kapcsolatban, és ha tekintetbe veszszük, hogy mindezen intézetek valóságos előiskolái lesznek a budapesti szinházaknak és az operának, s nemcsak egyszerű ösztöndíjakkal lehet hatni az elméleti képzésre, hanem gyakorlati kiképzéssel is, s a magyar alakító művészet és énekművészet ily gyakorlati iskolákat fog találni: akkor ezen szempontok eléggé figyelemre méltók arra, hogy a t. kormány a vidéki szinészet rendezésével behatóbban foglalkozzék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A mint felszólalásom elején már említettem, a vidéki szinészet czéljainak emelésére a költségvetésben 20.000 forint van fölvéve; azonban én azt hiszem, hogy ezen 20.000 forint csak akkor fog megfelelni a czélnak, ha helyesen használtatik föl. Nem tudom, hogy a t. belügyminiszter úrnak mi szolgál alapúl ezen 20.000 forint felhasználására, kiknek tanácsát veszi igénybe; de mindenesetre tekintettel lesz arra is, hogy ezen 20.000 forintból egy rész a vidéki nyugdíjintézetnek is jusson. Mert nem tudom, hogy a magyar szinészegyesületnek szánt 5000 forintból fordít-e valamit erre a vidéki nyugdíjintézetre. Annyit tudok, hogy a múlt költségvetésből kifolyólag 5000 forintot adtak a vidéki nyugdíjintézetnek, de ez nem ily czím alatt volt a költségvetésbe beállítva, hanem úgy tudom, az udvartartási kiadások azon részéből volt kihasítva, mely a szinművészetre fordíttatik. Én mindenesetre felhivom a t. belügyminiszter úr figyelmét ezen ügyre, a vidéki szegény és elaggott szinészek segélyezésének ügyére. Ezeknek a száma körülbelül százra rug és csak egy részük van abba a vidéki menházba fölvéve. Ez a nyugdíjintézet is — a mint méltóztatik tudni — deficzittel küzd, alig képes a legkezdetlegesebb igényeknek megfelelni. Nagyon megfelelne a segélyezés czéljának, hogy ha ez kapcsolatba hozatnék ezen vidéki nyugdíjintézet segélyezésével, de nagyon természetes, — a mint említettem is, — hogy ezen 20.000 forintnyi segélyezés csak akkor lesz hatékony, ha elosztása czélirányosan történik.

A szinészegyesület, melyet a t. belügyminiszter úr felhivott, nagyon beható munkálatot terjesztett a belügyi kormány elé. Én ezen munkálatot a t. kormány becses figyelmébe ajánlom; nagyon helyeslendő az a rendszer, a melyet ezen memorandum követ, midőn az egész országot — kivéve Pozsonyt, Szegedet, Aradot, Debreczent és Kassát — szini kerületekre akarja osztani. E szini kerületekben levő városokban fölváltva tarthatna a magyar szintársulat előadásokat. Másrészt kikerekítendők ezen szini kerületek, hogy ugyanazon szintársulatok, a melyeknek módjukban van helyes előadásaikkal magyar városokban és magyar vidékeken eredményt felmutatni, arra utaltassanak, hogy nemzetiségi vidékeken is a magyar nemzeti szellemet terjeszszék. A tervezetnek ezen része tehát, a mely az országnak szini kerületekre való

Digitized by Google

osztását javasolja, azt hiszem, a t. belügyminiszter úr támogatásával is találkozni fog.

Ugyancsak ez a memorándum egy másik, fontos körülményre is felhívja a t. miniszter úr figyelmét, tudniillik a budai várszinház kérdésére. Nagyon sajnálom, hogy a budai szinháznak kérdése vagy nem, vagy csak nagyon mellékesen érintetik itt e házban, pedig a magyar szinészet, ha valahol, úgy a múltban Buda városában nagyon hódított nemzeti erejével és nagyon előmozdította a Buda városában keletkezőben levő magyar szellem keletkezését, ennélfogva nagyon helyes azoknak a felfogása, a kik nem akarnak letenni arról, hogy a szinművészet nemzeti és kulturális czéljainkra itt is felhasználtassék, hanem odatörekednek, hogy igenis, kellő intenzivitással azoknak emelésére hassunk. És helyes azoknak a törekvése is, a kik azt mondják: a budai várszinházat egyesíteni kell a budai szinkörrel és így Buda városában egy állandó szinházat kell létesíteni, a mely úgy télen, mint nyáron előadásokat tartván, állandó fluktuáczióban tartaná a magyar nemzeti szellemet a budai részen. Méltóztatik tudni az igen tisztelt belügyminiszter úrnak, hogy a budai várszinház mostani fentartása kapcsolatban a nemzeti szinházzal úgyis nehézségekbe ütközik. Az előadások csak nagyon kelletlenül folynak; úgy látszik, a nemzeti szinház tagjai részéről valóságos áldozat, ha oda átmennek és kimerített erejüket, a melyet a nemzeti szinházi előadásokra kell fordítaniok, ezen előadások annyira igénybe veszik, hogy nem szivesen mennek át Budára. Különben is a javadalmazás oly csekély, hogy azt csak egyszerű zsebpénznek tekintik, a nélkül, hogy az reájuk anyagi ingerrel birna. És így nagyon természetes, hogy csakis az erős kötelességérzet az, a mely a budai várszinházban az előadásokat fentartja. Mindenesetre tehát oda kell törekedni, hogy egy állandó szinház fentartása által a fővárosnak ezen még nem egészen magyar részében a magyar nemzeti szellem fentartassék és fejlesztessék.

Ezeket kivántam megjegyezni, és tekintettel arra, hogy a vidéki szinészet rendezése fontos, kulturális missziót képez Magyarországon, hogy nekünk nemcsak politikai eszközökkel és fizikai erővel kell a magyarságot terjeszteni, hanem a művészetnek rendelkezésünkre álló sokkal könnyebb eszközeivel is, a melyek észrevétel nélkül beleviszik a magyar érzést, a magyar szót a szivekbe, mint azt az utolsó húsz év alatt a fővárosban tapasztaltuk, minthogy mondom, a vidéki szinészetnek, ezen fontos kulturális és nemzeti tényezőnek rendezését máig sem tudtuk elérni, annak daczára, hogy ez irányban utasítás is történt: ennélfogva a következő határozati javaslatot vagyok bátor a t. háznak benyújtani: *(Halljuk! Halljuk! Olvassa:)* »Utasittatik a belügyminiszter, hogy a vidéki magyar szinészet rendezése tárgyában mielőbb javaslatot terjeszszen a ház elé.« *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Öt perczre felfüggesztem az ülést.

(Szünet után.)

Elnök *(csenget)*: Kérem, tessék helyöket elfoglalni.

Az ülést újra megnyitom.

Lehoczky Vilmos jegyző: B. Nopcsa Elek!

B. Nopcsa Elek: Molnár János főtisztelendő úr, t. képviselőtársam egyáltalában nem szavazza meg a szubvencziót a szinházaknak azon indokoknál fogva, melyeket nagyon szép beszédében előadott. De bocsánatot kérek t. képviselőtársamtól, ha azt merem állitani, hogy szép beszédében talán igen feketén ecsetelte az ügyet, igen feketére festette a szinműirodalom dekadenczióját; mert higyje meg t. képviselőtársam, hogy egyáltalában a magyar szinműirodalom iránya nem oly erkölcstelen, mint a hogy ecsetelni méltóztatott, de a külföldi irodalomé sem. Hisz nagyon jó franczia darabokat is adunk a nemzeti szinházban. Úgy látszik, a főtisztelendő úr és t. képviselőtársam csak informácziók után járt és theóriából beszélt. *(Derültség. Zaj. Elnök csenget.)* Vannak igen szép erkölcsös franczia darabok. Ott van például, »Abbé Constantin«, melyben a lelkipásztor úgy van ecsetelve, hogy jobban és szebben ecsetelni ezt nem lehet. Ott láthatja t. képviselőtársam mi az igazi felebaráti szeretet, az igazi keresztény katholikus toleranczia. Ajánlom t. képviselőtársamnak, nézze meg egyszer »Abbé Constantint«. *(Tetszés jobbfelől.)*

Különben a szubvenczió eltörlésével nem érné el azt a czélt, melyet t. képviselőtársam nagyon szép beszédében jelzett, tudniillik az erkölcsiség emelését. Mert a szubvenczió megtagadása vagy nagyon alacsony művészi nivóra sülyesztené a szubvenczionált szinházakat, vagy azok egyikét vagy másikát be kellene csukni. Ennek az volna következménye, hogy a szinházlátogatáshoz szokott közönség elmenne az orfeumokba, a Folies Caprice-be, vagy egyéb café-chantant-okba, a mi, azt hiszem az erkölcsiséget t. képviselő úr szerint sem emelné. De ugyanez okból nem lehetne a helyárakat sem felemelni, mert ez ugyanoda vezetne, mint a szubvenczió megtagadása.

Gróf Benyovszky Sándor t. képviselőtársam a nemzeti irányt nagyobb mérvben kivánja előtérbe helyezni a nemzeti szinháznál. Az idő rövidsége miatt nem olvashatom fel az egész

Digitized by Google

műsort, csak megjegyzem általánosságban, hogy az 1896. évben összesen 9 eredeti magyar darab adatott elő, ezek közt két egyfelvonásos és hét egész estét betöltő. Ezzel szemben előadatott kilencz idegen ujdonság és pedig öt egyfelvonásos és négy egész estét betöltő. Azt hiszem, ebből a statisztikai kimutatásból tünik ki legjobban, hogy a nemzeti szinházban a nemzeti szinműirodalmat leginkább pártoljuk. De egészen mellőzni, mint gróf Benyovszky Sándor t. képviselőtársam említeni szives volt, nem lehet az idegen termékeket, hanem külföldi elsőrangú darabokat, melyek nagy sikert értek el, kell hogy előadjunk a nemzeti szinházban ép azon okoknál fogva, melyeket bátor voltam a magyar királyi operaház tételénél tartott felszólalásomban elősorolni.

Rátkay László t. képviselőtársam főképen azt hangsúlyozta, hogy a nemzeti szinháznál nem szabad csakis a pénzügyi tekinteteket szem előtt tartani. Hát csakis ezeket nem is szabad szem előtt tartani, de ezeket szem elől téveszteni egészen határozottan helyes művezetésnek nem nevezhető; nem azért, mert annyira szoros összefüggésben van a pénzügyi helyzete egy szinháznak a művészet helyzetével, hogy egészen ezt szem elől téveszteni nem szabad. Hiszen csak akkor tudjuk fizetni a művészeket, az elsőrangú művészeket, ha bizonyos bevételeink vannak, csak akkor tudunk helyesen, jól kiállítani darabokat, egyes szinműveket, ha erre elegendő pénzünk van. Egyébiránt legyen meggyőződve t. képviselőtársam, hogy a mennyire lehet, eleget teszünk a nemzeti szinházban az ő szempontjainak is. Sokszor biztosan tudjuk, hogy egyik vagy másik eredeti szindarab nem fog telt házat csinálni, és csak veszteséggel fogjuk előadhatni, és mégis előadjuk.

Rátkay László t. képviselő úr egy nagyon helyes dolgot is felhozott, tudniillik, hogy az idegen szinműírók darabjait ne csak Eirich bécsi ágenstől vegyük meg, hanem iparkodjunk arra, hogy az egyes szinműírókkal érintkezésbe lépve, ezektől a külföldi darabokat mindjárt a nemzeti szinház számára megnyerjük. Ebben nagy előmenetelt konstatálhatok. Utóbbi időben úgy a franczia, mint a spanyol irodalom termékeit — például Echegaray darabjait — egyenesen az illetőktől veszszük meg, és így Eirich bécsi ágens már csakis a német darabokra mérvadó.

Nem akarom a t. képviselőházat felszólalásommal hosszasabban igénybe venni *(Halljuk! Halljuk!)* és legfeljebb csak azt mondhatom Visontai t. képviselőtársamnak, hogy igazán nagyon helyes úton indúlt meg, midőn azt mondja, hogy megszünhetnék a szubvenczionak azon része, a mely az ösztöndíjasokra szól, vagy legalább is nagyon kevés kellene, ha a vidéki szinházak nagyobb mérvben volnának segélyezve. Tény az, hogy főképen a magyar királyi operánál a vezetést az teszi oly óriási nehézzé, hogy Magyarországon csak egy operaház van, a magyar királyi operaház, és mégis Budapest közönsége, a mely annyira finom műízléssel bir, megkövetelheti azt, hogy ezen egyetlen magyar opera elsőrangú opera legyen; ez pedig nagyon természetes, a legnehezebb problemák egyike.

T. képviselőház! Méltóztatnak tudni, hogy az intendáns állása egyike a legexponáltabb állásoknak és bizony nem valami kényelmes; mert hiszen, ha egy művésznő lemond, levonják neki a szerződésileg kikötött pönáléját, az intendáns biztosan tudja, hogy egyik vagy másik hirlap őt, vagy a szinháznak igazgatóságát fogja felelősségre vonni. Ha egy művésznő oly szerepet óhajt, a mely nem neki való és másnak osztja ki az igazgatóság, úgy biztosan támadva leszünk. Ha egy művész szerződési kötelezettségének eleget nem tesz s az intendatura s az igazgatóság a legnagyobb erélylyel kénytelen arra törekedni, hogy a szerződésnek érvényt szerezzen, mert ezáltal nemcsak művészi, hanem anyagi kárt is okoz, azt látjuk, hogy a sajtó és a közvélemény egy része nem az igazgatóságot, hanem igenis az illető engedetlen művészt támogatja, és ha egyik vagy másik szinész nem felel meg többé feladatának és szerződése lejárta után nem lesz többé szerződtetve, akkor megint az igazgatóságot, az intendánst, egy szó mint száz, mindenkit, a sajtó egy része legalább a legnagyobb mérvben megtámad. Én ezekből a támadásokból — méltóztatik talán eddig is tudni — nem sokat csináltam, nem vettem számba; legyen meggyőződve a t. képviselőház, hogy ezután sem fogom számbavenni, hanem haladni fogok egyenesen azon úton, a melyet magam elé tűztem, és az az út nem lehet egyéb, mint azon czélra vezető, a melyet mindig szem előtt tartottam, s a melyet el akarok érni, tudniillik az, hogy a két műintézet művészi szinvonalának emelésével odatörekedjem, hogy mindkét műintézet minden ízében magyar nemzeti legyen. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Kérem a tétel elfogadását.

Lakatos Miklós jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem szándékozom hosszasabban a vitában részt venni, de nehány mozzanatra — és nehogy egy közbeszólásom félreértessék — kénytelen vagyok nehány szóra a t. ház szives figyelmét igénybe venni. Az első dolog, a mit meg kell jegyeznem, az, hogy az itt szőnyegen levő kérdés parlamenti tárgyalására vonatkozólag szerintem nem egészen helyeselhető parlamenti gyakorlat kezd lábrakapni. Én nagy örömmel *(Halljuk!)* és mindig lelki élvezettel hallom mélyen tisztelt képviselőtársamnak, a ki egyúttal intendáns is,

Digitized by Google

előterjesztéseit és objektiv fejtegetéseit, és örömmel veszem, ha egyik-másik nézetében, eszméjében osztozhatom is; azonban, t. ház, lehetetlen a parlamenti tárgyalások helyessége szempontjából észre nem venni azt, hogy a mi igen tisztelt képviselőtársunk itt mindig mint intendáns szólal fel; saját eljárásának verifikációja, saját czéljainak, törekvéseinek programmja, ez képezi felszólalásainak tárgyát. Úgy tűnik fel, mintha a belügyminiszteriumban egy másik, szinügyi politikai államtitkár lenne.

Én, t. képviselőház, nem vonom kétségbe addig, míg az inkompatibilitás esete fenn nem forog, hogy a képviselőnek joga, sőt kötelessége is a hatáskörébe tartozó kérdésekkel foglalkozni, de ott, a hol a felelősség törvényei alkalmazandók, ott beszéljen a miniszter úr, vagy az államtitkár úr, a kit politikai felelősség terhel. *(Mozgás jobbfelől.)* Igen, t. uraim, én nem is tagadom: a képviselők közötti személyes vonatkozások, baráti viszony stb. nem ritkán feszélyezők arra, hogy egy köztünk levő képviselőnek működését bírálat tárgyává tegyük, holott nem ő a felelős, nem ő, az alantas, mindenesetre alárendelt közeg; *(Helyeslés a baloldalon.)* ellenben felelős az itt levő miniszter és államtitkár.

T. ház! Én nem akarok ebből semmiféle konkrét konkluzumot most levonni, de ez a felszólalásom talán mégis elégséges lesz arra, hogy a jövendőben a szinházak programmjait, az operának és a nemzeti művészetnek nagy kulturális kérdéseit onnan szellőztetni fogjuk hallani. Onnan akarom a programmot hallani, a hol az politikai felelősséggel is jár. Az, t. ház, hogy relegáljuk az intendáns-képviselőre a politikai felelősséget, szerintem semmiféle körülmények közt nem volna helyeselhető dolog. Ennyit akartam erre vonatkozólag megjegyezni.

T. ház! Igen figyelemre méltó azon felszólalás, a melyet Rátkay László t. képviselőtársunktól a mai napon hallottunk. Azokhoz az érvekhez, a melyeket ő az orfeumokkal és hasonló intézményekkel szemben felhozott, alig van valami mondani valóm; mert hiszen a kinek a magyar művészet és a magyar közerkölcsiség magasztos érdekei iránt a legkisebb érzéke van, annak Rátkay t. képviselőtársam teljesen eleget mondott. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De, t. ház, lehetetlen rá nem mutatni erre a sajátságos nizusra, — és épen ezzel akarom Fenyvessy Ferencz t. képviselőtársamnak felszólalását támogatni — lehetetlen rá nem utalni arra a sajátságos nizusra, hogy ugyancsak a nemzeti szinháznak és operának a képviselői, a t. belügyminiszter úr és államtitkárja, a kik itt az intendáns által elpanaszolják nekünk az operának és a nemzeti szinháznak sérelmes helyzetét, a másik kézzel ugyanaz a belügyminiszter, a kinek a reszortjába ez a kérdés tartozik és államtitkárja, mindent elkövet és elkövetnek arra, hogy ezen szinházaknak az exisztencziáját lehetőleg problematikussá tegyék. Ha valami, úgy különösen ez indokolja, hogy ezen kérdések ne a belügyi tárczánál, hanem a kultusztárczánál kezeltessenek, hogy az olyan rendőri szempontból kezelt intézményekkel, mint az orfeumok, chantantok stb. a művészetnek prostituálására, ne kerüljenek egy kezelés alá és ne egy és ugyanazon a lapon emlegessük a rimáknak művészetét az istennők művészetével.

De, t. ház, tovább megyek. Hogyan egyeztethetem én azt meg az operaházra szánt nemzeti nagy áldozatkészséggel, hogy csak a legutóbb is tapasztaljuk, hogy a fővárosban közvetlenül a két szinház közé beékelnek egy párisi mulatót? Miért épen oda, holott csak épen oda nem lett volna szabad azt beékelni? Hiszen ez hatóságilag engedélyezett olyan konkurrenczia a szinházaknak, a mit lehetetlen kevésre becsülni. Hiszen az, a kiben van érzék a művészet iránt, az talán nem tántorodik meg, hogy mikor a népszinházba akar menni, vagy el akar menni a nemzeti szinházba, a párisi mulatóra bukkanván, abba menjen; de az a közönség, mely a magasabb művészet iránt nem bir oly érzékkel és érdeklődéssel, az mintegy önkéntelenül becsábíttatik oda.

Latkóczy Imre államtitkár: A főváros engedélyezi!

Polónyi Géza: A főváros engedélyezi a szinházat magát, de a rendőrségnek beleszólása van, ezt méltóztatik tudni. Ezenfelül az ilyen intézmények tekintetében a törvényhatóságot kötelező törvény alapján minden szinházengedélyezési kérdés felmegy a belügyminiszteriumhoz és ha egyéb nem volna, a rendőrség útján is módjában volna a belügyminiszter úrnak, hogy a fővárossal szemben is megakadályozza az ilyent. Hiszen ott is történhetnek hibák, visszaélések, — nem állítom, hogy épen ez, — és ilyenkor arra való a belügyminiszter főfelügyeleti joga, hogy az ilyen ne tétessék lehetővé. Mihelyt, t. ház, a kultusz-tárczába tartoznak ezek a dolgok, nem fog az a diszharmónia előállani, a mi most szemünk előtt áll.

Még egy van, t. ház, a miről szólani akarok és ez az én közbeszólásom. Fenyvessy Ferencz t. képviselőtársam szólt arról, hogy milyen nagy szerencsétlenség Magyarországon, hogy az emberek csak a Hungáriába járnak zenét élvezni.

Nagyon röviden végezhetek ezzel a kérdéssel. Valóban szerencse, hogy Magyarország múltjából a régi dicsőségre való legalább az a valami, a mit czigányzenének nevezünk, megmaradt. Az a húr, t. ház, mikor megrezdül, zeng tetteket, hogy a költő szavával éljek: zengi

Digitized by Google

a haza szebb jövőjét, a lányka szerelmét és hősi babért.

T. ház! Ez a czigányzene a magyarnak nemcsak muzsika, hanem történet is, és a magyar ritmus a hazafias érzelem világában elvezeti a dicsőség múltjába és elvezeti azokhoz a hagyományokhoz, a melyeket mindnyájan kegyelettel őrzünk. Hiszen valóságos szerencse, hogy Magyarországon van ilyen, a zenével különlegesen foglalkozó kasztunk. Ezeket a czigányokat tessék fölhasználni arra, hogy igenis ezen zeneérzék, a melyet születve hoznak magukkal, kellőleg fejlesztessék. A mit én mondtam, t. képviselőtársam, az én közbeszólásom, nem az, hogy én esetleg kicsinyíteni akarnám az általam nagyon is jól ismert értékét annak, hogy a zeneművészet iránt fogékonysággal viseltessünk, hanem az én közbeszólásom arra vonatkozott, hogy mindig jobb, ha magyar ember a Hungáriába jár jó czigányt hallgatni, mintha verkliseket kellene hogy hallgasson. Arra pedig, hogy én e tekintetben szakértő vagyok, mert én mindig egy nótát fújok, elismerem az összehasonlítás jogosúltságát, teljesen így van. Én mindig egy nótát fújok, t. képviselőtársam mindig más nótát fúj. *(Derültség.)* De én, t. képviselőtársam, a muzsikusban is jobban szeretem azt, a ki egy nótát, de mindig jól fúj, mint a ki mindig más nótát, de mindig rosszúl fúj. *(Derültség.)*

Egyébként, t. képviselőtársam, a magyar czigánynak panegiriszt zengeni már nem kell; a magyar czigány a zene művészetével nagy hódításokat tett mindenfelé; *(Felkiáltások: Chimay hercsegné! Élénk derültség.)* ezek a czigányok bebizonyították, hogy jól hegedűlnek. *(Élénk derültség.)* Hát, t. képviselőtársam, ne igyekezzünk a magyar közéletnek még egyes megmaradott darabjait elvonni attól az élvezettől, mert nekünk még mindig jól esik, ha egy-egy Rákóczi-korabeli motivum mellett legalább őszintén lelkesűlhetünk, ha úgy kell, bor mellett is, de mindig a hazáért. Ezt tartottam szükségesnek elmondani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Fenyvessy Ferencz t. képviselő úr személyes kérdésben kér szót.

Fenyvessy Ferencz: Személyes kérdésben kérem a t. ház szives türelmét egy pillanatra, mert hiszen magához a kérdéshez, ha az elnök úr lesz szives megengedni, később vagy máskor fogok szót kérni. Igen tisztelt képviselőtársam, Polónyi Géza egy közbeszólásra reflektált s mint egy politikus verklis felemlítette az én nevemet, hogy én mindig más nótát fújok. Ebben semmi sérelmes rám nézve nincs, a tárgyhoz képest kell mindig más nótát fújni és én elismerem, hogy a t. képviselőtársam mindig egy nótát fúj, de mindig hamisan.

Elnök: Az idő előrehaladván, a vita folytatása a holnapi ülésre marad. A holnap 10 órakor kezdődő ülés napirendje az lesz, a mi a mai ülésre ki volt tűzve s a miniszterelnök felkérése folytán bejelentem a háznak, hogy ő a holnapi ülés végén Kossuth Ferencz képviselő úrnak interpellácziójára felelni fog. Ez lesz a holnapi ülés napirendje. Hozzájárúl a ház? *(Helyeslés.)* Kimondom, mint a ház határozatát és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 45 perczkor.)

Digitized by Google

40. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi február hó 4-én, csütörtökön,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Feliratok bemutatása. — Pénzügyminiszter benyújtja egy törvényjavaslatát az 1868 : XV. törvényczikk módosításáról. (Kis lotto eltörlése.) — Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza. — Napirend. — Miniszterelnök válasza Kossuth Ferencz interpellácziójára az orosz kanczellár látogatásai által teremtett politikai helyzetről.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, Perczel Dezső, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, b. Fejérváry Géza, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Josipovich Géza jegyző úr. A javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Lehoczky Vilmos, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Lakatos Miklós jegyző úr.

Kérem, hallgassák meg a múlt ülés jegyzőkönyvét.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa az 1897. év február hó 3-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Nincs észrevétel a jegyzőkönyvre? A jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom Csíkmegye közönségének feliratait: az államépítészeti hivataloknál mutatkozó hiányok tárgyában és az ipartörvény, 1884. évi XVII. törvényczikk, módosítása iránt.

Kiadatik a kérvényi bizottságnak tárgyalás és jelentéstétel végett.

Lehoczky Vilmos jegyző: Lukács László pénzügyminiszter!

Lukács László pénzügyminiszter: T. ház! A lottó-jövedékről szóló 1868 : XV. törvényczikk módosításáról (Irom. 95) a törvényjavaslatot indokolásával együtt van szerencsém ezennel beterjeszteni. Kérem, méltóztassék azt előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasítani. *(Éljenzés.)*

Elnök: A beadott törvényjavaslat kinyomatását és szétosztását a ház elrendeli és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasítja.

Következik a belügyi tárcza (Irom. 47) költségvetésének folytatólagos tárgyalása.

Lakatos Miklós jegyző: Gróf Zichy Jenő!

Gr. Zichy Jenő: T. ház! A tegnapi napon elhangzott beszédekre és javaslatokra, noha azok konkrét formában nem terjesztettek elő, kívánok néhány megjegyzést tenni, mert azokat én nem fogadhatom el. Rátkay László és utána Polónyi Géza t. képviselőtársam azon óhajnak adott kifejezést, hogy a szinházak adminisztrácziója vétessék ki a belügyminiszteriumból és tétessék át a kultuszminiszterium reszortjába.

Madarász József: Ez már régi kívánság!

Gr. Zichy Jenő: Ha arról volna szó, hogy egy szépművészeti miniszteriumot tudnánk létesíteni, a mint más kulturállamban van, akkor én szívesen hozzájárulnék ahhoz, s akkor abban a képtárak, muzeumok, az azokkal kapcsolatos egyéb intézetek és a szinházak is bele lennének illeszthetők. Minthogy azonban ez most

Digitized by Google

nem lehetséges, óhajtom, — és remélem, hogy az idővel nálunk is így fog történni, — de addig kivánom, hogy a szinházak a belügyminiszterium hatásköre alatt maradjanak. De ha át is tennők a kultuszminiszteriumhoz, mit érnénk ezzel? Azt, hogy ottan ismét hosszú időt veszítenénk el a különféle tanulmányozásokkal és ankétekkel. A belügyminiszteriumban ismerik már minden baját az ügynek; évek óta foglalkoznak vele; tudják, hogy mi a hibája, árny és fényoldala; tudják, hogy azon miként lehet segíteni, hogy lehet a nemzeti szinházat megóvni azon nem mondom, hogy konkurrens vállalatoktól, mert ezt a szót nem akarom applikálni, de nem is lehet, de más e fajta és a müizlés színvonala alatt álló intézetekkel szemben.

Az iránt nem volt, a mint nem is lehet véleményeltérés, hogy Magyarországon a színművészetnek igenis nagy kulturmissziója van, és épen azért én a vidéki szinészet rendezését és javadalmazását helyesnek és szükségesnek tartom. De épen azon szempontból, mert a vidéki szinművészetet pártolom és segélyezni akarom, még fokozottabb szempontból, még fokozottabb mértékben ez az álláspontom a fővárosi szinészetre is. Ott van a nemzeti szinház; nem akarok én az előadásokról szólani, azokról már tegnap nyilatkoztam. Ebben a közönség egy oly magas nivón álló művészeti élvezetet lel, a mely a maga nemében csak a legmüveltebb államokban lelhető fel, úgy, hogy e tekintetben sokkal magasabbra emelkedtünk, mint bármely más kulturintézményünkkel és itt nem zárkózhatom el az előtt, hogy elismerésemet ne fejezzem ki azon tagokkal szemben, a kik temérdek mizériájuk közepette, a melyeket a sors csapásai reájuk mérnek, feladatuk magaslatán állva, ihletettséggel és odaadással fáradoznak ezen intézmény emelésén és kötelességük teljesítésében. De szólani kivánok magáról a szinház épületéről. A nemzeti szinház hatvan évvel ezelőtt, tehát egy évvel az árvíz előtt épült és ma is abban az állapotban van. Nem felel az meg sem az esztbetika, sem a technika kivánalmainak. Ha megnézzük a szinházat, ott van mindjárt a bejáratnál egy ruhatár, a mely egy abszurdum; ha bemegyünk a nézőtérre, és a szinpadot nézzük: látjuk, hogy nincsen annak semmi mélysége, a miért is nem lehet egy Shakespeare-darabot, vagy egy »Fra Girolamot« megfelelően előadni, a hol ötven, hatvan embernek kellene egyszerre mozogni, a mi teljesen lehetetlen. Ma már a szinművészet annyira fejlődött, hogy a szemtávlat nagyban közbejátszik az előadás hatására. De nézzük meg a szinház belső szervezetét. A szinpad mögött meg sem fordulhat az ember; tessék benézni az öltözőkbe, *(Derültség.)* azok valóságos »dunklinak« illenek be. *(Igaz! Úgy van!)* Így vagyunk a készlettárral és minden egyéb a szinházaknál szükséges mellékhelyiségekkel. Én nem ismerem eléggé a technikus kifejezéseket, de én megnéztem egy párszor azt a szinházat, mert van ott néhány jó ismerősöm és barátom és mert érdeklődöm minden ilyen kulturintézet iránt és azt látom, hogy ott tarthatatlan az állapot. Erről beszél az egész világ; mindenki mondja: ez így nem maradhat; halljuk azt, hogy akarnak valamit tenni, de az, a mit tenni akarnak konkrét formát nem nyer.

Én arra kérem a t. házat, ne párt- és ne politikai szempontból nézze ezen intézetet, hanem tekintse itt tisztán és egyedül a kulturintézet fejlődését, a melyre szükségünk van, és a melynek reánk, pártatlan támogatásunkra szüksége van. Arra kérem tehát a t. miniszter urat és a t. házat, szíveskedjenek határozati javaslatomat meghallgatni s azt megszívlelve elfogadni. *(Halljuk! Halljuk!)* Határozati javaslatom így hangzik:

»Utasíttatik a kormány, hogy a lehetőségig a nemzeti szinház tulajdonában lévő telek felhasználásával tegye tanulmány tárgyává egy új nemzeti szinház épitését állami költségen, mely a szinpadi technika és a szinművészet iránt táplált igényeknek megfelel s ezen tanulmány müszaki és költségvetési eredményéről tegyen a képviselőháznak jelentést.« *(Általános helyeslés.)*

Én nem szorítkoznám arra, hogy épen azon helyen történjék az épitkezés; azért mondom határozati javaslatomban, hogy a »lehetőségig«. Financziális szempontból ez kivánatos volna; ehhez a helyhez már a nagy közönség hozzá van szokva és csakugyan kitünő jó hely; de hogy ha itt nem volna lehetséges az épitkezés, a régi kuriával szemben volna egy másik telek, mely erre a czélra megfelelő volna.

Ebből a szempontból nem kötném meg a miniszter úr kezét, s kérem intézkedjék e tekintetben belátása szerint, de kérem, ne odázza hosszú időre ezen, majdnem mondhatnám, szégyenletes állapot megszüntetését. *(Általános helyeslés.)*

Lehoczky Vilmos jegyző: Fenyvessy Ferencz!

Fenyvessy Ferencz: T. ház! *(Halljuk!)* A tegnapi napon az idő előrehaladottsága miatt nem juthattam szóhoz, s így nem tehettem meg igénytelen észrevételeimet azokra nézve, a mik a megindult új vitában itt felhozattak. Részben ez okból, de részben azért is, hogy gróf Zichy Jenő t. képviselő úrnak imént felolvasott s a ház asztalára letett határozati javaslatára észrevételt tehessek, bátor vagyok szót kérni, s a t. ház türelmét pár perczre igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Digitized by Google

Gróf Zichy Jenő t. képviselő úr határozati javaslatára beszédem végén leszek bátor megtenni igénytelen, szerény megjegyzéseimet; de mielőtt arra áttérnék, pár szóval meg kell emlékeznem azokról, a mik tegnap e házban elmondattak. *(Halljuk! Halljuk!)*

A nemzeti szinművészetnek három ügye tartozik az operaházon kivül az állam gondozása alá: a kolozsvári szinház dotációja, a vidéki szinészet segélyezése és végül a nemzeti színház szubvenciója. Az elsőt illetőleg tegnap Hegedüs Sándor t. barátom és képviselőtársam nagyon helyesen indokolta, hogy miért kell, miért kellene és miért volna helyes és szükséges a kolozsvári színházat államosítani. E részben osztozom ugyan azon indokokban, a miket Hegedüs Sándor t. képviselőtársam szives volt előhozni; de én tovább megyek, mert nem főleg azon különben nagyon figyelemre méltó nemzeti politika egyedül az, a mi a kolozsvári színház államosítását kivánja, hanem tisztán és főleg praktikus indokok teszik ezt szükségessé. *(Halljuk! Halljuk!)* Például itt van a magyar királyi operaszinház. Mindig felhangzik az a vád s ezt az intendáns úr legjobban tudja, hogy nincs elég magyar erő, hogy kénytelen-kelletlen drága pénzért idegen művészeket kell alkalmazni. Mi ennek az oka? Tisztán az, hogy a magyar királyi operaháznak nincsen előkészítő iskolája. Az operaház, meg a nemzeti színház is, erőit az országos zeneakadémiából és a szinészeti akadémiából nyeri. Az országos zeneakadémia nagyon használható erőket termel, de a kik onnan kijönnek, még nem annyira kész erők, hogy azok egy nagy szinházban felléphjenek. Nekik játszani és énekelni kell először tanúlni, Magyarországon azonban abszolute nincsen hely arra, a hol tanúlniok lehetne. Könnyü a külföldnek, különösen a nagy német nemzetnek a szini erőket kiképezni, hiszen a német birodalomban huszonöt udvari szinház van, azonkivül a német nyelven beszélő szinészeknek egy egész nagy világ áll rendelkezésükre, nemcsak a német birodalomban, az apró herczegségekben, hanem magában Ausztriában is Grácztól kezdve Münchenen, Drezdán, Weimaron, Boroszlón keresztül Hannoverig, de a magyar énekeseknek abszolute nincs előkészítő iskolájuk.

Thaly Kálmán: Azok is kimennek!

Fenyvessy Ferencz: Igen jól méltóztatott közbeszólni. Nékik németekké kell válniok, német előadásokat kell tartaniok. Ha jó a hangjuk, ott tartják, vagy ha visszaeresztik, rossz hanggal térnek haza. Itt volna egy jó alkalom, bár elismerem drága, a mely nagy terhet vonna magára a kormányra, de előbb-utóbb ezen segíteni kell azáltal, hogy az egyetlen nagyobb szinházát az országnak, a kolozsvárit, egyúttal egy kis operaházzá alakítsák át, a melyet, ha állami kézre megy át, igen szépen be lehetne rendezni egy kis opera-szinházzá. Itt azután ki lehetne képezni a fiatal énekeseket, a kiket később, ha ki lesznek képezve, az operaház készségesen fogadna fel.

A magam részéről is csatlakozom Hegedüs Sándor t. barátom véleményéhez, és a mennyiben a pénzerő megengedné, kérem a t. kormányt. hogy a kérdést megoldani sziveskedjék. Ez az egyik.

A másik, a mi állami gondozást igényel, a vidéki szinészet kérdése. Elismeréssel kell hogy adózzak a t. belügyminiszter úrnak, a ki az idei költségvetésben felemelte a szubvenciót, és a tavalyi 10.000 forint helyett 20.000 forintot kért megszavaztatni a törvényhozástól. Ez is szép és elismerésre méltó cselekmény. De én nemcsak az anyagi szubvencióban keresem és találom a vidéki szinészet fejlődését, a mely ma igazán nyomorúlt helyzetben van, a melynek különösen a művészeti nivója annyira sülyedett, hogy sok helyütt valósággal botrányosak az előadások. Pedig ha valahol, Magyarországon van rendkivül nagy kulturmissziója a vidéki szinészetnek. Én nem bánom annyira, ha tősgyökeres városokban nem tud megélni esetleg a magyar vidéki szinészet, de a nemzetiségi helyeken, a hol például német vagy szerb szinházak vannak, ott egyenesen a nemzeti kulturpolitika követeli, hogy a magyar előadások sokkal vonzóbbak, előkelőbbek és fényesebbek legyenek, minők a németek, hogy a németajkú polgárokat oda csalogassák és megtanítsák a mi magyar nyelvünket elsajátítani és népszerüvé tenni. Botrányos állapotok vannak például az úgynevezett vidéki országos szinész egyesületnél is, azok alig tűrhetők tovább. Én magam is voltam a vidéki szinész urak kegyelméből a választmány tagja, ki ugyan hamar ott hagytam őket, de soha életemben szebb czímem nem volt, mint akkor, mert akár ráirathattam volna vizitkártyámra: »a magyar országos szinész-egyesületnek kormánytanácsosa«. *(Derültség.)* A czímet sajnálom, de az állást nem bánom. Itt, t. képviselőház és t. belügyminiszter úr, a szó teljes értelmében botrányok botrányokra halmozódnak. Legjelesebb erejét, az elnököt, ki miniszteri osztálytanácsos, kiballottirozták abból az egyesületből csupa rágalmak, intrikák folytán. Ma egészen forradalmi állapotok vannak abban az egyesületben, úgy, hogy szerintem, bármennyire abszolut eljárásnak a színében tünnék is ez fel, egy cseppet sem kellene azon megütközni, ha egyszer az igen tisztelt belügyminiszter úr reájuk csapna, az egyesületet, a mennyiben az alapszabályok engednék, magasabb állami szem-

Digitized by Google

pontból feloszlatná és kiküldenének egy erélyes kormánybiztost, a ki talán majd elbánna velük.

A vidéki szinészet ügyét nemcsak kulturai szempontból, a mire nézve ismételten elismerem a miniszter úr érdeklődését, hanem főleg erkölcsi szempontból rendezni kell. Én csinálnék egy központi kormányzatot állami kezelés alatt, a mellett arra helyezném a súlyt, a mit már előbb elmondani bátor voltam, hogy a nemzetiségi vidékeken: Temesvárott, az erdélyi részeken, a Dunántúl, a felső részeken, Sopronban, Pozsonyban stb. egy erőteljes, előkelő, tisztességes magyar szintársulat szerveztetnék s azt gyámolítanám, hogy így közvetve tudnánk hódítani okosan a magyarságnak.

Végül, t. ház, még egy kijelentéssel tartozom a szinügynek, a mely iránt előszeretettel viseltetem, és ez a nemzeti szinházra vonatkozik. Talán nem szólaltam volna fel, mert a miket elmondani bátorkodtam annyira ismeretesek, hogy alig érdemelték meg a t. ház figyelmét, de a tegnapi napon gróf Benyovszky t. képviselőtársam olyan vádat emelt, a melyet e házban a leghatározottabb visszautasítás nélkül hagyni nem szabad.

Az igen tisztelt képviselő úr azt volt szíves állítani, hogy a nemzeti színház nem felel meg nemzeti czéljának, mert nem eléggé nemzeti. E vádat — s ez nem akar sértés lenni — nem tagadom, némileg enyhíti az, hogy az igen tisztelt képviselő urat nem vagyunk szerencsések ott látni a nemzeti színház előadásain, tehát a mit mond, azt vagy a lapokból, vagy maga, különben tiszteletreméltó eszejárása után mondja. De ha e vád igaz, ez a legnagyobb sértés volna nem is a törvényhozásra, a mely azt szubvencionálja. Ha e vád igaz, akkor le kellene törölni a nemzeti szinház homlokáról azt a fényes jelzőt, hogy »nemzeti«, mert az a czím akkor hazudik, akkor a törvényhozás egy hazug czímnek szavaz meg egy előkelő, szép szubvenciót. Ha e vád igaz volna, akkor e czím helyett azt kellene felírni a nemzeti színházra, a mit a Pantheon falára írtak, melyet kiraboltak a barbarinok: »Quod non fecerunt barbari, fecerunt barbarini«, a mit nem tettek a barbárok, megtették a barbarinók, vagyis: a mit nem tudott megtenni e hazában az elnemzetietlenedett korszak, a mit nem tudott megcsinálni a nemzeti szinházzal az abszolut korszaknak magyarfaló tendenciája, ime azt Benyovszky gróf t. képviselőtársunk szerint megcsinálták a magyar érában a a magyar színház kormányzói. Szerencsére ez a vád nem igaz, ezt visszautasítani legalább énnekem, a ki a nemzeti színházat ismerem, a ki előadásain jelen vagyok, kötelességemnek tartom.

Mélyen tisztelt képviselőház! A nemzeti színháznak ma is az a tradicziója, a mi a múltban volt, a mire kétségkivül úgy művészei, mint kormányzása büszkék és büszkék is lehetnek. Igaz, a viszonyok változtak, mert például a nemzeti színháznak eleinte, 1843 előtt, nem az volt a czélja, a mi most. De óriásit köszönhet a nemzet a nemzeti szinháznak a múltban is, mert az ott előadott darabok, a művészek művészi irányzata tette lehetővé, hogy 1843-ban és azután a liberális eszmék a magyar nemzet és a főváros közönségének közvéleményébe át tudtak hatolni. Az abszolut korszak alatt pedig egyedül a nemzeti színház művészei tartották fenn a nemzeti öntudatot, mert ott hiába törölt a czenzor plajbásza egyes mondatokat, a művész, ha nem mondta is, éreztetni tudta, a közönség pedig meg merte és meg tudta tapsolni.

Most is ennek a tradicziónak hódol a nemzeti szinház. Más irányban, más felfogással, tisztultabb nézetekkel, előkelőbb müizléssel, de a régi tradiczió hü követői azok a művészek. És a kormányzásra sem lehet rá fogni azt a vádat, hogy nem eléggé nemzeti.

Tegnap Nopcsa Elek báró t. képviselő úr, ki ezúttal intendáns is, nagyon helyesen utalt arra, hogy ime hány volt eredeti magyar darab az előadottak közül. De hisz elég egy pár adatot felsorolnom. Tavaly például 357 estén tartottak előadást 117 különböző szinmüvel. Nem kell elfelejtenünk, hogy a magyar publikum nem szeret egy darabot sokszor látni, hanem azt kivánja, hogy a repertoire örökké változatos legyen. Ebben egészen elüt a magyar publikum izlése a külföldétől, hol, mint képviselőtársaim igen jól tudják, stagione-k vannak: egy-két hónapig adnak elő egy darabot.

A ki például olvassa a »Signale für die musikalische Welt« czimü folyóiratot, melyben minden héten és minden hónapban ki van mutatva a külföldi szinházak repertoireja, láthatja, hogy például Párishan és Berlinben 50 előadás közül legfeljebb 20 a különféle. Nálunk az a baj, hogy mindig más darabokat kiván úgy az opera, mint a nemzeti szinház publikuma. És ennek daczára a nemzeti szinházban 357 előadás közül 140 tiszta eredeti magyar darab volt.

Benyovszky gróf t. képviselőtársamnak az a vádja, hogy ott nagyon is hódolnak a külföldi vaudeville-nak, egyszerüen nem áll. A tavalyi millenáris évben is, midőn iparkodni kellett a repertoire-t elég változatossá tenni, épenséggel két vaudeville — angol posse — adatott elő négy estén. Tehát a 357 estéből összesen négy kis este jutott azon bohózatoknak, melyeket t. képviselőtársam oly vehemesen támadott. Sőt menjünk tovább. Az idegen előadások közül 22 volt klasszikus szinmü, mely 55 estét töltött be. S az a vád sem áll meg, mintha a nemzeti

Digitized by Google

szinházban a magyar darabok kiállítására nem helyeznének kellő súlyt. Mert már tavaly is az előadott magyar darabok között majdnem mindegyikét, így »Honthy házá«-t, »Zsolt vezér ifjúságá«-t, »Sámuel király«-t, »Az ezredév ünnepé«-t, »A hún utódok«-ot, »A trónkereső«-t és »A király házasodik« czímű eredeti magyar darabokat új jelmezekkel és kiállításban adták elő. Csak két külföldi darab volt, a mely új jelmezekkel és szebb kiállításban került szinre, ez két előkelő klasszikus szinmű volt: »A szentiványéji álom« Shakespeare-tól és »Figaro házassága« Baumarchais-tól.

T. ház! Azt hiszem, eléggé sikerült, vagy legalább próbáltam, hogy sikerüljön visszaverni azt a vádat, a melyet Benyovszky gróf t. képviselőtársam talán nem eléggé meggondolva, bár elismerem: jóindulattal, itt a házban előhozott.

Rátérek most arra a határozati javaslatra, a melyet Zichy Jenő gróf képviselő úr adott be és elfogadásra ajánl. Én, t. ház, azon határozati javaslatnak csak irányát helyeslem, de nem fogadom el, mert ebben a javaslatban az van mondva, a mint én legalább hallás után kiveszem, hogy a nemzeti szinház mai telkének felhasználása . . .

Gr. Zichy Jenő: A lehetőségig!

Fenyvessy Ferencz: . . . Ezt a szót a »lehetőségig«, a mely — mint hallom — alá is van húzva, tessék kihagyni, *(Derültség jobbfelől.)* mert épen nem lehetséges azt a telket az építésre fölhasználni. Hiszen, t. ház, mihelyt az igen t. kormány erre a szerencsétlen ideára jut, hogy a mostani telken építsen egy új szinházat . . .

Gr. Zichy Jenő: Nem kötelezőleg mondottam!

Elnök *(csenget):* Kérek csendet!

Fenyvessy Ferencz: A javaslatban az van, hogy a »lehetőségig« és e szó alá van húzva, . . .

Gr. Zichy Jenő: Nincs aláhúzva! *(Derültség.)*

Fenyvessy Ferencz: . . . a mai telken építtessék az új szinház. Úgy látom, hogy a t. képviselő úr már nagyon is enged, a minek igen örülök. Azt, hogy a mai telken épüljön a szinház, minden műértő — és elismerem annak Zichy Jenő gróf t. képviselőtársamat is — abszolute lehetetlennek tartja. És nem most van először szó erről, t. ház; hivatkozom egy mindnyájunk előtt nagy tekintélynek örvendő férfiú, Széchenyi István grófnak műveire azon időből, a mikor épiteni kezdeni akarták a mai nemzeti szinházat. Igen érdekes, s ha a t. ház megengedi, bátor leszek röviden érinteni. Széchenyi István leghatározottabban ellene volt a mai kerepesi-úti szinház építésének, hanem mit akart? Megvan műveiben; azt akarta, hogy a Dunaparton építtessék; az ország adjon egy ingyen lelket a magyar szinház részére. Ma ezt már nem lehet keresztül vinni, mert a Dunapart, a mint látjuk, be van építve, de ha már telket keresünk, erre való a főváros, a melynek érdekeit szolgálja a nemzeti szinház; a vidéknek vajmi kevés előnye van a nemzeti szinház- vagy az operából. De a főváros elég nem helyesen fogja föl a szinművészeti ügyeket; most például a millenium is elmult és nem gondoskodott arról, a miről a miniszter úr által összehivott ankéten is említés volt téve, hogy egy új szinház építtessék. Én azt tartanám helyesnek, hogyha már építünk, a Rókus-kórházat, ezt a dísztelen házat, tessék a fővárosnak lebontatni és adja át a telket a magyar szinművészet templomául. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Mélyen tisztelt ház! Ezeket voltam bátor a magam részéről elmondani és csak azt jegyszem még meg, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy annyira nem volt régenten az akkori szinházbarátoknak, a társadalom előkelő férfiainak inyére a mai szinházi épület, hogy például gr. Károlyi György 300.000 forintot gyüjtött a czélra, hogy a kerepesi-úti szinház helyett, a melyet csak ideiglenesnek tartottak, egy új szinház építtessék. Az alapítvány ma is megvan; jövedelmének kétharmad része fordítható a szinházi folyó kiadásokra; egyharmad részét ma is tőkésiteni kell a czélból, — én legalább így tudom, az alapítványokban így van, — hogy, ha egy új szinház építtetnék, az ne a kerepesi-úti mai helyén építtessék. Igaz, van valami akadálya ennek a szinházi építkezésnek, a Grassalkovich-féle alapítvány, a melyben világosan ki van mondva, hogy ha a mai telkén épül fel ez a szinház, akkor használható fel ezen alapítvány, de — mint hallom — a jogászi körök véleménye elágazik és igen lehetséges az alapítványt jogilag úgy magyarázni, hogy ezen alapítványi tőke más helyen épülő szinházra is fordítható legyen.

Ezeket voltam bátor előadni; köszönöm a t. ház türelmét ajánlva a tételt elfogadásra. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Benyovszky Sándor: T. ház! Személyes kérdésben kérek szót.

Elnök *(csenget):* Tessék előadni. Aztán gróf Zichy Jenőt illeti a szó.

Gr. Benyovszky Sándor: T. ház! A t. előttem szólott képviselő úr tegnapi rövid felszólalásomat egészen félremagyarazta; egy pár szóval rektifikálom. Ő ugyanis azt állította ma, hogy én Isten tudja miféle vádakkal illettem volna a nemzeti szinházat.

Jutott is eszembe! Hiszen én nem vádoltam a szinházat, hanem azt az óhajtásomat fejeztem ki, hogy bizony czélszerű volna egy kissé több

Digitized by Google

gondot fordítani a mi magyar eredeti darabjainkra. Ez tehát nem vádaskodás, és ezen félremagyarázást határozottan visszautasítom. *(Helyeslés a szélsőbal felől.)*

Fenyvessy Ferencz: Kötelességem kijelenteni, hogy örömmel veszem a helyreigazítást!

Gr. Zichy Jenő: Nekem is meg kell köszönnöm az okoskodó oktatását az előttem szóló t. képviselő úrnak; de nem kérek belőle, mert olyasmit tetszett reám fogni, a mit nem mondtam. Igenis ha azt mondtam, hogy a lehetőségig . . . *(Fenyvessy Ferencz elveszi a belügyminiszter elől a határozati javaslatot.)* Csak tessék azt a papirost ott hagyni! *(Derültség.)* Ha azt mondtam, hogy a lehetőségig, azt azért mondtam és azért tettem be a határozati javaslatba, mert ahhoz a helyhez a közönség is szokva van, de a lehetőség alatt azt nem értettem, a mihez jogom sincsen, hogy tudniillik megköttessék a kormánynak a keze. És annak bizonyítékául, hogy nem úgy értettem, említettem a határozati javaslatban, indokolásom zárszavában más helyet, tudniillik azt, a hol azelőtt a kuria állott. De különben ez a miniszter úrnak bölcs belátására, tanulmányozásainak eredményére volna bizható.

Tehát a t. képviselő úr így tett, mint a franczia mondja, hogy: »un coup d'épé dans l'eau«: okoskodni arról, a mit az ember nem mondott, és a felett argumentálni! *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván még valaki szólni? Ha senki nem kiván, akkor a vitát berekesztem. A belügyminiszter úr kiván szólani.

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! Azon vita folyamán, mely most a szőnyegen levő tételnek tárgyalása közben úgy a tegnapi, mint a mai ülésben hallható volt, és a mely vita önmagában ékesszólóan czáfolja meg Rátkay képviselő úrnak tegnapi felszólalása kiinduló pontjául szolgáló azon kifakadását, hogy ebben a házban nincsen meg a hangulat az ily kérdésekkel való foglalkozásra, hogy ebben a házban nincsen meg az érdeklődés, engedje meg a t. ház, hogy én is kötelességemnek ismerjem, habár nem nagy beszédben, de mégis a legkisebb részletekre is kiterjeszkedő rövidséggel egy pár megjegyzést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, t. ház, hogy az, hogy mi itt már két napon át igen élénk és érdekes eszmecserét folytatunk a nemzeti szinház és az ezzel kapcsolatos egyéb szinházi kérdések, a kolozsvári szinház kérdése és a vidéki szinészet rendezése körül, teljesen megczáfolja azt, mintha akár a közönségben, akár a képviselőházban nem volna elég érdeklődés a nemzeti kulturának ezen igen fontos kérdése iránt. Méltóztattak figyelemmel kisérni a tárgyalást: tegnap megszavaztunk majdnem $5^1/_2$ millónyi tételt minden felszólalás nélkül, mig ennél a tételnél nemcsak a jelenben, hanem, mint a naplók tanuskodhatnak róla a múltban is mindig erős, beható diskusszió folyt. Ez tehát teljesen megczáfolja azt, hogy a háznak nem volna érzéke és érdeklődése a kérdés iránt. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

E házban már igen sokszor felmerült a kérdés, vajjon nem volna-e czélszerű a szinügyeknek kezelését a belügyi tárcza resszortjából áthelyezni a kultuszminiszteri tárcza körébe. Méltóztatnak ismerni az előző kormányok álláspontját. Két kormány volt már azon helyzetben, hogy ebben a kérdésben nyilatkozzék. Nyilatkozott gr. Szapáry Gyula elődöm és nyilatkozott Hieronymi Károly közvetlen elődöm, a midőn is beható tárgyalások eredményeképen, mint a kormány megállapodását azt jelentették ki, hogy a nemzeti szinház, valamint a vidéki szinészet ügyeit továbbra is a belügyi tárcza körében szándékoznak meghagyni. *(Helyeslés.)* A jelen kormány foglalkozik e kérdéssel. Bevégezve a tárgyalások még nincsenek, és így e részben a kormány végleges álláspontot még nem foglalt el. Meggyőződésem az, hogy az eddigi eljárás helyes volt és pedig sok mindenféle okból, különösen azért, mert mindaddig, míg a magyar szépmüvészetek számára külön miniszterium fel nem lesz állítva, én sem tartanám azt helyesnek, hogy ezen ügyek oda csatoltassanak. Az, a mit Rátkay t. képviselő úr itt talán inkább tréfából felhozott, hogy a szini ügyeket a rendőri és anyakönyvi kiadásokkal együtt tárgyaljuk, komoly argumentumot nem képezhet, mert, azt hiszem, hogy e tekintetben nem nyugodhatnék meg jobban, ha, áttéve ez ügyeket a kultuszminisztérium költségvetésébe, ott a szinészeti ügyek egyrészt a bábaképző, másrészről pedig a siketnémák és vakok ügyeivel együtt tárgyaltatnának. *(Derültség és tetszés.)* Ezt még jobban gúny tárgyává tehetné egy akkori ellenzéki képviselő. *(Tetszés jobbfelől.)*

T. ház! A legnagyobb örömömre szolgált a képviselőházban elhangzott felszólalásokból meggyőződhetni, hogy általános az az elismerés, a melyet a felszóló képviselő urak mindegyike az ország két nagy művészi intézete iránt, különösen a nemzeti szinház iránt itt kifejezésre juttatott és ezen örömömet még növeli az a körülmény, hogy épen a lefolyt múlt évi nagyszabású ünnepélyek, a melyeknek, mondhatom, tekintélyes része épen ezen intézetekkel kapcsolatban folyt le, alkalmat szolgáltattak arra, hogy ezen elismerő nyilatkozatokhoz a külföldnek itt lévő szakértő képviselői a maguk részéről szintén hozzájárúljanak. És nekem igen sok alkalommal volt szerencsém ezt olyanok részéről hallani, a kikről tudom, hogy ez náluk nem csak façon de parler,

Digitized by Google

nemcsak bók akart lenni, hanem meggyőződésüknek hű kifejezése.

T. ház! Hegedüs Sándor és Fenyvessy Ferencz t. képviselőtársaim az idén is szóba hozták a kolozsvári nemzeti szinház kérdését. E tekintetben is az előzményekre kell utalnom. Ismeretes a t. ház előtt az az álláspont, a melyet a kormány elfoglalt. Igenis, a kormány maga is meg van győződve arról, hogy a kolozsvári nemzeti szinház úgy, a mint az jelenleg van, igen sok kivánni valót hágy hátra és fenn nem tartható. A mit lehet tenni és a mit a jelenlegi pénzügyi viszonyok megengednek, úgy az épületnek tatarozására és némileg csak kielégítővé tételére, valamint az egyéb szinészeti viszonyok javítására nézve, azt a kormány a saját hatáskörében megteszi, de végleges javalást csak akkor lehet várni, ha a szinház állami kezelésbe vétetik át.

Kijelentettem már a múlt évi költségvetés tárgyalása alkalmával, hogy elvileg a kormány ma is ezen az álláspónton áll; a gyakorlati alkalmazás és az államosítás tényleges kivitele azonban tisztán pénzügyi tekintetektől függ. Mihelyt abban a helyzetben leszünk, hogy a pénzügyminiszter úr megadhatja hozzájárulását és az e részben szükséges szubvencziót rendelkezésre bocsáthatja, az államosítás azonnal eszközöltetni fog. *(Helyeslés.)* Azt hiszem, most már nem sok türelemre kell a t. házat és az ott érdekelt közönséget kérni, hogy ezen kérdésnek a természetes mederben való megoldását bevárni sziveskedjék.

Szóba hozatott ismételten a vidéki szinészet rendezésének ügye. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztatnak látni, hogy az idei költségvetésbe épen a tavalyi tárgyalás alkalmával tett igéretnek beváltásául az eddigi, 10.000 forinttal szerepelt segélyezési összeg annak kétszeresére emeltetett és 20.000 forintot kértünk a törvényhozástól. A kérdésnek gyökeres rendezése iránt is kilátást nyujtottam a múlt évben és itt ki kell térnem úgy Rátkay, mint Visontai képviselő urak felszólalására, a mennyiben az egyik mintegy kifogásolva emlékszik meg arról, hogy oly fontos tételnél, mint a szinészet ügye, mindössze is csak 12 sor foglaltatik az indokolásban, Visontai Soma képviselő úr ellenmondást lát abban, a mi az indokolásban mondatik, hogy a véleményadásra felhivott országos szinészegyesület még az itt foglaltak szerint véleményét be nem adta. Mind a kettő a leghatározottaban tévedésen alapul. Rátkay László képviselőtársam, ha majd hosszabb ideig lesz képviselő, tudni fogja azt, hogy az indokolásban nem a tárgy fontossága és a kormánynak arra helyezett appreczizációja szerint foglaltatik hosszabb vagy rövidebb szöveg, hanem indokolni mindig csak a változásokat, vagyis az újabb tételeket szoktuk. Meggyőződhetik erről, ha visszafordít két lapot, mert ott azt látja, hogy a vármegyék közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásainál, a hol 5½ millióról van szó, alig egy sorral hosszabb indokolás foglaltatik, mint erre a tételre vonatkozólag.

A másik, a mit Visontai Soma képviselő úr felhozott, az, hogy tudomása szerint, az országos szinészegyesület beadta memorandumát. Neki annyiban igaza van, hogy a szinészegyesület memorandumát tényleg beadta junius 25-én; de az indokolás azt mondja, hogy ez nem történt meg a költségvetés összeállításának időpontjáig. Már pedig a belügyi költségvetés összeállításának időpontja igenis junius 5—6-ka közt volt. Junius 5—6-áig kellett azt összeállítani, hogy junius 12-ig a pénzügyminiszteriumhoz jusson. Igy tehát természetes, hogy az azon időpontig be nem érkezett jelentésekről itt nem lehet szó. De feltéve, hogy beérkezett volna már junius elején az országos szinészegyesületnek felszólitásomra beadott véleménye, a szinészegyesület itten erre a czélra, meghagyva még mindig azt a 20.000 forintot, a melyet, mint külön alapot óhajt kezelni, nem kevesebbet, mint 91.900 forintot kér; azonkivül kéri annak kimondásái és kieszközlését, hogy a 24, sőt a városiakkat együtt most már 28 szintársulat összes szerelvényeivel az államvasutakon díjtalanul utazhassék. T. ház! Ez a körülmény, valamint az is, hogy itt a vidéki szinészet kérdésének olyan kardinális átalakításáról van szó, megmagyarázza azt, hogy e kérdést nekem a társminiszterekkel, a pénzügyminiszterrel és a kereskedelemügyi miniszterrel is tárgyalnom kell. De magát az alapkiindulási pontot, hogy némileg államosíttassék a vidéki szinészet állapota, hogy itt kimondassék, milyen községek azok, a melyek egy külön kerületet képeznek, milyen kerületet és viszont: hogy az ország hány kerületre osztatik fel, és hogy az adományozandó összeg mindig csak arra a bizonyos kerületre szoríttassék, ezt úgy, a mint a közmondás tartja: »egyszeri kézcsavarintással« elintézni nem lehet. A miniszterium foglalkozik vele, foglalkozik komolyan egyrészt ezen beadvány alapján, de másrészt azért is, mivel mindent, a mi ebben foglaltatik, a maga részéről helyesnek el nem ismerhet és eljárásának bázisául el nem fogadhat.

Mindezeknél fogva kijelenthetem a háznak, hogy igenis remélem, hogy a jövő esztendőre már abban a helyzetben leszek, hogy e részben eredményről tehetek a háznak jelentést. *(Helyeslés jobbfelől.)* A kérdést — mondom — behatóbb tanulmány tárgyává tette az az osztály, a mely vele foglalkozik. Különösen egybehasonlításokat tettünk külföldön is a vidéki szinészet ügyeinek

Digitized by Google

rendezésével. És méltóztassék csak itten tekintetbe venni azt, hogy milyen eltérők itt az álláspontok. Németországban például a vidéki színészetet egészen ipari szempontból fogják fel és egészen ily szempontból engedélyezik. Ott a vidéki színészet ügyét a Reichsgewerbe-Ordnung pertraktálja és intézkedik róla. Olaszországban pedig egészen rendőri intézkedéseket tesznek; ott a »lege della publica sicurezza« irányadó, intézi a színészet ügyeit. Miután a kormány foglalkozik a kérdéssel, méltóztassék a Visontai Soma képviselő úr által beadott határozati javaslatot mellőzni s az én kijelentésemben megnyugodni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Zichy Jenő gróf országgyűlési képviselő úr a mai napon a nemzeti szinház épületére vonatkozólag tett igen érdekes kijelentéseket s adott be határozati javaslatot. Ennek kapcsán kell, hogy e részben is jelezzem a kormány álláspontját és a t. ház tudomására hozzam azt, a mi eddig történt. *(Halljuk!)* Teljesen igaza van úgy neki, mint a felszólalt többi képviselő úrnak is, hogy a nemzeti szinház jelenlegi épülete mint elavult, nemcsak építészeti szempontból, de művészeti, műszaki, szépészeti szempontból is egyaránt nem felel meg azon követelményeknek, melyeket hozzá fűzünk és nem felel meg a nemzeti szinház — hála Istennek — elért szinvonalának. *(Igaz! Úgy van!)* E kérdéssel már régebben foglalkozik a belügyminisztérium. Azt, hogy az újonnan emelendő szinház-épület azon a helyen maradjon, nemcsak a helyi viszonyok zárják ki, hanem a praktikabilitás követelménye is, mert bármily gyorsan fogna is az új építkezés foganatba vétetni, értve alatta a jelenleginek lebontását és az újnak felépítését, okvetlenül két esztendőre volna szükség, hogy az rendeltetésének átadathassék. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Méltóztassék meggondolni, vajjon célszerű, üdvös és lehető volna-e a nemzeti szinházat akár két esztendőre is bezárni s előadásokat nem tartani, vagy pedig, a mi még nagyobb nehézségekbe ütköznék, oly helyiséget találni, hol a nemzeti szinházat ideiglenesen lehetne megnyitni. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Ez az egy körülmény nemcsak művészeti és nemzeti szempontból, de pénzügyi szempontból is erősen esik a mérlegbe a mellett, hogy az új szinház ne azon a helyen építtessék.

A mi azt illeti, hogy hová építtessék, erre nézve tárgyalásokba bocsátkoztam a fővárosi közmunkák tanácsával és a pénzügyminiszter úrral is, mert kétségtelen, hogy az ország jelentékeny pénzáldozata szükséges arra, hogy oly nemzeti szinházat állíthassunk fel, mely egyrészt megfelel hivatásának, másrészt pénzügyi szempontból is képes ezen jó szinház jövedelmét olyanra fokozni, mely a viszonyoknak megfelel s a közönségnek is lehetővé teszi azt, hogy nemcsak 800 és néhány néző gyönyörködjék az előadásokban, hanem 1500—1600, talán még ennél is több. *(Általános helyeslés.)*

Miután ezt a t. háznak bejelentettem, miután nemcsak tanúlmányozások, de tényleges tárgyalások is folyamatban vannak erre nézve, azt kell kérnem, a mit az előbbi határozati javaslatra vonatkozólag is kértem, méltóztassék az előadottak alapján, miután úgy is megtörtént az, a mit a t. képviselő úr kiván, a határozati javaslatot mellőzni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Még csak nagyon röviden kivánok nyilatkozni egy kérdésről, mely szorosan kapcsolatba hozatott a szinházak kérdésével. Ez a fővárosban kétségtelenül nagy számban levő orfeumok, café-santantok és esti mulatóhelyeknek az ügye. *(Halljuk! Halljuk!)* Erre nézve intézkedtem, hogy a fővárosi államrendőrség főkapitánya az ő hatáskörén belül a lehető legszigorúbban intézkedjék az iránt, hogy hasonló czélú és természetű mulatóhelyek minél inkább korlátoztassanak; valamint méltóztatnak tudni, hogy a belügyminisztériumnak álláspontja az, hogy mindezen, ének, vagy más produkcziókra szolgáló orfeumokban, vagy santantokban bevégzett cselekvényü szini-előadások ne tartassanak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* És, hogy a belügyminisztériumban a magasabb szinművészeti érdekekre minden kérdésben tekintettel vagyunk, bizonyítja az a leirat is, melyet a múlt év vége felé a belügyminisztérium Ós-Budavára engedélyezése tárgyában a fővároshoz, mint a mely az engedélyezés kérdésében saját hatáskörében járt el, appelláta folytán intézett.

Mindezeknél fogva, kérem méltóztassék mind a két határozati javaslatot elvetve, a tételt megszavazni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Visontai Soma: Minthogy a miniszter úr kijelentette, hogy a vidéki színészet kérdésével behatóan foglalkozik, és hogy ez iránt, mihelyt a munkálatokkal készen lesz, javaslatot fog tenni, én ebben megnyugszom és határozati javaslatomat visszavonom. *(Helyeslés.)*

Gr. Zichy Jenő: Engem is megnyugtatnak a t. miniszter úr nyilatkozatai, én is visszavonom határozati javaslatomat. *(Helyeslés.)*

Elnök: Következik a szavazás külön minden egyes rovatra.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: A budapesti nemzeti szinház állami javadalmazására 53.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: A budapesti nemzeti szinház 450.000 forintos kölcsönének törlesztésére 38.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Digitized by Google

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: A budapesti nemzeti szinház nyudíjintézetének segélyezésére 14.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: A kolozsvári nemzeti szinház állami segélyezésére 20.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: A budapesti nemzeti szinházi alapok jövedelméből a szinház segélyezésére 27.300 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: A magyar szinház-egyesület segélyezésére 5000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Összes kiadás 412.050 forint. Bevétel. A nemzeti szinházi alapok jövedelméből 27.300 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Közegészségügyi kiadások és bevételek. Rendes kiadások: XVI. fejezet. 7 czím. Rendes bevételek: III. fejezet. 3. czím. Kiadás. Egészségügyi tanács 8000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Pap Samu: T. ház! A közegészségügyi kiadásokra előirányzott összegeket, úgy együttesen, mint tételenként, elfogadom. De, azt hiszem, ez nem zárja ki, hogy az előirányzattal szemben egyéni nézetemnek minden tartózkodás nélkül kifejezést ne adhassak. *(Halljuk!)*

A közegészségügyről itt a törvényhozás termében szólani, azt hiszem, mindig helyes és időszerű, de vannak körülmények, a mikor az kötelesség. Ilyen épen a mai helyzet, midőn nem ugyan Európában, hanem más világrészben, de Európát is, fenyegetőleg egy borzasztó betegség, a pestis, ezrével szedi áldozatait. E pestis ránk nézve egy memento mori, hogy legyünk résen és közegészségügyünk javítása tekintetében semmit el ne hanyagoljunk. A pestis behurczolása elleni védekezésben a mi specziális feladatunk, a melyre Szápáry László t. képviselőtársam is rámutatott múlt szombaton megtett interpellácziójában, az, hogy figyelemmel kisérjük és szemmel tartsuk azokat a zarándokokat, a kik Boszniából Mekkába zarándokolnak, ott indiai hitsorsosaikkal érintkezésbe jönnek és ezen az úton a ragályt is felszedhetik.

Én meg vagyok győződve, hogy úgy a külügyi, mint a boszniai és a mi kormányunk is, mindegyik a maga hatáskörében, mindent el fog követni arra nézve, hogy erről az oldalról minket veszély ne fenyegethessen. Nézetem szerint a legczélszerűbb és leghatásosabb intézkedés volna egyszerűen megtiltani ezen zarándoklatokat, úgy, mint — értesülésem szerint — a franczia kormány megtiltotta Tunis és Algir lakóinak a mekkai zarándoklatokat. A pestis elleni védekezést lényegesen megkönnyíti az a körülmény, hogy az 1894-ben Hongkongban fellépett járvány alatt tett megfigyelések és észlelések óta a pestis egy eléggé jól ismert betegség, a melynek nemcsak kórtana, hanem okozója is fel van fedezve.

A betegség okozója egy baczillus, melyet a hongkongi gyarmat egészségügyi felügyelője Yersin és Kitasato tokioi tanár egymástól függetlenül, de egy időben fedeztek föl. A mint mondják, sikerült ezen baczillus ellenmérgét is feltalálni a Yersin-féle pestis-szérumban; és ha hitelt lehet adni az idevonatkozó tudósításoknak, azt mondják, hogy a bombayi kórházakban ezen szérummal kezelt betegeknek állítólag kétharmadát sikerül megmenteni, csakhogy az ottani benszülöttek nem szivesen mennek a kórházba, hanem inkább kuruzslókkal gyógyíttatják magukat és ennek következtében sokkal nagyobb számban halnak meg. Nézetem szerint nem volna felesleges, ha az igen tisztelt kormány lépéseket tenne Párisban a Pasteur-intézetnél, hogy egy bizonyos adag ilyen szérum birtokába jöhessünk, s ez által is minden eshetőségre elkészülhessünk. A pestisre tehát mindenesetre el kell készülni, de attól félni, vagy rettegni, nézetem szerint, nem kell; mert föltéve, hogy a pestis Európába is behurczoltatnék, még akkor is a közegészségügyi rendszabályoknak mai állása és mai czéltudatossága mellett attól tartani nem lehet, hogy a pestis oly mértékben pusztítson, mint tette azt akkor, mikor Európát legutoljára meglátogatta. A pestisre vonatkozólag tett ezen megjegyzések után legyen szabad áttérnem beszédem tulajdonképeni tárgyára. *(Halljuk! Halljuk!)*

A higiéniának, t. képviselőház, két nagy feladata van. Az egyik az, hogy a tágabb értelemben vett köztisztaság fentartásával megelőzze a ragályos betegségek kitörését, és ha valamely helyen ilyen kóralak fellépett, azt lokalizálja és annak továbbterjedését megakadályozza.

Másik feladata a higiéniának, hogy ellensúlyozza azokat a káros befolyásokat, a melyeket a nevelés és szellemi oktatás, és a mindig fejlődő és terjedő kultura az emberi egészségügyre nézve magában rejt. A higiéniának feladata kutatni és ismertetni azokat az eszközöket, a melyekkel e veszélyeket elhárítani vagy legalább a minimumra leszállítani lehet. A higiéniának ezen üdvös működése nélkül a kultura nem áldás volna az emberiségre nézve, hanem egy lassan ölő méreg, a mely csak elsatnyulást és pusztulást idézne elő.

A higiénia ezen kettős feladatának teljesítése, a miből a jó közegészségügy származik, mint minden e világon, pénzbe kerül. Áldozni kell az országnak, a községeknek és

Digitized by Google

áldozni kell az egyeseknek is, de a közegészség érdekében hozott áldozatok bőven megtermik gyümölcseiket, úgy az egyesek jólétének, mint az állam és a társadalom anyagi és szellemi felvirágzásában. Az állam pénzügyeinek fejlődésében számszerűleg ki lehet mutatni azt a hatást, a melyet a közegészségügyi állapotoknak kedvező alakulása az állam bevételeire gyakorol. Csak az az ország haladóképes, a melyben az embereknek óriási nagy tömege egészséges, munkaképes és a melynek lakossága bizonyos arányban szaporodik. A lakosság szaporodásával párhuzamosan az állam bevételei önmaguktól fejlődnek, szaporodnak. Ott vannak például a fogyasztási adók és jövedékek. Minél több ember egészséges és munkaképes, tehát minél több fogyasztó ember lakik az országban, annál nagyobb a fogyasztás, és ennek következtében annál nagyobbak az állam bevételei. A fogyasztási adó, t. ház, 1868-ban 10,723.000 forintot tett ki. 20 évvel később 34,912.000 forintra emelkedett és a folyó évre 71,434.000 forinttal vannak előirányozva. A jövedékek 1868-ban 20,875.000 forinttal szerepeltek az államháztartás bevételei közt; a folyó évre 71,611.000 forinttal vannak előirányozva.

Ezekből az adatokból meggyőződhetik a t. képviselőház arról, hogy az állam pénzügyeit illetőleg is igen jó üzletet csinál akkor, midőn a közegészségügyet javítja és általa a halálozást csökkenti. De nemcsak a rideg számítás, hanem a humanitás, a részvét, a műveltség is azt parancsolja, hogy az állam és társadalom gondoskodjék azokról az intézményekről, a melyek a szegény betegek gyógyítására, szenvedéseiknek enyhítésére szolgálnak. A szegénység, t. ház, mindig részvétet kelt, de a míg az egészség tart, addig munkával mindenki megszerezheti magának a legszükségesebbeket; de hogyha a szegénységhez betegség és ezzel munkaképtelenség járúl, akkor a nyomor tetőfokra hág. Ily szerencsétlenekről gondoskodni az állam és társadalom feladata, mert humanitás-ellenes dolog volna ezeket sorsukra bízni. Humánus feladatát legüdvösebben az állam és társadalom a közegészségügy terén teljesítheti.

Az előttünk fekvő költségvetésben, t. ház, a közegészségi kiadások kerekszámban 1,700.000 forinttal vannak előirányozva; tehát 50.000 forinttal magasabb összegben, mint a múlt évi költségvetésben. Készséggel elismerem, hogy a közegészségügyi kiadások az évek hosszú során át fokozatosan emelkedtek, készséggel elismerem úgy a jelenlegi belügyminiszter úrnak, mint elődjének a közegészségügy iránt mindig tanusított jóindúlatát, azt is belátom, hogy a kedvezőtlen pénzügyi korszak idejében nagyobb arányú emelkedésről egyszerűen szó sem lehetett, de most, midőn az állam pénzügyei kedvezően megjavúltak, midőn nemcsak az előirányzat zárúl hiány nélkűl, hanem — a mi sokkal fontosabb — a bevételek az előirányzatot milliókkal felülmulják.

Most, t. ház, nézetem szerint, elérkezett annak az ideje, hogy komolyan fontolóra vegyük a közegészségügyi kiadások tetemesebb emelését. Ez alkalommal nem szándékozom részletesen kiterjeszkedni mindazokra a hiányokra és szükségletekre, a melyek a közegészségügy terén fennállanak. Csak futólag legyen szabad ráutalni például a lelencz-ügyre, melyért az állam ez idő szerint csak annyit tesz, hogy 8000 forint segélyben részesíti azt a két jótékony egyesületet, a mely társadalmi úton törekszik az elhagyott és törvénytelen gyermekek megmentésére. Az állam továbbá közvetíti az osztrák lelenczházakban ápolt magyar illetőségű gyermekek tartásdíjait.

Szükségesnek tartom megjegyezni, t. képviselőház, hogy én is helyeslem azt az elvet, hogy a lelencz-ügy kérdésében az állam szövetkezzék a társadalommal, mert ezen az úton aránylag csekélyebb eszközökkel sokkal nagyobb eredményeket lehet elérni, mintha az állam azt önmaga veszi kezébe. Mert ezeknél a jótékony egyleteknél, a melyektől természetesen teljes erkölcsi garanciát kell kivánni, a kezelés, az ellenőrzés semmibe sem kerül, mert ezen feladatot nemesszivű hölgyek és urak önkényt teljesítik.

Nem akarok részletesen kiterjeszkedni a tébolyda-ügyre. Az országban hivatalos összeirások szerint mintegy 25.000 elmebeteg van, a kik közül csak mintegy négy- vagy legfölebb ötezer részesülhet rendszeres intézeti kezelésben és elhelyezésben. Én abban az esetben, hogyha a t. belügyminiszter úr a tébolydák szaporítását tervezné, bátor vagyok ajánlani az úgynevezett koloniális rendszert, a mely mellett a könnyebb betegek földmíveléssel, kertészettel és más egyszerű munkával is foglalkozhatnak.

Egy más kérdést kivánok most különösen hangsúlyozni, habár ezt már előttem többen is megemlítették. Ez, t. képviselőház, a körorvosi intézmény fejlesztésének, a körorvosok helyzete javításának immár elodázhatatlan szükségessége. A közegészségügyi adminisztrácziónban a községi és körorvosok képezik a legfontosabb tényezőt. Az ő önfeláldozásuktól, buzgalmuktól, csekély anyagi kárpótlásra kilátást nyujtó működésüktől függ a sikernek legnagyobb része, kivált oly vidékeken, a hol a lakosságnak értelmi fejlődése még nincs azon a fokon, hogy az egyesek önmaguktól saját belátásuk folytán megtegyék mindazokat, a mik a betegségek elfojtására szükségesek.

És, t. képviselőház, épen ezeknek a kör-

Digitized by Google

orvosoknak a helyzete a lehető legrosszabb. Képzeljük el egy ily körorvos életét. Ha csak némileg meg akar felelni annak a sokféle feladatnak és hivatásnak, a mit a törvények és rendeletek vállaira raknak, azt lehet mondani, hogy nincs egy biztos pihenő órája, minden perczben résen kell lennie, folyton veszélyeztetve saját egészségét, életét. Minden más hivatalnoknak, még a legutolsó vasuti bakternek is, megvan a maga pihenő órája, csak a körorvosnak nincs.

Nem is említem, t. képviselőház, azt a körülményt, hogy némely egészségügyi kör oly nagy terjedelmű, hogy a legjobb szándék, a legjobb igyekezet mellett is egyszerűen fizikai képtelenség megfelelni minden kötelességnek. Mindnyájan tudjuk, t. képviselőház, hogy a körorvosok legnagyobb része mily silány, mondhatni szégyenletes javadalmazásban részesül. Ilyen körülmények között hogyan lehet azt kívánni, t. képviselőház, hogy a körorvosok megfelelhessenek mindama kívánalmaknak, a melyek működésükhöz kötve vannak. És mi történik akkor, t. képviselőház, hogy ha egy ilyen agyonhajszolt körorvos idő előtt kidől, hogyha foglalkozásába úgyszólván belepusztúl? Családja a legnagyobb nyomorúságnak, a legnagyobb nélkülözésnek néz elébe. Leirhatatlan az a nyomor, a mely a szegényen elhalt körorvosnak hátramaradottjai között uralkodik. Én, t. ház, évek óta elnöke vagyok az országos orvosi segély-egyletnek és ezen minőségemben alkalmam volt számtalanszor tapasztalni azt a szörnyű társadalmi és anyagi sülyedést, a mely a korán és szegényen elhalt körorvosok özvegyeinek és árváinak osztályrészül jut: nemcsak varrónők lesznek ezek a szerencsétlen nők, hanem tudok eseteket, midőn orvos özvegye szakácsnői és mosónői foglalkozásra volt kénytelen vállalkozni, hogy magát és gyermekeit az éhenhalástól megmentse.

A körorvosnak ezen súlyos helyzetén, t. ház, nézetem szerint, sürgősen segíteni kell, nem az orvosok érdekében, hanem a közegészségügy jól felfogott érdekében. A segítség módja és eszköze nem lehet más, mint hogy javítani kell a helyzetüket akár az államosítás útján, akár pedig, hogy az állam járúljon hozzá a körorvosok javadalmazásának emeléséhez.

De súlyos e mellett a városi és első sorban a fővárosi orvosok nagy tömegének is a helyzete. A fővárosban a gombamódra elharapódzott betegsegélyző egyletek azok, melyek az orvosok tisztességes megélhetését immár lehetetlenné teszik. Valóságos házalást visznek véghez a taggyűjtéssel és mindenféle előnyök kilátásba helyezésével iparkodnak nemcsak a szegényebb osztályokat, hanem a jobbmódúakat is az egyesületek kebelébe gyűjteni. Azt mondják, hogy Budapest lakosságának négy ötödrésze betegsegélyző egyesületekbe tartozik s ez még hagyján volna, ha ezen egyletek bevételeinek nagy részét tényleg betegápolásra és orvosok fizetésére fordítanák, de ezen bevételek legnagyobb része kezelési költségek czímén elkallódik. Van a fővárosban olyan egyesület, a melynél egy beteglátogatásra 15 krajczár esik. El lehet képzelni, hogy a 15 kajczárral javadalmazott orvosi látogatásból mennyi haszna lehet az illető betegnek.

Bátor vagyok a t. belügyminiszter úr figyelmét felhívni ezen egyesületekre és kérem őt, hogy felügyeleti jogánál fogva méltóztassék ezen betegsegélyző egyesületek működését szemmel kisérni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Lehet-e csodálkozni, t. ház, hogy ha ily körülmények között az orvosi pálya, a melyen a diploma megszerzése talán a legtöbb fáradságba és munkába, de minden bizonynyal a legtöbb költségbe kerül, hogy ez a pálya mindinkább elnéptelenedik, mindinkább kevesebben vállalkoznak arra, hogy ezen csak tövisekkel behintett pálya kétes dicsőségeit élvezzék. A budapesti egyetemen az orvosnövendékek száma 1883/4-ben 1046-ra emelkedett, ma alig haladja túl a 700-at. Felépítettük nagy költséggel a mintaszerű orvosi intézeteket, a melyeket megcsodálnak a külföldről hozzánk érkezett tudósok s most attól lehet tartani, hogy a tudomány ezen fényes csarnokai maholnap kongani fognak az ürességtől. Ha nem lesznek kellő számban s úgy látszik, hogy mindig kevesebben lesznek azok az orvosok, a kik a néppel érintkeznek, a népet felvilágosítják, a babonáról leszoktatják, ez alatt csak a közegészségügy szenvedhet, mert a közegészségügy legbiztosabb támasza az orvosi kar, melynek egyes tagjai az ügy iránti lelkesültségükben a tudomány iránti szeretetükben annyira mentek, hogy egyes kétes kérdések felderítése végett gyakran saját életüket is koczkára tették. Legyen szabad csak arra az egy esetre utalnom, midőn ezelőtt néhány évvel egy ősz német tudós, hogy bebizonyítsa az általa felállított tételt, hogy a kolera előidézéséhez nem elegendők a baczillusok, hanem más tényezők közreműködése is szükséges, egy jó adag kolerabaczillus-tenyészetet lenyelt, a mi könnyen halálát okozhatta volna.

Még csak egy kérdéssel kivánok röviden foglalkozni. Ez a tüdővész kérdése. Tudjuk, t. ház, hogy a halálokok közt a tüdővész szerepel legnagyobb százalékkal. Az újabbkori kutatások minden kétségen kívül kiderítették, hogy a tüdővész ragályozás útján is terjedhet. Ebből a tételből önként következik, hogy a rendes városi kórházak tüdővészesek befogadására és gyógyítására többé nem alkalmasak, nemcsak rossz városi levegőjüknél fogva, hanem azért sem,

Digitized by Google

mert a tüdővészesek állandó veszélyt képeznek a többi betegekre nézve. A tüdőbetegek gyógyítására külön kórházakat kell emelni egészséges, pormentes levegővel biró vidékeken.

A budapesti egyetemnek egyik tudós tanára, ki a törvényhozás másik házának tagja, megindított egy társadalmi mozgalmat arra nézve, hogy társadalmi úton építsenek szegény tüdőbetegek számára szanatóriumot. Az illető t. tanár úr, midőn ezen mozgalom élére állott, bebizonyította annak a régi mondásnak igazságát, hogy jó orvos csak jó ember lehet. Nagyon dicséretes és elismerésre méltó ez a társadalmi mozgalom, de mikor fog az nálunk sikerre vezetni magára hagyatva, állami támogatás nélkül, nálunk, hol az embertársaik szenvedései iránt fogékonysággal biró nagy jótevők és adakozók vajmi ritkák?

Nézetem szerint ezen a téren is eredményt csak akkor fogunk elérni, ha az állam a társadalom mozgalmát támogatja és felkarolja.

Én, t. ház, nem akarok ez alkalommal konkrét javaslatot tenni, mert tudom, hogy ily kérdéseket, melyek pénzügyileg sem jelentéktelenek, nem lehet előleges megfontolás és beható megbeszélés nélkül eldönteni. Én csak fel akartam ezt a kérdést eleveníteni és azzal zárom be szavaimat, hogy valamint ennek a kormánynak az elődje megértette a korszellemnek egyik követelését és a liberalizmus útján lett nagygyá: vajha ez a kormány megértené a korszellemnek egy másik követelését, a közegészségügygyel összeforrott humanizmust és ezen a téren életbe léptetendő nagy alkotásokkal tenné nevét és emlékét maradandóvá. *(Hosszantartó élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)*

Lakatos Miklós jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: T. ház! Már néhány év óta történik a belügyi tárcza ezen rovatánál, hogy előttem szólott t. képviselőtársam és én kötelességünknek tartjuk felszólalni, a közegészségügynek, ha valahol, úgy Magyarországon rendkivül fontos voltától áthatva és arra figyelmeztetve.

Az imént a t. belügyminiszter úr Rátkay t. képviselőtársam tegnapi kijelentésével szemben konstatálta és elismerem, bizonyos joggal, hogy nem lehet panasz a tekintetben, mintha oly érdekes kulturmozzanat iránt, minő a szinházak ügye, nem mutatkoznék a képviselőházban kellő érdeklődés. Igenis, örömmel konstatálom, hogy különösen az idei vitában behatóan megvitatták a szinügyi kérdést és a t. háznak azon része is, a mely részt nem vett tényleg a vitában, érdekkel hallgatta a fejtegetéseket. Én óhajtanám, hogy az az érdeklődés, a mely a szinügy iránt nyilvánúlt, a közegészségügy iránt is pártkülönbség nélkül nyilvánúljon. *(Helyeslés.)* Egyszer szokott egy évben erre is alkalom lenni, tehát nem veheti senki rossz néven azon képviselőktől, a kik a közegészségügy egy vagy másik részletével behatóbban szoktak foglalkozni, ha ezen ügynél, különösen annak aktuálisabb részeinél ilyenkor felszólalnak. Én érdekkel hallgattam mind az általános belügyi vitánál Ruffy Pál t. képviselőtársam fejtegetését, a mely kitért szintén az egészségügyre, mind pedig az előttem most felszólalt t. képviselőtársam beszédét, a mely sok jogos panaszt említett fel úgy az orvosi kar, mint a nép köréből — s a melyekhez egyet-mást én is hozzáadandó leszek — s rámutatott az orvoslási módra. Köztünk csak az a különbség, hogy míg az én t. képviselőtársam, a mint beszédének különösen a végéből vettem észre, teljesen meg van elégedve azzal az érdeklődéssel és tevékenységgel, melyet nemcsak a mostani, de az előtte levő belügyminiszter urak is a közegészségügy egyes fázisai iránt kifejtettek, addig én, noha elismerem azt, a mi történt — és korántsem akarom kicsinyleni — megelégedve az eddigi tevékenységgel nem lehetek és én még fokozottabb tevékenységét óhajtanám a belügyi kormányzatnak a közegészségügy terén és ebben a tekintetben az igen tisztelt miniszter úr nem fogja nekem rossz néven venni, ha az ő pártjának egy igen tisztelt férfiára, az ő egyik elődjére, gr. Teleki Gézára utalok, a ki az ő rövid belügyminiszteresége alatt — magam is tudója és tanúja vagyok — milyen nemes érdeklődéssel viseltetett a közegészségügy iránt, *(Igaz! a szélső baloldalon.)* belátva annak, különösen a magyar fajra nézve végtelen fontosságot és viseltetik most is a közegészségügy azon egyik ágazata iránt, — sőt annak élén áll — a melyre Pap Samu t. képviselőtársam is hivatkozott, tudniillik a lelenczügy iránt, a melyet elvégre már csakugyan itt az ideje, hogy rendezzünk, nehogy, a mint itt is érintve volt, még azon magyarországi illetőségű szerencsétlen gyermekek is, a kik Bécsbe, Ausztriába kerűlnek, felnevelésökben a magyar nemzet testétől elszakíttassanak, németekké neveltessenek, sok ezer meg ezer pedig végképen elpusztúljon. Azon társadalmi tevékenység, a mely ezen humánus irányban kifejlődik, valóban megérdemli, hogy annak — magyaros kifejezéssel élve — segélyével a kormány is, az állam is a hóna alá nyúljon. Ezt az előttem szólott t. képviselőtársam beszédére óhajtottam megjegyezni.

A körorvosokra vonatkozólag, a kiknek csekély dotációját és nagy fáradságát említette s a kikről Ruffy Pál t. barátom is szólott, valójában gondoskodnunk kell arról, hogy valamennyire legalább ezeknek állapota javíttassék, mert az valóban végtelen csekély fizetés egy

Digitized by Google

diplomás embernek, a melyért ők kínlódnak és e csekély fizetés beszedésének ma fennálló módja is valóban tűrhetlenné teszi az ő exisztencziájukat és e részben nem ajánlhatom eléggé az igen tisztelt belügyminiszter úrnak Bars vármegyének Ruffy képviselő úr által felhozott példáját, hogy az igen-igen nehezen behajtható körorvosi díjak beszedését maga a vármegye vállalta el, a mivel az orvosok legalább biztosítva vannak az iránt, hogy azon csekélységhez, a mihez a törvény értelmében joguk van, legalább realiter hozzájutnak. Más vármegyékben még ez sincs meg; e részben bizony a törvényhatóságok követhetnék Bars vármegyének itt érintett példáját és nem is kétlem, fogják követni, ha a t. belügyminiszter úr által, ha nem is rendeletileg utasítva, de legalább a humanitás nevében figyelmeztetve lesznek erre az eljárásra.

De viszont, mikor a körorvosok helyzetét magam is javítani óhajtanám, megkövetelném ám tőlük azt, — különösen azoktól, a kik a bécsi egyetemen végeztek, mert nagyon sok van ilyen — hogy az állam nyelvét is iparkodjanak eltanúlni. Tudom, hogy a tiszti orvosnak most már régebbi felszólalásainknak következtében, melyek gyümölcseiket megtermették, kell tiszti szakvizsgát tenniök, a mennyiben a Bécsben végzett igen-igen nagyszámú Magyarországban alkalmazott orvosok még csak egy magyar bonczjegyzőkönyvet sem voltak képesek felvenni. Ha itt fogy az orvosnövendékek száma Budapesten, — fájdalom — nem tudom, mondhatjuk ezt a magyarországi illetőségű, de Bécsben tanulókról, mert az ottani egyetemen, én úgy tudom, még most is lesz permanenter 7—800 magyarországi illetőségű orvosnövendék, a kiknek, ha talán a legfenomenálisabbjai, a kik feltűnnek kiváló tehetségeik által, épen kárunkra ott maradnak, ellenben a gyengébbek visszajönnek az országba és különösen a nyugatmagyarországi vidékek árasztatnak el ilyen járásorvosokkal, a kik azután minden későbbi orvosi képzettségüket a külföldi folyóiratokból merítik, az lévén az ő ismeretkörüknek és német nyelvüknek megfelelő és így még visszahatnak arra is, hogy a magyar orvosi szakirodalom nem terjedhet eléggé. Én egyenesen a diplomák nosztrifikálását óhajtanám; hogy mint az ügyvédi karnál is fennáll, hogy a bécsi egyetemen szerzett ügyvédi diplomák nem érvényesek Magyarországon való gyakorlatra, úgy az orvosi diplomákra nézve is szeretném ezt a nosztrifikálást kimondatni. Minek függjünk mi mindenben Bécstől? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Nálunk mások a viszonyok; legyen az úgy az orvosi diplomákra nézve is, hogy azt a diplomát nálunk nosztrifikálni kelljen. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezt épen a mi egyetemünk önállósága és orvosi kara meg fogja kívánni és ez nem fog kárára válni a magyar orvosi karnak sem, értem különösen a gyakorló orvosokat.

Ruffy Pál t. barátom megemlékezett az orvosi kamarákról is és azután az igen t. belügyminiszter úr is válaszában említést tett erről. Az orvosi kamarák eszméjéről igen tisztelt Pap Samu képviselőtársam és magam is tavaly is beszéltünk. Én mellettük foglaltam állást, mert a magyar ügyvédi karnak is felfogásom szerint nem kárára, sőt reputácziójának előnyére váltak, jól beváltak az ügyvédi kamarák és úgy vagyok meggyőződve, noha a két szak nem hasonlítható össze, de mégis társadalmi tekintetben legalább az orvosi kar tekintélyét az orvosi kamarák felállítása elő fogná mozdítani. Igaz, tudom, hogy az idén a millenáris kiállítás alkalmával tartott orvosi kongresszuson e kérdés is felvettetett és megvitattatott és egynehány szavazattal az orvos urak között az orvosi kamaráknak ügye kisebbségben maradt. Ezt tudom, de ez engem nem ingatott meg előbbi feltevésemben és most is épen az orvosi kar javára, azóta is gondolkodván a dologról és azt a mi viszonyainkhoz alkalmazva, az orvosi kamarák felállítása mellett vagyok. *(Élénk helyeslés.)*

Ruffy Pál t. képviselő úr azt mondotta beszédében, hogy erre vonatkozólag törvényjavaslat is fog benyujtatni rövid idő alatt a t. belügyminiszter úr által, de ő alighanem rosszúl volt értesülve, én örültem ennek, azonban a t. belügyminiszter úr válaszában kijelentette, hogy ő még nincs tisztában és nem foglalt állást az orvosi kamarák mellett vagy ellen és tanulmányozza ezt a kérdést, mert elhamarkodni nem akarja. Én igen tisztelem és becsülöm azt, hogy elhamarkodni nem akarja, azonban tavaly is körülbelül ugyanezt mondta, s azóta egy esztendő múlt el. Én nem kétlem, hogy daczára, hogy a millenium elfoglalta, daczára, hogy a választások és más akut dolgok foglalták el, még sem vonta el talán egészen figyelmét ezen fontos kérdés tanulmányozásától és kérem, hogy ezentúl, miután már egy évig méltóztatott gondolkozni rajta, ne méltóztassék még egy évig gondolkozni, nem lesz az elhamarkodva, ha néhány hónap múlva, vagy fél év múlva valami előterjesztést ebben az irányban kapna a ház a t. belügyminiszter úrtól.

T. ház! A magyar népet — különösen a népet értem de a középosztályúakat is hozzávehetem, — általában az egész magyar fajt, de kivált a népet, elmondhatjuk, hogy ha Európa egyéb népeivel összehasonlítjuk, még a magyar faj ellenségei is elismerik róla, hogy a természet igen józan felfogással, éles észszel áldotta meg, úgy, hogy a magyar faj természetes ész

Digitized by Google

dolgában igen sok európai népnek fölötte áll. Köszönhetjük ezt a fajkeveréknek, a klimának vagy akárminek; tény, hogy ez megvan és számos téren bizonyítja be ez a faj józan értelmét és felfogását, de fájdalom, csudálatosképen az egészségügy iránt eddig legalább nagyon kevés érzéket tanúsított. Igen nagy súlyt helyezek arra, hogy az iskolákban, különösen a népiskolákban, de legkülönösebben a tanítóképzdékben nagy súly helyeztessék erre a tárgyra azért, hogy a tanítók, kik kimenendők lesznek életüket a nép között tölteni, az ifjú nemzedéknek mindenkor a fülébe sugják, oda predikálják a közegészségügynek felette fontos voltát. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Habár nem akarok a statisztikához folyamodni ebben a dologban, de legyen szabad mégis egy pár adattal ráutalni arra, hogy a népszaporulat a jó táplálás és az egészségi állapot következtében nálunk hála Istennek, nagyon megvan. A mennyiben Németországban 1000 emberre 67 szaporulat esik, Franczia országban csak 32, — tudjuk is, hogy a franczia nemzet vajmi kevéssé szaporodik, sőt némelyek szerint fogy, — Ausztriában 49 a szülöttek száma, Magyarországon több, 52, úgy, hogy a Magyarországon szülöttek arányát csakis Németország múlja felül, Európa műveltebb államai közül. Tehát felette nagy panaszunk nem is volna a népesedésre nézve, ha nem volna nálunk oly nagy a gyermekhalandóság. A miként azt statisztikánk mutatja, nálunk a gyermekhalandóság irtóztató és annál rosszabb állapotban van, mert midőn az ártatlan gyermeket igen sok esetben meg lehetne menteni, felette nagy számban ragadja el a halál, különösen az 1 – 5 éves korúakat. Ez az, a mire különös figyelmét felhívom a t. kormánynak, hogy a nagy gyermekhalandóságnak humanisztikus intézkedésekkel és a közegészségügyi állapotnak minél inkább javításával igyekezzék elejét venni *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és ekkor fel fog szaporodni a magyar faj. Ezért tekintem én a közegészségügyet nálunk véghetetlenül fontosnak.

Van népünknek egy megrögzött rossz szokása, — mely különben, a mint mondám, annyira értelmes, — hogy orvost nem igen akar hivni, kuruzslóhoz, javasasszonyhoz folyamodik és csak akkor hív orvost, mikor már a beteg agóniában van. Kivált így van ez a gyermekbetegségeknél, hogy mindenféle komaasszony és sógorasszonynak a receptje és tanácsa szerint akarják gyógyítani a gyermekeket, a helyett hogy orvoshoz fordulnának, a ki még azt megmenthetné. Népünket erre ingyen kiosztandó egészségügyi kátékkal kellene kioktatni; az ilyesmihez, fájdalom, még nincsen érzéke.

De legyünk népünk iránt, — bocsánat, hogy kitérek, de ez a thémával összefügg, — legyünk e tekintetben igazságosak és ne vádoljuk egyedül a népet, midőn a felsőbb osztályokban is van hiba, ne vádoljuk egyedül a népet, midőn azt tapasztaljuk, hogy télire ablakait is többnyire betapasztja, a mint a felső vidéken látni lehet. Igaz, hogy a nép sokat van a szabad levegőn napközben is, tehát ő a lakások egészségtelen levegőjét legalább annyiban tűrheti el, hogy sokat van a szabad levegőn. Ez azonban a néptől annyira átment a középosztályba, hogy sehol nemzet nincs, a mely annyira irtóznék a levegőtől, mint a magyar. Például ilyen közegészségellenes levegő van a teremben, melyben tanácskozunk, s a folyosón a hová gyenge tüdejű, bronchiálisban szenvedő és gyenge gégéjű ember ne jöjjön, mert ha látja azon henteskéménybe való füstöt, elrémül bele, s akárhány ablakot nyisson valaki, mindjárt akad tíz kéz, a mely becsukja. *(Derültség. Úgy van!)* Ne csak a nép ellen panaszkodjunk, tehát hogy fél a jó levegőtől, mert magunk is rossz példával megyünk elől és okosan történik ugyan, hogy a szünet közt legalább a termet szellőztetik, de mondhatom, hogy ott a folyosón oly állapotok vannak, hogy nem vethetünk a trencsénmegyei vagy árvamegyei tótnak szemére semmit, a ki nem szellőzteti a szobáját, mert itt sem engedjük meg a szellőztetést, pedig a jó levegő szükséges az embernek, mint a halnak a víz. Ezt csak példának hoztam fel röviden. *(Helyeslés.)*

Említette a t. képviselő úr a minket fenyegető nagy vészt, a pestist. Ennél nem vádolhatom a kormányt, nem is gyönyörködném benne, ha vádolhatnám, mert a milyen stádiumban most jelenleg van, — adja Isten, hogy végkép távol maradjon, — a mint értesülve vagyok a hirlapokból, megtette azon teendőket, a melyek a kezdetnek kezdetére elegendők. Ugy tudom, hogy Fiuméba kiküldötte a biztost, a ki a vesztegzár felállítása iránt tárgyalást folytasson és itt olvasom a közegészségügyi tanácsnak kezemben levő jelentésében, hogy a Bombayban jelenleg uralgó pestis terjedésének gátlására mit cselekedtek, hogy tudniillik az igen tisztelt miniszter úr által felhivatva, a közegészségügyi tanács tanácskozott ezen ügy felett és mint a jelentés mondja, abban állapodott meg, hogy az 1852-iki óvó rendszabályok elavúltaknak tekintendők és hogy azok alkalmazása mellett a forgalom és kereskedés szükségtelenül, czél nélkül korlátoztatnék és hogy azokkal a rendszabályokkal a pestis ellen megelégszik, a melyek a drezdai nemzetközi értekezleten az ázsiai kolera terjedése ellen megállapíttattak.

Én igen tisztelem a közegészségügyi tanácsot, de azt hiszem, hogy téves uton jár, mert azzal sem vagyok megelégedve, hogy Dániel Ernő

Digitized by Google

kereskedelmi miniszter úr is rendeletet bocsátott ki épen Fiuméra vonatkozólag és hogy általában a pestis a tenger felől, délkeletről be ne hurczoltassék.

Nem vagyok ugyan doctor medicinae és nem tekintem magam szakértőnak, de vagyok hisztorikus, a ki ezt tanúlmányoztam, mert Magyarországot a pestis sokszor gyötörte és a kolera pusztításai gyerekjátékok ahhoz, a mit ezen irtózatos nyavalya a földön tett. Volt pestisjárvány, mely a magyar föid lakosságának egy negyed részét, némely helyen egy harmad részét kipusztította. És a mit a baj természetére pathológiai, kontágiumi, epidémiai jellegére nézve feljegyeztek, azt tanusítja, hogy a mint a kolerára nézve a talajnak befolyása van, vizes, mocsaras talaj elősegíti, úgy a pestisre nézve ez nem áll, legalább Magyarországon a Szepességben csak oly nagy mértékben és pedig tél idején is dühöngött a pestis, mint a Tisza vidékén, Hódmező-Vásárhelyen vagy Debreczenben. Lőcsén, melynek 8000 lakosa volt a múlt század elején, másfél év alatt 2500 halt el benne, s Debreczenben, a mely a múlt század elején a legnépesebb városa volt az országnak, a melynek lakossága akkor körülbelül 30,000-et tett ki, 10,000 halt el. Irtóztató arány ez; emberomlás volt. Kassa városának négy kapuja közül hármat be kellett csukni, mert nem volt, ki strázsálja; a negyediken hordták ki a halottakat.

A pestis terjedésére az mondatik, hogy Törökország felől jön. Igen, Kelet a forrása, de nem Törökország, hanem mindig India volt a forrása; onnan Perzsiába, Perzsiából Törökországba, Törökországon át pedig hozzánk jött. De volt idő, midőn Lengyelország felől terjedt. Azt tanúltam én a történelemből és azt mutatják az archivumok adatai, hogy a pestisnek igenis gátat lehet vetni. Akkor még nem tudták, hogy baczillusokból származik ez a betegség, mégis ma azt mutatják a legújabb kutatások, — örülök, ha sikerül szérumát felfedezni, hanem az eddigi tapasztalatok mindig azt mutatták, hogy ez ellen más orvosság nincs, mint a legszigorúbb zárlat; nem olyan, mint a kolera ellen, a melyre a népdal is elmondta: Falu végén a vasvella, mégis bejött a korella. *(Derültség.)* A pestis szintén be fog jönni, ha csak zárlatot nem alkalmazunk. Lengyelországban 1707-ben különösen Krakkóban dühöngött és Kassán volt egy viczegenerális, Bertóthy Ferencz, ez úgy el tudta zárni a Kárpát-vonalat, hogy két esztendeig vissza tudta tartani a pestist és mikor 1709 végén bejött, akkor is Temesvár felől jött Makóra, Hódmezővásárhelyre s igy terjedt tovább és rombolta az országot. A karantén az, a mely egyedül véd és nem elég olyan karantén, mint a kolera ellen, vagy olyan, mint a Dániel Ernő miniszteri rendeletében van, mert az megengedi az új szőnyeg behozatalát. Tisztelem. Ha itt van a szőnyeg, itt van a pestis is; épen azzal hozhatják be Persiából. És nem is kell messzire menni; 1879-ben Oroszországba hurczolták be a pestist Perzsiából. Budapestről az akkori kormánykiküldött, Rózsahegyi doktor bővebben beszélhet róla. Figyelemmel kisértem, mert történelmi tanulmányaimnak megfelelt a zárlatrendezés. Az oroszok elfojtották.

Walljenka asztracháni egyetlen községben ütött ki, de nem tudott tovább terjedni. A karanténhez az orosz ért a legjobban. Mert minő volt az? Kozákokkal, lovasokkal körülzárták az egész községet, vörös zászlókkal lineát húztak és kimondották, hogy a ki azon kivül jön, azt lelövik; élelmi szereket raktak le a distanczián belül és azokon jelezni kellett, hogy van-e még pestis vagy nincs. Mikor hónapok múlva jelezték, hogy már nincs, akkor még hat hetet várakoztattak s akkor aztán rendelet ment ugyanazon helyre, hogy mostan az egész községnek minden lakója egy bizonyos kijelölt napon megfürödjék, akkor aztán vonúljanak egy másik helyre, a hol új ruhát váltanak. Mielőtt a lakosság kivonult, az egész községet felgyujtani tartoztak. Igy is történt. Megfürödtek, átöltöztek, leégették az egész községet és akkor kártalanították őket. Igazi oroszos eljárás, az igaz, de nem jött a pestis sem Oroszországba, sem Európa többi részébe. A legszigorúbb zár kell ez ellen, mert nem elég, a mit a miniszter eltiltott, például viselt ruhákat. Tudom példákkal illusztrálni, hogy nem viselt ruhákkal, hanem kenderrel terjedt a pestis, például Hódmezővásárhelyről vitték Kecskemétre és pusztított az emberek közt. Kész szőnyegekkel hozzák be legjobban, mert ha pestises ember rakodás közben megérinti, a kontágium idejön. Tudom, hogy ma előrehaladottabbak a viszonyok, az orvosi tudomány is haladt, akkora irtóztató pusztítást, mint a múlt században vitt végbe, most még sem fogna végbevinni, de mégis sokkal veszedelmesebb a koleránál. Többször próbálkozott itt már.

Mikor, t. ifjú képviselő urak, kik most nagy számmal jöttek fel, farsang lévén, egy mulatságról haza mennek, három óra tájban a városházán, és hallanak megkondulni a belvárosi plébániatoronyban egy harangot: akkor gondoljanak az én mostani beszédemre, mert ez a pestis-harang. Mikor Mária Terézia alatt a pestis itt utóljára dühöngött, és Budán s Pesten iszonyú pusztítást vitt véghez, kivált a rácz lakosság közt, akkor egy kegyesszivü hölgy tett egy alapítványt, hogy azon órában, mikor az utolsó pestises beteg meghal, húzzák meg örök időkig a harangot. Ma is a városház tornyán levő tűzőröknek ez a legjobb jövedelmük, mert egy váltó-

Digitized by Google

forintot kapnak a harangmeghúzásért; lemennek a városház tornyáról, felmennek a plébánia tornyába és három órakor mindig meghúzzák a pestis-harangot. Ez emlékeztet minket, hogy vigyázzunk, különösen most, mikor a baj jelentkezett. Mert Beludzsisztánban elterjedt, tehát közeledik, és nem hiszem, hogy a Szuez-csatornán fel lehetne tartani. És ha a zarándoklásokat elzárják is, nagyon félek, hogy a kereskedelmi kapzsiság ezt a rettenetes nyavalyát ide fogja hurczolni. A baj nagy terjeszkedésének okául szolgál az egészségügyi rendőri szabályoknak meg nem tartása annyiban, hogy a pestis különösen az el nem temetett emberi és állati hullák kigőzölgésétől igen terjed, sőt van eset, hogy abból keletkezett.

1541-ben Budán Roggendorf 16.000 németjének el nem temetett testéből támadt, a mire Szulejmán Budáról visszavonúlt az ó-budai hegyek tetejére, a táborba. A pestist nem ő hozta, hanem az itt ütött ki az eltemetetlen hullákból. Itt is kérem a belügyi kormányt intézkedésre, mert tudom, hogy rendelet van kiadva, hogy például az elhullott állatok testeit mindenütt el kell temetni, csak hogy ezt nem igen hajtják végre. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Vármegyéket tudnék megnevezni, a hol a sertésvész alkalmával elhullott sertések hulláit oda dobják az árkokba: jönnek a czigányok, elhurczolják, esznek belőle — azoknak talán nem árt — jönnek aztán az ebek és az elhullott állatok ott rothadnak. Ezek az elhullott állati dögök legnagyobb terjesztői lennének a pestisnek. Isten ne adja, hogy a pestis hozzánk jöjjön. Arra kérném tehát a belügyminiszter urat, hogy az óvó-rendszabályok mellett utasítsa az összes vármegyei közegeket, hogy a rendeletet szigorúan hajtassák végre, hogy az necsak papiron maradjon, mert tudnék névszerint megyékre hivatkozni, a hol az elhullott sertést nem temetik el, hanem ott rothadnak az árkokban. Igen kell e tekintetben vigyázni, általában a tisztaságot mindenképen előmozdítani, mert nagyon helyesen mondatott, hogy a pestis ellen a főorvosság a tisztaság és szellőztetés. A ki teheti s kivonúlhat a hegyek közé az emberektől elzárkózva, legjobban van ottan megkimélve.

Velenczében — úgy tudom — lesz az Ausztria-Magyarország részéről indítványozott egészségügyi kongresszus megtartva a pestisragály behurczolása ellen. Bécsből a külügyminisztérium részéről, ha jól vagyok értesülve, Lützow van kiküldve. A belügyminiszter úr a magyar kormány részéről, úgy tudom, dr. Chyzer Kornél urat fogja kiküldeni. Ha mellette még egy speczifikust kiküldene, a ki talán szérummal, vagy bakteriológiával foglalkozott, másodlagosan mint szakembert, azt hiszem, ez nem fogna ártani. De ne álljunk meg itt ennél, hogy ezeket kiküldik, és ezek jelentést tesznek. Remélem, hogy a magyar kiküldöttek úgy fognak eljárni, hogy ezek a magyar kormány nevében aláírják a megállapodásokat és ne engedjük magunkat még itt is a külügyminisztérium gyámsága alá helyezni, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* hogy a külügyminiszter kiküldöttjei egyúttal Magyarországot is képviseljék, hanem a magyar kormány kiküldöttje csak olyan önálló jogot követelhet ott magának, mint az Ausztria részéről kiküldött. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én tehát közjogi szempontból is a mi álláspontunkat fentartani az európai államok előtt ép ezen alkalommal is figyelmébe ajánlom a t. belügyminiszter úrnak. Ha ajánlatom nélkül is megtette volna, annál jobb; ha pedig nem jutott volna eszébe, ne vegye tőlem rossz néven e figyelmeztetést.

Hogy e rettenetes ragadvány — mert őseink így nevezték — mennyi pusztítást vitt végbe, arra igen sok adatunk van. Magam is sok részletet tudok; le is irtam másutt, de nem untatom vele a t. házat. Kivált az országos levéltárban van sok adat a karanténről, a fertőtlenítésről stb. Nem mondom, hogy ezek nagyrésze el nem avúlt, de sok dolognak ma is hasznát lehetne venni annyival inkább, mert azt tudjuk ugyan már ma, hogy a pestis baczillusokból származik, de még ma sincs eldöntve, hogyan terjed: emberről-emberre, ruháról-ruhára, viz által vagy máshogyan-e? Én úgy tudom, hogy a viznek, az égaljnak nincs reá befolyása, mert télen is Liptóban, Szepesben ép úgy dühöngött, mint nyáron az Alföldön. Azt hiszem, hogy még nincs annyira megérve a betegség gyógyászati természete, hogy haszontalan dolog volna, ha a miniszter úr elrendelné, hogy az országos levéltárnak kivált kanczellári, helyhatósági részében és az úgynevezett limbusban levő adatok szedessenek ki és tétessenek át a közegészségügyi tanácshoz, mely talán e gyakorlati tapasztalatokból merített adatok egynémelyikét felhasználhatná. Ebből is ki fog tűnni, hogy a levéltárnak nemcsak tudományos, hanem gyakorlati haszna is van.

Végül még egy speciális dologról kivánok szólani. Tavaly is figyelmébe ajánlottam a t. miniszter úrnak ez ügyet, sőt elődje, Hieronymi volt miniszter úr már kezdett is e részben intézkedéseket tenni. Értem a pozsonyi kórház épitésének kibővítését. Kivált az elmebetegek osztálya van túlterhelve, 120—130 ilyen szerencsétlen van egy földalatti helyiségben. Kérésemre és a kórház memorandumára a volt miniszter úr a kibővítésre már telkeket is szerzett, tervek is készültek. Én a miniszter urat tavaly megsürgettem és ő azt mondta, hogy a terveknek sokféle stádiumokon kell átmenniök, de

Digitized by Google

reméli, hogy őszszel megkezdetheti az építést. Úgy tudom azonban, hogy máig sem kezdette meg. Pedig a dolog nagyon sürgős, az állapotok ott botrányosak. Földalatti, nem embernek, hanem mosókonyháknak való helyiségekben tartják azt a 120—130 őrültet a humanizmus arczulütésével.

Tudom, hogy ha egy állami épületet kezdenek építeni, akkor a terv sokféle mérnöki hivatalon megy keresztül, a míg azt megbirálják, csakhogy már nagyon régen birálják: azért kérem a t. belügyminiszter urat, hogy ha már az őszszel nem kezdték meg az építkezést, legalább a jövő tavaszszal fogjanak hozzá.

Egyéb bajáról ez országos kórháznak ez alkalommal nem akarok szólni. Csak ezt hoztam elő, mint legsürgősebbet és igen kérem a humanizmus nevében, hogy ezen is, valamint általában azokon, a miket bátorkodtam a t. miniszter úr szíves figyelmébe ajánlani, mielőbb segíteni méltóztassék.

Áthatva különben a közegészségügy nagy fontosságától, a költségvetést, mely erre irányúl, elfogadom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Kérem, foglalják el helyöket; az ülést újra megnyitom.

Lehoczky Vilmos jegyző: Bernády György!

Bernády György: Igen t. képviselőház! Teljesen osztozom Pap Samu igen t. képviselőtársamnak abban a nézetében, hogy a közegészségügyről mindig jó és üdvös beszélni, nemcsak jó és üdvös, hanem gyakran szükséges is, mert a közegészségügy kedvező vagy kedvezőtlen alakulatának rendkivüli befolyása van a nemzet vagyonosodására, a faj szaporodására és az állam hatalmának növelésére.

Bár elfogadom a tételt, évek során át szerzett meggyőződésemet leplezetlenül el fogom mondani, mert csak így tehetek szolgálatot a közegészségügy fontos érdekének, meg lévén győződve arról, hogy a t. belügyminiszter úr, a ki mindig kiváló gondosságot tanúsított a közegészségügy iránt, azokat sok tekintetben méltányolni fogja.

Lehetetlen, hogy elsősorban ne a körorvosok ügyéről szóljak, különösen azért, mert mai közegészségügyünk egész szervezete a körorvosok vállain nyugszik, melyek már-már alig birják a naponta reájuk sulyosodó terheket, *(Zaj.)* és mert helyzetük a mai viszonyok közt már teljesen tarthatatlan.

A körorvosok fizetése 4—6—8 száz forint között váltakozik. És ha ezzel a fizetéssel — ha ugyan fizetésnek nevezhető — összehasonlítjuk a körorvos munkakörét, úgy eltekintve a munkakör nagyságától már a megélhetés gondjai is lehetetlenné teszik, hogy a körorvos munkáját komolyan és odaadóan elvégezze.

Vannak körcsoportok, melyekhez 12—15, sőt 20 község is tartozik. Ezeket a körorvosnak minden hónapban legalább egyszer meg kell látogatni, ott bizonyos ideig kell tartózkodni, hogy megvizsgálja az iskolákat, közhelyeket, megszemlélje a mészárszékeket, kutakat stb. és mindezekről havonként kimerítő jelentést kell tennie a járásbirónak.

Ezenkivül szállásán meg kell vizsgálnia a jelentkező betegeket és meglátogatnia lakásukon a többieket. Ha rendellenességeket tapasztal, azonnal jelentést kell tennie minden rendellenességről, ha a ragálynak gyanúja, vagy hire jut hozzá, azonnal ki kell szállnia a kör csoportjába és ott a helyzetet megvizsgálnia. Tényleges ragály esetén nemcsak egyszer, hanem gyakran kell azon helyet megvizsgálnia, intézkednie a fertőtlenítés iránt és azt ellenőriznie. De nemcsak ilyen esetekben, hanem valamennyi orvosrendőri esetekben, sőt igen gyakran törvényszéki orvosi szemlék eseteiben is ki kell szállania a törvényszékkel. Mindezen teendőkért, a mint az imént említettem, van a körorvosnak 4—6, sokat mondok, ha 800 forint fizetése, a miből fuvardij és egyéb utazási költségek czímén évenként 2—3, sőt 400 forintot és kénytelen elkölteni. Ezen a javadalmazáson kivül van még egy másik javadalmazás is, a mely áll 20 krajczár beteglátogatási díjból, a mennyit akárhányszor könnyelmüen egy pinczérnek ad akárhány úr. Ez az orvosi karra nézve — nézetem szerint — megszégyenitő helyzet, bár ezzel szemben el kell ismernem azt, hogy akárhány helyen ennek a húsz krajczárnak az előteremtése — kivált a szegényebb vidékeken — nagy gondot ad a lakosoknak. Lehet-e, t. ház, csodálkozni azon, ha ily körülmények között mind kevesebben és kevesebben mennek e pályára és lehet-e csodálkozni azon, ha ily körülmények között ezen állomások jó része, különösen a szegényebb vidékeken, sokszor hónapokig, néha évekig üresedésben van és ha ez megtörténik, — a mint az imént is említettem — a szegényebb vidékeken, az országnak határszélein, a hol különösen fontos egy ily állomásnak betöltése, mert ezen állomásoknak betöltése által fokoztatik az ellenőrzés a külföld ellen a ragályoknak behurczolása szempontjából, mert másrészt legnagyobb szüksége van ennek a szegény népnek az orvosra, mivel ez van leginkább annak a jótéteményére ráutalva. Lehet-e csodálkozni, ha ily körülmények között azok az orvosok úgy, a hogy elvégzik a teendőjüket, s azután más foglalkozás

Digitized by Google

után tekintenek, a mely legalább megélhetésüket biztosítja.

A belügyminiszter, a mint tudom, már régen foglalkozik e kérdéssel, a mely a leghelyesebben olyformán volna megoldható, hogy a közegészségügy közigazgatásunk államosításával az egész vonalon végig államosíttassék. *(Helyeslés jobbfelől.)* Másképen alig lehet, kivált a szegényebb vidékeken, az orvosoknak tisztességesebb ellátásáról gondoskodni. Az államosításnál szükségesnek tartom a körcsoportoknak kisebbre szabását és a körorvos teendőinek szabatosabb meghatározását, az orvosrendőri és egészségügy-igazgatási teendőknek a járásorvosra bizását; hiszen ez volna ma is hivatva e teendők elvégzésére.

Második faktora közegészségügyi intézményeinknek: a járásorvosi intézmény. A járásorvos teendőit 4—6 száz forint fizetéssel végzi el az illető orvos. Hogy ezen fizetés azon teendőkért, a melyeket a járásorvosnak végeznie kell, nevetségesen csekély, azt bizonyítani egyáltalán felesleges, bár e tekintetben nem hallgathatom el, hogy némely vidéken némely törvényhatóságban tapasztalható e tekintetben javulás, a mennyiben az állami dotációk fölemelése alkalmával ezen állások dotációja is fölemeltetett. Szükségesnek tartanám ezenkívül még az államosítás keresztülvitele alkalmával, illetőleg a közegészségügy reformja alkalmával a járásorvosokat is bizonyos hatósági joggal felruházni, különösen azért, mert az orvosoknak mai helyzete annyiban abszurdum, hogy ők mind csakis a jelenttésttevők szerepét viszik és az ő jelentéseik alapján oly emberek határoznak, a kik közegészségügyi dolgokkal alig foglalkoznak. A reform keresztülvitele alkalmával — mint már előbb is jeleztem — szükségesnek tartom, hogy a járásorvos és körorvos hatásköre közti vonal szigorúan megvonassék és az orvosrendőri közegészségügyi igazgatási teendők tisztán a járásorvosra bizassanak. A törvényhatóságokban az egészségügy feje a törvényhatósági főorvos, a kinek fizetése 800—1000 forintig terjed. Ezen fizetésért egész napi irodai teendőket kell végeznie, úgy, hogy magángyakorlatot kivált a törvényhatósági orvosok alig-alig képesek végezni. Ennyi fizetésért azokat a fontos teendőket lelkiismeretesen és komolyan elvégezheti talán egy működvelő, a kinek megélhetése amúgy is biztosítva van, de oly ember, a kinek saját megélhetéséről és családja fentartásáról is kell gondoskodni, alig. De a hatósági orvosok kérdésétől eltekintve, a közegészségügy már magában véve — a mint már felszólalásom elején is érintettem — annyira fontos állami érdek, hogy mind népszaporodási, mind nemzetgazdasági, mind hatalmi tekintetben ennek mielőbbi rendezése alig tűr halasztást. *(Helyeslés.)*

A hatósági orvosoknak helyzetéhez hasonló a városi kórházi és a kerületi orvosok legnagyobb részének helyzete. Ezeknek helyzetét azonban részben tűrhetőbbi teszi az, hogy sokkal könnyebben szerezhetik meg mindennapi kenyerüket a magángyakorlatnak könnyebb megszerezhetése által.

Figyelmébe kívánom ajánlani a belügyminiszter úrnak azt is, a mit az imént előttem felszólalt Pap Samú t. képviselőtársam is figyelmébe ajánlott. Ugyanis ma a betegsegélyző egyletek száma úgyszólván gombamódra szaporodik. Ezen intézetek a jótékonyság színe alatt valóban kizsákmányolják az orvosi kart; lehetetlenné teszik azt, hogy oly ember, a ki ez után a pálya után kívánna megélni, erre a pályára lépjen, mert míg egyfelől a lakosság nagy részénél az orvosi magángyakorlatot elvonják, addig másfelől teljesen kizsákmányolják az ilyen intézeti orvosokat. Nemcsak annyira megy a helyzet e tekintetben, hogy mint Pap Samu t. képviselőtársam jelezte, egy beteglátogatásért 15 krajczárt fizetnek az intézeti orvosnak, hanem, mint a »Pesti Napló« igen helyesen kimutatta, akárhányszor 8—10 krajczárnyi tiszteletdíjat kap az orvos azért, hogy egy beteget meglátogat. Hogy ekkora összegért, ekkora tiszteletdíjért komoly és beható vizsgálatot lehessen teljesíteni, azt hiszem, senki sem gondolja.

Szükségesnek tartom ezen tétel tárgyalásánál, épen a Thaly Kálmán t. képviselőtársam által felhozottak révén, a gyermekhalandósággal kapcsolatban megemlékezni a bába-ügyről. Az 1878; XIV. törvényczikk kivételesen addig, míg a kellő számú bábaképző-intézetek felállíttatnak, megengedte, hogy, vidékünk szólása szerint, úgynevezett czédulás-bábák szerepeljenek. Ezek a czédulás-bábák képzettségüket 8—10 napi tanfolyam alatt nyerik, melyet az illető törvényhatósági főorvos, vagy a törvényhatóságnak egyik járási orvosa nyit az ő részükre. Hogy ennyi idő alatt azon fontos teendőket, melyek egy bábára vannak bízva, el lehessen sajátítani, azt elképzelni nem lehet. De akárhány vidéken, kivált az országnak keleti vidékein, még ezek a bábák is hiányoznak és itt ezt a fontos hivatást egészen közönséges parasztbábák teljesítik, a kik ebbeli képességüket esetleg a falu lakóinál tanúlják. Ez az oka a gyermekhalandóság akkora nagy számának, a melyhez hasonló alig van egész Európában.

E bajnak orvoslására szükséges a bábaképző-intézeteknek kellő számban való szaporítása és miután csak szegény és többnyire özvegyasszonyok lépnek e pályára, kellő számú ösztöndíjaknak a rendelkezésre bocsátása.

A halottkémi intézmény sokat javúlt ugyan az utóbbi időben, de még most is fejlesztésre

Digitized by Google

vár. A halottkémeknek nagy része nem áll az intelligenciának azon a fokán, mely ezen állás betöltésére feltétlenül megkivántatik. Hiszen akárhányszor nem csupán a beállott halálozást kell konstatálni a halottkémnek, hanem konstatálnia kell a halálozás idejét, az esetleges gyanús körülményeket és a gyermekeknél, hogy ezek tényleg részesültek-e gyógykezelésben, vagy nem?

Szükséges továbbá a közegészségügyi törvény esetleges revideálása alkalmával a kuruzslásról szóló résznek erősebb büntető határozatok által való megszilárdítása, mert még ma is igen tekintélyes azon embereknek száma, s még az intelligens osztályban is találhatók olyanok, a kik a kuruzslás jól jövedelmező mesterségével kiváló előszeretettel foglalkoznak.

Szükséges épen a gyermekhalandóság megakadályozása végett a hét éven aluliak gyógykezelése ellenőrzésének szigorúbbá tétele, mert ez az oka, a mint előbb is jeleztem, különösen a gyermekhalandóság terjedésének. Sokszor megesik, és többnyire szegény embereknél, hogy beállítanak egyik-másik gyógyszertárba egy orvosi rendelvénynyel. Az orvosi rendelvényt átadják az egyik gyógyszerésznek, az kiszámítja a gyógyszer árát és akkor az illető nem azt kéri a gyógyszerésztől, hogy a gyógyszert megkészítse, mely a rendelvényen rendelve van, hanem hogy sziveskedjen a rendelvényt lebélyegezni. Ha azt kérdi, hogy miért akar a gyógyszer helyett bélyeget, egész egyszerűen megmondja, hogy a gyermek már meghalt s neki a lebélyegzett rendelvényre azért van szüksége, hogy a halottkémnek megmutassa, mert ha meg nem mutathatja, a halottkém feljelenti és ő a gyermek gyógykezelésének elmulasztása miatt meg lesz büntetve. A gyógyszerész nem teljesíti a kérést, nem bélyegzi le a rendelvényt. Ekkor, ha kevésbbé szemérmes az illető, megcsináltatja a rendelvényt és ekkor kénytelen a gyógyszerész lebélyegezni, vagy ha szemérmesebb, elmegy egy más gyógyszertárba és szó nélkül megcsináltatja a gyógyszert. Akárhányszor előfordúl azonban az az eset, hogy midőn a lebélyegzést kéri, a gyógyszer árának felét megigéri a gyógyszerésznek, hogy az annál inkább hajlandó legyen kérését teljesíteni. Igy megcsináltatva a gyógyszert, haza megy, a felét ki is önti az úton, néhány óra múlva elmegy a halottkémhez s bejelenti, hogy bár a gyógyszer tanúsága szerint kezelte a gyermeket, de az, fájdalom, mégis meghalt. A halottkém felveszi az esetet és rendben lévén a dolog, semmi intézkedésnek szükségét nem látja.

Szigorítani kell a 7 éven aluli gyermekek gyógykezelésének ellenőrzését, de e mellett szükséges az is, hogy különösen a szegényebb osztályú könnyű módon juthasson ingyen gyógyszerhez, hogy ne legyen kitéve ehez hasonló kisértésnek.

Szükséges továbbá a közegészségügyi felügyelők intézményének fejlesztése, a közegészségügyi felügyelők szaporítása addig, míg annyian lesznek legalább, hogy kétévenként minden gyógyszertárt alaposan megvizsgáljanak.

Most pedig a t. ház kegyes engedelmével áttérek a közegészségügy másik faktorára: a gyógyszerészetre, a mely semmivel sincs virágzóbb helyzetben, mint említett faktorai a közegészségügynek.

A gyógyszerészet sohasem volt hazánkban annyira válságos helyzetben, mint épen ma, a midőn annak ügye minden körülmények közt már megérett arra, hogy végre valahára a kor igényeinek megfelelően reformáltassék. Itt fél rendszabály már egyáltalában nem használható. Itt alapos és gyökeres reformra van szükség, még pedig sürgősen, nehogy a közegészségügy ezen intézménye komoly válságba jusson, a melynek egyik előhírnöke ma már itt van, mert ma már alig fél- és nemsokára alig harmadannyian fognak ezen pályára menni mint eddig.

Ezen elnéptelenedés okairól kivánok szólani, a melynek egyik következménye a ma már erősen érezhető segédhiány és a melynek — félek — alig egy pár év múlva az lesz a következménye, hogy számtalan gyógyszertár, kivált a szegényebb vidékeken levő kisebb gyógyszertárak jó része kezelő nélkül fog maradni. Ezen elnéptelenedésnek oka kétségtelenül az a reform, a mely a gyógyszerészi előképzettséget pár évvel ezelőtt felemelte. De ez a kornak oly követelménye volt, a mely előtt már kitérni nem lehetett és meg vagyok róla győződve, hogy ha egyébként a viszonyok javúltak volna, ez az elnéptelenedés legalább ily mértékben, mint ma tapasztalható, nem lépett volna fel. Oka ennek az elnéptelenedésnek az a nehézség is, a melylyel a gyógyszerészeti pályára menőknek önállósítása jár. Egyáltalában nem lehet tehát csodálkozni azon, hogy ha ezen nehézségtől mind többen és többen visszariadnak s mind kevesebben és kevesebben lépnek ezen pályára, a mely ma már az oklevél megszerzésére épen annyi időt vesz igénybe, mint bármely más tudományos pálya. Míg más pályán az illető megszerezvén az oklevelet, a lehető legrövidebb idő alatt önállósághoz és függetlenséghez jut: addig ezen a pályán tulajdonkép csak akkor kezdődik a gond és a küzdelem, mikor az illető az oklevelet megszerezte, mert ekkor kell gondolkoznia azon, hogy miképen nyer jogosítványt, a mely neki az önállóságot biztosítja. A jogosítványhoz a gyógyszerész kétféle úton juthat. Az egyik módja a jogosítvány megszerzésének

Digitized by Google

egy új gyógyszertár engedélyezése iránti folyamodvány; másik módja pedig, a mely talán ma, midőn már az ország meglehetősen el van lepve gyógyszertárakkal, gyakoribb: a gyógyszertár vétele. Venni gyógyszertárt igen természetesen a gyógyszerész ifjúságnak csak azon része képes, a mely a vagyonosabb osztályból származik, a szegényebb ifjú az önállósításnak ezen módjából teljesen ki van zárva. Gyógyszertári jogért folyamodhatik bármely okleveles gyógyszerész, de itt az ifjúságnak szegényebb része már vetélytársakként találja az ifjúság vagyonosabb részét, a melynek természetesen nagyobb összeköttetései lévén a törvényhatóságokban, a mai rendszer mellett sokkal könnyebben juthat a gyógyszertár megszerzéséhez, mint a szegény ember. Igy tehát ismét csak a vagyonosabb rész boldogúl, de az is csak részben, mert annak az önállósítási vágynak egy hajsza a következménye, mely hajszának pedig következménye az, hogy ma már igen sokan, igen sokszor oly helyekre kérnek jogosítványokat, hol a megélhetés eo ipso ki van zárva. Igy megesik, hogy szegényebb vidékeken nyitnak gyógyszertárakat, hol a gyógyszereken kivül fűszert, ostornyelet s egyéb dolgokat is árúlnak, míg végre kénytelenek meggyőződni arról, hogy ott megélni képtelenek. Az utóbbi időben nem egy eset fordúlt elő, hogy az illető ott hagyta a jogosítványt és ment oly helyre, hol legalább módját találta a megélhetésnek.

De, t. ház, van még egy más módja is az önállósításnak, t. i. a vétel útján való megszerzés. Ez ma már szintén a tőkebefektetésnek bizonytalan volta miatt, mind ritkábbá kezd válni. Ha megengedi a t. ház, szólni kívánok röviden ezen jelenségről, mely a mai viszonyok közt a tőkebefektetést oly illuzóriussá teszi. *(Halljuk!)* Teszem fel azt, hogy valaki egy személyi gyógyszertárt átruháztat magára. Az átruházás, mint nyilvánosan tudva van, bár a törvény értelmében pénzért nem volna eszközölhető, egy bizonyos díjért eszközöltetik. Itt formális adás-vételről van szó. Midőn az illető jogosítványtulajdonos ezen átruházásért folyamodik, ezt egy előzetes egyesség előzi meg, melynek értelmében ő bizonyos összegért hajlandó az átruházást a belügyminisztertől kérni. Akárhányszor 10—15—20, sőt 30 ezer forint fizettetik egy személyi gyógyszertár átruházásáért. Ha az illetőnek ideje és alkalma van ezen gyógyszertárt átruházás útján tovább adni, akkor még elég jól jár; de ha időközben meghal, akkor a törvény értelmében ezen vétel útján szerzett jognak haszonélvezetét nyeri ugyan az özvegy, esetleg az árvái, ha az illetőnek van özvegye és árvája, de ha sem özvegye, sem árvája nincs, vagy ha van is, ezek halálakor nagykorúságukat már elérték volt, akkor ezen általa pénzért szerzett jogosítvány egyszerű pályázat útján másnak adatik. Hogy a tőkebefektetésnek ez a módja mind ritkább lesz és mindig kevesebben lépnek erre a pályára, ez, azt hiszem, egészen természetes.

Egy másik módja a vétel útján való önállósításnak a reáljogú gyógyszertárak vétele. A reáljogú gyógyszertár a törvény értelmében magántulajdon; eladható, örökölhető s a szó teljes értelmében a magánvagyon alkatrésze. De ezekre nézve a tőkebefektetést az teszi bizonytalanná, hogy a gyógyszertárak szaporítása folytán ezen 50—60—80.000 forinton vásárolt jogok akárhányszor alig néhány év alatt értékük felére, sőt negyedére szállanak alá. Természetes, hogy így mind többen igyekeznek megmenekülni e jogtól s mind kevesebben igyekeznek azt megszerezni. Ezekben látom én a gyógyszerészi pálya elnéptelenedésének okát, ezen kivül abban az óriási felelősségben, mely a gyógyszerészt terheli és abban a lekötöttségben, melyhez hasonló egyetlen téren sem található, csakis e pályán. Én e bajok orvoslására javaslatot nem kívánok tenni, kivált azért nem, mert mint a belügyminiszter úr jelezte, már készen van az a javaslat, mely hivatva van e bajokon segíteni. Ismerve azt a jóindulatot, melylyel ő a közegészségügy iránt viseltetik, még csak néhány olyan bajt kívánok felhozni, a mely a gyógyszertárakat sujtja.

A gyógyszerészet fejlődésére rendkivüli befolyással vannak a mindinkább szaporodó drogériák, melyek a közönség egy tekintélyes részét elvonják a gyógyszertártól és ezzel a gyógyszertár jövedelmét csökkentik. Baj az is, hogy az összetett gyógyszereket, melyeket nem volna szabad másutt, mint gyógyszertárban árúlni, széltiben árúlják minden üzletben; a csak bizonyos mennyiségben árúlható gyógyszereket a fűszerkereskedésben tetszés szerinti mennyiségben árúlják.

Figyelmébe ajánlom a t. miniszter úrnak a különlegességek gombamódra való elterjedését is; ezek között van sok titkos szer is. Nálunk az utóbbi időben e részben lényeges a javulás. E szereket nagyrészt külföldről hurczolják be és sok olyan különlegesség fordúl elő a gyógyszerészi forgalomban, melyet forgalomba hozni egyáltalán nem szabad.

Még röviden reflektálni akarok arra a panaszra is, mely minduntalan felmerül a gyógyszerek túlmagas árai miatt. Magam is belátom, hogy a közegészségügy érdeke megkivánná azt, hogy mód és alkalom adassék a lakosságnak, hogy minél olcsóbban juthasson a gyógyszerekhez. Én ugyan ideális helyzetnek és állapotnak azt tartanám, hogy a betegek lehetőleg ingyen juthassanak az illető gyógyszerek birtokába; de mindenesetre oda kell törekedni, hogy minél

Digitized by Google

olcsóbban szerezhessék be ezeket a szereket, a melyek szükségesek arra, hogy őket ismét munkaképesekké tegyék. Daczára ezen magas áraknak, mégis kénytelen vagyok kijelenteni, hogy a gyógyszertárak legnagyobb része alig képes a mai forgalom mellett megélni. Valamivel jobb helyzetben vannak ugyan a nagyobb gyógyszertárak tulajdonosai, de ezen gyógyszertárak sem jövedelmeznek a munkajutalmat is beleértve többet, mint a befektetett tőkének 7—8 százalékát.

Néhány szóval még hazai fürdőinkről kivánok beszélni, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyeket különösen hazánk keleti részén tartok igen fontosaknak. *(Helyeslés.)* E részeken ugyanis az ásványoknak oly gazdagsága van, a minőt Európa egyetlenegy vidékén sem találunk. S ennek daczára azt látjuk, hogy évenként milliók és milliók vándorolnak külföldre, a nélkül, hogy ezen ügy csak egy lépéssel is előre haladt volna.

Én e tekintetben arra hivom fel a t. belügyminiszter úr figyelmét, hogy — ha másként nem lehet — talán kamatmentes állami kötvényekkel lehetne odahatni, hogy ezen nagy jövedelmi forrás, ezen óriási tőke arra használtassék fel . . . *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Bernády György: . . . a mire hivatva van és hogy ezen gyógyfürdők és ásványvizek megszünjenek egyszerű mulatóhelyek és élvezeti czikkek lenni és szolgáljanak arra, a mire predesztinálva vannak: hogy világfürdőkké s igazi gyógyszerekké váljanak. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ez által kettős czélt lehet elérni, mert a míg egyfelől mód és alkalom nyújtatik azon szegény vidékek lakóinak a megélhetésre, egyszersmind megakadályoztatik az, hogy az évenként kivándorló milliók itthon maradjanak.

Ezek után, t. ház, bizalommal viseltetvén a kormány és a t. belügyminiszter úr iránt, a tételt elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Az idő előre haladván, a vita folytatását holnap 10 órakor kezdődő ülésre javaslom halasztani. *(Helyeslés.)* Ezen ülés napirendje volna ugyanaz, a mely mára megállapíttatott. *(Helyeslés.)* Ezt tehát a ház elfogadja. Következik már most az interpellácziára adandó felelet. *(Halljuk! Halljuk!)*

B. Bánffy Dezső miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Kossuth Ferencz t. képviselő úr folyó évi január 28-adikán a következő interpellácziót intézte hozzám *(olvassa)*:

»Van-e tudomása a miniszterelnök úrnak az orosz kanczellár párisi és berlini utazásainak czéljáról?

Ha van, szándékozik-e ez iránt a képviselőházat tájékozni?

Szándékozik-e odahatni, hogy az orosz kanczellár utazásai által körvonalozott politikai akczió ne történjék az osztrák és magyar monarchia háta megett, és érdekei ellen?«

Ezen interpellácziót bevezető beszédében azt mondja a t. képviselő úr *(olvassa)*: »Annyival inkább szükségesnek tartom, hogy a magyar képviselőház a külügyekkel folyton foglalkozzék, mert az utolsó trónbeszédből a külügyek kihagyattak.«

Magam részéről ezen nexus-t a legutóbbi legfelsőbb trónbeszéddel egyáltalán el nem ismerem, mert ismételten kijelentettem itt a t. házban, hogy a magyar parlamentnak azon jogát, hogy a külügyekkel foglalkozzék és azokra befolyást gyakoroljon, senki kétségbe nem vonja, *(Helyeslés jobbfelől.)* és biztosítom a t. házat, ha valaki arra gondolna, hogy a magyar parlament ezen jogát csorbítsa, avagy csak kétségbe vonná, nemcsak én, hanem az én helyemen minden miniszterelnök kötelességének ismerné, hogy ezt megvédje. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Az oly interpellácziók azonban, mint a melyet volt szerencsém felolvasni, nézetem szerint csak arra alkalmasok, hogy a parlament fentebb hangoztatott jogának értékét csökkentsék, *(Ellenmondás a szélső baloldalon.)* mert nem hiszem, hogy lenne a t. háznak egyetlen tagja és így valószínűleg a t. képviselő úr sem gondolja komolyan *(Mozgás a szélső baloldalon.)* azt, hogy én azon helyzetben lehetnék, hogy az általa felvetett és igen messzire nyúló kérdésekre érdemleges választ adhassak, *(Zaj a szélső baloldalon.)* avagy az általa önkényesen felállított és homályos premisszákból levont következtetések tárgyalásába bocsátkozzam.

A parlamenti tárgyalása valamely folyamatban levő diplomácziai akcziónak seholsem szokásos, és így részemről is a képviselő úr által felvetett kérdéseknek megbeszélését inopportúnusnak kell kijelentenem. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A képviselő úr talán el fogja nekem hinni, ha azt mondom, hogy a mi külügyi hivatalunk nem várta be az ő interpellácziját arra, hogy a török birodalomban fenforgó állapotokkal a legbehatóbban foglalkozzék; de nézetem szerint, sem a magyar parlament, s egyáltalában a világnak bármely parlamentje sem illetékes fórum annak meghatározására, hogy Törökországban alkotmány, avagy mily alkotmány hozassék be, a mely kérdéssel a képviselő úr beszédében behatóbban foglalkozott.

A képviselő úr az orosz külügyminiszternek utazásából konstruálja egy újabb nagyméretű politikai akcziónok keretét; de én azon hiszemben vagyok, hogy mindenkor nagy hibát követ el

Digitized by Google

és könnyen hamis következtetésekre juthat az, ki valamely politikai szituácziót egy véletlenül feltünően szembeötlő külső jelenségnek nézpontjából akarja megitélni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Én azért a t. képviselő úr által felhozott úgynevezett szenzáczionális eseménynek nem tudom azon fontosságot tulajdonítani, mint a képviselő úr, és azt hiszem, hogy annak kijelentésére szorítkozhatom, hogy külügyi hivatalunk teljes tudatában van kötelességeinek és mindenkor ígyekezni fog minden körülmények közt a monarchia érdekeit s ezzel egyúttal az európai békének érdekeit megóvni, *(Helyeslés jobbfelől.)* de nekem úgy tetszik, hogy ezen érdekek gróf Muraviev utazása által nincsenek semmi tekintetben fenyegetve, sőt inkább azon reményt táplálom, hogy ezen orosz államférfiúnak találkozása a veltünk oly szoros kapcsolatban levő német birodalom vezérlő egyéniségeivel — az Oroszország és a hármas szövetség közt fennálló jó viszonynak s így egyszersmind az osztrák-magyar monarchiához való viszonynak csak előnyére szolgálhatnak.

Tisztelettel kérem, méltóztassanak ezen válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Kossuth Ferencz: T. ház! A miniszterelnök úr válaszát tudomásúl veszem annyiból, hogy, ámbár azt jelentette ki, hogy az én kérdésem nem volt komoly, azért mégis komolyan válaszolt rá. Már a mi az én kérdésem komolyságát illeti, megjegyzem, hogy, midőn Európában oly szokatlan tény történik, mint az, hogy egy új orosz külügyminiszter és nagykanczellár császárjának egyenes parancsára látogat meg egy idegen államfőt, ennek a látogatásnak lesz-e olyan hatása a mi a mi monarchiánkat érdekli; hogy ez a kérdés komoly-e, erre nézve fentartom a véleményemet, tudniilik hogy ez a kérdés nagyon is komoly és nagyon is közelről érdekli Magyarországot. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A mi pedig azt illeti, hogy ezen országgyülés, vagy bármely más foglalkozzék azzal, hogy Törökországban lesz-e, vagy nem lesz alkotmány, erre nézve én azon álláspontón vagyok, hogy az országok egymás ügyeibe ne avatkozzanak bele: de minthogy Európa beavatkozik Törökország ügyeibe, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és minthogy az ottani nagykövetségek mind abban az irányban avatkoznak be, hogy nagy változások létesüljenek Törökországban, annak következtében helyes és jogos, hogy a magyar parlament érdeklődjék a felől, hogy Törökországban is meghonosúljon az a szabadság és népképviseleti eszme, a mely a magyar parlamentnek kellene, hogy alapját képezze, és hogy ne terjesztessék ott az orosz befolyás és hatalom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Következik már most a szavazás. Ugy veszem észre, a képviselő úr is tudomásúl veszi a választ. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Nem veszszük!)* Kérem azokat, a kik a miniszterelnök úr válaszát tudomásul veszik, álljanak fel. *(Megtörténik.)* A ház a választ tudomásúl vette.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 40 perczkor.)

Digitized by Google

41. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi február hó 5-én, pénteken,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Ráth Péter igazolása. — Feliratok bemutatása. — Kereskedelemügyi miniszter bemutatja a törvényjavaslatot az országos kiállítás költségeinek fedezéséről. — Földmívelésügyi miniszter törvényjavaslatot nyújt be a ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló 1893 : II. törvényczikk módosításáról. — I. bíráló-bizottság jelentése Reiter János igazolásáról. — Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, Perczel Dezső, b. Dániel Ernő, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Josipovich Géza jegyző úr; a javaslatok mellett felszólalókat Lehoczky Vilmos, a javaslatok ellen felszólalókat Lakatos Miklós jegyző úr jegyzi.

Fel fog olvastatni a múlt ülés jegyőkönyve.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa a február hó 4-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e észrevétel a jegyzőkönyv elen? Ha nincs: a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Ráth Péter a csáczai választókerületben megválasztott országgyűlési képviselő megválasztatása óta a szabályszerű 30 nap letelt. A választás ellen kérvény nem adatott be s így Ráth Péter véglegesen igazoltatik.

Bemutatom Árvamegye közönségének feliratát, a vidéki városokban épült házak adómentessége tárgyában;

Borsod vármegye közönségének feliratát az államépítészeti hivataloknál mutatkozó hiányok tárgyában.

Kiadatnak tárgyalás és jelentéstétel végett a kérvényi bizottságnak.

Lehoczky Vilmos jegyző: Báró Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter!

B. Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Van szerencsém bemutatni az országos kiállítás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslatot. (Irom. 96.) Kérem annak kinyomatását, szétosztását elrendelni és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasítani.

Elnök: A ház a törvényjavaslat kinyomatását és szétosztását elrendeli és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasítja.

Lehoczky Vilmos jegyző: Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter!

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: Van szerencsém benyújtani a ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló 1893: II. tcz. módosítására vonatkozó törvényjavaslatot (Irom. 97) indokolásával együtt. Kérem a t. házat, hogy ezen törvényjavaslatot kinyomatni, kiosztatni és előzetes tárgyalás végett az osztályok mellőzésével, a földmívelésügyi és pénzügyi bizottságokhoz utasítani méltóztassék.

Elnök: A törvényjavaslat kinyomatását és szétosztását a ház elrendeli és előzetes tárgyalás végett a földmivelésügyi és pénzügyi bizottsághoz utasítja.

Digitized by Google

Lehoczky Vilmos jegyző: Sréter Alfréd, az első bíráló bizottság elnöke!

Sréter Alfréd előadó: T. ház! Az első bíráló bizottság Reiter János magyaróvári képviselőválasztása ellen beadott kérvényt tárgyalta és tárgyalás után ítéletét meghozta. Ezen egyhangúlag meghozott ítéletben Reiter János végleg igazolt képviselőnek mondatott ki. Van szerencsém az összes ügyiratokat az ítélet kapcsán bemutatni.

Elnök: Fel fog olvastatni az ítélet.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa az ítéletet).*

Elnök: E szerint Reiter János képviselő végleg igazolva van.

Következik a belügyi tárcza (Irom. 47) költségvetésének és pedig a közegészségügyi kiadásoknak és bevételeknek folytatólagos tárgyalása.

Ki következik?

Lakatos Miklós jegyző: Gróf Benyovszky Sándor:

Gr. Benyovszky Sándor: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Közegészségügyünk rendezése a legfontosabb feladataink közé tartozik; sajnos azonban, közegészségügyünket a maga egészében gyökeresen rendezni lehetetlen, mert hiszen tudjuk, hogy az egésznek úgyszolván alapfeltételét az egészséges lakás és víz képezi. Látjuk ezt a fővárosnál is, mert mióta a főváros tűrhető vízzel van ellátva, azóta a közegészségügyi viszonyok a fővárosban tetemesen javúltak, a halálozás alább szállt. Így van ez mindenütt. Azonban, ha szétnézünk az országban, azt tapasztaljuk, hogy úgy víz, valamint lakás dolgában igen rosszúl állunk, mert az országnak igen sok vidékén, igen sok községében és városában a víz egészségtelen. A mi pedig a lakásokat illeti, bizony a vagyontalan néposztály, pedig sajnos, ennek tagjai igen számosak, az ország szegényebb vidékein igen rossz házakban, lehet mondani egészségtelen viskókban lakik.

Ezeken a bajokon csak hosszú idők múltával akkor lehet segíteni, ha a vagyonosodás és az anyagi jólét emelkedni fog. A mai viszonyok és körülmények között ezen segíteni nem lehet, mivel a szegény emberre ráparancsolni, rádiktálni, hogy egészségtelen viskóját lebontsa és helyébe a higienikus követelményeknek megfelelő házat építsen, nem lehet; mert a szegényebb községekre, városokra rádiktálni nem lehet, hogy magukat vizvezetékkel vagy legalább artézi kutakkal lássák el.

Ezeket a példákat csak azért hoztam fel, hogy kimutassam, miszerint közegészségügyünket gyökeresen rendezni és javítani nem lehet. Azonban ez ne tartóztasson minket vissza, hogy ha nem is javíthatjuk közegészségügyünket alaposan, gyökeresen, a maga egészében, azt legalább részben javíthatjuk. Sajnos jelenség, hogy a mi népünk, különösen a szegényebb osztályban, még oly községekben is, a hol jó orvosok vannak, az orvos segélyét alig vagy legfölebb csak akkor veszi igénybe, mikor már késő és mikor már a jó orvos sem igen segíthet a bajon. Ennek pedig oka van, mert ok nélkül nem történik semmi sem. Én azt tartom, hogy a mi népünk elég intelligens és így nem az intelligenczia hiánya az, hogy az orvosi segélyt igénybe nem veszik, hanem más valami.

Én azt tartom, hogy a ki állapotainkat ismeri, igazat fog nekem részben adni, hogy ennek a szomorú jelenségnek az oka nagy részben abban áll, hogy a szegény nép nem az orvosoktól fél, hanem a sok reczepttől és gyógyszerektől. Vegyük példáúl a cselédosztályt, a gazdaságnál alkalmazott béreseket. Ezeknek fizetése jobbára gabnából, földből, marhatartásból áll. Készpénzfizetésök igen csekély. Ezek az emberek jobbára nagy családdal bírnak. Ha már mostan egy ilyen szegény béresnek csak egy vagy két gyermeke is megbetegszik, ha azoknak gyógykezelése csak két három hetet is vesz igénybe, annak egész fertályévi bére sem elég néha a gyógyszerekre.

Gr. Zichy Jenő: Az uraság fizeti!

Gr. Benyovszky Sándor: Az orvosokat igen, de a gyógyszereket nem.

Gr. Zichy Jenő: Azokat is!

Gr. Benyovszky Sándor: Nem mindenütt.

Igy vagyunk aztán a részmunkásokkal, a napszámosokkal. Ezeknek nyáron igen jó a keresetük, azonban ne feledjük el, hogy az esztendő nagyon hosszú, hogy télen pedig keresetük alig van. A mit a szegény munkás, vagy napszámos nyáron vagy őszszel keres, azt eléli a télen, és mikor a tél vége felé jár, akkor jóformán nem marad neki annyi sem, a mi a gyógyszertárakra elegendő volna. Én abban találom főokát annak, hogy a szegényebb osztály az orvosi segélyt nem veszi igénybe. Ennélfogva nagyon szükségesnek tartanám, hogyha addig is, mig közegészségügyünket alapjában, egészében rendezni lehet, a t. belügyminiszter úr becses figyelmét a gyógyszertárakra fordítaná, mert a gyógyszertárak szerintem minden esetre átalakítandók és reformálandók. *(Úgy van! a szélső baloldalon)* Azért kérem és hivom fel erre a t. belügyminiszter úrnak becses figyelmét, mert ezrek életének megmentéséről van szó. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Lakatos Miklós jegyző: Buzáth Ferencz!

Buzáth Ferencz: T. képviselőház! Annak, hogy a közegészségügyi tételnél felszólalok, gyakorlati értelme tulajdonképen akkor volna, hogy ha nézeteimet az egyes tételeknél fejteném ki. Azonban a mai parlamenti gyakorlatot számba véve, mikor már ezen meglehetősen hosszúra

Digitized by Google

nyúlt költségvetési vitánál is látszik, hogy a törvényjavaslatoknak sorsa tulajdonképen nem itt a képviselőházban dől el, hanem a Lloyd-épület tanácskozásaiban, és hogy a képviselőházban az ott hozott határozatoknak alkotmányos formába való öntése történik meg: ilyen körülmények között nekem semmi reményem sincs arra nézve, hogy itt akár ellenzéki, akár kormánypárti egyének kifejtett nézeteiket ezen költségvetés keretében érvényre emelhessék. Nem is ezért szólalok tehát fel, hanem csak is azért, hogy képviselői állásomból és kötelességemből kifolyólag legalább rámutassak a közegészségügy terén mutatkozó egyes hiányokra és szembeállítsam a szükségletekkel azon áldozatokat, a melyeket az állam hoz.

Ha megfigyeljük a közegészségügyi tétel kiadásait, látjuk, hogy akkor, mikor Pap Samu t. képviselő úr azt mondotta, hogy az állam a közegészségügyre 1.700.000 forintot fordít, tévedésben volt, mert igaz, hogy a kiadások tételénél 1.700.000 forint van felvéve, de azt nem vette figyelembe, hogy a bevételi rovatban 316.450 forint szerepel. Már pedig ezen összeget le kell ütni és így az az összeg, a mit a közegészségügyre fordítanak, nem 1.700.000, hanem 1.346.242 forint. Azt is mondotta, hogy a mult évhez képest 52.000 forintnyi emelkedést mutat a közegészségügyi rovat. Ez is nagy tévedés, mert igaz, hogy több van e czímen felvéve, csakhogy a bevétel is emelkedett és a különbözet nem 50.000 forint, hanem 38,000 forint 57 krajczár. Már mostan tévedés volna azt hinni, hogy az emelkedés talán azért történik, hogy közegészségügyünk javíttatik és mozdíttatik elő; a világért sem. Nem azért történik, hanem azért, mivel az állam áldozatkészségét csak két intézménnyel szemben gyakorolja: az egyik egy országos kórház gyámolítása, a másik a tébolyda-ügy. Természetes dolog, hogy az adott viszonyokhoz képest ezen intézmények emelkedése szükségessé teszi azt, hogy ezen kórházi intézménynek és a tébolyda-ügynek emelkedéséhez képest a költség is emelkedjék. De mikor ezt megfigyeljük, ugyanakkor azt is észlelhetjük, hogy míg ezelőtt három vagy két esztendővel a szegények gyógykezelésére 40.000 forint volt felvéve, az már a múlt esztendőben felére, vagyis 20.000 forintra szállíttatott le, s most pedig a közegészségügyi kiadásoknál, erre a czélra egy krajczár sincsen felvéve. Ha ezt egy idegen ember látná, azt mondaná, hogy Magyarországon a szegényügy fokonkint rendeztetett s ma már teljesen rendben van, mert először 40.000 forintot, már a reá következő esztendőben kevesebbet vettek fel, most pedig — hála Istennek — azon szerencsés helyzetben van az ország, hogy a szegények gyógykezeléséről nem is kell gondoskoni, mert oly szegények nincsenek, a kik a gyógykezelésre rászorulnának.

Nagyon jól tudom, hogy ugyanakkor, midőn a belügyminiszter úr a szegények gyógykezelésére szánt összeget a költségvetésből kihagyta, utasította a törvényhatóságokat, hogy a községek tartoznak a szegények gyógykezeléséről gondoskodni; de tévedés volna hinni, hogy a szegények gyógykezeléséről eddig a községek ne gondoskodtak volna. Gondoskodtak, csakhogy az állam a lehetőség szerint kivette a maga részét és segített azon községeken, a melyek egyrészt a községi intézmény, másrészt mindenféle községi terhek és betegápolási adók fizetésével már úgyis annyira igénybevéve voltak, hogy továbbmenni már nem tudtak. Az az intézkedése a belügyminiszter úrnak és a törvényhozásnak, hogy a szegények részére fordított ezt az összeget kihagyta, nem igazságos, mert a betegápolási pótadók fizetésénél megtörténhetik az — és ez törvényben van biztosítva — hogy egyik község a másiknak, az egyik törvényhatóság a másiknak a betegápolási adót megtéríti. Ha pedig valamely községbe egy idegen ember vetődik és ott megbetegszik, igazságosnak tartja-e a t. ház, hogy arról az illető község gondoskodjék? mert hiányos intézkedés híján nincs is joga annak a községnek követelni, hogy az illetőségi hely megállapítása után a másik község fizesse meg.

A szegény betegekről való gondoskodás nem lokális, hanem országos érdek, mert a járványok bacillusai nem a fényes paloták illatos légkörében tenyésznek, hanem a nyomorúlt viskókban burjánzanak. Ha tehát a szegény betegek gyógykezeléséről gondoskodunk, nemcsak a humanizmust szolgáljuk, hanem igen fontos közegészségügyi érdeket elégítünk ki. Mert ha a bajt csirájában el nem fojtjuk, ebből oly nagy veszély származhatik, hogy pénzértékben ki sem fejezhető.

A t. belügyminiszter úr megjegyezte, hogy a betegápolási pótadókra nézve bizonyos intézkedéseket fog javaslatba hozni, hogy a mai állapotok megszűnjenek.

Ismeretlen előttünk, miként akar a t. belügyminiszter úr a már-már tűrhetetlen állapotokon segíteni, mert látjuk, hogy a törvényhatóságok legnagyobb része 6—7 százalékot fizet és még így is teljesen képtelenek arra, hogy kötelezettségeiknek megfeleljenek. Először, mert óriási hátralékaik vannak; másodszor, mert a betegápolási pótadókhoz kötött intézmények, mint a kórházak fokozott igénybevétele meríti ki teljesen ezt a pótadót.

Mi okozza, t. ház, hogy ezen óriási pótadó mellett is annyi hátralék terheli egyik törvényhatóságot a másikkal szemben? Az, hogy

Digitized by Google

a kórházak, csakhogy magukat fentartsák, mentől több betegápolási napot hoznak érdembe, s így tulajdonképeni rendeltetésüktől eltérve, télviz idején nem annyira kórházak, mint inkább menhelyei a szegényeknek.

Mindaddig, t. ház, míg a szegényeknek legalább télviz idején való elhelyezéséről, afféle meghúzódó helyekről nem gondoskodunk, ezt a kórházaktól rossz néven nem vehetjük. Mert ezzel is humánus hivatást teljesítenek, és azáltal, hogy télviz idején menházaivá válnak a szegényeknek, őket a nyomortól, fagytól megmentik, a közegészségügyet is szolgálják. *(Úgy van! Úgy van! a baloldal hátsó padjain.)*

Már most, t. ház, ezen a hiányon, ezen az állapoton csak úgy segíthetni, ha a belügyminiszter úr összeiratja a községek illetőleg törvényhatóságok hátralékos betegápolási adóját és gondoskodik, hogy a kórházak ezen kézpénz gyanánt veendő óriási követeléseiket megkapják, mert épen e miatt nem fejlődésképesek ezen intézmények, a mint Ruffy képviselő úr is említette és az igen tisztelt belügyminiszter úr is megerősítette, hogy csakugyan válságos helyzetbe sodortattak.

A tébolydaügy oly állapotban van Magyarországon, hogy ha czivilizált államnak tartjuk magunkat, ezt épen e miatt nevetségesnek tarthatja mindenki. Ma csak a veszélyes őrültek nyernek némileg elhelyezést a tébolydákban; a nem veszélyesek illetőségi helyökre tolonczoltatnak és azon községek nem lévén azon helyzetben, hogy róluk gondoskodhassanak, az utczára vannak kidobva, mindenféle utczagyerkőcz játékszeréül és gúnykaczajának tárgyául szolgálnak s a járókelő közönség könyöradományából élősködve, a jó ízlést és erkölcsöt mélyen sújtó látványt nyújtanak. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Intett az államtitkár úr, hogy nem úgy van. Ott van Pap Samu képviselő úr, a ki tegnap statisztikailag igazolta, hogy az ezen országban létező 25.000 ilyen szerencsétlen ember közül csak 4000 van gyógyintézetekben elhelyezve, és több mint 20.000 az általam említett módon szét van szórva az országban. Kétségtelen, hogy e tekintetben haladás is van nálunk; a belügyminiszter úr belátta, hogy a tébolydák számát szaporítani kell és a nagykállóinak a felállításával igyekezett a hiányon segíteni; de a kérdés teljes orvoslásától még végtelen messze állunk, már pedig magát czivilizáltnak tartó államnak erről bármily áldozatok árán is gondoskodni kötelessége. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Még csak egy pár dologra akarok rámutatni. A vegyészet mai előrehaladott állapotában különösen fontos a tápszerek és italok vegyvizsgálatáról gondoskodni, a melyek hamisítását nálunk végtelen nagy mérvben űzik. Nem akarok gyanúsítani senkit, de Magyarországon az a rengeteg konyak-gyár épen akkor létesíttetett, mikor a szőlőket a filloxera teljesen elpusztította. Tévedés volna azt hinni, hogy régi borokból csinálják ez italokat; hisz a régi borokat, azt tudja mindenki, értékesíthetik nagy árakon; hanem készítik a konyakot kevésbbé értékes, úgyszólván megromlott borokból. De hol vannak azok a borok? Hiszen vannak olyan hegyvidékek, a hol már egy fürt szőlő sem terem s azért ott mégis konyak-gyárat létesíttettek; annak a vidéknek nevét is felvette az a konyakgyár és óriási mennyiségű konyakot hoz forgalomba. Nem akarom ezen konyak-gyárosokat gyanúsítani, hanem mindenesetre figyelembe részesítendők a tekintetben, hogy vajjon nem történnek-e itt visszaélések? Ezen a hiányon csakis akként lehet segíteni, hogyha a belügyminiszter úr megbízza például a gyógyszerészeket, hogy ezen tápszerek és italok vegyi vizsgálata általuk eszközöltessék. Már magában véve az, hogy lesznek helyek, hol az ilyen kételyekkel szemben a közönség orvoslást találhat, elő fogja mozdítani azt, hogy a hamisítás oly óriási mértékben, mint ma úgy a tápszereknél, mint az italoknál mutatkozik, nem fog grasszálni; mert így sokan vissza fogják magokat tartani a hamisítástól.

Még egy pár dologra akarok rámutatni; ilyenek a betegsegélyző-egyesületek visszaélései. Ez a túloldal t. szónokai által már bőven kifejtetett, én szintén csak fel akarom hívni a t. belügyminiszter úr figyelmét arra, hogy tulajdonképen a betegsegélyző-egyesületek hivatásuktól eltérőleg nem egyebek, mint valóságos nyerészkedő vállalatok, a maguk elé tűzött czél nekik legkevesebb, hanem inkább arra törekszenek, hogy a szegény betegek gyógykezelésének elvonása által maguknak mennél több tőkét teremtsenek, a mi által tulajdonképeni rendeltetési czéljuktól — a mint mondottam — nagyobb összegek elvonatnak.

A költségvetésnek van még egy pár tétele, a melyben szintén nem előrehaladást, hanem visszafejlődést látunk; ilyen a trachoma gyógykezelésére vonatkozó. Én úgy tudom, hogy a trachoma-ügy Magyarországban határozottan rosszabbra fordúlt és a baj még jobban terjed, és az orvoslás helyett az állam ezen tételnél 10.000 forint megtakarítást hoz javaslatba, ezt nem tartom czélszerűnek, ellenkezőleg azt tartanám helyesnek, hogy az igen tisztelt belügyminiszter úr e czímen egy nagyobb tételt venne fel a költségvetésbe, hogy e bajt lehetőség szerint egyszerre gyorsan kiirtsuk, ne pedig mint állandó baj ellen védekezzünk. Ott vannak például a járványok és más rendkivüli okoknál fogva felmerülő költségek, a melyeknek három

Digitized by Google

évi átlagaként a szükséghez mérten a költségvetésben 86.321 forint szerepelt; ma a jelen költségvetésben pedig csak 20.000 forint van e czélra felvéve. Míg tehát a három évi átlag azt mutatja, hogy 86 ezer forintra volt szükség e járványok elfojtására és egyéb ilyen kiadásokra; most egyszerre e tételnél mindjárt 60 ezer forintnyi megtakarítást hozott a t. belügyminiszter úr javaslatba. Hisz nemcsak az tekintendő járványnak, mikor kolera és pestis van az országban, hanem annak tekintendő a difteritisz és más betegségek, már pedig azt hiszem, az államnak feladata nemcsak az óriási, hanem a kevésbbé veszélyes bajok ellen is állandóan védekezni és miután a községek óriásilag igénybe vannak véve úgy közegészségügyi, mint közigazgatási kiadások által, az állam ezeket lehetőleg segélyezze és gyámolítsa.

Még csupán egy tétellel akarok foglalkozni, mielőtt beszédemet bezárnám s itt Benyovszky t. képviselő úrnak az olcsó gyógyszerekre vonatkozó megjegyzéseire is megadom a választ. Az olcsó gyógyszerekre nézve az állam már elment azon határig, a mely már mostan is ezen gyógyszerészeti ügyet fennállásában a legnagyobb mértékben veszélyezteti. S e tekintetben rá kívánok utalni az országos közegészségügyi tanácsnak évi jelentésére. Mikor erre ráutalok, t. ház, egyúttal ebben kifejezést fog nyerni az is, hogy a gyógyszerészeti ügy a közönség által nem oly mértékben van elbírálva, mint a milyen mértékben az megkívánhatná a gondoskodást. Azt mondja nevezetesen az új árszabvány készítéséről az országos közegészségügyi tanács jelentése, hogy: revizió alá vette az érvényben volt gyógyszer-árszabványt és annak leszállítását hozta javaslatba, tekintettel a megváltozott viszonyokra és a szenvedő emberiség érdekében. Hát helyes, ha erre való tekintetből hozta javaslatba. Csakhogy én azt mondom, hogy nemcsak azt kellett volna mondania az országos közegészségügyi tanácsnak, hanem a mellé, hogy tekintettel a megváltozott viszonyokra és a szenvedő emberiség érdekeire a gyógyszerészek ügyét is oda kellett volna tenni, hogy a gyógyszerészek érdekeit is számba véve hozta javaslatba a módosított árszabványt. Igy mit értünk el? Azt, hogy a szenvedő emberiség érdekében nem történt az új árszabvány készítése, sem a gyógyszerészet érdekében. Nem történt pedig azért, mert a magyar gyógyszerészet ma már a legnehezebb viszonyok között van és ezen új árszabvány által még lehetetlenebb viszonyok közé sodortatik, oly viszonyok közé, hogy e gyógyszerészek, a kikkel szemben a közönségnek egyetlenegy biztosítéka van, a bizalom, az ily fokozott árleszállítások által a közönségnek ezt a bizalmát jogosan elveszíthetik. És nem is volna czélszerű, t. ház, a gyógyszerészeket ily mértékben elnyomni. Nem czélszerű pedig azért, mert ily eljárások által a gyógyszerészeket a társadalmi pozicziójukból szorítják ki és elvonják tulajdonképeni irányeszméjüktől, mely mindenkor az volt, hogy ezen fontos közegészségügyi intézmény fejlődhessék; mert ennek következtében tisztán és kizárólag a megélhetés nehéz viszonyai lesznek irányadók a gyógyszerészeknél.

Hát, t. ház, ennek meg is van a maga értelme most, mikor a t. belügyminiszter úr kijelentette, hogy az 1876. évi közegészségügyi törvénynek a gyógyszerészekre vonatkozó részét, nem várva be ezen törvénynek általános revizióját, hanem igen helyesen, belátva a gyógyszerészet mai viszonyainak nehézségét, kiszakította az 1876. évi közegészségügyi törvény kebeléből, azt külön akarja szabályozni, tehát mondom, ezáltal már maga a t. belügyminiszter úr is belátta azt, hogy a gyógyszerészet ügye csakugyan válságos helyzetbe került. Igen nagy baj az is, hogy a törvényhozás a gyógyszerészeti ügyet még mindig úgy ismeri, abból a régi világból, a mikor közbeszéd tárgyát is képezte különösen a vidéken, hogy senkinek sincs olyan jó dolga a világi életben, a különböző társadalmi állásokat véve tekintetbe, mint a gyógyszerésznek. Ez a téves felfogás megvan ma is; ez pedig igen nagy tévedés. E tekintetben csak egyszerűen a statisztikai adatokra utalok. Míg ezelőtt tíz évi időtartamban a gyógyszerészetnek 300 hallgatója volt, ma csupán csak 150 hallgatója van. Továbbá ez idő szerint statisztikailag ki van mutatva, hogy körülbelül 400 okleveles gyógyszerész van, a ki pályájával szakítani volt kénytelen. S itt mutatok még egy igen fontos körülményre, és ez az, hogy míg a gyógyszerészek azelőtt gyermekeiket rendesen gyógyszerészeknek nevelték, úgy, hogy ez körülbelül kilenczven százalékot tett ki, ma legfeljebb csak tíz százalék azon gyógyszerészek száma, a kik fiaikat gyógyszerészeknek nevelik, ellenben nagyrészt a megváltozott viszonyokra való tekintettel egészen más pályára adják őket. Én azt hiszem, hogy a gyógyszerészeti ügy rendezése igen fontos kérdés, és az a javaslat, a melyet az igen t. belügyminiszter úr készített, a legnagyobb nyugtalansággal tölti el a gyógyszerészeket, mert az teljességgel nem felel meg a gyógyszerészek igényeinek. Ez irányban mozgalom is indult meg a gyógyszerészek közt, és a t. belügyminiszter úr megnyugtatta őket, hogy az a törvényjavaslat, a melyet volt szives készíttetni, végleges megállapodásnak nem tekintendő, hanem úgy a gyógyszerészeknek véleményét, mint az országos közegészségi tanácsnak véleményét ezen tervezetre nézve meg fogja

Digitized by Google

hallgatni. Épen a belügyi költségvetés tárgyalása alkalmával a belügyminiszter úrnak azt tetszett mondani, hogy jelenleg az ügy az országos közegészségügyi tanácsnál van és a lehetőség szerint rövid idő alatt a belügyminiszteriumba vissza fog kerülni.

Én, mikor az országos közegészségügyi tanácsról szólok, egy fontos körülményre vagyok bátor az igen t. belügyminiszter úr figyelmét felhívni és ez az, hogy én az országos közegészségi tanácsnak a gyógyszerész-ügyben való elbirálásától nem sokat remélek, mert nyilt titok az, hogy az országos közegészségi tanács a gyógyszerészet mai szervezetének ellensége, az országos közegészségi tanács a gyógyszerészetet egészen más alapra akarja fektetni és pedig vagy az államosítás vagy a szabad ipar terére akarja azt utalni. Én tehát egy oly testülettől, a mely a gyógyszerészet mai szervezetének ellensége, nem várhatok elfogulatlan ítéletet.

Thaly Kálmán: Pedig igaza van neki!

Buzáth Ferencz: Azt mondja Thaly képviselő úr, hogy igaza van. Nem tudom, mire értette, arra-e, hogy a gyógyszerészetnek más szervezetet kell adni?

Thaly Kálmán: Igen!

Buzáth Ferencz: Erre nézve én vitatkozásba bocsátkozni most nem fogok, mert a gyógyszerészekre vonatkozó része a közegészségügyi törvénynek revizió alatt van. Azt hiszem, hogy midőn a belügyminiszter úr ezt a képviselőház elé fogja terjeszteni, és ez rövid idő alatt meg fog történni, akkor e tekintetben körülményesebben és bővebben eszmét cserélhetünk és egymás indokainak kicserélése által egymást meg is győzhetjük.

Én tehát arra kérem az igen tisztelt belügyminiszter urat, hogy a gyógyszerészeti törvénynek módosításánál figyelemmel legyen a gyógyszerészetnek nemcsak kizárólagos érdekeire, hanem figyelemmel legyen a közegészségügyre, a közérdekekre és egyúttal az állami érdekekre is. Hanem midőn ezen faktoroknak együttes elbirálása mellett kérem a t. belügyminiszter urat, hogy a törvényt ilyen keretben valósítsa meg, ugyanakkor azt mondhatom a t. képviselőháznak, hogy a gyógyszerészeti ügy, a mely eddigi fejlődésében és törekvéséhez mérten oly óriási áldozatokat hozott a gyógyszerészeti ügynek, mondhatom, kiállja a versenyt a czivilizált államok gyógyszerészetével, megérdemli a törvényhozás pártfogását. A gyógyszerészi törvénynek tehát úgy kell megoldatni, hogy a gyógyszerészetnek úgy anyagi biztosítása, mint a tisztességes megélhetése szem előtt tartassék.

Én hiszem és remélem, hogy a t. belügyminiszter úr, a kinek a magyar gyógyszerészet iránti jóindulatát el kell ismernem, mert tapasztaltam már akkor, midőn nem várva be az 1876-iki közegészségügyi törvénynek revizióját, hanem belátva a helyzet tarthatatlanságát és már most kiszakította belőle a gyógyszerészügyet és azt külön akarja törvényhozási úton, külön törvényben megalkotni és a magyar gyógyszerészek érdekeit benne kifejezésre juttatni. *(Helyeslés a baloldal hátsó padjain.)*

Nem kívánom továbbra a t. ház becses türelmét igénybe venni, csak azt kívánom még megjegyezni, hogy az ipar és kereskedelem fejlődése, a tudomány és művészet széppé tehet egy nemzetet, de hatalmassá a nemzet csakis a tiszta erkölcs alapján lehet és miután a társadalomnak kell, hogy az erkölcs képezze alapját, a társadalomban pedig a lélek tisztaságának kell kitükröznie, akkor, a midőn azt mondhatjuk, hogy csakis egészséges testben lakhatik egészséges lélek, akkor határozottan mondhatjuk azt, hogy a társadalom különböző rétegei a közegészségügygyel összefüggésben vannak, a közegészségügyet nem lehet kicsinyleni, hanem azt teljes mérvben kellő figyelemben kell részesíteni és az állam részéről is lehetőség szerint minden áldozatot meg kell hozni ezen intézménynyel szemben.

Én bevallom őszintén, hogy mint ellenzéki ember azt szerettem volna, ha az igen tisztelt belügyminiszter úr nagyobb összeget hozott volna javaslatba a közegészségügyre nézve, de a szenvedő emberiség érdekében, természetes dolog, ezt a csekélységet sem utasíthatom el és a költségvetésnek a közegészségügyre vonatkozó részét elfogadom. *(Élénk helyeslés a baloldal hátsó padjain.)*

Major Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Engedje meg a mélyen tisztelt ház, hogy a közegészségügyi tételnél egynéhány megjegyzést tegyek. *(Halljuk!)* Nem szándékozom ez alkalommal közegészségügyünk tüzetes birálatával foglalkozni, fentartom ezt magamnak arra az időre, a midőn a közegészségügyi törvényrevíziója itt e házban tárgyaltatni fog. Mindazonáltal nem hagyhatom szó nélkül a közegészségügyi tétel nagy hiányait. Ma már be kell látnunk, hogy jó közegészségügy nélkül európai műveltségre igényt tartani nem lehet, de másrészt be kell látnunk, azt is, hogy a közegészségügy egyik legfontosabb tényező hazánknak egészséges alapon való felvirágzására.

De vajjon az 1876 : XIV. törvényczikk meghozta-e a kivánt eredményeket? Pedig ezen törvény rossznak nem mondható, de igenis megvannak a nagy hiányai, a melyek abban rejlenek, hogy nem számolt a mi helyzetünkkel, a mi specziális viszonyainkkal és ennek lett következménye, hogy ezen törvénynek jó része végrehajtva nem lett. Ebben volt oka annak

Digitized by Google

hogy állami életünk egyik legvitálisabb érdeke a közegészségügy gazdátlanúl lebegett a központi kormányzat és a törvényhatóságok között. Társadalmunk pedig, tudjuk, hogy a közegészségügy iránt nagy közönynyel viseltetik még a művelt osztály is; ily körülmények között mikép bíráljuk el az anyagilag agyonsanyargatott szegény köznépet?

Nem tartozom azok közé, a kik mindent a kormánytól várnak, de ott, hol a testi épségnek és az életnek megtartásáról van szó, ott nézetem szerint előtérbe kell, hogy lépjen az állami erő egész teljében. *(Úgy van! Úgy van! a baloldal hátsó padjain.)*

Mert kérdem, mi fontosabb: vajjon a közbiztonság megvédése, vagy pedig a testi épséget és az életbentartást folyton veszélyeztető kórok eltávolítása? Ha megfigyeljük, hogy a fertőző kórok, melyek épen a közegészségügy hiányos voltában találják gyökerüket, a gyermeknemzedéket úgyszólván megfelezik, továbbá a munkás kéz oly mérvben elsatnyúl, hogy a család erkölcsi és anyagi létalapját támadják meg, nem-e jogosúlt az a thézis, hogy ép oly fontosak a közegészségügyi, mint a közbiztonsági intézkedések. Míg a közbiztonság milliókkal szerepel az államháztartásban, addig a közegészségügy terén, ha leszámítjuk azon tételeket, melyek nem tartoznak szorosan a közegészségügyhöz, csak ezrekről beszélhetünk. Azt akarja a mélyen tisztelt kormány, hogy a törvényhatóságok hozzák meg e téren az áldozatot? Hiszen nagyon jól tudjuk, hogy a törvényhatóságok pénzügyi helyzete oly nyomasztó, hogy megterhelését fokozni alig lehet. De nem-e nagyobbrészt az állami feladatok közé tartozik a közegészségügy terén az áldozatok meghozatala? Hiszen főleg a községeknek legnagyobb része intelligenczia tekintetében nem áll azon a nivón, hogy e téren a feladatokat saját erejéből és képzettségéből megoldani képes lehetne. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Nem akarom ezzel azt mondani, hogy a törvényhatóságok ne tegyenek semmit, sőt hivatkozva hosszas közigazgatás teréni működésemre, bátran mondhatom, hogy maguk a törvényhatóságok sem tették meg azt, a mit a közegészségügy terén a XIX. század tőlük joggal megkövetelhetett volna. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Megtalálhatjuk ennek okát az anyagi megterhelésen kivül, mely a törvényhatóságokat nyomja, leginkább azon nagy közönyben, mely a törvényhatóságoknál látható, és a közegészségügy terén szükséges ismeretek hiányában, melyet úgy a közigazgatási tisztviselőknél, mint az egész közigazgatási személyzetnél igen gyakran kell tapasztalni. Ez a közöny sokszor még a szakértőket is magával ragadja, mikor tapasztalják, hogy legüdvösebb javaslataik is siket fülekre találnak, vagy ahhoz nem értők által sértően lesznek elbírálva. A közegészségügyet anyagi áldozatok nélkül szolgálni nem lehet. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* A kormánynak pedig, mely kell, hogy a közegészségügyet magasabb nézpontból tekintse, nem kell-e meghoznia a legnagyobb áldozatot az ország legdrágább kincse, a jövő nemzedék és a szenvedő emberiség javára? A jó közegészségügy által megmentett emberi élet a legbecsesebb tőke, mely a beléfektetett anyagi áldozatnak nemcsak rendes kamatját, hanem uzsorakamatját is bőven megkozza. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Nagy mulasztás terheli e téren nemcsak a jelenlegi kormányt, hanem a kormányok egész sorozatát az alkotmányos éra alatt; *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* mert épen a legfontosabb tételtől vonta meg mindig az anyagi áldozatokat, hogy ez által más tételeknél zavarából kijőjjön és a deficzitet eltüntesse. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Pedig azt a deficzitet, a melyet a kormány ezen mulasztása folytán az emberi élet megtartásában előidézett, eltüntetni nem lehet. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* A kérlelhetetlen statisztika évről-évre kiáltóan bizonyítja, hogy közegészségügyünk mily nyomorúlt viszonyok közt van. Ha meggondoljuk, hogy ezrek, sőt százezrek életét lehetett volna megmenteni, ha kormányunk az alkotmányos éra kezdete óta meghozta volna a kellő áldozatokat a közegészségügy terén. Pedig a legutóbbi közegészségügyi kongresszus, sőt minden kongresszus és vándorgyülés hangoztatta közegészségügyünk silány voltát, követelte a javításokat és megjelölte az irányt, melyben a közegészségügyi törvényt revideálni kell. Legyen szabad néhány statisztikai adatot felsorolnom, melyek megvilágítják közegészségügyünket.

Nézzük a gyermek-halálozást. 1895-ben világrahozott gyengeségben meghalt 55.144 gyermek, holott 1892-ben csak 45.006, tehát négy év alatt ez egy tételnél 10.000-nél nagyobb az emelkedés. Ez az ijesztő halálozási növekvés megtalálja magyarázatát az elszegényedésben, a megerőltető munkában, a hiányos táplálkozásban, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* a szeszes italok, főleg a pálinkaivás terjedésében, mely a népet úgy erkölcsileg, mint fizikailag elsatnyítja. *(Úgy van! balfelől.)* Menjünk tovább. Görcsökben meghalt 1895-ben 29.242 gyermek, aszályban 18.066, bélhurutban 35.489, vagyis e három utolsó tételben, melyek egymáshoz közel állanak, közel 82.000 gyermekhalálozási eset foglaltatik. Ez oly óriási szám, melylyel nem lehet dicsekedni. Pedig e számokat jó közegészségügy, gondos anyai ápolás, a társadalomnak és államnak megfelelő segélynyújtása által felökre, sőt negyedrészökre lehetne leszállítani. *(Úgy*

Digitized by Google

van! balfelől.) A vallás-erkölcsi irány emelése, a munkásviszonyok rendezése nagyon csökkentené e számokat. *(Úgy van! balfelől.)* Megdöbbenve látjuk, hogy évről-évre nagyobb a két éven alóli halottak száma, a kik gyógykezelés nélkül pusztúltak el. 1893-ban csak 25% nem lett gyógykezelve, 1894-ben már 26%, 1895-ben már 30%! E számok 64.724 gyermek-halálozást jelentenek. Nem kötelessége-e a kormánynak e számokat figyelemmel kisérni és megkezdeni az állami tevékenységet a közegészségügy terén egy oly társadalmi akcióra, a mely ha nem is fogja ezen számokat megszüntetni, de mindenesetre nagyban le fogja apasztani.

Kormányunkkal szemben be kell, hogy ismerjem, hogy az igen tisztelt belügyminiszter úr elődje a közegészségügy terén sok üdvöset tett, s főleg nagyobb serénységet vitt be abba az osztályba, a mely a közegészségügygyel foglalkozik, s nagy körültekintéssel, főleg a fertőző kórokkal szemben hozott igen üdvös szabályrendeletekben nyilvánúlt. E szabályrendeletek azonban részben mert a talaj kellőleg előkészítve nem volt, részben pedig, mert közigazgatásunk jelenlegi alakjában arra úgyszólván nem alkalmas, csak egy részükben lettek keresztülvive, vagy pedig csak nagyon hézagosan és ez az oka, hogy a ragályos és fertőző kórokban több, mint 25.000 — nagyobb résztgyermek — pusztúl el évente. De e statisztikai számok a valóságban még sokkal nagyobbak, mint a hogy azok itt kitüntetve vannak; mert, ha meggondoljuk, hogy az országban a halottkémlést csak egy hetedrészben látják el orvosok; ha látjuk, hogy a statisztikai jelentések szerint orvos-halottkém van 1435, nemorvos halottkém pedig 9640, az előljáróság által végeztetik 735 községben és senki által nem végeztetik 167 községben: akkor ezen adatok világosan bizonyítják előttünk, hogy a ragályos és fertőző kórokban 25.000-nél jóval többen halnak el. Mert jól tudjuk, hogy az a nemorvos-halottkém, a mikor 64.000 gyermek nem nyer orvoslást, a mikor kérdi, hogy az illető miben halt el, csak azért, hogy az előljáróság zaklatását kikerülje és a községnek a deszinfekczio folytán nagyobb költséget okozni nem akar, a fertőző betegség helyett, a melynek diagnózisát amúgy sem tudná megállapítani, egyszerűen azt jegyzi be, hogy az illető gyermek görcsben, hasmenésben vagy aszályban halt el. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Másrészt pedig nem akarom gyanúsítani ezen nemorvos-halottkémeket; de felületességük és tudatlanságuk folytán mennyi bűn nem kerül a napvilágra és hány anyai kegyetlenség kerüli el a törvény szigorát. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nézzük most már meg azon intézkedéseket, melyeket a kormány a fertőtlenítés tekintetében az ország közérdeke szempontjából megtett. Miként lesznek ezek keresztülvive? Hány községben történik egyáltalában fertőtlenítés ragályos betegségek esetén? És mikor veszik az orvosi segélyt igénybe? Akkor, a mikor már a ragály messze elterjedt; mert várnak, hogy mi történik a beteggel, eljönnek a szomszédok tanácscsal szolgálni, sőt a ragályosbeteg gyermek testvéreit is odaültetik az ágyához, hogy vigasztalják és beszélgessenek vele, s a mikor már az orvos konstatálja, hogy ragálykór esete forog fenn, nemcsak a ház, hanem a szomszédság, az egész község inficiálva van. S hogyan történik az elkülönítés? Talán azok a járványkórházak, melyek a falun létesíttetnek, megérdemlik a »kórház« elnevezését? Ki fogja ott a betegeket ápolni? Talán a szülők, kiknek otthon a ház vezetése vagyonilag életkérdés? De nézzük, miképen lesz keresztülvive a fertőtlenítés? Ha meghal, vagy felgyógyúl az illető ragályos kórban szenvedő beteg, elrendelik a fertőtlenítést. A kerületi orvos nem lehet ott egész nap, hogy az ő felügyelete alatt történjék a fertőtlenítés, rábizza tehát az előljáróságra. S most mi történik? Ha fel is vágják a szobát, ha be is meszelik és esetleg fertőtlenítik a fehérneműeket, de az ő szép kendőjük, felső ruhájuk, vagy fényezett butoruk bizonyosan fertőtlenítés nélkül marad. És azt hiszi a t. ház, hogy azon fertőtlenítő gépek, a melyekért oly nagy áldozatokat hoztak a törvényhatóságok, meghozzák-e azon tőkének gyümölcseit, melybe kerültek? Meghoznák igenis akkor, ha a törvény értelmében a fertőtlenítés keresztülvitetnék. De mit látunk, t. ház? A fertőzőgépet nem használják mert nincsen a ki befűtse, nincsen a ki kezelni tudja és nincsen arra pénz, hogy a község a fertőtlenítés költségét viselni képes legyen. Ez áll, t. ház, ez a tényállás.

De tovább megyek, t. ház, tudok egy esetet; *(Halljuk! Halljuk!)* egy hivatalos orvos kimegy a főszolgabíróhoz és azt mondja, egy ragályos eset fordúlt elő, méltóztassék ott a gőzfertőtlenítést elrendelni; erre a főszolgabiró azt kérdé: micsoda az az eset? Egy négyéves gyermek difteritiszben elhalt. Azért nem érdemes befűteni; ez volt a válasz. De tudok egy más esetet, a hol tényleg a gőzfertőtlenítés megtörténik, de csak bizonyos sorrendben s megtörtént, hogy csak három hónap múlva került oda a fertőtlenítőgép ahhoz a házhoz, a hol a fertőző betegség előfordúlt. És akkor az illető kérdezte: mit akarnak fertőtleníteni? Hiszen a gyermeken három hónap előtt volt beteg. Akkor azt követelték tőle, hogy valamit mégis adjon; akkor megszánta az illető fertőtlenítőket s oda adott nekik egy ruhadarabot. *(Derültség a baloldal hátsó padjain.)*

Digitized by Google

Ez már magában igazolja, t. ház, hogy ha mi czélzatosan, öntudatosan akarunk eljárni a fertőtlenítés terén, akkor nemcsak rendeleteket kell kibocsátani, s nemcsak intézkedéseket, tagadhatatlanúl legüdvösebb intézkedéseket kell közzétenni, hanem magának az államnak kell azokat végrehajtani. *(Úgy van! Úgy van! a baloldal hátsó padjain.)* És e téren én határozottan az államosítás mellett vagyok és remélem és óhajtom, hogy a járványos és fertőző betegségek közérdeket képezvén, az állam maga teljesítse saját költségén és ne követelje azt, hogy a községek teljesítsék, mert akkor megbízhatólag teljesítve soha sem lesz. *(Igaz! Úgy van a baloldal hátsó padjain.)*

De ezek a statisztikai adatok csak halvány képét nyújtják közegészségügyi viszonyainknak, melyeket csak nagy áldozatok árán és az államnak és a társadalomnak egyöntetű közreműködésével lehet tökéletesen megoldani.

Az én nézetem szerint három irányban kell kidomborodni a közegészségügyi intézkedésnek, a melylyel a közegészségügyet gyökeresen megoldhatjuk. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az első a lakásviszonyok rendezése. Nagyon jól tudjuk, t. ház, hogy e tekintetben még igen sok hiány van magában a fővárosban is. De ha tovább megyünk és a községekbe betekintünk és ha még tovább megyünk és a pusztákat vizsgáljuk, azt látjuk és azt tapasztaljuk, hogy ott 4—5 család van egy szobában bezsúfolva és 30—40 ember lakik egy-egy szűk helyiségben s ha ott járványos betegség kiüt, vajjon mi történik? Egész puszta fertőzve van és tönkre megy.

És nem is mondhatja a t. kormány, hogy ez irányban figyelmeztetve nem volt, mert hiszen majdnem minden közegészségügyi kongresszuson történtek ezen irányban felszólalások. Jól emlékszem vissza, az 1885-ben megtartott országos közegészségügyi kongresszuson csekélységem volt az, a ki határozottan felemeltem szavamat épen a puszták közegészségi viszonyaival szemben és követeltem, hogy a puszták közegészségügye rendeztessék, a mikor is könnyen lehetett volna rendezni, mikor még az agrár váltság nem nehezedett olyan súlyosan a földbirtokos osztályra, ma már a rendezés sokkal nehezebb, de azért minden esetre keresztül viendő. *(Helyeslés a baloldal hátsó padjain.)*

Nagyfontosságú továbbá, t. ház, az ivóvíz, az élelmezés kérdése és nagyfontosságúak mindazon intézkedések, a melyek a központból rovatnak a községekre, hogy azok czélszerűen keresztül vitessenek.

Második irányzathoz sorozom a gyógykezelést, a mi határozottan nagy hiányokat mutat. Nagy hiány konstatálható a hivatalos orvosi körökben, miként már előttem szólók eléggé kifejtették. Oly nagyok a körök, a melyek egy-egy orvoshoz tartoznak, és oly alacsony a díjazás, miszerint kívánatos, hogy ez a kérdés minél előbb sürgős megoldást nyerjen. *(Helyeslés a baloldal hátsó padjain.)*

De engedjék meg, hogy ha már az orvosokról szólva, tovább megyek, mert határozottan ki kell kelnem azon kóros irányzat ellen, a mely, tagadhatlan, az orvosi kar egy részét magával ragadta. Tagadhatatlan, hogy az anyagias világnézet ezen legnehezebb hivatásba is beleférkőzött oly mérvben, hogy oly versenyeket látunk az orvosi karban, a mely nem felel meg sem a közmorálnak, sem a köztisztességnek. Mint orvos emelem fel szavamat és kívánom, hogy ezen ügy, úgy az orvosi kar reputációja, mint a szenvedő emberiség jól felfogott érdekében és javára megoldassék. Nekem az mindegy, akár orvosi kamarákkal, vagy más módon, de legyen megoldás. *(Helyeslés a baloldal hátsó padjain.)*

A kórházakról szólva, mélyen tisztelt ház, nem hallgathatom el, hogy e tekintetben igen nagy a hiány az egész országban, és a meglevő kórházak legnagyobb része is — tapasztalatból beszélek — olyan, mely nem állja ki a kritikát és nem felel meg a higienikus felfogásoknak. Tovább megyek, t. ház, az én nézetem e tekintetben az, — lehet, hogy kevesen osztják — miszerint én a kórházak kérdését szintén közérdeknek, állami feladatnak tartom és annak gyökeres megoldását csakis úgy látom, ha teljesen az állam veszi kezébe a kórházügyet.

A tébolydákról is kívánok egy pár szót szólani. Az előttem szólók eléggé ecsetelték, hogy az országban levő 25 ezer elmebeteg közül alig nyer elhelyezést 4—5 ezer s minden teher a törvényhatóságokra háramlik. Sőt eltelik közveszélyes elmebetegeknél 3 hónap is, míg sikerül azokat az országos tébolydákba felvétetni. Igy állván a viszonyok, nem látom indokolva azt, hogy évek hosszú sora telt el azóta, hogy állami tébolydát építettek. Nagyon jól emlékezem, ezelőtt talán 7—8 évvel, már az akkori belügyminiszter úr foglalkozott ezen kérdéssel, sőt ki is lett jelölve Székesfehérváron egy állami tébolyda felépítése, a tervek is készen vannak a miniszterium közegészségügyi osztályában, két miniszter tette magáévá és meg is igérte s egyszerre egy miniszterválság elhallgattatta az egész ügyet, hogy úgy Székesfehérvárott, mint máshol országos tébolyda építtessék. Határozottan felhivom a t. belügyminiszter úr figyelmét, hogy ezen igazán humánus intézménynyel szemben tegye meg azt a kívánni valót, a mit az egész ország közönsége oly régen méltán vár. *(Helyeslés a baloldal hátsó padjain.)*

Digitized by Google

A gyógyszerészügyre vonatkozólag én a gyógyszerészintézményt szorosan vett közegészségügyi intézménynek tartom és óhajtom, hogy ez még közelebb hozassék a közegészségügyhöz. Valamint a közel küszöbön álló gyógyszerészügy rendezésénél megkivántatik a fokozott felügyelet gyakorlása, épúgy kivánatos azonban, hogy a közegészségügyre fontos és tekintélyes kar, mint a gyógyszerészkar, nehogy lefokoztassék, de sőt inkább társadalmilag emeltessék. És azért nem látom indokát annak, hogy e kar vagyoni biztonsága, megélhetése, egyéni függetlensége kellőleg nem indokolható drákói szigorral megbénítva, megingatva legyen, a mint ezt a már tervbe vett gyógyszerésztörvény sejteni engedi.

A harmadik főtényező, t. ház, a mely körül a közegészségügynek csoportosúlnia kell, és a mely egyenlő mértékű az állami tevékenységgel: ez a társadalmi tevékenység. A társadalmi tevékenység az a nemes rugó, a mely leginkább be tud férkőzni a szegények kunyhóiba, és a mely leginkább megtalálja az időpontot, midőn azokat segélyezni és gyámolítani kell. Mert el kell ismerni, hogy úgy a lelki, mint az anyagi szegénységnek legnagyobb ellenségei, a gyermekek nagy száma.

Hogy sikerrel működhessünk, egy sarkalatos tételt kell először alapúl felállítani, és e sarkalatos tétel az, hogy a közegészségügyet közkincscsé kell tenni és ennek birtokába kell jutni úgy az intelligenciának, mint a köznépnek.

T. ház! A közegészségügyet, elkezdve már az elemi osztályban, minden intézetben és pedig mint kötelező tantárgyat kell behozni; a közegészségügyet és annak ismeretét a qualifikáczió feltételének kell tekinteni; a közigazgatásban működő egész tisztikartól; mert lehetetlennek találom, hogy valaki tudja, hogy mit kell tenni öntudatosan, hogy ha ahhoz nem ért. Hiába a legjobb törvény, a legjobb intézkedés, ha az illető lelkiismereti furdalást nem ismerve, könnyen átesik rajta. Ép ezért, t. képviselőház, a közegészségügyi oktatással a középiskolákban maradni nem lehet, s óhajtom, hogy az egyetemen, a jogi fakultáson kötelezőleg tanítsák, hogy tudják a közegészségügyi tisztviselők, mi a közegészségügy, tudják azt az állam legfőbb érdekében és tudják azt öntudatosan szolgálni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Míg e téren a szükséges javitások megtétetnének, szükségét látom annak, hogy népszerű könyvecskék, a melyekben a közegészségügy egyes tételei, főleg pedig a fertőzőkór elleni védekezés és a gyermekek okszerű ápolása népszerűen ismertetve van, hogy ilyen könyvecskék nagy számban boesáttassanak a községek, főleg pedig azok közegészségügyi bizottságai rendelkezésére, hogy ott a tanítók, lelkészek és körorvosok és egyáltalában, a kik magasabb intelligenciával birnak, a népnek ezen könyvet megmagyarázva, gyökerét vethessék a tulajdonképeni helyes alapra fektetett közegészségügynek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nézetem szerint ezen irányelveknek kell létesülniök a közegészségügy terén, a társadalomban és az államban. E tekintetben minden lehetőt el kell követni. Itt, azt hiszem, t. ház, a pártkérdés ki van zárva, ez a ház minden egyes tagjának erkölcsi és hazafiúi kötelessége, és ha örömmel lehetett tapasztalni, hogy mily áldozatkészséget mutatott a t. ház a levéltár rendezésénél, hol történelmi kincsekről van szó és láttuk azt az áldozatkészséget, a melyet a magyar nyelv terjesztésénél, a szinházügynél a t. ház tanúsított, úgy azt hiszem, hogy fokozottabbb mérvben kivánatos, hogy a közegészségügynél a legmesszebbmenő áldozatot meghozza a t. ház, és e tekintetben nem ismerek semmiféle akadályt, hogy azt, a mit közegészségügyünk érdekében előterjesztenek, azt meg ne szavazzuk. Kivánatos, t. ház, hogy ezen ügy napirenden maradjon a képviselőházban és itt is fog maradni! Addig ezt nem szabad levenni a napirendről, míg a közegészségügy meg nem fog gyökeresen oldatni, úgy, a miként az a mai művelt államokban megkövetelhető. E tekintetben elvárjuk a kormánytól, hogy jövőre ilyen közegészségügyi költségvetésnél ne jöjjön a ház elé, a melyből — ha leszámítjuk a tébolydai és ápolási költségeket — alig marad 200.000 forint a tulajdonképeni közegészségügyi szolgálatokra. Midőn mindnyájan feljajdulunk a fertőző és ragályzó kórok ellen és erre csak 25 ezer forint van a költségvetésben felvéve.

Akkor, midőn oly nagy hiányok vannak tébolydákban, lelenczházakban: ily költségvetést látunk! Én tehát, t. ház, midőn ezen igazán szégyenletes minimumot a közegészségügy tételnél elfogadom, ismételten felhivom a t. ház figyelmét, hogy addig ne méltóztassék a közegészségügyet a napirendről levenni, míg a nemzetünk felvirágzása érdekében nagyfontosságú ügy gyökeres megoldása be nem következik. A költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldal hátsó padjain.)*

Elnök: Kíván még valaki szólni? Senkisem kivánván, a vitát bezárom.

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! Mindenekelőtt legnagyobb örömömet kell hogy kifejezzem azon nagy érdeklődés felett, mely a közegészségügyi tételek megvitatásában a ház minden részéről nyilvánúlt; a mit különben másként nem is lehetett várni.

Midőn ezen örömömet kifejezem, nem tehetem,

Digitized by Google

hogy az előttem szólott t. képviselő urak legnagyobb része által tett megjegyzésekre röviden ne válaszoljak, és előre is elnézést kérek, ha előadásom hézagos lesz, mert inkább az egyes felmerült észrevételekre teszem megjegyzéseimet, mintsem hogy általában tartott összefüggő beszédben tájékoztatnám a házat a közegészségügy állapotáról. De erre nincs is annyira szükség. Méltóztatnak tudni, hogy nem rég volt alkalmam benyújtani a közegészségügy állapotáról szóló évi jelentésemet, melyet az 1876: XIV. törvényczikk értelmében köteles vagyok a t. ház elé terjeszteni.

T. ház! Kétségtelen, hogy igazuk van azoknak a t. képviselő uraknak, a kik állítják, hogy a közegészségügy terén még nagyon messze vagyunk attól, hogy ez az ügy kedvezően álljon, hogy még igen sok tenni való van hátra az egész vonalon az első ponttól az utolsóig. De viszont azt hiszem, mindenki be fogja látni, hogy ezt egyszerre megtenni nem lehet. Először pénzügyi tekintetekből, másodszor egyéb tekintetekből sem, melyek közt nem utolsó az, hogy kellő egyének nem állanak rendelkezésre.

Felhozták a körorvosi intézményt. Látjuk, hogy daczára annak, hogy a belügyminiszterium mindent elkövet, 178—182 közt váltakozik azon egészségügyi körök száma, hol ismételt pályázatok daczára sem akadt jelentkező. Itt vannak a tébolydák. Nincsenek nálunk oly nagy számban pszichiáterek, a kikre egy tébolydában a szerencsétlen elmebetegek gyógyítását bízni lehetne. Tehát úgy ezen, mint minden más téren, nem tehetünk mást, mint hogy a fokozatos javítás és haladás útját követjük. Ezen az úton halad a jelen költségvetés is.

Magam is beismerem, hogy nem sok, a mi a költségvetésbe fel van véve, de mindenesetre alkalmas arra, hogy ezen a téren a múlthoz képest lendületet adjon a közegészség ügyének, mert sehogysem adhatok igazat az előttem szólott két képviselőtársamnak, mintha e tekintetben a múlthoz képest semmi haladás nem történt volna. Méltóztassanak végignézni bárhol. Itt van az orvosi személyzet kérdése. A ház elé terjesztett jelentésemből kitünik, hogy az orvosok száma ismét 144-el szaporodott az előző évhez képest, vagyis többel, mint a megelőző két év bármelyikében, mert ezekben 106 és 127 volt a szaporulat.

Miután felhozatott, hogy az országban működő orvosok nagy része nem hazai diplomával lép az orvosi pályára, meg kell jegyeznem, hogy ebben van valami, de nem oly mértékben, mint állították, mert a jelenleg működő orvosoknak csak 30%-a nem bír magyar diplomával, és így 70%-uknak magyar diplomája van, mely utóbbiaknak 90%-a a budapesti, 10%-a a kolozsvári egyetemen szerzett diplomával ment az orvosi pályára.

T. ház! Örvendetes haladás észlelhető abban is, hogy az itt működő orvosok és sebészek közül hány van egyúttal nyilvános alkalmazásban, tudniillik nemcsak magánpraxisból élő. 4424 orvos közül 2109 egyén áll részint mint törvényhatósági tiszti orvos, részint mint városi, községi és körorvosi alkalmazásban. Azon átlagjavadalmazás, a mely ily nyilvános alkalmazásban levő orvosra esik, a megelőző esztendőben volt 624 forint. Ebben a legutóbbi esztendőben, a melyről utolsó jelentésem szól, ez összeg már 643 forint, tehát igaz, hogy jelentéktelen, de mégis egyik bizonyítéka a haladásnak, hogy 19 forinttal e részben is emelkedés történt.

A halottkémlés ügyére is kiterjeszkedett Major Péter t. képviselőtársam, és felhozta, hogy micsoda botrányos állapot az, hogy az országban még mindig van 167 olyan hely, a hol halottkémlés egyáltalán nem történik. Igaz, hogy ez nem áll a közegészségügy érdekében, de végre fizikai lehetetlenség volt, teljes lehetetlenség volt ez idő szerint olyan egyéneket találni, a kikre ott a halottkémlést bízni lehetett volna, és ezen szám is jelentékenyen apadt ahhoz képest a mit a múlt deczenium évenkénti kimutatása tüntetnek fel. Így, hogy csak a közvetlen megelőzőre menjek vissza, az 1894. esztendőben halottkémlést teljesített az országban 1453 orvos, 9343 nemorvos halottkém, 849 községben a községi előljáróság közegei látták el a halottkémlést, és nem volt senki, a ki halottkémlést ellátta volna 282 községben, míg az 1895. esztendőben orvos-halottkém volt 1435, nemorvos halottkém volt 9640, olyan község, a hol az előljáróság teljesítette a halottkémlést, volt 735, és nem teljesíttetett 167 községben; e községek száma tehát 282-ről 167-re apadt, tehát, miként a személyzet tekintetében, úgy minden tekintetben örvendetes haladás észlelhető.

Felhozatott a fertőztelenítés ügye. E tekintetben is emelkedett az országban elhelyezett, és alkalomadtán igénybe vett gőzfertőztelenítő gépek száma; ma már 800 körül jár azok száma, melyek részint a törvényhatóságok, részint egyes városok vagy községek rendelkezésére állanak.

Mindezekből látni méltóztatik, hogy nem állja meg az objektiv kritikának mérvét azon állítás, mintha ebben a tekintetben nem konstatálhatnánk haladást.

A törvényhozási téren orvoslandó dolgokra nézve volt szerencsém ismételten nyilatkozni a költségvetés első tételénél történt felszólalásom alkalmával. Mivel e dolgokkal itt t. képviselőtársaim részletesebben és behatóbban foglalkoztak, meg fogja engedni a t. ház, hogy én is

Digitized by Google

újra visszatérjek azokra. *(Halljuk!)* Azon kész törvényjavaslatok közül, a melyek a közegészségügyre vonatkoznak, az első és mindenesetre nagyfontosságú a betegápolási alapra vonatkozó, az 1875: III. törvényczikk módosítását czélzó törvényjavaslat. Ez készen áll és legközelebb a háznak is be fogom mutatni. E tekintetben ismét meg kell gyengítenem az előttem szólott képviselő urak azon kifogását, midőn felpanaszolják, hogy az a 20.000 forint, a mely már csökkentett mérvben még az 1896. évi budgetben a szegények részére a közalap nevében kiszolgáltatott gyógyszerárúknak költségei czímén beállíttatott, hogy az töröltetett.

T. ház! Volt alkalmam ebben a kérdésben már ismételten kinyilatkoztatni, hogy az az állapot, a mely itt fennállott s a mely országszerte dívott, sem a törvénynek meg nem felelt, sem az ügynek magának szolgálatára nem volt. Az 1875 : III. törvényczikk világosan kimondja azt, hogy a község tartozik az ő szegényeinek ápoltatási, gyógykezelési költségeit viselni; de nemcsak ez a törvény mondja ezt, hanem ott van az 1871 : XVIII. törvényczikk; a régibb községi törvény, valamint az 1886 : XXII. törvényczikk az újabb községi törvény, mely szintén egész kategoricze ezt az alaptételt mondja ki. És itt ismét nincs igaza Buzáth t. képviselő úrnak, ha azt mondja, hogy bármilyen a községbe jövőnek költségeit is a község tartozik viselni, mert az 1875 : III. törvényczikk 7. §-a egész határozott világossággal azt mondja, hogy a község saját kebelében az ott illetékes vagyontalan betegeket, tehát nem olyanokat tartozik ápoltatni, a kik ott mint átutazók vagy ideiglenesen tartózkodók megbetegszenek.

De, t. ház, szükségessé tette ezt nemcsak a törvény határozott rendelkezése, hanem az a tapasztalat is, a melyet szereztünk, mert méltóztassék a zárszámadásokat felütni és mindenki látni fogja, hogy mennyire — nem mennyivel, de mennyire — túlhaladott az az összeg, a mely e tekintetben ekkoráig a budgetbe mindig beillesztve volt.

Az a lax praxis, a mi a szegénységi bizonyítványoknak kiállításánál a községekben egyaránt dívott, *(Úgy van! jobbfelől.)* egyenesen kötelességemmé tette azt, hogy e tekintetben, ezzel a múlttal, a mely amúgy sem felelt meg a törvénynek, szakítsak, és látjuk, hogy a községek most már a saját érdekünknek is tesznek eleget, a mikor teljes lelkiismeretességgel és szabatossággal csak ott állítják ki a szegénységi bizonyítványt, a hol az illető csakugyan teljesen vagyontalan és szegény. Ez már igen előnyösen fog nyilvánúlni a legközelebbi jövőben is. Én tehát ezt nemcsak czélszerű, de egyenesen törvényes és igazságos intézkedésnek tartom, a melyet, azt hiszem, senki jogosan meg nem támadhat. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A második törvényjavaslat, a mely a közegészségügy tekintetében itt szóba került, az orvosi kamarák kérdésére vonatkozik. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztatik jól tudni, hogy az orvosi kamarák intézményének eszméje minálunk legelőször a magyar orvosok és természetvizsgálók 1889-ben Tátrafüreden megtartott vándorgyűlése alkalmával vettetett fel. Ezen vándorgyűlés megbízta az állandó bizottságot, hogy készítsen egy tervezetet és memorandumot nyújtson be a belügyminiszteriumnak. Ez meg is történt. A kérdés tanúlmány tárgyává tétetett; ezen memorandum és ezen szervezeti dolgozat — nem mondom, hogy törvényjavaslat, mert ez csak egy olyan általános kisérlet volt — alapján a belügyminiszteriumban korábban készült egy törvényjavaslat, ez közölve lett az érdekelt körökkel; azok erre nézve részint megegyező, részint ellentétes álláspontot foglaltak el. Legutóbb a millenium alkalmával tartott országos orvosi kongresszus szintén arra az álláspontra helyezkedett, hogy nem kivánja az orvosi kamarák intézményének életbeléptetését.

Thaly Kálmán: Csak néhány többséggel!

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház, most az orvosi kamarákról egy újabban átdolgozott törvényjavaslatot adtam ki csak a legközelebbi napokban, egyrészt az országos közegészségügyi tanácsnak, másrészt az ország valamennyi orvos-egyesülete elnökeinek, azzal, hogy véleményeiket lehetőleg a tavasz folyamán, május hó elejéig velem közöljék.

Én azt hiszem, hogy ezen intézkedések, a melyek e dologban történtek, nem azt jelentik, hogy a belügyminiszterium e kérdéssel nem foglalkozik, vagy azt prokrasztinálni akarja; azt sem jelentik, mint hogyha az lenne az álláspontja, hogy nem kivánja életbeléptetni, de igenis ma is azt mondja, hogy a kérdésnek teljesen tisztázottnak kell lennie. Mert ez a kérdés oly közelről érdekli először az általános közegészségügynek közügyét, másodszor az ezzel foglalkozó orvosoknak személyes érdekeit, hogy teljesen szükséges, hogy minden tekintetben megvitattassék és az érdekelt köröknek véleménye is meghallgattassék. Ily stádiumban van a dolog. Mihelyt úgy az országos közegészségügyi tanács, valamint az orvos-egyletek véleményei előttem fekűsznek, abban a helyzetben leszek, hogy én is végleges álláspontot foglalhatok e kérdésben és a t. ház elé talán őszszel törvényjavaslatot terjeszthetek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A harmadik ügy, t. ház, melyről törvényjavaslatot készítettem a közegészségügygyel kapcsolatos kérdésekben, a gyógyszertárakra vonatkozik. Méltóztatnak tudni, hogy e részben is

Digitized by Google

ismételten nyilatkoztam a házban, Buzáth Ferencz képviselő úr majdnem szószerint idézte legutóbbi beszédem tartalmát; idézte azt is, hogy én kikértem az országos közegészségügyi tanács véleményét. De nemcsak ennek a véleményét. Mert nemcsak a közegészségügyi tanácsnak adtam ki, — a mely közegészségügyi tanácsot különben nem védelmem alá venni, hanem a t. képviselő úr támadásaival szemben igazolnom kell a tekintetben, hogy mindenesetre rosszúl van informálva, téved, ha azt imputálja neki, hogy akár a gyógyszerészet ügyének, akár a gyógyszerészeknek ellensége volna; azt hiszem, ez a kijelentése nem igazságos, sem a tényeknek meg nem felel és azért csak mellékesen czáfolom itt meg, — mondom, nemcsak az országos közegészségügyi tanácsnak adtam ki a törvényjavaslatot véleményezés végett, hanem kiadtam az országos gyógyszerész-egyesületnek is. Ez jelentését be is adta; az országos közegészségügyi tanácsét még nem vettem.

Tehát méltóztatnak látni, hogy ez a kérdés is a megérésnek legtermészetszerűbb stádiumában van, és ha a legközelebbi időben már annyira érett, hogy javaslatot terjeszthessek a ház elé, azt meg is fogom tenni.

Ismételten szóba hozatott és beható megbeszélés tárgyát képezte a házban a lefolyt vita alatt az országos tébolydák ügye. Teljesen igazuk van a t. képviselő uraknak, a kik azt objicziálják, hogy a mi tébolydáink jelenlegi befogadási képessége és száma egyáltalában nem felel meg a szerencsétlen elmebetegek azon nagy számának, a mit a legutóbb általam az országban eszközöltetett összeírás szerint körülbelül 28.000 főnyire tehetek.

T. ház! Hogy e részben mi történt, arra szintén hivatkoztam már, hogy a múlt esztendőben egy új tébolydát nyitottunk meg Nagy-Kállón, ezenkivül befejeztük és épen a múlt évben adatott át a forgalomnak a gyöngyösi, a kaposvári és a szegzárdi kórháznak tébolydai osztálya; ezenkivül az idén, azt hiszem, már az ősz folyamára elkészülhet a pozsonyi kórház melletti tébolydai osztály. És itt a Thaly Kálmán t. képviselő úr által tett megjegyzésre ki kell jelentenem, hogy csakis műszaki szempontok voltak azok, melyek eddigelé a terv végleges megállapítását késleltették. És ha a pozsonyi tébolydai osztályban nincsen is minden úgy, mint kellene, de azért az ottani állapotokat botrányosoknak állítani egyáltalában nem lehet. Mert a pozsonyi kórház mellé, hogy a tébolydai osztályt befogadhassa, meg kellett venni az úgynevezett Prokop-féle házat. Ezen háznak régi helyiségeiről, raktárairól nem lehet ugyan mondani, hogy azok egy XIX. századbeli tébolydai kórház fogalmának megfelelnek, vagy igényeit kielégítenék, de mindenesetre oly helyiségben van ez az osztály elhelyezve, a melyben sokkal kedvezőbb ellátásban részesülnek az illető betegek, mint a minőkben azelőtt sinylődtek akár házi, akár községi tartás mellett.

Ez a kérdés, mondom, annyira előrehaladt, hogy most már ismételt pótlások után a végleges terv megállapíttatott és az illető utasíttatott, hogy a részletes terveket készítse el. Én azt hiszem és remélem, de meg is fogok — a mi hatáskörömben áll — mindent tenni az iránt, hogy már a tavasz kezdetén az építéshez hozzáláthassunk. Ez idő szerint a pozsonyi tébolydában körülbelül 110 tébolyodott van elhelyezve.

Azonkivül, épen azért, mert nagy súlyt helyezek a tébolyodottak ügyének országos jelentőségére, az 1896-iki esztendőben kiküldöttem egészségügyi osztályomnak főnökét, valamint a tébolyda-ügy ez idő szerinti legjelesebb szakértőjét, dr. Niedermann Gyula lipótmezei országos tébolyda-igazgató urat a külföldre, hogy az ott létező tébolydák és hasonló czélra szolgáló más intézetek berendezését és viszonyait tegyék beható tanulmány tárgyává. Ezek többheti útjokban a kontinensnek összes nagyobbszerű tébolydáit meglátogatták, sőt nemcsak ezt, hanem figyelemmel voltak a tébolydai ügy közigazgatási rendezésére is. Az ő jelentésükből arra a meggyőződésre jutottam, hogy igenis nagy fontossága van a tébolydákra nézve világszerte lábrakapott koloniális rendszernek, a mely egyfelől kevesebbe kerül egy-egy betegnél évente és naponta, másrészt sokkal elviselhetőbbé teszi azoknak sorsát, és sokkal nagyobb százalékát nyújtja a gyógyúltaknak, mint az eddigi zárkarendszer. Tehát e részben is folytatom a tanúlmányokat és miután eddigelé azt, a mit intendáltam és a miről jelentést is tettem tavaly a törvényhozásnak, megvalósítani nem sikerült, talán módunkban lesz legközelebb egy ilyen koloniális tébolydát állami költségen és állami kezelés mellett fölállítani. *(Helyeslés.)*

T. ház! Hogy a körorvosoknak dotácziója gyenge, és hogy a körorvosoknak fizetése nem rendesen folyik be, arról — sajnos — nekem is tudomásom van, de e tekintetben azt kell a háznak tudomására hoznom, hogy azt, a mit adminisztrativ úton e kérdésnek elviselhetőbbé tételére tehetünk, megtettük, a törvényhatóságokat ismételten felhívtuk, hogy hassanak oda, hogy a körorvosok amúgy is szerény fizetésüket rendesen és pontosan megkapják.

Most még Buzáth Ferencz képviselő úr egy állítását kell tévesnek jeleznem, mely arra vonatkozik, hogy hány százalékot tesz ki a betegápolási adó az egyes törvényhatóságokban, mert ő azt állította, hogy 6—7% van a legtöbb tör-

Digitized by Google

vényhatóságnál. Ez az állítás teljesen téves, a mennyiben itt van a hiteles kimutatás, 5% is kivételes, alig van 1—2 törvényhatóságban és csakis egyetlenegyben van 5·7%, a többiben változik törtszámokban, 1—2—3, kivételesen 4%-ig. Tehát, hogy 6—7% közt változna, az teljesen téves állítás.

Mindezek után kérem a t. házat, méltóztassék a közegészségügyre vonatkozó tételeit a költségvetésnek úgy, a mint a pénzügyi bizottság javasolja, elfogadni. *(Élénk helyesles jobbfelől.)*

Elnök: Következik a szavazás. Tételenként kell szavazni, ámbár a tárgyalás együttesen történt.

Elfogadja a ház az egészségügyi tanácsra előirányzott 8000 forintot? *(Igen!)* Úgy látom, a ház elfogadja.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Bakteriológiai és egészségtani intézet 4.100 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Betegápolási költségek 823.206 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Himlőoltási költségek 75.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Járványok és más rendkívüli okoknál fogva felmerülhető költségek 25.000 frt

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: A trachoma elfojtására szánt költségek 50.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Difteria elleni gyógyszerum-termelő intézet 9.720 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Tébolydai kiadások 656.733 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Vegyes és előre nem látható közegészségügyi kiadások 2.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Lelenczek és törvénytelen ágyból származott gyermekek tápdíjai 47.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Összesen 1,700.759 frt.

Bevétel. Betegápolási költségtérítmény 86200 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Tébolydai bevételek 184.250 frt.

Lakatos Miklós jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy miután a pozsonyi országos kórházhoz csatolt tébolyda épületéről tegnap szólottam és erre vonatkozólag a t. belügyminiszter úr imént elhangzott felszólalásában nekem választ adott, hogy ezen tételnél, a mely hasonlóan ide vonatkozik, pár szót szólhassak ezen ügyről.

Tökéletesen igaza van a belügyminiszter úrnak, hogy mióta, a még Hieronymi belügyminiszter úr idejében vásárolt telek és ideiglenes ház oda csatoltatott, valamivel jobb és több elhelyezése van az ottani szerencsétlen elmebetegeknek, a kiknek létszáma azonban — hozzá teszem — a régihez képest most tetemesen több, épen a helyiség bővülése folytán, de az elhelyezés — legközvetlenebb forrásból tudom — még mindig nem csak, hogy az európai magasabb fogalmaknak, a hogy tetszett hangsúlyozni, nem felel meg, hanem még mindig, a legutóbbi időben is történtek esetek, hogy például egy őrült a másikat agyonütötte, miután a czélszerűtlen helyiség nem engedi meg a kellő felügyeletet. Azelőtti dolgokról nem is akarok szólani, mikor egy tébolyodottat elevenen megfőztek. Tehát, mondom, az állapotok nem a legjobbak, habár valamivel javúltak.

Azonban én főleg azt kértem, a mire a t. belügyminiszter úr megnyugtató választ adott, hogy az építés, ha már az őszről elmaradt, — a mint méltóztatott mondani, — főleg a tervek műszaki vizsgálata miatt, legalább ezen a tavaszon megkezdhessék, hogy ezen az állapoton segítve legyen. És épen a t. belügyminiszter úrnak azt a nyilatkozatát, a melyben ezt megígérte, megnyugtatólag veszem tudomásúl. *(Helyeslés.)*

Minthogy már felszólaltam, még arra kérek a t. háztól szíves engedelmet, hogy tegnapi beszédem egy, a közegészségügyre vonatkozó pontjának kiegészítése végett a t. belügyminiszter úr figyelmét egy konkrét dologra hívjam fel most már. Ajánlottam tudniillik tegnapi beszédemben különösen a fertőző betegségek elleni óvakodás ismeretének elterjedese végett valamely népies nyelven irt közegészségügyi káténak a kinyomatását és vagy olcsó áron vagy ingyen szétosztását a szolgabírák által; ez nagyon üdvös volna. Azóta értesültem csak, t. ház, hogy az a férfiú, a ki rövid belügyminisztersége alatt a közegészségügy iránt különös érdeklődést tanusított, Teleki Géza gr., már az ő belügyminisztersége alatt iratott volt egy ilyen könyvet, a melynek egy példánya itt a kezemben van: »A jó egészség. A belügyminiszter úr ő nagyméltósága megbizásából irta dr. Osváth Albert 1889.« Ez a könyv 5000 példányban ki is nyomatott, szétosztatott és mindenütt igen kapdosták. A könyv igen hasznosan és ügyesen van irva, népies nyelven, könnyen megérthetőleg. Igaz, hogy még sem egészen fogyaték nélkül; átnéztem

Digitized by Google

szemembe ötlött, hogy például a vizbe esettek és villámtól sujtottak felélesztésének módja hiányzik belőle. De legtöbb esetben a nép olyan oktatást nyer belőle, a melyet megért és hasznosíthat. Az 5000 példány elfogyása után folytonosan érkeztek iratok, a melyekben még kértek ilyen könyvet. Én tehát tegnapi felszólalásom kiegészítéseképen utalok arra, hogy az ezelőtt hét évvel kiadott könyvnek alkalmi átdolgozását kiegészítésekkel a t. belügyminiszter úr figyelmébe ajánlom, abból a szempontból, a mit tegnap általában ajánlottam. A könyv olyan jól, népies nyelven van irva, hogy alig kell hozzá tenni valamit, és igen örülök, hogy van ilyen mű, a melyet csak revideálni, kiegészíteni kell; annál könnyebben lehet a felvetett eszmét megvalósítani. E tételt különben elfogadom.

Elnök: Kiván még valaki szólani? Ha nem, a tétel elfogadtatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Törvénytelen ágyból származott, Bécsben és egyéb lajtántúli lelenczházakban ápolt gyermekek tápdíjainak visszatérítése 46.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Közbiztonsági kiadások és bevételek. Rendes kiadások: XVI. fej. 8. czím. Rendes bevételek: III. fejezet 4. czím. Kiadás. Közbiztonsági alap 150.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Országos csendőrség és a predeáli nemzetközi vasúti állomáshoz kirendelt személyzet szükséglete 4,796.504 forint.

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Kérem, foglalják el helyöket. Az ülést újra megnyitom.

Lehoczky Vilmos jegyző: Rakovszky István!

Rakovszky István: T. képviselőház! Az 1897-iki állami költségvetésben . . . *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Rakovszky István: . . . az országos csendőrség tételénél egy 165.130 forintnyi költségtöbblet mutatkozik. Ha az indokolást megtekintjük, azt látjuk, hogy a mai csendőrségi állománynál minden 48 négyszögkilométerre esik egy csendőr. Az 1894-iki állami költségvetés szükségesnek találta, hogy a csendőrség létszáma annyira szaporíttassék, hogy legalább is 30 négyszögkilométerre essék egy csendőr, és hogy ez elérhető legyen, szükségesnek tartotta a csendőrség létszámát 1856 emberrel szaporítani. 1894-ben és 1895-ben 1056 emberrel lett a csendőrség szaporítva. A múlt évben fináncziális tekintetekből nem történt szaporítás. Ez idén a t. belügyminiszter úr csak 217 fővel akarja azt szaporítani, úgy, hogy ezen szaporítás után minden negyvenedik négyzetkilométerre esnék egy csendőr.

Az indokolásban azt is felhozza a t. belügyminiszter úr, hogy az igen súlyos és kemény szolgálat miatt nagyon sok csendőr idő előtt hagyja el a csendőrség állományát és inkább polgári foglalkozás után néz. Másrészt igen sokan idő előtt válnak rokkantakká és ezáltal az államkincstár terhére lesznek. Szívesen szavaznám meg e tételt, mert tagadhatatlan, hogy mióta a csendőrség intézményét behozták, Magyarországon a közbiztonság minden tekintetben javult. Elismerem ezt örömmel, mivel a mikor behozták, nem nagy rokonszenvvel fogadták a csendőrség intézményét, mert benne a Bach-korszakbeli zsandárságot vélték felélesztve látni és mert nem szerették volna hogy ezen csendőrséget, a mint akkoriban történt, a politikai kémkedésre, üldözésre és a politikai jogok elkobzására alkossák. E tekintetben oly elfogúltság volt az országban, hogy attól csak nehezen tudott szabadúlni.

Készséggel elismerem, hogy kezdetben a legkisebb panaszok sem merültek fel, de az utóbbi időben oly irányban alkalmazták a csendőrséget, mely kihivja a kritikát. Mi ugyanis azt látjuk, hogy a csendőrséget nemcsak a közbiztonság szempontjából alkalmazzák, bár nem a csendőrségben volt a hiba, hanem a politikai hatóságokban, melyek rendelkeznek felette, de felhasználják azt a politikai irányzatban, hogy a néppártot vagy az ellenzéket zaklassák és elnyomják. *(Úgy van! balfelől.)*

Magamnak is vannak e tekintetben tapasztalataim a népgyűlésekből. Én részint mint szónok, részint mint egyszerű hallgató részt vettem legalább is huszonöt népgyűlésen. Valamennyi népgyűlésen, a hol én résztvettem, a legkisebb rendetlenség sem fordúlt elő. És mégis mit láttunk? Egy óriási zsandársereget az egész megyéből összpontosítva. Hogy miért? Nem tudtuk megérteni, mert nem volt reá szükség. Arra azonban senkisem gondolt, hogy a mikor így egészen hasztalanúl összpontosították a csendőrséget, az egész rayont, az egész kerületet csendőrség nélkül hagyták, úgy, hogy az illető gonosztevő urak, tolvajok stb. nagyon jól érezhették magukat. Én nemcsak ezt rovom fel, hanem azt is, hogy például a szécsényi gyűlésen a csendőrséget akként alkalmazták, hogy a rend- és csendbontókat ők védték. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* El lett kerítve a szónoki tribün; azon a szabad helyen pedig, a melyet a csendőrség elkerített, voltak az odavaló tisztviselők fedezete alatt a rendbontók. Hogy mennyire veszélyes ez nemcsak a törvénytisztelet szempontjából, hogy

Digitized by Google

ez mennyire demoralizáló a népre nézve, hogy mennyire bántja és támadja ez meg a katonai fegyelmet: ezt szükségtelen elmondanom. *(Helyeslés a baloldal hátsó padjain.)*

A választásokról nem akarok bővebben szólani, annyira meghányták-vetették már itt e kérdést a szónokok, hogy ezzel nem akarom a t. ház türelmét továbbra is igénybe venni. Csak három esetet ajánlok a t. belügyminiszter úr figyelmébe. *(Halljuk! Halljuk!)* Az első eset Várnán Kloch báró 24 vagy 48 órai rémuralma alatt történt, a midőn a békés állampolgárokra, a kiket egy szűk utczába szorítottak, hogy némileg okadatolják azt, hogy oly kevesen szavazhattak le, a csendőrség szuronytámadást intézett. Hogy ott vér nem folyt, s nagyobb szerencsétlenség nem történt, azt egyes-egyedül egy közös hadseregbeli kapitány erélyének és tapintatának lehetett köszönni, a ki katonáit felállította a csendőrség ellenében, s megtiltotta a csendőrségnek a tovább haladást. Ha »licentia poetica«-val akarnék élni, azt mondanám, elfogta a csendőrséget.

A másik eset Csaczán történt. Csaczán, a mi a katonai fegyelemmel legkevésbbé sem egyeztethető össze, a csendőrség felett Kloch báró rendelkezett feltétlenül. Itt a választás előtt három odavaló ismert plébánost Kloch báró távirata folytán elfogtak. Ezen kivül itt, a plébános háza csendőrséggel lett körülvéve, úgy, hogy az a szerencsétlen ember sem ki, sem be nem tudott menni. Erről, ha nem csalatkozom, a t. belügyminiszter úrnak van tudomása, mert feljelentés is történt.

Ezek olyan dolgok, melyek a politikai harczban a választások alatt történtek. Ezeket mi már annyira megszoktuk, hogy erről nem is szólok, hanem e helyett egy sokkal aggályosabb jelenségre utalok: arra, hogy 1848-iki nagy vívmányainkat is veszélyezteti a csendőrség azáltal, hogy az 1848 : XVIII. törvényczikkben biztosított sajtószabadságot nem veszi tekintetbe, mert azt olvassuk napról-napra, hogy a csendőrség behatolt a magánemberek lakásaiba és ott minden birói itélet nélkül elkobozta a sajtótermékeket, nyomtatványokat, újságokat. Hogy a t. belügyminiszter úr ne mondhassa azt, hogy én csak vádolok, felemlítem, hogy ezen eset néppárti füzetekkel történt Kisorosziban, nem paraszt emberrel, hanem az odavaló plébánossal. Megtörtént ez továbbá a »Kresztyán« ujsággal több helyen, különösen felemlítem Námesztót, Árvamegyéből.

Ezek oly túlkapások, hogyha ezeket a képviselőház előtt nem tennők szóvá, kötelességmulasztással lehetne vádolni az ellenzéket. A t. belügyminiszter úr mindezekre, a hogy eddig észleltem, egy határozott feleletet adott, a mely abból áll, hogy ha hozzá konkrét feljelentések jönnek, ő a törvény szerint el fog járni. Engedje azonban meg a t. belügyminiszter úr, hogy én ezzel szemben egy orosz közmondást czitáljak. Az orosz paraszt ugyanis, ha a közigazgatás zaklatásaitól sehogysem tud megmenekülni és jajgat, panaszkodik, azt mondja: »Az Úristen kegyelmes és igazságos, az atyuska czár pedig távol van.« Ez áll a t. belügyminiszter úrra nézve is. Hogy irjon az a szegény tót paraszt? Tótul nem irhat. Menjen ügyvédhez és fizessen 5—10 forintot azért, hogy az ujságát, a mely 1 forint 80 krajczárba kerül s a melynek egyes száma 4 krajczár, megkapja? Hiszen ehhez igenis alkotmányos joga van. Ha tehát a csendőrséget politikai mozgalmak, melyek törvényesek, elnyomására, az állampolgárok zaklatására használják fel, akkor szaporíthatjuk folyton, még sem lesz elegendő.

Azt mondják, a liberalizmus fellegvárában, Magyarországban élünk. Én e tekintetben egyre kérném a t. belügyminiszter urat, és itt egy preczedensre, Ausztriára hivatkozom. Ausztriában is megtörtént, hogy az odavaló igazságügyminiszter, Schönborn gróf az ujságokból azt észlelte, hogy a végtárgyalások alkalmával bizonyos visszaélések honosodtak meg. Az odavaló igazságügyminiszter nem várt feljelentést, hanem egyszerűen egy körrendeletet adott ki, mondván: Az ujságok nyomán észlelem, hogy ezen és ezen visszaélés előfordúl, kivánom, hogy ez többé ne történjék.

Ha a t. belügyminiszter úr csak egyetlenegy ily bekezdésű körrendeletet bocsátana ki, akkor látnák a közönség és a bűnösök, hogy a belügyminiszter nem várja a feljelentést, hanem hivatali kötelességének tartja a hirlapok útján hozzájutott értesítések alapján, eljárni.

Ezek azon dolgok és árnyoldalak, a melyeket egész röviden akartam felemlíteni és kérem a t. belügyminiszter urat, hogy hatáskörében járjon el, hogy ne várjon minden esetben feljelentést, hanem hogy minden feljelentés nélkül teljesítse kötelességét.

Ha felemlítettem az árnyoldalakat, igazságtalan és méltánytalan lennék az intézmény irányában, ha nem emelném azt ki, hogy ezen intézmény Magyarországon mennyiben vált be? A mint a tevékenységi kimutatásból látjuk, valóban emberfeletti munkát végzett a csendőrség. Nagyon érdekes ez a kimutatás nemcsak azért, hogy mit tett és hány esetben járt el, hanem azért is, hogy itt úgy kis képben látjuk, hogy melyek azok a bűntények, a melyek leggyakrabban követtetnek el Magyarországon, és mily eredménynyel jártak el e tekintetben. És itt abban a kellemes helyzetben vagyok, hogy minden disszonanczia nélkül végezhetem beszédemet,

Digitized by Google

mert felhozhatok olyasvalamit, a mi a t. túloldalnak tetszeni fog, mivel az ellenzéknek minden vádaskodásait megsemmisíti. A büntettek és vétségek rovata szerint a polgárok választási joga ellen három, mondd három eset van felemlítve, tehát több nem történt az országban és így nem áll az, a mit mondunk, hogy választási jogunk el van nyomva. *(Derültség a baloldal hátsó padjain.)* De ha a t. túloldal megnyugtatására ezt elmondhattam, a t. ellenzéknek megnyugtatására is akarok valamivel kedveskedni. A levél- és távsürgöny-titok megsértése magánszemélyek által az egész országban csak négy, mondd négy esetben volt elkövetve. Öt személy ellen lett feljelentés téve. Mi tehát nyugodtak lehetünk, hogy a mi politikai titkaink e négy levél által elárulva nem lettek. Ezt akartam elmondani *(Helyeslés és tetszés a baloldal hátsó padjain.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani?

Perczel Dezső belügyminiszter: Az előttem szólott t. képviselő úr megjegyzésére, bár csak egész rövidséggel, egy pár megjegyzést vagyok kénytelen tenni. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

A költségvetési tételt ő ugyan elfogadja, de felhozza, hogy a csendőrségnek alkalmazása tudomása szerint igen sok esetben túlment azon a hatáskörön, mely a csendőrség feladatát képezi. Ezzel az általános váddal a girálti választás óta találkozunk, mert ez a demarkaczionális vonal, mivel itt hozták fel ezt a támadást a csendőrség, illetőleg a kormány ellen először. Akkor is volt már alkalmam kijelenteni, és azóta minden alkalommal kijelentem, hogy a csendőrség csakis a közbiztonságnak és a közrendnek fentartására rendeltetik ki asszisztenciául, de kirendelés nélkül is a maga hatáskörében teljesíti feladatát. Méltóztatnak emlékezni reá, hogy akkor nemcsak kértem, hanem egyenesen perzisztáltam azon, hogy az adatok rendelkezésemre bocsáttassanak, hogy nemcsak »Kata mondta — Panna mondta« beszéd alapján indítsam meg az eljárást. Az illető képviselő úr az adatokat pár nap múlva beküldte; én részrehajlatlanúl és a legminucziózusabb vizsgálatot rendeltem el és az illetők jegyzőkönyvileg maguk nyilatkoztatták ki, hogy nem tudnak semmit. Tehát ez a vizsgálat semmi adatot nem bocsátott rendelkezésemre.

Hátra vannak még azok az esetek, melyekre itt hivatkozott a képviselő úr.

A kisoroszi eset körülbelül egy év előtt már itt a házban is szóba jött. Molnár János képviselőtársunk, a ki akkor még nem volt képviselő, csak a néppárt irodájának főnöke, hozzám jött; ha itt volna, ő maga megmondhatná, mily megnyugvással és elismeréssel fogadta intézkedéseimet.

Épúgy történt mindig, valahányszor az esküdtszék által még nem tárgyalt nyomtatványok elkoboztattak. Nemcsak elrendeltük minden egyes esetben azok visszaadását, hanem a felelősséget is alkalmaztuk a túlbuzgón vagy tudatlanságból helytelenül eljárt közegek ellen.

A mi a Csaczán előfordult esetet illeti, ott az eset tudomásúl adása után, melyet egyrészt egy jelenlegi képviselőtársunk, másrészt Molnár János, jelenleg szintén képviselőtársunk, távollétemben államtitkáromnál adott elő, az államtitkár rögtön intézkedett.

Végre a várnai eset vizsgálat tárgyát képezi. A vármegyei peticzió előadója megerősített abban, hogy helyesen emlékszem, hogy abban a peticzióban a csendőrség ellen ilynemű panasz nem foglaltatik.

Különben méltóztassék megnyugodva lenni, ez az eljárás vizsgálat tárgyát képezi, maga a parlament küldte ki oda vizsgáló biztosát és ez a vizsgálat majd mindent ki fog deríteni. Ennek során, ha meggyőződöm arról, hogy a csendőrség szabályellenesen járt el, biztosíthatom a képviselő urat, hogy hatáskörömben megteszem mindazokat az intézkedéseket, a melyeket a kiderítendő tényálladék szükségessé tesz. *(Helyeslés.)*

Ezeket tartottam szükségesnek megjegyezni, és azt is hozzáteszem, hogy nemcsak ily esetekben járok el, hanem az általánosan kötelező utasítás értelmében is, melyet a csendőrség szolgálati viszonyaira felügyelő honvédelmi miniszter úrral együtt hajtunk végre, és mely szerint a csendőrség tartozik megvédeni az általános közrendet, közbiztonságot, az egyéni tulajdont s mindazt, a minek a megvédését a törvény rendeli.

Mindezek után kérem a t. házat, méltóztassék a tételt elfogadni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Gajári Ödön előadó: T. ház! A belügyminiszter úr Rakovszky István t. képviselőtársam minden egyes konkrét panaszára megfelelt. Valószinűleg szándékosan mellőzte a belügyminiszter úr azt az általános kívánalmat, melyet a t. képviselő úr a belügyi rendeletek kiadását illetőleg kifejezett.

Azt mondja ugyanis Rakovszky István t. képviselőtársam, — a ki, úgy látszik, nagyon szeret hivatkozni az osztrák preczedenciákra, a mit természetesnek is tartok, mert maga a néppárt sem annyira hazai, mint osztrák ültetmény, — *(Élénk ellenmondás balfelől.)* hogy a belügyminiszter úr kövesse az osztrák igazságügyminiszter példáját s a hírlapokban felemlített esetekre hivatkozva bocsásson ki körrendeleteket.

Digitized by Google

Én ezt az általános kívánságát szó nélkül nem hagyhatom, és épen az ellenkezőre kérem a belügyminiszter urat: hogy ezt ne kövesse. Mert ha ez a kívánság teljesíttetnék, ha lehetséges volna nem konkrét esetek, hanem általános vádak alapján általános körrendeleteket kibocsátani: akkor csakugyan nem szabad államban, hanem rendőr-államban élnénk.

Csak ezt kivántam megjegyezni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Rakovszky István: Személyes kérdésben kérek szót. *(Halljuk!)*

Az igen tisztelt előadó úr vállalkozott arra, hogy a t. belügyminiszter urat fehérre mossa ott, a hol az szükséges nem volt. *(Mozgás. Zaj.)* Azt vetette szememre nekem és pártomnak, hogy nagyon természetesnek tartja, ha én osztrák preczedensekre hivatkozom,

Szabó István: Ne reflektálj, nem érdemes!

Rakovszky István: Én hivatkozhatom oly preczedensekre, a minőkre nekem tetszik, és mindig fogok hivatkozni olyanokra, a hol azt látom, hogy jobbak a viszonyok, helyesebbek, hogy a népnek a szabadsága jobban van megvédve, mint itt. Ezt kivántam megjegyezni. *(Helyeslés a baloldal hátsó padjain.)*

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én is személyes kérdésben vagyok kénytelen a most szólott, képviselő úrnak a viszonválaszára felelni. *(Halljuk! Halljuk!)* Szerinte az előadó úr arra vállalkozott, hogy fehérre mossa a belügyminisztert, ott a hol neki erre szüksége van. *(Élénk felkiáltások balfelől: A hol szüksége nincs!)* T. ház! Akkor félreértettem a szónokot. Csak azt jegyzem meg, hogy én azért nem terjeszkedtem ki arra, a mit a t. előadó úr említett, mert a t. képviselő úr észrevételében nem osztoztam, azt nem helyeseltem, iranyadónak el nem fogadtam, sőt épen azzal hogy arról nem is szóltam, jeleztem azt, hogy annak fontosságot sem tulajdonítok. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Következik a szavazás. Úgy vettem észre, hogy magát a tételt senkisem támadta meg, ennélfogva a tétel meg van szavazva.

Most javaslatba hozom, hogy a harmadik tételt tudniilik a fő- és székvárosi államrendőrséget és a bevételnek második pontját, tudniilik a fő- és székvárosi államrendőrség bevételét, mivel a két tétel egymással szorosan összefügg, együtt tárgyalja a ház. *(Helyeslés.)* Együtt tárgyaltatik.

Gajári Ödön előadó: E két tétellel kapcsolatban, bátor vagyok ismételni a már előzetes felszólalásomban indokolt azon kérésemet, hogy méltóztassék a főváros közönségének a ház asztalán fekvő kérvényét (Irom. 75) a belügyminiszter úrnak kiadni.

Lehoczky Vilmos jegyző: Radocza János!

Radocza János: T. képviselőház! Magát a tételt megszavazom, miután azonban a székes főváros közönségének az államrendőrségi quóta leszállítása tárgyában benyújtott felirata, s a mélyen tisztelt képviselőház határozata szerint e tétellel kapcsolatosan tárgyalandó: méltóztassék megengedni, hogy a székes főváros felirata s az abban előterjesztett kérdésre mielőbb felszólaljak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Midőn az 1882: XXXVI. törvényczikk a főváros területén a rendőrségnek egységes szervezettel az állam saját közegei által való kezelését elrendelte, a törvényhozást ezen elhatározással azon magasabb állami szempontok vezérelték, a melyek szükségessé tették, hogy a fővárosi rendőrség akként szerveztessék és kezeltessék, hogy ez a szorosabb értelemben vett helyi városi rendőri teendők teljesítésén kivül az állami feladatok hatályosabb ellátására képes legyen.

Vezérelte továbbá a törvényhozást azon tudat is, hogy oly rendőrség szervezése, minőre egy nagy ország központját képező fővárosnak okvetlen szüksége van, úgy költség, mint a közrendészeti érdekek állandó és biztos kielégítése szempontjából az egyesített városok erejét túlhaladja; és végre vezérelte a külföldi államok és fővárosok példája, a melyeknek úgyszólván mindnyájánál a fővárosi rendőrséget országosan szervezve látjuk.

A fővárosok egyesítéséről szóló törvény az államrendőrség költségeihez való hozzájárulás tárgyában azt rendelte, hogy a törvényhozás további intézkedésig az egyesített fővárosokban e czélra 1872. évben fordított összeg ideiglenesen az államkincstárnak megtérítendő.

Ehhez képest a főváros 1881. évig átlagos számítás szerint évenként 298.229 forintot fizetett az államrendőrségi költségekhez.

Az 1881. évben megalkotott, a Budapest fővárosi rendőrségről szóló törvény 1881. évi XXL. törvényczikk 57. §-a szerint a székes főváros az államrendőrségi költségek 50 százalékát fizeti és ehhez képest míg 1882—1886. évig évenként rendőrségi költség hozzájárulás czímén 404.880 forintot fizetett, ez a hozzájárulási összeg 1887. évben már 455.886 frt, 1889. évben 440.000 frt, 1890. évben 506.732 forintra rúgott és évenként emelkedve 1894. évben 533.629 forintra, 1895. évben 526 629 frt, 1896. évben 618.605 forintot tett ki, és a tárgyalás alatt levő költségvetés szerint 1897. évre már 800.000 forintot meghaladó összegben jelentkezik, vagyis közel 50 százaléknál meghaladja azon összeget, a melyet a székes főváros 1882. évben fizetett.

Sérelmes a fővárosra, t. ház, az is, hogy az állami rendőrségi költségeknek ily rohamos emelkedése mellett, a költségek megállapításához,

Digitized by Google

ahhoz, hogy a költségek szaporítása indokolt-e, fővárosi közrendészeti érdekek szempontjából szükséges-e, hozzászólási joga nincs; szerveztetik, szaporíttatik a rendőrség, eszközöltetnek nagymérvű kiadások a főváros meghallgatásanélkül, a főváros csak viseli a költséget és semmi joga nincs, csak kötelessége: a kormány által megállapított és közölt évi költség 50 százalékának kifizetése.

Már pedig legalább a méltányosság megkívánná, hogy a fővárossal a költségek rohamos emelésének szükségessége közöltessék.

Az 1881. évi XXI. törvényczikk benyújtása alkalmával a törvényjavaslat indokolásában az 53. §-ra vonatkozólag az akkori igen tisztelt belügyminiszter úr a következőket vette fel: *(olvassa)*:

»E szerint a főváros ezentúl is 404.789 forintot fizessen s annál nem többet mind addig, mig az állam ugyanannyit nem fizetend, míg tehát a főváros rendőrségi összes költségei 809.758 forintot nem teendenek. Minden ezen összeget meghaladó többletnek ismét felét az állam, felit a főváros fizetendi.

Én részemről ugyan melegen óhajtottam volna a főváros hozzájárulási arányát a fővárosra nézve már ez alkalommal kedvezőbbé tenni, s a város terheit kisebbíteni, mert nem tagadható, hogy más fővárosoknak hozzájárulási aránya kevesebb, így példának okáért Bécsé is.«

Ezekből, mélyen tisztelt képviselőház, nyilvánvaló, hogy már az 1872. évi XXXVI. törvényczikk megalkotásánál hangsúlyoztatott, hogy oly rendőrség szervezete, a minőre egy nagy ország központját képező fővárosnak okvetlen szüksége van, a főváros erejét túlhaladja, sőt az 1881. évi XXI. törvényczikk indokolásában már annak is kifejezés adatik, hogy az akkor 404.880 forinttal felvett hozzájárulási összeg nagy terhet ró a fővárosra, és hogy ennek azon alkalommal enyhítése az ország pénzügyeire való tekintettel nem volt eszközölhető.

Elismerem, hogy a főváros lakossága 1882 óta szaporodott, de ezen szaporulat távolról sem áll arányban a rendőrségi költségek rohamos emelkedésével.

Tisztelt ház! Ezen nagy terhet a székes főváros közönsége nem képes elviselni, mert a főváros rohamos bár örvendetes fejlődése azon terhes következményekkel jár, hogy a főváros oly munkákat és közműveket kénytelen létesíteni, melyek, tekintve azt, hogy a kiadások a bevételekkel arányban nem állanak, csakis kölcsönpénzekből létesíthetők és így az amúgy is terhes közadók emelése, hosszabb időre alig lesz elodázható.

Ily körülmények közt méltán figyelembe vehető a székes főváros kérelme, mert a székes főváros átruházott hatáskörben, számos oly teendőket lát el, melyek a fővárosra érzékeny teherként nehezednek, és a melyeknek elvégzése, vagy legalább a felmerülő költségeknek egészben vagy részben viselése az állam feladatát képezné.

A főváros szedi be az állami adókat, és míg más államok fővárosában, így Bécsben is az állam által fentartott kórházak vannak, a székes főváros az utolsó 15 év alatt négy kórházat — a Szent István, Szent László, a budai kútvölgyi és az óbudai kórházakat — felállította körülbelül 4,000.000 frt költséggel, ezenfelül fentartja a Rókus-kórházat, az új dologházi és a kerepesi-úti dologházi kórházakat és miután az 1876 : XIV. törvényczikk 58. §-a szerint a közkórházakba minden jelentkező beteg, legyen az idegen illetőségű, magyarhoni, vagy külföldi, személykülönbség nélkül ápolás és gyógyítás végett felveendő, ennek az a terhes következménye van, hogy az ápolási díjak hátraléka évről-évre szaporodik, ezeknek nagy része be nem folyik. Az 1896. évben a fővárosi közkórházak hátralékos gyógydíjkövetelése 1.257.347 forint 13 krajczárt tett ki, mely összegnek nagy része nem budapesti illetőségű betegekre esik.

A közegészségügyi törvény 73 §-a szerint az állami elmebeteg-gyógyintézetekre nézve a megfigyelési rendszer léptetendő életbe, mégis a főváros elmebeteg-megfigyelő osztályt kénytelen fentartani saját költségén több mint 500 betegre.

A székes főváros két reáliskolát, három közép kereskedelmi iskolát és két felsőbb leányiskolát tart fenn, minden állami szubvenczió nélkül.

Ez alkalomból a tisztelt ház kegyes engedelmével röviden reflektálni óhajtok Ruffy tisztelt képviselőtársamnak a múlt héten elmondott igen érdekes beszédén is annyiban, a mennyiben a tisztelt képviselő úr a munkáslakásoknál megemlékezve, ezt méltóztatott mondani, hogy »Budapesten a munkásházak kérdése talán olyannyira megoldatlan, hogy e tekintetben a székes főváros az összes európai városoknak mögötte áll.«

Bocsánatot kérek, ez a kérdés Budapesten nem olyannyira megoldatlan, mert ezzel a kérdéssel maga a főváros törvényhatósági bizottsága foglalkozott, sőt — miután magánvállalkozás a munkáslakások építésére nem akadt, végleg határozott is akként, hogy maga a főváros épít munkáslakásokat; kijelölt a főváros mindegyik kerületében telkeket, a hol ily munkáslakások építendők. Az első telep, mely mintául fog szolgálni, a Ferenczvárosban épül, minthogy ott sok a gyár és aránylag kevés a munkáslakás Négy egyemeletes block fog épülni egyenként 24, egy tágas szoba és konyhából álló lakással. Egy ilyen lakásért heti 2 forint bér fog szedetni, holott hasonló lakások ugyanazon,

Digitized by Google

de más kerületekben is másfélszer, sőt kétannyi bért fizetnek. A főváros ezen házak építésével a közegészségi és társadalmi szükségletet akarja kielégíteni.

Ezzel csak azt akartam igazolni, hogy a főváros e téren is megtette a szükséges lépéseket.

Tisztelt ház! A székes főváros kérelme annál inkább figyelembe veendő, mert kétségtelen, hogy az államrendőrség nemcsak kizárólag a székes főváros közbiztonságának szolgálatában áll, hanem és pedig túlnyomó részben, az állam érdekében az egész országra kiterjedő funkciókat teljesít.

Bécs városa a helyi közbiztonsági teendők teljesítéséért 1892. évtől kezdve a rendőrségi alapnak 500.000 frt átalányt fizet, mely arány mellett a székes fővárost a rendőrségi költségekből 200.000 forintnál több alig terhelhetné.

Én hálásan elismerem, tisztelt ház, hogy az állam, a törvényhozás s a mindenkori kormányok jóakaró támogatása nagy mértékben előmozdította a főváros fejlődését; s azt is elismerem, hogy a vidéki empóriumok fejlesztése is az állam közgazdasági érdekeinek szempontjából fontos feladatot képez; mégis más meggyőződésben vagyok, hogy az ország központjának, fővárosának, melyben tudomány, művészet, ipar és kereskedelem összpontosúlnak, minden irányban való erősítése, nagy befolyással van az ország szellemi és anyagi erőinek fejlesztésére; és e mellett még bátran állíthatom, hogy a főváros közönségének mindenkor bemutatott hazafias készsége sem zárkózott el soha az állami érdekek hathatós támogatása elől.

Ezeknél fogva mély tisztelettel kérem, méltóztassék a tisztelt ház a főváros feliratát a belügyminiszter úrnak lehető figyelembevétel végett kiadni, s e végből ezennel benyújtott indítványomat elfogadni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Kérik az indítványt felolvastatni? *(Felkiáltások: Igen!)*

Lakatos Miklós jegyző *(olvassa)*: »Indítvány. Határozza el a t. képviselőház, hogy Budapest székes főváros közönségének az államrendőrségi quóta leszállítása tárgyában benyújtott felirata lehető figyelembevétel végett kiadassék a belügyminiszternek.«

Pichler Győző: T. ház! A belügyi költségvetés államrendőrségi tételével kapcsolatban tárgyaltatik a főváros kérvénye és így megengedi a t. ház, hogy felszólalásomban mindenekelőtt a főváros kérvényére kiterjeszkedjem, rövidebben, mint szándékoztam, azon egy okból, mert igen tisztelt előttem szólt képviselőtársam nagyon hathatós indokokkal támogatta felszólalását, a melyeknek ismétlésébe, hogy a ház türelmét igénybe ne vegyem, nem akarok bocsátkozni.

Kijelentem azonban, hogy a Radocza János képviselőtársam által benyújtott indítványt elfogadnám az esetben, hogyha a kifejezés benne jobban preczizirozva lenne, mert azt a kifejezést, hogy »lehetőleg figyelembe vegye«, nem birom magamnak megmagyarázni. És én a belügyminiszter úr iránti konczesszióban még tovább megyek és egyszerűen kijelentem, hogy még az sem nagy baj, hogyha a főváros eme kérvényét a ház el nem fogadja, de viszont rekompenzálja a fővárost azokért a dolgokért, a melyeket indokolatlanúl a nyakába sóztak. Először is fel akarom röviden, csak néhány példával tüntetni, hogy más külállamokban a fővárossal szemben micsoda előzékenységgel járnak el az egyes kormányok és akkor néhány példával illusztrálni akarom a jelenlegi kormánynak különösen az utóbbi három évben a fővárossal szemben tanúsított eljárását. *(Halljuk! Halljuk!)*

Bécs városa, melynek lakossága 1,500.000 lélek, 500.000 forinttal járúl az államrendőrség költségeihez, még pedig 1892 óta, mikor a vámsorompókat leszedték és megalkották a Gross-Wien fogalmát. Berlinben minden egyes lélek után $2^1/_2$ márkát fizetnek rendőri díjban, de ezzel szemben az összes fogyasztási adókat Berlin városa számára az állam elengedte és a városnak számos direkt adóban engedményeket tett. Párisban a rendőrség quótája, ha a lélekszám arányát veszszük, teljesen arányban áll azzal az összeggel, melyet most előterjeszt a t. belügyminiszter úr, tudniillik 865.479 forintot. De ezzel szemben Páris városának átengedte az állam az egész fogyasztási adójövedelmet, a miből évente Páris városa 200 millió frankot szed be és így könnyű neki az egész művelt Európában a műveltség, a gazdagodás és fejlődés központját képezni.

De, t. ház, csak röviden érintette Radocza t. képviselőtársam a kórházakra vonatkozó dolgokat; s itt most áttérek a főváros legnagyobb terhére. Egész rövid leszek, mert fölszólalásom tárgyát tulajdonképen az államrendőrség tétele képezi. Tizenkét év alatt négy millió forintot invesztált Budapest fő- és székváros a kórházakra és évente 1,360.000 forintot tesz ki a kórházak fentartásának költsége. A vidék, a mint azt Ruffy képviselőtársam a közegészségügy tételénél tartott beszédében kifejtette, 1,200.000 forinttal tartozik a fővárosnak. Ebből Árva- és Liptómegyére esik 200.000 forint. Kérdem én a t. házat, elhiszi-e, hogy valaha Árva- és Liptómegye ezt a 200.000 forintot megfizeti a fővárosnak? De a többi községek sem fizethetik; mert vannak községek, hol 80% a községi adó. A kórházi díjak beszedése

Digitized by Google

okvetlenül újabb pótadóemelést okozna az illető községekben, melyek a terhek alatt amúgy is roskadoznak. Ez köti meg tudtommal a t. belügyminiszter úrnak azon jó szándékát, hogy behajtsa ezen kórházi díjakat.

De, t. ház, van egy más baj is. Az elmebetegekről szóló 1876 : XIV. törvényczikk kimondja, hogy az elmebetegekről az államnak kell gondoskodnia. Nagyon természetes, hozzá van téve, hogy elmegyógyintézetbe nem jöhet az, ki előzetesen megfigyelés alatt nem volt. Tehát impliczite az van a törvényben, hogyha az elmebeteg-kórházakról az államnak kell gondoskodnia, a megfigyelő-osztályokról szintén neki kell gondoskodnia. Ez a fővárosban nem létezik, hanem a Szent János-kórházban köteles a főváros megfigyelő-intézetet fentartani, hol a kimutatások szerint alig 8% budapesti illetőségű, a többi mind vidéki szegény ember, ki feljött a fővárosba. Igy a szent János-kórháznál, melynek fentartása 183.000 forint költséget okoz a fővárosnak, 85.000 forintba kerül a megfigyelő-osztály. Mit kér a főváros? Azt, hogy ne újra százezer forintot sózzanak a nyakába, a jövő évben újabb 200.000 forintot s a harmadik évben újabb 300.000 forintot, mert midőn az államrendőrségről fogok szólani, be fogom igazolni, hogy a mai állapot lehetetlen, ott fejleszteni, szervezni kell, mely szervezés és fejlesztés pénzbe kerül; nem is kevésbe, hanem nagyon sok pénzbe. Ezt mindig a főváros fizesse évről-évre? Nézzük a külföldet: Bécsben az állam óriási kórházat tart fenn; Berlinben két, Párisban három állami kórház fogadja be az országból odacsődülő betegeket. Mind e helyeken beismerte tehát az állam, hogy kórházak létesítése a fővárosban az ő kötelessége. Nálunk egyetlen állami kórház sincs Budapesten, s ha a főváros nem akarja, hogy a betegek az utczán heverjenek, évről-évre szaporítania kell a kórházakat. Van egy más dolog is. Van egy úgynevezett kisajátítási alap. A főváros a telekeladásokból származó jövedelem 20%-át ez alapra adja, a mely külön áll a közmunkák tanácsának alapjától. És ime a fővárosnak e kisajátítási alapjából 700.000 forint deficzitje van, mert a miniszterium a főváros nyakába sózza a közmunkatanács egyes köteles munkálatait. A fővárosnak szüksége van utczák nyitására, terekre, s ha a közmunkatanács azt mondja, nincs pénz, a főváros kényszerűlve van előlegezni a kisajátítási alapból. Ily módon a kisajátítási alap már 700.000 forinttal apasztatott. Itt vannak a hidépítések, a melyekre először 2 milliót, újabban 2½ milliót kértek a várostól. Persze a fővárosnak semmi joga sincs a hidvám-szedésre, kezelésre, — a főváros csak fizessen. Hogy a főváros anyagi válságának maga a belügyminiszterium is mennyire tudatában van, azt az ő saját leiratából fogom igazolni. A belügyminiszter úr ellátva a főváros költségvetését a jóváhagyó klauzulával és reflektálva a tervbevett 50 milliós kölcsönre, ezt mondja *(olvassa)*:

»Ha pedig tekintetbe veszszük, hogy a fővárosra a terheknek egész sorozata nehezedik és sok millió forintra tehetők a további kiadások, a melyek a függelékben nem fordúlnak elő, a főváros jövendőbeli pénzügyi helyzete oly sötét szinezetben tűnik föl, mely méltán megköveteli a főváros részéről az azzal való komoly és beható foglalkozást, mert ezen nehézségek szerencsés lekűzdésétől függ nagyrészben a főváros gazdasági jövője.«

Ez igenis így van; szóról-szóra aláirom. A belügyminisztérium épen nem méltányos a fővárossal szemben; lépten-nyomon sérti annak autonómiáját; egyes vállalatok kiadásánál a főváros nem a maga belátása, hanem a belügyminiszter úr utasítása szerint kénytelen eljárni, és csak a fővárosi törvényhatóság tespedtségén múlik, hogy teljes határozottsággal és erélylyel fel nem lép a belügyminiszterium túlkapásai ellen. Ezeket nagyon ajánlom a t. belügyminiszter úr figyelmébe. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Az állami rendőrség költségeinek tételéről van szó. Érdekes dolog ez az állami rendőrség, mert ez az állami közigazgatásnak első intézménye, a melyet mintaképen kellett volna a belügyminiszteriumnak, illetőleg a jelenlegi kormánynak odaállítania, a melynek egész törekvése oda irányúl, hogy az állami közigazgatást az egész vonalon keresztülvigye és a régi megyei közigazgatást eltörölje. Lássuk már most, hogy az államrendőrség, a mely a fővárosban államosítva van, mily eredményeket mutat fel. Erről szólva, t. ház, nem akarok személyeket támadni, beszédemben egyáltalában minden személyes él hiányzik; csak arra kérem az igen t. belügyminiszter urat, hogy a mennyiben pozitiv dolgokat mondok el, szíveskedjék azokat vagy itt a házban, vagy pedig a hivatalában kegyes figyelmére méltatni. Én arra kérem a t. belügyminiszter urat, ha az állami rendőrség szervezete szívén fekszik, szíveskedjék az államrendőrségnél alkalmazott, szerencsétlen tisztviselőknek — hogy így fejezzem ki magamat — a fizetési ívét megtekinteni. De ne azt nézze meg, hogy a fizetési ív helyesen van-e kiállítva a költségvetés alapján, hanem, hogy azon szerencsétlen embereknek, a kiknek hivatalukban napról-napra, óráról-órára, sőt pillanatról-pillanatra ott van a kísértés, és a kiknek jellemszilárdságra van szükségük, hogy ezen különböző kísértéseknek ellenállhassanak, a fizetésük mennyire van lefoglalva. De méltóztassék

Digitized by Google

megnézni, nemcsak azt, hogy mennyire van lefoglalva e fizetés; hanem méltóztassék bölcs figyelmét kiterjeszteni arra is, hogy kik a foglalók, és hogy kik állanak a foglalók mögött. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* És ha ezt a t. miniszter úr tisztázni fogja, akkor az egészségesebb alapra fog állani az államrendőrség, akkor ott új élet pezsdül és nem fog a közvélemény előtt halálos döfést mérni az államrendőrség tekintélyére egy Chudy-eset, mert akkor az ilyenek ki volnának kerülve. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A fizetésről lévén szó, bátor vagyok a t. miniszter úrnak figyelmét a tisztviselőkön kivül 200 szerencsétlen rendőrre is fölhívni, a kiknek egy részét egy-két évvel ezelőtt, másik részét pedig közvetetlenül a kiállítás előtt az államrendőrségnél fogadtak fel. Tisztességgel és becsületességgel vállalkoztak egy hathónapi próbaszolgálatra azzal, hogy a hat hónap letelttével rendes fizetésbe jutnak. Letették mind a 200-an a hivatalos esküt abban a reményben, hogy ezen esküt tisztességesen megtartva és kötelességeiket pontosan teljesítve kenyérkeresetet fognak találni. A hat hónap letelte után azonban csak huszonöt forint fizetésük van, és a mikor a 400 forint évi fizetés megadását sürgették, halogatták ezt hónapról-hónapra és még ma sem dőlt el ügyük, és az a 200 ember, a ki próbaidőre volt felfogadva, még ma is csak huszonöt forint fizetést húz. Azt kérdem én a t. háztól, hogy hogyan képzelheti azt, hogy huszonöt forint fizetésből családos ember megéljen, a ki egész nap a szabadban van, így a fogyasztás is kettős erővel folyik, az emésztés is nagyobb; hogy képzelhető el, hogy az az ember ne álljon elkeseredve a poszton és a legkisebb balesetre, vagy akármi történjék, némelykor csakugyan elragadtatja magát. Nem bír józanúl, tisztességesen gondolkodni, mert Budapesten huszonöt forintból családos ember, mint rendőr, a kinek a tisztességre és becsületre is kell néznie, nem élhet meg.

De hogy mennyire agyon vannak nyomorítva a rendőrtisztviselők és mennyire nem felel meg a mai rendszer, azt nem akarom hosszasan fejtegetni. Csak egyre hívom fel a t. ház figyelmét. Az elnöki osztályban egy tisztviselőre évente 2435 ügydarab jut, a közigazgatási osztályban 5683, a bünügyi osztályban, mely egy hatalmas főosztálya a rendőrségnek, mely a közbiztonság szálait a kezében tartja 4044 vizsgálati darab jut egy évben elintézésre. Az egyes kerületi kapitányságoknál egy tisztviselőre 3657 ügyirat jut. T. ház! ha tekintjük azt, hogy 168 tisztviselő van, s ezen számból a kerületi kapitányságokra hetvennyolcz jut, hogy akkor a közrend és közbiztonság ily munkafelosztás mellett milyen eredményeket mutathatnak fel, azt mindenkinek a megítélésére bízom, mert az képtelenség, hogy azok a tisztviselők ily nagyszámú ügyiratokat lelkiismeretesen elvégezzék.

Áttérek már most az egyes osztályokra. És itt először is a kihágási ügyeket veszem szemügyre. Ebben a házban, különösen a háznak ezen oldalán, mindig hangoztattuk és követeltük, hogy a katonai biráskodást el kell törülni, mert annál a vádló, a védő, az ítélkező ugyanaz az egy személy, No hát, t. ház, 54.069 kihágási ügyben volt az 1895. évben rendőr a feljelentő, vádló, első- és másodfokú intéző. 54.069 esetben! Itt van a főbibéje a rendőrségnek a kihágási ügyek vezetése körül. Mert ha egy rendőrtisztviselőnek 10—12 kihágási ügyet kell egy nap elvégeznie, hogy akkor hogyan felelhet meg többi hivatásának, az elképzelhetetlen. Pedig van mód rá, hogy ennek elejét vegyük. Méltóztassék minden kerületi kapitány mellé egy-egy másodosztályú kapitányt rendelni, a ki 1200—1400 frt díjazással van a költségvetésben felvéve, bizzék rá a kihágási ügyek végleges elintézését, mert hiszen az I. osztályú kapitányoknak mindenről kell gondoskodniok. Tessék a II. osztalyú kapitányokra bízni a kihágási ügyeket s tessék azokat kivenni az általános kapitányság ügyköréből s akkor segive lesz a bajon. Tudom, hogy a kihágási bíróság felállítására hiányzik ma még a pénzfedezet, de a jelenlegi a keretben és lehető a segítség.

T. ház! Legérdekesebb része a rendőrség működésének a nyomozás. Hogy hogyan történik nálánk Budapesten a ryomozás, az igazán nagyszerű dolog. A törvény rossz intézkedése folytán a kerületi kapitány útján rendeli a főkapitány a nyomozást. A kerületi kapitánységhoz mindig egy felügyelő van beosztva, a ki a nyomozást vezeti. Hát ha a főkapitány nyomozást akar rendelni, előbb a kerületi kapitánységhoz kell átirni, a kerületi kapitánynak a felügyelőt behívni, a megbízást neki megadni s így közvetve történik meg a nyomozás, mi alatt aztán szalad a tolvaj, a betörő, a gyilkos.

T. ház! Minálunk a rendőrség ugyanannyi rayonba van beosztva, mint a főváros közigazgatási kerületei, tízbe. Bécsben a rendőrségnek 40 rayont állapitottak meg, mert lehetetleség, hogy a felügyelő és a mellérendelt tisztviselők azt az óriási területet maguk képesek volnának rendben, nyilván tartani, Ezért igen t. ház, óhajtandó volna és nem is kerülne oly nagy költségbe, hogy kisebb rendőrségi rayonokba osszuk be a fővárost, a hol az a felügyelő minden embert ismer, mindenkiről tudja, kicsoda, micsoda, mert ez az ilyen kis rayonoknál igen könnyü

T. ház! A fővárosnak 96 detektivje van. Ezen detektivek működése szét van osztva. Buda-

Digitized by Google

pesten átlag 50—60 ezer idegen fordúl meg naponta. Kérdem az igen tisztelt házat, elképzelhető-e az, hogy 96 detektiv megfelelhessen a szolgálatnak, hogy ezek kötelességüket pontosan, lelkiismeretesen teljesítsék. De mikor a nyomozásról beszélek, azt hiszem, hogy elmondhatom azt a statisztikát, a melyet a rendőrség felállít a nyomozások eredményeiről. 1895-ben összesen 6194 esetben nyomozott a rendőrség. Ebből 2800 esetben nem bírt eredményt felmutatni és 167 esetben a nyomozás hiányos adatok miatt meg sem indíttathatott. A t. belügyminiszter úr figyelmét arra akarom felhívni, kegyeskedjék megtudakolni, hogy ebben a 2800 ki nem nyomozott esetben milyen súlyos deliktumok vannak és méltóztassék kinyomozni azt, hogy a három ezer és néhány száz kinyomozás esetében hány olyan van, a hol a rendőr meglátva egy leányt, a mint az ablakon az utczára porolt, felírta a lakást, a nevét és bejelentette a kapitányságnak. Ez már eredményes nyomozás. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Perczel Dezső belügyminiszter: Ez aztán a kihágásban is benne van!

Pichler Győző: Bocsánatot kérek, miután a kihágásokat is együtt mutatja ki a rendőrség, a fővárosi közigazgatási bizottságnak ott mindig 80% eredményes és 20% eredménytelen nyomozást mutat ki az egész működésről; ebben a kimutatásban, azt hiszem, a rendőrség úgy állítja fel a statisztikát, hogy a részletes vagy a teljes eredményben vett nyomozások közt a kihágások épúgy benfoglaltatnak, mint a rendőrségnek többi eljárásai.

T. ház! Van még egy dolog, a mire fel akarom hívni a t. belügyminiszter úr figyelmét és ez az erkölcsi bizonyítványok kiadása körül mutatkozó eljárás. Budapesten jelenleg csak négy olyan kávés van, a kinek olyan rovott előélete van, hogy már előéletének folyományaképen, a mint kávéházat nyit, ott a bűn tanyázik. Ezt csak példa gyanánt hozom fel. Erkölcsi bizonyítványt, bárki folyamodik, kap. A legnagyobb liberalizmus uralkodik az erkölcsi bizonyítványok kiadásában, mert a kérésnél mindig az a fő, hogy kávéházi és más iparengedélyeket szerezzenek az emberek. Kegyeskedjék utána nézni a belügyminiszter úrnak, hogy hányszor tagadta meg a főkapitányság az erkölcsi bizonyítványok kiadását, és mikor felebbeztek a belügyminiszteriumba, ott, liberális korszak lévén, mindegyiknek a legnagyobb liberálizmussal osztogatják az erkölcsi bizonyítványokat.

T. ház! A rendőrségnek figyelmét teljesen kikerüli az, hogy három év óta a Bécsből kiutasított pénzügynökök, uzsorások állandó lakhelyüket ide tették át Budapestre és itt operálnak és a legnagyobb csalásokat követik el. Előfordúl a rendőri kezelésben egy dolog, a mire különösen felhívom a t. ház figyelmét. Hogy ha ma feljelentenek egy pénzügynököt, hogy megkárosított valakit 800 forinttal, akkor a rendőrkapitány maga elé hivatja és azt mondja, ha 24 óra alatt nem rendezi a dolgot, én elfogatom. Akkor az illető szalad egy fiskálishoz, az rendezi az ügyet.

Fenyvessy Ferencz: Ki az az ügyvéd? Polónyi? *(Derültség jobbfelől.)*

Pichler Győző: Tudtommal Fenyvessy képviselőtársam is ügyvéd, nem tudom, hogy nem mennek-e ő hozzá is. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Fenyvessy Ferencz: Hozzám nem jönnek; én nem vagyok praktikus ügyvéd.

Pichler Győző: Látszik közbeszólásából, hogy inpraktikus! *(Élénk derültség a baloldalon.)* Én tudom, hogy a rendőrtisztviselők ezt csak tiszta jóakaratból teszik, mert ha elfogatja a pénzügynököt, akkor az illető káros örökre elvesztette a pénzét. De ha ráijeszt, akkor a föld alól is előteremti és megfizeti. Ez látszólag igaz, de az eredmény az, hogy évenkint a rendőrséghez számos feljelentés jön, a melyek egymásután visszavonatnak, míg egyszer az illetőnek egy nagy coupt sikerül csinálni, 30—40—60.000 forinttal károsít meg valakit, akkor felül a vasútra, nem várja be a megidézést, akkor a rendőrség kezéből kisiklott. Tessék megnézni a rendőrség aktáit, ez az eljárás nemcsak szokásossá, hanem rendes jogszolgáltatássá vált. Erre vonatkozólag egy esetet hozok fel és beszédemnek ezt a részét különös figyelembe ajánlom, mert ez roppant fontos, hogy számos előkelő család fiatal tagja a rendőrség szemeláttára tétetik tönkre Budapesten, a hol a rendőrségnek egy óvó szava elegendő volna, hogy visszatartsa az illetőt az örvénytől, a hová rohan.

Budapesten grasszál egy pénzügynök, a kit Bécsben negyvenszeres csalás, tizenhatszoros okirathamisítás és hatszoros sikkasztás miatt köröznek. Itt négy-öt előkelő ügyvédet becsapott és több előkelő fogorvost, sőt tovább ment és, a t. miniszterelnök úr nevét kapcsolatba hozva előkelőbb politikusokéval, a börzén a Bánffy információja szerint játszott, és mikor egy pár ember lépre ment, akkor elfogták és már este a tőzsdén a csaló pénzügynöknek gyüjtöttek, hogy segítsék, mert nagy családja van. Ez a rendőrség tudtával és szemeláttára történt, ki a bécsi körözést megkapta. Ilyen részletekben nem akarok bocsátkozni, felszólalásom nem rossz akaratú támadás, hanem egyszerűen felakarom hívni a belügyminiszter úr figyelmét, ezekre az üzelmekre.

Még csak három ügyre akarom a t. ház figyelmét felhívni. Az egyik a tolonczügy. Buda-

Digitized by Google

pestről eltolonczolnak évenkint 9—10.000 egyént, a tolonczozás valóban ázsiai módon történik, kocsira rakják az illetőket, elviszik a legközelebbi község határáig, ott átadják az előljáróságnak és egy czigányasszony, esetleg a kisbíró kisér 4—5—8—10 tolonczot a községen keresztül. Annyi megy haza, a hány akar. Méltóztassék megkérdezni az államrendőrség jelenlegi főkapitányát, mondhatja-e jó lelkiismerettel, hogy csak egygyel is több lesz-e hazatolonczolva, mint a hány haza akar menni. Mind megszökik és visszatér.

Bátorkodom a t. belügyminiszter úr figyelmét egy egyszerű dologra felhívni: kegyeskedjék elfogadni a svájczi rendszert, ezzel nagy szolgálatot tesz a közbiztonságnak. Svájczban, épúgy, mint nálunk a postánál, a tolonczoknak feladó és leadó állomásuk van, a hol az illető passzusokkal együtt felveszik és leadják és így mindegyik hazakerül.

Hisz elég vaggont csináltattunk a millenium alkalmából; egy harmadosztályú kocsi tehetne bizonyos járatokat, például kedden és szombaton menne a küldemény. Így kevesebb költséggel és nagyobb biztonsággal történnék a szállítás.

Hasonló felterjesztés érkezett már a belügyminiszteriumhoz, a kereskedelemügyi miniszter úr azonban a vasuti szállítást megtagadta azzal, hogy vaggonhiány van.

Kegyeskedjék ezt az ügyet nagyobb figyelembe venni, hogy meg ne történhessék az, hogy háromszor fognak el egy héten olyant, a kit hivatalosan már Belgrádba tolonczoltak.

Még egy dologra akarom felhívni a t. belügyminiszter úr figyelmét, a melyről ugyan nehéz itt beszélni, de el nem hallgathatom, ha a rendőrségről alaposan akarok szólani. Ez az, hogy ma Budapesten a nők kerítése, a kerítőnők működése minden tartózkodás nélkül foly.

Nem akarom ezt a thémát folytatni, de arra kérem a házat, kegyeskedjék figyelembe venni a kórházak statisztikáját, melyeknek adatai a belügyminiszter úrnak rendelkezésére állnak.

Ezekből kitünik, hogy a vérbajosok száma a nőknél feltünően szaporodik és leszáll csak egy, az illető beteg nőknek a kora, úgy hogy 9—10 éves beteg gyermekeket ápolnak azokban a kórházakban.

E téren valóban az igazságügyminiszter úr intézkedésére van szükség. Mert, ha a rendőrség ma üldözi azokat, a kik ebből professziót csinálnak, akkor, ha elitéli, jogtalanúl itéli el őket, mert nálunk az úgynevezett kerítésről sem a büntettekről és vétségekről, sem a kihágásokról szóló törvényekben gondoskodva nincs. *(Felkiáltások a jobboldalon: Dehogy nincs!)* Tudtam, hogy ezt méltóztatnak mondani. Az államrendőrség ezeket a kihágási törvény 81. §-a alapján itéli el, mely így szól: »Kéjnők, a kik a reájuk vonatkozó hatósági szabályokat meg nem tartják, egy hónapig terjedhető elzárással büntettetnek.« Ez alapon itéli el a kerítést is, mert úgy értelmezi a dolgot, hogy a büntettekről és vétségekről szóló törvény általános részében a bünrészesek is büntetendőknek mondatnak ki. Igy itélkezik a rendőrség, hogy találjon valami módot, hogy ezeket kissé korlátozza.

T. ház! Nem akarom az amúgy is kimerült figyelmet tovább is igénybe venni, csak engedje meg a t. ház, hogy a következő dologgal fejezzem be felszólalásomat, melynek czélja el volna érve, ha csak ezt az egy dolgot is kedvezően elintézné a belügyminiszter úr. A rendőrség közegei ma hivatalos funkcióik alatt a közönségnek nem támogatásával, hanem határozottan ellenszenvével találkoznak. Hogyan lehetséges ez a jog és a törvény iránt bizonyára nem eltompúlt érzékű nagyközönségnél? Más dolog az, ha a nagy politikai szenvedélyek hozzák mozgásba az utczát, de egy egyszerű elfogatásnál is, ha még oly igaza van is a rendőrségnek, nem támogatja a közönség. Itt felhívom a belügyminiszter úr figyelmét a fővárosi kir. ügyészség átiratára a főkapitányhoz, melyben kéri, hogy hatóság elleni erőszak miatt ne állítsanak nap-nap után 10—15 embert végtárgyalásra. Hiszen az összes itéletek 10% a hatóság elleni erőszak miatti ügyekben hozatott. Ha egy részeg ember csak hozzányúl egy rendőr pléh-darabjához, feljelenti hatóság elleni erőszak miatt. Az igazságügyi palotában naponta 20—30 rendőr ott lézeng, mint tanú; van egy egész sora a bíráknak, a kik ezeket a feljelentéseket nem is veszik figyelembe; a kik ezeket a rendőröket az indokolásban a legkeményebben sujtják. Igen érdekes statisztika az, hogy a rendőrség útján hatóság elleni büntett miatt 5 év alatt 2328 esetben emeltetett panasz a törvényszéknél, hatóság elleni vétség miatt 3981 esetben jelentett fel a rendőr. Ebből 1894-re a büntettek közül 520, a vétségek közül 943 esik. Nos, ha a napszámosok közül s általában a szegényebb osztályból a rendőrség évente 1463 egyént csukat be hatóság elleni erőszak miatt, úgyanannyinak otthon marad a családja, sinlődik, mert a kenyérkeresőjüket elitélik 1—2—3—6 hónapra. A napszámos részeg volt, nem tudta, mit tesz, de a bíró nem itélkezhetik máskép, mert négy rendőr mint tanu mindig akad. Ha a rendőrség így cselekszik, akkor természetes, hogy a szegényebb néposztály nem hogy támogatná, de benne legféltettebb ellenségét, legféltettebb üldözőjét látja.

Nagyon kérem a t. belügyminiszter urat, kegyeskedjék határozottan elrendelni, hogy a

Digitized by Google

hol hatóság elleni bűncselekmény történt, azt igen, jelentsék fel; de a törvény szigorúan előírja, hogy milyen eset legyen az, és gondoskodni kell, hogy elő ne fordúljon az, hogy egyszerű lökdösés miatt az a tót napszámos három hónapig sinylődjék a börtönben.

Ezeket akartam röviden felemlíteni a rendőrségről. Sem az adminisztráczió, sem a nyomozás, sem az egyes egyénekkel szemben az eljárását, melyet az államrendőrség ma követ, én helyesnek és jónak nem tartom. Nagy és alkalmas reformokra van szükség, hogy lábra állíttassék megint a bénává lett államrendőrségi intézmény, és épen azért, mert én ebben semmi garancziát nem látok, mert erre nézve semmiféle igéretet eddig a belügyminiszter úr nem tett, én a tételt meg nem szavazom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Fenyvessy Ferencz: T. képviselőház! Személyes kérdésben kérek alásan szót. Az én igen tisztelt képviselőtársam, ki nevemet megemlítette, nem értette meg igénytelen közbeszólásomat, a mely korántsem volt olyan inpraktikus, mint a minőnek ő azt szíves volt jelezni. Mert én egyszerűen azt a praktikus kérdést intéztem hozzá, hogy ki volt hát az az ügyvéd, a kihez az ő általa itt felemlített rovott életű urak és úrhölgyek tanácsért folyamodtak. T. képviselőtársam nem értette meg felszólalásomat, hanem szíves volt nekem egy persziflázszsal igen ügyesen riposztirozni.

Hát én nem csodálom, hogy t. képviselőtársam nem vigyázott eléggé közbeszólásomra. Hisz tudvalevőleg boldogúlt Kossuth Lajos halála előtt azt mondotta neki: »Pichler, Pichler, vigyázz Magyarországra.« *(Élénk derültség.)* Nos, a kinek az egész országra kell vigyáznia, az csak nem vigyázhat egy szegény, igénytelen képviselő közbeszólására. *(Derültség jobbfelől. Zaj. Elnök csenget.)*

Pichler Győző: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Személyes megtámadtatás czímén méltóztassék megengedni, hogy felszólaljak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én Fenyvessy Ferencz képviselőtársam közbeszólását nagyon is megértettem, de nem akartam megbotránkozásomat felette erősebb szavakban kifejezni, mert erre én magamat illetékesnek nem éreztem. Mert az ő felszólalása — szórúl-szóra ismétlem és hivatkozom a körülötte ülőkre — az volt, hogy azt kérdezte: Ki volt az az ügyvéd, Polónyi? Szórúl-szóra azt mondotta. Én tehát, midőn ő így kérdezett, miután nevet említett, rögtön feleltem reá, úgy, a hogy feleltem.

A mi pedig azt illeti, hogy nekem Kossuth Lajos halála alkalmával mit mondott, *(Derültség. Halljuk! Halljuk!)* mit nem mondott, erre nézve az a válaszom, hogy ez már a második eset, hogy bizonyos jóakarattal a hírlapokban rámfogott dolgokat itt a házban felhoznak. Egyre akarom igen tisztelt képviselőtársamat figyelmeztetni: Higyje el, az én működésem a házban oda irányúl, hogy komolyan részt vegyek csekély tehetségem szerint a törvényhozási működésben, *(Helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)* és csak megbotránkozhatom azon, ha igen tisztelt képviselőtársam itt még egy megelőző tétel hatása alatt van, és mert nem a szinházi tételeket tárgyaljuk most, itt ilyen szinházi coupokkal akar hatást elérni. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek. *(Halljuk! Halljuk!)* Szólásra senki sincs feljegyezve. Kíván-e még valaki szólani? Miután vannak még feljegyezve, a vita holnapra halasztatik. *(Zaj.)* Kérek csendet. *(Halljuk! Halljuk!)*

A holnapi ülés napirendjét illetőleg bátor vagyok a t. ház emlékezetébe hozni, hogy a 10 órakor kezdődő ülés napirendjére van tűzve azon két tárcza költségvetése, mely ma volt napirenden. 12 óra előtt Zichy Jenő gróf képviselő úr indokolni fogja indítványát, és 12 órakor a kérvények tárgyalására térünk át. Ez a holnapi ülés már megállapított napirendje.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

42. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi február hó 6-án, szombaton,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Indítvány és interpellációs könyvek felolvasása. — Miniszterelnök átirata: 1. a mérsékelt marhasóról; 2. a Halastó területéről szóló törvényjavaslat hitelesítéséről. — Felirat és kérvény bemutatása. — Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza. — Gr. Zichy Jenő indítványa a nemzeti muzeumnak küldendő köteles példányok tárgyában. — Kérvények második sorjegyzéke. — Felszólalások személyes kérdésben. — Horánszky Nándor eláll a »Fiumei ügyben« bejelentett interpellációjától. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, Perczel Dezső, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, b. Fejérváry Géza, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: A ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Josipovich Géza, a javaslatok mellett felszólalók jegyzékét Lehoczky Vilmos, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Lakatos Miklós jegyző urak vezetik.

A múlt ülés jegyzőkönyve fog felolvastatni.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa a február hó 5-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van észrevétel a jegyzőkönyvre? *(Nincsen.)* A jegyzőkönyv hitelesítve van.

Következik az indítvány- és interpellációs könyvek felolvasása.

Lehoczky Vilmos jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincs.

Az interpellációs könyvben azonban február 6-iki kelettel Horánszky Nándor interpellációja van bejegyezve a fiumei viszonyok tárgyában a miniszterelnökhöz.

Elnök: Az interpelláczió az ülés végén fog megtétetni.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, mely szerint:

a mérsékelt árú marhasóról szóló és

Magyarország és Ausztria közt Szepes vármegye és Gácsország szélén az úgynevezett Halas-tó körüli területen az országos határvonalnak választott bíróság által leendő megállapítása tárgyában alkotott törvényjavaslatok ő Felsége által legkegyelmesebben szentesíttetvén, mint 1897: I. és II. törvényczikkek az »Országos Törvénytár«-ba beiktattattak és kihirdettettek.

Bemutatom Békésmegye közönségének feliratát az államépitészeti hivataloknál mutatkozó hiányok tárgyában és

Szigethy György szentgyörgyábrányi lakosnak Molnár Antal képviselő által beadott kérvényét, melyben perei folytatására segélyt kér.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Következik a belügyi tárcza költségvetése (Irom. 47) tárgyalásának folytatása.

Ki következik?

Lakatos Miklós jegyző: Polónyi Géza!

Elnö: Engedelmet kérek, az ellene való felszólalással végeztünk; most, a ki mellette szól, az következnek.

Lakatos Miklós jegyző: Mellette senki sincs felírva.

Digitized by Google

Elnök: Akkor tessék szólani.

Polónyi Géza: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Rendkivül sajnálom, hogy most újból azzal a bevezetéssel vagyok kénytelen a t. képviselőházhoz fordulni, hogy személyes okok is kényszerítenek arra, hogy rövid időre a t. ház szives figyelmét igénybe vegyem. Nem tettem ezt napirend előtti felszólalás alakjában azért, mert illedelmesnek tartottam várni, hogy az a képviselő úr, ki engem tegnap egy nagyon furcsa támadásban részesített, legalább jelen lesz.

Mielőtt erre a dologra rátérek, magára az ügy érdemére és a kérdés alatt levő tételre vonatkozólag nem tehetek egyebet, mint hogy egész tiszteletteljesen szives figyelmébe ajánljam a t. képviselőháznak és a kormánynak azt a felszólalást és azokat az érveket, melyeket Radocza János t. képviselőtársam e tárgyban elmondott. A magam részéről a fővárosi rendőrség rendkivüli költségszaporulatánál csak mint argumentumot hozom fel azt, hogy már akkor, mikor a főváros autonom jogait a rendőrség tekintetében részben az államra ruházta át és az önkormányzat jogáról letett magasabb államérdekek szempontjából, erős aggodalmak voltak az iránt, helyesen cselekszik-e a főváros, midőn törvényadta, ilyen fontos jogáról lemond. Azóta a tények igazolták, hogy ez az állami rendőrség, a melynek a fővárosi címe csak azért van meg, hogy az eredetileg 3 és 5 százezer között váltakozó költségben ma már 800.000 forinttal particzipáljon. Egyébként pedig s ezt akarom különösen a t. belügyminiszter úr szives figyelmébe ajánlani, a rendőrség annyira nem fővárosi, hogy ha a rendőrségi szolgálatnál valaki qualifikáczió gyanánt azt is felemlíti, hogy fővárosi ember, talán épen azért nem alkalmazzák. Méltóztassék megnézni az egész rendőrségi személyzetet, annak összes funkczionáriusai, különösen pedig kolonnáris állásúak, mind más megyebeli és az ország különböző vidékekről származó ember. Nem akarom ezzel azt mondani, hogy nem lehet ez is jó, de mégis, ha valamely rendőrségnél, különösen egy fővárosi rendőrségnél talán nem mellékes dolog, hogy valaki az illető fővárosnak helyi viszonyait ismeri-e vagy sem, mert különösen egy felfedező szolgálatnál kell az illetőnek a város egyéni, társadalmi, helyi viszonyait jól ismernie. Mindezt csak azért említem fel, hogy szűnjék meg végre-valahára az a tendenczia, a mely a fővárosi államrendőrség keretében a főváros polgárait a kinevezéseknél részesíti. Én t. ház, most nemcsak a jelenlegi miniszter úrról beszélek, hisz az ő miniszterkedése idején talán a legkevesebb eset fordúlt erre nézve elő, hanem beszélek általában arról, hogy a fővárosi rendőrségnél oly tendenciát látunk érvényesülni, hogy a fővárosi polgárok mellőztetnek. Ezt szives figyelmébe akarom ajánlani a t. miniszter úrnak, hogy ezzel a tendencziával szakítani kegyeskedjék.

De bárminként áll is a dolog, ez a borzasztó nagy megterheltetés, a fővárosnak ez az óriási költségtöbblete, mely a főváros minden hozzájárulása nélkül emelkedik, nem felelhet meg az állam és a főváros közti viszonynak, mely eddig a legtestvériesebb, legbékésebb és a legtiszteletreméltóbb volt.

Azért, a magam részéről, hogy a fővárosi háztartás ilyen módon és réven előbb vagy utóbb kellemetlenségekbe ne kerüljön, melegen ajánlom Radocza János t. képviselőtársam felszólalása alapján és értelmében, hogy a képviselőház előtt levő kérvény a kormánynak szives figyegyelembevételre adassék ki *(Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

Már most rátérek a másik dologra, a mivel azért van jogom foglalkozni, mert a személyes résztől eltekintve, rendőrségi dolog is.

Az 1896-ban megválasztott országgyülés dicséretére legyen mondva, a vitatkozás teljesen ment volt minden személyeskedéstől és senki sem állíthatja, hogy közülünk bárki is az objektiv vitatkozás teréről a személyes gyanúsítások és bántalmazások terére, különösen ezen oldalról átmenni akart volna.

Ez a kérdés nem közönbös és ezért lássuk, hogy miképen keletkezik az ilyen személyes vitatkozásra való hajlam és hogyan dekomponálódik az, ha erre a térre megyünk át, és kik és mik annak a szülő okai?

Én nem voltam Budapesten a tegnapi ülés alatt, Zomborban voltam. Tehát nem is juthattam az alá a gyanu alá, hogy a tegnapi ülésen a legtávolabbról is valakinek okot szolgáltathattam volna személyes megtámadásra, miután ehhez a tételhez egyáltalában nem is beszéltem, másrészt az a mozzanat, hogy valaki képviselők közül olyat választ ki, a kiről tudja, hogy messze távol van, talán nem válik az illetőnek előnyére, hogy ha őt olyankor gyanúsítja, midőn az nem védekezhetik.

Mi történt? Szó szerint leszek ezt bátor a naplóból felolvasni, de e mellett előre bocsátom még azt, hogy örömmel vettem tudomást arról, s ezt jól esik konstatálnom, hogy ez a felszólalás, ez a személyes gyanú ítás még a túloldalon is rossz vért szült és hogy ott sem osztották e felfogást. Az van Pichler Győző képviselő úr beszédében:

»T. ház! A rendőrségnek figyelmét teljesen kikerüli az, hogy három év óta a Bécsből kiutasított pénzügynökök, uzsorások állandó lakhelyüket ide tették át Budapestre és itt operálnak és a legnagyobb csalásokat követik el. Előfordúl a rendőri kezelésben egy dolog, a

Digitized by Google

mire különösen felhivom a t. ház figyelmét. Hogy ha ma feljelentenek egy pénzügynököt, hogy megkárosított valakit 800 forinttal, akkor a rendőrkapitány maga elé hivatja és azt mondja: Ha 24 óra alatt nem rendezi a dolgot, én elfogatom. Akkor az illető szalad egy fiskálishoz, az rendezi az ügyet.

Fenyvessy Ferencz: Ki az az ügyvéd, Polónyi?«

Továbbá Fenyvessy Ferencz úr azt mondja: »Személyes kérdésben kérek szót. Az én igen t. képviselőtársam, ki nevemet megemlítette, nem értette meg igénytelen közbeszólásomat, a mely korántsem volt olyan impraktikus, mint a minőnek ő ezt szives volt jelezni. Mert én egyszerűen azt a praktikus kérdést intéztem hozzá, hogy ki volt hát az az ügyvéd, a kihez az ő általa itt felemlített rovott életű urak és úrhölgyek tanácsért folyamodtak.«

Méltóztatnak ezekből látni, hogy ebben a vádban egy olyasmi foglaltatik, a mi, ha igaz, az a képviselő, a ki csak egy kicsit becsüli a képviselőház tekintélyét, az egy napig itt, önök között helyet nem foglalhat, mert a ki csalóknak, uzsorásoknak és rovott múltú embereknek, tanácsot ad és közreműködik, hogy azok a rendőrség karjaiból kiszabadúljanak, nem tisztességes, nem becsületes és becsülésre méltó ember. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem szólok én arról, hogy egy uzsorásnak, vagy egy pénzágensnek a védelme mennyiben tartozik az ügyvédi funkcziók közé és mennyiben nem? Tudom, hogy e tekintetben igen tiszteletreméltó férfiak nem látják állásukkal inkompatibilisnek, ha védelmezik az uzsorával vádolt embert, vagy pénzágenst, de én magamra nézve, és hozzáteszem nagyon egyénileg, képviselői állásommal a nélkül hogy mást azért sérteni akarnék, választóimra való tekintettel sohasem tartottam ezt kompatibilisnek mert félreértésekre vezet.

Nem tehetek tehát egyebet ebben a perczben, mint, hogy a midőn a t. képviselőház szine előtt egy képviselő ilyen súlyosan megvádoltatik: annak a képviselőnek alkalmat és módot nyújtsak arra, hogy a képviselőház szine előtt legalább azt bizonyítsa be, hogy erre joga és ebben igazsága volt, mert neki magának érdeke hogy ilyen súlyos gyanusítással, ilyen súlyos váddal szemben az igazmondás kérdésében a ház maga alkothasson magának véleményt, mivel közbeszólása annyit jelent, mintha én szokásosan, mintha mindennaposan foglalkoznám ilyen dolgokkal. Nekem jogom volna azt mondani, hogy Fenyvessy Ferencz képviselő úr azonnal bizonyítsa be, hogy joga volt úgy közbeszólni, de én neki tágabb meghatalmazást adok és nem azt mondom, hogy öt éven belül mutasson nekem csak egyetlenegy esetet, hanem azt, hogy mutasson nekem tizenöt év óta egyetlenegy esetet és csak egyetlenegyet, midőn én pénzágenst vagy uzsorást védelmeztem, vagy a midőn rovott múltú embereknek arra adtam tanácsot, hogy a rendőrség karjaiból menekűljenek? Csak egyetlenegy esetet kérek; de ha egyetlenegy esetet sem tud a képviselő úr felmutatni, mint a hogy nem fog tudni, mert gondosan kerültem ügyvédi pályámon épen az ezekkel való érintkezést: akkor alkothat magának a t. ház, alkothat az ország közvéleménye itéletet az oly képviselő fölött, a ki az ország szine előtt nem átalt engem ily dolgokkal meggyanusítani. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Mivel itt a képviselői foglalkozások napirenden vannak és azokat itt taglalják, engedtessék meg nekem épen a rendőrségi szolgálattal kapcsolatosan, hogy megkérdezzem Fenyvessy Ferencz képviselő urat, hogy mikor jutott ő ahhoz s mily foglalkozással, hogy ő felettünk itten, nem tudom, Cato censorius szerepet gyakoroljon? *(Felkiáltások balfelől: Konstantinápoly!)*

Ha azonban valaki az ilyenféle emberekkel érintkezik: az kettőnk közül nem én vagyok; nem én vagyok; de én tudom biztosan, mert köztudomású, hogy a képviselő úr, a ki maga is bevallotta, hogy nem praktikus ügyvéd, csak nemrégen egy társulatnak, a »Konstantinápoly« vállalatnak élén a huriknak és bajadéroknak volt padishája. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)*

Megtörtént a »Konstantinápoly« czímű részvénytársaságnál, hogy ott egy nagy tűzijáték alkalmából, a Pain előadása alkalmából emberek sebesültek és sérültek meg, de arról a szerencsétlenségről sem a hirlapok tudósítást nem adtak, sem a rendőrséghez jelentés nem érkezett. Nem mondhatná meg nekem a t. képviselő úr, hogy miért mulasztotta el a rendőrség a kötelességét teljesíteni?

De nem folytatom. Akár börziáner, akár gründer valaki, annak legkevésbbé ván joga az ügyvédi hivatást kisebbíteni; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert, ha bárki is uzsorást vagy pénzágenst védelmez, ilyen foglalkozás mellett ő még mindig bátran ki fogja állani a versenyt. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Czélom nem volt egyéb, mint az, hogy ha valaki tiszteletet parancsoló múlt után igyekezett becsülettel megállani helyét az ország közvéleménye előtt, az ne legyen lehetséges, hogy valakinek malicziózus közbeszólása által politikai és egyéni reputácziója ok nélkül tönkre tétessék. Ezért felszólítom a t. képviselő urat e helyről, hogy arra nézve, a mit tegnap mondott, mutasson rá egyetlenegy esetre, — csak egyetlenegyet kérek, — hogy állításait igazolja; ha pedig ezt nem fogja tudni tenni, én nem fogok még egyszer felszólalni, hanem a t. házra bizom az íté-

Digitized by Google

letet ebben a kérdésben. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen felírva. Ha tehát szólani senkisem kíván, a vitát bezárom.

Perczel Dezső belügyminiszter: Meg fogja engedni a t. ház, hogy azok után, a mik a szőnyegen forgó tételnél a fővárosi államrendőrségnek úgy működésére, mint szervezetére nézve elmondattak, néhány megjegyzést tegyek, valamint hogy álláspontomat is jelezzem Radocza János t. képviselőtársamnak tegnap benyújtott határozati javaslatával szemben.

Mindenekelőtt, hogy az elsőre térjek át, kénytelen vagyok megjegyezni Pichler Győző képviselő úrnak, a ki a tegnapi napon tartott beszédében a próbaidős rendőröknek a rendesnél hosszabb idő alatt is meg nem történt véglegesítéséről szólott: hogy csakugyan úgy van a dolog, de ennek egy igen fontos oka van.

Méltóztatik a t. ház minden tagjának tudni azt, hogy a múlt esztendőben, tekintettel azokra a rendkivüli körülményekre, a melyek a rendőrségre hárultak, egyrészt az országos kiállítás, másrészt a milleniumi ünnepélyekre való tekintettel, a fővárosi államrendőrségnek állományát a költségvetési létszámon felül 214 emberrel kellett szaporítani. Ezen 214 ember tehát egy többletet képezett, a mely azóta — egyrészt elbocsátások, egyrészt önkéntes lemondások folytán — annyira leapadt, hogy mai nap már csak negyvenkettőt tesz ki ez a többlet. Miután nagyon természetesen a múlt esztendőben alkalmazott 214 rendőr csakis másodosztályú rendőrként fogadtatott föl, tehát ezeknek a sorában állott be a többlet, úgy hogy itt ma még 61 főnyi többlet van. Tehát, míg ez a többlet a költségvetési létszámon túl nem apasztatik, *(Helyeslés a jobboldalon.)* mindaddig teljes lehetetlenség, hogy én a most még létező 42 próbaidős rendőrnek véglegesítése iránt intézkedhessem. De azt hiszem, nem hosszú időbe fog kerülni, hogy ez megtörténhetik. *(Helyeslés.)* Mert, t. ház, a rendőrség létszámára nézve meg kell jegyeznem, hogy jelenleg van tényleg első osztályú rendőr 544; a múlt 1896. évre nézve megállapított költségvetés szerint kellene lenni 541-nek, egy van betöltés alatt; másodosztályú rendőr van 825, a költségvetés szerint lehetne és kellene lennie 764-nek, tehát 61 főnyi többlet van, próbaidős rendőr van 112, a költségvetés szerint kellene lenni 130-nak, tehát itt 18-czal kevesebb van, tényleg a próbaidős rendőrök száma, a kik nem alkalmazhatók, 41-őt tesz ki.

T. ház! Pichler képviselő úr tegnapi beszédében, a hol a rendőrség eljárását tette kritika tárgyává, adatokra hivatkozott s ezen adatait kétségtelenül azon jelentésből merítette, a melyet igen dicséretreméltólag a budapesti fővárosi államrendőrség főkapitánya, folytatva a már több év óta meghonosodott gyakorlatot, nyilvánosságra hozott. *(Helyeslés.)* Teljesen valók az adatok, melyeket felsorolt, s a melyek bizonyítják, hogy az államrendőrség képviselői kara munkával csakugyan annyira el van halmozva, *(Úgy van! Úgy van!)* hogy csak a legnagyobb szorgalom és buzgalom mellett képes annak megfelelni. De, t. ház, hogy megfelelt, és hogy megfelelni képes, azt ismét ugyanebből a jelentésből bizonyíthatom be a t. háznak, mert méltóztassék itt figyelemre méltatni azt a kimutatást, a mely az egyrészt beérkezett, másrészt feldolgozott és részint fel nem dolgozott, vagyis hátralékban maradt ügydarabokról szól, s méltóztatnak arról meggyőződni, hogy a hátralék a múlt évre 777 ügydarabot tesz csak ki. Ennyi hozatott át: egy 419.000 számnyi állomány mellett, elenyésző csekélység, *(Úgy van!)* olyan, a mely körülbelül tíz napi felosztási hányadnak felel meg, és viszonyítva az 1891. évhez, szintén jelentékeny javulást mutat, mert akkor a hátralék 1641-et tett ki. Tehát ez a hivatalos kimutatás meggyőz mindenkit arról, hogy igenis a fővárosi államrendőrségnek ez idő szerinti tisztikara munkaképességével és szorgalmával meg tudott a feladatoknak felelni. *(Helyeslés.)*

Hát, t. ház, azért kétségtelen az, hogy foglalkoznunk kell azzal a kérdéssel, hogy úgy az államrendőrség tiszti személyzete, valamint különösen az államrendőrségnél alkalmazott detektivek száma is szaporítandó. *(Helyeslés jobbfelől.)* Mert ha tekintjük akár a főváros lakosságának folyton szaporodó számát, akár annak területét, a melyre az államrendőrség működése kiterjed és azt egybehasonlítjuk a hasonló minőségű európai városok államrendőrségének adataival, mindenütt azt fogjuk látni, hogy sokkal tetemesebb száma a rendőrségi tisztviselőknek és általában a rendőrségnek teljesíti ezt a szolgálatot akár a területre kilométerenkint, akár a lakosság ezerére viszonyítjuk e számokat. *(Helyeslés. Úgy van! jobbfelől.)*

Hogy e tekintetben hogyan és miként járjunk el, t. ház, arra nézve lesz szerencsém a jövő költségvetés egybeállításakor javaslatot tenni. Azt hiszem, hogy e javaslatot úgy állíthatom össze, hogy eltalálom azt a középutat, melyet egyrészt az államrendőrségtől követelt igények fokozottsága, másrészt az államháztartás helyes igényei, valamint a főváros fejlődése rám nézve egyaránt kötelezőleg előszabnak. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mi a kihágási bíráskodást illeti, arra nézve a t. képviselő úr tegnap azt a nézetet pendítette meg, hogy helyesnek tartaná, ha a főváros a most megállapított kerületek számának szaporításával kisebb kerületekre osztatnék.

Digitized by Google

Én, t. ház, ezt a nézetet egyáltalában tévesnek tartom. Azt hiszem, hogy ezzel csak az államrendőrségnek teendőit és költségvetési kiadásait fognám szerfelett emelni. Míg ellenben azon a módón, a melyen a belügyminiszterium a főkapitánynyal egyetértőleg kívánja ezt a kérdést megoldani, hogy tudniillik azon kerületekben, a hol egyrészt a lakosság nagy számánál, de a múlt tapasztalatainál fogva is a legtöbb kihágás fordúl elő, különösen a VI., VII. és VIII. kerületben, akként igyekezzünk a bajt orvosolni, hogy ott, a kerületi kapitány mellé egy állandó helyettest alkalmazzunk, a ki kizárólag a kihágások elbirálásával és elintézésével foglalkozik: *(Helyeslés jobbfelől.)* ezen a módon azt hiszem, sokkal kevesebb költséggel fogunk a mindnyájunk által kivánt czélnak megfelelni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Arra nézve, t. ház, hogy az államrendőrség az erkölcsi bizonyítványok kiállítása körül miként jár el, azt hiszem, mindenki egyet fog velem érteni, hogy itt kötelező utasításokkal vagy szabályokkal a rendőrség kezét megkötni és minden egyes esetre illő útmutatást adni teljes lehetetlen. *(Igaz! Úgy van!)* Ez tisztán a bizalom kérdése. Mert igazságtalannak tartanám azt, hogy valakinek, a ki ellen fiatalságában bármilyen, habár kissé súlyosabb beszámítású eset miatt a rendes bíróság vizsgálatot indított, vagy az illetőt el is ítélte s a büntetést ő kiállta, de ezen büntetésnek kiállása után hosszú idő múlva, tehát két-három évtized után, erkölcsi gondolkozásának és magaviseletének teljes megjavulását bizonyította be, ezért azután erkölcsi bizonyítványt kiállítani ne lehessen. Viszont a nélkül, hogy valakit a törvény sujtó keze elért volna, akárhány esetben igazolt lehet a rendőrségnek az az álláspontja, hogy az erkölcsi bizonyítvány kiadását megtagadja. *(Helyeslés. Úgy van! jobbfelől.)*

A mi a tolonczok szállítását a vasutakon illeti, erre nézve a tárgyalások már régebben folynak és ez idő szerint szintén folyamatban vannak, a mint ezt a múlt évben itt e házban egy másik felmerült inczidens alkalmából tudomására is hoztam a t. háznak. Ezek a tolonczszabályzat reviziójára vonatkozó intézkedések azonban — a mint ez a dolog természetében rejlik — eddig befejezhetők nem voltak, mert iparkodunk e szabályokat úgy módosítani, hogy azok hosszú időre minden tekintetben megfelelők legyenek és ne kelljen majd egyhamar újabb módosításhoz látni. *(Helyeslés.)*

Felhozták továbbá azt is, hogy a hatóság elleni erőszaknak számtalan esete merült fel, és hogy roppant nagy azon eseteknek száma, melyek a büntető bíróság elé kerülnek, úgy, hogy a királyi ügyészség át is írt volna erre nézve. Nekem az átiratról tudomásom nincs és a rövid úton megkérdezett főkapitány úrtól is azt a jelentést kaptam, hogy ő nem mondja, hogy nem lehetett a múltban, de neki ez idő szerint arról tudomása szintén nincs.

De, t. ház, ezzel a kérdéssel is úgy állunk, hogy mindaddig, míg a büntető törvénykönyvnek az a szakasza, mely a hatóság elleni erőszakot akként definiálja és minősíti, mint ez a büntető-törvénykönyvben van, fennáll, addig a rendőrség magát ezen a szakaszon túl nem teheti és nem járhat el enyhébben, vagy nem érezhet magában hivatást, hogy oly dolgot, a melyet a büntető törvénykönyv bűnténynek qualifikál, egyszerű rendőri kihágásnak deklaráljon. Tehát míg a büntető törvénykönyv revideálva nincs, e kérdésben másként proczedálni a rendőrségnek nem lehet.

Most áttérhetnék ama határozati javaslatra, a melyet Radocza János t. képviselőtársam adott be, ha Polónyi Géza t. képviselőtársam mai felszólalására egy nagyon rövid észrevételt nem kellene tennem. A képviselő úr ugyanis azt állította, mintha léteznének egy bizonyos tendenczia, a mely a fővárosi államrendőrség alkalmazottjainak kinevezéseinél a főváros ellen irányúlna, vagy olyan, a mely a fővárosban lakókkal vagy fővárosi illetőségűekkel szemben az ország más vármegyéiből vagy többi városaiból származókra nézve előnyt akarna gyakorolni.

T. ház! E tekintetben megnyugtathatom az egész házat, hogy erről a tendencziáról én semmitsem tudok, semmit nem tapasztaltam, legkevésbbé pedig leledzem benne magam. A dolog úgy áll, hogy a fővárosi államrendőrségnek úgy tisztikaránál, mint őrségi személyzeténél iparkodnak mindig a leghasználhatóbb és a legodavalóbb elemeket kiválasztani. Tény az, hogy a folyamodók közt a legkevesebb fővárosi lakó vagy illetőségű van, különösen a rendőrségi őrségnél, mert itt a fizetés olyan, hogy a ki a fővárosban születik, itt tölti ifjúságát, hozzászokik a fővárosi élethez, ennek kényelmeihez, nem éri be azon fizetéssel, a mit az államrendőrségnél egy rendőrnek nyújtani lehet, míg ellenben azok, a kik egyszerű módhoz lévén szokva, s a katonaságnál három évet, mint altisztek kitöltvén, itt állandó alkalmazást nyernek, szerencséjüknek tartják, ha ilyen állásra pályázhatnak, melyet a nagyobb kényelemhez szokott fővárosi lakos kicsinyel. Másrészt a fáradalmak is olyanok, a melyeket egy edzett ember jobban kibirhat, mint a fővárosiak, a kik több kényelemhez vannak szokva. Tehát egyáltalán igaztalan az a vád, mintha ezen állások betöltésénél úgy a legmagasabbnál, mint a legalacsonyabbnál akármily tendenczia léteznének, a mely a fővárosiak ellen irányúlna. *(Helyeslés.)*

Örülök, hogy ezzel kapcsolatba helyezhetem

Digitized by Google

felszólalásom bevégző részét, midőn a határozati javaslatról kívánok nyilatkozni. Azt hiszem, senkisem kételkedik abban, hogy nemcsak a jelenlegi kormány, hanem minden kormány minden időben a legkészségesebben ragadott meg minden alkalmat, hogy az ország fővárosát akár a szellemi, akár az anyagi haladás és felvirágzás terén előbbre segítse. *(Helyeslés.)* És teljesen alaptalan az a hivatkozása Pichler Győző képviselő úrnak, hogy idegen államokra utal, hogy azok mit tesznek fővárosaikért, mert hiszen e tekintetben sem a magyar törvényhozást, sem a magyar kormányt, a legutolsó 30 évre visszatekintve, jogos szemrehányással illetni nem lehet. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ugyancsak a főváros iránt táplált eme jóindulat és a főváros felvirágzásának részemről is legmelegebben óhajtott előmozdítására való törekvés vezet engem arra, hogy Radocza János képviselő úr határozati javaslatát úgy, a mint van, részemről nemcsak ne ellenezzem, hanem azt elfogadjam. *(Élénk helyeslés.)* Előre kijelentem, hogy már foglalkoztunk eddig is a kérdéssel. S ez nagyon természetes. A főváros akkor, a midőn meghozatott az 1881. évi államrendőrségi törvény, 404.890 forinttal járult a quótához, most pedig hozzájárulása kitesz 865.479 forintot, tehát több, mint alterum tantum-mal emelkedett; 470.000 forint az emelkedés. De méltóztassék csak visszatekinteni, itt van például a mostani vita, méltóztatik látni, hogy minden oldalról azt sürgetik, hogy a rendőrség személyzete szaporíttassék; sem a tiszti személyzete a fővárosi államrendőrségnek, sem az őrségi személyzete nem elegendő. Hiszen csak az utóbbi három esztendőben 518.463 forinttal emelkedett a rendőrség költségvetése és az utolsó három év alatt 23 tisztviselővel, 50 detektivvel és 404 legénynyel szaporíttatott az államrendőrségi személyzet. *(Úgy van! jobbfelől.)*

T. ház! Arra nézve, hogyan és miként szándékozom a jövőben ennek a törvénynek a reviziójába bocsátkozni, a beható tanúlmányok bevégzettségének hiányában ma természetesen nem nyilatkozhatom, de azt igenis kijelentem a háznak, hogy engem a legjobb akarat a főváros iránt, másrészről az ország többi részei iránt is köteles tekintetek fognak egyedül vezérelni, *(Helyeslés a jobboldalon.)* és iparkodni fogok a quótának olyan kulcsát megtalálni és olyan javaslatot terjeszteni a ház elé, mely mind a két irányban a legszigorúbb jogosság és méltányosság követelményeinek megfelel. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Mindezek után kérem a házat, méltóztassék úgy a költségvetési tételt, valamint egyúttal a Radocza János t. képviselőtársam által a kérvényi bizottság javaslatától eltérőleg benyújtott határozati javaslatot elfogadni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Gajári Ödön előadó: T. ház! Az igen tisztelt belügyminiszter úr iménti felszólalása után csak annak kijelentésére szorítkozom, hogy a magam részéről is szivesen hozzájárulok Radocza János t. képviselőtársam határozati javaslatához azon értelmezéssel, a mely értelmezést annak a t. belügyminiszter úr tulajdonít. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Következik a szavazás. Az első kérdés az, elfogadja-e a ház a fő- és székvárosi államrendőrség szükségletére felvett 1,727.028 forintot? *(Elfogadjuk!)* A ház elfogadta.

Most szavazás alá jön a bevétel második tétele, tudniillik mert ez együtt tárgyaltatott: a fő- és székvárosi államrendőrség utáni térítmény czímén felvett 865.479 forint. Elfogadja a ház? *(Elfogadjuk!)* A ház elfogadta.

Most, miután a pénzügyi bizottság előadója is hozzájárult Radocza János képviselő úr határozati javaslatához s ellene szó nem emeltetett. Kivánnak szavazást felette? *(Nem! Zaj balfelől.)* Ennélfogva kijelenthetem, hogy Radocza János képviselő úr határozati javaslatát a ház elfogadta.

Tessék tovább olvasni.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Tolonczkiadás: *a)* vidéki 41.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: *b)* fővárosi 49.672 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Életmentési díjak 800 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Hullakifogásokért vagy egyébként talált hullák feljelentéséért járó jutalomdíj 1000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Közjótékonysági kiadások. Rendes kiadások: XVI. fejezet, 9. czím. Kiadás. A kolozsvári szent Erzsébet-aggháznak I. Ferencz ő Felsége alapítványa folytán kijáró 2000 mázsa ára fejében 5802 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Zárdák segélyezése a betegek ápolásáért 4168 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: A budapesti gyermekkórház-egyesület segélyezésére 6500 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: A budapesti önkéntes tűzoltó egylet segélyezésére 5000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Digitized by Google

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: A magyarországi tűzoltó-szövetkezet segélyezésére s a kiküldendő biztosok költségeinek fedezésére 2000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: A budapesti első gyermekmenhely-egylet segélyezésére 3000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: A budapesti önkéntes mentő-egyesület segélyezésére 6000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: A fehérkereszt-egyesület segélyezésére 5000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: A budapesti szünidei gyermektelep-egyesület segélyezésére 1000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: A budapesti általános poliklinikai egyesület segélyezésére 1000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Általános közigazgatási kiadások és bevételek. Rendes kiadások: XVI. fejezet., 10. czím. Rendes bevételek: III. fejezet., 5. czím kiadás. Hivatalos lap költsége 8800 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Országos törvények és rendeletek tárának költsége 40.908 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Távirati kiadások 25.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Útlevelek kiállításával járó költségek 5660 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Előre nem látható költségek 6000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Karhatalmi költségek 5000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Országgyűlési képviselők választása és a választók névjegyzékének kiigazítása alkalmával felmerülő költségekre 2500 forint.

Lakatos Miklós jegyző: Mócsy Antal!

Mócsy Antal: T. ház! Minden czéltudatos és szabadságszerető polgár a választói jogot kétségkivül féltett és drága kincsnek tekinti, mert ebben látja mintegy ellenértékét, legalább jórészben és kell is látnia ama szolgáltatásoknak, melyek az állam részéről tőle kivántatnak és reá sokszor súlyosan hatnak. Úgy az államnak, mint a társadalomnak legfelsőbb érdekei kivánják, hogy a választások lehetőleg tiszták legyenek. Tiszták lesznek, ha a választás körül eljárók becsületesen, törvényszerűen járnak el tisztükben és tiszták lesznek akkor, hogy ha a választói jegyzékek helyesen, törvényszerűen, igazságosan vannak összeállítva, ez képezvén a lehető tiszta választások igazi alapját.

A lefolyt viták alkalmával több oldalról hosszasan volt szó a választásokról s azoknak mikénti lefolyásáról. Itt-ott érintve volt a választók névjegyzékének mikénti összeállítása is, azonban ezen igen-igen fontos dologról csak mellékesen szólt egyik-másik vitatkozó. Tekintve a kérdésnek felette nagy fontosságát, azt hiszem, helyesen cselekszem, hogy ha némely fontosabb dologra rámutatni bátorkodom.

Előre is kijelentem, hogy nem kívánok vádaskodni és szemrehányásokat tenni, bár országszerte tagadhatatlan tény az, hogy e tekintetben sok visszaélés követtetett el s így helyén való lenne a legerősebb kritika is. Azonban az tény, hogy a vonatkozó törvények is e tekintetben hiányosak lévén, lehetséges és sokszor megtörtént, meg fog ezután is történni, hogy a választók jegyzékének kiigazításával megbizott bizottságok tagjai jóhiszemű eljárás mellett is sok tévedésnek eshetnek áldozatúl.

Köztudomású dolog, hogy hazánkban a választók évről-évre fogynak, a helyett, hogy szaporodnának. 1895-től 1896-ra a fogyatkozás kerekszámban 5500-ra rúgott, annak daczára, hogy a városokban a választók száma 4500-al emelkedett, tehát 10.000-nyi fogyatkozás esett a községekre, a falukra. Ezen 10.000-nek kétharmadrésze — 6300 és egynéhány — csupán három vármegye területére esik; Pozsony-, Nyitra- és Trencsénmegyére Tudvalevő dolog, hogy ezen vármegyék az utóbbi időben különösen néppárti ellenzéki szellemben mintegy átalakúltak, s így fenforog az a gyanu, hogy a választói jogtól való ily tömeges megfosztás párttekintetből történt. Nagyon érdekes e tekintetben Trencsénmegye csaczai kerülete, a hol a választók 1896-tól 1897-re csaknem meg lettek felezve. Mert míg tavaly 1619 választó volt, erre az évre alig 900 van. Felsorolhatnám, hogy az egyes községekben a választók mily mértékben lettek elűtve joguktól a helytelen összeírás miatt, de ezt feleslegesnek tartom, azt azonban nem tartom feleslegesnek, hogy e kérdéssel kissé foglalkozzunk.

A költségvetés általános tárgyalása alkalmával a választók fogyását az ország szegényedésével hoztam összeköttetésbe. Akkor sem az előadó, sem a pénzügyminiszter úr s általában senki a túloldalról nem foglalkozott e dologgal. Azt mondhatná az ember, hallgattak, tehát bele-

Digitized by Google

egyezni látszanak, hogy a választók csakugyan a szegénység miatt fogynak. De a ki hallgat, csak látszik beleegyezni, az még nem nyilatkozott. Lehet, hogy hallgatásának más az oka; lehet, hogy csak nem tartja czélszerűnek a nyilatkozást. S ha veszem még azt is, hogy ugyanakkor a pénzügyminiszter úr Helfy t. képviselő úrral s azokkal szemben, a kik a budgetben plusz helyett több millióra rugó deficzitet láttak, azt állította, hogy ő egész jó lélekkel még 20 millióval magasabbra emelhette volna a bevételeket: akkor azt kell hinnem, hogy azért hallgattak, mert ezt az állításomat nem fogadhatták el. De ha nem az ország szegényedése miatt csökkent a választók száma, akkor más okának kell lenni. Keressük hát ez okot. Csökkent igenis pártpolitikai tekintetből; mert épen az ellenzéki vármegyékben a választók ezrei nem vétettek fel a jegyzékbe.

Nem tagadom el az összeíró küldöttségektől a jóhiszeműséget; de lehetséges, hogy a vonatkozó törvények hiányosságánál fogva egyeseket a választók névjegyzékéből mégis kihagynak, vagy pedig azért hagynak ki, mert a vonatkozó törvényeket rosszúl magyarázzák. Legyen szabad erre nézve saját tapasztalataimra hivatkoznom, melyeket a dunapataji kerületben szereztem, a hol illetőségem is van, és a hol régóta figyelemmel kisérem a közügyeket. Ott a választók tömeges kihagyása vagy felvétele nem a legújabb keletű dolog; dívott az már azelőtt is, mielőtt még a néppárti ellenzékről szó lett volna. Igy például van ott egy község, Foktő 3600 lakossal; itt 1892-ben közel 600 választó volt, 1893-ban már a választók száma leapadt 250 egynéhányra és azóta a számot semmiféle módon emelni nem lehetett; pedig 1895 ben megkisérlettük, hogy 100 választó polgárt választó jogához juttassunk, a kik meggyőződésem szerint, a törvény értelmében csakugyan felveendők lettek volna. Akkor is csak 350-en lettek volna a választók, a mi még mindig messze lett volna attól a számtól, a mennyi volt 1892-ben. El lehet képzelni, hogy a választóknak ilyen nagy mértékben való felvétele vagy kihagyása milyen károsan hat erkölcsi tekintetben a polgárokra; mert azok nem nyugosznak abba bele, hogy most felvették, máskor pedig kihagyták őket, hanem igen helyesen az okát is keresik ennek, a legtöbb esetben pedig azt a pártpolitikában találják. Ha pedig a népben meggyökerezik az a meggyőződés, hogy a választójog gyakorolhatása ahhoz a feltételhez van kötve, hogy az uralmon levő párttal tartson, ellenkező esetben pedig választói jog nincsen, akkor erkölcsileg lesülyed a nép; de lesülyed a kormánynak tekintélye is a nép szeme előtt. Azt pedig felsőbb érdekek kivánják, hogy a kormánynak, a hatalomnak meglegyen a maga erkölcsi tekintélye a nép előtt. Ebből a szempontból is tehát nagy gondot kell fordítani a választók helyes és igazságos összeírására.

Ugyanezen kerületben, a központban, Dunapatajon, a melynek alig 6000 lakosa van, a múlt évben közel 800 választó volt, az idén pedig ez a szám leapadt majdnem a felére. Ebből kitűnik, hogy vagy a múltban, vagy a jelen évben volt az összeirás hibás és igazságtalan. Sőt megtörtént abban a kerületben az a furcsaság is, hogy az egyik községben négy forint két krajczár az adóalap, a czenzus, a közvetlen szomszédos községben 9—10—11 forint az. Mi ennek az oka? Mert az egyik községben, épen az említettem Dunapatajon, azelőtt az úrbéri értelemben vett negyed-telek után járó legelőilleték adóját nem számították az adóhoz, nem képezte a czenzust és pedig igen helyesen, mert az 1836 : V. törvényczikk nyiltan azt mondja, hogy a legelőilleték nem képezi járulékát, illetőleg kiegészítő részét a teleknek. A szomszédos községekben azonban, ugyanazon kerületben, felveszik az egynegyed telek után kiosztott legelő-illeték adóját, a mely sokszor magasabbra rúg, annak jó minősége miatt, mint a negyed-teleknek adója. Innen van a roppant eltérés, hogy ugyanazon kerületben ugyanoly minőségű határok mellett egyik kerületben már négy forint után, a másik községben pedig 9—10—11—12 forint egyenes adó után lehet csak valaki választó.

T. ház! Nem is bizonyítgatom, mert nem szükséges bővebben bizonyítgatni, hogy ez így nem jól van. Hiszen tudom, hogy — bár nem voltam e ház tagja, de tárgyalásait figyelemmel kisértem — a múltban is, de különösen a múlt esztendőben ez a kérdés beható megbeszélés tárgyát képezte; tudom, hogy a választások tisztasága érdekében a ház törvényjavaslatot is tárgyalt; tudom, hogy indítványozva is volt, hogy ezek a hibák, a törvények hiányai, a miknek következtében visszaélések is követtettek el és követtetnek el, új törvény által megakadályoztassanak. Tudom, hogy nemcsak a választók jegyzékének kiigazításában sok a hiba, sok a kivánni való, hanem például a választókerületek kikerekítése, azoknak egyenlősítése, a székhelyeknek kellő elhelyezése, a czenzusnak egyenlősítése tekintetében sok a kivánni való. Mindezekkel azonban most nem kivánok foglalkozni; nem kivánok pedig azért, mert tudom, hogy az igen tisztelt kormány a legközelebbi időben nem lesz abban a helyzetben, hogy a választási törvények kellő módosítása tárgyában javaslattal álljon elő, mivel a legközelebbi jövőben más egyéb, halaszthatatlan dologgal lesz elfoglalva. Azonban mivel ezen kérdés lehető javítása igen

Digitized by Google

fontos, annyit kérek és annyit kivánok csak a t. belügyminiszter úrtól, a mennyi az ő jóakaratától ez idő szerint is kitelhetik, hogy tudniillik méltóztassék a törvényhatóságokat arra kötelezni, hogy a létező törvényeket szigorúan megtartsák *(Igaz! Úgy van! a baloldalon)* és az összeiró küldöttségek, a melyek, megengedem, sőt tudom, sok esetben egészen jóhiszeműen járnak el, de minden jóhiszeműség daczára is igen sok polgárt akaratlanúl is megfosztanak választói joguktól, tehát hogy ily jogmegfosztások elő ne fordúlhassanak, méltóztassék egy megfelelő utasítást kidolgoztatni, a melyből az illetők eligazodhatnak ezen fontos teendő elintézése közben. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Még egy pár szót kivánok arra nézve mondani, hogy milyen helytelen, czélszerűtlen dolog az, hogy a központ által már megállapított névjegyzék július 5-ike és 15-ike közt van kitéve a községházakban közszemlére. Ezen tíz nap alatt van módjában a választó-polgárnak utánanézni, vajjon fel van-e a jegyzékbe véve, vagy sem, van-e felvéve olyan, a kinek nincs jogosúltsága, nincs-e kihagyva olyan, a kinek van jogosúltsága? Méltóztatnak tudni, t. ház, hogy épen ez az időszak az, a melyben az ország lakosságának túlnyomó része, a gazdálkodó nép, annyira el van foglalva hajnaltól késő estig, hogy egyáltalán nem ér rá annak utána nézni, vajjon fel van-e véve a választók jegyzékébe vagy pedig nincs? Azért ily irányban intézkedni igen kivánatos volna és pedig mielőbb, mert különben az ország választóinak túlnyomó részére választójoguknak ellenőrzése tisztán illuzóriussá van téve. Hogy ez így van, mondhatom tapasztalásból, mert megkisérlettük 1895-ben benézni a közszemlére kitett választási jegyzékbe és mivel abban tömérdek hibát tapasztaltunk a nevek helytelen beirása, a kor helytelen bevezetése következtében, megkisérlettük reklamáczió útján a helyreigazítást. Ez bizony roppant fáradság volt, a mennyiben a közvetlen érdekeltek jó része nem is folyt be, mert a mondottam okokból nem is lehettek a mezei munkával foglalkozók abban a helyzetben, hogy közreműködjenek. Összefogtak a lelkipásztorok és ismerve jól a híveiket, helyreigazították a korbeli és névbeli tévedéseket, de mivel száz és száz ilyen eset volt, el lehet képzelni, hogy milyen roppant fáradsággal járt az. Bizony már a múlt évben elment az ilyen munkától az illetőknek minden kedve.

Még valamit akarok ez irányban mondani, a mi több választónak érinti a jogát. Történt ugyanakkor az is, hogy némelyek nem lévén felvéve a választók jegyzékébe, a lelkészek, tanítók voltak azok, — tehát az intelligenczihoz tartozók — a kik utána néztek, be vannak-e a jegyzékbe véve. Bementek a községházára, tudakozódtak, mi lenne a teendő, hogy a választók jegyzékébe felvétessenek, a honnan, szeretem hinni, csak tévedésből lettek kihagyva. Azt a felvilágosítást nyerték, hogy felesleges azért fáradozni, hiszen más esztendőkben is úgy történt, hogy az előljáróság az ilyesmit tudomásúl vette, felterjesztette a központi választmányhoz és a kiigazítás megtörtént. Az illetők belenyugodtak ebbe, az eredmény azonban az volt, hogy a központi választmány, hivatkozván a törvény szakaszára, a mely megköveteli, hogy azon reklamáczió irásban intéztessék hozzá, kérelmükkel őket elutasította. Nem mondom, hogy rosszhiszeműleg járt el az előljáróság, sőt tudatában vagyok annak, hogy az előljáróság jóhiszeműleg utasította őket arra, hogy nyugodtan elmehetnek, az előljáróság tudomásúl vette a panaszokat és azok orvosoltatni is fognak. Miért tette ezt az előljáróság? Azért, mert a korábbi években, kétségtelen, a központi választmány megelégedett azzal, ha az előljáróság megtette a feljelentést és annak alapján a helyesbítéseket is megtette; az utóbbi időben azonban a pártoskodás inkább kiélesedvén, a központi választmány már nem tette meg azt, a mit a korábbi években szívesen megtett. Tehát ezek, az általam felemlített esetek is azt bizonyítják, hogy addig is, míg az igen tisztelt kormány abban a helyzetben lesz, hogy a választásokra vonatkozó egész törvényjavaslatot terjeszszen a háznak elő, szükséges, hogy a t. belügyminiszter úr szíveskedjék legalább olyan kimerítő utasítást készíteni vagy készíttetni, a melynek átolvasása után a választói jegyzéknek előállításával, kiigazításával megbízottak eligazodni tudjanak és annak alapján jóhiszeműleg járhassanak el igen fontos tisztükben. Csak ennyit kivántam ez alkalommal a t. kormány figyelmébe ajánlani. *(Helyeslés a baloldal hátsó padjain.)*

Elnök: Kiván még valaki szólani a tételhez? Ha senki, a vitát bezárom.

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! Csak nagyon röviden kivánok az előttem szólott t. képviselő úr felszólalására nyilatkozni. Azt, hogy a törvény értelmében a kormány mindent megtesz, hogy a jelenleg életben lévő 1874: XXXIV. törvényczikk által elrendelt állandó névjegyzékek minél szabatosabban és minél pontosabban állíttassanak elő, azt azzal igazolhatom, hogy az a rendelet, a melyet a működés megkezdésének idején a belügyminiszterium kibocsát, olyan szabatos és részletes utasításokat ir elő úgy a választmánynak, mint az önkormányzati közegeknek, hogy e tekintetben részletesebb vagy szabatosabb instrukcziót kiadni, azt hiszem, hogy teljes lehetetlenség. De nem csak ezt teszi a belügyminiszterium, hanem min-

Digitized by Google

den egyes esetben, — miután a központi választmánynak a jegyzőkönyve felküldetik a belügyminiszteriumhoz, — a hol a legkisebb szabálytalanságot a jegyzőkönyvekben észrevesz, vagy, a hol a határozatok ellen beadott felebbezésekről értesül, mindenkor legszigorúbban a törvényen nyugvó felebbezési határozatokat hoz.

Arra a konkrét kérdésre vonatkozólag, a melyet a t. képviselő úr felhozott, hogy azon községekben, a hol nincs úrbéri telek, tehát a hol nem nyomozható ki magában a községben a megnőtt egynegyed teleknek az adója, a törvény azt rendeli, hogy a központi választmány határozza meg, hogy melyik szomszéd község egynegyed telke veendő czinozuráúl: miután előfordúltak esetek, hogy a központi választmányok esetről-esetre más-más községet állapítottak meg ugyanazon megyében, a belügyminiszterium mindig a törvény 107. §-hoz ragaszkodva megsemmisíti ezen határozatukat és kijelentette, hogy az a község, a mely az első alkalommal lett megállapítva, továbbra is megmásíthatatlanúl irányadó községűl veendő fel.

A mi már most a kérdésnek másik részét, tudniillik a törvény reviziójának kérdését illeti, erre nézve méltóztatik a kormány álláspontját ismerni.

Volt alkalmam csak nem régiben egy kérvénynek a ház által való tárgyalása alkalmával kifejteni, hogy igenis a kormánynak nemcsak szándéka megtenni, de már meg is tette az előkészítő lépéseket arra nézve, hogy az 1848: V. törvényczikkből még fennálló szakaszokban, valamint az 1874: XXXIV. törvényczikkben letettek beható revizió alá vétessenek. A kormány e mellett szándékozik a czenzusra nézve javasolni, hogy az egységessé tétessék és az ország viszonyaihoz képest lehetőleg kiterjesztessék, valamint ugyanakkor szándékozik az állandó névjegyzékeknek elkészítésére, és a választási eljárásra nézve az egész eljárást felölelő újabb törvényjavaslattal járúlni a ház elé, a mely nagy részében azokon az elveken fog alapúlni, a melyek már a múlt évben a képviselőház által elfogadtatott, de törvényerőre nem emelkedhetett, úgynevezett kuriai bíráskodásról szóló törvényjavaslatnak 5-ik czímében foglaltatnak. E tekintetben ez a kormánynak álláspontja, ennél tovább nem mehet, kérem ennélfogva a t. házat, méltóztassék a tételt elfogadni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Következik a szavazás. Maga a tétel ellen kifogás nem tétetvén, tehát a 25.000 forint elfogadtatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Katonai előfogati díjpótlékokra szükséges költségek 9.500 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Szolgálati jegyek: Központi tisztviselők, főispánok, anyakönyvi felügyelők és közbiztonsági közegek államvasúti bélyegjegy költségeire 9000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Hivatalos lap jövedelme 76.600 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Országos törvények és rendeletek tárának jövedelme 64.600 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Útlevelek kiszolgáltatásáért járó díjakból 31.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Különféle bevételek 300 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak. Rendes kiadások VI. fejezet 6. czím. Kiadás 754.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások és beruházások. Átmeneti kiadások: IV. fejezet, 1—7. czím. Beruházások: II. fejezet, 1—8. czím. 1. czím. A polgárosított magyar határőrvidéken fennálló házközösségi intézménynek megszüntetésével járó rendkívüli kiadásokra az 1885: XXIV. törvényczikk alapján: alapján: Személyi járandóságok és dologi kiadások 35.480 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: 2. czím. A magyar királyi csendőrség állományának és alosztályainak tervezett szaporításából, valamint a tárkarabélyok és háti bőröndök folytatólagos beszerzéséből egyszersmindenkorra felmerülő költségekre 68.427 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: 3. czím. Országos határrendezési és határkiigazítási költség 6000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: 4. czím. A magyar királyi operaháznál alkalmazandó magyar énekesek és énekesnők kiképzésére szolgáló ösztöndíjak 5.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: 5. czím. Törvényelőkészítés és szerkesztés czéljaira 15.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: 6. czím. A magyar-román határrendezésből kifolyó háromszögelési munkálatok keresztülvitele alkalmával felmerülő költség 10.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Digitized by Google

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: 7. czím. Torontál vármegyei jegyzői szaktanfolyam segélyezésére 1000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Beruházások. 1. czím. A pozsonyi országos kórház telkének, valamint az ezen kórház felépítése előtt a telken fennállott épületeknek megváltására fizetendő kilenczedik részlet, s a még fenmaradó tartozás 5%-os kamata fejében 5500 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: 2. czím. A belügyminiszterium hivatalos helyiségeinek új butorzattal való fokozatos felszerelésére 2500 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: 3. czím. A lipótmezei országos tébolydában a megromlott padlózat fokozatos helyreállítása, illetve parkettirozása 60.000 forintnyi költségének IV. részlete 9800 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: 4. czím. A Nagy-Kállóban létesített országos tébolyda épületének vételárára és átalakítási költségeire, valamint felszerelésére a közigazgatási fog- és toloncházi alapból felvett 115.000 forint és 4%-os kamatja törlesztésének III. részlete 10.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: 5 czím. A lipótmezei országos tébolydában létesítendő fürdők és sütőkemenczék költségeire a közigazgatási fog- és toloncházi alapból felvett 60.000 forint tőke és 4%-os kamatja törlesztésének II. részlete 4787 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: 6. czím. A kolozsvári nemzeti szinház részére szükséges ruha és díszlettári felszerelés beszerzésére 15.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: 7. czím. A nagyszebeni országos tébolydában létesítendő csatornázás és vízvezetéki berendezés, továbbá az árnyékszékrendszer megváltoztatásából felmerülő berendezési költségekre, nemkülönben az ugyanott létesítendő villamos világítás folytán felmerülő berendezési költségekre, valamint a női dühöngő-osztályon elromlott aszfaltburkolatnak aszfalt-parkettel való felszerelésére és a főzőkonyhában szükséges új takarék tűzhely és egyéb berendezések költségeire 28.900 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: 8. czím. A belügyminiszterium ablakainak redőnyökkel való ellátásából felmerülő 10.000 forint költségének I. részlete 5000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

T. ház! A belügyi költségvetés le van tárgyalva. *(Éljenzés jobbfelől.)* A kereskedelmi tárcza költségvetése átvitetik a hétfői ülés napirendjére. Most a ház határozata szerint áttérünk gróf Zichy Jenő indítványának indokolására.

Gróf Zichy Jenő: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A házszabályok 151-ik §-a szerint leszek bátor indokolni a törvényjavaslat formájában beadott indítványomat. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Zichy Jenő: Szól az a magyar nemzeti múzeum könyvtárának a gyarapítására szolgáló köteles-példányoknak beadásáról. Ez megmásítása és helyettesítése annak a törvényes intézkedésnek, a mely az 1848 : XVIII. törvényczikk 39. és 40. §§-aiban foglaltatik. Röviden és egész tárgyilagosan számadatokkal fogom azt illusztrálni, *(Halljuk!)* és ez az illusztráczió, félek, hogy szomorú illusztráczióját lesz egyúttal azon kezelésnek, a melyben a mi kulturintézetünk részesült, a mely egyike a legnemzetiesebb és a legszükségesebb kultur-intézeteknek, a mennyiben ez úgy mondhatnám kincses tárháza az ország egész kulturtörténeti fejlődésének. 1891-ben, tehát hat évvel ezelőtt, a budgettárgyalás alkalmával, voltam oly bátor felszólalni és röviden rámutatni azon hiányokra, a melyek az 1848-ban alkotott törvényeknek meg nem tartása, jobban mondva teljes mellőzése miatt ezen intézményt erősen megkárosítják. A miniszterek akkor és különösen az akkori kultuszminiszter ezt teljesen átlátták és a kultuszminiszter 1892-ben 53.427. szám alatt egy körrendeletben akart rajta segíteni, a mit a főispánokhoz és törvényhatóságokhoz intézett. De hát ennek sem volt semmi eredménye. Következett erre egy újabb körlevél, a mit az iskolaigazgatókhoz és tanfelügyelőkhöz intézett. Ez époly eredménytelen maradt, mint az előbbeni, a mit a főispánokhoz intézett, mert hiszen nemcsak, hogy onnét nem jött be semmi a múzeumokba, de a nyomdákból is csak vajmi kevés. *(Helyeslés balfelől.)* Ha tekintjük a viszonyokat és összehasonlítjuk azon viszonyokat, a melyek ma léteznek, azon epochával, a melyben ezen törvény alkottatott, azt látjuk, hogy azok egészen megváltoztak; akkor sem xilografia, sem fotografia, sem heliografia nem létezett, nem léteztek térképek ily módú felvételei sem, pedig az ilyen múzeum, mint ez, a melynek azzá kell fejlődnie, a mi a British-museum, csakis ilyen törvény utján fejlődhetik azzá. *(Úgy van! balfelől.)* És, hogy ha 50 év előtt volt annyi érzék a karokban és rendekben, hogy az ahhoz szükséges nagy tőkét azon pénzszűk világban megterem-

Digitized by Google

tették, akkor legyen e nemzetben ma is annyi kegyelet, és annyi hazafiság és kötelességtudás, hogy hozzájáruljon egy egyszerű törvénynyel ennek további fejlesztéséhez. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezen mulasztásokkal, a melyek itt történnek, igen tisztelt kultuszminiszter úr, évenkint több, mint 40.000 forintnyi kárt teszünk mi a múzeumon. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Tovább illusztrálom: 1892—93-ban újból felszólaltam; akkor más kellemetlen mozzanatok mutatkoztak a múzeum kezelése körül, a melyeket akkor Várady Károly t. képviselőtársam itt a házban szellőztetett. Az én akkor *(Halljuk! Halljuk!)* — nem arra vonatkozólag — tartott hosszabb beszédem az előadásom végén beadott két indítványban kulminált: az egyik egy ellenőrző-bizottság felállítására vonatkozott a múzeumok kezelése körül; *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* a másik ezen törvény megalkotását célozta, a melyet most újból a házba beadtam, és a mely nélkül nem képzelhető, hogy a Széchenyi által alapított könyvtár helyesen és tökéletesen fejlesztessék.

Csáky Albin gróf az akkori kultuszminiszter úr 1893. május 24-ikén a következő szavakkal felelt *(olvassa)*: »A mi magukat az indítványokat illeti, Zichy Jenő gróf úrnak első indítványát, hogy miután a köteles példányokról szóló 48-as törvény nem felel meg rendeltetésének s miután az általam e tekintetben kibocsátott rendelkezések nem vezettek célhoz, utasíttassék a közoktatási miniszter, hogy ez újabb törvényjavaslattal fordúljon a törvényhozáshoz, igen szivesen és készségesen elfogadom. *(Élénk helyeslés.)* Magam győződtem meg, hogy a törvény nem felel meg céljának és nem volt módomban saját rendelkezéseim által sem eléggé biztosítani a törvény rendelkezését, tehát nincs más mód, mint újabb, megfelelő, célszerű törvényt alkotni. *(Helyeslés.)*

A másik indítvány abból áll, hogy állandó bizottság küldessék ki. Volt szerencsém ráutalni, hogy ez nem az a bizottság, melyet Várady Károly t. képviselő úr értett, nem vizsgáló, de ellenőrző, javaslattevő bizottság. *(Úgy van!)* Miután eddig is egy ily bizottság működött, habár csak ideiglenes jelleggel, készségesen fogok eljárni oly értelemben, hogy az ideiglenesen működő bizottság helyébe egy állandó bizottság állíttassék. *(Helyeslés.)*

Erre a ház akkori t. elnöke, a jelenlegi miniszterelnök úr kimondotta, hogy *(olvassa)*: »Miután a miniszter úr is hozzájárult Zichy Jenő gróf két indítványához és azok különben sem támadtattak meg, azt hiszem, kijelenthetem, hogy azok elfogadtatnak. (Helyeslés.)« *(Halljuk! Halljuk!)*

Ez 1893. márczius 14-én volt. Abban az esztendőben két budgetet tárgyaltunk; 1893. deczember 14-én újból budgettárgyalás volt, addig e dologban nem történt semmi. Én akkor újból sürgetvén a dolgot, a ház elé terjesztettem akkor ezen törvényjavaslatot; itt van ugyanaz szóról-szóra, igenis ugyanaz, a melyet most beadtam. Ez november 20-án 1893-ban történt és kértem újból a t. házat, hogy annak fontosságától áthatva fogadja el. Erre azután Csáky Albin gróf miniszter úr ismét válaszolt. Én, tudniillik úgy indokoltam, hogy beadom magam a törvényjavaslatot, mert akkor kilátásban volt, hogy ő egészségi szempontból talán megválik helyétől, nehogy esetleg ismét változás állván be, ez megint elodáztassék. Csáky Albin gróf azt felelte *(olvassa)*: »Részemről tehát abszolute nem merülhet fel észrevétel abban a tekintetben, hogy a bemutatott javaslat tárgyalásra is kitűzessék. *(Élénk helyeslés.)* Minthogy azonban én magam is kidolgoztam egy hasonló törvényjavaslatot s minthogy javaslatom sok tekintetben, sőt a leglényegesebb kérdésekben eltér azon javaslat tartalmától, a melyet Zichy Jenő gróf adott be: azért már előre is azon óhajomnak, kivánságomnak és kérésemnek adok kifejezést, hogy ez a két javaslat a közoktatási bizottság által együttesen tárgyaltassék.«

Ez 1893. deczember 14-én volt. Rövid idővel rá *(Halljuk! Halljuk!)* a miniszter úr elhagyta helyét, jött Eötvös Loránd báró, a halhatatlan Eötvös József báró fia. Tájékozni kivántam magamat, hogy ő milyen állást foglal el ezen kétrendbeli indítványommal szemben, interpelláltam és azt a választ kaptam tőle, hogy ő a javaslatot teljesen szükségesnek tartja és mindent el fog követni, hogy minél hamarább megvalósúljon, mert tudja, hogy milyen nagy kár származott a múzeumra.

Újból elmúlt egy esztendő és elment egy miniszter is. Egy új miniszter jött helyére. Az első kérdés volt, a mit hozzá intéztem interpellácziò formájában a budget-tárgyalás alkalmával, hogy mi lesz a törvényjavaslattal; ez nem olyan nagy dolog, gyorsan meg lehet azt csinálni; én egy nap alatt készítettem el. *(Éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)* Úgy látszik, a miniszteriumban lassan dolgoznak. Erre akkor a miniszter úr azt felelte, hogy az ellenőrző bizottság azt bizony nem fogja elfogadni, hanem a másikat igenis elfogadja, tudniillik a törvényjavaslatot. Az eredmény ugyanegy volt mindkettőre nézve, mert egyikből sem lett semmi. Tavaly augusztusban újból kérdést intéztem a miniszter úrhoz, miután az hangzott minden oldalról, hogy az országgyűlés fel lesz oszlatva, hogy hát ebből a törvényjavaslatból nem lesz-e törvény? Minthogy abban a meggyőződésben éltem, hogy talán az új házba

Digitized by Google

nem juthatok be, mondom, a bezárás előtt tehát azt a kérdést intéztem a miniszter úrhoz, augusztus hóban volt ez, kérdeztem, hogy mi lesz hát ezzel a törvényjavaslattal? Hisz mindennap pótolhatlan a veszteség a muzeumra nézve. A miniszter úr azt felelte reá, hogy hiszen talán arról, hogy feloszlatják, nincsen is szó; különben a lehető legrövidebb idő alatt beterjeszti ő is a törvényjavaslatát, hiszen munka alatt van. Bizony lassan dolgoznak abban a minisztériumban. Ez augusztusban volt, és ma februárban vagyunk és mégsem hallunk semmitsem a javaslatról. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Sok dolga van! A választásokkal volt elfoglalva!)* A kultuszminiszter úrnak semmi dolga a választásokkal. Sajnálom, hogy ezen kétrendbeli indítványomat nem létesítette már a ház, talán a miniszter úr is sajnálja a felelősség szempontjából és a muzeális kérdések körül történtek szempontjából.

Ezek különben nem tartoznak ide; talán később napirendre kerülhetnek. De most kérem a t. miniszter urat, tartsa kötelességének, hogy ezen hét éven át halasztott mulasztást mihamarabb helyrehozza. A t. házat pedig felkérem, hogy legyen áthatva attól a meggyőződéstől, hogy itt nem pártszempontról, itt kulturális intézményről van szó, nemzeti történetünk kincséről, a jelen történetének nyomairól, miket ha most el fogunk veszteni, vissza nem szerezhetünk többé soha. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Úgy mint az előbbi képviselőház két izben fogadta el indítványomat, fogadják el most önök is javaslatomat, melyet ha elejtenek, gondolják meg, mit követnek el a kultura és nemzeti intézményünk ellen, mely örök szégyenfolt fog maradni a képviselőházon. Ajánlom javaslatom elfogadását. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. képviselőház! Mindenekelőtt gróf Zichy Jenő t. képviselő úr indokolásának azon második részével kívánok foglalkozni, mely tulajdonképen ma napirendre kitűzve nincs, de a melyet a t. képviselő úrnak fel méltóztatott hozni, tudniillik a múzeumokat ellenőrző bizottságra vonatkozólag, mintha e tekintetben semmisem történt volna, sőt hogy talán úgy is nyilatkoztam volna egyik beszédemben, hogy indítványának ezt a részét nem fogadtam el, hanem másik indítványát, mely a köteles példányokról szól, elfogadom.

Gondolom, tudomással bír arról az igen tisztelt képviselő úr, — mert hiszen hozzá is elküldtem, — hogy a múzeum ellenőrzésére vonatkozólag két szabályzat-tervezetet dolgoztattam ki, melyre az ő szakértői véleményét kikértem, valamint tudja azt itt a képviselőháznak több tagja, a kik már véleményüket is beadták a napokban. De én igenis több felszólalásomban célszerűnek jelentettem ki az ellenőrző bizottság felállítását és erre nézve meg is tettem az intézkedéseket. Mondom, két szabályzat-tervezetet dolgoztattam ki. *(Egy hang a szélső baloldalon: De az csak tervezet!)*

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urat, majd megmagyarázza szavait a miniszter úr.

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: Engedjen meg a képviselő úr, én mindenekelőtt tervezetet szoktam készíttetni, azután a tervezetet szakértőkkel is megbeszélem, mert respektálom a szakértők véleményét, sőt azt is szeretem, ha a közvélemény is előbb hozzászólhat tervezetemhez, és méltóztassék elhinni, hogy elhamarkodott törvényjavaslatokkal a ház elé jönni semmiesetre sem helyes kormányzati politika. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Azt voltam bátor tehát jelezni, hogy az ellenőrző bizottság kérdésében igenis dolgoztunk és remélem, hogy rövid idő alatt az ellenőrző bizottságot is, szabályrendeletek alapján, életbe fogom léptetni. *(Helyeslés és tetszés.)*

A mi a köteles példányokra vonatkozó indítványt, tehát a napirenden levő tárgyat illeti, természetes, hogy én ezt az egész indítványt és törvényjavaslatot elvileg ugyan helyeslem, de szükséges, hogy tájékoztassam a házat az egész kérdésről, a mennyiben a benyujtott törvényjavaslat csak a kérdés egy sarkáról szól. *(Halljuk!)*

Az igen t. képviselő úr hozzám 1896. évi május 30-kán interpellácziót intézett és erre én azután azt válaszoltam, — elmondom az egész kérdésnek történetét, — hogy a mennyiben oly érettnek látom a dolgot, hogy a teljes felelősséget elvállalhatom a törvényjavaslatért, mindenesetre a legrövidebb idő alatt igyekszem a t. háznak az előterjesztést megtenni.

Gr. Zichy Jenő: Augusztusban volt!

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: Még előbb volt. Erre azt méltóztatott válaszolni, hogy: Engem teljesen megnyugtat a miniszter válasza és azt köszönettel tudomásúl veszem. Ezen időpontig tehát fel méltóztatik engem menteni a mulasztás hangoztatott vádja alól, mert hiszen köszönettel tudomásúl vette a válaszomat.

Már most az a kérdés, hogy ettől az interpellácziótól eltelt idő alatt miért nem adtam be a törvényjavaslatot. Mindenekelőtt megjegyzem, hogy az igen tisztelt képviselő úr benyujtott törvényjavaslatát már gróf Csáky Albin és báró Eötvös Loránd igen tisztelt hivatalbeli elődjeim és én is hivatkozott felszólalásomban szűkkeretűnek tartottuk, a mennyiben ez a törvényjavaslat, mely — a mint összehasonlítottam — szóról-szóra megegyezik az 1893-iki javaslattal, csak a múzeumi könyvtárnak beszolgáltatandó kötelespéldányokról szól. Nem is szólok a javaslat

Digitized by Google

konczepcziójáról, mert most nincsen a törvényjavaslatnak érdemleges tárgyalása napirenden; de különben annyit álláspontom bővebb felvilágosításául megjegyezhetek, hogy semmiesetre sem volna helyes, ha a kötelezettség minden irodalmi termékre kiterjesztetnék, mert engedelmet kérek, akkor, ha a képviselő úr szövegéből lenne törvény, akkor olyan nyomtatványok, mint értékés hitelpapirok, vonalzott ürlapok, falragaszok stb., mind kötelezőleg beszolgáltatandók volnának. Ilyen általános kötelezettséget semmi esetre sem tartanék helyesnek egy törvénybe felvenni. De az most nem tartozik ide, hogy bővebben ezen dolognak érdemével foglalkozzunk, csak jelzem, hogy a kerete szűk és konczepcziója sem olyan, a melyet általános tárgyalás alapjául, nézetem szerint, el lehetne fogadni.

T. ház! Én kidolgoztattam és már részben készen is találtam, csak átalakíttattam egy törvényjavaslatot, a mely a nyomdai termékek tudományos czélra szolgáló köteles példányainak beküldéséről szól. Ezen törvénytervezetben lehet, hogy kissé túlmentem, mert a sajtórendészeti példányon kivül három köteles példányt vettem fel, egyet a nemzeti múzeumnak, egyet a magyar tudományos akadémiának, mert ne méltóztassék elfeledni, hogy az 1840: VI. törvényczikk 11. §-a így szól: Ő Felségének megegyező kegyelmes akaratával Magyarországon és az ehhez kapcsolt részekben kinyomatott minden munkából a magyar tudós társaságot egy példány illeti; most szankczióval akarja ellátni a t. képviselő úr a múzeumi köteles-példányról szóló törvényt, erről az 1840: VI. törvényczikkről pedig teljesen megfeledkezik, — mondom tehát, egyet az akadémiának. Továbbá az illető nyomtatvány törvényhatóságának területén levő és e czélra a vallás- és közoktatásügyi miniszter által rendeletileg feljogosított múzeumnak, ilyennek hiányában pedig a törvényhatóság levéltárába lenne a köteles példány beküldendő. Ezt a harmadik köteles példányt azért vettem fel, épen tisztelettel a ház határozata iránt, a melyre nézve egy közbeszóló képviselő úrnak bátor vagyok megjegyezni, hogy igenis teljes tisztelettel viseltetem a ház határozatai iránt, mert az 1895. év márczius 29-én egy kérvényt tárgyalt a ház, a mely kérelmezte, hogy a törvényhatóság területén létező muzeumnak a törvényhatóság területén megjelenő példányokból szintén egy kötelező példány adassék, s ezt a kérvényt pártolólag adta ki nekem a képviselőház s ennek következtében, de az országos múzeumi és könyvtárbizottság mozgalmára felvettem ezt a három köteles példányt a törvény-tervezetbe.

T. ház! Ezt a törvény-tervezetet nem rejtettem véka alá, hanem közzétettem a sajtóban azért, hogy hozzászóljanak . . .

Gr. Zichy Jenő: Melyiket?

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: Ezt az én általam készített törvény-tervezetet, a mely, mint látni méltóztatik, indokolással együtt ki is van nyomatva. Azután az országos múzeum- és könyvtár-bizottságnak megküldvén, az teljes nyilvánosság mellett tárgyalta, a sajtó is hozzászólott pro és kontra s többnyire igen soknak találták a köteles példányokat. Magában ebben a múzeumi bizottságban, a melyben résztvett, az igazságügyminisztériumnak és a belügyminisztériumnak a képviselője is, és mondhatom, ennek a háznak legtekintélyesebb tagjai és a házon kivül álló szakemberek is, eltérő vélemények keletkeztek. A főbb eltérő vélemények ezek voltak: Azt mondották, hogy taxative kellene felsorolni a beszolgáltatandó nyomda-termékeket; az én törvénytervezetemben negative mondottam meg, hogy melyek nem küldendők be. Makfalvay képviselő úr, gondolom, szintén résztvett ebben a tanácskozásban. Én negative mondottam ki, hogy hivatali nyomtatványok, üzleti nyomtatványok, vonalazott ürlapok, számlák, falragaszok, műsorok, gyászjelentések nem küldendők be, szóval, próbáltam negative felsorolni, hogy melyek esnek ki a beküldési kötelezettség alól. A bizottságban az volt a nézet, hogy próbáljuk pozitive, taxative felsorolni a műveket. Ez minden esetre rendkivüli és alig megoldható követelmény.

A második kifogás volt az értekezleten, a melyen, ismétlem, a legkiválóbb szaktekintélyek vettek részt, hogy a nyomtatóktól megkivánt kimutatások nagyon terhesek, hogy ezen kellene módosítani.

Gondolom, a büntetés elévülési idejére nézve szintén kifogás tétetett, de leginkább kifogásolták, hogy ennyi köteles példányt kivánok, tudniillik három kötelező példányt; mert ezenkivül van az úgynevezett sajtó-rendészeti példány is, tehát így egészben véve négy köteles példány volna beszolgáltatandó.

Természetes, itt aztán lehet a jogczímek felett vitatkozni, hogy milyen jogczímek mellett szabad-e, méltányos az államnak köteles példányt kivánni. Kivánták az államok a köteles példányokat czenzura, felügyelet s a többi czímen, mi azonban ebben a törvénytervezetben tisztán tudományos szempontból követeljük a köteles példányok beszolgáltatását és arra bazirozva, hogy a tudományos czélra, a nemzeti irodalom mintegy összes megjelent műveinek összegyűjtését garantirozzuk, vettem fel ennyi köteles példányt.

De most a magyar könyvkereskedők egyesülete és a budapesti magyar könyv- és kőnyomdászok egyesületének főnökei egy memorandumot adtak be, hogy túlsoknak tartják a

Digitized by Google

köteles példányokat és azt kérik, hogy csak a sajtórendészeti és múzeumi köteles példányok beszolgáltatására legyenek kötelezve. Én természetesen, ha meg tudjuk oldani a tudományos czélt úgy is, hogy kevesebb köteles példányt kell beszolgáltatni, hajlandó vagyok a köteles példányok számának leszállításához hozzájárúlni.

Az ügy ily állásában tehát megfontolás tárgyává tettem azt, vajjon a sajtórendészeti példányt nem lehetne-e tudományos czélra felhasználni, hogy a sajtórendészeti példány bizonyos időn túl átengedtessék a vidéki múzeumok részére. Erre nézve tárgyalásba bocsátkoztam az igazságügyminiszter úrral. Az igazságügyminiszter úr felszólította a főügyészségeket, hogy adják tudomására, hogy a sajtórendészeti példányok kezelése miként foganatosíttatik? Megtartják-e a küldeményeket, miféle módszer szerint kezelik, mert ha a sajtórendészeti példányoknak nincs más feladatuk, mint hogy egyik vagy másik ügyészség beküldi a fegyházak könyvtárába, vagy eladják makulaturának, akkor igen természetes, hogy ha az ily sajtórendészeti példányt fel tudom használni tudományos czélra, részben az a kívánság is teljesíthető, hogy kevesebb köteles példányt kell a nyomtatóknak beszolgáltatni. Mert annyi bizonyos, hogy túlsok köteles példány beszolgáltatására a külföldi törvényhozásokban alig van példa. Az igazságügyminiszter úrral e részben tárgyalván, remélem, hogy ebben az irányban meg fogom oldani a kérdést.

Méltóztassanak elhinni, igazán a legrövidebb idő választ el attól, hogy kész törvényjavaslattal jöhessek a ház elé. Ezért az a kérésem a t. képviselőházhoz, hogy méltóztassék gróf Zichy Jenő képviselő úrnak javaslatát, úgy miként ezt annak idejében 1893-ban gróf Csáky Albin hivatal elődöm is indítványozta, a közoktatási bizottsághoz utasítani és azután a közoktatási bizottság az én törvényjavaslatommal együttesen fogná ezt tárgyalni és fog jelentést tenni a háznak arról, hogy a tárgyalás alapjául az én javaslatomat, vagy az övét tartja-e elfogadhatónak.

Még azt akarom megjegyezni, hogy ily keretben, a minőt én jeleztem, megoldani a kérdést, ez nem oly könnyű, mint a milyennek a képviselő úr méltóztatik látni, hogy hisz az ember egy nap alatt elkészítheti. Neki ez napi munka volt.

Gr. Zichy Jenő: Hát három esztendő kell hozzá?

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: Én nem foglalkozom vele három esztendeig. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, ne szóljanak közbe!

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: Azt is szemügyre kell venni, hogy most legközelebb is a német birodalmi gyűlésen egy hasonló kész törvényjavaslatot le kellett venni a napirendről, épen azért, mert ez a kérdés nem oly könnyű, nem oly egyszerű, mint a miként azt a képviselő úr látja, mert akár a taxativ, akár a negativ felsorolást fogadjuk el, az nehézségekkel jár. Úgy mint a t. képviselő úr mondja, hogy mindenféle nyomtatványokat tessék beküldeni, azután csak a múzeumról beszélni és mást kizárni, az igen egyszerű, de ebből azután kijön az az abszurdum, a mire rámutattam . . .

Gr. Zichy Jenő: Az az abszurdum, a mit mond! *(Zaj.)*

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter: Kérem tehát a t. házat, méltóztassék a képviselő úr indítványát a fentebb kifejtett föltétellel a közoktatási bizottsághoz utasítani, de azt ki kell jelentenem, hogy nem mondok le arról, hogy magam is nyújtsak be e tekintetben törvényjavaslatot. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Zichy Jenő: T. ház! *(Zaj. Halljuk!)* A t. miniszter úr . . .

Elnök: Kérem a képviselő urat, mi czímen kíván szólani?

Gr. Zichy Jenő: Egész egyszerűen felelni fogok rövid szavakkal . . . *(Zaj.)*

Elnök: Kérem érdemleges tárgyalásnak nincs helye. *(Zaj.)*

Gr. Zichy Jenő: Szavaimat kívánom megmagyarázni. *(Zaj.)*

Elnök: Tessék, de tárgyalást a házszabály abszolute nem enged meg.

Gr. Zichy Jenő: A miniszter úr tárgyalt! *(Zaj.)*

Elnök: A miniszter úr kifejtette a maga álláspontját, a képviselő úr is; további tárgyalásnak nincs helye. *(Helyeslés a jobboldalon.)* De ha a képviselő úr szavai értelmét akarja helyreigazítani, arra mindig joga van.

Gr. Zichy Jenő: Szavaimat kívánom kimagyarázni. *(Derültség. Halljuk!)* Kegyeskedjenek meghallgatni.

A t. miniszter úr azt hiszi, hogy én erőszakkal akarok itt nyakukra egy törvényjavaslatot parancsolni. Nem így van, mert három év előtt is így végeztem beszédemet, mikor a miniszter azt mondta, hogy ő neki is van javaslata *(olvassa)*: »Ha a t. kormánynak jobb, czélszerűbb törvényjavaslata lesz, én fogok annak legjobban örülni, mert czélom nem az volt, hogy minden áron törvényjavaslatot adjak be, hanem az, hogy az elv, az ügy, melyet képviselek, meg legyen óva. Engem ez vezetett és ez fog vezetni is mindig ezen kérdés tárgyalásakor,

Digitized by Google

midőn napirendre kerülve, érdemleges megvitatására több időnk lesz.« Én ezt a múltkori választ ma is adom; tárgyalni itt nem lehet, azt tudom, csak a miniszter úrnak szabad. Kérem javaslatomat napirendre tűzni, vagy a bizottsághoz utasítani. Többet nem mondhatok, *(Derültség.)* mert nem szabad!

Elnök: A ház már most két pont fölött határoz. *(Zaj.)* Kérek csendet. Kérem az indítványozó urat, most ő is figyeljen, mert méltán nagy figyelemben kivánja részesíteni indítványát. Most a szavazás van.

Az első kérdés az: Kivánja-e a ház az indítványt érdemleges tárgyalás alá venni, vagy sem? *(Igen! Nem!)* Minthogy ellentétes vélemények vannak, szavazni fogunk. Kérem azokat, kik véleményes tárgyalás alá kivánják venni, álljanak fel. *(Megtörténik. Éljenzés balfelől.)* Kivánnak ellenpróbát? *(Ellenpróbát!)* Kérem azokat, a kik nem kivánják tárgyalás alá venni, álljanak fel. *(Megtörténik.)* Már most nem tudom, hol a többség. Tessék megszámlálni a képviselő urakat.

Kérem azokat, a kik érdemleges tárgyalás alá kivánják venni az indítványt, hogy szakaszonként álljanak fel. *(Megtörténik. Lehoczky Vilmos és Lakatos Miklós jegyzők megszámlálják a felállókat.)* Most kérem azokat, a kik érdemleges tárgyalás alá venni nem kivánják, álljanak fel. *(Megtörténik. A felállók megszámláltatnak.)*

A szavazás eredménye az, hogy 43 szavazat van az érdemleges tárgyalás kitűzése mellett és 86 szavazat van az érdemleges tárgyalás kitűzése ellen. Ennélfogva a ház érdemleges tárgyalásra nem tűzi ki.

Következik most a kérvények (Irom. 76) tárgyalása.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Hatvan község kérvénye az államvasuti alkalmazottaknak községi pótadó fizetési kötelezettsége tárgyában.

Kőszeghy Sándor előadó: T. ház! A kérvényben fel van hozva, hogy az államvasuti alkalmazottak nem tekinthetők állami tisztviselőknek és így a törvénynek az a kedvezménye, mely az állami tisztviselőket a községi pótadó fizetése alól felmenti, rájuk nem alkalmazható. Mindamellett Hatvan községben az államvasuti alkalmazottak a községi pótadó alól fel vannak mentve, pedig az adófizetőknek egy harmadát képezik az államvasuti alkalmazottak. Kérik tehát ezen kedvezmény alól őket felmenteni.

A kérvényi bizottság javasolja a t. háznak, hogy a kérvény adassék ki a kereskedelmi miniszternek.

Elnök: Kiván valaki hozzászólani? *(Nem!)* A ház elfogadta a bizottság javaslatát.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Szabolcs vármegye és Szepes vármegye közönségeinek kérvényei a népoktatás államosítása tárgyában.

Kőszeghy Sándor előadó: T. ház! Két kérvény van itt, úgy mint: Szabolcsmegyéé, a mely a felekezeti iskolák azon részét kivánja államosítani, a melyek a törvény kivánalmainak meg nem felelnek, és Szepesmegyéé, a mely a nemzeti szempontokat vevén irányadóúl, az egész népoktatásnak államivá tételét kivánja.

A két kérvényt a bizottság a vallás- és közoktatási miniszternek javasolja kiadatni.

Elnök: A ház elfogadta a bizottság javaslatát.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Szeged város, Békés vármegye és Szepes vármegye közönségeinek kérvényei az 1885:XI. törvényczikk 8. §-ának módosítása tárgyában.

Kőszeghy Sándor előadó: T. ház! Az 1885:XI. törvényczikk 8. §-a értelmében ez idő szerint az a gyakorlat áll fenn, hogy ha állami tisztviselő közigazgatási szolgálatba lép át, vagy megfordítva: közigazgatási tisztviselő lép át állami szolgálatba, az ő nyugdíjigényük megszünik, mindaddig, a míg újabb alkalmazásukban 10 évet el nem töltöttek és csakis ennek elteltével éled fel újra.

A három vármegye azt kéri, hogy ezen eljárás változtattassék meg és a teljes viszonosság a törvényhatósági és állami tisztviselők közt mondassék ki.

A bizottságnak az a javaslata, hogy a kérvények a belügy- és pénzügyminiszternek adassanak ki.

Lakatos Miklós jegyző: Meskó László!

Meskó László: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nincsen semmi kifogásom az ellen, hogy a kérvényi bizottság javaslata elfogadtassék és ezek a kérvények a belügyminiszter úrnak kiadassanak, mindazonáltal egyes dolgokat leszek bátor figyelmébe ajánlani ezen kérdésnél a mélyen tisztelt belügyminiszter úrnak. *(Halljuk! Halljuk!)* Kétségtelen az, a mit itt ezen három törvényhatóság kérelmez, a mit azonban ezen három törvényhatóságon kivül kérelmeznek más törvényhatóságok is, mert csak ép a napokban volt szerencsém hallani a mélyen tisztelt miniszterelnök úrtól, hogy újabban több törvényhatóság hasonló kérelemmel járult a t. képviselőház elé; mondom, kétségtelen, hogy ez a kérelem egy régi visszásság megszüntetését óhajtja és egy oly elvnek teljes keresztülvitelére van irányozva, a mely elvet már az 1886:XXI. törvényczikk 88. §-a kétségtelenül kifejezett. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Ugyanis a mikor a törvényhozás megalkotta a törvényhatóságok rendezéséről szóló 1886:XXI. törvényczikket, akkor egyszersmind kimondotta, hogy minden törvényhatóság köteles bizonyos

Digitized by Google

záros határidő alatt nyugdíjalapot létesíteni és pedig úgy, hogy viszonosság álljon fenn az állami és törvényhatósági alkalmazottak közt. Azt hiszem, hogy vita tárgyát sem képezheti az, hogy a törvényhozás akkor — viszonosság alatt — teljes viszonosságot kivánt érteni és kivánta érteni azt, hogyha a törvényhatósági tisztviselő államszolgálatba lép át, akkor a törvényhatóság szolgálatában eltöltött egész idő beszámíttassék nyugdíj szempontjából az államszolgálatba és viszont.

Ezen teljes viszonosság elve azonban — fájdalom — mai napig sem érvényesült, nem érvényesült pedig azért, mert az állami és törvényhatósági tisztviselőkről szóló nyugdíjtörvény, a mely egy évvel régibb, mert 1885-ben kelt, a viszonosság elé akadályt gördített azzal a rendelkezésével, hogy csak azon esetben rendeli a törvényhatósági tisztviselőknek ezen szolgálatban eltöltött idejüket a nyugdíjba beszámítani, ha később állami szolgálatba lépve át, ott legalább 10 évet töltenek el. Nagyon természetes, hogy ez minden egyéb, csak nem a teljes viszonosság; *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* nagyon természetes, hogy ez a visszás rendelkezés gátat emelt az elé, hogy törvényhatósági tisztviselők állami szolgálatba lépjenek át, mert hiszen hacsak tekintélyes magánvagyonnal nem birtak, vagy ha nem akartak könnyelműeknek látszani, egyáltalában nem léphettek állami szolgálatba, azon egyszerű okból, hogy ha példának okáért eltöltöttek törvényhatósági szolgálatban 18 teljes esztendőt és állami szolgálatban csak $9^1/_2$-et, akkor így a törvényhatósági szolgálatban eltöltött 18 esztendő, valamint az állami szolgálatban eltöltött $9^1/_2$ esztendő a nyugdíj szempontjából teljesen elveszett. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Ezért én azt hiszem, t. ház, hogy legfőbb ideje van annak most, hogy ezen igazságtalanságot, ezen visszás állapotot a törvényhozás megszüntesse s azt gondolom, mégis csak furcsa egy kissé, hogy akkor, a mikor a nyugdíjtörvény a viszonosság elvét kimondja, nemcsak például az állami tisztviselők és azon tanárok és tanítókra nézve, a kik törvényhatósági vagy felekezeti, vagy egyéb más természetű tanintézetek szolgálatában állanak, hanem a mikor oly messzire megy el a nyugdíjtörvény, hogy a viszonosság elvét megállapítja nemcsak az állam alkalmazottjai s a közös intézmények hivatalnokai között, hanem hogy csak egy példát hozzak fel, azok között is, a kik az uralkodó család tagjainak magánbirtokain mint teljesen magántisztviselők vannak alkalmazva, addig az országban fontos és nehéz közigazgatási szolgálatot teljesítő törvényhatósági tisztviselők más, sokkal kedvezőtlenebb elbánásban részesülnek. Ezt nem tartom sem méltányosnak, sem igazságosnak. *(Helyes! a baloldalon.)* Megvallom, nem szeretném, hogyha a belügyminiszter úr ezen kérdés megoldását ezen jogos sérelem megszüntetését és az ezt célzó törvényjavaslat beterjesztését akkorra halasztaná, a mikor a közigazgatás általában szabályoztatni fog. Nem tartanám ezt célszerűnek azért, mert először is az időpont, a midőn az egyetemes szabályozás bekövetkezik, bizonytalan. Hiszen már úgyszólván 10 éve vannak ezek a közigazgatási reformok napirenden, a nélkül, hogy a gyökeres szabályozás bekövetkezett volna és felette fájlalnám, hogyha az a később bekövetkező közigazgatási rendezés oly általános levezető csatornának bizonyúlna, a melybe sok más üdvös kérdéssel együtt ez is betemettetnék. Hiszem és remélem, hogy az igen tisztelt belügyminiszter úr a törvényhatósági tisztviselőknek, a kik igazán úgy a mindenkori belügyminiszteriumoknak, sőt mondhatnám talán a törvényhozásnak is idáig jobbára mostoha gyermekei voltak, ezen jogos kérelmüket és érdekeiket felkarolni és orvosolni is fogja. Orvosolni azzal, hogy késedelem nélkül, talán még ezen ülésszakban benyújtja azt a pár soros törvényjavaslatot, a mely ennek a sérelemnek megszüntetésére teljesen elegendő. Magasabb szempontokkal is lehet indokolni ezen kérelmet, azzal is, hogy mindenesetre kivánatos, hogy egyrészt az állami tisztviselői kar, másrészt pedig a törvényhatósági tisztviselői kar közt bizonyos csereviszony létesüljön. Az is üdvös dolog, ha ide, a központba, a miniszteriumokba felkerülnek és alkalmaztatnak olyan törvényhatósági tisztviselők, a kik az életet jól ismerik, az életviszonyokat ott a helyszinén tapasztalhatták és ennélfogva a központban sokszor, különösen a törvényhatósági ügyekre nézve hasznavehetőbb tisztviselők lesznek, mint azok a büróban felnevekedett urak, a kik a vidék életviszonyairól, a vidék szükségleteiről helyes fogalommal igen sokszor nem birnak.

Ezeket kivánom most a t. belügyminiszter úr szives figyelmébe ajánlani. Egyébként a kérvényi bizottság javaslatát elfogadom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván még valaki szólani?

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! Csak nagyon röviden kivánok az előttem szólt t. képviselő úrnak a tárgyalás alatt levő kérvényre vonatkozólag most elmondott beszédére válaszolni, kijelentvén a magam részéről is azt, hogy nemcsak én, de a ki ebben a tekintetben épen annyira érdekelve van: a pénzügyminiszter úr teljesen osztozunk azon érvelésnek egyrészt igazságában és méltányosságában, de célszerűségében is, a mely ennek a kérdésnek olyan irányban való megoldását czélozza, mint a minőt a törvényhatóságoknak igen nagy része,

Digitized by Google

nemcsak a most tárgyalás alatt levő kérvényekben, de még ezentúl is beérkezendő, hivatalosan már tudomásomra esett kérvényekben a maguk részéről kérvényeznek.

Időpontról természetesen nem szólhatok most, mert azt be kell látnia mindenkinek, hogy itt nagy pénzügyi előkészítésről is van szó; de a kormány nem zárkózik el attól, hogy e téren a viszonyok úgy változzanak, hogy a törvényhatósági tisztviselőknek most létező sérelmei megszűnjenek. A magam részéről ily értelemben járúlok hozzá ahhoz, hogy a kérvényi bizottság javaslata elfogadtassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: A kérvényi bizottság javaslata elfogadtatott.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: »A solti evangelikus református tanító-egylet, a hevesmegyei általános tanító-egylet; a nagykükülőmegyei általános tanító-egylet; a szabolcsmegyei általános tanító-egylet és a Veszprém vidéki tanító-egylet kérvénye: az elaggott tanítóknak segélyezése, vagy nyugdíjban részesítése tárgyában.«

Kőszeghy Sándor előadó: A törvény szerint, a mint méltóztatnak tudni, bizonyos koron felül levő tanítók a nyugdíj élvezetében nem részesíttetnek és ennek következtében több felekezeti tanító-egylet azzal a kérelemmel fordúl a képviselőházhoz, méltóztassék oly értelemben intézkedni, hogy a nyugdíjtörvény előnyei ezekre az agg tanítókra is kiterjesztessenek, vagy a mennyiben ez a törvénynyel megegyeztethető nem volna, legalább megfelelő segélyezésről legyen gondoskodva. A bizottságban a miniszter úr kilátásba is helyezte, hogy egy vagy más módon lehetséges lesz az ily segélyezés és épen azért a bizottság azt a javaslatot terjeszti a ház elé, hogy a kérvény adassék ki a kultuszminiszter úrnak.

Elnök: Elfogadja-e a ház a bizottság javaslatát? *(Elfogadjuk!)* A ház elfogadta.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: »Szepes vármegye közönsége, Esztergom vármegye közönsége, Arad város közönsége, Temes vármegye közönsége kérvénye a házszabályok módosítása tárgyában.«

Kőszeghy Sándor előadó: T. ház! Szepes és Esztergom vármegyék a házszabályok oly értelmű módosítását kérik, hogy ezáltal a gyakrabban előfordúló vita túltengésnek lehetőleg eleje vétessék és ezt esetleg éjjeli ülések elrendelése által óhajtják elérni; míg Arad város és Temes vármegye Sopron vármegyének annak idejében nevezetessé vált feliratához csatlakoznak, a mely a szólásszabadságnak valamely úton-módon való korlátozását kivánja életbelép tetni. A kérvényi bizottságnak véleménye az, hogy a kérvények adassanak ki az összkormánynak.

Lukáts Gyula: T. ház! A világ összes művelt államaiban nem találunk hasonló esetet, hogy akár törvényhatóságok, akár egyesek megpróbálták volna a szólásszabadságot újabb békók közé szorítani; ez a mai szabadelvű demokratikus időszaknak egy olyan kiegészítő része, a melytől megválni, a melylyel szakítani nem lehet, sőt minden állam arra törekszik, hogy a szólásszabadságot minél inkább biztosítsa. Egy bizonyos idő óta egyes törvényhatóságoknak nem tetszett, hogy a magyar törvényhozásban az ellenzéknek egy része vagy az egész ellenzék talán erősebb kritikát gyakorolt a kormány eljárása felett, mint az előző időben. Akkor kapta magát néhány törvényhatóság és beküldte jókedvében ezeket a csakugyan nevetséges kérvényeket. Most a t. előadó úr a kor szellemével ellenkező ezen kérvényeket még talán figyelembevétel végett ki akarja adni az összkormánynak. Ez a magyar törvényhozás méltóságával ellenkezik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ha valahol volt egy kérvény, a mely minden indokolás nélkül egyszerűen a lomtárba, az irattárba volt helyezendő, úgy ez a kérvény az. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Miután már sok kérvény jutott erre a sorsra, én a bizottság javaslatával szemben indítványozom, hogy e kérvények tétessenek az irattárba. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Kőszeghy Sándor előadó: T. ház! Nem volt a kérvényekben szó a szólásszabadság határozott megakadályozásáról. A kérvények nem teljesen egy természetűek, egyik része egyáltalában a házszabályok módosítását kéri a nélkül, hogy határozottan megnevezné a módot, sőt részben egyenesen megmondja, hogy a hosszabb ülések megtartása által kivánná ezt elérni. A kérvények közül csakis egy az, a mely Sopron város kérvényéhez csatlakozik, de még abban sincs az mondva, hogy a szólásszabadság korlátoztassék, hanem csakis az, hogy a visszaélések, melyek e téren előfordúltak, megfelelő eszközzel szanáltassanak és ezeknek jövőre eleje vétessék. Ez vezette a kérvényi bizottságot, midőn azt a határozatot hozta, hogy a kérvények az összkormánynak adassanak ki.

Kérem a t. házat, hogy ily értelemben ezen határozatot elfogadni méltóztassék.

Kossuth Ferencz: T. ház! A kérvényezési jog az állampolgároknak szent joga. De a házszabályoknak módosítását kérvényezni mindenesetre messze túlmegy azon jog okszerű élvezetének határán, melylyel az állampolgárok okszerűen élhetnek. A ház önmagának ura, az állam egyik szuverén hatalma és önmaga itéli meg legjobban, hogy a házszabályokat módosí-

Digitized by Google

tani kell-e vagy nem. Oly irányban létesítendő módosítás pedig, mely a szólásszabadságot korlátozná, határozott visszaélést képez a kérvényezési jognak terén. Egész erőmmel támogatom tehát Lukáts t. képviselőtársam indítványát. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani?

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! Azok után, a miket a t. képviselő urak e kérvényekre vonatkozólag felhoztak, kötelességemben állónak tartom igen röviden néhány szót elmondani. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Méltóztatik emlékezni, midőn szó volt ezen törvényhozási cziklusban, de pár évvel ezelőtt 1891-ben a törvényhatóságok hatásköréről, hogy akkor még azt a hatáskört is, a mit az akkori törvényjavaslat körvonalozott, épen az a párt, a mely most ezt az indítványt annyira perhorreszkálja, mennyire keveslette, és hogy akkor mint a törvényhatóságoknak egyik legfőbb és legkardinálisabb jogát hangsúlyozta itt a szabad kérvényezését. Csodálkozással látom azt, hogy épen most azok az urak, a kik a szabad kérvényezésre oly annyira nagy súlyt helyeztek akkor és az alkotmányos szabadság egy rendkivüli fontos attributumának tartották, most itt egy olyan inczidensből, hogy véletlenül azoknak a kérvényeknek a tartalma nem felel meg az ő gondolkozásuknak, e fölött felháborodnak és részint irattárba tétetni kivánják, részint, a mint Lukáts Gyula képviselő úr tette, a legelitélőbb és legmegbecsmérlőbb szavakkal fordúlnak a törvényhatóságok ezen elhatározása felé.

T. ház! Én azt hiszem, épúgy mint minden egyes állampolgárt megillet, kell hogy megillessen minden törvényhatóságot is az a jog, hogy ő rá bízassék, hogy miben akar kérvényezni, és ha a kormány egy vagy más ügyben megtiltaná a törvényhatóságoknak, hogy kérvénynyel fordúljanak hozzá, meg vagyok róla győződve, hogy a legélesebb támadásoknak volnánk kitéve épen a t. ellenzék részéről. *(Úgy van! jobbfelől.)* Engedjék meg, hogy a fegyvert visszafordítsam és azt mondjam: Ne akarják az urak ezt és hagyják meg a törvényhatóságoknak kérvényezési jogát a legtágabb szabadságban. Erre nagyon is szükség van. Sajnálom, hogy épen nekem kellett a törvényhatóságokat megvédelmeznem. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ebből a szempontból nagyon kérem a t. házat, hogy a kérvényi bizottság javaslatát elfogadni méltóztassék. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Lakatos Miklós jegyző: Győry Elek!

Győry Elek: T. ház! A t. belügyminiszter úr felszólalására, mintha mi a kérvényezési jogot akarnók megtámadni abban, a midőn az irattárba helyezést javasoljuk, csak annyival felelek, hogy ha ez megtámadás, akkor a t. belügyminiszter úr a kérvényi bizottsággal és avval a többséggel együtt, a mely a legfontosabb tartalmú kérvényeknek az irattárba helyezését javasolta, mindannyiszor megtámadta a kérvényezési jogot. *(Úgy van! balfelől. Ellenmondás jobbfelől.)* Én tehát azt hiszem, t. ház, hogy oly argumentumot, a mely sokkal messzebb vág, mint a minek a bizonyítására vonatkozik, argumentumnak egyátalán nem fogadhatunk el. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A kérvényezési jogot eszünkben sincs megtámadni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* De igenis, t. ház, azelőtt Magyarországon, abban az országban, a melyet alkotmányosnak neveznek, minden esetre kell, hogy a törvényhozás kebelében legalább is — szelid szóval élve — feltünést keltsen, ha a magyar törvényhatóságok közt már vannak olyanok, a melyeknek ezen eljárása, a mikor ezt kérvényezik, tulajdonképen a legfontosabb jognak, a legnagyobb alkotmányos biztosítéknak, a szólásszabadságnak korlátozására vonatkozik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én legalább azt hittem mindig, t. ház, hogy bármi legyen önöknek a nézetük, ha erre a kérdésre kerül a sor, akkor mint egy embernek kellene felállani. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert igen helyesen mondatott: el lehet sokat venni az alkotmányból, de ha a sajtószabadságot és a szólásszabadságot korlátozzuk, vagy csorbítjuk, akkor az alkotmány épen attól a támasztéktól fosztatik meg, a mi szükséges annak a fentartására. Ha valaki e házhoz oly kérvénynyel járúl, hogy a házszabályok módosíttassanak és ott egyes dolgokat fel is említ, hogy milyen irányban módosíttassanak, méltóztassanak elhinni, hogy akkor mi épen a kérvény tartalmára való tekintettel is kötelességünknek kell, hogy tartsuk az ilyen kisérleteket a szólásszabadság ellen annyival inkább visszautasítani, mert nem egyesektől, hanem törvényhatóságoktól jönnek. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A magyar törvényhatóságoknak a múltja épen az ellenkezőt bizonyítja. Ha voltak is idők, a midőn a törvényhozás megfeledkezett sokszor legfontosabb jogairól, magyar alkotmányunknak főbiztosítékát képezte, hogy nem akadtak olyankor törvényhatóságok Magyarországon, a melyek azt helyeselték volna. És ha volnának is ott olyan tendencziák, — nem tudom, hogy vannak-e, — de hogy arra támaszkodhassanak valaha, hogy akadtak törvényhatóságok Magyarországon, a melyek már erre a térre jutottak, ezt, úgy hiszem, senkisem akarja, a ki valóságos barátja az alkotmányosságnak. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Én csak ezt akartam megjegyezni az igen tisztelt belügyminiszter úrnak az előadására. Mélyebben a kérvény meritu-

Digitized by Google

mába nem megyek be, csak annyit jelentek még ki, hogy végtelenül sajnálatosnak és Magyarország történetében nagy árnyfoltnak tekintem azt, hogy ilyen kérvények jöttek a képviselőházba. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezekre más választ adni házszabályaink szerint nem lehet, mint hogy igenis irattárba helyeztessenek, de úgy, hogy valahogy egy történetíró meg ne lássa soha. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De van még egy kérésem, ha már ennyire jutottunk. Már a múlt alkalommal, midőn a költségvetés általános tárgyalása volt napirenden, voltam bátor ráutalni arra, mennyire szükséges a legnagyobb óvatosság a kifejezések használatában. Hiszen tudjuk, hogy például annak idején Lustkandl az ő egész közjogi theóriáját a kifejezésekre alapította a nélkül, hogy azt, mi rejlik mögötte, vagy azt figyelembe vette volna, hogy azok tulajdonképen a magyar történelmi fejlődésnél fogva mit jelentenek? Igy kénytelen vagyok itt is egy kifejezés ellen felszólalni és annyival is inkább pártolom azt az indítványt, a mely az irattárba helyezést javasolja. Mi mondatik ebben? Adassék ki az »összkormánynak«. Mutassanak, t. uraim, egyetlenegy magyar törvényt, a melyben összkormányról van szó. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az 1848-iki törvényekben igenis van magyar felelős miniszteriumról szó, ha ki akarnak önök adni valamit, akkor mondják, hogy kiadjuk a kormánynak vagy miniszteriumnak, de ne hozzuk ide is az »összkormány« kifejezést és ne adjunk jövendőbeli félreértésekre okot. Ez is egygyel több ok, a melynél fogva én Lukáts Gyula t. képviselőtársam javaslatát pártolom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Gajári Ödön képviselő úr kiván szólani.

Gajári Ödön: *(Halljuk! Halljuk!)* T. ház! Készségesen megengedem azt, hogy az összkormány kifejezés csakugyan nem helyes és helyesebbnek tartanám azt, hogy ezen kérvény azon intencióhoz képest, a mint az illető határozati javaslat fogalmaztatott, a miniszterelnök útján a kormánynak adassék ki, mint az eddig is szokásos volt. Azonban ha már felszólalok, lehetetlen, hogy némely megjegyzést ne tegyek az előttem szólott t. képviselő úr nézeteire. Egyáltalában nem tartanám helyénvalónak, hogy ha egy kérvénynek kapcsán, legyen a kérvény tartalma bármily nemű, találva érezzék magukat azon kérvény tendenciája által egyesek vagy egyes pártok és a kérvényezők maguk a ház határozata által bizonyos stigmatizálásokban részesüljenek. A kérvényezési és felirati jog igazi jelentősége főleg abban áll, hogy az által a ház állandó kontaktusban lehet a közvéleménynyel, a köztudattal, a közvéleményben helyet foglaló irányokkal és áramlatokkal, és én nem húnyhatok szemet azon igazság előtt sem, hogy akkor, midőn a szólás-szabadsággal visszaélés történhetik a házban, a midőn a szólásszabadság túltengése a parlament szinvonalának alászállításával egyértelmű, hogy akkor hangok emelkednek a közvéleményben, a melyek ugyan elítélendő irányzattal — mert a szólásszabadság korlátozása semmi esetre nem lehet a szabadelvű irányzat folyománya — azt akarják, hogy a szólásszabadság korlátozását előbbre tegyék, mint azt a sérelmet, a mely beáll azáltal, hogy a szólás-szabadsággal való visszaélés következtében a parlament tekintélye sülyed. Ezt a momentumot szintén tiszteletreméltó momentumnak kell elismerni a kérvényezők intencióinak megítélését illetőleg, és ha lehet is téves azon törvényhatóságok törekvése és téves azon eszköz, a melyet a czél elérésére ők felhasználni akarnának, az még nem szolgálhat okul arra, hogy azok a törvényhatóságok itt a ház határozatával ilyen stigmában részesüljenek. Épen azért én teljesen osztozom azon felfogásban, a melyet a t. belügyminiszter úr kifejtett az imént, azon módosítással, mint t. képviselőtársam is kifejtette, hogy tudniillik a kérvények a miniszterelnök útján a kormánynak adassanak ki. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Thaly Kálmán: T. ház! Én egyidőben állottam fel, hogy hozzászóljak a kérdéshez Győry Elek t. barátommal, azonban szivesen átadtam neki a szót és ő az e kérdésben való lényegesebb momentumokat úgy kifejtette, hogy reám nézve nem marad egyéb hátra, mint konstatálni, a mit Gajári Ödön t. képviselőtársam is kénytelen volt elismerni, hogy a Győry Elek t. képviselőtársam definiciója a kérvényi bizottság definiciójánál sokkal korrektebb, az »összkormány« kifejezés semmi esetre sem fogadható el, mert félreértésekre szolgáltathatna okot és épen az önök szempontjából, a kik a 67-es alapon állnak, azt is érthetnék, hogy a Bécsben székelő közös miniszteriumok, miután azok ott Ausztriában — fájdalom — nagyon is sokszor beavatkoznak Magyarország ügyeibe. Mondom, valami ilyen abszurdum felfogásokra is vihetne ez az alkotmányunkban ismeretlen kifejezés, hogy »összkormány«. Különben ha tudom előre, hogy a t. kormány sajtója az ilyen inczidenseket, melyek egy kérvénynél, vagy bármily kisebb alkalmakkor merülnek fel és ha oly nagy fegyverrel akarnak visszaveretni, mint a mikép en a t. belügyminiszter úr mindjárt ránk vonatkozólag kimondta az anathémát, hogy mi a kérvényezési jogot támadjuk meg; mondom, tudom előre, hogy holnap kórusban fog zengeni a kormány sajtója ezen oldal ellen, hogy a sajtószabadságot, a kérvényezési jogot támadta

Digitized by Google

meg a függetlenségi párt. Pedig kijelentették itt a szónokok mindnyájan, kijelentem újra én is, hogy ha valakinek, úgy épen nekünk nem volt soha egyikünknek sem eszeágában megtámadni a kérvényezési jogot, sőt mi keltünk ki akárhányszor e kérvényezési jog mellett — erről tanuskodnak a ház naplói — lettek légyen akár egyesek, akár testületek, vagy pláne törvényhatóságok a kérvényezők.

De igaza van Győry Elek t. barátomnak abban, úgy el kell a kérvényeket rejteni, hogy irtóztató dekadenciának ne tűnjék fel, hogy a jövőkor történetírói ne találjanak rá, hogy még olyan törvényhatóságok is akadtak ez országban, a melyek a parlamenti klotürt is be akarták hozni a szólás- és sajtószabadság ellenére.

Gajári Ödön t. képviselőtársam is czélzást tett, remélem, nem erre az országgyűlésre, mert ezen az országgyűlésen alig történt valami erősebb vita, hanem az azelőttire, hogy némelyek a szólásszabadsággal való visszaélések — gondolom ezeket a szavakat használta — meggátlása végett, a melyek történtek volna, intéztek ilyen kérvényeket. Nem tudom, mikor történtek ilyen viszaélések a parlamenti szólásszabadsággal; hanem azt gondolom, hogy annyira semmi esetre sem, hogy azok a törvényhatóságokat jogosan ösztönözhették volna arra, hogy ezen kérvényeket beadják. Hivatkozom önök t. régi vezérére, a ki épen ama viharos időkben, a mikor a kormányelnöki székben ült, a mikor neki tanácsolva volt bizonyos környezeti tagok által, hogy tegyen rendszabályokat a szólásszabadság ideiglenes megrendszabályozására: ő volt az, Tisza Kálmán, a ki elleneszólt, a ki a felelősséget magára vállalni nem akarta és azt a nagy dolgot, hogy a sajtó megrendszabályoztassék, bármennyire is megtámadtatott személye, visszautasította. Ez az ő magatartása a sajtószabadsággal szemben oki összefüggésben áll a jelenleg tárgyalás alatti kérdéssel annyiban, hogy itt pláne a parlamenti szólásszabadságot akarják egyik-másik oldalról megrendszabályozni. Azt gondolom, hogy önök is csak konzequenter járnak el az önök régi vezére akkori nemes felfogásának megfelelőleg, hogy ha hozzájárúlnak nem a kérvényi bizottságnak, hanem Lukáts Gyula t. barátomnak indítványához és ezen kérvényeket, a melyek beadásának jogszerűsége ellen szó sem emeltetett, — hiszen a kérvényezési jogot mindnyájan tiszteljük, — hanem méltó helyükre: az irattárba minden tárgyalás nélkül tétessenek ezek a kérvények. Ebből a szempontból is csak konzequenter járnának el volt vezérüknek Tisza Kálmán képviselő úr felfogásához, ha elfogadnók a Lukáts Gyula által tett indítványt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza István: T. ház! Én szemközt ülő képviselőtársaimat csak röviden kívánom figyelmeztetni arra, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ma már a magyar parlament az egyedűli hely tudtommal a világon, a hol mindeddig lehetséges volt a szólásszabadságot minden korlátozás nélkül fentartani. Minden más parlamentben hozattak be a szólásszabadsággal űzött visszaélések megakadályozására hivatott rendszabályok, s ott, a hol a parlamentarizmus legerősebben össze van nőve a nemzeti élettel; ott, a hol a parlamentarizmusnak klasszikus talaja van: Angliában, a legmesszebbmenő intézkedések történtek. Szomorú kényszerhelyzet vitte bele mindazon parlamenteket, a hol szabadságszerető emberek ültek, ilyen intézkedések meghozatalába. És én azt hiszem, hogy minket is csak egy szomorú kényszerhelyzet vihetne arra, hogy e tekintetben a magyar parlament tradiczióival szakítsunk. *(Helyeslés jobbfelől.)* De ha ez a szomorú kényszerhelyzet — a mit ne adjon Isten — beállana, akkor egyszerűen avval kell tisztába jönnünk, kivánjuk-e megőrizni a parlament tekintélyét, kivánjuk-e biztosítani azt, hogy a parlament megbizatásában eljárjon, kötelességét teljesítse, és a mi Magyarországon azzal egyértelmű, kívánunk-e mint magyar nemzeti állam fenállni, és van e bennünk elég erkölcsi bátorság a visszaélések megakadályozására hivatott intézkedések ódiumát elviselni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ismétlem, hogy csak egy szomorú kényszerhelyzet vihetne minket ezen elhatározásra, és hogy mindnyájan melegen óhajtjuk, hogy ne kerűljünk bele ebbe kényszerhelyzetbe. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

És épen ezen szempontból gondoljuk meg mindnyájan, hogy a szólásszabadságot csak azok veszélyeztetik, a kik e joggal visszaélnek és kövessünk el mindnyájan, és teljes készséggel elismerem, hogy a legutóbbi időben erre minden jel meg is volt, mindent, a mi módunkban van, hogy ezen visszaélések többé elő ne fordúljanak. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ha a múltnak bizonyos jelenségei komoly aggodalmakat ébresztettek e tekintetben, és ha ezen aggodalmak nyilvánúltak már egyes törvényhatóságok kérvényezési jogának gyakorlásában, . . .

Endrey Gyula: Kommandóra. *(Zaj és mozgás jobbfelől.)*

Tisza István: . . . ebből ne vonjunk le egyéb konzequenciákat, ezért ne a kérvényezőket tegyük felelőssé, de a múltnak azon egyes jelenségeit, a melyek — bizonyára nem szándékosan — épen a korlátlan szólásszabadság fentartása szempontjából komoly veszélyt rejtettek magukban. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Ezt kívántam megjegyezni, különben hozzájárulok a kervényi bizottság javaslatához. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Digitized by Google

Polónyi Géza: T. ház! Az előbb még egészen jelentéktelennek látszó kérdés, politikai horderejűvé vált a vitatkozás folyamán. A belügyminiszter úr felszólalásakor úgy állott a dolog, hogy ezen kérdésben csak a kérvényezési jognak esztimálásáról és honorálásáról van szó, de most már továbbmennek és politikai szükségszerűséget és indokolt álláspontot találnak a t. képviselő urak a kérvényezők részéről. Már most, midőn kegyes engedelmüket röviden veszem igénybe, és ezen vitában részt veszek, azt hiszem, szerencsés leszek épen előttem szólott t. képviselőtársamat, de Gajári képviselő urat is meggyőzni arról, hogy az a két princzipium, a melyet felállítanak, téves.

A mi első sorban az előttem szólott Tisza István képviselő úr álláspontját illeti, erre nézve meg kell kérdeznem, hogy melyik állam az, a hol a szólásszabadságnak ilyen vagy amolyan mértékü korlátozását meg ne bánták volna, és a hol ez a szólásszabadság korlátozása a parlamenti tisztesség, a parlament nivójának emelésére vezetett. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Először is Angliára nézve legyen szíves nekem a t. képviselő úr megengedni, hogy a parallela nem jogos, mert Angliában nem a képviselőházi nyilvános tárgyalásokon, hanem a bizottsági üléseken dől el a kérdések sorsa, ott pedig a teljes és feltétlen és korlátlan szólásszabadság áll fenn, a mennyiben az angol parlamentben az egész ház bizottsággá szokott alakúlni. *(Zaj a jobboldalon.)*

Szőts Pál: Nagyon rosszúl tudja! Nem úgy van! *(Zaj.)*

Polónyi Géza: Megoltalmazta-e, t. ház, Angliát a szólásszabadság tárgyában hozott intézkedés a Bradlaugh-féle afférektől? Vagy méltóztassék Ausztriának parlamentjét és az ott naponként előforduló botrányokat a magyar képviselőház múltjával összehasonlítani és ki nem ismerné el, hogy a magyar parlament büszkén fogja kiállani a versenyt nemcsak az osztrák, hanem bármely más parlamenttel. Vagy vegyük Romániát. Ott, mikor behozták a szólásszabadság korlátozását, a pofozkodások a miniszterelnök és képviselők között kerültek napirendre; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* többet mondok, Franczia-ország parlamentjében magam voltam jelen a képviselőház ülésén, mikor az algiri képviselő pofozkodott egy másikkal, mert megvonták tőle a jogot, hogy a házban nyilatkozzék.

A szólásszabadságnak korlátozása tehát nem vezet a parlamenti tisztesség, a parlament nivójának emelésére. Általában ha történeti vagy jogtörténeti, vagy közjogi szempontból igaz, a mit t. képviselő úr állít — a mit e perczben nem akarok ellenőrzés tárgyává tenni — hogy a magyar parlament az egyedüli, a melyben a szólásszabadság még ilyen korlátlan mértékben fennáll úgy, a mint azt az alkotmányos institucziók biztosítják: tartsuk meg t. képviselőház, ez egyedüli büszkeségünket! *(Tetszés a szélső baloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Mi is ezt mondjuk!)*

Nem tagadom, talán jól esik ezt épen ilyenkor kontestálni, hogy én a szabadelvü pártnak múltjában két kiemelkedő mozzanatot látok. Az egyik igaz magasztosabb és méltóbb a megörökítésre. Értem a Khuen-Héderváry-féle esetet, melyet nem akarok részletesen taglalni; de akkor a magyar alkotmánynak tiszteletet parancsoló védelmezői voltak. A második dolog az, hogy habár a véderővitának szenvedélyes hullámai közepette akadtak ott is férfiak, a kik arra gondoltak, hogy a szólásszabadság korlátozásával kellene ezeket a dolgokat megakadályozni: én mégis beszéltem olyanokkal, kik e felfogást nem osztották. Fájdalom, a kire hivatkozhatnék, már nincs az élők között, de nem tehetem, hogy ne vigyem el Kemény Gábor, akkori képviselőházi alelnöknek koporsójára az érdemnek azon koszorúját, hogy néki az volt felfogása, hogy Magyarország azonnal elveszett, mihelyt a szólásszabadság és sajtószabadság veszélyeztetve van. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Ő és társai voltak azok, a kik gátat vetettek ennek az áramlatnak.

Azt mondják, hogy ez a kérvényezési jog honorálása. Engedelmet kérek, ez tévedés. Gajári Ödön képviselő úrnak az a felfogása, hogyha bár téves is egy törvényhatóság álláspontja, még sem lehet azt tenni, hogy egyszerűen repudeáljuk és félretegyük a kérvényt. Nem így áll a dolog. Hiszen csak a múltkori példára utalok; a mikor az önálló vámterület iránti kérvényt tárgyaltuk. Akkor a politikai rezon és opportunitás szempontjából kerestek okot arra, hogy a kérvényt irattárba helyezzék. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt a princzipiumot felállítani tehát, hogy egyes törvényhatóságoknak, — mert e kérdésnél lehetetlen figyelmen kivül hagyni, hogy csak sporadikus törvényhatóságokkal állunk szemben, mert a legtöbb törvényhatóság visszautasította azt az állásfoglalást, — nem lehet elfogadni, hogy mert egy törvényhatóság peticzionál: honoráljuk ezt azzal, hogy kiadjuk a kormánynak. Ez nagyon veszedelmes princzipium. Mindjárt utalok konkrét példára is.

Ha ezt az elvet elfogadják, akkor eszébe juthat egy törvényhatóságnak kérvényezni holnap például a kormányalkat megváltoztatása iránt, hogy állítsuk fel a respublikát. Ugyebár ehhez ép oly joga van, mint a fundamentális alkotmányos institucziók: a szólásszabadság, vagy a

Digitized by Google

sajtószabadság korlátozása iránt kérvényezni? Ki fogják-e adni a kormánynak? Meg fogják-e ezt tenni? Ugy-e azonnal hátat fordítanak az önök által felállított princzipiumnak, mert igen természetes, hogy a képviselőház egy ily határozattal legtávolabb menő elvi álláspontot sem foglalhat ily kérvény mellett, mely a kormányalkat megváltoztatását czélozza. Époly kevéssé teheti akkor, hogyha ily irányú tendencziái nincsenek, ha bármely alkotmányos garancziának megváltoztatásáról van szó, nem teheti azt akkor, ha a sajtó- vagy a szólásszabadság alkotmányos garancziáinak megváltoztatásáról van szó, mert lehetetlen eltagadni, hogy akkor, a midőn a képviselőház egy ily kérvényt kiadatni rendel a kormánynak, ezen határozatnak megvan az a politikai értelme, hogy habár utasítást nem tartalmaz is, de a képviselőház szolidaritást vállal bizonyos fokig ezen kérvény tendenczája és tartalma iránt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Már most önök nem akarják a szólásszabadságot korlátolni? Ez a tenór vonúl legalább végig a túlsó oldalon: mi sem akarjuk. Ez nem a kisebbség joga, hanem a nemzet igazi alkotmányos biztosítéka, hogy szólalhasson meg mindenki meggyőződésének erejével, mert a szónoklatnak az az egyedüli rendeltetése és kincse, hogy a meggyőződés erejével tudjon hatni és másokat is meg tudjon győzni. A szabad szó az az egyetlen egy biztosíték, a mely erre alkalmas módúl és eszközül kinálkozik. Ha már most önök tisztelik tradicziói azon pártnak, a melyhez tartoznak, és ha önök nem akarnak azon tendenczával, a mely, mondom, sporadikusan jelentkező törvényhatóságok elszigetelt álláspontja, politikai demonstrácziót csinálni, akkor nem tehetnek egyebet, mint ilyen, nézetem szerint téves princzipiumoktól letérve, ezen kérvény irattárba helyezését elrendelni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem akarom s nem fogom elhinni, hogy ezen kérvénynél az igen tisztelt többség álláspontjának az volna a tendenczája, hogy a házszabályok módosítását és a szólásszabadság restringálását czélozná. Ha ezt megkezdik, ám próbálják meg; ha annak a nagy többségnek, a mely önök rendelkezésére áll, az volt a történelmi missziója, hogy hatalma teljes tudatában a szólásszabadság csorbítására vállalkozzék, ám kezdjék meg, de ez a vég kezdete lesz az én meggyőződésem szerint. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Egyébként pedig azt mondom végezetül, hogy a parlamenti tisztességet s a képviselőház tanácskozásának méltóságát semmi a világon nem óvja, nem biztosítja jobban, mint a tiszta és szeplőtlen választások. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Erre az útra álljanak. Támogatom Lukáts Gyula képviselőtársam indítványát. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Pulszky Ágost: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én egyszerűen konstatálni akarom azokkal szemben, a miket Polónyi Géza t. képviselő úr mondott, hogy ebben az esetben egyáltalában nem a többség és a többség soraiból felszólalók voltak azok, a kik bármi tekintetben is demonstrálni kivántak. *(Úgy van! jobbfelől.)* Én konstatálom azt, hogy a többség részéről itt határozottan ki lett jelentve az, hogy senki a szólásszabadságot megsérteni, megtámadni, korlátolni nem kivánja; hogy mindenki azt tartja, hogy Magyarország parlamentjének különleges privilégiuma az, hogy ez az egyedüli és ezt ismétlem, ez az egyedüli az egész világon, a mely szólásszabadság korlátolása tekintetében semmi intézkedést nem látott szükségesnek meghozni és az egyedüli, a melyben a visszaélések e tekintetben nem fajúltak oda, hogy szükség lenne ilyeneket egyáltalában behozni. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Azonban nem zárkózhatunk el azon hangoktól, a melyek nem sporadikusan, hanem széles körökben emelkedtek az országban és melyek viszhangját találjuk a jelen kérvényben, hogy ha esetleg oly visszaélések történnek, a minők a múltban kisebb mértékben előfordultak, esetleg épen a szólásszabadság biztosítása, de mindenekelőtt a parlamenti kötelesség-teljesítés lehetőségének biztosítása szempontjából az alkotmány fentartását és mint Tisza István t. barátom igen helyesen mondta, a nemzeti államnak fentartását fontosabbnak tartsuk, mint bármely kérdést, mely a szólásszabadság látszata mellett a többség érvényesülésének lehetőségét és ezzel a parlamentarizmus gyökerét akarja megtámadni.

Nem tudom, hogyan appreczialja a képviselő úr a külföldi parlamentek példáját, de annyit tudok, hogy Angliában, Franczia országban és Amerikában a parlament kezében tudta tartani kötelessége teljesítésének módját. Biztosítani tudta azt, a mi mindenek felett fontos, hogy az állami teendők teljesítése lehető legyen a parlamentarizmus mellett és le tudta küzdeni azon bajokat, melyek már is anarchiával és a parlamentarizmus romlásával fenyegetnek, leküzdte azáltal, hogy a parlamenti tárgyalásokat ismét a kellő mederbe tudta terelni. Mert ha valaha ilyen, a szólásszabadság korlátozását előidéző rendszabály szükséges és életbe lép, nem gyakori alkalmazása által hat, hanem ha már létele figyelmeztetésül szolgál és igy meggátolja ezen visszaéléseket, melyek valóságos attentátumok az ország szabadsága ellen. Ezeket meg kell gátolni. Gondoskodnunk kell, hogy a parlament mindig azon határok között maradjon

Digitized by Google

a diszkussziónban, a melyek működésének hatályosságával megférnek. Ha a parlament erről minden eszköz nélkül gondoskodik önön magatartása által, akkor ily rendszabályok természetesen nem szükségesek. De ha ezt a kérvényt — mint Gajári Ödön t. képviselő úr az eredeti javaslatot igen helyesen módosította — a miniszterelnök útján kiadjuk a kormánynak: ez — mivel a kormány is meg van kötve törvényeink által arra nézve, hogyan és mikor terjeszthet elő e tekintetben intézkedést — csak azt jelenti, hogy azt a figyelmeztetést, mely ha elszigetelten is, de mégis felénk hangzik, nem akarjuk egészen siket fülekkel fogadni, hanem magunknak is, másoknak is figyelmébe ajánljuk, hogy magunk is gondoskodjunk arról, hogy ily rendszabályokra szükség ne legyen, de ha szükség lesz rá, készen találjon bennünket és a kormányt is olyan előtanulmánynyal, mely az orvoslást a körülmények által mulhatatlanul megkivánt kisebb körre utalja.

Most nem a kérdés részleteit tárgyaljuk s nagyon kár itt egyéb politikai kérdésekkel és fenyegetésekkel és a szabadelvű párt hivatására és multjára való hivatkozással, ennek a kérdésnek nagyobb fontosságot tulajdonítani. Azt hiszem, épen a kérvényezési jog tisztelete szempontjából szükséges, hogy azt kiadjuk egyszerűen a nélkül, hogy azt mondanók: ajánlólag vagy lehetőleg figyelembe vétel végett, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Az volna még csak szép! Zaj.)* hanem a kormánynak úgy, a hogy a kérvényi bizottság azt javasolta. Hiszen épen a t. képviselő uraknak, a ház túloldalán, volna érdekükben és épen ők találnák abban a legnagyobb sérelmet, ha ma a kérvényezési jog diszkreditálásával vagy a kérvényezési jog háttérbe szorításával történnék a házban bárminemű intézkedés. Az hiszem, az igen tisztelt képviselő uraknak egyáltalában nincsen érdekökben ilyenre valami tekintetben indigitációt adni, és hogy az ő részükről is minden következményektől való félelem nélkül annyival inkább hozzájárulhatnak a javaslathoz, mert hiszen ők maguk is kifejtették ismételten és példával is megmutatták a legutóbbi időben, hogy a szólásszabadság jogával való visszaélést nem kivánják érvényesíteni, hanem a parlamenti tanácskozásokat a maguk nyugalmában és méltóságában kivánják fentartani. Pártolom a kérvényi bizottság javaslatát. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Kiván még valaki szólani?

Perczel Dezső belügyminiszter: T. képviselőház! Csak nagyon röviden kivánok még a kérdéshez hozzászólani, mert állíttatott, mintha én nem tudom, micsoda kórus megszólaltatásával vetettem volna fel a felirati és kérvényezési jog kérdését. Ez, t. ház, egyáltalában nem történt más okból, és ezt az előttem szólott t. képviselő úr is állította, hogy szabadságában áll ugyan úgy egyeseknek, mint a törvényhatóságoknak a peticzionális joggal élni, de a házszabályok a háznak annyira belügyét képezik, hogy az nem esik a kérvényezési joghatás körébe. Ezzel szemben azért szólaltam fel, mert szerintem mindenhez, a mi közügy, joga van mindenkinek hozzászólni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De távol van tőlem és a kormány bármely tagjától, hogy a szólásszabadság korlátozására különleges intézkedéseket kivánna tenni. *(Helyeslés a baloldalon.)* Azonban méltóztassék meggondolni, hogy nemcsak ez az egy pont az, a melyre nézve ok foroghat fenn arra, hogy a házszabályokat módosítani kell. Lukáts Gyula t. képviselőtársam ezen kérvényben foglaltakat ne vetségeseknek tartotta. *(Ellenmondás a szélső baloldalon.)* Engedelmet kérek, szószerint azt mondotta, hogy nevetséges.

Lukáts Gyula: Úgy van!

Perczel Dezső belügyminiszter: Méltóztassék csak visszagondolni a legutóbbi öt év történetére, nem volt-e két olyan eset, és ez is csak véletlen, mert a fantázia még többet is fel tudna mutatni, a mikor a házszabályaink maguk váltak nevetségessé. Vagy nem nevetséges-e az, mikor szerdán reggel tizenegy órakor határoz a ház a felett, hogy az ülésnek kedden két órakor vége legyen-e és a szónok kedden mondja-e el a beszédét? Vagy nem nevetséges-e az, midőn egy szoborleleplezésre kap a ház meghivót és az ünnepélyt követő napon határoz a felett, hogy a meghivást elfogadja-e vagy sem az előző napra?

Nincs-e akárhány más hely, a mely nem eléggé világos a házszabályokban. Például azon intézkedést, hogy valamely kérdés fölött egyszerűen szavazással dönt a ház, sokan akképp magyarázzák, hogy a ház vita nélkül, mások pedig, hogy csak névszerinti szavazással vagy ülvemaradással és felállással dönthet egy kérdés felett. Szóval a házszabályoknak nem egy része igenis szabatosításra és módosításra szorúlna. Ne méltóztassanak azonban minden ilyen törekvést azonnal úgy tekinteni, mintha a szólásszabadságnak megrövidítésére vagy korlátozására irányúlna. Minthogy pedig az én nézetem is e tekintetben tökéletesen ugyanaz, a melyet Pulszky Ágoston és Tisza István t. képviselőtársaim is kifejtettek: szükséges, hogy itt egy rövid visszapillantást vessek nem a véderő-vitára, hanem — nevezzük meg a gyermeket a nevén — a közigazgatás államosításáról szóló törvényjavaslat tárgyalásakor 1891-ben kifejtett obstrukczióra. Ez vetette el a csiráját azoknak a gondolatoknak, a melyek itt-ott megfogamzottak, s a melyek odairányúlnak, hogy a parlament szólásszabadsága korlátoztassék. *(Zaj a baloldalon. Halljuk!*

Digitized by Google

Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.) Nézetem szerint el lehetett volna érni azt az eredményt a klotürnek akár ilyen, akár abszolut, akár relativ alakban való behozatala nélkül is, hogy hasonló obstrukczionális eljárástól a ház tartózkodjék azáltal, ha az akkori kormány ad absurdum viszi az obstrukcziót, ha nem fogadja el azt a módositványt, hogy a törvényből kétszakaszos törvény legyen és teljes konzequenczíával kitartva, 1892. szeptember 26-ig, vagyis azon napig, a míg az országgyűlés együtt lehetett volna, folytatja a tárgyalást. *(Helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások a baloldalon.)*

Meg vagyok arról győződve, hogy ha az akkori kormány így jár el, az ország lakossága nem úgy, mint a hogy ez e szerény kérvényben ki van fejezve, hanem az akkori új választások alkalmával egyhangúlag, egyértelműleg nyilatkozott volna, és azon urakból, a kik az obstrukczió mellett küzdöttek, még csak hirmondót sem küldött volna a házba. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Zaj és ellenmondás a baloldalon. Elnök csenget.)* Minthogy pedig nem fog egyhamar szükséges lenni az, hogy ennek a kérdésnek abszolut szükségéről beszéljünk: épen azért az én korábbi felszólalásomnak az volt a czélja, hogy jelezzem, hogy én távol állok attól, hogy a municzipiumoknak kérvényezési jogát bárminemű közkérdésekre nézve korlátolni akarnám, mert én azt korlátlanúl kivánom fentartani. Ajánlom elfogadásra a kérvényi bizottság javaslatát. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Okolicsányi László: T. ház! Tökéletesen egyetértek a belügyminiszter úrral abban, hogy a kérvényezési joga a törvényhatóságoknál az egyik kérdésre épúgy, mint a másik kérdésre kiterjed. Ez nem is képezheti itt vita tárgyát, de én úgy látom, hogy annak, hogy közöttünk nézeteltérések vannak, talán a legfőbb oka az, hogy ezen kérdést is pártszempontból méltóztatik felfogni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Látom ennek megnyilatkozását különösen Gajári Ödön t. képviselőtársam felszólalásában, a ki azt mondotta, hogy íme egyes egyének vagy pártok érdekeikbe ütközőnek tartják a kérvény tartalmát. Engedelmet kérek, ez a kérvény, a mely a személyes szabadság ellen elvi támadást tartalmaz, nem sérti sem az egyéneknek, sem egyes pártoknak az érdekeit, hanem az egy általános nemzeti, nagyalkotmányos érdeket támad meg, melyért egy időben az egész nemzet és a magyar törvényhatóságok a legnagyobb önfeláldozással és a legnagyobb hazafias kitartással küzdöttek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A mikor tehát azt látjuk, hogy a magyar törvényhatóságoktól ily tartalmú kérvény kerül fel az országgyűlés elé, akkor lehetetlen nem kételkednünk abban, hogy ezek a kérvények azon törvényhatóságok szabad, független elemeinek meggyőződését fejeznék ki. *(Helyeslés a szélső-baloldalon.)*

A belügyminiszter úr rá mutatott a forrásra és megnevezte azt az időt, a mikor állítólag visszaélések történtek a szólásszabadsággal, a mikor megakadályozta az ellenzék a közigazgatás államosítását. Mi igen jól tudjuk ennélfogva, hogy azt az időt követő hónapokban és években a klotür igen gyakran és mindenféle alakban fel volt vetve fenyegetésképen; hogy akkoriban a kormány komolyan foglalkozott azon szándékkal, hogy a szólásszabadságot korlátozni fogja, de nem mert egy ily nagy alkotmányos joghoz elhamarkodva hozzányúlni, hanem elő akarta magának készíteni a talajt és a magyar közéletből, a magyar törvényhatóságok életéből akar teremteni példákat, a melyekre rámutathasson, hogy íme a közvélemény kivánja a korlátozást.

Ekkor jöttek az ilyen tartalmú kérvények a képviselőház elé és az első, ha jól emlékszem, Sopron város kérvénye volt.

T. ház! Hogyha ezek a kérvények ilyen származásuak, akkor nagyon természetesnek találom, hogy Gajári Ödön képviselő úr óvakodni akar attól, hogy ezek a törvrnyhatóságok esetleg stigmatizálva érezhessék magukat a képviselőház határozata által. Azt kérdem, hogy ha Lukáts Gyula képviselőtársamnak az indítványát elfogadni méltóztatnak s a kérvényt annak tartalma s irányzatánál fogva irattárba helyezzük, vajjon stigmatizálás-e az, mikor sokkal nagyobb fontosságú kérvényeket is helyeztünk már irattárba a képviselőház határozatából?

De, t. ház, Pulszky Ágost t. képviselő úr azt mondotta, hogy volt idő a magyar parlament életében, mikor az ország szabadságát csaknem veszélyeztető mértékben történtek visszaélések a szólás-szabadság ellen. Határozottan ki merem jelenteni, hogy a szólás-szabadsággal való visszaélések által az ország szabadságát annyira nem lehet veszélyeztetni, mint a mennyire a kormány és a kormánypártnak az eljárása veszélyeztette a szólás szabadságát. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ha pedig a t. miniszter úr arra hivatkozik, hogy milyen furcsa, nevetséges helyzetek állottak elő a múlt országgyűlésen, igaz, hogy nem valami gyakran, mindössze két esetre hivatkozott: hát én azt hiszem, t. ház, nem annyira a ház szabályai az oka annak, hanem — mint annak idején mindnyájan igen határozottan megmondottuk — az, a ki a házszabályok kezelésére hivatva volt, a képviselőház akkori elnöke. *(Mozgás jobbfelől.)* A képviselőház akkori elnöke, a ki most a kormányelnöki széket foglalja el; s meglehet, hogy oly szomorú, talán nevetséges és ahhoz hasonló botrányos esetek

Digitized by Google

most már nem a ház határozataiban, hanem a kormány eljárásában fordúlnak elő. (*Tetszés balfelől. Zaj a jobboldalon.*)

A magam részéről támogatom és pártolom Lukáts Gyula képviselő úr indítványát. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Gajári Ödön: Szavaim értelmének helyreigazítása és egyúttal személyes megtámadtatás czímén kérek szót. (*Halljuk! Halljuk!*) Egyenesen annak a kijelentésére szorítkozom, hogy az előttem szólt t. képviselő úr vagy félreértette, vagy félremagyarázta szavaimat A személyes megtámadtatás czímén pedig azért szólalhatok fel, mert gyanusítólag inszinuált. Azonban mindkettőt oly jelentéktelennek tartom, hogy azokat válaszra érdemesnek nem tekintem. (*Helyeslés és tetszés jobbfelől.*)

Okolicsányi László: T. ház! Személyes kérdésben szólalok fel. A t. képviselő úr egyáltalában meg sem jelölte azt, hogy én miben magyaráztam félre az ő szavait és mi tekintetben intéztem vona ő ellene személyes támadást. Én tudtommal ezt felszólalásomban egyáltalában meg nem tettem, szavait, úgy-ahogy megértettem, törekedtem visszaadni, a személyes megtámadásnak pedig ellenében egyáltalában szükségét nem találtam. (*Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.*)

Elnök: Szólásra senkisem jelentkezik. A vitát bezárom.

Kőszeghy Sándor előadó: T. ház! Eltekintve a bizottságnak már kifejtett álláspontjától, egész röviden csak az »összkormány« kifejezésre kívánok nyilatkozni, a mely kifogásolva lett, és a kérvényi bizottságnak e tekintetben eljárására vonatkozólag annyit akarok mondani, hogy ez oly uzus, (*Felkiáltások a szélső baloldalon: Abuzus!*) a melyet a kérvényi bizottság huzamosabb időn keresztül folytatott, a t. ellenzék ezen a kifejezésen, ismételten hallva azt az előadói székből, fenn nem akadt. Megengedem, hogy a kifejezés nem helyes, s a bizottság nem fog attól elzárkózni, hogy ezt jövőre ne használja. Csak meg kívántam jegyezni, hogy a bizottságot e tekintetben valami különös mulasztás nem terheli.

Elnök: Következik a szavazás. Először a bizottság javaslatát fogom szavazás alá bocsátani, azután az ahoz legközelebb álló javaslatot, Gajári Ödön javaslatát; természetesen, ha ezek egyike sem fogadtatik el, következni fog a Lukáts Gyula képviselő úr indítványa. Még azt is megjegyzem, hogy ha akár a bizottság, akár a Gajári képviselő úr indítványa fogadtatnék el, akkor Lukáts Gyula képviselő úr indítványa elesett. (*Felkiáltások balfelől: Halljuk az indítványokat!*) Azonnal fel fognak olvastatni; de úgy gondolom, a bizottság indítványa ismeretes: kiadatik az összkormánynak. Tessék az indítványokat felolvasni.

Lakatos Miklós jegyző (*olvassa Gajári Ödön és Lukáts Gyula indítványait*).

Elnök: Kérem azokat, a kik a bizottság javaslatát elfogadják, álljanak fel. (*Felkiáltások: Senki!*) Nem fogadtatott el.

Kérem azokat, a kik Gajári Ödön indítványát elfogadják, álljanak fel. (*Megtörténik.*) Többség. A ház Gajári képviselő úr indítványát elfogadta. Ennélfogva Lukáts Gyula indítványa elesett.

T. ház! Elérkeztünk a határhoz; a hátralevő kérvények szabály szerint a jövő szombati ülésen fognak tárgyaltatni. Mielőtt az interpellácziókra rátérnénk, Fenyvessy képviselő személyes kérdésben kér szót. (*Halljuk! Halljuk!*)

Fenyvessy Ferencz: T. képviselőház! Személyes kérdésben voltam bátor a t. elnök úrtól szót kérni, a ki a házszabályok alapján volt kegyes azt nekem megengedni. Azon t. képviselőtársaim, a kik a ház tegnapi ülésének végén jelenvoltak, talán pártkülönbség nélkül tanuságúl szolgálhatnak arra nézve, hogy az én tegnapi közbeszólásom épúgy, mint az abból egy perczre kifejlődött szóvita minden inkább akart lenni, mint valami borzasztó személyes sértés, vagy Polónyi Géza t. képviselő úr szerint az ő személyét illető súlyos vád és megtámadtatás

T. ház! Mi volt az én közbeszólásom? Midőn Pichler Győző t. képviselőtársam azt állította, hogy itt Budapesten az uzsorások és pénzágensek, ha bajba kerülnek, elszaladnak egy fiskálishoz, a ki rendezi az ügyeket, ekkor azt szóltam közbe, illetve azt kérdeztem, hogy ki az az ügyvéd, talán Polónyi? Nem lehet tagadni, — s a t. képviselő úr legkevésbbé fogja tagadni, — hogy őt szokták meg leginkább látni ilyen kriminális ügyekben ügyvédnek; tehát nem áll az, a mit a t. képviselőtársam rámfogott, hogy én azt állítottam volna, hogy ő az ügyvédje a pénzágenseknek és uzsorásoknak kriminális ügyekben. De ha állítottam volna is, abban sem volna ránézve valami roppant súlyos vád és megtámadtatás, a mint itt egy klasszikus tanura vagyok bátor hivatkozni: magára az igen t. képviselő úrra, a ki ugyancsak mai beszédében azt mondotta, hogy igen tiszteletreméltó férfiak nem látják állásukkal inkompatibilisnek, ha védelmezik az uzsorával vádolt embert, vagy pénzágenst. Én csak arra voltam kíváncsi, hogy Polónyi Géza képviselő úr ezen tiszteletreméltó férfiak közé tartozik-e vagy sem. Most azt állítja, hogy ő nem tartozik ezen tiszteletreméltó férfiak közé. Nagyon szívesen tudomásúl veszem. (*Derültség jobbfelől.*)

De t. képviselőtársam felhasználta az alkalmat, és igazán kissé személyes vádnak jellemezhető megjegyzést tett egy jobb sorsra érde-

Digitized by Google

mes szerencsétlen vállalattal szemben, a melynek én voltam a tiszteletbeli igénytelen elnöke, vagy a mint ő magát kifejezte, a pádishaja. Hát hiszen dehogy voltam az, tisztelt képviselő úr. Ha érdemes lett volna, nem maradtam volna egész nyáron odahaza Pápán, hanem itt maradtam volna, talán vele együtt, a Lágymányoson; legfölebb négyszer voltam azon a mulatóhelyen és mert csak négyszer voltam ott, szavamra mondom, most hallottam először, hogy Pain-nek tűzijátéka alkalmával valami sebesülések történtek ott. De hogy jövök én ahhoz, hogy tőlem kérdi a t. képviselő úr, hogy miért nem tett a rendőrség jelentést a lapokban? Én nem tudom. Ez iránt tessék a rendőrséghez folyamodni.

Még azt monja a t. képviselő úr, hogy az én igénytelen közbeszólásom rossz vért csinált a t. kollégáimnál. Nagyon sajnálnám, igazán restelleném, mert ilyen ildomtalannak lenni mégsem akarnék. De itt van egy kasszikus tanú, az Országgyűlési napló, a mely azt mondja a közbeszólásom után: »Derültség jobbfelől.« No hát, t. képviselőház, ha ilyen rossz vért csinálok a barátaimnál, ők sem haragusznak miatta, de ön se haragudjék, t. képviselő úr. *(Derültség jobbfelől.)*

Polónyi Géza: T. képviselőház! Az elmondottakra személyes kérdés czímén kötelességem és jogom röviden felszólalni. Az én álláspontom az, hogy a parlamentben az egyéni becsületet tréfálkozás tárgyává tenni nem helyes dolog. *(Zaj jobbfelől.)* A t. képviselő úr hozzá egyenesen intézett felszólításonra a konstantinápolyi kedélyeskedéssel akart kitérni az elől a tény elől, hogy én felszólítottam: bizonyítsa, a mit állított a képviselő úr. Fel kell tennem, hogy akkor, mikor közbeszólását mondotta, az lehetett talán egy inczidentális, talán mondjuk — nem akarom vele sérteni — megfontolás nélkül odavetett közbeszólás, de a midőn másodszor felszólalt, és azt mondta: Mert én egyszerűen azt a praktikus kérdést intéztem hozzá, már mint Pichler képviselő úrhoz, hogy ki volt hát az az ügyvéd, a kihez az ő általa itt felemlített rovott előéletű urak és hölgyek tanácsért folyamodtak, mikor a rendőrség hatalmába kerültek: azzal gyanusított meg engem a t. képviselő úr ország és világ előtt, hogy uzsorások, pénzágensek, rovott előéletű hölgyek és urak folyamodnak tanácsért hozzám akkor, a mikor a rendőrség karmai közé kerülnek. Erre én nem azt mondtam, mint a t. képviselő úr, a ki most is vicczelődve a tiszteletreméltóság tekintetében akar kivételt statuálni, hanem azt mondottam, hogy a ki parlamentben ily komoly vádat emel, . .

Fenyvessy Ferencz: Dehogy vád, semmi vád!

Polónyi Géza: . . . ha igazmondásának egy csepp erőt vagy súlyt akar tulajdonítani, elő fog állani azzal, hogy legalább egyetlen egy esetet az életből felhozzon; mivel pedig ilyet felhozni a t. képviselő úr nem tudott, sokkal helyesebben teszi, ha Konstantinápolyban marad a moráljával. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Elnök: Következnek az interpellácziók. Horánszky képviselő urat illeti a szó.

Horánszky Nándor: T. képviselőház! Mivel az ügy, a melyre vonatkozólag az igen tisztelt miniszterelnök úrhoz interpellácziót szándékoztam intézni, annyira fontos, hogy azt részletesebben ki kell fejtenem, s mivel erre az idő nem elegendő, csak jelezni kívánom azt, hogy ez alkalommal és e perczben az interpellácziótól annál inkább elállhatok, mert a legközelebbi tárcza különben is alkalmat fog nekem szolgáltatni — Fiuménál, — hogy szóljak arról a fontos kérdésről, melyben interpellálni óhajtottam. Ezúttal interpellácziómtól elállok.

Elnök: T ház! A hétfőn délelőtt 10 órakor kezdődő ülés napirendjére a kereskedelmi tárcza költségvetése tűzetik ki, kapcsolatban az aldunai Vaskapu-szabályozás költségelőirányzatával. Elfogadja a ház? *(Elfogadjuk!)* Elfogadtatott. Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 30 perczkor.)

Digitized by Google

43. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi február hó 8-án, hétfőn,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felirat és kérvény bemutatása. — Pénzügyi bizottság jelentése az ezredéves kiállítás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. — Felszólalások személyes kérdésben. — Költségvetés 1897-re, kereskedelmi tárcza. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: B. Dániel Ernő, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Lehoczky Vilmos, a javaslatok mellett felszólalók jegyzékét Molnár Antal javaslatok ellen felszólalókét Lázár Árpád jegyző urak vezetik.

Kérem hallgassák meg a múlt ülés jegyzőkönyvét.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa a február hó 6-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e észrevétel a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Észrevétel nem lévén, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom Szeben vármegye közönségének feliratát az állami és törvényhatósági tisztviselők nyugdíj-ügyének egységes rendezése iránt.

A kassai hirlapírók egyesületének Molnár Antal képviselő által beadott kérvényét a magyarországi hirlapírók után Ausztriában szedett bélyegilleték megszüntetése iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Molnár Antal jegyző: Pulszky Ágost, a pénzügyi bizottság előadója!

Pulszky Ágost előadó: T. ház! Van szerencsém az ezredéves országos kiállítás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában a pénzügyi bizottság jelentését (Irom. 98) beterjeszteni és a t. házat arra kérni, hogy azt kinyomatni, szétosztatni és az osztályok mellőzésével közvetlenül a kereskedelmi tárcza költségvetésének tárgyalása után tárgyalásra kitűzni méltóztassék.

Elnök: A beadott jelentés kinyomását és szétosztását a ház elrendeli, s egyszersmind elhatározza, hogy ez közvetlenül a kereskedelmi tárcza költségvetésének befejezése után napirendre tűzetik.

T. ház! Zmeskál Zoltán képviselő úr Lehoczky Vilmos képviselő úrnak a január 29-én tartott ülésben mondott beszéde folytán személyes megtámadtatás czímén kér szót. Miután az ügy napirenden nincs, a személyes megtámadás és az arra való felelet, illetve az az ellen való védekezés, miután a képviselő úr távollétét igazolta, csak mint napirend előtti felszólalás engedtetik meg. Én ezt megengedhetőnek tartom és felhívom a képviselő urat, tessék ilyen körben szólani.

Zmeskál Zoltán: T. ház! Magánügyeim elintézése miatt haza, legújabban pedig súlyos betegen fekvő fiam betegágyához Bécsbe szólíttatván, sajnálatomra a január 29-én tartott ülésen nem vehettem részt, mely alkalommal Lehoczky Vilmos t. képviselőtársam, úgy azon pártot, melyhez tartozni szerencsém van, mint

Digitized by Google

személyemet olyan méltatlanúl támadta, mondhatnám rágalmazta meg, hogy én, kinél a hazafiság nem kenyérkereset, azt szó nélkül nem hagyhatom.

A ki engem zsenge koromtól kezdve ismer és gondolom, hogy Lehoczky Vilmos képviselő úr szintén ismer mint szomszéd, az kénytelen bevallani, hogy én a haza érdeke ellen soha a legkevesebbet sem vétettem, sőt ellenkezőleg, mondhatom, tőlem telhetőleg az exponált nemzetiségi vidékeken gyakran súlyos viszonyok között harczoltam, a miről, meg vagyok róla győződve, hogy a közvélemény tájékozva is van és harczoltam akkor, midőn t. képviselőtársamnak hazafiságát még csak dajkálták. És bár elismerem, hogy valamint egyikünk sem teljesítette mindenütt, mindenben és mindig ez irányú kötelességeit, és így talán látszólag én sem, de a t. képviselő úrtól hazafiságot tanúlni még sem fogok.

Azok a támadások tehát, melyekben jónak látott engem részesíteni, természetesen nagyon fájnak.

Szerettem volna erről hosszabban beszélni és a t. túloldali, különösen felvidéki képviselő urak némely tettére rámutatni. Fájdalom, nem tehetem.

És így csakis a t. képviselő úr által a január 29-én előadottakra szorítkozva, méltóztatnak megengedni, hogy az illető passzust felolvassam. A t. képviselő úr a többek közt ezeket mondja *(olvassa)*: »A stubnyai — rektifikálom ezt, mert nem a stubnyai, hanem a szucsányi — választókerületnek egyhangúlag megválasztott képviselője vagyok és nem is azért lettem egyhangúlag megválasztva, mert a néppárt nem akart jelöltet állítani, de mert az ottani választóközönség a néppártot abszolute nem akarta ott látni se. De arról biztos tudomásom van, — be tudom bizonyítani, — hogy a szucsányi esperes, Paulovics József házánál Zmeskál Zoltán, a néppárt tagja, épen azokkal, kiket az egész Magyarország olyanoknak tart, mint a kik azoknak a törekvéseknek a zászlóvivői, a melyek szerint a panszlavizmust definiálni méltóztatott, többször tanácskozott; ott volt Mudrony, ott volt Hurbán, Pietor, Csajda Dula. (Felkiáltások jobbfelől gyalázat.)«

Mindenekelőtt rektifikálnom kell t. képviselőtársam állítását, mert azon értekezleten, melyről szólok, nem voltak jelen Hurbán, Csajda és Dula. De igenis ott volt Mudrony, Pietor és Polereczky András. *(Felkiáltások a jobboldalon: Elég ez!)*

A néppárti iroda az egész vonalon szervezte a néppártot kerületenként. Mint másoknak, úgy nekem is kijutott tizennégy a kerületek közül, melyeket azután én szerveztem. Igy többek között a nagyon kényes természetű túróczi kerületek is nekem lévén beosztva, a szucsányi értekezletre Rakovszky István t. képviselőtársammal jelentünk meg augusztus 10-én. Az első értekezleten kivülem és Rakovszky István barátomon kivül jelen voltak még Paulovics czímzetes kanonok, Cserey Emil, Bátor Mátyás és Hiadlovszky József. Meg vagyok róla győződve, hogy t. képviselőtársam, kivéve tán — ha úgy gondolja — engem, a többit mind tizenhárompróbás hazafinak tartja maga is, mert egyetlen egyre sem lehet ezen irányban a legkisebb botlást is rásütni.

Ezen az értekezleten szerveztetett a néppárt a szucsányi kerületben, akkor Paulovics czímzetes kanonok ezt mondta: Én Mártonban lévén, találkoztam Mudronynyal, Pietorral és ezek oda nyilatkoztak, hogy a mennyiben az értekezlet képviselőjelöléssel is foglalkoznék, ők, ha báró Révay Gyula a jelöltséget elfogadná, azon értekezleten, a hol e jelölés határoztatik, szívesen résztvennének. Megbiztuk hát Paulovicsot, hogy beszéljen ezekkel az urakkal, hogy a 23-iki értekezleten nyilatkozhassanak. Ez alkalommal azután meg is jelentek az általam nevezettek, de kijelentették, hogy mivel a tót nemzetiségűek a többi magyarországi nemzetiségekkel szolidaritásban állnak, nélkülök semmiféle programmhoz nem járúlhatnak és csakis báró Révay Gyula jelöltetéséhez járúlhatnának hozzá. Mi is konstatáltuk, hogy velük szemben nem helyezkedünk politikai álláspontra és kizártnak tartjuk, hogy ez szóba is kerüljön. Erre azután elhatároztatott közakarattal, hogy báró Révay Gyula fel fog szólíttatni a jelöltség elfogadására, de ő azt visszautasította s ennek köszönheti t. képviselőtársam, a mivel eldicsekedett, hogy egyhangúlag választatott meg.

Ezek a száraz tények. Czimborálást, kaczérkodást, paktumot ebben elfogulatlanúl ítélő ember nem láthat. Paktumok csak a do ut des alapján képzelhetők, nekünk kellett volna tehát ő nekik konczedálnunk, s viszont ismét nekik velünk szemben engedniök, pedig ilyesmi mindkét részről ki volt zárva, mert a tót nemzetiség azzal, mit mi konczedálhatnánk, nincsen megelégedve, mi pedig viszont többet nem adhatunk. *(Úgy van! a baloldal hátsó padjain)*

Ezzel, úgy hiszem, igazoltam álláspontomat és megnyugtattam jelen nem lévő t. képviselőtársamat, Polónyi Gézát is, a ki nyomban a képviselő úr után ez ügyben szintén felszólalt. Tudnék én is adatokat felhozni, pedig épületeseket, ha megengedik, melyektől aztán t. képviselőtársamnak és a túloldalnak fog a feje beleszédülni.

Elnök: Kérem, tessék a személyes kér-

Digitized by Google

déshez tartani magát. Itt új adatoknak és vádaskodásoknak nincs helye.

Zmeskál Zoltán: Meghajlom az elnök úr figyelmeztetése előtt, de kijelentem, hogy csak azért, mert az elnök úr így kívánja. De hát így nem leszek képes az adatokat semmi képzelhető czímen felhozni, mert ha megtenném, újból az elnök úr azon figyelmeztetését vonnám magamra, hogy ez nem a tárgyhoz tartozik, s így előáll egy circulus vitiosus, a melyben nyargalhatok, de ki nem bontakozhatom soha. *(Derültség.)* Nem marad tehát más hátra, mint hogy gondoskodjam arról, miszerint a képviselő úr inszinuácziói úgy a néppárt mint részemről újból is visszautasítva, azt, a mit ma el nem mondhattam, a t. képviselő urak holnap a lapokban olvashassák. *(Helyeslés a baloldal hátsó padjain.)*

Lehoczky Vilmos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az előttem szólott t. képviselő úr azt mondja, hogy megrágalmaztam. *(Halljuk!)* Hát én azt nem tettem; én száraz tényeket *(Mozgás a szélső baloldalon.)* soroltam elő. *(Úgy van! jobbfelől. Halljuk!)* A száraz tények, melyeket én elősoroltam, csak annyiban változtak most, hogy nem mindazok vettek ez értekezleten részt, a kiket én fölhoztam, de részt vett ott Mudrony és Pietor.

Hát én elhiszem azt, a mit a képviselő úr mond, hogy ott paktum ilyen alakban, hogy egymást támogassák, az én tudtommal sem történt; de hát miért jöttek ott össze? *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Én azt tartom, hogy nem egymás szerelmes szemeit kedvéért. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek!

Lehoczky Vilmos: . . . Hanem mivel fölemlítette a t. képviselő úr, hogy a nemzetiségiek mit csináltak, hogy ők a passzivitást kimondták, legyen szabad, miután ez evvel a személyes kérdéssel összefügg, pár szóval ezt is megmagyaráznom. A »Narodne Noviny« a választásokat megelőzőleg egy vezérczikkben és quasi egy felkiáltványban figyelmeztette a nemzetiségieket arra, hogy a passzivitást *(Zaj a baloldal hátsó padjain.)* a Budapesten tartott nemzetiségi konferenczia alapján megtartják, de azon esetben, hogyha valahol fel fog lépni a néppárt, az ő embereiknek azt ajánlja, hogy a néppártiakra szavazzanak, mert e párt áll az ő álláspontjukhoz legközelebb. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Ezt akartam megjegyezni; a többire vonatkozólag pedig, miután bekeverte a t. képviselő úr egyuttal egy itt nem lévő személyiségnek, a b. Révay Gyulának igen tisztelt személyiségét: én kijelenthetem, hogy b. Révay Gyula, a ki általam igen tisztelt személyiség, épen azért nem fogadta el ezen jelölést, mert egyrészt néppárti programmal nem akart föllépni, másrészt nem akart föllépni a nemzetiségiek segítségével, hogy ott a vármegyében a magyar elemet megbontsa. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Zmeskál Zoltán: T. képviselőház!

Elnök *(csenget):* Mit kíván mondani?

Zmeskál Zoltán: Csak annyit, a mennyit t. képviselőtársam mondott, eltérve a tárgytól.

Elnök: Csak szavai értelmét magyarázhatja.

Zmeskál Zoltán: Szavaim értelmének megmagyarázása czéljából kérek szót. A mit a t. képviselő úr b. Révay Gyulára vonatkozólag felemlített, azt tudniillik, hogy miért utasította ő vissza a jelöltséget, arra nézve, ha megbízta öt, ez a kettőjük dolga.

Elnök *(csenget):* Kérem, ez nem tartozik a dologhoz.

Zmeskál Zoltán: Bocsánatot kérek, Révay Gyula ide tartozik! *(Derültség.)*

Elnök: Figyelmeztetem a képviselő urat, hogy elvonom a szót, ha nem szorítkozik szavai értelmének helyreállítására és állításának megmagyarázására.

Zmeskál Zoltán: Egyszerűen azt jelentem ki, hogy birom b. Révay Gyulának levelét, a melyben egy szóval sem említi azon okozat, a melyeket t. képviselőtársam felhozott, de betegségére hivatkozik. Semmi panszlavizmusra!

Elnök *(csenget):* Következik a napirend szerint a kereskedelemügyi tárcza (Irom. 49) tárgyalásának folytatása.

Molnár Antal jegyző *(olvasa):* Központi igazgatás. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 1. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 1. czím. Kiadás, személyi járandóságok 496.425 frt.

Ferlitska Kálmán: T. képviselőház! Valamint többi mélyen tisztelt képviselőtársaim, a házban való felszólalást én sem tekintem végczélnak, hanem egyszerűen eszköznek, a melylyel még korlátolt erők mellett is valamely jó ügynek többé-kevésbbé használni lehet. *(Halljuk! Halljuk!)* Ne is méltóztassanak tehát bennem szónokat keresni: mert ezen egyéni attributumra én igényt egyáltalán nem tartok és nem is tarthatok, hanem egyszerűen egy igénytelen embert, az országos képviselőt, a ki képviselői kötelességének korlátolt erők mellett is, úgy a hogy, de lehető jó akarattal eleget tenni igyekszik. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* s ezen irányzat kegyesen leendő méltánylása mellett mély alázattal kérem a t. házat, miszerint csekélységemet elnéző és jóakaratú türelmével egy kevés időre megajándékozni méltóztassék. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mély tisztelettel van szerencsém előrebocsátani, hogy felszólalásomban röviden kiterjeszkedni kívánok a kisipari szövetkezetek és a fegyenczipar kérdésére, valamint az ipartestületek intézményére. Magát a tárgyat és az ezzel kapcsolatos fontosabb kérdéseket magasabb po-

Digitized by Google

litikai szempontokból nem érintem, mert úgy gondolom és úgy hiszem, hogy e tekintetben sokkal hivatottabb, sokkal avatottabb férfiak fognak majd síkra szállani. Nem akarok a t. ház kegyes szine előtt mint valami új nagy felfedező tűnni fel azon kijelentésem által, miszerint hazánkban a legutóbbi évtizedek folyamán a kisipar helyzete felette válságossá vált. Ez, fájdalom, nem ujság, de nem is régi keletű valóság. A ki a kisipar helyzetével és a kisiyarosokkal a gyakorlati élet mezején csak futólag is foglalkozott és párhuzamba állítja, ennek nem is oly régeni múltját újabbkori jelenével, már az első pillanatra kénytelen beismerni, hogy a kis ipar több azelőtt nagyon is jelentékeny iparág terén csaknem a teljes elkallódás, az elzüllés lejtőjéhez jutott. Ennek okát igen sokan a megfelelő ipari protekczió hiányában és a nálunk sajátszerűen fenforgó kettős forrású merkantilizmus tényében és hatásában keresik. És valóban oktalan, sőt egyenesen káros önámítás volna tagadni, miszerint adott viszonyaink közt ez ideig az ipari protekczió nem érvényesülhetett hazánkban oly mértékben, mint a minő mértékben érvényesülve az ipari érdekeknek megfelelt volna.

Nem vitatom bővebben a megfelelő iparvédelem hiányára fektetett vád alapos vagy alaptalan voltát; egyet azonban teljes bizonyossággal vélek állíthatni, és ez az, hogy a kisipar hanyatlásának az iparvédelem hiányán kivül még oly forrása és okai is vannak, melyek tisztán nemzetközi természetűek. Ilyen a villany és a gőz egyfelől és a tőke összpontosúlása meg annak domináló hatalma másfelől. A mi a villanyt és gőzt illeti, az ma már világuralomra jutott, annak domináló hatalma alól magunkat többé ki nem vonhatjuk. Másképen áll a dolog a tőkével; mert habár azt nemzetgazdasági szempontból mindnyájan nagy örömmel és szivesen látjuk, a nélkül azonban, hogy abba egyoldalú, abszorbeáló hatása folytán a kisipar érdekei szempontjából túlságosan szerelmesek lehetnénk, mert kétségtelen tény, hogy az a kisiparnak ma a legnagyobb ellenlábasa, mit a féltékenység és az önzés alapján csak oly ember tagadhat, a ki maga is valamely nagy tőkének szerencsés birtokosa, vagy legalább is uszályhordozója. A tagadással pedig az ügynek szolgálatot nem tesztünk, mert a baj, ha van, nyiltan és őszintén fel kell tárni s a diagnózist ehhez képest őszintén megállapítani, hogy azután a megfelelő gyógyszert annál sikeresebben lehessen alkalmazni.

A tőkeösszpontosúlás szülte mizériákon társadalmi életünk jelen alakzata mellett destruktiv rendszerrel természetesen nem segíthetünk, mert hála a jó istennek, Proudhon, Engels, Marx, Lassalle s a többi szoczialisták és kommunisták álmainak megvalósításától még távol állunk, de korlátolhatjuk annak visszásságait megfelelő reakczionárius rendszerrel vagyis azon rendszerrel, mely azon tételben nyer kifejezést, hogy: szeget szeggel. Ezen szempontból csak a leghálásabb érzelmekkel fordulok a miniszter úr személye felé, a ki a kisiparosok táborába szállott akkor, midőn a kisipari asszocziácziók eszméjét felkarolva az eszmének állami támogatás mellett is érzékelhető alakot adni igyekszik, ambiczióját és tennivágyását nem is érvényesítheti szebb, illőbb és megfelelőbb helyen, mint azon, a melyen jelenleg a kisiparos áll. Kettős hasznot tesz ezzel a hazának: anyagi és erkölcsi értelemben. Anyagi értelemben támaszt nyújt egy csak nem is oly régen hatalmas, ma azonban már komoly veszélyben forgó nagy társadalmi osztály lételének; erkölcsi értelemben pedig magának a hazafiság eszményének, mert akárki akármit is mondjon, de csekélységem, a ki értéktelen életemet, habár szerény eredménynyel itt is, ott is különböző iparegyesületek szervezése és vezetése körül töltöttem el, azt tapasztaltam, hogy az iparososztály a hazafias érzelmeknek leglelkesebb, legönfeláldozóbb, mondhatnám sokszor fanatikus ápolója s hogy e téren még a földmíves osztálynak is ő a vezércsillaga. Hogy a hazafias érzelmeknek fanatikus ápolója, a hazafias érzelem értékéből mit sem von le, mert úgy tudom, hogy a hazafias érzelem azon érzelmek körébe tartozik, a melyben még a tálcsapongás is, ha némely esetben nem is opportunus, de mindenesetre tiszteletre méltó és nagyértékű dolog. A magyar társadalmi élet ezen nagy és komoly veszedelemben forgó osztálya magasabb ethikai szempontokból is megérdemli azt, hogy a törvényhozó testület minden egyes tényezője mint egy test és lélek tegye helyzetét magáévá, már csak azért is, mert megdönthetetlen igazság, hogy az erkölcsi és anyagi elzüllés egymással ikertestvérek, hogy az erkölcsi elzüllés, rendszerint a legnemesebb emberi érzelmeket és ezek közt a hazafiság érzelmét is zsákmányúl szokta ejteni, a mi oly veszedelem, a mely ellen kellő erővel és elég éles fegyverekkel nem is küzdhetünk. Utóvégre is ezen társadalmi osztály megérdemli ezt egyéb szempontból is, mert nem saját hibája és mulasztása következtében jutott a pusztulás lejtőjére, hanem egy valóban korszakot alkotó nagy közgazdasági és társadalmi átalakulás következtében, a melynek devasztáló hatását egyedül az államhatalom van hivatva paralizálni, mely irány és feladat ellen talán nem volna okos dolog azon fegyverrel vágni vissza, hogy az államhatalom nem lehet hivatott mindenféle elzüllött vagy fenyegetett exisztenczíát támogatni, mert az iparososztály a maga jelentőségénél fogva az álladalom fogalmának köz-

Digitized by Google

vetve egyik alkatelemét képezi, tehát az államhatalom abban csak önmagát méltatja.

Ha e hazában széttekintünk, mindenütt megdöbbenéssel fogjuk tapasztalni, hogy a kisipar igen sok és nagy jelentőséggel biró iparág terén, a melyek valamikor sok ezer jó magyar embernek adtak becsületes munkát és tisztességes exisztencziát, csaknem a teljes elzüllés küszöbéhez jutott. És nézzük, hova lettek képviselőik? Képviselőik ellepték a különféle köz- és magánhivatalok előszobáit, a különféle fegyházak és börtönök őrszobáit, ellepték a kapuk alját, sőt ellepték azt az utat is, a' melyről a belügyi tárcza tárgyalása alkalmával Székely György t. képviselőtársam oly lelkes szavakban említette meg: ellepték azon utat, a mely Amerika felé vezet, sőt ellepték azon tereket is, a melyeket Visontai Soma t. képviselőtársam szép beszédében említett, s melyeken a munkátlanok ezrei már nem a circensesért, hanem csak panemért aggodalomkeltő módon zajonganak. Méltóztassanak megfigyelni a magyar hivatali szolgák biografiáját és meg méltóztatnak győződni arról, hogy azok kontingensét túlnyomóan az iparososztály szolgáltatja. Szivesen üdvözlöm őket a hivatalok előszobáiban, a fegyházak és börtönök őrszobáiban, a kapuk aljában, ők ott is becsülettel állják meg helyüket, de mégis jobban szeretném őket egy egészséges, életerős magyar ipar terén látni s úgy gondolom, jobb szeretnék ezt ők maguk is, sőt ha szabad magamat e száraz dolgokkal kapcsolatosan poétikusan kifejezném, legjobban szeretné ezt maga a magyaroknak felettünk őrködő szelleme.

Az erre való törekvés oly czél, a melyet kellőképen istápolni és támogatni talán nem is lehetséges és hálásan ismerem el, hogy e részben a t. miniszter úr hivatásának magaslatán áll, mert hiszen, ha elolvassuk az indokolás 63. lapján foglaltakat, a következőket találjuk *(olvassa)*: »Kisiparunk egyes ágazatainak hanyatlását csak a szövetkezetek gátolhatják meg s hogy ezek megalakulását az államnak áldozatok árán is támogatni kell.«

Majd a 65. lapon *(olvassa)*: »Viszonyaink között, hol a kisiparosok jelentékeny részének csekély képzettsége és szegénysége őket az öntevékenységre majdnem képtelenné teszi és vezetés, támogatás hiányában e nemzeti szempontból is értékes elemeket a proletariátushoz szállítja le, a fokozottabb támogatás még inkább helyén való.«

Nézzük már most, hogy miben áll ezen fokozatos támogatás. Kétségtelen dolog, hogy a progresszió jelen van, a mennyiben az elmúlt évre a költségvetés keretében a kisipari asszocziáczió segélyezése czímén 20.000 forint volt előirányozva, míg az 1897. évre e tétel 70.000 forinttal szerepel. Kétségtelen tehát, hogy a progresszió, a gradáczió jelen van; azonban ezen összeg — minden túlzás nélkül szólva — a valóban tátongó ürességgel szemben egy elenyésző csekélység, — és kegyes bocsánatért esedezem — de az elvi kijelentés konzequenczija a gyakorlati életben vagyis a költségvetés keretében nincsen kellőleg levonva. Az osztrák kisiparos helyzetét a magyar kisiparos helyzetével még csak össze sem lehet hasonlítani, mert eltekintve az osztrák kisipar százados múltján alapúlt technikai fejlettségétől és nagy anyagi erejétől, a kényszertársulás elvét Ausztriában még a modern törvényhozás sem adta fel. Bár mondom, az osztrák ipar helyzetét a magyaréval össze sem lehet hasonlítani, mindazonáltal az osztrák kereskedelemügyi miniszter e tétel czímén vagyis a kisipari szövetkezetek czéljaira 1896. évre 135 ezer forintot vett fel. Sőt, mint a »Reichswehr« deczember 10-iki számában olvasható, az osztrák költségvetési bizottság meleg hangon kereste meg a szakminisztert, hogy a legközelebbi költségvetés alkalmával a nyers anyag árúraktár, termelési és árúcsarnokok, szövetkezetek czéljaira egy, az igazi szükségletnek mindenben megfelelő összeget vegyen fel. Nekünk sokkal tovább kell menni, mint Ausztriának és mehetünk is, a mennyiben nincs tőke elvesztéséről szó, hanem csak arról, hogy esetleg e tőke kamatait veszítjük el, a mennyiben a tőkét 4%-os kamataival együtt kisebb-nagyobb idő múlva vissza kell fizetni.

A mi a segélyezés konkrét alkalmazását illeti, e részben a gyakorlat azt igazolja, hogy kisebb tőkékkel egyáltalán nem érünk czélt; az csak fél segély, fél munka, tehát nem is segély, nem is munka. Nagy vakmerőség volna, ha a miniszter úr nagy szakértelmével szemben a tanácsadó szerepére vállalkoznám; nem is teszem ezt. De mégis azt hiszem, hogyha azt akarjuk, hogy a segélyezés megfelelő hatálylyal érvényesüljön, akkor azt csak gradatim, egyelőre kevés esetben kell alkalmazni, hanem ott aztán a kiválasztott esetnél az igazi szükségletnek megfelelő mértékben és mindenesetre csak ott, hol a sikerre nézve az erkölcsi garancziák minden irányban jelen vannak.

Igen jól tudom, hogy a kisipart több, jelentős ágában ma már az asszocziácziók eszközével meg nem menthetjük, mert ezek az idők folyásának utolérhetlenül mögötte maradtak. De viszont számos jelentékeny iparágra nézve a kisipari asszocziácziók eszköze nagyon is jelentős és nagyértékű támaszt nyújthat. Ez elismert igazságra való hivatkozással kérem tehát a t. miniszter urat először arra, hogy a kisipari asszocziácziók eszméjének megvalósítását

Digitized by Google

a lehető legintenzivebb odaadással minél előbb eszközölni méltóztassék; másodszor, hogy a segélyt a kijelölt esetekben az igazi szükséglet teljes mérvéig méltóztassék eszközölni, és harmadszor, hogy a legközelebbi költségvetésben e tételnél, a pénzügyminiszter úr szives támogatásának kinyerésével, egy sokkal nagyobb összeget felvenni és hogy végül méltóztassék amaz elvi kijelentésének, hogy e kölcsönöket esetleg kamat nélkül fogja rendelkezésre bocsátani, mennél több esetben érvényt szerezni.

A kisiparosok azt mondják, t. ház, hogy nagy ellenségük a tőke. De azonkivül van még több kisebb és nagyobb rangú ellenségük is. Ezek között vannak a kontárkodók s ezzel kapcsolatban a fegyencz- és rab-ipar. A mi a fegyenczipárnak a kisiparosok részéről évtizedeken át oly keservesen panaszlott kérdését illeti, tény, hogy ezen panaszok sok tekintetben jogosúltak, habár egy kissé túlzottak is. Jogosúltak, a mennyiben a fegyencz- és rabipar ma már csaknem valamennyi iparágra kiterjed. A kisiparral szemben konkurrenciát fejt ki, a mennyiben a legtöbb termelési tényezőhöz ingyen jut. Nem kell bolt-, házbért, rendszerint adót, bélyeget, taksát fizetnie, s a mi a legfőbb, és megtakaríthatja a munkabért, a nyers anyaghoz első kézből jut és így élvezi mindazon előnyöket, a melyek az első kézből és nagyban való vásárlással vannak kapcsolatban. A fegyencz- és rabmunka az államkincstárnak az utóbbi években 120—180 ezer forintot jövedelmezett. Már most, miután a tapasztalat azt bizonyítja, hogy a kisiparos körülbelül 50—60 százalékkal képes drágábban árúsítani, természetesen jobb munkát is adva, mint a fegyencz és a rab, ennek következtében ezen alapon számítva, körülbelül 250—300.000 forint azon érték, a mely a kisiparostól évente elvonatik. Ehhez adandók azonban még azon krajczárok, a melyeket a rab napszám fejében kap. Naponta talán 15 krajczár. Kétségkivül ez elég jelentékeny összeg, azonban mégsem oly nagy, hogy az emelt panaszok nagyságával megfelelő arányban állana. A baj nem is volna oly nagy, ha ezen összeg Magyarország 300.000 kisiparosa között egyenlő arányban oszlanék meg. A baj azonban épen abban kulminál, hogy főleg helyileg, egyénileg és iparilag hat. Konkrét esetekkel tudnám bebizonyítani, hogy a rab- és fegyenczipar egyes iparágakat és iparosokat még oly iparágak terén is lehetetlenné tett, melyekre még a szakember sem könnyen gondolna. Ott van például a német szűcsiparág. Ezen bajt a kormány már régen felismerte, és a mennyiben azt az igazságügyi politika megengedte, a bajon segíteni is igyekezett. Igy 1883-ban az akkori földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter Matlekovics Sándor úr elnöklete alatt egy, az ország legjelesebb férfiaiból alakúlt szakértekezletet hívott egybe, felkérvén azt, miszerint keresse eszközöket és módokat, a melyek felhasználása mellett a kisiparnak a fegyenczipparral szemben kétségkivül fennálló bajait és mizériáit orvosolni lehetne. Ezen bizottság mintegy hat napon keresztül tartotta üléseit és beható, előzetesen szerzett bőséges tapasztalatok és vizsgálódások után javaslatait 17, nagyértékű pontban fejtette ki. Ezt közölte is aztán a miniszter úrral, a ki azokat elfogadva, végrehajtás czéljából áttette az igazságügyminiszter úrhoz, a ki aztán egy körrendeletet bocsátott ki a budapesti és marosvásárhelyi királyi táblák területén levő főügyészségekhez, valamint az összes fegyházak igazgatóságához, meghagyván azoknak, hogy ezen javaslatokat fokozatosan hajtsák végre. Azonban ezen rendelet, t. ház, már kezdetben is igen hézagosan lett végrehajtva, a mennyiben a végrehajtás a legelső fokon kezdetett, a későbbi évek folyamán pedig csaknem teljesen feledésbe ment. Ezt látszanak bizonyítani az iparosoknak, iparos- és kereskedelmi kamaráknak, iparos-gyűléseknek napról-napra, hónapról-hónapra megújuló keserves panaszai, valamint azon körülmény is, hogy időközben a rab- és fegyencz-ipar igen szép virágzásnak indúlt, a melynek fényes bizonyságát észlelhettük a legközelebbi országos kiállítás alkalmával az igazságügyi miniszteri pavillonban, habár nem is örömmel, de kétségkivül bámulattal és tisztelettel szemlélve a tapasztaltakat. De bizonyítja ezt a statisztika is, a mennyiben 1883-ik évben a rab- és fegyenczmunka 120 ezer forintot jövedelmezett az államkincstár javára, a folyó évben pedig már — a mint az igazságügyminiszter úr költségvetésében látjuk — ezen a czímen a bevétel 184.362 forinttal van előirányozva. Hát, t. képviselőház, hogyha ez tovább is ezen progresszivában halad, úgy igen könnyen megélhetjük azt, hogy daczára a legüdvösebb kormányintézkedéseknek, az alantas közegek túlbuzgósága következtében a kisipar néhány évtized elteltével a fegyházak és börtönök falai közé szorúl.

Sőt újabban egy igazán veszélyes jelenséget is észlelhetünk. Nem tudom, a mennyiben magam közvetlenül nem tapasztaltam, de hallottam, és szükség esetén nyomtatásban dokumentálhatom is, miszerint egyes fegyházakban, mint a minő például a nagyenyedi, ma már nem is rabok dolgoznak, hanem rabok modern gépek által, még pedig nem is egy-kettő, hanem tíz-húsz gép által. Sőt, a mi még veszélyesebb, a termékek értékesítésének nagyobb intenzivitása érdekében részvénytársaság is alakúlt.

T. ház! A mit a rabnak magasabb ethikai szempontból szívesen megadok, azt már a gépek, villamos- és petroleum-motoroknak meg nem

Digitized by Google

adom, még kevésbbé részvénytársaságok tagjainak. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

A rabmunkára és rabkeresetre, úgy gondolom, a magyar királyi kincstárnak szüksége nincsen, és a rabmunka fináncz művelet tárgya és alapja nem lehet.

Ezen tétellel kapcsolatban felszólalásom czélja az volt, hogy alázattal kérjem a mélyen tisztelt miniszter urat, miszerint kegyeskedjék talán, ha bölcsesége ezt czélszerűnek látja, az érintettem szakbizottságnak e nagyon szép munkálatát elővétetni és a t. igazságügyminiszter úrral, ha, mondom, bölcsesége jónak látja, talán revideáltatni és annak szigorú végrehajtása tekintetében a legerélyesebb intézkedéseket és lépéseket mielőbb megtenni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

T. ház! Legbehatóbban óhajtottam volna az ipartestületek intézményével foglalkozni, azonban úgy veszem észre, hogy már eddig is kelletén túl vettem igénybe a t. ház türelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* Tehát legyen szabad ennek csupán egyetlen oldalára kiterjeszkednem. *(Halljuk! Halljuk!)*

A ki kisiparral a gyakorlati élet mezején csak egy kissé is foglalkozott és foglalkozik, kénytelen beismerni, miszerint az ipartestületek intézménye, eltekintve egyes kivételes esetektől, be nem vált.

Matlekovits Sándor: Ez nem áll!

Ferlitska Kálmán: Állításomat leszek bátor indokolni és igazolni is. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Az ipartestületek intézménye azon intenczió mellett lett a törvénybe elhelyezve, hogy a kisiparosi kulturának, a kisiparosi erő-fejlésnek empóriumát képezze, hogy útját állja azon állapot konzequenczióinak, a mit a kisiparos újabban ipar-szabadosságnak szokott elnevezni, és hogy végül helyreállítsa a czéhrendszer megszüntetése folytán csakhamar teljesen felbomlott piaczi-személyi és szolgálati rendet. Az ipartestületek azonban ezen hivatásuknak, hiányos szervezetüknél fogva, egyáltalában nem feleltek meg. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Fel lettek ruházva nagy hivatással, de nem lettek ellátva a hivatás betöltéséhez szükségelt eszközökkel; az ipartestületek, t. ház, jelen szervezetük mellett egy »test« kezek és lábak nélkül, *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* a mely test azonban táplálkozik, fogyaszt, sőt, a mint a praxisból tudom, egyes esetekben felemésztette már a régi ipartársulatoknak a keservesen összekuporgatott garasait is. Ezzel bátorkodom igazolni és indokolni a közbeszóló képviselő úrral szemben azon kijelentésemet, miszerint az ipartestületek, eltekintve egyes kivételes esetektől, nem váltak be, sőt tovább megyek. Az ipartestületek jelen szervezetükben semmi egyebek, mint egyszerűen szegődtető és szabadító intézmények, a mely szerepkörben létjogosúltsággal, az én szerény felfogásom szerint, egyáltalában nem bírnak. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ha tehát azt akarjuk, hogy az ipartestületek intézménye az legyen, a minek azt a törvényhozás szánta, azon igen könnyen segíthetünk az által, ha teljesítjük a kisiparosoknak a legközelebbi országos iparos közgyűlésen is egyhangúlag kifejezett azon óhajukat, mely az ipartestületek hatósági jogkörének tetemes kibővítését czélozza. Ez az egyetlen, de bizton ható mód, s azon czél, hogy az iparosok az ipartestületek eszméje iránt érdeklődjenek, azt felkarolják és ne viseltessenek iránta közönynyel vagy épen gyűlölettel, mint az ország egyik-másik nagyobb városában is, így példának okáért Debreczenben, a hol számtalan kisérlet után a mai napig sem sikerült az intézményt meghonosítani; azonban, t. ház, ha az ipartestületek intézményénél ezt a mélyreható reformot komolyan kivánjuk eszközölni, szükséges, hogy bizonyos előfeltételeket teremtsünk meg. Ugyanis nagyon jól tudjuk, hogy az ipartestületek góczpontját a jegyzői iroda képezi, az ipartestületi jegyző az ipartestületnek lelke, szelleme.

Mindnyájan igen jól tudjuk azt is, hogy ezen hivatal semmi qualifikáczióhoz nincs kötve,...

Matlekovits Sándor: Maguk választják! Válaszszanak qualifikáltat!

Ferlitska Kálmán: ... tekintettel arra a körülményre, hogy az ipartestületek rendszerint igen szerény helyzetben vannak s nincs módjukban oly egyént választani, a ki megfelelő qualifikáczió és szakismeret birtokában hivatásának megfelelhetne, ezen tanács érvényesíthetlen, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* ezen a baján sok esetben a nemzetnek valóban tiszteletreméltó napszámosai, a derék néptanítók segítenek, a kik hol ingyen, hol néhány forintnyi havi díjazás mellett vállalkoznak ama nehéz szerepre, hogy az iparos osztályügyet e téren is kisegítsék. Azonban világos dolog, hogy a néptanítónak más missziója is van, az ő hivatásszerű foglalkozása, a mit ő el nem hanyagolhat, ennek következtében idejének csak maradványát fordíthatja az ipartestületi érdekek czéljaira, a mely a legtöbb esetben nagyon kevés a nagy feladathoz képest. *(Helyeslés.)*

Mélyen tisztelt ház! Ha azt akarjuk, hogy az ipartestület intézménye ne legyen tabula rasa, akkor gondoskodnunk kell arról, hogy a jegyzői hivatal gyökeresen reorganizáltassék. Ezen szempontból alázattal kérem a t. miniszter urat, legyen szives megszivlelni és kegyes figyelmére méltatni a következő javaslataimat. *(Halljuk! Halljuk!)* Majd akkor, hogyha az ipartestületek országos központi bizottságának a múlt évben benyújtott memoranduma a maga helyén

Digitized by Google

tárgyalás alá kerül, méltóztassék vizsgálódás tárgyává tenni, vajjon nem volna-e helyes, ha a törvényhozás intézkednék az értelemben, hogy először is a jegyzői állás maga egy bizonyos qualifikációhoz köttessék, másodszor, hogy állása állandósíttassék, harmadszor, hogy fizetése bizonyos általános elvek szerint szabályoztassék, és negyedszer, hogy maga a jegyző nyugdíjképessé tétessék. Ha ezen intézmények meg fognak tétetni, a legalaposabban remélhető, hogy az ipartestület terén egy lényeges haladás és emelkedés fog előállani.

T. ház! Nem akarom becses türelmüket tovább igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk!)* Egy alkalommal dicső emlékű Baross Gábor elé egy deputációt vezettem, a'ki az én szerény szavaimra körülbelül következőleg válaszolt:

»Teljesen át vagyok hatva annak tudatától, hogy a kisiparos osztály hazánk életfájának egyik legjelentősebb ágazatát kell, hogy képezze s mint magyar ember ezen tudatomnak konzequencziáját minden adandó alkalommal rendíthetetlen szigorral fogom levonni.«

Annak hálás tapasztalata és tudatában, hogy ipari és kereskedelmi politikánkat jelenben is ez a szellem vezérli, a költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Lázár Árpád jegyző: Kossuth Ferencz!

Kossuth Ferencz: T. képviselőház! Mindenekelőtt azon új szokás ellen akarok óvást emelni, a mely meg kezd honosodni a képviselőházban; hogy tudniillik az előadó urak nem beszélnek a különböző tárczák tárgyalásának megnyitásánál. Ennek következése az, hogy az ellenzék nem birja megvitatni a kormánypárt érvelését, és még jobban felbillen az igazság mérlege oly irányban, hogy a kormánypárté marad az utolsó szó; pedig már úgyis a vita bezárása után beszél a miniszter, s az új szokás szerint még az előadó is a végén fog érvelni, mikor érveire már felelni a ház szabályai értelmében nem lehet. Sokkal inkább megfelel a vita komolysága igényeinek a régi szokás, mely szerint első sorban az előadó beszélt; már úgyis kevés hatása volt mindig a kormánypártra az ellenzék érvelésének a múltban, igen helytelen tehát a vitatkozást még jobban megfosztani egymás érveink figyelembevételének látszatától is. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! A kereskedelmi tárcza magában foglal olyan ügyeket, a melyektől függ hazánk jóléte. Ilyen ügy első sorban a vámügy; ilyenek továbbá a bel- és külkereskedelemnek ügyei; ilyen ügyek a közutak, vasutak, folyók és tengerészeti hajózás, és egyáltalában a közlekedési ügy, ilyen ügy az iparügy és ezzel kapcsolatban az állami nagyiparnak üzése. Ezen ügyek befolyással vannak még a mezőgazdaságra is, mert a földmívelés sorsát ez dönti el, hogy a földmívelő értékesítheti-e jó áron terményeit, vagy nem? Ez pedig attól függ, hogy helyes vám- kereskedelmi és közlekedési politikát üz-e az állam? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hiába adott az Isten jó földet és jó termést, ha terményeinket kellő áron eladni képesek nem vagyunk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Igazságos akarván lenni, nehogy azt hihesse valaki, hogy előítélet vezet elítélésemben, elismerem, hogy a kereskedelmi tárcza vezetésében bizonyos ügybuzgóság és jóindulat nyilvánúl, és hogy a különböző osztályok élén szakértő és képes férfiak állnak. De hiába a bizonyos fokú jóindulat, hiába van néhány szakférfiunk a kereskedelemügyi miniszteriumban, ha az az egész alap, melyen a kereskedelemügyi tárcza ügyei vezettetnek, téves, és az országra káros. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Erős meggyőződésem, hogy mindaddig, míg hazánk vissza nem szerzi önrendelkezési jogát a közgazdászat terén, tökéletes lehetetlen lesz oly kereskedelmi politikát üzni, mely az ország érdekeinek megfeleljen. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Míg az ország önrendelkezési jogát vissza nem nyeri, addig csak kompromisszumok jöhetnek létre Ausztriával, melyek soha nem jelenthetik valamely jognak az érvényesítését, hanem mindig csak valamely jognak átengedését. Anyagilag elbirhatja egy ideig az ország azt, hogy jogait az anyagi téren folyton feladják és ne érvényesítsék, de ezt hosszú ideig nem fogja elbirhatni és el fog jönni az idő, midőn átcsap feje felett a szegénységi áramlat, mely a hazát magával ragadja. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Vámpolitikánk, t. ház, kezdettől fogva téves, még pedig azért, mert teljesen lehetetlen összeegyeztetni egy iparos és egy mezőgazdasági állam érdekeit, hacsak nem úgy, hogy az iparos ország elégedjék meg mindig csaknem kizárólagosan iparos ország lenni, a földmívelő ország pedig elégedjék meg mindig kizárólagosan földmívelő ország lenni, és egyik ország úgy mint a másik, egymás terményeit fogyasszák el. De ebben az állapotban, melyet a monarchia két állama már csaknem elért, Magyarország nem jár jól és mindig a vesztőfél és kiaknázott gyarmat marad; mert mi következik ebből az állapotból? Az, hogy a magyar termények kizáratnak mindenütt a világpiaczról és Magyarország az osztrák fogyasztó piaczra van utalva. Ha tehát egyedűli, vagy csaknem egyedűli piaczunk az osztrák, akkor természetes, hogy az osztrák fogyasztó piacz határozza meg terményeink árát; továbbá, minthogy az iparterményeknek csak oly piaczokon kelhetnek el jó

Digitized by Google

árakon, melyeken még az ipar fejletlen, de fejlődött a földmívelés, ennek következtében a közös vámpolitika, melyben az osztrák túlsúllyal bir, azon iparkodik, hogy az osztrák iparnak ilyen új fogyasztási piaczokat teremtsen, a mit csak úgy érhet el, ha ezért kölcsönben előnyt ad a fogyasztási piaczok nyers terményeinek, még pedig a mi rovásunkra. Ez történt harmincz év óta minden egyes esetben. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezért lehetetlen, hogy ugyanazon vám- és kereskedelmi vámpolitika kielégítse mindkét állam érdekeit. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Ez a tény minket mély aggodalomba ejt, mert a XX. század küszöbén olyan ország, a melynek klimatikus viszonyai nem jók, melynek csak egyetlen egy tengeri kikötője van, ha ily ország csaknem kizárólagosan földmívelő állam marad, előbb-utóbb tönkre megy; félek, hogy e tönkremenetel, melynek világos jeleit már is látjuk a mezőgazdaság terén, hamarább fog bekövetkezni, mint ezt a könnyelmű szemlélő hihetné, *(Igaz! Úgy van! a szélső balon.)* mert ha oly helyzetben lévő ország mint Magyarország folytatja az egyoldalúságot a termelés ép azon ágában, melynek árát a világverseny veri, akkor csakhamar versenyképtelenné válik, és nem lévén más piacza mint az osztrák, mely piacznak érdekében van a magyar árakat leverni, oly alacsonyakká lehetnek nemsokára az árak, hogy nem fizetik ki a termelési költségeket és akkor a tönkremenés bekövetkezik. *(Helyeslés a szélső balon.)*

T. ház! Elérte már a harmincz éves vám- és kereskedelmi közösség azt az eredményt, a mely belőle logikusan következik, hogy tudniillik az egyik ország is és a másik is, illetőleg Magyarország és Ausztria egymás terményeinek csaknem kizárólagos fogyasztására vannak utalva. Igy Ausztria a mi terményeink 77%-át fogyasztja el, mi pedig Ausztria terményeinek 81%-át. Ez a helyzet igen veszélyes, mert a két ország ilyen közössége kizárja a gyengébb védekezésének lehetőségét, a gyengébb pedig mi vagyunk; de veszélyes az erősebb félre is, mert ha a természet elleni helyzet meghozza majd eredményét és minket tönkre tesz, elveszti az osztrák ipar terményei 81%-nak piaczát és saját bűneinek maga is áldozatává lesz. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! A statisztikai adatok azt mutatják, hogy az osztrák mindinkább igyekszik leverhetni terményeink árát, hogy olcsón vehesse meg feldolgozás végett és döntő befolyását a kereskedelmi szerződésekben oly irányban használja, mely sikeres eszközül bizonyúl arra, hogy nyersterményeink ára lenyomassék. Ezért köt oly kereskedelmi szerződéseket, hogy az idegen nyers termények hozzánk bejöhessenek; gabona-, liszt- és hüvelyesekben a behozatal 1891-ben 1,312.000 métermázsa volt, 1895-ben már 2,841.000 métermázsa, tehát rövid öt év alatt megkétszeresedett, holott kivitelünk ugyanaz maradt, illetőleg 1891-ben 20,896.000, 1895-ben pedig 20,316.000. A behozatal tehát 1891-ben 6%-a volt a kivitelnek, 1895-ben már 15%-a lett a kivitelnek. Ilyen körülmények közt természetes, hogy a magyar nyerstermények az ára folyvást csökken.

Fájdalom, hogy iparunk is ily kedvezőtlen helyzetben van. Iparunkat folyvást veri az osztrák verseny. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Igy 1893-ban 502 millió forint árúczikkeket hoztak be piaczunkra; 1895-ben már 543 milliót hoztak be, tehát három év alatt a behozatal 41 millióval szaporodott, ellenben kivitelünk 1893 ban 543 millió forint árú volt, 1895-ben pedig már csak 504 millió forint árú, tehát három év alatt ugyancsak 41 millió forinttal csökkent a kivitelünk. Mi ennek a következése, t. ház? Az, hogy az országnak anyagi mérlege ezen három év alatt 82 millióval *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* károsodott meg. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De, t. ház, igen természetes az, hogy ez így van, mert mikép birjuk mi magunkat védeni? A kereskedelmi szerződéseket a külügyminiszterium köti meg; igaz, hogy a magyar kormány hozzájárulását is igényli a törvény, de e hozzájárulás papiroson marad és bevégzett tényekkel találkozik az országgyűlés, melyeket, ha lenne is önérzetes többség, még sem birná megváltoztatni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Fájdalom, 30 éves tapasztalat azt bizonyítja, hogy a külügyekre mentül kevesebb befolyása van a mi országgyűlésünknek; az osztrákoknak pedig oly óriási nagy érdeke az, hogy a kereskedelmi szerződések úgy köttessenek meg, hogy az osztrák ipar támogatást nyerjen, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy igen természetes, hogy minden egyes kereskedelmi szerződés, mely eddig köttetett, mind Magyarországnak kárára volt, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* de hasznára egy sem. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Ezen kereskedelmi szerződéseknek egyrészt, másrészt pedig a világ termelése fejlődésének köszönhetjük azon rendkivül szomorú tényt, hogy a magyar termékeknek ára 1867 óta folytonosan csökkent, és pedig átlag 40%-tól 50%-ig. Példákat hozok fel: a búza ára 44%-kal csökkent; a rozsé 43½%-kal, az árpáé 39%-kal; a dohányé 42·8%-kal; a gyapjúé 50%-kal és így tovább. *(Mozgás.)* Ellenben, t. ház, míg az ország terményeinek ára így csökken, és ennek következtében a közvagyon s a közjövedelem ennyire apad, addig

Digitized by Google

azt látjuk, hogy a földadó 1867-ben 22 millió forint volt; 1896-ban pedig 36 millió forint, tehát a földadó 61½%-kal szaporodott. Csakugyan nagyfokú elfogúltságnak kell lenni ahhoz, hogy ily helyzetben valaki megelégedését lelje. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, azon téves kereskedelmi politika, a melyet *(Halljuk!)* folytatunk, minket oda is vezet, hogy Magyarországból folyvást kivándorol a pénz, és a pénz e nagy mérvű kivándorlása nyugtalanító mérveket öltött. Így a többlet következtében, melyet a behozatal a kivitel felett mutat, 1895-ben már 39 millió forint vándorolt ki Magyországból a külföldre, és ezen 39 millió forintból 81% jutott Ausztriába. Továbbá míg a közös vámterület nem engedi a magyar iparnak fejlődését, addig azt látjuk, hogy az iparczikkeknél is óriási összegű magyar pénz vándorol ki a külföldre, illetőleg Ausztriába. Így például 1895-ben behoztak 234½ millió forint árú iparczikket csupán a fonó-, szövő-, ruházati és bőriparczikkek sorozatából, holott mindössze kivittünk 32½ millió forint árút, tehát tényleg a külföldnek fizettünk 202 millió forintot, mely összeg sohasem jön többé vissza Magyarországba. Ebből a 202 millió forintból ismét Ausztriának jutott 81%.

E nagy összeg megalkotásához járúlnak a következő tételek: a pamutszövetekért 60 milliót, a gyapjuárúkért 44⅔ milliót, a selyemárúkért 24½ milliót, a bőrárúkért 22 milliót; már most kérdem, t. ház, nem volna lehetséges felállítani Magyarországon pamut-, gyapju-, selyem és bőrgyárakat? Talán mégis lehetséges volna és ekkor az említett nagymennyiségű pénz nem vándorolna ki évenként a külföldre. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, gondoljuk meg, hogy ha folytatja az ország a küszöbön levő vám- és kereskedelmi szerződés megkötésével is ezt a téves kereskedelmi és vámpolitikát, akkor csupán az alatt a tiz év alatt, a mely időre szólni fog az újonnan megkötendő szerződés, egyedül az említett három árúcsoportért 2020 millió forint fog kivándorolni a külföldre, illetőleg Ausztriába; ez pedig oly óriási mérvű kivándorlása lesz a magyar közvagyonnak, hogy ezt Magyarország el nem bírja, de nem bírná el még akkor sem, ha Kanaán földje volna. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, még ha a vámközösségnek elvét, a mely ellen mindig küzdeni fogunk, el is fogadnók, még akkor sem helyeselhetném azt a kereskedelmi politikát, melyet Magyarország 30 év óta folytat és a mostani kormány is teljes mérvben űz; mert az általános vám-tarifának tételei oly helytelenül állapíttattak meg, és oly régen nem voltak megváltoztatva, hogy magából ebből óriási kár háramlik Magyarországra. Így például mi, a kik mezőgazdasági ország vagyunk, és helyzetünk olyan, hogy az ország összes learatott területének 62%-a búza és gabonanemüekkel van bevetve; mi, a kiknek szükségünk volna arra, hogy Magyarország védve legyen a külföldi gabonanemüek beözönlése ellen, épen mi vagyunk gyengeségünk folytán az az ország, mely minden országok közt a legalacsonyabbra szállította le a vámot a gabonanemüeknek, a helyett, hogy legmagasabbra emelte volna; így például az általános vámtarifa a buzára csak 1 forint 50 krajczár vámot szab, mely vám alacsonyabb a búzafogyasztó államok vámjánál, a helyett, hogy magasabb lenne; e vám Németországban 2 forint 50 krajczár, Franciaországban két forint stb. Így tovább a tengeri nálunk 50 krajczárt fizet, Németországban 1 forint 15 krajczárt forintokba számítva át; az árpa nálunk 75 krajczárt, Németországban 1 forint 45 krajczárt. Már most kérdem én minden embertől, a ki józanúl fontolja meg a közgazdászati kérdéseket, vajjon helyes-e, hogy olyan ország, a melynek nyersterményekből kivinni valója van, épen a nyersterményekre oly alacsony vámokat szabjon, hogy ezen vámok alacsonyabbak legyenek, mint bármely más országnak vámjai, és erre ép azt az időpontot válaszsza ki, mikor az egész világon a protekczió-rendszer kapott lábra, és minden egyes ország védi a maga terményeit; valóságos botrány az, hogy csakis Magyarország nem védheti terményeit, még pedig azért nem, mert, ha megengednék e védelmet, akkor az osztrák fogyasztó kénytelen volna drágábban megfizetni a magyar czikkeket, és ez az osztrák iparnak kárára lenne. De, t. ház, mi itt magyar országgyülés vagyunk, és nekünk kötelességünk a magyar érdekeket védeni, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* nekünk kötelességünk azt előmozdítani, hogy a magyar termékeknek ára növekedjék, és nem kötelességünk ajtót nyitni annak az áramlatnak, hogy az osztrák érdekében a magyar termékeknek az ára veressék le, mint a hogy le fog veretni mindig, hogy ha a létező általános vámtarifa továbbra is fennáll; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* nagy mulasztás tehát az, hogy az általános vám-tarifa megváltoztatására már igen régóta nem gondoltak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, nemcsak a gabonanemüeknek hibás a vámtarifája, de hibás minden egyes czikké, mintha csak készakarva akartak volna nekünk ártani; vegyünk más példákat: a baromfinál, mely nálunk nagy exportczikket képezhetne, az általános vámtarifa 6 frt, Németországban 15 frt, Franciaországban 8 frt. Így van az iparczikkeknél is; például a nyers gyapot-

Digitized by Google

fonálnál nálunk 8—20 forintig, míg Oroszországban 90—190 forintig emelkedik a tarifa.

Már most kérdem, t. ház, vajjon józan politika-e ez? Kérdésemre lehetetlen igennel válaszolni, legfeljebb azt lehetne mondani, hogy ezt a politikát tőlünk Ausztriában követelik. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De nekünk kötelességünk ezen követelésnek ellentállani, mert hiszen még ha mi az osztrák és magyar birodalomnak egyik felét képeznők is, mint a hogy hatvanhetes alapon állók mondani szokták, még ez esetben is a másik félnek nem lenne joga azt követelni tőlünk, hogy Magyarország alávesse érdekeit. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! A közgazdászati érdekekkel szorosan összefüggenek a vasuti tarifák. Ezekkel fékezni lehetne az osztrák versenyt a magyar fogyasztási piaczon, a minthogy azt boldogemlékű Baross Gábor meg is kisérlette és ez neki bizonyos mérvben sikerült is. Most az hirlik, és természetesen csak hiresztelésről szólhatok, mert hivatalos értesítést még nem kaptunk, hogy az osztrákok azt követelik, hogy beleszólhassanak vasuti tarifáink meghatározásába, a mit én valósággal a legnagyobb, a legvakmerőbb követelésnek tartok, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* mert a vasutakat a mi pénzünkön vettük és a mi pénzünkön tartjuk fenn, és a mi tulajdonunkkal talán csak van jogunk tetszésünk szerint bánni és oly tarifákat alkalmazni vasutainkon, a melyek nekünk tetszenek és melyek érdekeinknek megfelelnek? Az osztrák beavatkozási kisérletet e téren nctovábbjának tartom az önkénykedési és beolvasztási, beavatkozási viszketegnek; félő, hogy elérik mai kormányunkkal merész czéljukat, és kiviszik azt, hogy vasúttarifáink ne segíthessenek minket a versenyzésben. *(B. Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter tagadólag int.)* Ha a miniszter úr erre nézve megnyugtat, köszönettel fogom venni, mert szerencsétlen helyzetünkben a helyes vasuti politika oly erős fegyver, melylyel bizonyos fokig védekezhetünk, s melyet nem szabad kezünkből kiadnunk. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De nem akarom e száraz kérdéssel a t. házat soká úntatni *(Halljuk! Halljuk!)* s áttérek a kereskedelmi tárcza más részletére. Itt van a közutak kérdése. Mindenki tudja, hogy kivált télen milyen állapotban vannak közutaink: igazán ázsiai állapotban. Pedig a közutak fentartása meglehetős nagy összeggel szerepel a budgetben.

Egykor a közutak fentartása — az akkor dívó rendszer szerint — a vármegyéknek, illetőleg az országnak 150—160 ezer forintjába került csak; igaz, hogy azóta szaporodtak, de nem oly arányban, hogy most ötannyiba kerüljenek. Hajdan 80—90 mérnök volt alkalmazva a közutak fentartására; most van 80 főmérnök, 140 mérnök, 66 segédmérnök, 288 útmester; ezek mind tehetséges, tanult emberek s bizonynyal megteszik kötelességüket, s mégis, sok helyen a közlekedés télen lehetetlen, másutt pedig barbár államokhoz méltó. Ennek valami okának kell lenni. Egy okra én is felhivom a t. miniszter úr figyelmét; arra, hogy a közutakat csak általánosságban szokták kapargatni s igazgatni s majdnem seholsem épitik ki alaposan. Pedig e tatarozás csak azt eredményezi, hogy az ily irányban érvényesített évenkénti munka teljesen elvész, holott, ha darabonkint épitenék ki a közutakat, 30—40 vagy akár 50 év alatt: de mindenesetre végre oly állapotba jutnának az utak, hogy a fentartásukra költött pénz nem veszne kárba, mint most. Tehát e kérdésben is helytelen az irány, melyet a kormány követ. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Az ipariskolákat illetőleg is elismerem, hogy tudniillik a miniszter jóakaratot tanusít, de itt is helytelen irányt követ. Lehet, hogy kénytelen ily irányt követni, de ez még szomorúbb, mintha a maga jószántából követné, mert akkor remélhetnők, hogy miniszterváltozás helyesebb irányt juttatna érvényre. De ha kénytelen azt az irányt követni, a melyet követ, akkor akárki fog abba a székbe ülni, csak olyan helytelen módon lesz kénytelen az ügyeket vezetni, mint a jelen t. miniszter úr. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A mennyiben a kisipariiskolákat illeti, örömmel látom, hogy az országban sok ilyen kisipariskola létesíttetik; de nem bírom eléggé felhívni a t. miniszter úr figyelmét arra, hogy erre az ügyre sokkal többet kellene költeni, mint a mennyit most költünk; és ezen költség nagyon rövid idő alatt visszakerül adó alakjában az állam pénztárába. Mert hogyha nagyszámú iparosokat bírnánk teremteni, a kiknek helyes politika útján munkát nyújthatna az ország fejlődése, akkor mindenesetre ők is hozzájárulnának az adó szaporításához. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nagyon tág ipari tér van még, melyet nagyobb jó akarattal még el lehetne foglalni, és a melyre iparosokat kellene képezni. Csak egy párt említek fel. Vegyük például a fonalakat, melyekből óriási mennyiséget hoznak be Magyarországba. Kérdem, hogy miért nem lehetne ilyen fonalakat Magyarországon is készíteni. Ott van például a csipkeverés. Tudtommal csak egy csipkeverő-intézet van az országban, holott az országnak több helyén — és speczialiter a székely földön — fejleszteni kellene a csipkeverő-indusztriát.

A kisiparra nézve érdekesen beszélt az előttem szólt t. képviselőtársam, és nagy meg-

Digitized by Google

lepetésemre szolgált, hogy a kormánypárt padjairól hangzott ily helyes irányú beszéd és intéztetett a miniszter úrhoz, talán túlságos alázatos hangon, de elég helyes kérelem, míg eddig bizony csak az ellenzéknek a szerepe volt, nem ugyan kérni, de követelni javításokat. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nagyon helyeslem azt, a mit előttem szóló mondott, hogy korlátozni kell a fegyenczek munkáját; a mint egyáltalában korlátozni kell az államnak azt a viszketegét, hogy az állam legyen iparossá, már pedig ha a fegyenczek úgy űzik az ipart, hogy nemcsak kezeiket foglalkoztatják, de gyári gépekkel is, akkor velük az állam valóságos ipart űzt, a mi a polgárok általános iparűzési lehetőségének van kárára. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Vegyük mint példát Angliát és senkisem fogja tagadni, hogy ez nem jó iparos ország és nem helyes irányban fejleszti iparát, továbbá hogy anyagi érdekeit nem helyesen védelmezi meg Európában; de ott a fegyenczek mivel foglalkoznak? A mit angolúl úgy hívnak, hogy oakum picking, a mi annyit tesz, hogy odaadnak nekik régi hajóköteket és ezeket tépik darabokra. Ezt azért tétetik velök, hogy a munkára kényszerítsék, és hogy így a munka moralizáló hatását érvényesítsék, de úgy, hogy valahogy ez az ország iparának kárára ne lehessen. *(Helyeslés.)*

A mi a külkereskedelmet illeti, arra nézve megjegyzem, hogy nagyon kevésnek találom azt az összeget, a mely ennek istápolására a költségvetésbe fel van véve. Mindössze 150.000 forint az, a melynek legnagyobb része a kereskedelmi múzeum által van igénybe véve.

T. ház! Én arról meg vagyok erősen győződve, hogy Magyarországnak legfontosabb érdekei közé tartozik az, hogy külkereskedelmét igyekezzék előmozdítani, *(Helyeslés.)* ezt teljes mérvben tehetné, ha független lenne, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* de a mai viszonyokban is kivihető lenne az, hogy oly helyekre, a hol a magyar kereskedelemnek vannak nagyobb érdekei, mint az osztrák kereskedelemnek, legalább magyar születésű konzulokat alkalmaznak, érvényesítse a magyar kormány befolyását, ha van, legalább oly irányban, hogy e nagyon szerény, de igen jogszerű követelmény érvényesülhessen. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha ez meglesz, lehetetlennek tartom azt, hogy az, a ki magyarnak született, annyira elzárkóznék a haza érdekei elől, hogy egy bizonyos fokig ne istápolná hazájának és szülőföldjének érdekeit. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Még csak két kérdést akarok elintézni, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* mert nem akarom a részletes vitát anticzipálni. Az egyik kérdés a vasutügy. A mi ezt az ügyet illeti, már megjegyeztem, hogy elkerűlhetlen szükségesnek tartom azt, hogy urai maradjanak a vasuti politikának; *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* de azt is elkerűlhetetlenül szükségesnek találom, hogy ne űzzünk vasutaink kezelésével oly visszaéléseket, hogy a vasutak jövedelmét beiktassuk mint tiszta jövedelmet a költségvetésbe az aktivák közé akkor, a midőn kölcsönöket vagyunk kénytelenek kötni azért, hogy még oly beruházásokat is, melyek folyó beruházások, kifizethessük, a mely költségek már igen nagy összegre rúgnak, tekintve, hogy évek egész során át nem csináltunk elégséges folyó beruházásokat talán azért, hogy a zónarendszer dicsőségére nagyobb előnyöket mutathassunk ki. Egyébiránt az okot nem vitatom, csupán a tényt konstatálom, a melyet maga a kereskedelmi miniszter úr is bevall relációjában, hogy tudniillik kénytelen kölcsönnel fedezni ezen összegyűlt költségeket, máskép az ország mérlege fölbillen. Ezt, t. ház, én helytelennek tartom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nagyon helyesnek tartanám ellenben azt, ha új építkezésekre vennénk fel kölcsönöket, mert a tőkeberuházást nem helyes a jövedelemből eszközölni, de hogy kölcsönt vegyünk fel azért, hogy úgy nézzünk ki, mintha vasutaink nagyon sokat jövedelmeznének, ez már csakugyan helytelen. *(Úgy van! a szélső baloldalon. A miniszter tagadólag int.)*

Nagyon fogok örűlni, ha a t. miniszter úr oly tényeket tud felhozni, a melyekkel engem megczáfol, mert nem czélom minden áron hibákat találni, hanem czélom az ország érdekeit szerény felszólalásommal előmozdítani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Most még csak egy kérdésre akarok kitérni, *(Halljuk! Halljuk!)* az állami gyárak kérdésére. *(Halljuk! Halljuk!)* Én nagyon helyesnek tartom azt, hogy az állam gyárakat létesített azért, hogy bizonyos iparágakat meghonosítson; de helytelennek találom, hogy midőn ezen iparágakat az állam már meghonosította, akkor ezen gyárak üzemét folyvást fentartja. Ezzel azt éri el, hogy épen azon iparágak, melyeket meg akart honosítani, nem honosúlhatnak meg teljesen az országban, mert meghonosulásukat a kormány versenye lehetetlenné teszi. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez, t. ház, nagyon helytelen dolog. Azt hiszem, sokkal helyesebben cselekednék a kormány, hogy ha az ilyen gyárakat magánvállalatoknak, társaságoknak igyekeznék eladni, és azt a tőkét, a melyet az ily eladásokból bevenne, oly új iparágak meghonosítására fordítaná, a melyek Magyarországon még nagyon is kezdetleges állapotban vannak, vagy egyáltalán hibáznak. Igy például igen nagy szükség volna arra, hogy az állam ugyanazt tegye

Digitized by Google

a következő iparágakra nézve, a mit a vasiparra és a gépiparra nézve tett. A gyapjuszövet, a gyapjufonal czikkekből minden évben ötvennégy millió forint árú jön be az országba; pamutszövetből, pamutfonálból hetvennégy millió forint árú, bőrárúkból huszonnyolcz millió forint árú és a többi; így állván a dolog, kérdem, nem volna-e tanácsos itthon gyártani ezeket a tárgyakat, a melyekért most a külföldnek fizetünk ily óriási összegeket? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és nem volna-e tanácsos, hogy ha az állam a helyett, hogy a már meghonosított vasiparral vagy gépgyárral a magánvállalatokkal versenyezzen és még kartelleket is kössön, még idegen termelőkkel is rátérjen az említett iparterekre, melyeknél 70, 50, 30 millió forintot fizetünk évenként a külföldnek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Minthogy megemlítettem a kartell kérdését, legyen szabad megjegyeznem, hogy én a kartellkötéseket immorális dolgoknak tartom, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert a kartellekkel artificziális módon alterálják az áralakulásokat, melyek a fogyasztók anyagi helyzetét nagyon is közelről érintik. A kartellek által a szabadkereskedelem az ország belső területén is korlátozva lesz és az egyének a kartellkötések által erősen károsúlnak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon).*

T. ház! Azt hiszem, eléggé kimutattam, hogy a kereskedelmi tárcza irányzata nem helyes, és hogy eddig is óriási nehézségeket és károkat okozott az országnak. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem akarok igaztalan lenni. Ismétlem, hogy sokszor jóakarattal találkoztunk ebben a tárcza vezetésében, de az az irány helytelen most is és káros mint mindig és ép ez az, mi nyugtalanít engem, mert ismétlem, mit már mondtam, hogy a helytelen irány valószínűleg nem szabad, de téves meggyőződés szüleménye az egymást követő miniszternél, hanem a kényszerhelyzeté, melybe jutottunk azon az alapon, a melyen állottak az egymást követő kormányok és így a helytelen, káros iránytól eltérni nem is fognak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez alap ellen mi az ellenzék ezen oldaláról sohasem fogunk megszűnni egész erőnkből küzdeni.

A költségvetést nem fogadom el. *(Élénk helyeslés, éljenzés és tetszés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Öt perczre felfüggesztem az ülést.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újra megnyitom. Kérem, foglalják el helyöket.

Molnár Antal jegyző: Szemere Attila!

Szemere Attila: T. ház! *(Halljuk!)* Kossuth Ferencz igen tisztelt képviselőtársam beszédére csak röviden reflektálva, egyszerűen az általa a közös vámterületre mondottakra kívánok néhány rövid megjegyzést tenni. *(Halljuk!)* A nemzetgazdaság az a specziális tudomány, a hol a legabszolutabb igazságok a praxisba átvive a legnagyobb hazugságokká válnak és a milyen abszolut igazság az, hogy az iparnak leghathatósabb fejlesztési előfeltétele a külön vámterület, respektive az ipari behozatalnak magas védvámok által való védelme: a mi specziális magyar viszonyaink közt ez a vámelkülönítés feltétlenül azzal a káros következménynyel járna, hogy mezőgazdasági terményeinket beledobná a világversenybe, a mi Kossuth Ferencz t. képviselőtársam szerint igen előnyös, de a magyar mezőgazdaság többsége szerint igen hátrányos volna *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* és megszüntetné azt az egyetlen zárt területet, a hol a magyar mezőgazdasági termények ma még előnyösen értékesíthetők. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Thaly Kálmán: Mesterségesen lenyomott árakkal!

Szemere Attila: Beszédem folyamán lesz még alkalmam erre a vámterületi theóriára többször is rátérni. Mindenesetre Kossuth Ferencz igen tisztelt képviselőtársam felszólalása üdítő oázisként hatott reám, mert a t. ház eddigi tanácskozásaiban leginkább a politikai epizód kérdései domináltak: olyan kérdések, a melyek meglehetősen hozzájárúlnak ugyan a közvélemény szórakoztatásához, de viszont azzal a káros következménynyel járnak, hogy elvonván a közönség figyelmét és érdeklődését a nemzet érdekpolitikájának kérdéseitől, azoknak tárgyalása csak nagyon megoszlott figyelemre számíthat. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől)*

Eminenter az érdekpolitika kérdése az ipar- és kereskedelemügy. Ma már a nemzetközi konfliktusok és a nemzetközi szövetségek alapját mindig a gazdasági érdekek képezik és egy nemzet hatalmi fejlődésének a legbiztosabb alapja az anyagi fejlődés. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Kereskedelemügyi miniszteriumunk költségvetését tanulmányozva, azt találjuk, hogy a 93 milliónyi költségvetésnek alig 1%-a, körülbelül 940.000 forint az az összeg, a melyet iparunk és kereskedelmünk támogatására fordítunk. Az összeg nem nagy, t. ház, bár kénytelen vagyok elismerni, hogy a miniszterium kiadási tételeink zömét épen az állami üzemek képezik, tehát azok, a melyek a bevételi rovat alatt bőven kárpótolják a reájuk kiadott költségeket. Ez azonban még mindig nyilt kérdésnek hagyja azt, vajjon eleget tettünk-e ezzel az ipar és

Digitized by Google

kereskedelem fejlesztése iránt tartozó kötelességünknek?

A mi kötelességünk kettős: Megtartani a meglevőt és fejleszteni a fejlesztendőt. A meglevőről szólva, t. ház, fájdalom, úgy szólván csakis kisiparunkról lehet szó; arról a kisiparról, mely hajdan magas fokán állt a fejlettségnek annyira, hogy nemzetünknek majdnem egész ipari szükségletét képes volt fedezni, de a mely a Mária Terézia által inaugurált őstermelési politika behozatala óta fokozatosan hanyatlott odáig, hogy ma már inkább csak szomorú tengődéséről lehet szó. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én, t. ház, azt hiszem, hogy csalódnak azok, a kik ezen hanyatlás egyik főokául a közös vámterületet állítják oda. *(Ellenmondás a szélső baloldalon.)* A kisipar a maga szűk fogyasztási körében inkább csak a munkáját értékesíti és eltekint a szorosan vett gyártási haszontól. Továbbá a kisipar egy igen szűk körnek a divatja, ízlése, hagyományai szerint dolgozik és vele a nagy termelésre berendezett gyáripar alig versenyezhet.

De tovább megyek, t. ház, és azt hiszem egy helyes argumentummal állok elő, ha arra hivatkozom, hogy azokban az országokban, melyek az anyagi fejlődésnek legnagyobb fokán állnak, mint Belgium, Franciaország és Anglia, a mely országok tudvalevőleg semmi más országgal vámközönségben nem élnek, azokban az országokban a kisipar vagy teljesen megszünt, vagy a gyáripar szolgálatába állva keresi boldogulását.

Vannak ezeken az általánosan ható okokon kivül specziális magyar okok is, melyek e helyzethez hozzájárultak. Ilyen a nemzeti viseletnek fokozatos térvesztése; ilyen a magyar iparosoknak ragaszkodása a régi formákhoz; ilyen mindenekfelett a magyar iparos atavisztikus hajlama a földhöz és gazdasághoz. *(Úgy van! Úgy van!)* A magyar iparos, midőn pénzre tesz szert, mindig a földbe fekteti azt, a helyett, hogy üzletének megnagyobbítására fordítaná. *(Úgy van! Úgy van!)* Semmi sem jellemzi ezt a hajlamot, mint a háznak egy hírneves irótagja által megírt amaz anekdóta, midőn egy országos hírű késesnél egy angol kereskedő 5000 tuczat halas bicskát rendelt meg, és a késes a helyett, hogy kapott volna e rá nézve óriási üzleten, e szavakkal utasította vissza: Hát a kukoriczámat az angol fogja megkapálni?

Számot vetve az okokkal, melyek e szomorú állapotot előidézték, azt a kérdést kell felállítanunk, vajjon nézhetjük-e tétlenül egy egész nemzeti osztálynak a pusztulását? Hiszen, t. uraim, a mezőgazdasági krizisnek egyetlen és végleges panaczeája épen az ipar teremtése és épen a legtúlzottabb agraristák azok, a kiknek minden összeget meg kell szavazniok arra, hogy eléressék az a végczél, melyet úgy hívnak, hogy: belfogyasztás és a belföldi terményeknek belföldi feldolgozása. Ez ellen talán azt lehetne felhozni, hogy nem a kisipar fejlődése, hanem a gyáripar fejlődése az a panaczea; hanem én azt bátorkodom megjegyezni, hogy én a kisipart azért tekintem a jövő nagyipar csirájának, mert azt hiszem, hogy a mi kisiparosaink fogják a jövő nagyipar intellektuális elemeit szolgáltatni; az ő gyermekeikből lesznek a munkavezetők, a gépmesterek, az előmunkások és azért kell, hogy az állam minden módon mutassa irántuk való gondoskodását, nehogy az iparosok elkedvetlenedve, gyermekeiket a földmíves pályára adják, vagy a mi még rosszabb, belőlük szellemi proletárokat neveljenek. *(Úgy van! Úgy van!)*

A kisiparról nálunk eddig hathatósabb mérvben úgyszólván kizárólag az iparoktatás helyesebb fejlesztése által történt gondoskodás. Van igen sok kérdés: a vásárügy, a házalási, a tanonczkérdés és mindenekelőtt a szövetkezetek kérdése, mely még meglehetősen primitiv stádiumban van. A t. kereskedelmi miniszter úr az 1895. évről kiadott jelentésében arról számol be, hogy a kisipari szövetkezetekre, illetve azok támogatására összesen 16.500 forint adatott ki, és ez összeg csekélységét, a mi neki is feltünik, azzal indokolja meg, hogy az érdekeltek köréből nagyobb igények nem támasztattak, megjegyezvén egyúttal, hogy az ipartestületek igen lanyhán fogják fel a törvény által rájuk rótt ama kötelességet, hogy tagjaik jólétét szövetkezetek alkotása által fokozni igyekezzenek. Ez, uraim, elszomorító tünet, elszomorító tünete annak, hogy a magyar fajban az önsegély és társulás érzése mennyire hiányzik. Milyen könnyen és milyen nagyon panaszkodunk még akkor is, midőn kezünk ügyében van a segély. Az iparosegyesület, mely félszázados múltra tekint vissza, megelégszik azzal, hogy érmeket oszt kiváló iparosoknak, díszüléseket tart, anketiroz, tanácskozik, de félszázados múltja alatt egy oly elsőrendű praktikus intézményre nem mutathat rá, a mely az ő kezdeményezésére támadt volna. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Gr. Zichy Jenő: Leszek szerencsés rá felelni!

Szemere Attila: És azok, a kik az ipar-apostolok olcsó és hálás szerepét vállalták magukra, megelégszenek azzal, hogy a műhelyeket időről-időre végig parolázzák és néha-néha egy lendületes beszédben elkeseregjenek az ipar szomorú sorsa felett. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* A kisiparosnak, t. ház, különösen két dologra van szüksége. Az egyik a vásárügy alapos rendezése.

Digitized by Google

A milyen fontos az állatkereskedelemre nézve az országos vásárok szaporítása, épen oly veszedelmes a kisiparosra nézve a kirakóvásárok szaporítása. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* A magyar iparos hagyományosan meg van szokva, hogy egy bizonyos körben, tegyük fel 30—40 kilométernyi távolságban, minden országos vásárt felkeres. Ez reá nézve tetemes veszteséggel jár, legalább is tetemes kockázattal, elvesztett munkanap, vásárdíj, kocsibér és külön élelmezés czímén. A vásárok rengeteg szaporítása által ezután az a tünet áll be, hogy az iparosok 70%-a a vásárok 70%-áról effektiv veszteséggel tér haza. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Hogy ez milyen összegekre mehet, azt csak a statisztika számíthatná ki, de alapúl szolgálhat az a tény, hogy a kirakó vásárok megközelítő száma 1500 helyen 6—7 ezer vásárnapra emelkedett. A vásárügyet törvény útján kell szabályozni, és midőn szabályozzuk, meglehetős kiméletlen kézzel kell megrostálni a már létező vásárjogokat, mert nemzetgazdasági abszurdum az, hogy potom néhány száz forint vásár-jövedelem miatt, a mely egyik-másik községet illeti, kisiparosainkat mintegy kényszerítsük arra, hogy állandó veszteséggel dolgozzanak. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Áttérek, t. ház, a szövetkezetek kérdésére. *(Halljuk! Halljuk!)* A szövetkezetekről részben az a vélemény, hogy az állami beavatkozás, bárminő formában, még segély formájában is, a szövetkezetekre megbénítólag hat. A kik ezt a hitet vallják, szeretnek Thiersre hivatkozni, a ki 1848-ban, a mikor arról volt szó, hogy a franczia nemzetgyűlés három millió frankot szavazzon meg munkás-szövetkezetek létesítésére, a kamarában így nyilatkozott: »Nem három milliót kellett volna kérniök, de huszat; megadtuk volna szívesen azt is, hogy végre egy döntő kisérletet tegyünk, a mely kigyógyítsa önöket mind ebből a nagy őrültségből.« A thézis úgy, a hogy akkor felállították, az akkori viszonyok közt, tényleg őrültség lehetett. Ma már kevésbbé az, és lehet, hogy 100 esztendő múlva egy fundamentális igazság lesz. 1848-ban történt ugyanis, hogy proklamálták a munkásnak a munkához való jogát: le droit au tavail. Ezzel kapcsolatosan proklamálták azt is, hogy az állam, ha munkát nem tud adni a munkátlanoknak, adjon kenyeret az éhezőknek. Hogy Thiersnek mennyire igaza volt, mutatja az, hogy az 1848-ban megalapított szövetkezetekből ma már hírmondó is alig maradt egy-kettő és a három millió frank egy esztendőn belül úgy elpárolgott, hogy nyoma sem maradt. Ez azonban a szövetkezetek ügyét nem ölte meg. Megölte egy irányban; bebizonyította azt, hogy szövetkezetek utopisztikus czélok elérésére, vagy üres testvériesülési jelszavak alatt sohasem boldogúlnak; de a hányszor üzleti czélokat tűztek ki maguk elé, a hányszor azok az emberek, a kik összeálltak, belementek a konkurrenciába erős akarattal, férfias erélylyel, tudva, hogy a kisipar szövetkezeti alapon diadalmasan kiállhatja a versenyt a gyáriparral, akkor a szövetkezetek mind boldogúlnak és virágzanak. A kik az állami segélyt valóságos megbénító hatásúnak tartják, azok nem mérlegelik kellőleg a különbséget, a mely a mi viszonyaink és a külföldi viszonyok között fennáll. Künn a munkásokról, a munkás-szövetkezetekről volt és van szó, a mi az ipari országokban egyértelmű a lakosság többségével. Ilyen tömegek életviszonyainak szabályozását csak kimondhatlan, milliárdnyi összegekkel lehetne elérni, és ott az állam áldozata teljesen hiábavaló. Nálunk másról van szó. A mi kisiparosunk — bocsánat ezt a szót csak szocziologikus értelmében fogom alkalmazni — nem proletár; a mi kisiparosunk adófizető, a ki hozzájárúl az állam terheinek viseléséhez; a mi kisiparosunk az általa és fizetett segédei által gyártott munkát maga hozta és hozza forgalomba; a mi kisiparosunk tartózkodási helye nem a munkabértől, nem a munkáskereslettől függ, és a mi kisiparosunk a legteljesebb mérvben maga viseli a kereskedelmével járó kockázat összes veszteségeit. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől)* Ha tehát a viszonyok az ő hibáján kivűl úgy alakúltak, hogy az súlyos veszélyeket rejt magában ő reá nézve, teljes jogában van megkövetelni és igénybe venni az állam segítségét.

A szövetkezetekről lévén szó, a kereskedelmi miniszter figyelmébe különösen a raktár-, a termelő- és anyagbeszerző-szövetkezetek ügyét ajánlom. Azt hiszem, hogy a raktárszövetkezetek kérdésével kapcsolatosan lehetne a kisipari hitel kérdését legalább részben meglehetősen radikaliter megoldani. Egészen eltekintve azoktól a közismeretű dolgoktól, hogy milyen legyen a segítség természete, legyen-e részben hosszú lejáratú olcsóbb kölcsön, részben segély legyen-e, ez megvitatható kérdés, de én különösen jónak hiszem a munkagépekkel való támogatást, mely gépek az állam tulajdonai maradnának, de a szövetkezet addig használhatná, míg szövetkezetként fennáll; és azt hiszem, hogyha az ipartestületek és az iparegyesület nem felelnek meg a hozzájuk fűzött várakozásnak, a miniszter úrnak még az is a feladata, hogy közegei által buzgó agitatorius működést fejtsen ki a szövetkezetek létesülése érdekében. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ebből azonban nem szabad a kormánynak azt a jogot merítenie, hogy a szövetkezetek igazgatásába vagy szigorú szoros ellenőrzésébe tényleg befolyjon. Itt ismét a tapasztalásra hi-

Digitized by Google

vatkozhatunk, a mely azt bizonyítja, hogy minden olyan szövetkezet, mely az állam szoros ellenőrzése alatt állott, mihamarább feloszlott egyrészt, mert a bürokratikus kezelést sohasem lehetett a kereskedelmi igényekkel összhangba hozni; másrészt pedig, mert a kisiparosban világszerte egy ösztönszerű idegenkedés van attól, hogy az állam közegei az ő anyagi viszonyait éberen ellenőrizzék. A mi a kisipart illeti, meglehetősen tájékozva vagyunk tehát azokról a segédforrásokról, a melyeket igénybe vehetünk arra, hogy a kisipart fejleszszük.

A vásárügy, a házalás-ügy, a tanonczügy rendezése, szövetkezetek megteremtése, a buzgó agitaczionális működés — remélem — meg fogják hozni a kivánt eredményt. Remélem, hogy a t. ház nem fog fiskális aggodalmak által vezéreltetni, ha arról lesz szó, hogy a kereskedelmi miniszter úr a mainál jelentékenyen nagyobb összeget kérjen erre a czélra a t. háztól. *(Helyeslés.)*

Sokkal nehezebb megoldású kérdés a gyári ipar megteremtésének kérdése. Megteremtést mondok, mert fejlesztésről szó alig lehet. A külön vámterület — mint beszédem elején mondtam — tényleg az egyetlen panaczea volna, a mely azonban megölné a nemzet másik nagyobb, termelő részét. Az a közös vámterület ma még a »noli me tangere« jellegével bir, a melylyel kisebb mérvben ruházzák fel talán a politikai tekintetek, mint elsősorban a magyar gazdának vitális létérdeke. Tisza István t. képviselőtársam egy legutóbb megjelent művében alaposan kimutatta, hogy a magyar gazda érdeke az, a mely ma még kénytelen ragaszkodni a közös vámterület eszméjéhez azon feltétel alatt, hogy elég magas mezőgazdasági védvámok által legalább némileg kompenzáljuk azt a roppant áldozatot, melyet Ausztriának a közös vámterület által hozunk. Ezenkivül állandóan kell gondolnunk gyáriparunk megteremtésére; nemcsak a nemzetgazdasági igazságok kedvéért, hanem mert épen a szoczialisztikus áramlatnak — mely Ausztriában is napról-napra erősödő politikai faktorszámba megy — egyik programmpontja az, hogy eltöröltessenek mindazok a terhek, a melyek a táplálkozási anyagokra súlyosodnak, akár védvámok, akár fogyasztási adók, akár községi illeték. Nem mondom, hogy a közel jövőben elérhető ez az utópia, de azért abszolut utópiának mégsem nevezhető, és azt hiszem, hogy az első áldozata annak, ha ez a programmpont megvalósúl, épen a magyar mezőgazdaság leend.

Mindezen indokokon kivül ismeretesek azok az indokok, melyek kényszerítőleg ránk rójják azt a feladatot, hogy gyáriparunk megteremtésében se áldozatot, se fáradságot, se erélyt ne kiméljünk.

Azt hiszem, hogy az állam, meghozván iparpártoló törvényeit és szorgosan ügyelvén arra, hogy a közszállítások minden itthon gyártott iparczikkben kizárólag belföldi czikkekkel fedeztessenek, körülbelül megtette, a mit tehet. Hogy a budget 120.000 forintos tétele ötször vagy tízszer akkora lesz-e, úgyszólván közönbös, mert nem ilyen segédeszközökkel teremtünk ipart. Ez összeg semmitsem jelent, ha Kossuth Ferencz t. képviselő úrral együtt mi is konstatáljuk, hogy tisztán a textil- és ruházati ipar terén behozatalunk 1895-ben 234 millió forint volt. A külföldi tőke beédesgetése, a takarékpénztárakban úgyszólván uzsoráskodó pénzeknek az ipar felé való terelése: ez az, a mi karöltve egy egészséges társadalmi mozgalommal megteremtheti az ipart. Megteremtheti, mert nálunk, néhány vas- és gépgyárt kivéve, nagyszabású iparról alig lehet szó. Ismét a kereskedelmi miniszterium 1895-iki jelentésére hivatkozom. E szerint nálunk 1895-ben 203 új gyár létesült. A szám elég tekintélyes. Gyár alatt ugyanis rendesen valami nagyobb szabású iparvállalatot értünk, mondjuk átlag 100 munkással s átlag mondjuk csak 300.000 forint tőkével. Ez megfelelne 60 millió forint invesztícziónak és 20.000 új munkásnak. De ha közelebbről nézzük e számokat, azt látjuk, hogy a 203 gyárból 156 kizárólag a mezőgazdasági és helyi építkezés szolgálatában áll, lévén azok gőzmalmok, olajmalmok, szeszfőzdék, mészégetők, téglaégetők. A 68 gőzmalomból egyetlenegynek tőkéje van kimutatva 600.000 forintban.

A többi tőkét épen nem mutat ki és nagyrészt hallgat a munkásokról is. Mi következik ebből? Az, hogy ezek tulajdonképen csak afféle régi vámos malmok, melyeket azelőtt szél vagy víz hajtott, és melyekbe most, megfosztva a cséplőgép lokomobilját téli pihenőjétől, befogják a malomba. Igy szaporodik statisztikánk 67 új gyárral, mely azelőtt beérte a szélmalom vagy szárazmalom szerényebb elnevezésével.

A debreczeni iparkamara területén létesült 29 szikvízgyár. *(Derültség.)* Elismerem, hogy e gyárak meglehetősen hozzájárúlnak a nyári melegben lankadó nemzeti erők felfrissítéséhez, de hogy gyáriparunk mérlegén nagyot lendítenének, azt már nem ismerem el. A többi fenmaradó 46 gyárból 15-öt levonok, melyek a pesti iparkamara területén létesültek, és a melyekről a miniszterium közelebbi adatokkal nem rendelkezik; marad 31 gyár.

Ezen 31 gyárnak, t. ház, összes alaptőkéje 2 millió 857 ezer forint. Egy millió forintot képvisel ebből egy régi bányatársulatnak a tőkéje, a mely az ezüst ipari feldolgozására alakult át, egy millió forint a soproni villamos világítási telepre esik, 650 ezer forint pedig egy

Digitized by Google

táblaüveg- és egy viaszosvászon-gyárra. Marad tehát 27 gyárra összes üzemi, alap- és forgalmi tőkeként 207 ezer forint, vagyis egy gyárnak átlagos tőkéje 7600 frt. Hogy milyen gyárak lehetnek ezek, azt a t. ház elképzelheti.

A mi a munkásokat illeti, ez a 27 gyár, levonva a négy első gyár 495 munkását, összesen 295 munkást, tehát átlag gyáranként 11 munkást foglalkoztat. Hogy így haladva mezőgazdáink mikor fogják az annyira óhajtott belfogyasztást elérni, az a kérdések kérdése.

Kisiparunk a legnagyobb krizisben, gyáriparunk a legnagyobb stagnációban van. Ez a helyzet képe, t. ház. (*Helyeslés.*)

Távol áll tőlem a gondolat, hogy én bármely csekély mérvben is a kormányt okolnám ezért. A mi egymást követő kormányaink 12—15 esztendő óta nagy buzgósággal és jóindulattal követtek el mindent arra, a mi tőlük telt, hogy a gyáripart fejleszszék. De, t. ház, gyáripart kormányok sehol a világon még nem teremtettek. (*Igaz! Úgy van! jobbfelől.*) A világon ipart csak az érdekeiket helyesen megitélő, józan felfogású, küzdelemre és kitartásra képes népek teremtettek. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*) Ott van Anglia példája, mely a XVII. század végén még oly őstermelő állam volt, mely a nála termett gyapjút drága pénzen vette vissza posztóként Hollandiából, és a mely Anglia 100 év alatt állandó politikai belharczok és külháboruk közepette a világ első iparűző államává küzdötte fel magát. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon.*) Csakis egy nemzet harmonikus összműködése képes ily alkotásokra. (*Egy hang balfelől: Az önrendelkezés!*) Midőn a tőkepénzes pénzét koczkáztatva, a kereskedő a magyar árút terjesztve, a fogyasztó a magyar árút vásárolva, érzik, hogy egy nagy ügyet, a nemzeti jövőnek nagy ügyet szolgáljak, és midőn a tőkepénzes dúsabb jövedelemről, a kereskedő nyugalmasabb munkáról, a fogyasztó talán kényesebb izlése kielégítéséről mondva le, érzik, hogy ezáltal a jövő nemzedékek jóléténck alapját vetik meg és a mikor minden magyar ember, a helyett, hogy a homokban szétfutó, nagyhangzású védegyleti mozgalmakhoz csatlakoznék, belső becsületbeli kötelességének tartja, hogy minden kiadott garasával a lehetőség határain belül a magyar ipart gazdagítsa: csak akkor lesz iparunk, előbb nem, szavazzon meg bár a törvényhozás e czélra 10, 20 vagy akár 30 millió forintot is. (*Helyeslés.*)

Bocsánatot kérek, t. ház, hogy új ember létemre talán szerénytelenül hosszú ideig vettem igénybe szives figyelmét, (*Halljuk! Halljuk!*) de az elmondottakat kétszeresen időszerűnek tartottam most a gazdasági kiegyezés előestéjén, midőn azt tapasztaljuk, hogy Ausztriában valóságos legendák keletkeztek már jólétünk óriási fejlődéséről.

Thaly Kálmán: Az ám, fejlődés!

Szemere Attila: Tudjuk, hogy ezen legendáknak mi a czélzata; de fájdalom, igazaknak tartja azokat Ausztria egész közvéleménye. (*Egy hang a szélső baloldalon: Dehogy!*) Én elismerem, t. ház, hogy haladtunk, fejlődtünk, ha talán nem is olyan nagy mértékben, mint a sajtónak egy része kevés előrelátással hirdetni szereti. (*Igaz! Úgy van! Helyeslés a baloldalon.*) De, t. ház, a nemzeteknél épen úgy, mint az egész világegyetemben stagnáczió nincs, s a mely nemzet nem halad, az hanyatlik. De azt kérdem, t. ház, hogy a 30 év előtti parlagot ki tette termékeny földdé, ha nem mi magunk, a 30 év előtti középkori államból ki csinált modern államot, ki hozta érte az áldozatokat, ki viseli annak terheit, ha nem mi magunk? (*Általános helyeslés.*) És én azt hiszem, t. ház, az elmondottak is azt látszanak igazolni, hogy még nagyon messze vagyunk attól, hogy áldozataink gyümölcseit élvezhessük is.

Ausztria közvéleménye az én nézetem szerint egy más benyomás hatása alatt áll. (*Halljuk! Halljuk!*) Ausztriában látják, hogy Magyarország a szabad eszmék, a vallási türelem, a politikai szabadság és a liberális intézmények hazája, (*Helyeslés a jobboldalon.*) s az osztrák közvélemény összehasonlítván a saját retrográd irányzatát a mi szabad haladásunkkal és fejlődésünkkel, azt a téves következtetést vonja le ebből, hogy immáron megelőztük az anyagi téren is. (*Közbeszólások szélső baloldalon: Bár úgy volna!*) Erről azonban szó sem lehet, t. ház, és ez a fogalmaknak oly összezavarása, mely ránk nézve végzetes következményekkel járhat, (*Igaz! Úgy van! Helyeslés.*) mert alapját képezheti oly követeléseknek, a melyeknek mi megfelelni képesek nem vagyunk. (*Általános, élénk helyeslés.*) Ennek kell idején útját vágni, s ezért tartottam időszerűnek iparunk bajaira ma rámutatni. (*Helyeslés*)

A tételt elfogadom. (*Általános, élénk helyeslés. Szónokot számosan üdvözlik.*)

Lázár Arpád jegyző: Horánszky Nándor! (*Zaj. Elnök csenget.*)

Horánszky Nándor: T. ház! (*Zaj. Halljuk!*)

Elnök (*csenget*): Csendet kérek!

Horánszky Nándor: T. ház! A nélkül, hogy a kereskedelemügyi miniszterium költségvetésével s annak feladataival politikailag, gazdaságilag vagy igazgatásilag foglalkozni kívánnék s annak kapcsán az előttem szólott t. képviselőtársamnak igen érdekes beszédjére csak reflexiókat is tenni akarnék, és pedig különösen azon irányban, a melyben némi tévedéseket is fedeztem fel az állam feladatai tekintetében, én

Digitized by Google

a t. ház szíves figyelmét ez alkalommal csupán egy fontos kérdésre kívánom felhívni, a mely e tárcza költségvetésével — nézetem szerint — szoros összefüggésben van annyiban, a mennyiben az a magyar államnak egyik fontos pontjának, Fiuménak viszonyait is illeti, a melynek viszonyai szorosan összefüggnek a magyar kereskedelmi politikával és a politikának azon feladataival, a melyek, mint agendák a központ gondozására is rá vannak bízva.

Ezen nexus folyamán kívánom felhívni a t. képviselőház figyelmét arra a fontos kérdésre, a mely természeténél fogva olyan, hogy még azoknak is kihivja a figyelmét, a kik a jelenlegi politikai szituácziót és a parlamenti viszonyokat nem találják elég alkalmasaknak arra, hogy egyébként a politikának napi kérdéseivel foglalkozzanak. Ismétlem, a fiumei kérdést értem, t. képviselőház, a melyre vonatkozólag mindnyájunk előtt tudva és ismerve van az a körülmény, hogy ott ez idő szerint a szokottnál nagyobb élénkség, hogy ne mondjam, nervozitás mutatkozik. A kérdés fontos is, kényes is. Lehetőleg rövidre szabandó beszédemben tehát kénytelen vagyok egynéhány részlettel foglalkozni azért, hogy az egésznek képét adhassam. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Quieta non movere. Ez az én álláspontom minden kényes politikai kérdésben, a mely nem éget, vagy pedig a megoldásra és elintézésre még kellőleg előkészítve vagy megérve nincs. Mert a politikában is érvényesül az a nagy igazság, hogy mindent a maga idejében, ha nem akarjuk, hogy a felkarolandó és elintézendő kérdések vagy időelőttiek, tehát éretlenek legyenek, vagy pedig meghaladottak és olyanok, melyek ennélfogva a haszon természetével nem birnak.

Fiuméra vonatkozólag hivatalosan — ismétlem, hivatalosan — előttünk mindössze csak annyi ismeretes, hogy az ottani kormányzó néhány hónappal ezelőtt lemondott, és ez az állás még máig sincs betöltve. Közbevetőleg kénytelen vagyok megjegyezni, t. ház, hogy én ezt súlyos hibának tartom. Hibának tartom egyfelől azért, mert a képviselőház nagyon jól tudja, hogy Fiumének kormányzati és igazgatási viszonyai ez idő szerint egy provizórium alapján nyugszanak, a mely provizóriumot annak idején a törvényhozás felhatalmazása folytán a miniszteranács terjesztette ő Felsége elé, a ki ezt jóváhagyta és mint ilyen ma is direktiváúl szolgál, nyugszik továbbá egy statutumon, a mely ezen provizórium alapján lett kidolgozva. Már pedig ezen provizórium épúgy, mint a statutum is, az ottani kormányzóra oly agendákat rónak, a melyeknek fontossága és állandósága Fiumének kormányzati és igazgatási viszonyaival szoros összefüggésben van. Stagnálni sem az egyiknek, sem a másiknak nem szabad, mert a kettő együtt képezi a forrását azon tevékenységnek, a melyben Fiume közélete megnyilatkozik. De hibának tartom a fiumei kormányzói állás betöltetlenségét, t. képviselőház, még azért is, mert annak a felügyeletnek és ellenőrzésnek, a mely a fiumei kormányzóra van bizva, ezen az exponált helyen magasabb politikai czéljai is vannak, a melyeknek tehát ottan szünetelni egy perczig sem szabad. Ime, a felmerült események is tanubizonyságát szolgáltatják annak, hogy hitem és felfogásom szerint, ha a kormányzói állás Fiuméban be lett volna töltve, akkor ezek az esetek valószinűleg nem fogtak volna előfordúlni vagy legalább az ellenkező igazolva nincs; ha pedig akkor is előfordúltak volna, akkor ott a bajok sokkal mélyebben gyökereznének, a mit én a magam részéről nem hiszek. De mindenesetre konstatálom azt, hogy egyik motivum úgy mint a másik, feltétlenül indokolja és szükségessé teszi azt, hogy Fiuméban a kormányzói állás betöltetlenül egy perczig se maradjon, mert ennek következményei hogy milyen hátrányosak, azt a felmerült események előttünk fényesen igazolják. Ismétlem tehát, t. ház, hogy Fiuméra vonatkozólag előttünk hivatalosan csak az van ismerve és csak azt tudjuk, hogy a kormányzói állás ez idő szerint ottan betöltve nincs. És ime, t. ház, váratlanúl, minden előzmény nélkül, Fiume közéletében egy jelenség merül fel, a mely azt mutatja, hogy ott izgatottság van, hogy ott egy politikai természetű küzdelem folyik, hogy ebben a választási küzdelemben azon elemek, a melyek addig a kormányzás nyugalmát fentartották, hogy, mondom, ezen elemek lábaik alól egészben vagy részben, azt nem tudom, a talajt elvesztették, hogy ott az eseményeket megelőzőleg egy kormánykiküldött működött vagy talán lábatlankodott, hogy mindezek a kormányzói állás betöltetlenségének ideje alatt történtek, és hogy ezen mozgalomnak eredményéről félhivatalos szinezetű nyilatkozatok jelentek meg, melyekben az úgynevezett autonom-párt tiltakozik minden olyan feltevés ellen, a mely politikai természetű, mert hiszen ezek a sorok között olvashatók, s melyben az illetők azt látják, hogy ellenök bizonyos vádak emeltetnek, a melyeket ők elhárítani, szerintem joggal és helyesen, igyekeznek.

T. ház! Nekem a magam részéről egyáltalában nincs az a felfogásom, és távol áll tőlem minden olyan feltevés, hogy a Fiuméban fenforgó nervózus állapotok betegség természetével birnak, sőt szívesen elismerem, és meg is vagyok róla győződve, hogy ott ma még ez az eset fenn nem forog, sőt a magam részéről hozzá teszem még azt is, hogy a legközelebbi időben kínálkozni fognak bizonyos felmerülő kérdések, a melyeknek megoldása körül az ottan nyilatkozó autonompárt nyilvánvaló tanubizonyságot fog tehetni arról,

Digitized by Google

hogy ezek az esetek csakugyan fenn nem forognak, s mi megigérhetjük nekik, hogy a fiumei viszonyokat fokozott és kettős figyelemmel fogjuk kisérni.

De hogy mégis van valami baj ott, azt maguk az események mutatják. Pedig aat hiszem, hogy konstatálhatom a magam részéről, hogy ott az állapotok eddigelé teljesen egészségesek voltak, sőt azt merném mondani, hogy Magyarország közéletének Fiume egy nyugpontját, fájdalom, talán az egyedüli nyugpontját képezte, a mely semmiféle aggodalomra okot nem szolgáltatott. Hogy azonban egy felmerülő jelenségből, a melyet másnak, mint nervozitásnak ma még nevezni nem lehet, bajok is származhatnak, azt hiszem, hogy kétségbe vonni nem lehet. Ezzel szemben tehát feladatunk és kötelességünk a dolgokat figyelemmel kisérni és vizsgálni, miért is erre vonatkozólag legyen szabad nekem nehány mozzanatot felemlíteni azért, hogy konstruálhassam a helyzetet, másfelől pedig, hogy ezen konstruálásból le is vonhassam a következtetéseket. *(Halljuk! Halljuk!)* Fiume közjogi helyzete és hovátartozandósága minden kétségen felül áll. Ez a kérdés végleg meg van oldva az 1868: XXX. törvényczikk 66. §-ával, a mely világosan mondja, hogy Fiume város és kerülete a magyar koronához csatolt külön testet képez, tehát nem képez egy olyan testet, a mely Magyarországhoz bizonyos függelék utján, tehát közvetett uton tartoznék, hanem az igenis közvetlenül van Magyarországhoz csatolva.

Erre vonatkozólag, t. ház, az 1882-ben és 1883-ban működött regnikoláris deputáczió is igen helyesen konstatálta azt, a mire rámutatni kivánok épen azért, hogy az általam nyujtott kép teljes legyen és hozzáteszem mindjárt, hogy ezen operátumhoz a regnikoláris deputáczió fiumei tagjai is csatlakoztak, hogy tudniillik az 1868: XXX. törvényczikk 66. §-ának ezen része, a mely csak ismétli a Mária Terézia rendeletét, egész határozottan kimondja a csatlakozás közvetlenségét, a melynek tehát nincs más értelme, mint az, hogy Fiume nem a magyar korona egyik függeléke által tartozik Magyarországhoz, hanem azon közvetlen kapcsolat folytán, melyet az általam idézett törvényczikk világosan tartalmaz. Ez tehát egy kétségbevonhatatlan dolog, melyhez szó nem férhet és melyhez szót férni nem engedhetünk.

Épen azért a kérdés ezen részével foglalkozni nem is kivánok, hanem csak azt teszem hozzá, hogy tehát nem a kapcsolat, hanem az igazgatás és autonomia az, melyre nézve fenmaradtak azok a függő kérdések, a melyek elintézése annak idején a kölcsönös tárgyalásokra és ezek alapján való megállapodásokra hagyattak.

Ezen függő kérdések megoldását megkisérlették 1868-ban, de — fájdalom — minden siker nélkül. Ennek eredménye lett azonban egy provizórium, melyről az imént emlékeztem meg.

Méltóztatnak itt megengedni, hogy ezzel kapcsolatosan néhány mozzanatot kiemeljek, melyek azon provizóriumnak ő Felsége által is jóváhagyott szövegéből epügy, mint értelméből világosan következnek.

Az első, a mit konstatálhatok, az, hogy ez a provizórium Horvátország beleegyezésével is jött létre. Világosan rámutat erre az az operátum is, melyre hivatkoztam, és melyhez annak idején maguk a fiumeiek is — ismétlem — hozzájárultak. Konstatálhatom másodszor, hogy ez a provizórium Fiume közigazgatását a magyar kormányra bizta. Konstatálhatom harmadszor, — és erre kivánok súlyt helyezni, — hogy ez a provizórium legkisebb oly momentumot sem tartalmaz, mely a magyar törvényeknek, bármily természetüek legyenek is azok, Fiumében leendő életbeléptetését korlátozná, sőt van abban a provizóriumban igenis egy mozzanat, mely csak megerősíti az én ebbeli állításomat. Midőn ugyanis a provizórium alapján ez a kérdés szóba jött, utalás történt az osztrák polgári törvénykönyvnek bizonyos ideig való fentartására, de nem azért, mintha ez magától értetődő dolog lett volna, hanem csak azért, hogy időközben ott olyan viszonyok keletkeztek, a melyek ezt ideiglenesen szükségessé teszik. Ez a negativum is tehát csak pozitivumot szolgáltat az én állításom igazolására vagyis arra, hogy tudniillik épen a provizórium alapján sem jogi, sem politikai, sem tárgyi akadály fenn nem forog aziránt, hogy Fiume területén a magyar jog minden része életbe léptettessék.

Ugyanezt konstatálják maguk a fiumeiek is, kik a regnikoláris deputáczió előtt felvett zárjegyzőkönyvben csatlakozásukat jelentik ki azon magyar operátumhoz, melynek egyik pontját leszek bátor felolvasni, mert rendkivüli fontossággal bir, a mely világosan megmondja, hogy »mindenekelőtt szükségesnek tartja a bizottság, hogy a mennyire ez a viszonyok különfélesége mellett lehetséges«, — tehát csak kivételes állapotokról van szó, — »Fiume városa és kerülete számára ugyanazon törvények legyenek érvényesek, a melyek Magyarországon érvénynyel birnak.«

Mindezekből tehát világosan következik az, a mit állítok, hogy sem politikai, sem igazgatási, sem más szempontok fenn nem forognak, a melyek ennek lehetőségét kizárnák, sőt ellenkezőleg minden mozzanat, a mely Fiume ügyeinek, Fiume kérdéseinek vizsgálatánál konszideráczió alá kerülhet, megengedhetővé teszi, ille-

Digitized by Google

tőleg arra utal, hogy Fiume területén mindazon törvények, melyek Magyarországon érvényesek, életbelépjenek, és csak egy térre szorít figyelembevételt, tudniillik arra, hogy azok mi módon léptettessenek életbe, a mennyiben ez a szempont az autonomia kérdésével szoros összefüggésben van.

Így állván a dolog, én csak helyeslem minden kormánynak azt a törekvését, hogy ezt a tekintetet állandó gondozása alatt tartja, és hogy ebben az irányban, a melyre nézve a kormánynak direktivát adott az a jelentés is, a mely annak idején a ház elé lett terjesztve minden kormánynak, szemei előtt lebeg az a szorosabbrafűzés, a melyet maguk a fiumeiek is mindenkor világosan óhajtottak, mert kifejezték lehetővétételét annak, hogy Fiume területén a magyar törvények lehetőleg életbeléptessenek és természetesen összhangban azon autonomiával, a mely Fiuméra vonatkozólag mint létező organizmus még ma is épségben fennáll, fontossággal bir.

Megkisértetett, t. képviselőház, a függő kérdések elintézése 1882-ben és 1883-ban is; de ez, fájdalom, ekkor sem sikerült, de eléretett annyi, hogy a regnikoláris deputáczió a fiumei kiküldöttekkel együtt többrendbeli direktivákat adott a magyar kormány számára, a melyek czélja és iránya egyenesen a viszonyok szorosabbrafűzése volt.

Ez, t. képviselőház, Fiume viszonyainak jelenlegi tényleges és jogi helyzete. Nem akarok belebocsátkozni ez alkalommal abba, hogy annak idején szerencsés alkotás volt-e az 1868. évi XXX. törvényczikk 66. §-a, nem akarom azt a kérdést sem szellőztetni, vajjon az a provizórium, a mely annak idején a minisztertanács javaslatára megállapíttatott, helyesen lett-e akként konczipiálva, a miként az ma is érvényben van, mert — hogy egyebet ne említsek — különös már maga az a körülmény, hogy Fiuméra vonatkozólag a provizóriummal kapcsolatosan bármiféle kérdés öleltessék is fel, mely a haladó időhöz képest bizonyos javításra szorúl, mind annyiszor annak az óriási apparátusnak az igénybevételét teszi szükségessé, a melylyel ezt kezelni kell, és kérdés, hogy vajjon nem lehetett volna-e akkor más, olyan modus vivendit feltalálni, a mely a fejlődést lehetővé tette volna, a nélkül, hogy az említett apparátus esetről-esetre igénybevétessék. Arról sem kívánok szólani, hogy az a statutum, a mely a provizórium alapján lett megállapítva és a miniszterium által jóváhagyva, szerencsésen van-e megszerkesztve. Mert itt is csak egy mozzanatot akarok felemlíteni és ez az, hogy ezen statutumoknak minden változásához Fiuménak közreműködése szükséges, még pedig $^2/_3$-rész szavazattöbbséggel, holott ott, a hol csak igazgatásról van szó, a hol az autonomia kezeléséről van szó, a hol tehát az igazgatási feladatoknak az idők változása folytán előállott szükségleteihez kell simulnia: egy ilyen nehézkes kezelés nem épen szerencsés gondolat. Mindezt, t. ház, nem fejtegetem, mert a tények így állnak; ezek előtt pedig szemet húnyni nem lehet, sőt ellenkezőleg, számot vetnünk kell. Hanem igenis, méltóztassék megengedni, hogy gyenge szavamat felemeljem, hogy azt a fiumeiek is meghallhassák, mert hiszen közvetlenül és elsősorban talán épen Fiume érdekéről van szó, a mennyiben a magyar állam úgyis boldogúlni fog minden körülmények között.

T. képviselőház! Abban a nagy világversenyben, a melyet a népek folytatnak, felfogásom szerint a győzelem sikere a folytonos haladást tételezi fel. A ki a haladásról lemond, a ki a haladást fel nem karolja, a haladásra minden rendelkezésre álló tényezőt meg nem ragad: az a nagy világversenytől elmarad és nem előre megy, hanem okvetlenül vissza fog fejlődni. Hogy ilyen körülmények közt Fiumének sem állana érdekében az, hogy torlaszokat emeljen a haladás útja elé, és mindazon igazgatási feladatok előtt, mindazon intézkedések létesítése előtt, a melyek épen Fiume haladásának érdekében intendáltatnak, részben talán már elavúlt statutumok mögé vonúljon: ez, t. ház, azt gondolom, épen Fiumének nem lehet czélja és feladata. Történeti példákra lehet utalni, t. ház, a múltban; történeti példát lehet felidézni a jelenben. Utalok az első tekintetében csak az olasz városok sorsára. Méltóztassék megfigyelni ezen városok kultur-fejlődését és mit mutat az? Hogy röviden fejezzem ki magam, azt mutatja, hogy ezen városok az olasz renaissance vezérszerepét elvesztették és a felébredés ereje északra szállott. Miért, t. ház? Egyszerűen azért, mert ezen városok annak idején elhanyagolták a haladásnak azon feltételeit, melynek segítségével sorsukat előbbre vihették volna s azon nagy missziót, a mely annak idején kezükben feküdt, elejtették volt. Példa van rá ma is, t. ház, épen az európai nemzetek történetében. Hiszen Európa összes államai erőfeszítéseket tesznek Európának egyik pontján Törökországban a reformok érdekében azért, hogy talán még sem késő, talán még ma is lehetséges a reformok felkarolásának segítségével a kérdéseket megoldani. Mutatják tehát mindezek azt, hogy az elmaradás, a fejlődés hiánya hova viszi a népeket és hová sodor egyes fontos pontokat, a melyeknek egyébként nagy és fontos kulturmissziói, nagy és fontos gazdasági feladataik volnának.

Épen azért, t. ház, a fiumeiek, felfogásom szerint, csak akkor cselekszenek helyesen és

Digitized by Google

okosan, hogy ha megragadnak minden alkalmat arra, hogy saját fejlődésüket biztosítsák, és nem zárkóznak el oly intézkedések elől, a melyek közvetlen, szoros kapcsolatban vannak a kulturfejlődéssel, *(Úgy van! balfelől.)* és saját sorsuknak előbbre vitelével. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* De még egy más szempont is van, a mit felemlíteni akarok, és ez abban áll, hogy ha Fiume őszintén törekszik arra, — a miről erősen meg is vagyok győződve, — hogy közte és Magyarország közt a viszonyok a közigazgatás terén is szorosabbra fűzessenek, mint a milyen őszintén törekedett ezen kérdésnek minden fázisánál, akkor ennek nyilvánvaló tanujelét azáltal szolgáltatja, ha fel is karolja az intézményeket és tettek által fogja megmutatni és fog meggyőzni mindenkit, hogy a mire mindenkori kijelentései által készségét nyilvánította, azt az életbe is át akarja vinni. Erős a meggyőződésem, hogy ez az akarat Fiumében uralkodik is. De épen ezért tartottam szükségesnek ezeket hangsúlyozni, hozzátévén magam részéről azt, hogy ha Fiume mindezektől elzárkóznék, akkor hiábavaló lenne Magyarországnak minden áldozatkészsége, mert ezek nem fognák legyőzni azt a hátramaradást, melyet az elzárkózás maga után vonna. *(Helyeslés. Úgy van!)* De, t. ház, tagadhatatlan, hogy ezen nagy kérdések elintézésében a magyar kormánynak is szerepe van. Ha valahol, úgy itt van szükség bölcseségre, határozottságra, tapintatra és bizalomgerjesztésre. Bármelyik hiányozzék ezekből, Fiumének dolgait nem kezelni, de esetleg károkat lehet okozni. És itt azt kérdem, t. ház, hogy akkor, a mikor Fiumében a kormányzói állás üresedésben volt, miféle szempontok, czélok és törekvések indíthatták a magyar kormányt arra, hogy egy miniszteri tanácsos — bárminő volt is missziója — oda küldessék? Hiszen ép az a körülmény, hogy mindez a kormányzói állás üresedése idején történt, csak felébreszthette a bizalmatlanságot, csak gyanút kelthetett fel, mert mindenki azt kereshette, hogy mi a czél, hová akar ez vezetni és így még ott is, a hol csaknem könnyűséggel meg lehetett volna oldani kérdéseket, nem az előbbre vitel, hanem elodázás következhetett be. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Mert tény az, hogy ott egy miniszteni tanácsos fungált; tény az is, hogy épen ezen funkczió után közvetlenül állottak elő azon izgalmak, melyekről hallottunk. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* T. ház! Az ilyen kényes természetű kérdésekben nincsen veszedelmesebb, mint a viczkándozás, vagy az a beteges képzelődés, midőn valaki abban a rögeszmében szenved, hogy ő valóban nagy kérdések megoldására van hivatva, az ilyen kevésbbé előrelátó, kevésbbé megfontolt politika az, mely hozzányúl oly kérdésekhez is, a melyektől gondolkodó és előrelátó emberek óvakodtak mindaddig, míg azok magukat közszükséggé nem növik ki, vagy pedig a megérésnek és megvalósulásnak abba a stádiumába nem jutottak, a midőn azokat a siker reményében felkarolni lehet. *(Helyeslés. Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hát, t. ház, ez gyermekeknél, a kik bizonyos ösztönszerűséggel mennek a tűz felé, nyúlnak a késhez, vagy más veszedelmes eszközhöz: nagy baj, de csak pajkoskodás; hanem, ha ez azok részéről történik, a kik egy ország ügyeinek intézésére vannak hivatva, a kiknek tehát különösen ilyen kényes kérdésekben minden képzelhető tényezőt latba kell vetniök, számon kell venniök, akkor ez már több, mert előrelátás hiánya.

Melyik eset forog itt fenn, azt nem tudom, de azt tudom, hogy ezt a kérdést a törvényhozásnak figyelmen kivül hagyni, vizsgálódás nélkül hagyni nem lehet, mert különben kötelességét mulasztja el. *(Helyeslés balfelől.)*

Felfogásom szerint tehát a t. kormánynak kötelessége a törvényhozással szemben, ha annak tekintélyét megbecsülni kívánja, hogy felderítse mindazon körülményeket, a melyek közelebb Fiumében felmerültek, és a melyek következtében ott az izgatottság előállt. Kötelessége a kormánynak megmondani azt, hogy micsoda czélzattal küldetett ki az illető miniszteri tanácsos úr és miféle konkrét kérdések merültek ott fel, a melyek megoldás vagy előkészítés tárgyát képezték, minő nézetek merültek fel e kérdésben jobbról és balról is, mert csak ezek összességének ismeretével lehetünk azon helyzetben, hogy ezen kényes kérdésben a kormány politikája felett ítéletet mondhassunk. Én indítványt nem terjesztek elő egyszerűen azért, mert azt leszavazásnak kitenni nem akarom. De ha a ház magát megemberelni akarja, ha a t. kormány a házat tisztelni és kötelességét teljesíteni akarja, akkor nem mulaszthatja el, hogy mindezen körülményekre kiterjedőleg felvilágosítást nyujtson a háznak, mert nemcsak Magyarországnak, de Fiuménak is osztatlan érdekei azok, a melyek megoldására kellő óvatossággal, tapintattal, erélylyel és bölcseséggel törekedni kell és épen azért, mert ez a kérdés ilyen, ezért vetettem fel ezt és nem tehettem, hogy akkor is, midőn már egyéb kérdésben a napi politikával foglalkozni nem kívánok, ezen kérdésre, mint igen fontosra, a ház figyelmét fel ne hívjam. Csakis ezeket kívántam ezúttal röviden előadni. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Konkoly-Thege Miklós!

Digitized by Google

Konkoly-Thege Miklós: T. ház! Tekintve az idő előhaladottságát, kérem a t. házat, hogy beszédemet holnapra halaszthassam. *(Helyeslés.)*

Elnök: A ház hozzájárúl, s így a vita holnapra halasztatik. A holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjén ugyanazon tárgyak lesznek, a melyek a mai ülésre kitüzettek.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 35 perczkor.)

44. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi február hó 9-én, kedden,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felirat bemutatása. — Földmívelésügyi bizottság jelentése, a lótenyésztési alap ügyében. — Pénzügyi bizottság jelentése a lottójövedékről szóló törvényjavaslat tárgyában. — Költségvetés 1897-re, kereskedelemügyi tárcza. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, Perczel Dezső, Erdély Sándor, b. Dániel Ernő, Wlassics Gyula, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Lehoczky Vilmos. A javaslatok mellett felszólalókat Molnár Antal, a javaslatok ellen felszólalókat Lázár Árpád fogják jegyezni. Kérem, hallgassák meg a jegyzőkönyvet.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa a február hó 8-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van észrevétel a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* A jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom Komárommegye közönségének feliratát az államépítészeti hivataloknál mutatkozó hiányok tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Molnár Antal jegyző: Szily Pongrácz, a földmívelésügyi bizottság előadója!

Szily Pongrácz előadó: T. ház! Van szerencsém benyújtani a földmívelési bizottság jelentését (Irom. 99) az üzletszerű, vagy nyilvános fogadásoknak s a kölcsönös fogadások közvetítésének szabályozásáról a lóversenyeknél czímű 1894 : XXIX. törvényczikk 6. §. *b)* pontjában jelzett lótenyésztési alap tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztassék a jelentés kinyomatását és szétosztását elrendelni s azt a földmívelési tárcza költségvetésével kapcsolatosan tárgyalásra kitűzni.

Elnök: A jelentés kinyomatását és szétosztását a ház elrendeli és a földmívelésügyi miniszterium költségvetésével való együttes tárgyalásra kitűzi.

Molnár Antal jegyző: Neményi Ambrus, a pénzügyi bizottság előadója!

Neményi Ambrus előadó: T. ház! Van szerencsém beterjeszteni a pénzügyi bizottság jelentését (Irom. 100) a lottó-jövedékről szóló 1868 : XV. törvényczikk módosítása iránt beadott törvényjavaslat tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentést kinyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tűzetni.

Elnök: A ház a kinyomást és szétosztást, valamint az osztályok mellőzésével való napirendre tűzését elrendeli. A nap iránt később fogok előterjesztést tenni.

Következik a kereskedelemügyi tárcza költségvetésének (Irom. 49) folytatása.

Molnár Antal jegyző: Konkoly-Thege Miklós!

Konkoly-Thege Miklós: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nincs szándékomban, és mint újonez nem is merném a házat hosszadalmas frázisokkal untatni. Ezért engedjék meg, hogy minden hosszabb bevezetés nélkül mindjárt belemenjek abba a tárgyba, melyet tüzetesebben taglalni akarok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Minthogy a többi brancheot, a mint látom, nagyon kezdik kimeríteni, és talán még jobban ki fogják meríteni, egész szakszerűleg a vasutazásra és hajózásra szorítkozom, és első sorban bátorkodom a magyar államvasutakra felvett előirányzatot kissé megbirálni.

Digitized by Google

Rengeteg sok itt a tenni való, azt tudja mindenki, a szakminiszter úr legjobban. Tudjuk, hogy a magyar államvasutak kiterjedésükre nézve a harmadik helyen állanak. Első egy nagy amerikai társulat, a második a német államvasutak, a harmadik helyen állunk mi, és büszkén mondhatjuk a magyar államvasutak e hálózatára, hogy minden tekintetben a mienk. Mindennek daczára szomorúan hat reám, hogy az iránt az ember iránt, a ki mindezeket megteremtette, — a ki itt ül köztünk — vajmi kevés az elismerés. De nyugodjunk meg abban, hogy senkisem próféta a saját hazájában.

Lássuk már most, mi minden az, a minek megtétele múlhatatlanúl szükséges.

A budapest-marcheggi vonalon például öt igen fontos objektum van, a melyen változtatni kellene; ilyenek a Garam-Ipoly-híd, a pozsonyi alagút, a Vág-, Séllye-, Tornoczi- és a Morva-hid.

A Garam-Ipoly-hid két oly műtárgy, melyeknek ritkítom párját az országban. Nem szabad megfeledkeznünk, hogy ezeket akkor csinálták, midőn a kaiserlich königlich priviligirte Staatseisenbahn-Gesellschaft-nak rendkivül sok pénze volt. Az egész hid vasszerkezete hidegen van szegecselve. Csak szakember tudja megbirálni, micsoda előny ez egy hidszerkezetnél, és hogy ez a szerkezet mennyivel többe kerül, mintha izzó szegecsekkel állíttatik elő. Azért ezeken a hidakon van talán a legkevesebb javítás az egész országban. De midőn ezeket a hidakat építették, — gondolom 1857—58-ban építették őket — 30—32 tonnás mozdonyok, 8 tonnás kocsik és legfölebb 45 kilométer sebesség számára épültek. Ma, t. ház, járnak rajta 94 tonnás mozdonyok, 14—15 tonnás kocsik, és keresztülnyargalunk rajtuk 90 kilométer sebességgel.

Bármilyenek legyenek is azok a hidak, idővel mégis csak széjjelrázódnak, és ha nem is áll be katasztrófa, mert ettől sohasem félek, de megtörténhetik az, hogy egyszerre meglazul a szerkezetük, és hogy forgalom közben kell kiváltani a hidakat, nem csekély kellemetlenségére az üzemnek.

A Vág-hidat csupa takarékosságból az osztrák államvasút egyes vágányra építtette, s midőn kiépítették az egész vonalat kettős vágányra, ismét takarékosságból, bár a pillérek megvoltak a kettős vágányra, a De Serres-Polonceau-féle csattal egybecsatolták a dupla vágányt, és így ez a hid épúgy, mint a marcheggi hid, valóságos egérfogó s a vonatoknak a két állomás közt blokirozva kell járniok, mert ott nem találkozhatna két szemközt jövő vonat. Ezen két hid tehát sürgős kicserélést kiván.

A pozsonyi alagút kibővítendő, esetleg másik alagút építendő melléje, mert kettős vágányra keskeny s két vonat ott sem találkozhatna.

A budapest-brucki vonal második vágánya, úgy tudom, munkálatban van, de szükséges is; bámulatos ennél épúgy, mint a zimonyinál, hogy nem mindjárt építettek ezeknél dupla vágányt, holott ezekkel nyomni, esetleg tönkretenni akarták annak idején a K. k. priv. österr. Staatseisenbahnnak budapest-marcheggi, illetőleg budapest-verciorovai vonalát. Ezt takarékosságból nem tették, holott ma tetemesen nagyobb költséggel fog járni ezen második vágány kiépítése. *(Helyeslés jobbfelől.)* Megtörtént itt az az óriási hiba is, hogy egyes műtárgyak csak egyes vágányra építtettek. Igy a pétervárади hid, — a hol még a pilléreket se építették kettős vágányra, — és a pétervárади alagút. Itt most nem marad más hátra, mint más hidat építeni melléje, vagy egy második alagutat építeni, ha a forgalom szaporodik és a kettős vágány kívánatossá válik.

Ugyanez áll a brucki vonalon a bia-torbágyi hidon és csodálatos ez esetben, hogy a baroki híd pillérei ki vannak építve dupla vágányra. Hogy miért történt ez, nem tudom, de hogy megtörtént, az tény. Most a bia-torbágyi hidat kibővíteni lehetetlen; oly rendkivül szubtilisek a pillérei, hogy ha az új pillérek alapzatát mellérakják, illetve azok mellé rakhatásáért a földet a régiek mellől kiemelik, okvetlenül az egész híd ledől. Mig tehát, ha mindjárt dupla vágányra építik a pilléreket, 30—40 ezer forinttal meg lehetne építeni a hidat, így egészen új hidat kell építeni a második vágánynak és ez bele fog kerülni körülbelül 130.000 forintba. Ámde mindennek meg kell lenni és ez ellen nem tehetünk. Az rendkivül sürgős kérdés, hogy a brucki vonalat, a hol már a forgalom szinte akkorává vált, hogy az egyes vágány nem győzi a forgalmat, kettős vágányra kiépítsük. Mindenesetre szükséges lesz valami úton-módon a lajthántúli kormánynyal is érintkezésbe lépni a végre, hogy Brucktól Bécsig terjedő, különben meglehetősen nyomorúlt karban levő, még ma is vassinekkel ellátott pályát szintén dupla vágányra építse ki a k. und k. Staatseisenbahn-Gesellschaft és aczélsinekkel lássa el.

Azt hiszem, rendkivül nagy szükség volna arra is, t. ház, hogy a galantha-zsolnai vonalat az óriási szénforgalom miatt kettős vágányra építenék ki, még pedig a következő okoknál fogva. A galantha-zsolnai vonal egészen síkpálya, holott a vele parallel pálya, a ruttkai vonal erős hegyi pálya, a mely három hegyen megy keresztül, mindenhol erős, többnyire 10—16‰ emelkedéssel, például Salgótarján-Somosujfalu, Kriván és a Jánoshegy. Ezt elkerülendő, a terheket különösen leginkább a sík

Digitized by Google

pályán óhajtanák szállítani. Itt annyira konglomerálódni fog a teher-szállítás, hogy a mint már néha meg is történt, a vonatoknak valóságos összetömörülése történik és ez természetesen a forgalom lebonyolíthatásának rovására megy.

Nagyon szükséges lenne, hogy bizonyos szubvenczió mellett a kassa-oderbergi vasutat szintén kiépíttetné az állam kettős vágányra, nemkülönben a déli vasútnak direkt vonalát Trieszt felé szintén dupla vágányra építtetné az állam.

Nem mulaszthatom el itt felhozni azt, hogy aránylag a német vasutakkal szemben mily rendkivül kevés dupla vágányú vasutunk van nekünk, miután nekünk nincs több ily vasutunk az országban, mint a budapest-hatvan-lavocneprzemisl, a budapest-marcheggi, azután a szajol-újszászi és a kanizsa-kottorii vonalrészek, végre egy kis vonal, melyet nem is merek megemlíteni: a budapesti központi vagy keleti pályaudvartól Kelenföldig. Ezek összes duplavágányú pályáink az országban. Pedig nekünk iparkodnunk kell arra, hogy lehetőleg minden elsőrendű pályánkat dupla vágányra emeljük, a hol tudniillik azt a forgalom megköveteli. Németországban egy időben, tudom, volt egy törvény, a midőn még nem voltak a vasutak államosítva, hanem egyes társulatok tulajdonait képezték, a mely szerint az egyes társulatoknak nem adtak koncessziót elsőrangú pályára csak azon feltétel alatt, hogy ha dupla vágányra épitik ki a pályát. Azért is Németországban ma csak a mellékpályáknál hiányzik a kettős vágány; a fővonalak mind dupla vágánynyal vannak ellátva.

Az elmondottakból kitűnik, mennyire vigyázni kellene arra, hogy jövőben ne történjék ilyen hiba, a mely valóban nagyon csekélynek látszik, de később mégis nagy horderővel és fontossággal bir, és hogy ha egy oly vasutat épitenek, a mely előreláthatólag a közel jövőben elsőrangúvá fog tétetni, ott legalább is a műtárgyak mindjárt kettős vágányra volnának kiépítve. Szükségesnek látnám, hogy, ha a miniszterium arról gondoskodnék a vonatok túltömöttsége miatt, hogy a gyors- és a személyvonatok között nagyobb árkülönbség létesíttessék, nemkülönben, hogy nagyobb legyen az árkülönbség az I. és II. osztály között is.

Valóban nem merek hozzászólani a zónarendszerhez; *(Halljuk! Halljuk!)* mert olyan darázsfészekbe kellene akkor nyúlnom, a mi kellemetlen lesz valaha bármely miniszternek, a kinek azzal foglalkoznia kellend. Mert, hogy a zónatarifa, a mint az ma létezik, nem fogja magát soká tartani, az meggyőződésem és nem is jóslok neki hosszú jövőt.

Egy nagyon fontos dologra volnék még bátor figyelmeztetni a miniszter urat, tudniillik az éttermes és a háló-kocsikra. Hogy ez a társulat mennyire zsarolja nemcsak az utazó közönséget, de még a saját embereit is, ezt, azt hiszem, nem igen szükséges mondani; mert kevesen vannak itt, a kik ezt nem tudnák tapasztalatból. A háló-kocsikkal úgy vagyunk, hogy a kalauzok, nemcsak minálunk, de a külföldön is, hol nagyon sokat utaztam és utazok évenként, egyiránt oly szemtelenek, hogy már ennél szemtelenebb vasúti közeg a világon nem létezhet sehol. Valóságosan grácziát osztogatnak annak az utazónak, a ki drága pénzért megfizeti, hogy helyet kapjon és e mellett megteszik még azt is, hogy ha már valakinek eladtak egy bizonyos helyet, azért, hogy ők egy másnak nagyobb borravalóért protekcziót osztogathassanak, elcserélik a kényelmesebb hely számát egy kis fülke számával. Igy jártam én is, mikor egy barátommal Párisba mentem a múlt nyáron, úgy hogy kénytelen voltam a bécsi főnökükhöz bemenni és ott oly szemtelennek lenni velük, mint az őszi légy és csak igy nyerhettem meg az engem megillető helyet. *(Derültség.)* Igy van ez egész Európában úgy az éttermes, mint a hálókocsikkal. Én sohasem kifogásolom, hogy ha az étkezőkocsik drágák. Legyenek még drágábbak, de legyen bennük elsőrangú konyha, és akkor nem lesz oly panasz, mint a hogy panaszkodólag mondta el egy orvosismerősöm, hogy Miskolczról Budapestig eluzsonázott 15 forintot, még pedig rosszúl, a mit én elhittem neki, de ha jó lett volna az étkezés, nem szólott volna semmit.

Bátor vagyok arra is figyelmeztetni, hogy Németországban ezeket az éttermes kocsikat nem eresztik be a vonalra. Ott saját rezsiben járatják az éttermes kocsikat, vagyis úgynevezett »Küchenwagen«-eket, a hol a Pullmann-kocsiktól el van rekesztve egy rész, a hol gázkonyha van. Nem mondom, hogy itt olcsón lehet étkezni, talán még drágábban, mint a belga társulatnál, de legalább jó a koszt. Kiadják az elsőrangú vasúti vendéglősöknek a restaurácziós kocsikat egy bizonyos vonalra, például a berlin-kölni vonalon a hallei vendéglősnek és a hamburgi vendéglősnek hamburgi és kölni vonatokra és mindenhol jól ellátják az utazó közönséget, mert panasz sehol soha sincs ellenük. Nem lehetne-e ezt itt nálunk is megtenni, hogy bizonyos jobb elsőrangú vasúti vendéglősnek kiadják az étkezőkocsikat, úgy, mint ezt a kassa-oderbergi vasútnál is látjuk; vagy például a mint egy időben a magyar államvasutak is saját rezsijükben járatták a háló-kocsikat. Ugyanígy van ez a déli vasútnál ma is. Természetesen kicsinyek a kocsik, kevés bennük a hely, de rendkivül elegánsak és jól vannak az utasok ellátva, épúgy a déli vasúton a háló-

Digitized by Google

kocsikban, mint a hogy voltak a fiumei vonalon hajdanában a magyar államvasutakon, a hol még hozzá a legudvariasabb személyzettel találkozunk. Minderre a miniszter úr felvett a költségvetésbe 4,173.070 forintot. Őszintén megvallom, én sokkal szívesebben látnám, ha ez a preliminare még egyszer akkora lenne és sokkal gyorsabban vitetnének keresztül mindezek a dolgok, mint a hogyan ez ma történik.

Egy pár szavam volna még a magyar államvasutak gépgyárára nézve. Emlékezzünk vissza, t. ház, a kik az 1885-iki kiállitás zsüriben részt vettek, hogy az angolok beismerték, hogy olyan lokomobileket gőzcséplőgépekhez seholsem birnak előállítani, mint a minőt a magyar államvasútak gépgyára készít. Ha az »old England« ezt beismeri, ez ránk nézve rendkivül hizelgő dolog és valóban igy is van. Hasonlítsuk csak össze a magyar államvasutak gépgyárából származó gazdasági gépeket, lokomobileket bármily angol czégnek gépeivel és lokomobiljével. Én magam is gazdálkodtam egy időben, mig bérbe nem adtam birtokaimat, ismerem tehát úgy az angol gépeket, mint a magyar államvasutak gépjeit és mondhatom, nem lehet a kettőt egy nap alatt kimondani, annyira felette állanak a mieink az angol gépeknek. Azt hiszem, hogy a ki dolgozott egyszer egy angol és egy magyar államvasúti géppel, az ezt el fogja ismerni. Ezenfelül a mi áll ezekre, az áll mozdonyainkra is. Néhány évvel ezelőtt nagyon gyorsan kellett a magyar államvasutaknak nagyszámú mozdonyt beszerezni. A magyar államvasutak gépgyára nem birta meg a mozdonyok szállítását és kénytelen volt a miniszterium azokat részben Bécsből, részben Florisdorfból megrendelni. Én ismerem valamennyit és szakembernek kell lenni, hogy meg tudjuk ítélni, hogy mennyire felette áll a magyar államvasutak gépgyárából kikerült mozdony darabonként vagy általában véve azok felett, a melyeket Bécsből vagy Florisdorfból kaptunk. Ezt nemcsak a magyar emberek mondják, hanem mondják mindazon gépészmérnökök és szakemberek, a kiket a magyar államvasutak átvettek a k. k. priv. Staatseisenbahn-Gesellschafttól, a hol bizonyos lokálpatriotizmus most sem tud kipusztúlni. Ezek is beismerik, hogy nem lehet a hasonlatosságot a mi gépeink és a bécsiek közt kimondani. Én tehát szivesebben látnám, ha 3—4-szeres tételt vett volna be a költségvetésbe a kereskedelemügyi miniszter úr a 210 ezer forint helyett a magyar államvasutak gépgyárának kibővítésére, úgy hogy minden szükségletet, a mely nálunk előáll, itthon legyünk képesek előállítani, és hogy legyenek minden tekintetben kitünő jó gépeink.

Engedje meg a t. ház, hogy még kissé igénybe vegyem becses türelmüket. *(Halljuk! Halljuk!)* Megvallom, talán kissé szerénytelenség egy kezdőtől ennyi ideig *(Halljuk! Halljuk!)* beszélni, de ezt még szükségesnek tartom elmondani. *(Halljuk! Halljuk!)* A hajózásról is volna néhány szavam. Mint egykori hajósember, a Dunát más szemmel nézem, mint a laikus ember. El merem mondani, hogy ismerem az egész Dunát, a honnan hajózható egész torkolatáig, és hogy mint önkéntes hajóskapitány utaztam Bécs és Galacz között, nem a végre, hogy ott kenyeremet megkeressem, hanem hogy tanulmányokat tegyek. Elmondhatom, hogy meglehetős tüzetesen ismerem, különösen a magyar Dunát Dévény és Orsova között.

A mi a Vaskaput illeti, őszintén megvallom, sokkal csekélyebb pontnak tekintem magamat, semhogy kritikát merjek mondani. És ha kritikát mégis mondanék, talán nagyon sok t. képviselőtársam nézetével nem egyeznék meg a nézetem. Ezt tehát inkább elhagyom. *(Halljuk! Halljuk!)* Én csupán csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy midőn a Vaskapu szabályozásával oly óriási port vertek fel, a napilapok minduntalan tele voltak azzal, majd ha a tengeri hajók bejönnek Budapestre, direkt összeköttetésünk lesz Budapestről a tengerre. Én ki merem mondani, mint szakember, hogy ez sohasem fog megtörténni. Nem fog megtörténni még akkor sem, ha a Vaskaput megszabályozzák annyira, hogy mindenhol, mondjuk Turnszeverintől fel egész Stenkáig két méter lesz a víz. Egy folyamban átlagosan két méter víz egy folyamhajózásra nézve nagyon sok, de egy tengeri hajózásra nézve nulla, mert a legkisebb olyan tengeri hajó, a melyet mégis annak mernünk nevezni, legalább is négy méter mély vizet gázol, vagyis beleül a vízbe, hogy ha egész erővel megy, közel öt méter mélységig beleül. Már hogy mi hol fogunk a Dunán, eltekintve a Vaskapu-szabályozástól, egész Budapestig öt méter vizet előállítani: erre azt hiszem, kész az a válasz, hogy nem lehet, mert akkor egész Európának először is a klimatologiai viszonyait kellene megváltoztatni úgy, hogy folytonosan magas vízállás legyen, hogy esőzések legyenek az egész Duna felső vízgyüjtő medenczéjében és akkor is, ha lenne annyi víz, ha a rendes szabályozással összeszorítnók is a medret, hogy kellő mennyiségü vízmélység lenne, akkor is még mindig kétlem azt, hogy akkora vízállást birnánk előidézni, hogy a legkisebb járatú valóban tengeri hajók be tudjanak jönni egész a fővárosba. Ez tehát egyáltalában utópia. De hát én ettől eltekintek.

A hajózás Magyarországon általában rendkivül el van hanyagolva, még pedig a vasutazás rovására. Nagyon különös, de nagyon sok em-

Digitized by Google

bernél gyökeret vert az a felfogás, hogy a vasut arra való, hogy a hajózást tönkre tegye, pedig én azt hiszem, hogy nem, hanem inkább hogy karöltve a hajózás a vasutazást segélyezze, a vasutazás pedig a hajózást segélyezze és így egymást kiegészítsék. Ám nézzük a Rajnát. Ennek jobb- és balpartján van egy-egy parallel vasút s van a Rajnán valami 8—10 hajózási társulat, a mely mind igen jól prosperál. Az Elbán ugyanez az eset áll. Igaz, hogy egy hajósember nekem azt az ellenvetést fogja erre mondani, hogy igen ám, de azoknak a folyóknak geografiai fekvése sokkal kellemesebb, jobb és kedvezőbb, mint a mienk. Mert a mi Dunánk folyik, leszámítva azon vonalat Budapesttől Zimonyig, nyugatról keletre, a midőn nálunk a predomináns szelek északnyugatiak, holott a Rajna és az Elba északnyugat felé folyik; Európában a predomináns szelek az északnyugatiak. Ezen két utóbbi folyón lefelé viszik a szállítmányt a hajók vontatva gőzerővel, üresen vagy talán könnyebb rakománynyal a predomináns szelek kedvező voltánál fogva visszajönnek vitorlával. Miénk a hajó legfeljebb lefelé mehetne vitorlával, de felfelé nem, és hogy ha mi a tenger felé gravitálunk, akkor nekünk mégis csak lefelé kell mennünk, és hogy gyorsabban oda érjünk, gőzerővel kellene vontatni, ámde a hajót visszafelé is vontatni kell, tehát mindig vontatni. Azonban nálunk egészen megfordítva van a dolog, nálunk az export nem lefelé van, hanem felfelé s ez nagyon megnehezíti a szállítást.

A vízi szállítás előnyei rendkivül nagyok a szárazföldivel szemben. A Dunán látunk uszályhajókat, melyek hat, sőt nyolczezres számmal vannak ellátva. Mondjuk 8025. Ez nem annyit jelent, hogy az illető társulatnak valóban 8025 uszályhajója van, hanem a két első szám azt jelenti, hány vaggon gabonarakmány fér abba a sleppbe, tehát a 80 annyit jelent, hogy 80, vagy ha 6000 a szám, 60 vaggon rakomány megy bele. A 25-ös szám például annyit jelent, hogy ebből a kategória uszályból ennek a társulatnak ez a 25-dik uszálya.

Méltóztassanak tekintetbe venni, hogy egy jó vontatóhajó elbír — csak nagyon szerényen mondva — 6—8 ilyen uszályhajót. Ha 8 hatezres uszályt visz, ez 480 vaggon. Arra vagyok bátor figyelmeztetni, hogy 480 vaggonhoz kellene sík pályán ugyananyi vonat, a hány uszályt az a hajó elvisz; tehát midőn egy sík pályán például Budapesttől Győrig egy vontatóhajó elvisz 8 darab hatezres uszályt, akkor kellene nekünk ehhez nyolcz vonat legalább is 16 mozdonynyal.

Nagyon egyszerű kiszámítani, hány lóerővel dolgozik a gőzhajó és az órával a lóerőt szorozva megkapjuk, hogy ennyi meg ennyi óra lóerő kell a rakomány felszállítására. Viszont kiszámíthatjuk azt, hány lóerővel dolgozik egy mozdony, ezt szorozzuk az órával s megkapjuk az óralóerőt. Én próbáltam egy összehasonlítást úgy az óralóerő mint a szénfogyasztás tekintetében, a különbség rendkivül nagy. Itt még az is tekintetbe jön, hogy a hajózásnál nincsen pályafentartás, de ismét megvan az a hátrány, hogy a téli hónapokban a hajózás pang. De épen azért kellene a hajózásnak és a vasutazásnak kezet fogva működnie és nem az egyikkel a másikat leszorítani.

Még a téli kikötőkre is bátorkodom felhivni a t. ház figyelmét. A téli kikötők a Dunán rendkivül gyarlók. A mi van is, nagyon kevés és rossz. A győri kikötő például, mióta a Rábát szabályozták, annyi, mintha megszünt volna. Miután a Rába folytonos szerpentinekben jött le Győrig, ha az befagyott, mondjuk fél méter vastagságnyira, a víz nem bírt onnan lefolyni, tehát — mint a hajósok mondják — ott rothad el a jégben. Ezáltal Győr védve volt és bár szük, de meglehetős jó téli kikötőül szolgált. Ez ma megszünt. Miután a Rába-csatornákon a jégzajlás könnyen lejő és rámegy az ott telelő hajókra, melyeket esetleg összetör. A felső Dunán van olyan kikötőnk, mely ha a külföldön volna, rendkivül felkarolták volna: a komáromi, a hol esetleg elfér 2000 hajó. Az idén ő nagyméltósága költségvetésébe fel van véve tetemes költség az ottani Dunarész kibaggerozására és a vashid kiépítésére. A mint ez megtörténik, a hajók könnyen felmehetnek a hid fölé. Fent jégtörőkkel lesz ellátva a Duna és kitünő téli kikötő lesz. Azontúl hasznavehető téli kikötő Komáromtól egész Keselyűsig a tolnai Dunán nincs, minthogy az újpesti szük, az ó-budai pedig privát tulajdon, a Duna-gőzhajózási társaságé. A keselyűsi jó kikötő volna, de megtörtént ott is, hogy a jég a szigeten keresztül behatolt és összetörte a hajót. Ma is ott fekszik a Keselyűsben a győri társaság »Rábcza«-ja. Van meglehetős gyarló kikötő Apatinnál, Bezdánnál és Vukovár alatt; elég jó az orsovai is, de csak azért, mert a víz lefolyása nem Orsovára, hanem Tekiára, a szerb partra esik át, tehát Orsovánál limányos. Erről gondoskodni kellene és a téli kikötőkre nagyobb összeget szánni.

Nemrég létesült a magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság. Ma még persze nagyon nehéz erről birálatot mondani, mert mint minden kezdet, az ő kezdete is nehéz. Én azt óhajtanám, hogy legyen jó magyar vállalatunk, és hogy sokkal erősebben legyen szubvencionálva, mindenesetre pedig nagyobb gond legyen rá fordítva.

Én azt óhajtanám, hogy a magyar folyam- és

Digitized by Google

tengeri részvénytársulat épúgy mint az »Adria« az állam tulajdonába menne át és legyen egy állami hajózási vállalattá, épúgy mint a magyar kir. államvasutak.

Végre kissé dobogó szívvel merek egy nagyon kényes kérdéshez hozzászólni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a lobogó kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)* Épen a miniszterelnök úr volt kegyes nemrég a magyar czímer kérdését rendezni. Valóban kivánatos volna, hogy a magyar lobogó kérdése is rendeztetnék. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ma abban a helyzetben vagyunk, hogy magyar lobogó nincsen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Sajnos, nincsen, nekünk csak magyar zászlónk van. A legkevesebb ember tud különbséget tenni e két fogalom között, hogy lobogó és zászló. A lobogó valóban annak az országnak a jelvénye és annak a hatalmát reprezentálja az egész világon, a hol az illető hajó be van telekkönyvezve. Sajnos, nekünk ily lobogónk nincsen, csak közös lobogónk van, a melyet az olaszok úgy neveznek: »Bandiera dei due padroni«, vagyis a két gazdának a lobogója. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Én azt hiszem, hogy a mint lehet nekünk magyar czímerünk, épúgy lehet magyar lobogónk is. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezt csak akarni kell. Az 1867-iki kiegyezés alkalmával el lett ugyan fogadva a »bandiera dei due padroni«, de talán meg is lehet változtatni, mert meggyőződésem szerint az csak onnan származhatott, hogy akkorban, mikor ezt az ügyet rendezték, nem volt szakember, a ki a t. házat és az illető miniszteriumot felvilágosíthatta volna arra nézve, hogy mi módon lehetne ezt a lobogókérdést egész egyszerűen rendezni. Például ma egy nagyon furcsa helyzetben vagyunk hajóinkkal. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ne felejtsük el azt, hogy a lobogónak, tehát nem a zászlónak a helye a hajó kormányrúdján van, az reprezentálja, bárhová menjen, az egész világon azt az országot, a melyé a hajó. Tehát az onnan semmi körülmények között le nem veendő, az minden körülmények között ott marad, napkeltétől napnyugtáig a hajózási rendszabályok szerint. Nézzünk már most végig a tengeri hajókon. Milyen ismertető jel van még azokon? A hajó kormánya felett rá van irva a hajó neve, de alatta rögtön ott van az a város, a hol a hajó be van protokolálva. Például: Villám — Fiume; vagy Fürst Bismarck — Hamburg. Ez azt jelenti, hogy az illető hajó hol van protokolálva, és mindjárt a felirás felett ott van a lobogó, a mely az illető ország hatalmát képviseli az egész világon.

Ha már most a Fürst Bismarckot eladják Angliának, arra azonnal egy angol lobogó jön, azonnal kitelekkönyvezik Hamburgból, és ez a felirás jönne reá: Fürst Bismarck — Liverpool vagy Fürst Bismarck — London.

Nálunk épen az a paradox eset történik a Dunán, hogyha Ausztriából lejön egy hajó, Passauból Bécsig, illetőleg Dévényig, osztrák haditengerészeti, illetőleg osztrák lobogóval utaznak egészen Dévényig. Ha Dévényhe megérkezünk, ott szépen behuzzák az osztrák lobogót, feltűzik a magyar lobogót, a magyar zászlót; ezt viszik egészen Orsováig, itt szépszerivel lehúzzák és ismét feltűzik az osztrák lobogót, és ezzel mennek egészen a tengerig. Ez tökéletesen ferde és helytelen eljárás. Ez nem volna szabad a hajózási szabályok szerint.

Ebből kifolyólag még szabad legyen egy szerény felvilágosítást adnom a lobogó-kérdésről, melyet némely ellenzéki lapok felhoztak, Orsovánál, a Vaskapu megnyitása alkalmával. *(Halljuk! Halljuk!)* Abból, a mit felsoroltam, méltóztatik belátni, hogy a jelen viszonyok közt, a mint vagyunk, a »bandiera degli due padroni« helye a kormányrúdon van, azon a hajón, a melynek két árbocza van. Bárhova méltóztassanak utazni, mindig azt fogják látni, hogy az első árboczon azon lobogó díszlik, a mely országba az illető hajó közlekedik. Ne menjünk messzire. Egy román hajó közlekedik föl Romániából Budapestig. Méltóztatnak emlékezni a kormányrúdon mindig román lobogó van és mint hogy Romániából Magyarországba közlekedik, tehát az árboczon mindig egy ilyen magyar lobogót visel. Ez nem rendszabály, hanem megtiszteltetés azon országra nézve, melybe az illető hajó közlekedik. Méltóztassanak elmenni Hamburgba; ott az annyi és annyi, öt kilométer hosszú árboczfa-erdőben mindenki látni fogja, hogy ez meg ez a hajó hova közlekedik: az Egyesült-Államokba, Angliába vagy Afrikába; de mindig az illető ország lobogója van az első árboczon. Tehát azt egészen helyesnek látom hajózási szempontból, hogy az első árboczon annak a lobogónak kellett lennie. A hátsó árboczon, miután koronás fők voltak a hajón, természetes, hogy ő Felsége házi lobogója volt fölhúzva. Ez szintén hajózási törvény, és igen sajnos: a magyar zászló kiszorult a hajó élére; hogyha a lobogókérdés rendezve lenne, annak az első helyet kellett volna elfoglalnia. Miután azon első hely a kormányrúd, ha a lobogó-kérdés rendezve lett volna, akkor a magyar lobogó a kormányrúdon lett volna fölhúzva és semmiféle szó sem férhetett volna az egész eljáráshoz, hogy az árboczon a román lobogó volt látható, mert eddig egészen helyes a dolog.

Igy én részemről bátor voltam a t. háznak proponálni azt, hogy talán ezt a lobogó-kérdést lennének kegyesek a t. képviselő urak a magukévá tenni, mert Magyarország valóban meg-

Digitized by Google

érdemli azt, *(Zajos helyeslés a baloldalon.)* hogy a midőn elsőrangú vasuti közlekedése van, és mondjuk, hogy még ma nincs, de rövid idő alatt lesz elsőrangú hajózási közlekedése is, mert végre is, akárhogyan gondoljuk is, és akármennyire makacsnak látszassék is egyik-másik társulat, a melynek székhelye nem Budapesten van, el fog jönni az idő, midőn székhelyüket kénytelenek lesznek Magyarországra áttenni, és lesz két nagyszabású hajózási vállalatunk. Hiszen már van egy tengeri hajózási vállalatunk is; azt hiszem tehát, nagyon megérdemelné Magyarország, hogy legyen magyar lobogónk. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ő nagyméltósága a kereskedelmi miniszter úr költségvetését föltétlenül elfogadom, azon megjegyzéssel, hogy én azt nem sokallom, de inkább kevesellem, s ajánlom az elmondottakat a t. ház szíves figyelmébe. *(Élénk helyeslés és éljenzés.)*

Molnár Antal jegyző: Báró Bánffy Dezső miniszterelnök!

B. Bánffy Dezső miniszterelnök: T. ház! A miniszterelnöki költségvetés tárgyalása alkalmával a fiumei kormányzóság tételénél volt alkalmam röviden nyilatkozni arra vonatkozólag, hogy a kormány Fiuméban kiküldötte által mely irányban eszközöltet tanulmányokat. Azt hittem, t. ház, hogy azon nyilatkozatom elég határozott és kielégítő volt s megnyugtató a tekintetben, hogy ezen kérdés újabban itt fel ne vettessék. Azonban úgy látom, t. ház, a közvélemény jónak látja fiumei kérdést csinálni akkor, mikor az egyáltalán nincs, a mikor — úgy gondolom — sem a kormánynak, sem Fiuménak egyáltalában érdekében nem lehet fiumei kérdést erőltetni minden ok és alap nélkül. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Mindazonáltal, t. ház, ha már Horánszky Nándor képviselő úr ezt a kérdést szóba hozta, szükségesnek tartom, lehetőleg hamar, felszólalása után nyilatkozni: talán tegnap is tehettem volna ezt, ha a házban jelen vagyok. Most azonban az első alkalmat megragadva, először is azért, hogy Horánszky Nándor képviselő úrnak köszönetemet fejezzem ki azért az — egyes vonatkozásoktól eltekintve — meglehetős tárgyilagos felszólalásért, a melyből meggyőződtem, hogy ő maga talán nem egészen helyesli és osztja azoknak nézetét és különösen egyes lapok intencióját, hogy fiumei kérdést mintegy czélzatosan akarnak csinálni, azért talán, hogy a kormánynak kellemetlenséget okozzanak. *(Úgy van! jobbfelől.)*

T. ház! Sokkal fontosabb a fiumei ügy, semhogy azt párt- vagy politikai czélokra kihasználni lehessen és kelljen. Azt komolyan, állami szempontból kell tárgyalni és állami szempontból elbírálni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én azt hiszem, t. ház, hogy ez a kérdés bizonyos határig kapcsolatba hozható azon körülménynyel is, hogy a kormányzói állás ez idő szerint betöltve nincs. Bizonyos idegességet idéz elő azon bizonytalanság, hogy a kormányzói állás kivel való betöltése tekintetében még a kormány nem határozott. De, t. ház, mert e kinevezést fontosnak tartom, nem tartom elsietetten, könnyelműen megoldhatónak. A kormány igenis szükségesnek tartja a kormányzói állást mielőbb betölteni, de kell, hogy gondoskodjék arról, hogy ezen betöltésről egy, azon helyre alkalmas egyén beállításával intézkedjék; *(Helyeslés jobbfelől. Derültség balfelől.)* egy olyan egyén beállításával, a ki mindenekelőtt a magyar állam érdekeit és szempontjait tartja szem előtt, ki mint a magyar kormány bizalmi férfia van ott és nem specziális fiumei érdekeket képvisel. *(Helyeslés.)* Mert ez így van, t. ház, talán bizonyos nehézségek vannak az illető egyén megtalálásánál, de méltóztassanak megnyugodva lenni, hogy a kormány ezen kérdéssel foglalkozik, ha a legközelebbi hetekben talán nem is, de közelebbről ezen kérdésben végleg intézkedni fog.

Különben, t. ház, azon körülmény, hogy Fiuméban, a mint mondani szokás, most az autonomisták választattak meg a képviselőtestületben, egyáltalában nem vehető országos jelentőségű politikai kérdésnek. Hiszen utoljára, t. ház, az, hogy Debreczenben, vagy Kassán, vagy Pozsonyban, vagy Jászberényben ez vagy amaz párt van többségben a képviselőtestületben, az egyáltalában nem állami kérdés és azért a kormány felelőssé nem tehető; sőt azt gondolom, t. ház, épen azon körülmény folytán, hogy a kormány befolyásolni egyáltalában nem kívánta ott a képviselőtestületi választásokat, sem azon tekintetben, hogy ott a kormány a polgármesterválasztás tekintetében sem kíván közvetlen befolyást gyakorolni, nem vád, hanem elismerés illeti meg a kormányt; legalább úgy vettem észre, hogy eddig, ha itt Magyarországon egyes törvényhatóságokban az állam hatalmát nem érvényesítette, méltóztattak azt különösen az ellenzék részéről helyesnek találni. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Kubik Béla: Bizonyosan nem lehetett!

B. Bánffy Dezső miniszterelnök: Hát, t. képviselő úr, — a ki szives volt közbeszólani, — ha szavaimat nem hiszi, szíveskedjék magát érintkezésbe tenni közvetlen részben azokkal a polgármesterjelöltekkel, részben azokkal az ottani körökhöz tartozókkal, a kik, ha az igazat meg fogják akarni mondani, — és pedig meg fogják akarni mondani, — megmondhatják azt, hogy igenis fordúltak hozzám különböző oldalról e tekintetben és én egyiknek úgy, mint a másiknak kijelentettem, hogy nem kívánok beleelegyedni s a kormányzóhelyettesnek ezt

Digitized by Google

szóval is, irásban is utasításba adtam. *(Helyeslés. Élénk tetszés jobbfelől.)*

T. ház! Szó sincs arról, hogy Fiume autonómiája támadás tárgyát képezze. Ez a kormánynak egyáltalában nincs érdekében, nincs czéljában; de czéljai megvalósítására való tekintetből nincs is arra szükség, sőt szóba se jött soha, egy hosszú — az alkotmányos időt értem — múltra való visszatekintéssel és a jelenben sem, hogy Fiuménak még olaszságát is bántani kivántuk volna, sőt ellenkezőleg czélunkban, érdekünkben nincs. Sőt bizonyos tekintetben Fiume olasz volta indokolt, mert szorosan véve a tenger, a melylyel Fiume közvetlenül érintkezik, maga is olasz, az olasz nyelvet használja. Ebből nem következik az, hogy Fiuménak hazafias szellemc, magyar nemzeti irányban való fejlődése ne lenne szivesen veendő és figyelembe veendő. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Különben, t. ház, az az autonómia nem is egy olyan, a mi valami speczialitás jellegével birna. Az ottani autonómia tisztán municzipális és ebből a szempontból kell azt felfogni, ebből a szempontból kell megítélni. Mert igen fontos, nagyjelentőségű és komolyan elbírálandó azon tévfogalom, a melylyel már kezdenek foglalkozni, mintha Fiume Magyarország és Horvátország mellett a magyar koronának mintegy harmadik faktora jelentkeznék. Erről szó nem lehet, erre gondolni nem szabad. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

T. ház! Ha van valami nehézség a dologban, az a jelen körülmények között abban jelentkezik, hogy az a statutum, a mely Fiumében ma érvényben van, az 1870 : XLII. törvény szellemén alapszik. A mint méltóztatnak tudni, ezen a törvényhatóságokra vonatkozó törvény azóta különböző változásokon ment keresztül, azóta létesült a közigazgatási bizottság és sok más institucziő és ezek most az 1870 : XLII. törvényczikk szellemében létesült statutum alapján kiesvén, Fiumében igen sok nehézség merül fel a kormányzat kérdésében, a mely nehézségekkel a kormány minden nap találkozik és a melyeknek rendezésével kell hogy foglalkozzék. Hogy ne mondjak mást, ezen nehézségek között elsősorban jelentkezik az illetékességi kérdés, a melyben ma már egy oly tarthatatlan helyzet állt elő, hogy a míg Fiume városában például 1700 vagy 1800-ra megy az országgyűlési képviselőválasztásra jogosúltak száma, addig a statutumra való tekintettel és az illetékességi törvény kezelésének lehetetlensége folytán a képviselőtestületi — illetékesség alapján — választási jogosúltsággal birók száma még 900-ra sem megy.

Ebből következik az a furcsa helyzet, hogy a míg Fiume városának 40.000 lakosa van, addig községi illetőséggel talán csak 15 ezren birnak és a városnak többsége szorosan véve idegeneknek tekintendő.

Mindezek a kérdések, t. ház, bizonyos rendezést igényelnek, a melyekkel a kormány régibb idő óta foglalkozik, de legközelebbről az 1896 : XXVI. törvényczikk 158. §-a értelmében a közigazgatási bíróságról szóló törvénynek Fiuméban való életbeléptetésével kellett foglalkozni. Ezt a törvény rendeli el, s azt gondolom, hogy a kormány nem vádolható akkor, ha ezen törvény rendelkezésének foganatosítása érdekében a kellő tárgyalásokat folyamatba tette, és nem vádolható akkor, mikor ezen kérdésnek helyszini s az illető tényezőkkel való közvetlen tárgyalása érdekében kiküldötte oda Dárday miniszteri tanácsost, a ki kétségtelenül úgy tudása, tehetsége, mint szakismerete és tájékozottsága tekintetében *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* elsősorban illetékes ily kényes és nagyfontosságú kérdés megoldására. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

T. ház! A főnehézség abban van, hogy Fiuméban a közigazgatási bíróságról szóló törvény keresztül nem vitetvén, életbeléptetve nem lévén, az a középfokú hatóság ott hiányzik, melynek felállítása nélkül a közigazgatási bíróságról szóló törvény életbe nem léptethető. Ebben van a kérdés nehézsége, itt van a súlypont. Meg kell tehát találni a módját annak, hogy a fiumei statutumok lehető megsértése nélkül a magyar törvények életbeléptethetők legyenek és különösen ez idő szerint a közigazgatási bíróságról szóló törvény életbeléptetése czéljából középfokú hatóság hozassék létre. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Különben ez nem valami új. Mert midőn a pénzügyi közigazgatási bíróság tizenhárom évvel ezelőtt felállitva lett, az adótörvények végrehajtása szintén igényelvén egy középfokú hatóságot, rendeleti úton gondoskodott a kormány arról, hogy ezen középfokú hatóság teendőinek végzésére egy bizottság állíttassék be, a mely tehát az adóügyi kérdésekre nézve a közigazgatási bizottság kompetenciájával jár el.

Most, mint mondottam, arról van szó, hogy ezen középfokú hatóság mikénti életbeléptetése állapíttassék meg és rendeztessék be az autonomia lehető sérelme nélkül. Sőt, t. ház, habár egyesek szeretik a fiumei állítólagos nehézségeket, — a melyek különben énszerintem nem léteznek — a kormánynak tulajdonítani és a kormányt tapintatlansággal és helytelen eljárással vádolni: konstatálhatom, hogy Dárday miniszteri tanácsos úr tárgyalásai rendén nem hogy ellenállásra nem talált, sőt ellenkezőleg mindazok a jogosúlt tényezők, a kikkel ezt a kérdést tárgyalta, átlátták, hogy valamely intézkedés szükséges fenforog, és átlátták azt is,

Digitized by Google

hogy egy középfokú hatóság felállítása szükséges a közigazgatási bizottság analógiájának szemelőtt tartásával, sőt még ezt igenis a legmelegebb örömmel fogadták.

A baj csak abban van, t. ház, hogy Fiumében — én szerintem hibás értelmezésével az autonómiának — ezt úgy képzelik, hogy azt a közigazgatási bizottságot, tehát ezt a középfokú hatóságot fel kell és fel lehet állítani úgy, hogy a míg a fiumei autonom közegek és autonom körből veendő egyének ezen alkotandó bizottságban az állami ügyek ellenőrzésére befolynak, addig megfordítva ezen a közigazgatási bizottság helyett létesítendő instituczió az autonom jogok ellenőrzésébe nem folyhat be. Ez pedig, t. ház, én szerintem, egy lehetetlen dolog, *(Élénk helyeslés.)* mert a törvény végrehajtását nem lehet egyoldalúlag csinálni; az állami ellenőrzést megadni az autonomiának, de az autonomia ellenőrzését nem adni meg az államnak. *(Élénk helyeslés.)*

Különben, t. ház, ez a nehézség is csak látszólagos. Mert a folyamatban volt tárgyalások eredménye, a melyekről tájékozásom van, megnyugtat engem a tekintetben, hogy legyőzhetlen nehézségek nincsenek és nem is lesznek és a közigazgatási bíróság életbeléptetése érdekében teendő intézkedései a kormánynak kedvező megoldásra fognak jutni.

Ez, t. ház, akárhogy méltóztatnak egyesek talán akarni, fiumei kérdésnek nem nevezhető. Ez egyszerűen egy kormányzati kérdés, a mely kormányzati kérdés kétségtelenül igen sok nehézséggel oldható meg, de meg fog oldatni. *(Helyeslés és tetszés.)*

Nem vagyok abban a helyzetben, hogy nyilatkozhassam egész határozottan ma még a mikéntre nézve. Ez idő szerint még csak a kiküldött miniszteri tanácsos úr jelentése áll előttem. A kormány, illetőleg a miniszteriumok egyes osztályaival, magukkal a miniszter urakkal lesz ez még tárgyalandó, hogy a végrehajtás, illetőleg életbeléptetés mikéntjét megállapíthassuk. Azt azonban, t. ház, ki kell hogy jelentsem, hogy mindent el fogunk követni — reménylem eredménynyel — a tekintetben, hogy a regnikoláris bizottságok megállapodásai folytán létre jött közjogi állapot megzavarást ne szenvedjen és ennek következtében sem Horvátországgal, sem Fiuméval konfliktus, politikai jelentőségű, közjogi jelentőségű, elő ne álljon. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ezt kell, t. ház, konstatálnom, valamint konstatálnom kell azt is, hogy köszönettel tartozom Horánszky képviselő úrnak azért a kijelentésért, a melyet ezen kérdésre vonatkozólag tett és azon lehetőleg tárgyilagos felszólalásért, a melylyel a kérdést kezelte, konstatálnom kell, t. ház, azt is, és azt hiszem, hogy e tekintetben Horánszky képviselőtársammal egyetértek, hogy Fiumét nem annyira nyelvileg, mint szervezetileg kell a magyar államhoz csatolni *(Helyeslés.)* és ezen szervezetileg való csatolás tekintetében indúlt meg az akczió, a mely ma folyamatban van. Különben még egyrészt tartozom Horánszky képviselő úrnak köszönettel azért az óvásért, a melynek kifejezést adott, szemben a fiumeiekkel, figyelmeztetve őket, hogy talán a fiumeieknek sem áll érdekükben konfliktust előidézni, és figyelmeztetve őket arra, hogy Fiuménak is érdekében áll a jó viszonyt fentartani, Fiuménak is érdekében áll a szervezeti kapcsolatot közelebb hozni.

T. ház, ezeket láttam szükségesnek elmondani azon kérdéseket illetőleg, a melyeket Horánszky képviselő úr felvetett és azon missziót illetőleg, a mely Dárday miniszteri tanácsos úr kiküldése folytán szóba hozatott.

Ezeknek elmondása után, t. ház, el kell, hogy mondjam azt is, hogy az én értesüléseim szerint a kérdés Fiumében nem tekintetik mint egy közjogi konfliktus kérdése. Maguk a fiumeiek, Fiume józanabb, okosabb elemei sem keresik az ellentétet, sőt ellenkezőleg, maguk is abban a nézetben vannak, hogy a viszonyok kiélesítése érdekükben nem áll. Reményem van, hogy e tekintetben komolyabb következmények nem is lesznek, hogy ellenkezésre, komolyra, a kormány a törvény értelmében való eljárása alkalmával és rendjén ütközni nem fog; mindazáltal, a mennyiben olyan nehézségek merülnének fel, a melyek jogosulatlanok, a melyek a magyar állam tekintélyével és erejével szemben meg nem tűrhetők, a kormány nem fogna elzárkózni, a leghatározottabb erélyes intézkedéseket is foganatosítani. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

T. ház! Különben elmondottam, hogy nehézség szorosan véve ezekben nincs. A nagyobb nehézség vagy a nagyobb nyughatatlanság Fiumében nem is azért merült fel, hanem ha valami nyughatatlanság van, az van a rendőrség államosításának szóba hozatala miatt.

T. ház! Fiumében a rendőrség államosításának kérdése nem új. Régibb idő óta folynak tárgyalások. A kereskedelmi és belügyi miniszter urak ennek szükségét már ismételten látták, érezték, sőt a közvetlen közeli szomszédságra való tekintettel, maga a horvát kormány, illetőleg a horvát bán is kifejezést adott annak a nézetének, hogy ott a rendőrséget államosítani kell. Tárgyalások is folytak, t. ház, az iránt, és Dárday miniszteri tanácsos úr ezen kérdéssel foglalkozva, az ottani tényczőkkel közölte azt a tervezetet, a mely tervezet annak idején épen az előbbi fiumei kormányzó propoziczióját volt, s a melynek értelmében való államosítását a rendőrségnek épen az előző időben ottan volt

Digitized by Google

kormányzó maga hozta javaslatba; tehát ez sem valami olyan, a mi innen oktrojáltatnék, sőt ellenkezőleg olyan, a mi ottani tényezők által kezdeményeztetett.

És aztán, t. ház, ha már a miniszteri tanácsos úr lement és ezen ügyben információt keresett, csak nem méltóztatnak kívánni, hogy az titokban maradjon, sőt ellenkezőleg szükséges volt eszmét cserélni s a kérdést megbeszélni.

Különben méltóztatnak talán tudni, hogy a kormánynak czéljában van a rendőrség államosításáról általánosságban törvényjavaslatot terjeszteni a t. ház elé. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ez iránt tárgyalások folynak, t. ház; előkészületek vannak. Már most, tekintettel Fiume specziális viszonyaira, természetesnek méltóztatik találni, hogy ki kellett terjeszteni a tanulmányt Fiuméra is, a mennyiben a Fiuméban is életbeléptetendő államrendőrség nem lehet egészen arra a formára alkotva és szervezve, mint az ország többi részeiben. Szükséges volt tehát, t. ház, ezért is ezen kérdéssel ottan foglalkoznia a miniszteri tanácsos úrnak. Nem lépett túl sem megbizatásán, sem hatáskörén, nem végzett olyasvalamit, a mi helytelen vagy jogtalan lett volna, sőt ellenkezőleg, igen helyesen, sőt tapintatosan végezte el, a miért kormányi megbizatás folytán odament; *(Tetszés jobbfelől.)* a szükséges tájékozást megszerezte s erre vonatkozó jelentését a kormányhoz megteszi.

Különben, t. ház, hogy Fiumében — hiszen talán nem méltóztatnak rossz néven venni, ha azt mondom, hogy az egész országban is — a rendőrség állapota nem valami jó, az kétségségtelen. *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)* Nem vonom ugyan kétségbe, hogy újabb időben Fiumében sok javulás állott e tekintetben is elő és a jelenlegi állapotok sokkal jobbak a rendőrségnél, mint voltak az előző időben, de hát, t. ház, mégis, ha veszszük, ha egy tengeri kikötő városban *(Halljuk!)* nincs bejelentési hivatal szervezve, tehát a bejelentésről egyáltalán gondoskodva nincs; hogy nincsen népkonyha ott, a hol a szegény idegenek százával jönnek és a humanisztikus támogatásra szorulva vannak; hogy hajléktalanok menháza nincsen ott, a hol a matrózok számtalan számban igénylik az elhelyezést és ilyet egyáltalában nem nyerhetnek; ha azonkivül tekintetbe veszszük, hogy ezek folytán olyan túlzsufoltak az egyes, a szegények által lakott vagy igénybe vett lakások, hogy az egészségügyi szempontból meg nem engedhető: akkor csak természetesnek méltóztatik találni, hogy különösen most, a mikor a pestis-járvány veszélye is fenyeget esetleg, e kikötővárosban szigorúbb intézkedések szükségét látja a kormány, s azokat foganatosítani akarja, *(Élénk helyeslés.)* és ennek érdekéből, mint ezt tette a legutóbbi hetekben, egy egészségügyi tanácsossal az ottani égészségügyi viszonyokat vizsgáltatta. *(Élénk helyeslés.)*

T. ház! Fiumében ezen kivül még vannak egy és más nehézségek. Az élet igen drága; ez természetes befolyása az ottani fejlődésnek és talán az ottani községi adóviszonyoknak is. *(Úgy van! balfelől.)* A fogyasztási adók igen nagy mérvben vétetnek igénybe a város által; csakis arra lévén alapítva egész exisztenciája, természetes dolog, hogy ezt túlmesszc menő mértékben veszi igénybe.

A mint mondottam, t. ház, az állítólagos nagy nyughatatlanság talán épen a rendőrség államosítása kérdésének felmerülése folytán állott elő és némelyek annak tulajdonítják az autonomisták győzelmét.

T. ház! Én ezt nem tartom szerencsétlenségnek, a mint már elmondottam, ha egyes törvényhatóságokban az egyik vagy másik párt nyer többséget a képviselőtestületben, ez nem országos politikai kérdés. Hogy Fiume városában ez idő szerint az autonomisták vannak többségben a képviselőtestületben, ez még nem változtat azon a magyar államhoz való ragaszkodás és szimpathia érzetén, a melylyel kétségtelenül Fiuméban a magyar állam iránt vannak. Különben is az autonómisták törekvése nem zsenirozhatja a kormányt; a kormánynak nincs czéljában Fiume autonómiáját korlátozni; sőt ellenkezőleg czéljában van ezen autonomia szem előtt tartásával Magyarországgal a szoros szervezeti kapcsot biztosítani. *(Élénk helyeslés.)*

Különben, t. ház, a lapok hozzák azt is, hogy ezen autonomisták a horvátokkal tartanak. Hát azt gondolom, ezt komolyan venni nem lehet. Ezt lehet egy tréfának venni; lehet, talán egy felültetésnek venni, mert hát méltóztatnak tudni, hogy azonnal a választások után maguk az autonómisták hirdették a lapokban, sőt plakátokon is, hogy egyáltalában semmi kapcsolat a horvátokkaln incsen, és hogyha még egyáltalán történt volna is e részben valami, ez csak a horvátok kijátszásának szinezetével birna, a mennyiben, mint mondják, a választások előtt horvát szimpathiákat kerestek, a választás után pedig a horvát szimpathiák fennállását megtagadták. *(Mozgás.)*

Hát, t. ház, én úgy gondolom, azokban is, a miket mondtam, már igazoltam azt, hogy fiumei kérdés nincsen. A fiumei kérdést, azt hiszem, csak itt-ott a sajtó csinálja, de ennek komoly jelentőssséget tulajdonítani nem lehet. A kormányt pedig vádolni nem lehet azzal, hogy a törvény életbeléptetése érdekéből tanúlmányokat csinál és ezen tanúlmányok alapján a törvény értelmében kiván intézkedni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Digitized by Google

Ezeket láttam, t. ház, szükségesnek elmondani. Ez az, a mire nézve ez időszerint tájékozva vagyok. Talán, nem tudom, módunkban lesz, úgy, a hogy itt elmondtam, a fiumei autonómia sérelme nélkül a magyar törvényeknek Fiumében keresztülviteléről gondoskodni. Méltóztassanak azonban meggyőződve lenni, hogy nem arra fektetek súlyt, hogy ellenzéki részről méltóztatnak az erre való hivatottságomat tudni, elismerni, vagy nem; egyedül arra fektetek súlyt, hogy az ország és Fiume érdekében levő ezen akciómnak sikere legyen. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Azt tartom, t. ház, hogy ha kellő tárgyilagossággal az ellenzék részéről is méltóztatnak e kérdéssel foglalkozni, a kellő siker nem fog elmaradni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Molnár Antal jegyző: Kovács Pál!

Kovács Pál: T. ház! Ha az előttünk fekvő költségvetést technikai szempontból veszszük bírálat alá, akkor tiszta képét látjuk abban kulturális fejlődésünknek, valamint annak, hogy mily mértékben czéloztatik az ezen tárcza körébe tartozó, s már eddig is szép fejlődésnek indult intézményeinknek fejlesztése és gyarapítása. *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Kérek csendet. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kovács Pál: Elvitázhatatlan tény, t. ház, hogy a modern technikai vívmányok és alkotások mívelése képezi manapság a kulturállamok legerősebb és legbiztosabb alapját. Ezen forrásból meríti az ipar és kereskedelem éltető erejét, és ezek adják az államok fejlődéséhez a helyes irányt úgy, a mint azt a helyi és egyéb viszonyok megkivánják. Ezt látjuk, t. ház, a nyugati államokban, melyek még nem is oly teljes mértékben uralkodtak a többi államok fölött, és ezen munkájuk gyümölcseiből fejlesztették és fejlesztik kulturájukat, és emelkedtek a többi államok rovására. De még inkább látjuk ezt, t. ház, az észak-amerikai Egyesült Államokban, a gyakorlati technika tulajdonképeni hazájában, a hol a modern szellem és emberi ész párosúlva a lakosság munkásságával és leleményességével, oly alkotásokat produkált, hogy gyakran bámulatba ejtik a szemlélőt. Most, t. ház, midőn a közlekedési eszközök folytonos fejlődése és tökéletesítése következtében már a legújabban kultiválás alá került idegen világrészek is közelebb jutottak hozzánk és árasztják el nyerstermányeikkel piaczunkat, egész Európában lázas tevékenységgel dolgoznak az országok kulturális fejlesztésén, egyesek létfentartásuk, mások pedig versenyképességük fokozása érdekében. Egyik államban sem észlelhető azonban a kulturális tevékenység oly nagy mértékben, mint nálunk és hozzáteszem, t. ház, hogy egyik államnak sincs oly nagy szüksége erre, mint minekünk. A mi pedig ezen tárcza keretében létesült, mind oly intézmények és berendezések, a melyek nélkülözhetetlen alapját képezik nemzeti kulturánk egészséges fejlődésének. És ezt a tevékenységünket, t. ház, kénytelenek ma már elismerni a nyugoti államok is, mert látják és tapasztalják, hogy mindegyre fogynak náluk a mi megrendeléseink, és hogy sok tekintetben kiálljuk velük a versenyt. Vannak modern technikai alapon szervezett oly intézményeink, a melyek kezdeményezésében mi voltunk a pionirek. Vannak továbbá olyanok is, t. ház, a melyek a kontinensnek még más államaiban nem léteznek, és a melyek tanúlmányozása végett nemcsak a nyugati államok szakférfiai jönnek el hozzánk, hanem még a merész vállalatokban oly gazdag amerikaiak is érdemesnek tartják azok megtekintése végett ide fáradni. Mindezek, mind pedig az általános és közszükségleti berendezéseink, a melyek fejlesztése a költségvetésben előre van látva, a kulturális fejlődésen kivül még azon hézagok pótlását is czélozzák, a melyek az ország lakosságának munkálkodását és ezzel kapcsolatban a társadalmi jólét sikerét is biztosítják. Ezzel csak azt akartam demonstrálni, hogy az a társadalmi visszaesés, a melyről a túloldal egyik igen tisztelt szónoka a költségvetési vitában említést tett, nem felel meg a valóságnak. Sőt, ha a költségvetést áttanúlmányozzuk és összehasonlítjuk azt az ország különböző részeiben már eddig is szép fejlődésnek indúlt intézményeinkkel, akkor annak ellenkezőjéről fog meggyőződhetni minden elfogulatlan bíráló.

T. ház! Nem mondom én, hogy e téren talán minden tudásunkat kimerítettük volna, vagy a munka még némikép is be volna fejezve, mert hiszen a kényszerhelyzetünkben beállott évszázados mulasztásokat rövid harmincz esztendő alatt, a mióta tulajdonképen a kulturális munka megkezdődött és tart, pótolni nem lehet, ezt nálunk sokkal erősebb és gazdagabb nemzetek sem tehették volna.

T. ház! Kormányunk e tekintetben elfogadta az előző kormányok programmját, és azt hiszem, teljesíti és végre hajtja. Ez a programm eddig minden tekintetben bevált, és mondhatom, hogy a megkezdett és folyamatban lévő munka mindenütt a legszebb sikerrel halad a megoldás felé. Még nem tartunk ugyan ott, a hol kellene, még nem vagyunk mindenben versenyképesek, sőt vannak, különösen az ipar terén sok oly szükségleteink, a melynek kielégítésére szükséges iparczikkek a külföldről jönnek be hozzánk. Ha azonban a költségvetéshez csatolt jelentést átlapozzuk, akkor meggyőződünk arról, hogy kormányunk már itt is megtette a kezdeményezést, és ha a békés munkálkodás tovább is úgy

Digitized by Google

tart, mint az utolsó 20 esztendő alatt és a társadalom is megteszi kötelességét, akkor csakhamar elérjük itt is czélunkat.

T. ház! A kulturális intézmények fejlesztése képezi és képezte már rég is a modern államok nemzeti politikáját. Különösen Angolország ezen politikájának köszönheti világ-nagyhatalmát, ők voltak a gyakorlati technika vivmányainak megalapítói és az ebből származó ipari termékekkel vetették meg alapját világkereskedelmünknek és ezzel hódították meg aztán nagykiterjedésű gyarmataikat és ezzel kényszerítették is Európát a kulturmunkában való részvételre. Az angol realisztikus iránynak főelve első sorban a vasutak kiépítése, hogy hozzáférhetővé tétessenek a kultiválásra kiszemelt vidékek, s csak aztán, ha a vasutak kiépültek, kezdik meg az illető vidéknek iparfejlesztését vagy azon vidéknek más irányban való kultiválását, mert vasutak nélkül ki van zárva az illető vidéken termelt terményeknek előnyös módon való értékesítése. Ezt a nemzeti politikát látjuk a mi intézményeinken és ezen a költségvetésen is végigvonúlni és teljes mértékben kidomborodni, azonban már a mi igényeinknek megfelelő módon.

Az angol realisztikus iránynak főelve másodsorban az iparnak technikai alapon való szervezése és művelése. Ez képezi, t. ház, nálunk is a legfontosabb megoldásoknak egyik tárgyát. Napirenden van a kisipar fejlesztése, napirenden van a gyáriparnak áttültetése idegen államokba, és mindezek a társadalmat teljes mértékben elfoglalják, és pedig leginkább a vasutak művelése szempontjából. Mert tagadhatatlan, t. ház, hogy vasutaink évről-évre szaporodnak és ezáltal terjed kulturánk, növekedik nemzeti vagyonunk és újabb és újabb ereket és területeket nyitunk meg a közforgalomnak és adunk át a közönségnek. Csak a múlt 1896-ik esztendőben 1493 kilométer hosszú vasut volt építés alatt, mintegy 56 millió forint építési tőkével, melyből kiépült és a forgalomnak átadatott 570 kilométer hosszú pálya az ország különböző részein, melynek építési tőkéje 34,500.000 forintot tett ki. De nemcsak a vasutak építésénél, hanem a modern teknikai vívmányok minden ágában tapasztaljuk azt a haladás., a melyet megérdemlünk, és a melyet közönségünk teljes erővel támogat.

Már az imént bátorkodtam említeni, hogy nagymértékben foglalkoznak nálunk a társadalom minden rétegében az ipar fejlesztésével, különösen a kisiparéval. A kisipar kifejezés igen relativ és igen tág fogalom. Ma már nagyon sokan összetévesztik tulajdonképeni czéljával, mert a kisipart nagyon sokan csak abban az állapotában ismerik, a minőben még akkor volt, a mikor a kultura még nem volt annyira elterjedve, mint ma — ebben az értelemben ebbe a helyzetbe visszavarázsolni ma már többé nem lehet és nem is szabad, *(Helyeslés a jobboldalon.)* s bármennyi milliót fordítunk e czélra, az mind kárba fog veszni, mert voltak oly iparágak, és pedig igen virágzó iparágak, a melyeket ma már nem ismerünk. Nem is oly rég ideje, t. ház, hogyha a vidéki városokba vagy községekbe jöttünk, ezek környéke tele volt kenderáztatókkal, mert ez képezte nemcsak a középosztály, nemcsak az alsóbb osztálynak, hanem még az úri osztálynak is házi foglalkozását. Még nagyon sokan emlékeznek arra, hogyha úri házakba elmentünk, mindenütt ott találtuk a pergő rokkát és az úri asszonyok épúgy fontak, mint a közép- és polgári osztály asszonyai. Ma már ez egészen megszűnt, és ebből az iparból egy virágzóbb másik ipar művelői éltek nálunk, ezek voltak a takácsok. De takácsokat ma már az Alföldön sehol sem fogunk találni, de még az országban sem. Azonkivül vannak még számtalan iparágak, a melyek részben már kihaltak, részben kihalófélben vannak. Ezeket a modern kultura ölte meg, melynek útját állani nem lehet és nem szabad, mert az terjed egyik világrészről a másikra és utat tör magának mindenütt.

Én, t. ház, a kisipart három főcsoportra osztom. Az első csoport volna az úgynevezett indusztriális ipar, mely már ma is alapját képezi a tulajdonképeni gyári iparnak, és melyet csakis mótoros erő segítségével lehet kultiválni. Ez el van terjedve úgy Észak-Amerika Egyesült-Államaiban, mint általában az európai kultur-államokban mindenütt. Egy másik csoportja volna az úgynevezett kézi ipar vagy műipar. Ezt az iparágat lehet bármely vidéken kultiválni, mert népünkben megvan a kézi ügyesség oly mértékben, mint a minőben seholsem lehet találni; és hogyha a kormány által tervezett alapon szerezzük meg a szükséges alapismereteket, akkor rövid idő alatt lesznek oly kisiparosaink, mint Svájczban a berni Oberlandban, vagy Felső-Bajorországban Berchtesgaden vidékén vannak, és a mely már eddig is szépen fejlődik egyes iparágakban.

A harmadik csoport az úgynevezett házi ipar. Ez szintén igen tág és relativ fogalom. A házi ipart tulajdonképen a mezőgazdasági termények iparszerű művelésére lehetne szentelni, azonban vannak vidékek, hol leginkább a házi ipar fejlesztésére van utalva a közönség. Ilyen a gazdag Alföld, hol a gabonatermelés leginkább kultiváltatik. Ma, midőn a gazdasági gépek és segédeszközök oly nagy tökélyre vannak fejlesztve, hogy évről-évre fogy a munkások száma, gondoskodnunk kell arról, hogy ezeket az embereket házi iparral lássuk el, hogy kenyerüket megkereshessék. Mindnyájan tudjuk, hogy ezelőtt 15—20 évvel mennyien foglalkoztak a mező-

Digitized by Google

gazdasági munkával, ma azt lehet mondani, ezek száma egynegyedre redukálódott, mert a gazdasági gépeket ma nemcsak a nagygazdák, a kisbirtokosok, hanem a jobbmódú parasztgazdák is alkalmazzák, mert belátják, hogy terményeiket csak akkor értékesíthetik mindig a kellő időben, ha ezeket az eszközöket használják.

A kereskedelmi miniszter úr jelentéséből tisztán kivehető, hogy az ipari fejlesztés és az ipari oktatás technikai alapon van tervezve. Én is ezt tartom a leghelyesebbnek, hogy gyakorlatilag képzett technikusok végezzék az ipari szakoktatást. Csak így lehet iparunkat azon szinvonalra emelni, a melyet a mai fokozotlabb igények megkövetelnek. Azt a programmot, melyet a t. ház minden tagja ismer, melyet a t. kereskedelemügyi miniszter úr elődjétől átvett s legújabb jelentésében kibővített, még csak egygyel vélném kiegészítendőnek *(Halljuk!)* s ez az ország különböző részeiben levő vízerőknek erőátvitelre való felhasználása, különösen a kisipar czéljaira. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ez a nagy munkaerő teljesen parlagon hever az egész országban. *(Igaz!)* Egész Európában mindenütt foglalkoznak ezzel s mondhatom, mindenütt a legjobb eredménynyel. Magam is évek óta foglalkozom ezen kérdés tanúlmányozásával, sőt évekkel ezelőtt a magyar mérnök- és építészegylet megbízásával nagyobb utazást tettem e czélból Franczia országban, Svájczban és Olaszország vízerőkben gazdag iparvidékein. Ez alkalommal meggyőződtem arról, hogy milyen fontos a vizi erőnek ipari czélokra való felhasználása. De leginkább megerősítették az ez iránti álláspontomat Pennsylvániában történt utazásom alkalmával, az Allegany hegységben és később a Niagara-eséseknél szerzett tapasztalataim. Azon az előbb említett hegyi vidéken több nagyobb ipartelepet és gyári berendezést néztem meg. Elmondták ott nekem, hogy kisipar oly értelemben, mint nálunk, ő náluk nincs, hanem vannak, kivált a Mononghaela völgyében és más több helyeken olyan ipartelepek, melyek nagyobb gyáraknak szükséges apróbb alkatrészeket állítanak elő, a vizi erőnek erőátvitelre berendezett mótoros erő felhasználásával. Ezt nálunk kevés költséggel lehetne előállítani és így megvetnők alapját gyáriparnnknak. Azt mondják, hogy nincs nagy gyáriparunk, nincsenek nagy gyáraink? Ezt még nem is kívánhatjuk. Az európai nagy gyárak nem egyszerre lettek, hanem fokozatosan fejlődtek. Mikor például az öreg Ganz megnyitotta gyárát, mint szerény lakatosmester dolgozott ő is, de munkája és tehetsége által lassan-lassan annyira fejlesztette gyárát, hogy az ma bármely európai gyárral kiállja a versenyt. Vagy ott van az esseni Krupp-gyár. Mikor Krupp megkezdte gyárát, ott csak pusztaság volt; az egész egy kohó volt csak; ettől nyerte később elnevezését is az a hely, a hol ma 40—42 ezer ember dolgozik. Hogy egy gyár 20—30 munkással kezd működni, az természetes. A gyáros is, mint a jó gazda, mindent megpróbál és látva, melyik a kedvezőbb, azt folytatja. Helyesen teszi a kormány, hogy a kisebb vállalatokat is támogatja. Nem lehet várni, hogy mindegyik beváljék, de sok be fog válni és így 10—15 év múlva számos virágzó gyártelepünk lesz. A vizi erő alkalmazása házi ipari czélokra is fontos, kivált mikor az elektromos erőátvitel oly könnyű és csekély költséggel egész völgyet be lehet hálózni. Az észak-amerikai Egyesült-Államokban láttam ezt, hogy nem szorítkoznak egyes nagy telepekre, hanem a hegyek közt szétszórt házakban is alkalmazzák az elektromos erőátvitelt, az úgynevezett másodrangú elektromos mótorokat, melyek könnyebben kezelhetők, mint bármily más mótoros erők. Ezek azután dolgoznak a nagyobb gyárak részére. Különösen kivánatos volna ezen erők alkalmazása a felső vidéken és Erdélyben. A székely népben megvan az a természetes ügyesség, Európába egyetlenegy népben sem találjuk meg olyan nagy mértékben, mint ennél, és ha e népnek megadjuk az eszközt és módot akár a kormány, akár magánvállalatok útján, akkor annak minden körülmények között prosperálni kell és rövid idő alatt meg fogjuk akadályozni azt a kivándorlást, melyet ott tapasztalunk. Mert ott, a hol a kivándorlások vannak, magam tapasztalatokat szereztem erre nézve, ott is a magyar munkásokat részesítik első sorban kitüntetésben és ezek az ő legnagyobb támaszaik. Vétek tehát ezért a jó munkaerőért, hogyha ki hagyjuk őket menni, mikor az országnak a vízerők oly nagy mértékben állanak rendelkezésére és oly csekély költséggel állíthatók elő.

Tudom, t. ház, hogy a vízerő kihasználása, illetőleg tanúlmányozása és rendezése nem ehhez a tárczához tartozik. De ezt csak azért voltam bátor megemlíteni, minthogy ez szoros összefüggésben van a kisiparral, annak racionális fejlesztése pedig e nélkül ki van zárva. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A magyar nemzet alsóbb osztályában meg van, t. ház, a természetes erő és olyan elaszticzitás, a minőt más nemzeteknél hiába keresünk. Csak a felvilágosítás és az útbaigazítás hiányzik és sokkal többet foglalkozik politikával, mint kellene. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Hogyha mi a zugpolitikai lapok helyett, mert hiszen egyebet nem olvasnak, népiesen írt szaklapokat bocsátunk a nép rendelkezésére, sokkal nagyobb szolgálatot tesznk neki, mintha politikai napilapokkal árasztjuk el, és ha mi felvilágosítjuk a

Digitized by Google

népet és a társadalmat, a melyet itt a házban, az ország fóruma előtt képviselünk, arról, hogy a létért való küzdelem és a mai nagy verseny közepette csak az az állam és nemzet képes magát fentartani és a kulturállamok közt helyet foglalni, a mely a múlton okúlva dolgozik a jelenen és önérzettel lelkesedik a jövőn, akkor elérjük azt a magasztos czélt, a melyet mindannyian kivánunk s a mely országunk önállóságához és nemzetünk jólétéhez vezet. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

De ezt nem egyedül politizálással érhetjük el, hanem ha a kulturális intézményeket fejlesztjük.

T. ház! Én magam is évek hosszú során át szerény tagja voltam annak a miniszteriumnak, a melynek tárczáját most tárgyaljuk és mondhatom, hogy ott a legnagyobb odaadással és lelkesedéssel karolják fel minden kérdés megoldását és tanulmányozását és megtesznek mindent iparunk és kereskedelmünk fejlesztése érdekében. De azt nem lehet kivánni, t. ház, hogy maga a kormány tegyen meg mindent, A társadalomnak is hozzá kell járulnia és támogatnia kell azt. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* És egy tárcza képviselője még nagyon kevés arra, hogy egy országot felvirágoztasson. Sajátságos azonban, t ház, hogy alföldi népünkben megvan az a rossz természet, — magam győződtem meg erről sok helyen, — hogy a mit a kormány javasol, azt mind a legrosszabbnak tartja, még ha jó is. *(Igaz! (Úgy van! a jobboldalon.)*

Miután e költségvetésben látom kulturális fejlődésünk legbiztosabb alapjait és látom, hogy minél többet fordítunk ezen tárczának fejlesztésére, kultiválására, illetőleg az ezen tárcza keretében lévő intézmények kultiválására, annál előbb érjük el czélunkat és tudom azt, hogy az, a mit ezen tárcza keretében megszavazunk, biztos helyen van és minden tekintetben oda irányoztatik, hogy nemzetünk jólétét előmozdítsa.

A költségvetést elfogadom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Öt perczre felfüggesztem az ülést.

(Szünet után.)

Elnök: Kérem, foglalják el helyöket. Az ülést újra megnyitom.

Lehoczky Vilmos jegyző: Gróf Batthyány Tivadar!

Gr. Batthyány Tivadar: T. ház! A parlamenti illem szokásainak kivánok megfelelni, midőn . . . *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget):* Kérem a képviselő urakat, ne diskuráljanak.

Gr. Batthyány Tivadar: . . . egy megjegyzést vagyok bátor tenni Konkoly-Thege Miklós képviselőtársam felszólalására, *(Halljuk! Halljuk!)* a mely engem, mint volt tengerészt, szintén közelebbről érdekel. Értem a beszéde végén a hajók lobogójára nézve felhozottakat, a mennyiben azok a tengeri hajókat illetik.

Vagyok bátor t. képviselőtársamat figyelmeztetni, hogy a mennyiben tengeri hajózásról van szó, mely alatt a nemzetközi egyezmények szerint az aldunai hajózás is értendő, a kiegyezési törvény a lobogókérdést teljesen szabályozza, még pedig nézetem szerint a dualizmus teljes kidomborítása mellett, a mennyiben egy monarchia lévén, egy lobogót állapit meg, de ez a magyar és osztrák lobogóból van összetéve és a magyar czímert és színeket épúgy viseli, mint az osztrákot. Azt hiszem, a kérdés e részét, a mennyire a tengeri hajózást illeti, újabban szabályozni sem nem szükséges, sem nem czélszerű, mert teljesen kielégítőleg van rendezve (*Helyeslés.*) Ezek után lehetőleg röviden kitérek én is azon kérdésre, melyet az imént a miniszterelnök úr beszéde érintett. *(Halljuk!)* T. ház! Mintegy két hete a főváros, sőt az egész országos közvélemény első sorban foglalkozik a Fiuméban történtekkel, az úgynevezett fiumei kérdéssel. E közérdeklődés visszhangját hallottuk itt is, midőn multkor Lukáts Gyula t. képviselőtársam intézett kérdést a miniszterelnök úrhoz, tegnap pedig Horánszky Nándor igen szakszerű részletes beszédében, melyben ugyan e kérdésről kért tájékozást a miniszterelnöktől. Azt hiszem, nem szerénytelenség, hanem kötelességteljesítés, ha mint Fiume ezidőszerinti képviselője és talán egyike a ház azon tagjainak, kik Fiumét és a fiumeieket évek sora óta közelről, alaposan ismerik, pár szóval igyekezem e kérdés tisztázásához hozzájárúlni. *(Halljuk!)* Azokhoz, a miket a miniszterelnök úr mint a kormány programmját, terveit fejtett ki, részletesen hozzá nem szólok; néhány általánosan tartandó nyilatkozattal, azt hiszem, teljes mértékben honorálhatom a t. kormány álláspontját és terveit.

Kötelességem azonban mint Fiume képviselőjének két irányban felszólalnom.

A fővárosi sajtóban nagy sajnálatomra az utóbbi időben elég téves információk alapján megírt egyes czikkei Fiumét a magyar közvélemény előtt a hazafiatlanság, a magyarellenesség vádjával illetik; ezzel óhajtok foglalkozni, továbbá kiterjeszkedni néhány kérdésre, melyeket Horánszky t. képviselőtársam felhozott.

Fiume közjogi helyzetének részletes fejtegetésébe nem bocsátkozom. Kifejtették ezt a regnikoláris bizottság tagjai ismételten teljes alapossággal s kifejtette ezt tegnap Horánszky Nándor t. képviselőtársam is. Én is azt tartom, hogy Fiume közjogi helyzete véglegesen, visszavonhatlanúl rendezve van; Mária Terézia 1779-iki

Digitized by Google

pátense, az ezt beczikkelyező 1807: IV. törvényczikk s az 1868: XXX. törvényczikk 66. §-a minden félreértést kizáró módon megállapítják, hogy Fiume közvetlenül tartozik Magyarországhoz, mint külön test, mint corpus separatum. E kérdést tisztázottnak nem tartani nem is lehet *(Helyeslés.)*; hanem van egy közigazgatási provizórium, melyet szabályoz az 1868 iki regnicolaris bizottságok: javaslatai alapján ő Felsége elhatározása. *(Helyeslés.)* Megengedem, sőt épen a felvetett kérdések is mutatják, hogy e provizórium bizonyos adminisztrativ nehézségekkel jár. Ez az, a mit majd valamikor, a jó ég tudja mikor, véglegesen szabályoznunk kellene. Evvel a kérdéssel azonban, mondom, bővebben foglalkozni szükségesnek nem tartom. A mi a legutóbbi fiumei események tekintetében felmerült, arra nézve első sorban kénytelen vagyok a sajtó egyes organumaiban felmerült egyes téves véleményeket helyreigazítani, a melyek — mire különben a miniszterelnök úr beszédében már utalt — a fiumei városi képviselőválasztások eredményéből bizonyos pártpolitikai kudarczot akarnának a kormányra és a kormánypártra kiolvasni; viszont bizonyos pártpolitikai sikert akarnának az ellenzék részére kiolvasni. Nos, t. ház, ez teljesen téves felfogás, mert úgy az előbb többségben volt úgynevezett liberális párt — megjegyzem, hogy a liberális párt nem szervezett országos politikai szabadelvűpárt, hanem egy városi frakczió nevezte el így magát — úgy e liberális párt tagjai, mint a most többségre került autonom párt tagjai országos politikai szempontból talán egy-kettő kivételével valamennyien a szabadelvű pártnak és a jelenlegi szabadelvűpárti kormánynak támogatói, hívei, ezt kimutatták akkor, a midőn mind a két párt részéről épen a legutóbbi választások alkalmával engem mint expressis verbis kimondott szabadelvűpárti képviselőjelöltet megválasztatásomban támogattak. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Egy további Fiumére nézve igen fontos kérdést képez az autonómia ügye. Én régebben ismételten tapasztaltam és olvastam fővárosi lapokban, de különösen gyakran legújabban, hogy itt az országban bizonyos téves felfogás uralkodik arra nézve, hogy a fiumeiek az ő autonómiájukhoz, autonom jogaikhoz oly szívósan ragaszkodnak; olvastam olyan megjegyzéseket is, a melyekből ki lehetne olvasni azt, mint hogyha a fiumeiek e ragaszkodásuk folytán a magyar haza iránti természetes, hű, tradicionális szeretetükben, ragaszkodásukban csökkennének és quasi szeparatisztikus tendenciákat táplálnának. Bocsánatot kérek, de ez egyszerűen nem áll; Fiumének történelmileg kimutathatólag immár 900 éve, kivéve az 50-es évek abszolutisztikus korát és ide számítva még a József császár alatti czentralisztikus időszakot is, mindig megvolt igen tág hatáskörű saját autonómiája; ezen autonómiát respektálták a duinói és a wallseei grófok, a velenczeiek, az osztrák házbeli herczegek, az osztrák császárok; respektálta minden uralom, a mely alatt Fiume állt és midőn Fiume 1779-ben Magyarország alá került, respektálták az azóta fennállott összes magyar kormányok; respektálta mindenkor a magyar országgyűlés is. És t. képviselőház legutóbb az utolsó harmincz évben azok a nagy hazafiak, a kik a 67-iki kiegyezést megalkották, szükségesnek tartották ezen autonómiát nem csak respektálni, hanem még épen az 1868 : XXXIII. törvényczikk 66. § a expressis beletenni, hogy Fiumének külön autonómiája, vagyis nem egyszerűen oly autonómiája van, mint a többi magyar városi municzipiumoknak; itt közbevetőleg mindjárt megjegyzem, hogy teljesen osztom a miniszterelnök úrnak azon kifejtett nézetét, hogy Fiume nem valami provincziális autonómiával, hanem igenis municzipális autonómiával bír, de, s ezt ki kell emelnem, a többi magyar municzipiumokétól eltérő és tágabb hatáskörű autonómiával. Mondom, t. ház, ezen autonómiát respektálták évszázadokon át azok, a kik alá Fiume tartozott, respektálta 67 óta mind a mai napig minden kormány és én a legnagyobb örömmel konstatálom, a mint már a multkor a t. miniszterelnök úr Lukáts Gyula képviselő úrnak adott válaszában, valamint ma is ismételten hangoztatta, hogy a jelenlegi kormány Fiumének ezen régi öröklött, törvényekbe iktatott autonom jogait sérteni nem akarja, nem fogja. Igen örülök ennek, t. ház, mert felfogásom szerint abszolute nem áll ellentétben az, hogy Fiume polgárai az ő autonom régi öröklött jogaikhoz ragaszkodnak és e mellett hű fiai maradnak a közös magyar hazának és ha bárki abban, hogy a fiumeiek ezen törvényekbe iktatott jogaikhoz ragaszkodnak, talán szeparatisztikus tendenczeiákat, magyarellenes irányzatokat látna, merem állítani én, a ki huszonnégy év óta ismerem a fiumeieket, hogy ez abszolute nem áll. Ezt tartottam szükségesnek erre nézve elmondani. *(Helyeslés a középen.)*

Ismételve hallottam azt a vádat is, hangoztatni, hogy Fiume túlságosan ragaszkodik olasz nyelvéhez és hogy nem eléggé magyarosodik. Nem szükséges ismételnem, a t. miniszterelnök úr épen a mai napon hangsúlyozta, hogy fontos állampolitikai okok indokolják azt, hogy azon ugyancsak több mint 900 éves tényleges állapotot, mely szerint Fiumében a törvénykezés és a municzipális közigazgatás olasz nyelvű, a magyar kormány továbbra a respektálja és fentartja. Mondom, a t. miniszterelnök úr ma utalt az olasz nyelv respektálásának fontosságára a

Digitized by Google

ismétlésbe bocsátkoznám, ha ezt a kérdést tovább fejtegetném. Megjegyzem azonban és erre a magam részéről is a legnagyobb súlyt fektetek, hogy a magyar állami nyelvnek valamint eddig is, úgy ezután is az adminisztráczió terén érvényesülnie kell, a minthogy mondhatom, érvényesül is. A mennyiben az államhivatalok belső hivatalos nyelve Fiumében teljesen magyar; természetesen a municzipiummal és a felekkel szemben ott, a hol szükséges, az olasz nyelvet applikálják.

De a mi szintén felhozatott e kérdésben és erős vádat képez a fiumeiek ellen, s ez az, hogy a magyar nyelvet elsajátani egyáltalán nem akarják

Hát, megengedem t. ház, hogy a 60-as és 70-es években ez a vád talán birt némi jogosúltsággal, ezt megengedem, sőt itt ebben a házban talán másfél évvel ezelőtt magam is utaltam arra, hogy a régi fiumei generáczió közül igen kevesen vannak és azok is csak felnőtt korukban tanúlták a magyar nyelvet. Miért? Azért, mert hiszen az előtt német, olasz, vagy horvát nyelven képeztettek az iskolában. Hanem a legutóbbi években nagy a haladás e téren, és itt különös köszönettel kell kiemelnem a t. kultuszminiszter úrnak érdemét, a mennyiben stipendiumokkal is igyekszik a szegényebb sorsú ifjaknak lehetővé tenni a magyar tanintézetekbe való járást, úgy hogy a budapesti és kolozsvári jogegyetemre valamint a vidéki akademiákra nemkülönben újabban már a magyar középiskolákba is évről-évre több fiumei család küldi fel gyermekét, úgy hogy ma már vannak ügyvédek és orvosok, van minden társadalmi osztálybeli fiatalabb fiumei olasz polgárunk, a kik a magyar nyelvet teljesen birják és nemcsak hogy teljesen birják, hanem itt növekedvén az igaz magyar szellemet is magukba szívták. *(Éljenzés.)*

Ha már a magyar nyelv kérdését röviden említettem, a mi szintén most a sajtóban gyakran hozatott szóba, hogy a magyar nyelvet Fiumében csak az állami iskolákban tanítják, ezt az aggodalmat szintén szerencsém van eloszlathatni, a mennyiben határozottan állíthatom, magam is voltam ott az iskolákban és vizsgáltam a városi iskolákban az ifjakat és mondhatom, hogy magyarúl tanúlnak, sőt igen szép előmenetelt is tesznek a magyar nyelvben.

T. ház! Ezeket a kérdéseket, mint Fiume képviselője, mikor a fiumeiek hazafiságát vádolják, kötetességem volt itt felemlíteni. *(Éljenzés.)* Most újabban minduntalan azt hallom s e tekintetben kénytelen vagyok Horánszky t. képviselőtársam beszédére is utalni, hogy a fiumeiek, vagy egyáltalán nem ragaszkodnak Magyarországhoz, vagy pedig, ha ragaszkodnak, miként Horánszky t. képviselőtársam mondta, érdekből ragaszkodnak hozzá.

Horánszky Nándor: Nem azt mondtam!

Gr. Batthyány Tivadar: Bocsánatot kérek, én így értettem beszédét. Tény az, hogy Fiume mindig igaz szívből önzetlenül ragaszkodott a magyar anyahazához. Méltóztassanak visszalapozni a történelemben, s meg fognak győződni, hogy a midőn a franczia okkupáczió megszűnésétől 1813-tól 1822-ig daczára, hogy törvényileg Magyarországhoz tartozott Fiume, Ausztria alá lett vonva és Bécsből lett kormányozva, akkor a bécsi kormánykörök mindent megtettek arra, hogy Fiumét Ausztriához édesgessék és Magyarországhoz való szeretetét és tendálását ellensúlyozzák. Ekkoriban, t. ház, — történelmi okmányokkal tudom bizonyítani — egész sorát az igéreteknek tették Fiuménak, édesgettek, kecsegtették a fiumeieket mindenféle anyagi előnyökkel, nemcsak hogy respektálták autonómiájukat, jogukat, hanem mindenféle anyagi előnyökkel kecsegtették Ausztria felé, de a válasz mindig az volt, »hogy adhattok nekünk bármit, mi mégis csak Magyarországhoz ragaszkodunk.« Az 50-es évek abszolut korszak alatt ugyanez volt a helyzet. Tudjuk, hogy a fiumeiek közül nem egy börtönbüntetést szenvedett, mert a magyar haza iránt ragaszkodását az akkori hatalmasokkal szemben nyiltan, bátran dokumentálta *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nem akarom ezen kérdést bővebben feszegetni, de ennyit kötelességemnek tartottam ebben az izgatott állapotban, a melyben a sajtó a fiumei kérdést tárgyalja, elmondani.

A mi már most ama konkrét dolgokat illeti, a melyek szóba jöttek, itt a magam részéről annak kiegészítéséül, a mit a miniszterelnök úr is felhozott, hogy tudniillik állítólag a most uralomra jutott autonom párt paktumot kötött volna a fiumei horvát ellenzékiekkel, mert hiszen csak ezekről van szó, arra nézve, hogy Fiume, ha az autonom párt többségre jutna, ők a legközelebbi horvát tartománygyűlési választások alkalmával képviselőket fognak küldeni Zágrábba, állíthatom, hogy én alaposan informáltam magamat e kérdésben és mondhatom, hogy ha én meggyőződtem volna arról, hogy Fiume lakosságának vagy választóinak többsége erre a lépésre elhatározhatná magát valaha, én egy perczig sem maradhatnék Fiume képviselője, ellenkezőleg meggyőződtem róla, hogy az egész hír lehetett egy ügyes, vagy sokkal inkább ügyetlen kortesmanőver, de hogy ennek alapja nincsen, hogy paktum nem köttetett a horvátokkal semmi irányban, ez tény és különben horvátok közül Barcsics vezetése alatt, csak azok szavaztak az autonomistákra, a kik, a mint Barcsics proklamáczióiában kimondta, magukat ősfiumeieknek tartják, a kik az ősi autonómia védelmére léptek

Digitized by Google

sorompóba, tehát paktum a horvát ellenzéki párttal Fiuméban nem történt és kérem a t. házat, néltóztassék ezt tudomásúl venni.

A mi most a konkrét kérdéseket illeti, a t. miniszterelnök úr részletesen mondotta, hogy arról van szó, hogy bizonyos reformokat, első sorban a magyar törvények hatályát terjesszék ki Fiuméra. Itt elsősorban konstatálnom kell azt, a mire a t. miniszterelnök úr szintén alludált, hogy Fiume lakossága a magyar törvények érvényének Fiuméra való kiterjesztését mindig kivánta. Hivathozhatom arra, hogy már öt év előtt, még a választások előtt, midőn megjelentem Fiumében, maguk a fiumei választók figyelmeztettek arra: »Vegye az úr fel programmjába azt, hogy a magyar törvények érvényét Fiuméra kiterjesztetni kivánja, mert ez oly népszerű követelés, a mely nélkül ön a választásoknál nehézségekre találna.« Tehát abszolute nem áll az, mintha Fiume lakossága a magyar törvények életbe léptetése ellen elvileg opponálna.

Különben hogy nem áll ez, hogy szivesen fogadja ezen törvények életbeléptetését, mutatják a múlt tapasztalatai; örömmel fogadta Fiume a közjegyzői törvény életbeléptetését, nagy örömmel üdvözölték a pénzügy, közigazgatási bíróság hatályának kiterjesztését stb. Hisz különben ép a fiumeiek kérelmére emeltem itt a múlt évben szót az igazságügyminiszter úrhoz intézve szavaimat, a midőn kértem, hogy a sajtótörvény, a sommás eljárásról szóló törvény, szóval mindezen nagy fontosságú, a modern haladásnak, a modern kor igényeinek megfelelő újabb törvényes intézkedések hatályát, ezen törvényeknek az előnyeit Fiuméra is kiterjeszteni méltóztassék. És a mint látjuk, épen a t. igazságügyminiszter úrnak a rendeletére legutóbb is Fiumében tartattak tanácskozások, a melyekben egészen simán jöttek létre a megállapodások arra nézve, hogy miként, minő sorrendben, minő módon, minő módosításokkal léptettessék az igazságügyi törvényeknek egész sorozata életbe Fiumében.

Vannak bizonyos kritikus momentumok, majdnem mindannyiszor, midőn nagyobb fontosságú magyar törvények Fiumében való életbeléptetése szóba jön, ez mindig az a momentum, a melyre — köszönettel utalok reá, — a miniszterelnök is utalt beszédében, hogy tudniillik mikor magyar törvényeket életbeléptetünk Fiumében, Fiume autonómiája mindig figyelembe veendő és respektálandó. Ez történt most is, a midőn a közigazgatási bíróság életbeléptetését indította meg a miniszterelnök úr. Én meg vagyok róla győződve, hogy ha — a mint a miniszterelnök úr kijelentette, — ő teljes respektálásával Fiume autonom jogainak és kellő tapintattal fog eljárni, a közigazgatási bíróság életbeléptetése is minden nagyobb emóczió nélkül sikerülni fog. És örömmel hallottam a miniszterelnök úrnak azon igen határozott formában tett nyilatkozatát, hogy szerinte nincs tulajdonképen fiumei kérdés. Ez tény. Nincs is fiumei kérdés, hanem arról van a szó, hogy több-kevesebb reformot akar a t. kormány Fiumében életbe léptetni; arról van a szó, hogy midőn a reformok életbeléptetése elsőízben szóba hozatott, a fiumeiek megvallom igen aggódtak, hogy egyes kérdések tekintetében autonómiájuk sérelmet fog szenvedni. Ez izgalmat okozott, de én teljesen meg vagyok róla győződve, hogy kellő tapintattal, Fiume jogainak respektálása mellett a kérdéseket a nélkül, hogy igazi fiumei kérdés vagy bukás lenne belőle, megoldani lehetséges leend.

Nem akarom a t. ház figyelmét továbbra is igénybe venni, csupán még két kérdésre legyen szabad egész röviden reflektálnom. *(Halljuk!)* Kifogásoltatik, a t. miniszterelnök úr is utalt arra, hogy Fiume magát, mint terzo fattore, harmadik faktor gerálja. Én azt hiszem, qui bene distinguit, bene docet. Ha jól distinguálunk, félreértés, nézeteltérés Fiume közt és köztünk ebben a kérdésben sem lehet. Harmadik faktor Fiume feltétlenül abban a tekintetben, hogy az 1868: XXX. törvényczikk 68. §-a azt mondja, hogy a fiumei függő kérdés végleges megoldására Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátországok mellett, mint harmadik tényező, Fiume hozzájárulása szükséges. *(Helyeslés.)* Ezen kérdés megoldása tekintetében tehát tagadhatatlanúl harmadik faktor. És külön faktor Fiume, ha mint corpus seperatum-ot vagy mint geografiai külön területet veszszük; ez ellen kifogást tenni nem szabad. Abból a szempontból, mintha Fiume teljesen külön provinciális jelleget arrogálna magának, vagy külön törvényhozási joggal felruházott területnek tartaná magát — a t. miniszterelnök úr beszédét is így értelmeztem — Fiume külön faktor természetesen nem lehet. De azt hiszem, hogy Fiume irányadó körei magukat terzo fattore-nak soha nem is tartották ily értelemben.

A mi a — kiemelem — legkritikusabb kérdést illeti, mely Fiumében az izgatottságot előidézte, mert azt hiszem, ha a t. kormány a közegészségügyet javíttatni, a valóban elavúlt berendezésű kórház viszonyait szanálni, egy szóval egyes függő, elintézést váró közigazgatási kérdést szabályozni akar, az nagyobb izgalmat nem okozhat, nem is okozott, legnehezebb kérdés feltétlenül az, a melyet két szóval, a rendőrség államosításának kérdésével jelezhetek. A fiumei statutum 79. §-a azt mondja, hogy a képviselőtestület kötelességében áll a rendőri és az egészségügyi szolgálat szervezése stb. Tagadhatatlan, hogy addig, míg ez a statutum megváltoztatva nem lesz, a rendőrség fentartása

Digitized by Google

Fiume város jogát és kötelességét képezi. Fiume lakossága nagy súlyt helyez arra, hogy az ezen statutum által adott jogok, mely statutum Fiume autonómiájának legintegrans részét képezi, respektáltassanak. Én különben azt hiszem, és a mint Dárday tanácsos úr lenn Fiuméban jelenlétemben ki is jelentette, a kormánynak az a szándéka, hogy Fiume város képviselőtestületével egyetértőleg gondoskodjék a rendőrség újjászervezéséről. Én azt hiszem, hogy habár talán a t. miniszterelnök úr mai felszólalása és Fiume felfogása közt a rendőrség kérdésében ma még igen nagy az eltérés, azt hiszem, hogy, úgy mint 30 év alatt mindig sikerült a kormányoknak kellő tapintattal respektálni úgy az állam érdekeit, mint Fiume autonom jogait, úgy sikerülni fog a kormánynak e kérdést is úgy megoldani, hogy Fiume jogainak sérelme nélkül mindkét oldalon teljes leend végül a megnyugvás.

Mielőtt beszédemet befejezném, még egy megjegyzést kivánok tenni Horánszky Nándor t. képviselő úr beszédére. Ő szelid tanács alakjában azt vetette Fiume szemére, hogy autonómiája bástyái mögé visszavonúlva quasi elzárkózik a modern haladás követelményei elől. Engedelmet kérek, megvallom, nem egészen értem a támadást vagy szelid intelmet. Hisz már utaltam arra, hogy Fiume eddig is minden modern magyar törvénynek rá való kiterjesztését kérte. Évtizedek óta sürgeti például a magyar sajtótörvény behozatalát, a mely föltétlenül sokkal liberálisabb, mint az ott érvényben lsvő Bach-féle sajtópatens. Különben emlékeztetem a t. képviselő urat arra is, hogy midőn az igen nagy fontosságú és föltétlenül liberális egyházpolitikai törvények megalkotásáról volt szó: Fiume annyira a haladás útján állott, hogy azt az álláspontot, a melyet t. képviselőtársam és én is elfoglaltunk, nem tartotta elég haladásnak, hanem ennél többet kivánt. Fiume igenis súlyt helyez a haladásra; mondhatom valahányszor ott politikai beszélgetés foly, mindig fogja hallani t. képviselőtársam a »progresso« kivánalmát. Igy hát azt a vádat, mintha Fiume eltorlaszolná magát a haladás elől, mégsem lehet ellene jogosan emelni.

S most zárom szavaimat azzal a tiszteletteljes kéréssel, hogy ha egyes intézmények meghonosítása tekintetében merülnének is fel kisebb-nagyobb nézeteltérések: méltóztassék elhinni, t. ház, hogy az a Fiume, melyet joggal a magyar korona gyöngyének nevezünk, teljes szivéből ragaszkodik a magyar anya-hazához, és mindig hálásabb és hálás lesz azért a sok jótéteményért, melylyel a magyar törvényhozás őt elárasztotta. A kormányhoz pedig azt a tiszteletteljes kérést intézem, hogy midőn megteszi e nagy fontosságú intézkedéseket, mint különben maga a t. miniszterelnök úr ma is mondta, ebben is respektálja Fiume autonom jogait: egyúttal méltóztassék azzal a tapintattal eljárni, a melylyel eddig eljárt. *(Egy hang balfelől: Köszönjük!)* Bocsánat, a t. kormány Fiumében mindig a legnagyobb tapintattal járt el; épen a Bánffy-kabinet is akkor, midőn ott is bizonyos autonom kérdések felmerültek, a legnagyobb tapintatossággal életbeléptette az igazságügyi törvények egész sorozatát a nélkül, hogy érdemleges nehézségek felmerültek volna. Teljes tapintatossággal járt el a t. kormány az országgyűlési választások alkalmával is, a midőn kijelentette, hogy egyáltalán nem elegyedik bele a választásokba, ugyanígy járt el a mostani képviselőtestületi választásoknál és ugyanígy akar eljárni a polgármesterválasztásnál. Én tehát teljes joggal és annak tudatában, hogy a mit mondtam, az teljes meggyőződésem és való igaz is, kérem az igen tisztelt kormányt, hogy azzal a tapintattal, a melylyel eddig eljárt Fiuméval szemben, járjon el a függő kérdések megoldása tekintetében továbbra is. Szóval »suaviter in modo«.

A kereskedelemügyi minister úr politikáját helyeslem és azért a költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Molnár Antal jegyző: Tisza István! *(Halljuk! Halljuk!)*

Tisza István: T. ház! Mai felszólalásom tulajdonképeni czélját az képezi, hogy egy a napi politikától távolabb álló kérdésre hívjam fel a t. ház figyelmét. Mielőtt azonban ehhez hozzáfognék, méltóztassék megengedni, hogy lehető rövidséggel foglalkozzam némely dolgokkal, a melyeket Kossuth Ferencz t. képviselőtársam tegnapi beszédében mondott. *(Halljuk! Halljuk!)* Teszem ezt már csak a parlamenti illedelmességből kifolyólag is, de tennem kell azon korlátozással, hogy azon kérdések lényegével, a melyek az Ausztriával függőben levő alkudozás tárgyát képezik, jelenleg ne foglalkozzam, mert én azt gondolom, hogy a tárgyalások mai stádiumában teljesen jogos és logikus dolog foglalkozni e kérdésekkel azoknak, a kik e tárgyalásokat meghiusítani próbálják, megteszik ezt azért, mert az ország érdekét így vélik szolgálhatni, de nekünk, a kik azt óhajtjuk, hogy mindkét szerződő félre nézve kielégítő megoldás jöjjön létre, nekünk ma nem lehet feladatunk ezen függőben lévő kérdéseket megbolygatni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De azért vannak egyes, a kiegyezéssel kapcsolatos megjegyzései a t. képviselőtársamnak, a melyeket szó nélkül nem hagyhatok. Mindenekelőtt egy közbeszúrt adatára a t. képviselő úrnak legyen szabad rövid észrevételt tennem. T. képviselőtársam azt mondja, hogy a földadó 1867-től 1896-ig 22 millió forintról 36 millió forintra emelkedett.

Digitized by Google

T. képviselőtársam itt kettős tévedést követ el; mert először is elfeledi azt, hogy 1867-ben a földtehermentesítési járulék a költségvetésből kiszakítva egész külön mutattatott ki, másfelől megfeledkezik arról, hogy a határőrvidék polgárosítása később következvén be, a határőrvidéki adók az 1867-iki költségvetésben egyáltalában nincsenek benn. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Ha most figyelembe veszem a földtehermentesítési járulékot, a mely az 1867-iki földadóra kiszámítva 8,300.000 forintot tesz ki, akkor földadó és földtehermentesítési járulék czímén 1867-ben már 30,681.000 forint adóteher volt a földbirtokos osztályon, a határőrvidék nélkül; s ha ehhez hozzáveszem a határőrvidék terheit, azt látom, hogy 1867-től 1896-ig elenyésző csekélységgel nőhetett a földadónak egész összege. De azt hiszem, hogy tévedést követünk el akkor is, ha ezen tételt kiszakítjuk a költségvetésből és szemet hunyunk költségvetésünk egész fejlődése előtt s figyelmen kívül hagyjuk, mennyire szaporodtak azon állami szolgáltatások, azon állami teljesítmények, a melyek e földbirtokosok érdekében ma történnek és elfelejtjük azt, hogy a 67-iki zárszámadás tanusága szerint az összes bevétel 113 millió forint, az összes egyenesadók összege 33 millió forint, tehát 1867-ben az összes egyenesadó terhének kétharmadrészét és az összes állami bevételeknek 25·4%-át a földadó képviselte; ma pedig az összes egyenesadók 109 millióra emelkedtek, költségvetésünk egész összege pedig 500 millió körül jár, úgy hogy ma földadó czímén az egyenesadók 32·2%-a folyt be, összes költségvetésünknek pedig a földadó nem 25·4, hanem csupán 7%-a képviseli.

Ezen körülményeket mind figyelembe véve, úgy gondolom, nem sokat fog bizonyítani a földbirtokos-osztály nagyobb megterheltetése mellet azon körülmény, hogy ma talán 2—3 millió forinttal nagyobb a bevétele az államnak földadó czímén, mint volt 1867-ben.

De tovább megyek, t. képviselőház. *(Halljuk! Halljuk!)* T. képviselőtársam kifogásolja az összes kereskedelmi szerződéseket és azt mondja, hogy »minden egyes kereskedelmi szerződés Magyarországnak kárára volt, hasznára egyik sem«. Csak a történeti igazság kedvéért legyen szabad t. képviselőtársam figyelmét a Németországgal kötött kereskedelmi szerződésre, talán valamennyi közt a legfontosabbra, fölhívnom, a hol határozottan az osztrák iparnak kellett áldozatokat hoznia, az ipari védvámokat kellett leszállítanunk, hogy nyersterményeink számára kedvezményeket eszközöljünk ki Németország részéről. Nekünk nem szabad a kereskedelmi szerződések egész rendszeréből kiszakítanunk azokat, a melyek a keleti országokkal köttettek, a hol a dolog természeténél fogva a mezőgazdaságnak kellett áldozatot hoznia az ipar-érdekek javára. Terjeszsze ki t. képviselőtársam figyelmét azon kereskedelmi szerződésekre is, a melyek az ellenkező relácziókban köttetek és melyek ezen áldozatokért viszontszolgáltatást, ellenengedményeket biztosítottak részünkre.

És ha t. képviselőtársam megütközik azon, hogy a czereáliákban, a gabonanemüekben az ország bevitele és illetőleg a közös vámterület bevitele is emelkedést mutat föl, legyen szabad őt arra figyelmeztetnem, hogy a különböző czereáliák szerepe és fontossága egészen különböző természetű és egymással össze nem tévesztendő. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Igy például nem szabad nekünk a buzaforgalommal egy kalap alá vonni a tengeriforgalmat. Igen jól tudjuk, hogy fájdalom, nem a legutolsó időben, — a mire még visszatérek, — hanem a közelmúlt néhány esztendejében a tengeri forgalma határozottan passziv irányzatot követett és korábbi kiviteli többletünket elég jelentékeny beviteli többlet váltotta föl. De mit mutat ez, t. képviselőtársam? Mutatja az állattenyésztésnek és hizlalásnak nagyobb arányban való föllendülését; mutatja azt, hogy nagymennyiségü tengerifogyasztás állott be a belföldön, és igy az elfogyasztott tengerinek jelentékeny része kivitt állataink értékében, a fokozott intenzivebb gazdaságnak megfelelő magasabb értékében nyert visszatérítést. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Fájdalom, a legutóbbi időben ez a kép a sertésvész folytán megváltozott. És ha t. képviselőtársamat aggasztotta a tengeriforgalom azon változása, most azon kétes örömben részesülhet, hogy konstatálhatja azt, hogy tengeribevitelünk nincsen és talán némi tengerikivitelünk van. Én azt hiszem, hogy a korábbi jelenség volt az örvendetes, *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* és hogy tengeriforgalmunknak mai aktivabb állapota nem javulás, de az állategészségügy terén beállott katasztrófa szomorú következménye. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

De vegyük a búzaforgalmat. Ha a mi búzaforgalmunk veszített aktivitásából, az szomorú jelenség volna abban az esetben, hogy ha az termelésünk csökkenésére mutatna; de határozottan örvendetes jelenség, a mint a belfogyasztás emelkedést mutat. Örvendetes jelenség egyfelől azért, mert a fogyasztási képesség emelkedése magában véve a vagyonosság emelkedésének a legbiztosabb jele, de örvendetes, specziálisan a gazda szempontjából azért is, mert tűrhetőbb, kielégítőbb árakat búzánk számára csak akkor remélhetünk, ha a kiviteli többlet búzánkból teljesen megszünik, ha a közös vám-

Digitized by Google

terület fogyasztó és nem kivivő piacz leend. *(Úgy van! jobbfelől.)*

T. képviselőtársam a kereskedelmi mérleg kérdését is belevonta beszédébe. Felhozza a kivitel és bevitel adatait azon glossza kiséretében, hogy mind az, a mi a kivitel csökkenésére mutat, veszteség, mindaz, a mi a bevitel csökkenésére mutat, nyereség az országra nézve. Felállítja azt a tételt, hogy annyit veszít egy gazdasági terület, a mennyi beviteli többlete van, hogy annyi pénz vándorol külföldre egy területről, a mennyivel többet hoz be, mint a mennyít kivisz. Bocsánatot kérek t. képviselőtársamtól, oly alaposan és kimerítőleg, tekintettel a ház idejének becsére, nem foglalkozhatom ezen kérdéssel, a mint szeretném, mert hiszen a nemzetgazdaságtan alapigazságaiból kellene egy hosszú és unalmas pertraktácziót tartanom, hogy e tekintetben t. képviselőtársamat felvilágosítsam. Már pedig azt hiszem, a magyar parlament tagjainak túlnyomó többsége nem szorúl rá, hogy a nemzetgazdaságtan rég ismert alapigazságairól kitaníttassék. *(Tetszés jobbfelől.)*

Egész röviden és egyszerűen azt jegyzem meg tehát, hogy először is a kereskedelmi mérleg a fizetési mérleggel abszolute nem egyértelmű, tehát a kereskedelmi mérleg magában véve nem bizonyít semmit arra nézve, hogy pénz jön-e be, vagy megy ki egy gazdasági területről; de másodszor és mindenekfölött bátor vagyok utalni arra, hogy egy ország vagyonosodására nézve a döntő faktor nem az, hogy mit hoz be és mit visz ki, de az, hogy munkája által mennyit termel és ezen termelésnek mennyi részét fogyasztja el és tesz-e ebből félre, tőkésít-e, fordít-e tőkét a jövendő produktivitás fokozására? *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)*

És én azt hiszem, t. ház, hogy t. képviselőtársam nem sokkal szerencsésebb akkor sem, midőn a beviteli vámok fontosságát fejtegeti. Mert hiszen a t. képviselőtársam megütközik azon, hogy épen mi, a kik exportáló ország vagyunk, a kiknek nyersterményeinkből feleslegünk van, épen azon czikkek vámait nem emeljük kellőleg, a melyekből ezen felesleg jelentékeny. Én megfordítva képzelem az igazságot, t. képviselőtársam; én azt hiszem, hogy beviteli vámokat felállítani oly czikkekre, a melyekből a kiviendő felesleg nagyon jelentékeny, egyszerűen szemfényvesztés; oly czikkeknél, melyeknek a kiviendő mennyisége aránylag csekély, már részben bir hatással, teljesen azonban a beviteli vámok csak olyan czikkeknél érvényesülhetnek, a melyekből az illető területnek nem feleslege, de hiánya van, a hol tehát az áralakúlásra a bebozandó mennyiségek, a melyek a vámmal tényleg meg fognak terheltetni, lesznek irányadók. *(Úgy van! jobbfelől.)* Ez ismét egy elementáris igazsága a nemzetgazdaságtannak.

És ha én mindezek daczára egyetértek abban t. képviselőtársammal, hogy a vámtarifa revizióra szorúl abban az irányban, hogy nyersterményeink fokozottabb védelemben részesíttessenek, ehhez a következtetéshez az alapot nekem épen azon körülmény nyújtja, hogy a monarchia, illetőleg a közös vámterület belfogyasztása oly nagy arányokban emelkedett, hogy ma már igen fontos nyers terményczikkeink fogyasztása túlnyomó részben a belföldön történik és hogy élhet bennünk a remény, hogy egy hosszú, de nem nagyon hosszú időszak alatt mind több és több oly nyersterményünk lesz, a melyből egész termésünk a közös vámterület területén fogyasztatik el. Ezen szempontból kiindulva óhajtom a vámtarifa revizióját. Hogy azonban ez mindeddig meg nem történt, a miatt szemrehányást — úgy gondolom — senki sem tehet; mert talán elkerülte t. képviselőtársam figyelmét, hogy vámpolitikánk a nemzetközi kereskedelmi szerződések által hosszú időre: 1902. végeig van lekötve; hogy szélmalomharczot vívtunk volna, ha az autonom vámtarifában változtatásokat hoztunk volna létre, a melyek papiron maradtak volna és évek sorain keresztül semmi gyakorlati eredményt felmutatni képesek nem lettek volna. A mai pillanatnyi nehézséget is t. ház, épen abban látom, hogy most, midőn Ausztriával a kiegyezési tárgyalások folynak, kézbe kell venni ezen kérdéseknek legalább princzipiális megoldását, és hat év múlva beálló eseményekről kell gondoskodnunk. Ezen kérdés meritumát sem tartom olyannak, a melylyel a nyilvánosság előtt czélszerűen foglalkozni lehetné, de rá kellett utalnom e tárgygyal kapcsolatban mint olyan kérdésre, a melynek gyakorlati megoldása rendkivül nehéz, de melylyel meg kell küzdenünk, mert nyers terményeink védvámainak, mondjuk az agrárius védvámok felemelését a magam részéről is elkerülhetlenül szükségesnek tartom.

Szabad legyen itt tiltakoznom azon felfogás ellen, a melyet nagy sajnálatomra hallottam t. képviselőtársam előadásában is, mintha tudniillik minden, a mi a nyers termények árát leszállítja, mi a mezőgazdaságra sérelemmel jár, osztrák érdek volna és Ausztriától teljesített áldozat és Ausztriától követelt koncczesszió lenne mindaz, a mi a mezőgazdaság érdekében történik. Ha így állítják fel a thézist odaát Ausztriában, a hol lehet érdekük abban, hogy mindenért, a mi a mezőgazdaság érdekében történik, ellenkoncczesáziót kivánjanak mi tőlünk, azt értem, ez az ő álláspontjukból tekintve logikus és ügyes dolog. De ez a thézis téves, hamis, vastag tévedést követünk el saját jogos érdekeink rovására, ha azt mi akczeptáljuk. *(Úgy van! Úgy van!*

Digitized by Google

jobbfelől.) Először is nem ismerhetem el azt sem, hogy magának az osztrák iparnak érdeke volna oly arányú lenyomása az áraknak, mely a mezőgazdák fogyasztóképességét, fizetési képességét álterálná. *(Úgy van! jobbfelől.)* Igen helyesen utalt rá t. képviselőtársam, hogy az osztrák kivitelnek több mint 80%-a irányúl mi felénk, nagyon rövidlátó politika volna tehát az osztrák iparos érdekek részéről is, ha ezen legjobb, legbiztosabb vevőiket fogyasztói képességükben csorbítani akarnák. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* De menjünk tovább; vajjon Ausztria valójában kizárólag iparral foglalkozó állam? Vagyonának, jövedelmének, az osztrák népesség jólétének nem egy igen jelentékeny tényezője-e az osztrák földmívelés is? És ha ma osztrák kormányférfiak s az osztrák törvényhozás tisztán osztrák érdekek szempontjából foglalkoznak a követendő közgazdasági politika feladataival, nem kell-e nekik saját érdekükben arra a meggyőződésre jutniok, hogy ma ő náluk is a mezőgazdaság beteg, hogy ő náluk is ezek a legakutabb bajok, hogy nekik tisztán osztrák érdekből kötelességük orvosszerekről gondoskodni, hogy saját mezőgazdaságukat az összeomlástól megvédjék. *(Úgy van! jobbfelől)* Ha iparkodnak ezt eltagadni, minket — bocsánatot kérek a triviális kifejezésért — balekekül megfogni, ez az ő szempontjukból ügyes, érthető dolog, de mi nem vállalkozzunk arra a szerepre, mi mondjuk meg kereken, hogy ne várják, hogy a gesztenyét ő helyettük kikaparjuk a tűzből. Mindkét állam érdekében van elsősorban, eminenter kötelessége ma a mezőgazdaság bajaival foglalkozni. Akkor, midőn a követendő vámpolitika megállapításáról beszélünk, az osztrák érdek épen annyira parancsolja, mint a magyar érdek a mezőgazdasági szempontok méltányos figyelembe vételét. *(Élénk helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

Ezek után méltóztassék megengedni, t. ház, hogy lehető rövid időre, mint már jelezni bátor voltam, egy olyan kérdésre hívjam fel szíves figyelmüket, a mely a napi politika szempontjából talán kevésbbé érdekes, de a mely, meg vagyok róla győződve, ez ország jövőbeli fejlődése szempontjából igen nagy horderővel bír. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez az ipari munkáskérdés, vagy a szociális kérdés, de kizárólag az iparterén. Öntudatosan választom külön ezen kérdést a mezőgazdasági munkásmozgalmaktól, mezőgazdasági szocializmustól, daczára annak, hogy bizonyos külső kapcsolat épen napjainkban jött létre a két mozgalom között. E kapcsolat tisztán külső, t. ház, melyet nagyon ügyesen létrehoztak a szocziáldemokraczianak nálunk is már szórványosan fellépett agitátorai azért, mert a magyar mezőgazdasági munkások elégületlenségében igen jó fejős tehenet láttak a saját agitaczionális kasszájuk számára. De ha e mozgalmak eredetét, czélját, viszonyait és megoldási módját kutatjuk, lehetetlen be nem látnunk, hogy igen mélyreható különbség van a kettő közt, hogy azokat egy kalap alá vonni, vagy ugyanezen eszközökkel megoldani egyáltalában nem lehet.

Joggal hallottuk ebben a körben is nem régen azt hangoztatni, hogy talán a következő évtizedek, a jövő század legpregnánsabb feladata e kérdések megoldása lesz. Aláírom e tételt én is, bár megvallom, fantáziám nem ragad el annyira, hogy azt képzeljem, hogy bizonyos szocializsztikus álmok, bizonyos, a mai társadalmi rend felforgatására menő javaslatok körül folyjanak le e küzdelmek. Úgy gondolom, a míg az emberi természet alapjában meg nem változik, addig a magánvagyon és a magántőke fogja képezni a termelés, az anyagi jólét egyedüli biztos alapját, addig minden olyan terv és törekvés, mely ennek megváltoztatására irányúl, mely legalább is a termelésben felhasznált tőkére nézve bizonyos kollektivista szempontot állít fel: merő utópia lesz, mely hiú ábrándokra és esetleg ártatlanúl kiontott vérre vezet.

Azt hiszem, hogy beláthatatlan időkig más társadalmi rend nem képzelhető, mint hogy a tőke a társadalom egyik részének magántulajdona marad, mint hogy lesznek a társadalomban igen kevesen, kik kizárólag tőkéjük kamatjövedelméből élnek, lesznek nagyon sokan, — és remélem, hogy ezek száma szaporodni fog, — kik részben munkájukból, részben tőkéjükből élnek, a társadalom nagy többsége azonban első sorban a jövőben is munkájára lesz utalva a megélhetés szempontjából.

Azt hiszem tehát, hogy nekünk a reformokat, a haladást nem a tőke megtámadásában, nem a kollektivisztikus álmok megvalósításában kell keresnünk, hanem oly eljárásban, az intézkedések egész rendszerében és sorozatában, melyek azt eredményezik, hogy azok sorsa, kik kizárólag munkájukra lesznek utalva, a jövőben emberhez mentől méltóbbá legyen.

Itt fekszik igénytelen nézetem szerint a szocziális haladás kulcsa, itt kell azt megfogni minden a gyakorlati élet szempontjából kiinduló és a közjólélet előmozdítani akaró törekvésnek.

És hogy ma már nem kell a nemzetgazdaság nagy íróinak pesszimisztikus álláspontján maradnunk, kik e téren is negálták a haladás lehetőségét, ez első sorban ép egy oly körülménynek tulajdonítható, melyben kezdetben a munkások a maguk legnagyobb és legveszedelmesebb ellenségét látták: tulajdonítható a technika haladásának és a gépmunkának.

Mert hiszen bárminő szenvedéseket mért átmenetileg a gépmunka behozatala az iparosok

Digitized by Google

és munkások széles rétegeire, ma már konstatálhatjuk, hogy egyedül a technika haladása és a fizikai munkának gépek általi helyettesítése fokozta a munka produktivitását oly arányban, hogy ezen fokozott produkczió segítségével a fogyasztás érdekei is teljesen kielégíthetők, de azért a munka eredményének egy nagyobb hányada maradhat a munkás javára.

És azt hiszem, hogy megváltoztatta e tekintetben a helyzetet a gépek által való munka behozatala és pedig a szocziális haladás javára nemcsak annyiban, hogy a munka produktivitását magában véve fokozta, de annyiban is, hogy mélyreható változást idézett elő a munka qualitásában. Jóformán kiküszöbölte, egészen alárendelt segédmunkáktól eltekintve, az izomerő szerepét az ipari munkákban és az izomerőt az észbeli és jellembeli tehetségek értékesitésével helyettesítette. Mind nagyobb és nagyobb azon munkások hányada, a kik tulajdonképen nagyobb funkcziót végeznek, a kik komplikált gépekkel dolgoznak, a kik a természet bonyolult erőit használják fel és azok működését ellenőrzik és szabályozzák s midőn a munkát végzik, nemcsak produktiv munkát végeznek, de egyúttal oly természetű munkát is, hogy az illető munkás szellemi tulajdonsága és megbizhatósága a munka produktivitásának javára fokozottabb mértékben érvényesül. *(Úgy van! jobbfelől.)* Ebben van igénytelen nézetem szerint egy jobb jövő záloga és abban látom én annak módját és alapját, hogy a munkás javára teendő lépések, a melyek tagadhatatlanúl magukban véve megdrágítják a termelést, a melyek ellen tehát széles e világon halljuk az ellenvetést, hogy a hazai iparnak versenyképességét akadályozzák, hogy mondom, az ilyenek is, ha kapcsolatba hozatnak, ha kiegészíttetnek oly lépések, oly intézkedések által, a melyek a munkásnak szellemi értékét fokozzák, akkor egyúttal teljesen meg is térülnek azon magasabb értékben, melyet egy testileg, lelkileg és erkölcsileg egészséges, megelégedett ép munkás képvisel a társadalomra nézve. *(Úgy van! jobbfelől.)* Épen azért, azt hiszem, t. ház, nem szabad e téren egyoldalúan eljárnunk; nem szabad csak azon intézkedéseket megvalósítanunk, a melyek a termelést drágítják, de lépést kell tartania ezen intézkedésekkel az intézmények azon egész rendszerének is, a melyek a munka értékét, az egyéniség értékét a munkásban fokozzák. Igaz, t. képviselőház, bennünket nem kényszerít senki arra, hogy e kérdésekkel ma sürgősen foglalkozzunk. Más országok a szocziáldemokráczia akut veszélyének nyomása alatt fogtak e kérdések megoldásához. Nálunk a helyzet, hála istennek, nem olyan; a szocziáldemokráczia ma még csak szórványosan jelentkezik, de ha nagyobb részét hóditaná is meg az ipari munkásosztálynak, iparunk, fájdalom, annyira fejletlen még, hogy egy nagy, országos veszélyt ez sem rejtene magában. De azért méltóztassanak nékem megengedni, úgy gondolom, nagy könnyelműség volna, ha e kérdést a legnagyobb komolysággal nem karolnók fel épen ma, épen akkor, a midőn a kezdet nehézségeit legyőzhetjük, az átmeneti időszak küzdelmeit kiállhatjuk egy korlátoltabb elterjedésű, egy fejletlenebb ipar mellett, a hol tehát mindaz a baj, a mi származik, mindaz a veszély, a mi felmerül, egy korlátoltabb téren jelentkezik, kisebb eszközökkel orvosolható és valódi országos csapássá nem növi ki magát. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* És megkönnyíti eljárásunkat az is, hogy ma már más országok évtizedes tapasztalatai állanak előttünk, más országok tapasztalataiból, hogy úgy mondjam, más kárán is tanúlhatunk. És itt engedjék meg, hogy különösen két rendszerre hívjam fel a t. ház figyelmét, két különböző rendszerre, a mely mind a kettő ma már meglehetősen régóta és meglehetősen kiépitett intézményekkel állja ki a gyakorlat tűzpróbáját.

Az egyik az angol rendszer. Tudjuk, hogy Angliában csak akkor vett az állam tudomást a munkásmozgalmakról, mikor a gyáripar meghonosítása Anglia lakosságának széles rétegeit mindent felülmúló nyomorba és elzüllésbe hajtotta, midőn ezen elzüllés megtermette minden téren gyümölcsét, a testi degeneráczió terén, a szellemi degeneráczió terén és mindenekfelett az erkölcsi elvadulás terén, a midőn egy nemzeti csapás veszélye fenyegette Angliát, midőn vér folyt nem egy esetben, és voltak pillanatok, melyekben Anglia összes műveltebb társadalmi osztályainak saját személyökkel kellett helyt állaniok, hogy az állam rendőri hatalmát fentartsák.

És az első intézkedések, a melyek történtek, kizárólag egyoldalú, repressziv intézkedések voltak. A munkásosztálynak első mozgalmai a tiltott szövetkezetek jellegével birtak. Hosszú küzdelmek után, a félreértések hosszú lánczolata után évtizedek alatt tudták a munkásosztály és a társadalom többi magasabb osztályai megérteni egymást; tudott kifejlődni Angliában a munkásegyesületek, a trades-unionok azon hatalmas rendszere, a mely összes csodái közt talán legnagyobb csodája máma Angliának. És e hosszú fejlődés gyümölcseként konstatálhatjuk azt, hogy, igaz, sok küzdelem árán, sok szenvedés árán; sok félreértés árán, de ma már Anglia munkásosztályának helyzete anyagilag is, szellemileg is, erkölcsileg is a kontinens viszonyainak messze fölötte áll, és konstatálhatjuk azt, hogy Anglia munkásosztályának eliteje, az iparilag képzett, a régi trades-unionokban fegyelmezett munkásosztály igenis nagyon öntudatosan, nagyon ha-

Digitized by Google

tározottan és nagy hatalommal emeli fel szavát saját érdekeinek megóvása mellett, a minthogy arra teljesen joga is van, de a legelhatározottabb ellentétben áll minden nemzetközi anarchista tendenciával *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* és minden kollektivista szocializsztikus mozgalommal. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* És ha ma is hallunk még Angliában is szocializmust emlegetni, két dolgot ne felejtsünk el: az egyik az, hogy ezen trades-unionok először nagyon különbözők magukban véve is, tehát egy bizonyos lánczolata a szellemi nivónak mutatkozik már közöttük de főleg és mindenekelőtt, hogy ezen trades-unionok a munkás-osztály minden rétegét fel nem ölelhetik. Ezekben a valódi, a képzett ipari munkás foglalhat helyet; a napszámoámunkások azon nagy tömege, a mely soha nem nélkülözhető, a mely ott is megvan, az ezeknek emelő, nevelő és nemesítő körén teljesen kivül esik. Azok között igenis vannak turbulens elemek; azok között vannak szocziáldemokrata agitácziók, de ezek legelső és leghatalmasabb gátját épen a képzett munkásosztály tömör falanxai képezik. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

A másik dolog, hogy ezen trades-unionok is beszélnek szocializmusról sokat, de hiszen »nomina sunt signa«; ugyanazon kifejezés más helyen tökéletesen más dolgot jelent. Például Angliában a szocializmus szó kifejezi azon törekvést is, hogy nagy közintézmények, a melyek a dolog természeténél fogva csak bürokraticze kezelhetők és bizonyos monopolisztikus jelleggel bírnak, mint például a közúti vasutak, városok világítása, városok csatornázása, a monopoliumot gyakorló privát társulatok kezéből kivétetvén, a municzipiumok kezébe tétessenek. Ezt Angliában szocializmusnak nevezik, pedig azt, a ki ilyent kiván, lehet-e a kontinentális fogalmak, a mi fogalmaink szerint szocializistának nevezni?

A másik példa, a mire a t. ház figyelmét felhívni kivánom, Németország példája. Németországban visszariadtak azon tagadhatatlan veszélyektől és hátrányoktól, a melyekkel jár az, ha a munkásosztály saját maga tétetik sorsának kovácsává, ha a munkásosztály autonom egyleteinek körébe rakjuk le mindazon mozgalmak, mindazon törekvések alapját, a melyek ezen osztály érdekében történnek; Németországban építették ki az államszocializmust, a melynek legpregnánsabb kifejezése a biztosító-intézményeknek azon egész rendszere, a mi a munkás sorsáról betegség esetében, baleset esetében, aggság esetében államilag gondoskodik. Hát, t. ház, az igaz, hogy bizonyos kellemetlen jelek, bizonyos látszólagos veszélyek elhárítvák ez által; de mi lett a valódi eredmény? A valódi eredmény lett az, hogy a helyett, hogy a munkásosztályt az önkormányzat nevelő hatása alá helyezték volna, a helyett, hogy alkalmat adtak volna a munkásosztálynak, hogy szervezze magát oly czélok elérésére, a melyek legkomolyabb életbevágó érdekét képezik, és a helyett, hogy ebben az irányban a felelősség érzetét beleoltották volna a munkásosztályba: ellenkezőleg levették róla ezen intézkedések egész sorozatának terhét; állami feladatnak deklarálták azt, és a munkást abba a helyzetbe juttatták, hogy egész figyelmét, egész anyagi erejét, képzelődését és tehetségét a szocializsztikus álmodozásoknak, a forradalmi mozgalmaknak szentelje. *(Úgy van! jobbfelől.)* És ennek hatásaként kettőt konstatálhatunk. Először azt, hogy minden egyes általános választás statisztikája szerint a szocziáldemokráczia Németországban ijesztő mérvben terjed; másodszor azt, hogy mig az angol munkás-osztály évtizedről-évtizedre vagy évről-évre józanabbúl, helyesebben, megfontoltabban ítéli meg a saját helyzetét és érdekeit és annak vezetését mindkevésbbé teszi le szépen beszélni s ámítani tudó agitátorok kezeibe, hanem vezetők gyanánt a munkásosztály élére kiváló szellemi és jellemtulajdonokkal biró komoly, megfontolt férfiakat állít: addig Németországban jobban burjánzik fel, mint valaha, a szocziáldemokratizmus agitátorainak hatalma. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

Azt hiszem, ezt a két példát látva magunk előtt, könnyü, ha nem is a választás, mert én nem kivánnám azt, hogy oly messze menjünk a laissez faire terén, mint Anglia de a helyes irány megválasztása. Nékünk gyorsítanunk kell a proczesszust. Nekünk fejletlenebb ember-anyaggal — bocsánat a kifejezésért — van dolgunk, mint Angliának Nekünk ki kell mondanunk a biztosításnak elvét, de úgy, hogy ne akadályozzuk, hanem ellenkezőleg megkönnyítsük azt, hogy ezen biztosítási intézmény megvalósítására erős, hatalmas, a munkás-osztály érdekeit képviselni tudó munkás-egyesületek jöjjenek létre. *(Helyeslés balfelől.)* Igenis állítsunk fel állami biztosítási intézményeket, de tegyük lehetővé azt, hogy e czélok elérése megtörténhessék akár vállalati, akár magán-, de mindenesetre oly egyesületek alakjában, melyek ugyanazon iparág munkásait foglalják össze és ezen munkások valamennyi megélhetési érdekeit felölelik, még a sztrájkot is, mert én abban semmi veszélyt nem látok. *(Helyeslés jobbfelől.)* Az állam feladata akkor kezdődik, ha a sztrájkoló munkás intimidálni, ha erőszakot kifejteni akar; *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* de ha békés összebeszélés által azt akarja elérni, hogy magának jobb munkafeltételeket eszközölhessen ki: ez olyan jogosult, természetes következménye a szabad-verseny és a közgazdasági szabadság theoriájának, a melylyel szemben a rendőrség feladata csak ott kezdődik, a hol a

Digitized by Google

sztrájk rendetlenségekbe vagy a munka megakadályozásába megy át. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ha ezt a mértéket alkalmazzuk arra, a mi eddig történt e téren: úgy méltóztassanak megengedni, hogy mindenekelőtt sajnálattal konstatálja azt, hogy az ipari felügyelők intézménye lassabban halad előre és kevesebb eredményt mutat fel, mint talán óhajtottuk és talán czélszerű volna; hogy mély sajnálattal konstatáljam azt, hogy a munkás-lakások kérdésében egészen a legutolsó időkig, mondhatni, semmisem történt. *(Úgy van! a baloldalon).*

A fővárost illeti meg a dicsőség, hogy a közelmúltban határozott kezdeményező lépést tett, nem mondhatom, hogy minden tekintetben megfelel egyéni nézetemnek, de ez tökéletesen közönyös, mert bárminő alakban meg kell e kérdés megoldását egyszer kezdeni. A fővárosi munkásosztály lakás-viszonyai olyanok, hogy azok nagy veszélyt rejtenek magukban úgy rendőrségi, mint közerkölcsi és közegészségi szempontból *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Hiába állapítunk meg vasárnapi szünetet, hogy a munkásosztály időt szentelhessen magának a pihenésre és szórakozásra, ha oly nyomorúlt odukban hagyjuk őt élni, a hol tisztességes életről, egészséges megélhetésről, családi életről szó sem lehet; egyenesen reákényszerítjük őt, hogy az időt melyet nem a gyárban tölt, a korcsmákban töltse el. *(Úgy van! jobbfelől.)* A biztosítási intézmények terén: megboztuk a betegsegélyezési törvényt. Nekem talán nem fogja senki kegyeletlenség gyanánt felróni e törvény megalkotójának nagy emléke iránt, ha e törvénynyel szemben bizonyos kritikával nyilatkozom. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem fogja felróni senki, azért, mert közéletünk e nagy alakjának életében hizelgői közé sohasem tartoztam, de nagy tulajdonait elismertem akkor és nagy tulajdonai iránt érzett elismerésemnek kifejezést adtam halála után is. De azt hiszem, nem úgy, becsüljük meg nagy embereink emlékét, ha őket egyoldalúságukban, hibáikban is dícsérjük és utánozzuk, mert ez nagyon könnyű dolog, hanem akkor vagyunk méltók emlékük iránt, ha úgy, a mint ők különbek akarnak lenni elődjeiknél, mi is iparkodjunk levetkőzni egyoldalúságukat, helyrehozni tévedéseiket.

Megkönnyíti feladatomat az is, hogy épen e betegsegélyezési törvény tárgyalása alkalmával nyiltan, úgy a pártkörben, mint itt a ház színe előtt is kifejezést adtam sok irányban ellenkező nézetemnek és aggályaimnak. Igénytelen nézetem szerint eredendő hibája e törvénynek még azon mitigált állapotban is, a melyben ez a ház tanácskozásaiból kikerült, hogy lehetővé teszi ugyan vállalati és magánpénztárak alakítását, de azon egy feltétel alatt, hogy semmi mással, mint betegsegélyezéssel ne foglalkozzanak. Ezzel pedig ab ovo lehetetlenné teszszük azon munkás-egyletek és az önkormányzat azon kifejlődését, a melyben én a jobb jövő zálogát látom. *(Úgy van! jobbfelől.)* Azt hiszem, hogy betegsegélyezési törvényünk első sorban e szempontból revizióra szorúl. Igenis tartsuk fenn azon alapelvet, hogy mindenki köteles valamely betegsegélyző-egylet kötelékébe tartozni, de könnyítsük meg minden módon a vállalati és magán úton való elintézését ezen ügynek és mindenek felett mondjuk ki azt, hogy különösen — és erre súlyt helyeznék — az iparáganként szervezett magánegyesületek, a melyekhez ugyanazon iparág vagy az iparágak ugyanazon csoportjainak munkásai tartoznak, a betegsegélyezés mellett egyéb jogosúlt czéljait *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* a munkásoknak is felölelik.

Én nem gondolom, hogy ha erre a térre lépünk és a munkások önkormányzatának életerős kifejlődését előmozdítjuk: utopisztikus, idillikus állapotokat fogunk teremteni. Egy cseppet sem csinálok illuziókat magamnak. Lesznek átmeneti nehézségek és bajok, mert a munkásosztálynak is sok szomorú csalódáson és kiábrándulásokon fog kelleni keresztülmennie, mielőtt azon polczra emelkedhetnék, a mely szemem előtt lebeg, de van-e oly jótéteménye az emberiségnek, a melyhez egyes emberek vagy osztályok valaha ingyen jutottak volna? Nem kell-e az egyes embernek, nemzetnek, néposztálynak megküzdenie, megszenvednie mindenért, a mit elérni akar? *(Tetszés jobbfelől.)* A ki erről a küzdelemről, erről a szenvedésről lemond, az mondjon le egyáltalában a jobb jövőről, mondjon le a haladásról és a szabadságról. *(Helyeslés jobbfelől.)*

És, t. ház, nemcsak közgazdasági szempontból tartom ezt helyes iránynak. Annak tartom mindenekelőtt abból, mert így nevelhetünk egy életerős munkásosztályt, a melynek munkája fokozott mérvben produktiv lesz, a mely megelégedett a sorsával, a mely érdekeit a vállalkozóval és tőkével szemben a meglevő gazdasági rendszer keretén belül kellő felfogással, szakértelemmel és idővel kellő mérséklettel is fogja képviselni. De azt hiszem, ez a helyes út a helyes politika és a jobb jövő nemzeti szempontból is. *(Úgy van! jobbfelől.)* Kisérjük csak figyelemmel kezdő iparunknak első alkotásait a vidéken. Minden nagyobb ipartelep — remélem, hogy mindegyik, bizonyára kevés kivétellel mindenik — ma is góczpontja a magyarságnak, a nemzeti kulturának. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Nemzetiségi vidékeken egy fontos, eléggé meg nem becsülhető missziót képvisel az iparvállalat iskoláival mindenütt. *(Úgy van! jobbfelől.)* Ezen a téren tovább kell menntink. Ezen szépen fejlődő ipari munkásosztályt nem szabad

Digitized by Google

nemzetközi álmoknak kiszolgáltatnunk. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Azt meg kell tartanunk a magyarságnak, meg kell tartanunk a hazafiságnak, és hogy még egy lépéssel tovább menjek, ezt az önkormányzat nevelő intézményének hatásával fokról-fokra fel kell emelnünk a politikai élet küzdőinek sorába. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Én át vagyok hatva attól a meggyőződéstől, hogy a magyar nemzet életerős fejlődésének követelménye az, hogy fokról-fokra, lépésről-lépésre mind szélesebb rétegei a társadalomnak vonassanak be a politikai életbe. *(Élénk helyeslés.)*

De nem szabad radikális, apriorisztikus theoriák alapján elindúlnunk; nem szabad a közélet sorompóit megnyitnunk boldog, boldogtalan előtt bizonyos filozofikus vagy azon még sokkal frivolabb szempontból, hogy egymást a liberalizmus terén túlliczitáltatni ne engedjük. *(Élénk tetszés.)* A ki az ország javára, az ország érdekében akar lépésről-lépésre előrehaladni alkotmányunk demokratikus fejlesztése felé, annak először is fejlesztenie, nevelnie kell a társadalomnak olyan rétegeit, a melyek birnak azzal a szellemi erővel, azzal a hazafisággal és azzal az érettséggel, hogy hazájuk sorsának intézésébe befolyhassanak. *(Élénk helyeslés.)* Ez is egy oly szempont, a melyért fejlődő iparunk munkásosztályának testi, szellemi és erkölcsi jövője szivemen fekszik. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* E szempontból is ajánlom az általam elmondottakat a t. ház becses figyelmébe. Egyébként a költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: A holnapi ülésnek, mely 10 órakor kezdődik, napirendjére a mai napirend tétetik át.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

45. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi február hó 10-én, szerdán,

Láng Lajos elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felirat bemutatása. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Költségvetés 1897-re, kereskedelemügyi tárcza. — Napirend. — Sturmán György interpellácziója a keleti pestis állítólagos behurczoltatása tárgyában, a belügyminiszterhez. Válasz. — Kubik Béla interpellácziója a budapesti VIII—IX. kerület anyakönyvvezetőnek visszaélése tárgyában, a belügyminiszterhez.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Perczel Dezső, b. Dániel Ernő, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Lehoczky Vilmos jegyző úr. A javaslatok mellett felszólalókat Molnár Antal, a javaslatok ellen felszólalókat Lázár Árpád jegyző úr fogja jegyezni.

Kérem, hallgassák meg a jegyzőkönyvet.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa a február hó 9-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van észrevétel a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Észrevétel nem lévén, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom: Debreczen város közönségének feliratát az állami és törvényhatósági tisztviselők nyugdíjügyének egységes rendezése tárgyában,

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Következik az indítvány- és az interpellácziós könyvek felolvasása.

Molnár Antal jegyző: Tisztelettel jelentem a háznak, hogy az indítványok könyvében újabb bejegyzés nincsen; az interpellácziók könyvébe be vannak jegyezve február 10-iki kelettel Sturmán György interpellácziója a keleti pestis állítólagos behurczolása tárgyában a belügyminiszterhez és ugyancsak február 10-iki kelettel Kubik Béla interpellácziója a budapesti VIII—IX. kerületi anyakönyvvezetőnek visszaélése tárgyában, szintén a belügyminiszterhez.

Digitized by Google

Elnök: A képviselő urak az ülés végén a szokott időben fogják megtenni interpellációjukat.

Következik a napirend, a kereskedelmi tárcza (Irom. 49) költségvetése.

Lázár Árpád jegyző: Major Ferencz!

Major Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt a kereskedelemügyi tárcza általános költségvetéséhez hozzászólok, a kisiparra kivánnék különös figyelmet fordítani, a melynek érdekei a kormányok által a legszembetűnőbben lettek elhanyagolva.

Pártunk főtörekvése az, hogy a mezőgazda és kisiparos elhanyagolt érdekeit mindenkép előtérbe helyezze. De midőn ezeknek az eddigieknél nagyobb méltánylását és pártfogását sürgetem, nem hagyhatom szó nélkül azon viszszásságot, melyet a külföldi árúk által élvezett kedvezményekben látok, mikor tapasztalni kell, hogy főleg a keleti tartományok terményei oly kedvezményekben részesülnek, a melyek által a magyar gazda- és iparososztály jóléte úgyszólván koczkáztatva van. Tagadhatatlan, az a körülmény, hogy a kereskedelmi tárcza a közlekedésügyet is magában foglalja, kezében tartja mindezen mezőgazdasági és ipari érdekek előmozdításának úgyszólván főrugóit, a tarifakezelés által. A közlekedésügyi politika, a mely nemcsak a vasutakra, hanem a vizi és minden egyéb közlekedésekre is kiterjed, nemcsak a külállamokkal való kereskedelemügyi politika szabályozására kell, hogy irányúljon, hanem főleg az ország határain belüli kereskedelmi forgalomra, a mely a mi terményeinkre, iparunkra minden tekintetben nagy fontossággal bir. A tarifaügyre vonatkozólag meg kell jegyeznem, hogy a közelségi forgalom megdrágulása határozottan hátránynyal jár úgy a kisiparosra, mint a kisgazdára, és ezt sem indokoltnak, sem méltányosnak nem tartom. Nagy súlyt kivánok fektetni továbbá a közelségi vasutakra, a mennyiben azoknak nemcsak a fővonalak emelésére, nemcsak a vidéknek a központokat való összeköttetésére, hanem arra is szolgáljanak, hogy az ország egyes vidékei sajátos terményeiket legközelebb juttathassák a fogyasztási piaczra, és hogy ezáltal úgy az ipari, mint a gazdasági termékek a legkellőbb áron értékesíthetők legyenek.

De nem mulaszthatom el, hogy ne szóljak a viczinális vasutaknál szokásba vett eljárásról az engedményezéseknél. Ugyanis igen fontosnak tartom, hogy az engedélyezésnél mindig a közérdek játszsza a főszerepet úgy a vonal irányára, mint az épités olcsóságára, s az egyes vidékek mily mérvben való hozzájárulásánál, nehogy az ily vonalak irányukra nézve csakis az épitők és vállalkozók érdekeit elégítsék ki és ezáltal igen sokszor útját vágják az azon vidék jól felfogott érdekeit kielégíteni hivatott vasút megépíthetésének. De midőn a kormány és a törvényhatóságok felhivják a községeknek és általában az érdekelteknek figyelmét, az épitendő vasútvonalra, figyelni kell arra, hogy a községek érdekei épen a vasút-épitők javára túlságosan megterhelve ne legyenek. Itt főleg a kormánynak kell szigorú ellenőrzést gyakorolni, hogy az egyes törvényhatóságok presszióval ne igyekezzenek minél nagyobb érdekeltséget az egyes községeknél kierőszakolni és ezáltal őket oly anyagi megterheltetéssel sújtani, a mely által exisztenciájuk van veszélyeztetve. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ezek előrebocsátásával áttérek beszédem tulajdonképeni tárgyára, a kisiparra, a mely téren mindig hangosabbak a panaszok, melyeknek gyökeres orvoslása elől a t. ház el nem zárkózhatik. Midőn az ipar helyzetéről szólok, nem lesz érdektelen visszatekinteni a szabad ipar keletkezésének időszakára. A 60-as éveknek mindent betöltő szabadság utáni vágyódása egyengette útját a szabad iparnak annyival inkább, mert az 1859-iki abszolutisztikus iparrendtartás iránt iparosaink a legnagyobb ellenszenvvel viseltettek. Az akkori mozgalmak annyira felcsigázták iparosainknak a szabad ipar utáni vágyodását, hogy a szabad ipar-törvény létrehozatala elkerülhetlenné vált. Az ezen mozgalom által elkábult iparos-osztály nem gondolta meg, hogy a szabad ipar behozatalával saját létét teszi kétségessé. Az új ipartörvény az 1872 : VIII. törvényczikkben látott napvilágot egészen liberális lábra fektetve, eltörülte a képesítést, ezáltal e társulást megbénította és a százados czéhrendszer józan ipara közprédája lett a gyáriparnak és a mindent felkaroló tőkének, mely bármely mesterségre önmagában birta képesítését. Sajnos, hogy az irányadó körök nem a czéhrendszer hiányainak a kor követelményeihez képest való átalakításával és a meglevő iparnak megizmosításával vezették be a józan értelemben vett szabad ipart, hanem a czéhrendszer romjain a régi iparos-osztály megsemmisítésével építették fel a mai szabad ipart s ezzel tönkre tették a régi iparososztályt, mely hazánknak leghasznosabb, legmunkásabb és legfüggetlenebbül gondolkozó középosztályát képezte. A szabad ipar miatt sínylődő iparosok évről-évre sürgették a szabad ipar-törvény revizióját, sürgették és követelték folytonosan, mignem 1884-ben a XVII. törvényczikk megalkotásával ezen kívánságuk kielégítést nyert, azonban nagy csalódással. Ezen törvényben már a képesítés elve is ki lett mondva, és egyuttal meg lett engedve az, hogy a törvényben előírt módokon az iparosok társulhatnak és alkothatnak ipartestületeket.

Digitized by Google

Azonban ezen ipartestületek hiányos szervezetök és korlátolt jogkörük miatt a kisiparos jogos érdekeit minden téren megvédelmezni koránt sem képes. Ezen meghozott törvény 4. §-ában kimondta a szakképzettséget, már a következő paragrafusokban illuzóriussá válik. Ugyanis a 8. §. megdönti a 4. §-t, midőn azt mondja, hogy bárki üzhet mesterséget, nyithat üzletet, hogyha egy üzletvezetőt tart és nagykorúságát elérte.

Tekintettel tehát arra, hogy az ipartörvénymódosítását már az országos ipartestületi kongresszusok folyton sürgetik, ideje volna már, hogy a t. kereskedelemi miniszter úr az iparosok óhaját és kívánságát megszivlelje és az ipartörvénynek a képesítésre fektetett revizióját javaslatba hozza. *(Helyeslés balfelől.)* Az ipartörvénynek szigorítása nemcsak nálunk, hanem a szomszédos Ausztriában és Németországban is az iparosokat nemcsak hogy érdekli, hanem követelőleg is lépnek fel, mert nagyon jó tudják, hogy egyedül ez lehet orvoslója az iparos-osztály helyzetének és képes megóvni ezeket a jogosulatlan tőke káros versenyétől. Igazolja szükségességét a tanult iparosok védelmének, hogy még Németországban is, a hol pedig az ipar fejlettsége sokkal előbbrehaladottabb, mint nálunk, szükségét látják, hogy a tanult iparosokat megvédjék azáltal, hogy igyekeznek a kényszer-társulást és pedig iparszakok szerint behozni, továbbá a mesteri czímnek jogos viselhetését kimondani és így az ipari tanoncz-ügyet szabályozni. Hoffmann dr. dolgozott ki a német kereskedelemügyi miniszteriumnak egy törvényjavaslatot, a melyben már ezekre nagy súly fektettetik, s a melyben a mesteri czímhez van kötve egyedül a tanoncz-kiképzés joga. A mesteri czím megszerzése igen szigorú feltételekhez van kötve, nem úgy, mint nálunk, a hol a 4. §-ban csak két évi önálló szakműködés kivántatik. Ott már öt évi szakműködés és a szakvizsgán kivül a számla- és könyvvitelből is tartozik vizsgázni, a ki a mesteri czímre igényt tart.

Ezeket voltam bátor a szakképzettségre felhozni. Az ipari oktatás is mélyen érinti az iparos-osztály helyzetét, miért is kivánatos volna, hogy a különböző ipariskolák egymással összeköttetésbe hozassanak, továbbá, hogy a tanoncziskolák tanterve revizió alá vétessék. Ez irányban már az országos kongresszuson és az ipartestületi értekezleten számos felterjesztést intéztek úgy a kereskedelmi, mint a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz, azonban mindeddig ezen kérelmük meghallgatást nem nyert. Az alsófokú ipariskolák, miként az iparkamarák is hangoztatják, egyáltalán nem felelnek meg a hozzájuk fűzött várakozásoknak; nem felelnek meg pedig a tanterv hiányossága folytán, továbbá a tanrendszer miatt is, mely annyira nehézkés, hogy a tanulók a legnagyobb igyekezet mellett is eredményt nem tudnak felmutatni.

Nagyfontosságú kérdés, t. ház, az iparosok hitelviszonyainak rendezése. Tagadhatatlan, hogy az egész országban oly nagy számban létrehozott pénzintézetek némileg segítettek ezen a bajon; azonban a drága kamatláb miatt, a melylyel ezen pénzintézetek kölcsönt adnak, nem voltak képesek ez elzüllött ipart lábra állítani, nem pedig azért, mert a kölcsönvételnél oly messzemenő biztosítékokat kivánnak az intézetek, hogy úgyszólván kizárják a hozzáfordulókat a kölcsönből. De különben is nálunk a pénzintézeteket leginkább a nagyiparosok és nagy vállalatok foglalják le a maguk részére, azoknak állanak szolgálatára. A kisiparosnak senkisem hitelez, ő pedig még saját kis tőkéjét is kénytelen a megrendelőknél úgyszólván lekötni.

Sürgős tehát, t. ház, az iparosok hitelviszonyainak rendezése hitelszövetkezetek útján, a mi aztán lehetővé teszi a nyersanyag beszerzését, raktár és fogyasztási szövetkezetek létrejövetelét, de ezek csakis teljes állami támogatással, továbbá adómentesség biztosításánál, a mi az ipari törvényben is érintve van. Az iparszövetkezetek ügyének rendezését már az 1884-iki ipartörvény létrejövetele óta folyton sürgetik iparosaink. Behatóan foglalkoztak e kérdéssel az országos iparos-kongresszuson, iparkamaráink és több izben tartott országos iparszövetkezeti értekezletek; az utóbbi évben pedig maga a főváros iparossága is gyülésezett ez ügyben és feliratot intézett a kereskedelmi miniszteriumhoz, kérvén őt, hogy lehető sürgősen intézkedjék a szövetkezeti dolgok megvalósítása terén. Kivánatos lenne tehát, hogy a kereskedelmi miniszter úr által mult évben összehivott szaktanácskozmánynak az ipari szövetkezetekre vonatkozó határozatai mielőbb végre is hajtassanak, azaz mielőbb megalkottassanak. Tagadhatlan, hogy a kormány ez irányban tett már lépéseket, azonban az áldozatkészségnek mérve oly csekély, hogy ezzel ezt a kérdést megoldani nem lehet. És igen helyesen jegyezte meg e helyen Ferlitska Kálmán t. képviselőtársam, hogy az a segély, a melyet kilátásba helyez a kereskedelemügyi tárcza, segélynek nem nevezhető. Harminczéves mulasztást az ipar terén egyszerű jóakarattal, jóindulattal, erkölcsi támogatással felélleszteni, helyrehozni nem lehet, a kisipart, t. ház, csak tökéletes alkotásokkal és teljes anyagi támogatással lehet megmenteni.

Nem hagyhatom szó nélkül, mélyen tisztelt ház, a vásárügyet, a mely már a túloldal által is szóba hozatott; mert tapasztaljuk, hogy épen a vásárügy úgyszólván adója a kisiparosnak, a mennyiben kényszerülve van a vásárokat láto-

Digitized by Google

gatni, hogy árúit értékesíthesse, mert a közönség is a vásárokhoz van szoktatva. A vásározás legtöbbször idő- és pénzveszteség a kisiparosokra. Ép ezért a vásároknak túlságos mérvben való kiterjesztése és szaporítása, határozottan a kisiparosok kárára van. Kivánatos tehát, hogy úgy a vásárok ügye, mint pedig a házaló kereskedés törvény által szabályoztassék.

Nem hagyhatom szó nélkül a kisiparos adóviszonyait. Kivánom, hogy e téren méltányosság követtessék, mert hiszen a kisiparosnak elég nehéz munkája után mindennap kenyerét megszerezni; öregségére vagyongyűjtésről szó sem lehet; azért tehát felette kivánatos az iparosok adójának mérséklése és azoknak az ő tényleges jövedelmök után való megadóztatása.

Ezekben voltam bátor, t. ház, rövid vonásokban felsorolni azon kívánalmakat, a melyeket az iparos osztály felsegélyezésére részemről mindig sürgetni fogok. Eléggé sajnálom, hogy a szabadelvű kormány minden erejét a múltban, a nagyvállalatokra és a nagyiparra fordította, a kisiparost pedig veszni engedte és annak napról-napra felhangzott bajai és panaszai elől elzárkózott. Én bátran ki merem mondani, hogy oly nagy mulasztás történt e téren a múltban, hogy azt a kormányzat soha helyrehozni nem képes, mert hiszen csak romjait látjuk ma a régi derék és jómódú iparos osztálynak. Ezekben voltam bátor rövid vonásokban jelezni azon törekvéseket, a mely törekvésekre mi mindenkor szószólói leszünk. Minthogy pedig látom, hogy a mostani költségvetésben nincs meg az a mérv, mely által a kisipar helyzetének komoly javítását érdemileg csak megkezdeni is lehetne, minthogy nem látok garanciát arra, hogy a kormánynak eltökélt szándéka a kisiparos-osztályt felsegíteni, a kisipart virágzásra hozni, én bizalommal a kormány iránt nem lehetek és azért a költségvetést el nem fogadhatom.

Lázár Árpád jegyző: Gróf Zichy Jenő!

Gr. Zichy Jenő: T. ház! A nemzeti pártnak jelen politikai körülmények közt elfoglalt álláspontja folytán nem volt szándékomban a költségvetésnél felszólalni, s ha ezt mégis teszem, ennek indító oka Szemere Attila t. képviselőtársam tegnapelőtti felszólalása, mely határozottan gáncsolta az országos iparegylet és az általa gúnyosan úgy czímzett iparapostolainak működését. Hogy megértessem teljesen, előbb fel fogom olvasni az ő tisztelt szavait s azután leszek bátor válaszomat megadni *(olvassa)*: »Milyen könnyen és milyen nagyon panaszkodunk még akkor is, midőn kezünk ügyében van a segély. Az országos iparegyesület, mely félszázados múltra tekint vissza, megelégszik azzal, hogy érmeket oszt kiváló iparosoknak, díszüléseket tart, anketiroz, tanácskozik, de félszázados múltja alatt egy elsőrendű praktikus intézményre nem mutathat rá, mely az ő kezdeményezésére támadt volna.« Voltam bátor válaszolni, hogy: »Leszek szerencsés rá felelni.« Azután folytatja Szemere úr *(olvassa)*:

»És azok, a kik az iparapostolok olcsó és hálás szerepét vállalták magukra« — nem tudom honnan vette, hogy hálás — »megelégszenek azzal, hogy a műhelyeket időről-időre végigparolázzák és néha-néha egy lendületes beszédben elkeseregjenek az ipar szomorú sorsa felett. (Élénk helyeslés jobbfelől.) A kisiparosnak különösen két dologra van szüksége. Az egyik a vásárügy alapos rendezése.«

Sajnálom, hogy t. képviselőtársam, Szemere Attila úr nincsen itten, de végtére is nem tudom, mikor jön s válaszolnom kell reá. *(Halljuk!)*

Az országos iparegyesület ötvenhárom éves működésének első része azon korszakba esik, midőn Kossuth Lajos vezetése, Batthyány Lajos elnöksége alatt a Szemerék hozzájárulásával kezdette meg működését. Ez rövid időszak volt, a bekövetkezett események elvágták működésének fonalát és mégis azon megelőző időben kifejtett működéséről egy vaskos kötet jelent meg, melyet ajánlok Szemere képviselőtársam becses figyelmébe elolvasás végett. Erről most nem kívánok szólni, mert hiszen ez a 49 előtti epochára vonatkozik.

Hosszú, önkénytelen szünetelés után az iparegylet újból megkezdette működését 1865—66-ban. Ez az időszak mostanáig az, mely talán bírálat alá eshetett, de ezen bírálattal szemben leszek bátor összeállított adatokkal válaszolni. Egyszersmind köszönetemet nyilvánítom vele szemben azért, hogy alkalmat adott az egész ház szine előtt bemutatni ezen országos iparegyesület tevékenységét s bebizonyítani azt, hogy az milyen organikus működéssel végzi hazafias kötelességét. Hogy ne hagyjak ki semmitsem, bátor voltam feljegyezni; mert végre is az én fejem sem káptalan. *(Olvassa)*:

Az országos iparegyesület kezdeményezte 1869-ben a fővárosi ipariskolákat, létesítette is az első ily iskolát s 18 éven át föntartotta és fejlesztette ezeket évi közel 20.000 forint költséggel. 1869-ben egy ipariskola volt két osztállyal, 1885/86-ban, a mikor az egyesület ez iskolákat az új szervezet alapján a fővárosnak adta át, már nyolcz ipariskola volt 32 osztállyal. Az iparegyesület mozgatta először a vidéki elsőfokú ipariskolák fejlődésének ügyét; e mozgalom alapján az iparegyesület elnöke 1882-ben szólalt fel a házban és 1883-ban maga indult a vidékre ez iskolák szervezésére és 76 városban 27.000 iparos tanuló számára tényleg meg is vetette alapját az ipariskolának. Erről a jelentés a kultuszminiszteriumban fekszik.

Digitized by Google

Az első tankönyveket a fővárosi ipariskolák számára az iparegyesület iratta és adta ki, és minthogy az előállítási költségek nagyon megdrágították a könyvek árait, intézkedett, hogy az inasok a könyveket az előállítási ár egy harmadáért kaphatták meg.

A felsőbb ipariskola ügyét az egyesület kezdeményezte; a közép-ipariskola létesítésének eszméje és terve (1871) innen indult ki; az egyesület kezdeményezte a műhelybeli szaktanulás emelését s e fontos kérdés még most is foglalkoztatja; az országos iparoktatási tanács létesítését is az iparegyesület kezdeményezte.

Az iparos szakirodalom terén lapjai, tankönyvei, emlékiratai és szakmunkái által az egyesület művelte meg mint úttörő e parlag földet.

Kezdeményezte a műiparmuzeumot, a technológiai iparmuzeumot, a kereskedelmi muzeumot; e három ma is virágzó ipari közintézetet, melyeknek nemcsak terveit dolgozta ki, de a tényleges létesítésben is legjobb erejével működött közre.

A kiállítási ügy terén is úttörő, buzdító volt az egyesület, szervezte a fővárosiak részvételét a vidéki nagyobb kiállításokon, kezdeményezte az 1885-iki első országos kiállítást, maga is rendezett több apró kiállítást s szervezte a külföldi kiállításoknak hazai szakértők által való tanulmányozását.

Az egyesület a női háziipar és a házi szövőipar emelése érdekében a nőipar-kiállítás alkalmával 1881-ben mozgalmat indított, hogy a primitiv módon szövészettel foglalkozó nép között modern igényeknek megfelelő mechanikai szövőszékek osztassanak ki; czirka 300 darab lett tényleg kiosztva az ország legszegényebb vidékén. Ha ezt folytatták volna, a felső vidéken a kivándorlásnak elejét tudták volna venni.

A vám-, bank- és adóügyek, valamint a közgazdasági törvénykezés más ágaiban az egyesület minden aktuális alkalommal hallatta szavát a kormány és a nagyközönség előtt s szakbavágó emlékiratai a hazai ipar érdekeinek képviseletére lévén alapítva, minden oldalról teljes elismerésben részesültek.

Ha pedig az iparfejlesztő és iparvédő törvények sorozatán végig tekintünk, fel kell említenem, hogy kezdeményezte és tervezte a törvényeknek egész sorozatát. Ezek: A szabadalmi törvény; állami kedvezmények az iparnak, a vásárügy rendezése, emlékirataink, kidolgozott tervezetünk ott fekszik a miniszteriumban, tehát a vásárügy rendezése nem rajtunk múlt; a házalás és vándoripar rendezése s az ezzel járó ipari szervezet; az egyesület kezdeményezte az országos ipartanácsot, a háziipari országos bizottságot; az iparos hitelügy szervezetére, főleg pedig a termelő- és hitelszövetkezetek létesítésére kész javaslatokat terjesztett a kormány elé; ott fekszik, évek óta, a kérés azért többszörösen felújíttatott; az általa rendezett országos iparosgyüléseken felöleltette mindazon napi kérdéseket, melyek az iparos-érdekeket érintették s ezek orvoslása tárgyában tüzetes előterjesztéseket tett a kormánynak; ez előterjesztések következtében számos nagyfontosságú közgazdasági intézkedés és újítás történt.

Elnök *(csenget)*: Kérem a szónok urat, méltóztassék magát némileg mégis a házszabályokhoz tartani, a melyeknek 167. §-a azt mondja, hogy beszédet olvasni tilos. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás balfelől.)*

Gr. Zichy Jenő: Kérem, én nem olvasom a beszédet, de nem vagyok képes az iparegyesület által kezdeményezett mozgalmakat fejből rendes egymásutánban felsorolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Méltóztassék tehát magát csak némileg ahhoz tartani.

Gr. Zichy Jenő: Tehát folytatom.

Az iparpártolás érdekében számos oly kezdeményezést és intézkedést tett, melyeknek eredménye a magyar iparra messze kiható volt, nevezetesen a hazai nagy- és kisiparnak a hadfelszerelésben való részeltetése s a közhatósági szükségleteknek kizárólag a magyar ipar által való fedezése tárgyában.

Az iparfejlesztés programmját pedig a gyakorlati tapasztalatok alapján kétségkivül mindig az országos iparegyesület jelölte meg s egészítette ki időről-időre s ebben élénk körvonalakban domborodnak ki az állami akczió, a szállítási tarifák, az állami iparűzés szabályozása, nemkülönben a fegyenczipar rendezése.

Én elnézést kérek e tekintetben, *(Halljuk! Halljuk!)* de a képviselő úr tegnapelőtt szólalt fel, én pedig este 10 órakor jöttem meg és csak az éjjel állítottam össze az adatokat és nem tudnám azokat fejből előadni, főleg nem a kivánatos sorrendben. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Bocsánatot kérek, én csak azt kértem a szónok úrtól, hogy csak némileg méltóztassék magát a házszabályhoz tartani.

Gr. Zichy Jenő: Én csakis tisztán erre szorítkozom. *(Halljuk!)* Az iparalap létesítése, iparfejlesztő pénzintézet létesítése, központi műhelytelepek eszméje, műipari mintalapok, ösztöndíj-pályázatok, sőt még a felszólaló által kifogásolt díszérmek osztogatása is, melyeknek bizony megvolt, megvan és meglesz az értelme és eredménye is.

Nagyobb arányú tevékenységet fejtett ki az egyesület a főváros szabályozásánál, ott vannak az esküttéri híd és a másik tervezete, mely az iparegyletben dolgoztatott ki, az ipari termelés

Digitized by Google

előmozdítása a nálunk még hiányzó iparágak fokozatos meghonosítása tárgyában. A munkáskérdés tág mezején a következő dolgokat részben kezdeményezte, részben tervezte: Balesetbiztosítás, betegsegélyzés, humanisztikus intézmények létesítése, munkások nevelése és jutalmazása. Behatóan foglalkozott a munkáslakások kérdésével, a munkások követeléseinek elemezésével az ipari és gyári felügyelettel és egy munkásvédő muzeum létesítésének eszméjével, e tervezetek részben a miniszteriumban, részben a fővárosnál feküsznek, részben keresztülvíve, részben az előkészítés stádiumában.

De a felsoroltakon kivül van száz és száz kisebb más kérdés, melyekkel egyesületünk foglalkozott, s melyeknek tételes felsorolását megtaláljuk az egyesület félszázados történetében.

Mindezek azt bizonyítják, hogy épen meg lehetne fordítani Szemere képviselő úr odavetett állítását; az utolsó 53 év alatt az ipar terén minden közérdekü és praktikus alkotás épen az iparegyesület kebeléből indult ki és nincs oly fontos ipari kérdés, melynek megoldásában az egyesület közre ne működött volna.

Mindezekkel azt akartam bebizonyítani, hogy az ellenkezője áll annak, a mit Szemere Attila t. képviselőtársam mondott, a mennyiben ipari mozgalom vagy egyáltalán az iparfejlesztés terén nincsen egyetlenegy mozgalom és keresztülvitt akczió, a melynek ne lett volna kezdeményezője és szószólója az országos iparegyesület.

Bizonyítékul felhozhatom még itt, hogy a költségvetés indokolásában 1893-ban, az akkori kereskedelmi miniszter úr szavait, hogy idézzem — ezt talán szabad olvasnom — Lukács Béla ezt mondotta: »Az országos iparegyesület eddig is hazafias buzgalommal működött közre az iparfejlesztésnek minden közérdekü feladatában.«

Később ugyancsak Lukács Béla kereskedelmi miniszter úr mondotta e helyen a következőket: »Számítok az iparegyesület támogatására, mert ez egyesületet az ország legtekintélyesebb testületei közé számítom; nála folynak össze az ipari törekvések szálai és kiváló súlyt helyezek minden fontosabb kérdésben véleményére és nyilatkozataira, melyeket nemcsak meghallgatok, de ezek értékét is meg tudom becsülni.«

Díszülést is tartott az országos iparegyesület ötvenéves jubileuma alkalmából, József főherczeg védnöksége alatt, a melyen résztvett a parlament mindkét háza, a székes főváros, a kormány és sok idegen országnak küldöttsége, s ugyanakkor bankett is volt, a melyre meg voltak híva, és szintén jelenvoltak a kormány és a törvényhozás tagjai. De ez az egy bankett, és az azon elhangzott szavak talán nem voltak az iparnak sem hátrányára, sem kárára.

Különben én úgy hiszem, hogy itt Magyarországon talán az összes közgazdasági, közhasznú és humánus egyletek közt — talán az országos gazdasági egyesület kivételével — nem létezik több olyan, mint az országos iparegyesület, a mely hasonló ügybuzgalommal, ügyszeretettel és szakértelemmel — merem mondani, szakértelemmel, mert hiszen ezt alapjában mind tanulmányozták és folyton tanulmányozzák — oly melegen karol fel minden egyes kérdést, a mely annyira teljesítené kötelességét, mint ez az egyesület. *(Helyeslés és tetszés a baloldalon.)*

Tehát én azt hiszem, tévedett — gyenge szóval kívánok felelni — Szemere Attila t. képviselőtársam, mikor ily bírálat alá vette ezen egyesületet és annak vezetőit. Különben az ő megtámadása nem homályosítja el az országos iparegyesület fényét, és nem lankasztotta meg vezetői működését. Ebben kivántam válaszolni. *(Helyeslés és tetszés balfelől.)*

Molnár Antal jegyző: B. Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter!

B. Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Megvallom, t. ház, hogy nem kis zavarban vagyok, midőn azon feladatot teljesítem, hogy költségvetésemet védelmezzem, mert hiszen a felszólaló t. képviselő urak, a kik költségvetésemmel foglalkoztak, csak igen kis részben támadták azt meg, nagyobb részben pedig jóakarattal, jóindulattal tárgyaltak egyes kérdéseket. Egyes szónokok ritka ismerettel mutattak rá a teendőkre, és rendkívüli ügybuzgalommal tettek jóindulatú javaslatokat és fejezték ki véleményüket, a melyekért én magam részéről csak őszinte hálámat és köszönetemet kívánom kifejezni.

Azon felszólalások közül pedig, a melyek a költségvetés el nem fogadására irányúltak, — mert mindössze két ily felszólalás volt, — első sorban kívánok foglalkozni Kossuth Ferencz t. képviselőtársam felszólalásával. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kossuth Ferencz t. képviselőtársam tisztán és kizárólag objektiv modorban azon nézetének adott kifejezést, hogy nem fogadhatja el a költségvetést, mert a mint az egész költségvetés fel van építve, arra enged következtetni, hogy a nemzetnek hiányzik az önrendelkezés joga, és hogy az egész költségvetésen végigvonúl az, hogy itt bizonyos tekintetben úgy iparunkra, mint kereskedelmünkre nézve le vagyunk kötve, tudniillik azon vám- és kereskedelmi szerződés által, melyet Ausztriával kötöttünk, és a melynek keretén belül lehetetlen úgy fejleszteni iparunkat és kereskedelmünket, mint a hogy azt az ország érdeke megkívánja. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Én abban a nézetben vagyok, hogy ez nem így van. Első sorban nem érthetek

Digitized by Google

egyet t. képviselőtársammal abban, hogy az a vám- és kereskedelmi szerződés fényes tanújele volna annak, hogy mi önrendelkezési joggal nem birunk, mert hogy az ipar- és kereskedelmi szerződés egyáltalában létesült, az csak önrendelkezési jogunk alapján létesülhetett, a menynyiben mint két önálló, független állam kötöttük meg azt a szerződést kölcsönös jogaink érvényesítése mellett és érdekeink támogatása czéljából. De én azt gondolom, hogy az a szerződés, a melyet kötöttük, egyáltalában nem állja útját annak, hogy iparunkat és kereskedelmünket, szóval anyagi érdekeinket teljes mértékben megvédhessük és azokat fejleszthessük. Azok a példák, a melyeket t. képviselőtársam e tekintetben felhozott, épen nem olyanok, a melyek meggyőzők lettek volna ez irányban.

Tisza István t. képviselőtársam foglalkozott a kérdéssel és nekem ezen felszólalás után talán felesleges is volna ezekkel újabban foglalkozni, és ha mégis teszem azt, teszem csak azon adatokkal, a mely adatokra ő ki nem terjeszkedett.

A t. képviselő úr azt hozza fel, hogy ime, a vám- és kereskedelmi szerződés, ha megújíttatik, csupán csak három iparczikkben tíz évre 2020 millió forinttal károsítja meg az országot a behozatalban azon czikkeknél, a melyeket mi a félgyártmányokban, valamint a ruha- és bőripari czikkekben Ausztriából, illetve a külföldről behozunk. A t. képviselő úrnak igaza van abban, hogy 1883-ban 202 millió forint volt az az összeg, melyet mi ezen behozott czikkekért fizettünk; azonban ne méltóztassék elfeledni, hogy ez csak az egészből kivont egy adat és az egészet egyes kivont adatokból megitélni nem lehet. A vám s kereskedelmi szerződést mint egészet kell birálni és az egyes adatok, ha azokat kiragadjuk, inkább csak félrevezethetnek bennünket. Ezzel szemben épolyan jogosúltsággal felhozhatnám azt, hogy más czikkekben, különösen gazdasági terményekben és őrleményekben mi abban az egy évben kivittünk 262 millió forint árút, a mi tíz évre 2620 millió forintot tesz ki és ezen két czikket egymással szembeállítva, még mindig 60 millióval előnyben vagyunk, a miből arra lehetne következtetni, hogy a vám- s kereskedelmi szerződés ránk nézve igen jó, nem hogy hátrányos. De én erre a térre nem akarok rá lépni. Ez épen olyan hiba volna az én részemről, mint a milyen hiba volt a t. képviselő úr okoskodása.

Azt gondolom, hogy épen olyan téves és helyt nem álló az az okoskodás is, mely azt állítja, hogy 1867 óta, tehát a mióta a vám- s kereskedelmi szerződés létezik, a mi gabnanemünk ára 40—50%-kal hanyatlott. *(Egy hang a szélső balon: Ez tény!)* Az tény hogy hanyatlott, de nem azért hanyatlott, mert vám- és kereskedelmi szövetségben voltunk Ausztriával. Hiszen ha megnézzük a többi államokat, a melyek ilyen vám- és kereskedelmi szövetségben nincsenek, ugyanazon tapasztalatra fognak jutni, sőt kimutathatom, hogy Ausztriában 60%-kal sülyedtek az árak ugyan az alatt az időszak alatt. Ez a példa is inkább arra enged következtetni, hogy akkor jó volt az a vám- és kereskedelmi szövetség, mert ennek tartama alatt az árdepresszió nálunk nem volt akkora, mint azon államokban, melyek ily vám- és kereskedelmi szövetségben nem voltak.

Ezeket a példákat csak annak bebizonyítására hoztam fel, hogy ily kiragadott egyes momentumokból ezek a nagy kérdések meg nem itélhetők, különben azt hiszem, t. ház, hogy rövid idő múlva ex asse fogunk foglalkozni avval a kérdéssel, hogy vajjon előnyös-e a vám- és kereskedelmi szövetség az országra és akkor minden oldalról fogunk a kérdéshez szólani. Most azt gondolom, hogy ezen költségvetésnél ez felesleges volna, mert magát a költségvetést meg lehet itélni minden vonatkozás nélkül a vám- és kereskedelmi szövetségre, a mint hogy ezen költségvetés számos oly adatot tartalmaz, melyek azt mutatják, hogy anyagi érdekeink prosperálhatnak ezen vám- és kereskedelmi szövetségen belül is.

Madarász József: De nem úgy, a hogy kellene!

B. Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter: Major Ferencz t. képviselő úr sem fogadja el a költségvetést, azon indokokból, mert szerinte a kisipar érdekei kellő támogatásban nem részesülnek.

Már a múlt évben, midőn első izben volt alkalmam e tárczát a törvényhozás előtt képviselni, volt szerencsém egy terjedelmes expozét tartani az iránt, hogy mily irányban vélem előmozdítani a kisipar érdekeit, a kisiparos sorsának javítását. Megmondtam akkor egész precízze, mily eszközöket tartok erre nézve alkalmasaknak és mily irányban kívánom tevékenységemet folytatni. Akkor úgy vettem ki, hogy a t. ház, sőt maga az egész törvényhozás ezt a védelmet helyeselte. És azon kellő tárgyismerettel elmondott felszólalások, melyek a jelen budget-vita alatt is elhangzottak, csak megerősítettek abban a nézetemben, hogy az az út, melyet akkor kijelöltem, helyes, és hogy az ország támogatásában részesül.

De, t. ház, midőn a kormány kijelenti, hogy a kisipari politika terén arra az útra akar lépni, melyen a kisiparos sorsának javítását bizton remélheti, ha épen akkor áll fel valaki a t. képviselő urak közül és azt mondja, hogy nem fogadhatja el a költségvetést, mert a kisipar ér-

Digitized by Google

dekeit kellőleg megvédve nem látja: akkor azt hiszem, maga magáról és saját komolyságáról mond ítéletet, mert mindaz, a mit a kisiparra nézve tettünk, mutatja, hogy komolyan foglalkozunk a kisiparos sorsának javításával.

Költségvetésem kapcsán két igen nagy problemával foglalkoztak a t. képviselő urak. Egy részük foglalkozott egy oly problemával, mely kizárólag Magyarországot mint ilyent érdekli és gazdasági életébe mélyen belenyúl, másrészük oly thémát hozott fel, mely nemcsak Magyarországot, hanem az egész világot, különösen a szabad nyugatot illeti. A szónokok első része kiváló szeretettel foglalkozott a kisipar kérdéseivel, és itt mindenekelőtt Ferlitska t. képviselő úr beszédével kell foglalkoznom, ki ritka szakismeretet tanusító beszédében sok, igen helyes nézetet nyilvánított.

A t. képviselő úr, míg egyrészt tökéletesen helyesli a kormány azon tervét, melynek alapján a kisipari érdekeknek gondozására nézve a szövetkezeti utat véli megállapítandónak, azon ellenvetést teszi mégis, hogy hiszen ez mind igen szép, de abban a nézetben van, hogy az a hitel, melyet a kormány erre a czélra felvesz, igen csekély. Mindössze 70.000 frt az, a mi a költségvetésben erre a czélra fel van véve.

Elméletben teljesen egyetértek vele. Én, ha lehetne, a legszívesebbben fordítanék sokkal nagyobb összegeket e czélra; de a gyakorlatban kissé másként áll a dolog. Méltóztatnak jelentésemből látni, hogy 1895-ben e czélra mindössze nem bírtam többet felhasználni 16.000 forintnál, mert a szövetkezetek igen lassan alakúltak az országban; és nem volt, a ki az államnak áldozatkészségét igénybe vegye. 1896-ban is csak 20 ezer forint volt e czélra felvéve, 1897-re már 70 ezer forintot vettem fel, — tehát itt már nagy ugrás van, — vettem fel azért, mert úgy vélem, hogy 1897-ben sokkal nagyobb mérvben lehet a szövetkezeteket támogatni és istápolni, hiszem ezt azért, mert nézetem szerint kell egy közegről gondoskodnunk, a ki bejárja az egyes vidékeket, s az illető iparosokat kitanítva, rábeszéli, hogy ilyen szövetkezeteket alakítsanak, melyek a kormány részéről is kellő támogatásban részesűlnek. Ily központi intézmény létrehozásán épen most dolgozunk, hiszem is, hogy rövid idő múlva létesűlni fog, és ennek közreműködésétől igen üdvös eredményeket várok. Kisérletképen vétetett fel ez az 50 ezer forintos emelés a költségvetésbe és tapasztalataink szerint fogjuk megállapítani, hogy mily összegek vétessenek fel a jövőben e czélra. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Kiemelte a t. képviselő úr annak a végtelen hátrányos voltát is, hogy a kisiparosoknak milyen erős konkurrenciája támad a fegyencz-iparban. Ez már igen régi baja az iparnak, ezzel régóta foglalkozik a kormány. 1883-ban megállapította egy értekezlet az igazságügyminiszteriumban az elveket, hogy miképen szoríttassék meg a fegyencz-ipar, s ezek az elvek irányadók ma is; de az iparosok panaszai nem szünnek meg, miért is felkértük az igazságügyminisztert, hogy minden konkrét esetet vizsgáljon meg, és a maga hatáskörében intézkedjék a netaláni visszaélések megszüntetése iránt. Az értekezlet által megállapított elveknek a gyakorlati életbe átültetése volna egyik főeszköz arra, hogy megtudjuk, miképen válnak be. Azért gondom lesz reá, hogy az iparfelügyelők útján e határozatokat az összes érdekeltekkel közöljem, hogy megtegyék észrevételeiket, s azokból megállapíttassék, mily irányban volnának még újabb lépések teendők. De azt már most is kijelenthetem, hogy az igazságügyminiszter már is más irányban akarja foglalkoztatni a fegyenczeket, különösen a gazdasági munkálatokra akarja őket nagyobb mértékben alkalmazni, *(Élénk helyeslés.)* és csupán olyan iparczikkek készítésére, a melyeket különösen csak az igazságügyminiszter használhat fel. *(Helyeslés.)*

A t. képviselő úr az ipartestületek kérdésével is foglalkozott, és rámutatott arra, hogy ezek, a mint most vannak szervezve, feladataiknak teljes mértékben megfelelni alig képesek; sürgette tehát egyrészt hatáskörűknek kitágítását, másrészt pedig a jegyzői állások szervezését.

Ezek az észrevételek, t. ház, mindenesetre olyanok, a melyekkel komolyan foglalkoznunk kell, és azt hiszem, hogy ezeket a kérdéseket akkor, ha a hazai ipartestületek által az ipartörvény reviziójára beadott memorandum tárgyalás alá fog vétetni, azzal kapcsolatban megoldásra fognak jutni, különösen azokra a törekvésekre való tekintettel, melyek Németországban és Ausztriában úgy az ipartestületek kibővítése, mint a képesítési igazolványnak szigorítására nézve megindúltak. Tény az, t. ház, hogy az ipartestületek, különösen a szakipari érdekek fejlesztése körül nem fejtették még ki azt a működést, a melyet okvetlenül meg lehet és meg kell tőlük várni. Nem fejtették ki pedig sok okból, a melyek közül legkevésbbé hallgatható el az, hogy tulajdonképen a kellő szellemi képességgel sem bírtak, hogy mindazon feladatoknak teljes mértékben megfelelhessenek.

A különféle ipartestületek helyzete, és eddig kifejtett működése iránt különben a különféle vidékek másodfokú iparhatóságai útján bizonyos kérdőpontokat intéztem, a melyekben úgy helyzetükre, mint működésükre nézve felvilágosításokat kértem. Ha ezen kérdőpontok be fognak

Digitized by Google

érkezni, azt gondolom, igen becses adatokat és anyagot fogunk bírni e tekintetben, hogy megítélhessük, mily arányban kell még tovább fejleszteni ezen ipartestületeket, és egyáltalán megítélhessük, hogy a kormánynak iparfejlesztési működésében mily mértékben lehet segítségére az iparos-osztály.

Szemere Attila t. képviselőtársam igen érdekes beszédében nemcsak alaposan fejtette meg annak okait, hogy miért van a kisipar ilyen mostoha sorsban, hanem egyúttal bizonyos javaslatokat is tett, a melyekkel nézete szerint ezeknek sorsán javítani lehet.

Különösen kiemelni kívánom, hogy az általa tett javaslatok nagyban összevágók és egyezők azon programmal, a melyet e tekintetben a kormány felállított. Egy új dolgot említett még, és ez a vásárügynek rendezése.

Hát, t. ház, hogy a vásárügy, úgy a mint ma van, a kisipar érdekét nem mozdítja elő, az iránt, azt hiszem, a házban alig lesz valaki kétségben; hogy a vásárügy rendezendő, az sem szenved semmi kétséget. Azonban, t. ház, itt nem lehet tagadni, hogy míg egyrészt magam részéről mindig oda törekszem, hogy új vásárjogokat meg ne adjak, *(Helyeslés balfelől.)* és lehetőleg azokra szorítkozzam, a melyek léteznek: a vásárjogoknak megszüntetése és megszorítása már szerzett jogokba ütközik, a mi minden esetre nehézzé teszi a helyzetet. Nem is azáltal vélem én ezt a czélt elérni, hogy a már meglévő vásárjogokat egyszerűen konfiskáljam, hanem igenis az iparosok kellő kioktatása által nagyobb eredményt vélek elérhetni. Hogyha az iparosokat kellőképen felvilágosítjuk, hogy a vásárok látogatása nem áll az ő érdekükben, és hogy tisztán csak a legszükségesebb vásárokra szorítkozzanak, . . .

Gr. Zichy Jenő: Husz esztendeje prédikálom ezt!

B. Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter: . . . ha ez a meggyőződés az iparosok közt általánossá lesz, azt hiszem, ez képezi legjobb megoldását a vásárügynek. Azon sok vásárnak, a mely látogatatlan marad az iparosok kellő belátása folytán, okvetlenül az lesz a következése, hogy azon vásárok be is fognak szünni.

T. képviselőtársam beszédének második részében azonban a nagyipar kérdésében is e tekintetben előterjesztette azt, hogy hiszen nálunk nagyipar még nem is létezik, nekünk e tekintetben minden törekvésünket oda kell irányítanunk, hogy nagyipar létesíttessék, nem annyira az állam támogatásától várja a sikert, mert azt mondja, ez itt alig jöhet szóba, hanem azáltal véli elérhetőnek, hogy a tőke hajlamot kapjon arra, hogy ipari vállalatok felé fordúljon, és hogy a magyar iparczikkeket a magyar közönség, annak minden rétege és osztálya felkarolja, és ezzel támogassa a magyar ipart.

Hát, t. ház, a mi ez utóbbit illeti, abban én tökéletesen egyetértek vele, hogy ha egyszer a mi közönségünk hozzá fog ahhoz szokni, hogy a mi iparczikkeinket kiváló előszeretettel használja és szerezze meg, ez mindenesetre a legnagyobb lendületet fogja adni a gyáripar fejlődésének. Azonban nem értek vele egyet két dologban: a tekintetben, hogy itt az állam a benevolus spectator szerepére szorítkozzék, és másodszor abban, hogy hiszen nekünk nagyiparunk egyáltalában nincsen, azt teremteni kell.

Nem értek vele egyet abban, hogy az állam a benevolus spectator szerepét vállalja magára, mert úgy vagyok meggyőződve, hogy épen azon czélnak elérésére, hogy a magántőkét belevonjuk az ilyen iparvállatokba, a legbuzdítóbb szer az, ha maga az állam jó példával jár elől, és segélyezi azt a vállalatot, a melyben a magántőkét angazsirozni akarja. De nem értek egyet a t. képviselő úrral a másikban sem, mintha nekünk nem volna már nagyiparunk; mert az a hivatkozás, a mit gondolom az iparkamarák jelentéséből vett ki, nem tünteti fel helyzetünket úgy, mint az valóban van. Az iparkamarák nem annyira behatóan tették meg e jelentésüket, a mily behatóan kellett volna azt tenniök. Ők a részletekkel egyáltalában nem foglalkoztak, bejelentettek mindent, a mi egyáltalában a szó legtágasabb értelmében gyár elnevezés alá vonható. De gyári nagyiparunk fejlődéséről jelentésemben, melyet miniszteriumom 1896. évi működéséről beterjesztettem, azt gondolom alaposabb és a helyzet megítélésére sokkal autentikusabb adatok foglaltatnak. Ezekből kitünik az, hogy 1882 óta, mióta az ipart pártoló törvény keletkezett, állami kedvezménynyel összesen 400 és egynéhány gyári vállalat keletkezett, és hogy különösen 1890. év óta, a mikor ezek a kedvezmények fokoztattak, 159 gyár keletkezett, mely a gyár fogalmának minden attributumával bír. De hogyha nézzük azt, hogy 1896-ban is milyen volt a működés a gyári vállalatok létesítésénél, úgy azt találjuk, hogy 1896. évben mint részvény-iparvállat 33 gyár keletkezett 12,025.000 forint alaptőkével. Ez az alaptőke körülbelül megfelel annak a követelménynek, a mit a t. képviselő úr felállított; mert így általánosságban minden gyárra több esik 300 ezer forintnál.

De különben, t. ház, hogy ha talán ezek az új gyári iparvállalatok nem is keletkeznek oly nagy mértékben, mint a hogy azt Szemere képviselő úr kívánja, még abból nem következik az, hogy ez az úgy nem egészséges alapra van fektetve, mert hogy ha nagyobb gyárainknak

Digitized by Google

történetére visszapillantást teszünk, úgy azt látjuk, hogy épen azok a gyárak, a melyek legjobban virágoznak és leginkább megfelelnek a gyár minden attributumának, mint igen kis lényegtelen gyárak keletkeztek. Valaki megemlítette már a Ganz-gyárat és a Krupp-gyárat. A magam részéről is azt mondhatom, hogy ezekhez hasonló gyár még igen sok van az országban, a melyek igen csekély gyárakból nagy gyárakká fejlődtek. Ez, t. ház, a legegészségesebb proczesszusa a gyáripar fejlődésének. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A t. képviselő úr foglalkozott beszédében az iparegyesület tevékenységével is és arra nézve egy kissé szigorú kritikát mondott. Én a magam részéről kötelességemnek tartom kiemelni, hogy az a szigorú kritika talán nem minden részében indokolható. A mint az iparegyesületnek működését ismerem, bátran kijelenthetem, hogy az ipartestület működésével igen helyes irányban mozgott és a közre nézve igen nagy feladatok teljesítéséhez a maga részéről is közreműködött. Az iparegyesület számára igen czélszerű ipari intézkedésre megadta a kezdeményezést, sőt igen számos, a miniszterium részéről jövő ipari kezdeményezésre a maga részéről megadta a véleményét, szóval az iparegyesület az ipari fejlesztés terén eddig oly működést fejtett ki, a mely iránt én, mint az anyagi érdekeknek gondozója, lehetetlen, hogy elismerésemet ne fejezzem ki.

Az igaz, t. ház, — és talán ez a körülmény az, a mely Szemere Attila t. képviselőtársamat ezen szigorú kritikára indította, — hogy a lefolyt évben az iparegyesület nem gyakorolt oly tevékenységet, mint a megelőző években. De ennek egészen specziális különleges okai vannak. Részben itt volt az ezredéves országos kiállítás, a mely az iparegyesület tagjait teljes mértékben igénybe vette, másrészt pedig volt egy másik körülmény, az, hogy az az igazgató, a ki sok éven át működött, súlyos betegségben szenved ...

Gr. Zichy Jenő: Szegény Mudrony!

B. Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter: ... és nem teljesíthette úgy kötelességét. Azt gondolom, t. ház, hogy azért, mert az ipartestület a múlt esztendőben azt a tevékenységet nem fejtette ki, mint az előző években, talán nem lehet pálczát törni működése felett s a jövőben is számítok arra, hogy az iparegyesület iparfejlesztési működésemben mindig támogatni és segíteni fog. *(Általános helyeslés.)*

Kovács Pál t. képviselőtársam egy igen fontos kérdést pendített meg akkor, mikor a vízi erőknek kérdésével foglalkozott. Hogy milyen szerepet játszanak a vízi erők az iparfejlesztés körül, arra nézve azt hiszem, felment engem a t. ház, hogy theoretikus disszertácziót tartsak. Tudjuk mindnyájan praxisból, hogy a vizi erő megbecsülhetlen kincs az ipar gyakorlására nézve. Az a jóakaratú indítvány, a melyet ő tett és a melyet én hálás köszönettel fogadok, nem új. Már a miniszterium bővebben és behatóan foglalkozott e kérdéssel és még a múlt esztendőben akcziót indított meg a tekintetben, hogy a vízi erők az egész országban összeirassanak és nyilvánosságra hozassanak. E tekintetben egyesült a földmívelési miniszteriummal és a kulturmérnöki hivatal útján valamennyi, az országban létező vízi erők összeiratnak és nyilvánosságra fognak hozatni. A munka már meg is indult és megkezdetett a Vág, a Poprád, a Hernád és a Garam völgyében, mert ezen völgyekben vannak meg leginkább a föltételek arra nézve, hogy ott az ipar kifejlesztessék. De a mint az ország ezen vidékein a munkálatok be lesznek fejezve, akkor nagyon természetesen az ország többi részén is összeirják a vizeket, és közölni fogják a víz hollétét és a vízi erőknek nagyságát, és az iparosoktól fog függni, hogy milyen módon és milyen gyárakkal használják ki azokat. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Végre engedje meg, t. képviselőház, hogy pár szóval reflektáljak azon fontos kérdésekre, a melyeket Tisza István t. képviselőtársam tegnap felhozott, és a melyek egy olyan kérdést ölelnek fel, a mely talán hosszú időn át domináló kérdés lesz a művelt Európában: értem a munkáskérdést. *(Halljuk!)* A t. képviselő úr mély, behatható tanúlmányt elárúló módon fejtegette a munkáskérdés jövőjét, a munkások sorsának javítását, és arra a konkluzióra jutott, hogy ha választania kell azon mód között, a mely ebben a tekintetben Angliában és a között, a mely Németországban divatozik, akkor ő feltétlenül megadja az elsőséget az angol módnak, a mely abban áll, hogy a munkásoknak szabad egyesülése jöjjön létre saját érdekeiknek istápolása és előmozdítása czéljából.

Én, t. képviselőház, az ő felfogásának ezen általános részeivel tökéletesen egyetértek, s bár viszonyaink az angol viszonyokhoz már a munkásság tekintetében is nagyon kevéssé hasonlítanak, de azt merem mondani, hogy a német viszonyokhoz sem hasonlítanak, és így nekünk tisztán s két mód közül azt kell választanunk, a mely sajátságos viszonyainknak leginkább megfelel! *(Úgy van!)*

Én különösen tekintve a mi fejletlen állapotainkat az ipar terén, tekintve azt, hogy nálunk a munkáskérdés még csak akkor fog kifejlődni, hogy ha a gyáripar is sokkal nagyobb arányokat fog ölteni, tökéletesen egyetértek vele abban is, hogy: »gouverner c'est prévoir«, hogy nekünk olyankor kell gondoskodnunk, a mikor

Digitized by Google

még a veszedelem nálunk nem imminens, mikor még tett intézkedéseinkkel oda is törekedhettünk, hogy oly veszedelem, mint a minőről már beszélnek Nyugat-Európában, és mely már ott észlelhető, egyáltalában be se következzék. Én a magam részéről a legnagyobb készséggel vagyok hajlandó, hogy azt az utat kövessük, a mely a munkásoknak szabad egyesüléséből származik, mert magam is úgy látom, hogy ez az, a mely leginkább megfelel. Hisz e tekintetben van nekünk már egy igen becses anyagunk.

Előttem fekszik az angol »royal commission of labour« jelentése, a mely a szabad szövetkezés előnyeit valóban pregnans módon tünteti fel s azt mondja, hogy *(olvassa)*: »1. A szervezetek legalkalmasabbak arra, hogy a munkásokat önfegyelmezésre, a tőke értékének megbecsülésére és a világpiacz viszonyainak ismerete mellett kivánságaik korlátozására szoktassák.

2. A legjobb eszköznek bizonyúlnak a viszályok elhárítására, mert a munkaadókat is szervezkedésre késztetik, s így a küzdő felek szervezett testületei hamarabb képesek a közös érdekeket, a kiegyeztető mozzanatokat felismerni — s a kereslet és kinálat egyenlőtlen mértéke által szült gazdasági igaztalanság így hamarabb kiegyenlítődik.

3. A szervezetek, mint a munkások érdekképviselete, a kormányzat szempontjából is becses, mert van kihez fordúlni, ha a kormányzat a közvetlen érdekeltek baját, óhaját kivánja hallani és másfelől e szervezetekben támaszt nyer a szervezetlen és fegyelmezetlen, tehát erőszakosságra inkább hajló elemekkel szemben«.

Ezek oly arany igazságok, melyeket jó lesz soha szem elől nem téveszteni és a munkáskérdések rendezésénél mindig követni. Azonban a t. képviselő úr beszéde folyamán bizonyos konkrét javaslatokkal is áll elő, és pedig a balesetek ellen való biztosítás kötelező voltával. Én legalább úgy értettem szavait, — bár a t. képviselő úr tagadja — hogy azt kivánja, hogy a betegsegélyző-pénztárak oly módon alakíttassanak át, hogy nemcsak a betegsegélyezés kérdésével, hanem más kérdésekkel is, melyek a munkásokat érdeklik, minők a humanitárius és kulturális feladatok, is foglalkozzanak. Én bocsánatot kérek, ha rosszúl értettem volna a t. képviselő urat, de úgy gondoltam, hogy akkor, midőn a balesetek ellen való biztosítást felhozza, ezt nem is mondhatta más szempontból, mint úgy, hogy kötelezővé tétessék, mert hiszen a balesetek ellen való biztosítás most is meg van engedve a munkásoknak, hiszen látjuk, hogy igen sok munkás a balesetek ellen biztosítja is magát. Hogyha e tekintetben valami módosítás, valami változtatás szükséges volna, azt gondolom, hogy ezt csak úgy érti, hogy az kötelezőleg hozassék be, de hogyha e tekintetben tévedtem volna is, azt mégis mondhatom, hogy úgy értette a t. képviselő úr, hogy az állami intézményen kivül legyenek magánvállalati intézmények, és hogy a munkásra bízassék, hogy ezek közül melyiket kivánja választani.

A t. képviselő úr fejtegetéseinek folyamán rámutatott arra is, hogy az én igen tisztelt elődöm, ki ezekkel a kérdésekkel foglalkozott, nézete szerint nem ment el addig a határig, a meddig kellett volna mennie s egy bizonyos pontnál meghökkent, melynél tovább nem akart menni. Én ismerem azokat az indokokat, melyek elődömet vezérelték, ki előtt egy czél állott, melynek megvalósítására lelkének teljes erejével iparkodott. Ez a czél az volt, hogy az ipart megteremtse, nagygyá és virágzóva tegye az országban és minden olyantól, mi ezen czél elérésében őt megakaszthatta volna, visszariadt, visszaijedt. Ilyennek tartotta azt is, hogyha a balesetek ellen való biztosítást nagyobb mérvben behozza, mint jelenleg van, hogyha a betegsegélyző-kasszák más feladatokat is fognak teljesíteni, mert ez mindenesetre több költséggel fog járni, melynek nagyrésze úgy azt a tőkét, mely az ipar felé fordúl, fogja terhelni, mint azon munkásokat, kik az iparvállalatban résztvesznek, áthárítás útján azonban ezt utóvégre is a munkaadók tartoznak fizetni. Attól tartott tehát, hogy a tőkét elijeszti az iparvállalatoktól és lehetetlenné teszi, hogy azt a nagy programmot, a melyet felállított, megvalósítsa. S csakugyan, hogyha mindazon előnyöket is figyelembe veszszük, melyek tagadhatatlanúl megvannak, melyek Tisza István t. képviselőtársam konkrét javaslataiban foglaltatnak, lehetetlen, hogy a kérdésnek ezen részét figyelmen kivül hagyjuk.

Ezzel nem akartam azt mondani, mintha a kormány már előre határozottan elvetendőnek tartaná azon javaslatokat és indítványokat, melyeket Tisza István képviselő úr előterjesztett. Csak rá akartam mutatni, hogy a kérdésnek különféle oldalai vannak, és hogy annak megoldásával talán nem mindig előnyöket, hanem bizonyos mértékben hátrányokat is fogunk elérni, és hogy e megoldástól függ az, hogy iparunk tovább is fejlődhetik-e és miként?

Midőn e hátrányokra ráutaltam, meg akartam mutatni, hogy a kormány előtt — a nélkül, hogy most magát akár az egyik, akár a másik megoldásra elhatározná — e kérdések nem újak, hanem azokkal folyton foglalkozik s figyelemmel kiséri az e téren a közéletben fölmerülő tüneteket. És ha azt fogja látni, hogy a körülmények indokolttá teszik akcióját: az adott pillanatban kész is lesz föllépni javaslataival.

Azt hiszem, hiven előadtam a kormány nézetét mindazon kérdésekre nézve, melyek a

Digitized by Google

vita folyamán fölmerültek. Az előttünk levő költségvetés rideg számokból áll, de e számok is nagyon ékesszólók. Minden egyes tétel azt mutatja, hogy a kormány kellően tájékozva van mindazon nagy érdekek tekintetében, melyek az ország anyagi föllendülésével kapcsolatban vannak, és hogy iparkodik is minden téren előmozdítani a haladást. Igy állván a dolog, kérem a t. házat, hogy a költségvetést elfogadni méltóztassék. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Tisza István képviselő úr félreértett szavai értelmének helyreigazítására kér szót.

Tisza István: Tegnap, a mint méltóztatnak tán emlékezni, az ülés végén beszéltem, mondhatom, szememmel folyton a mutatón, iparkodtam, hogy két órán túl ne vegyem igénybe a t. ház türelmét. Ez magyarázza meg talán, hogy beszédemnek épen azon részét, melyről most szó van, annyira összevontam, hogy ezzel lehetővé tettem intenciómnak nem egészen helyes megértését. Legyen szabad most a tegnapi mulasztást egész röviden pótolnom. *(Halljuk!)*

Én tegnap a betegsegélyző törvény ellen csak egy konkrét észrevételt tettem, mint a melyre a legnagyobb súlyt helyezem. S ez az, hogy magánegyesületeket csak az esetben ismer el, ha azok kizárólag betegsegélyezéssel foglalkoznak. Ebben látom tényleges akadályát azon életerős munkás-egyletek kifejlődésének, melyek, mint őszinte örömmel konstatálom a t. miniszter úr szerint is, e kérdés megoldásának leghivatottabb faktorai. Én tehát a betegsegélyző törvény revizióját abból a szempontból kivántam, hogy engedtessék meg, hogy magánegyesületek a betegsegélyezés mellett a munkások egyéb jogosúlt czéljait is felöleljék. Ebből, szerintem, nem folyik, hogy ma rohamosan az állami biztosítás egyéb fajainak kötelező kimondását is óhajtanám. Konstatálhatom, hogy sem az én konkrét propoziczióim azokkal, a miket a t. miniszter úr mondott, ellentétben nem álltak, sem — a mit őszinte örömmel veszek — a végczél és megoldás irányára nézve köztünk semmi eltérés nincs.

Végül csak azt jegyzem meg, hogy boldogúlt és nagyemlékű Baross Gáborra vonatkozó megjegyzésem nem az, hogy ő nem ment elég messze. Az én kifogásom akkor is az volt az ő felfogása ellen és most is az, hogy nagyon is messze ment az állami szoczializmus terén, mikor ily korlátot szabott a magánegyesületek életképes fejlődésének. Ezt kivántam megjegyezni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Ha senkisem kiván e tételhez szólani, a vitát bezárom.

Pulszky Ágost előadó: Ezen igen tüzetes és beható vita után nem vesném igénybe a t. ház figyelmét, ha Kossuth Ferencz képviselő úr tegnap egyenesen azt nem mondja, hogy kötelességet mulasztottam, midőn a vita elején fel nem szólaltam. *(Egy hang a szélső baloldalon: Természetes!)* Mindjárt meg fogom magyarázni az ellenkezőt. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Pulszky Ágost előadó: A költségvetés részletes tárgyalása alkalmával a pénzügyi bizottság előadójának csak akkor kötelessége és feladata szólani, mikor a vita irányára bármi tekintetben a pénzügyi bizottság tárgyalásai alkalmával oly mozzanat merülhetett fel, a melyet itt a t. ház figyelmébe ajánlani a pénzügyi bizottság vitáinak körülményeiből kifolyólag is szükségesnek mutatkozik. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Pulszky Ágost előadó: Itt azonban konstatálom, hogy a kereskedelmi miniszterium költségvetésének általános keretére vonatkozólag semminemű oly nagyobb diskusszió vagy oly elvi irányadás a pénzügyi bizottságban az idén elő nem fordúlt, a melyet itt képviselnem kellett volna. Különben is, nem régi, hanem újabb divat az, hogy minden egyes tárcza költségvetésének tárgyalása alkalmával általános vita tartatik. *(Ellenmondás a szélső baloldalon.)*

Madarász József: Olyan régi, mint az alkotmány!

Pulszky Ágost előadó: A régi divat és a helyes divat az, hogy valahányszor nagyobb politikai szocziális kérdés megvitatásának szüksége fenn nem forog, a költségvetés egyes tételeihez fűződő részletes mozzanatok tekintetében igen, legyen vita, de általános vita külön minden egyes tárcza költségvetésének keretében nem szükséges.

Ez parlamentáris szempontból a kivánatos és a szükséges. *(Élénk ellenmondások a szélső baloldalon.)*

Az előadó kötelessége az egyes tételeknél minden felvilágosítást megadni; de neki sohasem lehet az a feladata, hogy itt egy előzetes és általános fejtegetéssel mintegy tanszerűleg olyasmit tálaljon fel, a melyet a t. ház esetleg nem kiván figyelembe venni. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Az utóbbi három nap alatt igen érdekes és beható nem is egy, hanem egymásbaszövődött három vita folyt, de nem a pénzügyi bizottság tanácskozásai alapján, hanem mert konkrét kérdések hozattak fel egyes képviselő urak részéről, a kiknek ehhez teljes joguk volt és a ház érdemesnek és szükségesnek tartotta ezeket megbeszélni. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Ámde egy ily tárcza költségvetésének tárgyalása alkalmával, a melyben kezdve a szociálpolitikától, a vasutaktól keresztül a közle-

Digitized by Google

kedés összes eszközein, a kereskedés minden mozzanatán, sőt az ipar minden fázisán mindenről lehet beszélni, ne méltóztassanak kívánni, hogy az előadó egy egységes előadásban előre felölelje az egész vitát, mely több napot vett igénybe. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Hiszen hatalmában van mindenkinek azon kérdésekről beszélni, a melyeket az illető költségvetéssel és a körülményekkel kapcsolatban pregnansoknak és szükségeseknek tart az illető időben, de egyáltalán nem szükséges sem az előadó, sem más szónok részéről, hogy tisztán formalitásból a ház idejét vesztegesse; *(Ellenmondások a szélső baloldalon. Felkiáltások: Ki vesztegette?!)* annál inkább téved a t. képviselő úr, és ha a t. képviselő úr a parlamenti szokásokból itt leczkéket kiván osztogatni, úgy a házszabályokat legyen szives ő maga tanúlmányozni és a saját részéről is figyelemben tartani. *(Zaj és derültség a szélső baloldalon.)* Engedelmet kérek, t. képviselő urak, itt személyválogatásról szó nem lehet, s ha itt egy pár vezér részéről követelmények tétetnek a ház megbízásával szóló képviselőkkel szemben s oly követelmények tétetnek, a melyek a ház tanácskozási rendjére is jelentőséggel birnak, ezen követelményeknek nem szabad a mi tradiczióinkkal, a házszabályokkal s a ház tanácskozási rendjével ellentétben állani.

Thaly Kálmán: Az elnök dolga arra ügyelni!

Pulszky Ágost előadó: Ha az igen tisztelt képviselő úr kifogásolja, hogy az előadó ... *(Közbeszólások a szélső baloldalról: A tárgyhoz beszéljen!)* A tárgyhoz szólok... mert önök megtámadták az előadót, *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Elnök csenget.)* ha a t. képviselő úr itt megtámadja az előadót, hogy szükségtelenül általános vitát nem provokál és támadását azzal indokolja, hogy kívánatos, hogy az előadó mindig a vita elején szóljon, *(Közbeszólások a szélső baloldalon: Világos!)* ne pedig a végén, nem tudja a t. képviselő úr, hogy ha van az előadónak kötelessége, úgy az mindenekfelett az, hogy a vita végén az elmondottakat reszummálja és a pénzügyi bizottság és azon többség álláspontját, mely őt e czélból kiküldötte, képviselje, és ha a t. képviselő urak nem szívesen hallgatták e felszólalást, úgy arra vagyok bátor figyelmeztetni, ne méltóztassanak két felszólalást provokálni ott, a hol egy felszólalással ki van merítve a kötelesség és önök ezen egy felszólalást sem hallgatják szívesen. *(Zajos helyeslés a jobboldalon.)*

És ezzel áttérek a vita tárgyára...

Holló Lajos: Ne fecsegjen össze-vissza mindent!

Pulszky Ágost előadó: Kérem a t. képviselő urat?!...Igen, t. képviselő urak, a képviselő úr azt vitatta, hogy nekünk csak az a kötelességünk, hogy a támadásokat fogadjuk, de ne viszonozzuk. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* Engedelmet kérek, mi minden támadást igen szívesen meghallgatunk, de ne méltóztassanak rossz néven venni, ha azután állásunk és feladatunk kötelességéhez mérten ezen támadásokra a feleletet megadjuk. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

És itt áttérek mindenekelőtt Major t. képviselő úr mai felszólalására, azért, mert ezen felszólalás egy szempontból rendkivül érdekes. A képviselőházban igen gyakran megtörténik az, hogy valamelyik párt általánosságban nem fogadja el a költségvetést, de tekintve az egyes költségvetésekben felhozottakat és a konkrét tételekhez fűzött praktikus érdekeket, a költségvetés egyes részleteit elfogadja, *(Ellenmondás a szélső baloldalon.)* sőt ezen az oldalon is *(A szélsőbalra mutat)* igen gyakran megtörtént, hogy mikor a költségvetést általánosságban nem fogadták el, például kulturkérdésekkel kapcsolatban egyes intézmények létesítéséhez igen szívesen hozzájárúltak. *(Úgy van! a szélsőbalról.)* De most láttuk először azt az igen különös látványt, hogy egy párt részéről általánosságban, legalább theoreticze, mert prakticze úgy tudom, nem történt, elméletileg a költségvetés elfogadásához hozzájárúltak az igen tisztelt képviselő urak, de a költségvetés részleteiben az egész tárcza költségvetését mereven visszautasították úgy, a mint Major képviselő úr ma tette. Ennek csak egy magyarázata lehet, és Major képviselő úr, ha jól értettem, ezt nemcsak mint a saját nézetét, hanem mint azon pártprogrammból kifolyót fejtegette, a melynek egyik főtételét épen a kisipar pártolása, a kisipar emelésére vonatkozó törekvések támogatása képezi.

Igen régen ismerjük ezt a jelszót az európai diszkussziókban. Azok között a szomorú jelenségek között, a melyek a kisipar hanyatlásával és e hanyatlásnak igen nehéz feltartóztatásával vannak összekapcsolva, kétségkivül nem a legkevésbbé szomorú az, a mit nemcsak itt, hanem más európai kontinentális államban is tapasztaltunk, hogy az orvosszerek és a programm, mely a kisipar hanyatlásának meggátlására vonatkozólag az állam részéről felhozattak, nem mint erre a czélra szolgáló, hanem egyenesen politikai agitaczionális eszköz és jelszó lett felhasználva, és hogy a kisipar támogatásának jelszava alatt iparkodtak nemcsak itt, sőt eddig itt kevésbbé, hanem a szomszédban, és azon túl is, a legreakczionáriusabb eszméket és czélzatokat terjeszteni, érvényesíteni *(Úgy van! jobbfelől.)* és szinte észrevétlenül egyes, kellőleg meg nem gondolt törvényhozási intézkedések provokálása által azután széles körökbe bevezetni. Megvallom,

Digitized by Google

t. ház, bármennyire fektessünk súlyt a kisipar támogatására és bármennyire helyeseljük azokat, a melyek e tekintetben a miniszteri jelentésekben is foglaltattak és foglaltatnak, ha azt a veszélyt látnók, hogy ezzel kapcsolatban egy általános reakczionárius tendenczia árasztaná el közéletünket, ha ezt a veszélyt eminensnek látnók, nagyon, de nagyon meg kellene gondolnunk minden egyes lépést, mielőtt e jóváhagyásunkat adnók. Szerencsére azonban, t. ház, nem így áll a dolog. Szerencsére, nincs szükségképen úgy, a mint azt úgy Szemere Attila, valamint Kovács Pál igen tisztelt képviselő urak igen helyesen és tüzetesen kimutatták, és a mint arra az igen tisztelt miniszter úr mai beszédében is reflektált, hogy a kisipar támogatására és a kisipar helyzetének javítására vonatkozó rendszabályok ne volnának lehetségesek és üdvösen érvényesíthetők a nélkül, hogy a régi czéhrendszer visszaállítására és teljes reakczionárius irányzatra vonatkozó azon javaslatok, a melyekre Major Ferencz képviselő úr ráutalt, egyáltalán szükségesek volnának. Sőt ellenkezőleg, ez a két irányzat nem mint megkezdés és folytatás, hanem mint két diametriális ellentétes irány állanak egymással szemben. A kisipar támogatása nem azon módon érhető el helyesen, melylyel az intelligenczia a kisiparban egy bizonyos szűk körre vonatnék, és a melylyel a kisipart a privilegizáltak szűk monopóliumába szorítanók bele; nem az a mód az, melylyel különösen a tegnapi napon kifejtettek szerint a kisipar tényleg támogatható, hanem az a mód, mely a kisipar szellemi nivóját emeli és lehetségessé teszi mindenekfelett úgy a szövetkezetek által a tőkében, mint a munkagépek által a természeti erőkben való részesítését *(Helyeslés a jobboldalon.)* a kisiparosnak biztosítani, hogy azon előnyök, a melyek addig kizárólag a nagyipart virágzásra vezették, a hol ezen virágzásnak feltételei megvoltak, hozzáférhetők legyenek, hogy úgy mondjam, a munka demokráciája számára. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ez a feladat, melyet az igen tisztelt kereskedelmi miniszter úr is kitűzött, ez a feladat, melyet ezen oldalról tüzetesebben és részletesebben ismertettek, és a melynek érvényesítése azt hiszem, meg fogja nemcsak ezen bajokat szüntetni, melyek hazánkban külön fenforognak, hanem azon bajokat is, melyek hazánkban is és a külföldön közösek. Ne feledjük, ha a kisipar hanyatlásáról beszélünk, hogy az nem egy hazai jelenség, hanem sokkal nagyobb mértékben a külföld kriziseire is vonatkozik. Minden lépés, melyet e tekintetben teszünk, egy szolgálat, nemcsak Magyarországnak, nemcsak a hazai kisiparnak, nemcsak a hazai társadalomnak, hanem egész Európa iparának, az egész czivilizált világ műveltségének. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ebben a szocziális kérdéseknek igen jelentékeny része benfoglaltatik. A szocziális kérdések megoldását a kisipar terén épen úgy kell sürgetni, mert azok épen oly jelentőséggel birnak, mint a munkásviszonyokra vonatkozók.

Ezen kérdésen kivül még Kossuth Ferencz t. képviselő úr részéről a vámszövetségre vonatkozó kérdés is lett felvetve. Azt hiszem, hogy azon igen beható czáfolat és diszkusszió után, mely Tisza István t. képviselőtársam tegnap és a kereskedelmi miniszter úr részéről ma oly időben eszközöltetett, a mely időben a t. képviselő úr részéről a viszonválasznak lehetősége fenforgott, *(Ellenmondás szélső balfelől.)* mutatja annak elismerését, hogy talán az igen t. képviselő urak sem tartják a jelen pillanatot alkalmasnak arra, hogy a közös vámterületet és a vámszövetséget tüzetesen és alaposan megvitassák, hanem a kérdést egy későbbi időre kivánják halasztani. Épen azért nem akarok e kérdés érdemébe bocsátkozni, csak konstatálom, hogy ez alkalommal a ház a kérdés további megvitatásába bocsátkozni nem akar, mert épen az idő ökonomiájából ezen kérdést későbbre kivánja halasztani. De konstatálom azt, hogy a t. ház túlnyomó többségének felfogása, hogy a közös vámterületben levő mindkét államra vonatkozólag a közös vámterület kérdése oly jelentékeny, hogy ez az az álláspont, a melyről mi az ország közgazdasági érdekeinek továbbfejlesztését megbírálni jövőre is kivánjuk.

Felmerült továbbra a szocziális politika kérdése is, a melyet tegnap Tisza István t. képviselő úr fényes beszédében és rendkivül könnyen megérthető és áttekinthető előadásában kifejtett. Azt hiszem, hogy ezen kérdés szintén megérdemli a tüzetesebb tárgyalást, és hogy erre vonatkozólag is meg fog talán a költségvetés további tárgyalása alkalmával az alkalom jönni, mikor az általános keretet és elveket bővebben fogjuk birálni.

A mi a munkásbiztosítás, különösen pedig a betegsegélyző és baleset elleni biztosítási kérdések részleteit illetőleg úgyis nem a költségvetés alkalmával, hanem esetleg azon akczió alkalmával, mely az e tekintetben megalkotandó testületek és eddigi törvények módositása tekintetében lesz megindítandó, kell bővebben és részletesebben foglalkozni.

Egyet azonban ki akarok emelni, mert azt hiszem, rendkivüli jelentőséggel bír és a t. miniszter úr mai nyilatkozatából is kitünik, és ez az, hogy mindenkire a legrokonszenvesebben hatott Tisza István t. képviselő úrnak azon kijelentése, hogy a munkásérdekek helyes fejlesztése szükségképen kapcsolatban van a munkásoknak önkormányzati képességre való nevelésével és azon fokozatos fejlesztéssel, melynek

Digitized by Google

útján egyedül lehet a társadalmi és politikai jogok teljességét lassanként mind bővebb és szélesebb rétegekre ráruházni. És azt hiszem, minden intézménynek oly irányban való átalakítása, mely evvel a fokozatos fejlesztéssel összefér és minden intézménynek lehetőleg oly önkormányzati alapra való fektetése, mely ezen fokozatos fejlődés előfeltételét, a nyugodt és higgadt szervezkedést, az együtt tárgyalás és méltányos egyezkedés készségét és hajlamát a munkásokban neveli: szoros kötelessége a törvényhozásnak; úgy, hogy azt hiszem, miszerint azon törvényes akadályoknak esetleg lassanként való megszüntetése, melyeknek folytán külön foglalkozási áganként tétetik lehetővé a munkásegyesületek illetőleg szövetkezetek és testületek létesítése: a jövő irány képviseli, melyet a munkástörvényhozásnál állandóan szem előtt kell tartanunk. De ezzel kapcsolatban épen úgy állandóan szem előtt kell tartanunk azon szempontot, mely szintén teljesen összefér Tisza István t. képviselő úr fejtegetésével, hogy nagyobb terhet sohasem szabad a tőkére raknunk, mint a minőknek elviselése mellett az még képes vállalatokat tényleg létesíteni és haszonnal folytatni. Mert ha nagyobb terhet rónánk rá, nem a munkának használnánk, hanem egyáltalán a munkásügynek, a munka szervezetének és fejlődésének legnagyobb akadályát teremtenők meg. Ép ezért ismételve rá kell utalnom az oly támadások helytelenségére, a minőket ma Major Ferencz t. képviselő úrtól hallottam, a ki ismét a tőke és kisipar közti ellentétre mutatott rá, mintha nem a tőke lassankinti szaporodása és annak nem ugyan kizárólag egyes kezekbe való felhalmazódása, — hiszen az egyes kezekbe való felhalmozódást kiséri a tőke általános növekedése és fejlődése, — hanem a tőke fejlődése és szaporodása nem volna egyik feltétele úgy a nagy- valamint a kisipar, valamint bármely munka hasznos, foganatos erősbödésének, szaporodásának.

Ez az ellentét a képviselőházban, remélem, elszigetelten fog maradni. Remélem, hogy e tekintetben egyet fogunk érteni pártkülönbség nélkül, illetve csak azon egyes képviselő urak fognak elszigetelve maradni, a kik ily ellentétek mesterséges kiemelésében talán más — szintén helytelen — politikai ellentétek megerősítését látják.

Egyébiránt, t. ház, a mint mondtam, új kérdéseket fejtegetni és feszegetni különösen most nem lehet feladatom és kérem a t. házat, hogy a szóban forgó tételt elfogadni méltóztassék. *(Hosszantartó, zajos helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)*

Kossuth Ferencz: T. ház! Személyes kérdésben kérek szót. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. barátom, Pulszky Ágost jól ismeri azt a franczia közmondást, hogy: »Vousvous fachez, donc vous avez tort«, azaz: Megharagszik az úr, tehát nincs igaza. Hogy tulajdonképen miért haragudott meg, azt én nem tudom, mert én őt nem támadtam meg személyesen, hanem megtámadtam azt a szokást, a mely most kezd meghonosúlni a képviselőházban, hogy az előadó nem ad elő semmit. Miért neveztetik hát előadónak, ha utólag összegezővé változik? Hisz én akkor kénytelen volnék azt a módosítványt beadni a házszabályokhoz, hogy az előadó ezentúl utólag összegezőnek neveztessék. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Megmutatta a t. képviselő úr az imént elhangzott beszédével is, hogy mennyire igazam volt, midőn helytelenítettem ezt az új szokást. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A miniszter úr és az előadó úr hosszabb érveléssel toldották meg Tisza István t. képviselő érvelését és szofizmáit a vita oly stádiumában, mikor nekik már a házszabályok szerint felelni nem lehet; az pedig semmiesetre sem vezet a vitatkozás komolyságára, ha az egyik párt érvelésének van biztosítva teljesen az utolsó szó s az utolsónál is utolsóbb szó. *(Derültség.)* Nagyon helytelen azt állítani, hogy ez volt a háznak eddigi szokása, mert ez a tényállással teljesen ellenkezik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Igy tehát azt hiszem, bebizonyítottam a t. előadó úrnak, hogy nem volt igaza, midőn oly rettenetesen megharagudott. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: A tétel megtámadtatván, kérdem az igen tisztelt háztól, méltóztatik-e ezt elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A tétel megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 148.536 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Tarifa-bizottság és vasuti tisztképző tanfolyam 8000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Vasuti kormánybiztosok 6500 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Műszaki kiképzés elősegítésére és utazási ösztöndíjakra 4000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*: Bevétel 12.900 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

Digitized by Google

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést folytatólag újból megnyitom.

Molnár Antal jegyző *(olvassa):* Állampítészeti hivatalok. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 2. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 2. czím. Kiadás: személyi járandóságok 640.220 forint.

Elnök: Észrevétel nem lévén, elfogadtatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa):* Dologi kiadások 150.750 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa):* Bevétel 260.687 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa):* Közutak. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 3. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 3. czím. Kiadás. Állami közutak fentartása 3,175.300 forint.

Pulszky Ágost előadó: T. ház! A kereskedelemügyi miniszter felhatalmazást kér arra, hogy az állami közutak fentartására szánt hitelnél esetleg elérhető megtakaríthatásokat átruházás útján a törvényhatósági utakra fordíthassa.

A pénzügyi bizottság elfogadásra ajánlja ennek megszavazását. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tétel ellen kifogás nincs, az megszavaztatik és az átruházási jog az előadó által kért mérvben elfogadtatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa):* Az 1890: I. törvényczik 23. §-a alapján létesítendő állami alapra, a törvényhatóságoknak közútjaik és hidjaik fentartására és az e czímeken elvállalt kötelezettségek teljesítésére 500.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa):* Törzskönyvek, távolsági térképek és közúti térkép elkészitésére 20.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa):* Bevétel 153.407 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa):* Ipari, kereskedelmi és külkereskedelmi czélok. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 4. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 4. czím. Kiadás. Ipari és kereskedelmi oktatás előmozdítására 486.286 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa):* Az ipar és kereskedelem fejlesztésére 310.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa):* Külkereskedelmi czélokra 150.000 forint.

Elnök: Észrevétel nem lévén, elfogadtatik.

Pulszky Ágost előadó: T. ház! Itt is, az eddigi gyakorlathoz képest, az ipari és kereskedelmi, valamint a külkereskedelmi czélokra előirányzott összegekre nézve az a miniszter úr kérése, hogy az átruházási jog megadassék és hogy az ezen két rovat alatt előirányzott összegeknél elérhető megtakarításokat, illetve a fel nem használt összegeket az ipari és kereskedelmi alap javára lehessen utalványozni. A pénzügyi bizottság elfogadásra ajánlja. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Méltóztatik az átruházási jogot a pénzügyi bizottság által ajánlott módon elfogadni? *(Elfogadjuk!)* Elfogadtatott.

Molnár Antal jegyző *(olvassa):* Kereskedelmi és ipari ösztöndíjakra 3132 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa):* Bevétel 86.366 forint.

Elnök: Méltóztatnak megszavazni? *(Megszavazzuk!)* Megszavaztatott.

Molnár Antal jegyző *(olvassa):* Posta, távirda és távbeszélő. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 5. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 5. czím. Kiadás. Személyi járandóságok 7,225.600 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa):* Dologi kiadások 6,572.000 forint.

Lázár Árpád jegyző: Lukáts Gyula!

Lukáts Gyula: T. Ház! *(Halljuk!)* Bármennyire kivánatos volna is, a posta dolgával nem foglalkozom. Évek hosszú során át beszéltem erről, iparkodtam kimutatni azt, hogy a mi postánk lassú, drága és megbizhatatlan. *(Zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)* Csakhogy ennek orvoslását hiába sürgette az ember, ezután is hiába tenném. Csak egyet akarok megjegyezni, egyet ismételni eddigi felszólalásaimból és ez az, hogy ne tekintsék ezt a postát nyereséges vállalatnak; ez egy kulturintézet, annak a fejlesztésére kell gondolni, nem pedig arra, hogy abból minél nagyobb hasznot facsarhasson ki az állam.

De most ezzel a kérdéssel nem foglalkozom, hanem más irányban próbálom meg a falra borsót hányni: ez a távbeszélő kérdése. Csodálatos, t. ház, hogy Európa fővárosai közül Budapest az elsők között volt, a mely a telefon intézményét meghonosította és mégis, míg az más városokban, mint különösen Bécsben és Berlinben rohamos hódításokat tesz, addig nálunk stagnál. Maga az összeköttetés is rossz, nem tudom, a készülék ósdi-e, vagy mi az oka? Nem vagyok technikus, nem értek hozzá, de tény az, hogy rossz. Ha a szomszéddal akar az ember diskurálni Budapesten, nem értik meg egymást, ha Budapest, Bécs, vagy Arad budapesti vonalon beszélnek, hol igen távol esnek

Digitized by Google

egymástól, igen jól lehet érteni, Pesten azonban sohasem. Maga a szolgálat is hibás, az is reformra szorúl. Végre a harmadik, s erre fektetem a súlyt, kijelentve, hogy ezt egy-két nagykereskedő információja és kérése folytán teszem, . . . *(Zaj. Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Elnök: Csendet kérek!

Lukáts Gyula: . . . hogy ha valaki nálunk be akarja vezetni a telefont, annak hónapokig kell várni, míg ez megtörténik. Ennek oka az, hogy az állam bérbe adta a telefon-vállalatot, s a kötelezettségben benn vann, hogyha a telefon előfizetőinek száma 2000-re szaporodik, — nem tudom, igaz e, — akkor a bérleti összeget tetemesen lejebb kell szállítani, s az a vállalat üzleti szempontból tart attól, hogy ez a 2000 előfizető eléretik, mikor a bérösszeget lejebb kell szállítani. De tény az, hogy ezen irányban orvosolni való van, mert ha egy kereskedő, vagy iroda a telefon bevezetéséért folyamodik, hónapokig kell arra várnia. Én kérdem a t. miniszter urat, van-e módjában, s akar-e ez iránt orvoslással élni? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Lázár Árpád jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: A t. ház szives engedelmét kérem, ha röviden foglalkozni szándékozom egy kissé a postaügygyel, mely eléggé fontos arra, hogy egy évben egyszer kerülve tárgyalás alá, szóvá tétessék. Nem terjeszkedem ki egyes hibákra, melyekről magamnak is volna jó csémó tapasztalatom, különösen a vidéki és pedig a nagyobb empóriumbeli postáknál. Örömmel konstatálom, hogy a postaügy karöltve a forgalom fejlődésével csakugyan örvendetesen fejlődik, különösen annyiban, hogy — a mire Lukáts Gyula t. barátom is czélzott — nemcsak saját magát fedezi, de az államnak tetemes jövedelmet is hajt. Előttem szóló t. képviselőtársam helyesen jegyezte meg, hogy a posta első sorban kulturintézmény, és helytelen politika volna az, mely kizárólag csak a hasznosítás szempontjából fogná fel a posta érdekét, hogy tudniillik az önköltség fedezésén kivül a közönségtől minél többet préseljen ki. A postaszállítás mínálunk — eltekintve a levelektől — különösen a csomagszállítás, a mennyire én ismerem az ügyet — a külföldi postákhoz képest elég drága. Ennek daczára a posta mégis fejlődött s különösen a postatakarékpénztárak intézményével a szolgálat oly nagy arányban növekedett, hogy én sokszor csodálom, hogyan képesek azok a szegény postatisztek megfelelni teendőjüknek, a mint hallunk is elég panaszt, hogy túl vannak halmozva a munkával, kivált az év bizonyos szakában, karácsony és újév táján. A postatakarékpénztárak nagyobb helyeken csakugyan akkora forgalmat mutatnak fel, hogy a szolgálat ezen ágának ily fejlődéséről pár év előtt fogalmunk is alig volt. Az a postahivatalnok, ki jól, lelkiismeretesen, pontosan teljesíti a maga szolgálatát, valóban nagyon méltó arra az aránylag úgy sem nagy díjazásra, a melyet kap. Én azt óhajtom, hogy az az igen tetemes jövedelem, melyet a posta hoz, ne az általános állami jövedelmek közé, a nagy zsákba helyeztessék, hanem fordíttassék egyrészt a postatisztek illetékeinek javítására másrészt magának az intézménynek fejlesztésére. Így a nagyobb vidéki empóriumokban, hol a postának saját háza nincs, hanem kényelmetlen bérházban, néha több helyen is elszórva van elhelyezve, igyekezzék alkalmas postaházat építeni, mint a hogy erre nézve már például Pozsonyban lépések is történtek. Ott is több helyen van elhelyezve a posta; pedig a forgalom óriási és a város postaigazgatósági székhely is. Ezeket az építkezéseket a posta jövedelméből lehetne fedezni.

A fővárosban a csomagszállítást úgy kezeltetik, hogy a csomagokat kocsikon a házhoz hordják. Ezt is ki kellene terjeszteni a vidéki nagyobb empóriumokra is. Némely helyen például, úgy hallom Győrött, már történt erre nézve kezdeményezés. De meg kellene ezt tenni Pozsonyban is, a mely Nyugat-Magyarországnak népesség és kultura szempontjából legnevezetesebb helye, s a hol mindenkinek magának kell elküldenie csomagjáért abba a szük postahelyiségbe. Miért ne tehetnék ezt meg Debreczenben, Temesvárott, Kassán is? Hiszen a posta olyan intézmény, a mely az államnak gazdag jövedelmet hajt?

A kereskedő osztályban, a mely a csomagszállításnál legjobban van érdekelve, általános a panasz, hogy a csomagszállítás drága. Hogy a tarifát le lehet-e most szállítani, arról nem szólhatok; erre nézve előtanúlmány nincs. Hanem el lehetne legalább törülni azt a hatkrajczáros adót, melyet a szállítólevélre vetettek, és épen úgy mint a pénzesutalványt, a szállítólevelet is csak egy fél krajczárjával árúlni. Ez jelentékeny könnyítés volna, és növelné a forgalmat; ezen a réven azután pótolhatnák az esetleges beállható momentán hiányt. A posta és távirda olyan intézmény, melyeknél díjleszállítás által beállható kevesebb jövedelmét mindig kétszeresen, háromszorosan behozza az intézménynek nagyobb mérvü igénybevétele. Méltóztassék csak emlékezni, mikor a levélportó distancziák szerint öt, tiz, tizenöt krajczár volt. Mikor aztán leszállítottak öt krajczárra, sokkal nagyobb lett a jövedelem, mert azóta a közönség sokkal többet levelez. Meggyőződésem szerint ugyanígy lenne, ha ez a boszantó dolog, a hatkrajczáros szállítólevél, elmaradna. Ajánlom tehát a t. miniszter úr figyelmébe ezt a körülményt, mert meg vagyok győződve, hogy a közönség

Digitized by Google

terheit megkönnyítjük, a forgalom növekedésével, — a mint már említettem, — helyre fog állani az a különbség, a melyet esetleg a hatkrajczáros megadóztatás elmaradása okozhat. A postaforgalom tekintetében még egy körülményt vagyok bátor a t. miniszter úr figyelmébe ajánlani. És itt a hármas szövetségre kell gondolnunk. Németországra, a hármas szövetség egyik tagjára nézve ugyanaz a levéldíjszabás áll fenn, mint nálunk. Berlinnel vagy Hamburggal ugyanoly levélpostadíjak mellett érintkezhetünk, mint itthon. Nincs meg azonban a kölcsönösség a hármas szövetség harmadik tényezőjével, Olaszországgal szemben, Pedig ez irányban a forgalom napról-napra növekedik, a mióta a filloxera a mi szőlőinket elpusztította, nagy mértékben hozzák be hozzánk az olasz bort, a minek különben nem vagyok ellensége, mert inkább igyunk olasz bort, mint az egészségre káros műbort; de ott van a déligyümölcs is, a melynek behozatala az olcsóbb tarifa mellett óriási arányokat öltött. Catania, Messina és később Malaga küldeményei nagy mennyiséget tesznek ki, és a közönség ezt fel is használja, mert olcsóbb áron jut a déligyümölcshöz, narancshoz és czitromhoz mint az azelőtt nálunk árult rossz almához. Ennek következtében a korrespondenczia a két állam között szintén jelentékeny. Ma már a behozatal részint a vasúthálózat, részint pedig a Fiume-Ancona vagy a Fiume-Velencze közötti hajózásnak és vasuti jegygyel való kombinálásoknak következtében a forgalom óriási nagyra növekedett. De ott van Róma, a mely a katboliczizmus fejének székhelye; százan meg százan zarándokolnak oda évenkint tanúlmányozni az ottani kulturális intézményeket és muzeumokat, a mely által műveltségük is magasabb fokra emeltetik és fogékonyságot nyernek a szép művészetek iránt, a kulturának egy magasabb fokával érintkeznek, a mire itthon alkalmuk nem volt. Az odazarándoklók leveleznek, korrespondenciában állnak az itthon maradottakkal, a mi a forgalmat szintén emeli. Nem is szólok Fiuméról s a déli vidékről, mely közelebb fekszik Olaszországhoz s kulturailag és rokonságilag is összeköttetésben van vele, hogy ezeknek mennyi az érintkezésük kereskedelmüknél és az utóbb említett körülménynél fogva. Úgy vagyok értesülve, a mennyiben e kérdést előre tanúlmányoztam, hogy a hármas szövetség ezen másik tagja tudniillik Olaszország részéről nem okozna nehézséget, hogy ugyanazon árak mellett közlekedhessünk vele, mint a másikkal, és hogy Olaszországgal ezt csak kezdeményezni kellene.

Ha ez a velünk politikailag barátságos viszonyban levő egyik birodalomra ki van terjesztve, miért ne volna kiterjeszthető a másik, szintúgy barátságos viszonyban levő birodalomra is, melylyel kereskedelmi és postai összeköttetésünk is tetemesen felszaporodott?

Nem tudom, mikor jár le az Oroszországgal kötött posta-szerződésünk, hanem azt óhajtanám, hogy a magyar kormány mint kezdeményező — a mire bátorkodtam felhívni, — lépne fel. Mert én azt hiszem, hogy a kezdeményezés itt barátságosan fog fogadtatni és így a czélt elérhetnők; sőt nem hiszem, hogy Ausztria is ellenére lenne annak, miután Ausztriának, különösen Bécsnek összeköttetése Olaszországgal, Trieszten át főleg Dél-Tirolnak szintúgy felszaporodott, mint a hogyan felszaporodott az utolsó időben a mienk. Egyébiránt azt hiszem, Ausztriától függetlenül is intézkedhetünk, s Magyarország Olaszországgal önállólag is köthet postaszerződést; e tekintetben a közttünk fennálló közös viszony sem szolgálhat gátúl. Nagyon kérném tehát a t. miniszter urat, tenné tanúlmány tárgyává ezen kérdést s tenné meg a kezdeményező lépést az olasz postabérek leszállítására úgy, a mint az Németországgal már életbeléptetve van. *(Helyeslés)*.

Miután ezeket előadtam, még csak egy kérdést óhajtok a t. miniszter úrhoz intézni. A hirlapokból olvastam, nem tudom mennyire alapos, de a mennyiben pozitiv dátumok foglaltatnak a közleményekben, talán mégis van a dologban valami, hogy a t. miniszter úr 1896. július hatodikán olynemű rendeletet adott ki, mely szerint utasíttattak volna az összes magyarországi postahivatalok, hogy Bécsbe... *(Zaj a jobboldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Gyakrabban hallok innen hangokat, mint a képviselő úr előadását.

Thaly Kálmán: Pedig elég hangosan beszélek.

Elnök: Épen azért szólottam.

Thaly Kálmán: Mondom, a t. miniszter úr a magyar postahivatalokhoz olyan rendeletet intézett volna, a melynek értelmében Bécsbe, bizonyosan Ausztria többi helyeire is, de különösen Bécsbe, a melylyel igen nagy a forgalmunk, csak német nyelven irott postautalványokat fogadhatnak el. Nem tudom, úgy van-e; de a mennyiben való volna, én ebben a magyar postaintézmény germanizálását látnám, s azért nagyon szeretném, ha e tekintetben megnyugtató választ kapnék, hogy nem való, mert eddigelé a magyar posta a nemzetiségi vidékeken még inkább a magyar nyelv terjesztésének használt a maga derék tisztviselői által; nem óhajtanám tehát, hogy a germanizáczió apostolává tétetnék; mert ha mi Ausztriával dualizmusban vagyunk is, nem hiszem, hogy a bécsi postafőnök oly rendeletet intézne a maga tisztviselőihez, hogy viszont Magyarországba csak magyarúl irott postautalványokat fogadhatnak el. Már pedig, ha

Digitized by Google

paritás áll fenn közöttünk, neki is kötelessége volna hasonló rendeletet kiadni.

Nem akarom tehát hinni, hogy a miniszter úr ily rendeletet adott volna ki, s erre nézve világos czáfolatot és megnyugtatást kérek, mert ha tény volna, kénytelen volnék magamnak fentartani, hogy ennek orvoslását bármily alakban a ház elé hozzam és sürgessem.

Ezeket óhajtottam a fenforgó tételeknél elmondani. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)*

Lázár Árpád jegyző: Visontai Soma!

Visontai Soma: T. ház! csak röviden kívánok ezen tételhez hozzászólni. Magam is csatlakozom azon felszólaláshoz, melyet Lukáts Gyula t. képviselőtársam a telefonszolgálat tekintetében tett, mert csakugyan itt a fővárosban a szolgálat nagyon sok kívánni valót hagy fenn. Én is óhajtandónak tartanám, hogy a kereskedelmi miniszter úr érvényesítse ezen jogokat, a melyeket neki e tekintetben a fennálló szerződés bizonyosan ad, s hogy a telefondíjakat leszállítsa; mert tudvalevő dolog az, t. ház, hogy a budapesti telefon egyike a legdrágábbaknak, illetőleg itt a fővárosban fizettetnek talán a legnagyobb előfizetési díjat egész Európában. Másrészt felhívom a t. kereskedelemügyi kormány szives figyelmét arra is, hogy ma már egyes vidéki városok az iránt folyamodnak a t. kereskedelemügyi kormányhoz, hogy támogatná azon törekvésüket, hogy ők is létesíthessenek a saját területükön ilyen telefonhálózatot. Ennek nemcsak az a czélja, hogy magukban azokban a városokban a kereskedelmi és a gazdasági élet ilyen telefon-hálózat létesítése által előmozdíttassék, hanem meg van az a mód is adva a t. kereskedelemügyi kormány számára, hogy annál biztosabban és könnyebben létesíthessen azután hálózatot a főváros és a vidék között. Így nagyon sajnálatos dolog az, hogy míg például az Alföld legnagyobb városai és a főváros között már létesítve van ilyen országos, hogy úgy mondjam országközi hálózat, ezzel szemben a Felvidék még teljesen nélkülözi a telefon-hálózat ezen jótéteményét; így például látjuk, hogy az egész felső vonal, mint például Miskolcz, Eger, Kassa, Eperjes, melyek szintén kínálkoznak arra, hogy a fővárossal összeköttetésük legyen, ma is nélkülözik ezt a hálózatot. Úgy látszik továbbá, a t. kereskedelemügyi kormány, daczára annak, hogy ha megvan az előfizetőknek bizonyos száma, létesít a vidéki városokban telefont, mégis s kellő támogatásban nem részesülnek egyes vidéki városok. Bátor vagyok felhívni a t. miniszter úr figyelmét arra, hogy például Gyöngyös város is, jóllehet már ezelőtt három évvel folyamodott telefonért és kimutatta hogy a kellő előfizetők megvannak, ezen törekvést a hatóság is támogatja, az illetők még csak választ sem kaptak. Erre is felhívom a t. miniszter úr figyelmét. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Miután senki más nem kíván a tételhez szólni, a vitát bezárom.

B. Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter: T. képviselőház! Egy pár igen jelentőségteljes kérdés intéztetett úgy a posta-, valamint a telefonra nézve hozzám, a mire kötelességemnek tartom a a szükséges felvilágosításokat megadni. Mindenekelőtt Lukáts Gyula képviselő úr a telefonra terjeszkedett ki és előadta felszólalásában, hogy a telefonra nézve igen sok panasz létezik és különösen az utóbbi időben arra nézve is kiterjed a panasz, hogy azok, a kik be akarják magukat kapcsoltatni, hónapokig várnak, míg azt elérhetik.

Ezen panaszra vonatkozólag, t. ház, a melyet a maga részéről Visontai Soma t. képviselőtársam is osztott, bátor vagyok kijelenteni, hogy magamnak is tudomásom van róla, hogy a telefonra nézve sok panasz létezik. A mennyiben hatáskörömben áll és a mennyiben azon szerződésnél fogva jogaim engedik, a melynek alapján a telefon 1887-ben bérbeadatott, én mindent megteszek, hogy ezen panaszok enyhüljenek, és hogy a vállalat iparkodjék megfelelni a nagyközönség követelményeinek. Azonban nem tagadhatom el, hogy a panaszok nagy része onnan származik, hogy már maga a budapesti telefonhálózatnak egész szervezete nem olyan, a mely az újabbkori igényeknek megfelelne és azért itt tetemes módosításokat kellene eszközölni. Kénytelen vagyok azonban kijelenteni, hogy azon szerződés, a melynek alapján a telefon-vállalat a telefon-hálózatot bérben birja, bizony nem sok eszközt nyujt arra nézve, hogy bizonyos újítások teljesítésére is kényszeríthessük. Azonban ezen kérdés jelenleg tárgyalás alatt van több irányban, különösen a telefon-vállalattal magával is, aziránt, hogy a mennyiben talán a szerződés ma nem nyújtana kellő eszközöket a kormánynak e szükséges változtatások keresztülvitelére, talán barátságos egyezség útján lehetne azt elérni. *(Helyeslés.)*

A mi a másik kérdést illeti, melyet Thaly Kálmán t. képviselőtársam felhozott, hogy tudniillik oda iparkodjunk és törekedjünk, hogy a mennyire csak lehet, a posta- és távirdáknak feleslege arra fordíttassék, hogy maga az intézmény tovább fejlesztessék, és e czélból a nagyobb központokban a postának saját háza is legyen, ezt én nagyon helyesnek tartom és tökéletesen egyetértek az ő felfogásával. E téren folytonos és tagadhatatlan a haladás, melyet az ország — különösen annak nagyobb czentrumai — felmutatnak. A fejlesztés persze nem megy egyszerre, hanem egy bizonyos sorrendet betartva igenis oda fogunk törekedni, hogy a postának

Digitized by Google

saját épületei, házai legyenek, és pedig oly módon, hogy azok ne csak a hivatal szempontjából, hanem a közönség szempontjából is czélszerűen be legyenek rendezve.

Iparkodom terjeszteni azt is, hogy minél több helyen a szállítás magához a házhoz történjék, és e tekintetben is a publikum igényei kielégíttessenek. És ha a t. képviselő úr felemlítette, hogy Győrött, már így van, bátor vagyok hozzá tenni, hogy nemcsak Győrött, hanem más vidéki városokban is, így például Kolozsvárott is így van, s e tekintetben is folytonosan terjesztjük ezt, s Pozsony is lehető rövid idő alatt bizonynyal sorra fog kerülni.

A mi már most azt a kérést illeti, hogy Olaszországgal hozzunk egy olyan postaegyezményt létre, mint a milyen Németországgal van, — én nem tagadhatom, hogy azon relácziók, a melyek kereskedelmi szempontból fenforognak és a melyek az utóbbi időkben sűrűekké váltak, czélszerűvé és kivánatossá teszik, hogy a postai közlekedés megkönnyíttessék. Azonban az ilyen dolgot csak nemzetközi szerződés útján lehet elérni, és e tekintetben mindenesetre meg kellene az előzetes lépéseket tenni arra nézve, hogy meg tudjuk, vajjon Olaszország hajlandó volna-e egy ilyen postai egyezmény megkötésére, és mindenesetre tájékozást kell szerezni minden irányban. A magam részéről semmi esetre sem lennék útjában annak, hogy egy ilyen értelmű egyezmény létesüljön.

Ezekben kivántam a fölvetett kérdésekre válaszolni, különben kérem a t. házat, hogy a tételt elfogadni méltóztassék.

Elnök: Miután a tételhez nem kiván senki szólani, kimondom, hogy az elfogadtatott.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Bevétel. 18,900.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

T. ház! Tekintettel arra, hogy a bejelentett interpellácziók közül különösen az egyik olyan, a melyre kivánatos, hogy a szakminiszter úr még ma adja meg a választ, azt hiszem, hogy a tárgyalást itt félbeszakíthatjuk és az interpellácziókra térhetünk át. És most bátorkodom a holnapi napirendet megállapítani. Egyszersmind tekintettel arra, hogy még számosan vannak fölírva és tekintettel arra, hogy a belügyminiszter úr bejelentette, miszerint a holnapi napon két interpelláczióra, úgy mint Sima Ferencz úrnak a miniszterelnök, belügyminiszter és igazságügyminiszter urakhoz, Vadnay Andor csongrádmegyei főispán véget nem érő hatalmaskodásai és visszaélései miatt és ugyancsak Sima Ferencz úrnak a belügyminiszter urakhoz Vadnay Andor, Csongrádmegye főispánjának újabb atroczitásai ügyében *(Derültség.)* intézett interpelláczióra holnap szándékozik megadni a választ, azt hiszem, hogy elegendő lesz, ha a holnapi ülés napirendjére a kereskedelmi tárcza folytatólagos tárgyalását tűzöm ki.

Kérem már most az interpellácziókra áttérni.

Molnár Antal jegyző: Sturmán György!

Sturmán György: T. ház! Most, midőn az egész czivilizált világ aggódó figyelemmel kíséri az Indiában dühöngő keleti pestis terjedését; most, midőn a »Magyarország« czímű napilap mai számában az a hír van, hogy az újpesti juttagyár részére az inficziált vidékről tetemes rakomány érkezett, ez a hír bizonyára országos megdöbbenést kelt. Ha ez a hír igaz, úgy nagyon alkalmas arra, hogy a belügyi vezetésbe vetett bizalom úgy az országban, mint a külföldön is megingattassék még akkor is, ha ennek esetleg semmi súlyosabb következménye nem lesz.

De kiszámíthatatlan és beláthatatlan anyagi és erkölcsi kár háramolhatnék az országra abból, ha Európában, épen Magyarországon ütné fel ezen félelmetes ragály a fejét, azon országban, mely úgyszólván elenyésző forgalmat mutathat fel Indiával a többi európai államokhoz viszonyítva. Azt hiszem, hogyha ez bekövetkeznék, akkor pellengérre lenne állítva egész közigazgatásunk, szégyenkezve kellene Európa pirongatásait tűrnünk és azt hiszem méltán lenne nevezhető a magyar belkormányzat ázsiainak.

Ezért és azért is, hogy az ország közönségének megnyugtatást szerezzek, szükségesnek láttam, hogy illetékes helyen keressek alapos információt és azért vagyok bátor a következő interpellácziót intézni az igen tisztelt belügyminiszter úrhoz *(olvassa)*:

»Interpellácziő a magyar királyi belügyminiszter úrhoz.

Van-e tudomása a belügyminiszter úrnak arról, hogy az újpesti juttagyárba a pestises vidékekről nagyobb szállítmány érkezett?

1. Ha van, hogy tudja megokolni, hogy e szállítmány nem lett quarantainba téve, már midőn a tengeri kikötőbe érkezett?

2. Szándékozik-e az újpesti juttagyárat rögtön a legszigorúbb quarantaine alá venni?

3. Ha nem szándékozik, magára vállalja-e a felelősséget az esetleges következésekért?«

Elnök: A belügyminiszter úr azonnal kíván az interpellácziókra válaszolni.

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! Leszek bátor a hozzám intézett interpelláczióra válaszomat azonnal megadni, annyival is inkább, mert épen azon — nem mondhatok mást — nagyon lelketlen és elítélendő hirlapi czikkek folytán, melyek e tárgyban tegnap s ma napvilágot láttak, amúgy is szükségesnek láttam, hogy a közönség megnyugtatására, ma a ház-

Digitized by Google

ban felszólaljak. *(Helyeslés.)* Ha interpelláczió be nem adatik, tettem volna ezt a kereskedelmi tárcza költségvetésének vagy a hajózásra, vagy más hasonló tételre vonatkozó részénél; de minthogy bejövetelemkor tudomásomra jutott, hogy mára ez iránt interpelláczió van bejelentve, fentartottam magamnak az alkalmat, hogy az ülés végén arra azonnal feleljek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Teljesen alaptalan, t. ház, hogy inficiált területről hozatott be valami. Nekem is tudomásomra jutott még a múlt, január hó utolsó felében, hogy Ujpest egyik gyárába Fiumén át Kalkuttából gyapot- és jutta-szállítmány érkezett. Midőn erről meggyőződtem, legelső teendőm természetesen az volt, hogy még január 27-én hivatalos úton a fiumei magyar tengerészeti hatósághoz fordúltam felvilágosításért.

Abban a helyzetben vagyok, hogy a tengerészeti hatóság sürgönyét itt szó szerint felolvashatom, előre bocsátván, hogy a hozzám érkezett hír szerint az a szállítmány két hajón jött volna a Daphne és a Strathesk hajón. A tengerészeti hatóság válasza a következő *(olvassa)*:

»Daphne gőzös ide egyáltalában nem érkezett. Strathesk angol gőzös Kalkuttából tiszta egészségügyi okmánynyal, csak onnan származó nyers jutta- és nyers gyapot-rakománynyal Bombay érintése nélkül, Port-Said kikötő érintésével, ez utóbbi kikötő révhivatal tiszta egészségügyi okmányával ellátva, január hó 3-án ide érkezett. Tiszta egészségügyi okmányai alapján és elindulási kikötőjének kedvező egészségügyi viszonyaira való tekintettel, nevezett gőzös szigorú orvosi vizsgálat után szabad forgalomhoz bocsáttatott és rakományának partraszállítására az engedély megadatott. Rakományának legnagyobb része 7.150 csomag Ujpestre, 5.500 csomag Floridsdorfra, 1.250 csomag Lajtha-Ujfalura szállíttatott, a többi 250 csomag pedig Fiuméban maradt.«

T. ház! Ez a tényállás. De nemcsak Fiuméba, Triesztbe, a földközi tenger majdnem minden kikötőjébe, Európa igen sok államába érkezett abban az időben igen sok hajó Kalkuttából vagy Azsiának más egészséges és akkor még gyanúval sem érinthető kikötőiből. A leglelkiismeretlenebb tehát ez a közlés. Nem kívánom ezuttal kutatni e hirlapi közleményeknek motivumait, a melyeknek egyike nem is azt mondja, hogy gyanú, hanem azt, hogy »Indiai pestis Budapesten«.

Polónyi Géza: Melyik lap?

Perczel Dezső belügyminiszter: Az »Ujpesti Közlöny« ritkított betűkkel a vezérczikk helyén közli, hogy: »Indiai pestis Budapesten.« Azt hiszem, hogy ennek kell valami okának lenni, mert a ki a közegészség érdekeit szívén hordja, ilyenre nem képes.

Polónyi Géza: Börze-manöver!

Perczel Dezső belügyminiszter: Az ilyen lelkiismeretlen eljárás a legteljesebb mértékben elítélendő. *(Úgy van!)* Méltóztattak látni ebből a sürgönyből, hogy nem csak Ujpestre érkezett ily küldemény, hanem Floridsdorfba is és ott senkinek sem jutott eszébe, hogy ez a legkevésbbé is veszélyeztetné a közegészségügyet. Január 23-tól január 25-ig szállíttatott be a szállítmány Ujpestre. Azóta, de korábban is a gőzhajó, a mely Port-Saidban is, Fiuméban is a legszigorúbb orvosi vizsgálat alá vétetett, nemcsak, hogy a legkevésbbé sem volt gyanus, de a legszigorúbb közegészségügyi követelményeknek megfelelt, az egész személyzet a legkifogástalanabb egészségnek örvendett, a munkások is, a kik Fiuméban a kirakással voltak elfoglalva, valamint az újpestiek is. Sehol Ujpesten ma egy embernek sincsen a legkevesebb oka attól tartani, hogy ő pestis-ragályban szenved.

Ezt tehát siettem az interpelláczióra a t. háznak tudomására hozni; reméllem, hogy ebben úgy az interpelláló képviselő úr, mint az országnak nagy közvéleménye, teljes megnyugvást fog találni.

Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Általános helyeslés.)*

Sturmán György: T. ház! Mivel az igen tisztelt belügyminiszter úr interpelláczióm adott válasza valóban olyan, hogy az a felzaklatott kedélyeket megnyugtatja, a magam részéről a miniszter úr válaszát tudomásúl veszem. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik a háznak a miniszter úr válaszát tudomásúl venni? *(Igen!)* Tudomásúl vétetik.

Következik Kubik képviselő úr interpelláczió.

Kubik Béla: T. ház! Az 1895 : XXXIII. törvényczikket részemről igen helyes törvénynek ismerem. De már vidéken laktam alkalmával egyes körülményeket láttam felmerülni, a melyek az e törvénytől való mesterséges elidegenítés benyomását tették rám.

Őszintén megvallva, nem tudtam magamnak ezt megmagyarázni, különösen nem azt, hogy a saját kis birtokomról is többen voltak elcsukva épen e törvényből kifolyólag.

Most legutóbb, e hó 7-én, volt alkalmam egy bejelentést eszközölni a budapesti VIII—IX. kerületi anyakönyvi hivatalnál. Engedje meg a t. ház, hogy röviden elmondjam az esetet.

Bementem oda, bemutatván magamat mint törvényhozó. *(Derültség jobbfelől.)* Elutasítottak bejelentésemmel, mert nem volt házassági bizo-

Digitized by Google

nyítványom. Mivel már e törvénynek magának olyan irodalma van, hallottam legalább, hogy már maguk a szakértők sem ismerik ki magukat teljesen; én meghunyászkodva, mint a ki e dologgal nem foglalkozott — ugyanakkor törvényhozó különben sem voltam, — elismertem az illető anyakönyvvezető úrnak fölényét és elmentem beszerzendő a megfelelő adatokat. Megérkezvén, másodszor ismét azon az alapon nem akarták bejelentésemet tudomásúl venni, mivel a szülésznő még nem jelentette be az esetet. Nagyon természetesen az úton az egyszerű józan észből következtetve kitaláltam azt, hogy az anyakönyvvezetőnek ehhez joga aligha lehet, és megszólítván őt, végre igen udvariasan hajlandó volt tőlem a bejelentést elfogadni. Midőn velem a dolgot elvégezte, egy polgár lépett be és egy bejelentést kivánt eszközölni. Vele már nagyon természetesen nem járt el oly udvariasan, mint velem, . . . *(Derültség.)*

Thaly Kálmán: No ez nem természetes!

Kubik Béla: ...hanem egyszerűen abveizolta és jóformán kikergette a hivatalból, hogy ő azt jobban tudja, hogy vajjon elfogadja-e azt a bejelentést.

Ezeknek előrebocsátásával, miután a törvényt elolvastam, és tényleg abban nem találtam semmi olyant, a mi kötelességévé tenné az anyakönyvvezetőnek ezen elutasítást, egyetlen egy szakaszt találtam, a 23-ikat, a mely azt mondja, hogy az anyakönyvvezető köteles a felek szóbeli vagy irásbeli bejelentésének helyességéről, ha abban kételkedni oka van, alkalmas módon meggyőződést szerezni, tehát a bejelentést elutasítani neki joga nincs, — ennek folytán egyszerűen a következő interpellácziót kivánom a belügyminiszter úrhoz intézni *(olvassa)*:

»Van-e tudomása a belügyminiszter úrnak arról, hogy a Budapest főváros VIII—IX kerület születési anyakönyvvezetője a bejelentő polgárokat azon indokkal, hogy a szülésznői bejelentés még meg nem történt, vagy mert házassági igazolvány fel nem mutatható, egyszerűen visszautasítja és a bejelentést el nem fogadja.

1. Ha van tudomása, szabályszerűnek tartja-e és mely miniszteri rendeleten alapszik?

2. Ha nincs tudomása, szándékozik-e intézkedni, hogy a jövőben hasonló visszaélések ne történjenek és az állampolgárok ezen zaklatástól megóvassanak?«

Elnök: A t. képviselő úr interpellácziójáta maga felolvasván, azt hiszem, eltekinthetünk attól, hogy az még egyszer felolvastassék.

Az interpelláczió ki fog adatni a belügyminiszter úrnak és ezzel, miután a jövő ülés ideje és napirendje meg van állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés d. u. 1 óra 30 perczkor végződik.)

Digitized by Google

46. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi február hó 11-én, csütörtökön,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felirat és kérvény bemutatása. — Belügyminiszter benyújt egy törvényjavaslatot az ország határvonaláról Besztercze-Naszód és Máramaros megyék, másrészt Bukovina szélén. — Költségvetés 1897-re, kereskedelemügyi tárcza. — Napirend. — Belügyminiszter felel Sima Ferencz két interpellációjára a csongrádmegyei főispán eljárása ügyében.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, Perczel Dezső, Erdély Sándor, b. Dániel Ernő, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Lehoczky Vilmos; a javaslatok mellett felszólalókat Molnár Antal, a javaslatok ellen felszólalókat Lázár Árpád jegyző úr fogja jegyezni.

Kérem, hallgassák meg a múlt ülés jegyzőkönyvét.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa a február hó 10-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* Senkinek sem lévén észrevétele, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom Heves vármegye közönségének feliratát, magyar görög katholikus püspökség létesítése iránt, és

a Brassóban lakó állami tisztviselőknek Schnell Károly képviselő által beadott kérvényét, Brassó város magasabb lakpénz-osztályba való sorolása iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Perczel Dezső!

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! Van szerencsém Magyarország és Ausztria között egyrészt Besztercze-Naszód és Máramaros vármegyék, másrészt Bukovina szélén elhúzódó határvonal megállapításáról szóló törvényjavaslatot (Irom. 101.) és indokolását a t. háznak bemutatni, kérvén, méltóztassék intézkedni, hogy a törvényjavaslat indokolásával kinyomassék, szétosztassék és előzetes tárgyalás végett a közigazgatási és igazságügyi bizottságokhoz utasíttassék.

Elnök: A beadott törvényjavaslat kinyomását és szétosztását a ház elrendeli és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett az igazságügyi bizottságokhoz utasítja.

Következik a kereskedelmi tárcza (Irom. 49.) költségvetésének tárgyalása.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa):* Magyar királyi postatakarékpénztár. Rendes kiadások. XVIII. fejezet, 6. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 6. czím. Kiadás. Személyi járandóságok: 256.206 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa):* Dologi kiadások 88.850 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Digitized by Google

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Üzleti kiadások. Az intézetnél és közvetítő hivatalnál alkalmazottak jutalékai és betétek után fizetendő kamatok 473.974 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: A postatakarékpénztári tanács költségei 2000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak 3900 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Tartalékalap növelésére 209.770 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Bevétel 1,034.700 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Tengeri hajózás. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 7. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 7. czím. Kiadás. Tengerészeti igazgatás. Személyi járandóságok 115.918 forint.

Lázár Árpád jegyző: Lukáts Gyula!

Lukáts Gyula: Kérem, én a szakoktatás kérdésénél kivánok szólani.

Elnök: Itt a személyi járandóságokról van szó. Itt nincs fölirva senki. Ezt tehát a ház elfogadja.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 200.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Szakoktatás. Személyi járandóságok 25.564 forint.

Lázár Árpád jegyző: Lukáts Gyula!

Lukáts Gyula: T. ház! Erről a kérdésről majd egy későbbi tételnél akarok beszélni, a mennyiben hozzá vonhatom a szabad hajózásra vonatkozó tételhez: most csak egy alázatos kérdést akarok intézni az igen tisztelt kereskedelmi miniszterhez. *(Halljuk!)*

A fiumei tengerészeti szakiskola, akadémia jelleggel bir. Körülbelül 40.000 forintnyi költségébe kerül a magyar kormánynak. A szó szigorú értelmében ide édesgetjük, csalogatjuk a magyar növendékeket, a mennyiben az intézettel összeköttetésben levő internátus 20 helyre szól és ezek közt 14 teljesen ingyenes hely van évi 400 forint stipendiummal; 4 fél hely 200 forintos stipendiummal és kettő van csak fizetéses hely. Ez nem Magyarországon, kizárólag magyar fiúk számára van alapítva, a mi kitűnik, vagy legalább következtethető abból, hogy a felvétel feltételei közé szigorúan fel van véve a magyar nyelv teljes birása. Az ezen stipendiumokkal oda édesgetett fiatal növendékek bevégzik a pályájukat mint kadétek, — és itt rámutatok egy veszélyre, a mely őket már kadétkorukban fenyegeti. Az igen tisztelt miniszter úr nagyon jól tudja, mily rohamosan hanyatlik a vitorlások száma, annyira, hogy a 15 év előtt még 160 vitorlás hajóból állott hajóparkunk már 44-re olvadt le, és ezek közül 1897-ben csak 19 élvezi az állam szubvenczióit, tehát 19 van csak 15 évnél fiatalabb és hozzátehetem azt, hogy miután hat vagy nyolcz év óta vitorlás hajó nem épült, lassankint teljesen elpusztúlnak a magyar vitorlások. Azt tudja az igen tisztelt miniszter úr is, hogy az akadémiából kikerült növendék tengerész-pályáját mint kadét csak vitorláson kezdheti meg, mert a tengerésztudományok gyakorlati részét gőzösön el nem sajátíthatja. Már most alig van vitorlás hajó; azon az egynehányon bizonyára a hajótulajdonosnak fiumei vagy környékbeli rokonait, cousinjait fogják alkalmazni. Milyen sors vár tehát ezekre a magyar fiúkra már mint kadétokra, a kiket államsegélylyel, stipendiummal édesgetünk oda és a kiknek a száma évről-évre növekszik. Például itt van a legutóbbi »Annuario Maritimo« kezemben; ha nézem a múlt esztendőben képesített tisztek számát, 11 közül csak kettő magyar, és valami 15—16 lehet a kiképzett hadnagyok száma, melyek között látok egyet Budapestről, a ki bizonyosan tiszta magyar; a másik Félfaluból való; a harmadik valami Ladányi Miklós Mosdósról. Majd később másik beszédemben rátérek arra, hogyan lehet ezekről gondoskodni; de most mégis bátor vagyok az igen tisztelt miniszter urat megkérdezni, vajjon számot vetett-e azzal, hogy ezekre a stipendiumokkal oda édesgetett, csalogatott magyar ifjakra minő jövő vár? Nem a levegőből beszélek, t. miniszter úr, mert én is ettem ezt a kenyeret. Tudom azt, hogy 1867 után tömegesen mentünk a magyar tengerészeti akadémiára; végeztük ott iskoláinkat, és a legnagyobb rész, a ki nagy vagyonnal nem rendelkezett, pályát tévesztve kényszerült távozni, 6—7, 8, 10 évi tengerészeti praxis után elmenekülni onnan. Hát nem fogják-e ezen stipendiumos növendékekkel, a kiknek száma évenként 18, a proletárok számát emelni, hacsak az igen tisztelt miniszter úr nem fog oly választ adni, a melyből konstatálhatom, hogy igenis, e fiúkra jövő vár? *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk!)*

B. Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter: T. ház! *(Halljuk!)* Miután direkt kérdés lett hozzám intézve, sietek arra a magam részéről a választ megadni. Igenis, mi arra törekszünk, hogy ezek az ifjak, a kik ott stipendiumokat élveznek, és a kik bizonyos tekintetben oda édesgettetnek, ott csakugyan pályát nyerjenek, és pedig olyat, a mely megfelel a czélnak, a melyre ott neveltettek. Tökéletesen igaza van t. képviselő úrnak abban, hogy ha tekintjük

Digitized by Google

azt, hogy vitorlás hajóink pusztuló félben vannak, és ha így attól lehet tartani, hogy a vitorlás hajók idővel egészen kipusztúlnak, nem lesz meg a kellő módja annak, hogy azok az akadémiában elhelyezett növendékek gyakorlati kiképzésben részesüljenek: oly veszedelem, mely imminens, a mely épen azért, mert imminens, már a kormány figyelmét is felköltötte s a kormány már ezzel a kérdéssel foglalkozott. Igenis, itt kötelessége lesz a kormánynak akczióba lépni, és pedig alternativ irányban: vagy a vitorlás hajók tulajdonosaival bérleti szerződést kötni, a melynél fogva ezek kötelesek legyenek az akadémiából kikerült növendékeket vitorlás hajóikon elhelyezni, vagy pedig, ha ez nem volna lehetséges, külön iskolahajókat kell az államnak építtetnie, a hol e növendékek gyakorlati kiképzésüket megnyerjék. Ezzel a kérdés, bármily irányban történik is az intézkedés, meg fog oldatni, s azt gondolom, hogy az az aggodalom is el lesz oszlatva, mintha az illető ifjak pályájukat tévesztették volna.

Ez volt az, a mit szükségesnek tartottam a t. képviselő úr kérdésére elmondani. *(Helyeslés.)*

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Gróf Batthyány Tivadar!

Gr. Batthyány Tivadar: Engedelmet kérek, én a tengeri szabad hajózásnál irattam fel magamat.

Elnök: Kérem a képviselő urakat, legyenek szívesek a jegyző uraknak pontosan megjelölni a tételeket, a hol fel akarnak szólalni, mert már többször tévedés fordúlt elő.

Gr. Batthyány Tivadar: Én már tegnap pontosan megmondtam!

Elnök: Ezt csak általánosságban mondom, de igen kérem, legyenek szívesek megtartani. *(Helyeslés.)* Ennélfogva senkisem kíván a tételhez szólni, ebben az esetben a tétel meg van szavazva.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások: 13.550 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Összesen: 285.765 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Magyar királyi államvasút. Rendes kiadások. XVIII. fejezet. 8. czím. Rendes bevételek. V. fejezet. 8. czím. Összes kiadás: 58,380.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Bevétel: 95,400.000 forint.

Lázár Árpád jegyző: Madarász Imre!

Madarász Imre: T. ház! Midőn az államvasutak tételénél igen röviden felszólalni bátorkodom, teszem ezt különösen két okból. Jelesen egyrészt azért, hogy kérdést intézzek az igen tisztelt kereskedelmi miniszter úrhoz, másrészt pedig azért, hogy adandó szavazatomat legalább pár szóval indokoljam.

A mi kérdésemet illeti, az igen egyszerű és igen természetes. Nevezetesen az, hogy vajjon az államvasutak bevételi összegében csakugyan benn vannak-e minden e czímben felvehető jövedelmek? Mert én keresve kerestem ugyan már a bevételi tételek közt egy bizonyos czímen valamely bizonyos összeget; de megvallom, hogy azt sem itt, sem ott, sem általában seholsem találtam meg. Hogy micsoda bevételi összeget kerestem, én röviden elmondom. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Találtam én, t. ház, nem ugyan úgy, és nem is egy levelet, mint az igen tisztelt miniszterelnök úr, hanem találtam igen is egészen más úton, más módon egy zónajegyet, találtam ezt oly formán, hogy a múlt évnek julius vagy augusztus hónapjában — tisztán nem emlékszem — a kisújszállási állomáson egy földmívelő ember adta át nekem. Ennek a zónajegynek egyik oldalán ezek vannak irva *(olvassa)*: »Magyar királyi államvasutak, szomszédos forgalom, III. osztály, 20 krajczár. Kisújszállás 993.686. szám«; a másik oldalán pedig, egy úgy látszik e czélra készített, valami bélyegző formával nyomva ezek vannak *(olvassa)*: »Alkotmány« néppárti napilap, egész évre tiz forint, egyes szám ára három krajczár, megrendelhető minden tőzsdében.« *(Élénk derültség.)* Nagyon különösnek tetszett nekem ez a zónajegy, t. ház, és épen ezért, mert ilyen különösnek tetszett, azt gondolom, nem méltóztatnak csodálkozni azon, hogy elfogadtam, eltettem, s most bemutatni bátorkodom.

Marjay Péter: A ház asztalára letenni! *(Derültség.)*

Madarász Imre: Ha úgy méltóztatnak kívánni, a ház asztalára is leteszem. És valóban nagyon különös is ez, t. ház, mert hiszen ez a zónajegy azt látszik mutatni és bizonyítani, mintha a kormány egy politikai párt lapjának minél szélesebb körben való terjesztésére vállalkozott volna, azt látszik bizonyítani, mintha épen a szabadelvű kormány egy politikai párt lapjának czégeréül vállalkozott volna. És minthogy általában az ilyen szolgálatokért, valamint általában a közszokás szerint minden hirdetésért bizonyos díjat szoktak adni, azért gondoltam, hogy keressem az e czímen bevehető összeget, de a mint mondottam, nem találtam meg.

T. ház! Hogy az »Alkotmány« czímű néppárti lapnak publikálása hogy juthatott épen a magyar államvasutak forgalmi jegyeire, én azt természetesen nem tudom és nem is tudhatom és távol is áll tőlem, hogy ezt a szokatlan, helytelen és példátlan eljárást akár a miniszterium ez vagy amaz tisztviselőjének, akár épen magá-

Digitized by Google

nak az igen tisztelt miniszter úrnak tulajdonítsam, de mégis felhoztam és kötelességemnek tartottam felhozni ezt a különös ügyet és kérdést intézni a t. miniszter úrhoz egyfelől azért, hogy ebben a különös ügyben is tisztán lássunk, más oldalról pedig azért, hogy maga az igen tisztelt miniszter úr is láthassa, észrevehesse, hogy milyen szabálytalanságok, milyen helytelenségek, visszaélések történnek a vasútnál az ő tudta és hire nélkül.

A mi pedig már most magát az államvasutakra vonatkozó költség-előirányzatot illeti, ezt én nem fogadom el. Azért nem, mert én őszintén megvallom, nem látom azokból tisztán és nem látom azok által biztosítottnak a kormány kereskedelmi politikájának helyes irányát. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mert az én szerény nézetem szerint, t ház, a mi kereskedelmi politikánknak vasúti politikánkkal olyan szoros összefüggésben kellene lennie, hogy mintegy az egyik a másikát feltételezze, egyik a másikát kiegészítse, úgy tudniillik, hogy mennél inkább szaporodnak, fejlődnek és tökéletesednek a mi vasútaink, annál jótékonyabb hatással legyenek azok kereskedelmi és közgazdasági viszonyainkra, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* vagyis, hogy annál nagyobb előnyben, annál nagyobb haszonban és szállítási kedvezményben részesülhessenek általában minden kereskedelmi czikkeink, de különösen mezei terményeink. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De én ezt, t. ház, a mostani vasúti és kereskedelmi politikával biztosítottnak egyáltalában nem látom, sőt hogyha elgondolom azt, hogy a magyar kormány a vám- és kereskedelmi szerződések feletti tárgyalások alkalmával — legalább hír szerint — azt is szóvá engedte tenni, csaknem alkuba bocsátkozott az osztrákokkal a felől, hogy jövőre nézve a magyar termények szállítási kedvezményben ne részesülhessenek, valamint másrészről, hogy az állami vállalatok versenykiirásánál a magyar ipar előnyben ne részesülhessen, bizony félek, hogy a mostani vasúti és kereskedelmi politikánkkal nem előbbre, hanem sokkal inkább visszafelé megyünk. Azért a tételt nem fogadom el. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Farbaky István!

Farbaky István: T. ház! Rövid felszólalásomnak az a czélja, hogy az igen tisztelt miniszter úr figyelmét a selmeczbánya-garamberzenczei vonalszakasz ügyére felhivjam. *(Halljuk!)* Ez a vonal a 70 es évek elején épült és építette azt a magyar államkincstár, mint keskenyvágányú vonalat. Később ez a vonal átment nemcsak kezelésébe, hanem átment egészen a magyar államvasutak tulajdonába is, és ez az oka annak, hogy abban az igazán, mondhatni, nagyjelentőségű műben, abban a jelentésben, a melyet az igen tisztelt miniszter úr a törvényhozás elé terjesztett, e vonal különlegesen nincsen fölemlítve, sem annak személyforgalma, sem árúforgalma, sem bevételei, sem kiadásai különlegesen nincsenek kimutatva és igy nagy sajnálatomra erre vonatkozólag kellő statisztikai adatok nem állnak rendelkezésemre, habár máskülönben is érdekes lett volna ennek ismerete, épen azért, mert ez a vonal egészen eltér szerkezetében az államvasutaknak többi részétől. Tehát már tudományos szempontból is kivánatos lett volna, hogy az erre vonatkozó különleges adatokat megismerjük.

Elismerem azonban, hogy ez a vonal, úgy, a mint van, igen nagy szolgálatokat teljesített eddigelé is, különösen az első időben a bányászoknak, Selmeczbánya városának, és általában véve az egész környéknek. Hiszen Selmeczbánya városa képezi ottan úgyszólván intellektuális czentrumát egy egész nagy vidéknek, és ha ezen czentrum össze van kötve vasúti hálózattal, abból az egész vidékre nézve minden tekintetben nagy előny háramlik. Az idők folyamán azonban az állapotok és körülmények megváltoztak. A mióta kiépült a garamberzencze-lévai vasút, továbbá a losoncz-balassagyarmat-ipolyságesztergomi vonal, azóta a forgalomnak és kereskedelemnek nagy része lassanként elterelődött és más irányt vett.

A forgalom olyan, mint az áradat, azt az utat követi, hol kevesebb ellenállásra talál, hol kevesebb akadályt kell legyőznie s igy természetes, hogy miután a Selmecz felé közlekedő vonal átrakodási költségekkel és az átrakodással járó mindenféle nehézségekkel van egybekapcsolva, másrészről tarifája is magasabb, mint az államvasutak más részén, az árúforgalom lassanként azt az utat fogja követni, hol kevesebb költséggel éri el rendeltetése helyét. E mellett ezen keskenyvágányú vonal összes felszerelése — talán két személyszállító kocsi kivételével — 1871—72-ből származik, egész konstrukciójában elavult, a lokomotivok pedig, melyeknek száma három, csaknem tökéletesen kihasznált állapotban vannak, úgy hogy maholnap azok pótlásáról okvetlenül gondoskodni kell. Nemrég történt, hogy a három lokomotiv közül kettő javítás alatt állott a műhelyben, a harmadikkal mentünk — magam is a vonaton voltam — s ez útközben megsérült, úgy hogy nem lehetett tovább folytatni az utat s nem lehetett egyebet tenni, mint Bélabánya állomásról telegraficze szánkókat rendelni, mert nem volt más szolgálatkész lokomotiv.

Ily körülmények közt a városnak érdekében áll, hogy ezen vonat jobban beleillesztessék

Digitized by Google

az egész helyzetbe és pedig oly módon, hogy a keskenyvágányú pálya normális pályával pótoltassék s a tarifa is épen olyan legyen, mint az államvasutak más részén. Én nem vagyok ellensége a keskenyvágányú pálya alkalmazásának, de csak ott, hol az nagy területen nagyobb hálózatot képezhet, mint például Bosznia-Herczegovinában, hol igazán mintaszerű a berendezés és a felszerelés és sem a személyszállításnál, sem a teherkocsik, sem a lokomotivok szolgálatában a keskeny- és a szélesvágányú vasút között különbséget észrevenni nem lehet. A hol azonban úgy, mint mi nálunk csak 23 kilométer hosszú pályáról van szó és ennek elavult felszereléséről, helyes és méltányos volna, a helyett, hogy új felszerelésről gondoskodnánk, miután különben is a síneket nehezebbekkel kellene felcserélni, mert azokon súlyosabb lokomotivok nem igen közlekedhetnek, hogy a pálya rekonstruáltassék és átépíttessék széles vágányú pályára. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A város e tekintetben megtette volt a kezdeményezést s azért fordult a t. miniszter úrhoz, kegyeskedjék utasítani az államvasutak igazgatóságát, hogy az előmunkálatokat ezen pályára nézve a város költségén megtegye. Én csak azért szólaltam fel, hogy figyelmébe ajánljam az igen tisztelt miniszter úrnak a város ezen kérelmét, különben a tételt elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Lázár Árpád jegyző: Kossuth Ferencz!

Kossuth Ferencz: T. ház! Minthogy a t. miniszter úr nem volt szíves tegnapi felszólalásában reflektálni a vasuti beruházásokat illetőleg, legyen szabad ezen igen fontos kérdésre ismét felhívni a t. miniszter úr figyelmét. *(Halljuk!)* Jelentésének 245-ik lapján ő maga írja a következőket:

»A vasuti beruházások czímén felveendő kölcsön szükséglete 1,600.000 forint«, illetőleg ez volna a tőkének kamatja. A kölcsön felvételét a következőleg indokolja a miniszter úr:

»Az államvasutakon a legközelebb jövőben szükséges új létesítmények, beszerzések és kiegészítések oly jelentékeny összeget igényelnek, hogy azok költségeit az államháztartás mérlegének rontása nélkül a jelen költségelőirányzatba fel nem vehettem.«

Így lévén a dolog, azt hiszem, a ház elvárhatja a miniszter úrtól, és felhívom arra, hogy tegye is meg, hogy e fontos kérdésre nézve felvilágosítást adjon; mert igaz ugyan, hogy a tőkeszerű befektetések nagyon tanácsosan eszközölhetők kölcsönfelvétel útján, de ha kölcsönnel akarjuk fedezni a rendes szükségleteket is, csak azért, hogy az államháztartás mérlege a rendes szükségletekre való összegek beállításával föl ne billenjen, ez már helytelen volna. Kérek tehát felvilágosítást arra nézve, hogy milyenemű befektetésekre szükséges a kölcsön veendő nagy összeg, mely — ha jól vagyok értesülve, — csupán csak egy évben már 40 millió forintot tesz.

Még egy más dologra is felhívom a t. miniszter úr figyelmét. Úgy tudom, a déli vasuton a személyszállítási díjtételek rendkivül magasak. Kérném a t. miniszter urat, nyilatkozzék, hogy a kormány igyekezik-e valamit tenni a díjtételek leszállítása czéljából, és hogy a fennálló szerződések szerint mikor lesz alkalma erre nézve hathatósan intézkedni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Berzeviczy Albert!

Berzeviczy Albert: T. ház! Rövid felszólalásom czélja az, hogy a t. háznak és a t. kereskedelmi miniszter úrnak nagybecsű figyelmét egy anomáliára hívjam fel, mely az államvasutak személyszállítási díjkedvezményeire nézve újabb időben előállott. Még kevéssel ezelőtt a helyzet az volt, hogy e díjkedvezményt kivétel nélkül élvezték az állam összes alkalmazottjai és összes nyugdíjasai, de csak ezek, tekintet nélkül arra, mily szolgálati ágban működnek. Azt hiszem, tavaly a vasuti kedvezmény ki lett terjesztve a törvényhatóságok alkalmazottjaira is, de csak azokra, kik a szoros értelemben vett adminisztrativ szolgálatban működnek. A székes főváros szolgálatában levő közép- és népiskolai tanárok és tanítók kevéssel ezelőtt folyamodtak, hogy e díjkedvezmény reájuk is, mint törvényhatósági alkalmazottakra, kiterjesztessék. De e kérelmük tagadó elintézést nyert, azon, már említett elv alapján, hogy csak a tulajdonképeni adminisztrativ szolgálatban álló törvényhatósági tisztviselők élvezhetik e kedvezményt.

Ha e kedvezmény csak az állami alkalmazottakra és nyugdíjasokra volna kiterjesztve, akkor természetesen a törvényhatósági alkalmazottak közül senki a maga szolgálati ágára nézve mellőztetésről nem panaszkodhatnék. De ha egyszer elhagytuk ezt az elvet s a kedvezményt kiterjesztettük a törvényhatósági tisztviselők bizonyos csoportjára is: ott aztán a törvényhatósági alkalmazottak között megkülönböztetést tenni, szerintem, már bajos és talán nem egészen igazságos.

Mert hiszen, t. képviselőház, a kik mint tanárok és tanítók működnek a törvényhatóság szolgálatában, ép olyan állami czélok szolgálatában állanak, mint azok, a kik az adminisztrativ téren működnek, épúgy lettek alkalmazva a törvényhatóság részéről, mint a törvényhatóság adminisztrativ tisztviselői, ugyanabban a szolgálati viszonyban állanak a törvényhatóságokkal, mint az adminisztrativ alkalmazottak, ugyanabból a pénztárból húzzák illetményeiket, mint azok, szóval, közöttük a szolgálat tekintetében semmi

Digitized by Google

különbség nincs és ennek daczára bizonyos állami kedvezményben ők nem részesíttetnek, holott az adminisztrativ hatáskörben levő tisztviselőtársaik részesülnek e kedvezményben, a mi pedig az ő működési körüket, tehát épen a nemzeti kultura szolgálatát bizonyos inferioritás színében tűnteti fel, a mi pedig bizonyára nem állott a kormánynak szándékában akkor, a mikor e kedvezmény iránt határozott.

Én ez alkalommal nem akarok konkrét indítványt tenni. Én erre az ügyre csak felhívni bátorkodtam a t. kereskedelemügyi miniszter úr figyelmét és rá akartam utalni arra, hogy ezen kérdés jelenlegi megoldásában tagadhatatlanúl bizonyos anomália létezik. Remélem és hiszem, hogyha a t. kereskedelemügyi miniszter úrnak alkalma lesz a vasuti díjkedvezmények kérdésével újból foglalkozni, ezen kérdést bizonyára olykép fogja megoldani, hogy annak megoldása a törvényhatóságok szolgálatában lévő tanári és tanítói személyzetre is méltányos legyen. Erre az alkalomra, erre az esetre ajánlom szíves figyelmébe a most felhozott szempontokat. Egyébiránt a tétel ellen észrevételem nincsen és így azt részemről elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? *(Senki sem jelentkezik.)* A vitát berekesztem.

B. Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter: T. képviselőház! Azon felszólalásokra, melyek itt elhangzottak, bátor leszek némely megjegyzéseket tenni annyival is inkább, mert azok megtételét a magam részéről okvetlen szükségesnek is tartom, Követni fogom pedig azt a sorrendet, a melyben az egyes t. képviselő urak felszólaltak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Első sorban Madarász Imre t. képviselő úrnak kívánok válaszolni azon hozzám intézett konkrét kérdésére, hogy vajjon a bevételekben minden várható jövedelem benfoglaltatik-e? Hát igenis, a bevételekben minden várható jövedelem benfoglaltatik. Az a jövedelem is, a mely a jegyek hátán eszközölt hirdetésekből várható, szintén előfordúl és pedig a különféle bevételek között.

Méltóztatik tudni azt, hogy a jegyeken való hirdetések eszközlése egy bérlőnek van bérbe adva, a ki bizonyos összeget fizet azért, hogy ezeken a jegyeken hirdethessen. Talán ez a forrása a jövedelemnek némely részről bizonyos kifogás alá eshetik, de én abba a nézetben vagyok, hogy ott, a hol arról van szó, hogy az állam jövedelmeit fokozzuk, és czáltal megkönnyítsük az adófizető polgárok terheit, egészen helyesen járunk el, ha a jövedelmet szaporítjuk. *(Általános helyeslés.)*

Az, t. képviselő úr, hogy épen az »Alkotmány« hirdetései, a mely egy politikai pártnak a közlönye, fordúltak ott elő, tiszta véletlen, mert vannak ott az »Egyetértés«-nek is hirdetései és vannak ott egyéb különféle hirdetések is. Ez különben csak azt mutatja, hogy a kormány a maga részéről a legliberálisabban jár el a különféle pártokkal szemben, *(Derültség.)* valamint arra is rámutathatnék, hogy a kiállítási kerítésen szintén voltak különféle hirdetések, a melyeknek nagy részét az »Alkotmány« czímű lapnak hirdetései vették igénybe.

A mi azt az észrevételt illeti, hogy a magyar államvasutaknak díjszabása nem kedvez eléggé az iparnak és a földmívelésnek, erre bátor vagyok azt megjegyezni, hogy a díjtételek újabb időben semmiesetre sem emeltettek annyira, mint a minők azok egy pár évvel ezelőtt voltak, sőt iparkodásunk oda terjed, hogy különösen azon czikkekre nézve, a melyek a magasabb viteldíjakat nem birják el, a díjtételeket, a mennyire csak lehet, leszállítsuk és pedig kivételes, különleges díjtételek megállapítása által. Itt folyton leszállítási tendenczia mutatkozik, valamint az államvasutak egész kezelésében egy czél domborodik ki, az a czél tudniillik, hogy az államvasutak a hazai ipar és földmívelés szolgálatában álljanak és annak érdekeit mozdítsák elő. *(Általános helyeslés.)*

Farbaky István, t. képviselő úr fölemlítette a selmeczbánya-garamberzenczei keskenyvágányú vasút kérdését. Élénk szinekkel ecsetelte azt, hogy mennyire elavúlt ezen pálya, s hogy mennyire szükséges annak rekonstruálása, még pedig úgy, hogy normális vágányúvá alakíttassék át. Hát, hiszen, nem tagadom, és nem tagadhatom, hogy ezen pálya már vagy 25 éve létezvén, fölszerelései kissé elavúltak; de ha elavulás alatt azt akarná érteni a t. képviselő úr, hogy a pálya elhanyagolt állapotban van, . . .

Farbaky István: Egyáltalában nem!

B. Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter: . . . . akkor ennek határozottam ellenmondanék. Utóvégre elavúlt dolog is lehet jókarban, és ez a pálya igen jókarban van, valamint hogy a forgalmi eszközök is ezen pályán teljes mértékben kielégítők.

Az iránt, hogy ezen vasút normális vágányúvá építtessék ki, Selmeczbánya városa beadványt intézett hozzám, melynek alapján már utasítottam is az államvasutak igazgatóságát, hogy e tekintetben a szükséges tanúlmányokat és előmunkálatokat tegye meg és erről nekem jelentést tegyen. Folynak is a tanúlmányok és előmunkálatok és a lehetőt igen szívesen megteszem; azonban már most határozott igéretet aziránt, hogy ezen vasút csakugyan normális vágányúvá fog kiépíttetni, nem tehetek, ez a tanúlmányok eredményétől függ Ha az átalakítást könnyen lehet eszközölni, igen szívesen elrendelem az átalakítást, de ha a terepviszonyok

Digitized by Google

olyanok, hogy csak nagy költséggel eszközölhető az átalakítás, sokkal nagyobb költséggel, mint a milyen haszon abból várható, akkor azt hiszem, igen tisztelt képviselőtársam be fogja látni, hogy az ország érdekében csakugyan helyesen cselekszem, hogyha ebbe a kiadásba nem megyek bele. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Kossuth Ferencz igen tisztelt képviselőtársam szememre veti, hogy én akkor, a mikor ő első felszólalásában a vasutak beruházási kérdését fölvetette, felszólalásomban erre nem terjeszkedtem ki. Neki e tekintetben igaza van; de nem azért nem terjeszkedtem ki e kérdésre, mintha nem akartam volna rá kiterjeszkedni, hanem mert a vita hevében, talán a szólás hevében, ez a pont kikerülte a figyelmemet. Azonban köszönöm a t. képviselő úrnak, hogy alkalmat adott erre, hogy ezt a tegnapi mulasztást most helyrehozhassam. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő úr 1,600.000 forintra teszi a beruházási költségeket és azokat igen helyesen úgy tünteti föl, mintha ezen 1,600.000 forint nem a befektetési összeget képviselné, hanem annak kamatait, s ebből azt következteti, hogy nagymérvű befektetéseket akarunk tenni az államvasutaknál, ő azonban nem helyeselheti, hogy rendes beruházások kölcsönökből eszközöltessenek, mert nézete szerint a rendes beruházásokat mindig a rendes bevételekből kell fedezni.

T. ház! Ha tisztán a rendes szükségletek kielégítéséről volna szó, tökéletesen egyetértenék a t. képviselő úrral, hanem itt épen azon körülmény forog fenn, hogy nem rendes szükségletekből származott befektetéseket és beruházásokat akarunk teljesíteni, hanem rendkivüllieket, még pedig olyneműeket, a melyekre a vasutak épitése alkalmával egyáltalában nem is gondoltunk, a melyek az eredeti tervekbe föl nem vétettek, tudniillik oly befektetéseket, mint: forgalmi eszközök, vágányok szaporítása, állomások kibővítése, a melyek az akkori tervekben egyáltalában nem fordúltak elő, s a melyek kibővítését képezik az eredeti terveknek. Ezeket új tőkével kell létesíteni, új tőkével annyival inkább, mert hogyha az ily új építkezéseket és új beruházásokat a folyó jövedelmekből akarnók fedezni, akkor elvonnók az államvasutak jövedelmeit azon rendeltetéstől, a melyre hivatva vannak, tudniillik, hogy azok is az államszükségletek fedezésére használtassanak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Már a múlt évben szerencsém volt a t. háznak hosszasabban előterjeszteni, hogy miért van szükség ily rendkivüli befektetésekre az államvasutaknál. Bátor voltam akkor kiemelni azt is, hogy ezen beruházások összege meglebetős nagy lesz és körülbelül 150 millióban jeleztem azt az összeget, mely erre a czélra szükséges lesz. A fenlevő azon adósságok konvertálása, melyeket épen ilyen részletes beszerzésre már eddig is csináltunk, csakugyan meg fogja közelíteni ezen összeget, melyre nézve a kormány előterjesztését a legrövidebb idő alatt meg fogja tenni. Csakhogy ezen összeget nem egy év alatt akarjuk felhasználni, hanem több évekre felosztva. A legközelebbi évben körülbelül 40 millió forint fog felhasználásra kerülni s ennek kamata az, a mit ebbe a költségvetésbe vettünk fel, 40 millió forint 4%-os kamata 1,600.000 forint.

A déli vasútra is kiterjeszkedett a t. képviselő úr és felhozta azt, hogy ott a szállítási díjak igen magasak, a kormány tehát oda iparkodjék befolyásával, hogy azok leszállíttassanak.

Nem tudom, t. ház, milyen szállítási díjakat értett a t. képviselő úr. Ha a személyszállítási díjakat értette, akkor egyetértek vele, azok csakugyan magasak, azoknak leszállítása magának a déli vasútnak is érdekében áll, mert a leszállítás által mindenesetre nagyobb forgalomra is számíthat, a mely aztán a veszteséget behozná. Hanem a mi az árúszállítást illeti, erre nézve kénytelen vagyok kinyilatkoztatni, hogy a déli vasút árúszállítási díjai egyáltalában nem nevezhetők magasaknak, körülbelül alkalmazkodnak a magyar államvasutak árúdíjaihoz, sőt bizonyos relácziókban talán ezeken alúl is vannak.

Különben, t. ház. én a magam részéről tettem is már lépéseket az iránt, hogy a déli vasutat rábirjam a személyszállítási díjak leszállítására, különösen pedig a magyar államvasutaknál létező zónatarifa behozatalára és mondhatom, hogy a déli vasút a legnagyobb készséggel belement ezen kérdés tanulmányozásába, a mire nézve a jelentést megküldötte nekem.

Berzeviczy Albert t. képviselőtársam felemlítette azon, nézete szerint, anomáliát, hogy akkor, mikor a törvényhatósági közigazgatási tisztviselők bizonyos díjkedvezményekben részesülnek, akkor épen azon osztály, mely az országban valóságos kulturmissziót teljesít, tudniillik a közigazgatási tanárok és tanítók ezen díjkedvezmény alól kivétetnek.

T. ház! Ezen díjkedvezményekre nézve az a nézetem, hogy mi már is sokkal nagyobb mértékben terjesztettük ki ezen kedvezményeket, mint a hogy az talán magában véve indokolt volna, indokolt különösen azon roppant alacsony személyszállítási díjtételekkel szemben, melyek az országban léteznek. Én azt gondolom, ha valahol indokolt az az álláspont, hogy senkise részesüljön díjkedvezményekben, úgy az itt Magyarországon indokolt, a hol a személyszállítási díjak oly csekélyek. Már ebből a szempontból sem volnék hajlandó arra, hogy ezen díjkedvezményeket még tovább is terjesszük ki.

Digitized by Google

A gondolom, hogy itt az ideje annak, hogy ezen díjkedvezményeket újból alapos megfontolás alá vegyük, *(Általános helyeslés.)* és a mennyire lehetséges, azokat redukáljuk. Ha ezen díjkedvezményeknek majd egy új szabályozása kerül napirendre, én akkor szívesen megigérem, hogy az itt említett kérvényt is megfontolóra veszem, de semmi esetre sem vagyok hajlandó kiterjeszteni azon kedvezményeket, melyek léteznek és a melyek kiterjesztését a képviselő úr kívánja.

Különben, t. ház, miután maga a tétel egyáltalában nem támadtatott meg, azt a t. háznak elfogadásra ajánlom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Következik a szavazás. Az 58,380.000 forint tétel ellen egy oldalról sem lett kifogás téve, a ház tehát megszavazza.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Bevétel 95,400.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Magyar királyi államvasutak gépgyára. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 9. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 9. czím. Kiadás 6,825.000 forint.

Pulszky Ágost előadó: T. ház! A pénzügyi bizottság nevében vagyok bátor a t. háznak ajánlani, hogy úgy, e mint a miniszter úr indítványozta, a költségvetéstől eltérőleg a magyar államvasutak gépgyárának kiadási összegét 10.000 forinttal csekélyebb összegben méltóztassék felvenni, tudniillik 6,815.000 forintban. Ennek folytán ezen kiadási összeg leszállíttatik, a mi az üzem által indokolva van. *(Helyeslés.)*

Lázár Árpád jegyző: Marjay Péter!

Marjay Péter: T. ház! A gépgyárak tételénél a kereskedelmi élet mezején egy mindenki által ismert, de nagyon-nagyon ismert jelenségre kívánom felhívni a közfigyelmet és az utazó és házaló vigéczeknek működéséről akarok szólani.

Ki ne ismerné a vigéczeket a kik sikkessen öltözve, bőbeszédűek, mint egy kártyavető czigányasszony, és a kit kiszimatolnak, hogy tehetséges, könnyen rászedhető ember, kezük ügyébe kerítik és addig nem bocsátják el, a mig tőlük valamit nem vásárol.

Hogy hányféle vigécz van az országban, azt felesleges itt feszegetni. Azon vigéczek ellen, a kik kereskedőket keresnek fel és azokkal manipulálnak, itt szólani nem akarok; hanem itt szólok azokról, a kik a gépgyárak részéről lettek legújabban elbocsátva, azon vigéczekről, a kik gépek elárusítására szövetkezetet alakítottak és a magyar gazdák egy jó részét veszedelmes eljárásukkal megkárosították, némelyiket közülük holt-szegénynyé tették.

T. ház! Ezelőtt csak a kisebbszerű árúczikkekkel jártak-keltek az országban, most pedig, a mint Mohácson is volt egy gépelárusító szövetkezet, ezek tavaszszal a cséplést megelőzőleg, sőt télen is elmennek és addig-addig diktálják az ő előnyös feltételeiket a gazdára, hogy, szomorú dolog, nagyon sokan lépre mennek nekik. Igen kedvező ajánlatokat tesznek, azt mondják, hogy várnak a vásárlandó gép árának megfizetésére 4—6 évig, ezen idő alatt ennyi és ennyi hasznot hoz a megvásárlandó gép, az maga magát ki fogja fizetni; egy szóval, ebben a nehéz anyagi körülmények közt levő világban mindenki igyekszik kapni a nyereség után és a jóhiszemű emberek könnyen lépre mennek, megcsinálják a szerződést, megnyugosznak az igéretekben, mert hiszen még nem fajúlt el Magyarországon annyira az állapot, hogy a magyar ember a nadrágos emberbe vetett bizalmát végkép elvesztette volna; hisz nadrágban jár, urasan van öltözve, szépen beszél, azt hiszi, hogy jóakarója neki. Akkor veszi észre az ellenkezőt, mikor megkötötte az ügyletet és az le is bonyolíttatott.

Tudok rá esetet, hogy egy ilyen gépügynök — a kisebbszerű manipulációkon kezdem — megjelent épen az én községemben, Bihar-megyében, Nagylétán. Első dolga volt a városházához menni, ott adatott magának egy elismervényt, hogy okmányait bemutatta, és hogy portékáit eladhassa. Ezzel az igazolvánnyal elment a kovácsmesterekhez és önműködő kaszakalapácsokat kinált nekik. *(Derültség.)* Kettő lépre is ment, mert potom 30 krajczár volt egy kaszakalapácsnak az ára és azt mondta az ügynök, hogy 80—90 krajczárjával, sőt egy forintjával is fogják árúlhatni. 100 forint előpénzt vett a két kovácsmestertől és ott is hagyott mutatványúl nehány ilyen kaszakalapácsot. Ezek a szegény kovácsmesterek örömükben meg sem próbálták, azt hitték, hogy bizonyosan be fog válni. A 100 forinttal az ügynök elment, az emberek kezdték az önműködő kaszakalapácsot próbálni, az bizony nem működött sehogy. Akkor látták, hogy be vannak csapva. Utána indultak az ügynöknek, egyik-másik helyen meg is találták, de rögtön kámforrá változott, nem lehetett többé látni, a két szegény ember 100 forintja pedig oda veszett.

A másik példa: a gépgyárügynök rábeszéli az egyszerű gazda-embert, hogy mily czélszerű a vetőgép, hisz úgy is tudja, mert gyakorlatilag látja, a kultura terjed a kisebb gazdák között, is. Megalkuszik vele egy 15-soros vetőgépre, az meg küld egy 13-sorost. A másik emberre rádiktál egy hat lóerejű cséplőgépet, az emberek mások példáján okúlva megnézik a helyszínén, később leszállítják a gépet, látják, hogy nem az a gép, a melyet vettek, a szakértői szemle kimutatja, hogy rongy, ócska gép, csak ki van festve szépen A szegény emberek azt mondják,

Digitized by Google

hogy nem ezt a gépet vettük, nem kell. Ott vesztegel a gép sok időn át a vasuti állomáson. Egyszer ijesztgetik az embereket, hogy a fekbér meghaladja a 100 forintot. Akkor ismét leutaznak a szegény emberek Mohácsra, megegyeznek egy más gépre. Perelni nem mernek, mert ha legnagyobb igazságuk mellett megnyernék is a pert, fele vagyonuk rámenne a szakértői szemlékre és egyéb költséges dolgokra. Inkább tehát beleegyeznek abba, hogy jó összeg ráfizetésével más gépet vesznek. Lejön az új gép, az ügynök elszállíttatja az ócskát, de midőn az első cséplési idény elmult, kitűnik, hogy a gép nagyon keveset keresett, mert rossz volt a termés, ára sem volt annak, a mi termett.

Akkor aztán nemcsak az első részletet kell befizetni, hanem beperelik és behajtják rajta a felét. A gépvevő embereknek azelőtt egy krajczár adósságuk nem volt. Szaladnak hozzám és más afféle emberhez, a ki tanácsot képes adni a közönségnek. De mit lehet tenni? Felveszik a kölcsönpénzt, betábláztatják tiszta vagyonukra és bebizonyúl a második cséplési idény alkalmával, hogy a gép rongyokból van összeállítva; két-három hétig szünetel; nem tudnak vele dolgozni az emberek; megunták a dolgot és 3800 forint kárral eladták a gépet.

Tudok egy másik esetet is. Egy 15—20 holdas kis gazdaemberre rádiktál egy ilyen vigécz-hiéna egy gépet és egy malomszerkezetetet, azt mondván neki, hogy ha az ő szép nagy telkén malomszerkezetet állíttat fel, majd mennyi jövedelme lesz. Erre először is azt mondá az az ember, mert volt egy kis tapasztalata, hogy nem szabad ide a város közepére malomszerkezetet beállítani. »Ne féljen semmit,« szólt az ügynök, »majd hozok én a központból, Pestről, mérnököt és majd bebizonyítjuk ezeknek a falusi hatóságoknak, hogy Pesten másképen áll az igazság és szabad lesz itt, ezen a telken malmot felállítani.« Egyszóval lépre ment az az ember is, de nem telt bele két esztendő és nem maradt semmije.

Hát, t. ház és igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úr, mindezekre azt mondhatná valaki, hogy hát hiszen legyen esze az embernek és ne hagyja magát becsapni; szemesnek áll a vásár és vaké az alamizsna. Azonban ilyen általános kifejezésekkel nem lehet szerintem a dolgot elütni, mert az erősek kezében azért van az erő, a hatóságok kezében azért van hatalom, hogy ezzel az erővel és hatalommal a szegény, jóhiszemű közönséget, a gyengébb belátású embereket megvédelmezzék.

T. ház, valami rettenetes vakmerőség az, hogy nyilvánosan ily óriási csalásokat lehet elkövetni és egész családokat lehet ily módon koldussá tenni.

Minthogy a magyar állam is beszegődött gépgyárosnak, — úgy látom a költségvetés szerint, hogy majd másfél millió forintnyi haszna van belőle, — hát nagyon jól van, hanem valami szörnyű dolog lenne az, hogy ha az állam firmájat is ilyen lelkiismeretlen ügynökök ilyen czélokra, a közönség pusztítására, nyilt csalására használnák fel. *(Mozgás jobbfelől.)* Kérem, nincs abban semmi megbotránkozni való, mert az az ügynök az állam gépgyára részéről is tehet olyan igéreteket, sőt úgy tudom épen saját tapasztalatomból, hogy ott is oly nagy az üzleti szellem, hogy egy alkalommal például kérdést intézett hozzám a gyár igazgatósága, hogy egy ember gépet akarván vásárolni, irjam meg annak az embernek anyagi állapotát. Én megirtam, hogy szorgalmas, becsületes, igyekező ember, de erején felül való dolgokba vágott és szerintem ennek a gépnek megvásárlása ennek az embernek végveszedelmét fogja előidezni. Mindazonáltal két hét mulva ott volt a gép. Megkérdeztem a vasuti állomáson, hogy kié a gép, és ime az én emberemé volt. Tehát az államvasuti gépgyár igazgatósága se vette becsületes információmat figyelembe, hanem leszállította a gépet. Hát én ezt sem tulajdonítom egyébnek, hanem csak a nagy üzleti szellemnek.

Igen kérem a t. kereskedelemügyi miniszter urat e baj orvoslására és ha az ily rettenetes visszaéléseknek véget vetni kötelességének fogja ismerni, az egész közönség hálájára, elismerésére és dicsőítésére teszi magát érdemessé. Én meg vagyok róla győződve, hogy ezeket így belátva, meg is fogja tenni kötelességét.

Ezt akartam elmondani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Lázár Árpád jegyző: Kossuth Ferencz!

Kossuth Ferencz: T. ház! Felszólalásomban, melyet a vita kezdetén intéztem a t. házhoz, megemlítettem egy rendkívül fontos kérdést, a melyre a t. miniszter úr tegnapi beszédében nem reflektált, ezen kérdést újonnan felhozom, mert összeköttetésben áll a magyar királyi államvasutak gépgyárával annyiban, hogy ez egy állami gyár. Azt hiszem, senkisem fogja kétségbevonni azt az igazságot, hogy az állam többnyire rossz gyáros és ezt csak mint általános nemzetgazdászati tételt állítom fel, semmi vonatkozással a magyar királyi államvasutak gépgyárára. Elvitázhatlan igazság az, hogy az állami gyárak, midőn már kifejlett az iparág, melynek megteremtésére voltak szánva, ez iparágak továbbfejlődését hátráltatják, mert a magánosok nem képesek az állammal versenyezni pénzerőben és a termelési eszközök megszerzésében.

Míg tehát helyeselendő az, hogy állami gyárak felállításával némely iparágat igyekezett az állam meghonosítani az országban, ellenben

Digitized by Google

káros a hazai iparra az, hogy midőn az illető iparág meghonosúlni kezd, akkor a gyárat még tovább fejleszti a kormány és úgyszólván monopolizálja az iparágat, melyet meg akart honosítani, vagy más szóval meghonosulását újra kiöli. E kárért nem képez kárpótlást oly nagy jövedelem sem, mint például az, melyet az államvasutak gépgyára ad. Én azt hiszem, hogy sokkal nagyobb hasznot hozna a kormány a magyar iparnak, hogyha a felállított állami gyárakat csak addig tartaná üzemben, míg czélt ért az illető ipar meghonosításával, és saját üzemével kimutatta, hogy az illető iparág hasznosan űzhető az országban, de mikor ez megtörtént, igyekezzék a kormány eladni nagy jövedelmet hozó gyárait magánvállalatoknak és az így befolyó tőkével igyekezzék más gyárakat alapítani, olyan gyárakat, melyek hivatva volnának új iparágakat meghonosítani, a mire fájdalom, nagyon is sok tér van még, melyet el lehetne foglalni, ha a kormánynak gondozása ebben az irányban nyilvánúlna. Eléggé nem lehetne e kérdésre irányítani a miniszter figyelmét; itt van például a szövő-, fonó-, bőr- és ruházati iparczikkek tere, mely czikkekért 220 milliót fizet Magyarország a külföldnek; kérdem, miért nem lehetne ez iparágaknak meghonosítását előmozdítani állami gyárak alapításával, erre használva fel a tőkét, mely az említett módon a kincstárba befolynék? Ha ez megtörténnék, a jelenleg kivándorló nagy tőke itthon maradna, itthon termékenyűlne, és itt szolgálna új termelésre, a közjólét gyarapítására. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Úgy vagyok értesűlve, hogy a Wekerle kormányban ez iránt volt érzék, de hogy van-e a mostani kormányban érzék ez iránt, azt csakugyan nem tudom, de ha abból kellene ítélnem, a mit látok, akkor fájdalommal kellene konstatálnom, hogy a jelen kormány az előbbeninek e téren folytatott helyes irányzatától eltért.

Kérem tehát a t. miniszter urat, legyen szives e fontos kérdések felett megnyilatkozni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani ehhez a tételhez? *(Nem!)* A vitát bezárom.

B. Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Azon direkt kérdésekre, a melyeket Kossuth Ferencz képviselő úr hozzám intézett, sietek a válasz megadásával. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő úr abból a szempontból indult ki, hogy a maga részéről helyesli azt, hogy az oly iparágak előmozdítására, melyek az országban nem kultiváltatnak, és hol a külfölddel kell a konkurrenciát felvenni, az állam részéről öntevékenységi alakban nagyobb akczió fejtessék ki, illetve hogy azon czikkek állami gyárakban gyártassanak. Magának a magyar államvasutak gépgyárának története tökéletesen megfelel ezen felfogásnak, mert akkor, mikor a magyar államvasuti gépgyár keletkezett, szintén kettős tekintetnek akartak megfelelni: először az államvasutak szükségleteinek fedezése, másodszor oly czikkek gyártása, a melyekben nagy a behozatal a külföldről, és a melyekre nézve a belföldi termelés egyáltalában figyelembe sem vehető, úgy hogy az eddig gyártott czikkek egyáltalában nem képesek a konkurrenciát a külföldi czikkekkel felvenni. Igy keletkezett az, hogy a vasuti mozdonyokon és kocsikon kívül még gazdasági cséplőgépet is gyártott e gyár. És miért tette ezt? Láttuk, hogy a gazdasági cséplőgépekben rendkívül nagy volt a behozatal a külföldről, különösen Angliából; az angol czikkek elárasztották az egész országot. Mióta az államvasutak gépgyára ezen czikkek előállításával foglalkozik, azóta már kezdi az ilynemű angol czikkeket kiszorítani, tehát a versenyt sikeresen felvette az angol gépekkel. Még nem mondható azonban, hogy tökéletesen kiszorította volna ezen angol gyártmányokat, mert még mindig nagy számban jönnek be, és daczára annak, — és bámulatos, t. ház, nem győzöm ezt eléggé hangsúlyozni, — hogy a magyar államvasuti gépgyár gyártmányai sokkal jobbak, mint az angol gyártmányok *(Úgy van! Úgy van!)* és nem is drágábbak, a publikum mégis előszeretettel az angol gyártmányok felé hajlik. Én azt gondolom, t. ház, hogy ezen czikkeknek gyártását még nem lehet abbanhagyni és nem lehet még a magánvállalkozásnak átengedni, mert ha az állam a maga erejével nem tudta az angol gyártmányokat kiszorítani, tartok tőle, hogy ha egészen visszavonúl a magyar államvasutak gépgyára ezeknek gyártásától és a magánvállalkozásnak adja át, akkor egészen meg fog szűnni a kokurrenczia az angol gyártmányokkal és az angol gyártmányok egyedűl fogják dominálni a helyzetet.

Ezeken kivűl, t. ház, az államvasuti gépgyár más czikkeket nem készít. Ujabban kezdi az aratógépeknek készítését, ezt is abból a szempontból, hogy az angol gyártmányokat — a mennyire lehet — az országból kiszorítsa.

De a t. képviselő úr azon kívánságát is nyilvánította, hogy másnemű oly czikkekben is, a melyekben nagy a behozatal a külföldről, az állam ragadja magához az inicziativát és állítson fel gyárakat ezeknek gyártására. Ezen a téren nem követhetem a t. képviselő urat és sohasem fogok ezen térre lépni. Azt gondolom, hogy mig indokolt volt, hogy a gépeknek gyártását az állam átvegye, már csak azért is, mert az államvasutak szükségleteiről úgyis neki magának kellett gondoskodnia, és miután a gépgyártással már ezen a téren úgy is foglalkozni

Digitized by Google

kell, csak egy kis kibővítését képezte annak a gyárnak, hogy ilyen gyártmányokat létesítsen, addig azon iparczikkek, a melyekre rámutatott a t. képviselő úr, egészen másféle természetűek és máskép ítélendők meg.

Igenis szükségesnek tartom, hogy az állam a maga részéről támogassa azon törekvéseket, hogy az ilyen czikkek gyártására hazai gyárak létesíttessenek, a mint a maga részéről meg is tette, mert az újabb időben ezen a téren igen erős gyárak keletkeztek. Csak rámutatok a rózsahegyi gyárra, a mely 1,500.000, vagy két millió forint alaptőkével keletkezett és egyike a legnagyobbaknak nemcsak Magyarországon, hanem az egész osztrák-magyar monarchiában.

Tehát csak rámutatva erre, kimutattam azt, hogy igenis az állam a maga részéről mindent elkövet, hogy a magánvállalkozást erre a térre rábuzdítsa, de elhibázott dolognak tartanám, hogy ha ezen a téren is az állam maga felvenné a versenyt a magánvállalkozással és maga ilyen állami gyárakat létesítene.

Marjay Péter t. képviselő úr rámutatott arra, hogy az utazó- és házaló-ügynökök milyen rosszhiszeműséggel járnak el a kevésbbé intelligens néposztálylyal szemben és mennyire iparkodnak őket rászedni. Egyes konkrét példákat is hozott fel annak bizonyítására, hogy igen tisztességes, szorgalmas emberek ezen az úton tönkrejutottak.

T. képviselő úr, megvallom, némileg csodálkozom, hogy miképen hozta ezt fel ennél a tételnél, tudniillik az állami gépgyár tételénél, mert bár az állami gépgyárnak is vannak ügynökei, de mindig az üzleti tisztesség határai között mozognak és egyáltalában nem hallottam még esetet, hogy azért, mert valaki az állami gépgyárból valamit megrendelt volna, annak a gyártmánynak a rosszasága miatt tönkrejutott volna. Hanem igenis elismerem, hogy ilyen esetek fordúlnak elő, de azokat nem a magyar királyi államvasutak gépgyárának ügynökei követik el; hiszen sok gépgyár van az országban, van Budapesten, van egy ilyen ügynöki szövetkezet is, annak tagjai mindenfelé utazgatnak és ajánlgatják ilyen kisebbrendű gyárak gyártmányait. Hiszen én itten alig adhatok másféle véleményt, mint azt, a melyet a t. képviselő úr elmondott, hogy bizony minden ember vigyázzon a maga érdekeire és ne hagyja magát rászedni. Ezek magánviszonyok, mindig a gépgyár és a megrendelők közti magánügyletek. Én azt hiszem, hogy nagyon veszedelmes dolog volna, hogyha minden ilyen magánügyletbe beleavatkoznék a hatalom és a gyengébbet segítené a gazdag ellen; hiszen ezzel lehetetlenné tennénk minden bona fide való tranzakcziót és oda jutnánk, hogy az erősebb nem merne mozogni, kitéve magát annak, hogy a gyengébb segíttetni fog az állam által, vagy a hatóság által és azért nem prosperálhat. Azért azt gondolom, t. képviselőház, hogy arra az útra rálépni, a melyet a t. képviselő úr hangoztatott, egyáltalában lehetetlen.

Különben a tételt ajánlom a t. háznak elfogadásra. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Marjay Péter: T. ház! Személyes kérdésben egy pár szóval kívánok csak reflektálni. Én nem mondtam azt, — ugyancsak kivehető volt beszédemből — hogy az államvasutak gépgyárának ügynökei követik el az ilyen dolgokat, ellenkezőleg megmondottam, hogy valami veszedelmes szövetkezet létezik. Abból, hogy az államvasutak gépgyáránál hoztam fel a dolgot, nem az következik, hogy az államvasutak gépgyárára akartam hárítani vagy oda visszavezetni ennek az ódiumát, hanem más helyen nem volt alkalmam felszólalni. De mert ezek a visszaélések, ezek a veszedelmes csalások a magyar gazdának pusztítására vonatkozólag csakugyan léteznek, azt hiszem, hogy a közönség érdekében álló dolog volt azt itt előhozni.

Hogy a miniszter úr minden egyes ügyletbe beleszóljon . . .

Elnök: Ez nem személyes kérdés. Már meg tetszett magyarázni szavai értelmét, hogy miért szólal fel ennél a tételnél; czáfolni nem lehet.

Marjay Péter: Köszönöm a figyelmeztetést; azonnal befejezem. Én csak oda akartam a dolgot vezetni, hogy például a miniszter úr a gépgyárak igazgatóságait felszólíthatná, hogy az ügynökeikért felelősséggel tartozván, a közönséget ne engedjék megrontani és tönkre tenni. Ez volt szavaim értelme.

Elnök: Következik a szavazás. A tétel ellen kifogás nem lett emelve, a ház ennélfogva a 6,815.000 forintnyi tételt megszavazza.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Bevétel 8,125.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Diósgyőri magyar királyi vas- és aczélgyár. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 10. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 10. czím. Kiadás. 6,349.385 forint.

Pulszky Ágost előadó: T. ház! Megjegyzem itt mint előadó, hogy az eredeti költségelőirányzattal szemben 15.000 forinttal kisebb összegre lettek a kiadások a pénzügyi bizottság által preliminálva.

Lázár Árpád jegyző: Kossuth Ferencz!

Kossuth Ferencz: T. ház! A diósgyőri magyar királyi vas- és aczélgyár tételénél legyen szabad a t. miniszter úr figyelmét felhivnom arra, hogy tudniillik az a hír tartja magát

Digitized by Google

egy idő óta, hogy a diósgyőri magyar királyi vas- és aczélgyár kartelbe lépett bizonyos vasárúk és szén elárusítására nézve. E hír megczáfolását remélem hallani a t. miniszter úrnak ajkairól; mert, hiszem, senki sem fogja kétségbe vonni, hogy a kartelek létesítése a fogyasztók érdekeit károsítja meg, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* már pedig, hogy ezen megkárosítás létrehozatalába maga az állam folyjon be, az csakugyan nem helyes, sőt legyen szabad azzal a kifejezéssel is élnem, hogy még csak nem is morális. *(Igaz! Úgy van! a szélső balololdalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? Ha senki sem kíván szólani, a vitát bezárom.

B. Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Csak röviden vagyok bátor válaszolni, hogy a szénre nézve abszolute nincs semmiféle kartel. A vassinekre nézve azonban, — bár ezt nem lehet talán kartelnek nevezni — bizonyos megállapodás jött létre a sineket gyártó vállalatok közt, a mennyiben magukat az illojális verseny ellen akarták védelmezni; de ez semmiesetre sem jár a nagyközönség megkárosításával, mert az árak úgy lettek megállapítva, hogy azok a külföldön készült s Budapestre szállított sinek áraival tökéletesen megegyeznek.

Elnök: A tétel ellen kifogás nem lévén, az megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Bevétel 7,523.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Budapesti királyi zálogházak. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 11. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 11. czím. Kiadás 230.000 forint.

Lázár Árpád jegyző: Visontai Soma! *(Nincs itt!)* Pichler Győző!

Pichler Győző: T. ház! A kereskedelmi tárcza ezen tételénél fel akarom hivni a t. kereskedelemügyi miniszter úr figyelmét az árverésekre, melyek a zálogházakban tartatnak. A kimutatás szerint az elzálogosított tárgyaknak körülbelül 60 százaléka esedékessé válik a nélkül, hogy kiváltassék. Ezek bizonyos idő mulva árverés alá kerülnek, és az esetleges többlet, mely a kamaton és az adott kölcsönön fölül befolyik, a mint ez köztudomású, az illető félnek jelentkezés esetén kiadatik, bizonyos idő múlva pedig az államkincstár javára esik. Ezen árveréseken óriási mennyiségű ingóságok jutnak eladás alá, de ezeknek az árveréseknek látogatása teljesen lehetetlen a nagyközönség számára, mert ott egész ringek képződtek tizes csoportokban. Ilyen tudtommal öt van. Ezek a csoportok vásárolják össze az összes esedékes dolgokat. A zálogház igazgatósága mindent elkövet, hogy a nagyközönséget is rábirja, hogy jöjjön oda vásárolni és így jobb árak éressenek el; de e törekvések meddők, mert az árveréseket a zálogházban tartják, tehát oly helyen, hová a közönség nem megy el bizonyos szégyenérzetből. Pedig a szegényebb néposztály, ha megnősül, ha berendezkedik stb., ilyen árveréseken jutányosan juthatna ily elzálogosított tárgyakhoz, ha külön árverési csarnokaink volnának. Ez az illető elzálogosító érdeke is volna, mert így nagyobb összeg folyna be az ő holmijáért. Évekkel ezelőtt, úgy tudom, egy konzorczium ajánlatot is tett egy ilyen árverési csarnok létesítésére, a mely ajánlat tanulmány tárgyát is képezte. Talán most módját ejthetné a miniszter úr, hogy ilyen árverési csarnokok útján ez anomáliát megszüntesse. Mert így elkótyavetyéltetik az árú egy-két ember javára, kik aztán rövid idő alatt roppantúl meggazdagodnak az ilyen, mélyen értékükön alól megvásárolt tárgyak útján.

Az elzálogosított arany- és ezüstnemüek árverése is hasonló úton történik. Erre nézve is 21 ember van szövetségben. Onnan tudom e számot, mert a rendőrség könnyen érthető okokból nagyon vigyáz rájuk. Ezek aztán a legnagyobb konkurrenciát csinálják az aranyművéseknek, a kikre olyan nagy adó van róva, s a kiknek oly nagy tőkét kell befektetniök üzletükbe. Azok az emberek teljesen tönkre teszik az arany-, ezüst- és ékszer-üzletet. Ha ellenben módjában volna a nagyközönségnek is, vagy maguknak az aranyműveseknek, bizonyos meghatározott napon az árverési csarnokban vásárolni: e részben is nagy javulás jönne létre. Bátorkodom tehát a t. miniszter úrnak figyelmébe ajánlani, hogy létesítsen ilyen, a zálogházzal kapcsolatos árverési csarnokokat, mert ezeknek létesítésére az állam van hivatva. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Lázár Árpád jegyző: Visontai Soma!

Visontai Soma: T. ház! Már tavaly, a kereskedelmi budget tárgyalásánál felszólaltam azon szegény néposztály érdekében, mely arra van utalva, hogy a zálogüzletekben, holmijának elzálogosításával segítsen magán. Kimutattam, hogy a fővárosi zálogüzletek milyen magas, néha 36%-os kamat mellett adnak pénzt. Határozati javaslatot is nyujtottam be az iránt, hogy a miniszter abban az irányban sziveskedjék intézkedni, hogy az állami, de leginkább a magánzálogházak a kamatot leszállítsák. Nem tudom, hogy történt-e ez irányban intézkedés? A lapok ugyan közöltek bizonyos híreket, melyek arra mutatnak, hogy a kereskedelemügyi miniszter úr azóta bizonyos intézkedéseket tett, kérem azonban a t. miniszter urat, hogy ez irányban felvilágosítást adni sziveskedjék.

Megjegyzem még, hogy határozati javaslatomat tavaly épen azon okból vontam vissza, mert a t. miniszter úr szíves volt kijelente

Digitized by Google

hogy saját jószántából amúgy is el van határozva ez irányban intézkedéseket tenni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? *(Nem!)* Ha tehát szólani senkisem kíván: a vitát bezárom.

B. Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter: T. képviselőház! Visontai Soma t. képviselő úr egy kérdést intézett hozzám a magánzálogházak kamatlábainak leszállítása tárgyában. Még a múlt évben bátor voltam kimutatni, hogy az állami zálogházaknál már is oly alacsony a kamatláb, hogy az államnak a zálogházakból alig van valami jövedelme. Megigértem azt is, hogy majd lépéseket fogok tenni aziránt, hogy a magánzálogházak kamatlába leszállíttassék. Minthogy itten csak a fővárosi magánzálogházak jöhetnek figyelembe, a melyek felett a fenhatóságot bizonyos mértékben a főváros gyakorolja: ennek következtében megkerestem a fővárost, hogy tegyen jelentést e tekintetben és tegye meg a saját hatáskörében mind azokat az intézkedéseket, hogy a kamatláb, a mennyire lehetséges leszállíttassék. Ebben a stádiumban van most az ügy, mindenesetre gondom lesz rá, hogy ez el ne aludjék, és hogy ebben az irányben lehetőleg mielőbb pozitiv eredményt mutathassunk fel. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Igen életrevaló eszmét pendített meg Pichler Győző t. képviselőtársam azzal, hogy a zálogházak részére árverési csarnokok építtessenek, a hol a közönség nagyobb mértékben vehetne részt az esedékessé vált tárgyak elárverezésében, illetve elárúsításában. Ez mindenesetre oly eszme, mely megérdemli, hogy vele közelebbről foglalkozzunk. Határozott igéretet most még nem tehetek arra, hogy e csarnokokat azonnal létesíteni fogom, de ismétlem, hogy az eszmét olyannak tartom, mely figyelemre méltó és megszívlelendő. *(Helyeslés.)*

Különben a tételt elfogadásra ajánlom. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tétel elfogadtatott.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Mértékhitelesítés. Fegyvervizsgálati és borvizsgálati bizottságok. Rendes kiadások: XVIII-dik fejezet, 12. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 12. czím. Kiadás: 12,320 frt.

Elnök: Elfogadtatott.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások: 29.380 frt.

Elnök: Elfogadtatott.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Bevétel: 2050 frt.

Elnök: Elfogadtatott.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Statisztikai hivatal. Rendes kiadások: XVIII-dik fejezet, 13. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 13. czím. Kiadás. Személyi járandóságok: 95.285 frt.

Elnök: Elfogadtatott.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások: 164.440 frt.

Elnök: Elfogadtatott.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Bevétel: 193.900 frt.

Elnök: Elfogadtatott.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Szabadalmi hivatal és szabadalmi tanács. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 14. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 14. czím. Kiadás. Személyi járandóságok: 81.095 frt. — Farbaky István!

Farbaky István: T. ház! Eddig a királyi adóhivatalok voltak azzal a joggal felruházva, hogy a szabadalmi díjakat átvehessék, a legújabban azonban azon intézkedés történt, hogy ezen dijak lefizetése egyedül a budapesti állami főpénztárnál és a IX. kerületi állami adóhivatalnál eszközölhető.

Nézetem szerint ez az intézkedés nagyon megterheli a vidéki feltalálók helyzetét, a mennyiben ők vagy kénytelenek ide utazni, mi által nagyobb költség okoztatik nekik, hogy díjaikat lefizethessék és egyáltalában véve ügyeiket rendbe hozhassák, vagy pedig kénytelenek ügynökökhöz fordúlni. Ez természetesen ismét csak terhekkel jár rájuk nézve.

Én tehát arra kérném a t. miniszter urat, hogy méltóztassék talán akképen intézkedni, hogy ezen díjak, úgy mint ennek előtte, az összes magyar állami adóhivataloknál fizettethessenek le. Ez által legalább is egyszerűsíttetnék az eljárás a feltalálókra nézve s költségeik is apasztatnának.

Én nem tudnám, hogy ebben az irányban bárminemű nehézség foroghatna fenn.

A tételt különben elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? *(Nem.)* Minthogy a tétel ellen kifogás nem emeltetett, a bevétel 201.000 forinttal elfogadtatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak. Rendes kiadások: VI. fejezet, 8. czím. Nyugdíjak. Kiadás: 1,046.000 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások, beruházások és átmeneti bevételek. Átmeneti kiadások: VI. fejezet, 1—8. czím. Beruházások: IV. fejezet, 1—22. czím. Átmeneti bevételek: III. fejezet, 1—2. czím.

Átmeneti kiadások. 1. Az »Adria« m. kir. tengerhajózási részvénytársaság szerződésszerű segélyezésére 570.000 frt.

Elnök: Elfogadtatik.

Digitized by Google

Gr. Esterházy Kálmán jegyző (*olvassa*): 2. Egyéb tengeri hajózási vállalatok szerződésszerű segélyezésére és felügyelésére 224.000 frt.

Lázár Árpád jegyző: Lukáts Gyula! *(Halljuk!)*

Lukáts Gyula: T. ház! Közgazdaságunk emelésére, külkereskedelmünk fejlesztésére hívom fel a t. ház figyelmét akkor, mikor tengerészetünk érdekében felszólalok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem ismeretlen a t. ház előtt, hogy néhány év előtt a világ összes államainak tengerészete válságos helyzetbe jutott. A gőzgépek tökéletesítése, a fuvarbérek csökkenése folytán a világkereskedelmet eddig közvetítő vitorlásoknak fontossága mélyen alásüllyedt, a jövő a gőzhajóké lett, csakhogy a gőzhajók építésére szükséges tőkék hiányzanak mindaddig, míg a hajótulajdonosok a vitorlásokba épített tőkéiket onnan lassankint vissza nem kapják.

Hanem a vitelbérek alacsonysága, az óriási fenntartási költségek miatt, kevés kilátás volt arra, hogy a hajótulajdonosok hajójuk után nemcsak a tőkét kaphassák vissza, de még a saját fentartásukra szükséges kamat is nagyon soványnak mutatkozott.

A maritim államokban jelszóvá lett: megmenteni a tengerészetet s módot találni arra, hogy a hajótulajdonosok kedvet kapjanak gőzösök s modern berendezésű vas és aczél vitorlások építésére.

Ennek egyetlen módja volt: a közvetlen állami segély alkalmazása, s ezt a többi külföldi államok meg is cselekedték. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A mily kalamitások érték a külföldi tengerészetet, nem hagyták érintetlenül a mienket sem, a mi vitorlás hajórajunk csökkenésében mutatkozott.

Míg 1870-ben 157 vitorlásunk volt 73.761 tonnával, 1871-ben 164 78.215, 1872-ben 166 71.932, 1873-ban 151 63.706, 1880-ban 147 66.535 tonnával, de ettől az időtől fogva rohamosan fogy úgy vitorlásainknak száma, mint azoknak tonnatartalma, úgy hogy 1886-ban már csak 106 hajónk van 54.176, 1890-ben 81 40.986 tonnával, 1893-ban, mikor tengerészetünk védelmére törvényt alkottunk, volt 69 vitorlásunk 33.303 tonna tartalommal. Hogy azóta mi történt, azt majd később leszek bátor elmondani, itt csak konstatálni kivánom azt, hogy e 13 esztendő alatt vitorlásainknak száma és vitelképessége felényire apadt. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Látva ezt az óriási hanyatlást, s látva azt, hogy az életre való államok mily óriási erőfeszítést tesznek tengerészetük megmentésére, felszólaltam e házban, és sürgettem a közvetlen állami segély alkalmazását, de a t. ház alig látszott komolyan venni felszólalásomat, s csak évek múlva alkotta meg az 1893. évi XXII-ik törvényczikket, melyet én évekkel előbb sürgettem.

Nem így Baross Gábor miniszter, ki felismerte a veszélyt, mely reánk vár, ha tengeri szállításunkat közvetítő összes eszközeink elpusztúlnak, s czélúl tűzte ki, hogy szubvenczió alkalmazásával erős gőzhajó-társaságokat alakítson S e törekvéseit, melyeket később Lukács Béla is adoptált, oly siker koronázta, melyekhez hasonlót vajmi ritkán találunk. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elvontuk a reánk nézve idegen Lloydtól az óriási szubvencziót, s ezt évi 560.000 forintban a magyar »Adriára« ruháztuk. Igaz, hogy egy és más tekintetben az »Adria« ellen lehet kifogásokat tenni, így a braziliai liszt-export hanyatlásáért, a Lloyddal az állam háta mögött kötött kartelért, az angol szubvenczióért a maltasyrakusai vonal által Angliának tett szolgálatokért, és azon tervért, melyet a Lloyddal együtt főznek, hogy az egyik az osztrák államot pumpolja meg a nyugat-európai szolgálatokért, másik a magyar államot a levantei szolgálatokért. De majd erről más alkalommal beszélek. Itt konstatálnom kell, hogy az »Adria« az ő 25 nagy gőzösével a magyar kereskedelemnek új piaczokat teremt Angliában, Franczia és Spanyolországban, s ezáltal hatalmas szolgálatokat tesz a magyar államnak.

Egy másik alkotása Barossnak a fiume—anconai s a fiume—velenczei vonal, mely 30.000 forint évi segélylyel Magyar- és Olaszország közt a kereskedelmet közvetíti, de különösen az utasoknak gyors átszállítása által érdemli ki az államsegélyt. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Talán legjobban sikerült Baross Gábornak harmadik alkotása. A miniszter éles tekintetét Dalmáczia kereskedelmére fordította, ezt akarta elhódítani. Az apró gőzhajó-vállalatokat felhívta egyesülésre, aztán 1891. május 2-án szerződést kötött a »magyar-horvát tengerhajózási vállalat«-tal, mely szerint ez évi 105.000 forint szubvenczióért tartozik életbeléptetni 12 rendes vonalat, évi 1650 járattal.

A terv bámulatosan sikerült, hogy a társaság rövid idő alatt 16 vonalat indított évi 7006 járattal, s pedig olyformán, hogy míg az előbbi években Dalmácziába s Herczegovinába, s a Quarnero szigeteire egy maroknyi magyar termény sem vitetett, addig a társaság már 1893-ban 362.034 métermázsa magyar terményt szállított Fiuméból, leginkább gabna, liszt, czukor, szesz, zsiradék és butorféléket, addig e forgalom Fiuméból Dalmácziába 1896-ban 523.272 métermázsára emelkedett. Ez csak a fiumei export, mert a 202.499 métermázsányi importot, s a

Digitized by Google

41.967 métermázsányi interkalaris rakományt teljesen kihagytam számításaimból.

Fölösleges talán a t. háznak bővebben magyarázni azt, mily fontos közgazdasági tényező az a vállalat, mely Magyarországból évenkint több mint fél millió métermázsányi terményt szállít oly vidékekre, hol eddig a magyar terményeket abszolute nem is ismerték. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Még szembetünőbb az eredmény a személyforgalomnál, melyet a magyar-horvát tengerhajózási vállalat rövid öt esztendő alatt elért.

Dalmácziára nézve Magyarország és Fiume nem létezett. Trieszt volt az ő piaczuk, itt szerezték be összes szükségleteiket. A társaság már az első években Fiume felé irányította a dalmát utasokat, majd újabb járatok indításával tömegekben vonta ezeket oda. Én emlékszem rá, hogy tengerész-növendék koromban valóságos esemény számba ment, ha egy baragozzo 10—15 énekes bodoloval kikötött Fiumében, annak csodájára jártunk a tengerpartra. Baross ideájának megvalósítása után, a »magyar-horvát tengerhajózási társaság« személyforgalma már 1892-ben 100.309-et tett ki, mely 1896-ban 368.096-ra emelkedett. Ezek az utasok Fiumében látják el magukat szükségleteikkel, tehát ily módon is magyar terények s magyar iparczikkek jutnak Dalmácziába. *(Halljuk! Halljuk!)*

De nemcsak közgazdasági értéke van ennek az utas-forgalomnak, annak politikai jelentőségei is mutatkoznak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Tudjuk, hogy a dalmaták esküdt ellenségei voltak mindennek, a mi magyar, s most ez a hangulat teljesen átalakulóban van. Lehet, hogy kereskedelmi érdekeik vonták őket közelebb hozzánk, lehet, hogy látták, miszerint Fiumeért mily óriási áldozatokat hozott Magyarország, míg őket Ausztria teljesen elhanyagolja, tán azt vélik, ők is jobban jönnének ki, ha Magyarországgal szorosabb viszonyba lépnek. De egy szóval, a dalmaták hangulata irányunkban kedvezőbbre fordult.

Például szó volt arról, hogy a boszniai vasutat Spalatoval egy szárnyvonallal kötik össze. Most e tervet Bécsben elejtették s bűnbakúl Magyarországot állítják oda, azt hazudván a dalmatáknak, hogy e vasút kiépítését Magyarország ellenzi. *(Halljuk! Halljuk!)*

Magyarország, mely elősegíti az ogulinknini s a zeng-bihácsi vasut kiépítését, nem ellenezheti a spalato-boszniai vasutat sem.

A dalmát képviselők gondolkozását ismerem, a kik kijelentették, hogy ők nagyon jól tudják, miszerint a magyar kormány egy lépést sem tett a spalatói vasút ellen, de ha Ausztria érettük nem akar áldozatot hozni, az ódiumot mindig a magyarokra iparkodnak hárítani. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De szolgálok egy másik példával is.

Mikor ő Felsége 1875-ben Dalmácziába utazott, kiséretében volt Andrássy Gyula külügyminiszter is. De Andrássy csak Póláig kisérhette ő Felségét, mert egy magyar miniszternek a dalmátok közt való megjelenése rossz vért szült volna, s demonstrácziókra adott volna alkalmat.

A múlt esztendőben, mikor Dániel miniszter Fiumében járt, le akart rándúlni Dalmácziába is, hogy a magyar kereskedelemnek ottani térfoglalását láthassa.

A dalmaták, a mint meghallották, hogy egy magyar miniszter rándúl közéjük, minden előkészületet megtettek ünnepélyes fogadtatására. Városi zenekarok, küldöttségek várták díszalbumokkal, lelkesedéssel, s csak sajnálni lehet, hogy a miniszter úr útja elmaradt.

Tehát 20 évvel előbb Andrássy még be sem mehetett Dalmácziába, s ma már így fogadnának ott egy magyar minisztert!

De hát talán elég lesz ennyi annak bizonyítására, hogy a szubvenczionált három magyar tengerhajózási vállalat mennyire megfelelt a hozzákötött reményeknek. S ha ezek ily eredményt tudnak felmutatni, akkor élhetetlenség volna itt megállnunk, s a további fejlesztésről lemondanunk. Van ott még teendő elég, a görög kikötők és piaczok elfoglalása, ott van a fiume-new-yorki, illetve északamerikai vonal, melynek ellátása az »Adriára« vár; a Levante piaczaiért a küzdelmet előbb-utóbb fel kell vennünk a Lloyd austriacoval, s különösen erősen kell készülnünk az Al-Dunáról megindítandó járatokkal.

Álljunk meg ennél egy perczre.

A Vaskapu szabályozása folytán terményeinknek egy jelentékeny része az olcsó vizi szállításra fog irányúlni. Uszályhajók viszik majd azt Sulináig vagy Galaczig, s innét tengeri hajók továbbítják.

Ha jól vagyok értesülve, már a tarifa is megállapíttatott, és pedig Galacztól vagy Sulinától Konstantinápolyig, vagy a fekete tenger valamely más kikötőjéig tonnánkint öt frank, Görögországba 7 frank, Sziriába vagy Egyiptomba 9 frank.

Habár tudom, hogy a szerb, román s bolgár produktumok e tarifa-kedvezményben nem részesülnek, s azoknak sokkal drágábban kell a szállítást megfizetni, mégis e fuvardíjak oly alacsonyak, hogy a szállításra csak szubvenczionált vállalatok vállalkozhatnak, s a kormány ezt így is kontemplálja. Semmi kifogásom ellene.

Digitized by Google

De az ellen már igenis van kifogásom, a mit a lapok írtak, s a mi mindeddig nem lett hivatalosan megczáfolva, hogy a magyar kormány egy glasgowi, tehát angol vállalattal folytat tárgyalásokat. Hát nem előbbre valók a magyar vállalatok? Tessék megkérdezni a fiumei hajótulajdonosokat, bizonyára vállalkoznak arra, hogy az Al-Dunáról indítandó járatokra társasággá alakúljanak. Vagy ha a kormány velük megegyezni nem tudna, akad e czélra Budapesten is tőke, a mekkora kell. Vagy ha a kormány nem tudja bevárni ez új hajók felépítését, egyesítse az Orient és Copaitich-féle gőzösöket, de mindenesetre míg itthon találhat vállalkozókat, addig ne menjen Angliába. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! A függetlenségi és 48-as párt felirati javaslatában, egyik követelésképp állította fel tengerészetünknek fejlesztését. Nem ok nélkül. Ha Fiuméba vasutat építettünk, ha a fiumei kikötőre milliókat költöttünk, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* akkor lehetetlen nem akarnunk, hogy e drága kikötőben magyar flotta várja továbbszállítás végett a magyar terményeket és iparczikkeket. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De hol van ez a magyar flotta? Hisz 15 évvel előbb még másfélszáz magyar vitorlás járta a világtengerek hullámait, melyek hat millió forint értéket képviseltek, addig ezeknek értéke a mai nap leszállott fél millió forintra.

Évekkel előbb hiába ösztönöztük a kormányt, hogy más államok mintájára tegyen valamit tengerészetünk érdekében. Hiába; a magyar kormány bevárta a veszedelem 12-ik óráját, akkor aztán fellelkesedve Baross Gábornak a gőzhajóvállalatoknál tapasztalt sikerein, ráfanyarodott a kereskedelmi hajóknak állami segélyezésére, s megalkotta a szabad hajózásról szóló 1893-ik évi XXII. törvényczikket.

S mi volt ez a törvény? A mint az eredmény mutatta, korántsem tengerészetünknek megmentése és fejlesztése, csak egy kis alamizsna a hajótulajdonosoknak.

Ezen törvény értelmében, a nagy parthajózású vitorlások minden tiszta regiszter tonna után 6 korona évi prémiumot nyernek; a hosszújáratúak 9 koronát. A nagy parthajózású gőzösök 9 koronát, a hosszújáratúak 12 koronát.

Ez az úgynevezett beszerzési segély.

Ezt a segélyt évi 7%-nyi csökkenéssel 15 évig kapja a hajó, ha addig a »Veritas« által I. osztályúnak, vagyis A. I. I-nek osztályoztatnak.

Van még egy másik nyomorúságos módja is a segélyezésnek: Azon esetben, ha a hajók a magyar kereskedelmi forgalom érdekében Fiuméből vagy Fiuméba utaznak, minden megtett 100 mértföld és tiszta regiszter tonna után kapnak öt fillért, de csak az esetben ha az államilag segélyezett társaságok valamelyikének hajója nem érinti azt a kikötőt, melyből a szabad hajózású hajó kiindult, vagy a melyikbe indúlt.

Mikor a magyar törvényhozás a szabadhajózásról szóló törvényt alkotta, *(Zaj. Elnök csenget.)* az osztrákok rögtön ráliczitáltak a magyarokra, s azonnal meghozták az 1893. évi deczember 27-iki törvényüket.

Ez már jelentékenyen jobban kedvez a hajóknak, például az úgynevezett beszerzési segélynél az évi csökkenést nem 7%, hanem csak 5%-ban állapítja meg. Már most ha veszünk egy 1000 tonnás gőzöst, mely úgy Magyarországon mint Ausztriában 6000 forinttal kezdi segélyezési hányadát, 15 esztendő mulva a 7% csökkenéssel a magyar hajó csak 2177 forint segélyt kap, míg az osztrák 2935 forintot, vagyis a 15 esztendő alatt a magyar hajótulajdonos kapott 56.886 forintot, az osztrák pedig 64.450 forintot.

De a megtett mértföldek után is más az osztrák törvény. A magyar törvény tonnánkint és 100 mértföldenkint öt fillért biztosít, az osztrák 10 fillért. A magyar törvény 15 évig adja ezt a segélyt, ha a hajó megőrzi I. klasszisát, míg az osztrák törvény mindaddig, míg a hajó a Veritas, vagy a franczia Veritas bureau, vagy az angol Lloyd által I. osztályúnak klasszirozatik. Pedig ez is nagy különbség, mert a mai aczél hajók 30 esztendeig is megtartják I. osztályú voltukat.

A magyar törvény kizárja segélyezésből a hajót, ha ez oly kikötőből vagy kikötőbe indúl, hova egy az államtól szubvenczionált társaságnak hajója jár, ha csak hat hétben egyszer érinti is azt a kikötőt. Az osztrák törvény csak azt köti ki, hogy a szabad hajózású jármű abban az időben ne érintse azt a külföldi kikötőt, mikor a szubvenczionált vállalat hajója ott jár.

A magyar törvény kizárólag az »Adria« érdekeiért lett így alkotva.

Tegyük fel, hogy az »Adria« minden két hónapban indít egy járatot New-Castleba, s mert a hajók érinthetik útjukban Londont, Bordeauxt, Rouent, Barcelonát, Marseillet, ezek a kikötők teljesen el vannak zárva a magyar szabadhajózási gőzösök és vitorlások elől, vagy ha találnának is ott rakományt Fiumében, a 100 mértföldenkint előirányzott öt fillérre nem számíthatnak, míg a trieszti hajók átmehetnek Fiuméba, hogy a nevezett kikötők számára rakományukat kiegészítsék, s megkapják a mértföldenkinti teljes szubvenczió.

Ez az oka, hogy míg az osztrák törvénynek mutatkozik némi eredménye: a magyarnak, semmi; s az 1893-ik XXII. törvényczikk megalkotása után is, hiába keresünk szabadhajózású hajókat a fiumei kikötőben.

Digitized by Google

De lássuk csak, mit eredményezett a törvény, melylyel tengerészetünket véltük fejleszteni.

1893-ban, mikor a szabadhajózásra vonatkozó törvényt alkottuk, volt 69 vitorlásunk 33,303 tonnával, 1894-ben 55; 27.151, 1895-ben 51; 25.848 és 1896-ban 44 vitorlásunk 22.259 tonnával, hozzátehetem, hogy 1897. január elsejével van mindössze 19 vitorlásunk 10.597 tonna tartalommal, melyek állami segélyben részesülnek.

S talán a gőzösök építésénél s vásárlásánál mutatkozik valami különös eredmény?

Az 1893-ik év óta, tehát a szabadhajózásra vonatkozó törvény megalkotása óta hajóink a következőkép gyarapodtak: Burma gőzös 1874 regiszter tonnával, Siám gőzös 1991, Azow gőzös 989, Duna gőzös 1004 és Marguerite gőzös 261 regiszter tonnával, vagyis öt gőzös 6219 tonnával.

Nézzük, milyen hajók szereztettek be azóta az osztrák hajótulajdonosok által: Napried gőzös 1028 tonna tartalommel, J. Braili gőzös 1186, Godofhen gőzös 921, Isonzo 484, Tergeste gőzös 1641, Istria gőzös 1818, Illiria gőzös 1625, Betty gőzös 2324, Aquilea gőzös 2700, Galeb gőzös 1118, Redgamlet gőzös 1053, Josef Braili gőzös 1049, Kimon gőzös 1244, Travencore gőzös 1071, Maria B. gőzös 220, Lapod gőzös 379, Urania gőzös 1350, Hartington gőzös 1280, Luigia Premuda gőzös 760, Principessa Cristina gőzös 2100, Mediterraneo gőzös 1080, North Erin gőzös 1220, Teutonia gőzös 1300, Duino gőzös 750 és Grignano gőzös 690 tonna tartalommal.

Továbbá két vasból készült vitorlás: Deveron 1256 és Sava 1026 tonnával; végül favitorlások: Drina 683, Maria 223, Marseille 337, Vir 286 és Annunziata 245 tonnával.

Vagyis Ausztriában a szubvenczionális törvény megalkotása óta épült 25 gőzös, két vasvitorlás és öt fából készült vitorlás, összesen 34.507 tonna tartalommal.

Hasonlítsuk evvel össze a magyar kereskedelmi hajók állományának öt gőzössel 6219 tonnával való szaporodását, s tegyük hozzá, hogy ugyanezen idő alatt 25 vitorlásunk 11.044 tonna tartalommal részben elpusztult, részben külföldi alattvalóknak eladatott, s akkor egész világosan áll előttünk, hogy az 1893. évi XXII. törvényczikkel semmi eredményt nem értünk el.

De ugyan kinek is volna kedve nálunk ily feltételek mellett hajót építeni szabad hajózásra, mikor a külföldi államok minden kedvezményt megadnak, csakhogy tengerészetüket fejleszszék, például Olaszország a beszerzési szubvencziónál majdnem 30%-el járúl a modern hajó építéséhez. S ha valaki nálunk tőkéjét minden áron hajóba akarja tektetni, akkor elviszi azt idegenbe vagy beleépíti valamely osztrák hajóba, s nem kell prófétának lennem, hogy megjósolhassam, miszerint a mostani törvények mellett nemcsak nem fejlődik tengerészetünk, de rövid idő alatt a még meglevő hajóink is külföldiek kezére kerűlnek, s egy háború esetén, — mert tudni méltóztatik, hogy ily esetben a szubvenczionált hajók a hadi tengerészet rendelkezésére bocsátandók, — mondom ily esetben a magyar állam egyetlen hajót sem fog bocsáthatni hadi hajórajunk segélyére.

Meg kell jegyeznem, hogy az osztrák törvény, bár kedvezőbb a mienknél, még ez sem bátorítja fel a hajótulajdonosokat újabb hajók beszerzésére, s a haladás ott is meglehetősen lassú.

Nem ábrándozom én arról, hogy olyan kereskedelmi flottánk legyen mint Angliának, melynek 11.536 nagyobb hajója 13,242.639 tonnával szeldeli a tenger hullámait, nem vágyom elérni a millió tonnákkal biró Amerika, Franczia-ország, Németország s Norvégia hajóparkját; tudom, hogy mindig előttünk fog járni Dánia, Görögország, Japán, Hollandia, Olaszország, Oroszország, Spanyolország, Svédország, Törökország; de talán a világtengereken való helyfoglalásra Magyarország kereskedelmének is van annyi jussa, hogy Belgium, Brazilia s Chile után kulloghasson. *(Egy hang a szélső baloldalon: Görögország nagyobb.)* Görögország kereskedelmi hajóparkja legalább tízszer akkora.

Pedig erre a szánandó kis szerepre is csak az esetben lehet kilátásunk, ha tengerészetünk megmentése és fejlesztése érdekében alkalmas törvényeket alkotunk, s kellő áldozatokat hozunk, oly áldozatokat, melyek költségvetésünkben mint kiadások szerepelnek ugyan, de indirekte mint bevételek, busásan megtérűlnek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Érzi ezt az igen tisztelt kereskedelmi kormány is, a ki egy megbizottjának vezetése mellett nem régiben tanácskozásokat folytatott a fiumei hajótulajdonosokkal, hogy miként lehetne tengerészetünk hanyatlását megállítani, sőt fejleszteni.

Ha jól tudom, e tanácskozások a következőkben konkludáltak:

Az úgynevezett beszerzési prémium a gőzösöknél, a modern konstrukczióju vas és aczél vitorlásoknál 12 koronáról 20 koronára emeltessék, mely segély évenként 5%-al csökken s addig tart, míg a hajó I-ső osztályúnak lajstromoztatik.

Minden tonna és 100 mértföld után 10 fillér, ha a hajó külföldön utazik s 15 fillér, ha hazai kikötőkbe vagy kikötőkből utazik. Kivétetnek azon esetek, ha a hajó oly kikötőt érintene, melyet valamely szubvenczionált vállalat hajója érint.

Digitized by Google

Töröltessenek el a konzuláris illetékek, miként ez a Lloydnál s Adriánál is megvan.

A most meglevő vitorlások, míg a Veritas által legalább B. I. I. klasszisúaknak minősíttetnek, tonnánként két korona segély, a Fiuméból vagy Fiuméba teendő utaknál pedig tonnánként és 100 mértföldenként 10 fillér.

Kijelentem, hogy a hajótulajdonosoknak ezen feltételeit nem tartom túlságosan felcsigázottnak, sőt csak ily feltételek mellett vélem a kitűzött czélt elérhetni. Hozzáteszem még, nemcsak azért, hogy a hadi flottának közös volta dokumentáltassék, de mert a hadi tengerészetnek egy része tényleg a mienk s az ennek tett szolgálatok a magyar gazdasági érdekeket is érintik, mindazon kikötőket, melyekben a hadi flottának állomásai, illetve szénrakodó helyei vannak, mint Póla, Gravosa, Teodo, olyanoknak tekintessenek, mint a magyar kikötők.

Igaz, hogy ezen újítások által, a költségvetésben a szabad hajózásra felvett 200.000 koronányi hitel, 500.000 forintra volna emelendő.

T. ház! Ha egy ily kiadási többlettel az amúgy is vérig zaklatott adózóink nyakára újabb terheket rónánk, bizonyára nem szólaltam volna fel. De a mit e tárgyban a vámon fizetünk, a réven busásan megnyerjük. Azok a hajók, melyek a szubvenczió kecsegtetésére épülnek, a szubvenczió egy részét visszafizetik adóban; adót fizetnek azok az iparvállalatok, melyek tengerészetünk fejlesztésével fellendülnek; adót fizetnek azok a termények, melyek ily módon piaczot találnak; adót fizetnek azok a polgárok, kik e hajóknál alkalmazva, kenyérkeresethez jutnak s jövedelem van azon szállítási vállalatoknál, melyek a rakományokat e hajók számára szállítják. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezrekre ment azon tengerészeknek száma, kik mint a hajókon alkalmazott matrózok tartották fenn családjukat. Ezek már megkezdték a kivándorlást Brazilia, Uruguay és Argentina felé.

De végre is, miért építettük a fiumei kikötőt? talán hogy a szemeinket gyönyörködtessük azon, vagy hogy behúnyt szemmel várjuk, mint foglalja azt el előlünk a külföldieknek fejlett tengerészete? Egy szó, mint száz, nekünk életkérdés, hogy tengerészetünk legyen s ezt másképen nem érhetjük el, mintha a művelt külföld mintájára mi is meghozzuk a szükséges áldozatokat.

S ha ezt megteszszük, akkor a fiumei hajógyár nem fog munka nélkül ásítozni, kivált ha — s ezt a t. delegátus urak figyelmébe ajánlom — a hadi tengerészetnél szükségelt építkezések és javítások nem kizárólag Triesztben s a Scoglio olivin eszközöltetnek, de a reánk eső hányadszerinti munkálatok a magyar hajógyáraknak adatnak. Akkor, de csak akkor remélhetjük, hogy a világ minden táján magyar hajók lobogói hirdessék a magyar kereskedelem életrevalóságát.

Ha tengerészetünket nem akarjuk a megsemmisülésre kárhoztatni, ha azt akarjuk, hogy tengerészetünk fejlődjék s elfoglalja méltó helyét a világtengereken, ha azt akarjuk, hogy az 1893 : XXII. törvényczikknek eredménye legyen, ha nem akarjuk, hogy az 1895. évi XXXIV. törvényczikk meddő maradjon, akkor tennünk is kell valamit s ép ezért a függetlenségi és 48-as párt nevében van szerencsém a következő határozati javaslatot terjeszteni be:

»Határozati javaslat. A képviselőház utasítja a kormányt, hogy az 1893. évi XXII. törvényczikk, különösen annak 2., 3., 5. és 7. §-ainak módosítása iránt még a jelen ülésszak alatt nyújtson be oly irányú törvényjavaslatot, mely által szabad hajózású tengerészetünk fejlesztése lehetővé válik.« *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Most még három dologról emlékezem meg röviden.

Nem csekély költséggel jelenleg egy kereskedelmi tengerészeti akadémiát tartunk fenn Fiuméban, internátussal. A bennlakók között a magyar állam 14 magyar fiúnak biztosít egész helyet évi 400 forinttal s négy fél helyet évi 200 forint stipendiummal. Ily stipendiummal csalogatjuk a magyar fiúkat a tengerészethez már több mint 20 év óta.

S mi lesz a sorsuk ezeknek az ifjaknak? Rendesen jó sikerrel végzik akadémiai tanúlmányaikat s a legintelligensebb s képzettebb tengerésztiszt válik belőlük.

Az a néhány hajónk, mely még mai napig megmaradt, rendesen a hajótulajdonos rokonait alkalmazza s így a legtöbb magyarországi fiú már kadetti alkalmazást sem nyer, vagy ha valahogyan eléri is a kapitányi rangot, hajóparancsnokságra nem számíthat s hosszú küzdelem után kereshet magának más pályát.

Ezen is kell segíteni. Miután a tengerész pályáját csak vitorlás hajókon kezdheti s ezt a törvény is előírja, a kormány kötelezhetné az állami szubvenczióban részesülő vitorlásokat, hogy az akadémiából kikerült növendékeket mint kadettokat tartoznak alkalmazni. Továbbá az államilag segélyezett gőzhajó-vállalatokat, mint az »Adriát« s a »magyar-horvát gőzhajó-vállalatot« arra kellene kötelezni, hogy kapitányainak egy részét ezen akadémiát végzett — s első sorban ösztöndíjas — magyar fiúkból válaszsza ki. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tengerészetünket közelről érinti a fiumei kőolajfinomító sorsa. Pedig ez a gyár, úgy lát-

Digitized by Google

szik, a megsemmisülésre van kárhoztatva. Ugyanis ez eddig olcsó tengeri úton Batumból szerezte be nyers petroleum-szükségletét. Most a Reichsrath galicziai képviselői hűséges kormánytámogatásukért ki akarják kötni, miszerint a galicziai petroleum számára minden előny biztosíttassék s a külföldi petroleumra óriási vám vettessék. Ha ez megtörténnék, a fiumei kőolaj-finomítónak okvetlen el kell pusztúlnia s ne vegye rossz néven a t. miniszter úr, ha erre, most a vámtárgyalások alkalmával előre figyelmeztetem s kijelentem, hogy az esetleges felelősség ezért kizárólag őt terhelné. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Tudom én, t. ház, hogy az adott viszonyok között fiumei dolgokról beszélni nagyon nehéz, mikor egy félreértés vagy félrevezetés folytán Magyarország közvéleménye olyan izgatott lett Fiume irányában. Pedig nincs igazuk, t. ház, ebben a tekintetben. Először is az a folytonos szemrehányás, hogy mennyit és menynyit tettünk Fiuméért.

T. ház! Semmit sem tettünk Fiuméért, hanem tettünk Magyarországért. Az a kikötő nem Fiuméé, hanem a mienk. A kikötőépítésnél a vállalkozók nem fiumeiek, hanem idegenek voltak, ezek tették zsebre a vállalat utáni nagyobb hasznot s nem fiumeiek. És mit nyertek a fiumeiek? Azt nyerték, hogy hat millió forintnyi hajópartjuk az utolsó 10 esztendő alatt, a mióta Magyarország jóakaratában részesülnek, majdnem teljesen elpusztúlt.

Ez alkalmat felhasználva, azon rokonszenvnél fogva, melylyel Fiume iránt viseltetem, tiltakoznom kell ama igazságtalan vád ellen, mintha Fiume hangulata Magyarország irányában a legcsekélyebben is megváltozott volna. Fiume magyar érzelme soha nem volt kétségbe vonható egy perczig sem, nem vonható kétségbe ma sem. Ha egy városban egy municzipális párt kisebbségben marad s felülkerekedik egy másik, ebből egy jó magyar város magyarellenes hazafiságára konzequenciát vonni legalább is igazságtalanság. *(Tetszés.)* A mit mi Fiume hajózásáért tenni akarunk, azt a magyar tengerészetért teszszük; ép ezért tisztelettel kérem a t. házat, legyen szives határozati javaslatomat elfogadni. *(Élénk éljenzés és helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Öt perczre felfüggesztem az ülést.

(Szünet után.)

Elnök: Kérem foglalják el helyöket, az ülést újra megnyitom.

Molnár Antal jegyző: Gróf Batthyány Tivadar!

Gr. Batthyány Tivadar: T. képviselőház! Méltóztassék megengedni, hogy habár egész röviden, de mégis kiterjeszkedhessem az előttem szólott Lukács Gyula t. képviselőtársam beszédének egy nehány részére és ezekre megtehessem észrevételeimet. *(Halljuk! Halljuk!)*

Első sorban örömmel konstatálom, hogy nemcsak t. képviselőtársam, mint volt tengerész, hanem azon ellenzéki párt is, a melyhez tartozik, oly melegen érdeklődik a magyar kereskedelmi tengerészet fejlesztése iránt, hogy még határozati javaslattal is fel kivánják hívni a t. kormány figyelmét arra, hogy ezen nemcsak közgazdaságilag, de politikailag is fontos társadalmi osztályt és gazdasági faktort támogassa és emelje.

T. képviselőtársam beszéde nagyjában és egészében a helyes és legtárgyilagosabb adatokat foglalja magában. Én nem fogok kiterjeszkedni arra, hogy minden egyes fontosabb adatát saját tapasztalataimmal, saját ismereteimmel mintegy helyeseljem; de kénytelen vagyok mindenekelőtt egy-két tévedésére utalni, melynek helyreigazítása, azt hiszem, itt a t. házban helyén van. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőtársam fölemlítette azon, itt a házban is már hangoztatott, a lapokban pedig olvasható azon vádat, hogy Fiume ilyen és olyan, daczára, annak, hogy az állam annyit tesz Fiume érdekében, annyi milliót áldozott érette, egyszer 20, egyszer 40, egyszer 80 milliót említve, mint Magyarország áldozatát Fiume város javára. Abban tökéletesen egyetértek t. képviselőtársammal, hogy ezen 40, 60 vagy 80 milliót a magyar állam nem Fiuménak, nem a fiumeieknek adta, hanem adta azért, mert arra a magyar állam érdekében Magyarországnak feltétlen szüksége van. Sőt én azt hiszem, vád alá kellene helyezni azt a magyar kormányt, mely egy városnak ilyen rengeteg összeget lokális érdekből ajándékba adna. De ezzel szemben ki kell jelentenem, hogy Fiume, a mint azt itt a képviselőházban már tegnapelőtt kiemeltem, hálás azon jótéteményekért, a melyeket a magyar államtól a magyar törvényhozás révén kap s tényleg kapott. Fiume élvezi mindazon előnyöket, a melyeket egy országos érdekből fejlesztett város, egy országos érdekből folyton fejlesztett kikötő természetszerűleg magában hord. Fiume tehát, hogy két szóval rektifikáljam t. képviselőtársam felszólalását, igenis élvez bizonyos hasznokat indirekte azokból a beruházásokból, a melyeket a magyar állam ott eszközölt. *(Helyeslés a középen és jobbfelől.)* Fiume bizonyos jóindulattal mindig találkozott a magyar kormány s a magyar törvényhozás részéről s ezért hálával és köszönettel viseltetik a magyar állam irányában; *(Általános helyeslés.)* viszont a magyar állam azon nagy áldozatokat, a melyeket az ottani kikötő, a

Digitized by Google

vasutak, a raktárak építésére, a hajózás segélyezésére ad, azokat nem Fiume, nem azon 30—40 ezer lakossal biró városnak, hanem nagyfontosságú országos érdekekből a magyar állam javára adja. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ezt akartam első sorban is kiemelni.

A másik, a mit bátor vagyok t. képviselőtársam felszólalására rektifikáczióúl kiemelné, az vonatkozik arra a néhány kifogásra vagy vádra, melyet t. képviselőtársam az »Adria magyar királyi tengerhajózási részvénytársaság« ellen felhozott. Igen t. képviselőtársam nagyon helyesen emelte ki azon nagy haladást, *(Zaj a jobboldalon.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, ne diskuráljanak itt! *(Helyeslés a baloldalon. Elnök csenget.)* Kérem a képviselő urakat, legyenek szivesek helyökre menni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Gr. Batthyány Tivadar: A t. képviselő úr kiemelte azon nagy haladást, melyet a fiumei forgalom érdekében az Adria társaság a hosszújárati gőzhajózása révén teljesített. Kétségen kivül áll ez, t. ház, különben úgy t. képviselőtársam, mint magam is az »Adria« szolgálatait a magyar tengeri forgalom szempontjából föltétlenül elismerem; ebben köztünk nézeteltérés nincs. Kiemelt azonban két dolgot a t. képviselő úr, mely, azt hiszem, a tények nem teljes, nem helyes ismeretéből eredt. Egyik az, hogy az »Adria« kartelt kötött a forgalom egyes reláczióiban. Kartelt kötött, az igaz, a tranzitforgalomban, de ezen kartel az 1891: XXX. törvényczikk 6. §-ában van előirva, a mennyiben ezen szakasz megállapítja, hogy a forgalmat az »Adria« a Lloyd-társasággal Fiume, Trieszt és Brazilia közt alternative, felváltva tartozik fentartani s megállapítja expressis verbis a kartel fogalmát, a mennyiben ezen törvényczikk 6. szakasza azt mondja *(olvassa)*:

»Az itt említett szerződésszerű járatokon, melyeken Trieszt érintése kötelező, a Triesztből és Triesztbe való szállítás tarifája ugyanaz lesz, mint a Fiuméból és Fiuméba való szállítás tarifája . . . s a többi.«

Vagyis megállapíttatott, miután ezen két vállalat alternative köteles a járatokat fentartani, hogy itt egyenlő tarifák is tartassanak fenn. Ezt a kartelt tudtommal az Adria igenis respektálja és pedig egyszerűen azért, mert törvény szerinti kötelessége.

A második vád, melyet t. képviselőtársam — ha jól értettem — az Adria ellen fölhozott az, hogy bizonyos vonalakon a forgalom még mindig angol vállalatok hajói által eszközöltetik.

Lukáts Gyula: Málta szigetén!

Rosenberg Gyula: Angol postaszállítás.

Gr. Batthyány Tivadar: Talán rosszúl értettem. Minden hajózási vállalat igyekezik magának annyi hasznot, annyi jövedelmet biztosítani, a mennyit magának csak kieszközölhet. Igen természetes tehát, hogy: ha bizonyos angol postaszállításokat megkaphatott, nagyon okosan tette, hogy azokat megszerezte, sőt emlékezem, az Adria például a braziliai forgalomban igen okosan maga kereste, hogy hajói braziliai postahajóknak deklaráltassanak, mert ezen a réven bizonyos kikötő-illetmények fizetése tekintetében előnyökhöz jutott. Ezeket akartam t. képviselőtársamnak felelni az Adria ellen fölmerült kifogások tekintetében.

Még egy harmadik kifogást is tett t. képviselőtársam, de az konkrét alakot még nem ölthetett, a mennyiben — gondolom — azt mondja t. képviselőtársam, hogy az Adria és a Lloyd az 1898 julius 30-án a két állam szubvenczionált hajózása fentartására nézve megállapított szerződés lejárása utáni időre ezen két társaság egy titkos egyesség vagy kartel útján igyekszik magát fedezni. Nem tudom, hogyan, mit terveznek ezen vállalatok, egyet azonban tudok, azt, hogy a t. kormány és első sorban a kereskedelmi miniszter úr kötelessége lesz ezen egyesség lejárta előtt kellő időben gondoskodni, hogy ezen egyesség lejárta után a magyar tengeri forgalom érdekei, a magyar kereskedelem érdekei föltétlenül és minden reláczióban biztosíttassanak, hogy azokról feltétlenül és czélszerű gondoskodás történjék. Hogy az Adria és a Lloyd mit akarnak, mit nem akarnak, az — nézetem szerint — a kormányra nézve nem bír döntő elhatározású fontossággal, mert a kormány mindenesetre nem csak egy, vagy két vállalat érdekeit, hanem az egész tengeri forgalmat fogja és kell is, hogy szem előtt tartsa. A t. képviselőtársam azonkivül odavetve beszél a zeng-bihácsi és ogulini vasutakról is. Én ezen vasutaknak bizonyos, különösen helyi érdekű létjogosúltságát, fontosságát feltétlenül elismerem, de akkor, midőn nagy költségek, nagy kiadások árán megteremtettük a Vaskapu szabályozása útján az aldunai forgalom útját, és midőn másrészt az említett nagy kiadások és költségek mellett megteremtettük — nézetem szerint — mégis minden körülmények közt egyedül feltétlenül rendelkezésünkre álló közlekedési pontot a külfölddel, a fiumei kikötőt, mondom, hogy akkor mi sürgessük, hogy a forgalmat a fiumei irányból Zeng felé tereljük el a rémdrága zeng-ogulini vasút érdekében, ezt — eltekintve helyi, fiumei érdekektől is, országos érdekektől is — nagyon megfontolandónak tartom. A horvát vasúti érdekek különben is más vasúthálózat biztosítását kivánják.

A mi már most a magyar kereskedelmi tengerészet fejlesztésének szükségét illeti, úgy itt már t. képviselőtársammal a lényegben tel-

Digitized by Google

jesen egyetértek, a részletekbe pedig nem kívánok belemenni, mert túl soká lennék kénytelen a t. ház figyelmét igénybe venni. Legyen szabad ennélfogva nekem némely fontosabb kérdésre nézetemet röviden kifejteni. Azt mondja t. képviselőtársam, hogy az Adria feladata lesz a fiume-északamerikai forgalmat fejleszteni. Én konczedálom és szükségesnek tartom, hogy a forgalom Fiume és Észak-Amerika közt létesíttessék és fentartassék. Egyet azonban általánosságban mégis kénytelen vagyok megjegyezni. A t. képviselő úr, mint volt tengerész, tudni fogja, hogy a pratikus angolok óvakodnak túl nagy hajózási vállalatokat létesíteni, 30—40 hajón felül nem szeretnek hajózási vállalatot létesíteni, mert az ilyeneknél az adminisztráczió nehézkes, bürokratikus és mihelyt nehézkes és bürokratikus, már a tengeri hajózás kereskedelmi érdekeinek meg nem felel. Én tehát arra helyezném a fősúlyt, hogy az Adria első sorban azon irányokon, melyeket működési körébe felvett, belterjesen kihasználja, fejlessze a hajózást, nem pedig, hogy mindinkább újabb szabású vonalakat vegyen fel, mert félek, hogy akkor a vállalat mobilitásából fogna veszíteni. Az osztrák-magyar Lloydról tudjuk, hogy közel 100 hajó felett rendelkezett és tudjuk, hogy épen ezen nagy organizmus által hogy úgy mondjam tehetetlen lett a forgalom érdekeivel szemben, ettől tehát meg szeretném óvni a magyar tengeri hajózást. A mi a parti hajózást illeti, teljesen egyetértek t. képviselőtársammal, hogy ez túlhaladott minden hozzá fűzött reményeket. A parti hajózás vagyis a magyar-horvát vállalat vonalai, illetőleg egyes partok kiterjesztésre tényleg lenne szükségünk. Erre, azt hiszem, az alkalom legközelebb megjön. Mert ezzel a vállalattal az államnak jelenleg különböző szerződése van és elkerülhetetlen, hogy egy ily most már nagyobb összegű segélyben részesülő vállalattal egy szerves egészet képező szerződés köttessék, a mely a törvényhozás elé is terjesztendő lenne. Akkor fog elérkezni az ideje, hogy parti hajózásunkat az eddiginél nagyobb mértékben fejleszszük, a midőn a miniszter úr ezen egységes szerződést megkötendi.

A mi a szabad hajózást illeti, igaza van t. képviselőtársamnak, ketten sürgettük mindig annak létre hozatalát azzal a jogos hivatkozással, hogy a francziák és az olaszok, a kik velünk konkurrálnak, óriási mértékben támogatják hajózásukat, mig mi a szabad hajózásért semmit sem tettünk. Midőn mi az 1893. évi XXII. törvényczikk és az 1895. évi XXXV. törvényczikket — a hajóépítés segélyezéséről — tárgyaltuk, külön kiemeltem volt, hogy nézetem szerint — különben a tények és tapasztalatok bizonyítják — ezek nem felelnek meg teljesen azon óhajoknak, melyeket e kérdéshez fűzünk, még kevésbbé felelnek pedig meg a franczia és olasz hajózási törvények segélyösszegének. Én akkor is, most is ezen törvényt első kisérletnek tartottam és tartom, a melyet ha egyszer életbe léptetünk, az eddigi tapasztalatok után indúlva most már javíthatunk, módosíthatunk és kiegészíthetünk olyan értelemban, hogy a czélnak most már teljesen megfeleljenek. Igaza van t. képviselőtársamnak teljesen, épen nem felelők meg e törvények, a mennyiben új vitorlás hajót e törvény alapján egyet sem szereztek be nálunk, gőzhajót pedig mindössze ötöt. Igaza van abban is, hogy az osztrákok ránk liczitáltak az ő törvényük megszerkesztése alkalmával, feltétlenül szükséges tehát mindezek folytán, hogy a t. kormány foglalkozzék e kérdéssel. Nem akarok a t. miniszter úr nyilatkozata elé vágni, de ismert tény, hogy a t. miniszter úr régebben foglakozik e törvények reviziójával. Fiumében e czélból nemrég ankét-tanácskozmányokat tartatott és én szives figyelmébe ajánlom az erre nézve Fiumében tartott szaktanácskozmány objektiv czélravezető propoziczióit.

Minthogy tehát a miniszter úr e kérdést tanúlmány tárgyává tette, azt hiszem, t. képviselőtársam határozati javaslata nem szükséges, de nem is czélszerű, mert ha jól hallottam, abból kimaradt a 10. §. módosítása. *(Felkiáltások: Nem!)* Akár kimaradt, akár nem, arra pár szóval reflektálnom kell.

Az 1893: XXII. törvényczikk 10. §-a tudniillik a régi vitorláshajók segélyezésére vonatkozik. T. képviselőtársam is utalt erre és tény, hogy a vitorlás hajók másként még szükségesek azért is, mert haditengerészetünk erősen megsínylené, ha tisztán csak gőzhajókon nevelt ifjakat kapna hajóira.

Speczialiter felhivom a miniszter úr figyelmét arra, hogy bár a 10. §. tonnánkint csak két korona segélyt biztosít a vitorlás hajóknak, azt tapasztaljuk, hogy mig az illetők ezt megkapják, addig járatják és saját kezelésükben tartják e hajókat, de mihelyt a 25 éves kor lejártával ez az amúgy is csekély szubvenczió megszünik, azonnal bármi áron túladnak rajtuk.

Ezt azért említem, hogy míg modern vitorlás hajókat nem építünk, feltétlenül szükséges a régieknek bizonyos csekély pénzbeli támogatásban való részesítése a teljes adómentesség fentartása mellett, a mi nem alamizsna, hanem segély arra, hogy hadi és kereskedelmi tengerészetünk növendékei részére quasi iskolahajókat biztosítsunk.

Ezek után még csak egy kérésem van a t. miniszter úrhoz. Lukáts Gyula t. képviselőtársam nagyon csekélynek véli a magyar kereskedelmi tengerészet fejlődését, én is, de ha meggondol-

Digitized by Google

juk, hogy 1873-ban a magyar gőzhajóraj egy apró gőzbárkából állott, melyet az akkori kormányzó használt abbaziai kirándulásaira, ma pedig hatvanon felüli sorhajó-flottánk van, hát mégis haladtunk igen tetemesen, a mivel abszolute nem akarom azt mondani, hogy ne haladjunk ennél még sokkal gyorsabb tempóban. Mondhatom, hogy habár ezen szubvenciókkal is tehettünk e tekintetben sokat, a tengeri hajózás legkritikusabb és legfontosabb kérdését mégis a hajóbiztosítás ügyének szabályozása képezi. Tudjuk, a kik evvel foglalkoztunk, hogy egy hajó biztosítási díja felmehet a hajó értékének hat, sőt még hét százalékán felül is úgy, hogy például egy félmilliónyi értékü hajó 35.000 forintot, sőt ezen felüli biztosítási díjat fizet évenkint. Sokat foglalkoztak már tengerész-köreink e kérdéssel s én azt hiszem, hogy igenis lehetne ezt megoldani, lehetne pedig akként, hogy a régi úgynevezett »Mutua« kölcsönös biztosítási szövetkezet vagy egy ehhez hasonló intézményt szerveznénk, a melyben az állam bizonyos összeggel, bizonyos befolyással és felügyelettel részt venne. Máról holnapra ezt, tudom, nem lehet megcsinálni, egyszerüen azért, mert utóvégre elő sem mernénk állni a t. házban azzal a kéréssel, hogy például fél milliót vagy háromnegyed milliót ily czélra egyszerre fordítson az ország, hanem volna egy módja, a mely mellett, azt hiszem, a czélt lassacskán elérhetnők, tudniillik a hajózás és a hajóépítés segélyezésére a költségvetésbe évenkint egy fixösszeg lesz felvéve, ezen összeg azonban nem lesz mindig teljesen felhasználva, én tehát azt hiszem, hogy miután a törvényhozás, a törvény maga azt mondja, hogy ezen összegek, a melyek igy megszavazva és törvényesítve vannak, tengerészetünk emelésének czéljaira vannak szentelve, ezeket tehát tényleg e czélra is fordítsuk. Ajánlanám tehát, hogy a t. miniszter úr gondoskodnék ennek kiviteléről. Indítványt nem teszek, de talán lehetne még a költségvetés tárgyalása folyamán vagy ha ez idén nem, a jövő évben gondoskodni arról, hogy ezen igy fel nem használt összegek ép úgy, mint az iparfejlesztési alapnál, itt egy tengerészeti biztosítási vagy a tengerészet fejlesztésére szolgáló alapba utalványoztatnának be, a mely alap azután egyrészt a hajóépítés segélyezésére, másrészt talán épen ezen tengeri hajók biztosítási intézményének létesítésére fordíttatnának.

Ezeket kivántam a t. ház figyelmébe ajánlani; a költségvetési tételt elfogadom. *(Helyeslés a középen és jobbfelől.)*

Elnök *(csenget)*: Kiván-e még valaki szólani? Ha senki sem kiván, a vitát bezárom.

B. Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Lukáts Gyula t. képviselőtársam egy határozati javaslatot nyujtott be, a mely szerint utasítandó volna a kormány, hogy az 1893. évi XXII. törvényczikk némely intézkedéseinek módosítására nézve tegyen előterjesztést, abból a czélból, hogy a kereskedelmi hajózásunk mentől inkább szaporíttassék és azon nagy feladatoknak, a melyek arra hárulnak külkereskedelmünk közvetítésére nézve, megfelelni képes legyen.

Én, t. ház, erre nézve csak annyit vagyok bátor mondani, hogy mindazon indokok, a melyeket a t. képviselő úr határozati javaslatának megerősítéséül előhozott, előttem ismeretesek voltak; nemcsak ismeretesek, de azokat én is teljes mértékben helyeslem. Ugyanezen indoknál fogva magam is arra a konkluzióra jutottam, hogy az 1893: XXII. törvényczikk intézkedései úgy, a mint ma fennállanak, annak a czélnak, a mely czélból annak idején megalkottatott e törvény, meg nem felelnek, azok nem elegendők és azokat bizonyos tekintetben módosítani és kibővíteni okvetlenül szükségesnek mutatkozik. De felismerve egyszer ennek szükségét, nem álltam meg itt, hanem mindjárt hozzáfogtam az intézkedéshez is és elhatároztam azt, hogy egy szaktanácskozmány e czélra összetüljön, a mely szaktanácskozmány január havában össze is ült Fiuméban és e tekintetben mindenesetre bizonyos megállapodásokat és határozatokat létesített, melyeket azonban még nem ismerek, mert nem küldettek fel hozzám. Mindenesetre a legközelebbi napokban kézhez fogom azokat venni és magam részéről is késznek nyilatkozom és hajlandó vagyok arra, hogy azoknak a határozatoknak az alapján vagy azoktól eltérőleg is, továbbmenőleg is, ha a szükség úgy hozza magával, az 1893: XXII. törvényczikk módosítása iránt javaslatot terjeszszek elő. *(Helyeslés.)*

Azt hiszem, t. ház, igy állván a dolog, talán nem szükséges, hogy a határozati javaslatot a képviselőház elfogadja, mert a mit az el akar érni, azt úgy is szándékozom megtenni. *(Helyeslés.)*

A tételt különben elfogadásra ajánlom.

Lukáts Gyula: T. ház! Miután a t. kereskedelmi miniszter úr kijelentése teljesen megnyugtat és miután látom, hogy a mit határozati javaslatomban kontempláltam, arra törekszik a t. kereskedelmi miniszter úr is, határozati javaslatomat visszavonom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Következik a szavazás. Maga a tétel nincs megtámadva, a ház tehát ezt a tételt elfogadta.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Az 1895. évi XXXIV. törvényczikk alapján a tengeri hajók építésének segélyezésére 50.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Az »Adria« magyar királyi tengerhajózási részvénytársaság miniszteri biztosának díjazására 4000 forint.

Digitized by Google

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: A magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság segélyczésére az 1894. évi XXXVI. törvényczikk alapján 400.000 forint.

Elnök: T. ház! Ehhez a tételhez többen vannak felírva. Minthogy ma még a belügyminiszter úr interpellácziókra is kiván felelni, ennélfogva a tanácskozást a holnap tíz órakor tartandó ülésre halasztjuk. *(Helyeslés.)*

A holnapi napirendre nézve javaslatba hozom, hogy először folytassuk a kereskedelmi tárczának hátralevő részét, azután a ház előbbi határozata szerint közvetlenül utána következnek az ezredéves országos kiállítás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat. Ez már el volt határozva. Ezután sorra kerülne a közlekedési és pénzügyi bizottságoknak jelentése a magyar észak-nyugati helyi érdekű gőzmozdonyú vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában és a közgazdasági és pénzügyi bizottság jelentése a kikötői illetékekről szóló törvényjavaslat tárgyában. Ezután jönne a közgazdasági és pénzügyi bizottság jelentése a vám- és kereskedelmi szövetség VI. czikkének módosításáról szóló törvényjavaslat tárgyában. És mindezek után a pénzügyi bizottságnak a lottójövedékről szóló törvény módosítására vonatkozó jelentése. *(Helyeslés.)*

Tehát ezek lennének a holnapi ülés napirendjének tárgyai. *(Helyeslés.)*

Egyszersmind előre óhajtom a házat tájékoztatni, hogy a szombati ülésre, a mennyiben tudniillik azon tárgyak, a mik a pénteki ülésre kitűzettek, holnap elvégeztetnének, mert ha nem végeztük el, szombatra maradnak, javaslatba fogom hozni, hogy a mentelmi bizottságnak már régóta fekvő jelentéseit is tűzzük ki tárgyalásra. *(Helyeslés).*

Ha helyesli a ház javaslatomat, *(Helyeslés.)* a felsoroltak lesznek a holnapi ülés napirendjének tárgyai.

Következik a belügyminiszter úr felelete Sima Ferencz képviselő úr kétrendbeli interpellácziójára.

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! Sima Ferencz országgyűlési képviselő úr a január 13-iki ülésben interpellácziót intézett a miniszterelnök úrhoz, hozzám és az igazságügyminiszter úrhoz többrendbeli kérdésre nézve. Ezen interpellácziót leszek bátor a választ úgy a miniszterelnök úr, mint az igazságügyminiszter úr részéről nyert megbízás folytán, tehát velük egyetértőleg mindannyiunk nevében megadni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az interpellácziónak első pontja ezt foglalja magában *(olvassa)*: »Van-e a miniszter uraknak tudomásuk arról, hogy Vadnay Andor Csongrád vármegye főispánja 1896. évi deczember 4-én Pandovics Döme görög-keleti lelkészt este kilencz órakor másnak a lakásán azon czímen, hogy az iskolaszéki pénztárnál vizsgálatot akar tartani, csendőrökkel letartóztatta s ugyanazon éjen Burián Lajos iskolaszéki elnök lakására zsandárokkal tört be s nevezett elnököt személyesen vitte el csendőri fedezet alatt saját lakásáról; a pénztári vizsgálat után Pandovics Döme lelkészt személyesen adta át a csendőrségnek, hogy börtönbe hurczolják?«

T. ház! Erre a pontra az általam elrendelt és szigorúan megejtett vizsgálat a következőket derítette ki. Leszek bátor, mivel oly tények foglaltatnak bent, a melyeknek sorrendje fontos, és mivel teljesen autentikusan akarom elmondani, nehogy emlékezetem cserben hagyjon, szóról-szóra felolvasni a tényállást *(olvassa)*: »Vadnay Andor főispán múlt évi deczember 4-én, délután félháromkor Pandovics Döme görög-keleti lelkésznek, mint a Szentes városi gimnázium és a Szentes községi iskolák pénztárnokának lakásán, egyszersmind pénztárnoki helyiségében több hatósági személylyel együtt megjelenvén, a városi pénztárak lezárását és rovancsolást elrendelte, s egyuttal Magyar József helyettes polgármestert utasította, hogy Pandovics Döme iskolai pénztárnokot a megjelenésre hívja fel. Pandovics, Sima Ferencz országgyűlési képviselőnél időzvén, az érte küldött szolga által azt üzente vissza, hogy nem jöhet, mert három órakor értekezletre kell mennie. A polgármester ekkor írásban, annak felemlítésével, hogy pénztárvizsgálat czéljából keresteti, a városi kézbesítő által a megjelenésre ismételve felszólította. Azonban több mint két óra hosszat sem a kézbesítő, sem az időközben kiküldött városi rendőrkapitány nem birták Pandovicsot feltalálni. Végre este félhét órakor a kézbesítő Pandovics azon üzenetével tért vissza ugyancsak Sima Ferencz lakásáról, hogy az irásbeli meghagyást átvette ugyan, de a pénztárvizsgálathoz meg nem jelenik, időközben pedig már benyújtotta lemondását Burján Lajos iskolaszéki elnökhöz. A főispán erre a szintén jelenlevő csendőrszakaszparancsnokot Pandovics elővezettetésére hívta fel. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Pandovics azonban a csendőrség egyszerű felszólítására jelent meg lakásán, és előadta, hogy a pénztárkulcsot és irományokat 800 forint kézpénzzel és lemondásával együtt Burján Lajos, iskolaszéki elnöknek átadta. Erre, ez utóbbi este féltíz órakor lakásáról elhivatván, jelenlétükben a rovancsolás megkezdődött. Úgy a gimnáziumi, mint a községi iskolai pénznaplók rendetlenül vezetve találtattak, s azokból, valamint a pénztárnok által előmutatott okmányokból 1847 forint 73²/₈ krajczár hiány tűnt ki, mely összegből a pénztárnok által előbb átszolgáltatott 809 forint« — a melyre nézve a bűnügyi elővizsgálat folyamán

Digitized by Google

szintén kiderült, hogy az azon délután kölcsön utján lett előszerezve — és a pénztárban talált 222 forint 01 krajczár levonatván, 825 forint 72²/₈ krajczár valóságos hiány állapíttatott meg, melynek hovafordításáról Pandovics beszámolni nem tudván, azon alapos gyanú merült fel, hogy azt elsikkasztotta, miért is a további nyomozással a csendőrszakasz-parancsnokság bizatott meg. Ezzel az eljárás a főispán részéről befejeztetett.«

T. ház! Méltóztatnak ebből látni, hogy teljességgel nem felel meg a tényállásnak az az előadás, a melyet az interpelláló képviselő úr a kérdés első pontjában kifejtett.

A második kérdés ez: »Tudják-e a miniszter urak, hogy Szentes rendezett tanácsú város, s mint ilyenben a csendőrség közvetlen a rendőrhatóság rendelkezése alatt áll, és hogy bárkit bármi czímen is letartóztatni egyedül a rendőrhatóságnak és a bíróságnak áll jogában?«

T. ház! Ezt mi nem tudjuk, hanem igenis tudjuk, hogy a törvényhozás alkotott 1882-ben egy törvényt, a X. törvényczikket, a mely világosan ezt mondja: »Törvényhatósági joggal felruházott városok úgy bel-, mint külterületén a csendőrség rendes szolgálatot nem teljesít. Ily területen áthatolva, a tettenért törvényt áthágók irányában szolgálati utasítása értelmében jár el, a letartóztatottakat azonban az illető város rendőri hatóságának adja át.«

Kétszeresen téved tehát a képviselő úr. Mert először is Szentes nem törvényhatósági joggal felruházott város, tehát az 1882 : X. törvényczikk egyáltalán nem vonatkozhatik reá; de másodszor, ha törvényhatósági joggal felruházott város lenne is, akkor is a csendőrség a bűnügy elkövetésénél az utasítás értelmében jár el, s a letartóztatottat átadja az illető rendőri hatóságnak.

Már most, t. ház, arra nézve, hogy Pandovics Döme ellen a sikkasztás gyanúja alaposan merült fel, felmutathatom a kezemben levő ezen négy hiteles bírósági határozatot. Az első a vizsgálóbíróé, a második a járásbíróé, a harmadik a törvényszéké, a negyedik pedig a szegedi kir. tábláé. Mind a három egyetértőleg elrendelte . . .

Visontai Soma: Hát ha felmentik?

Kubinyi Géza: Tessék csak védelmezni a sikkasztót! *(Zaj.)*

Elnök *(csenget):* Kérek csendet, képviselő urak, — Visontai képviselő úr és Kubinyi képviselő úr! *(Derültség és helyeslés.)*

Perczel Dezső belügyminiszter: Tehát ezekből meggyőződhetik bárki, hogy a rendes bíróság elrendelte nemcsak az előnyomozást és a vizsgálatot, hanem elrendelte a járásbíróság és helybenhagyta a törvényszék a vizsgálati fogságot is az illetőre nézve. Ezt azután a kir. tábla megváltoztatta, de nem azért, mintha a bűntény ismérveinek fenforgását nem látná, hanem azért, mivel a megtartott előnyomozás és vizsgálat már annyira haladt, hogy nem lehetett attól tartani, hogy a vizsgálatnak eredménye meghiusíttatik.

Azt kérdézi azután harmadik kérdésében a képviselő úr *(olvassa):* »S ha van erről tudomásuk — mivel van — mert a hazai sajtó annak idején nagy nyilvánossággal tárgyalta ezt a hazánkban is szinte páratlanúl álló esetet: kérdezem első sorban is a miniszterelnök és belügyminiszter urat: azt a főispánt, ki éjnek idején zsandárokkal magánlakásba tört, onnan az iskolaszéki elnököt elhurczoltatta, s ezzel magánlakássértést és személyes szabadság megsértését, a pénztáros letartóztatásával a hivatalos hatalommal való visszaélés büntettét követte el: vajjon a jog, törvény, köz- és személybiztosság ily botrányos megsértése után meddig tartják még helyén valónak, hogy Vadnay Andor úr Csongrádmegye főispáni székét elfoglalva tartsa?«

T. ház! Már abból a tényállásból, a melyet előbb voltam bátor a hiteles vizsgálat alapján a t. háznak tudomására hozni, kiderül, hogy teljességgel nem úgy áll a dolog; de hogy ez a magánlaksértés és Burján Lajosnak a főispán által való odahurczolása nem áll, az kiderül abból a jegyzőkönyvből, a melyet Burján Lajos sajátkezűleg aláírt, a melyben ő kijelenti azt, hogy ő maga jelent meg ott, és egészben úgy adja elő a dolgot, a hogy az az itt általam feltüntetett vizsgálati tényállásnak is megfelel. Tehát méltóztatnak most meggyőződni arról, hogy erre a kérdésre — mely különben is tárgytalan — más választ nem adhatok, mint azt, a mely a következő negyedik pontra is szól, mely tudniillik így hangzik *(olvassa):* »Kérdezem külön az igazságügyminisztert: igaz-e, hogy Magyarországon jog és törvény előtti egyenlőség uralkodik? S ha igen, mivel a szegedi ügyészség vagy konfliktusban áll e tekintetben a törvénynyel vagy nem meri, és nem akarja azt egy magasabb rendű hivatalnokkal szemben gyakorolni: adott-e már, vagy akar-e utasítást kiadni a szegedi ügyészségnek az iránt, hogy Vadnay Andort, Csongrád vármegye főispánját, az általa elkövetett tömeges hivatalos hatalommal való visszaélés büntetteért bűnfenyítő per alá vonja?«

Erre a két kérdésre válaszom az, hogy miután igenis Magyarországon törvény, igazság és jog uralkodik; miután Magyarországon tudtommal nincs oly törvény, a mely a képviselőnek a magánlakását bűnösöknek refugiumává tenné, *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* tehát egyáltalán nem látja helyén valónak a kormány, hogy bármily tekintetben, akár a bíróságnál, akár az ügyészségnél lépéseket tegyen. *(Élénk helyeslés a jobb-*

Digitized by Google

oldalon. Zaj a szélső baloldalon.) Kérem a t. házat, hogy mindezek után méltóztassék válaszomat tudomásúl venni; *(Helyeslés a jobboldalon.)* sajnálom, hogy az interpelláló képviselő úr nincs jelen.

Elnök: Felteszem a kérdést: tudomásúl veszi-e a ház a miniszter úr feleletét, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik tudomásúl veszik, álljanak fel. *(Megtörténik.)* Többség. A ház tudomásúl vette a választ.

Következik a második interpellácziára adandó válasz.

Perczel Dezső belügyminiszter: T. ház! Ugyancsak Sima Ferencz képviselő úr a képviselőház múlt hó 20-án tartott ülésében hozzám és a pénzügyminiszter úrhoz interpellácziót intézett, melyre nézve a pénzügyminiszter úrral egyetértőleg, az ő nevében és megbizásából is, van szerencsém a következő választ a t. ház tudomására hozni. *(Halljuk!)*

Az interpelláló képviselő úr első kérdésében azt kérdezi *(olvassa)*: »Van-e tudomásuk a belés pénzügyminiszter uraknak arról, hogy Szentesen pusztán ellenzéki emberekből álló két részvénytársaság adóhátralék biztosítása czéljából az adóügyi tanácsnok által eszközölt foglalásnál Vadnay Andor Csongrádmegye főispánja személyesen adott utasítást a tanácsnoknak, hogy a társaság üzletberendezésénél mit foglaljanak le, s hogy mikor az ekként tett foglalásra, — mely törvénytelen volt — az adóügyi tanácsnok a végrehajtást, a pénzügyigazgatóság rendelkezéséig fel akarta függeszteni, a főispán magához rendelte a tanácsnokot s kijelentette előtte, hogy ha az árverést meg nem tartja azonnal, felfüggeszti állásától.«

T. ház! Már akkor, midőn erre az előleges nyilatkozatot tettem, sajnálatomat fejeztem ki a felett, hogy a képviselő úr azt a pénzintézetet — miután tudvalevőleg minden pénzintézetnek megvan a maga czége — interpellácziójában meg nem nevezte. Azt hiszem, mindamellett eltaláltam azt a két pénzintézetet az adott viszonyok összevágóságánál fogva, s nem merülhet fel kétség, hogy melyik az a pénzintézet, melyet ő interpellácziója tárgyává kivánt tenni.

Az egyik, a melyről legelőször is szólni kivánok, az 1896. évi október 15-étől fogva »a szentesi munkások és termelők tésztakészítő egyesülete mint részvénytársaság« czíme alatt a szegedi kereskedelmi törvényszéknél bejegyzett részvénytársaság lehet. Erre nézve a megejtett vizsgálat kiderítette azt, hogy ez a vállalat 1893-ban Sima Ferencz által mint gőzmalom alapíttatott, 1894-ben mint »Sima Ferencz és társai közkereseti társaság« jegyeztetett be; 1895. október 1-én mint »Sima Ferencz-féle gőzmalom, gépműhely és fakereskedés részvénytársaság« alakúlt, *(Derültség a jobboldalon.)* s mint volt szerencsém mondani, 1896. évi október 15-e óta mint »a szentesi munkások és termelők tésztakészítő egyesülete mint részvénytársaság« szerepel. *(Élénk derültség a jobboldalon.)*

Van szerencsém a t. háznak tudomására hozni, hogy ez a vállalat sem október 15-étől fogva, vagyis a legutóbbi czégbejegyzés óta, sem azelőtti három változatában, tehát három év alatt egyetlen egyszer egyetlen egy krajczár adót nem fizetett, *(Mozgás a jobboldalon.)* sem ez a részvénytársaság, sem jogelődei egyetlen egy mérleget nem készítettek és nem adtak be, daczára annak, hogy a kereskedelmi törvényszék erre ismételten felhivta, sőt e miatt meg is birságolta.

Ezekhez képest az való, hogy Csongrádmegye főispánja a város adóügyi személyzetét, különösen a város adóügyeit kezelő tanácsnokot felszólította, s miután a felszólítás nem használt, nyomatékosan, felfüggesztés terhe mellett, utasította, hogy ez év végéig a foglalást vagy a behajtást eszközölje.

Mert az a kép, melyet most leszek kénytelen a t. háznak lerajzolni, a lehető legszégyenletesebb és leghihetetlenebb. *(Mozgás. Halljuk! Halljuk!)*

Méltóztatnak tudni azt, hogy Szentesen a város kezelvén az adót, a városi adóügyi tanácsnokot és azt a személyzetet, a mely az adók behajtásával foglalkozik és a zálogolásokat eszközli, az adóügyi statutum értelmében bizonyos előnyök illetik meg, mint másutt is. És mit látunk? Látjuk, hogy Szentes városában az 1896-ik esztendőben a hiteles naplókból általam eszközöltetett kiirás szerint történt zálogolás az I. tizedben 4821 esetben, a II-ban 2227, a III-ban 3756, a IV-ben 3050 esetben; tehát 1896. folyamán a Szentes városi adóügyi személyzet részéről 13.854 zálogás és foglalás történt. Hogy mily botrányos az a kép, a melyet itt nekem — mivel a kérdést az interpelláló képviselő úr felvetette — rajzolnom kell: az is mutatja, hogy bár épen Csongrádmegyében voltak a szoczialisztikus mozgalmak Békésmegye után talán a leginkább észlelhetők, e foglalások és zálogolások majdnem kizárólag a legszegényebbeknél hajtattak végre, azoknál, a kik nem tartoztak a Sima Ferencz vezetése alatt álló városi többséghez s nem birtak szavazati joggal a városi képviselő-testületben. Csak a legflagransabb eseteket említem.

Egy Szabó Lajos nevű egyénnél, kinek egész évi adója 4 forint 59 krajczár, zálogolás történt márczius 14-én 59 krajczár miatt, junius 3-án 1 forint három krajczár miatt, szeptember 3-án pedig még egy zálogolás, bár már akkor semmi hátraléka nem volt. Vecseri Istvánnál, kinek egész évi adója 3 forint 30 krajczár,

Digitized by Google

zálogolás és foglalás történt márczius 17-én, junius 6-án, szeptember 10-én. Kiss Sándornál október 29-én zálogolás történt egy olyan 4 forint 80 krajczáros adótételre, mely csak november 15-én, tehát két és fél hét mulva vált esedékessé. De a legbotrányosabb eset a következő. Török Sándorné adófizetőnél zálogolás történt márczius 15-én, és bár csak 45 krajczár volt a hátraléka, junius 15-én 45 krajczár hátralék miatt ismét árverés és ismét zálogolás történt. *(Élénk mozgás.)*

S a mikor ezt látjuk, ezzel szemben ott van a Sima-féle részvénytársaság, a mely három éven át egy krajczár állami vagy községi adót sem fizetett, *(Élénk mozgás jobbfelől.)* épúgy mint a másik részvénytársaságra nézve is el fogom mondani. Tartozott ez a társaság 1021 forint és 03 krajczár állami adóval és ennek 86%-át kitevő községi adóval. Erre nézve nem történt egyetlen zálogolás, egyetlen foglalás sem.

Azt hiszem, hogy ha ilyen körülmények között a főispán az állami adminisztráczió tisztasága érdekében be nem avatkozik: egyenesen kötelességet mulaszt. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

A másik társaságnak szintén nem említette meg a czégét a képviselő úr, de az általa felhozottak nem vonatkozhatnak másra, mint a »szentesi első könyvnyomda részvénytársaságra«, a melyet Sima Ferencz 1895. márczius 15-én jegyeztetett be a szegedi királyi törvényszéknél. Ez sem fizetett egyetlen-egyszer sem, sem állami, sem községi adót, tehát hátralékban van egész 1895. és 1896-iki adójával, azonkivül a hiteles kimutatás szerint e részvénytársaság, mely kiadja azt a lapot, melynek Sima Ferencz a tulajdonosa, tartozik a hirdetmények díja fejében 517 forint 91 krajczárral, pedig ezeket az illető hirdetők, úgy egyesek, mint hatóságok, mindig a hirdetés megtörténte előtt a hirdetések díjával fizetik le, és három hónap múlva válnak esedékessé. Ennek daczára két év alatt az összes hirdetési díjból csak 27 forint 19 krajczárt fizettek ki, és így maradt 517 forint 91 krajczár hátralék.

Én azt hiszem, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy látva, hogy a kis adózókat nem csak könyörtelenül és kiméletlenül zálogolják és vetik a végrehajtás minden stádiuma alá, míg a legnagyobb adófizetőkkel szemben ily botrányos elnézést tanúsítanak: el kell ismernünk, hogy a városi adóügyi kezelést humánus, vagy igazságos színben feltűntetni nem lehet. *(Igaz! Úgy van!)*

Azt kérdezi továbbá az interpelláló képviselő úr interpellácziójának második pontjában, *(olvassa)*: »hogy ezen adóhátralék befizetésére nézve a községi adót illetőleg, Szentes város képviselőtestülete haladékot adott s Csongrádmegye alispánja az adópénztárnokot utasította, hogy fel ne merje venni az állami adót a községi adó nélkül, — tehát parancsot adott neki, hogy közvetlen felettes hatóságának, a városi közgyülésnek megtagadja az engedelmességet«.

Hogy a város itt haladékot ad ily nagymérvü adóhátralékra három esztendőre, míg a kisebbeket exequáltatja, mutatja az ottani állapotok tarthatatlanságát. Ezen határozat ugyan nem emelkedett jogerőre; mert — eltekintve attól, hogy semmiféle törvényünk sem intézkedik az iránt, hogy a város adóügyekben halasztást vagy kedvezményt adhasson, azt megfölebbezték és a vármegyei közigazgatási bizottság elé került. Ezt tehát nem respektálhatta senki és így teljesen helyes volt a főispánnak vagy az alispánnak azon utasítása, hogy minden személyválogatás nélkül teljes szigorral hajtsák be ezen hátralékukat. *(Élénk helyeslés.)*

Interpellácziójának harmadik pontjában azt kérdezi tőlem a t. képviselő úr, hogy »ha az illető miniszteréknek erről van tudomásuk: tettek-e már e hivatalos hatalommal való visszaélés miatt megtorló intézkedést? S ha nem volna tudomásuk: akarnak-e tudomást szerezni s a törvény szigorával eljárni?«

Arról, hogy a pénzügyminiszterrel együtt tudomást szerezni akartunk: azt hiszem, mostani válaszom teljesen meggyőzte a t. házat. *(Élénk helyeslés.)* Hogy pedig tenni akarunk: ezt igérem, *(Élénk helyeslés.)* de oly irányban, hogy miután az itt feltüntetett, azonban csak kis részletében vázolt eljárás még sokkal nagyobb mérvü, semhogy azt egy interpelláczióra a döntő rövid válasz keretében össze lehetne foglalni, én és a pénzügyminiszter úr kötelességünkben állónak tartjuk azonnal intézkedni, hogy Szentes város adóügyi kezelése és mindazok, a kik azzal foglalkoznak, beható vizsgálat alá vétessenek. *(Élénk helyeslés.)* hogy a mulasztók és az igazságtalanúl eljárók ellen a fegyelmi eljárás megindíttassék és hogy Nagy József adóügyi tanácsnok állásától felfüggesztessék. *(Élénk helyeslés.)* Az erre vonatkozó rendeletet Csongrádmegye törvényhatóságához már a legközelebbi időben ki fogom bocsátani. *(Élénk helyeslés.)*

Ez az, a mit az interpelláczióra elmondani tartoztam. Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásúl venni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Tudomásúl veszi a ház a miniszter úr válaszát? *(Felkiáltások jobbfelől: Szavazzunk!)*

A kik a választ tudomásúl veszik, álljanak fel. *(Megtörténik.)*

A ház a választ egyhangúlag tudomásúl veszi.

A legközelebbi ülés ideje s napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

47. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi február hó 12-én, pénteken,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Fodróczy Sándor és Majstorovics Mózes megbízóleveleinek bemutatása. — Horvátországgal leszámolás 1895-ről; horvát-szlavon-dalmát országgyűlés elnökének átirata. — Felirat és kérvény bemutatása. — V. bíráló bizottság jelentése b. Pongrácz Anzelm választása ügyében. — Mayer Károly vizsgáló biztos eskütétele. — Költségvetés 1897-re, kereskedelemügyi tárcza. — Pénzügyi bizottság jelentése, az ezredéves országos kiállítás költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. — Közlekedésügyi és pénzügyi bizottságok jelentései, a magyar északnyugoti vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslatról. — Közgazdasági és pénzügyi bizottságok jelentései, a kikötői illetékekről szóló törvényjavaslat ügyében. — Közgazdasági és pénzügyi bizottságok jelentései, az 1878. évi XX. törvényczikkbe iktatott és az 1887. évi XXIV. törvényczikkel meghosszabbított vám- és kereskedelmi szövetség VI. czikkének módosításáról szóló törvényjavaslatra vonatkozólag. — Pénzügyi bizottság jelentése, a lottójövedékről szóló 1868. évi XV. törvényczikk módosítását illető törvényjavaslat tárgyában. — Zárt ülés. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Perczel Dezső, Lukács László, b. Dániel Ernő, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Lehoczky Vilmos. A javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Molnár Antal, a javaslatok ellen felszólalókat Lázár Árpád jegyző úr.

Következik a jegyzőkönyv hitelesítése.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa a február hó 12-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* Nem lévén észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

A horvát-szlavon-dalmát országgyűlés elnökének átiratát bemutatom, melynek kapcsán megküldi az elhunyt Riffer Károly és Zec Milos helyébe megválasztott Fodróczy Sándor és Majstorovics Mózes képviselők megbízó-leveleit.

Megvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatnak az állandó igazoló bizottságnak.

Ugyancsak a horvát-szlavon-dalmát országgyűlés elnökének átiratát előterjesztem, melyben értesít, hogy a horvát-szlavon-dalmát országgyűlés a Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátországok között 1893-ik évre eszközölt leszámolást tárgyalta és tudomásúl vette.

Az átirat tudomásúl vétetik.

Bemutatom Zólyommegye közönségének feliratát az állami és törvényhatósági tisztviselők nyugdíj-ügyében, úgyszintén Jász-Nagykún-Szolnokmegye gazdasági egyletének Kiss Ferencz képviselő által beadott kérvényét, a megyebeli dohánytermelők érdekében.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Molnár Antal jegyző: Münnich Aurél, az V. bíráló bizottság elnöke!

Münnich Aurél előadó: T. ház! Az V. bíráló bizottság az ugodi kerületben 1896. október 29-én megválasztott b. Pongrácz Anzelm képviselőválasztása ellen beadott kérvényt

Digitized by Google

tárgyalta. Mielőtt végleges ítéletet hozna, szükségesnek látta a bizottság a házszabályok 67. §-a értelmében vizsgálatot elrendelni. Ezen vizsgálat teljesítésére pedig ugyancsak a házszabályok értelmében Mayer Károly bizottsági tagot jelölte ki. Ezt van szerencsém az igen tisztelt háznak bejelenteni.

Elnök: A ház Mayer Károly képviselő urat a vizsgálatra kiküldi. Nem tudom, jelen van-e a képviselő úr? *(Felkiáltások: Igen!)* Kérem, legyen szíves idejönni és az esküt letenni.

Molnár Antal jegyző *(olvassa az eskümintát. Mayer Károly leteszi az esküt).*

Elnök: Következik a kereskedelmi tárcza (Irom. 49) folytatólagos tárgyalása.

Molnár Antal jegyző *(olvassa):* 6. czím. A magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság segélyezésére az 1894: XXXVI. törvényczikk alapján 400.000 forint.

Lázár Árpád jegyző: Rátkay László!

Rátkay László: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A tétel, a melyhez szólni akarok, egy átmeneti tétel. Az 1894: XXXVI. törvényczikk értelmében a magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság javára évenként 400.000 forint lett megszavazva. Ez ügyben a t. miniszter úrhoz fogok majd egy-két kérdést intézni, előzőleg azonban kérnem kell a t. házat, engedje meg, hogy ezzel a kérdéssel kapcsolatosan a folyamhajózásról és különösen a dunai hajózásról pár szót mondhassak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kérnem kell a t. házat azért és ebben fekszik azt hiszem a jogosúltsága az én kérelmemnek, mivel költségvetésünkben ilyen tétel nincs. Megesett rajtunk az a hiba, a mi régi hibánk, hogy a távolba látunk, de a közelre nem: a tegerészetről hoztunk törvényeket, de a folyamhajózásról, különösen a Dunáról, a melyik előttünk folyik, nincsenek törvényeink! *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A Duna szabályozására vonatkozólag ugyan van törvényünk kettő is, és milliókat fordítottunk már a szabályozására és fogunk még a jövőben is fordítani; hajózás tekintetében azonban tételes törvényeink nincsenek. És jogi tekintetben is olyan zűrzavarok vannak, hogy a közérdek szempontjából kérem a képviselőházat, engedje meg, hogy a Dunának jogi képét megrajzoljam. *(Halljuk! Halljuk!)*

A párisi és galaczi nemzetközi szerződések értelmében, a mely utóbbiak törvényeinkbe be is vannak czikkelyezve, a Dunáról ki van mondva, hogy ez nemzetközi folyam, tehát mindenkinek szabad a Dunán hajóznia. A vízjogi törvény azonban, a mely később lett hozva, kimondja, hogy a Duna hatósági felügyelet alatt álló közvíz. Ismétlem, mert első hallásra alig is lehet megérteni, de törvényeinkben így van kimondva: hatósági felügyelet alatt álló közvíz. Ugyancsak ezen vízjogi törvény értelmében a part és meder a parti birtokosé; ezt azonban telekkönyvezni teljes lehetetlenség és itt felvetem a kérdést és figyelmébe ajánlom a t. miniszter úrnak, hogy épúgy, mint a vasútnál központi telekkönyvezésünk van, nem volna-e czélszerű a folyamokat és így a Dunát is egységes központi telekkönyvezés alá venni? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Összezavarja még ezeket a kérdéseket három szolgalmi jog, a mely szintén törvényben gyökerezik: a révjog, halászati jog és malomjog.

A révjog a törvény értelmében már rendezve van, a halászati jog is rendezve van, ez a rendezés azonban halászatunkat megmenteni nem fogja.

A harmadik pedig a malomjog. Ez oly régi és ósdi maradvány, melynek értelmében a molnárok malomdíjat, illetőleg szegpénzt tartoznak fizetni még most is a földbirtokosoknak, kiknek pedig a behozott törvények értelmében sem a vízhez, sem a víz használatához többé semmi joguk nincsen. Azt hiszem, — mert adatok e tekintetben nem állanak rendelkezésemre, — hogy ezren felül lehet a dunai malmok száma. Kérdem a tisztelt miniszter urat, nem volna-e már itt az ideje, hogy a malomjogok is rendeztessenek, és a földesuri jog kártalanítás útján kárpótoltassék?

Egy jogra, az úgynevezett szabad kikötői jogra is felhivom a miniszter úr figyelmét és pedig azért, mert a törvény értelmében ki lett mondva, hogy a parti birtokos adja a kikötői jogot. Ez egy nagyon szép jog, melynek azonban a gyakorlatban rendkivüli hátrányai vannak, mert tudok rá eseteket, különösen az alsó Dunán, hogy a parti birtokos épen a magyar társaságnak, — a mely néven rövidség okáért a magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaságot nevezem, nem adott kikötői jogot, míg ellenben az első császári királyi szabadalmazott Dunagőzhajózási társaságnak ingyen adta meg azt a jogot, a melyet a magyar társaságnak drága pénzért megadni nem akart.

De sokkal rendezetlenebbek viszonyaink a hajózás tekintetében. 1869-ben, tehát az alkotmányosság első éveiben, az első zavarokban, az akkori közmunka- és közlekedésügyi minisztérium adott ki egy rendeletet, mely hevenyészve lett összeállítva, a mint azt czíme is mutatja: Ideiglenes hajózási rendszabályok. Most 30 év után még mindig ezen ideiglenes hajózási rendszabályok az irányadók. Természetesen a 30 évi nagy fejlődés ezeket a sebtiben alkotott rendszabályokat nagyon is meghaladta! Hogy egy-két példát mondjak, ezekben a hevenyészett rendeletekben szó sincs arról, hogy az emberi élet baleset ellen biztosítva lenne, vagy a kártérítési

Digitized by Google

kötelezettség kimondva volna. A vasutakra nézve meghoztuk ily értelemben a törvényt, gondoskodjunk a hajókra nézve is ily törvényről. Itt volna tehát az ideje, hogy a t. miniszter úr ezeket a rendszabályokat átdolgoztassa és folyamhajózási törvények alakjában minél előbb a törvényhozás elé terjeszsze. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezzel kapcsolatban még egy-két kérelmet fogok a t. miniszter úr figyelmébe ajánlani. *(Halljuk!)* Szükségesnek tartom, hogy a hajózási társulatoknál a tisztviselők szolgálati pragmatikája rendezve legyen; és ezt a kérdést különösen az első császári királyi szabadalmazott Dunagőzhajózási társulattal szemben ajánlom a t. miniszter úrnak gondjaiba. Most a helyzet az, hogy az ezen társulatnál alkalmazva levő magyar tisztviselők fegyelmi ügyeiben a Bécsben székelő fegyelmi bíróság itél, mely bíróság a vizsgálatot német nyelven viszi keresztül, itéletét németül hozza meg s a magyar honpolgárnak német nyelven kézbesíti. Megtörtént, hogy az illető tisztviselő nem is bírta a német nyelvet és mások magyarázták meg neki, mit jelent az az irat, melyben az ő sorsa van eldöntve, mely őt állásától és kenyerétől fosztja meg.

Ugyancsak ezen gőzhajózási társulatnál van egy a tisztviselőket biztosító nyugdíjintézet, mely szintén különálló társaság és Bécsben székel. E tekintetben azon jogi sérelmek vannak, hogy az első császári királyi szabadalmazott Dunagőzhajózási társulat tisztviselői, ha akarják, ha nem, kénytelenek ezen nyugdíjintézetbe belépni, jogaik azonban törvényileg védelmezve nincsenek s az a nyugdíjintézet összes vagyonát Bécsben kezeli, Magyarországba pedig a nyugdíjvagyonból semmit be nem hoz. Ez a kérdés megérdemli, hogy a t. miniszter úr figyelmét reá fordítsa. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De a mint felszólalásomban már említettem, ismételten kérem a t. miniszter urat, hogy a folyam- és különösen a dunai hajózásra vonatkozó törvényjavaslatot mielőbb terjeszsze a ház elé.

Most visszatérek ahhoz a tételhez, melynél felszólalásomat kezdettem, mely szerint ugyanis a magyar folyam- és tengeri gőzhajózási részvénytársaság javára évenként 400.000 forint van a költségvetésbe fölvéve. A törvény 8-ik §-ában ki lett mondva, hogy a társaság két év alatt, tehát 1897. január vagy február végeig tartozik egy tervezetet a fővárosi helyi hajózást illetőleg a kereskedelmi miniszteriumhoz beterjeszteni. Első pillantásra tán csekélynek látszik ez a kérdés, de jobban szemügyre véve, nagyon megérdemli a figyelmet. Először is mert ezen helyi hajózás, ha jó kézbe jön, nagyon is hasznot hajtó üzlet.

Mivel pedig mi a társaságnak 400.000 forint évi segélyt adunk, sőt ha 5%-os kamatozást nem ér el, még újabbi 50.000 forint segély van megszavazva, saját érdekünk, hogy azon haszonhajtó üzemek, a melyek megszerezhetők, e társaságnak jussanak. Másodszor pedig méltányosnak tartom, hogy a magyar főváros helyi forgalmát magyar és ne idegen társaság szolgálja. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De bár ezen kérdés belevétetett is a törvénybe, bizonynyal azért, mert a törvényhozás a hasznot e társaságnak akarta juttatni: a miniszter úr mégis újabb három évre megkötötte a szerződést a Dunagőzhajózási társasággal a nélkül, hogy a magyar társaságnak jelentését még csak be is kérte volna!

Mielőtt felszólalásomat bevégezném, még egy kérelmet intézek a t. kereskedelmi és belügyminiszter urakhoz, még pedig a villamos vasutakra vonatkozólag.

Köztudomású, hogy alig múlik el nap, a melyen villamos vasuti szerencsétlenségekről, elgázolásokról ne hallanánk. A villamos vasut a czivilizácziónak egyik eszköze, de nem lehet megengedni, hogy a czivilizáczió útját vércseppek jelöljék. Semmi szükség arra, hogy a villamos vasút olyan gyorsasággal járjon mint most. A miniszter urak rendszabályozzák meg a társulat visszaéléseit.

Igen kérem a t. miniszter urat, hogy felvetett kérdésemre válaszolni sziveskedjék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? Ha senki, a vitát bezárom.

B. Dániel Ernő kereskedelmi miniszter: T. ház! A hozzám intézett kérdésekre a legnagyobb készséggel megadom a felvilágosításokat.

A mi a t. képviselő úr beszédének bevezető részét illeti, a hol a Duna jogi viszonyairól szólt, csak annyit jegyzek meg, hogy hiszen az a körülmény, hogy a Duna nemzetközi folyamnak jelentetett ki, melyet hajózás szempontjából mindenki használhat, egyáltalán nem ellenkezik azzal, hogy egyúttal hatósági felügyelet alatt ne álljon, mert ez nem áll egyébből, mint hogy az állam gondozza a folyam sorsát, elhárítsa a hajózási akadályokat, hajtson végre oly műveleteket, melyeknél fogva a folyam árviz szempontjából nem lehet veszedelmes, stb. E kettő tehát kiegészíti egymást és semmiesetre sem áll egymással ellentétben.

Mindazon kérdések, melyek a közforgalom szempontjából, elismerem, nagy fontossággal birnak, mint a halászat, a vizimalmok kérdése, tulajdonképen nem az én tárczám keretébe tartoznak. Azok a földmívelésügyi miniszter úr tárczájának keretébe tartoznak és a vizi joggal

Digitized by Google

a legszorosabb nexusban állanak. Talán felment engem a t. ház attól, hogy ezekre a kérdésekre véleményt mondjak, annyival inkább, mert hiszen egy másik minisztertársamra van e kérdések gondozása bízva s annak a hatáskörébe a magam részéről nem kívánok beleavatkozni.

A t. képviselő úr felemlítette a hajózási rendszabályt is. Tökéletesen úgy van, hogy jelenleg egy ideiglenes hajózási rendszabálylyal birunk. Abban az időben, mikor ez megalkottatott, mint ideiglenes rendszabály lett kibocsátva. Véletlenül azonban még most is életben van, és pedig azért, mert megszerezte nemcsak a hajózási vállalatoknak, de mindazoknak helyeslését és tetszését, a kik a hajózással egyáltalán összeköttetésben vannak, úgy, hogy nem merült fel a szüksége annak, hogy az egy másikkal, egy újjal s állandóval helyettesíttessék, és bár ideiglenesnek lett elnevezve, az uzus azt állandóvá tette. Ez azonban nem zárja ki azt, t. képviselőház, hogy a magam részéről újabban ne foglalkozzam e kérdéssel, azt újabb megfontolás tárgyává ne tegyem, és ha szükséges, egyes szakaszait, a mennyiben azok tényleg csakugyan már elavúltak volna, újakkal, a modern igényeknek megfelelőbbekkel ne helyettesítsem. *(Helyeslés.)*

A mi a Dunagőzhajózási társaság viszonyait illeti és különösen azt a kérdést, mely a hajózási alkalmazottaknak és a hajózási tisztviselőknek pragmatikájára vonatkozik, a mennyiben ez összeköttetésben van a Dunagőzhajózási társasággal, bátor vagyok felemlíteni azt, hogy a Dunagőzhajózási vállalat egy autonom testület, a mely ezen kérdésekben autonom hatáskörben intézkedik. Ez nem csak a hajótisztek pragmatikájára vonatkozik, de egyúttal a nyugdíjkérdésekre is és a nyugdíjalap mikénti kezelésére is.

Azonban a legfontosabb része t. képviselőtársam felszólalásának az, hogy minő okok vezéreltek engem a tekintetben, hogy a helyi gőzhajózásra nézve szerződésre léptem a Dunagőzhajózási társasággal, és miért nem kötöttem meg azt a magyar folyam- és tengerhajózási társasággal?

T. képviselőház! Erre nézve a legnagyobb nyiltsággal és őszinteséggel kívánok válaszolni. *(Halljuk! Halljuk!)* Én a magam részéről leginkább szerettem volna azt, hogy a Magyar folyam- és tengerhajózási társaság vállalkozzék erre. Magam szólítottam fel a társaságot, nem hogy szabályokat mutasson be, hanem hogy erre nézve konkrét javaslatot tegyen. Egyidejűleg önként ajánlkozott a dunagőzhajózási társulat arra, hogy ő is hajlandó tovább folytatni ezt a helyi hajózási szolgálatot.

Azonban a tárgyalások alkalmával kiderült, nem mint t. képviselőtársam mondotta, hogy ez egy nagyon hasznot hajtó vállalat, hanem oly vállalat, a mely tetemes veszteséggel van összekötve, oly veszteségekkel, hogy a magyar folyam- és tengerhajózási társulat csak azon feltétel alatt volt hajlandó ezen szerződésre lépni, ha nemcsak a törvény által neki biztosított garanczia felemeltetnék, hanem ha még azonkivül tetemes pénzbeli előnyök nyújtatnának neki és e mellett még azt is kikötötte, hogy mentesíttessék némely kötelezettségektől, a melyek ki voltak kötve azon nagy és fontos czélok kedvéért, a melyekért ezen társulat épen megalakíttatott. Másrészt, t. képviselőház, a dunagőzhajózási társaság is kívánt bizonyos kedvezményeket azért, hogy elvállalja ezen forgalom fentartását. De az általa kívánt kedvezmények sokkal csekélyebbek voltak, és csekélyebbek lehettek már csak azért is, mert hiszen a dunagőzhajózási társaság már egy nagy hajó-parkkal rendelkezett, melyet erre a czélra felhasználhatott, különben pedig olyan előnyösen nem használhatta volna, mint ha ezen szerződést továbbra is fentartja. A kedvezmény pedig, melyet kivánt, abban állott, hogy bizonyos kedvezményeket kivánt az általa termelt szén szállítására Pécstől Pozsonyig. Ezen az úton azonban másrészt elérhetjük azt, hogy nemcsak kiszorítjuk az ország azon vidékéről a sziléziai és osztrák szenet, hanem még emeljük a termelési képességet a pécsi bányákban. Ezen kedvezmény tekintetében tehát úgy áll a dolog, hogy ez tulajdonképen csak papiron lévő kedvezmény, de lényegében véve alig terheli az államot. Én tehát nem haboztam a szerződést a dunagőzhajózási társasággal megkötni, először azért, mert biztos voltam abban, hogy a társaság a publikum igényeit teljes mértékben kielégíti, másodszor pedig, mert fenn akartam tartani azt, hogy a magyar tenger- és folyamhajózási részvénytársaság azon kötelességét teljes mértékben betöltse, melyek szempontjából vele az eredeti szerződés köttetett. *(Helyeslés.)*

A mi végül a villamos vasutak által okozott baleseteket illeti, bátor vagyok csak azt megjegyezni, hogy igenis nekem van róla tudomásom, hogy bizony — sajnos — sok baleset fordúl ott elő. De meg kell jegyeznem azt, hogy a magunk részéről mindent el fogunk követni s a belügyminiszter úrral különben is tárgyalást folytatunk már abban az irányban, hogy a felügyelet s egyáltalában az üzleti szabályzat a villamos vasutaknál miképen állapíttassék meg. Remélem, ezen tárgyalások gyorsan befejezésre fognak jutni, s hogy azok során oly módust fogunk találni, melynek folyományaképen a villamos vasutak üzleti kezelésében, a balesetek ha talán nem is tökéletesen megszűnni, de mégis a

Digitized by Google

legkisebb mértékre fognak leszállani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: A tételt senkisem támadta meg. A ház elfogadja.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: A magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság miniszteri biztosának díjazására 4.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: A balatontavi gőzhajózási társaság segélyezésére 6.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Beruházások. Új állami közutak és hidak építése Magyarországban. A Barcs és Terézienfeld közti Drávahíd kölcsöntörlesztési költsége 22.450 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Pozsonynál a Dunán épített vasfelszerkezetű állandó hídra IX. részlet, nemkülönben az 1890. évi XXXIII. törvényczikk értelmében a pozsony-szombathelyi vasút részére nyolcz éven át adandó 22.000 forintnyi hetedik évi járadékra 200.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Komáromnál a Dunán létesített vasfelszerkezetű állandó hídra VII-ik részlet 153.300 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Az Esztergom és Párkány közt épített dunai vashídra V. részlet 185.500 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: A dunatisza-közösközi alföldi transzverzális állami közút kiépítésére IV. részlet 160.000 forint.

Kiss Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Bátor vagyok jelen tételnél néhány perczre a t. ház szíves türelmét igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az alföldi transzverzális állami közút akkor felel meg hivatásának, akkor lesz üdvös a Tisza vidékére, hogyha mellékágazatai is kiépíttetnek. Ezen alföldi transzverzális közút a Tiszavidéken Jász-Nagykún-Szolnokmegye legdélibb csúcsát érinti és onnan Békésmegyébe megy át. Miután így az egész Tiszavidék állami utakkal nem bír, de különösen Jász-Nagykún-Szolnokmegye, a mely az állami közterhekhez évenkint kétmillió forinttal járúl s ebből az államutak fentartási költségei évenkint körülbelül 70.000 forint esik, egyetlen talpalatnyi állami úttal sem rendelkezik. Kívánatos, igazságos és méltányos tehát, hogy az ország e vidéke, a mely termékeny földjénél fogva leginkább van megterhelve állami adóval, a mely megye szállítanivaló terményekkel is bír, hogy míg az északi és az ország szélein fekvő megyék el vannak látva bőven állami utakkal, ezek se szűkölködjenek azokban. A közlekedési eszközök, különösen az állami utak kiépítése egyik legnagyobb szüksége a közgazdászatnak, a földmívelésnek. Magyarország földmívelő ország, egész léte a földmívelésen alapszik, s ha a földbirtokosnak van jövedelme, akkor az iparosnak, a kereskedőnek is van jövedelme, míg ha a földmívelésből nincs jövedelem, azt megsínyli úgy az ipar, valamint a kereskedelem is. A vármegye arra nézve, hogy ezen nyomorúságos viszonyokon segítsen, a maga részéről, a lehető legnagyobb áldozatokat meghozta az utak kiépítésére, tudniillik az útadótörvényben megállapított maximumot tíz százalékban vetik ki évenkint adóban. Azonban ebből csak a legszükségesebb hídépítéseket fedezik, nem bír elég erővel arra nézve, hogy a megye főbb utait kiépítsék. Az egész megyében elterjedt óhajtásnak adok kifejezést akkor, midőn a megye részéről a törvényhozáshoz intézett segélykiáltást visszhangoztatom. Bátor vagyok úgy a t. ház, mint a mélyen tisztelt közlekedésügyi miniszter úr figyelmét fölhivni arra, hogy ezen alföldi transzverzális út Kúnszentmártontól Szolnokig, Szolnoktól Jászberényig kiépíttessék, vagy a mennyiben ez nem volna lehetséges, akkor az állami utak kiépítésénél megtakarítandó összeggel segíttessék a törvényhatósági utak kiépítése.

Ezeket voltam bátor a t. háznak és a t. miniszter úrnak figyelmébe ajánlani, remélve, hogy azokon az elhagyatott és nyomorúságos viszonyokon, melyek nálunk uralkodnak — a melyek folytán az őszi időszaktól egészen a tavaszi időszakig nagyon sokszor olyan utak vannak, hogy a közlekedés teljesen lehetetlen, úgy, hogy sokszor csak lóháton lehet a közlekedést teljesíteni, a milyen, az enyhe időjárás folytán, az egész télen is volt, — lehetőleg segíteni méltóztatnak. Részemről egyébiránt a tételt elfogadom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Kíván még valaki hozzászólni ezen tételhez? Senkisem kíván. A vitát bezárom.

B. Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter: T. képviselőház! A képviselő úr kérelme tulajdonképen nem áll szoros összeköttetésben a tétellel, de mégis rokontermészetű, és voltaképen abban áll, hogy az állam építtesse ki a kúnszentmárton—szolnoki és a szolnok-jászberényi utat, mint állami utat és vegye át kezelésébe. Ez az úthálózatnak tetemes kiterjesztése volna. Az állam ugyanis az úthálózat kiterjesztését évről-évre egy bizonyos programm szerint eszközli, de ez a programm már hosszú évekre megvan állapítva, még az elődöm által s a t. képviselőháznak hozzájárúlásával. Áll pedig ez abból, hogy a hadászatilag fontosabb törvényhatósági utakat lassacskán állami kezelésbe veszszük át. E tekintetben — a mint már mondtam — több évre megvan állapítva nemcsak a programm,

Digitized by Google

de már az egyezség is az illető törvényhatóságokkal, hogy mily időben veszi át azokat az utakat az állam.

Ebből a szempontból kiindúlva, t. képviselőház, miután itt már egy bizonyos megállapodottság uralkodik, nem volnék abban a helyzetben, hogy pozitiv ígéretet tegyek arra nézve, hogy ezen út államilag való kiépítéséről és fentartásáról gondoskodni fogunk. És pedig annyival kevésbbé, mert kénytelen vagyok kijelenteni, hogy eltekintve azon főoktól, melyet már említettem, abban az állapotban, a melyben Jász-Nagykún-Szolnokmegye van, több alföldi megye is van, a melyek épen oly jogosúltsággal kívánhatnák, hogy az állam építse ki és tartsa fenn az utaikat is. Mindenesetre szükséges lesz, hogy mindezeket a kérdéseket összefüggőleg tárgyalás alá vegyük és állapítsuk meg a programmot a jövőre való eljárásra nézve. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: A tétel ellen kifogás nem emeltetett. Az összeg megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Trencsén vármegyében a diószeg-jablunkai állami közúton Trencsén város mellett levő hid helyett építendő vasfelszerkezetű hid építésére és felügyeletére 3-ik részlet 50.000 forint.

Urbanovszky Ernő!

Urbanovszky Ernő: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azon kerület érdekében vagyok bátor felszólalni, melyet képviselni van szerencsém. Az a vidék különösen téli időben a jégzajlás beálltával 3—4 hétig, sőt néha hosszabb ideig a külvilágtól teljesen el van zárva, úgyannyira, hogy a Vág túlsó pontján fekvő vasúti állomáshoz sem lehet eljutni és ez időben a közlekedés és forgalom teljesen szünetel. Ebben az abnormis helyzetben igen természetes, hogy gazdászatunk, iparunk, kereskedésünk hanyatlik és pusztúl, a szegény nép pedig szükségleteinek és megélhetésének megszerzése végett kénytelen külföldre menni.

Ezen válságos állapotban egyedüli mentő eszköz volna egy állandó vashid felállítása, melylyel a közlekedés és forgalom állandósítása biztosíttatnék és iparunk és kereskedelmünk újabb föllendülésnek indúlna.

Minthogy pedig nálunk sok és olcsó a napszám, ott bizonyára nagyobb gyártelepek alakúlnának és a szegény nép nem volna kénytelen élelmének megszerzése végett a külföldre vándorolni. De ha most jelentkeznek is vállalkozók, hallván a közlekedési mizériákat, azonnal eltávoznak és máshol keresnek vállalkozásuknak alkalmas helyet.

T. ház! A megye közönsége is felismerte ezt az égető szükséget és múlt évi május 24-én tartott közgyűlésében határozatot hozott, a mely alispáni úton augusztus 6-án 17.203. szám alatt a kereskedelmi miniszter úrhoz jutott.

Ezen kerület szegény lakossága 200.000 forinton felül fizet évi adót és a haza iránti kötelességét mindig a lehető legpontosabban teljesítette *(Úgy van! Úgy van!)* és teljesíti most is, ezen hid felállítása nélkül pedig végleges pusztulásnak és elszegényedésnek indúl.

Azért bátor vagyok a t. ház becses figyelmébe a következő módosítványt ajánlani *(olvassa)*: »A beruházások 6. pontjának végén ezen szavak után »III. részlet« tétessék: és a Bittse mezőváros mellett a Vág vizén felállítandó vashidra 120.000 forint.« *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Kiván még valaki szólni?!

B. Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Végtelenül sajnálom, hogy igen tisztelt régi barátom határozati javaslatához, illetve indítványához nem járúlhatok. A bittsei hid ügye előttem nem ismeretlen. Az érdekeltek már több izben fordúltak hozzánk, nem hogy felépítsük a hidat, hanem hogy hozzájárúljunk a kiépítés költségeihez, minthogy nem állami, hanem törvényhatósági úton van. A megindult tárgyalások azonban nagy akadályba ütköztek, mert az ottani komp a vámszedési joggal együtt magánkézben van, és ha oda hidat építünk, akkor a vámszedési jogot előbb ki kell sajátítani.

Az illető vámszedésre jogosúlt a tárgyalások első stádiumában késznek nyilatkozott erről a jogáról lemondani, utóbb azonban ezt a nyilatkozatát visszaszítta, és ragaszkodott ahhoz, hogy ez a joga megváltassék. Azonkivül, minthogy a hid törvényhatósági úton épülne, szükséges, hogy a vármegye elhatározza e hid építését és magára vállalja a költségek nagyobb részét. Ebben az esetben nem mondom, hogy nem volnék hajlandó bizonyos mérvü segélyezésre. De szükséges, hogy a vámszedési jog megváltassék, akár az érdekeltek, akár a vármegye által, vagy hogy az illető arról lemondjon. Mig ez a két előfeltétel be nem következik, nem vagyok abban a helyzetben, hogy a hid építésének segélyezésére bármily összeget felvegyek a költségvetésbe.

Kérem ezeknél fogva a t. házat, hogy az Urbanovszky Ernő t. képviselőtársam által beadott módosítást elfogadni ne méltóztassék.

Elnök: Kiván még valaki szólni? Senkisem kivánván, a vitát bezárom. Következik a szavazás.

Magát a tételt senkisem támadta meg, a ház tehát az 50.000 forintot megszavazza.

Most következik az a módosítvány, a melyet Urbanovszky Ernő képviselő úr indítványozott. Tessék felolvasni.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa)*.

Digitized by Google

Elnök: Ez tehát tulajdonképen pótlás. Kérem azokat, a kik ezen pótlást is elfogadják, legyenek szivesek felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. A ház nem fogadja el ezt a pótlást.

Következik a másik tétel.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Az esztergomi primacziális hidnak kőpillér- és vasfelszerkezettel leendő újból építésére és felügyeletére I. részlet 50.000 forint.

Elnök: Elfogadtatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: A komáromi Kisduna-hidnak kőpillérekkel és vasfelszerkezettel leendő újból építésére és felügyeletére I. részlet 100.000 forint.

Elnök: Elfogadtatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Horvát-Szlavonországban a varasdi közúti Drávahid újból építésére és felügyeletére II. részlet 30.000 forint.

Elnök: Elfogadtatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: A pozsega-bektezs-lipiki állami közúton levő 190. számú pakráczi hidnak újból építésére és a kapcsolatos munkákra 20.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Egyéb beruházások. Építésekre 961.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Felügyeletre 39.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: A fiumei kikötő kövezési munkáira VIII. részlet 15.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Uj vontató gőzös beszerzésére IV. részlet 25.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Kisebb kikötők fejlesztésére IV. részlet 20.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: A budapesti kereskedelmi kikötő előmunkálataira 20.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: A távirda és távbeszélő hálózat fejlesztése és a posta és távirda részére megszerzett ingatlanok utáni résztörlesztések 300.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Állami ipariskolák új épületeinek emelésére és a már meglevő iskola-épületek kibővítésére 100.000 frt,

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Viczinális vasutak segélyezésére 500.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Deés-zilahi vasutra nézve VIII. részlet 117.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Kiegészítési munkálatokra és leltárszaporításra az államvasutaknál: *a)* építmények és felszerelések kiegészítésére 1,300.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: *b)* Leltár szaporításra 200.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Pozsony állomáson rendezendő pályaudvar építésére V. és utolsó részlet 150.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Fahidaknak vasszerkezettel való kicserélésére 100.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: 172 darab mozdony vételárának VI. részlete 500.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: 1.200 darab teherkocsi vételárának IX. részlete 229.500 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: 576 darab személykocsi vételárának VIII. részlete 225.220 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: 4.000 darab teherkocsi vételárának VII. részlete 1,008.340 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: A vasuti beruházások czéljaira felveendő kölcsön szükséglete 1 600.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Beruházások és új építkezések a magyar királyi államvasutak gépgyáránál és a diósgyőri magyar királyi vas- és aczélgyárnál 210.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Átmeneti bevételek: Az »Adria« magyar királyi tengerhajózási részvénytársaság által az állami felügyelet czímén a miniszteri biztos díjazására fizetendő 4000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: A magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság által az állami felügyelet czímén a miniszteri biztos díjazására fizetendő 4000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Következik már most, le lévén tárgyalva a kereskedelemügyi miniszterium költségvetése

Digitized by Google

(Éljenzés jobbfelől.) a Vaskapu-szabályozás (Irom. 54) költség előirányzata.

Az előadó úr kíván szólani?

Pulszky Ágost előadó: T. ház! Az aldunai Vaskapunál és az ottani zuhatagoknál létező hajózási akadályoknak az 1888. évi XVI. törvényczikkel elhatározott eltávolítására szolgáló munkálatok költségelőirányzatát illetőleg, a pénzügyi bizottság annak teljes elfogadását ajánlja a t. háznak és egyszersmind az annak kiséretében beterjesztett jelentését a t. háznak tudomásúl vételre ajánlja. Azt hiszem, t. ház, hogy annyira világos s annyira programmszerű ezen előterjesztés, hogy annak bővebb indokolása alól a t. ház engem ezúttal fel méltóztatik menteni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kíván-e még valaki ehhez szólani?

Ha senkisem kíván, felteszem a kérdést: Elfogadja-e a ház a pénzügyi bizottság jelentésében foglalt indítványt, igen, vagy nem? *(Igen.)*

A ház elfogadta az előirányzatot, a jelentést pedig helybenhagyólag tudomásúl vette.

Következik már most a pénzügyi bizottság jelentése (Irom. 96, 98) az ezredéves országos kiállítás költségeinek fedezéséről.

Az előadó úr kíván szólani?

Pulszky Ágost, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! Az 1893. évi III. törvényczikkben az országos kiállítás költségeire vonatkozólag részletesebb előterjesztés tétetett és megállapíttatott, hogy az állam egy millió forinttal fogja ezen kiállítást segélyezni, illetőleg deficzitjét fedezni. Egy újabb előirányzat tétetett az 1895. évi XVII. törvényczikk indokolásában, mint az akkor benyújtott törvényczikk mellékletében. Ebben is fentartatott az, hogy az állam a maga részéről egy millió forinttal fog közvetlenül ezen kiállítás költségeihez járulni.

Most előttünk fekszik ezen törvényjavaslat indokolásában a hozzávetőleges számadás a kiállítás eredményéről, mely természetesen nem az utolsó krajczárig pontos, mert ez idő szerint még az utolsó krajczárig sem a bevételeket, sem a kiadásokat lezárni nem lehetett, de a mely mégis tüzetes és beható áttekintést enged azon kezelés tekintetében, mely a kiállítás ügyét eddig szerencsés sikerrel lebonyolította. Mert valóban, ha tekintetbe veszszük azt, hogy a kiállítás mennyire felülmúlta az annak tervezése alkalmával hozzákötött igényeket, hogy mennyivel tetemesen nagyobbszerűvé vált és mennyire méltóvá lett arra, hogy a nemzet ezredéves emlékezésének ünnepével kapcsolatba hozassék, akkor csakugyan örvendetesnek kell tekinteni az eredményt, mely a számadásokban előttünk fekszik.

A kiállítás költsége eredetileg 4,380.008 forintban lett preliminálva. Azaz tévedtem, nem eredetileg; mert eredetileg sokkal kevesebbre, 2,800.000 forintra lett preliminálva, de az 1895-ik év folyamán 4,380.000 forintban vétettek fel a kiállítás kiadásai. Tényleg ezen kiadások 5,305.758 forintra rúgtak, mig a bevételek szintén tetemesen emelkedtek, és pedig az előirányzatban felvett 4,380.000 frttal szemben 4,757.700 forintra rúgtak, úgy hogy a tényleges deficzit, mely az eddigi bevételek pótlásául fedezendő, mindössze 548.000 forintra rúg, mint maximumra, bár valószinű azon kimutatásból, melyet a pénzügyminiszter úr a pénzügyi bizottságnak előterjesztett, hogy esetleg még ezen összeg sem fog teljesen szükséges lenni, hanem hogy valami kisebb összeg, különböző, még befolyandó bevételek czímén fog a zárszámadás végeredménye gyanánt mutatkozni.

Ezekből a pénzügyi bizottság azt a megnyugtató meggyőződést szerezte, hogy ha azon 550.000 forint, mely a pénztári készletekből ideiglenesen fedeztetett a hiány pótlására, véglegesen a pénztári készletek terhére az állam által átvállaltatik, ezzel a kiállítás ügyéből származó minden kötelezettség teljesen lebonyolíttatik.

Valóban ritkaság az, hogy ily rövid idő után, a a mennyi a kiállítás berekesztése óta lefolyt, már ily teljesen áttekinthető és nagyjában megbízható képet lehet nyerni a kiállítási ügyek lebonyolításáról; és ez kétségtelenül mutatja, hogy mindazon közegek, melyek a kiállítás rendezésével megbízva voltak, mindenek felett maga a kereskedelemügyi miniszterium, mely a kiállítás ügyét vezette és ellenőrizte, minden tekintetben megfeleltek, sőt túlhaladták azon várakozásokat, melyeket működésükhöz méltán lehetett fűzni. Ennek alapján a törvényjavaslatot úgy általánosságban, mint részleteiben elfogadásra bátor vagyok ajánlani. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Kíván valaki szólni általánosságban? Ha senkisem kíván, felteszem a kérdést. Elfogadja-e a ház általánosságban a részletes tárgyalás alapjául a törvényjavaslatot, igen, vagy nem? *(Igen.)* A ház általánosságban elfogadta. Következik a részletes tárgyalás.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét és 1—2. §-ait. melyek észrevétel nélkül elfogadtattak).*

Elnök: Következik a közlekedési és pénzügyi bizottságok jelentése (Irom. 39, 68, 72) az észak-nyugati helyi érdekű vasút engedélyezéséről.

Gr. Bethlen Balázs, a közlekedésügyi bizottság előadója: T. ház! Az előttünk fekvő törvényjavaslatot a következőkben van szerencsém ismertetni és egyúttal úgy a közlekedésügyi, mint a pénzügyi bizottságoknak álláspontját e tekintetben jelezni.

Digitized by Google

Nyitra vármegye már évtizedek óta foglalkozik egy oly vasúti hálózatnak, illetve vasúti vonalnak építésével, a mely termékeny völgyeit egymással, és a vármegye székhelyével közvetlen összeköttetésbe hozza és így eme vidéknek gazdasági és ipari terményeit egy olcsó, gyors és megbízható összeköttetés létesítése által a közforgalomba nagyobb mérvben is belevonja.

Három módszer kinálkozott ezen vasútl hálózat kiépítésére.

Az egyik az lett volna, hogy az állam saját költségén építse ki ezen vasúti hálózatot, a mely közforgalmi, gazdasági és hadászati szempontból is kiváló fontosságú. Ámde a kereskedelemügyi kormánynak tevékenysége és pénzügyi ereje más irányban, újabb építkezések, a meglevő hálózatnak a forgalom emelkedése és biztonsága czéljából igényelt elodázhatatlan belterjes fejlesztése által olyannyira igénybe volt véve, hogy ily nagy terhet az állam eszélyesen nem vállalhatott magára.

A második módszer az lett volna, hogy a vármegye építse ki ezen vasúti hálózatot, de egy ilyen nagyszabású vasúti hálózat kiépítése a vármegyét oly teherrel rótta volna meg, a mely pénzügyi erejét tetemesen felülhaladta volna. Így, a harmadik módszer kinálkozott ajánlatosnak, hogy tudniillik magánvállalat útján építtessék ki ezen hálózat. E hálózat kiépítésére tényleg találkozott is magánvállalkozó, de csak oly feltétel alatt. ha ezen hálózatot a helyi érdekű vasutak szabványai szerint építheti ki. Miután azonban a vonal egy részét, a nyitra-sarluska-üzbéghi szakaszt, továbbá a sarluska-üzbégh-galgócz-lipótvári szakaszt úgy általános forgalmi szempontból, mint az átmenő forgalom könnyebb lebonyolíthatása szempontjából czélszerűnek és szükségesnek mutatkozott már most úgy kiépíteni, hogy azok esetleges megváltás esetén a magyar államvasutak keretébe műszakilag teljesen beilleszthetők legyenek, a kereskedelemügyi kormány akkép vélt intézkedni e tekintetben, hogy a nyitra-sarluska-üzbéghi vonalszakasz, a mely, mint tudjuk, jelenleg a közforgalomban mint másodrangú vasút szerepel, elsőrangúvá alakíttassék át, és a sarluska-üzbégh-galgócz-lilpótvári szakasz mint elsőrangú fővonal építtessék ki. Ezen kikötéssel szemben a kereskedelemügyi kormány a vállalkozónak 410.000 + 440.000, tehát 850.000 forintnyi segélylyel járúlna a kiépítéshez, oly kikötéssel azonban, hogy a kereskedelemügyi miniszternek, a mikor szükségét látja, bármikor jogában legyen ezen vasúti vonalat megváltani 1,160.000 forintnyi összegért.

T. ház! Ezen szóban forgó helyi érdekű vasutak építési hossza 107 kilométert tesz ki, és a tényleges építési és üzletberendezési tőke 5,500.000 forintban van megállapítva. Eltekintve most már az államvasuti résznek elsőrangúvá tételétől, a tényleges építés és üzletberendezési tőke 4,560.000 forintot tesz ki, a melynek figyelembevétele mellett 46.969 forintba kerül pályakilométerenként ezen vonal, a mely összegnek támogatása végett fel kell hivnom a t. ház figyelmét a terepnek hullámos, sőt helylyel-közzel hegyes voltára, a melyből kifolyólag egy nagyobb alagút építése lesz szükséges. Azonkivül fel kell hívnom a t. ház figyelmét a Morva és a Vág folyókon építendő egy-egy nagyobb vasuti hidra; végre az öt csatlakozó állomásra, melynek kibővítésére, illetve felszerelésére az engedélyokmányban 317.800 forint van felvéve.

A tőkebiztosításra meg kell jegyeznem, t. ház, hogy ez a törvényben megállapított és szokásos módon lesz kieszközölve, a mennyiben 35% erejéig törzsrészvények lesznek kibocsátva, ellenben 65% erejéig 5% osztalékra igényt nyújtó elsőbbségi részvények.

Az állami hozzájárúlást illetőleg megjegyzem, hogy a nyitra-galgócz-lipótvári szakasznál a postának igyenes szállítása czímén az állami segély 50 éven át évi 2000 forintot fog kitenni; ellenben külön állami segély czímén csupán a nagyszombat-kutti határszéli vonal fog részesülni, a mennyiben ez bir kizárólag helyi érdekű vasút jellegével és erre nézve a segély 50 éven át évi 5000 forintot fog tenni. Ezen kétnemű segély ellenében azután a magánvállalkozó köteles az állam tulajdonába teljes névértékű törzsrészvényeket átbocsátani a tőkeértéknek megfelelőleg, a mely tőkeérték a postának ingyenes szállítása czímén 200.000 forintnak felel meg, ellenben külön állami segély czímén 100.000 forintnak.

Az állami hozzájárúlások által még nem fedezett törzsrészvénytőkét engedélyes magánvállalkozó és a helyi érdekeltség fogja összehozni. Az üzleti kezelést az engedély egész tartamára a magyar államvasút fogja a kezébe venni és engedély-okmányilag kiköttetnék az, hogy az átmeneti forgalom az egész vonalra nézve a magyar államvasúté lesz, azonban a vasutat csupán a díjképező útirányra nézve illeti meg teljes díjkészlet erejéig a forgalom. Az útrövidítési forgalomra nézve pedig a vasútnak 100 kilogrammonként két és fél krajczár engedélyeztetnék pályahasználat czímén.

Fel kell, hogy említsem, t. ház, azt, hogy miután kilátás van arra, hogy az ezen vasúti vonalak folytatását képező határszéli vonalszakasz Lundenburgig, a mely osztrák területen fekszik, szintén ki fog építtetni, az engedély-okmányban kiköttetik, hogy a tényleges építési és üzletberendezési tőkéből 210.000 forint szakíttassék ki, a mely külön tartalékalapként fog kezeltetni.

Digitized by Google

Ezekben van szerencsém, t. ház, az előttünk fekvő törvényjavaslatot ismertetni; és a mi a közlekedésügyi és pénzügyi bizottságok véleményét e tekintetben illeti, erre nézve meg kell jegyeznem azt, hogy a közlekedésügyi bizottság abban a meggyőződésben van, hogy ezen vasuti hálózatnak a kiépítése nem csak a helyi érdekeket fogja szolgálni, hanem általános közforgalmi, közgazdasági, de hadászati szempontból is kiváló fontossággal bir.

Felemlítem még azt, hogy a pénzügyi bizottság teljesen egyetért ezen vasuti hálózatnak finanszirozásával és ily értelemben ajánlja a t. háznak e vasút elfogadását. Miután végül még felemlítem azt, hogy az engedélyezési feltételek megegyeznek azon feltételekkel, a melyeket a törvény a helyi érdekű vasutakra nézve előír, és miután úgy a postai szállítás és a külön állami segély czímén engedélyezett segély összesen 6·5%-ot tesz ki, tehát jóval alúl marad a törvényben megállapított 10%—10%-nyi engedélyezési összegen, miután a megkivánt 230,000 forintnyi biztosítási alap az állampénztárba már tényleg elhelyeztetett, kérem a t. házat úgy a közlekedési mint a pénzügyi bizottság nevében, hogy a jelen törvényjavaslatot úgy általánosságban mint részleteiben elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván valaki szólani általánosságban a törvényjavaslathoz? Senkisem kivánván, a ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta.

Következik a részletes tárgyalás.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét és 1—4. szakaszait, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: Következik a közgazdasági és pénzügyi bizottságok jelentése (Irom. 20, 70. 73) a kikötői illetékekről szóló törvényjavaslat tárgyában. Az előadó úr fog szólani.

Gr. Batthyány Tivadar, a közgazdasági bizottság előadója: T. ház! Az 1883. évi XXXII. törvényczikk, a mely a kikötői illetékeket szabályozza, és mind a mai napig érvényben van, a tapasztalatok szerint több tekintetben pótlásra, kiegészítésre szorúl. A t. kereskedelmi miniszter úrnak tehát, miként a törvényjavaslathoz csatolt indokolásban és a bizottság jelentésében is kifejtve található, okvetlenül gondoskodnia kellett a törvény módosításáról, vagy pedig egy új törvényjavaslat szerkesztéséről. A t. miniszter úr az utóbbi utat választotta és módosította a kikötői illetékek kivetésének bázisát is. Ugyanis mig eddig minden egyes kikötőben aránylag magas díjtételeket fizet, addig az új kikötői illeték-szabálynak bázisa az, hogy a nagyobb hajók fizetnek bizonyos időre egyszerre egy kikötőben s azután a gőzösök 20 napig, a vitorlások 60 napig, a monarchia bármely kikötőjét érintik, akárhány kikötőben fordúlnak meg, illetékmentesek ezen időtartamra. A kis parti hajókra, kisebb gőzösökre és vitorlásokra a törvény az Olaszországban igen jól bevált úgynevezett abono-szisztemát állapítja meg, a mennyiben csekély díj fizetése mellett az illető hajókat az egész évre a további illeték fizetése alól felmenti. Feltétlenül a hajózásunk érdekében állott volna, ha ezen abonoszisztemát a hosszú járatú hajókra kiterjesztik; azonban a t. miniszter úr ezt nem tette javaslatában és a bizottságok, úgy a közgazdasági mint a pénzügyi, a maguk részéről az ez irányban felmerült eszmét szintén elvetették. Tették azt kizárólag pénzügyi szempontból, a mennyiben a törvényjavaslat által kontemplált új rendezése a kikötői illetékeknek a kincstárt legalább az első években czirka 80—90.000 forinttal fogja megterhelni kevesebb jövedelem czímén.

A törvényjavaslatnak fontos részeként kell megemlítenem azt az előnyt, melyet az eddigi törvénynyel szemben a vitorlás hajók részére állapít meg. Épen a tegnapi ülésben volt szerencsém úgy magamnak, mint Lukáts Gyula t. képviselőtársamnak a tengeri vitorlás hajók súlyos anyagi viszonyait ecsetelni, másrészt hadügyi és oktatási szempontból a vitorlás hajók fentartásának ügyét kiemelni. Ezen hajózás istápolását kontemplálja e javaslat 9. §-a, midőn az illetéket a vitorlás hajók részére igen csekély tételekben állapítja meg. Kötelességem még csupán két kérdést a t. ház figyelmébe ajánlani. Az egyik a javaslatnak azon szocziálpolitikai és humanitárius szempontból igen fontos újítása, mely a 12. §-ban foglaltatik, hogy tudniillik, míg eddig a kikötői illetékekből befolyt összegek tíz százalékja fordíttatott a tengerészeti segélyalapok javára, ezentúl húsz százalék fog erre fordíttatni. Szükséges volt a százalékot felemelni, habár a kincstár kárára, egyrészt, mert az illetékek leszállíttatván, a végösszeg, mely e czímen be fog folyni, szintén csekélyebb lesz; másrészt, mert a tengerész-segélyalapoknak a jövőben, mint az eddigi tapasztalat is mutatja évről-évre nagyobb igényeknek kell megfelelniök. Azonkivül a tengerész-segélyalapok mellett létesíttetett egy tengerészeti halászalap is, mely ugyancsak innen lesz segélyezendő. Végül talán épen az én inicziativámra — egy pár év előtt szólaltam fel ez ügyben — a t. kormány hosszabb idő óta foglalkozik egy tengerésztiszti nyugdíjintézet létesítésével, mely föltétlenül szintén e segélyalapból lesz támogatandó. Ez teszi szükségessé az említett százalék fölemelését.

Végül még a közgazdasági bizottság megbizásából van szerencsém e helyről és ez alkalommal a t. miniszter úrnak és a t. háznak

Digitized by Google

figyelmébe ajánlani, hogy föltétlenül szükséges lesz a kikötői illetékek leszállítása után a tengeri konzuli illetékek leszállitása is, még pedig szintén az illetékek csökkentésére való tendenciával. Tudom, hogy ez elsősorban nem a kereskedelemügyi miniszter urat illeti, hanem a külügyminisztert; de azt hiszem, hogyha ő ezt a kérdést támogatja, sikerülni fog azt neki előbbre vinni. Mindezek után van szerencsém a törvényjavaslatot úgy a közgazdasági, mint a pénzügyi bizottság nevében általánosságban elfogadásra ajánlani. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván valaki szólani? Ha senki sem kiván, felteszem a kérdést. Elfogadja-e a ház a kikötői illetékekről szóló törvényjavaslatot általánosságban? *(El!)* A ház elfogadta.

Következik a részletes tárgyalás.

Molnár Antal jegyző *(olvasssa az 1—12. §-okat, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak; olvnsa a 13. §-t).*

Gróf Batthyány Tivadar!

Gr. Batthyány Tivadar előadó: T. ház! A közgazdasági bizottság határozata folytán van szerencsém a 13. §. szövege helyett a következő szöveget elfogadásra ajánlani: *(Halljuk! Halljuk!)* »A jelen törvény kihirdetése napján lép életbe és általa a kikötői illetékekről szóló 1883: XXXII. törvényczikk hatályon kivül helyeztetik.«

Elnök: Kiván valaki szólani a módosításhoz? *(Nem!)* Ha nem, az esetben a módosítás felolvastatik, mielőtt szavaznánk.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa a módosítást).*

Elnök: Először felteszem az eredeti szöveget szavazásra. Elfogadja-e a ház az eredeti szöveget: igen vagy nem? *(Nem!)*

A ház az eredeti szöveget nem fogadta el.

Elfogadja-e a ház annak helyébe a gróf Batthyány Tivadar által beadott szöveget, igen vagy nem? *(Igen!)* A ház elfogadta.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a 14. §-t).*

Elnök: Elfogadtatott. Következnek a közgazdasági és pénzügyi bizottságok jelentései (Irom. 21, 71, 74) a vám- és kereskedelmi szövetség VI. czikkének módosítása iránt.

Gr. Batthyány Tivadar, a közgazdasági bizottság előadója: T. ház! Az épen most letárgyalt törvényjavaslat szerkesztésénél a t. kormány azt a helyes elvet fogadta el, hogy e törvény úgy legyen megalkotva, hogy eltekintve attól, vajjon a vám- és kereskedelmi szövetség annak idején meg fog-e hosszabbíttatni vagy sem, ettől függetlenül bizonytalan időre életbe maradhasson. E czélból átvett bizonyos intézkedéseket, a melyeket a régi kikötői törvény magában foglalt a vám- és kereskedelmi szövetségről szóló törvénybe, a minthogy azok tényleg oda is tartoznak. A most elfogadott törvényjavaslat életbeléptetése a vám- és kereskedelmi szövetség megújítása előtt attól van függővé téve, hogy a vám- és kereskedelmi szövetség VI. czikkének a kikötői illetményekre vonatkozó része az új törvényben alkalmazkodva módosíttassék. Ezt kontemplálja jelen törvényjavaslat, a melyet úgy a közgazdasági, mint a pénzügyi bizottságok nevében van szerencsém a t. háznak elfogadásra ajánlani. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván valaki szólani a törvényjavaslathoz? *(Nem!)* Ha nem, kijelentem, hogy törvényjavaslatot a ház általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadja.

Következik a részletes tárgyalás.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a czímet és az 1. §-t, a mely észrevétel nélkül elfogadtatik; olvassa a 2. §-t).*

Gr. Batthyány Tivadar előadó: T ház! Van szerencsém itt is, úgy mint az előbbi törvényjavaslatnál az életbeléptetési szakasznak következő szövegben való elfogadását ajánlani. Ugyanis: »Ezen törvény kihirdetése napján lép életbe és végrehajtásával a kereskedelmi miniszter bízatik meg.«

Ajánlom a módosítványt elfogadásra.

Elnök: Kérem felolvasni.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa a módosítványt.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e a szakaszt az eredeti szövegben, igen vagy nem? *(Nem!)*

Az eredeti szöveg tehát nem fogadtatott el.

Elfogadja-e a bizottság indítványát? *(Igen!)* Elfogadtatott.

Következik a pénzügyi bizottság jelentése (Irom. 95, 100) a lottó-jövedékről szóló törvényjavaslat tárgyában.

Az előadó úr kiván szólani.

Neményi Ambrus, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! Teljes tudatában vagyok annak, hogy ez a törvényjavaslat úgy, a mint előttünk van, erkölcsi és társadalmi tekintetben nem mondható vívmánynak. Vívmány az lett volna, ha a törvényjavaslat egyetlen szakaszból áll, a mely a kis lottó eltörlését kimondja. Az én előadói szerepem ez esetben igen egyszerű és nagyon hálás lett volna; azonban — úgy hiszem — a t. háznak a helyzete ezzel szemben már sokkal kényesebbé válnék. Mert én abban a fájdalom igen ritka szerencsében részesülnék, hogy az előadói székből hirdessem a tiszta erkölcsnek a győzelmét. A t. háznak ellenben az a zord és kényes feladat jutna, hogy azért az 1,300.000 forintért, a mi eddig a lottójövedékek czímén a kincstárba befolyt, a pénzügyminiszternek egyenértékű kárpótlást biztosítson. Minthogy pedig ez csak úgy történhetnék, ha az adózó polgároknak a terheit

Digitized by Google

megfelelően — azaz körülbelül 1,300.000 forinttal — felemeljük, előttünk állt volna az a kényes kérdés, helyes-e, bölcs-e, igazságos-e, hogy játékosoknak a terhén — a kik azt tőlunk nem is kérték, akaratuk ellenére is — könnyítsünk olyképen, hogy az eddig általuk önként viselt terheket ezentúl a nem játékos, adózó nagy közönség vállaira hárítsuk. Az én meggyőződésem az, hogy minden lehető és képzelhető adóáthárítás között ez volna a legkevésbbé észszerű és a legkevésbbé indokolt.

Ámde még ha ezen a jogos skrupuluson túl is teszszük magunkat, csak azért, hogy a kis lottótól szabadúljunk, még akkor is mindig azon kellemetlen kételynek maradnánk kitéve, vajjon ezzel az erkölcsi czélt valójában elértük-e és nem hozzuk-e ezt a nagy áldozatot egy chimerikus czél kedveért? Mert minden ország tapasztalata azt bizonyítja, hogy paragrafusokkal a játékszenvedélyt kiirtani nem lehet; *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* és talán nem vagyok túlságos pesszimista, mikor azt állítom, hogy a mi országunkban, a mi társadalmunknak sajátságos hajlamainál és szokásainál fogva, a játékszenvedély kiirtáaa talán nehezebb mint bárhol a világon.

Igy állván a dolog, a mi feladatunk inkább az volt, hogy az államkincstár megkárosítása nélkül — a mi annyit jelent, mint az adózó közönségnek más czímen való újabb megterhelése nélkül — megróbáljuk a játékszenvedélyt irányítani, bizonyos korlátok közé szorítani és odatörekedni, hogy az állam által engedélyezett játéknak ne legyenek többé, úgy mint a kis lottónak, épen a tudatlanság, a babona és a nyomor a legelső kizsákmányolási objektumai. Az én felfogásom szerint a jelen törvényjavaslat ezeknek a feltételeknek megfelelően oldja meg a kérdést és engedelmet kérek a t. háztól, hogy ezt a lehető legrövidebben be is bizonyítsam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Csakis három szempontból kivánom a jelen törvényjavaslatot megvilágítani. Az első az államkincstár szempontja, a második; az üzleti szempont és a harmadik: a játszó közönség érdekeinek a szempontja. Ha a törvényjavaslat ezen három szempontból a birálatot kiállja, akkor, úgy hiszem, nyugodtan ajánlhatom a t. háznak, hogy azt elfogadni méltóztassék.

Államháztartási szempontból a helyzet a következő. A kis lottójövedelme hosszú időtől fogva jóformán stagnált. Rendesen évi 1,200.000 és 1,400,000 forint között váltakozott. Kivételek csak ritkán fordúltak elő, és ezek a kivételek magára az intézményre felette jellemzők. Azok az évek, tudniillik, melyekben az ország gazdasági viszonyai a legmostohábbak, a mikor a közönség legtöbbet szenvedett, azok mutatják ki a legnagyobb lottójövedelmet. Az 1875-diki évben, a mely újabb fejlődésünknek egyik legszomorúbb éve, a kis lottó bruttó bevétele volt négy millió, a mely összegből 1,879,000 forint az államkincstárba folyt. Tíz évvel később, 1885-ben kivettünk ezen a czímen a közönség zsebéből 3,177.000 forintot, a miből az állampénztárba befolyt 1,577.000 forint. Ismét egy évtized mulva, 1895-ben a közönség fizetett 3,414.000 forintot, az államkincstár jövedelme pedig volt 1,386.000 forint. Az 1897-ik évre pedig a lottójövedék előirányoztatik 1,500.000 forinttal. Ezzel a folyton változó jödedelmi forrással szemben a pénzügyminiszter most egy szerződést terjeszt elő, melynek értelmében biztosítva van az állam, hogy húsz esztendőn keresztül évenkint legalább 1,610.000 forint fog ezen a czímen befolyni; a mennyiben az üzlet idővel nagyobb arányokat öltene, az állam a nagyobb jövedelemben is részesül, minthogy minden sorsjegy után, mely a most megállapított 200.000 darabon felül kiadatik, az állam hat forintot kap.

Igy áll a dolog rideg, fiskális szempontból.

Ebből a szempontból tehát, úgy hiszem, feltétlenül előnyös az egész transzakczió.

Mindazonáltal két kérdés merül fel ennél a pontnál. Az első az, hogy nem volna-e helyesebb, ha az állam az osztálysorsjátékot, a melyet most be akar hozni, a helyett, hogy magánvállalatra bízza, állami rezsiben kezelné? A második kérdés pedig az, ha már a bérleti rendszert fogadta el a kormány, miért adta bérbe húsz évre, miért nem rövidebb időre? Úgy hiszem, helyesen tettem fel a kérdéseket és sietek azokra válaszolni. A mi a bérletet illeti, nem tagadom, hogy mindkét rendszer mellett, azaz úgy az állami rezsi, mint a bérlet mellett lehet érvelni. Azonban tény, hogy az állami rezsi mellett tetemes koczkázatot is vállaltunk volna. Mert tudvalevő dolog, hogy ez az üzlet mindenütt nagy és sokféle kiadásokkal jár, hogy nagy agilitást igényel és számos oly tevékenységgel van összekötve, a mely az államhoz nem is egészen méltó, de a melyet fix fizetéssel ellátott állami közegektől elvárni nem is lehet.

Hozzájárúl az, hogy még igen ügyes kezelés és nagy reklám mellett is az ilyen üzlet az első esztendőkben ritkán szokta magát kifizetni. Valószinű tehát, hogy esztendőkön át kisebb jövedelmet kaptunk volna, mint a mennyi ezen a czímen eddig befolyt. Igen érthető tehát, hogy a pénzügyminiszter az esetleges nyereséget is, de a koczkázatot is a magánvállalkozásnak engedte át és gondoskodni kivánt mindenekelőtt arról, hogy az állam egy változatlan összeget kapjon évről-évre, húsz esztendőn keresztül.

Digitized by Google

És ezzel körülbelül megfeleltem a második kérdésre is, tudniillik miért kötik meg a szerződést húsz évre, és miért nem rövidebb időre? Erre a válasz az, hogy magánvállalat nehezen akadt volna, a mely rövidebb időre az osztálysorsjátékot ily feltételek mellett elvállalhatja. Ha az első éveknek jövedelme csekély lesz, és a befektetendő tőke alig hozza meg kamatját, akkor a vállalat számíthat az üzlet természetes fejlődésére és arra, hogy húsz esztendőnek az átlaga végeredményében reá nézve mégis csak kedvező lesz. Ezért képes már az első esztendőben az államnak 1,500.000 forintnyi minimális összeget biztosítani és a legköltségesebb apparátusoknak egyikét felállítani. Ellenben ha a bérlet csak tiz évre szólna, úgy valószinű, hogy ilyen összeg fizetésébe bele nem mehetett volna. Az egyezség tehát úgy, a mint előttünk áll, az államkincstárra nézve előnyös és felfogásom szerint ez az eredmény csakis úgy volt elérhető, ha a bérlet hosszabb időre, és ha magánvállalkozásnak kiadatik.

Áttérve ezek után a második pontra, kötelességem a t. ház előtt röviden kifejteni az üzleti tervnek főbb adatait. Ezen üzleti tervnek lényege a következő: Minden fél évben 100.000 sorsjegy fog kiadatni, a melyre 50.000 nyeremény esik; a sorsjegyek beosztatnak hat osztályba, azaz húzásba. Az egyes osztályok ára a nyeremények száma és nagysága szerint változik. Az egész sorsjegynek, mely mind a hat osztálybau játszik, ára 160 korona. A legkisebb sorsjegyrészletnek, a mely elárúsítható, az ára $1^1/_2$ korona (75 kr.) lesz. A vállalat mérlege ezek szerint a következő: Feltéve, hogy mind a 100.000 sorsjegy eladatik, a vállalat bevesz 542.000 részsorsjegyért — az összes irásdíjaknak levonása után — 13,160.000 koronát. Valamennyi nyereménynek az összege pedig kitesz ugyanennyit, tudniillik ismét 13,160.000 koronát, Azonban a bérlő vállalat jogosítva van ezen nyeremények után 20%-ot levonni, tehát ugyanannyit a mennyit eddig az állam nyereményadó és lottójövedék czímén szintén a lottóban nyerő közönségtől visszatartott. Ez a 20% kitesz 2,632.000 koronát. Ebből az összegből és az irásdíjakból fedezi a vállalat a kincstárnak fizetendő bérösszeget és az egész rezsit. Magától értetik, hogy ez a számítás csak egy félévre szólván, egy évre kétszer ennyi számítandó, vagyis rövidség kedvéért egész évre ugyanannyi forint, a hány koronát számítottunk fél évre. Ez röviden az üzleti része a dolognak.

Arról, hogy ez jó üzlet-e, vagy sem, ma igen bajos véleményt mondani. Minden esetre bizonyos, hogy az ily üzlet nagy költséggel jár, és hogy talán sikeresen keresztülvihető sem volna, ha a vállalkozók nem számítanának arra, hogy külföldön, esetleg tengerentúli országokban is elhelyezh tik a sorsjegyeknek nagy részét. Mindezek azonban oly eshetőségek, a melyeket pontosan kiszámítani ma még lehetetlen. *(Úgy van! jobbfelől.)*

És most áttérek a harmadik és fő kérdésre, tudniillik miképen áll a behozandó osztálysorsjáték intézménye a játszó közönséggel szemben. Ezeket fejtegetve, csak ismételhetem, a mit már hangsúlyozni bátor voltam, hogy bizonyára a legkivánatosabb az lett volna, ha a régi lottót eltöröljük és helyébe semmiféle új hasonló intézményt be nem hozunk. Hogy ezzel azonban czélt értünk volna-e, az nagyon kétséges. A mi feladatunk csak az lehet, hogy az eddigi játék helyébe oly intézmény lépjen, mely nem annyira a legszegényebb osztályokra számít, és a mely nem izgatja túlságosan a játékszenvedélyt. E tekintetben az osztálysorsjátéknak számos előnye van a lottóval szemben. Míg eddig minden ember öt krajczár betéttel hetenként többször is játszhatott, addig ezentúl 75 krajczár lesz a legkisebb betét. Azonkivül a húzások ritkábbak lesznek. Már pedig a külföldi tapasztalat bizonyítja, hogy ilyen aránylag nagy betét mellett és ritka húzásoknál a legalsóbb néprétegek csak elvétve vesznek részt a játékban. Azonkivül az osztálysorsjátéknál a sánszok is egyenletesebben, mondhatnám tisztességesebben oszlanak meg a banktartó és a közönség között. Míg a lottónál egyáltalában nincs kimondva, hogy valakinek nyernie kell és lehetséges, hogy 1—2, vagy több húzás elmúlik a nélkül, hogy bárki is nyerne, addig az osztálysorsjátéknál a sorsjegyeknek a fele okvetetlenül nyer. A legkisebb nyeremény is nagyobb a betétnél s az általam jelzett levonásoktól eltekintve, összeredményében a nyeremények annyit tesznek ki, mint a betéteknek az összege. A mennyiben tehát szerencsejátéknál erkölcsről szó lehet, ez a játék erkölcsi szempontból mégis csak kevesebb kifogás alá esik a lottónál.

Még csak egy kérdést kivánok itt felvetni és ez az, vajjon a sorsjegyeknek ez az összege, — hogy egy szóval fejezzem ki, — a játéktőke arányban áll e a lakosság számával? E tekintetben már említettem, hogy előreláthatólag a sorsjegyeknek nagy része külföldön fog elhelyeztetni; de még akkor is, ha feltehetnők a mi jó formán ki van zárva, hogy az összes sorsjegyek Magyarországon elhelyeztetnek, akkor is évenként alig 75 krajczár az összeg, a mi mint játéktőke egy-egy lélekre esnék az országban. Ezzel szemben áll az, hogy mindenütt, a hol osztálysorsjáték van, ez a játéktőke sokkal nagyobb. Igy Poroszországban egy lélekre körülbelől 2 márka, Szászországban 10 márka, Hamburgban 31 márka esik, tehát aránytalanúl

Digitized by Google

nagyobb összegek, mint a melyekről nálunk szó lehet. Mit bizonyít ez? Azt bizonyítja, hogy az osztálysorsjáték nem a tömegekre számít, hanem a vagyonos és gazdag osztályokra, a melyek különben is sorsjegyeket szoktak vásárolni.

Ezeket az adatokat alapúl véve, tehát úgy hiszem, az új osztálysorsjáték a közönséggel szemben is elfogadható viszonyt teremt.

T. ház! Kötelességem még egy-két pontra kitérni, mely a pénzügyi bizottságban élénk eszmecserére adott alkalmat. Az első az Ausztriához való viszony. Tudvalevőleg régebben a kis lottó eltörlésének egyik főakadálya az volt, hogy attól lehetett tartani, hogy a közönség filléreit ezután az osztrák lottóba fogja vinni. Ezen gyökeresen segítve csak úgy lett volna, ha a lottó Ausztriában is eltöröltetik. Minthogy azonban az osztrák kormány, tekintettel arra a nagy jövedelemre, melyet az osztrák államkincstár ezen a czímen élvez, a kis lottó eltörlésébe beleegyezni nem volt hajlandó, a pénzügyminiszter túltette magát az osztrákok ellenvetésein és a két kormány között oly egyezmény jött létre, a melynek értelmében a magyar osztálysorsjegyek Ausztriában el nem árúsíthatók, viszont pedig az osztrák lottógyűjtőknek szigorúan el lesz tiltva, hogy Magyarországból betéteket elfogadjanak. Meglehet, sőt valószinű, hogy ezen egyezmény daczára is egyes visszaélések elő fognak fordúlni; azonban nagyban és egészben feltehető, hogy az osztrák lottó Magyarországból nem fog jövedelmet húzni.

A pénzügyi bizottság erre különös súlyt fektetett; valamint arra is felhívta a pénzügyminiszter figyelmét, hogy az állami ellenőrzés a legszigorúbban gyakoroltassék. Ezalatt nemcsak azt értem, hogy a vállalat a nyereményeket pontosan kifizesse, mert hiszen erre elég biztosíték a kaucziója, mely 1,250.000 forintban van megállapítva, az alapítandó társaság részvénytőkéje, mely szintén közvetlen állami felügyelet alatt fog állani és a szerződésnek ama pontja, melynek értelmében a pénzügyminiszter jogosítva van a szerződést bármikor egyoldalúlag felbontani, ha a vállalat a közönség vagy a kincstár iránt elvállalt kötelességeit nem teljesítené teljes mértékben. Tehát nem ezt, vagy nemcsak ezt várom az állami felügyelettől. Hanem elvárhatni tőle azt is, hogy gondoskodjék az elárúsításnál, különösen a részletfizetésre történő elárúsításnál minden visszaélésnek szigorú megfenyítéséről. Bizonyos visszaélések, t. ház, tudvalevőleg most is napirenden vannak. Úgyszólván nap-nap után történik, hogy a kisebb sorsjegyek, például Vörös kereszt vagy Jó szív sorsjegyek gruppiroztatnak és részletfizetés mellett adatnak el oly összegeken, melyek messze túlmennek a megengedhető rendes árfolyamon. Ezek a visszaélések ma is megvannak. Az osztálysorsjátéknál azonban, minthogy egész adminisztrácziója a legszigorúbb állami felügyelet alatt fog állani, legalább arról gondoskodhatunk, hogy ilyen visszaélések elő ne fordúljanak.

Ezek voltak azok a szempontok, t. ház, a melyekre kötelességemnek tartottam már most, a vita elején ráutalni. Ismétlem, semmisem áll tőlem távolabb, mint az a gondolat, hogy az osztálysorsjátékot mint valami ideált állítsam a ház elé, hogy olyannak mondjam, a mely erkölcsi és társadalmi szempontból egyáltalában nem kifogásolható. Kivánatos az, hogy az állam sem maga ne tartson játékbankot, sem másnak ne engedje meg, hogy az ő égisze alatt játékbankot tartson. Azonban a közönség ekkor is keresne és találna akárhány alkalmat a játékra. Hiszen látjuk, hogy csak egyet említsek, a totalizatőr körül mint tolonganak olyan elemek, a melyekről a szó szoros értelmében mondhatni, hogy arczuk véres verejtékével keresik meg a mindennapi kenyerüket: cselédek, hordárok, mesteremberek, kiskereskedők, sőt az intelligenczia tagjai. Ezek a legjobb kliensei a totalizatőrnek. Mondhatni, hogy az osztálysorsjáték úgy, a mint tervezve van, minden tekintetben nemcsak a lottónál, de a totalizatőrnél és más megengedett játéknemeknél is több erkölcsi biztosítékot nyújt.

Ha ezen intézmény behozatalával nem is dicsekedhetünk azzal, hogy a legkivánatosabb állapotnak vetettük meg az alapját, mégis el kell ismerni, hogy a kis lottóval szemben, melynek jövedelme államháztartásunk szégyenfoltja volt, az osztálysorsjáték minden tekintetben, még erkölcsi tekintetben is, haladásnak mondható.

Csakis ennyit és ennél semmivel sem többet óhajtottam bebizonyítani. És ha ennyit bebizonyítanom sikerült, akkor, úgy hiszem, indokolt, ha a pénzügyi bizottság nevében arra kérem a t. házat, hogy ezen törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni méltóztassék *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Polónyi Géza: T. képviselőház! A nemzetek jövendőjének erkölcsi alapokon kell felépülnie. Nem szükséges hozzá nagy politikai látkör, hogy napról-napra eleven bizonyítékait lássuk annak, hogy a mai magyar korszellem bizonyos merkantilis világáramlatok uralma alatt a tradiczionális régi magyar erkölcsökkel szakítani készül és csak a börzére, a totalizatőrre s a lottóra kell rámutatnom, hogy a t. képviselőháznak minden egyes tagja lássa, hogy a míg a magyar régi törvényeknek a fundamentális institucziók nem engedték meg, hogy a sorsnak, a véletlennek a vagyongyűjtésre való

Digitized by Google

tőkesítését megadja: addig ma már a munka becse napról-napra fogy *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és a munka nélkűl való vagyonszerzésnek sánszai törvényhozási úton is biztosíttatnak. Kivételes institucziót alkottatik a börze számára, hogy a véletlen, a melyet különben a rendes, törvényes úton védelmezni nem lehet, kerülő utakon találjon azon csatornákra, a melyeken magának a megszerzett tőkét biztosítani is képes.

A totalizatőrnek törvényhozási úton való szabályozása annak egyúttal törvényhozási úton való védelmét is jelenti. A kis lottó az immoralitásnak egy olyan kinövése volt, a melyre vonatkozólag immár az előadói székből is hallhatjuk azt a szent ágostoni konfessziót, hogy nem egészen illő egy állam czéljaihoz, hogy az ilyen institucziót fentartassék.

Küzdöttünk ellene éveken át a hírlapokban és ime ma a házban egy eredménynyel számolunk be. Eltörlik a lottót, de miért? Azért, hogy még nagyobb lutrit csináljanak.

Hogy az előadó úr argumentácziójáról honoráljam, elismerem az osztálysorsjátéknak azt az előnyét, hogy míg a kis lottó a szegény társadalomból szedte áldozatait, addig az osztálysorsjáték a középvagyonos osztályból fogja azokat szedni.

Micsoda erkölcsi vívmány az, hogy midőn évtizedeken át kiszolgáltattuk a szegény népet a kis lottó pusztításainak, most találunk egy institucziót mely a középosztályt fosztja ki, csak azért, hogy később találjunk oly institucziót, a mely a legvagyonosabb osztályt is kifosztja. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Banális frázisokkal nem akarok érvelni, de én semmiféle olyan institucziókhoz nem járúlhatok, mely a véletlennek, a munka nélkűli vagyonosodásnak lehetőségét törvényes úton biztosítja. Büszke vagyok azon meggyőződésemre, hogy midőn ezt teszem, egyuttal magyar tradicziót is védelmezek. De, t. ház, minek a mai világban ilyen erkölcsi argumentumokkal előállani, midőn az előadó úr és bizonyára a pénzügyminiszter úr is előáll azzal, hogy miből fedezzük az állam terheit, ha ki nem zsákmányoljuk a játékszenvedélyt is, mely az előadó úr szerint tud magának más utat is találni arra, hogy kielégíttessék. Ezen a réven könnyen el lehet jutni oda, hogy a ferbli- és a nasi-vasi-játékosoktól is kellő tantiémet szerezzünk és a Margitszigeten építsünk egy monakói bankot. Ily alapon a t. előadó úr könnyen megtalálhatja azt a kulcsot, a melylyel Magyarországon az adóterheket le lehet szállítani, mert méltóztassék elhinni, hogy úgy ethnografiai, mint topografiai szempontból valamely nemzetközi nasi-vasi- vagy roulette-banknak felállítása a Margitszigeten oly isteni idea volna, mely az előadó úr financziális elmélete szerint igen könnyen vezethetne a nagyon súlyos adóterhek csökkenésére.

Teljesen igaz, hogy azt a 1,500.000 forint jövedéki bevételt, mely az adóterheket csökkenti, valami úton fedezni kell.

Eltekintve attól, hogy erkölcsi szempontból szívesen hoznék pénzbeli áldozatokat is, azt hiszem, hogy nekünk van igazunk, kik nem az adóterhek kirovásával, hanem a kiadások apasztásával kivánjuk az ilyeneket feleslegesekké tenni. Majd a kiegyezési tárgyalásoknál rá fogok mutatni, hogy a quóta leszállításával például nem lehetne-e ezt az 1,500.000 forintot fedezni; hogy a vámszerződésnél, holmi vámtételek helyes elszámolása mellett nem lehetne-e ezt biztosítani; vagy hogy az óriási és nagymértékben szaporodó hivatalnokseregnek redukálásával nem lehetne-e Magyarországon 1,500.000 forintot megtakarítani? Azért, hogy az erkölcs és annak igazságai is diadalra jussanak a nélkűl, hogy az erkölcs megvédése okából Magyarországon adóemelésre volna szükség. Én az ilyen dolgokat princzipialiter nem osztom és azért semmiféle lottójátékhoz, neveztessék az osztály- vagy másféle sorsjátéknak, sohasem járulok hozzá, a miért is általánosságban sem fogadom el ezen törvényjavaslatot. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De van egy más specziális megjegyzésem is; röviden végzek vele. *(Halljuk!)* Hogy a magyarországi játékszenvedélyt, akár a terézvárosi, akár más bank útján franczia társulatoknak kiszolgáltassuk: ezt én még más okokból sem tartom helyesnek. Ebbe azonban nem akarok beleszólani. A t. pénzügyminiszter úr bizonyosan jobban tudja önmaga előtt verifikálni ezen eljárást, mint én, a ki annak részleteibe beavatva nem vagyok s ezért csak két dologra kivánom felhívni a t. miniszter úr figyelmét.

Az az állapot, hogy a játékszenvedély Magyarországon törvényhozási védelemben részesűl, már magában véve nem szerencsés, de hogy azután az ilyen magántársulatoknak való kiszolgálással közreműködjünk abban, hogy a játékszenvedélyt ne csak törvényhozási védelemben részesítsük, hanem a lehető legnagyobb mérvben mesterséges módon fokozzuk is, ezt már nem tartom megengedhetőnek. Emlékezzünk csak vissza arra, hogy a próba-osztálysorsjáték alkalmával a reklámnak mennyi- és milyenféle módozatai lettek igénybe véve, hogy a közönséget lázas izgatottságba hozzák, a játékszenvedélyt fokozzák és még azoknak éber figyelmét is felhivják a játék esélyeire, a kik arra különben nem is gondolnának. Ha már van ilyen lappangó szenvedély, a melyet ki kell békíteni a társadalmi érdekek szempontjából: legalább annyit

Digitized by Google

tegyünk meg kormányzati úton, hogy ennek a szenvedélynek mesterséges úton való nevelését, fokozását semmi körülmények között se tegyük lehetővé. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nagyon kérem is a t. képviselőházat, hogy ezen nem politikai kérdésben a belügyminiszter úrtól és a pénzügyminiszter úrtól is elvárjuk szerződés útján, de ha máskép nem, rendőri úton való biztosítását annak, hogy azt a nagymértékű reklámot, a mely mindenféle mesterséges eszközzel az ezen játékra való csábítást eszközli, meg ne tűrjük, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* mert ha már megengedjük, hogy a játékszenvedély tőkésíttessék, legalább ne szolgáltassuk ki nemzetünket és társadalmunkat annak, hogy a játékszenvedély örvényében végképen elmerüljön.

Egy pozitiv kérésem is van a t. pénzügyminiszter úrhoz, és ez a következő. Méltóztatik tudni, hogy a lottónál igen sok tisztviselő s más alkalmazott is működök. Ha tehát a kis lottót megszüntetik, és osztálysorsjáték lesz, a lottó ügye az állam kezéből kivétetik és magántársulat kezébe jut. Mi történik ezzel a számtalan tisztviselővel, díjnokkal s többivel, a kiknek eddig az állam e téren kenyérkeresetet biztosított? Az, hogy szélnek ereszszük a franczia vagy nem tudom micsoda más bank kedvéért azokat, a kik családfentartók, azért, mert bíztak az állam alkalmazásában, talán nem egészen helyes dolog. Ezért a legszélesebb körű megnyugtató nyilatkozatot várom a t. pénzügyminisztertől az iránt, hogy, a mennyiben az államnak nem véglegesen alkalmazott tisztviselőiről van szó, a szerződésben gondoskodás történjék arról, hogy e szerencsétlen emberek, a kik önhibájukon kivül tömegesen válnak ma kenyérnélkülieklé annál a társulatnál megfelelő alkalmazást nyerjenek, legalább addig, a míg más úton valami alkalmazást nem szereznek. Ha az állam ezt az ügyet kiadja a maga kezéből és magántársulat nyerészkedésének alapjává teszi, azt nem teheti, hogy ezen emberek exisztencziáját is tönkre tegye.

Végül szives figyelmébe ajánlom a t. kormánynak azt, hogy én ezt nem állítom, csak reprodukálom, a közönség köreiben bizonyos aggodalommal kisérik az osztálysorsjáték nagy nyereményeinek eshetőségét; a mennyiben csodálatosnak tartja a közvélemény, hogy egyes nagy nyeremények rendszerint nem a játszó-közönség kezeibe kerülnek. Nem akarom állítani, hogy ez mesterséges módon történik. Látom, hogy a t. pénzügyminiszter úr kissé konsternálva van. De nem csodálatos játéka-e a véletlennek, hogy a közönség ily gondolatra jut és benne ily aggodalom támad? Mert ha eddig az állam ellenőrzése mellett, közvetlen tevékenységével történt a sorshúzás a számsorsjátéknál, az államban legalább megvolt az erkölcsi garanczia, az erkölcsi bázis, hogy habár ott is történhetik visszaélés, de legalább maga az állam is visszaélést nem követ el. Én nem tudom, mert nem láttam a szerződést, nem is állítom, hogy a t. pénzügyminiszter úr elmulasztotta volna ez iránt a szerződésben megtenni a kellő intézkedést, csak arra kérem a t. pénzügyminiszter urat, hogy az iránt világosítsa fel a képviselőházat, hogy mily intézkedéseket vett fel a szerződésbe, hogy azoknak megfelelőleg az osztálysorsjátéknál visszaélések elő ne fordúlhassanak? Erre az államnak ingerencziája kell, hogy legyen és van is.

Ezen kérdéseket azért vetettem fel, mert habár általánosságban sem fogadom el a törvényjavaslatot, a parlamentben elfoglalt ellenzéki álláspontomnál és pártom számánál fogva, teljesen tisztában kell lennem azzal, hogy ezt el fogják fogadni, s így kénytelen voltam az általános vitában felszólalni, hogy a részleteknél újra ne kelljen szólanom.

Egyébiránt újból kijelentem, hogy elvi és mindenek felett erkölcsi indokokból a törvényjavaslatot általánosságban sem fogadom el. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Lakatos Miklós jegyző: Pichler Győző!

Pichler Győző: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az 1868: XV. törvényczikk módosítása iránt benyújtott törvényjavaslat tárgyalásánál van szerencsém kijelenteni nemcsak a magam nevében, hanem azon pártnak nevében is, a melyhez szerencsém van tartozni, hogy ez a párt a törvényjavaslatot nem fogadja el. Pártunk évek óta hangoztatta a lottó eltörlését és mindig évenkint eziránt határozati javaslatot nyujtott be. Ma legfölebb annyit mondhat a törvényjavaslattal szemben, hogy a lottó töröltessék el. De miután a lottó helyébe az osztálysorsjáték lép, ez csak annyival erkölcsösebb, hogy nagyobb összegeket kiván a játékosoktól és jobb módú embereket érint, ez a párt tehát az előttünk fekvő törvényjavaslatot nem fogadhatja el. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Eddig, t. ház, a lottó oda volt szegezve, utalva, a hol lottó-kollekturák voltak, tehát rendszerint a nagyobb városokba, míg Magyarország legnagyobb része a lottó átkától érintetlen maradt és a nagy magyar Alföld tanyáiban, községeiben, valamint a felvidéki községek szegényebb lakossága meg volt óva a játékszenvedélytől, mert a közelben nem volt lottó és fáradságot kellett vennie, hogy odamenjen, a hol lottó van, és a hol a lottóra tehessen, játszhassék. Tehát a lottószenvedély jobbára csak helyi szenvedély volt. Mert ha a t. pénzügyminiszter úr megnézi a lottó-kimutatásokat, azonnal meg fog győződni, hogy a lottó-játéknak $^3/_4$-ed része itt a fővárosban köttetett meg és csak $^1/_4$-ed része esett az ország többi részeire.

Digitized by Google

Most az egész ország ki lesz téve a játék szenvedélyének, a legutolsó kunyhóba is be fog hatolni az osztálysorsjáték ügynöke és ellátogat a palotákba és csak az a különbség lesz, hogy a nagy palotákban egész sorsjegyet vesznek, míg a szegény kunyhókban 75 krajczáros részlet-sorsjegyeket. Ez elkerülhetetlen, mert 200.000 sorsjegy elhelyezésére van évenkint szüksége annak a vállalatnak, melynek a pénzügyminiszter úr ki akarja adni ezt az osztálysorsjátékot. 200.000 sorsjegyet, nem tudom hány részre felosztva, kell elhelyeznie, hogy átadhassa a kormánynak az 1,200.000 forint jutalékot. No hát, t. ház, méltóztassék elképzelni azt, hogy — mint Marjay igen tisztelt képviselőtársam tegnap a gépvigéczeket említette föl — hogy a mint a biztosítási vigéczek egy nagy része is átkos csapás az egész vidékre, most már egy újabb vigécz-nemzedék, az osztálysorsjáték vigéczei fogják bejárni és megmételyezni a munkakedvet a magyar nép ezreiben. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Bár általánosságban sem fogom elfogadni az osztálysorsjátékról szóló törvényjavaslatot, engedjék meg, hogy mégis kiterjeszkedjem néhány kérdésre. Teszem ezt azon okból, mert az általános vitánál föl akarom említeni aggályaimat és kegyes elnézését kérem a t. háznak, hogy mint a ház fiatal tagja e tárgyalásnál ott, a hol aggályaim vannak, bátorkodom felszólalni és becses figyelmüket igénybe venni és kérve kérem a nagyon tisztelt túloldalt, ne kegyeskedjék ezt pártszempontból nézni, hanem abból a szempontból, hogy itt arról van szó, hogy a legnagyobb játékszenvedélyt vigyük be a kisgazdák közé a mai válságos helyzetben, midőn azoknak minden reménye amúgy is csüggedőben van, és most így akarják reménykedését a vagyonosodásra fölkelteni.

A legnagyobb szegénységi bizonyítvány, a mit kiállít a pénzügyminiszter úr Magyarországnak, mikor azt mondja, hogy eltörölöm a lottót, de az osztálysorsjátékot kényszerülve vagyok behozni, mert 1,200.000 forint oly összeg, a melyet nélkülözni nem lehet Magyarország államháztartásában. Egy milliárdnyi államháztartásban 1,200.000 forint oly összeg lenne, a melyet nélkülözni nem lehet, midőn oly nagy erkölcsi feladatról van szó, hogy a lottót egyszer s mindenkorra kivégezzük? Hanem helyette egy hatfejű hidrát hozunk oda, a melynek hat fejét ha levágjuk, évente ujból annyi nő, úgy hogy husz év alatt 280-at kell a magyar nemzetnek levágni, míg az osztálysorsjátéknak átka megszűnik!

T. ház! Én tudom, hogy a zárszámadások évenkint 30—35 millió forintnyi pénztári készletet mutatnak ki. Hát oly végtelen csőd és nyomor előtt fogunk állani, ha az osztálysorsjáték eltörlésével a pénztárkészlet 1,200.000 forinttal kevesebb lesz? Egy nagy, hatalmas háztartásban 1,200.000 forint miatt inaugurálunk egy új intézményt, a mely ha még oly előnyös volna, nem lehet eléggé káros? Nem szabad inaugurálni, mert ujólag a német szellem egész átkát hozzuk az országra, a mely a szenvedélyeket kelti fel, a mely a gyors meggazdagodás elvét tűzte ki, s a mely megteremtette azt a visszás állapotot Németországban, hogy ma a földmívelő, a munkás, az iparos nincs megelégedve sorsával, mert mindenütt fantomok után szalajtatják őket.

T. ház! Én ezen néhány szóval akarom jelezni az osztálysorsjáték el nem fogadásának indokát, de egy főindokot bátorkodom még fölhozni, — és legyenek kegyesek az igen tisztelt túloldalon is nagyon figyelembe venni ezt, — hogy míg eddig három és fél millió bevételre volt csak szükség a lottónál, most, hogy 1,200.000 forintja legyen az államnak, 16 millió forint bevételnek kell lennie. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Tehát három és egy fél millió forinttal szemben 16 millió betétet kell fizetnie a közönségnek, hogy a kormány ugyanazt megkapja, a mit megkapott eddig is három és fél millió forint betéttel. Mert a t. pénzügyminiszter úr nekem nem felelheti, hogy a rizikó is megvan. Nincs meg a rizikója a társaságnak, mert még azt az előjogot is kéri magának, hogy minden további sorsjegy után hat forintban részesítse az államot. Tehát nemcsak 100.000 sorsjegyet, hanem sokkal többet, egész a határtalan számig akar e társaság eladni. És hogy ez az óhaj és akarat micsoda erkölcstelenséget rejt magában, azt rövid szavakban ki fogom fejteni, midőn áttérek arra, hogy e törvényjavaslattal, a mint elfogadtuk, egyúttal effektivvé, véglegessé válik egy szerződés, melyet a t. pénzügyminiszter úr jónak látott egy társulattal megkötni. Kijelentem, hogy én ismerem e társulatot és a legtiszteletreméltóbb társaságok egyikének tartom Magyarországon, de midőn ezt kijelentem, csodálkozom, hogy suba alatt ily dolgot megkötni egyáltalában hajlandók voltak és végtelenül elbámulok azon, hogy minden megkérdezés nélkül a pénzügyminiszter úr suba alatt a társasággal tárgyalt. Mert én nagyon ismerem a pénzügyminiszter úr helyzetét. Tudom, hogy 1868-ban is egy kölcsöntügyletre vonatkozólag törvényjavaslatot nyújtott be az akkori pénzügyminiszter, azt el is fogadták, de mikor azután a javaslat kivitelre került volna, nem volt bank, mely annak kivitelére vállalkozott volna. Nagyon jól tudom, hogy ha ily pénzügyi dolgokkal lép elő a pénzügyminiszter, kell magát fedeznie, hogy ha a törvényjavaslat életbe lép, foganatosítható is legyen. Nagyon jól tudom, hogy

Digitized by Google

nem először a törvényt kell meghozni, és akkor a konkurrenciát kiírni, hogy ki akarja megcsinálni az osztálysorsjátékot, hanem előzetesen kell biztosítékot szerezni magának az előrelátó financz-embernek arra, hogy az, a mit előterjeszt, azután meg is legyen. Én ezen szerződés megkötésének körülményeit nagyon jól ismerem, de csak egyes részleteire akarok kiterjeszkedni, mert a többi nem tartozik ide.

Ezt a szerződést a választások előtt szeptember végén vagy október 2-ika körül kötötték meg. S hogy ez a szerződés megkötésének dátuma, ezt onnét tudom, mert ugyanazon időben a párisi »Société Générale«-hoz jött az értesítés, hogy a szerződés megköttetett; ilyen és ilyen körülmények és ilyen és ilyen kötelezettségek mellett. A »Société Générale« oly intézmény, melynek alapszabályai folytán osztálysorsjátékkal foglalkozni nem szabad, ennélfogva ők Németországban, részt akarván venni az osztálysorsjátékban, egy fiók-intézetet alapítottak, az »elzászi leányintézetet«, a mely a terézvárosi takarékpénztárral szövetkezve kapta meg az osztálysorsjátékot. A feltétel tudtommal az, hogy az összes költségek kilencz tizedrésze a »Société Générale«-t illeti, egy tizedrésze a terézvárosi takarékpénztárt, a jövedelemnek kilencz tizedrésze a »Société Générale« illetőleg az elzászi intézetet illeti, egy tizedrésze pedig a terézvárosi takarékpénztárt.

Tehát 16 milliót kell befizetni, hogy 1,200.000 forintot kapjon az állam. Eddig három és fél milliót fizettek be, hogy az állam kapjon 1,300.000 forintot. A három és fél milliónak legnagyobb része itt maradt az országban, most a 16 millióból vándorol külföldre 8 millió.

Polónyi Géza: Hát a nyeremények?

Pichler Győző: Bocsánatot kérek, a nyeremények 50 százalékot tesznek ki, tehát nyolcz millió lesz az a többlet, a mely kivándorol. Én nem tudom, hogy a szerződés megkötésénél nem volt-e más ajánlata is Lukács pénzügyminiszter úrnak, nekem nincs értesülésem; de én kérem őt, szíveskedjék felvilágosítani, hogy a terézvárosi takarékpénztáron kívül nem volt-e más ajánlattevő bank, melyet előnyösebb feltételek mellett lehetett volna az osztály-sorsjátékkal megbízni. Azt hiszem, nem lesz az illetőknek, a kikről szó van, kellemetlen, ha megemlítem, hogy még Wekerle Sándor pénzügyminiszter ideje alatt szó volt arról, hogy egy részvénytársaságot alakítsanak s felhívtak egy pár pénzintézetet, egyik 400.000 forintot adott . . . ezen hazafias társaság megalakítására s akkor neki az osztály-sorsjátékra nézve az igéret határozottan megtétetett, sőt König egyetemi tanár ki is dolgozta a játéktervet. Ezzel csak azt akarom jelezni, hogy előkelő pénzintézetek szintén konkurálni akartak ezen osztály-sorsjátékra. Nagyon csodálkozom, hogy ily nagyfontosságú kérdésben nem hallgatta meg a t. pénzügyminiszter úr azokat a kiváló financzkapaczitásokat, kik a túloldalon ülnek, s kiket egyes pénzügyi dolgokban nagyon szívesen meghallgat. Én azt hiszem, hogy suba alatt minden megkérdezés nélkül egy társulattal megkötni egy nagyjelentőségű szerződést 20 évre, lehetetlenség, bár elismerem, hogy nagyon lehető, sőt fel is teszem, hogy a legkedvezőbb ajánlatot a terézvárosi takarékpénztár tette. De hogy minden megkérdezés nélkül, a többi pénzintézet arczúlcsapásával, egy intézettel kösse meg a pénzügyminiszter úr ezt a szerződést, helyesnek még sem mondható. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, mi biztosítékot nyújt ez a törvényjavaslat arra, hogy azok a rettenetes visszaélések, melyek a milleniumi osztály-sorsjáték alatt tapasztalhatók voltak, meg fognak szűnni. *(Igaz! Úgy van!)* Éu a t. pénzügyminiszter úr figyelmét fel akarom hívni egyetlen egy dologra; mert ha már meg nem akadályozhatja a kisebbség, hogy ezen javaslatból törvény legyen, erkölcsi kötelessége oly pozitiv javaslatokkal előlépni, melyek az ilynemű visszaéléseket megakadályozzák. Csak egy példát mondok, utalva a multra; hogy a jövőben hogy fog történni, azt természetesen nem tudom. A múlt osztálysorsjáték, vegyük, hogy egy egész osztálysorsjegy 60 forintba került. Volt négy húzás. Az első húzásra 15 forint volt az egész sorsjegy ára. Az illető X. az 1000. számú sorsjegyért lefizette a 15 forintot. A második húzáskor csak úgy kapott opcziót, ha bizonyos határideig ismét 15 forintot lefizetett. A sorsjegy tulajdonosa lefizette a 15 forintot és játszott a második húzásnál is. Fizetett eddig 30 forintot. A harmadik húzásnál szintén lefizette a 15 forintot, tehát egy sorsjegy került 45 forintba s játszott a harmadik húzásnál is. A negyedik húzásnál már megunta a folytonos nem-nyerést és a folytonos fizetést és beszüntette. A határidő elmult, s ő ezen sorsjegyért már 45 forintot befizetett. Én felkérem a t. pénzügyminiszter urat, mutasson nekem egy esetet, hogy a negyedik részletnél nem adták-e el az illető, tehát 1000. számú sorsjegyet, mert nagyobb nyerő sánsza volt, az egész 60 forintért, s így ezen sorsjegy ára nem 60 forintot jövedelmezett a társaságnak, hanem 105 forintot. Ily visszaélések ellen óvó intézkedést kell tenni, akár lebélyegzés, akár szelvényletépés által, de hogy egy sorsjegyet eladjanak a megállapított árnak felével, vagy harmadával többért, ez nem lehet.

Polónyi Géza képviselő úr fölemlítette a húzásoknál való visszaéléseket. Itt a legrettentőbb visszaélés a következő volt. A húzás alatt

Digitized by Google

ott volt a társaság kollektorja s körülötte 60—80 ember, s mindegyiknél ott volt a jegyzék, hogy kinél vannak a kihúzott sorsjegyek. Balaton Füreden nyert például egy Szabó nevű tanító egytized sorsjegyen hat forintot. Sorsjegyét kihúzták délelőtt 10 órakor. 10 óra 10 perczkor elhajtattak a táviróhivatalba és sürgönyöztek: Szabó, győztél, — küldünk a mai napon ennyi meg ennyi sorsjegyet, ha nem akarod, válaszolj. Balaton-Füredről, a fürdőből küldönczczel kell küldeni a telegrammot, s ez eltart fél óráig. Az, hogy melyik sorsjegyével nyert Szabó, csak másnap, vagy harmadnap tudja meg a lapokból. De a sürgönynyel együtt elküldtek neki két sorsjegyet annak a hat forintnak az értékében, melyet nyert. Mikor aztán vége volt a sorsjátéknak, akkor kisült, hogy nemcsak nem kap semmit, hanem még rá kell fizetnie 1 forint 80 krajczárt. Én nem mernék a t. miniszter úrnak ilyet mondani, ha nem tudnám bizonyosan, hogy így volt. Ezrével csapták be így a közönséget.

Igaz, hogy Heintze most már nem jön, hanem helyette jön egy úri ember, a kit Németországban így hívnak: »Gottes Segen bei Kohn«. *(Derültség.)* S rövid idő múlva meg fogják hallani, hogy széltiben hosszában az országnak jajgatni fognak az istenáldáson, melyet Kohn úr hoz, mert Kohn úr egy óriás kollektúra-vállalat, melynek 250 alkalmazottja már szedi is a passzust, ha ugyan kell passzus Németországból, hogy elárasszza a jó vidéket és kitanítsa a népet az osztálysorsjátékra. S kik ma a lottónál vannak alkalmazva, azokról Kohn úr nem igen fog gondoskodni.

Polónyi Géza: Nem veszi át őket!

Pichler Győző: Dehogy veszi át; ott vannak az ő németjei.

Kérem tehát ezek után a t. miniszter urat, álljon el ez osztálysorsjátéktól, ha pedig ezt nem teszi, legalább tegye lehetővé, hogy más pénzintézetek is konkurráljanak érte. Hátha így jobb eredményeket tudnánk elérni, mint a mostanáig elért eredmény. Micsoda eredménynyel dolgozik a jelenlegi szerződés alapján, a terézvárosi társaság, annak megvan a maga kiszámítási egyszerű normája. A társaság 542.000 sorsjegyrészletet ad el egy fél év alatt 14,244.000 koronáért. Irásdíjakból beszed 1,084.000 koronát, nyereménydíjakra marad 13,160.000 korona, ebből a társaság 20 százalékot megtart, tehát 2,636.000 koronát; összesen tehát 3,216.000 koronát kap a társaság jutalék és más díj czímén félévente. Ez az egész évben kitesz 7,432.000 koronát, ebből az állam évente kap 3,020.000 koronát, marad tehát a társulatnak 4,412.000 koronája, tehát évenkint ez 2,206.000 forint haszon, húsz évre számítva ez kitesz körülbelül 45—46 millió forint hasznot. Ez marad a társaságnak s minthogy itt egy nagyon előnyös szerződésről van szó s azt talán még egy más társasággal sokkal kevesebb haszonra meg lehetne kötni: tegye meg a t. pénzügyminiszter úr, szólítsa fel a hitelbankot, kereskedelmi bankot, a leszámítoló- és pénzváltó-bankot vagy a többi bankot, a kiknek igazgatói most nagyon furcsa ábrázattal járhatnak, hogy az ő megkérdezésük nélkül köttetik meg egy ilyen óriási haszonnal járó üzlet, a mi még sem járja ily kiváló pénzügyi emberekkel szemben. Azt hiszem, hogy a t. pénzügyminiszter úr ezen aggályomat figyelembe veheti s ezt az egyet meg is teszi. Erre nézve leszek bátor egy határozati javaslatot beterjeszteni, hogy vagy a napirendről vegye le és teljesen ejtse el ennek az osztálysorsjátéknak az eszméjét, vagy pedig az osztálysorsjáték kivitelére nézve újabb előterjesztést tegyen, a mely szerint nagyobb előnyök háramlanának az államra s a melyben a kezelésre nézve is határozott befolyást tartson fel magának a miniszter úr.

Ezeket kivántam előadni s kérem, hogy határozati javaslatomat elfogadni méltóztassanak.

Elnök: Kiván még valaki szólani? Szólani senkisem kivánván, a vitát bezárom.

Lukács László pénzügyminiszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék megengedni, hogy egy pár rövid észrevétellel válaszoljak azokra, a miket Polónyi Géza és Pichler Győző képviselő urak az előttünk fekvő törvényjavaslattal szemben felhozni méltóztattak. *(Halljuk! Halljuk!)*

A midőn ezt a törvényjavaslatot beterjesztettem, abban a véleményben voltam, hogy a törvényhozás egy régi kivánalmának felelek meg, mert hiszen ha csak a legutóbbi időkre tekintünk is vissza, az 1882-ik évtől kezdve többször sürgette a törvényhozás a kis lottó eltörlését, arra hivatali elődeim nyilatkozatokat is tettek, valamint magam is tettem nyilatkozatot a kis lottó eltörlésének lehető siettetése érdekében. Azok a kifogások, melyek az elhangzott beszédekben hangsúlyoztattak, első sorban a morál szempontjából indúltak ki. És én teljesen igazat adnék Polónyi Géza és Pichler Győző képviselő urak felszólalásának abból a szempontból, ha arról volna szó, hogy mi most hozzunk be Magyarországon egy sorsjátékot, a melyhez hasonló egyáltalában nem létezik. De hiszen, t. képviselőház, nem erről van szó.

Köztudomású dolog, hogy nemcsak hogy a kis lottó létezik, hanem, hogy daczára annak, hogy Magyarországon az osztálysorsjáték jelenleg behozva nincsen, azért Magyarországon idegen osztálysorsjátékok sorsjegyei árultatnak, s a közönség azokat szintén kedveli. Tehát nem arról van szó, hogy itt valami új dolgot hozzunk

Digitized by Google

be, hanem egyedül arról, hogy a közönség játékszenvedélyét, a mely bizonyos mértékig az emberi természetből ki nem irtható és el nem távolítható, legalább korlátozzuk, mérsékeljük és játékkedvének adjunk lehetőséget, hogy az legitim uton és jogos módon kielégítést nyerjen. Mert abban az esetben, ha mi egyszerűen eltöröljük a kis lottót, ne méltóztassanak azt hinni, hogy megszünnék a játékszenvedély vagy kedv. Ennek az eredménye csak az volna, hogy más utakra térne s más utakon is kielégítést keresne és pedig a kis lottó tekintetében Ausztriában, az osztálysorsjáték tekintetében a külföldön mindenütt ott, a hol osztálysorsjáték van. Ennélfogva tehát az eredménye a dolognak csak az lenne, hogy Magyarországon a közönséget megadóztatnák, csakhogy ez az adó nem a magyar államkincstár, hanem idegen államok pénztárába folyna.

Épen azért nincs arról szó, hogy a míg eddig a kis lottó kizsákmányolta a szegény embereket, most az osztálysorsjáték ki fogja zsákmányolni a középbirtokos- vagy vagyontalan osztályt, hanem szó van arról, hogy az osztálysorsjáték behozatalával megakadályozzuk azt, hogy a kis ember egyáltalában hozzájuthasson a játékhoz, a vagyonosabb osztály részére pedig állítsunk oda oly játékot, a melyben, ha akar, részt vesz, az intelligens osztály meg tudja ítélni, vajjon vagyoni viszonyai megengedik-e, hogy részt vegyen-e abban vagy sem; de ha részt vesz, akkor oly nyereség-chance jut részére, mely mindenesetre hasonlíthatatlanúl kedvezőbb, mint a minők voltak eddig a kis lottó nyerési chanseai.

Kifogásoltatott az, t. képviselőház, hogy egy magántársulatnak adatik ki...

Polónyi Géza: Húsz évre!

Lukács László pénzügyminiszter: Húsz évre, de a hangsúly első sorban azon volt, hogy ha már egyáltalában kell, hogy ily dolgot csináljanak, helyesebb, ha az állam csinálja és ne bízza magánosokra, mert az felhasznál mindenféle mesterkedést, hogy a közönséget annál inkább kizsákmányolja.

T. ház! Magam is sokat gondolkoztam a felett, vajjon mi volna czélszerűbb e tekintetben, és arra határoztam el magamat, hogy magánvállalatra ruházzuk át ezen dolgot. Ebben a részben az volt az elhatározó momentum, hogy az államnak sem szervezetével, sem ethikai feladatával össze nem egyeztethető az, hogy ő maga foglalkozzék ezzel az üzlettel. De nem is alkalmas arra. Az állami közegek és az állami kezelés sokkal nehézkesebb és komplikáltabb, semhogy ezt a dolgot sikerrel keresztülvihesse. És méltóztassanak tekintetbe venni azt a viszonyt, a mely köztünk és Ausztria között létezik és a mely azt hozza magával, hogy míg mi eltöröljük a kislottót, Ausztria nem törli el, Ausztriában tiltva van az ily sorsjegyek bevitele. Hogy ha netalán megtörténnék az, hogy ily sorsjegyeket minden elővigyázatunk és az osztrák kormány akarata ellenére becsempésznek Ausztriába, ebből konfliktus támadna a kormányok közt, s pedig sokkal fontosabb konfliktus, mint a milyen az egész kérdés.

De financziális szempontból szintén nem lett volna indokolt az, hogy az állam eszközölje ezt a játékot, mert köztudomás szerint az ily játékok, a míg megkedveltetnek és elterjednek, ahhoz hosszabb idő kivántatik s az első időben veszteséggel járnak, a mi az államra nézve egyáltalán nem lett volna kivánatos.

És nem példátlan az eset, mert Németországban, a hol öt neme az ily sorsjátékoknak áll fenn, ezen öt közül hármat nem az állam kezel, hanem szintén bérlők kezelik, épen úgy, a hogy nálunk kontemplálva van.

Polónyi Géza képviselő úr felhivta figyelmemet azon alkalmazottakra, a kik a lottónál részint mint tisztviselők, részint pedig mint kollektőrök vannak alkalmazva. Ezekre nézve kijelenthetem, t. ház, hogy a tisztviselők közül egyetlenegy sem fog az állam szolgálatából elbocsáttatni és nem lesz szükség arra, hogy Kohnánál keressenek alkalmazást, a mint azt Pichler Győző úr élczesen megemlítette; mert hiszen egy felügyelő közeg igazgatóság vagy felügyelőség neve alatt továbbra is meg kell, hogy maradjon, mert a sorsjátékoknak nem minden neme töröltetik el ezzel; az úgynevezett állami jótékony sorsjáték, mely váltakozva Ausztria és Magyarország által rendeztetik, továbbra is fenmarad; fenmaradnak továbbá az összes tárgysorsjátékok, melyeket rendesen jótékony czélokra szoktak rendezni és engedélyezni. Ezeknek kezelése és mindenekfelett az osztálysorsjáték legszigorúbb ellenőrzésére továbbra is fenmarad az az igazgatóság és ennélfogva az állami tisztviselőknek semmiféle okuk nincs arra, hogy állásuk elvesztésétől féljenek. A mi a jelenlegi díjnokokat illeti, ugyanaz áll rájuk, mint a tisztviselőkre nézve. A kollektőröket illetőleg meg kivánom jegyezni, hogy ilyen az ország különböző vidékein 470 van. Ezek legnagyobb részben dohánytőzsdével kapcsolatosan birják a kollektőrséget. Hogy a lottó-gyüjtőde magában véve nem valami jövedelmező foglalkozás, azt eléggé bizonyítja az a körülmény, hogy igen sokszor megtörténik, hogy pályázatot hirdetünk és nem tudunk pályázóra találni, mivel nagyon kis nyereséggel jár ez az egész üzlet. A kollektőrök ezt mindenesetre el fogják veszíteni. De hogy módjuk és idejük legyen gondoskodni valami keresetforrásról arra az esetre, midőn ez az üzlet megszűnik, azért tétetett meg a törvényjavaslatban az az intéz-

Digitized by Google

kedés, hogy a törvény életbeléptetése október 1-ére, a kis lottó megszűnése november 1-ére lett eltolva.

Felhozott a t. képviselő úr még egy körülményt, hogy tudniillik előfordúl vagy beszélik, hogy a nagy nyeremények rendesen a vállalkozó társulat javára esnek, és hogy a sorsolásnái visszaélések történnek. E tekintetben megnyugtathatom a t. házat, hogy az a szerződés, a mely e tekintetben köttetett, a legszigorúbb intézkedéseket foglalja magában. A számok a szerencse-kerékbe nem a társulat közegei, hanem az állam közegei által helyeztetnek be; a huzás és annak minden stádiuma nemcsak folytonos állami felügyelet alatt, hanem egyszersmind egy királyi közjegyző jelenlétében fog történni, úgy, hogy e tekintetben a legmesszebbmenő biztosítási intézkedések vannak megtéve.

Pichler Győző képviselő úr nagyon sajátságosan ugyanazokat a momentumokat emelte ki ebben a kérdésben, a mely momentumok bizonyos bank- és váltóüzleti körök részéről előttem sem egészen ismeretlenek. Nem tudom, hogy miképen jut a képviselő úr ezekhez a dolgokhoz, miután tudomásom szerint ő se nem bankár, se nem váltóüzlet-tulajdonos, talán a puszta véletlen okozza, hogy ő teljesen azonosítja magát ezekkel a körökkel. *(Mozgás a szélső baloldalon. Felkiáltások: Jogában van!)* Kénytelen vagyok azonban kijelenteni, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* hogy igen sok tévedés van abban, a mit a t. képviselő úr előadott. Először is azt kérdi, hogy vajjon az állam, a melynek 35—36 millió feleslege van a zárszámadásban, nem nélkülözhetné-e azt az 1,200.000 forintot, a mely elesnék azon esetben, ha az osztálysorsjátékot nem hoznók be? Erre nézve, t. ház, azt felelhetem, hogy igenis a legrosszabb esetben nélkülözhetné, habár sajnosan. Hiszen köztudomású dolog, hogy az állam szükségletei folytonosan emelkednek és épen a képviselő úr is, azt hiszem, azok közé tartozik, a kik folytonosan új és új igényeket támasztanak az állammal szemben, a mik több és több pénznek igénybevételét teszik szükségessé. De nem arról van szó, t. képviselő úr, hogy nélkülözheti-e az állam, vagy nem, hanem arról van szó, hogy ha megszüntetjük a kis lottót, az a pénz ki fog vándorolni, mert az embereket nem lehet megakadályozni a játékokban, s ha nem fognak itt játszhatni, játszanak Ausztriában és a külföldön. *(Ellenmondások a baloldalon: Nem lesz alkalom!)* Azt is mondta a t. képviselő úr, hogy azzal az intézménynyel a német szellem átkát behozzuk ide Magyarországba. T. ház! Én ezen német szellem átkától egyáltalában nem félek és nem tartom nagy veszedelemnek, hogy azok az intézmények, a melyek Németországban századok óta léteznek, Magyarországban is meghonosíttassanak. Az a veszedelem, mely abban rejlik, hogy határtalan számú sorsjegy bocsáttatnék ki a társulat által, egyáltalán nem létezik, mert a ki ismeri például a porosz osztálysorsjátékot, az tudja, hogy ott az évszázad eleje óta fönnáll ez a neme a sorsjátéknak és csakis 1,900.000 a sorsjegyeknek a maximuma, a mely egy játékra kibocsátható, Poroszország pedig hasonlíthatatlanul gazdagabb állam mint mi s ott se terjed határtalanig ez a dolog. Legyen megnyugodva a t. képviselő úr, nálunk sem fognak a fák az égig növekedni.

Állítja a t. képviselő úr és szemrehányást tesz nekem, hogy suba alatt kötöttem meg a szerződést, titokban. Nem tudom, ismeri-e a t. képviselő úr az eljárást, mely állami üzleteknél szokásos? Ha ismeri, akkor tudnia kell, hogy a miniszter nem teheti ki magát annak az eshetőségnek, hogy megalkottasson előbb egy törvényt és ezáltal megkötheesse magát, és azután menjen házalni és keressen konzorcziumokat, a melyek kegyesek lesznek, súlyos feltételek mellett az ő ajánlatát elfogadni; hanem először is biztosítja a hátát, s ha a törvényhozás megadja neki az engedélyt, akkor megvan a konzorczium, a mely a szerződést elfogadni köteles. Egyáltalában az, hogy előbb köttetnek meg a szerződések és azután hozatnak a törvényhozás elé, minden pénz- és kölcsön-műveletnél így szokott történni, ezt még soha senkisem kifogásolta.

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy 14 millió forint mozgósíttatik azért, hogy 1,500.000 forintnyi összeg az állampénztárba befolyjon, holott eddig mozgósíttatott a kis lottó által 3,600.000 frt, most pedig ugyanazon eredményért mozgósítunk egy sokkal nagyobb összeget. Ezt a sokkal nagyobb összeget kell mozgósítani az osztálysorsjátékban, mert ez a dolog természetéből és az osztálysorsjáték természetéből folyik, csakhogy a különbség az, hogy míg eddig a 3,600.000 forintból a játszó közönség néha semmitsem kapott, itt a 13 millió koronát vissza fogja kapni nyeremények alakjában. Ez, azt hiszem, igen jelentékeny különbség a kettő között.

Azt kérdi a t. képviselő úr, hogy volt-e más ajánlat is? Erre nézve azt válaszolhatom, hogy nem volt más ajánlat. Annak idején, midőn a millenáris sorsjáték létesítéséről volt szó, akkor nyilvános versenyre hívtam föl a budapesti pénzintézeteket, tárgyaltunk is két hónapon keresztül, a végeredmény pedig az volt, hogy kijelentették, hogy nem hajlandók megcsinálni az általam proponált feltételek mellett, a mi nem a pénzintézetek pénzügyi erőtlenségének, nem is

Digitized by Google

a jó akarat hiányának tulajdonítható, hanem annak, hogy a mi intézeteink nincsenek ily üzletre berendezve, és hogy berendezzék magukat, ez oly költséges apparátust tenne szükségessé, a melynek következtében az államra nézve elfogadhatatlan feltételekhez kötötték ajánlataikat. Tehát nem mellőzése vagy kicsinylése volt a hazai pénzintézeteknek, hanem egyrészt a szerzett tapasztalatok konzequenciája, másrészt azon meggyőződés, hogy hiába ismételném meg az egyszer tett kisérletet, az ez alkalommal se vezetne kedvező eredményre.

Végül a t. képviselő úr felemlíti, hogy mily óriási nyeresége lesz ebből a vállalkozónak. Bocsánatot kérek, én, a ki megkötöttem a szerződést evvel a konzorcziummal, nem lehetek hivatva arra, hogy kicsinyeljem az üzleti nyereséget, mely e vállalattal össze van kötve. De méltóztatnak emlékezni, mi volt a millenáris sorsjáték eredménye. A ki annak végeredményét kissé közelebbről ismeri, tudja, hogy nem volt épen fényes üzlet. És ha azt méltóztatnak mondani, hogy az csak egy évre terjedt, ez pedig évek hosszú sorára terjed, erre az a válaszom, hogy nagyon természetes, máskép az előzmények után egyáltalán nem akadt volna vállalkozó, és csak úgy akadt, hogy hosszabb időre köttetett meg a szerződés, mely lehetővé teszi az illetőknek, hogy az első évek veszteségét később pótolják.

Ezeket tartottam szükségesnek megjegyezni, egyebekben ajánlom a javaslatnak általánosságban való elfogadását. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Következik a szavazás.

Pichler Győző: Személyes kérdésben kérek szót. *(Nagy zaj. Felkiáltások a szélső baloldalon: Joga van hozzá!)*

Elnök: Ne segítsenek a képviselő urak, meg tudja a képviselő úr mondani, hogy miért kéri a szót. Tessék szólani.

Pichler Győző: T. ház! Nem akarok kiterjeszkedni a pénzügyminiszter úr által mondottakra, melyek egyáltalán nincsenek ellentétben azzal, a mit én mondtam, sőt a ki megfontolja a dolgot, arra az eredményre juthatott, hogy csak megerősítette előadásomat, és nem czáfolatot, hanem egyszerűen mentő okokat hozott fel a szerződés megkötésére nézve.

Mint a ház új tagja, figyelmébe ajánlom a háznak, épen mert arra okot nem szolgáltattam, hogy a t. pénzügyminiszter úr beszédét azzal kezdte, hogy vannak bank- és váltó-üzletek, melyekben ugyanazon dolgok hozatnak fel, melyeket én felemlítettem, és hogy nagyon csodálkozik, hogy »miként jut a képviselő úr azokhoz, és hogy ez puszta véletlen volt-e?« *(Egy hang a szélső baloldalon: Talált levél! Derültség.)*

Felvilágosítom a t. miniszter urat egyről: Sohasem csodálkozzék azon, ha az a képviselő, a ki azelőtt ujságiró és riporter volt, ily törvényjavaslatoknál ugyanazokat beszéli e végett, a miket nagyon sok bank- és váltó-üzlet előkelő finánez-emberei. Mert ez nem azt jelenti, hogy az a képviselő egyetért velük, vagy hogy bárminő puszta véletlen volna, hanem azt, hogy a mint a múltban ha írt, úgy a jelenben ha felszólal, mindenekelőtt alaposan utána jára a dolgoknak.

És ha arra a térre akartam volna lépni, melyet a t. miniszter úr inaugurált velem szemben, habár egy pillanatig is, akkor felhoztam volna puszta véletlen gyanánt mindazon dolgokat, melyeket erről az ügyről országszerte beszélnek, és ezek furcsa dolgok, de én mindig óvakodtam bárkit gyanúsítani. Képes arra nem vagyok; ha én nem teszem meg, figyelmeztetem a pénzügyminiszter urat, hogy ily veszélyes dolgot velem szemben ő se tegyen meg. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Következik a szavazás. Kérdem, elfogadja-e a ház, általánosságban, a részletes tárgyalás alapjául a javaslatot, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azokat, a kik elfogadják, álljanak fel. *(Megtörténik.)* Többség. A ház általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta. Következik a részletes tárgyalás.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a javaslatnak 1—5. §-ait, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak; olvassa a 6. §-t).*

Nemenyi Ambrus előadó: T. ház! *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek!

Nemenyi Ambrus előadó: T. ház! A pénzügyi bizottság nevében kérem a t. házat, hogy a 6. §-ban ezen szavak helyett: »augusztus 1-én szünik meg«, ezen szavak tétessenek: »október 1-én szünik meg«. *(Helyeslés.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a módosítvány. *(Nagy zaj.)* Csendet kérek!

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa. Felkiáltások: Halljuk! Halljuk! Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget):* Kérem a képviselő urakat ott a középen, ne diskuráljanak. Kíván-e ehhez valaki szólani?

Ha senkisem kíván, ez esetben szavazásra felteszem a kérdést, és pedig előbb magát az eredeti szöveget.

Elfogadja-e a ház a 6-ik §-t, igen vagy nem? *(Nem!)* Ezt nem fogadta el a ház.

Már most elfogadja-e ennek helyébe — a mi természetes, miután az eredeti szöveg el-

Digitized by Google

esett — Neményi Ambrus képviselő úr indítványát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Polónyi Géza: Azt nem fogadom el!

Elnök: Kívánnak szavazást? Senkisem kíván szavazást, ennélfogva — úgy látom — a ház többsége elfogadja. Ezzel ez a törvényjavaslat is le van tárgyalva.

Hátra van még, t. ház, a napirend megállapítására vonatkozó előterjesztés.

Most öt perczre felfüggesztem az ülést.

(Szünet után.)

Elnök: Kérem, képviselő urak, tessék helyöket elfoglalni. Az ülést újra megnyitom.

Jelentem a háznak, hogy 12 képviselő zárt ülést kért, azaz kérik az ülésnek zárt üléssé átváltoztatását. Ennek, a szabályok szerint, helye van.

Ennélfogva zárt üléssé változik az ülés. A hallgatóságot felkérem, hogy távozzék.

(Zárt ülés után.)

Elnök: Kérem hallgassák meg a holnapi ülés napirendjére vonatkozó indítványomat. *(Halljuk! Halljuk!)*

A holnap délelőtt tiz órakor kezdődő ülés napirendjére először tüzze ki a ház a ma elfogadott törvényjavaslatok harmadszori olvasását; a második tárgy volna a mentelmi bizottságnak tárgyalásra kész és a ház előtt fekvő jelentései; a harmadik tárgyúl javaslatba hozom a földmívelésügyi miniszterium költségvetését, de azzal a megjegyzéssel, hogy 12 óra után a kérvények tárgyalására tér át a ház, a mint ezt már ezelőtt egy héttel elhatározta.

Elfogadja-e a ház javaslatomat? *(Igen!)* Ezt tehát mint határozatot kimondom, s az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

48. ORSZÁGOS ÜLÉS

1897. évi február hó 13-án, szombaton,

Szilágyi Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Perczel Béni megbízólevelének bemutatása. — Kérvény bemutatása. — Sima Ferencz lemondása. — II. bíráló bizottság jelentése Sima Ferencz választása ügyében. — V. bíráló bizottság jelentése Meszlény Pál igazolásáról. — Földmívelésügyi bizottság jelentése a ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló 1893 : II. törvényczikk módosítása tárgyában. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Kossuth Ferencz indítványa az 1848-ik évi alkotmány létrejöttének és ezzel kapcsolatban a szabadságharcz félszázados évfordulójának nemzeti ünneppé avatása tárgyában. — Ezredéves országos kiállítás költségeinek fedezése; északnyugoti vasut; kikötői illetékek; lottó eltörlése: törvényjavaslatok harmadszori olvasása. Jegyzőkönyv ezekre vonatkozó pontjainak hitelesítése. — Mentelmi ügyek: Pichler Győző kétrendbeli; Csipkay Károly; Rohonczy Gedeon; Ivánka Oszkár; Pulszky Ágost; Pulszky Ágost és Szentiványi Árpád; Ábrányi Kornél; Sierbán Miklós kétrendbeli; Papp Elek; Zmeskál Zoltán; Lepsényi Miklós kétrendbeli; Sima Ferencz ügyei. — Kérvények II. sorjegyzéke. — Napirend. — Gr. Benyovszky Sándor interpellácziója III. Béla király és neje hamvainak eltakarítása tárgyában a miniszterelnökhöz. — Kossuth Ferencz interpellácziója a magyar-osztrák monarchia magatartásáról a keleti kérdésben, a miniszterelnökhöz. Válasz. — Lepsényi Miklós interpellácziója Náthán József ledniczi és Winkler Árpád lopassói anyakönyvvezetők szabálytalan eljárása tárgyában. Válasz.

A kormány részéről jelen vannak: B. Bánffy Dezső, Lukács László, Perczel Dezső, Darányi Ignácz, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10. órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Lehoczky Vilmos vezeti, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Molnár Antal, a javaslatok ellen felszólalókat jegyzi Lakatos Miklós jegyző úr.

Következik a jegyzőkönyv hitelesítése.

Lehoczky Vilmos jegyző *(olvassa az 1897. február 12-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele? Senkinek sem lévén, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom Perczel Béni Abrudbánya város választókerületében megválasztott országgyűlési képviselő megbizó-levelét. Megvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatik az állandó igazoló-bizottságnak.

Digitized by Google

Bemutatom Csontos Istvánné marosgeszti lakosnak Török Bertalan képviselő által benyújtott kérvényét italmérési jogának kártalanítása tárgyában. A kérvényi bizottságnak kiadatik jelentéstétel végett.

Bemutatom Sima Ferencz képviselő levelét, melyben Szentes város képviseletéről lemond. *(Helyeslés.)* Tudomásúl vétetik és az elnököt a ház felhatalmazza, hogy az új képviselőválasztás iránt intézkedjék. *(Helyeslés.)*

Molnár Antal jegyző: Apáthy, Péter a II. bíráló-bizottság elnöke!

Apáthy Péter előadó: T. ház! Van szerencsém tisztelettel jelenteni, hogy az 1896. év november 5-én Szentesen megtartott képviselőválasztás alkalmával megválasztott Sima Ferencz megbizó-levele ellen kérvény adatván be, e kérvényt a második bíráló-bizottság tárgyalta és a tárgyaláson vizsgáló biztosnak kiküldését határozta el. *(Derültség.)* A vizsgálat teljesítésére Kozma László bizottsági tagot jelölte ki. Ez az egész bejelentés azonban immár tárgytalanná vált. *(Derültség és helyeslés.)*

Elnök: Miután ez most tárgytalanná vált, a ház egyszerűen tudomásúl veszi, *(Helyeslés.)* semmi intézkedés szüksége nem forogván fenn.

Molnár Antal jegyző: Münnich Aurél, az V. bíráló-bizottság elnöke!

Münnich Aurél előadó: T. ház! Az V. bíráló-bizottság a Somlóvásárhelyen 1896. október 29-én megejtett képviselőválasztás ellen beadott kérvény letárgyalása után a következő ítéletet hozta: A Somlóvásárhelyen 1896. évi október 29-én megejtett képviselőválasztás érvényben tartása mellett Meszlény Pál ottani megválasztott képviselőt a házszabályok 69. §-a értelmében végleg igazolt képviselőnek mondja ki *(Éljenzés a baloldal hátsó padjain.)* s ugyanebben a végzésben kimondja, hogy a költségek kölcsönösen megszüntettetnek. Van szerencsém az ez ügyre vonatkozó összes iratokat, jegyzőkönyveket és ítéletet tisztelettel beterjeszteni.

Molnár Antal jegyző *(olvassa az ítélet indokolását).*

Elnök: Az ítélet erejénél fogva Meszlény Pál képviselő úr végleg igazolva van.

Molnár Antal jegyző: Szily Pongrácz, a földmívelésügyi bizottság előadója!

Szily Pongrácz előadó: T. ház! Van szerencsém a pénzügyi és földmívelésügyi bizottságok jelentéseit (Irom. 103, 104) a ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló 1893 : II. törvényczikk módosítása tárgyában benyújtott törvényjavaslatról beterjeszteni. Kérem a t. házat, hogy ezen jelentéseket kinyomatni, szétosztatni és az osztályok mellőzésével annak idején napirendre kitűzni méltóztassék.

Elnök: A beadott jelentések kinyomását és szétosztását a ház elrendeli.

Következik az indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása.

Molnár Antal jegyző: Tisztelettel jelentem a háznak, hogy az indítványok könyvében be van jegyezve a következő indítvány *(olvassa):* Kossuth Ferencz indítványa az 1848-ik évi alkotmány létrejöttének és ezzel kapcsolatban a szabadságharcz félszázados évfordulójának nemzeti ünneppé avatása tárgyában.

Elnök: A felolvasás bejelentésnek vétetvén, a ház az indítvány kinyomását és szétosztását elrendeli; az indokolás végett való felvételre a jövő szombati napot hozom javaslatba. Hozzájárúl a t. ház? *(Igen!)* Tehát a képviselő úr a jövő szombaton fogja indítványát indokolni.

Molnár Antal jegyző *(olvassa):* Az interpellácziók könyvébe be van jegyezve február 12-iki kelettel: gróf Benyovszky Sándor interpellácziója a miniszterelnökhöz III. Béla király és neje hamvainak eltakarítása tárgyában. Ugyancsak február 12-iki kelettel Kossuth Ferencz interpellácziója a miniszterelnökhöz a magyar-osztrák monarchia magatartásáról a keleti kérdésben. És végre ugyancsak február 12-iki kelettel Lepsényi Miklós interpellácziója a belügyminiszterhez Náthán József ledniczi és Winkler Árpád lopassói anyakönyvvezetők szabálytalan eljárása tárgyában.

Elnök: Az interpellácziók az ülés végén fognak megtétetni.

Most következik az ezredéves országos kiállítás költségeinek fedezéséről szóló javaslat (Irom. 96, 98) harmadszori felolvasása.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot harmadszori felolvasásban, igen vagy nem? *(Igen!)* A ház elfogadta. Átküldetik a főrendekhez tárgyalás és hozzájárulás végett.

Következik az északnyugati gőzmozdonyú vasútról szóló törvényjavaslat (Irom. 39, 68, 72) harmadszori fölolvasása.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Elfogadja-e a ház a felolvasott javaslatot harmadszori felolvasásban? *(Igen!)* A ház elfogadta. Átküldetik a főrendekhez tárgyalás és hozzájárulás végett.

Következik a kikötői illetékekről szóló javaslat (Irom. 20, 70, 73) harmadszori felolvasása.

Molnár Antal jegyző *(olvassa).*

Elnök: Elfogadja-e a ház a javaslatot harmadszori felolvasásában? *(Igen!)* A ház elfogadta. A javaslat a főrendiházhoz átküldetik tárgyalás és hozzájárulás végett.

Digitized by Google

Következik a napirend szerint az 1878 : XX. törvényczikkbe iktatott és az 1887 : XXIV. törvényczikkel meghosszabbított vám- és kereskedelmi szövetség VI. czikkének módosításáról szóló törvényjavaslat (Irom. 21, 71, 74) harmadszori olvasása.

Molnár Antal jegyző (*olvassa*).

Elnök: Elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot harmadszori felolvasásában? (*Igen!*) A ház elfogadta; átküldetik a főrendiházhoz tárgyalás és hozzájárulás végett.

Következik a lottójövedékről szóló 1868. évi XV. törvényczikk módosításáról szóló törvényjavaslat (Irom. 95, 100) harmadszori olvasása.

Molnár Antal jegyző (*olvassa*).

Elnök: Elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot harmadszori felolvasásában? (*Igen! Nem!*) Kérem azokat, a kik elfogadják, álljanak fel. (*Megtörténik.*) Többség. Átküldetik a főrendiházhoz tárgyalás és hozzájárulás végett.

Kérem a t. házat, hogy ezekre az elfogadott törvényjavaslatokra vonatkozó jegyzőkönyvi pontokat legyen szives meghallgatni és hitelesíteni.

Lehoczky Vilmos jegyző (*olvassa a jegyzőkönyvi kivonatot*).

Elnök: Van-e észrevétel a jegyzőkönyvi kivonatra? Észrevétel nem lévén, a jegyzőkönyv ezen része hitelesítve van.

Következnek a mentelmi ügyek. Először a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 77) Pichler Győző képviselő mentelmi ügyében.

Schmidt Gyula, a mentelmi bizottság előadója: T. képviselőház! Van szerencsém a mentelmi bizottság által letárgyalt ezen ügyet annak véleményes jelentésével a következőkben előterjeszteni.

Budapesten az »Egyetértés« czímü politikai napilap tavalyi 81-ik számában megjelent egy aláirás nélküli czikk a »dinamittal dolgozó román izgatók« felirattal, mely czikk lényegében az oláh izgatókkal és azok üzelmeivel foglalkozván, bizonyok Máhr Antal bozovicsi királyi járásbíró ellen súlyos vádakat emel. A többi közt ezen újságczikk lényeges tartalma szerint azzal vádoltatik Máhr Antal királyi járásbíró, hogy mig állásánál fogva kötelessége lett volna a magyar állameszme érdekében és annak tekintélye megvédésére működni, addig ő a nemzetiségi izgatókkal paktál és a magyarság ellen tör, a magyar állam ellen fellépő bünösökkel rokonszenvez és bírói hatalmát arra használja fel, hogy azoknak inkább kedvezményt nyujtson, mintsem bírói állásából kifolyólag a bírói hatalom büntető erejét velük éreztesse. Ebből kifolyólag a királyi ügyészség a magyar királyi igazságügyminiszter tól nyert felhatalmazás alapján panaszlevelet adott be a budapesti illetékes büntető törvényszék sajtóügyi bíróságához és kérte a vizsgálat megindítását. A vizsgálóbíró a vizsgálatot megindítván, az »Egyétértés« szerkesztőségéhez fordúlt ezen czikk szerzőjének kipuhatolása végett. Az »Egyetértés« szerkesztősége beterjesztette eredetiben ezen czikknek kéziratát és egyszersmind bejelentette a vizsgálóbírónak, hogy ezen czikk szerzője Pichler Győző úr, az »Egyetértés« belmunkatársa. Ennek folytán Pichler Győző úr is kihallgattatván, jegyzőkönyvileg a felmutatott kéziratot sajátjának ismerte el és egyszersmind a felelősséget a czikkért elvállalta, mely felelősséget a törvény előszab.

Igy állván a dolog, miután időközben Pichler Győző úr képviselővé választatott, szükségesnek tartotta a vizsgálóbíró a mentelmi jog felfüggesztését kérni. A mentelmi bizottság, tekintve, hogy illetékes bíróság kéri a mentelmi jog felfüggesztését, tekintve továbbá, hogy ez a czikk, ha valónak bizonyúl, komoly tartalmánál és irányánál fogva szemben az illető járásbíróval konzequencziákkal is fogna bírni, abban a véleményben van, hogy a mentelmi jog felfüggesztendő annyival inkább, mert az összefüggés Pichler Győző képviselő úr személye közt és ezen czikknek megírása közt az ő sajátkezü kéziratával és jegyzőkönyvi vallomásával meg van állapítva. Ajánlom a bizottság javaslatának elfogadását. (*Helyeslés.*)

Elnök: Kiván valaki szólni? Ha senkisem kiván szólni, felteszem a kérdést. Elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát; igen vagy nem? (*Elfogadjuk!*) Ennélfogva a bizottság javaslata a ház által elfogadtatott.

Következik ugyancsak Pichler Győző képviselő úr mentelmi ügyében sajtó útján elkövetett rágalmazás és becsületsértés vétsége tárgyában a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 78).

Schmidt Gyula előadó: T. ház! Ugyancsak az »Egyetértés« czímü lap múlt évi 48-ik számában egy czikk jelent meg »Csalóbanda« czímmel aláirás nélkül, melynek egész iránya, főleg pedig a következő kitételei által: »E két országos hirü tőzsdelüzér büntársai Abeles Róbert, Sigfrid fivére és Abeles Sigfrid neje született Jeiteles Ilona. A csalóbanda bécsi üzelmei a csalások, sikkasztások és okirathamisításának egész sorozatát képezik«; »A csalóbandának »Anlocker«-je, mint azt műnyelven ők maguk szokták kifejezni, már Bécsben is Abeles Sigfrid neje volt, ki szépsége és bájos megjelenése segítségével a legelőkelőbb körökben közvetítette férjének az ismeretségeket, úgy, hogy a megcsaltak egy nagy része ép ezokból elállt a bünfeljelentésektől stb.« — Abeles Róza magát becsületében megtámadva és sértve érezvén, panaszlevelet adott be az illetékes budapesti törvényszék sajtóügyi vizsgálóbirójához, melyek folytán a vizsgálat megindíttatván, min-

Digitized by Google

denekelőtt az »Egyetértés« szerkesztője fölhivatott a czikk szerzőjének bejelentésére. Az »Egyetértés« szerkesztője bemutatta az eredeti kéziratot, és egyszersmind bejelentette volt, hogy e czikknek szerzője Pichler Győző, az »Egyetértés« belmunkatársa. Ezután Pichler Győző úr jegyzőkönyvileg kihallgattatván, a neki eredetiben felmutatott kéziratot sajátjának ismerte föl, egyszersmind kijelentette, hogy ezt a czikket ő irta, és ezért a törvény előtti felelősséget elvállalja.

Igy állván a dolog, a mentelmi bizottság, tekintve, hogy illetékes bíró kéri a mentelmi jog felfüggesztését; tekintve továbbá, hogy az összefüggés Pichler Győző úr személye és ezen czikk közt a jegyzőkönyvi vallomás és a beterjesztett eredeti kézirat folytán helyre van állítva, szintén a mentelmi jognak felfüggesztését hozza javaslatba. Bátorkodom ezt a t. háznak ezuttal is ajánlani.

Elnök: Elfogadja a ház a mentelmi bizottság indítványát? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, tik elfogadják, álljanak föl. *(Megtörténik.)* Kérem, Pichler képviselő úr nem szavazhat. Többség. A ház elfogadta a mentelmi bizottság jelentését.

Következik Csipkay Károly országgyűlési képviselő úr mentelmi ügyében való bizottsági jelentés (Irom. 79).

Schmidt Gyula előadó: T. ház! A besztercebányai királyi törvényszék büntető osztálya Csipkay Károly képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztését kéri azon okból, mert Besztercebányán többek közt, de különösen Csipkay Károly és Mátyusz Károly közt párbaj vívatott. Ezen párbajból kifolyólag megindíttatott a büntető eljárás a többek közt Csipkay Károly úr ellen is, és ezen vizsgálat befejezést is nyert, sőt itélettel is befejeztetett olykép, hogy Csipkay Károly úr ezen párbaj vétsége miatt két napi államfogházra itéltetett.

Az itélet kihirdetésekor úgy Csipkay Károly úr, valamint a királyi ügyész mint a közvádló az itélet ezen részében megnyugodott. A többi bűntársakat illetőleg felebbezés tárgyát képezte ezen itélet, de a királyi tábla is, tekintve, hogy Csipkay Károly úrra nézve felebbezés nem adatott be, mellőzvén ezen elsőbirósági intézkedést, Csipkay Károlyra nézve helybenhagyta ezen itéletet és csak a többi vádlottakra nézve tett módosítást az itéletben.

Miután Csipkay Károly e szerint jogerősen lett elmarasztalva, időközileg képviselővé történt megválasztása miatt az illetékes törvényszék oly czélból, hogy végrehajthassa ezt a jogerős itéletet, a mely — a mint mondván — kétnapi államfogházat mért Csipkay Károly úrra, a mentelmi jog felfüggesztését kéri, A mentelmi bizottság, tekintve, hogy jogerős itéleten alapszik a kérelem és hogy Csipkay Károly úr illetékes bíróság által lett jogerősen elmarasztalva ezen kétnapi államfogházra, a mentelmi jognak felfüggesztését hozza javaslatba, a melyet ezuttal részemről is a t. háznak elfogadás végett van szerencsém ajánlani.

Elnök: Elfogadja-e a ház a bizottság javaslatát? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják. álljanak fel. *(Megtörténik.)* Többség. A ház a bizottság indítványát elfogadta.

Következik Rohonczy Gedeon képviselő úr mentelmi ügyében való jelentés. (Irom. 80)

Schmidt Gyula előadó: T. ház! Rohonczy Gedeon képviselő úr közt és bizonyos ifjabb Báttaszéki Lajos úr között párbaj vívatott és ebből kifolyólag a budapesti királyi ügyészség Rohonczy Gedeon képviselő úr mentelmi jogának a felfüggesztését kérelmezte. Ezen párbajügyben annak idejében az illetékes törvényszék büntető osztálya által a vizsgálat nemcsak befejeztetett, hanem a végtárgyalás megtartása után itélet is hozatott, mely itélettel Rohonczy Gedeon képviselő úr párbaj vétsége miatt 14 napi államfogházra itéltetett. Ezen itélet felebbeztetvén az érdekelt felek részéről, a királyi tábla másodfokúlag hozott benne határozatot és másodfokúlag Rohonczy Gedeon képviselő úrra vonatkozólag ezen 14 napi államfogházi büntetést jóváhagyta. Rohonczy Gedeon képviselő úr felebbezése folytán az ügy a nagyméltóságú királyi kuriához is kerülvén, a kuria a tárgyi tényálladékot szintén megállapította, azonban a 14 napi államfogházi büntetést, a mely két fórum által lett megállapítva, egynapi államfogházra szállította le.

Tekintve, hogy jogerős itéleten alapszik a kérelem, a mely a budapesti királyi ügyészség részéről a t. ház elé terjesztetett és illetékes bíróság által történt Rohonczy Gedeon képviselő úr elmarasztaltatása, de különben is a házban évek óta a párbajvétségeknél követett praxisnál fogva, a mely szerint rendszerint e miatt a képviselők mentelmi joga felfüggesztetni szokott, a mentelmi bizottság azt a határozatot hozta, hogy ez esetben ezen büntetés végrehajthatása czéljából Rohonczy Gedeon képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztését hozza javaslatba a t. ház előtt.

Van szerencsém ezen véleményes jelentést a t. háznak elfogadás végett előterjeszteni és annak elfogadását egész tisztelettel ajánlani.

Elnök: Kiván valaki szólani? Felteszem a kérdést: Elfogadja-e a ház a bizottság indítványát Rohonczy Gedeon képviselő úr mentelmi ügyében? *(Igen! Nem!)* A ház elfogadta.

Következik az Ivánka Oszkár képviselő úr mentelmi ügyében való jelentés. (Irom. 81)

Digitized by Google

Schmidt Gyula előadó: T. ház! Az ipolysághi törvényszék kéri Ivánka Oszkár képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztését. Kérelmének okát és alapját képezi azon párbaj, mely egyrészről Ivánka Oszkár képviselő úr között, másrészről pedig Horváth Béla úr között Ipolysághon a múlt évben julius 26-án vívatott. A bűnvádi vizsgálat ezen párbaj vívása miatt megindíttatván, a királyi ügyészség, miután ezen párbaj vétségének elkövetése a vizsgálat során beigazoltatott, a vizsgálat folytathatása és a büntető pernek szabályszerű befejezhetése czéljából, Ivánka Oszkár képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztését kérelmezi.

Tekintve, hogy a párbajviadal vétsége miatt Ivánka Oszkár úr csakugyan vád ala helyeztetett, és hogy illetékes bíróság helyezte vád alá; tekintve, hogy a beterjesztett vizsgálati iratokból kétségtelenül kiderül az, hogy ezen párbajvétség Ivánka Oszkár úr részéről valóban elkövettetett, a ház által követett régi gyakorlatnál fogva s tekintettel arra, hogy a párbajvétség valóban oly bűncselekményt képez, mely elbírálás és marasztalás tárgyát képezheti, a mentelmi bizottság Ivánka Oszkár képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztését javasolja. Van szerencsém ezen javaslatát a t. háznak előterjeszteni és elfogadásra ajánlani.

Elnök: Elfogadja-e a ház a bizottság jelentését? *(Igen!)* A ház elfogadta.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 82) Pulszky Ágost képviselő úr mentelmi ügyében.

Schmidt Gyula előadó: T. ház! Balassagyarmat határában a múlt évben nem ugyan Pulszky Ágost képviselő úr, azonban Simonyi Dénes szügyi és Laszkáry Gyula romhányi lakosok között párbaj vivatott, mely párbajnál többek közt dr. Pulszky Ágost képviselő úr is, mint párbaj-segéd működött közre. Ezen párbajból kifolyólag, miután annak megtörténte az illetékes rendőrhatóság által, továbbá az orvosok és segédek kihallgatása által beigazoltatott, a balassa-gyarmati törvényszék az ügyész indítványára a bűnvád vizsgálat megindítását elrendelte, nemcsak a párbajt vívó felek ellenében, hanem a párbaj-segédek s ezek közt Pulszky Ágost képviselő úr ellenében is oly czélból, hogy Pulszky Ágost képviselő úr terheltként megidézhető és kihallgatható legyen.

Az 1878. évi V. törvényczikk 300. §-a igen világosan azt rendeli, hogy habár az előző — gondolom — a 291. §-ban ki van mondva, hogy a büntető eljárás a segédek ellen is megindítható és a segédkezés is bizonyos viszonyok közt vétség tárgyát képezheti és büntethető, a párviadalnál jelen volt segédek, ha annak megakadályozására törekedtek, nem büntettetnek. Ebből kifolyólag, de miután tudjuk gyakorlatilag is, hogy a párbajszabályok értelmében a segédek rendszerint mindig felhívják az illető feleket arra, hogy esetleg a kibékéltetés elérhető legyen, a beterjesztett iratokból pedig ki nem tűnik az, hogy Pulszky Ágost, mint segéd, ezen szokás ellenére a felhivást elhallgatta volna, vagy nem teljesítette volna, s tekintettel arra, hogy a büntető törvénykönyv világosan mondja, hogy a segédek ily esetben nem büntettetnek, a mentelmi bizottság azon véleményben van, hogy ez esetben Pulszky Ágost mentelmi joga fel ne függesztessék.

Van szerencsém a mentelmi bizottságnak ezen véleményét a t. háznak elfogadásra ajánlani.

Elnök: Kiván valaki szólani? senkisem kivánván, felteszem a kérdést. Elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság véleményét, mely arra van irányozva, hogy a mentelmi jog ne függesztessék fel? *(Igen!)* A ház elfogadta.

Következik Pulszky Ágost és Szentiványi Árpád képviselő urak mentelmi ügye (Irom. 83).

Schmidt Gyula előadó: T. ház! Szentiványi Árpád és dr. Pulszky Agost képviselő urak párbajt vívtak és ebből kifolyólag a büntető eljárás a budapesti büntető bíróság által mindkét képviselő ellen megindíttatott; megelőzőleg azonban, miután már akkor mindketten képviselők voltak, az illetékes bíróság a t. házhoz fordult és mentelmi joguk felfüggesztését kérelmezte volt. Tavaly a mentelmi bizottság ezen ügyet tárgyalván, oly véleményt terjesztett a t. ház elé, hogy mindkét képviselő mentelmi joga függesztessék fel és ennek folytán a t. ház a múlt országgyűlésen 1896. évi április 23-án tartott ülésében *(Zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)* úgy Szentiványi Árpád, valamint dr. Pulszky Ágost képviselő urak mentelmi jogának felfüggesztését elhatározta.

Tudvalevő dolog, hogy különösen a kuriának e tekintetben keletkezett döntvénye szerint a mentelmi jog felfüggesztése csak azon országgyűlés tartamára szól, a mely országgyűlés folyama alatt a mentelmi jog felfüggesztése kérelmeztetett és a felett a t. képviselőház határozott.

Tekintve azt, hogy a múlt országgyűlés folyama alatt, daczára annak, hogy ezen képviselő urak mentelmi joga fel volt függesztve, a büntető bíróság nem fejezte be ezen büntető pert, végtárgyalást sem tartott, annál kevésbbé hozhatott ellenük ítéletet, a törvényszék büntető osztálya újabban kéri mintegy a tavalyi képviselőházi határozat megújítását, és azt, hogy ugyanazon ügyben, a melyben egyszer már a t. ház határozott volt, Szentiványi Árpád és dr. Pulszky Ágost képviselő urak mentelmi joga felfüggesztessék.

Tekintve, hogy a kérelem tárgya és alapja azóta nem változott, hanem ugyanaz maradt,

Digitized by Google

ekként már a következetesség is arra indította a mentelmi bizottságot, hogy újabban is ezen képviselő urak ellenében, a mentelmi jog felfüggesztését hozza javaslatba.

Ajánlom a t. háznak ezen vélemény elfogadását.

Elnök: Felteszem a kérdést. Elfogadja-e a ház a bizottság indítványát Szentiványi Árpád és dr. Pulszky Ágost képviselő urak mentelmi ügyében? (*Igen!*)

A ház elfogadta.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 84) hatóság elleni erőszak vétsége miatt ifjabb Ábrányi Kornél képviselő ügyében.

Schmidt Gyula előadó: T. képviselőház! A budapesti királyi törvényszék előtt egy büntető per folyt le ifjabb Ábrányi Kornél képviselő ellen, és még az 1895. évben nevezett képviselő úr hatóság elleni erőszak miatt a büntetőper befejezése után elsőbiróságilag elmarasztaltatott és pedig bűnösnek kimondatván, nyolcz havi börtönre és három évi hivatalvesztésre, mint mellékbüntetésre ítéltetett. Ezen ítélet a felek által felebbeztetvén, a királyi tábla 1895. október 8-án a bűnösséget másodfokúlag kimondotta és a tárgyi tényálladékot ifjabb Ábrányi Kornél képviselő úrra szintén megállapította; azonban az első biróságilag nyolcz hónapban megállapított büntetés mérvét öt hónapra szállította le és azonkivül az első biróságilag megszabott mellékbüntetést egészen mellőzte. Ezen másodfokú ítélet is megfelebbeztetvén ifjabb Ábrányi Kornél képviselő úr részéről, az ügy harmadfokú elbirálás végett a nagyméltóságú kuriához került fel. De még mielőtt a kuria harmadfokúlag ítélhetett volna ez ügyben, a múlt országgyűlés berekesztetvén, tekintve, hogy a mentelmi jog felfüggesztésének tartama csak azon országgyűlésre szólott, a melyben az kérelmeztetett és a t. ház által elrendelve lett, a kuria az összes iratokat oly utasítással küldte vissza az elsőfokú büntető törvényszékhez, hogy miután ifjabb Ábrányi Kornél újból képviselőnek lett megválasztva, kérelmezze újból a mentelmi jog felfüggesztését.

Tekintve, hogy a t. képviselőház már 1894. január 23-án tartott ülésében ugyanezen ügyre vonatkozólag Ábrányi Kornél úr mentelmi jogát már egyszer felfüggesztette volt; tekintve, hogy azóta a felfüggesztés tárgya és alapja nem változott: a mentelmi bizottság újból javaslatba hozza ifjabb Ábrányi Kornél képviselő úr mentelmi jogának a felfüggesztését. Ajánlom ezen véleményt elfogadásra. (*Helyeslés.*)

Elnök: Elfogadja a ház a bizottság véleményét? (*Helyeslés.*) A ház elfogadta.

Következik Sierbán Miklós képviselő úr mentelmi ügye, (Irom. 85).

Schmidt Gyula előadó: T. képviselőház! A Fogarason megjelenő »Fogaras és Vidéke« heti lapban 1890. év deczember havában az 50. számban a lap nyiltterében Sierbán Miklós mostani képviselő úr aláírásával egy czikk jelent meg, a melynek következő kitételei által »Jankovits Béla Fogaras nagyközség főbírája egy alávaló gazember, a ki csak inzultálni tud, de elégtételt adni vonakodik. Ezzel végeztem és minden további szatiszfakczió vele szemben ama híres kutyakorbács lesz«— ezen kitételek által, a melyek elég érthetően mondják ki Sierbán Miklós képviselő úrnak érzelmeit szemben Jankovits Béla városi főbírával, nevezett Jankovits Béla, Fogaras város főbírája becsületében megtámadva érezvén magát, sajtópert indított Sierbán Miklós képviselő úr ellen, és pedig beadta volt ezen feljelentést a kolozsvári királyi törvényszékhez. A kolozsvári királyi törvényszéktől azonban illetékesség szempontjából a marosvásárhelyi törvényszékhez lett a feljelentés áttéve. Miután ezen ide-oda küldés közben több hónap múlt el, és tudjuk, hogy a feljelentés beadására nézve prekluziv határidő van a törvényben előszabva, a marosvásárhelyi kir. törvényszék a hozzáérkezett feljelentést, mint elévültet hivatalból visszautasította. Ezen visszautasító végzés ellen azonban Jankovits Béla, a becsületében megtámadott magánvádló, felebbezéssel élt és ennek folytán a nagyméltóságú kuria a marosvásárhelyi törvényszék végzését megsemmisítette és az eljárás folytatására utasította a marosvásárhelyi királyi törvényszéket.

A sajtóügyi vizsgálat törvényszerűen lefolyt, Sierbán Miklós mostani képviselő úr közvetlenül kihallgattatott, s miután a »Fogaras és Vidéke« szerkesztőségének eredeti kézirata is be lett terjesztve, az neki felmutattatván, ő ezen kéziratot sajátjának ismerte el és elismerte azt, hogy ezen sértő czikket a »Fogaras és Vidéke« nyiltterében ő írta és azért a törvényelőtti felelősséget elvállalta. Miután ezen közlemény tartalmánál fogva valóban olyan, a mi a becsületsértés ismérveit magán hordja; miután bizonyos, hogy Sierbán Miklós képviselő úr tette közzé, saját jegyzőkönyvi bevallása szerint a magáénak ismert kézirat alapján, és ekként helye van, hogy vele szemben a sajtóügyi eljárás folyamatba tétessék: az illetékes törvényszék, mint sajtóbiróság megkeresése folytán a mentelmi bizottság ezen ügyet tárgyalván, miután ezen megkeresésben semmiféle zaklatást, különösen politikai zaklatást nem lát, azon véleménynyel járult a t. ház elé, hogy a sajtóügyi vizsgálat folytatása és a sajtóügyi per tárgyalásának eszközölhetése czéljából Sierbán Miklós képviselő úr mentelmi joga ez esetben felfüggesztessék.

Digitized by Google

Ajánlom a mentelmi bizottság ezen javaslatát elfogadni.

Elnök: Elfogadja a ház a mentelmi bizottság indítványát? Kivánnak szavazást? *(Nem!)* A ház elfogadta.

Következik Sierbán Miklós képviselő úrnak másik mentelmi ügye, (Irom. 86) súlyos testi sértés, párviadalra való kihivás és közcsendháborítás miatt.

Schmidt Gyula előadó: T. képviselőház! A brassói királyi törvényszék, mint illetékes bíróság, ismét Sierbán Miklós képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztését kérelmezi. A felterjesztés kellően fel van szerelve az illető bűnvádi vizsgálati adatokkal, a melyekből kitűnik az, hogy eredetileg nem a brassói királyi törvényszék, hanem a brassói járásbíróság előtt folyt a büntető eljárás Sierbán Miklós képviselő úr ellen azon okból, mert ő Fogaras városában 1896. évi február havában bizonyos Girig-féle korcsma-helyiségben Jankovits Béla, Fogaras város főbiráját hátulról megtámadva úgy megütötte, hogy 6—8 napi betegséget vont maga után ezen támadása, és így súlyos testi sértés vétsége miatt ellene a vád emeltetvén az illetékes járásbíróság előtt, annyival inkább, mivel Sierbán Miklós úr nemcsak ezt követte el, hanem még nyilván azzal dicsekedett, hogy ez csak kezdete az ő támadásainak, és hogy eljárását folytatólag a főszolgabirón és a többi hatósági személyeken folytatni fogja, ezen vétség és kihágás miatt, a mi ezen súlyos testi sértés és vétségét indokolja magában, a járásbíróság megkeresésére Sierbán Miklós ellen a mentelmi jog az 1896. évi XXIII. országos ülésben fel lett függesztve. Ebből kifolyólag folyt ellene a bűnvádi eljárás és akkor kitűnt, hogy nemcsak ezen súlyos testi sértés vétsége miatt, hanem párviadalra való kihívás vétsége miatt is ellene a bűnvádi eljárás folytatandó lenne, ily módon az ügy a járásbíróságtól az illetékes törvényszékhez került, a mely törvényszék már most párviadal vétsége miatt Sierbán Miklós ellen folytatandó vizsgálat és büntető per befejezhetése czéljából kéri mentelmi jogának felfüggesztését.

Tekintve már most, hogy minden cselekmények oly természetűek, a melyek a büntető törvénykönyv értelmében valóban büntetésre méltó cselekmények; tekintve, hogy a beterjesztett bűnvizsgálati iratok által a párviadalra való kihívás vétsége teljesen be van igazolva, sőt a nyilt térben az előbbi ügyben közzétett nyilatkozat is, a melyben igen érezhetően becsületében támadtatott meg Fogaras város főbirája Jankovits Béla, épen ezen párbajra való kihívás folyományát képezi; tekintve tehát, hogy már egyszer a t. ház a múlt országgyűlésen ez ügyben Sierbán Miklósra nézve a mentelmi jogo felfüggesztette, a mentelmi bizottság újból a mentelmi jog felfüggesztését hozza javaslatba.

Ajánlom a mentelmi bizottság véleményének elfogadását.

Elnök: Akar valaki hozzászólni?

Sierbán Miklós: Hozzá akarok szólni.

Elnök *(csenget):* A képviselő úr nem szólhat hozzá. *(Mozgás.)*

Sierbán Miklós: Személyes kérdésben . . . *(Zaj.)*

Elnök: Személyes kérdésben sem szólhat. Ne tessék közbevágni. A képviselő úrnak csak arra van joga, hogy védelmét a ház előtt előadhatja, de magához az ügyhez nem szólhat. *(Helyeslés. Felkiáltások a szélső baloldalon: Védelmét akarja előadni! Zaj.)* Tehát védelmét kivánja előadni a képviselő úr?

Sierbán Miklós: Igen!

Elnök: Tehát tessék!

Sierbán Miklós: Csupán az a megjegyzésem, hogy az illető urat nem hátulról, hanem szemközt ütöttem. Ez az egész védelmem. *(Mozgás.)*

Elnök: A képviselő urat rendreutasítom. Ez nem védelem; ez a házszabálynak ürügyül való felhasználása. *(Nagy zaj és mozgás a szélső baloldalon. Helyeslés jobbfelől.)*

Schmidt Gyula előadó: Bocsánatot kérek, én úgy emlékeztem és az iratokból így tűnik ki. *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek.

Kiván még valaki szólani, vagy feltegyem a kérdést?

Felteszem a kérdést: Elfogadja a ház a bizottság indítványát, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a bizottság indítványát elfogadják, álljanak fel. *(Megtörténik.)* Többség. A ház az indítványt elfogadta.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 87) Papp Elek képviselő úr mentelmi ügyében.

Schmidt Gyula előadó: T. ház! Bizonyos Éles Gusztáv budapesti lakos panaszt emelt a Fritz Ármin nyomdájában Budapesten készült »Tekintetes igazgatóság« felirással, dr. Horváth Jenő aláirással ellátott nyomtatvány tartalmára vonatkozólag; mivel annak ama tartalmában, hogy »Éles Gusztáv körülbelül 1000 forintnyi összeget hajtott be és tartott meg jogtalanúl, ezen felül a nyert bélyegelőlegeket több esetben nem fordította rendeltetésére« a btk. 258. és következő szakaszaiba ütköző rágalmazás és becsületsértés vétségét látván, nevezett Éles Gusztáv panaszt emelt az illetékes bíróság előtt.

Az ezen panasz folytán elrendelt sajtóügyi vizsgálat során, az ezen czikket aláírt dr. Horváth Jenő beismeri ugyan, hogy a gazdák és iparosok általános hitelszövetkezetének igazgató-

Digitized by Google

ságához intézett ezen jelentést ő szerkesztette, azonban annak kinyomatására nézve a felelősséget megtagadta, azt mondván, hogy ez a kinyomatás az ő befolyása és előzetes tudomása nélkül történt. Ebből kifolyólag a vizsgálóbiró tovább folytatván a vizsgálatot, ezen szövetkezetnek vezérigazgatóját, bizonyos dr. Raffingert és a többi személyzetet is kihallgatván, különösen dr. Raffinger, ezen szövetkezet vezérigazgatója, azt jelentette be a vizsgáló birónak, hogy a bevádolt jelentés kinyomatása iránt Papp Elek országos képviselő úr, igazgatósági elnök, intézkedett.

Ebből kifolyólag a budapesti királyi büntető törvényszék sajtóügyi osztálya Papp Elek ellen, mint ezen nyomtatványért a törvény értelmében felelősségre vonható úr ellen kívánja a vizsgálat folytatását.

Miután tény az, hogy a sajtóügyi törvény 16. §-a értelmében felelősség terheli Papp Elek képviselő urat, ha e vád beigazoltatnék, és miután ezen közlemény valóban olyan, a mely Éles Gusztávot becsületében, jóhirnevében megtámadja, és az összefüggés Papp Elek képviselő úrral gyanítható, dr. Raffinger vezérigazgató úr ezen vallomása alapján, és mivel nem áll érdekében magának Papp Elek képviselő úrnak sem, hogy e tekintetben a tiszta igazság ki ne deríttessék: ezek folytán a mentelmi bizottság azon véleményben van, hogy Papp Elek képviselő úr mentelmi joga ez alkalommal függesztessék fel. *(Helyeslés balfelől.)*

Ajánlom a bizottság véleményének a ház részéről való elfogadását. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon)*

Elnök: Elfogadja a ház a bizottság indítványát? *(Igen!)*

A ház a bizottság indítványát elfogadta.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 88) hatóság elleni erőszak miatt vádolt Zmeskál Zoltán képviselő mentelmi ügyében.

Schmidt Gyula előadó: T ház! A múlt évben Trencsénmegyében Várna helységében egy politikai népgyűlés tartatott meg. Ezen politikai népgyűlés szabályszerűen bejelentetett az illető politikai hatóságnak, az illetékes zsolnai főszolgabirónak, a ki a megtartás idejére maga helyett szolgabiráját, bizonyos Rada Ignácz szolgabirót küldte volt ki. Ezen népgyűlés napján — délután fél négyre volt kitűzve a néppárti népgyűlés ideje — Rada Ignácz szolgabiró úr már reggel megjelent a népgyűlés színhelyén, mert előreláthatólag nagy népcsődület készült ezen népgyűlésre, — és utóbb ki is derült, hogy nemcsak Trencsénmegyéből, hanem a szomszéd Turóczmegyéből is sokan érkeztek ezen néppárti politikai népgyűlésre, — és miután látta, hogy a város erősen fel van lobogózva, de nemcsak magyar nemzeti színű lobogókkal, hanem vörös-fehér-kék színű szláv lobogókkal is, ő hatóságilag úgy intézkedett, hogy bevonassa ezen szláv színű lobogókat a helységben, *(Élénk helyeslés.)* a mi akadálytalanúl meg is történt és ezen néppárti gyűlés elnöke, bizonyos Zlatári János is, a ki, úgy gondolom, címzetes kanonok és odavaló plébános, kimentette magát előtte, hogy nem tudtával, hanem az éjjel folyamán történhetett a szláv lobogók kitűzése.

A néppárti gyűlés nem zárt helyiségben, hanem nyílt helyen tartatott meg, hol egy nagyobb tribün készült, a melyen helyet foglaltak az illető vezérszónokok és vezérférfiak és a néppárti gyűlést vezető Zlatári János elnök, a jegyzők és azután Rada Ignácz szolgabiró is. Megjelentek ezen néppárti gyűlésen, mint politikai vezérférfiak gróf Zichy Nándor, Zmeskál Zoltán és Csvincsek János és még többen a szomszéd Turóczmegyéből, és alig hogy megindúlt volna a néppárti gyűlés kezdete, igen nagy néptömeg jelenlétében, mely körűlvette az emelvényt a piaczon és megkezdődött volna a beszédek tartása, két csendőr bizonyos ügyben megjelent az emelvényen és Rada Ignácz szolgabirónak bizonyos ügyben jelentést kivánt tenni. Erre igen nagy zaj támadt és különösen gróf Zichy Nándor és Zmeskál Zoltán urak a miatt nagyon megtámadták a szolgabirót, hogy mit keresnek az emelvényen a csendőrök. De ez oly nagy zaj és lárma közt történt, hogy jóllehet váltig bizonyítgatta a szolgabiró, hogy csak jelentéstétel végett jöttek azok a csendőrök ideiglenesen a tribünre, oly nagy mérvet öltött a fölháborodás és zaj, és a szolgabirót oly megtámadásokkal és szitkozódásokkal illették, hogy ő magát személyében és testi épségében ezen nagy zűrzavarban és zajban mintegy megtámadtatva és veszélyeztetve találta, a népgyűlés további megtartását megszűntette, a népgyűlés feloszlatását kimondta és lement az emelvényről. Mindamellett, hogy a szolgabiró hatóságilag beszűntette a népgyűlés megtartását, úgy gróf Zichy Nándor, mint Zmeskál Zoltán urak a néphez intézett beszédeket tartottak, szóval a hatósági felfüggesztés daczára folytatták a népgyűlést és ezzel nem elégedtek meg, hanem mintegy üldözőbe vették, vagyis követték a szolgabirót a körjegyző lakására, s ott a körjegyző lakásán Zmeskál Zoltán, Rakovszky és többen kérdőre vonták a szolgabirót a tekintetben, úgy hogy miután a csendőrök is utána mentek a körjegyzői lakásba, az előleges vizsgálati iratok szerint Rada szolgabiró kénytelen volt a csendőröket felhívni arra, hogy a szobát ürítsék ki és ezen csendőrök felhívása következtében távoztak csak az illető urak, a kik folytonos megtámadásokkal és szitkozódásokkal illették Rada szolgabirót.

Digitized by Google

Ebből kifolyólag ezután politikai vizsgálat indíttatott meg, kihallgattattak a jelenlevők és Rada szolgabíró úr e tekintetben közigazgatási úton jelentést is tett a trencsénmegyei alispánhoz, és így a trencséni királyi ügyészhez is került ez az ügy. A királyi ügyész elküldte az ügyet a zsolnai járásbírósághoz, hogy hivatkozással a kihágásokról szóló törvény 42. §-ára, kihágás miatt a büntető eljárást indítsa meg az illetők ellen.

Ebből kifolyólag a zsolnai járásbíróság most a t. házhoz fordúl Zmeskál Zoltán képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztése végett. De ezen megkereséshez nem csatolták különösen azon királyi ügyészi indítványt, a mely bizonyos megokolással hozta javaslatba ezen bűnvádi eljárás megindítását. Továbbá, a míg kitünik ezen előnyomozati vizsgálati iratokból, hogy a szolgabiróság részéről a királyi ügyészhez terjesztett iratok száma tiz volt, most mindössze hat ilyen elővizsgálati irat terjesztetik be. De különösen súlyt fektet a mentelmi bizottság arra, hogy épen a királyi ügyészség indítványa, a melyre a zsolnai járábiróság alapítja a bűnvádi eljárás megindítását, egyáltalában nincs mellékelve az előiratokhoz.

Tudvalevő dolog, t. ház, hogy e tekintetben a gyakorlat irányadó, sőt 1884-ben az igazságügyi miniszter is adott kirendeletet erre vonatkozólag, a melyben a bíróságok utasítva lettek, hogy lehetőleg jól szereljék fel az iratokat, a melyek alapján a mentelmi jog felfüggesztése kérelmeztetik, hogy a mentelmi bizottság és illetőleg a t. ház mindig oly helyzetben legyenek, hogy megbirálhassák, vajjon illetékes bíróság kérelmezi-e a felfüggesztést, vajjon fenforog-e oly cselekmény, mely büntető törvényeink értelmében büntetésre méltó és vajjon bizonyos okozati összefüggés fennáll-e az illető vádlott és azon bűntény közt, a melynek elkövetésével vádoltatik.

Miután a jelen esetben épen azon lényeges okmány, az ügyészség indítványa, hiányzik, sőt birósági előnyomozás nem is forog fenn, csak a közigazgatási közegeknek a jelentése és egyes csendőrök kihallgatása: a mentelmi bizottság azon véleményben volt, hogy ez esetben Zmeskál Zoltán képviselő úrnak mentelmi joga ezen formai hiányok miatt fel ne függesztessék, *(Helyeslés balfelől.)* mert nem bírálhatta meg ennek folytán azt sem, vajjon nem politikai zaklatás czéljából kérelmeztetik-e a mentelmi jog felfüggesztése. *(Helyeslés balfelől.)*

Ajánlom a t. háznak a mentelmi bizottság azon javaslatának elfogadását, hogy ez esetben Zmeskál képviselő úrnak mentelmi joga fel ne függesztessék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Elfogadja a ház a mentelmi bizottság indítványát? *(Igen!)* A ház elfogadta.

Következik Lepsényi Miklós képviselő úr mentelmi ügye, (Irom. 89) hitfelekezet elleni gyülöletre izgatás tárgyában.

Schmidt Gyula előadó: T. ház! A budapesti királyi ügyészség mint közvádló, a budapesti királyi törvényszék sajtóügyi vizsgálóbírája előtt a Walter Ernő tulajdonát képező eperjesi nyomdában kinyomatott »Elvadulás« czímü czikk miatt, a mely a »Magyar Néplap« czímü hetilap 1896. évi augusztus 13-diki számában jelent meg, hitfelekezet elleni gyülöletre való izgatás vétségét látván, sajtópanaszt emelt. Azon »Elvadulás« czímü nyomtatvány eredetileg a »Magyar Néplap«-ban jelent meg, hanem azután külön 6000 példányban röpiratszerü alakban kiadták. Ennek folytán a sajtóügyi eljárás megindíttatott czen czikknek aláírt ifjabb Bakonyi Elek ellenében. Ezen sajtóesküdtszéki eljárás a budapesti sajtóesküdtszék előtt le is folyt, azonban ifjú Bakonyi Elek, a ki ezen czikk aláírva van, nyiltan kimondta, hogy igaz, hogy tőle származik ezen czikk, hanem annak röpiratszerü nyomtatvány alakjában való kinyomatásáról neki semmi tudomása nincsen és ezért ő maga részéről a felelősséget el nem vállalhatja; azt a kiadóra hárította és ily minőségben, mint ezen lap kiadóját Lepsényi Miklós képviselő urat kéri már mostan a sajtóügyi vizsgálóbíróság kiadatni a t. ház részéről. Minthogy röpirat alakjában lett ezen nyomtatvány terjesztve, s minthogy a sajtótörvény 16. §-a értelmében a kiadót kétségtelenül a felelősség terheli és minthogy ezen röpiratszerü nyomtatvány kiadása közt és Lepsényi képviselő úr közt mint kiadó és szerkesztő közt az okozati összefüggés következtethető, a mentelmi bizottság a jelen esetben Lepsényi Miklós mentelmi jogának felfüggesztését hozza javaslatba.

Ajánlom a t. háznak ezen javaslat elfogadását.

Elnök: Elfogadja-e a ház a bizottság javaslatát? *(Igen! Nem!)*

Kivánnak szavazást? *(Igen!)*

Kérem azokat a kik elfogadják, álljanak fel. *(Megtörténik.)*

A ház elfogadta a bizottság javaslatát.

Következik (Irom. 90) ugyanezen képviselő úr ellen a második mentelmi ügy.

Schmidt Gyula előadó: T. ház! A budapesti illetékes sajtóügyi vizsgáló bíróhoz a budapesti királyi főügyészség panaszt adott be, mint sajtóügyi közvádló, a Budapesten a Lepsényi Miklósnak szerkesztésében megjelenő »Krestyán« czímü politikai és társadalmi hetilap 1896. évi február 9-diki számának 10. és 11. lapján a »Dopisy« rovatban »Visokocteny prevelebny

Digitized by Google

pane« felírás alatt megkezdett s ugyanazon lap 2-dik számában folytatott közlemény miatt, miután azokban a büntető törvénykönyv 172. §-ába ütköző hitfelekezet elleni gyűlöletre izgatas vétségének ismérveit látja.

E feljelentés folytán a sajtóügyi vizsgálat elrendeltetvén, a felelős szerkesztő bizonyos ifjabb Mayer Antal kisuczaújhelyi lakost jelentette be ezen czikk szerzőjéül. Ennek folytán az esküdtszéki tárgyalás is megtartatott, az esküdtszék tiz szóval kettő ellenében megállapította ezen sajtóügyi vétség tárgyi tényálladékát, azonban hat szóval hat ellenében kimondta, hogy ezen ifjabb Mayer Antal nem szerzője a czikknek, miután az csak egy czipészlegény, a ki úgy látszik, mint strohmann szerepelt.

Visontai Soma: Hiszen indokolva volt! Ne mondjon olyat, a mi nem áll! *(Nagy zaj a jobboldalon.)*

Elnök: Kérem, a képviselő úr felszólalhat később.

Schmidt Gyula előadó: Engedelmet kérek, ez áll; a tárgyalási jegyzőkönyv aktáiból kétségtelenül kitűnik, hogy ifjabb Mayer Antal czipészsegéd nem bir oly műveltséggel, hogy ezen czikket megírhatta volna, és ebből kifolyólag a királyi főügyészség a sajtóügyi törvény 13. és 33. §-ai szerint kétségtelenül jogosúlt arra, hogyha a valódi szerző nem volt kideríthető, azt nyomozza, és miután a lapnak tulajdonosa és szerkesztője a sajtóügyi törvény értelmében felelősséggel tartozik, a bűnvizsgálatot folytatólag Lepsényi Miklós úr ellen is kérelmezi. Miután Lepsényi Miklós, mint ezen lap szerkesztője és tulajdonosa, és ezen vétség elkövetése közt az okozati összefüggés ismérvei fenforognak, a mentelmi bizottság azon véleményt terjeszti a t. ház elé, hogy a jelen esetben Lepsényi Miklós úr mentelmi joga függesztessék fel.

Ajánlom a mentelmi bizottság ezen javaslatát elfogadásra.

Lakatos Miklós jegyző: Visontai Soma!

Visontai Soma: T. ház! A képviselőház gyakorlata alapján, azt hiszem, kifejezést adhatok annek a felfogásnak, hogy a képviselőház a mentelmi jogból pártkérdést sohasem óhajtott csinálni. Oly fontos jogról van itt szó, hogy a képviselőház ezen jognak respektálását nem szolgáltathatja ki a pártérdeknek. Most oly esettel állunk szemben, mely nemcsak azt mutatja, hogy itt egy képviselő valóságos zaklatásnak van kitéve, hanem oly fontos sajtójogi kérdés körül is forog ez az ügy, hogy ha hely adatik a kiadásnak, a mint azt a mentelmi bizottság proponálja, ez igen veszedelmes preczedenst fog képezni az összes sajtójogi judikaturára. *(Ellenmondás a jobboldalon.)*

Nemcsak súlyosan érinti ez a sajtószabadságot, hanem oly elvet is proklamál a mentelmi bizottság tévedésből vagy tájékozatlanságból, mely 1867 óta, a mióta csak az esküdtszékkel kapcsolatos sajtóeljárás gyakorlatban van, Magyarországon egyetlenegyszer sem érvényesülhetett Itt rektifikálom, t. előadó úr, azt is, a mit a közbeszólással akartam kifejezni. Arról van szó, hogy a budapesti főügyészség egy czikk miatt hitfelekezet elleni gyűlöletre való izgatás czímén sajtópert indított a »Krestyán« ellen. A vizsgálat során Mayer Antal kisuczaújhelyi lakos jelentkezett szerzőnek. A vádhatóságnak, ha valaki szerzőnek jelentkezik, módjában van arra az álláspontra helyezkedni, hogy azt nem tekinti szerzőnek, ezt kutathatja, műveltségi fokát összevetheti, úgyszintén a kézírást, a szakértőket meghallgathatja, mert sajtóeljárásunk nemcsak a tiszta nyomozási rendszerre van alapítva, hanem nagy súlyt fektet arra is, hogy mindenkor a panasz vagy a főügyészi indítvány értelmében kell a sajtóbíróságnak eljárni. A királyi főügyészség ebben a Mayer Antalban látta a szerzőt az elővizsgálat és a vizsgálat során, sőt ellene be is adta a vádlevelet. S most mi történik? Megtartják az esküdtszéki tárgyalást, s a mint itt látom tíz szóval két ellen megállapítják, hogy benne foglaltatik ugyanez a vétség; de hat esküdt kimondja, hogy ő a szerzője, hat pedig azt mondja, hogy nem az, minek természetes következménye, hogy felmentették. Már most az eddigi sajtóügyi gyakorlat szerint, de egyáltalában minden eljárás szerint ez egy res judicata. Ámde mit mondott az előadó úr? Azt mondotta, felmentették az esküdtek, vagyis kimondották, hogy nem szerzője, abból indúlván ki azon hallgatag esküdtek, a kik nem is indokolják szavazatukat, hogy az czipész és nem bir a kellő műveltséggel, tehát nem lehet szerző.

Hogy miből indúl ki egy esküdtszék, mikor valakit felment, akár azon az alapon, hogy nem látja a szerzőnek, akár azon az alapon, hogy nem látja vétkesnek, akár, hogy nem lát fenforogni büntetőjogi cselekményt: ezt bírálgatni, az esküdteknek imputálni bizonyos intencziót nem lehet általában, annál kevésbbé lehet tehát itt a parlamentben, a törvényhozás termében, a melynek bizonyos tekintetben a fennálló jogrend őreként is kell szerepelnie.

A vádlott felmentetett és ez világosan kitünik ezen jelentésből, Mert mit csinált a főügyészség? Minthogy az esküdtek közül hat abban a nézetben volt, hogy nem szerző, bár maga a főügyész őt tekintette szerzőnek, s így reá nézve az álláspont nem változott, mivel neki egészen a végtárgyalásig, a vádlevél beadásáig módjában állott azt mondani, hogy mást kivánok bevádolni, a mit akkor is tehet, ha valaki el-

Digitized by Google

vállalja is a felelősséget, mert az előkészítő eljárás mellett a mostani esküdtszéki eljárás csak nyers, sommás eljárás, daczára annak, hogy most már res judicata előtt állott és daczára annak, hogy el is évűlt minden más személy ellen a vádemelhetés, a parlamenthez fordúlt azon titulus alatt, hogy folytatólagos eljárást kér Lepsényi ellen, mert a szerző czípész levén, az esküdtszék azért mentette fel a vádlottat. De tovább menve, ha abból indúlna ki az üldözésnél, hogy mert a főtárgyalás során a vádat elejtette, akkor még volna jogi támpontja. De keresni más szerzőt azért, mert hat esküdt így, hat esküdt pedig úgy vélekedett: ez nagyon súlyos preczedens lenne a sajtó munkásaira, az összes szerkesztőkre és kiadókra.

Hivatkozom itt az új bűnvádi eljárási törvényünkre, a melyet ugyan még nem léptettünk életbe, de nagyon alkalmas megvilágítani az ügyet. Még ezen törvényben is az van beiktatva, hogy nyomtatvány útján elkövetett büntetendő cselekményeknél módjában áll a vádlottnak a vizsgálat során a felelősséget magáról elhárítani. Tehát még itt is van egy határvonal, a mely a vizsgálatot megszünteti. Az eredeti tervezetben és javaslatban az volt benne, hogy a főtárgyalás során is megtörténhetik a felelősségnek elcserélése, de az igazságügyi bizottság ezt nem tartotta elfogadhatónak, és kihagyta azt, hogy a főtárgyalás során, mert a fokozatos felelősség elvének fentartás szempontjából bizonyos határt meg kell tartani, mert ez képezi legfőbb biztosítékát nálunk a sajtószabadságnak, mert a zaklatás kikerűlésére nemcsak határt kell vonni, hanem a vizsgálaton túl a szerzőkben csereberét csinálni nem lehet. Ilyen körűlmények között ez a dolog tisztán és világosan törvénytelenséget foglal magában és ezért igen sajnálom, hogy a t. mentelmi bizottság ebben a dologban nem kutatta mélyrebatóbban a körűlményeket. Megjegyzem még azt is, hogyha itt még arról volna szó, hogy a főügyészség perújítást kérelmezett, habár arra sem ismerek preczedenst, akkor legalább meg volna a jogczím. De miért akar tovább menni, mikor azt, a kit ő állított oda szerzőnek, felmentették. Azon czím alatt, hogy folytatólagos eljárást kér, a képviselőház, valakit, a ki képviselő, nem adhat ki, mert ez a sajtótörvénynyel világosan ellenkezik. Bátor vagyok a t. képviselőháznak szives figyelmébe ajánlani, hogy az a két szakasz is, melyre itt hivatkozás történik, teljesen ellentmond a mentelmi bizottságnak. A sajtótörvény 13. szakasza azt mondja: »Sajtóvétségért büntettetik: a szerző, ha az nem tudatnék: a kiadó, ha az sem tudatnék, a nyomdatulajdonos«. Itt tehát nem az van mondva, ha a szerző felmentetik, hanem az, hogy ha az nem tudatnék. *(Úgy van! a szélsőbaloldalon.)*

A 33. szakasz szintén ellentmond. Azt mondja: »minden czikkért, mely valamely lapban megjelenik, ha a szerző felelősségre nem vonattathatnék, a nyilatkozatban kijelelt felelős személyek is felelet-teherrel tartoznak«. Már most ezekből, t. képviselőház, tisztán láthatja, hogy ha akadt egy szerző, a kit a főügyészség is annak tekintett, de a kit felmentettek, további eljárásnak a törvény értelmében helye nincs. Ha azt hiszi a t. képviselőház, hogy más szempontokból mégis adjuk ki az illető képviselőt, akkor én ezt igen veszedelmes preczedensnek tartanám és zaklatást vagyok hajlandó látni ebben a képviselő személye ellen. Meg vagyok győződve, hogy a mint engem nem vezetett pártszempont, a mikor felszólaltam, bár egy néppárti képviselőtársunkról van szó, akkép bizonyára a képviselőház is távol áll attól, hogy ezen nagyfontosságú kérdésben pártszempontokat tartson szem előtt. Ennélfogva kérem, hogy méltóztassék a képviselőháznak azt határozni, hogy Lepsényi Miklós képviselőt ebben az ügyben nem adja ki. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Lakatos Miklós jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Eltekintve azoktól a princzipiumoktól, melyeket az előttem szólott t. képviselőtársam kifejtett, melyeket ismételni nem szándékozom, s a melyek mindenesetre lejtőre vezethetnék a bíróságot a sajtófelelősségi rendszer kérdésében, én egy egészen más szempontból kezelem a kérdést, mert ha elévülés esete forog fenn, a kérdés az: lehet-e egy képviselőt ily bűnügyben kiadni.

Az elévülés institucziója kongruens intézkedés. A hol elévülés esete forog fenn, ott a törvény azt mondja, hogy a bűnvádi eljárás megindításának sincs helye. Ha a bíró az ügy bármely stádiumában azt észleli, hogy elévülés esete forog fenn, a törvény értelmében neki további lépést tenni nem szabad és nem lehet. A kérdés most már csak az, hogy ha a képviselőház előtt fekvő aktákból nyilvánvaló, hogy egy ügyben elévűlt panaszszal állunk szemközt, — még ha igaz volna is, — lehet-e egy képviselőt kiadni, vagy sem? A kiadás veszedelmes preczedens volna, mert nyilvánvalólag zaklatásnak látszanék oly ügyben, a hol valaki elitélésének nincs helye. A kérdés most már csak az, mert nem kételkedem, hogy a képviselőház látja, hogy a panasz nyilvánvalólag elévült, hogy az elévülés fenforog-e vagy nem? Az 1848 : XVIII. sajtótörvény 28. szakasza szerint a közvádló által megindítandó perek hat hónap alatt elévűlnek. A büntetőtörvénykönyv 108. szakasza szerint az elévülés csak az esetben szakad meg, ha a bűnvádi eljárás meg van indítva. Méltóztatnak tudni, hogy a sajtóperek, midőn a fejlesztés stádiumában vannak, nem

Digitized by Google

közvetlenül a személy ellen indíttatnak meg, hanem a lap ellen. Tehát Lepsényi képviselő úr ellen, habár szerkesztője is volt a lapnak, nem volt megindítható, mert a bűnvádi eljárás csak akkor indítható meg határozott személy ellen, ha a szerkesztő magát megnevezte.

Miután a lap 1896. február havában jelent meg, ma pedig 1897. február hava van, és miután ezen újabb megkeresés több mint hat hónappal később intéztetik a képviselőházhoz, nincs az a bíró, a ki az elévülést indokoltnak ne találja. Épen azért, miután nyilvánvaló, hogy itt elévülés esete forog fenn, kérem a t. házat, méltóztassék Visontai Soma t. barátom azon indítványát elfogadni, hogy a mentelmi jog felfüggesztésének helyét nem látja. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani?

Madarász József: T. ház! Én nem azon indokból kérem a házat, hogy határozza el, hogy nem függeszti fel a mentelmi jogot, a melyet Polónyi Géza t. képviselőtársam előadott, mert erre azt mondhatná valaki, hogy hiszen az elévülést majd ki fogja mondani a bíróság, tehát nem ítéltethetik el ártatlanúl. Hanem kérem a t. házat az esküdtszéki intézmény és a sajtótörvények értelmében, hogy ne hozzon ilyen határozatot, a mely eddigelé a világos, alkotmányos törvények gyakorlatában szokásos nem volt; hogyha valakire egyszer az esküdtszék kimondja, hogy nem bűnös, az ellen többé ugyanazon tárgyért a perbefogatás nem engedhető meg. A hatalom, ha akar valakit üldözni, keressen más ürügyet, és ha valaki akár a haza, akár az alkotmány, akár a törvények ellen vétett, érje őt a törvények szerint a büntetés, mert jól tudom, hogy a törvények tiszteletében rejlik a haza alkotmányának fentartása. Ezért én azt óhajtom, hogy az a politikai néppárt, a melynek tagja ellenében most ürügyül fel lehetne használni az esetet, tartsa kötelességének hazánk törvényét minden tekintetben bármely idegen hatóság beavatkozása ellenében is megvédni, mert a magyar állam törvénye a haza minden polgárát egyaránt kötelezi.

De épen azon okból, mert óhajtom, hogy hazám minden tagja tartsa kötelességének a magyar törvényhozás által meghozott s a király által szentesített törvények tiszteletét, igen kérem a t. házat, a bizottságot és a t. előadó urat, tartsuk tiszteletben mi is a gyakorlat által szentesített ama törvényt, hogy az esküdtszék által elítéltet ne engedjük az ítélet alól fölmenteni, de a ki fel van mentve, azt ne engedjük senki által üldöztetni. Kérem a t. házat, ne méltóztassék Lepsényi Miklós képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztését elrendelni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Chorin Ferencz: T. ház! Két szempont ból támadtatott meg a mentelmi bizottság jelentése: egyrészt a sajtótörvény rendelkezései, másrészt elévülés szempontjából.

Polónyi Géza t. képviselő úrnak az elévülésre történt hivatkozásával szemben megjegyzem, hogy a ház és a bizottság eddigi állandó gyakorlatuk szerint az elévülést nem vették figyelembe, hanem mint jogkérdést a bíróság által eldöntendőnek tartották. Méltóztassék tekintetbe venni, hogy számos esetben igen bonyolódott kérdés annak megállapítása, hogy az elévűlés a közvádhatóság lépései vagy bírói cselekmény által meg lett-e szakítva. Ez tisztán jogkérdés, melynek elbírálásával a képviselőház az eddigi gyakorlat szerint nem foglalkozott.

Jogában van a háznak más gyakorlatot követni, a mi irányadó lesz a mentelmi bizottságra nézve is, de a mentelmi bizottság ragaszkodott eddigi gyakorlatához, mely szerint az elévülés kérdése a bizottságban szóba nem hozatott.

Fontosabb a másik kérdés, és erre nézve valamivel tüzetesebben kell nyilatkoznom; hogy tudniillik a sajtótörvény értelmében Lepsényi képviselő úr üldözése nem képez-e zaklatást, mint ezt Visontai és Madarász t. képviselő urak állítják, vagy olyan eljárás-e ez, mely a zaklatás jellegével nem bir, és melylyel szemben a törvény rendes útjának megakasztása a képviselőháznak hivatását nem képezheti.

Igaz, t. ház, az 1848-iki sajtótörvénynek legfontosabb és általunk mindig s minden körülmények közt fentartott elve a kizárólagos és fokozatos felelősség elve, mely szerint első sorban a czikk szerzője, másodsorban a kiadó, harmadsorban a nyomda tulajdonosa vonatik felelősségre. De a kizárólagos és fokozatos felelősség elve nem zárja ki, hogy a bíróság a czikk igazi szerzőjének felderítésével ne foglalkozzék, sőt ellenkezőleg ha azt látja, hogy neki álszerző lett bejelentve, a bíróságnak kötelessége kideríteni, hogy ki a czikk igazi szerzője, mert mi sem ellenkeznék jobban az igazságszolgáltatás érdekével mintha álszerző bejelentése által az igazi szerző kivonná magát a törvény értelmében őt megillető felelősség alól, *(Mozgás és zaj.)* és helyette esetleg ártatlan személyek lakolnának. *(Zaj. Elnök csenget.)* Ilyen eljárás, t. ház, nem kontempláltatott a 48-iki törvények által, hanem csak az, hogy az igazi czikk szerzőjének bejelentés által: a szerkesztő és nyomdatulajdonos minden további felelősség alól menekül. Ha a szerkesztő nem akarja megnevezni a czikk szerzőjét, azt megtagadhatja, mert a czikk szerzőjének bejelentése nem kötelessége. De, t. ház, ha a bíróság arról győződik meg, hogy a szerkesztő nem az igazi szerzőt jelen-

Digitized by Google

tette be, hanem egy olyan személyt, a ki műveltségénél és egyéb intellektuális tulajdonságainál fogva meg sem is irhatta az inkriminált czikket, akkor a bíróságnak kötelessége kideríteni, ki tehát a czikk valódi szerzője, és ha az a meggyőződése, hogy a lap szerkesztője álszerzőt jelentett be, akkor felelősségre vonja e lapnak kiadóját, a felelős szerkeztőt.

Mi történt ez esetben, t. ház? Egy felekezet elleni izgatást tartalmazó czikk közöltetett. Felhivatván a hirlap szerkesztője a szerző bejelentésére, ő egy czipészmestert jelentett be mint szerzőt. Annak a kérdésnek az eldöntése, hogy ki a szerző, az esküdtszék elé tartozik. Az esküdtbiróság előtt bevádoltatván az illető czipész, a tárgyalás folyamán az esküdtszék meggyőződött arról, hogy az illető nem irhatta a czikket *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)* és verdiktjében kijelentette, . . . *(Nagy zaj. Elnök csenget.)* először, hogy az inkriminált újságczikk foglal magában felekezet elleni izgatást és pedig tíz szavazattal két szavazat ellenében, a második kérdésre, hogy szerzője-e vádlott ennek a czikknek, hat szavazattal hat ellenében tagadólag válaszolt. *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)* Ezen verdikt folytán a sajtóbiróság kéri Lepsényi képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztését, hogy őt terheltként kihallgathassa; ebben nem látom a »non bis in idem« elvének megsértését, mert a biróság eljárása nem sérti az elvet, midőn a törvénybe ütköző újságczikk igaz szerzőjének kipuhatolására irányítja újabbi eljárását. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Miután az esküdtszék kijelentette azt, hogy az elébe állított személy nem szerzője az inkriminált czikknek, ennek folytán az igazságszolgáltatás hivatása kipuhatolni, ki a szerzője tehát a czikknek, *(Mozgás és zaj.)* mert különben megtörténhetnék, hogy álszerző bejelentése által mindenki az őt törvény értelmében megillető felelősség alól szabadulna. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek.

Chorin Ferencz: Az eljárás nem ütközik a sajtótörvényekbe; az eljárás megfelel az igazságszolgáltatás általános érdekeinek; az a kérdés pedig, hogy elévült-e vagy nem, nézetem szerint leghelyesebben a bíróságra lesz bizandó. Hiszen a mentelmi jog fel nem függesztése korántsem jelenti azt, hogy mi az illetőt bűnösnek tartjuk, hanem jelenti azt, hogy a ház nem lát okot fenforogni, hogy egy képviselő ellen a törvények alapján megindított büntető eljárás a mentelmi jog ürügye alatt megakasztassék. *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)* Ez ennyit jelent; sem többet, sem kevesebbet. A mentelmi bizottság a ház mentelmi joga szempontjából nem látott okot fenforogni arra, hogy jelen esetben a megindított sajtóper megakasztassék. Mindezeknél fogva ajánlom a mentelmi bizottság javaslatát elfogadásra. *(Élénk helyeslés és éljenzés jobbfelől.*

Komjáthy Béla: T. ház! Hogyha a túloldalon Chorin Ferencz képviselő úr beszéde után az éljenzés fel nem hangzott volna, akkor a szólás jogával most nem éltem volna. Én azt hiszem, hogy a képviselőháznak nem az a feladata, hogy a mindenkori mentelmi bizottság véleményét fedezze, és tisztán csak azért határozzon a mentelmi bizottság határozata értelmében, hogy fedezve legyen az a bizottság és annak felfogása, akár helyes az a felfogás, akár nem. Ezt én nagyon helytelennek tartanám, és nem is szeretném, ha ez nálunk szokássá válnék.

Ha már felszólaltam ennek kijelentésére, egyúttal egy pár megjegyzést akarok tenni előttem szólott t. képviselőtársam beszédére is, Azt mondja Chorin képviselő úr, hogy Polónyi Géza t. képviselőtársam által felhozott azon kifogás, hogy itt az elévülés fenforog-e vagy nem, tisztán jogi kérdés levén, azt majd a biróság fogja eldönteni. Ugyanakkor előadta azt is, hogy a mentelmi bizottság ebből a szempontból kiindúlva mindig így járt el és a jogi kérdések vitatásába soha bele sem bocsátkozott. Sajátságosnak tűnik fel Chorin Ferencz úr ezen kijelentése akkor, midőn alig négy-öt perczczel ezelőtt az általa vezetett mentelmi bizottság indítványára egy oly határozat hozatott a házban, mely ellentétben van most tett kijelentésével. Pulszky Ágoston képviselő úr kikérése volt szóban és akkor a bizottság nevében azt mondta a t. előadó úr, hogy a mennyiben a büntetőtörvénykönyv 300. §-ának rendelkezése szerint a párviadalnál jelenvolt segédek, ha annak megakadályozására törekedtek, nem büntettetnek, minthogy pedig fel nem tehető, hogy az illető segédek és így Pulszky Ágost képviselő úr a párbajt megelőzőleg a kibékítés megkísérlését meg nem tették, mintbogy hihető, hogy a kibékítés kisérlését megtették, tehát Pulszky képviselő úr mentelmi jogát felfüggesztendőnek nem találja. Méltóztassék tehát megengedni t. barátomnak, a mentelmi bizottság elnökének, hogy ezen tényekkel szemben talán mégis kissé különös dolognak tűnik fel most ezen ügynél ellenkező eljárást követni.

A mi pedig a másik kérdést illeti, a mit Visontai képviselő úr felhozott, az tökéletesen úgy van, a mint ő előadta. Arra nekünk nagyon ügyelnünk kell, hogy a sajtótörvényünkben biztosított jogok és szabadság tekintetében ne itéljünk könnyelmüen. Mert ha igaz volna az, a mit a mentelmi bizottság t. elnöke mondott, akkor minden egyes sajtóperből három más sajtópert lehetne csinálni; először ha a szerzőt bejelentik, az ellen proczedálhatnának, azután

Digitized by Google

ha azt felmentenék, akkor a szerkesztő ellen proczedálhatnának, és ha ezt is felmentenék, akkor mehetnének a kiadó ellen. Azt hiszem, nincs Magyarországon gondolkozó ember, a ki ezt akarja. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Továbbá azt mondja t. barátom, Chorin Ferencz, hogyha a Visontai Soma képviselő úr által hangoztatott elvek helyesek volnának, akkor igen könnyen álszerzőt jelenthetnek be a szerkesztők vagy kiadók, hogy a büntetést kikerülhessék. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Engedelmet kérek, úgy látszik, hogy ő a sajtóügyekkel praxisban nem foglalkozott, és a kik az ő előadását helyeselték, még kevésbbé foglalkoztak, a mint a közbeszólásokból látom. Mi, a kik sajtóügyekkel a praxisban is foglalkoztunk, tudjuk azt, — hogy attól, a mitől Chorin Ferencz képviselő úr fél, — félni nem kell. Rövid dióhéjban előadva úgy áll a dolog, ha valamely közlemény miatt valaki feljelentést tesz a sajtóügyi bíróságnál, ez nyomban felhívja a szerkesztőt, hogy jelentse be, ki a szerzője annak az inkriminált czikknek. A bejelentés megtörténvén, joga van a panaszosnak azt elfogadni, vagy a vizsgálat folytatását kérni. Ha tisztán ahhoz volna kötve panaszos eljárása, hogy a felelős szerkesztő kit jelent be, nem a szerzőt, akkor felesleges volna vizsgálóbíró kirendelése és a további vizsgálatnak sem helye, sem szüksége nem volna, hanem kötelessége lenne a magánvádlónak az ellen proczedálni, a kit mint szerzőt bejelentettek. Tényleg ellenkezőleg történik az eljárás, mert akkor, midőn bejelenti vagy az illető szerkesztő, vagy a kiadó, hogy ez és ez a szerző, akkor a vizsgálóbíró felhívja a magánpanaszost vagy a főügyészt és azt mondja, hogy tessék vagy nyolcz nap alatt a vizsgálat kiegészítését kérelmezni, vagy a következő 10 nap alatt a vádlevelet benyújtani. Nemcsak egy eset van ilyen, a mit ismerünk a praxisból, hogy bejelentenek egy strohmannt és akkor azt mondja a magánvádló: Én ez ellen nem fogok proczedálni, hanem tessék a vizsgálatot folytatni, tanúkat kihallgatni, esetleg házkutatást is elrendelni, tehát megindúl a rendes vizsgálat. Ha valaki a vizsgálat kérési jogával nem él, és hogyha az esküdtszék már odáig ért, hogy határozzon, akkor megint visszatérni a fokozatos felelősség félremagyarázása mellett más felelős személy elleni perben nem lehet, ez nem törvényes dolog és a sajtószabadságnak megsértése volna. Pártolom a Visontai Soma képviselőtársam indítványát. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Kiván még valaki szólani? Ha nem, a vitát bezárom. Az előadó úr kiván szólani.

Schmidt Gyula előadó: T. ház! Mindenekelőtt Madarász József képviselő úrnak felvilágosításúl meg kell jegyeznem azt, hogy én teljesen egyetértek vele a tekintetben, hogyha valakit az esküdtszék felmentett, az tovább ne üldöztessék, mert ez igazán zaklatás volna akár politikai, akár anyagi, akár erkölcsi tekintetben. De a jelen esetben nem ez történt, mert Lepsényi Miklós képviselő úr személye bele sem volt az ügybe keverve. A sajtóügyi eljárás nem Lepsényi Miklós ellen, hanem bizonyos ifj. Mayer Antal czipész ellen indíttatott meg. Az az eset, a melyből Madarász József képviselő úr kiindúlt, nem forog fenn.

Madarász József: Ugyanazt az ügyet mondtam én.

Schmidt Gyula előadó: Azt méltóztatott mondani, hogy az, a kit az esküdtszék felmentett, újólag kelljen üldözésbe venni, ez zaklatás szinezetével bír. Ezt felvilágosításúl bátorkodtam mondani.

A dolog e tekintetben úgy áll, hogy ezen esetben, tekintve, hogy épen az esküdtszék, ezen sajtóügyi intézmény, kimondta 10 szóval 2 szavazattal szemben, hogy el lett követve ezen sajtóügyi vétség, miután 6 szóval 6 ellenében ez szerzőül az esküdtszék részéről nem lett elfogadva, természetes, hogy mintegy erkölcsileg és jogilag kötelezve van a királyi ügyészség, hogy keresse most már a szerzőt. Nem következik ezekből, hogy Lepsényi Miklós fog mint vádlott ezentúl az esküdtszék előtt állani, mert most a királyi főügyészség csak keresi a szerzőt, s ha be fog bizonyíttatni, hogy ki a szerző, elsősorban mindenesetre az illető czikknek ezen valódi szerzője vonható felelősségre.

Én úgy vagyok meggyőződve, hogy mentelmi ügyekben úgy, a mint az e tekintetben uralkodó szabályok és sok évi gyakorlat ezt a t. házban megállapították, mindig csak azt kell vizsgálni, vajjon foglaltatik-e hazai törvényeink értelmében azon cselekvényben, a mely vád tárgyát képezte, oly cselekmény, a mely törvényeink értelmében büntetendő és másodszor fenforog-e az illető személye és a cselekmény közt okozati összefüggés. Hanem, ha annak megállapítását, a mi a bíróság kompetenciájába tartozik, a képviselőház saját hatáskörébe vonja, ez egy oly privilégium lenne a képviselők részére, a melyet a mentelmi jog nem ad meg. Ez tisztán a bíróság jogköréhez tartozik. Ez oly privilégium lenne, a melynek alapján az országgyűlési tagok részére az ítélethozás joga szemben az illetékes bíróságokkal proklamáltatnék. Ez okból tehát annak a vitatását, vajjon elévülés forog-e fenn a jelen esetben vagy sem, én ezen t. ház ítélkezési jogköréhez tartozónak nem vélem, hanem e felett majd az illeté-

Digitized by Google

kes bíróság dönt. Azokat a dolgokat, a miket Visontai Soma és Polónyi Géza t. képviselőtársaim itt jogi szempontból felhoztak, majd akkor, ha tárgyaltatni fog, igen illetékesen és eredményesen lehet érvényesíteni, de a képviselőház ennek nem elbírálási helye. S miután érdekében áll minden képviselőnek, hogy tisztáztassék az illetékes bíróság előtt, vajjon bűnös-e vagy nem, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Pulszkynak is!)* nem áll érdekében a képviselő úrnak, hogy a büntető hatóság működése vele szemben megakasztassék.

Azért újból ajánlom a mentelmi bizottság véleményét elfogadásra. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Visontai Soma: Félreértett szavaim helyreigazítására kérek szót. Kérem, én az elévülésre súlyt nem fektettem, hanem csak tisztán arra, a mi a jelentésben van. Itt az áll, hogy hat szóval hat ellen kimondták, hogy nem szerző, de hat szóval hat ellen fel is mentették. A t. előadó úr pedig egy szóval sem tudta még azt sem bizonyítani, hogy az a hat esküdt, a ki felmentette, ugyanaz avval a hat esküdttel, a ki azt mondta, hogy nem szerző. *(Ellenmondás és nagy zaj jobbfelől. Helyeslés balfelől.)*

Madarász József: T. ház! Én is szavaimat magyarázom. Én nem arra fektettem súlyt, a mit az előadó t. képviselőtársam kivánt felvilágosítani, hogy Lepsényit vagy Mayert — vagy hogy hívják — mentették-e fel, hanem arra, hogy azon ügy, a melyre nézve kimondta az esküdtszék, hogy abban nem vétkes, azt folytatni nem lehet a sajtótörvény és az alkotmány megtámadása nélkül.

Elnök: Már most az előadó úr magyarázza meg szavait. *(Derültség.)*

Schmidt Gyula előadó: T. ház! Erre nézve felvilágosításúl egész röviden megjegyzem, hogy igenis az esküdtszék kimondta és pedig tiz szóval kettő ellenében a bűncselekmény fenforgását. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Már most hivatásszerű kötelessége az ügyészségnek nyomozni, hogy ki volt hát a szerző. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ha akkor nem derítette ki, talán azontúl kideríti. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj. Felkiáltások: Helyre!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! *(Halljuk! Halljuk!)* Már most következik a szavazás. Először felteszem a mentelmi bizottság indítványát. Kérem azokat, a kik a mentelmi bizottság indítványát elfogadják, álljanak fel. *(Megtörténik.)* Többség. A ház a mentelmi bizottság indítványát elfogadta. *(Nagy zaj balfelől.)*

Következik még egy ügy: a mentelmi bizottság jelentése hamis vád és esetleg rágalmazás miatt Sima Ferencz országgyűlési képviselő mentelmi ügyében. *(Zaj.)*

Kérem a képviselő urakat, hogy utólagos tárgyalásokat itt benn ne tartsanak. *(Derültség.)*

Sima Ferencz volt képviselő úr ügyében szól ez a jelentés. *(Egy hang balfelől: Volt?)* Az ülés elején bejelentettem, hogy Sima Ferencz képviselő úr képviselői állásáról lemondott. Ennélfogva őt a mentelmi jog most már nem fedi. A mentelmi jog felfüggesztése iránt most a ház nem határozhat. Azt ajánlom, hogy a mentelmi bizottság jelentése egyszerűen tudomásúl vétessék, miután az érdemleges határozat lehetősége nem forog fenn. *(Helyeslés.)*

Elfogadja ezt a ház? *(Elfogadjuk!)*

E szerint, t. ház, a határozatot kimondom.

Következik már most a földmívelési tárcza költségvetése. *(Halljuk! Halljuk!)*

A múlt alkalommal már a ház elhatározta, hogy a kérvényeket fogja tárgyalni. A földmívelésügyi tárcza csakis úgy lett kitűzve, ha a kérvények előtt idő marad rá. Minthogy ez nem teljesült, azt ajánlom a háznak, hogy a hétfőn tíz órakor kezdődő ülés napirendjére halaszsza a földmívelésügyi tárcza költségvetésének tárgyalását. *(Helyeslés.)* Ezt tehát, mint határozatot kimondom.

És most következik a kérvények második sorjegyzéke, de előbb az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Kérem, foglalják el helyöket. Az ülést újra megnyitom.

Következik (Irom. 76) a 63. sz. alatti kérvény.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: A nyitramegyei gazdasági egylet az 1881. évi LX. törvényczikk módosítása iránt kérvényez.

Köszeghy Sándor, a kérvényi bizottság előadója: A kérelmező egylet, t. ház, az 1896. évi új osztrák végrehajtási törvényben foglalt elvek alapján kivánja az 1881: XL. törvényczikk módosítását és felhoz mintegy húsz szakaszt az osztrák végrehajtási törvényből, a mely mind az ingatlan, nevezetesen pedig a kisebb ingatlan védelméről szól. Minthogy azonban az ott foglaltak úgy jogi, mint földmívelési érdekek szempontjából igen beható megfontolást igényelnek, a bizottság azt a javaslatot terjeszti a t. ház elé, hogy a kérvény a földmívelésügyi és igazságügyi miniszter uraknak adassék ki.

Elnök: Kiván valaki szólani? A bizottság véleményét elfogadta a ház.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: A budapesti állami alkalmazottak az 1883: IV. törvényczikk 12. §-ának reájuk leendő alkalmazásba vétele iránt kérvényeznek.

Köszeghy Sándor előadó: T. ház! Összes budapesti, 400—450 és 500 forintos fizetési

Digitized by Google

fokozatban levő állami alkalmazottak kérvénye fekszik előttünk, melyben elpanaszolják, hogy az 1893: IV. törvényczikk 12. §-ának rendelkezése csakis a törvény életbeléptetése után tiz év múlva fogna teljes érvényben beállani; és addig a magasabb fizetési fokozatba való sorolás ez idő szerint a kérvényezők óhaja szerint nem történik. Kérelmük tehát az, hogy a törvény előnye reájuk már most kiterjesztessék.

A bizottság véleménye az, hogy a kérvény adassék ki a pénzügyminiszternek.

Elnök: A ház a bizottság véleményét elfogadta.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: A m. kir. posta- és távirdakezelők fizetési osztályuk rendezése iránt kérvényeznek.

Köszeghy Sándor előadó: A posta- és és távirdai rendeletek tárában egy miniszteri rendelet jelent meg s ebben intézkedés tétetett arra nézve, hogy a fizetési osztályba való sorolás a női alkalmazottakra vonatkozólag a hajadonok, özvegyek s a háromnál több gyermekkel bíró férjes nők számára máskép állapíttatik meg, mint egyéb alkalmazottakra nézve, tudniilik az előbb említettek bizonyos kedvezményektől, melyeket a törvény a többi állami alkalmazottaknak megad, elesnek. Épily eljárás alá esnek azon kezelőnők is, a kik férjhez mennek.

Erre nézve, mint a kérvényi bizottság előtt a kereskedelemügyi miniszter úr kijelenteni szives volt, már is történtek intézkedések. Mindazonáltal a bizottság azt javasolja, hogy a kérvény adassék ki a kereskedelemügyi miniszternek. *(Helyeslés.)*

Elnök: A ház a bizottság véleményét elfogadta.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Bars vármegye és Nagyvárad város közönsége a képviselőválasztó kerületek rendezése tárgyában kérelmez.

Köszeghy Sándor előadó: A különböző nagyságú s különböző választószámmal bíró kerületeknek arányosításáról van szó, és a bizottságnak az a javaslata, hogy a miniszterelnök utján a kérvény az összkormánynak adassék ki. *(Helyeslés.)*

Elnök: A ház elfogadta a bizottság indítványát.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Zagyva-Róna község a milleniumi pénzalap tárgyában kérelmez.

Köszeghy Sándor előadó: A község azzal a propoziczióval járúl a képviselőház elé, hogy oly törvény hozassék, a mely az összes állampolgárokat egy bizonyos adótétellel, bizonyos hozzájárulással, mintegy 50 krajczárral róná meg, és az ekként befolyt összegből egy ezredéves pénzalap létesíttessék, a mely közczélokra és azoknak fedezésére szolgáljon. A bizottság azt javasolja, hogy számolva azokkal a nehézségekkel, melyekkel a pénzalap létesítése és annak kezelése járna, a kérvény irattárba helyeztessék. *(Helyeslés.)*

Elnök: A ház a bizottság javaslatát elfogadja.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Az 1896. április 26-án tartott népgyűlés az önálló nemzeti bank felállítása tárgyában kérvényez.

Köszeghy Sándor előadó: A bizottság javaslata e kérvényre vonatkozólag az, hogy ez a miniszterelnök útján a kormánynak adassék ki.

Elnök: A ház elfogadta a bizottság javaslatát.

Molnár Antal jegyző *(olvassa)*: Az országos magyar gazdasági egyesület a mezőgazdasági érdekképviselet létesítése tárgyában kérvényez.

Köszeghy Sándor előadó: A kérvényben el van mondva, t. ház, hogy a nemzetgazdaság összes ágaiban létesültek már oly intézmények, melyeket a különböző érdekképviseleti faktorok állítottak föl, és, a miként az eredmények mutatják, az ilyen érdekképviseleti intézmények megtermették a maguk gyümölcseit. Egyedül a földmívelés az az ágazat, melyben a törvényhozás eddig megfelelő érdekképviseletről nem gondoskodott, és azért, különösen a nehéz gazdasági viszonyokra való tekintettel, a kérvény ezen nemzetgazdasági ágban is ily érdekképvilet létesítését kéri. A bizottság javaslata szerint adassék ki a kérvény a földmívelésügyi miniszternek. *(Helyeslés.)*

Elnök: A bizottság véleményét a ház elfogadta.

Ezzel a kérvények hátralevő sorozata el van intézve. A hétfőn tiz órakor kezdődő ülés napirendje is meg van már állapítva, most tehát nem m rad egyéb hátra, mint áttérni az interpellácziókra.

Molnár Antal jegyző: Gróf Benyovszky Sándor!

Gr. Benyovszky Sándor: A következő interpellácziót bátorkodom a miniszterelnök úrhoz intézni:

»Interpellácziő a miniszterelnök úrhoz. Van-e tudomása az igen tisztelt miniszterelnök úrnak arról, miszerint árpádházi királyunk, III. Bélának és nejének földi maradványai az anthropológiai intézetben egy ládában vannak elhelyezve?

És van-e szándéka az igen tisztelt miniszterelnök úrnak adandó alkalommal intézkedni arról, hogy nevezett dicső emlékezetű királyunk

Digitized by Google

és királynénk hamvai, a nemzet méltóságához, megfelelően eltakaríttassanak?«

Elnök: Közöltetni fog a miniszterelnök úrral. Ki következik?

Molnár Antal jegyző: Kossuth Ferencz!

Kossuth Ferencz: T. ház! Felesleges rámutatnom arra, hogy milyen rendkívüli fontos körülmények igazolják az én mai interpellációmat, azért röviden meg is jegyzem, hogy Kréta szigetén új, még pedig nagymérvű vérengzés foly a keresztény és mohamedán lakosság között, vagy más szóval, a görög és török polgárok között. Ezen vérengzésnek nagy mérve arra indította a hatalmasságokat, hogy hadi hajókat meneszszenek Kréta szigetének vizeire. Főképen Görögországban keltett a vérengzés rendkivül nagy hatást a faj- és vallásazonosság folytán, mely ez ország és Kréta görög lakói közt fennáll. Görögország Kréta vizeibe különleges körülmények között küldött egy erősebb hajórajt. Hogy micsoda utasítást adott Görögország a hajóraj parancsnokának, eddig nem tudjuk, de az bizonyos, hogy a körülmények, melyek a hajórajnak az összeállítását és elindítását jellemzik, rendkivüli nagy jelentőséggel birnak. A hajóraj parancsnoksága egy görög királyi herczegre bizatott, ki az orosz uralkodó legjobb barátja, és életét mentette meg Japánban; továbbá a hajóraj elindulását harczias jelenetek jelezték, a királyi herczeg pedig úgy viselkedett, mint a ki háborúba indúl; és anyja, a görög királyné sírva bucsúzott fiától.

Fontos jelenség az is, hogy miképen lett összeállítva a görög hajóraj s ez összeállítás azt mutatja, hogy meghatározott czéllal küldetett Kréta vizeibe; tudvalevő, hogy a hajóraj torpedó-naszádokból állíttatott össze, bár Görögországnak vannak sokkal nagyobb pánczélos hajói, már pedig a torpedó-naszádok hivatva vannak arra, hogy hajókat süllyeszthessenek el. A görög hajóraj összeállítása tehát magán hordja azt a jelleget, hogy ezen hajóraj valószinüleg azért küldetett Kréta sziget vizeibe, hogy ott az esetleg kiszállni akaró török csapatoknak kiszállását meggátolja, és a transzporthajókat, a melyek soha sincsenek nagy ellentállási erőre berendezve, a görög torpedó-naszádok levegőbe röpíthessék.

De nemcsak ezen lokális jelek mutatják azt, hogy a helyzet komoly, hanem saját monarchiánkban is vannak olyan jelek, melyek a helyzet komolyságára mutatnak; épen ma közöltek az újságok olyan hírt, mely megdöbbentő, hogy Bécsben tanácskozások folynak a vezérkar körében bizonyos hadosztályoknak bekövetkezhető mozgósítására nézve. E hadtestek mind magyarok és megjegyzem, hogy mint magyar ember, megütközéssel látnám azt, ha a híresztelés való, hogy kizárólagosan magyar hadosztályok lennének mozgósítva, még pedig hegyvidéki esetleges hadjáratra, melyre a tiroli hadosztályok alkalmasabbak lennének, mint a magyarok és mégis magyar vérnek kellene folyni elsősorban, ha beállana a híresztelt veszély.

Az a tény, melyre felszólalásom elején rámutattam, hogy tudniillik kihiváshoz hasonló demonstráczióval küldött Görögország egy hajórajt egy szomszédország vizeibe, ez a tény normális nemzetközi viszonyok közt annyit tenne, mint háborúüzenés; de tudjuk, hogy Törökország nincs normális nemzetközi viszonyok közt és be kell vallani, hogy Törökországot egy idő óta rászoktatták az európai hatalmak arra, hogy ügyeiben nagyon szokatlan módon beavatkoznak. Meglehet tehát, hogy az említett tény Török- és Görögország közt a háború tényleges kitörését még nem fogja eredményezni. De mindenesetre igen fontos Görögország lépése, mert kétségtelen az, hogy ha Kréta szigetén a helyzet olyan, hogy ott komoly lázadás van, akkor Törökország e szigetet csak úgy tarthatja meg, ha oda segédcsapatokat küld, mert a keresztény és mohamedán lakosság számaránya olyan, hogy csak 90.000 mohamedán van és 210.000 keresztény s a keresztények számarányi többsége csakhamar el fogja nyomni a törököket és a felkelés, mely görög nemzeti felkelés jellegével bir, eléri czélját, mely nyilván az, hogy Krétán a Görögországhoz való csatlakozás kikiáltassék.

Természetesen Törökország a maga érdekében nem engedheti ide fejlődni a krétai helyzetet és kénytelen lesz csapatokat küldeni a szigetre; ha pedig csapatokat küld és a görög hajóraj a csapatokat hordó hajókat torpedóival felröpíti, elő fog állani a háború esete Török- és Görögország közt.

Ez a háború nem csak oly jelentőségü, mint a milyen két állam közt kitörő háború szokott lenni, mert a keleti kérdés évtizedek óta európai kérdéssé lett. A Keleten Európa hatalmai versenyeznek a fölényért, melynek megszerezhetése óriási politikai és anyagi előnyökkel járna; monarchiánknak érdekei kiválóan a Balkán félszigeten domborodnak ki, már pedig annyi bizonyos, hogy ha háború üt ki, ez szükségszerüleg a Balkán félsziget területén fog lefolyni, mert lehetetlen az, hogy Török- és Görögország megütközzenek a szárazföldön a nélkül, hogy a Balkán félsziget lángba ne boruljon. Már pedig ha a Balkán félszigetre terjed ki a háború, akkor nem szükséges sokat bizonyítgatni azt, hogy a monarchia érdekei igen komolyan lesznek koczkára téve.

Engedje meg a t. ház, hogy megjegyezzem azt, hogy a Balkán félszigeten egy esetleges háború sokkal kevesebb fontossággal birna

Digitized by Google

Ausztria és Magyarországra akkor, hogy ha a monarchia nem azt a politikát folytatta volna ott, a melyet folytatott és illetőleg, ha a monarchia a Balkán-félszigeten a délszláv államoknak függetlenségét és szabadságát támogatta volna a helyett, hogy mint osztozkodó fél lépett volna fel Boszniában, mert a történelem azt bizonyítja, hogy midőn valamely nemzet független és szabad bir lenni, akkor megszünik a faji vonzalom bizonyos nagyobb fajrokonok iránt és igy a délszlávokban is a panszlavisztikus eszme mindenesetre kevesebb hódítást tehet, ha független államok lehetnek, mint tehetne, ha állami létük nem lenne biztosítva. De a mint a helyzet alakult, az orosz befolyás óriásilag növekednék a Balkán-félszigeten egy háború következtében, még akkor is, ha Oroszország tényleges hódításokat nem eszközölne. Monarchiánk érdekei még akkor is nagy mérvben lennének koczkáztatva, mert monarchiánk nagyobb részben szláv állam, tekintve, hogy lakosságának körülbelül fele szláv és csak egy harmada német és csak egy negyedrésze magyar; lehetetlen lenne tehát egykedvüen nézni azt az óriási szláv áramlatot, a mely monarchiánkat körülövezné, s a mely szláv lakosaira mély hatással lehetne.

T. ház! A keleti politikában az utolsó időkben óriási változás állott be. Eddig keleten Törökországot mindig Anglia támogatta és Anglia ez akczióját Francziaország is követte; Oroszország pedig folyton támadta Törökországot; egy idő óta Anglia támadja és Oroszország védi a törököt. Vajjon ez látszólagos helyzet-e, vagy valódi?

Anglia álláspontjának indokai a következők. A keleti kérdés az utóbbi időkben nagy vérengzések közt nyilvánúlt, igy az örmények mészárlásában. Angliában pedig a vallásosság igen nagy fokra van kifejlődve, minek következtében a közvélemény nagyon felháborodott ezen mészárlások felett. Igen fejlett továbbá a humanizmus érzete is Angliában és ez is vezette a közvéleményt abban az irányban, hogy Törökországgal szemben állást foglaljon Anglia; végre meggyőződött Anglia arról, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy Törökországnak, mint államnak, fennállása csak akkor lehetséges, ha gyökeres reformok fognak létesíttetni, melyek a szultán teljhatalmát korlátoznák. Épen ennek következtében ezen reformokat a szultán nem szivesen létesíti. Lássuk, mi az állása Oroszországnak és miért lett Oroszország egyszerre Törökországnak támogatója. Oroszország azt jelentette ki és erre nézve kétség nem lehet, mert a félhivatalos »Nord«-ban olvastuk, hogy csak azon feltétel alatt követeli a török reformok létesítését, ha ahhoz a szultán szabad akaratából hozzájárúl, már pedig az nehezen lesz elérhető, hogy a szultán hozzájáruljon szabad akaratából oly reformokhoz, melyek az ő autokrát teljhatalmát korlátozzák. Minthogy pedig Oroszország jól tudja azt, hogy ha ezen reformok nem létesíttetnek Törökországban, akkor az állam darabokra fog széthullani és az orosz politika fog diadalmaskodni, tehát világos az, hogy miért támogatja most Törökországot az orosz.

A törökök fatalisták, azt tartják, hogy Allah majd gondoskodni fog a jövőről s egyelőre hasznát húzzák annak, hogy Oroszország őket támogatja. De Oroszországnak ez a magatartása előbb-utóbb háborúra fog vezetni a Keleten, mert a török állapotok tűrhetetlenekké lesznek, és ép ezért rejt veszélyt méhében az orosz politika jelen iránya, különösen monarchiánkra nézve azért, mert az egyetlen kérdés, melyben Francziaország és Németország egyetértenek, ép a keleti kérdés és ebben a kérdésben az egyetértést Muravievnek látogatásai még teljesebbé tették; pedig, hogyha Németország támogatja Oroszországnak politikáját a Keleten, mint a hogy az kétséglelennek látszik, akkor háború esetén az fog történni, hogy egyik szövetségesünk, még pedig a leghatalmasabb, ép abban a kérdésben, mely aktuális, nem mellettünk lesz, hanem ellenünk, vagy legalább is semlegessége nem nekünk kedvező módon fog érvényesülni, hanem úgy, hogy kedvezzen ellenfeleinknek

T. ház! Oly kérdésekről van szó, melyek monarchiánkat háborúba sodorhatják, és minthogy a delegácziók nem üléseznek, az országnak nincsen módja hiteles értesítést nyerhetni a külpolitikáról; ez a körülmény kétszeresen kötelességévé teszi a magyar országgyülésnek, hogy érdeklődjék a felmerült nagyfontosságú kérdések iránt és kétszeresen ösztönözheti a t. miniszterelnök urat, hogy kérdéseimre, melyeket felolvasok, tüzetesen feleljen. Kérdéseim a következők: *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

»Kérdések a miniszterelnökhöz. Közölte-e a görög kormány a hatalmasságokkal, mely utasítást adott volna hajórajának?

Ha igen, miben áll ez utasítás?

Egyetértés és egyöntetűség van-e a hatalmasságoknál, a krétai események által teremtett helyzetre nézve?

Ha van egyetértés, az európai béke biztosítása irányában létesült-e?

Ha nincs egyetértés, monarchiánk mily állást foglal el?« *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Kérem a t. miniszterelnök urat, hogy ha lehetséges, feleljen kérdesemre.

B. Bánffy Dezső miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Méltóztassék nekem megengedni, hogy a Kossuth Ferencz képviselő úr által elmondott beszédnek részleteire, annak fejtegetéseire ki ne terjeszkedjem,

Digitized by Google

mert megvallom, hogy nem vagyok oly mélyrehatóan tájékozva, . . .

Polónyi Géza: Elhiszszük!

B. Bánffy Dezső miniszterelnök: . . . mint ő az európai diplomáczia messzire terjedő tervei iránt, hogy tudjam, hogy Anglia, Oroszország és a többi nagy államok miféle megállapodást hoztak már létre Törökországot illetőleg.

Kossuth Ferencz: Épen ezt kérdem!

B. Bánffy Dezső miniszterelnök: Tehát, t. ház, nem is vagyok abban a helyzetben, hogy felelősségemnek tudatában olyan mélyreható fejtegetésekbe bocsátkozhassam, *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* mert egészen máskép lehet Kossuth képviselő úrnak itt elmondani nézeteit, véleményeit és más felelősség mellett nyilatkozhatom én. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

Azért, t. ház, beszédére egyáltalában nem reflektálva, méltóztassanak megengedni, hogy inkább, mielőtt a feltett kérdésre felelnék, visszatérjek a tegnapi napon a zárt ülésben lefolyt inczidens következtében egyes lapokban megjelent megjegyzéseire. *(Zaj balfelől. Halljuk!)*

T. ház! Jónak látták a sajtó némely organumaiban tegnapi, — a mint az általuk vélve van — *(Élénk derültség a szélső baloldalon. Zaj jobbfelől.)* magatartásomat birálat tárgyavá tenni Kénytelen vagyok kijelenteni, hogy nem volt, nem találtam, nem látok ellentétet tegnap Polónyi képviselő úrral szemben követett magatartásom tekintetében. Polónyi Géza képviselő úr már reggel az ülést megelőzőleg urbi et orbi hirdette, hogy zárt ülést fog kérni.

Polónyi Géza: Majd személyes kérdésben szólok! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

B. Bánffy Dezső miniszterelnök: Hirdette, hogy ezen zárt ülést a krétai kérdésre vonatkozólag kivánja megtartatni, tehát midőn én hozzám jött, már egy elfoglalt álláspontja volt. Nem érzem magamat sem feljogosítva, sőt állásomból kifolyólag nem éreztem magamat indíttatva sem elmondani, hogy helyesnek vagy helytelennek tartom-e, hogy ilyen zárt ülés tartassék. Elmondottam, egyszerű javaslatára, kivánságára, bejelentésére, hogy igenis nem teszek kifogást az ellen, hogy a zárt ülés megtartva legyen. Ez nincs ellentétben azzal, hogy én itt a házban, zárt ülésben ne mondhassam el, hogy zárt ülés megtartasát helyesnek nem tartom. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon.)*

A második, a mit megint a sajtóra vonatkozólag kell, hogy elmondjak, — és ez vonatkozással van Kossuth Ferencz képviselő úrnak elmondott beszédére is — az, hogy mondja, hogy, a lapokban olvassa, hogy Bécsben nagyfontosságú katonai tanácskozások tartatnak s azt mondja, hogy ezek a tanácskozások egy közeli mozgósítással foglalkoznak.

T. ház! Ki kell, hogy jelentsem, hogy a lapoknak ezen híresztelései alappal nem birnak; ki kell, hogy jelentsem, hogy e tekintetben a lapok talán félre vannak vezetve és ennek következtében félrevezetik Kossuth Ferencz képviselő urat . . .

Lukáts Gyula: Hát a börze? *(Nagy zaj.)*

Elnök: Kérem Lukáts Gyula képviselő urat, ne szóljon közbe.

B. Bánffy Dezső miniszterelnök: A börze is félre lehet vezetve. Ennek következtében ezen mozgósításokra vonatkozó katonai tanácskozásra irányuló fejtegetéseinek következtetései Kossuth Ferencz képviselő úrnak minden alapot nélkülöznek.

Magára az interpellácziára vonatkozólag általánosságban és nem elkülönítve az egyes kérdéseket szükségesnek tartom kijelenteni, hogy a kormány a jelen pillanatban nincs abban a helyzetben, hogy érdemlegesen nyilatkozhassék a krétai eseményekre vonatkozólag. Azonban, t. ház, elmondhatom mégis, hogy a krétai kétségtelenül szomorú viszonyokért a felelősség kétségtelenül a titkos görög bizottságokat terheli, melyek folytán meggondolatlanúl izgatnak; de okot szolgáltatott erre az is, hogy a török hatóságok a kilátásba helyezett reformok végrehajtása elébe indokolatlanúl ismételten nehézségeket gördítettek. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

T. ház! E kijelentések után el kell, hogy mondjam még azt is, hogy a görög kormány által folyamatba tett eljárás az összes nagyhatalmak tanácsai ellenére történik. Ki kell, hogy jelentsem, hogy a kivánsága az összes nagyhatalmaknak együtt, egyértelműleg az, hogy a Keleten a béke és nyugalom, valamint a status quo meg ne zavartassék, és együttes diplomáczia törekvésük folyamatba van téve az iránt, hogy ennek szem előtt tartásával a Keleten s Krétában is minden további komplikáczió mellőzhető legyen. *(Helyeslés jobbfelől)*

Kérem, méltóztassék válaszomat tudomásúl venni. *(Élénk helyeslés jobbfelől).*

Polónyi Géza: T. ház!...

Elnök: Kérem, Kossuth képviselő úré az elsőség, azután jön a képviselő úr.

Kossuth Ferencz: T. ház! Mindenesetre bizonyos megnyugvást meríthetünk a miniszterelnök úr nyilatkozatából, csak azt akarom megjegyezni, hogy sajnálom, hogy valahányszor a külügyekre vonatkozó interpellácziókról van a szó, mindig alkalmat vesz magának a miniszter válaszába beleszőni oly modort, melyet én lehetetlen, hogy helyesnek találjak. Most is például t. miniszterelnök úr, azt fel nem tehetem, hogy nem méltóztatott megérteni érvelésemet, ha

Digitized by Google

pedig megértette, lehetetlen volt azt érteni, hogy én a diplomáczia titkait tudni vélem, de azt kellett érteni, hogy a helyzet vázolására szükséges volt felemlíteni oly tényeket, melyeket minden európai míveltségű ember ismer évtizedek óta, és indokolásomat nem mint titkokat adtam elő, hanem mint okadatolását annak, hogy mily komoly a helyzet, és hogy mily veszélyekbe sodorhatja monarchiánkat. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azért én igen kérem a miniszterelnök urat, hogy époly komolysággal, mint én szoktam kérdéseimet hozzá intézni, legyen szíves máskor válaszolni is és mellőzni a tréfálózást, mely komoly dolgok tárgyalásához nem egészen illik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Polónyi Géza: T. ház! Szives engedelmükkel és a házszabályokra való hivatkozással személyes kérdésben néhány pillanatra veszem igénybe türelmüket.

A t. miniszterelnök úr jónak látta az interpelláczió keretében egy nyilvánvalólag nem ahhoz tartozó tárgyra, a tegnapi zárt ülésben történtekre vonatkozólag a hirlapokkal polemizálni, úgy hogy az én nevemet is felemlítve, oly dolgokat mondott, a melyeket rektifikálni kötelességem.

Azt mondotta a miniszterelnök úr, hogy én már tegnap reggel, nem tudom, urbi et orbi hirdettem...

Pap Géza: Hisz mindnyájan tudtuk! *(Úgy van! jobbfelől. Zaj. Elnök csenget).*

Polónyi Géza: Kérem, majd fel fogom kérni a képviselő urat, hogy álljon fel tanuskodni azután, ha elmondottam, a mi igaz a dologban, de mielőtt nem mondottam még el, hogy mi igaz, talán időelőtti dolog felkinálkozni tanúúl, mikor arra szükség nincs. *(Tetszés a szélső baloldalon).*

T. ház! Semmi kétség az iránt, hogy minden képviselőnek joga van tíz képviselőtársával együtt zárt ülést kérni, a mikor neki tetszik, akár beleegyezik abba Pap Géza t. képviselőtársam, akár nem. Az adott esetben, miután nagyfontosságú dologról volt szó, természetesen a többi ellenzéki pártok vezérférfiaival is igyekeztem közölni a dolgot, ha azok nem helyeselték volna, természetesen be sem nyújtom a kérelmet. És itt ténybelileg valótlan, hogy én megneveztem volna az okot, hogy miért. Több kormánypárti képviselőre tudnék tanúúl hivatkozni, kik hozzám fordúltak s kérdezték, mi miatt? Én kijelentettem nekik, hogy először mig az aláirások nincsenek meg, másodszor mig a miniszterelnök úrral nem értekeztem, a tárgyat sem mondhatom meg. Miután a képviselőház igen tisztelt elnökénél és Horánszky Nándor t. képviselőtársamnál azon felvilágositással találkoztam, — a mit feltétlenül helyesnek tartok, — hogy ily nagyfontosságú kérdésben illő a teljes egyetértés létrehozására az is, hogy a miniszterelnök úrral is beszéljek e dologban, megtettem kötelességszerűleg és lojalitásból; de addig, míg ő bele nem egyezett a zárt ülés megtartásába, akárhány képviselő úrra hivatkozhatom, pedig ostromoltak, a mint az ily alkalommal szokás, pedig nem lett volna kötelességem e titoktartás, még sem nyilatkoztam.

T. ház! Arra a beszélgetésre, melyet én a miniszterelnök úrral folytattam, mint bizalmas természetűre, nem szándékozom ráutalni. Csupán csak annyit mondok, hogy — a ki érdeklődik iránta, megmondhatom — az csak fokozza azt a szánalomra méltó szerepet, melyben a miniszterelnök urat előbb láttuk. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Élénk mozgás és zaj jobbfelől.)*

Elnök: Felteszem a kérdést.

A kérdés az, tudomásúl veszi-e a ház a miniszterelnök úr feleletét, Kossuth Ferencz képviselő úr interpellácziójára. Igen vagy nem? *(Igen! Egy hang a szélső baloldalon: Nem!)* Kérem azokat, kik tudomásúl veszik, álljanak fel. *(Megtörténik.)* A ház a miniszterelnök úr válaszát tudomásúl vette.

Lakatos Miklós jegyző: Lepsényi Miklós!

Lepsényi Miklós: T ház! Az az interpelláczió, melyet ez alkalommal bátorkodom a t. belügyminiszter úrhoz intézni, az állami anyakönyvvezetés dicsőségét és az állami anyakönyvvezetők, jobban mondva két állami anyakönyvvezető kötelességtudását van hivatva megénekelni. Tulajdonképen ez két interpelláczió lenne, de a tárgy rokonságánál fogva egybefoglalom s egy keretben fogom előadni. A lényeg az, a melyről itt bélyeggel ellátott jegyzőkönyvek vannak bemutatva, hogy valami Zeazsó Máté és Brezula Karolin steruszi lakosok, miután szabályszerűleg kihirdettettek és a kihirdetés után a törvény szerint kitűzött három nap is elmúlt, Winkler Árpád lopassói anyakönyvvezető 1897. évi január 31-ére, mely vasárnapi napra esett, s ezen napnak bármelyik órájára tűzte ki a polgári kötést. Ezen intézkedés folytán a jegyesek tanuikkal együtt megjelentek nevezett napon délután fél négy órakor, a mikor is nevezett anyakönyvvezető úr, Winkler Árpád azzal a megokolással, hogy miért nem jöttek délelőtt kilencz órakor, őket elutasította s kijelenté, hogy a polgári kötést most már nem hajlandó előbb eszközölni, mint jövő csütörtökön délelőtt kilencz órakor. A jegyesek és tanuk természetesen könyörögtek az illető anyakönyvvezetőnek, hogy ezt a kétszeres fáradságot ne szerezze nekik, miután a szomszéd községben laknak s elég, ha onnan egyszer átjönnek. De az anyakönyvvezető hajthatatlan volt.

Kénytelenek voltak tehát re infecta haza

Digitized by Google

menni. Miután az egyházi esketés másnapra volt kitűzve, másnap kilencz órakor ismét elmentek tanuikkal és a nászneppel együtt Winkler Árpád anyakönyvvezetőhöz és kérték, lenne szíves, adná őket össze. Azonban Winkler Árpád ismét megtagadta kötelességének teljesítését. Azt gondolták akkor ezek a szegény emberek, hogy elmennek a plébánoshoz, és őt fogják fölkérni, hogy jöjjön el velük a hivatalba, szóljon mellettük; talán nagyobb hatással lesz, ha ő szólal fel érdekükben. A plébános, Sándorffy Nándor engedett is kérésüknek, elment velük az anyakönyvvezetőhöz és kérte őt, hogy miután az egyházi esketés ki van tűzve mára, legyen szíves foganatosítsa a polgári kötést, hogy ő aztán egyházilag megáldhassa őket. Azonban az anyakönyvvezető ekkor se hajlott a szóra, és hiába kérték, hiába könyörögtek, hiába rimánkodtak neki azok a szegény emberek, kénytelenek voltak hazamenni, kénytelenek voltak vasárnaptól egész csütörtökig várni, hogy a polgári kötést elnyerhessék, és azután az egyházi áldásban is részesülhessenek. Mint ezt a jegyzőkönyv mondja, t. ház, a nevezett anyakönyvvezető Winkler Árpád kijelentette, hogy a fiataloknak megtenné kérésüket, összeadná őket, de nem teszi meg a menyasszony apja miatt, a ki bíró létére néppárti volt a választások alatt. *(Derültség jobbfelől.)* Erre vannak tanúim, hivatkozhatom rájuk, a kik hallották ezt, és majd a t. belügyminiszter úr lesz szives e tekintetben vizsgálatot inditani, és ha majd ez állítás beigazolást nyer, majd akkor méltóztassanak nevetni, tisztelt urak.

Hát, t. ház, ebből a jegyzőkönyvből világosan kitűnik, hogy az anyakönyvvezető azokat a szegény jegyeseket felültette, mert azt igérte nekik, hogy január 31-ikének akármelyik órájában összeadja őket, és a midőn azok délután elmentek hozzá, akkor a polgári kötést megtagadta tőlük. Pedig összeadhatta volna akkor is, másnap is, mert volt ideje. A kötés szertartása nem tart 10 perczné tovább, mig ezek a tárgyalások, kérések, könyörgések, plébános elhivása vett igénybe legalább is félórát, sokkal több időt vesztett az anyakönyvvezető így, mint a mennyit elvesztett volna, ha kötelességéhez hiven a polgári kötést huzakodás nélkül eszközli. Azután, hogy ha igaz az, a mit említettem, hogy a menyasszony apja miatt, a ki bíró létére egész háznépével a választások alatt néppárti volt, ha a miatt nem adta össze őket: akkor, t. ház, Winkler Árpád ezen ügybe is politikai szempontokat vitt bele. És azt hiszem, hogy ebben a házban nem lesz egyetlenegy ember sem, a kinek kebelében tudniillik jogérzet van, hogy ily dolgot helyeselni tudna, hogy ezt el ne ítélné. Ez az egyik eset.

A másik jegyzőkönyv pedig arról szól, t. képviselő urak, hogy valami Gereg Pál és Csizmár Mária kvassói lakosok, miután nyilvánosan kihirdették őket és a kihirdetés után kitűzött három nap is elmúlt, a polgári kötés elnyerése végett elmentek Náthán József ledniczi jegyzőhöz, a ki egyszersmind anyakönyvvezető is, s a tanukkal egyetemben kérték őt: lenne szives a polgári kötést eszközölni. A jegyző azonban azzal az indokolással — ez február 8-án történt — hogy miután a plébános úr szerdai napra tűzte ki az egyházi esketést, egész szerdáig nem adja őket össze. A szegény emberek kértek, könyörögtek, és könyörögtek különösen azért, mert sokan messze községből egy-két óra járásnyiról jöttek össze a nászra, kérték az anyakönyvvezetőt, hogy ne fáraszsza őket másodszor is, hanem legyen szives a polgári kötést kötelességéhez hiven teljesíteni. Azonban a jegyzőnél süket fülekre találtak. A kötést nem nyerhették él.

Ez az anyakönyvvezető, t. ház, már tovább ment, mint Winkler Árpád lopassói anyakönyvvezető, a mennyiben ez csak egy napot tűz ki a polgári kötés eszközlésére. S máskor nem is köt házasságot. Pedig a szóban forgó esetnél a a vőlegény szegény szolgaember volt, ki azon a napon i', a mikor elment a ledniczi anyakönyvvezetőhöz, másfélórányi utat tett meg s azonkivül e napra saját pénzén fogadott helyettest kellett ura kívánságára maga helyett állítania. És daczára ennek arra kényszeríté az az anyakönyvvezető, hogy más alkalommal is hasonló áldozatot hozva szerdán jelenjék meg előtte. Nem tudom, hogy a törvényen alapúlnék az, hogy az anyakönyvvezető saját tetszése szerint kitűzhet egyetlen egy napot és azt mondhatja: akárki, akármi vagy, ha cseléd, ha vidéki, ha helybeli, csak ez egy napon foglak összeadni, csak ez egy napon fogom a kötést eszközölni. Ilyen rendelkezése a törvénynek nincs! Ilyen rendelkezés a miniszteri rendeletekben sem található. S épen azért, mert a múlt alkalommal az igen tisztelt belügyminiszter úr kegyes volt kijelenteni, hogy ha mi nem csak általánosságban beszélünk, hanem konkrét eseteket hozunk fel, akkor ő minden esetben vizsgálatot indít s ha azután az illető bevádolt közegeket hibásnak találja, nem is fogja elmulasztani a fenyíték alkalmazását: én itt, t. ház, két konkrét esetet hoztam fel, megmondtam a neveket, megneveztem a községeket. Kérem tehát az igen tisztelt belügyminiszter urat, hogy múltkori igéretéhez hiven, méltóztassék ezen esetekben vizsgálatot indítani és hogy ha úgy találná, hogy azok az anyakönyvvezetők, a kikről itt szó van, csakugyan hibásak, akkor őket kötelességükre figyelmeztetni, sőt ezen kivül meg is büntetni méltóztassék. Ezzel kapcsolatosan a következő inter-

Digitized by Google

pellácziót vagyok bátor intézni az igen tisztelt belügyminiszter úrhoz *(olvassa)*:

»Interpelláczió a nagyméltóságú magyar királyi belügyminiszter úrhoz, Winkler Árpád lopassói (Nyitramegye) és Náthán József ledniczi (Trencsénmegye) anyakönyvvezetők szabálytalan eljárása tárgyában.

1. Van-e tudomása a nagyméltóságú magyar királyi belügyminiszter úrnak, hogy Zsazsó Máté és Brezula Karolin steruszi lakosok, szabályszerűen kihirdetett jegyesek polgári kötését Winkler Árpád lopassói anyakönyvvezető folyó évi január 31-ikére vasárnapi napra s annak bármely órájára tűzte, ki, de midőn a jegyesek tanuikkal délután fél 4 órakor megjelentek, azzal az indokolással, hogy miért nem jöttek reggeli 9 órakor? a kötést megtagadta, s azt február hó 4-ikére, a következő csütörtökre halasztá, mely intézkedésének megváltoztatására a jegyesek minden esdeklésükkel se tudták rábirni.

2. Helyes és törvényes intézkedésnek tartja-e a nagyméltóságú magyar királyi belügyminiszter úr, hogy midőn a nevezett jegyesek másnap, tehát február hó 1-én, reggeli 9 órakor is megjelentek tanuikkal a hivatalos helyiségben és esengve könyörögtek a polgári kötés eszközléséért, ismét rideg elutasításra találtak s megint csütörtökre utaltattak?

3. Van-e tudomása a nagyméltóságú magyar királyi belügyminiszter úrnak, hogy Gereg Pál és Csizmár Mária kvassói lakosok, mint jegyesek, folyó hó február 8-án, hétfőn, reggeli fél 10 órakor polgári kötés végett tanuikkal együtt megjelentek Náthán József ledniczi körjegyző és anyakönyvvezetőnél, ki a kötést megtagadta azzal a megokolással, hogy ő csak szerdai napon köt házasságot. S hiába hivatkozott a vőlegény arra, hogy nem maga ura, szegény szolga levén, nem jöhet akkor, mikor az anyakönyvvezető kívánja, hanem a mikor gazdájától szabadságot kap: Náthán József anyakönyvvezető azonban mindennek daczára elutasította őket.

4. Ha a nagyméltóságú magyar királyi belügyminiszter úrnak nincs ez esetekről tudomása, szándékozik-e azokról tudomást szerezni s a kötelkedő anyakönyvvezetőket föladatuk pontos teljesítésére szorítani, eddigi mulasztásukért pedig érdem szerint megfenyíteni?

5. Miután hasonló zaklatások miatt majd mindennap olvashatunk panaszokat a lapokban, nem tartaná-e a t. belügyminiszter úr üdvös intézkedésnek ezek meggátlására szigorú rendeletet adni ki, melyben utasítaná az anyakönyvvezetőket, hogy a törvényben meghatározott szabályszerű idő letelte után azon a napon és azon hivatalos órában tartoznak a kötést eszközölni, melyben a jegyesek tanuikkal előttük megjelennek?

6. Hasonló zaklatás megszüntetése czéljából nem tartaná a t. belügyminiszter úr helyesnek megengedni, hogy ha az anyakönyvvezető a törvényszabta idő letelte után huzni-halogatni akarná a kötést, erről a jegyesekkel és tanuikkal fölvett szabályszerű jegyzőkönyv kiállítása után a lelkész jogot nyerjen az egyházi házasság kiszolgáltatására, mely esetben a polgári kötés utólag pótoltatnék?«

Ajánlom interpellácziómat a belügyminiszter úr figyelmébe.

Perczel Dezső belügyminiszter: Nem vagyok abban a helyzetben, hogy az interpelláczióban felhozott konkrét esetekre nyilatkozhassam; azokat meg fogom vizsgálni.

Az utolsóra azonban már eleve kijelentem, hogy nem tehetem meg, bármit konstatálhat is a vizsgálat, mert én a törvény által vagyok kötve. Az az óhaj pedig, a mely az interpelláczió végszavaiban nyilvánúl, a törvényen való túlterjeszkedés lenne, ezt nem kérheti senki, annál kevésbbé egy törvényhozó itt a törvényhozás termében. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Az interpelláczió kiadatik a belügyminiszternek.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 35 perczkor.)

Digitized by Google

NÉVMUTATÓ.

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az illetők működtek; a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnökök:

Szilágyi Dezső **34—44**, **46—48**.
Láng Lajos **45**.

Jegyzők:

Esterházy Kálmán gr. **34—39**.
Josipovich Géza **34—43**.
Lakatos Miklós **34—36**, **39—42**, **48**.
Lázár Árpád **33—47**.
Lehoczky Vilmos **39—48**.
Molnár Antal **43—48**.
Rakovszky István **35**, **37**, **38**.

Előadók:

Apáthy Péter:

Sima Ferencz választása **48**.

Batthyány Tivadar gr:

Kikötői illetékek **47**, **48**.

Vám- és kereskedelmi szövetség VI. czikkének módosítása **47**, **48**.

Bethlen Balázs gr.:

Északnyugati vasút **47**, **48**.

Gajári Ödön:

Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza **34—42**.

Kőszeghy Sándor:

Kérvények II. sorjegyzéke és pedig:

1—22. sz. Udvarhely-, Temes-, Heves-, Pozsony-, Liptó-, Baranya-, Csík-, Bács-Bodrog-, Maros-Torda-, Ung-, Gömör-Kishont-, Arad-, Sopron-, Szeben-, Győr-, Háromszék-, Besztercze-Naszód-, Fogaras-, Árva-, Abauj-Torna-, Nógrád- és Hontm. kérv. a vármegyei tisztviselők fizetéseinek javitása tárgyában;

23—40. sz. Szabolcs-, Sáros-, Szeben-, Gömör-Kishont-, Torontál-, Mosony-, Somogy-, Szilágy-, Pozsony, Zemplén-, Kis-Küküllő-, Torda-Aranyos-, Nógrád-, Fejér-, Komárom-, Csík-, Borsod- és Aradm. kérv. a községi utak törzskönyvezésére vonatkozó törvény módositása tárgyában;

41—47. sz. Bajóth vidéki r. k.-, Següsd egyházkerületi r. k.-, Kassa vidéki r. k.-, Gyergyói r. k.- és a rozsnyói r. k. tanitó-egylet, Hajdúmegyei tanítók »Gönczy-egyesülete«, Sárvidéki r. k. tanító-egylet kérv. Magyarország fennállása ezredik évének a tanítók nyugdíjába 3—5 évnek leendő beszámítása tárgyában **38**.

48. sz. Hatvan község kérv. az államvasúti alkalmazottaknak községi pótadó fizetési kötelezettsége tárgyában;

49—50. sz. Szabolcs- és Szepesm. kérv. népoktatás államosítása tárgyában;

51—53. sz. Szeged v., Békés- és Szepesm. kérv. 1885 : XI. tcz. 8. §-ának módosítása tárgyában;

54—58. sz. Solti ev. ref.-, Hevesmegyei általános-, Nagyküküllő megyei általános-, Szabolcsmegyei általános- és veszprémvidéki tanító-egylet kérv. elaggott tanítóknak segélyezése vagy nyugdíjban részesitése tárgyában;

59—62. sz. Szepes- és Esztergomm., Arad v., Temesm. kérv. házszabályok módositása tárgyában **42**.

63. sz. Nyitramegyei gazdasági egylet kérv. 1881. évi LX. tcz. módosítása tárgyában;

64. sz. Budapesti állami alkalmazottak kérv. 1883: IV. tcz. 12. §-ának reájuk leendő alkalmazásba vétele tárgyában;

Digitized by Google

65. sz. M. kir. posta- és távirda kezelők kérv. fizetési osztálynak rendezése tárgyában;
66—67. sz. Barsm., Nagyvárad v. képviselő választókerületek rendezése tárgyában;
68. sz. Zagyva-Róna község kérv. milleniumi pénzalap létesítése tárgyában;
69. sz. Az 1896. április 26-án tartott népgyűlés kérv. önálló nemzeti bank felállítása tárgyában;
70. sz. Országos magyar gazdasági egyesület kérv. mezőgazdasági érdekképviselet létesítése tárgyában **48.**

Molnár Béla:

Kérvények I. sorjegyzéke, és pedig:
28. sz. M. orsz. gör.kath. nagygyülés kérv. felállítandó püspökség tárgyában;
29. sz. Budapest székes főv. kérv. államrendőrségi quóta leszállítása tárgyában;
30. sz. Vasmegye általános tisztviselő-egyesület kérv. az összes állami tisztviselők fizetésének javítására teendő intézkedés tárgyában;
31. sz. Vasmegye Szombathely város kérv. önálló választókerületté leendő átalakítása tárgyában;
32—67. sz. 1896. április 26-iki népgyűlés, turkevei lakosok, turkevei gazdasági egylet, dévaványai-, bálványosi-, felsőhidvégi-, városhidvégi-, körtvélyesi-, egerszögi-, torna-almási-, jablonczai-, görgői-, kápolnai-, sempetrii-, hidvég-ardói-, horváthi-, bódva-vendégi-, barkonyi-, szőlős-ardai-, bodva-lenkei-, komjáthi-, derenki-, szt.-andrási-, becskeházai-, szt.-jakabi-, szilasi-, nádaskai-, jósvafői-, teresztenei-, kis-ujszállási-, n.-k.-madarasi-, bárándi- és gömör-kishont vármegyei lakosok, Kiss József és társai, Szarvasi népgyűlés, Derecske város lakói kérv. az Ausztriával fennálló vám- és kereskedelmi szerződés felmondása és önálló vámterület létesítése tárgyában **38.**

Münnich Aurél:

Pongrácz Anzelm b. választása **47.**
Meszlény Pál igazolása **48.**

Neményi Ambrus:

Lottó eltörlése **44.**

Pulszky Ágost:

Ezredéves kiállítás költségeinek fedezése **43, 47, 48.**
Költségvetés 1897-re, kereskedelemügyi tárcza **43—47.**

Schmidt Gyula:

Pichler Győző kétrendbeli;
Csipkay Károly;
Rohonczy Gedeon;
Ivánka Oszkár;
Pulszky Ágost;
Pulszky Ágost és Szentiványi Árpád;
Ábrányi Kornél;
Sierbán Miklós kétrendbeli;
Pap Elek;
Zmeskál Zoltán;
és Lepsényi Miklós kétrendbeli mentelmi ügyei **48.**

Sréter Alfréd:

Reiter János igazolása **41.**

Szily Pongrácz:

Lótenyésztési alap **44.**
Ragadós tüdőlob kiirtása **48.**

Szónokok:

Apáthy Péter:

Sima Ferencz választása (*előadó*) 336.

Bánffy Dezső b.:

Horvátországgal leszámolás 1894-re 121.
Kossuth Ferencz interpellációjára az orosz kanczellár látogatásai által teremtett politikai helyzet tárgyában 166.
Költségvetés 1897-re (részl.) 247.
Kossuth Ferencz interpellációjára a magyar-osztrák monarchia magatartásáról a keleti kérdésben 352.

Batthyány Tivadar gr.:

Költségvetés 1897-re (részl.) 255, 289, 305.
Kikötői illetékek (*előadó*) 322, 323.
Vám- és keresk. szövetség VI. czikkének módositása (*előadó*) 323.

Benyovszky Sándor gr.:

Költségvetés 1897-re (részl.) 125, 129, 136, 150, 169.
III. Béla király és neje hamvainak eltakaritása, interp. 350.

Bernády György:

Költségvetés 1897-re (részl.) 162.

Berzeviczy Albert:

Költségvetés 1897-re (részl.) 291.

Bethlen Balázs gr.:

Északnyugati vasút (*előadó*) 320.

Buzáth Ferencz:

Költségvetés 1897-re (részl.) 169.

Chorin Ferencz:

Lepsényi Miklós mentelmi ügye 347.

Dániel Ernő b.:

Ezredéves kiállitás költségeinek fedezése 168.
Költségvetés 1897-re (részl.) 270, 283, 288, 292, 296, 298, 299, 308, 315, 317, 318.

Digitized by Google

Darányi Ignácz:
1896. ápr. 26-iki népgyülés kérv. önálló vámterület ügyében 111, 113.
Ragadós tüdőlob kiirtása 168.

Dósa Elek:
Költségvetés 1897-re (részl.) 103.

Eötvös Károly:
Költségvetés 1897-re (részl.) 4, 87, 102, 103.
1896. apr. 26-iki népgyülés kérv. önálló vámterület ügyében 113.

Esterházy Kálmán gr., *mint jegyző* 34—39.

Farbaky István:
Költségvetés 1897-re (részl.) 290, 299.

Fenyvessy Ferencz:
Költségvetés 1897-re (részl.) 130, 145, 147, 151, 192, 218.

Ferilitska Kálmán:
Költségvetés 1897-re (részl.) 222.

Gajári Ödön:
Költségvetés 1897-re (részl. — *Előadó*) 3, 29, 30, 122, 123, 184, 185, 198.
Blaskovics Ferencz levele 29, 30.
1896. ápr. 26-iki népgyülés kérv. önálló vámterület ügyében 109.
Budapest kérv. a rendőrségi quóta ügyében (*előadó*) 185.
Szepesm. stb. kérv. a házszabályok módosítása iránt 212, 218.

Győry Elek:
1896. ápr. 26-iki népgyülés kérv. önálló vámterület ügyében 109.
Szepesm. stb. kérv. a házszabályok módosítása iránt 211.

Hegedüs Sándor:
1896. ápr. 26-iki népgyülés kérv. önálló vámterület ügyében 112.
Költségvetés 1897-re (részl.) 135.

Heify Ignácz:
1896. ápr. 26-iki népgyülés kérv. önálló vámterület ügyében 114.

Holló Lajos:
Blaskovics Ferencz levele, Magyarország közleményei 27, 29.
Költségvetés 1897-re (részl.) 27, 29.

Horánszky Nándor:
1896. ápr. 26-iki népgyülés kérv. önálló vámterület ügyében 109, 111.
Fiumei ügyek, interp. 219.
Költségvetés 1897-re (részl.) 236.

Josipovich Géza, *mint jegyző* 34—43.

Kardos Kálmán:
Költségvetés 1897-re (részl.) 58.

Kiss Ferencz:
Költségvetés 1897-re (részl.) 317.

Komjáthy Béla:
Lepsényi Miklós mentelmi ügye 347.

Komlóssy Ferencz:
Bajóthi tanitó-egylet kérv. a tanítói nyugdíj ügyében 116.

Konkoly Thege Miklós:
Költségvetés 1897-re (részl.) 241.

Kossuth Ferencz:
Orosz kanczellár látogatásai által teremtett politikai helyzet, interp. 66, 167.
1896. ápr. 26-iki népgyülés kérv. önálló vámterület ügyében 108.
Szepesm. stb. kérv. a házszabályok módosítása iránt 210.
Költségvetés 1897-re (részl.) 227, 279, 291, 295, 297.
Magyar-osztrak monarchia magatartása a keleti kérdésben, interp. 351, 353.

Kovács Pál:
Költségvetés 1897-re (részl.) 251.

Kőszeghy Sándor:
Kérvények II. sorjegyzéke, (névszerint felsorolva l. Előadók rovatában. — *Előadó*) 115, 208, 210, 218, 349, 350.

Kubik Béla:
Budapesti VIII—IX. ker. anyakönyvvezető visszaélése, interp. 285.

Kubina József:
Pozsonymegyei megyebizottsági tagok választása interp. 67.
Költségvetés 1897-re (részl.) 74.

Lakatos Miklós, *mint jegyző* 34—36, 39—42, 48.

Láng Lajos, *mint elnök* 45.

Latkóczy Imre:
Költségvetés 1897-re (részl.) 93, 102.

Lázár Árpád, *mint jegyző* 43—47.

Lehoczky Vilmos, *mint jegyző* 39—48.
Költségvetés 1897-re (részl.) 72, 222.

Lepsényi Miklós:
Költségvetés 1897-re (részl.) 12.
Náthán József ledniczi és Winkler Árpád lopassói anyakönyvvezetők szabálytalan eljárása, interp. 354.

Digitized by Google

Lukács László:
Lottó eltörlése 146, 331.

Lukáts Gyula:
Szepesm. stb. kérv. a házszabályok modosítása iránt 210.
Költségvetés 1897-re (részl.) 280, 288, 300, 308.

Madarász Imre:
Költségvetés 1897-re (részl.) 289.

Madarász József:
Lepsényi Miklós mentelmi ügye 346.

Major Ferencz:
Költségvetés 1897-re (részl.) 76, 173, 266.

Marjay Péter:
Költségvetés 1897-re (részl.) 294, 297.

Meskó László:
Szeged stb. kérv. az 1885:XI. tcz. (Tisztviselők nyugdíjigénye) módosításáról 208.

Mócsy Antal:
Költségvetés 1897-re (részl.) 30, 199.

Molnár Antal, *mint jegyző* **43—48.**

Molnár Béla:
Kérvények I. sorjegyzéke (névszerint felsorolva l. Előadók rovatában. — *Előadó*) 106, 107, 108, 114.

Molnár János:
Költségvetés 1897-re (részl.) 69, 134.

Münnich Aurél:
Pongrácz Anzelm b. választása (*előadó*) 313.
Meszlény Pál igazolása *(előadó)* 336.

Neményi Ambrus:
Lottó eltörlése (*előadó*) 241, 323, 334.

Nopcsa Elek:
Költségvetés 1897-re (részl.) 126, 134, 142.

Okolicsányi László:
Szepesm. stb. kérv. a házszabályok módosítása ügyében 217, 218.

Páder Rezső:
Költségvetés 1897-re (részl.) 122.

Pap Samu:
Költségvetés 1897-re (részl.) 154.

Perczel Dezső:
Kubina József interpellácziójára a pozsonymegyei megyebizottsági tagok választása ügyében 68.
Költségvetés 1897-re (részl.) 75, 76, 86, 101, 124, 151, 177, 184, 185, 196, 201.
Szeged stb. kérv. az 1885: XI. tcz. (Tisztviselők nyugdíjigénye) módosításáról 200.
Szepesm. stb. kérv. a házszabályok módosítása ügyében 211, 216.
Sturmán György interpellácziójára a pestis állítólagos behurczoltatása tárgyában 285.
Magyarország és Ausztria közötti határvonal 287.
Sima Ferencz két interpellácziójára Vadnay Andor csongrádmegyei főispán eljárása ügyében 309, 311.
Lepsényi Miklós interpellácziójára Náthán József ledniczi és Winkler Árpád lopassói anyakönyvvezetők szabálytalan eljárása tárgyában 356.

Pichler Győző:
Költségvetés 1897-re (részl.) 43, 187, 192, 298.
Lotto eltörlése 328, 334.

Polónyi Géza:
Költségvetés 1897-re (részl.) 72, 143, 194, 219.
1896. ápr. 26-iki népgyülés kérv. önálló vámterület ügyében 110.
Bajóth vidéki tanítóegylet kérv. a tanítói nyugdíj ügyében 116.
Szepesm. stb. kérv. a házszabályok módosítása iránt 214.
Lottó eltörlése 326.
Lepsényi Miklós mentelmi ügye 345.
Kossuth Ferencz interpellácziója alkalmából a keleti kérdés ügyében; zárt ülés ügye 354.

Pulszky Ágost:
Ezredéves kiállítás költségeinek fedezése (*előadó*) 220, 320.
Költségvetés 1897-re (részl. — *Előadó*) 276, 280, 294, 297, 320.
Vaskapú szabályozása (*előadó*) 320.

Radocza János:
Költségvetés 1897-re (részl.) 185.
Budapest kérvénye a rendőrségi quóta ügyében 185.

Rakovszky István, *mint jegyző* **35, 37, 38.**
Költségvetés 1897-re (részl.) 182, 185.

Rátkay László:
Költségvetés 1897-re (részl.) 134, 314.

Ruffy Pál:
Költségvetés 1897-re (részl.) 36.

Schmidt Gyula:
Pichler Győző két rendbeli ment. ügye (*előadó*) 371.
Csipkay Károly ment. ügye (*előadó*) 338.
Rohonczy Gedeon ment. ügye (*előadó*) 338.
Ivánka Oszkár ment. ügye (*előadó*) 339.
Pulszky Ágost ment. ügye (*előadó*) 339.
Pulszky Ágost és Szentiványi Árpád ment. ügyei (*előadó*) 339.
Ábrányi Kornél ment. ügye (*előadó*) 340.

Digitized by Google

Sierbán Miklós kétrendbeli ment. ügye (*előadó*) 340, 341.
Papp Elek ment. ügye (*előadó*) 341.
Zmeskál Zoltán ment. ügye (*előadó*) 342.
Lepsényi Miklós kétrendbeli ment. ügye (*előadó*) 343, 348, 349.

Sierbán Miklós:
Saját mentelmi ügye 341.

Sréter Alfréd:
Reiter János igazolása (*előadó*) 169.

Sturmán György:
Keleti pestis állítólagos behurczoltatása, interp. 284, 285.

Székely György:
Költségvetés 1897-re (részl.) 48.

Szemere Attila:
Költségvetés 1897-re (részl.) 232.

Szilágyi Dezső, *mint elnök* 33—44, 46—48.

Szily Pongrácz:
Lótenyésztési alap (*előadó*) 241.
Ragadós tüdőlob kiirtása (*előadó*) 336.

Tallián Béla:
Költségvetés 1897-re (részl.) 20, 47.

Thaly Kálmán:
Költségvetés 1897-re (részl.) 94, 132, 157, 181, 281.
Szepesm. stb. kérv. a házszabályok módosítása iránt 212.

Tisza István:
Szepesm. stb. kérvénye a házszabályok módosítása iránt 213.
Költségvetés 1897-re (részl.) 258, 276.

Török Bertalan:
Költségvetés 1897-re (részl.) 10.

Tóth János:
Költségvetés 1897-re (részl.) 61.
1896. apr. 26-iki népgyülés kérv. önálló vámterület ügyében 111.

Urbanovszky Ernő:
Költségvetés 1897-re (részl.) 318.

Városy Gyula:
Csongrádmegyei tanfelügyelő túlkapásai, interp. 118.

Visontai Soma:
Költségvetés 1897-re (részl.) 50, 126, 139, 153, 283, 298.
Aninai bányászok sztrájkja, interp, 64.
Lepsényi Miklós ment. ügye 344, 349.

Wlassics Gyula:
Magyarországi gör. kath. nagygyülés kérv. felállítandó püspökség tárgyában 106.
Bajóth vidéki stb. tanítóegylet kérv. nyugdíjügyben 117.
Városy Gyula interpellációjának csongrádmegyei tanfelügyelő túlkapásai ellen 120.
Zichy Jenő gr. indítv. a nemzeti muzeum könyvtára számára beküldendő köteles példányok ügyében 205.

Zichy Jenő gr.:
Költségvetés 1897-re (részl.) 129, 134, 146, 151, 153, 268.
Nemzeti muzeum könyvtára számára beküldendő köteles példányok, indítv. 203, 207.

Zmeskál Zoltán:
Költségvetés 1897-re (részl.) 220, 222.

Digitized by Google

TÁRGYMUTATÓ.

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az előterjesztések vagy tárgyak előfordúlnak.)

Bizottsági jelentések:

Birdló bizottságok jelentései:

Reiter János igazolása (*Előadó* · Sréter Alfréd) **41.**
Sima Ferencz választása (*Előadó:* Apáthy Péter) **48.**
Meszlény Pál igazolása (*Előadó*: Münnich Aurél) **48.**

Földmivelésügyi bizottság jelentései:

Az üzletszerű vagy nyilvános fogadásoknak s a kölcsönös fogadások közvetitésének szabályozásáról a lóversenyeknél czímű 1894. évi XXIX, tcz. 6. §. *b*) pontjában jelzett lótenyésztési alap tárgyában szóló földmivelésügyi ministeri jelentés.(*Előadó*: Szily Pongrácz) **44.**

Ragadós tüdőlob kiirtásáról szóló 1893 : II. tcz. módositása. (*Előadó*: Szily Pongrácz) **48.**

Kérvényi bizottság jelentései:

Kérvények 1. sorjegyzéke (*Előadók*: Molnár Béla) **38.**
Kérvények 2. sorjegyzéke (*Előadó:* Kőszeghy Sándor) **38, 42, 48.**

Közgazdasági bizottság jelentései:

A kikötői illetékekről szóló törvényjavaslat (*Előadó*: Batthyány Tivadar gr.) **47, 48.**

Az 1878. évi XX. törvényczikkbe iktatott és az 1887. évi XXIV. törvényczikkel meghosszabbitott vám- és kereskedelmi szövetség VI. czikkének módosításáról szóló törvényjavaslat (*Előadó:* Batthyány Tivadar gr.) **47, 48.**

Közlekedésügyi bizottság jelentései:

Magyar északnyugati helyi érdekű gőzmozdonyú vasút engedélyezéséről szóló törvényjavaslat (*Előadó:* Bethlen Balázs gr.) **47, 48.**

Mentelmi bizottság jelentései:

Pichler Győző kétrendbeli;
Csipkay Károly;
Rohonczy Gedeon;
Ivánka Oszkár;
Pulszky Ágost:
Pulszky Ágost és Szentiványi Árpád;
Ábrányi Kornél;
Sierbán Miklós kétrendbeli;
Papp Elek;
Zmeskál Zoltán;
Lepsényi Miklós kétrendbeli;
Sima Ferencz mentelmi ügyeiről (*Előadó:* Schmidt Gyula) **48.**

Pénzügyi bizottság jelentései:

Költségvetés 1897-re. Belügyi tárcza (*Előadó*: Gajári Ödön) **34—42.** — Kereskedelemügyi tárcza (*Előadó*: Pulszky Ágost) **43—47.**

Aldunai Vaskapu-szabályozás költségei 1897-re (l. Költségvetés, kereskedelemügyi tárcza) **47.**

Ezredéves kiállitás költségeinek fedezése (*Előadó*: Pulszky Ágost) **43, 47, 48.**

A lottó jövedékről szóló 1868. évi XV. tczikk módositása (*Előadó*: Neményi Ambrus) **44, 47, 48.**

Északnyugati vasut (*Előadó*; Batthyány Tivadar gr.) **47, 48.**

Kikötői illetékek (*Előadó*: Batthyány Tivadar gr.) **47, 48.**

Vám- és kereskedelmi szövetség VI. czikkének módosítása (*Előadó:* Batthyány Tivadar gr.) **47, 48.**

Ragadós tüdőlob kiirtása (*Előadó:* Szily Pongrácz **48.**

Törvényjavaslatok, kormányelőterjesztések és egyéb ügyek.

Aldunai Vaskapú (l. Vaskapu) **43.**

Aninai bányásssztrájk (l. Interp: Visontai Soma) **35.**

Anyakönyvvezetéssel kapcsolatos költségek, községek költségei (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza; Gajári Ödön, előadó 3.) **34, 39.**

Digitized by Google

Anyakönyvvezető, Budapest VIII—IX kerületi, visszaélései (l. Interp. Kubik Béla) **45.**

Anyakönyvvezetők szabálytalan eljárása (l. Interp. Lepsényi Miklós) **48.**

Bányászsztrájk (l. Interp. Visontai Soma) **35.**

Béla király, III., és neje hamvainak eltakaritása (l. Interp. Benyovszky Sándor gr.) **48.**

Beszéd olvasása (l. Költségvetés 1897-re, kereskedelemügyi tárcza; Zichy Jenő gr.; elnöki figyelmeztetés) **45.**

Birdskodás választási ügyekben (l. Költségvetés 1897. évre, belügyi tárcza; Tóth János htj.) **36.**

Blaskovics Ferencz levele, felszólalások napirend előtt **35.**

Hozzászólt:
Gajári Ödön 29, 30. Holló Lajos 27, 29.

Budapest VIII—IX. ker. anyakönyvvezető (l. Anyakönyvvezető) **45.**

Budapesti rendőrség (l. Rendőrség) **41.**

Cselédtörvény módositása (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza; Perczel Dezső 76) **37.**

Csendőrség (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza) **41.**

Csongrádmegyei főispán (l. Vadnay Andor) **46.**

Csongrádmegyei tanfelügyelő túlkapásai (l. Interp. Városy Gyula) **38.**

Egészségügyi katé (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza; Thaly Kálmán 181) **41.**

Éjjeli ülések (l. Kérv. Szepesm. stb.) **42.**

Érdekelt képviselő hozzászólása (l. Mentelmi esetek: Sierbán Miklós) **48.**

Érdekelt képviselő szavazása (l. Mentelmi esetek: Pichler Győző) **48.**

Északnyugati vasut (Irom. 39, 68, 72) **47, 48.**

Hozzászólt:
Bethlen Balázs gr. *(előadó)* 320.

1868: XV. tcz. módositása (l. Lottó eltörlése) **40.**

1893: II. tcz. módositása (l. Ragadós tüdőlob) **41.**

1893: XXII. tcz. módositása (l. Költségvetés 1897-re, kereskedelemügyi tárcza; Lukács Gyula htj.) **46.**

Ezredéves kiállitás költségeinek fedezése (Irom. 96, 98) **41, 43, 47.**

Hozzászóltak:
Dániel Ernő 168. Pulszky Ágost *(előadó)* 220, 320.

Fenyvessy Ferencz—Polónyi Géza féle ügy (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza) **42.**

Fiumei ügyek (l. Interp. Horánszky Nándor) **42.**

Fiumei ügyek (l. Költségvetés 1897-re, kereskedelemügyi tárcza) **43, 44.**

Főispán (l. Szalavszky Gyula) **35.**

Főrendiház reformja (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza; Tóth János htj.) **36.**

Görög-katholikus magyar püspökség (l. Kérv. Magyarországi gör.-kath. nagygyűlés) **38.**

Hajózás (l. Költségvetés 1897-re, kereskedelemügyi tárcza) **46.**

Halastó (l. Magyarország és Ausztria közt) **42.**

Határvonal (l. Magyarország) **46.**

Házszabályok. Beszéd olvasása, 167. §. (l. Költségvetés 1897-re, kereskedelemügyi tárcza, Zichy Jenő gr. 268; elnöki figyelmeztetés) **45.**

Házszabályok módositása (l. Kérv. Szepesm., Eszter gomm.) **42.**

Horvát képviselők (l. Igazolási ügyek: Fodróczy Sándor; Majstorovics Mózes) **47.**

Horvátországgal leszámolás 1893-ra **47.**

Horvátországgal leszámolás 1894-re (Irom 93) **39.**

Hozzászólt:
Bánffy Dezső b. 121.

Igazoldsi ügyek:

Fodróczy Sándor **47.**
Károlyi László gr. **36.**
Kolozsváry-Kiss István **39.**
Majstorovics Mózes **47.**
Meszlény Pál (*Előadó:* Münnich Aurél 336) **48.**
Perczel Béni **48.**
Pongrácz Anzelm b. (*Előadó:* Münnich Aurél 313) **47.**
Ráth Péter **41.**
Reiter János (*Előadó:* Sréter Alfréd 169) **41.**
Sima Ferencz (*Előadó:* Apáthy Péter 336) **48.**

Indiai pestis (l. Pestis) **45.**

Indítványok (l. Tárgymutató végén külön czim alatt).

Intendáns felelőssége (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza; Polónyi Géza 143) **39.**

Iparügy (l. Költségvetés 1897-re, kereskedelemügyi tárcza) **45.**

Keleti kérdés (l. Interp. Kossuth Ferencz; l. Zárt ülés) **48.**

Keleti pestis (l. Pestis) **45.**

Kérvények:

I. sorjegyzék (Irom. 75. — *Előadó:* Molnár Béla 106, 107, 108, 115) **38.**

Digitized by Google

II. sorjegyzék (l. Irom. 76. — *Előadó:* Kőszeghy Sándor 115, 208, 210, 218, 349, 350) **38, 42, 48.**

Kérvények, a melyekhez az előadón kivül más felszólalás is történt:

Magyarország gör.-kath. nagygyűlés kérv. felállítandó püspökség tárgyában (Kérv. I. sorj. 28. sz.) **38.**

Hozzászóltak:

Molnár Béla *(előadó)* 106. Wlassics Gyula 106.

1896. ápr. 26-iki népgyűlés stb. kérv. az Ausztriával fennálló vám- és kereskedelmi szerződés felmondása és önálló vámterület létesítése tárgyában (Kérv. I. sorj. 32—67. sz.) **38.**

Hozzászóltak:

Darányi Ignácz 111, 113. Helfy Ignácz 114.
Eötvös Károly 118. Horánszky Nándor 109, 111.
Gajári Ödön 109. Kossuth Ferencz 108.
Győry Elek 109. Molnár Béla *(előadó)* 108, 114.
Hegedüs Sándor 112. Polónyi Géza 110.
Tóth János 111.

Bajóth vidéki stb. tanítóegylet kérv. Magyarország fennállása ezredik évének a tanítók nyugdíjában 3—5 évnek leendő beszámítása tárgyában (II. sorj. 41—46. sz.) **38.**

Hozzászóltak:

Komlóssy Ferencz 116. Polónyi Géza 116.
Kőszeghy Sándor *(előadó)* 115. Wlassics Gyula 117.

Budapest kérvénye a rendőrségi quóta leszállítása ügyében (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza. — *Előadó:* Gajári Ödön 185) **41.**

Szeged v., Békésm. és Szepesm. kérv. az 1885: XI. tcz. 8. §-ának módosítása tárgyában (II. sorj. 51—53. sz.) **42.**

Hozzászóltak:

Kőszeghy Sándor *(előadó)* 208. Meskó László 208.
Perczel Dezső 209.

Szepesm., Esztergomm., Arad v., Temesm. kérv. a házszabályok módosítása tárgyában (II. sorj. 59—62. sz.) **42.**

Hozzászóltak:

Gajári Ödön 212, 218. Okolicsányi László 217, 218.
Győry Elek 211. Perczel Dezső 211, 216.
Kossuth Ferencz 210. Polónyi Géza 214.
Kőszeghy Sándor *(előadó)* 210, 218. Thaly Kálmán 212.
Lukáts Gyula 210. Tisza Kálmán 213.

Kérvények elintézése (l. Kérv. 1896. ápr. 26-iki népgyűlés, Tóth János 111) **38.**

Kiállítás (l. Ezredéves kiállítás) **41.**

Kikötői illeték (Irom. 20, 70, 73) **47, 48.**

Hozzászólt:

Batthyány Tivadar gr. *(előadó)* 322, 323.

Kikötői illetmények (l. Vám- és kereskedelmi szövetség) **47.**

Kis lotto (l. Lotto) **40.**

Költségvetés 1897-re **35—47.**

a) Kisebb tárczák (l. II. kötetben: Blaskovics Ferencz levele. — Felszólalások: Gajári Géza 29, 30, Holló Lajos 27, 29) **35.**

b) Belügyi tárcza (Irom. 47, 69) **34—43.**

Hozzászóltak:

Benyovszky Sándor gr. 125, 129, 136, 150, 169.
Bernády György 162.
Buzáth Ferencz 169.
Dósa Elek 103.
Eötvös Károly 4, 87, 102, 103.
Fenyvessy Ferencz 130, 145, 147, 151, 192, 218.
Gajári Ödön *(előadó)* 3, 122, 128, 186, 184, 198.
Hegedüs Sándor 135.
Kardos Kálmán 58.
Kubina József 74.
Latkóczy Imre 92, 102.
Lehoczky Vilmos 72, 222.
Lepsényi Miklós 12.
Major Ferencz 76, 173.
Mócsy Antal 30, 199.
Molnár János 69, 134.
Nopcsa Elek b. 126, 134, 142.
Páder Rezső 122.
Pap Samu 154.
Perczel Dezső 75, 76, 86, 101, 124, 151, 177, 184, 185, 196, 201.
Pichler Győző 43, 187, 192.
Polónyi Géza 72, 143, 194, 219.
Radocza János 185.
Rakovszky István 182, 185.
Rátkay László 137.
Ruffy Pál 36.
Székely György 48.
Thaly Kálmán 94, 132, 157, 159.
Tallián Béla 20, 47.
Török Bertalan 10.
Tóth János 61.
Visontai Soma 50, 126, 139, 153.
Zichy Jenő gr. 129, 134, 146, 151, 153.
Zmeskál Zoltán 220, 222.

c) Kereskedelemügyi tárcza; ezzel kapcsolatban a vaskapú-szabályozás költségei (Irom. 49, 54) **43—47.**

Hozzászóltak:

Bánffy Dezső b. 247.
Batthyány Tivadar 255, 289, 305.
Berzeviczy Albert 291.
Dániel Ernő b. 270, 283, 288, 292, 296, 298, 299, 308, 315, 317, 318.
Farbaky István 290, 299.
Ferlitska Kálmán 222.
Horánszky Nándor 234.
Kiss Ferencz 317.
Konkoly-Thege Miklós 241.
Kossuth Ferencz 227, 279, 291, 295, 297.
Kovács Pál 251.
Lukáts Gyula 280, 288, 300, 308.
Madarász Imre 289.
Major Ferencz 266.
Marjay Péter 294, 297.
Pichler Győző 298.
Pulszky Ágost *(előadó)* 276, 288, 294, 297, 320.
Rátkay László 314.
Szemere Attila 282.
Thaly Kálmán 281.
Tisza István 258, 276.
Urbanovszky Ernő 318.
Visontai Soma 283, 298.
Zichy Jenő gr. 268.

Könyvtár (l. Nemzeti muzeum) **39.**

Köteles példányok (l. Nemzeti muzeum) **39.**

Kötelező titkos szavazás (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza, Tóth János htj.) **36.**

Közegészségügy (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza) **40.**

Közigazgatási reform (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza, Perczel Dezső 76) **37.**

Községek anyakönyvvezetési költségei (l. Anyakönyvvezetéssel stb.) **34.**

Krétai események (Zárt ülés) **47.** — (l. Interp. Kossuth Ferencz: a keleti kérdésben; Bánffy Dezső b. 352, Polónyi Géza 354).

Lemondás a képviselőségről:

Sima Ferencz **48.**

Lehoczky Vilmos — Zmeskál Zoltán-féle ügy (l. Zmeskál) **37, 43.**

Levéltár, országos (l. Költségvetési 1897-re, belügyi tárcza) **37.**

Liturgia (l. Magyar) **38.**

Lótenyésztési alap (Irom. 15, 99) **44.**

Hozzászólt:

Szily Pongrácz *(előadó)* 241.

Digitized by Google

Lottó eltörlése, 1868: XV. tcz. módosítása (Irom. 95, 100) **40, 44, 47, 48.**

Hozzászóltak:

Lukács László 146, 331. Pichler Győző 328, 334.
Neményi Ambrus (*előadó*) 241, 323, 334. Polónyi Géza 326.

Magyar liturgia (l. Kérv.: magyarországi gör. kath. nagygyűlés) **38.**

»Magyarország« cs. lap közleményei (l. Blaskovics Ferencz levelei) **35.**

Magyarország és Ausztria között egyrészt Besztercze-Naszód és Máramaros vármegyék, másrészt Bukovina szélén elhuzódó határvonal megállapítása (Irom. 101) **46.**

Hozzászólt:

Perczel Dezső 287.

Magyarország és Ausztria közt Szepesvármegye és Gácsország szélén, az úgynevezett Halastó körüli területen az országos határvonalnak választott bíróság által leendő megállapítása, 1897: II. tcz. **42.**

Magyarország és Horvát-Szlavonországok közt 1894. évre eszközölt leszámolásról szóló állami számvevőszéki jelentés (l. Horvátországgal leszámolás) **39.**

Marhasó mérsékelt áron árusítása, 1897: I. tcz. **42.**

Megyebizottsági tagok választása (l. Interp. Kubina József) **35.**

Mentelmi ügyek:

Pichler Győző (Irom. 77) **48.** Hozzászólt: Schmidt Gyula (*előadó*) 337.

Pichler Győző (Irom. 78) **48.** Hozzászólt: Schmidt Gyula (*előadó*) 337.

Csipkay Károly (Irom. 79) **48.** Hozzászólt: Schmidt Gyula (*előadó*) 338.

Rohonczy Gedeon (Irom. 80) **48.** Hozzászólt: Schmidt Gyula (*előadó*) 338.

Iványka Oszkár (Irom. 81) **48.** Hozzászólt: Schmidt Gyula (*előadó*) 339.

Pulszky Ágost (Irom. 82) **48.** Hozzászólt: Schmidt Gyula (*előadó*) 339.

Pulszky Agost és Szentiványi Árpád (Irom. 83) **48.** Hozzászólt: Schmidt Gyula (*előadó*) 339.

Ábrányi Kornél (Irom. 84) **48.** Hozzászólt: Schmidt Gyula (*előadó*) 340.

Sierbán Miklós (Irom. 86) **48.** Hozzászólt: Schmidt Gyula (*előadó*) 340.

Sierbán Miklós (Irom. 85) **48.** Hozzászóltak: Schmidt Gyula (*előadó*) 341, Sierbán Miklós 341.

Papp Elek (Irom. 87) **48.** Hozzászólt: Schmidt Gyula (*előadó*) 341.

Zmeskál Zoltán (Irom. 88) **48.** Hozzászólt: Schmidt Gyula (*előadó*) 342

Lepsényi Miklós (Irom. 89) Hozzászólt: Schmidt Gyula (*előadó*) 343.

Lepsényi Miklós (Irom. 90) **48.** Hozzászóltak: Chorin Ferencz 347, — Komjáthy Béla 347. — Madarász József 346. — Polónyi Géza 345. — Schmidt Gyula (*előadó*) 343, 348, 349, — Visontai Soma 344, 349.

Munkáskérdés (l. Költségvetés 1897-re, kereskedelemügyi tárcza) **44.**

Museumi könyvtár (l. Nemzeti muzeum) **39.**

Napirend előtt:

Blaskovics Ferencz levele (Gajári Ödön 29, 30. — Holló Lajos 27, 29) **35.**

Nemzetiségekkel szövetkezés (Lehoczky Vilmos 72, 220, 222. — Zmeskál Zoltán 222) **37, 43.**

Nemzeti museum könyvtára számára nyomdai példányok kötelező beküldése tárgyában törvény alkotása, Zichy Jenő gr. indítv. (Irom. 94) **39, 42.**

Hozzászóltak:

Wlassics Gyula 205. Zichy Jenő gr. 203, 207.

Nemzeti színház, uj színház építése (l. Költségvetés 1897-re. Zichy Jenő htj.) **40.**

Nemzeti ünnep (l. Indítványok, Kossuth Ferencz) **48.**

Nemzetiségekről szövetkezés, néppárt szövetkezése pánszlávokkal (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza; Lehoczky Vilmos 72, 222. — Zmeskál Zoltán 220, 222) **37, 43.**

Nyugdíjtörvény, tisztviselőké (l. Kérv. Szeged v., Békésm. stb.) **42.**

Öndlló vámterület (l. Kérv.: 1896. április 26-iki népgyűlés) **38.**

Orfeumok (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza) **39, 40.**

Orosz kancelláriai látogatásai (l. Interp. Kossuth Ferencz) **35.**

Ország határa (l. Magyarország) **46.**

Országos kiállítás (l. Ezredéves kiállítás) **41.**

Országos levéltár (l. Levéltár) **37.**

Orvosi kamarák (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza; Perczel Dezső 177) **41.**

Összkormány kifejezés (l. Kérv. Szepesm. stb. Gajári Ödön 212. — Győry Elek 211. — Kőszeghy Sándor, előadó 218) **342.**

Osztálysorsjáték (l. Lottó eltörlése, Pichler Győző htj.) **40, 47.**

Pánszlávokkal szövetkezés (l. Nemzetiségekkel) **37, 43.**

Pestis állítólagos behurcsoltatása (l. Interp. Sturmán György) **45.**

Politikai helyzet (l. Interp. Kossuth Ferencz) **35.**

Politikai üldözés (l. Interp. Városy Gyula a csongrádmegyei tanfelügyelő ellen) **38.**

Polónyi Géza—Fenyvessy Ferencz féle ügy (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza) **42.**

Digitized by Google

Pozsonymegyei bizottsági tagválasztások (l. Interp. Kubina József) **36**

Püspökség, gör. kath. magyar, felállítása (l. Kérv. Magyarországi gör. kath. nagygyülés) **38.**

Ragadós tüdőlob kiirtása, 1893: II. tcz. módosítása (Irom. 97, 103, 104) **41, 48.**

Hozzászóltak:

Darányi Ignácz 169. Szily Pongrácz (*előadó*) 336.

Rendőrség, budapesti; fővárosi járulékainak leszállítása (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza) **41, 42.**

Szabad hajózás (l. Költségvetés 1897-re, kereskedelmi tárcza; Lukáts Gyula htj.) **46.**

Szabadságharcz évfordulója (l. Indítványok: Kossuth Ferencz) **48.**

Szalavszky Gyula főispán ellen emelt vádak (l. Interp. Kubina József **35.** — l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza) **37.**

Szavazás közben felszólalás (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza; Perczel Dezső) **86.**

Szavazati jog kiterjesztése (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza; Tóth János htj.) **36.**

Színészet ügye (l. Költségvetés 1895-re, belügyi tárcza) **39, 40.**

Színészet, vidéki (l. Vidéki szinészet) **39.**

Szóldsra jelentkezés (elnöki figyelmeztetés 289) **46.**

Szólásszabadság korlátozása (l. Kérv. Szepesm. stb.) **42.**

Tanfelügyelő túlkapásai (l. Csongrádmegyei) **38.**

Tanítók nyugdíja, kedvezményének beszámítása (l. Kérv. Bajóth vidéki stb. tanító-egylet, Komlóssy Ferencz htj.) **38.**

Tébolyda, pozsonyi (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza) **40, 41.**

Telefon (l. Költségvetés 1897-re, kereskedelemügyi tárcza) **45.**

Tengerészet (l. Költségvetés 1897-re, kereskedelemügyi tárcza, Lukáts Gyula htj.) **46.**

Terginа Gyula (l. Csongrádmegyei tanfelügyelő) **38.**

Tisztviselők, államiak és közigazgatásiak, nyugdíjigénye (l. Kérv. Szeged, Békésm. stb.) **42.**

Titkos szavazás (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza, Tóth János htj.) **36.**

Török kérdés (l. Orosz kanczellár látogatásai) **35.**

Törvényczikkek, szentesítések bejelentése **42.**

Totalizatőr (l. Lótenyésztési alap) **344.**

Trencséni Vághid (l. Költségvetés 1897-re, kereskedelemügyi tárcza; Urbanovszky Ernő indtv.) **47.**

Tüdőlob (l. Ragadós tüdőlob) **41.**

Üzletszerü vagy nyilvános fogadásoknak s a kölcsönös fogadások közvetítésének szabályozásáról a lóversenyeknél czimü 1894. évi XXIX. tcz. 6. §. b) pontjában jelzett lótenyésztési alap tárgyában szóló földmivelésügyi miniszteri jelentés (l. Lótenyésztési alap) **44.**

Vadnay Andor, csongrádmegyei főispán eljárása (l. Interp. Belügymin. válasz: Sima Ferencz interpellációjára) **46.**

Vághid (l. Trencséni) **47.**

Választások feletti bíráskodás (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza, Tóth János htj.) **36.**

Választói jog kiterjesztése (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza, Tóth János htj.) **36.**

Választókerületek beosztása (l, Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza, Tóth János htj.) **36.**

Vám- és kereskedelmi szerződés felmondása (l. Kérv. 1896. ápr. 26-iki népgyülés) **38.**

Vám- és kereskedelmi szövetség VI. szakaszának, kikötői illetmények módosítása (Irom. 21, 71, 74) **47, 48.**

Hozzászólt:

Batthyány Tivadar gr. (*előadó*) 323.

Vámterület, önálló (l. Kérv. 1896. ápr. 26-iki népgyülés, Kossuth Ferencz htj.) **38.**

Vaskapú-szabályozás költségei 1897-re (l. Költségvetés 1897-re, kereskedelemügyi tárcza, Pulszky Ágost (*előadó*) V. 320. (Irom. 54) **47.**

Vasut (l. Északnyugati) **48.**

Vidéki színészet (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza; Visontai Soma htj.) **39.**

Vitók túltengésének elkerülése (l. Kérv. Szepesm. stb.) **42.**

Vizsgáló-bizlos:

Mayer Károly — Pongrácz Anzelm b. választása ügyében **47.**

Kozma László — Sima Ferencz választása ügyében **48.**

Zárt ülés 1897. febr. 12-én (l. Interp. Kossuth Ferencz, a keleti kérdésben; Bánffy Dezső b 352, — Polónyi Géza 354) **47, 48.**

Zmeskál Zoltán — Lehoczky Vilmos-féle ügy (l. Költségvetés 1897-re, belügyi tárcza; Lehoczky Vilmos 72,222 — Zmeskál Zoltán 220,222) **37, 43.**

Indítványok.

Kossuth Ferencz: Az 1848. évi alkotmány létrejöttének és ezzel kapcsolatban a szabadságharcz félszázados évfordulójának nemzeti ünneppé avatása (Irom. 102) **48.**

Digitized by Google

Zichy Jenő gr.: A nemzeti muzeum könyvtára számára nyomdai példányok kötelező beküldése tárgyában törvény alkotása iránt (Irom. 94) **39.**

Interpellácziók.

Benyovszky Sándor gr.: III. Béla király és neje hamvainak eltakarítása, a miniszteretnökhöz **48.**

Horánszky Nándor: A fiumei viszonyok tárgyában, a miniszterelnökhöz **42.**

Kossuth Ferencz: Az orosz kanczellár látogatásai által teremtett politikai helyzetről, a miniszterelnökhöz **35, 36, 40.**

Kossuth Ferencz: Magyar-osztrák monarchia magatartása a keleti kérdésben, a miniszterelnökhöz **48.**

Kubik Béla: A budapesti VIII—IX. ker. anyakönyvvezetőnek visszaélése, a belügyminiszterhez **45.**

Kubina József: A pozsonymegyei bizottsági tagválasztások tárgyában, a belügyminiszterhez **35, 36.**

Lepsényi Miklós: Náthán József ledniczi és Winkler Arpád lopassói anyakönyvvezetők szabálytalan eljárása tárgyában, a belügyminiszterhez **48.**

Sturmán György: A keleti pestis állítólagos behurczolása, a belügyminiszterhez **45.**

Városy Gyula: Csongrádmegyei kir. tanfelügyelő túlkapásai a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez **38.**

Visontai Soma: Az aninai bányászsztrájk tárgyában a pénzügy-, belügy- és igazságügyminiszterhez **35, 36.**

Interpellácziókra adott miniszteri válaszok.

Belügyminisster (Perczel Dezső) válaszai:

Kubina József interpellácziójára a pozsonymegyei megyebizottsági tagok választása tárgyában **36.**

Lepsényi Miklós interpellácziójára Náthán József ledniczi és Winkler Árpád lopassói anyakönyvvezetők szabálytalan eljárása tárgyában **40.**

Sima Ferencz két interpellácziójára Vadnay Andor csongrádmegyei főispán eljárása ügyében **46.**

Sturmán Györgynek a keleti pestis állítólagos behurczolása tárgyában **45.**

Miniszterelnök (Bánffy Dezső b.) válasza:

Kossuth Ferenczne k: Az orosz kanczellár látogatásai által teremtett politikai helyzet tárgyában **40.**

Kossuth Ferenczne k: A magyar-osztrák monarchia magatartásáról a keleti kérdés tárgyában **48.**

Vallás- és közoktatásügyi miniszter (Wlassics Gyula) válaszai:

Városy Gyula interpellácziójára a csongrádmegyei tanfelügyelő túlkapásai ellen **38.**

Naplószerkesztő: *Endrődi Sándor.*

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 05672 6725

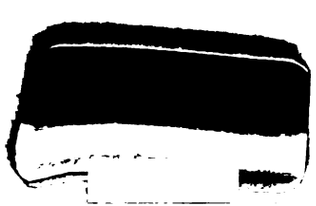

Digitized by Google